

SOCIÉTÉ ASIATIQUE

COLLECTION D'OUVRAGES ORIENTAUX
SECONDE SÉRIE

महावस्तु अवदानं

(LE) MAHÂVASTU

TEXTE SANSCRIT
PUBLIÉ POUR LA PREMIÈRE FOIS
ET
ACCOMPAGNÉ D'INTRODUCTIONS ET D'UN COMMENTAIRE

PAR É. SENART

TOME TROISIÈME

PARIS
IMPRIMÉ PAR AUTORISATION DU GARDE DES SCEAUX
À L'IMPRIMERIE NATIONALE

M DCCC XCVII

PRÉFACE.

Ce volume termine, après de trop longs retards, l'édition du *Mahâvastu*. Il a, comme ses aînés, bénéficié de l'utile concours du docteur F. Hartmann. Il me reste à remercier la Société asiatique une fois de plus des sacrifices qu'elle a consentis pour l'impression d'un livre coûteux, à souhaiter surtout que la manière dont j'ai pu m'acquitter de ma tâche ne fasse pas regretter sa libéralité à une association dont l'honneur et la prospérité m'intéressent si profondément et à laquelle me lient tant de vieux et chers souvenirs. Je ne dois pas oublier non plus l'obligeance avec laquelle mon jeune et savant confrère, M. Finot, est venu en aide à mes mauvais yeux en relisant une épreuve du texte.

J'ai tenu à accompagner cette dernière partie d'un index. Il embrasse, bien entendu, les trois volumes.

Ce n'est pas un index grammatical : les flexions irrégulières, prâcritisantes et autres, n'y figurent que par exception. Le dépouillement d'un idiome aussi flottant, aussi instable que la langue de notre ouvrage, s'accommoderait mal d'un pareil cadre. Même pour ce qui est des mots, des formes thématiques, je ne me suis pas proposé d'être complet. Il ne pouvait être question de cataloguer les mots de la langue courante, employés

dans leur sens et sous leur forme ordinaires. J'ai tâché de n'oublier aucun vocable, aucun emploi nouveau, particulier ou obscur. Si je n'ai pas, dans chaque cas, cité tous les passages, j'ai eu le dessein de n'en omettre aucun qui pût être caractéristique. De même pour les termes techniques connus; je les ai ordinairement donnés avec au moins une ou deux références qui serviront à contrôler quelle application ils reçoivent dans le *Mahâvastu*. L'abréviation *al.* après une ou plusieurs citations, indique que le mot se retrouve en nombre d'autres passages qu'il m'a paru superflu d'énumérer.

Cette table n'est pas analytique; je ne pouvais lui attribuer une place démesurée; et j'ai rarement indiqué le motif qui m'avait décidé à relever l'emploi de tel ou tel mot. Il sera d'ordinaire assez apparent; mais il est clair aussi qu'un choix comme celui que j'avais à faire est parfois inspiré par des raisons assez subjectives. Je me contente à cet égard de remarquer que j'ai, sous certains mots, multiplié les références afin de fournir des points de repère et de permettre de suivre les répétitions de la formule où ils sont incorporés.

En somme, j'ai voulu être large dans l'admission des articles; j'aime mieux, dans l'espèce, être accusé de surabondance que de parcimonie. J'ai volontiers songé aux éditeurs à venir, à la commodité qu'ils pourraient trouver dans mes références soit pour établir d'autres textes, soit même pour corriger mes erreurs. Dans ma pensée, cet index devrait former comme un premier embryon de ce lexique du sanscrit bouddhique que le progrès de nos études rendra quelque jour possible et nécessaire.

En ce qui touche les noms propres, je n'en ai volontairement laissé aucun de côté. Il va sans dire que, pour tels récits qui ramènent fréquemment le même nom, je me suis contenté

de citations intermittentes, sans m'astreindre à énumérer une à une toutes les lignes où il reparaît. Je n'ai considéré comme noms propres et écrit par la majuscule initiale que les noms vraiment individuels, historiques ou géographiques, humains ou divins. Tous les noms de catégories sont écrits par la minuscule. Au reste, comme la distinction entre les deux classes est souvent délicate et douteuse, j'ai préféré les confondre dans une suite alphabétique commune.

Grossi de cette table, le volume ne me laissait pas de place pour entrer dans les questions grammaticales, littéraires, religieuses, qui se rattachent au *Mahâvastu*. Elles sont trop obscures encore et trop complexes pour se prêter à un examen sommaire. Elles ne se peuvent guère davantage examiner isolément.

Plusieurs observations répandues dans les introductions et dans le commentaire montrent assez que je considère le *Mahâvastu*, dans la forme sous laquelle il nous est parvenu, comme fait de morceaux d'âge et d'origine très divers, chargé d'énormes interpolations souvent bien mal assemblées. S'il devient possible d'en reconstituer, dans ses grands traits, la teneur primitive, ce ne sera qu'en s'éclairant par la comparaison des livres similaires qui appartiennent à d'autres écoles; plusieurs, le *Lalitavistara*, le *Mahâvagga*, nous sont connus; mais d'autres ne nous seront sans doute jamais accessibles que par les versions chinoises; le *Fo-pen-hing* traduit par Beal en est pour nous le type. La langue même ne nous fournit pas un point de repère certain. Je la considère, ainsi que je l'ai dit ailleurs, comme une manière d'idiome littéraire qui a été arrêté dans ses traits généraux à une époque déterminée, probablement aux environs de l'ère chrétienne, mais qui a pu, qui a dû être ensuite employé longtemps par tradition.

C'est ainsi que, dans l'état présent de nos connaissances,

l'étude de la date, des origines, de la composition d'un livre bouddhique déborde singulièrement l'objet précis qu'elle a tout d'abord en vue. J'en ai éprouvé d'autant moins de scrupule à réserver pour quelque autre occasion les recherches qui, à plusieurs égards, eussent formé le couronnement naturel de la présente publication.

INTRODUCTION.

Seconde version, en grande partie métrique, de l'histoire de Kuça. — Le roi Ikshvâku, n'ayant pas d'enfant, donnait trois fois par quinzaine aux femmes du harem loisir de se répandre dans la ville (p. 1, l. 2). Çakra, qui ne paraît pas approuver[1] cette conduite inspirée au roi par son purohita, revêt l'aspect d'un brâhmane vieux et infirme et vient demander au roi, qui la lui accorde, l'autorisation de se choisir une femme dans le harem (— 2, 18). Il choisit et, malgré les objurgations de la Bossue, les répugnances de la reine et les hésitations d'Ikshvâku, il emmène Alindâ, la première reine (— 5, 17). Dans la nuit, s'étant révélé à elle sous sa vraie forme, il lui accorde un vœu. Elle demande un fils, et Çakra lui remet une drogue qu'elle devra goûter du bout de la langue; mais, en punition de ses répugnances, son fils, fort et sage, sera d'une extrême laideur (— 7, 4). La reine revient raconter l'aventure à Ikshvâku; le roi furieux de la laideur prophétisée, lui enlève la drogue; mais elle en recueille une parcelle sur la pierre où on l'a écrasée pour la distribuer entre les autres reines. Les cinq cents femmes donnent naissance chacune à un fils (— 8, 1). A la mort d'Ikshvâku, Kuça, le fils d'Alindâ, lui succède; il réclame de sa mère une reine que, malgré les représentations, il veut belle (— 8, 21). On lui amène Sudarçanâ, la fille du roi des Madrakas. Mais les époux ne se rencontrent que dans l'obscurité, et, aux réclamations de la princesse, Alindâ répond qu'ils ne doivent se voir que quand elle aura un fils de douze ans (— 10, 8). Cependant, pour calmer son impatience, on lui

[1] On attendrait à la ligne 1 de la page 2 quelque épithète de blâme, qui marquât expressément cette pensée du dieu.

montre dans une réunion de la cour un prétendu Kuça, qui n'est autre que Kuçadruma, revêtu des insignes royaux, tandis que Kuça porte l'étendard royal. Sudarçanâ, horrifiée de la laideur de ce porte-étendard, profite du tête à tête conjugal pour réclamer son éloignement (— 11, 17). A la visite de l'étang aux lotus, elle prend Kuça pour un râkshasa des eaux, et pour un râkshasa des bois à la visite du jardin des manguiers (— 13, 2). Les écuries des éléphants ayant pris feu, Kuça lui-même éteint l'incendie. Son adresse et sa vigueur lui valent les louanges de la Bossue, et la reine découvre alors avec désespoir combien laid est son époux; elle se résout à fuir (— 14, 9). Kuça, se faisant suppléer dans le commandement par Kuçadruma, se met à sa poursuite (— 15, 6). Après un arrêt chez la Vieille qu'il effraye par sa voracité (— 15, 18), il arrive à Kanyakubja; là il est introduit dans le harem par le roi, pour servir de jouet aux femmes; mais il ne parvient pas à se concilier Sudarçanâ, qui repousse ignominieusement et ses avances et ses menaces (— 19, 17). Ici une lacune. Le roi Mahendraka reproche à sa fille d'avoir abandonné un époux puissant, il la menace de la mettre en sept morceaux et d'en donner un à chacun des prétendants qui assiègent sa ville. Sudarçanâ, effrayée, se rapproche de Kuça, dont elle révèle à sa mère le vrai nom et la puissance (— 22, 19). Le roi apprend à son tour la présence de Kuça, qui se laisse aisément fléchir; après avoir fait boucher dans la ville les oreilles de tous les hommes et de tous les animaux, il pousse son cri de guerre, qui suffit à mettre les assiégeants à sa merci (— 24, 3). Il les renvoie, non sans faire donner à chacun en mariage une fille de Mahendraka (— 24, 12). Kuça quitte Kanyakubja avec sa femme. Frappé en route de sa laideur en se mirant dans l'eau, il va se tuer quand Çakra lui donne la pierre *jyotîrasa* qui, portée sur sa tête, fera de lui le plus beau des hommes, et, couverte de la main, lui laissera sa première apparence. Ainsi heureusement transformé, il rentre dans sa capitale après avoir mis à l'épreuve l'efficacité du talisman (— 26, 5).

D'où venait à Kuça cette laideur? C'est que dans une existence antérieure, il avait conçu d'injustes sentiments de jalousie en trouvant sa

jeune femme avec un pratyekabuddha auquel elle venait de faire une offrande (— 27, 15).

Ce n'est pas la seule fois que Mâra ait guetté le Bouddha, cherchant à le surprendre, mais sans y réussir. Histoire du chacal Girika qui poursuit le taureau dont il espère que les testicules vont se détacher et devenir sa proie, et qui est détrompé par un autre chacal (— 28, 18).

Autre cas. Histoire du singe qui dans l'Himâlaya remarque que, quand sa troupe va boire à un certain étang, elle revient toujours moins nombreuse. Il s'avise que c'est le fait d'un râkshasa des eaux, et il met ses compagnons à l'abri en les faisant boire au moyen de roseaux et à bonne distance de la rive (— 30, 12).

Ce n'est pas la première fois que, grâce à son intelligence, le Bodhisattva échappe aux prises de Mâra. Histoire du singe chef d'une troupe de singes. Il voulait boire dans un étang; une pierre s'est cassée, et il est tombé à l'eau, tout près du trou d'un ajagara qui s'apprête à le dévorer. Le singe, pour trouver un point d'appui, détourne la convoitise de l'ennemi sur les nombreux singes qui l'accompagnent, et, au moment où le maladroit tourne le cou pour les voir, lui met le pied sur la tête, saute à terre et lui échappe (— 32, 18).

Ce n'est pas la seule rencontre où Bhagavat ait fait l'éloge du mérite accumulé.

Puṇyavantajâtaka. — Puṇyavanta, le fils du roi Añjana de Bénarès, faisait toujours l'éloge du mérite moral. Il avait pour compagnons les fils de quatre officiers de son père : Vîryavanta, qui mettait au-dessus de tout la force physique, Çilpavanta, l'habileté dans les arts; Rûpavanta, la beauté, et Prajñâvanta, l'intelligence. Ils partirent pour le royaume de Kâmpilya afin d'éprouver en fait lequel avait raison dans ses préférences (— 34, 4). Puṇyavanta tire du Gange un tronc précieux de santal (— 34, 16); Çilpavanta gagne beaucoup d'argent par son habileté à jouer de la viṇâ (— 35, 13); Rûpavanta se fait aimer d'une courtisane qui, à sa requête, distribue de grosses sommes d'argent à ses amis (— 36, 20); Prajñâvanta s'attire l'admiration générale et de

larges présents par un jugement ingénieux : il fait payer du *son* de l'or la courtisane, dont le fils du marchand n'a goûté les faveurs qu'*en rêve* (— 38, 15). Quant à Puṇyavanta, ayant gagné à première vue l'amitié du fils d'un officier, il est aperçu au palais par la fille du roi; elle s'éprend de lui et finalement le reçoit pour époux de la main de son père qui, s'étant assuré que son origine répond à sa bonne mine, lui transmet avec sa fille son royaume et ses trésors (— 40, 16).

Une autre fois encore Bhagavat a fait l'éloge du mérite accumulé.

Histoire de Vijitâvin. — Jadis régnait à Mithilâ un roi Vijitâvin, d'une générosité infatigable (— 42, 8). Exilé par son peuple pour ses libéralités ruineuses, il vit dans un ermitage qu'il se construit dans l'Himâlaya, donnant encore aux ṛishis les prémices de sa récolte de fruits. Çakra, pour l'éprouver, lui apparaît, le détourne de l'aumône et lui montre un enfer magique où serait punie l'aumône. Vijitâvin, loin de se laisser convaincre, proteste que, dût-il en être châtié dans un enfer, il ne saurait se résoudre à ne plus donner, et Çakra se retire en le louant (— 44, 2). Le roi est rappelé par ses sujets sur lesquels, après son exil, ont fondu toutes les misères (— 44, 7). Rédaction en vers. Elle se poursuit régulièrement jusqu'au milieu de la réponse qu'oppose Vijitâvin au langage des prétendus damnés qui affirment être punis pour leurs trop grandes largesses (— 46, 21). A ce point le récit est brusquement interrompu; suivent trois strophes : la première se rapporte au Buddha, au moment où il atteint l'intelligence parfaite, les deux suivantes à une exhortation que, le septième jour, il aurait adressée à l'univers : «Excellent est le fruit des bonnes actions; le vœu (qui en accompagne la pratique) réussit (toujours); rapidement il aboutit à la paix suprême et à la délivrance[1]» (— 47, 8).

Le sûtra de l'ordination de Mahâkâçyapa. — Trente disciples d'Ânanda se sont par faiblesse défroqués. Apprenant la chose, Mahâkâçyapa

[1] Ainsi que je l'ai fait remarquer dans les notes, cet éloge du *puṇya*, des actions méritoires, complètement dépaysé ici, serait bien mieux placé avant le Puṇyavantajâtaka.

arrive; il explique à Ânanda que le Buddha a interdit aux moines de manger par bandes et leur a ordonné de manger à trois à la fois pour ménager les ressources des familles et pour prévenir les intrigues et les coteries. Il le blâme, avec une suite de disciples mal affermis dans la sainteté, de faire de sa tournée de mendiant comme une véritable moisson dans toutes les familles, anciennes, nouvelles et moyennes, et le traite par trois fois d'«enfant» (*kumâraka*). La bhikshuṇî Sthûlanandâ, qui se trouve présente, reproche à Kâçyapa une violence de langage qui lui convient mal à l'égard de celui qui été le serviteur personnel du Buddha. Par trois fois Ânanda prie Kâçyapa de pardonner cette intervention à une femme dépourvue de lumières (— 50, 5).

Kâçyapa raconte alors à Ânanda sa conversion. Il avait renoncé à une existence brillante pour se vouer à la vie religieuse et suivre les Arhats. Il n'y en avait pas alors d'autre dans le monde que Bhagavat. Il le rencontra un jour au Bahuputraka caitya, et aussitôt une pensée unique s'empara de son esprit : voir le Buddha parfaitement accompli, voir Bhagavat (— 50, 21). Il s'approcha de Bhagavat et le proclama son maître; ce que Bhagavat confirma, déclarant qu'il était le Buddha parfait, le détenteur de la vraie doctrine, et il instruisit Kâçyapa de telle sorte que, après avoir été élève [*çaiksha*] pendant sept[1] jours, le huitième, il obtint la science [*âjñâ*] (— 53, 9). Le Buddha, après avoir consenti à s'asseoir sur sa robe dont il lui a fait un siège, lui a donné une robe faite de haillons (— 54, 14). Il a donc reçu sa robe de Bhagavat; il est le fils spirituel de Bhagavat. Ce serait folie de vouloir contester sa science ou ses pouvoirs surnaturels. Tous les disciples d'Ânanda s'en montrent convaincus (— 55, 17). En se retirant Kâçyapa fixe Sthûlanandâ; mais comme elle résiste à ce regard et ne se laisse pas toucher par la grâce, elle meurt sur place et va renaître en enfer (— 56, 4).

[1] Les sept jours correspondent aux sept degrés de Çaikshas, les sept Âryapudgalas (cf. Childers, s. v. *sekha*). L'obtention de la science correspond à la dignité d'Arhat, au huitième degré par lequel on sort de la situation de *çaiksha* pour devenir *açaiksha*.

Conversion de Çâriputra et de Maudgalyâyana. — Upatishya, du nom de sa mère Çâriputra, était fils d'un riche brâhmane de Nâlanda; il eut pour maître à Kolitagrâma un riche brâhmane chez lequel il se lia étroitement avec son fils Kolita (— 57, 3). Leurs études finies, ils restèrent grands amis; un jour, assistant à Râjagriha à la fête annuelle du Giriyagrasamâja, ils ressentirent l'un et l'autre, grâce à leurs mérites passés, le dégoût du monde et se confièrent mutuellement leur désir de renoncer au siècle (— 59, 8). S'étant mis sous la direction de Sañjayin Vairaṭîputra, ils en reconnaissent l'insuffisance et se séparent à la recherche de la bonne discipline (— 59, 19). Bhagavat était au Veṇuvana; le moine Upasena vint de là un matin mendier à Râjagriha; Çâriputra le rencontre, le questionne sur son maître, et, aux premiers mots d'Upasena, la lumière se fait dans son esprit (— 61, 11). Çâriputra va trouver Maudgalyâyana qui, rien qu'à son air, devine la bonne nouvelle et qui, à la seule énonciation de la formule *ye dharmâ hetuprabhavâ*, etc., se détache des fausses doctrines et se sent pénétré des dispositions les plus favorables (— 62, 13). Les deux amis se rendent au Veṇuvana, après avoir vainement essayé d'entraîner Sañjayin, mais suivis de tous ses cinq cents auditeurs (— 63, 14). Le Buddha, prévoyant l'arrivée de ses deux principaux disciples, a fait préparer des sièges. Çâriputra et Maudgalyâyana aperçoivent le Buddha, lui rendent hommage, et lui demandent l'ordination, qu'il leur confère ainsi qu'à leurs cinq cents compagnons (— 65, 7). Sur une question de Çâriputra, Bhagavat lui fait part, sur les conditions dont l'enchaînement produit l'existence et la satisfaction des sens, sur le vide et l'inanité de ces conditions, d'un enseignement qui conduit tous les auditeurs à la dignité d'Arhat. En sept jours Maudgalyâyana entre en possession de toutes ses facultés surnaturelles; Çâriputra, en quinze, obtient la plénitude de la science (— 67, 7).

Déjà en une autre rencontre les cinq cents bhikshus ont été sauvés par Bhagavat (— 67, 16).

Histoire des cinq cents marchands et des Râkshasîs. — Cinq cents mar-

chands partis du Jambudvîpa sur un vaisseau font naufrage; les survivants abordent à une île délicieuse, où ils sont accueillis par des femmes séduisantes. Après quelques moments donnés au regret de la famille et de la patrie perdues, ils s'abandonnent aux enchantements auxquels on les invite, au sein du luxe, de la magnificence et de tous les plaisirs, tant que leurs compagnes, les jugeant tout à fait sous le charme, n'hésitent pas à leur découvrir tous leurs trésors et les mettent à leur disposition, leur recommandant uniquement de ne pas se porter au midi de la ville (— 71, 2). Mis en éveil par cette recommandation, le chef des marchands se dirige secrètement de ce côté. Il trouve là enfermés dans une enceinte de fer, exténués de misère et de faim, deux cent cinquante marchands, le reste de cinq cents qui accueillis, eux aussi, après un naufrage, ont été moitié noyés, moitié jetés dans cette geôle à l'approche des nouveaux venus. Ces prétendues femmes sont des Râkshasîs (— 72, 14). A la pleine lune de kârttika le merveilleux cheval Keçin vient de l'Uttarakuru et appelle par trois fois ceux qui veulent être rapatriés dans le Jambudvîpa. En s'attachant à lui en grappes, ceux qui répondront à son appel seront sauvés. Quant aux prisonniers, aucun effort ne peut les délivrer (— 73, 18). Le marchand revient sans être éventé et garde prudemment son secret. Puis, le moment venu, il réunit mystérieusement ses compagnons, et leur fait part de sa découverte (— 75, 15). Et, en effet, Keçin sauve à travers les airs tous ceux des marchands qui refusent d'ajouter foi aux adjurations des Râkshasîs accourues pour les retenir (— 76, 17).

La rédaction en vers (77, 8; — 89, 20) suit très exactement dans toutes les parties essentielles le récit en prose, mais se termine par une intervention des Devas qui célèbrent la charité du cheval, prévoient qu'il deviendra bientôt Buddha, et que de même il sauvera ceux qui auront une foi absolue dans sa parole et ne se laisseront pas retenir par les attaches de la famille.

Sañjayin répand le bruit que Gautama est venu au Girivraja; il cherche à semer la défiance contre la séduction qu'exerce le Docteur.

Bhagavat averti fait honte à qui oserait se plaindre d'une séduction exercée uniquement par la vérité [littéralement : la loi] (— 90, 17).

Les Çâkyas apprennent que Bhagavat réside à Râjagriha; Çuddhodana envoie pour l'amener à Kapilavastu Chandaka et Kâlodâyin, leur recommandant d'obéir en tout au Buddha. Celui-ci les invitant à devenir moines, ils n'osent, malgré leur répugnance, refuser et ils sont ordonnés (— 92, 12). Des Çâkyas que leurs vertus ont fait renaître parmi les devas viennent alors prier Bhagavat, qui, depuis sept ans qu'il en est parti, n'a plus pensé à sa ville natale, de prendre en pitié sa famille. Connaissant ses bonnes dispositions, Udâyin le supplie (en vers) de venir vers les Koliyas et les Çâkyas (— 93, 21).

Bhagavat décrit (en vers) à Çâriputra la marche du Buddha Çikhin[1], tous les bienfaits et tous les prodiges qui l'accompagnent; quand il eut accompli cette marche et converti de nombreuses créatures, le Buddha parfait, le rishi qui avait détruit pour lui toute renaissance, entra dans le nirvâṇa (— 97, 7). Supplié par Çâriputra, Bhagavat, après quinze jours de jeûne, reproduit les merveilles de cette «marche». C'est ainsi qu'il se rend à Kapilavastu (— 101, 13).

Bhagavat étant au Nyagrodhârâma, au pays des Koçalas, Çuddhodana s'apprête à aller le saluer avec tous les Çâkyas (— 102, 3). Mais il rencontre les bhikshus qui viennent mendier, et choqué par leur aspect misérable, image de l'état où il va revoir son fils, il les renvoie et retourne sur ses pas (— 102, 18). C'est Kâlodâyin qui est destiné à le ramener à d'autres sentiments; mais, quoique averti par Maudgalyâyana, il hésite, les rois kshatriyas étant d'un difficile abord (— 104, 6), jusqu'à ce que Bhagavat lui en donne la mission, en lui rappelant que, dans une existence antérieure, il a rendu le même office à Matisâra auprès de son père, le roi Satyavardhana, qui était lui aussi mécontent de la vocation religieuse de son fils (— 106, 18). Çuddhodana revenu au palais est tout à coup surpris et charmé par la vue de Kâlodâyin qui arrive à travers l'es-

[1] Cet épisode présenté ainsi de la façon la plus inattendue, a sans doute été amené ici comme illustration de la «marche» de Gautama vers les siens.

pace et, accueilli par lui, lui vante son bonheur d'avoir un tel fils (— 108, 9).

Suivent des strophes qui, à travers une certaine incohérence et un évident désordre[1], semblent contenir les restes d'un éloge du Buddha qu'Udâyin adresse à Çuddhodana (— 109, 22) en le rassurant sur la fermeté d'âme du prince (— 110, 13). Le roi offre de la nourriture au saint homme et annonce sa visite à Bhagavat qu'Udâyin s'empresse d'en aller informer (— 111, 15).

Çuddhodana fait inviter tous les brâhmanes, les maîtres de maison, les artisans et les artistes de Kapilavastu à l'accompagner au-devant du Buddha qui se trouve dans les jardins voisins de la ville (— 112, 3)[2]. Le roi se met en route avec les Çâkyas (— 114, 7). Bhagavat, ne pouvant se lever, en signe de respect, devant aucun être, d'ailleurs ne voulant pas choquer l'orgueil des Çâkyas par un manque d'égards apparent, se promène au-dessus de terre, en attendant son père qui, de loin, l'aperçoit ainsi avec admiration et le signale à sa suite (— 115, 8).

A l'arrivée du roi, Bhagavat déploie la série des prodiges jumeaux, et Prajâpatî Gautamî retrouve la vue au contact de l'eau que, par un de ces prodiges, il fait miraculeusement jaillir de la moitié de son corps. Tous, le roi, Yaçodharâ, le harem, embrassent les pieds de Bhagavat et le roi s'informe de sa santé (— 117, 4).

Suit une rédaction en vers qui, après avoir décrit les respects du roi pour son fils, met en scène un dialogue où le roi lui demande successivement s'il ne souffre pas d'être privé des douceurs de son ancienne vie de pompe et de mollesse, d'avoir renoncé à ses perspectives de grandeur profane. A quoi le Buddha réplique, de point en point, en opposant les préoccupations et les gloires de sa mission religieuse

[1] Le fragment 108, 10-12, semble faire un retour à l'histoire de Matiskra. La suite (109, 4) est une glorification de l'Espérance (*âçâ*) assez imprévue et nullement préparée. Peut-être a-t-elle été amenée par l'allusion qui est faite plus loin à la Foi (*çraddhâ*) du Buddha, les deux vertus étant fréquemment associées.

[2] La convocation est répétée (112, 4-19) en vers sous forme d'hymne en l'honneur du Buddha. Le v. 7 place l'événement, contrairement à ce qui a été dit plus haut, dans la douzième année (depuis le départ du prince).

dont les privilèges défient toute comparaison (— 124, 10). En réponse à son père qui lui demande de lui montrer la bonne voie, Bhagavat fait comprendre à Çuddhodana le caractère auguste de la vie monastique. Ainsi finit la rencontre (— 125, 3).

Ce n'est pas la première fois que Udâyin ait apaisé Çuddhodana.

Histoire du Corbeau. — La femme, Supârçvâ, du roi des Corbeaux, Supâtra, avait envie de morceaux sortis de la cuisine du roi de Bénarès, Brahmadatta (alors Çuddhodana). Un serviteur (alors Udâyin) de Supâtra, sans s'arrêter à la peur qui avait fait refuser cet office à tous les autres, apportait chaque jour quelque morceau emporté des cuisines royales; les cuisines ayant été couvertes d'un filet, il en prenait dans les plats mêmes que l'on allait servir au roi, puis, les plats ayant été munis de couvercles, dans les mains des femmes qui portaient aux reines les mets envoyés par le roi, jusqu'à ce qu'un jour il fut pris par l'une d'elles à laquelle il prétendait faire lâcher, en l'effrayant et la blessant au nez, le plat qu'elle couvrait de son vêtement. Le roi, instruit de son courageux dévouement et admirant un si bon serviteur, sentit sa colère désarmée et lui fit assigner chaque jour par la suite un plat de ses cuisines (— 129, 16).

Ce n'est pas la seule circonstance où Prajâpatî ait perdu la vue à force de pleurer Bhagavat et l'ait recouvrée en le retrouvant.

Histoire de l'Éléphant femelle. — Il y avait sur le mont Caṇḍagiri un jeune éléphant qui, plein de piété envers sa mère, chaque jour lui apportait sa nourriture et lui rendait tous les soins. Signalé pour sa beauté au roi de Bénarès, il fut pris par lui et amené dans les écuries royales. Mais, malgré tous les égards, il pleurait, se desséchait. Il expliqua enfin au roi inquiet la cause de sa conduite et qu'il avait résolu de se laisser mourir de faim. Le roi plein d'admiration le fit mettre en liberté (— 132, 2). Rendu à sa forêt, il retrouva sa mère aveugle, errante, couverte de poussière. Il la soigna si bien qu'elle recouvra la vue dans la joie du retour (— 132, 18). Bhagavat était alors ce jeune éléphant, et sa mère était Prajâpatî.

Rédaction en vers (— 137, 15).

Bhagavat convertit beaucoup d'êtres par les trois prodiges qu'emploient les Buddhas : le prodige du pouvoir surnaturel, le prodige de l'instruction, le prodige de l'enseignement de la loi. Soixante nayutas d'Asuras venus pour rendre hommage au Buddha sont convertis et, sur leur désir (*praṇidhi*), reçoivent la promesse de devenir un jour autant de Buddhas. A ce moment Bhagavat sourit et avec ce sourire jaillissent des rayons de toutes les couleurs qui illuminent tout le Buddhakshetra (— 139, 4).

Le vénérable Açvakin vint demander la cause de ce sourire; Bhagavat la lui révéla. Rédaction en vers (— 141, 6). L'Asura Sambara émet le vœu de se retrouver toujours avec des amis qui l'imitent et l'aident à honorer le Buddha. (— 141, 9).

A la suite de cette prédiction aux Asuras, Bhagavat prêche Çuddhodana et les Çâkyas, qui s'éloignent après l'avoir salué (— 141, 13).

Le lendemain même Çuddhodana introduit en grande pompe Bhagavat à Kapilavastu et dans le palais, et lui donne l'hospitalité; le jour suivant, Mahâprajâpatî le reçoit, puis Yaçodharâ, puis les femmes du harem, puis tout le cercle des Çâkyas (— 142, 8).

Yaçodharâ prépare un gâteau: elle le remet à Râhula en lui enjoignant de le donner à son père et de lui réclamer l'héritage paternel. Bhagavat lui dit d'entrer dans les ordres et qu'alors il recevra l'héritage paternel. Le roi et les Çâkyas sont tout heureux de cette réponse : l'admission de Râhula prouve en effet que Yaçodharâ est sans reproche (— 143, 2).

Yaçodharâ se couvre de toutes ses parures pour décider Bhagavat à rentrer dans le monde, mais inutilement. Le repas pris, et après avoir instruit tous les siens, il se lève et repart (— 143, 7).

Ce n'est pas la seule circonstance où Yaçodharâ ait tenté Bhagavat avec un gâteau.

Histoire de Nalinî. — Le ṛishi Kâçyapa vivait jadis dans l'ermitage Sâhañjanî. D'une gazelle qui absorba un peu de sperme émis par le

saint homme naquit un enfant que le ṛishi reconnut pour sorti de lui et recueillit dans son ermitage (— 144, 9). Il reçut le nom d'Ekaçṛiñga; nourri par sa mère, vivant en camarade avec tous les jeunes animaux de l'ermitage, ses compagnons de jeu, il devint ensuite le serviteur du ṛishi et, sous sa direction, atteignit les quatre dhyânas et les cinq abhijñâs (— 145, 17). Cependant le roi de Bénarès, qui n'avait pas de fils, conçut la pensée de faire d'Ekaçṛiñga son gendre et de lui donner sa fille Nalinî (— 146, 9). Par ses ordres, son purohita emmena à l'ermitage Sâhañjanî Nalinî et ses jeunes compagnes. Ekaçṛiñga, les découvrant au milieu de leurs jeux, crut avoir affaire à de jeunes ṛishis, dont il admira le costume, beaucoup plus brillant que le sien, et goûta fort les gâteaux, qu'il estima être des fruits bien savoureux. Malgré les caresses de Nalinî, il refusa pourtant de monter dans leurs «huttes roulantes» en les voyant traînées par des animaux qu'il prit pour des gazelles; mais en se séparant de la princesse qui regagnait Bénarès, il rentra à l'ermitage tout rêveur, tout ému de ces nouveaux venus que, dans leurs privautés, il avait vus si différents de lui; il commença d'en négliger ses devoirs ordinaires (— 148, 20). Instruit par l'enfant qu'il questionna, Kâçyapa reconnut vite ce qu'étaient ces visiteurs; il lui apprit que c'étaient non de jeunes ṛishis, mais des femmes, les ennemies de la pénitence, et il le mit en garde contre toute relation avec elles (— 149, 14). Cependant Nalinî revint à l'ermitage, mais sur des barques richement ornées; cette fois Ekaçṛiñga, séduit par ses caresses et ses friandises, consent à la suivre dans ces «ermitages qui vont sur l'eau», et le purohita les marie. Les deux jeunes gens demeurent ensemble, mais sans s'unir encore, Ekaçṛiñga croyant toujours avoir affaire à un simple camarade (— 150, 16). La gazelle, mère d'Ekaçṛiñga, le voyant apparaître avec Nalinî et entendant son récit, était en peine de trouver qui l'éclairerait. Ce furent des pénitentes dont l'ermitage était situé au sud de Sâhañjanî et qui lui en refusèrent l'entrée, interdite aux hommes, l'instruisirent sur leur sexe et lui apprirent que Nalinî lui avait été donnée pour femme dans toutes les règles. Le ṛishi près duquel il arriva enfin, voyant qu'il n'y avait plus

à séparer ces deux êtres qui s'aimaient, les renvoya à Bénarès, où par la suite Ekaçriṅga devint roi. Il eut beaucoup d'enfants, et après un long règne se consacra à la vie d'ascète. Il passa en mourant parmi les dieux Brahmas (— 152, 3). Yaçodharâ était alors Nalinî et Bhagavat Ekaçriṅga.

Ce n'est pas la seule circonstance où, sans aucun tort, Yaçodharâ a été, sans examen sérieux, vouée par Çuddhodana à un supplice immérité (— 153, 6).

Histoire de Padmavatî. — Dans l'ermitage de Mâṇḍavya naquit à une gazelle, du sperme émis par le ṛishi, une enfant merveilleuse. Sous chacun de ses pas un lotus sortait de terre; le nom de Padmavatî lui en fut donné (— 155, 8). Son enfance se passa à jouer avec les jeunes animaux de la forêt, puis à vaquer aux soins de l'ermitage et du ṛishi (— 156, 11). Un jour, en chassant, le roi Brahmadatta de Kâmpilya la rencontra qui venait chercher de l'eau, et s'émerveilla de son miraculeux privilège (— 157, 9). Il apprit d'elle qu'elle était la fille de Mâṇḍavya et conçut le désir d'en faire sa femme. Voyant sa naïveté et comme elle le prend pour quelque ascète, il lui fait goûter des gâteaux qu'il emportait sur sa selle, et l'envoie dire à son père qu'elle sera l'épouse du ṛishi dans l'ermitage duquel il pousse de tels fruits (— 159, 6). Le ṛishi comprend à ses naïfs récits ce qui est advenu et l'accorde au roi pour femme, recommandant au prince de ne lui causer aucun déplaisir à la légère et sur le témoignage d'autrui (— 160, 6). Brahmadatta la prend en croupe, et regagne Kâmpilya, que, dans son ignorance, Padmavatî considère comme un autre ermitage; il fait parer sa fiancée et lui ménage dans la ville une entrée solennelle (— 161, 14). On procède aux cérémonies du mariage, et le privilège merveilleux de Padmavatî s'y révèle à la grande admiration de tout le peuple. Le roi, uniquement épris de sa nouvelle épousée, néglige ses autres femmes (— 162, 12). Elles imaginent de se venger et d'éloigner cette rivale. Au moment qu'elle doit accoucher, les femmes du harem lui bandent les yeux, enlèvent les jumeaux auxquels elle a donné le jour et, les

enfermant dans une boîte de métal munie du sceau royal, les livrent aux flots du Gange. Elles barbouillent à la mère le visage de sang et annoncent au roi qu'elle a dévoré ses propres enfants. Le roi, convaincu qu'il a affaire à une Piçâcî, ordonne de la tuer (— 164, 4). Mais l'officier devine en la questionnant toute la machination et la garde en sûreté dans sa demeure, tandis que les femmes du harem emploient tous leurs soins à charmer le roi (— 165, 8). Cependant un deva qui aime Brahmadatta vient du ciel lui reprocher de n'avoir pas suivi les recommandations du ṛishi; les femmes sont forcées de confesser toute la vérité (— 166, 9). La boîte est sauvée du Gange par des pêcheurs, et on en retire les deux enfants. Brahmadatta désespéré de son injustice retrouve Padmavatî saine et sauve. Elle réclame l'impunité pour les coupables, que le roi veut châtier; quant à elle, elle reprendra près de son père la vie ascétique (— 168, 11). Mais Mâṇḍavya est mort; elle se voue à la vie errante d'ascète mendiante, et arrive à Bénarès où le roi Kṛikin essaie en vain de la séduire (— 169, 10). C'est dans son palais que Brahmadatta la retrouve; il explique qu'elle est sa femme et la remmène à Kâmpilya. Au moment où elle avait été envoyée au supplice par le roi, des lotus avaient cessé de naître sous ses pas; ils reparaissent au moment où avec le roi elle repart pour Kâmpilya (— 170, 2).

C'est une bonne action antérieure qui lui mérita ce privilège et qui en explique aussi la suspension temporaire (170, 17) : elle avait, dans une existence passée, offert un lotus à un pratyekabuddha, puis le lui avait redemandé, puis, prise de remords, le lui avait finalement rendu (— 171, 13).

Par suite de quelle faute antérieure Râhula est-il demeuré six ans dans le sein de sa mère? (— 172, 7.) Sûrya et Candra étaient les fils d'un roi brâhmane de Mithilâ. Le trône devenant vacant, Sûrya imposa la royauté à son frère et se fit ermite. Mais, ayant fait vœu de ne rien prendre, fût-ce une goutte d'eau, qui ne lui eût été donné, il viola un jour par inadvertance son vœu en buvant de l'eau au vase d'un ascète. Se considérant comme un voleur, il exigea de ses disciples

d'abord, puis de son frère, le châtiment qu'il méritait. Candra, pour lui complaire et le débarrasser de ses scrupules, le fit demeurer six jours dans un bosquet d'Açokas qu'il munit de la nourriture la plus délicate. Au bout de six jours il proclama une amnistie générale qui délivra Sûrya (— 175, 14). C'était Râhula qui était alors Candra; ce fut pour ces six jours de réclusion qu'il avait infligés à Bhagavat (Sûrya) qu'il fut condamné à rester six ans dans le sein de sa mère (— 175, 18).

Sur l'ordre de Çuddhodana, on tire au sort parmi les Çâkyas de façon que chaque famille qui compte deux ou plusieurs fils en consacre un à la vie religieuse, et constitue ainsi une suite de cinq cents kshatriyas à Bhagavat (— 176, 13).

Des fils d'Amritodana, Anuruddha, après une vie de délices, questionne son frère Mahânâma sur les devoirs de la vie profane et de la vie religieuse, et se consacre à la seconde (— 178, 9).

Ces cinq cents Çâkyas se rendent près de Bhagavat au Nyagrodhârâma: Devadatta partait sur son éléphant; son turban est renversé par un ornement de la porte, ce qui lui attire les rires de la multitude et les fâcheux pronostics d'un astrologue (— 179, 5).

Upâli est donné par sa mère à Bhagavat pour remplir près de lui son office de barbier, et ce faisant il atteint les quatre dhyânas (180, 3). Les cinq cents Çâkyas, au moment de partir, font présent à Upâli de leurs vêtements et de leurs parures. Cet exemple inspire à Upâli le désir d'entrer dans la vie religieuse. Il va demander cette faveur à Bhagavat, qui l'ordonne aussitôt, tandis que les autres prennent congé de leurs familles (— 180, 18).

Les cinq cents Çâkyas, à l'exception de Devadatta, reçoivent l'ordination (— 181, 9); puis, sur l'invitation de Bhagavat, ils vont tous saluer les pieds d'Upâli, leur aîné dans la vie religieuse, et avec eux Çuddhodana et toute sa cour (— 182, 3).

Ce n'est pas la première fois que Upâli, quoique de basse caste, a reçu les hommages d'un roi et de sa suite (— 182, 9).

Histoire de Gaṅgapâla. — Deux pauvres garçons ayant jadis donné leur repas à un pratyekabuddha qu'ils rencontrèrent, obtinrent, en récompense, de renaître à Bénarès, l'un comme Brahmadatta, fils du roi, puis roi lui-même, l'autre comme Upaka, fils du purohita (— 184, 9). Upaka était épris d'une jeune fille qui, après l'avoir repoussé d'abord, revint à lui et lui offrit de célébrer ensemble une fête que ramenait la pleine lune du Câturmâsya. Il avait reçu un jour un mâsha en aumône, et l'avait déposé sur le bord du Gange. Il se mit tout joyeux et chantant en devoir de l'aller chercher, malgré la chaleur de midi, en vue de la circonstance (— 185, 2). Le roi l'aperçut et conçut pour lui une soudaine affection; il se le fit amener. Il le plaignait de courir ainsi sous le soleil, malgré les protestations d'Upaka qui déclarait ne connaître d'autres peines que sa peine d'amour (— 186, 11). Brahmadatta apprenant l'objet de sa course lui offrit, pour l'en détourner, un mâsha, puis plusieurs; mais l'autre ne voulait toujours pas renoncer à aller chercher son mâsha à lui, tant que le roi finit à force d'enchérir par partager avec lui son royaume, son harem et ses trésors (— 188, 16). Ils régnaient donc ensemble quand un jour Upaka résista à grand' peine à la tentation de régner seul en tuant Brahmadatta; il fit part de la chose au roi et, reconnaissant par là combien le désir est insatiable, il résolut de renoncer au monde (— 190, 14). Il se rendit à l'ermitage d'un potier devenu ṛishi, et acquit bientôt une haute puissance magique (— 191, 1). Brahmadatta enviant sa fortune y faisait souvent allusion dans une stance qui intriguait fort les femmes du harem. Elles en obtinrent la clef par Gaṅgapâla, le barbier du roi, qui, ayant, pour son adresse, reçu de son maître la permission de choisir un village, l'échangea contre l'interprétation de ce vers. Et quand les femmes voulurent le dédommager par de riches présents, à son tour Gaṅgapâla conçut le projet et obtint la permission de renoncer au monde (— 193, 14). Il se joignit aux deux autres ascètes et atteignit la même sainteté (— 193, 18). Brahmadatta conçut le désir d'aller visiter ces saints personnages, et, malgré leur basse extraction, il n'hésita pas à se déplacer, non plus qu'à justifier contre les récrimi-

nations de ses officiers la familiarité de Gaṅgapâla qui l'interpellait par son nom (— 195, 16). Cependant, fidèle à son mari absent, la femme de Gaṅgapâla résistait aux tentatives de séduction et aux présents d'un deva venu pour l'éprouver (— 196, 14).

Gaṅgapâla le barbier n'était autre, à cette époque, qu'Upâli en personne (— 197, 3).

Ce n'est pas la seule circonstance où un grand nombre de gens ont suivi Bhagavat dans la vie religieuse.

«Ici, dit le texte, Bhagavat expose le Mahâgovindîya sûtra» (— 197, 10).

Bhagavat étant sur le Gṛidhrakûṭa, le gandharva Pañcaçikha vient en illuminant la nuit lui raconter ce qu'il a entendu de la bouche de Çakra et de Brahmâ (— 198, 6). Les dieux, voyant de nouveaux venus parmi eux surpasser les anciens par leurs divers privilèges et apprenant que c'étaient des auditeurs du Buddha, exprimaient le vœu qu'il y eût à la fois plus d'un Buddha, pour que les bienfaits de sa mission en fussent multipliés; Çakra leur apprit qu'il était impossible qu'il y eût à la fois plus d'un Buddha (— 199, 13).

Çakra expose aux devas les huit privilèges (*dharmas*) merveilleux du Buddha : la grandeur des bienfaits qu'il répand sur les êtres; les vertus de la loi qu'il enseigne; l'isolement dans lequel il vit, écartant ses disciples et vivant dans des lieux déserts; son détachement de toute sensualité dans la nourriture; l'intelligence profonde qui dirige son enseignement; son affranchissement de tout doute; la perfection de sa parole[1]. Ces supériorités, Çakra ne les a jamais trouvées que dans le seul Bouddha parfaitement accompli (— 202, 2). Il porte au comble la joie des Devas en leur répétant cet exposé une seconde, puis une troisième fois (— 203, 17).

Brahmâ s'apprête à faire connaître aux Devas la «Grande exposition» (*mahâprajñapti*) de Bhagavat (— 204, 7).

Jadis régnait le roi Diçâmpati. Il avait pour purohita et pour con-

[1] Cela ne fait que sept; il manque un dharma.

seiller principal le brâhmane Govinda. La mort le lui ayant enlevé, il suivit le conseil du prince Reṇu, son fils, et le remplaça par le propre fils du brâhmane, Jyotipâla, que l'on appela Mahâgovinda (— 206, 13). Les six kshatriyas électeurs royaux (*râjakartâraḥ*), à la mort de Diçâmpati, assurèrent sa succession à Reṇu moyennant la promesse de distribuer le royaume entre eux sept. Le moment venu ce fut Mahâgovinda qui procéda à ce partage de la terre, assignant à chacun sa capitale; il demeura chargé de leurs affaires à tous; en même temps il instruisait sept mille brâhmanes et sept cents snâtakas (— 209, 11). Le bruit courait que Mahâgovinda s'entretenait familièrement avec Brahmâ et se réglait sur ses avis. Jaloux de justifier une opinion si favorable, Mahâgovinda se soumit pendant les quatre mois des pluies à une vie de méditation intense, au bout de laquelle Brahmâ lui apparut (— 212, 14). Brahmâ lui promettant de répondre à ses questions, Mahâgovinda lui demanda la manière d'obtenir le brahmaloka : «C'est en dépouillant tout égoïsme, en concentrant son esprit, en étant compatissant, retiré, sans souillure, détaché des plaisirs des sens, qu'un homme atteint l'immortel brahmaloka» (— 212, 18). De l'interprétation qu'il donne à ces paroles, Mahâgovinda conclut qu'il faut embrasser la vie ascétique (— 215, 3).

Interpellé ici par le gandharva Pañcaçikha qui lui demande si, comme on le dit, il était alors Mahâgovinda, Bhagavat le lui confirme et continue le récit (— 216, 7). Mahâgovinda fit part de son dessein successivement à Reṇu, aux six autres rois, aux sept mille brâhmanes, aux sept cents snâtakas, à ses femmes, les invitant à chercher un autre conseiller, un autre maître, à retourner dans leurs familles, et comme il résista à leurs objections, aussi bien qu'aux offres prodiguées pour le tenter et le rattacher au monde, tous finalement — soit en somme plusieurs milliers de personnes — prirent avec lui le septième jour la livrée de la vie ascétique (— 223, 3). Récompenses obtenues par les disciples qui suivent les enseignements de Mahâgovinda; châtiments de ceux qui font opposition à lui ou à ses disciples (— 223, 21).

A la suite de ce récit, Pañcaçikha obtient la vue de la loi.

Dans ce temps-là, Bhagavat était Mahâgovinda (— 224, 8).

Bhagavat étant à Çrâvastî dans le Jetavana, pendant trois mois, loin de tous, avec un seul vase de nourriture, passe par les états d'esprit (*vihâra*) des Buddhas antérieurs (— 225, 14).

Au sortir de cette retraite, Bhagavat déclare à Ânanda qu'il aurait pu vivre ainsi des kalpas entiers; car tel est le privilège des Buddhas parfaitement accomplis qui ont atteint les pâramitâs. «En ce temps-là, il y a un nombre infini de kalpas, vivait le Buddha Indradhvaja dans sa capitale Indratapanâ». Partant de là, Bhagavat énumère une longue série de Buddhas qui se sont annoncés successivement les uns les autres jusqu'à lui-même (de qui il parle à la troisième personne) et au Buddha futur, Maitreya, auquel il a prédit sa mission. L'énumération donne place à une ou deux descriptions typiques de la capitale du Buddha (ou du Cakravartin) et est coupée pour quelques-uns des Buddhas de résumés métriques (— 240, 20).

Suit un passage en vers. La scène se passe dans l'Açokârâma. Ânanda demande à Bhagavat d'où lui vient l'éclat dont il illumine le monde. Bhagavat l'explique par les respects qu'il a rendus à des Buddhas passés, depuis Dîpañkara jusqu'à Kâçyapa (— 242, 4). Ânanda veut savoir quand et combien de temps ont vécu ces Buddhas et loue en Çâkyamuni leur égal (— 242, 18). Bhagavat lui explique tour à tour à combien de kalpas remonte dans le passé chacun de ces Buddhas (— 243, 19), le temps que chacun a passé sur la terre (— 244, 11), l'étymologie de leur nom jusques et y compris le Buddha futur, Maitreya (— 246, 16), dont les trois assemblées sont énumérées en prose (— 247, 2), puis la classe, kshatriya ou brâhmane, à laquelle a, suivant les circonstances, appartenu chacun d'eux (— 248, 2), les conjonctures dans lesquelles il a rendu à chacun des respects en vue d'obtenir la bodhi (— 249, 8). Il termine en parlant de l'héroïsme qu'il a dû déployer pendant quatre-vingt-dix kalpas pour parvenir dans le quatre-vingt-onzième à la bodhi (— 250, 6). — C'est le *Bahubuddhakasûtra*.

Suit une strophe en l'honneur du Mahâvastu et pour vanter le bonheur qu'il y a à entendre la Loi (— 250, 13).

Récit en vers. Sarvaṃdada mena jadis une existence de sagesse, de charité et d'austérité; Çakra en fut effrayé et, craignant pour son pouvoir, chercha à l'en détourner en le persuadant que l'excès de libéralité menait en enfer. Mais à ces insidieux conseils, Sarvaṃdada répondit qu'il ne se souciait pas du bonheur de Bhagavatî, qu'il voulait seulement s'affranchir de la vieillesse, de la maladie et de la mort, que nulle perspective de plaisirs sensuels, nulle crainte de souffrances et d'épreuves ne pouvait le faire renoncer au vœu d'obtenir la bodhi (— 254, 6).

Çuddhodana [1] voyant au Nyagrodhârâma les miracles du Buddha et la conversion des chefs des Asuras, manifeste son admiration et sa joie, et invite le Buddha à prendre sa nourriture au palais tout le temps qu'il demeurera à Kapilavastu (— 255, 4). Le lendemain, le Buddha ayant fait son entrée solennelle, accompagnée des miracles coutumiers, les Çâkyas font proclamer défense, sous peine de mort, de révéler à Râhula qu'il est le fils de Bhagavat (— 256, 12).

Mahâprajâpatî Gautamî, le Buddha ayant accepté de se nourrir d'une façon continue au palais, demande et obtient la faveur de recevoir à son tour le Buddha; elle est prêchée et éclairée par lui avec les femmes du harem (— 257, 16).

Râhula, atteint par l'ombre du Buddha, se sent plein pour le nouveau venu d'une tendresse inexpliquée. Pressée de questions, Yaçodharâ se résout à braver la colère des Çâkyas et à lui avouer que le Çramaṇa est son père (— 259, 3).

Répétition en vers (— 260, 1) augmentée de la réponse de Yaçodharâ, qui révèle à Râhula son père, avec force comparaisons laudatives, et comment il revient vers les siens après avoir accompli une partie de sa mission (— 262, 15).

[1] Ceci reprend et double un récit antérieur (p. 141) et semble se référer à un état du texte où toute la partie intermédiaire, de 141, 10 à 254, 6, n'était pas intercalée.

Râhula apprenant qu'il est le fils du Çramaṇa, se presse contre lui, s'enveloppe dans un pan de sa robe et déclare qu'il veut devenir moine. Çuddhodana, désolé, s'incline devant la parole de son fils qui déclare que, par ses mérites antérieurs, Râhula est forcément destiné au nirvâṇa; il demande seulement un sursis de sept jours (— 264, 3).

Yaçodharâ, par ses caresses, par le tableau des souffrances de la vie ascétique qu'elle oppose à la vie du palais, cherche à détourner Râhula de la carrière religieuse. Comme il persiste, en alléguant l'exemple de son père, elle revient à la charge en énumérant les pénibles pratiques de la perfection morale dont il assumera l'obligation (— 266, 2).

Çuddhodana fait faire des préparatifs extraordinaires pour la sortie de son petit-fils (— 266, 10). Description en vers de la suite brillante qui accompagne Râhula jusqu'au Nyagrodhârâma où Bhagavat l'accueille avec tendresse par des paroles d'exhortation (— 268, 4).

Bhagavat charge Çâriputra d'ordonner Râhula, lequel récite les formules du triçaraṇa et du daçaçîla et est emmené par Çâriputra et Maudgalyâyana (— 269, 2).

Ici une lacune; puis viennent des vers qui sont dans un désordre évident : Bhagavat donne mission à ses deux principaux disciples d'ordonner Râhula, qui est admis dans la vie religieuse (— 269, 12). Cette strophe : «Celui qui porte des bracelets et des colliers d'or ne saurait supporter la souffrance : ce sont ceux qui souffrent qui pensent à Bhagavat», est suivie de la description des caresses et des conseils par lesquels Yaçodharâ cherche à détourner de la vie religieuse Râhula, qui repousse ses avis (— 270, 10). Le barbier coupe les cheveux de Râhula, tandis que Bhagavat (?) l'exhorte à la perfection. Yaçodharâ caresse tristement les cheveux enlevés à son fils, et tandis qu'elle se désole, Maudgalyâyana et Çâriputra confèrent l'ordination au jeune prince (— 271, 5). Râhula, sous la direction de Çâriputra, commence sa carrière monastique. Honneur à lui! (— 271, 13.)

Pour le dernier jour, Yaçodharâ invite le Buddha; elle lui prépare une réception brillante, et cherche, mais en vain, à le séduire et à

changer ses dispositions par les parures dont elle se couvre et les friandises qu'elle lui offre. Bhagavat s'éloigne après avoir instruit le roi et les femmes (— 272, 12).

Ce n'est pas la seule circonstance où Yaçodharâ ait cherché à éblouir le Buddha par la parure et à l'entraîner par la gourmandise. «Ici, dit le texte, il faut répéter l'histoire d'Ekaçriṅga» [cf. plus haut] (— 272, 17).

En ce point nous reprenons, avec l'histoire des sept semaines qui ont suivi l'obtention de la bodhi, le développement chronologique de la carrière du Buddha, interrompu par les récits précédents qui appartiennent à une période ultérieure. Ceci devrait à tout le moins faire immédiatement suite à l'histoire de Vijitâvin (p. 47).

Pendant sept jours, après avoir atteint la bodhi, Bhagavat reste assis immobile se félicitant de son triomphe (— 273, 3). Description en vers des prodiges qui se produisent dans tout l'univers dès que Bhagavat a obtenu la bodhi (— 277, 16). Qui ne se réjouirait d'entendre les enseignements du Buddha? Bonheur de ceux qui entendront ce sûtra, qui se montreront fidèles à la loi du Buddha (— 278, 20). Bonheur de ceux qui rendront de grands honneurs à Maitreya, au Buddha Siṃha, etc.[1] (— 279, 20). Effroi des méchants, joie des fidèles, surtout de ceux qui sont destinés à devenir Buddhas (— 281, 3).

Le Buddha passe la seconde semaine dans la joie à considérer, sans cligner des yeux, l'arbre de bodhi (— 281, 10).

Il consacre la troisième semaine à la «grande promenade» (qui, d'après *Lal. Vist.* 488, 16, embrasse le grand chiliocosme, *trisâhasramahâsâhasralokadhâtu*).

En ce temps-là voyant Mâra désolé de sa défaite, ses filles, Tantri

[1] Bien que tous ces vers soient au futur, ce qui s'explique assez dans le cas de Maitreya, ils s'appliquent pour ceux qui suivent à des Buddhas passés, entre autres (v. 19) aux quatre Buddhas du présent kalpa. A quelque contexte qu'ils aient appartenu à l'origine, il est clair qu'ils n'ont pas été composés pour la place qu'ils occupent actuellement dans notre texte.

et Arati[1], malgré les avis décourageants de leur père, essayent de triompher du Buddha, d'abord par la sensualité en l'entourant d'apparitions séduisantes qui le laissent insensible, puis en lui posant des questions auxquelles il répond de manière à les confondre. Elles se retirent vaincues, et Mâra lui-même proclame leur défaite (— 286, 8).

Ce n'est pas la seule circonstance où les filles de Mâra aient ainsi vainement tenté de séduire Bhagavat (— 286, 15).

Histoire de Dharmalabdha. — Un marchand de Bénarès, Dharmalabdha, avait fait sur mer beaucoup de voyages heureux. Malgré sa résistance, cinq cents marchands voulurent une fois l'accompagner. Il allait dans l'île des Râkshasîs; il leur recommanda, s'ils voulaient éviter les plus grands malheurs et revenir au Jambudvîpa, de ne céder à aucune de leurs séductions, de n'accepter ni la nourriture qu'elles leur offriraient, ni les trésors qu'elles feraient miroiter à leurs yeux (— 288, 15). — Répétition abrégée en vers (— 289, 14). Les Râkshasîs, les prenant chacun par son penchant particulier, firent si bien que, malgré les admonestations de Dharmalabdha, les marchands refusèrent de s'éloigner avec lui (— 290, 10). Lui parti, les Râkshasîs dévorèrent les marchands; puis elles tinrent conseil et une d'entre elles se proposant pour séduire Dharmalabdha, le poursuivit jusque dans le Jambudvîpa de ses vaines obsessions (— 291, 7). Quand il fut de retour à Bénarès, elle lui présenta un enfant, produit de sa magie, se prétendant abandonnée, avec son fils, par l'homme qui, pour la séduire, lui avait tenu un tout autre langage, et ameutant le peuple contre sa dureté (— 292, 3). — Suite de la répétition en vers (— 295, 12). — Le roi informé fait comparaître Dharmalabdha; il s'éprend à première vue de la prétendue délaissée et, malgré les avertissements, l'introduit dans son harem. Aussitôt, elle endort tout le palais et, avec son fils et les Râkshasîs qu'elle appelle à la rescousse, elle dévore tout ce qui y a vie (— 297, 2). Le matin venu,

[1] Dans la strophe finale (286, 6) Mâra semble parler de trois filles, Tantrî, Arati et Ratî; mais le reste du récit ne mentionne que les deux premières.

on pénètre dans l'enceinte tout enveloppée d'un silence inaccoutumé, et on trouve un spectacle qui donne trop raison aux prévisions de Dharmalabdha. De l'avis unanime des officiers et du peuple, il est, comme le plus digne, sacré roi (— 298, 18). Bhagavat était alors Dharmalabdha et les filles de Māra, les principales des Rākshasīs (— 299, 6). — Suite et fin (très écourtée) de la rédaction en vers (— 299, 15), et formule finale des Jātakas versifiés (— 300, 9).

Le Buddha, invité par le nāga Kāla pendant la «grande promenade», passe dans sa demeure la quatrième semaine (— 300, 15).

Il passe la cinquième dans la demeure du nāga Mucilinda qui le protège de ses chaperons étendus contre un orage qui se déchaîne — 301, 7).

Du temps où Bhagavat se livrait à ses austérités, un chevrier avait planté un nyagrodha en émettant le vœu qu'il servît au Buddha après la bodhi. Du ciel des Trāyastriṃçás où il a repris naissance, il vient rappeler à Bhagavat l'espoir qu'il lui a permis de concevoir. Pour lui complaire, Bhagavat passe au pied de ce «nyagrodha du chevrier» la sixième semaine (— 302, 21).

Il passe la septième dans le Kshīrikāvana au Bahudevatācaitya (— 303, 3).

Les marchands Trapusa et Bhallika venaient d'Ukkala, dans le Sud; leurs taureaux Sujāta et Kīrtika, en refusant de continuer leur route, les avertissent de la présence de Bhagavat au Kshīrikāvana. Sur l'ordre des devas les deux amis lui offrent, après son jeûne de quarante-neuf jours, sa première nourriture, le délicieux Madhutarpaṇa: Bhagavat le reçoit dans les vases en pierre que lui apportent les quatre Lokapālas et qu'il fond miraculeusement en un seul (— 305, 2).

Récit en vers : Trapusa et Bhallika donnèrent le tarpaṇa à Bhagavat, qui en revanche leur récita le «Sauvastika maṅgala», les strophes de bénédiction qui protègent dans toutes les régions (— 310, 6).

Les deux marchands reçurent le triçaraṇa. A leur requête le Buddha leur donna, comme reliques, quelques cheveux et des rognures

d'ongles sur lesquels ils construisirent à Keçasthâlî le Keçastûpa, à Bâluksha le Nakhastûpa, et à Çiluksha, sur la pierre à laver du Buddha (cf. 313, 1-4), un monument avec les pierres qui vinrent d'elles-mêmes s'amonceler par la magie de Bhagavat (— 310, 16).

Çakra vint à son tour offrir à Bhagavat une harîtakî dont il planta la queue qui se transforma aussitôt miraculeusement en un arbre couvert de fleurs et de fruits (— 311, 6).

Pendant les austérités de Bhagavat, Gavâ, l'étendeuse de linge, lui avait offert une robe faite de lambeaux pour lui servir après la bodhi. Du ciel où elle avait repris naissance comme Apsaras elle vint rappeler sa promesse à Bhagavat qui préféra ces haillons aux robes que lui offraient les dieux (— 312, 14). Çakra creuse de ses mains le fleuve Pâṇikhâta et les quatre Lokapâlas lui apportent des pierres pour que Bhagavat puisse laver et recoudre cette robe (— 313, 6).

Bhagavat se baigne dans le Pâṇikhâta et en sort en s'appuyant sur le bras du dieu Kakubha qui réside dans un kakubha voisin (— 313, 17).

Retiré sous le nyagrodha du chevrier, Bhagavat se décide à garder pour lui la Loi; elle est trop profonde pour être comprise et acceptée par le monde (— 314, 12).

Répétition (— 315, 1). Connaissant ces dispositions de Bhagavat, Brahmâ avec Çakra et d'autres dieux viennent lui demander de promulguer sa doctrine, mais ils n'obtiennent aucun succès et s'éloignent (— 316, 11). Répétition abrégée : démarche également repoussée de Brahmâ seul (— 317, 4).

En ce temps-là de fausses doctrines régnaient au Magadha : Brahmâ en prend occasion pour prier Bhagavat d'éclairer les hommes. Bhagavat réfléchissant que, des trois catégories d'êtres, ceux qui sont tout à l'erreur, ou tout à la vérité, ou qui ne sont exclusivement inféodés ni à l'une ni à l'autre, la troisième, tout au moins, profitera de son enseignement, se rappelant ses résolutions passées et cédant aux supplications des dieux, promet à Brahmâ de faire tourner la roue de la

loi. De ciel en ciel la nouvelle s'en répand jusqu'au Brahmaloka (— 319, 19).

A ce moment, Bhagavat considère quelles sont les qualités d'un Buddha qui le rendent capables de faire tourner la roue de la loi, il les énumère et constate qu'il les possède toutes, qu'il est donc autorisé à faire tourner la roue de la loi (— 322, 7).

Il cherche qui est capable d'entendre l'enseignement, et, à défaut d'Udraka Râma et d'Ârâḍa Kâlâma qui sont morts, il trouve que ce sont les cinq Bhadravargiyas qui l'ont suivi pendant ses austérités (— 323, 4).

Les dieux s'offrent à préparer et à orner de splendeurs prodigieuses la route qui sépare la bodhi de Bénarès, et, en effet, Bhagavat se met en chemin à la tête d'armées innombrables de dieux et de nâgas qui font la garde autour de lui (— 324, 19).

Bhagavat gagne successivement Gayâ, Aparagayâ où il est l'hôte du nâga Sudarçana; Vaçâlâ où il prêche le brâhmane Nadin; Cundadvîlâ où il annonce au mendiant Upaka que, sans maître, il est devenu Arhat, Jina, Buddha et qu'il va promulguer la loi. Reçu par le yaksha Cunda, puis à Sârathipura par le nâga Kamaṇḍaluka, à Lohitavastuka[1] par le yaksha Kandha, il arrive par Sârathipura au bord du Gange, traverse en volant le fleuve au delà duquel le passeur ne veut le mener qu'à prix d'argent, arrive à Bénarès, et attend à Saṅkhamedhi que l'heure de mendier dans la ville soit venue (— 328, 19).

En rentrant de sa tournée, Bhagavat retrouve au Ṛishipatana les cinq Bhadravargiyas, Kauṇḍinya et les autres, qui, malgré leur projet concerté, ne peuvent s'empêcher de se lever à son approche et sont ordonnés moines par lui (— 329, 1). Bhagavat reconnaît le lieu où les précédents Buddhas ont fait tourner la roue de la loi. Il[2] énumère aux cinq moines les dimensions du nimbe d'un certain nombre de Buddhas (— 330, 16).

[1] Il faut, dans cette ligne, p. 327, l. 19, effacer सारथिपुरे.

[2] Le texte est ici défiguré par une lacune.

Ici commence le Dharmacakrapravartanasûtra, annoncé par la formule initiale **एवं मे श्रुतं**. — Bhagavat enseigne les cinq moines : la voie du Buddha est la voie moyenne qui s'éloigne et de l'abandon au désir et des macérations inutiles, la voie aux huit parties (— 331, 16). Les quatre vérités (— 333, 17). La vue de la loi se révèle à Kauṇḍinya et à dix-huit koṭis de devas. Miracles (— 335, 9).

Bhagavat, à Bénarès, enseigne les cinq moines : la forme (*rûpa*), la sensation (*vedanâ*), le concept (*sañjnâ*), les dispositions préexistantes (*saṅskâras*), l'intelligence (*vijñâna*), c'est-à-dire les cinq skandhas, sont sans substance (*anâtma*); ils ne sont pas nous ni à nous. Âjñâtakauṇḍinya se dépouille sans retour des âçravas, les quatre autres et, avec eux, trente koṭis de devas reçoivent la vue pure de la loi (— 337, 8).

Bhagavat, à Bénarès, au Ṛishipatana, enseigne les cinq moines : ce sont les cinq skandhas qui sont l'origine de la douleur (— 337, 19). Les skandhas sont impermanents; en reconnaissant leur impermanence, on supprime la douleur dont ils sont la source (— 338, 12). Les skandhas ne sont ni nous ni à nous [comme plus haut] (— 338, 18). Âjñâtakauṇḍinya obtient « la maîtrise des forces » (*balavaçibhâva*), les quatre autres se dépouillent sans retour des âçravas, et des koṭis[1] de devas reçoivent la lumière de la loi (— 339, 3).

Bhagavat est au Ṛishipatana; il enseigne trois bhikshus qui partent pour Bénarès afin de mendier : il faut se considérer soi-même pour découvrir l'origine de la souffrance. Ce sont les skandhas qui sont l'origine de la souffrance. En en reconnaissant l'impermanence on détruit les souffrances dont ils sont l'origine. Il faut donc savoir que la forme, etc. (les skandhas) ne sont ni nous ni à nous. Les trois bhikshus obtinrent la « maîtrise des forces » et quatre-vingts koṭis de devas la vue pure de la loi (— 340, 15).

C'est le douzième jour de la deuxième quinzaine d'âshâḍha, l'ombre ayant une fois et demie la hauteur des objets, sous le nakshatra anu-

[1] पंचाँगिकानां du texte (339, 2) cache un mot de nombre se rapportant à कोटीनां, probablement पंचाशतीनां, d'après 345, 11.

râdha, à l'heure appelée Vijaya, que Bhagavat fait tourner la roue de la loi qui consiste dans les quatre vérités. Miracles qui se produisent (— 341, 17.)

La voix du Buddha, quand il fait tourner la roue de la loi, pénètre soixante et un grands chiliocosmes et, au delà, des buddhakshetras; en l'entendant, les Buddhas qui enseignent s'arrêtent et se taisent (— 342, 13). Les soixante qualités de la voix du Buddha (— 343, 13).

Mahâbrahmâ constate les prodiges qui se produisent quand Bhagavat met en mouvement la roue de la loi. Apprenant que le « corps de la loi » est proche, il vient et loue Bhagavat (— 345, 2).

Dans le premier dharmacakrapravartanasûtra[1] Bhagavat a converti dix-huit koṭis de devas, trente dans le second, cinquante dans le troisième, quatre-vingts dans le quatrième; tous ces dieux vont se porter la bonne nouvelle les uns aux autres (— 345, 15).

Le dieu tushita Çikharadhara (ou, d'après la demi-stance 345, 18 qui contredit cette indication, Brahmâ lui-même) vient faire hommage au Buddha en prononçant des stances en son honneur (— 347, 13).

Pourquoi Âjñâtakauṇḍinya a-t-il joui du privilège d'entendre le premier la loi? C'est pour avoir donné, dans une autre existence, ses soins à un pratyekabuddha atteint d'une maladie bilieuse. Le vœu qu'il exprima alors est répété en vers (— 349, 3).

Ce n'est pas la première fois que Âjñâtakauṇḍinya a reçu de Bhagavat un grand bienfait.

Jadis régnait sur le Koçala un roi vertueux et généreux; il abandonna son royaume au roi de Bénarès plutôt que de provoquer les malheurs d'une guerre (— 350, 9). Il vivait dans la solitude au Dekhan, quand un jour il vit venir à lui un marchand ruiné par un naufrage qui, sans le connaître, lui apprit qu'il allait demander à la

[1] D'après ce passage, il faudrait distinguer comme premier dharmacakrapravartanasûtra le passage de 330, 17 à 335, 9, comme second, de 335, 10 à 337, 8, troisième, de 337, 9 à 337, 19, quatrième de 337, 19 à 339, 3. Mais c'est là une façon de parler par trop incorrecte. Toutes ces parties sont comprises dans un sûtra unique, et c'est très probablement धर्मचक्रप्रवर्तने au lieu de °प्रवर्तनसूत्रे, qu'il faut lire.

libéralité bien connue du roi de Koçala de réparer ses pertes (— 357, 6). Dans son dénuement, il ne veut pas que le solliciteur soit déçu et il le décide à le livrer, chargé de chaînes, au roi de Bénarès[1], qui a mis sa tête à prix (— 353, 2). Celui-ci, touché de tant de générosité, rend le Koçala à son ancien maître (— 353, 7).

A cette époque Bhagavat était le roi de Koçala et le marchand n'était autre qu'Âjñâtakauṇḍinya (— 353, 12).

Ce n'est pas la seule circonstance où Bhagavat ait sauvé les cinq moines (— 353, 20).

Jadis Bhagavat, alors marchand, fut avec les cinq moines — alors marchands eux-mêmes — victime d'un naufrage. Pour permettre à ses compagnons de s'attacher à un cadavre et d'être rejetés avec lui sur la terre ferme, il n'hésita pas à se tuer. La terre en trembla et les dieux célébrèrent son héroïsme (— 355, 2). Rédaction en vers (— 356, 13).

Ce n'est pas la première fois que Bhagavat ait instruit une grande assemblée composée d'hommes et de devas (— 357, 3).

Jadis un roi de Bénarès, Kalabha, trouva que son harem, pendant son sommeil, s'était éloigné pour entendre les instructions du ṛishi Kshântivâdin. Furieux, le roi soumit le saint homme aux tortures les plus raffinées sans pouvoir lui arracher autre chose que l'éloge de la patience. Et, malgré les conseils des dieux, le ṛishi ne voulut attirer sur le pays témoin de son martyre aucun châtiment[2] (— 360, 15). — Court résumé en vers (— 361, 2). — Le roi Kalabha alla expier son crime dans l'enfer Avîci (— 361, 3).

Le roi Arjuna de Hastinâpura tue à coups d'épieu le ṛishi Gautama et d'autres sâdhus (— 361, 11).

Le roi Nârikela de Dantapura, en Kaliṅga, fait mordre les moines par des chiens (— 361, 15).

Le roi de Kâmpilya, Brahmadatta, avait un purohita dont le fils mérita par son habileté au tir de l'arc le nom de Çarabhanga. Entré

[1] P. 352, l. 18, il faut, bien entendu, séparer कोशलो न.
[2] La fin du récit est tronquée.

dans la vie religieuse sous le ṛishi Kâçyapa, il descendit avec ses disciples vers le sud et fonda l'ermitage de Kapitthaka sur les bords de la Godâvarî (— 363, 2). — Un autre disciple de Kâçyapa, Vatsa, vint pour sa santé vers le sud, avec ses cinq cents disciples, à la ville de Govardhana. Le roi Daṇḍakin l'enterra vivant. Sept jours après, ville et royaume, à l'exception du ministre Vighushṭa qui chercha à sauver le ṛishi et protesta de son innocence, furent réduits en cendres (— 363, 18). — Kâçyapa offrit un sacrifice entre Gange et Yamunâ; huit mille pénitents y vinrent assister (— 364, 2).

Le roi Udgata de Dantapura accompagné de Bhîmaratha de Sañjayantî et de Ashṭamaka de Hastinâpura, ayant connaissance des terribles aventures de ces quatre rois (Kalabha, Arjuna, Nârikela et Daṇḍakin), se mit en route pour en entretenir les ṛishis. De son côté Çakra faisait de même (— 364, 11).

Récit en vers : rédaction versifiée de l'histoire de Vatsa (— 365, 13). Çarabhaṅga vient lui rendre les derniers devoirs (— 365, 17). Les trois rois Ashṭamaka, Bhîmaratha et Udgata viennent consulter les ṛishis (— 366, 2). Les ṛishis renvoient les rois et Çakra [1] à Çarabhaṅga, qui consent à répondre aux questions qui lui seront posées (— 368, 12). Après avoir annoncé les châtiments que souffrent dans l'autre monde les quatre rois coupables de violences contre les ṛishis (— 369, 21), il continue avec ses visiteurs un dialogue édifiant sur la patience, la définition de l'homme vertueux, du sage, etc. (— 374, 21). Formule terminale des jâtakas versifiés : Bhagavat était alors Çarabhaṅga (— 375, 9).

Trente compagnons de Bénarès amenés au Ṛishipatana par la mère de l'un d'eux qui, ayant repris naissance parmi les devas, a assisté au Dharmacakrapravartana, sont convertis et reçoivent l'ordination (— 376, 16).

Trente autres hommes qui passent sur la route près du Ṛishipatana sont de même conquis à la foi (— 377, 6).

[1] Qui fait, 366, 11, dans cette version, une apparition soudaine et que rien ne prépare.

Histoire de Pûrṇa Maitrâyaṇîputra. — Pûrṇa était fils d'un riche brâhmane à Droṇavastuka en Koçala, et de Maitrâyaṇî. Ayant entendu parler de Siddhârtha et de ses hautes destinées, il se voua à la vie religieuse, et, après la bodhi, il vint avec ses vingt-neuf disciples au Ṛishipatana, rendre hommage à Bhagavat qui les ordonna tous les trente et leur conféra la maîtrise des forces (— 379, 19). Strophes que Pûrṇa adressa alors à Bhagavat pour le célébrer en rappelant toutes les étapes de sa carrière (— 382, 6).

Histoire de Nâlaka. — Nâlaka était le fils cadet d'un brâhmane du pays d'Avanti, purohita du roi Ujjhebhaka Toṇehâraka; il était neveu du ṛishi Asita établi dans le Vindhya. Merveilleusement doué, il se voua à la vie religieuse sous la direction de son oncle (— 383, 10). Averti par lui de l'apparition d'un Buddha, et sur son conseil, il vint à Bénarès pour se faire ordonner et éprouva l'insuffisance des six docteurs, Kâçyapa Pûraṇa et les autres (— 383, 18). Il y avait tous les mois à Bénarès une fête du Saṅkha, un des quatre grands trésors, à laquelle les Nâgas gardiens des trésors étaient invités (— 383, 20). Le nâga Elapatra pose des questions pour la solution desquelles il promet sa fille et beaucoup d'or. Bhagavat y répond et est glorifié par un deva (— 385, 6). Suivent des vers où est exalté l'enseignement du Buddha, et annoncé le châtiment terrible de ceux qui le dédaignent; mais on ne voit pas clairement dans quelle bouche ils sont mis et ils trahissent un certain désordre (— 386, 7)[1]. Nâlaka Kâtyâyana se présente à Bhagavat et lui demande l'ordination (— 386, 16). Une fois ordonné, (Nâlaka) Kâtyâyana prie Bhagavat de lui expliquer les lois essentielles

[1] Toute cette intervention d'Elapatra est ici abrupte, écourtée; on pourrait croire à une interpolation accidentelle, si le même nâga n'était mêlé à la version de cette histoire que nous donne le Fo pen hi tsi king (Beal, p. 276 sqq.), et d'une façon plus intelligible. Le rôle qui y est attribué au Buddha Kâçyapa dans l'existence antérieure du nâga nous fait voir que c'est à lui que devait être adressée par le nâga la strophe qui commence à la l. 7 de la p. 385. Or cette strophe n'est préparée par aucune explication, pas même par une indication sommaire. Cela donne la mesure du trouble qui règne dans le texte tel qu'il nous est parvenu.

de la vie religieuse du muni (*mauneya*). Suivent des strophes de Bhagavat sur ce sujet (— 389, 11).

Histoire de Sabhika. — Un riche marchand de Mathurâ eut une fille qu'il voua dès son enfance à la vie religieuse. Elle se distinguait par son savoir et son habileté dans les discussions. Un brâhmane étant venu à Mathurâ défier quiconque oserait disputer contre lui, on lui oppose la savante ascète (— 391, 3). Mais ayant voulu, avant le colloque, voir son adversaire, il conçoit pour elle une passion qu'elle lui rend, et ils conviennent qu'elle restera court et que, conformément aux conventions de la lutte, elle le suivra comme disciple, ce qui les rapprochera sous un prétexte avouable (— 392, 3). Le jour de la discussion arrivé, le brâhmane pose les conditions du tournoi, et, après des péripéties qui passionnent toute la ville, le dénouement arrangé se produit; le brâhmane emmène sa nouvelle disciple (— 394, 2). Ils gagnent le Dekhan; c'est là que, à Çvetavalâkâ, elle met au monde un garçon qui reçoit le nom de Sabhika. Arrivé à l'âge de raison, il cherche partout le Buddha et arrive finalement au Ṛishipatana (— 394, 12). Alors Sabhika pose une série de questions à Bhagavat qui lui explique tour à tour ce qu'est un vrai bhikshu, un homme maître de soi, un Buddha, le vrai brâhmane, un Çramaṇa, etc. (— 400, 16). Sabhika adresse des stances d'éloge au Buddha qui l'ordonne et lui confère la maîtrise des forces (— 401, 17).

Histoire de Yaçoda. — Bhagavat est à Bénarès, sur la rive de la Varaṇâ. Or sur les bords de cette rivière se trouvait un nyagrodha auquel la crédulité publique attribuait la puissance d'exaucer les vœux (— 402, 9). Un riche marchand de Bénarès qui n'avait pas de fils fut induit par sa femme à faire un vœu à cet arbre; quant à elle, elle menaça de si belle sorte, au cas où elle ne serait pas exaucée, le dieu du nyagrodha, que celui-ci, effrayé, s'adressa à Çakra: le chef des devas lui promit de le tirer de ce mauvais pas (— 403, 18). Un dieu des Trâyastriṃçus arrivait au terme de son existence divine; il con-

sentit à renaître comme fils du marchand moyennant la promesse de Çakra qu'il deviendrait moine à la suite de Bhagavat (— 404, 16). Il reçut le nom de Yaçoda et fut l'objet des soins les plus attentifs (— 405, 17). Un parent de sa mère, de passage chez son père, lui fit connaître le Buddha par un éloge enthousiaste (— 407, 13). Yaçoda conçut ainsi le désir de joindre Bhagavat: le harem lui apparut comme un objet de dégoût: les dieux favorisèrent et accompagnèrent sa fuite (— 408, 7). Il reçut l'enseignement de Bhagavat et atteignit aussitôt, avec la maîtrise des forces, un haut degré de pouvoir magique (— 409, 3). Cependant ses parents, partis à sa recherche, trouvent sur le bord de la Varaṇâ ses sandales qu'il y a laissées et viennent jusqu'à Bhagavat réclamant leur fils; car, par sa puissance magique, il est devenu invisible à tous. Sur l'invitation que lui adresse mentalement Bhagavat, Yaçoda déploie alors en toutes sortes de miracles son pouvoir surnaturel (— 412, 6). La vue de ces prodiges convertit la çramaṇâ Ulûkapakshikabhaginî et d'autres hérétiques, et Bhagavat prononce deux stances pour affirmer que c'est la vertu intérieure, non la pratique extérieure, qui fait le vrai moine (— 412, 22). Bhagavat prêche et convertit, entre beaucoup d'autres, les parents de Yaçoda avec l'autorisation desquels il lui confère l'upasampadâ (— 413, 15).

Les privilèges matériels et spirituels de Yaçoda s'expliquent par l'accueil que, dans une existence antérieure, fils d'une famille ruinée à Bénarès, il fit au pratyekabuddha Bhadrika (— 415, 4).

Bhagavat, étant au Ṛishipatana, enseigne aux cinq moines qu'il faut se disperser autant que possible pour porter l'enseignement au plus grand nombre possible d'auditeurs. Quant à lui il va aller à Uruvilvâ pour convertir les ascètes jaṭilas, c'est-à-dire les Kâçyapas (— 415, 11).

A deux reprises Mâra cherche à affirmer son pouvoir sur le Buddha: par deux fois il est confondu et se retire attristé (— 418, 7).

Double udâna, louange du Buddha, définition du vrai moine, que rien n'amène ni n'annonce (— 418, 16).

Bhagavat enseigne aux bhikshus que, quand ils vont mendier leur nourriture, il ne doivent rien demander, mais se présenter en silence

(— 418, 18). Histoire d'Asthisena, le fils du purohita et l'ami d'enfance du prince royal; il embrasse la vie religieuse et, malgré les instances de son camarade devenu roi de Bénarès, refuse de lui rien demander; il est comblé de présents par le roi charmé de ses enseignements (— 420, 4).

Bhagavat apprend aux bhikshus que, en mendiant leur nourriture, ils n'ont pas plus à remercier qu'ils ne doivent demander (— 420, 13).

Les bhikshus ayant quitté le Ṛishipatana après le varsha, les divinités du lieu se désolent; Bhagavat leur déclare que les bhikshus doivent se disperser dans tous les pays et vivre isolément[1] (— 421, 7).

En quittant le Ṛishipatana, Bhagavat arrive sur les bords du Gange; il adresse au batelier qui lui fait passer le fleuve des strophes qui le convertissent: il ne le congédie qu'après l'avoir ordonné et l'invite à se proclamer un vrai brâhmane, un vrai connaisseur du veda, un vrai passeur (— 423, 14).

Çakra, prenant la forme d'un jeune disciple, suit le Buddha en se déclarant son serviteur. Bhagavat le congédie (— 424, 3).

Histoire des trois Kâçyapas. — Bhagavat, voulant se rendre près du jaṭila Uruvilvâkâçyapa, s'était entouré de mille jaṭilas créés par sa puissance magique. Mais voyant que Kâçyapa redoutait leur concurrence sur les habitués de son ermitage, il se présenta seul et sous son aspect de Buddha (— 425, 10). Les respects dont la foule s'empresse d'entourer le Buddha inquiètent Kâçyapa; il souhaite que ce rival s'éloigne, et aussitôt Bhagavat disparaît, pour reparaître non moins soudainement sur le vœu de son retour que conçoit Kâçyapa. Malgré tout, l'ascète se croit encore supérieur à Bhagavat en pouvoir. Mais Bhagavat affirme la supériorité du Buddha sur tout l'univers (— 426, 11). En dépit de nombreux prodiges par lesquels Bhagavat lui fait sentir sa puissance, Kâçyapa persévère dans sa présomption (— 428, 8). Un dernier miracle va le convaincre. Malgré ses avertissements, Bha-

[1] *Cf.* un peu plus haut, 415, 4 et suiv.

gavat persiste à entrer dans la chapelle du Feu, qui est habitée par un nâga redoutable. Bhagavat en ressort ayant dompté et tenant dans son vase à aumônes le nâga devenu inoffensif. Les trois Kâçyapas se convertissent (— 429, 12). Description versifiée de la sortie du Buddha, de l'émerveillement de Kâçyapa, des respects rendus et des excuses présentées à Bhagavat par le nâga vaincu (— 430, 11). Bhagavat ordonne les trois Kâçyapas et tous leurs disciples (— 430, 19).

Upasena, neveu des Kâçyapas, occupait un ermitage sur les rives de la Nairañjanâ. Voyant passer au fil de l'eau tous les vêtements de ses oncles et leurs accessoires d'ascètes, il accourt à leur ermitage; à son tour il est converti et ordonné avec ses élèves; Bhagavat se trouve ainsi à la tête de douze cent cinquante disciples (— 432, 6).

Pour expliquer l'histoire des trois Kâçyapas, Bhagavat raconte aux moines comment autrefois ils étaient trois frères, régnant ensemble à Dantapura, dans le Kaliṅga, comment, le buddha Pushya étant à Hastinâpura l'hôte du roi Mahendra, ils avaient obtenu de le recevoir pendant le varsha et, après son nirvâṇa, avaient honoré ses restes et lui avaient élevé un stûpa (— 433, 3). Rédaction versifiée (— 434, 6).

Quittant l'ermitage d'Uruvilvâkâçyapa, Bhagavat suivi de ses disciples se rend à l'ermitage du Dharmâraṇya, où résident sept cents jaṭilas très âgés et très avancés dans la perfection. Il leur prêche «le Sahasravarga des Dhammapadas», et leur confère la maîtrise des forces; ils entrent dans le nirvâṇa; Bhagavat leur édifie des stûpas, puis il se rend au nyagrodha du Chevrier (— 436, 20).

Bhagavat était sur les bords de la Nairañjanâ au pied du nyagrodha du Chevrier. A ce moment Bimbisâra entendant son purohita réciter les trente-deux signes du Mahâpurusha, éprouva le désir de voir un Buddha et de connaître son enseignement (— 437, 8). Accompagné de son harem et de ses officiers, il se rendit dans un parc voisin de la ville d'où il embrassait du regard Râjagriha et ses environs, et, concevant le dégoût des objets du désir, il se mit à songer à ses ancêtres disparus (— 438, 3). Réflexions (en vers) du roi sur la fragilité des existences humaines et sur la mort, terme inévitable de toutes les

destinées (— 439, 13). Un des officiers, voyant la mélancolie du roi, cherche à le rasséréner en louant la beauté de Râjagriha, ce qui ne fait qu'irriter sa tristesse (— 440, 10). Le purohita mieux inspiré lui parle du Buddha; le roi le loue et le récompense (— 441, 12). Bhagavat s'était approché de Râjagriha, au jardin Yashṭivana sur l'Antagiri. Bimbisâra se prépare à aller solennellement à sa rencontre (— 442, 5). Tous les corps d'état l'accompagnent et l'on se rend en grande pompe au Yashṭivana (— 443, 15). Comme les arrivants, voyant Uruvilvâkâçyapa près du Buddha, se demandent qui des deux est le maître et qui est le disciple, Bhagavat engage avec Kâçyapa un dialogue où celui-ci reconnaît l'inanité de ses anciennes pratiques, proclame que le Buddha est son maître, et lui rend tous les témoignages de soumission et de respect (— 446, 8). Bhagavat instruit alors les gens de Râjagriha sur l'origine et la destruction des skandhas (— 447, 8), leur apprend qu'il n'y a pas de personnalité en dehors des saṁskâras et du karman d'où ils découlent (— 448, 11), et leur énumère le pratîtya samutpâda des douze nidânas (— 449, 4). A la suite de ce sermon, conversion générale (— 449, 10).

Ce n'est pas la première fois que Bimbisâra a généreusement récompensé son purohita pour avoir entendu par lui prononcer le nom du Buddha (— 449, 15).

Histoire du roi Arindama. — Il y avait jadis au Videha un puissant roi de Mithilâ, du nom d'Arindama. Le fils du purohita, son compagnon de jeux, Çroṇaka, renonça au monde et se fit rishi (— 450, 11). Longtemps après, il se rapprocha de Mithilâ, et vint miraculeusement au parc des Manguiers, où le purohita du roi s'aperçut de sa présence. Le roi avait justement ce jour-là conçu le dégoût des objets du désir et promettait une récompense à qui lui ferait voir Çroṇaka (— 451, 6). Conduit par le brâhmane auprès de l'ascète (— 451, 19), il s'apitoie sur ses privations et veut l'emmener à la ville, mais il essuie les refus du rishi qui lui énumère les privilèges de son état (— 453, 7), et, comme le roi avoue les liens qui l'at-

tachent au désir, Çroṇaka le compare au corbeau qui s'établit sur un cadavre d'éléphant qu'entraîne le Gange et se laisse ainsi inconsciemment emporter au milieu de l'Océan où il périt (— 454, 4); puis il lui dépeint les supplices infernaux réservés à ceux qui n'observent pas la loi (— 457, 4). Le roi fait appeler aussitôt son fils Dirghâyu, lui annonce qu'il va renoncer au monde et lui transférer son pouvoir; car il ne veut pas imiter la folie du corbeau et personne ne peut échapper à la mort (— 459, 18). Dirghâyu veut suivre l'exemple de son père; mais il est emmené par les officiers (— 460, 10). Le roi résiste aux séductions d'une femme du harem qui veut le retenir, et il devient disciple de Çroṇaka (— 461, 3). Bhagavat était alors Çroṇaka, et Bimbisâra le roi Arindama (— 461, 10).

« Ainsi parla Bhagavat, et les Devas, Asuras, Garuḍas, Kinnaras, Mahoragas et toute cette assemblée approuvèrent la parole de Bhagavat. »

« Ici finit le Mahâvastuavadâna dans le texte des Âryamahâsâṅghikas de la section des Lokottaravâdins » (— 461, 14).

महावस्तु अवदानं

अभूषि राजा इक्ष्वाकु वाराणस्यां महाबलो ।
महायशो विजितावी तस्य पुत्रो न प्रजायिथ ॥
तस्य अभूषि चित्तं स्य तस्मिं काले महर्द्धिकं ।
यं नूनाहं स्त्रीयागारं ओसिरेयं त्रिः पक्षतः ॥
चतुर्दशिं पंचदशिं यावत्पक्षस्य अष्टमिं । 5
सो स्त्र्यागारमोसिरति प्रजार्थं सो नराधिपः ॥
ता हृष्टमनसंकल्पा सर्वालंकारभूषिता ।
मृगिका इव संत्रस्ताः द्वारे द्वारे उपागमि ॥
काचित् जल्पन्तियो लोभेन्ति अपरा च हसन्तियो ।
अपरा च धावमाना उच्चावचमनुधावति ॥ 10
सर्वा प्रचलिता आसी सर्वा आसि प्रमूर्छिता ।
इक्ष्वाकुराजनगरं राजपत्नीहि मूर्छितं ॥

. . . .

काले विकाले आगच्छे ब्राह्मणो मम सन्तिके ॥
प्रतिवेदयथ मे क्षिप्रं अपि याचनको सिया । 15
अपि याचनको अस्य यत्र दिन्नं महाफलं ॥
ततो शक्रो विचिन्तेति अर्थास्त्वंशानमीश्वरः ।

1. C yathâ 'bhûshi° B °hânagaro râj°. — 2. BC vijitâvî mahâyaço ta° B °te putro prajâpitha ‖ C °tro pra°. — 3. C tasyâbhû° BC °cittasya tasmiñ° C °rddhiko | B °rddhikâ yañ°. — 4. C °hañ strîyâ° B °osareyañ tripakshataḥ catu° C °osare tripakshakaḥ | . — 5. C °rdaçiñ ca pañ° B °rdaçiñ pañcada° BC °shṭami ‖ .

6. B so styâgâ° C so styagâram oçirti prajârtho so na° B °paḥ tâ hṛ°. — 8. C mṛgikâ i° trastâ dvâ°. — 9. C kacitkalpantiyo loke apa° B kâcit kalpayantiyo loke apa° C °hasanti ca a° B °santiyo a°. — 10. C °râ ca dhâvavâcantam anu° B °nâ vo câcantam anudhâvanti ‖ .

11. C sarvâ pracaritâ â° si pramurcchitâ ‖ . — 12. C °kurâjâna° B° pattîhi mûrchitañ kâ° C °tañ | kâ°. — 14. B° cche | brâ° C °hmaṇâ ma° B °mama sântike pra°. — 15. C° pi yacana°. — 17. C °çaro | B °raḥ pu°.

पुरोहितस्त्विमं कर्मं यं राजा कर्तुमिच्छति ॥
सो च ब्रोणी मर्चिलाम भयो दुष्कुपरायणो ।
वेपमानेहि गात्रेहि राजद्वारमुपागतः ॥
ततो संधारकं दूतं ब्राह्मणो एतदब्रवीत् ।
5 प्रतिवेदेहि मे क्षिप्रं द्रष्टुं इच्छे नराधिपं ॥
ततः संधारको दूतः राजानमेतदब्रवीत् ।
ब्राह्मणो देवमनुप्राप्तो राजानं द्रष्टुमिच्छति ॥
स्वागतं ते महाब्रह्म अथ ते अनुरागतं ।
किमिच्छसि किमेषाणो केनार्थो किं ददामि ते ॥
10 श्रुतं मे एवं इक्ष्वाकु जनस्य इह भाषतो ।
राजा स्त्र्यागारमोभिरति चिः पश्यस्व नराधिप ॥
चतुर्दशिं पंचदशिं याव पक्षस्य अष्टमिं ।
पुण्यार्थिको नरश्रेष्ठो एवं मे श्रुत भाषितं ॥
सो हं च तं घोषं श्रुत्वा हृष्टमुदितेन्द्रियः ।
15 स्त्र्यार्थिको इह गच्छेयं तेन मे प्रतिमानय ॥

राजा आह ॥

एहि क्षिप्रं कंचुकीय नारीयो दर्शये मम ।
याय से स्वादभिप्रा[260b]यो तायथ तमनुयाहे ॥
सो दानि कंचुकीयेन ब्राह्मणो तमन्तःपुरं ।
20 प्रवेशितो तस्य देवी चन्द्रिका तद् वुचति ॥

1. C °hitasya ima yaṁ° B °karmo yaṁ° C °echati |. — 2. C mo ca ji°. — 3. C °dvāra samu°. — 4. C °etam abra° B °etadam abra°. — 5. B prative° C °demi maṁ kshipraṁ drashṭum ide narādhipaḥ |.
6. C tato saṁ° ko dūto rājānam etam abra°. — 7. B °hmaṇa de° C °hmaṇa vedam anuprāptaḥ rā°. — 8. C °hābāhuse atha te anu° B °brahme atha te anurāgamaṁ |. — 9. C °dadāmyahaṁ |. — 10. B °eṁ i° C °evam ikshvā° BC °shate |.
11. BC °jā styāgā° C °m ośira° BC °ū tripakshe° C °dhipaḥ | B °dhipaḥ catu°. — 12. C °daśī paṁ° B °rdaśīṁ pañcadaśī° C °daśī yāvat paksha° B °ashṭamiṁ |. — 13. BC °ko vara śreshṭho e° B °shito |. — 14. C so muditaṁ gho°. — 15. C striyo-styāgārarthika iha gacchate me pra° B styārthika iha gaccha te me pra°.
17. BC °cukīyā nā° C °ryāṁ |. — 18. C jāya se° BC °se sarvaṁ abhiprāyo tā(C °prāya tāṁ)yādya (B °dya anumanusaha |. — 19. B °ni kāñcukī° C °ni kāñcukīyehi brā° BC °no antaḥpuraṁ pra°. — 20. C °śitaḥ tasya° B °te | tasya° BC °dā vuccati |.

ब्राह्मणो आह ॥

एषा एव मे भवतु येयं तिष्ठति मानिनी ।
तिष्ठमाना अनवद्यांगी मुखमग्रूहि सिंचति ॥

कुब्जका आह ॥

इच्छसि तुवं स्थविर युवतीहि परिचारितं । 5
न च त्वां काचियुवति पाणिनापि परामृशे ॥
इच्छसि तुवं स्थविर युवतीहि परिचारितं ।
न च त्वां काचियुवति पादेनापि परामृशे ॥
पूतिवली पलितमुखो वदरीकुसुमो व वासो दुर्गन्धः ।
कुगन्धो च गन्धप्राप्तो अपगच्छ न मे त्वया कार्यं ॥ 10

राजा आह ॥

वृत्तिं वो देमि धनं वा धान्यं वा ग्रामवराणि वा ।
तमेव दानि भुंजाहि किं अलिन्दाय काहिसि ॥

ब्राह्मणो आह ॥

काशनो मूर्छितो चाहं मूर्छियामि मुहुर्मुहुः । 15
ओमुत्रेमि स्वकां शय्यां एषा मे उत्थपेष्यति ॥
तूष्णीं भोहि तुवं कुब्जे वलंकमेव पीयहि ।
प्रियो अहं अलिंदाये न तुवं मनसीकर ॥

1. BC °shâ evam̃ me bha° C °tu yeyam̃ tishṭhati mâni tishṭha° B °ni tishṭha°. — 2. C °nâ anavadyâm̃° BC °mukham̃ agrubi sim̃°. — 4. C kubjâ âha. — 5. C icchami tum̃vam̃ theca yuvati tam̃ pa° B °vam̃ thera yuvatim̃ pa° BC °rivâritam̃.

6. BC °mṛishe i°. — 7. B °vam̃ thera ya° C °vam thera yuvatim̃hiṁ pa°. — 8. B° kâcit yuva° C °mṛishe | B °mṛishe yuvati°. — 9. B yuvati valipali° C pûtivali parimukhi vadalîkusumena vâ | dugandho cchaga° B °mo ca vâso durgandhaharha°. — 10. B° lo ca gandha° C °lo gandhaprâptah apa°.

12. C °ttim̃ vâ de° B °devi dha° manaro tha vâ kim̃° C °mevaro 'tha vâ kim̃°. — 13. BC kim̃ ali si | sa(C ma)eve râjakulam̃ piṇḍam̃ brâhmaṇo ma(C °ṇo bho)ktum icchasi | tam evam̃ dânim̃ bhuñjâhi kim̃ alim̃dâya karishyasi |. — 14. BC °hmaṇâ âha |. — 15. C âkâçano mucchim̃to coham̃ mûrechayâ°.

16. B omutresi sva° B °svakam̃ çeyyâm̃° B °eshâm me° C °utthâpeshyati |. — 17. B tushṇim̃° B °m eva piahahi | C °pivahi. — 18. B °dâye 16° (p. suiv., l. 1) C priye aham̃ alim̃dâye° (p. suiv., l. 2).

तूष्णी भोहि तुवं कुब्जे मायामेव च गूहसि ।
प्रियो अहं अलिंदाये न तुवं मनसीकर ॥

राजा आह ॥

सचेद्राजकुले पिण्डं ब्राह्मण भोक्तुमिच्छसि ।
5 तमेव दानि भुंजाहि किमलिन्दाय काहिसि ॥

ब्राह्मणो आह ॥

मा भवान् राजा इक्ष्वाकु दत्तं समनुतप्यये ।
प्रियं यदि प्रवारेत्वा पश्चात्समनुतप्यसि ।
आमन्त्रेमि च गच्छामि यं न देमि निमन्त्रितं ॥

10 राजा आह ॥

न ब्रह्म अनुतप्यामि भोहि त्वं तुष्टितो पुनः ।
सर्वा पि ते उपस्थानु अलिंदाये सह इमा ॥
इमां च वृषलिं कुब्जां मैथुनार्थं ददामि ते ।
दासी या ते अयं भोतु नेहि मां येन इच्छसि ॥

15 कुब्जा आह ॥

विषं खादिय मरिष्यं सचेद्वो देव दास्यसि ।
इमं वा वैरं सर्पानं मारयिष्यं रहोगतं ॥

ब्राह्मणो आह ॥

सर्वकुब्जाहि मे वैरं या काचित्पृथिवीयाश्रिता ।
20 यत्राहं वृषली कुब्जा मम इच्छति हिंसितुं ॥

1. B °ham guhasi pri°. — 2. B priye | idam alim° BC °nasi tatha ||. — 4. C sace raja° BC °hmano bho°. — 5. C °m evam da° BC °ndaya karishyasi ||.
7. B °n raja i° C °n rajam i° B °tayyayam | C °tapyasi. — 8. B priyam pra° °pyati ||. — 9. C amantremi ca gacchami yam na demi nimantitam || B °si vimantriyam ||. — 10. Manque dans les mss.
11. C na brahme a° B °brahma anutashyami° C °bhoti tvam° BC °tvam rishabha(C °bha) punah ||. — 12. BC °sthatum a° C °ye saha° BC °imam |. — 13. C °shali ku°. — 14. BC °nehi mam ye°.
16. C °shyam ca mari me da° BC °deva pacyasi |. — 17. C °itara mam bhagnam marayi° B °bhagnamkam mara° — 19. BC sarvam ku° C °cin prithivyam sthita | B °sya° critā |. — 20. C yatrayam° B °i hisitum ||

राजा आह ॥

ते वयं धर्मधरा स्म सर्वजीविहि ब्राह्मण ।
गच्छासि मा मे गर्हन्तो मह्यं करोहि भण्डनं ॥
मृतो व जीर्णो विध्वंसी गुरुवासी च ब्राह्मण ।
एते लोके प्रतिकूला कृष्णसर्पो व रोषितो ॥ 5
[सचे राजकुले पिण्डं ब्राह्मण भोक्तुमिच्छसि ।
तमेवं ब्राह्मण भुञ्जाहि किमनिंदाय काहिसि ॥]

ब्राह्मणो आह ॥

आसांमतं न [illegible] इक्ष्वाकु यं वरं भो समामस ।
यं मे स्त्रियं प्रवारेत्वा पश्चात्समनुतप्यसि ॥ 10
आमन्त्रेमि च गच्छामि दत्वा राजानुतप्यसि ।
यो मे स्त्रीभिः प्रवारेत्वा मिथ्याकरोषि याचनं ॥

राजा आह ॥

न ब्रह्म अनुतप्यामि भोहि नो तथतो पुनः ।
सर्वा पि ते उपस्थातु अनिंदाय सह इमा ॥ 15
इमां भद्र रमापेहि ब्राह्मण यावदिच्छसि ।
आकुतस्मि शयने भोहि सा तव स्त्रा यथानुगा ॥
सो तां इमे गृहीत्वान सुश्रोणितनुमध्यमां ।
सदनुखीमनुकण्ठीं राजद्वारातो निष्क्रमे ॥
राजकुलातो निष्क्रम्य अनुप्राकारे कुटि निर्मिता । 20

1. C rāja āha ‖. — 2. C taṁ va° BC °mma vairasya sarvā° C °hmaṇo |. — 3. BC gacchā(C °ccha)mi mama gehāto sābyaṁ ka°. — 4. C mṛityu iva° B mṛityu va jīrṇo dhadhati guruvāsī ca brāhmaṇo | C °rṇṇo dhamani guruvāsinīṁ ca brāhmaṇo |. — 5. C °lokapratikūla kṛi° B °tikūla kṛi° C °sitāḥ |.
6. BC sace rā° °hmaṇa bho°. — 7. BC °dāya kariṣyasi ‖. — 9. BC °yaṁ vayaṁ na la°.
11. C āmantrayāmi gacchāmi °BC °datvā rā°. — 12. BC ye me° C °strībhi pra° BC °thyā karoṣi yā°. — 14. C na brāhme a° B °brahmā a° C °bhoti no°. — 15. B °sthātuṁ a° C °sthātuṁ a° BC °imāṁ |.
16. BC imaṁ bhadre ramāpe(C °ye)hi brāhmaṇaṁ yā° C° echati |. — 17. C āditasmiṁ çayane bhoti sa taṁ tasya vaśānugā | B °hi se taṁ tasya vaçā°. — 18. B °sūçroṇi° C °suçroṇi°. — 19. B sahamu° BC °mukhī açrukaṇṭhī rāja° niṣkrame |. — 20. C °prākāra ku° °rmiṇitā ‖ B °rmitā |.

शक्रो आह ॥

मुनिवस्त्रा भविस्तान एहि भद्रे रमामय ॥
अभिमुखी रमापेहि मा भवाहि पराङ्मुखी ।
प्रहृष्टा मे रमापेहि वरन्ते रामितो अहं ॥
5 हसन्ती मे रमापेहि वरन्ते रामितो अहं ।
एहि भद्रे रमापेहि वरं ते रामितो अहं ॥
विना तन्द्राय उत्थेहि अलिन्दे पूजितो अहं ।
गत्वा राजानं वेदेहि प्रीतो भोहि जित मया ॥

शक्रेण तं ब्राह्मणवेषमन्तरहायित्वा स्वकेन रूपेण स्थितो । सर्वा दिशां वर्णेन
10 ओभासयित्वा स्थितो । अलिंदाये वृद्धाय विपर्ययावस्थानमुत्पन्नं ॥ सा दानि
शक्रेण वरेण प्रवारिता । ताये पि पुत्रो वरितो पुत्रं मे वरं देहि ॥ शक्रो आह ॥

शक्रो हमस्मि देवेन्द्रो त्रयस्त्रिंशानमीश्वरः ।
वरं वरेहि कल्याणि यत्किंचित् मनसीच्छसि ॥

देवी आह ॥

15 शक्रो मे वरं दद्यात्त्रयस्त्रिंशानमीश्वरः ।
पुत्रं अहं वरं याचामि एतं शक्र वरं दद ॥

शक्र आह ॥

सचेत्सुमनसा . . . अलिन्दा रमयासि मे ।
उत्पद्ये याचितो पुत्रो सुजातो राष्ट्रवर्धनो ॥
20 सिंहवाक्र सुवर्णवो वर्णरूपेण शोभनः ।

1. C °vishyâmah e° mâratha | . — 3. BC °parâmmukhi | . — 4. C °hi vala ta rä° B °varan ta rä°. — 5. C °hi caran te°.

6. C °hi caran te rä° B °ram te mâni° — 7. BC vinâ tam dihi u°. — 8. C gaccha râjânam vandemi pitto bhoti ji°. — 9¹. C °ntarhâyatvâ° B °hâyatvâ° C °sthitah | . — 9². B °rupena bhâ ° to a°. — 10¹. C °dâyâ °tha° BC °tha na parya(B °ryaya)vasthâno(B °ne) utpannam | . — 10². ° BC °ritâ tâye°.

11¹. C °pi putram te varam° B °pi putram varitâ putram me°. — 11². C çakra âha || . — 12. BC ° m asmim de ° C° çvaro | . — 13. C valam vare ° B °t me nam icchati || . — 15. BC çakraç ca me° B ° ram datvâ traya° C °çvaro | .

16. B putra aham° C putravaram aham° B °çakram varam da°. — 18. BC ata su- manasâ a ° mayasi me u°. — 19. BC °yâcato pu° B °rashtravarddhano sim°. — 20. BC °bâho hala° C °na varddhano |.

उत्पधिष्यति ते पुत्रो सुजातो राष्ट्रवर्धनो ॥
सिंहासुपीढो बलवां सो भविष्यति पापको ।
कुशसमज्ञो समप्रधानो परराष्ट्रप्रमर्दनो ॥

शक्रेण देवीय भैषज्यगुडिका दिन्ना । इमां घोषुपित्वा जिह्वायेन स्वादेसि ततः ते पुत्रो भविष्यति ॥ सा दानि देवी तां भैषज्यगुडिकां अंशुककोणके बधित्वा राजकुलं गता । गत्वा राज्ञो आख्यासि ॥ शक्रो सो देवानामिन्द्रो तेन ब्राह्मणवेषेण आगतो स च मे तुष्टु उपचीर्णो इयं च मे भैषज्यगुडिका दिन्ना निर्घुषित्वा जिह्वायां स्वादेसि ततो ते पुत्रो भविष्यति ॥ राजा आह ॥

प्रसन्नमुखवर्णा त्वं खिल[261b]पूर्वं च प्रेक्षसि ।
भोति खलु उत्तमार्थाय एक्षसी वर्णसम्पदा ॥

देवी आह ॥

एवमेव मे महाराज पुत्रो दत्तो महायशो ।
सिंहासुपीढो बलवां परराष्ट्रप्रमर्दनो ॥

राजा हर्षितो आह ॥

इमां गर्भे गृहीत्वान नाश्रेय विजिता मम ।
या मे आशां प्रतिक्रोशे न तामिच्छामि प्रेषितुं ॥

सो दानि गुलिकामाच्छिन्दित्वा तासां एकूनानां पंचदेवीशतानां दिन्ना । सा एव न लभति यस्या विष्टयो पुत्रो भविष्यति ॥ सा पृच्छति कहिं सा गुडिका घोष्टा । यथ निर्दिष्टायां ॥ ताये दानि उदकेन छेदयित्वान गुलिकाय छेदं कु-

1. C °putraḥ su° B °rāshṭhrava°. — 2. BC siṁhāsupīṭho (C °ḍhā) ba°. — 3. BC °samānapra° B °rāshṭhrapra°. — 4ᵇ. C °deti tatas te pu° B °si | tataḥ°. — 5. C °devīṁ tāṁ bhai° guṭikāṁ aṁçukakoçake ba° taṁ çata | B °gatā gatā°.
6ᵃ. C gatvā ca rājñā ca ākhyāhi ça° B °rājñā ākhyāhi || . — 6ᵇ. C °kra ça de° BC °gate na ca me sashṭu u° C °guṭikā di° deti ta° B °dei | ta°. — 9. BC °khavarṇṇo smiṁ taṁ (C °taṁ ca) purvaṁ ca pre° C °preshasi | . — 10. C °ta bhatta° ryṇasaṁpradā | .
12. BC °lo siṁ°. — 13. B °pīṭho ba° C °pīṭhā balavāṁ pararashṭrapra° B °rāshṭhrapramardano || . — 15. B °jitā nāma* | .
16. B yā maṁ āśāpra° C yā praṇāpratikoçe na yan na icchā° B °pratikoçe na na icchāmi | pre° C °preshituṁ | . — 17ᵃ. BC °gulī (C °ṭikā ache° C °kūnāpañcaśatāṁ de° B °kānāṁ de° C °dinnaḥ sā° B °dinno | . — 17ᵇ. C sā evaṁ na labhati | yasya vi° B °i masya vi°. — 18. C °guṭikā° BC °shṭā atra°. — 19ᵃ. C °nirdiḍāyāṁ | . — 19ᵇ. C °guṭikāṁ carena ku° B °gulikāṁ ca le°.

ध्यायेन स्वादितं ॥ एवं सर्वेहि पंचहि देवीशतेहि कुक्षि प्रतिलब्धो नवानां वा दशा-
नां वा मासानामत्ययेन सर्वा पंच देवीशतानि प्रसूताः पंच कुमारशता सुजाताः ॥
यावदिक्ष्वाकुस्मि कालगते कुशेन राज्यं प्रतिलब्धं ॥ सो दानि कुशो मातर-
माह अमात्यानि च ॥ भार्या मे अग्रमहिषीमानेथ ॥ माता तमाह ॥ को ते
5 पापकस्य भार्या प्रतिरूपां दास्यति पापिकां ते आनयिष्यामि ॥

पापिकां यदि मे अम्बे भार्यामानयिष्यसि ।
न ते हं पापिकां भार्यां पाणिनापि परामृशे ॥
मम त्वं पापिकां भार्यां अम्ब आनयितुमिच्छसि ।
न ते हं पापिकां भार्यां पादेनापि परामृशे ॥

10 अलिंदा आह ॥

सुखो पुत्रक संवासो अन्योन्यसमलक्षणा ।
समानवर्णा उभये नान्योन्यमभिनिंदति ॥
अभिमन्यति कल्याणी पतिं दृष्ट्वान पापकं ।
वरं ते पापिका भार्या पापको हि सि पुत्रका ॥

15 राजा आह ॥

न मे श्रुतं वा दृष्टं वा राजानो भोन्ति दुर्भगाः ।
पापिकाहि वा नारीहि प्रविचारेंति नरर्षभो ॥
राजा अहमस्मि क्षत्रियो विजितावी महाबलो ।
प्रभूतकोशो बलवां द्रव्यकामा हि नारियो ॥
20 परराष्ट्रेहि नारीयो सर्वालंकारभूषिता ।
आनीयन्ति धनक्रीता येषां दूरं पितुर्गृहं ॥

2. C °tyayena sa ° çatā pra° B °rasutā sujā°. — 3ª. BC °kshvāku kālagatena kuçe°. —
3ᵇ. B °kuçaṁ mātaraṁ āha ‖ a° BC °ni ca bhā°. — 4ª. BC bhāryā me a° C °mahishi āne-
tha ‖ B °shī ānetha ‖. — 5ª. BC °bhāryā pra° B °dasyāti pāpi°.
6. BC °kāṁ ca me° C °me bhāryyāraṁ ānayishyāmi ‖ B °ambe bhāryaraṁ ānayi°. —
7. C °bhāryā pāṇi° B °ryāṁ pāpinā° C °myaho ‖. — 8. C °ambe ā°. — 9. C °haṁ pāpi
parāmṛçe°.
11. C °trakaṁ vāso°. — 12. B °nānyānya° BC °bhinaṁdati ‖. — 13. BC °lyāni patiṁ
(C °ti) dṛç°. — 14. BC °te pāpikāṁ bhā° C °bhāryyāṁ pā° BC °pāpiko hi°.
16. C °durmarbhagā pā°. — 17. C pāpaku hi nārī ° vehi nararshabhāḥ ‖. — 18.
C rājāham asmiṁ kshatriyo vi° B °m asmiṁ ksha°. — 20. C °shtreshu nāriyo° B °sarvā-
laṁkārabhū°. — 21. BC nārīyanti° C °dhanakrītāṁ ye° B °krītāṁ ye° BC °dūre pi°.

तस्य भार्यामानेसि मद्रकराजस्य धीतरं ।
सर्वाचारेहि संपन्नां सर्वाङ्गोपेतां प्रजापतीं ॥

सा दानि कन्या श्वश्रुय उक्ता । अस्माकं इक्ष्वाकुकुले धर्मं द्वादश वर्षाणि भर्ता न द्रष्टव्यो इति । तेषां दानि शयनगृहे प्रदीपा न दीप्यन्ति । सुदर्शना आह कुशस्य राज्ञो । 5

इदं राजकुलं स्फीतमनन्तरत्नाकरं ।
अथ दिवा वा रात्रौ वा प्रदीपं न लभामहे ॥
नैव रात्रिं वा दिवं वा पश्याम इतरेतरं ।
अन्य[२६४a]मन्यमपश्यन्ता आसामहे रहोगता ॥
इह मो तमसंयहे वसामो अन्धकारके । 10
अन्धानां विय संवासो तथा मे प्रतिभायति ॥

राजा आह ।

अहं एतं न जानामि को अर्थो किंच वा पुनः ।
अम्बां मे गत्वा पृच्छाहि सा ते तं व्याकरिष्यति ॥

सा दानि प्रभाताये रात्रिये श्वश्रुये पादानि वन्दित्वा आह । 15

इदं राजकुलं स्फीतं अनन्तरत्नाकरं ।
अथ दिवा वा रात्रिं वा प्रदीपं न लभामथ ॥
नैव रात्रिं वा दिवा वा पश्यामो इतरेतरं ।
अन्यमन्यं न पश्यन्ता आसामथ रहोगता ॥

1. B gatasya bhâryaram ânesa ma° C tasya bhâryâraṁ ânerasa ma° BC °râjñasya dhi°. — 2. C sarvârehi sampannâḥ sarvâṅgapetaṁ pra° B °hi sampannâ sarvâgope° BC °jâpatiṁ | . — 3ᵃ. C °çvaçruyoktâ BC °ktâ a°. — 3ᵇ. B °rtâ na drashṭavyâ iti ‖ C °na dṛshṭavyâ iti ‖ . — 4ᵃ. C °çayanahe pradîpâ na dîpyati ‖ B °pâ na dîyati ‖ . — 4ᵇ. BC °âha ‖ ku °jño idaṁ°.

6. B °sphîtaṁm a° C °sphîtaṁ ananta° BC °ratnâkaraṁ ‖ . — 7. C °bhâmatha | . — 8. C naivaṁ râtriṁ° B °triṁ na di° C °divâ vâ paçyâmi ca taretaraṁ | B °çyâma etarâtarâ a°. — 9. C anyamanyaṁ na pa °sâmatha rahogatâṁ | . — 10. B idamo° C iha ottamahaṁ gehe samâmândha° B °saṁ gehe vasâ°.

11. B °vira saṁ° C °ihâ mam pratibhâsati | çva° (p. 10, l. 3). — 13. B °rtho kiṁ vâ punaḥ | . — 15. B ambâ me ga° shyasi | . — 15. C °çvaçruye pâ°.

16. B °ratnâkaraṁ | . — 18. B °çyâmitarâtarâṁ | . — 19. B anyamanyan na paçya°.

इह भो तमसंघटे संवसामो न्धकारके ।
अन्धानां विय संवासो तथेमं प्रतिभायति ॥

श्वश्रु नामाह ॥

यदा द्वादशवर्षयन्ते पुत्रं द्रक्षे प्रजापति ।
5 तदा द्रक्षथ अन्योन्यं देवा मे उपयाचिता ॥

सुदर्शना आह ॥

पापकं पुनरार्या यं देवानामुपयाचितं ।
दीर्घरात्रं न द्रक्षाम अन्यमन्यसमागतं ॥

देवीये कौतूहलमुत्पन्नं राजं पश्यितुं ॥ सा दानि श्वश्रु विज्ञपेति ॥ श्वश्रु नां
10 आह ॥ पुत्रि पुत्रे ते दर्शनं दत्तं पश्याहि ॥ अलिन्दाये कुशद्रुमो राजा कृत्वा राजासने उपविशापितो । कुशो पि छत्रं धारेति कुमारा पि अमात्या पि नैगमजानपदा पि स्वकस्वकेषु आसनेषु उपविष्टा ॥ सुदर्शना राजं पश्यित्वा सर्वां च परिषदं तुष्टा छत्रधारं दृष्ट्वा मनसं प्रतिहतं ॥ सा दानि सुदर्शना श्वश्रुमाह ॥ शोभनो राजा शोभना राजकुमारा शोभना च परिषा छत्रधारो पुन-
15 र्दोषियो । एतेन तावे सराज्ञिकाये परिषाये श्री उपहन्यति । यदि एष छत्रधारो अत्र न दृश्ये एवमेषा परिषा सराज्ञिका शोभेय ॥ श्वश्रु स्नुषामाह ॥ मा पुत्रि एवं जल्पाहि ॥ त्वमेतस्य छत्रधारस्य माहात्म्यं जानासि । महात्मा एष

1. B iha mattaṃsaṃghe mvavāsa°. — 2. B °bhāati | . — 3. BC çvaçruram āha | . — 4. B °saṃdhā te pu° C °saṃdhāṃ putraṃ ekāhe prajāpatiḥ | . — 5. B tathā dra° C °drakahatha anyonyaṃ evaṃ me u° B °devaṃ me u° BC °citaṃ | .

7. B °punar ācāryā ye de° C °r āryyā yo de°. — 8. C dīgharātraṃ° BC °anyamanyaṃ sa°. — 9¹. C °jaṃ paçyatu yathā mama | . — 9². B çvaçru naṃ āha || C çvaçruram āha | . — 10¹. C putrī sarve mā darçanaṃ na paçyahi | B °çuṣe mā darçanaṃ detum paçyahi | . — 10². B °kuçodrumo rājā kṛtvā rā° C °drumo rājāsa° BC °çayito | .

11. BC °chatraṃ dhā° B °rā pi apā pi mā° C °rā yi mā° BC °kasvake āsa° C °ri-ṣṭo | . — 12. B °jaṃ paçyatvā° BC °sarvaṃ ca pari° °ṣaḍā chatradhā° B °manase prati° C °manase pratihṛtaṃ | . — 13. C °çvaçruram āha | . — 14. BC çobhanā rājā (C °jā kuça) çobhanā (B °nā rājā) kumā° B °ṣā | chatradhā° C °ṣā chatradhā° BC °kahijo e°. — 15¹. BC °nyati ya°. — 15². C °eṣa cchatradhā° B yadi eṣaḥ cchatradhā° BC °bheya ça°.

16¹. BC çvaçruram āha | . — 16². BC °cchatradhā°. — 17. C °çīlavāṃ mahātmā eṣa° çīlavāṃ mahātmā °jāṃ sarvaṃ sa°.

महापक्षो एषो शीलवां महाधनो एतस्यानुभावेन वयं सर्वे सुखिता ॥ सा दानि शयनगता राजानमाह ॥

न नूनं त्वं लभे अन्यं लोकस्मिं छत्रधारकं ।
यादृशो ते अयं देव अहिरीको अनोत्रपो ॥

राजा आह ॥ 5

किन्नु रूपेण [२६१ᵇ] कस्यामि अपि चायं महापक्षो ।
महापक्षो ति कृत्वान एषो अस्माकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कस्यामि अपि चायं महाधनो ।
महाधनो ति कृत्वान एषो अस्माकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कस्यामि अपि चायं शूरो सिया ॥ 10
स शूरो इति कृत्वान एषो अस्माकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कस्यामि अपि चायं सुशीलवान् ।
सुशीलवानिति कृत्वान एषो ऽस्माकं हि रोचति ॥
किं नु रूपेण कस्यामि अपि चायं महास्वरो ।
एतस्य अनुभावेन वयं सर्वे जीवामथ ॥ 15
सुखमित्रो च मे सहायो प्रियो प्राणसमो च मे ।
एतस्य मे विनाभावे उभये पि न भवेमथ ॥

देवी दानि सर्वा च अन्तःपुरो पद्मसरः प्रेक्षितुं गता ॥ तत्र राजा प्रकृत्येव पद्मसरमोतरित्वा आसति । देवी ओतीर्णमात्रा तेन गृहीता । देवी जानति द-

1. B °gnâ | râ°. — 3. B na nûnaṁ alabhe° C °naṁ alabhe° BC °chatradhâ°. — 4. C °rîko apatrapo |.

6. BC °kshe ti kṛi°. — 7. BC ti kṛitvâ esho°. — 8. C ki nû rû° BC °peṇa api° C °hâdha ti kṛi° B °dhano kṛi°. — 9. B kṛitvâna° C ti kṛitvânaisho 'smâ° BC °asmâkaṁ ro°. — 10. C kiṁ nû rû° B °yaṁ suçuro ti çyaçuro kṛi° C °yaṁ suçûro kri°.

11. B çyaçûro kṛi° C kṛitvâ çureti paçya naisho° BC °sho 'smâkam ro°. — 12. C kiṁ nû rû° B °lyâṇi api° C °çîlavân iti kṛi° B °vân su°. — 13. B suçalavâṁn iti° C ti kṛitvâ e° BC °kaṁ ro°. — 14. BC °svaro e°. — 15. BC etasyânubhâ° C °vena vayaṁ° BC °yaṁ jîvâ°.

16. B sukhaṁ mitrâ ca me° C sukhaṁm rà ca me° BC °hâyâ ca pri° B °çasamâ ca me | C °çasamâ ca me |. — 17. BC °bhâve u°. — 18ᵃ. B °ni sarvâ ca° C °ni sarvâḥ ca sutaḥ padmasaro pre° BC °tuṁ etâ |. — 18ᵇ. BC °pratikṛitye(C °tye) ca pa° B °dmasaraṁ o° C °dmasare ca otari°. — 19ᵃ. C devîm ottîrṇamâtrâ te° BC °hîtâ de°. — 19ᵇ. C devîṁ jânati | uda° BC °hîtâni.

करायसेन गृहीता ति । अन्तःपुरिकाहि पुष्पवृष्टी पि मोचिता । राजा आह ।

अगमासि देवी उद्यानं वापिपद्मिनिप्रेक्षिका ।
न मे पद्मानि आनेसि न खु ते हं प्रिये प्रियो ॥

देवी आह ।

5 अगमं देव उद्यानं वापियोदके स्नापितुं ।
पिशाचं अद्दर्शि तत्र मूर्छिता प्रपते भूमौ ॥
यो च ते छत्रं धारेति यो च पद्मवने अभू ।
मन्ये एकिना स्त्रिया ज्ञाता तादृशमस्य अथर्शं ॥

देवी च] अपरकालेन अन्तःपुरेण सार्धं आम्रवनं प्रेक्षिका निर्गता ॥ राजा प्र-
10 कृत्वेव आम्रवनं गत्वा आम्रउद्याने स्थितः ॥ तत्र तेन देवी अच्छन्ती गृहीता ॥ देवी जानति वनराक्षसेन गृहीता ति । अन्तःपुरिकाहि पुष्पवृष्टि पि मोचिता ॥ राजा शयनगृहे देवीं आह ॥

अगमासि देवि आम्रवनं वर्धमानं निरीक्षिका ।
न मे आम्राणि आनेसि न खु ते हं प्रिये प्रियो ॥

15 देवी आह ॥

अगमं देव आम्रवनं वर्धमानं निरीक्षका ।
पिशाचं अद्दर्शि तत्र मूर्छिता प्रपते भूमौ ॥

1. C °vṛishṭi hi mo° B °shṭi hi mo°. — 2. B °vā padmaniprekshikā | C °vā padmanim prekshitā | . — 3. C °m ānesī na khu te haṁ priyo priye | . — 5. B āgamā devaṁ udyānam vā pi codaka snāpitaṁ pi° C āgamo de° vāpīyodaka snāpitaṁ | .
6. C °caṁ adarçi tatra° B °ddarçi | tatra°. — 7. C °chatra dhārayati° B °chatraṁ dhā ° bhū ma° C °bhūt | . — 8. C anye ekinā jā° B °ekinā jā° C °dṛçaṁ asya°. — 9¹. BC deviya(C °ye°) para ° C°purena āmra ° kshilā ni°. — 9². B °pratikṛitye cāmaravanaṁ° C °pratikṛityevaṁ cāmaravanaṁ° B °āmrauttayena sthi° C °āmrauttāyena sthi°. — 10¹. B tatrā taṁ de ° gvati gṛi° C °tra tāṁ devi agveti gṛi° BC °hītā ta sā°. — 10². Omis dana BC.
11¹. B sā antaḥ° C ântaḥ° BC °vṛishṭi hi mo°. — 11². C ° jā samayenagṛihe devim āha | . — 13. C °si devim āmravanaṁ marddhamānaṁ nirikkhā tena āmrāni āne° B °nirikshitukāmena āmra° C °haṁ priyo priye | .
16. B agamā de° C agamo devi ā ° rikshikā BC °kā pi°. — 17. C °caṁ tatra addarçi bhū° B °ddarçi ta°.

अन्ये एकिना स्त्रियो जाता यो तव छत्त्रं धारये ।
यो च पद्मवने आसि यो च आम्रवने अभू ॥

हस्तिशाला दानि आदीप्ता । राजा स्वयं कच्छं बन्धित्वा हस्तिनो मुंचति । असिना बन्धनानि छिन्दति पटशानि बाह्यतोमुखं क्षिपति ॥

नारायणसंघटनो राजा बलेन हस्तिनः । 5
पाणिना गृह्य क्षिपति हस्तामोक्षिता दीप्तका ॥

अन्तःपुरिका राज्ञो वर्णं भाषन्ति । अहो राज्ञो पराक्रमो ति । अन्यतरापि कुब्जा राज्ञो वर्णं भाषति ।

सिंहासुपीठो बलवां शोभे सुविपुलो महां ।
खे चन्द्रो इव आभाति समन्तपरिमण्डलं ॥ 10
चकोरताम्रनयनः कामदेवो व शोभति ।
हस्तिनो मोचये राजा स्थामोपेतो नरर्षभः ॥

राजा आह ॥

भद्रिका नु अयं कुब्जा या राजानं प्रशंसति ।
[963'] काशिकानि ते वस्त्राणि ददामि चतुरो अहं ॥ 15
महेन्द्रस्वराजधीता राजानं दृष्ट्वा दुःखिता ।
अयं नाम मम भर्ता एवंरूपो ति (शोकिता) ॥

1. BC anye e° B °nā striyo jā° C °nā striyo jātāḥ yo tava cchatra dhā° B °cchatraṁ dhā° BC °raye yo ca°. — 2. B °āsi | yo ca ā° ne abhūḥ | C °bhūtaḥ ha°. — 3[1]. BC °plā rā°. — 3[2]. C °stinā muñ°. — 4. BC asinā baṁdhanā° C °cchidanti pa°. — 5. B °saṁghatano rā° stinaḥ pā° C °saṁghaṭṭano° stino pā°.
6. C °liya kshiyanti no mokshitāḥ dīptakāto a° B °panti hastinā mokshitā | ālitakāto a°. — 7[1]. C °krameti. — 7[2]. B °rājñā va° C °varṇṇa bhā°. — 9. BC siṁhāsupīṭhā ba° C °çobhate vi° B °bhe vi° hāṁ mukhaṁ candro°. — 10. B mukhaṁ candro va ā° C su-khaṁ candraiva ābhāsati sa° B °laṁ cako°.
11. C cakolatā° deva ca ço° B °devī ca ço°. — 12. C °kshato rā° petā nararshabho | . — 14. BC °drikā ca (B ° kā ila) vayaṁ kubjā yo rā° C °prasaṁçati | B °ti kāci°. — 15. C kauçikāni ca va°.
16. C °rājā driçyanti duh°. — 17. BC ayaṁ mama bha° C °rtā caivaṁ rūpeti mar-dhakarā° B °po ti madra°.

मद्रकराजधीता आह ॥

न भायन्तीये कुब्जाये जिह्वाये अस्ति छेदको ।
सुतीक्ष्णेन शस्त्रेण या राजानं प्रशंसति ॥

कुब्जा आह ॥

5 प्रतितर्जेन्ति राजानो बन्धेन च वधेन च ।
तस्मात्य वर्णं भाषामि रक्षं जीवितमात्मनो ॥

देवी आह ॥

न पश्यामि न द्रक्ष्यामि को अर्थो जीवितेन मे ।
अथैवाहं गमिष्यामि पुरा प्राणा जहन्ति मे ॥
10 सा दानि कुपिता देवी मद्रकराजस्य आत्मजा ।
कुब्जाद्वितीया यानेन स्वकं ज्ञातिकुलं गता ॥

मातापि पुत्रशोकेन तालयष्टीव भग्ना भूम्यां निपतिता ।

सा च सालस्य व यष्टि छिन्ना परशुना यथा ।
एवं मेदिनियं पति पुत्रशोकसमन्विता ॥

15 राजा भार्याशोकदुःखितो मन्तुकामः भार्यामन्वेषितुं माता दुःखिता राजानं कुशं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अहो मम मन्दभाग्याये अर्थो पर्याहृतो कुले ।
पंचशतयोजनातो महेन्द्रधीता इहागता ॥
शकुनघा जनपदा नित्यं कम्बलप्रावृता ।
20 लूहभुक्ता लूहकर्मा कथं मार्गं गमिष्यसि ॥

1. C mardlakarâ°. — 2. B °bhâryâye ko° C °shyâye ko° bedye asicche° B ko ti°. — 3. BC tikshṇe° na yo (C °ṇa ca yo ca) râjâ°. — 5. C °no bandhanena ca bandhanâ |.
6. BC tasyâsya varṇṇa bhâshâṇi (C °shyâmi) rakshe ji°. — 8. BC °çyâmi na ti (C °na cakshyâ° B °ko etho jîvitena me | C °jîvitena me |. — 9. BC °prâṇâṁ jaha°. — 10. BC °pitâ duhitâ madra° C °tmajâḥ ||.
11. C °tîyâ jâne° B °gato |. — 12. BC râjânam âmantrayati mâtâ° C °trasoka° laya shṭi ca bhagno || abhû° B °layashṭhîva bhagnâ abhû°. — 13. C sâ ca çâlasya vâshṭi°. — 14. BC evaṁ eda (B °çeya) iyaṁ sâli (C °li) pu° C °çoka sa°. — 15. C °jâ bhâryyâye sokaduḥ° B °çokaduḥ° BC °maḥ || bhâ° C °ryyâṁ anyeshi°.
17. C aho ma manda° ye anartho paryâhṛtaḥ kaliṁ | B °ryâkṛito kali |. — 18. BC °çatâjâtâ mahe° B °hâgataḥ |. — 19. C °kambarapaṭi° B °vṛitâ lo°. — 20. B lûhabhuktâ divâ karmâ kathaṁ° C lûhakarmâ divâ karmâ kathaṁ°.

राजा आह ॥

नृत्यगीतवादितक्रीडाये चित्तमायागतेन वा ।
विविधेहि उपायेहि वृत्तिं कल्पेयमात्मनो ॥

राजा भ्रातरं कुशद्रुमं राज्ये स्थापयित्वा अमात्यानि संदिशित्वा

मातरमभिवादयित्वा कृत्वान च प्रदक्षिणं । 5
ततो वीणां गृहीत्वान प्राक्रमे उत्तरामुखः ॥

सो दानि मद्रकविषयस्य अन्यतरस्मिं ग्रामे वासोपगतो अन्यतराये वृद्धाये प्रतिश्रयं दिन्नं । तदहो च तत्र ग्रामे वीणावाद्येन आराधितो । तस्य प्रभूतं खाद्यभोज्यं दिन्नं महन्तं गोपिटकं सक्तुकस्य महती च अलिन्दा भक्तस्य दधिघटकं च नाना-प्रकाराणि च व्यंजनानि ॥ वृद्धाये एतदभूषि । एष असौ एकमाहारं कृत्वा श्वे 10 गमिष्यति एतं च मम द्वैमासिकं भक्तं भविष्यति । कुशेनापि वृद्धाये आलापं आ-नयन्तेन तं सक्तुकस्य गोपिटकं एकदुकाये सर्वं खादितं । सा च ओदनस्य महती अलिंदा यो अष्टानां वा नवानां वा तण्डुलओदनानां पाको सर्वं भुक्तं । तानि च व्यंजनानि तं दधिकलशं । वृद्धा निराशा ॥

अविधाविधं संविशिय अन्तको इव आगतो । 15
पिशाचो मानुषरूपेण यो [263b] मामिच्छति खादितुं ॥

कुशो आह ॥

सर्वे वसन्ति ग्रामस्मिं ये च कायेन पापका ।
एकरात्रिं वसित्वान श्वे गमामि अम्बिके ॥

2. B nṛtu vādya° C nāte vādya° BC °daye cittamāyā(B °māya)gatena va |. — 3. B °lpethum ā° C °lpeṭhyam ātmano |. — 4. B māṭāpitaraṁ ku° °taram sadāyitvā kṛtvā ca pra° C °taram sadditā ca pra°.

6. C tato dhīṇāṁ grahetvāna° BC °na parākra°. — 7. C °drakarājāvishayasya anyatarasmiṁ grā° gataḥ anyatarasmiṁ anyatarāye vṛiddhāye pravīçayaṁ°. — 8¹. BC °dhito tasya°. — 8². C °nnaṁ | mahāntaṁ gopiṭakaṁ sakta° lindā bha° dhighaṭaṁ ca nā° BC °jānāni vṛi°. — 10². C saho °sau° BC °mishyati | etaṁ° C °dvaimā°.

11. C °dukārye sarvaṁ°. — 12. C °hatiṁ aliṁndāṁ ashṭā° B °hatim aliṁdā ye ashṭā° odanānāṁ pā°. — 13. BC °çaṁ vṛi°. — 15. B °prativeçikā anta° C °pravivecitā | antako ihāgato pi iccha° B °ihāgato |.

16. B °yo māṁ itthaṁm icchati°. — 18. B sarve ca santi° C sarve ca santi grāmesmiṁ° B °smiṁ yecche kā° BC °ye va pā°. — 19. BC °vaçitvā°.

सो दानि एकरात्रोषितो कन्यकुब्जं गतः मालाकारमल्लीको तथा पूर्वं शिल्पक-
जाती पश्चात् महानसं । राजापि आराधितो यावद्राज्ञो प्रियो ति कृत्वा अन्तःपु-
रिकाहि अन्तःपुरं प्रवेशीयति क्रीडापनको भविष्यति ॥ अन्तःपुरिका पि महेन्द्र-
कस्यापि धीतरो पृष्ठेन वहति । सुदर्शनापि तेन वाहियमानेन असाता वारेति ।

5 किं दानि अहं करोमि कस्य वा गरहाम्यहं ।
उत्त्रासयति मान्दृष्ट्वा समुद्रे राक्षसो यथा ॥
किं दानि अहं करोमि कस्य वा गरहाम्यहं ।
उत्त्रासयति मान्दृष्ट्वा मृगी श्वाला व लुब्धकं ॥
अनूर्जको येनागतो रात्रिंदिवमनुव्रजन् ।
10 गच्छ कुश एवं राज्यं नेच्छामि दुर्वर्ण अहं ॥

राजा आह ॥

अहं सुप्रियो ते ख्यासे सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
तव कामेहि महन्तं राज्यं पि नाभिप्रार्थये ॥
नाहं गमिष्यामि सुसंवृतोऽव
15 दिशां न जानामि यतो स्मि आगतो ।
संमूढरूपो विचरामि लोके
मत्तो स्मि कामैः मृगमन्दलोचने ॥

देवी आह ॥

विशेषो तव चित्तस्य यं अनिच्छन्तिमिच्छसि ।
अकामां राज कामेसि नैतत्पण्डितलक्षणं ॥

1. C °tropito kaṁnyakubjaṁ gato mālākāraṁ mālo alli° B °kālam alli °jāti | pa° C °çeata mahā° BC °saṁ rā°. — 2. BC °priyoti kṛ° C °trā antaḥpuri° °hpurikaṁ praveçiya kr° B °dāyanako°. — 3. BC °rikāhi pi maho° ro pṛṣhṭena vāha(C °haya)ti | . — 4. C °amātā vā°. — 5. B °dānahaṁ° C °dānyahaṁ°.

6. C uttrasyaṁti māṁ dṛṣhṭvā° C °mudrarā°. — 7. B °dānahaṁ° C °dānyahaṁ° BC °romi kasya kasya°. — 8. B uttrāsehyasi māṁ dṛ° C uttrasyaṁti ca māṁ dṛṣhṭvā° BC °alā ca lu°. — 9. B anurjjako ye na hato° C anujjako na hato° B °divā evam anuvrajanto | C °vrajet | . — 10. BC °kuça kuça eva° °mi durvarṇam ahaṁ | .

11. B aṅgāraḥ rājāhaṁ su° C agāre rājāhaṁ su°. — 12. BC haṁ mkri(C °kṛ)yata° C °te suçroṇi° B °me suçoṇi°. — 13. B °mehi samantato rājyaṁ° C °mehi samantato jyaṁ vinā pi pārthiro | B °rthayet | . — 14. B na gamā saṁhato va° C °saṁhato ca di° BC °nāmi | ya° C °to asmiṁ āgato B °smin āgato saṁmū°.

16. B °mūḍharūḍho ye vi° C °mūḍho yo ca vi° B °mi | lo° C °ke mahatto° BC °tu mmiṁ kāmaiḥ(C °iḥair) mṛga° B °loca ‖ C °locanaiḥ ‖ . — 19. B °po bodhitā ci° C °po bodhicittasya yam anicchanti icchasi | B °nti icchasi | . — 20. BC akāmaṁ bhaja kāme°.

कुशो आह ॥

अकामां वा सकामां वा यो नरो लभते प्रियां ।
लाभं तत्र प्रशंसन्ति अलाभो तत्र पापको ॥

देवी आह ॥

शक्नोसि स्त्रीसहस्रं पि एकरात्रेण रामितुं ।
एकस्त्रियार्थे कामेन महद्दुःखं निगच्छसि ॥

राजा आह ॥

नेतं दुःखं प्रजानामि यशस्विनी वर्णकामिनी ।
यं सुचीर्णं ब्रह्मचर्यस्मिं त्वं मे भार्या भविष्यसि ॥

देवी आह ॥

धिगस्तु ते ब्रह्मचर्यं अचलं भोतु पापकं ।
शुनखीं वा शृगालीं वा परत्र कामयिष्यसि ॥

कुशो आह ॥

मा एवं अवच भद्रे सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
श्रमणा पि हि मे साधु ब्रह्मचर्येण शोभते ॥
ते पि भद्रे सुचीर्णेन इह चीर्णेन शोभन्ते ।
स्वर्गेषु उपपद्यन्ति त्रिदशे कामकामिनो ॥
तन्ते भद्रे अहं ब्रूमि सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
न ते अन्यो पति अस्ति इति सिंहस्वरो कुशः ॥

देवी आह ॥

सचेद् सत्यं वचनं नैमित्तानां भविष्यति ।
न ते भार्या भविष्यामि कामं छिन्दाहि खण्डशः ॥

2. BC akāmaṁ vā sakāmaṁ v°. — 3. B °praçaṁsanti°. — 5. C °sraṁ ti ekarātrena rāmi°.
6. C °mahaduḥkhaṁ°. — 8. BC etaṁ duḥ° °jānāmi(C °ti) ya° °rṇavilobhanīyā(C °nīyaṁ) | . — 9. B tuvaṁ suci° C tuvaṁ sucīrṇṇaṁ bra°.
11. C adhigantu te bra°. — 12. C °khīṁ ca çṛgālīṁ vā pa° mariṣyati | . — 15. B °suçroṇi° C °suçroṇi° BC °me çra°.
16. C °dre sucīrṇṇena i°. — 17. B °ntis trida°. — 18. B °haṁ kromi suçroṇi° C °haṁ krumi suçroṇi°. — 19. B °te anyā pa° C °kuço | .
21. C saceiyaṁ satyavacanaṁ naimittino bha° B °naṁ nemittena bha° BC °shyati | .
22. B °shyāma kā° C °shyāmi cchandāhi ca akhaṇḍaçaḥ | .

राजा आह ॥

नाहं छेत्तुं तवेच्छामि सुश्रोणि तनुमध्यमे ।
अच्छिन्ना येव त्वं भ[264b]द्रे मम भार्या भविष्यसि ॥
महान्तं च मम राज्यं बह्वश्वं बहुपौरुषं ।
अनन्तचक्रमद्दानं वस्त्राच्छादनभोजनं ॥
सो हं राज्यं च राष्ट्रं च छोरयित्वा इहागतः ।
तव कामेहि समन्तराज्यं न अभिप्रार्थये ॥

देवी आह ॥

पाषाणे खनसे कूपं कर्णिकारेण कर्णिकां ।
वातं जालेन बन्धेसि अनिच्छन्तीं यमिच्छसि ॥
अकान्तो किं कामयसि . . . . ।
गच्छ कुश स्वकं राज्यं आत्मानं किं क्लामयसि ॥

राजा आह ॥

न एतं किलमथं मह्यं ब्रह्मचर्यं इदं मम ।
परन्तु मे तुवं भार्या मह्यं भद्रे भविष्यसि ॥

देवी आह ॥

एतन्तव ब्रह्मचर्यं अप्राप्तं भोतु पापकं ।
शुनकीं वा शृगालीं वा गर्दभीं वाभिप्रार्थये ॥
राजपुत्रो शूरो वीरो युद्धके अप्रतिपुङ्गवो ।
कुशो ऽमर्षमनसो इदं वचनमब्रवीत् ॥

1. BC °cchetum tave° C °suçroṇi° B °çroṇi tanu°. — 3. BC acchinnā ye ca te bha°. — 4. BC °jyam ca bahvaçvabahupau°. — 5. C °hunañpadam ca bahvā°.

6. B °jyam ca rāṣṭram ca coho° C °jyam ca rāṣṭam ca coho° gato ‖. — 7. C °samantehi rā° BC °jyam nābhi°. — 9. C pāṣāṇe khanase kupam° BC °kāre ca ka°. — 10. C °anicchantham icchasi | B °nicchantīna icchasi |.

11. C akrānte krāntam āyāmi suçroṇi tanumadhyame ‖ B °nto kāmayasi gaccha°. — 12. BC °rājyam ātmā° B °nam kilāmayi ‖ C °nam ca kilāyasi ‖. — 14. B °lamathañ mahyam° C °lamatha rājyam bra° B °mama pa°. — 15. C °ma turo bhāryā mahyañ tvaivam bha° B °hyam bhavi°.

17. C evam te bra° B etan te bra° BC °eyam aprāptam bha°. — 18. C °gālīm vā garddabham vābhi° BC °rthaye ‖ kuço āha ‖. — 19. B °çūro yu° C °yuddheṣu nim vādi-puṅgavo | B °muni puṅgavo ku°. — 20. BC kuço amṛṣa su(C °su)prajño ida va°.

गच्छन्तो ते अहं भद्रे शृणोमि तनुमध्यमे ।
निगडेहि ते बन्धेयं किन्ते कुर्युं सज्ञातयो ॥

देवी आह ॥

तमेव धर्ममपराध्य यन्ते उत्पादितं पुरा ।
तमेव धर्मं स्मरमाणो त्वं मे बन्धितुमिच्छसि ॥ 5

राजा आह ॥

प्रभोमि ते अहं भद्रे बन्धयित्वा प्रजापती ।
येनिच्छकं प्रचारेतुं पिता ते किं करिष्यति ॥
प्रभोमि स्त्रीसहस्रं पि एकरात्रेण रामितुं ।
त्वमेव मे वरं भद्रे गृहदन्ति प्रजापति ॥ 10

देवी आह ॥

जानामि ते महाराज बलवां त्वं नरर्षभ ।
दुर्वर्णो दुर्दृशो चासि दुःस्पर्शो च महीपति ॥
स्थूलोष्ठो स्थूलशिरो च स्थूलाङ्गो सि महोदरो ।
शयितुं त्वां न इच्छामि मा आत्मानं किलामये ॥ 15

देवी आह ॥

एते उद्विद्धप्राकारा अट्टाट्टालककोष्ठका ।
यो वा वहति मानेहि एतं हि वारयन्ति ते ॥

. . . .

एते शक्तीहि युध्यन्ति तोमरेहि शरेहि च । 20
असीहि च सुतीक्ष्णेहि त्वां बन्धेयं प्रजापति ॥

1. C ˚sucroṇi˚. — 2. BC ˚galehi B ˚nte kurya sajñātayo ‖ C ˚sajñātayo |. — 4. C ˚dharmaṁ parā˚ BC ˚parādhyāya yan te (C ˚ya yataṁ) u˚. — 5. C taṁ dharmam sma˚ yo yaṁ evamadhitum i˚ B ˚yaṁ evaṁ dhikahatum icchati ‖.
7. BC bhavāmi ˚ C ˚patiḥ |. — 8. BC yenicchikaṁ pracaretu pi˚. — 9. BC prabho (B ˚bha)mmiṁ strīsahasreṇmiṁ e˚. — 10. C tvaṁ evaṁ me ˚danti pra˚ BC ˚jāpatiḥ ‖.
12. BC ˚rabhaḥ |. — 13. B duvarṇṇo durdṛço vāsi nisparço ma˚ C ˚si nisparço si ma˚ BC ˚patiḥ |. — 14. C sthulosthṭo sthulaçiro sthulāṅgo so ma˚ B ˚loṣṭo sthūlaçiro sthūlāṅgo se ma˚ C ˚darah |. — 15. C ˚çyitu tvāṁ ˚ B ˚tuṁ tvā na˚.
17. C ˚prākāre aṭṭalakaśodakā B ˚aṭṭaṭṭālakakāko˚. — 18. C yo vahanti mā˚ B ˚hanti nā˚ BC ˚ete yo vahane yate |. — 20. C ete çaktihi yu˚ marehi ca çarehi ca |. — 21. C asihi ca su˚ BC ˚kṣṇehi kṛtvā labhe˚ C ˚bheya prajā ‖ pa˚ BC ˚patiḥ iti˚.

राजा दानि महेन्द्रको धीतरं परिभाषति ॥ किं त्वं तादृशं राजानं यस्य प्रति-
राजानः त्रसन्ति तं छोडित्वा इहागता ॥ अयं चाहं सप्तहि राजानेहि उपरुद्धो
तव कृतेन । एषो दानि ते एतेषां सप्तानां राज्ञां सप्त खण्डानि कृत्वा दास्या-
मीति ॥

5 सा दानि भीता राजधीता अश्रुकण्ठा रुदन्मुखी ।
वारिपूर्णेहि नेत्रेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥
सचेत् मामद्य घातेन्सुः क्षत्रिया दूरगामिनो ।
अस्थीनि मे समानेत्वा एकमन्ते दहापये ॥
एकमन्ते दहापेत्वा एलूकं मम कारये ।
10 एलूकं मे करित्वान कर्णिकारमारोपये ॥
ततो च पुष्पिते सन्ते वसन्तस्मिं हिमान्तके ।
ततो मे अम्बे स्मरियासि एवंवर्णा ममात्मजा ॥
ततो च सो राजपुत्रो युद्धस्मि कोविदो कुशो ।
सरूपप्रज्ञानो अस्मि समादाय इति स्थितो ॥
15 इमां बन्धित्वान भागमार्गं करित्वान क्षत्रिया ।
संग्रामं च ददित्वान ततः क्षेमं भविष्यति ॥

1[1]. B °dhatiṁ | . — 1[2]. C° tirājāna trasanti ca taṁ chodayitvā ihāgatāḥ | B° chodjitvā°. — 2. B °ddho kṛ° C °ddho tavaṁ kṛ°. — 3. B °rājña sapta kha°. — 5. BC sā dāni bhītā rājā dā(C °jā tā)ni ete (B °ni rājā) parigharshayanto(B °ghaparyanto) dṛḍhā aṭṭālakhoṭakā(B °kā |) kuñjarehi ca mantre(C °hi ramanto)hi ete paçya prajāpati(C °tih) | bhītā açruka(C °kaṁ)ṇṭhā rudanmukhī(B °khī |) vāripūrṇehi netrehi idaṁ vacanam abravīt | mitrā vā yathā çūrā(C °rā) yathā te kuṭṭaye ahaṁ | saceti(C °sarve) tavaṁ na gacchesi kuça rājaniveçanaṁ | sarve ca rājāno trasanti(C °nti bhītā tatra) nararshabhoḥ(C °bhaḥ) | sace(B °cet) tuvaṁ āsane(C °ṇyaṁ) kumāraṁ priyadarçanaṁ | jātikulīnaṁ(C °naṁ) kshat[264b]triyaṁ parasenāpramarddakaṁ | kuçasya rūpaṁ prajñānaṁ(C °taṁ) gatāye yamaçāsanaṁ | tato sā rājadhi°.

7. B sacet saṁ mdya ghātetsuḥ kshu° C sacet so adya ghātetsuḥ kshatriyo dū°. — 8. B °ni mānaṁ āne° C °ni hi samāne ° nte dadāpayet | . — 9. C °dadāpe° BC °tvā elakaṁ ° B °kāraye | . — 10. BC elakaṁ me ka ° rṇikāramāropayet | .

11. BC °shpitaṁ santaṁ va° C °vasantesmiṁ himāraye | B °himānaye | . — 12. C °smarayāsi evaṁvarṇṇa mamā°. — 13. B tato ca rāja° C tato sau ca rā ° tro yuddhesmiṁ ko° B °yuddhesmi°. — 14. B sarūpaprajñāno āsi ādāyaṁ utthito || C sarūpaprajñānaṁ āsi samādāpaya iti sthita | . — 15. C imāṁ vaṁshito ca pushpitaṁ samantaṁ smiṁ himānaye | tato me ambe smarayāsi evaṁvarṇṇa mamātmajā | tato sau ca rājaputro yuddhesmiṁ kovido kuço | surupaprajñāno āsi samādāya iti sthitaḥ | imāṁ vaṁshitvā ca bhāgaṁ° B imaṁ ābadhitvā ca bhāga° C °triyā na dadi°.

16. BC na daditvana tataḥ kshe(C °tato kshe)maṁ bhavishyasi | .

ततः स (सा राजपुत्रं) क्षत्रियाणी यशस्विनी ।
वेपमानेहि गात्रेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥
सत्यन्ते प्रतिजानामि राजपुत्र महाबल ।
यदि ते कोचिदपराधे आचरे व नराधिपः ॥

कुशो आह ॥ 5

अहं पि ते प्रजानामि सुदर्शनि प्रजापति ।
यदि ते कदाचिद्भूयो पि आचरेयं इतो परं ॥
ततो प्रजापतीमाता अश्रुकण्ठी रुदन्मुखी ।
वारिपूर्णेहि नेत्रेहि इदं वचनमब्रवीत् ॥
को नु वेणो वा पाणो वा अथ वा पुनर्पुक्कसो । 10
किस्य राजकुले जातो किं स्व कुर्वन्ततो मुखं ॥

सुदर्शना मातरमाह ॥

न एष वेणो न चण्डालो अथ न पुनः पुक्कसो ।
पुत्रो इक्ष्वाकुराजस्य तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
मयूरक्रौंचाभिरुतं वादित्रध्वनिनिर्घोषितं । 15
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
शंखपाण्डरसंकाशं नारीसंघनिर्घोषितं ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
सुवर्णभाजनप्रयुक्तं नारीसंघसमाकुलं ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥ 20

1. C tato ca rājaputra kshatriyāṇi ya° B tataḥ ca kshatriyāṇi ya yaça°. — 2. BC vepa- (B°ya)mānehi gā°. — 3. B saptaṁ te° C satyaṁ te pra° B °balaḥ | . — 4. B yadi te kācid a° C °te kāçcid aparādhe ācare vā na° B °ākāre vā na°.
6. BC ° patiḥ | . — 7. C °bhūya pi ā°. — 8. BC °patimā° C ° ti ayaṁ rājaputra mahābalaḥ | yadi te kāçcid aparādhe idaṁ vacanam abravit | tato prajāpatimātā açru° B °khi vā°. — 10. B °veṇo tapā° C °punaḥ pukkaso | B °kkaso | .
11. BC kasya vā° B °jāto kasya koryanano mu° C °jāto kasya pūrvamano mu°. — 12. B °to arthe na punaḥ° C °tha na punar pukkaso | . — 14. C °sya na tvaṁ° B °tvaṁ dāso°. — 15. B °cāpiru°.
16. C katri° B °triyaç ca ku° C °sphitaṁ na tvaṁ° B °sphitaṁ na tvaṁ°. — 17. C °ni- sevitaṁ | . — 18. C kshetriyasya ku sphitaṁ na tvaṁ° B °sphitaṁ te tvaṁ°. — 19. C omet les lignes 19-20 et 1-2 de la page suivante.

षष्टिं नगरसहस्राणि स्फीतं राज्यमकण्टकं ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
षष्टिं नागसहस्राणि सुवर्णालंकारभूषिता ।
सुवर्णच्छदमातंगा रूपाढ्या समुद्गताः ॥
5 आरूढा ग्रामणीयेहि खड्गतोमरपाणिभिः ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
षष्टिं रथसहस्राणि सर्वाद्धीपालंकृता ।
अयोसुबद्धनेमिका द्वीपिचर्मपरिच्छदा ॥
आरूढा ग्रामणीयेहि चापहस्तेहि वर्मिहि ।
10 क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
षष्टिं अश्वसहस्राणि आजानेया हयोत्तमाः ।
सुवर्णमे[265a]खलाधरा खलीनरतनामया ॥
आरूढा ग्रामणीयेहि कशाहस्तेहि वर्मिभिः ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
15 विंश ब्राह्मणसहस्राणि राज्ञो भुंजन्ति नित्यकं ।
दिवा वा यदि वा रात्रौ सदा सत्कृतपूजिता ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥
कुमाराणां शता पंच उपेता मातृपितृतो ।
क्षत्रियस्य कुलं स्फीतं तं त्वं दासो ति मन्यसि ॥

20 राजा दानि शृणोति देवीये जामाता आगतो ति इहैव अन्तःपुरे ति ॥ सो दानि भीतो च यं बाहिरे राजेहि भयं भवेया इमं अभ्यन्तरे भयं जातं । कुशो किं करिष्यति ॥

1. B shashtiṁ naga° °kaṇṭhakaṁ |. — 3. C shashṭhiṁ nā° B shashṭiṁ nā° °varṇṇaṁkā° C °rupakāra°. — 4. C °rupyachandanamātaṅgā : ° dgatā |. — 5. B °grāmaṇiye° BC °khadgato° C °pāṇihi |.

6. C °sphitaṁ na tvaṁ° B °sphitan taṁ tvaṁ°. — 7. B shashṭiṁ ratha° C shashṭhi ratha°. — 8. BC subo° C °delpidelpicarma°. — 9. B °grāmaṇiye° atehi carmibi° C °rmibhiḥ |. — 10. C kshetri° taṁ sphitaṁ na tvaṁ° BC °nyati |.

11. C shashṭhim açva° ttama |. — 12. B °mekhaladha° C °mekharādhara kha° BC °khalī ca ratanā°. — 13. B °grāmaṇiye° atehi carmibhiḥ |. — 14. B kshetri° C °sphitaṁ na tvaṁ° B °nyati |. — 15. C viṁçad brāhma° BC ° bhuñjati ni°.

16. BC °trau yadā°. — 17. C °sphitaṁ na tvaṁ°. — 18. C °çatāṁ paṁ°. — 19. C °sphitaṁ na tvaṁ°. — 20[1]. C rājā çṛ° °gato ti ihaivaṁ antaḥ° B °gato nti ‖ ihaivam antaḥ°. — 20[2]. C °bhite ca yo vāhi° B °bhito ca yo vāhirakitra johi bhayaṁ bhave° BC °veyā ‖ i° taṁ ku°.

21. C °shyasi.

किं त्वमुत्तमरूपा च विचित्रचित्ता च भाषसि ।
कीदृशो सो कुशो कस्मादनुपश्येमथ वयं ॥

देवी आह ॥

एष देव अभ्यन्तरतो वेश्मअन्तरे तिष्ठति ।
आगच्छति राजपुत्रः अभिनिष्क्रम्य तिष्ठति ॥ 5
तस्यासौ वचनं श्रुत्वा भीतो संविग्नमानसो ।
प्रियअनुमतिकांसो कृत्वा अंजलिं तिष्ठति ॥
त्वं क्षमाहि महाराज त्वं क्षमाहि नरर्षभ ।
न वयमेवं जानाम सिंहस्वर इहागतः ॥
त्वं क्षमाहि महाराज त्वं क्षमाहि नरर्षभ । 10
न वयमेवं जानाम महास्वर इहागतो ॥
त्वं क्षमाहि महाराज त्वं क्षमाहि महारथ ।
न वयमेवं जानाम मंजुस्वर इहागतो ॥

राजा दानि पुनर्धीतरं परिभाषति ॥ एतको कालो मम जामातु आगतस्य न च त्वं मम निवेदेसि ॥ सो दानि तत्क्षणं शतपाकेहि सहस्रपाकेहि च तैलेहि 15 अभ्यंगित्वा स्नापितो महार्हेहि विलेपनेहि विलिप्तो महार्हेहि आच्छादनेहि आच्छादितो आमुक्तमकुटो पंचांगिकेन तूर्येणोपस्थिहीयति ॥ कुशो श्वशुरं आह ॥

यत्तका ते हस्ती अश्वा च सर्वेमां कर्मा पिधीयन्तु ।
मा मम सिंहनादेन स्वकं सैन्यं भजिष्यति ॥
क्षिप्रं च अश्वा योजेथ सुवर्णोच्छ्रितध्वजां । 20

1. C *tvam uttamarūpā vi* B *rūpā vā kahi*. — 2. C *drçu rājā ku* BC *koço asmā* C *paçya yathā*]. — 4. C eṣo devam abhyantarako ve* B *devam abhya* BC *vaçyā an-taratiṣṭhati]. — 5. C antaraṁ tiṣṭhati] A* B agacchantiko rā* C *cchantiko rājaputro a* B *trah api niṣkra*.

7. BC priyaṁ anu(C *yaṁ anu)matiṁ ekāṁ* C *kāṅkṣo kṛi* aṁjalo]. — 8. C tvaṁ kṣamāhi māhārā* B *rṣabhaḥ]. — 9. BC *vayaṁ jānāma mahārāja siṁ* C *gata]. — 10. BC taṁ kṣha* C *ja taṁ kṣha* BC *rṣabhaḥ].

11. B na vayaṁm eva jā* C na vayaṁ eva jā*. — 12. BC taṁ kṣha* C *ja taṁ kṣha*. — 13. B *vayaṁ eva jā* C *vayaṁm eva jā* gataḥ]. — 14. C *gataṁ tatra tvaṁ* B *aya tatra tvaṁ* C *vedayasi]. — 15. BC *bhyaṅgi(C *ṅgi)tvā ma* C *pito mahāra-hehi lepanehi vili* hehi ācchāditaḥ āmu* sthihiyati].

17. C *çvaçuram āha]. — 18. C yattakā te asti açvā* B *hasti açvā* BC *sthaṁ ma-dhusiddhena kuryaṁ pidhiyantu sai*. — 19. C *nyaṁ bhañjiṣyati]. — 20. BC *praṁ varaçva* C *yojyetha suvarṇaṁ ucchri*.

अन्तेपुरातो निर्यासि राज्ञो महेन्द्रकस्य पश्यतो॥
सो सिंहनादं ननदे शूरो युद्धस्मिं ईश्वरो ।
सिंहनादं नदित्वान परिगृह्णाति क्षत्रिया ॥

ते दानि सप्त क्षत्रिया जीवग्राहं गृह्य श्वशुरस्य उपनीयिता ॥ ते राजा आह-
5 श्वशुः ॥ किं करोमीति ॥ कुशो आह ॥ पादेहि मम श्वशुरं उपनीयथ वृद्धिं च
करोथ ॥ ते दानि पादेहि च महेन्द्रकस्य राज्ञो अभिगता जयवृद्धि च से कृता ॥
मद्रकराजा आह ॥ किं करोमि त्ति ॥ कुशो आह ॥ करिष्यसि [265b] मम व-
चनं ॥ श्वशुरो आह ॥ करिष्यामि ॥ सन्ति ते धीतरो सुवर्णसहस्रमण्डितां कृ-
त्वा एकमेकस्य राज्ञो एकमेकां धीतरं देहि जामातरो भोन्तु । सुखं अनुद्विग्नं
10 वसिष्यन्तीति ॥ राज्ञा महेन्द्रकेन तेषां क्षत्रियाणां सर्वेषामेकमेका सुवर्णसहस्रप्रति-
मण्डिता धीता दिन्ना सुवर्णसन्धीव पुत्रपौत्रा ॥ ते दानि स्वकानि राज्यानि वि-
सर्जिता ॥

गतेषु सप्तराजानेषु श्वशुरं कुशो आमन्त्रयति ॥ अहमपि गमिष्यामीति ॥ म-
द्रकराजा आह ॥ पुत्र सुदर्शने त्वं एवं पराक्रमयुक्तं राजानं शूरं दीर्घदर्शिनं
15 इक्ष्वाकुपुत्रं महाबलं महाकुलीनं अरहसि प्रेमेन च गौरवेन च उपस्थिहितुं । यं
शुनाहं सपरिवारो सर्वो च अधिष्ठानो संशयातो मोचितो ॥ साधूति धीता
पितुः वचनमश्रोषीत् ॥ राजा दानि महेन्द्रको महता सत्कारेण प्रभूतं रत्नदानं
दत्वा जामातुकस्य सुदर्शनाये च चतुरंगबलकायं संनाहयित्वा विसर्जिता ॥
सो दानि पर्वेक्षिते जनपदे आवासितो । तत्र पद्मसरे स्नानाय ओकन्तो ॥

1. C antahpu° ndrakasya° B °ndraka pa° BC °paçyato | . — 2. B °nâda nanade° C °nâde nanade çûro yuddhasmim içva°. — 3. B °dam nadatvâ° C °dam nâdetvâna prati-grî° BC °grihnati ksha°. — 4¹. BC °pta kshatri° B °grâmam gri° C °grâho grihya çvaçru-ra° B °çvaçrura°. — 4². C °hatuh | . — 5¹. B °romi ti | . — 5². B °çvaçuram° C °çvaçuram°.

6. C °dehi mahe° B °gato | jayavuddhi ca so kritâ || C °gato jayamvuddhi ca so kri-ta | . — 7¹. C °râjaç ca âha || . — 7². BC °minti || . — 8¹. B çvaçuro° C çvaçruro°. — 9¹. C °kâm dhitaram dehi jâmâtaro bho°. — 9. BC °anuvignam° C °vaçishyati iti | B °shyatiti || . — 10. C râjño maho° BC °teshâm te ksha° C °mditam kritvâ ekamekasya râjño dhitaram dinnâ | su° BC °pautram || .

11. C °jyâni vi° BC °ajjâni. — 13¹. C °râjeshu sapta râjânesha°. — 13². C °gami-shyâmiti || . — 15. B °rçane te evam pa° C °rçane taivam pa° jânam ikshvâ° lham aharase premnena ca gauravena ca u°. — 15. B °ham aham ca sapari° BC °ro salvâ ca adhi°.

16. C sâdhu ti pituh° C °vacanam ma°. — 17. BC °bhûtam ratnam (C °lanam) dâ-nam datvâ jâ° B °rçanâye ca | catu°. — 19¹. BC °yaksheshita ja°.

तत्र स्नापयन्तेन आत्मनो प्रतिबिम्बं दृष्टः । स तं दुर्वर्णं दुर्दृशं आत्मनो प्रतिबिम्बं
दृष्ट्वा दुर्मनो आसि । तेन हि मे महेन्द्रकराजधीता परिभवति । आत्मानं उप-
क्रमिष्यामि ॥ सो दानि शक्रेण देवेन्द्रेण समन्वाहृतो ॥ अयं कुशो बोधिसत्वो
दुर्वर्णताये आत्मानमुपक्रमितुकामः तेन तस्य ज्योतीरसएकावलिका मणिरत्नं दिन्नं ।
इममाबन्धाहि ततः ते रूपेण सर्वजम्बुद्वीपे समसमो न भविष्यति । यत्र काले पौ- 5
राणिकं रूपं अभिकांक्षसि तदेतं मणिं पाणिना पिधिययासि ॥ सो दानि तेन
मणिरत्नेन आबद्धेन राजकुलं प्रविशति दिव्येन रूपेण प्रतिहाररक्षेण च वारि
मा प्रविशाहीति ॥ सो दानि आह ॥ अहं कुशो ति ॥ प्रतिहाररक्षो आह ॥
भद्रं कुशो राजा एदृशो रूपेण भवेया ति ॥ राज्ञा कुशेन तं मणिरत्नं हस्तेना-
पिहितं । तस्य यथापौराणं वर्णरूपं संवृत्तं ॥ प्रतिहाररक्षो दृष्ट्वा मूर्धेन प्रणिप- 10
तितो ॥ सो दानि प्रविष्टो देवीय मूले ॥ देवी आह ॥ मा राजकुलं अवमर्दा-
हीति । किस्य त्वं राजकुलं प्रविष्टो ॥ सो आह ॥ अहं कुशो ॥ देवी आह ॥
कुशो राजा [266ᵃ] एदृशेन रूपेण भवेया ॥ राज्ञा तं मणिं हस्तेन अपिहितं ।
सो दानि यथापौराणो संवृत्तो ॥ देवी आह ॥ अतो मणितो हस्तमपनेहि ॥
राज्ञा मणितो हस्तो अपनीतो दिव्यं चास्य पुनः रूपं संवृत्तं ॥ आत्मानमेव उप- 15
संक्रमितुकामो । ततो मे इमं ज्योतीरसं नाम मणिरत्नं शक्रेण दिन्नं ॥ कुशो
राजा आगच्छतीति श्रुत्वा एकूना पंच कुमारशतानि अमात्या च भटबलाग्रं च
सर्वे प्रत्युद्गता । पश्यन्ति कुशं राजं हस्तिस्कंधवरगतं दिव्येन रूपेण आदित्यमिव
प्रतपन्तं चतुरंगेन बलकायेन संपरिवृतं आगच्छन्तं । ते दानि न प्रत्यभिजानन्ति ।

1¹. C °nlena āvaāto ātma ° mbaṁ drishṭvā so taṁ°. — 1². C so taṁ durvaṇṇadṛçaṁ° BC °shṭvā dutmano° B °dai te°. — 2¹. B °bhavanti | . — 2². BC ātmanaṁ°. — 3¹. B °samanvānvā° B °hritaḥ. — 3². B °duvarṇṇa° C °rvarṇṇa durdṛço tāye ā ° nya jyotirasa°. — 5¹. BC imaṁ āba° C °hi | tato te rūpeṇa sarvaṁ ja° samasamā na bha° B °jambūdvipe samasamā bha°. — 5². C yaṁ kālaṁ paurāṇakaṁ rū° B ° kālaṁ pau° BC °kabasi | tad etaṁ maṇi pā° B ° pithiye° C °pihiye°.

6. B °ni te maṇi° BC °çati | di° B °peṇa prati° C °kakeṇa dhāri māṁ pravi° B °kakeṇa ca dhāri mā praviçāhiti || . — 8¹. BC °ti pra°. — 8². B °tihāraraksho°. — 9¹. BC bhadre ka° B °dṛçā rū° C °rūpeṇā na bha°. — 9². C °staṇa āhitaṁ | . — 10². B °na prapatito | .

11². C °ha | ato maṇito hastam apanehi rājā maṇihasto | ... rā°. — 12². BC °kuço rājā. — 13¹. BC rājā(C °jo) edṛç° B °ṇa ca bha°. — 13². B rājā taṁ maṇi ha° C rājaṁ maṇiratnaṁ na āpi° B ° apyihitaṁ | . — 15¹. BC sā dā° C °ṇaṁ saṁ°. — 14². B ato maṇito ha° C ato maṇito divyaṁ°. — 15¹. B rājā maṇito ha°. — 15². B ātmānaṁ me u° C ātmānam evaṁ u ° kāmaḥ.

16¹. B tataḥ so imaṁ° C °jyotirasaṁ°. — 16². C °gachantiti çru ° kānapaṁcaçatā kumārāmātyo bhattabalāgraṁ sarvaṁ pra° B °tyutagatā pa°. — 18. BC °nti | ku° C °standhavara ° tyam iva prapatantaṁ | catu° B °tapantaṁ | catu° C °turakā°. — 19. B °nti te°.

तेन दानि राज्ञा मणि हस्तेन पिहितो यथा पौराणां च रूपं संवृत्तं ततः च सर्वे प्रणिपतिता ॥ एवं महता समुदयेन कुशो राजा देवीये सुदर्शनाय सार्धमन्तःपुरं प्रविष्टो ॥

एवं पुण्यवतो भर्ता सर्वे भोन्ति प्रदक्षिणाः ।
यथा नाम कुशो भार्याय ज्ञातीहि च समागतो ॥
पूर्वेनिवासं भगवान्पूर्वेजातिमनुस्मरन् ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षूणमन्तिके ॥
ते च स्कन्धा ते धातवः तानि आयतनानि च ।
आत्मनो ऽर्थं च भगवानेतमर्थं वियाकरे ॥
अनवराग्रस्मिं संसारे यत्र मे उषितं पुरा ।
कुशो अहं तदा आसि सुदर्शना यशोधरा ॥
माया माता तदा आसि महानामो महेन्द्रको ।
मारो अन्यतरो राजा एवं धारेथ जातकं ॥
एवमिदमपरिमितं बहुदुःखं
उच्चनीचचरितं पुराणं ।
विगतज्वरो विगतभयो अशोको
स्वजातकं भाषति भिक्षुसंघमध्ये ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन कुशो राजा दुर्वर्णो दुर्दर्शो प्रतिकूलदर्शनो अभूषि ॥ भगवानाह ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वानं नगरे काम्पिल्ले पंचालजनपदे द्वे जायपतिका तच्छकाभिरूपा परस्परानुरक्ता भवेन्सुः । तायं इस्त्रियं मादृशं तव गृहं निःशब्दयं

1. C te dâni râjñâṁ maṇihastena âpihi° râṇâṁ ca rû° B °rûpa saṁ° B °ttaṁ | ta° C °ttaṁ | tatâ ca te sa°titâḥ | . — 2. B °jâ devyâ sa°. — 5. BC °thâ na me kuço bhartâ jñâ° C °gatâ | .

6. C °nivâsa bhagavâṁ pûrveja°. — 7. BC °bhikshuṇa(C °kshuṇa)mantike | . — 8. C °ndhâ te ca dhâtavaḥ tânyâya° B °tânyâyanatanâ°. — 9. B âtmârthaṁ bha° C âtmânarthaṁ ca bha° rthaṁ ca vyâkare || B °rthaṁ vyâkare | . — 10. C °varâgresmiṁ°.

11. B kuço haṁ° C ° âsi | su°. — 14. C °tadâ âsi çuddhodana ikshvâku ca | mahendrako çâkya gopâraḥ mâro sapta râjikâḥ | evam idaṁ aparimitaṁ evaṁ dha° B °nâma mahe°. — 15. C °duḥkhitaṁ u° BC °ucyacari° B °ṇaṁ vi°.

16. C vigatabhayo vigatajvaro a° B °açokaṁ sva°. — 18[1]. C bhikshur bhaga° hatsuḥ || . — 18[2]. C °jâ duvarṇṇo durdṛ° tikulo'da° bhûṣi || . — 20. C °kshavo a° dhvâne nagaraṁ kaṁpilye pañcâraja° B °re kaṁpille° C °tikâs taru° B °ṇâhirû° C °sparigâna° BC °vetsuḥ || .

21. C tâye indriye sâ° B °striye sadṛ° tva griha niḥçabdakaṁ° C °grihâni niḥçâpakaṁ° BC °kaṁ tâdṛçaṁ siddhaṁ || .

सिं ॥ बुद्धानामनुत्पादे प्रत्येकबुद्धा लोके उत्पद्यन्ति तूष्णीकशोभना खड्गविषा-
णकल्पा । एकमात्मानं दमेन्ति शमेन्ति परिनिर्वापयन्ति ॥ ताये स्त्रियाये तदा-
हारं सिद्धं ॥ प्रत्येकबुद्धो च तं गृहं प्रविष्टो पिण्डाय तरुणाभिरूपो प्रासादिकेन
ईर्यापथेन ॥ प्रासादिकाभिप्रसन्ना देवमनुष्याः ॥ तस्या स्त्रियाये प्रत्येकबुद्धं दृ-
[३ 66b]ष्ट्वा प्रसादमुत्पन्नं । ताये तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पिण्डपात्रो च दिन्नो ॥ सो 5
चास्या कुटुम्बिको प्रविष्टो पश्यति तं च प्रत्येकबुद्धं गृहे भार्या च ॥ तस्य दानि
शंका उत्पन्ना । तरुणो यं प्रव्रजितो मा हैव मे कलत्रा चोलोकिता भविष्यति ॥
सो ताये भार्याये पश्चपाचाये आह ॥ भुक्तपूर्वो ते एषो यथा त्वमेतस्य भोजनं
देसि ॥ सा आह ॥ शान्तं पापं प्रव्रजितो एषो महाभागः अपूर्वो एषो अद्य गृहं
प्रविष्टः प्रसादेन मे एतस्य भिक्षा दिन्ना ॥ ततो सो प्रत्येकबुद्धो तस्य पुरुषस्य अ- 10
कुशलं चित्तोत्पादं ज्ञात्वा अनुग्रहार्थं ततो येव गृहातो हंसराजा विय वैहायसं
क्रान्तो ॥ तस्य दानि पुरुषस्य तं प्रत्येकबुद्धं वैहायसगतं दृष्ट्वा प्रसादमुत्पन्नं महा-
भागो अयं ऋषि इति ॥ तेन सा भार्या अनुक्षमापिता प्रणिधानं च उत्पादितं ।
अन्ये पि मे जाति त्वं भार्या भवेसीति अन्यराष्ट्रं पि गता नान्यस्य वशे वर्तेसि ना-
न्यस्य मम येव त्ति ॥ 15

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन
समयेन कंपिल्ले नगरे पुरुषो अभूषि येन भार्याये ईर्याप्रकृतेन दुष्टचित्तेन प्रत्येक-
बुद्धो अभ्याचिक्षितो । कुशो राजा तेन कालेन तेन समयेन कंपिल्लनगरे सो पुरुषो
अभूषि ॥ अन्या सा भार्या अभूषि । सा सुदर्शना महेन्द्रकधीता ॥ तस्य
भिक्षवः कर्मणो विपाकेन कुशो राजा विरूपो अभूषि ॥ 20

कुशजातकं समाप्तं ॥

1. BC °tpādā pra(C °dān pra)tye° C °buddha lo° dyati tūṣṇīkaśobhana° B °ṇi bahuvi°. — 2¹. B °tmānaṃ dammenti ca° C °dammati pari°. — 2². BC °yāye taṃ cāhā°. — 3. C °pāṇyas taruṇā° B °kena iryyā° BC °thena prā°. — 4¹. B °kābhiḥ pra°. — 4². BC °ahtvā prāsā °nnaṃ tā°. — 5¹. C tāye tatpratye ° tro ca dinnā |. — 5². BC °cāsya ku° C °viṣṭaḥ | paśya° B °ṭi | taṃ ca° C °bhāryyārtha ca.

6. C °çaṃkā u° BC °nnā ta°. — 7. C °haivaṃ me ka°. — 8¹. BC °purushāye āhu°. — 8². BC bhuktapūrvā ye(C °rvā te) eto eho(C °ehāṃ) yathā° C °demi |. — 9². C °jito esho bhāge apū° viṣṭo prasā° B °shṭaḥ prasāde°. — 11. B °rthaṃ | tato ye gṛ° C °rthaṃ | tato gṛ°.

12. C °tyekaṃbu° hāyasaṃ gataṃ°. — 13. BC tena so bhā°. — 14. B °rāshṭhreṃ pi ga° C °shṭraṃ pitā ga° °sya vaçavartin° BC °rtteti | nānyasya(B °nyatra) mama ye va (C °mama eva) ati |.

16². BC °ve asmākaṃ e° C °lena kālena tena sa° °rushā abhū° BC °di | yena bhā° B °ryāye irshyā° BC °bhyācikshito |. — 18. C °kaṃpille naga°. — 19¹. B anyā so bhā°. — 19². C °kshavo karma°. — 21. C iti çrīmahāvastuavadāne kuça°.

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कथं भगवं मारो पापीमां भगवतो दुष्करं चरन्तस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभमानो निर्विद्य प्रत्ययकान्तो ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि मम एषो पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभन्तो अवतारं निर्विद्य प्रत्ययक्रान्तो ॥ भिक्षू
5 भगवन्तमाहन्सु ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥ भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वानं ऋषभो गवांपतिः गोगणसमनुबद्धो ॥ तस्य दानि वृषभस्य वृषणा लंबा शिथिला च सो वृषभो संचितेहि वृषणेहि गोगणस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं अवसरति ॥ तहिं च अरण्यायतने गिरिको [२६७] नाम शृगालः प्रतिवसति ॥ तेन सो वृषभो दृष्टो गोगणेन सार्धं अवलम्बो लम्बेहि वृषणेहि ॥ सो
10 तस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं बहूनि वर्षाणि समनुबद्धो ॥ तस्य अपरो शृगालो वयस्यो । तेन सो गिरिको दृष्टो तस्य वृषभस्य पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो दृष्ट्वा च पुनस्तं गिरिकं गाथाये अध्यभाषति ॥

कति वर्षाणि गिरिक अनुबद्धो सि गवांपतिं ।
मुहुर्मुहुश्च त्रससि भीतभीतं च पश्यसि ॥
15 इमे स्थूला च लम्बा च सुनिबद्धा शिथिला चिमे ।
इमा न पि पतिष्यन्ति ततो भक्षो भविष्यसि ॥
मयापि समनुबद्धो दश वर्षाणि पंच च ।
शिथिला च सुबद्धा च नास्ति सानं पततां भयं ॥

1[2]. B bhikshu bha° C bhikshur bhaga° hataḥ ||. — 1[4]. C bhagavan māro° BC °sya prishṭimena prishṭimaṁ° B °baddho | ava° C °baddhaḥ avatārārthi avatāraṁ gaveshi | B °shī || ala°. — 3[2]. C anya° BC °sho prishṭimena prishṭimaṁ sa° °ddho | avatārārthī(C °rthi) avatāraṁ gaveshi | ala°. — 4. C bhikshur bhaga° hataḥ | B °asu kadā°. — 5[1]. B kadāpi° C °gavān ||. — 5[2]. BC °vo bhū°.

6[1]. C °kshavo 'ti° B °vaḥ tīta° C °nanāṁ ṛishabha bhogavāṁ° B °goguṇaṁ sama°. — 6[2]. C °ni vṛishabasya° sa vṛishā laṁvṛitehi vṛishaṇo° B °so vṛisho laṁbitehi vṛishaṇe °sya prishṭimena prishṭimaṁ° C °ṇasya prishṭimaṁ aṣrati ||. — 8. C °ariṇyāya° ṛiko na ṣṛi°. — 9[1]. B °rdhaṁ aṣrati laṁbehi° C °ṣvati laṁcakehi vṛi°. — 9[2]. BC °sya prishṭimena(C °ṇa) prishṭimaṁ bahū(C °hu)ni°. — 10. C °ro mṛigarājasya te° B °gālā vayasya te°.

11. BC °bhasya prishṭimena prishṭimaṁ°. — 13. C °pati. — 14. C muhumuhu ca trapaçiṁ bhīta° B °muhuç cit tasmi bhīta°. — 15. B imāṁ sthūlā ca lambā su° C imāṁ sthulāṁ ca ravāṁ su° BC °baddho çithilā ca me ||.

16. C imāṁ na pi patatishyanti tato bha° B °nti | tataḥ bha° C °shyati ||. — 18. C °sti çānaṁ tato bhushaṁ || B °patato bhayaṁ ||.

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन वृषभो अभूत् । सो हं वृषभो अभूषी ॥ यः गिरिको नाम शृगालो ऽयमेव मारो अभूषि ॥ तदापि अवतारार्थी अवतारमलभन्तो निर्विद्यापक्रान्तः ॥

समाप्तं वृषभजातकं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ कथं भगवन्मारो पापीमां न शक्नोति भगवतो अवतारमधिगन्तुं ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतर्हि एव मारो पापीमां न शक्नोति ममावतारं अधिगन्तुं । अन्यदापि एषो मम न शक्नोति अवतारमधिगन्तुं ॥ भिक्षू आहंसुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं अनुहिमवन्ते प्रदेशे वानरो महान्तं वानरयूथं परिहरति । तहिं च अनुहिमवन्तप्रदेशे महन्तो उदकह्रदो यत्र वानरयूथं अभीक्ष्णं पानीयं पायको ओतरति । तत्र च उदकह्रदे उदकराक्षसो प्रतिवसति ॥ यो तत्रोदकह्रदे ओतरति पानीयपायो मृगो वा पक्षी वा वानरो वा मनुष्यो वा तं तत्रोदकराक्षसो ओकड्ढति ॥ सो पि वानरयूथो तमुदकह्रदं पानीयपायो ओतरति ॥ सो दकराक्षसो दकगतो तानि वानराणि निध्यायित्वा अदृष्टो तेहि वानरेहि ततो वानरमेकमाकड्ढति ॥ एवं सो दकराक्षसो पुनःपुनः यं येवं ते वानरा उदकपाया ओकस्ता भवन्ति ततो निध्यायित्वा अदृष्टो ओकड्ढति ॥ सो दानि वानराधिपतिः यानि वानराणि तत्रोदकह्रदे ओकड्ढितानि तानि न पश्यति । तस्यैवं भवति । कहिं ते वानराणि मा अन्यहिं गता भवेन्सु ति । समन्ततोलोकेति न च पश्यति ॥ सो पण्डितो यूथपतिः तेषां [967b] वानराणां [उदकह्रदमोतरन्तानां]

1a. C °la bhikshavaḥ yu° B °shmâkam evâṃyaḥ°. — 2a. C °bho abhûshâ yo gi°. — 2b. C yo gi° °gâro ayam evaṃ mâ°. — 3. C tadâpyavatârârthî avatâra° °dyâprakrânto ‖ . — 4. C iti çrîmahâvastuavadâne vṛishabhajâtakaṃ samâptaṃ ‖ a ‖ . — 5a. C bhikshur bhaga° °haṃsu ‖ B °naṃḥ ka°. — 5b. C °ñnaṃ bhagavân mâ° °gato vatâ°.

6a. B °âha ‖ anya° (8a). — 6b. C °rhi evaṃ mâro pâ° °târo dhi°. — 7b. C bhikshu âhaṃsuḥ ‖ . — 8b. C °pi bhavagânâ°. — 8b. BC °vo bhû°. — 9b. C °dhvâne anu° B °dhvânam anu° C °tyudeçe° B °dâdeçena vânaro° C °ro mahâ ‖ ahaṃ yuthaṃ vânarayû° B °haranti ‖ . — 10. BC tahiṃ ca hi° C °tyupadeçe mahânto u° °hrada tatra vâ° yû° °thaṃ abhi° yaṃ pâyo otarati ‖ B °rati ‖ so daka°.

11b. B remplace par : so dakarâkshaso dakagato tâni vânarâni nidhyâyitvâ adṛishṭo tehi vânarehi ‖ tato vânaram ekadṛiço kaṭṭati ‖ . — 11b. C so tatro° B tatra ca uda° C °nîyapâyaḥ mṛi° °shyo vâ taḥ uda° B °shyo vâ tatoda° BC °okaṭṭati ‖ . — 13. C °nîyaṃ pâyo°. — 14. Omis par B. C °rehi ‖ tato° °m ekaṃekaṭṭatiti ‖ — 15. C °kshaso punar-punaḥ° BC °pâyo okastâ bhavanti ‖ tataḥ(C °to) ni° °kaṭṭati ‖ .

16. BC °ni tatodakahrade okaṭṭitâ(B °tâni tâ)ni na pa°. — 17. BC °ti ka°. — 18b. C °râni mâ a° BC °anyehi ga° B °vensu ti sa° C °vetsuh sa°. — 19. C °ṇḍito yutha

येन देशेन तं उदकह्रदं पानीयपाया ओतरन्ति तत्र ओतरन्तानां उत्तरन्तानां पा-
दानि प्रत्यवेक्षति ओतरन्तानां वर्धन्ति उत्तरन्तानां परिहीयन्ति । तस्य बुद्धिरु-
त्पन्ना । अत्र एते ओकड्ढियन्ति दकराक्षसेन ततो न पश्यामि एतेषां । अन्यं
मुखेन स्वयमुदकं पिबितुं ॥ यं च तेन दृष्टा ओकड्ढियन्ता तयोदके दकराक्षसेन
5 वानरा आयान्ता ॥ गच्छथ अतो नलवनातो नलप्रानालानि गृह्णथ येनोदकं पा-
स्यथ । ततः दकराक्षसो न शक्ष्यति अवकड्ढितुं ॥ तेहि गच्छिय नलवनातो स-
कलका नलप्रानाला गृहीता दीर्घदीर्घा यथा दूरतो स्थितका उदकं पिबमाना च न
दकराक्षसः ओकड्ढेया ति ॥ यं वेलां उदकपाया गच्छन्ति ततो स्वकस्वकानि
नलान्यादाय ओतरन्ति ततः दूरतो भोन्ता तेन नलेन उदकं पिबन्ति । न शक्नो-
10 ति दकराक्षसो भूयो वानरमोकड्ढितुं ॥

ओतरन्तस्य दृश्यन्ति पादानि उत्तरंतस्य न ।
नलेन पानं पातव्यं नास्ति जागरतो भयं ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु भिक्षवो युष्माकमेवमस्य: स तेन कालेन तेन समयेन
यो वानराधिपतिः । अहमेव तदा अभूत् ॥ यो दकराक्षसो अभूदयमेव मारो
15 ऽभूत् ॥ तदापि न शक्नोति आवतारमधिगन्तुं ॥

समाप्तं वानरजातकं ॥

°ntâni yaṁ yena deçena tam uda° BC °niyâpâyo otaranti(C °rantî |) tatra° C °ttarantâ-nâṁ pâdâ° °tyavekshiti ottarantâṇâṁ varddha° BC °hiyanti ta°.

2. B °e utpaṁnnaṁ atra° C °tpannaṁ | . — 3¹. BC °okaṭṭiya° C °nti mhamâ° B °se-na | ta° °hshâṁ pa°. — 3². B parâ mukhe° C parân mukhe°. — 4. BC °dṛishṭva(C °shṭo) okaṭṭiyanto(C °nto |) tatra° C °tro mhako udakarâkshu° BC °tâ pa°. — 5. BC °cchatha | a° °nâto nalapoḍâni gṛihnatha | ye° B °nodakadaṁ yâsyatha | C °kaṁ paçya-tha | .

6¹. C tato da° B °kshaso na ça° C °kshaso na çakyaṁtyavakarttituṁ | B °kaṭṭituṁ | . — 6². BC °cchiya nalavanâto svakasvakâ nâla(C °nâ nara)prâ° C °nâni grihito dirgha° BC °pibamâna ca na dakarâ° kaṭṭiyâti | . — 8. BC °cchanti | tato sva° C °otalaṁti | tato dûrâto bhonto ta° BC °banti na°. — 9. B °knoti | da° C °rasa bhû° naro o° BC °ka-ṭṭituṁ.

11. C ottarantasya na dṛishṭyâni pâdâni narena pâ° B °ni utarantasya na dṛishṭâni pâ-dâni | . — 12. C narena pâṇiṁ pâtavyaḥ nâ° B °lena pâṇiṁ pâtavyaṁ° BC °jâgalato°. — 13². C °shmâkaṁ evaṁ asyâd anyaḥ° B °dhipatir ahaṁ e° C °dhipar ahaṁ e°. — 14¹. BC °m evan tadâ°. — 14². C yo uda° so 'bhûd ayam evaṁ mâ° BC °ro 'bhût | . — 15. C °ti ama ava°.

16. B iti çrîmahâvastu-avadâne vâ° kaṁ samâptaṁ | .

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ कथं भगवाननुत्तराये सम्यक्संबोधिये प्रज्ञाविशेषेण मारस्य विषयातो अतिक्रान्तो ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेवाहं प्रज्ञाविशेषेण स्वस्तिना मारस्य विषयातो अतिक्रान्तो अन्यदापि अहं वानरभूतो समानो प्रज्ञाविशेषेण एतस्य मारस्य विषयातो मूर्धे पादं कृत्वा स्वस्तिना अतिक्रान्तो ॥ भिक्षू आहंसुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥ 5

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं अनुहिमवन्ते वानरो महान्तं वानरयूथं परिहरति ॥ सो दानि ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे तेन वानरयूथेन सार्धं ततो हिमवन्तातो नानाप्रकाराणि फलानि परिभुंजित्वा तृषितो उदकह्रदं पानीयपायो आगतो ॥ सो च उदकह्रदो अभिन्नकूलो नास्ति ओकाशो ओतरितुं नर्तितुं ॥ सो यूथपतिः तस्य उदकह्रदस्य समन्तेन विचार्य मार्गन्तो अनुक्रमन्तो पानीयतृषाये ततः उप- 10
लानां पटां छित्वा तहिं उद[168a]कह्रदे पतितो ॥ तस्य च उदकस्य अभ्यन्तरे अजगरस्य विलं । तत्र विले महान्तो अजगरो प्रतिवसति ॥ तत्र तस्य प्रतिवसन्तस्य अल्पकिसरेण आहारो उत्पद्यति । यो तत्र उदकपायो आगच्छति मृगो वा पक्षी वा वानरो वा तं सो भक्षयति ॥ तेन सो वानराधिपो तहिं उदके पतन्तो दृष्टो । तेन ततो विलातो ग्रीवा निष्कासिता एतं वानरं ग्रहीष्यामीति । तं वा- 15
नरं गाथाये अध्यभाषे ॥

उत्पन्नो पुनरयं भक्षो वानरो वनगोचरो ।
यो यं विलाते कूलस्मिं पानीयं पातुमिच्छति ॥

सो दानि वानराधिपो तहिं उदके न किंचित्प्रतिष्ठां लभति यत्र पादं प्रतिष्ठा-

1[a]. C atha khalu bhikshur bhaga° hitsuḥ ‖ ° — 1[b]. C °bhagavan anu° B °râye bodhiye pra° C °râye samyaksaṃbodhiye pra° BC °abhikrânto ‖ . — 2[b]. BC °vâham anuttarâye bodhiye prajñâviçeshaṇa eva° C °to abhikrânto | anya° B °sheṇa | 2° C °to mûrddhmena pâ° BC °shaṃ vishayâto ati(C °abhi)krânto ‖ . — 5[a]. C bhikshu âhatsuḥ ‖ . — 5[b]. B °kshavaḥ ati° C °kshavo ati°.

6. BC atîta° C °vantâṃ vânarayû°. — 7. C °mâsena vânarayû° °vantato nânâpra° °hrade pânî°. — 9[a]. C °hrade nilâmbhakulo° B °do nirabhrakô° C °ro atîari°. — 9[b]. C so yûthapatis tasya udakahra° °tṛshito tataḥ° B °tṛshâye | tataḥ° BC °lânâṃ paṭaṃ chitvâ tahiṃ°.

11. BC °galasya vi°. — 12[a]. C tasya tatra° BC °gale pra°. — 12[b]. B °lparîçalena° C °lpakîçalena â°. — 13. B °cchati | mṛ° BC °pakshi vâ vâna°. — 15[a]. C °bilânto grîvâ nishkârito e° BC °raṃ graha(C °grihî)shyâmi | so ajagaro taṃ vânaraṃ grahî(C °grihî)shyâmi°. — 15[b]. B °gâthâ a°.

17. C °lpanno pu° BC °bhaksho vâ°. — 18. B °biran te kû° C °bilân te [illegible]. — 19. B °vânarodhi° BC °kiṃcin pratishṭhâṃ(B °shṭâṃ) labhati | ya° B °pratishṭhâpe° C °krame | B °kremeyaṃ |

पेत्वा उदकातो स्थलं क्रमेय । तथैवं भवति । यथैव अजगरो ग्रीवां पराङ्मुखां परिवर्तेय एतस्य एवाजगरस्य मूर्ध्नि पादं कृत्वा स्थलं क्रमेयं ॥ सो दानि अजगरं गाथाये अध्यभाषे ॥

अहमेव च ते भक्षो इमां च पश्यसि पृथु ।
5 यो मामभिमुखं तत्रैं यं भाषसि गिरामिमां ॥

तेन दानि अजगरेण येन ते वानरा यूथपतिना उपदर्शिता ततःमुखं से ग्रीवा परिवर्तिता तानि वानराणि द्रष्टुं । समनन्तरं तेन अजगरेण पराङ्मुखी ग्रीवा परिवर्तिता सो च वानराधिपो तस्य अजगरस्य पराङ्मुखस्य मूर्ध्नि पादं कृत्वा ततः उदकातो स्वस्तिना स्थलं प्रक्रान्तो ॥ सो दानि अजगरो तस्य वानरस्य बु-
10 द्धिविशेषेण विस्मितो ॥ एतस्य वानरस्य इह उदकह्रदे पादस्य प्रतिष्ठानं नास्ति यत्र पादं प्रतिष्ठापेत्वा इतो उदकातो स्थलं प्रक्रमेय । ततो तेन मम एते वानरा उपदर्शिता । तथा एष अतो मुखं परिवर्तेति मम च ग्रीवा येन एते वानरा तेन परिवृत्ता । एषो च बुद्धिविशेषेण मम एव मूर्ध्नि पादां कृत्वा स्थले प्रक्रान्तो ॥ सो तं वानराधिपतिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

15 लघुं च त्वये क्षिप्रं च निरुद्धं पुनर् चिन्तितं ।
यो मां पराङ्मुखं ज्ञात्वा शूरो वीरो अत्रायिथा ॥
यस्येमे चतुरो धर्मा वानरेन्द्र यथा तव ।
वीर्य बुद्धिः स्मृतिः प्रज्ञा सो दुःखमपवर्तति ॥

स्यात्खलु पुनः भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन अनु-

1. BC °ñ yadye°. — 2. C °dyeshah ajagalo grivām parāmmukhām parivarttayaḥ | etasya evaṁ ajagalasya mū ° trā sthalaṁ°. — 4. B °m evaṁ na te bhakshyā imāṁ ca pa° BC °prithuṁ | . — 5. B so maṁ a° C yo maṁ a° B °khaṁ arja yaṁ bhāshesi° C °shasi imāṁ girāṁ || .

6. B °galena ye° C °galena yato te vānarayū° B °rā yutha° BC °rçita | tataḥ° C °rtito | tani vā° shṭuṁ sa° B °rtitā | tāni ° shṭuṁ sa°. — 7. C samantaraṁ tena ajaṁgale parāmmukhā grī° B °gare parā° BC °rtitā | so° C °galasya pa°. — 9. C °galo te ° shena vi°. — 10. C °de pādasya pratisthānaṁ nāsti | yatra pratiṣṭhāpayetvā itaḥ udakāto sthalaṁ prakra° BC °krameyaṁ | .

11. BC tato na mama e° C °vānaro u ° rçitāḥ tathā°. — 12. C °esho a ° vartantā mama ca° B °rtento mama ca° C °rçitā e°. — 13. C °evaṁ mūrddhni pā°. — 14. C °dhipaṁ gā° B °dhipatiyaṁ gā°. — 15. C laghuṁ ca paryyakshipaṁ ni° B °praṁ ni° C °punaḥ cinti°.

16. C °khaṁ drishṭvā çūlo viro ajānetha ya°. — 18. C °buddhiṁ smritiṁ prajñāḥ soyaṁ duḥkha pravarttiti || . — 19. C °khalu bhi°.

हिमवन्ते वानराधिपो अभूषि । सो हं तेन कालेन तेन समयेन वानराधिपो अभूषि ॥ अन्यः स तत्र उदकह्रदे अजगरो अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । [२68ᵇ] एष भिक्षवः पापीमां मारो तेन कालेन तेन समयेन तहिं उदकह्रदे अजगरो नैवासिको अभूषि ॥ तदापि अहं एतस्य उदकह्रदातो बुद्धिविशेषेण मूर्ध्नि पादं कृत्वा क्षेममतिक्रान्तः । एतरहिं पि अहं एतस्य मारस्य विषयातो बुद्धिविशेषेणातिक्रान्तः ॥

वानरजातकं समाप्तं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्य भगवान्कथं पुण्यानां वर्णवादी ॥ भगवानाह ॥ न हि भिक्षवः एतरहिमेवाहं पुण्यानां वर्णवादी । अन्यदाप्यहं भिक्षवो पुण्यानां वर्णवादी ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं नगरे वाराणसी काशिजनपदे अंजनको नाम राजा राज्यं कारयति कृतपुण्यो महेशाख्यो सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो महाधनो महाकोशो महावाहनो । तस्य राज्यं ऋद्धं च स्फीतं च सुभिक्षं चाकीर्णजनमनुष्यं च सुखितजनमनुष्यं च ॥ तस्य दानि राज्ञो अंजनकस्य पुत्रो पुण्यवन्तो नाम कुमारो सर्वकालं पुण्यानां वर्णवादी । तस्य दानि कुमारस्य चत्वार अमात्यपुत्रा वयस्या ॥ एको अमात्यपुत्रो वीर्यवन्तो नाम सर्वकालं वीर्यस्य च वर्णवादी वीर्यं लोके अनुत्तरं ति ॥ द्वितीयो अमात्यपुत्रो शिल्पवन्तो नाम सर्वकालं शिल्पस्य च वर्णवादी शिल्पं लोके अनुत्तरं ॥ तृतीयो अमात्यपुत्रो रूपवन्तो नाम रूपस्य वर्णवादी रूपं च लोके अनुत्तरं ॥ चतुर्थो अमात्यपुत्रो प्रज्ञावन्तो नाम सर्वकालं प्रज्ञाये वर्णवादी प्रज्ञा च लोके अनुत्तरं ॥ ते दानि तेन कुमारेण पुण्यवन्तेन उच्यन्ति ॥ नास्ति पुण्येहि समं पुण्यं लोके अनु-

2¹. C anyo so tatra a° jagalo nâma a°. — 2². C °abhûṣi |. — 3¹. BC °toḥ e°. — 3. C °kahava mâro pâpimâm̃ tena kâ° B °garâ nai°. — 4. C °eta uda° BC °tvâ vishayâto (C °to) atha° C °lam abhikrânto |. — 5. C etarahim̃ pi a°.

7. C iti çrîmahâvastuavadâne vânarjâ°. — 8¹. C atha khalu punar bhikshuṃ âhaṃsuḥ | B °nsuḥ pa°. — 8². C °gavan ka°. — 9¹. C na bhikshavo etarahim̃m evâ°. — 10¹. C bhikshu âhaṃsuḥ ||. — 10². BC °bhagavân ||. — 10³. B °kshavaḥ bhû° C °kshavo bhû°.

11. B °vârâṇaçi kâçi° BC °de añjanako° B °yati || kṛ° BC °hano tasya°. — 13. C °jyam̃ sphîtam̃ ca subhi° B °câkirṇṇajanamanushyam̃ ca | sukhi°. — 14. BC °ro sarvakâlam̃° B °rṇṇavâdi ta°. — 15. B °tvâ ca a° C ° putro vayasyo |.

16. B °amâtyâpu° C °sarvakâ° BC °sya ca va° C °di vîryya lo°. — 17. C °sarvakâ° BC °sya ca va° C °rṇṇavâdi çi°. — 18. C °sya va varṇṇa° BC °di rûpaṃ ni lo°. — 19. C °sarvakâ° BC °di prajñâye lo°.

21¹. B °nâsti puṇye hi sa° BC °târe hi ya°.

नरे ति । यदि वो जानितु न शक्नथ परराष्ट्रं गच्छाम तत्र जानामः को वि-
शिष्यति पुण्यवां वीर्यवां शिल्पवां रूपवां प्रज्ञावानिति ॥ ते दानि वाराणसीतो
कम्पिल्लं नगरं गता यावत् जानाम को लोके विशिष्यति पुण्यवां वीर्यवां शिल्पवां
रूपवां प्रज्ञावां ॥

5 ते दानि कंपिल्लतो निर्गम्य गंगायां स्नापनाय गता पश्यन्ति च नदीये गंगाये
स्रोतेन महान्तं दारुस्कन्धं ओवुह्यन्तं ॥ ते दानि अमात्यपुत्राः सो च पुण्यवन्तो
राजपुत्रो तं वीर्यवन्तममात्यपुत्रमाहन्सुः ॥ वीर्यवन्त अत्र त्वया दारुस्क[269a]-
न्धे वीर्यं दर्शयितव्यं यं शक्नोसि इदं दारुस्कन्धं नदीये गंगाये ओवुह्यन्तं ओक-
ड्ढितुं ॥ ततः सो वीर्यवन्तो तेन दानि महाबलस्थामेन संक्रमित्वा तं दारुस्कन्धं
10 नदीये गंगाये ओवुह्यन्तं स्थले ओकड्ढितं ॥ ते दानि तं प्रत्यवेक्षन्ति पश्यन्ति च
महार्हं चन्दनद्रुमं ॥ सो दानि तेन वीर्यवन्तेन अमात्यपुत्रेण गन्धिकानां हस्ते
पुराणानां शतसहस्रेण विक्रीतो ॥ तेन तं पुराणानां शतसहस्रमानेत्वा तेषां वय-
स्यकानां दत्तं । तां वयस्यकां गाथाय अध्यभाषे ॥

वीर्यं लोके प्रशंसन्ति वीर्यं लोके अनुत्तरं ।
15 पश्य वीर्यप्रभावेन धनस्कन्धो मे आहृतो ॥

ते दानि आहन्सुः ॥ दृष्टं वीर्यस्य फलं । शिल्पवन्तस्य शिल्पफलं पश्यामः ॥
सो दानि शिल्पवन्तो वीणामादाय वयस्यकानां मूलातो निर्धावित्वा अमात्य-
पुत्रेहि च श्रेष्ठिपुत्रेहि च सार्धं वीणाये कुशलेहि वीणां प्रवादितो ॥ तत्र महा-
जनकायो संनिपतितः यत्तका पि कंपिल्ले नगरे वीणावाद्येषु शिक्षिता ते पि सर्वे

1. C yadi sā jā° BC °jānita na ça° B °rāshṭhraṁ ga° shyati | pu° C °viryyavān çilpavān rupavān prajñāvān iti || . — 2. C °gatāḥ yāva jānāyā° BC °shyati || pu°. — 5. C °sal-vandya ga.° nti ca nadiye gaṁgāye gotreṇa mahā° B °diye gaṁgāye çratena° C °dāruskaṁndhaṁ °.

6. C °ni amātyaputro so ca puṇya °ryamantam a°. — 7. B viryyavavanta° C viryyavantaṁ atra° B °vyaṁ ya çaknosi | i° C °vyaṁ | ya ça° kaṭṭitaṁ | B °okaṭṭituṁ || . — 9. C tato so viryavantaṁ te° B °taḥ se viyavanto° C °diye aruhya° B °gāye ohyantaṁ° BC °sthalaṁ okaṭṭi(C °ṭi)taṁ | . — 10. B °kahanti | paçya° C °haṁ candranadrumaṁ | .

11. C °ryavantaṁna amā° B °putreṇa gandhi° reṇa vikrito te° C °krīyate | . — 12. B °tiaṁ tāṁ° C °tiaṁ gā°. — 13. C °syakānāṁ dattaṁ gā° syakā gā°. — 15. B °viryaṁ pra° skandhā me ā° C °skandhato āhṛ°.

16¹. B tana dā° BC °naḥ dṛ°. — 16². C dṛḍhaṁ viryasya yat phalaṁ. — 17. C °çilpivanta° B °nāṁ sthālato ni° BC °nirddhā(C °niddhā)vitvā a° C °tyaputrahi ca çre° BC °çreshṭiputre° C °sārddha viṇā° lehi viṇā pra°. — 18. C °janakāye samnipatitāḥ yatta° B° kaṁppille° C °kalitāḥ te pi çre° tītāḥ te°.

श्रुत्वा सन्निपतिता ॥ तेन अमात्यपुत्रेण सार्धं परस्परस्य विस्पर्धं वीणां वादयन्ति । न च कोचिच्छक्नोति तस्य अमात्यपुत्रस्य वीणाये अभिभवितुं ॥ अथ खलु अमात्यपुत्रो सो शिल्पवन्तो सर्वेषां वीणावादेन विशिष्यति ॥ तेन दानि शिल्पवन्तेन तां वीणां वादयन्तेन तस्या वीणाये एका तन्त्री छिन्ना तादृशो एवं च ताये वीणाये स्वरो निश्चरति । तस्य द्वितीया तन्त्री छिन्ना तादृशो एवं च वीणाये स्वरो निश्चरति । तस्य तृतीया तन्त्री छिन्ना तादृशो एवं च ताये वीणाये स्वरो निश्चरति । एवमेकमेका षड्तन्त्रीयो छिन्ना एका तन्त्री अवशिष्टा । ततस्ताये एकाये तन्त्रीये तादृशो एव स्वरो निश्चरति ॥ सर्वा परिषा तस्य शिल्पवन्तस्य अमात्यपुत्रस्य वीणावादेन विस्मयमापन्ना ॥ तेन दानि प्रभूतं हिरण्यसुवर्णं आच्छादो च लब्धो । तेन तं हिरण्यसुवर्णं आहरित्वा तेषां वयस्यकानां दिन्नं । अयं पि मम शिल्पस्य फलं ॥ सो दानि तां वयस्यकां गाथाये अध्यभाषे ॥

शिल्पं लोके प्रशंसन्ति शिल्पं लोके अनुत्तरं ।
सुशिक्षितेन वीणायां धनस्कन्धो मे आहृतो ॥

ते दानि आहन्सु ॥ दृष्टं इमस्य शिल्पवन्तस्यापि अमात्यपुत्रस्य शिल्पस्य फलं । रूपवन्तस्य पि रूपस्य फलं पश्यामः ॥

सो दानि रूपवन्तो अमात्यपुत्रो ततो वयस्यानां मूलातो निर्धावित्वा [369b] अन्तरापणवीथीमोकस्तो ॥ सो दानि अन्तरापणे वीथीयं अस्वन्तो अन्यतरिकाये दृष्टो प्रासादिको दर्शनीयो अक्षुद्रावकाशो परमाये शुभाये वर्णपुष्कलताये

1. B °trena para ° sparddha vî° BC °dayati | . — 2¹. C na ca kvaciçça ° bhavitu | . — 2². C °khalu so amâ ° tro silpa ° dyena viçikshyati | B ° dyena çikshyati | . — 3. C te dâ ° lpavantena tâm viņâ vâda° BC °ntena tasya viņâye e° B °kâs tantrî° C °echinnâḥ tâdṛç °vaṁ ca tâya viņâye svarâ niçca° B °svarâni niçca°. — 5. B °dvitrî tantrî° C °dvitîya tantrî echinnâs tâdṛç°.

6. C °tîyo tantrî echinnâḥ tâdṛç°. — 7¹. BC evam ekamekâm evaṁ sha° B ° shaṭtrî (?)-pi echinnâm ekâ ta° C °shattantriyâ echinnâ | ekâ ta ° çishṭâḥ ta°. — 7². C tato te pi ekâ° B tatas te pi ekâ ° dṛçâ eva° C °dṛçâ evaṁ sva°. — 8. C sarve pari ° pannâḥ | . — 9. B °hiraṇyaṁ su ° labho te°. — 10¹. B °hiraṇyaṁ su° C °ṇyaṁ âgacchâdo ca labdhaṁ taṁ hiraṇyaṁ suvarṇṇaṁ âha ° syakâṁ dinnaṁ.

11. C °bhâshye | . — 12. B °nti çilpaṁ lo a°. — 13. B susochitena vî° C suçechinnena vî ° naskandho me âhṛitaḥ | B °naskandha me â°. — 14¹. B tene dâ° BC °nsuḥ dṛ°. — 14². dṛiḍhaṁ i ° ṭyasya pu°. — 15. C so dâni rûpavantasyâpi° B rûpaṁ tasya pi°.

16. B °tyapu tato yasyânâṁ rûpânâṁ mû ° ntapaṇavîthîyoka° C °vîthim okasto | . — 17. B °ntarâyaṇaṁ vî° C °ntarâpaṇavîthîyaṁ akaṇṭhako agra° B °dṛishṭo prâ° C °dîka darça° B °nîyo | akshu ° ruṣâpâte ta°.

समन्वागतो ॥ तस्या तव दृष्टमात्रे अत्यर्थं प्रेमं संजातं । ताये चेटी प्रेषिता ॥ गच्छाहि एतं पुरुषं मम वचनेन शब्दापेहि ॥ सो दानि ताये चेटीये शब्दापितो आर्यधीता तव आर्यपुत्र पश्यितुकामा ॥ सो दानि ताये चेटीये सार्धं तस्या अ-ग्रगणिकाये गृहं प्रविष्टो ॥ अग्रगणिकाये अमात्यपुत्रो अभिनन्दितो । स्वागत-
5 मार्यपुत्रस्य इमस्मिं गृहमनुत्तरव्यसनं तं कल्याणं मया सार्धं पंचहि कामगुणेहि समर्पितो क्रीडाहि रमाहि परिचारेहि ॥ सो ताये अग्रगणिकाये एकपर्यंकेन उपविशापितो बहुप्रकारं च अर्थेन तोषितो । तस्य स्नानगृहं प्रवेशित्वा गंधतैलेन अभ्यंगो दिन्नो उदारेहि स्नानचूर्णेहि स्नापितो उदारेहि च आलेपनेहि अनुलेपितो महारहाणि च काशिकवस्त्राणि परिधापितो ॥ ताये अग्रगणिकाये सार्धमुपवि-
10 ष्टस्य महारहं भोजनमुपनामितं ॥ सो दानि ताये सार्धं आसन्तो आह ॥ अमु-कत्र मे गृहे मम चत्वारो वयस्या आसन्ति तेषां शब्दापित्वा अर्थमात्रा दातव्या यथा ते न विहन्येसु ॥ अग्रगणिकाये वचनमात्रेण शतसहस्रं पुरतो अर्पितो इम-तेषां वयस्यानां देहि ॥ तेन दानि ते वयस्या शब्दापिता । ते दानि ताये अग्रगणिकाये गृहमागताः पश्यन्ति रूपवन्तं अमात्यपुत्रं महतीये श्रियाये अग्रग-
15 णिकाये अंकगतमासन्नं ॥ सो दानि रूपवन्तो तां वयस्यां दृष्ट्वा गाथाये अ-ध्यभाषे ॥

रूपं लोके प्रशंसन्ति रूपं लोके अनुत्तरं ।
गणिकाय च अङ्कगतो धनस्कंधो मे आहृतो ॥

इमं शतसहस्रं गृह्णथ व्ययं करोथ ॥ ते दानि शतसहस्रं गृह्य स्वकमाहारं ग-
20 ता ॥

1[1]. B °ṣṭamātrā atya° C °ṣṭamātro atya° B °jātaṁ tā°. — 1[2]. BC °ṭiye preṣitā ga° — 2[1]. B gacchehi e° C °cchāhi | evaṁ pu° mane çabdā°. — 2[2]. BC °tra paçyatukāmaḥ (C °maḥ |) so dā°. — 3. B °ṣṭo agra°. — 4[1]. B °ndito svā°. — 4[2]. C svāgata ārya-putrasya snānagṛhaṁ praveçitvā gandhatailena imaṁ te gṛ° saraṁ kalyāṇaṁ gṛhaṁ mayā sā° rpitā krī° māhi anulepanehi parivārehi | B° ricārāhi |.
6. B °ekaparyake° C °paryaṅkena upaviçāyitaḥ | ba° B °rthena tāhi° BC °bhito ta°. — 7. B °tailaṁ na atyaṁgo di° C °lena abhyaṅgo di° BC °nno | udārehi snānacū(C °ca)-rṇne° B °snāpito | udārehi ca alepane° C °snāpito udārehi ca anulepito ma° B °lepito | ma° BC °rihāpito |. — 9. C ° sārddha upaṣṭiaḥ tasya°. — 10[1]. C sā dā°. — 10[2]. B °vyā | yathā° C °vyā ya yathā te na vihanyetaḥ | B °nyetsu |. — 13[1]. C te dā° BC °bdāvitvā |. — 13[2]. C °graganiganikāye gṛ° BC °çyantaṁ rū° C °ṇikāye aṅkegata°. — 15. C °rūpavantaṁ tāṁ°.
18. C °ca aṅgagato dhanaskandha ca me hṛtaḥ |. — 19[1]. B °maṁ gaccha vya° C °evaṁ accha vāsayaṁ karotyatha |. — 19[2]. C °svakam āharagatā | B °gato |.

ते दानि आहन्सुः ॥ दृष्टं रूपवन्तस्यापि अमात्यपुत्रस्य रूपफलं । प्रज्ञावन्तस्यापि प्रज्ञाये फलं द्रष्टव्यं ॥

प्रज्ञावन्तो पि ततो गोहारातो निर्गम्य अन्तरापणवीथिमोलोकेन्तो । तत्र पश्यति श्रेष्ठिपुत्रं अयगणिकाये सार्धं विवदन्तं महतो जनकायस्य मध्ये । श्रेष्ठिपुत्रेण सा अयगणिका उक्ता । आगच्छ [270b] मम अद्य रात्रिमुपस्थापनकारि । अहं ते शतसहस्रं दास्यामि ॥ अयगणिका आह ॥ आर्यपुत्र नास्ति मम अद्य रात्रौ क्षणो अन्यस्याहमद्य रात्रीये गृहीतवेतना । अद्य तं उपस्थिहिष्यामः श्वो आर्यपुत्र आर्यपुत्रस्य सकाशमागमिष्यं ॥ सा दानि तस्य पुरुषस्य तां रात्रिमुपस्थापनकारि गता ॥ श्रेष्ठिपुत्रो पि तामेव अयगणिकां संकीर्तयन्तो शयितो ॥ तेन दानि ताये अयगणिकाये सार्धं स्वप्नान्तरे सर्वरात्रीं यथाभिप्रायं क्रीडितं रमितं प्रविचारितं ॥ सा दानि अयगणिका तां रात्रिं तेन पुरुषेण क्रीडित्वा रमित्वा प्रविचारित्वा प्रभाताये रात्रीये तस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य सकाशं गता । एषाहमागता आर्यपुत्रस्य उपस्थापनकारिका ॥ श्रेष्ठिपुत्रो आह ॥ अथाहं स्वप्नान्तरे त्वया सार्धं सर्वां रात्रिं यथाभिप्रायं क्रीडितो रमितो परिचारितो गच्छ न मे त्वया कार्यं ॥ यदि आर्यपुत्रो मया सार्धं स्वप्नान्तरे सर्वरात्रिं यथाभिप्रायं क्रीडितो रमितो प्रविचारितो देहि मे शतसहस्रं ॥ श्रेष्ठी आह ॥ या दानि त्वमन्येन पुरुषेण सार्धं सर्वरात्रिमाश्रिता किस्य तवाहं शतसहस्रं दास्यामि ॥ सा आह ॥ आर्यपुत्र स्वयं अत्यपि यथा सर्वरात्रिं एव त्वया सार्धं स्वप्नान्तरे यथाभिप्रायं क्रीडितं रमितं प्रविचारितं दातव्यं आर्यपुत्रेण शतसहस्रं मादृशं ॥ तत्र तेषां तं विवादं ॥ महाजनका-

1ᵃ. B °ṃsuḥ dṛ°. — 1ᵇ. B dṛṣṭaṃ rūpaṃvanta° C °ṣṭaṃ rūpavantasyā °trasyāpi rū° B °syā rūpaṃ phalaṃ |. — 2ᵃ. C °jñāvantasyāpi ta° BC °ohārito ni° °ntarāpaṇa° B °ṇavīthim o° C °vīthi oka° BC °nto tatra pa°. — 3ᵃ. BC °śyati | śreṣṭhipu° C °putraṃ agra BC °dhye śre°. — 4. BC śreṣṭhipu° C °putraṃ BC °kā ā°. — 5ᵃ. BC °sthānakāri (B °ri |) a°. — 5ᵇ. C ahaṃ te ca °staṃ dāsyāmi | B °dāsyāpi |.

6ᵇ. C °sti mama adya rātriṃ me gṛ° BC °hitavetanā |. — 7. C adya tram upa° maḥ | śve āryaputrasya sa°. — 8. C °rātriṃ upasthāpanakā nirgatāḥ | B °gatā śre°. — 9ᵃ. B śreṣṭhipu° C śreṣṭhiputra pi° BC °pi tam evam agra° C °kaṃ sakrāṃ̄tayanto śa°. — 9ᵇ. C °nārdhaṃ sva° °re sarvarātriṃ yathā° °yaṃ krīḍi°.

11. C °mitvā paricāritvā prabhā° BC °śreṣṭhipu°. — 12. B eṣo ha āryaputra° C eṣo hum āgato āryya° °sthānakāritā |. — 13ᵃ. C śreṣṭhipu°. — 13ᵇ. B °svapnāntara° °rito gakara me tvayā kāryya |. — 14. C °mito paricārito de°.

16ᵇ. B śreṣṭhi ā° C śreṣṭhi ā°. — 16ᵇ. B °ni tvam anya° C °ni tvaṃ anye °rdhaṃ sarvāṃ rātriṃ āśitā ki° B °sarvarātrim āśri°. — 17ᵇ. C °putro sva° B °lpaṃ | yathā sa° C °trāṇāṃ evaṃ tva° °mitaṃ parivā°. — 19ᵃ. B °shāṃ tam viva° BC °daṃ sm°. — 19ᵇ. C °kāye saṃnāgato na ca taṃ kaścit te° B °taṃ kāci te° BC °daṃ nivāndi° B °taṃ samavetā sa°.

यो समागतो न च तं कोचित्तेषां विवादं विच्छिन्दितुं समर्थो ॥ सो तत्र ज्ञातको प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो । एतेहि कंपिल्लेहि नैगमेहि पृच्छति ॥ तत्र कुमार त्वं पि यत्तो अत्र प्रतिभायति किं दातव्यं एतेन श्रेष्ठिपुत्रेण एतस्या अग्रगणिकाये शतसहस्रं अथ न दातव्यमिति ॥ प्रज्ञावन्तो आह ॥ यथापि श्रेष्ठिपुत्रस्य एताये गणिकाये 5 समागमः नास्ति तथापि श्रेष्ठिपुत्रेण एताये गणिकाये भाटकं दातव्यं ॥ ते आहन्सु ॥ निर्दिशतु कुमारो यथा दातव्यं ॥ तेन प्रज्ञावन्तेन महन्तो आदर्शमण्डलो आनापितो शतसहस्रं च । श्रेष्ठिपुत्रो पृच्छति । गृह्ण एतं शतसहस्रकं करण्डकं एतस्य आदर्शमण्डलस्य अभिमुखं धारेहि ॥ श्रेष्ठिपुत्रेण तं शतसाहस्रिकं करण्डकं उत्क्षिपित्वा एतस्य आदर्शमण्डलस्य अभिमुखं स्थापितं । आगच्छ भद्रे यो एतस्य 10 शतसाहस्रिकस्य करण्डकस्य [270b] अत्र आदर्शमण्डले प्रतिबिम्बं एतं गृह्णाहि । एषो ते भाटको ॥ एवं तस्य प्रज्ञावन्तस्य अमात्यपुत्रस्य निर्दिष्टे महाजनकायेन हक्कारो दिन्नो प्रभूतं च हिरण्यसुवर्णमाच्छादयन्ति ॥ तेन तं हिरण्यसुवर्णं तेषां वयस्यानां दिन्नो ॥ सो तां वयस्यां गाथाये अध्यभाषे ॥

प्रज्ञां लोके प्रशंसन्ति प्रज्ञा लोके अनुत्तरा ।
15 सुचिन्तिताये प्रज्ञाये धनस्कन्धो मे आहृतो ॥

ते दानि अमात्यपुत्रा आहन्सुः ॥ दृष्टं वीर्यवन्तस्य अमात्यपुत्रस्य वीर्यप्रभावो शिल्पवन्तस्य शिल्पप्रभावो रूपवन्तस्य रूपप्रभावो प्रज्ञावन्तस्य प्रज्ञाप्रभावो । अधुना कुमारस्य पुण्यवन्तस्य पुण्यप्रभावं पश्येमः ॥

सो दानि पुण्यवन्तो राजपुत्रो तेषां वयस्यानां मूलातो निर्धावित्वा येन राज-

1. C tatra° B °sthitah ko pra° tre sā ta°. — 2¹. C sā tehi kaṃ° C sa tehi kaṃ°. — 3¹. BC °çreshṭipu° etasya (B °aya a)gra° C °hasram arthaṃ na dātavyaṃ ti | B °sraṃ arthan dāta°. — 4¹. B athāpi° B athāpi çreshṭipu° māgato āsi | tathā° B °mah āçi tathā° BC °na etasya gaṇi°. — 5. C °āhaṃsuḥ | .

6¹. B nirviçatu māro° C °tu māro°. — 6². BC °ntena mahato ā° C °ṇḍalā ā° anuṃ çre° B °sraṃ | . — 7¹. BC çreshṭipu°. — 7². BC gṛihna etaṃ° B °hasraṃkaṃ kalaṇḍaka etasya ā° C °srakaṃ etasya ā°. — 8. BC çreshṭipu° C °hasrika ka° BC °raṇḍakaṃ e(C °ṇḍakasya e)tasya çatasāhasrikasya utkshipitvā tasya āda° pitaṃ ā° — 9. B °rçanamaṇḍa° BC °gṛihnāhi | .

11¹. BC eshā o bhāṭako tena ta°. — 11². BC tena ta° C °nirviçate° B °dinnā | prabhū° cchādayaṃti | C °cchādayati taṃ tena hi°. — 12. C taṃ tena hi° nāṃ dinnaḥ so°. — 14. BC °jñāṃ loke praçaṃçanti°. — 15. B sucintaye pra° C sucintaṃ ye sa prajñā me dhanaskaṃdhaṃ ca āhritaḥ | B °hṛitā te dā°.

16¹. C °putro ā°. — 16². B °shṭaṃ vīryaṃ ca tasya a° C °shṭaṃ vīryaṃ vayaṃ tasya a° BC °rūpaprabhāvā çilpava° C °jñāprabhāvaḥ adhu°. — 17. C °ntasya prabhāvaṃ paçyemaḥ | . — 19. C °nto rājakumāro te° nāṃ mūlāto nirdhā° B °natā | .

कुलं तेन प्रगतो । सो तत्र राजकुलसमीपे आसति च ॥ अपरेण अमात्यपुत्रेण
दृष्टो । सह दर्शनेन तस्य अमात्यपुत्रस्य पुण्यवन्तस्य राजपुत्रस्य मूले प्रेमं निप-
तितं । सो तेन भक्तेन निमन्त्रितो स्वकं गृहं नीतो आयामशालां प्रवेशितो ॥
आयामं कृत्वा स्नानोपविष्टो भक्तपानमुपविष्टो ॥ तत्र सो राजपुत्रो तेन अमात्य-
पुत्रेण सार्धं तं दिवसमुपस्थितो प्रणीतेन खाद्यभोज्येन अन्नपानेन ॥ सो च अमा- 5
त्यपुत्रो राजकन्यां यानशालामभिवहापयित्वा शयापितो । तावे च राज्ञो ब्रह्मद-
त्तस्य धीताये दृष्टो ॥ तस्या एवं भवति । एषो अमात्यपुत्रो आगतः ॥ सा
दानि विकाले राजकुलातो निर्धावित्वा निर्गम्य यानशालां प्रविशित्वा तत्र एव
यानमभिरुहित्वा यत्र सो पुण्यवन्तो राजपुत्रो शयितो । जानाति इदानीं मुहूर्तं
पि विबुद्धिष्यति । ततो मया सार्धं रमिष्यति ॥ कुमारो पि खादितपीतो सुखं 10
शयितो । सापि राजधीता कामवितर्केहि विद्यमाना इदानिं विबुद्धिष्यति मुहूर्तं
पि विबुद्धिष्यति इति बहुकेन रात्रीविभवाकाला ओसुप्ता ॥ सा दानि सूर्ये उद्गते
ततो यानातो ओतरित्वा राजकुलं प्रविष्टा अमात्येहि च दृष्टा ॥ तेषामेतदभूषि ॥
इयं राजधीता यानशालातो ओतरित्वा विनिद्रा राजकुलं प्रविष्टा मा अत्र
यानि केनचित्पुरुषेण सार्धं आसितं भवेया ॥ ते च तथा विचिनन्ति पुण्यवन्तो 15
च कुमारो ततः यानातो ओतरन्तो ॥ तेषाममात्यानां एवं भवति । कुतो अयं
[171*] पुरुषो ति राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य धीतरेण सार्धं अत्र यानशालायामासितो ॥
सो तेहि अमात्येहि गृहीतो गृह्निय राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपनामितो । अयं महा-
राज पुरुषो राजधीताये सार्धं यानशालायां शयितो ॥ सो पृच्छियति ॥ कथमिदं
ति ॥ सो आह ॥ महाराज अमुकेन अमात्यपुत्रेण गृहे निमन्त्रितो हं खादित- 20

1[1]. B °kulo sa° C °kulaṁ samīpena āsanti ca ǁ. — 1[2]. C °dṛshṭvo sa° B °shṭo sa°. — 3. B sā te° C °svayaṁ gṛihaṁ nītaḥ vyā° °veçaçayito. — 5[1]. C °liptaḥ bha°. — 5[2]. C °sārddha taṁ di° °jātarhena a°. — 5. BC °jakyā yānaçā(B °nā)lam abhi° C °çayito ǁ.
6. B °dṛishṭo ta° C °dṛishṭaḥ ta°. — 7[1]. B °ti a°. — 7[2]. C °gato ǁ B °taḥ sā°. — 7[3]. B °çālā praviçitvā ǁ ta° C °tra evaṁ yānaṁ a° B °yatra sā punya° BC °yito jā°. — 9. BC °nāti ǁ i° C °dāniṁ muhurttam api bu° B °pi budhyishya°. — 10[2]. BC °ditopī°.
11. BC °rājadhitā kāmakā(C °kāmavitarke° B °rkehi ǁ vidya° C °idāni vibuddhishya-to ottaritvā vinidrā° B °niṁ vibuddhishyati ǁ muhurttaṁ pi vibuddhishyati iti ǁ bahukena rātriṁ vibhāvakāmata supto ǁ. — 12. B so dāni sūryo udgata tato yānāto o° °vishṭo amā-tyehi ca dṛishṭvā te°. — 14. B °pravishṭo mā° C °pravishṭaḥ mā°. — 15. BC °vicinteti pu° C °ro tato yā°.
16[2]. B teshāṁma a° C teshāṁ amā° BC °ti ku°. — 16[2]. C kuto yaṁ pu° °ṣya dhitare sā° °lāyāṁ çayito ǁ so pri°. — 18[1]. B °hīto gṛihniya rā°. — 18[2]. B °yito so pṛi°. — 19[1]. C °pṛcchiya° BC °ti ka°. — 19[2]. BC kathedaṁ ti ǁ. — 20[1]. C °rāja amuke° BC °di-te pi° B °pito avikālo nikkāle nikkāçitvā° C °pito avikālo nishkāle nishkāçitvā °sthitaḥ so° B °sthito so°.

पीतो विकाले निष्कासित्वा ओहारं प्रक्षिप्तो । सो तेन विकालदोषेण अत्र ग्राम-
ग्रामायाममभिकड्ढित्वा मयाचितो खादितपीतो नाथेव तत्र अन्यो को चि द्वितीयो
विदितो ॥ राज्ञापि धीता पृच्छिता । कथमेतन्ति ॥ ताये पि तु ब्रह्मदत्तस्य
यथाभूतं आचिक्षितं । यथैव जल्पति पुरुषो तथा एव नान्यथा जल्पति ॥ राजा
5 ब्रह्मदत्तो पुण्यवन्तस्य राजकुमारस्य प्रीतो संवृत्तो पश्यति च तं कुमारं प्रासादिकं
दर्शनीयं बुद्धिमन्तं च सुस्थितं च । तस्य एतदभूषि । न एतेन प्राकृतपुरुषेण
भवितव्यं महाकुलीनेन एतेन कुमारेण भवितव्यं ॥ सो दानि तं कुमारं पृच्छति ॥
कुमार कुतः त्वन्ति ॥ कुमारो आह ॥ वाराणसीतो अंजनस्य काशिराज्ञो
पुत्रो ॥ तस्यापि कंपिल्लस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य सह दर्शनेन पुण्यवन्तस्य कुमारस्य
10 पुत्रप्रेमं निपतितं तस्य च राज्ञो पुत्रो नास्ति । तेन सा धीता सुवर्णसहस्रमण्डिता
कृत्वा महता राजानुभावेन महता राजर्द्धिये सर्वस्य अधिष्ठानस्य पुरतो पुण्यव-
न्तस्य कुमारस्य दिन्ना राज्ये च प्रतिष्ठापितो अमात्यानां च नैगमजानपदानां च
राजाह ॥ एषो मे पुत्रो जातो ताव एषो भवे राजा अहं वृद्धो ॥ तेन दानि
पुण्यवन्तेन राज्यप्राप्तेन ते वयस्या शब्दापिता गाथाये अध्यभाषे ॥

15 पुण्यं लोके प्रशंसन्ति पुण्यं लोके अनुत्तरं ।
राज्यं च राजकन्या च पुण्येहि मम आगता ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन
समयेन वीर्यवन्तो नाम अमात्यपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः ।
एष भिक्षवो श्रोणकोटिविंशो तेन कालेन तेन समयेन वीर्यवन्तो अमात्यपुत्रो
20 अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन शिल्पवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ।

1. B so te vikā° C so me vikā° BC °kālo dosho° B °khādati pīto° tra anyā kāci dvitīya° C °khādito pīto nāpyevaṁ tatra anyo kaścid dvi°. — 3¹. C rājño pi dhītāpi pṛ° B °pṛcchati tā ka°. — 3². BC °nti tāye°. — 3³. C tāye pituḥ bra°. — 4¹. C yathaivaiho jalpati purushaḥ tathā nānyaṁ yathā ja° B °evaṁ nānya°. — 4². B °çyati | sa ca taṁ ku° dika darça° BC °ddhimanto ca susthito ca ta°.

6¹. B °shi na e°. — 6². B °pushena bha° BC °kulīnena e°. — 7. BC °ti kumā°. — 8¹. B °māra kutaḥ° C °māra kuto tvaṁ ti ||. — 8². BC °sito aṁ(C °añjakasya°. — 9. BC °tataṁ | ta ° sti te°. — 10. C °sapratimaṇḍi° B °ṇḍitā kṛi° C °bhāvena mahatā rājaṛiddhiye sa° B °dhisthāne purvato puṇya° C °shṭhāne pura ° ṇyavandasya kumārasya dinno rājye° BC °dānāṁ ca rājāhaṁ e°.

13¹. C eho me pātro° BC °tro jāta ti(C °jāta)ca eho me rājā(B °rājā a)haṁ°. — 13². C °bdāpitā gā° — 15. B °prasaṁçanti°.

16. C °jakaññyāṁ ca pu°. — 17². C °khalu bhikshavo yu°. — 18². C °hetor ahaṁ so bhi°. — 19. C °tivaṁço tena kā°. — 20. C anyas sa tena kā°.

नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एष भिक्षवः राष्ट्रपालो कुलपुत्रः तेन कालेन तेन समयेन शिल्पवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन रूपवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एषः स भिक्षवः सुन्दरनन्दः स्थविरो तेन कालेन तेन समयेन रूपवन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । 5 तत्कस्य हेतोः । एष स भिक्षवो शारिपुत्रो स्थविरः तेन कालेन तेन समयेन प्रज्ञावन्तो अमात्यपुत्रो अभूषि ॥ अन्यः स तेन कालेन तेन समयेन अंजनस्य काशिराज्ञो पुण्यवन्तो नाम काशिराजपुत्रो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन अंजनस्य काशिराज्ञो पुण्यवन्तो नाम राजपुत्रो अभूषि ॥ तदापि अहं पुण्यानां वर्णवादी । एतरहिं पि अहं पुण्यानां 10 वर्णवादी ॥

समाप्तं पुण्यवन्तजातकं ॥

अपि च भिक्षवः न एतरहिं एवाहं पुण्यानां वर्णवादी । अन्यदापि अहं पुण्यानां वर्णवादी ॥ भिक्षू आहंसुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं मिथिलायां राजा विजितावी 15 नाम राज्यं कारयति कृतपुण्यो महेशाख्यो सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो ॥ तस्य न किंचिदपरित्यक्तं श्रमणेहि ब्राह्मणेहि कृपणेहि वनीपकेहि । यस्य हस्तिना अर्थो तस्य हस्तिं देति । यस्याश्वेनार्थो तस्याश्वं देति । यस्य रथेनार्थो तस्य रथं देति । यस्य यादृशेहि यानेहि अर्थो तस्य तादृशानि यानानि देति । यस्य नारीहि अर्थो तस्य सर्वालंकारविभूषितां नारिं देति । यस्य दासीहि अर्थो तस्य 20

1². C eṣo bhikṣavo rā˚ B ˚rāshṭrapā˚ C ˚putro tena kā˚ ˚lpavanta amā˚. — 2. C anyo sa tena kā˚ ˚yena rūpa˚ BC ˚abhūṣi˚. — 3². C ˚hetor e˚. — 3³. C eṣa sa bhikṣavo su˚. — 5¹. C anyas sa te˚.

6². C ˚hetor eṣa˚. — 6³. C ˚kṣavaḥ ânandasthaviro tena kā˚ B ˚çâliputro stha˚ C ˚jñâvanta amâ˚. — 7. C anyo sa tena˚ nâma râjapu˚. — 9. C eṣa sa bhi˚ BC ˚aṃjakasya˚ C ˚ṇyavanto râja˚ bhûṣi | naitad evaṃ draṣṭavyaṃ | tat kasya hetor ahaṃ sa bhikṣavo tena kâlena tena samayena aṃjakasya kâçirâjño puṇyavanto nâma râjaputro abhûṣi | tadâpi˚. — 10². C etarasi pi a˚.

12. C ‖ iti çrîmahâvastumayadâne puṇyavanto nâma jâtakaṃ samâptaṃ ‖. — 13². C anyathâpi ca bhikṣavo naita˚ haṃ na puṇyâ˚ B ˚ṇṇavâdi ‖. — 14¹. C bhikṣavo â˚. — 14². B ˚gavân ‖. — 14³. B ˚kṣava bhû˚ C ˚kṣavo ati˚. — 15. C atîtamadhvâne mi˚ BC ˚çîlo ta˚.

17¹. C ˚çravanehi brâ˚. — 18². C yasyâ 'çvanârthe tasya açvaṃ˚. — 19¹. BC yasyâ yâdṛçe ˚rtho tâdṛçâ˚.

दासीयो देति । यस्य दासेहि अर्थो तस्य दासानि देति । यस्य वस्त्रेहि अर्थो तस्य वस्त्राणि देति । यस्य यादृशेहि भाजनेहि अर्थो तस्य तादृशानि भाजनानि देति । यस्य धेनूहि अर्थो तस्य धेनुयो देति । यस्य बलिवर्देहि अर्थो तस्य बलिवर्दे देति । यस्य हिरण्येनार्थो तस्य हिरण्यं देति । यस्य सुवर्णार्थो तस्य
5 सुवर्णं देति । यस्य रूप्येण कार्यं तस्य रूप्यं देति । यस्य यस्य येन येनार्थो तस्य तस्य तं तं देति । न च स किंचिदपरित्यक्तं न चास्य अन्यथाभावो भवति ॥ अथ खलु ददन्तो परित्यजन्तो आत्तमनो भवति न च दत्वा पश्चादनुतप्यति । अथ खलु [272a] प्रीतिप्रामोद्यजातो भवति ॥

सो दानि अतिदानं ददाति कोशानि क्षीयन्तीति । गणकेहि च महामात्रेहि
10 च कुमारामात्येहि च नैगमजानपदेहि च महाजनकायेन च संनिपतित्वान ततो राज्यतो विप्रवासितो समानो अनुहिमवन्ते महावनषण्डे ॥ तत्र गतो तत्र वनषण्डे आश्रमं मापेत्वा तृणकुटिपर्णकुटीनि कृत्वा वासं कल्पेसि ॥ तत्रापि आश्रमे प्रतिवसन्तो मूलानि च पत्राणि च पुष्पाणि च नानाप्रकाराणि च फलानि संहरित्वा प्रथमं अर्थीणि भोजेति पश्चादात्मनाहारं करोति सर्वकालं धर्मकामः ॥ अथ
15 शक्रो देवानामिन्द्रो राज्ञो जिज्ञासनार्थं वनषण्डमुपसंक्रान्तो द्विजेन वर्णेन अन्तरीक्षे स्थिहित्वा वैदेहराजं दानातो विवेचेति ॥ महाराज न एतं दानं पण्डितेहि वर्णितं सर्वकालं दानं पण्डितेहि विगर्हितं ॥ यो दानं ददाति सो दृष्ट एव धर्मे दुःखितो भवति । मनुष्येषु च्यवित्वा नरकेषूपपद्यति । यथा महाराजो एतेन दानेन राज्यतो विप्रवासितो दृष्टधर्मेषु राज्यहीनो दुःखेन संयुक्तो परत्र पि एतेन
20 दानप्रभावेन नरकेषूपपद्यिष्यति ॥ यदि मे महाराज मम न श्रद्दधासि यथा

1^1. C °sehi tasya dàsâ°. — 1^2. C °arthas tasya vastrâ°. — 2. C °çehi bhâñjanâni deti | B °tadriçehi bhâjanâni deti | . — 4^1. C yasya hiranyanârtho° B °tasya hirañnyam°. — 5^1. BC yasya rûpena°. — 5^2. C yasya yasya yenârthena ta ° sya tam deti | B °nârtho ta ° sya tam tan deti | .

6^2. B °tyajjanto â° C °ântamanâ bhavanti na ca° BC ° datvâ paçcâ°. — 9^1. BC ° koçâni kshiyatiti | . — 9^2. BC °kumârâmâtrehi ca nai° C °kâyehi ca sam ° tvâna tato râjâto vi ° sito | so dâni râjyâto vipravâsito sa° BC °nâma mahâvanasha(C °kha)nḍe tatra°.

11. C ° gataḥ tatra vanakhanḍe âçrama mape° B °çrama mâpetvâ tṛṇakuṭiparṇa° C °tṛṇakoṭṭiparṇakuṭṭini kṛi°. — 12. C °me praviçato mû ° mam çâkhini bhojayati | pa° B° âtmaâhâ°. — 14. C °ndro râjñâ ji ° sthanti vanakhanḍa ° te vicarati | .

16. C °ja mitam dâ° B °etam dânam panḍitehi va° BC °vigrahitam | . — 17. C ° dadâmi so° BC ° drishṭa evam dha° C °khhitâ bha°. — 18^1. C °shu cyavi ° dyanti | . — 18^2. BC °vâsito | drishṭa° C °kto paratena ehena pra° B ° dânena prabhâ° C °bhâve narake° B °shûpapadyamtishyati | . — 20. B yadi me mahârâja mama çraddadhâsi | yathâ°

इह दानं दत्वा परलोके नरकेषूपपद्यिष्यसि तमहं महाराजस्य प्रत्यक्षं उपदर्शयिष्यं
यत्र दायकदानपतियो उपपद्यन्ति ॥ शक्रेण आदीप्तो संप्रज्वलितो सज्योतीभूतो
महानरको निर्मितो । तत्र बहूनि प्राणसहस्राणि संपच्यमाना संदर्शिता भीमस्वरं
क्रन्दमानाः ॥ सो दानि राज्ञो आह ॥ महाराज गच्छ एतान्नरके सत्त्वानुपपन्नां
क्रन्दन्तां पृच्छाहि केन कर्मेण अत्र नरके उपपन्ना ति ॥ राजा तानि नैरयिकाणि 5
पृच्छति ॥ किं युष्माभिर्मनुष्यभूतेहि पापकर्मं कृतं येन भीमस्वरं क्रन्दमाना
एदृशानि नरके दुःखानि अनुभवथ ॥ ते दानि निर्मिता आहन्सुः ॥ महाराज
वयं मनुष्यलोके दायकदानपतियो आसी अस्माभिः श्रमणब्राह्मणेषु कृपणवनीप-
केषु च उदाराणि दानानि दिन्नानि विपुलानि विस्तीर्णानि । ते वयं तस्य प्रभावेन
मनुष्येषु च्यविता इह नरकेषूपपन्ना ॥ राजा आह ॥ न मायं एवं एतं यथा यूयं 10
वदथ । न हेतु न प्रत्ययो यं दायकदानपतिर्दानं दत्वा नरकेषूपपद्येय ॥ अथ
खलु दायकदानपति दानं दत्वा दानप्रभावेन कायस्य भेदात्स्वर्गेषूपपद्यन्ति । ते
तत्र [272b] नानाप्रकाराणि दिव्यानि सुखानि अनुभवन्ति । ते देवेषु सुखानि
दिव्यानि अनुभवित्वा आयुक्षया देवेषु च्यवित्वा मनुष्येषु आढ्येषु कुलेषूपपद्यन्ति ॥
अपि च कौशिक यदा ते च याचनका मम सकाशातो लब्धकामा परिपूर्णसंकल्पा 15
प्रतिगच्छन्ति तेन मम उदारो प्रीतिप्रामोद्यो भवति ते च प्रीता भवन्ति । अहं
यदि नरकेषूपपद्यामि ततः उत्सहामि दानं दातुं ॥ एवं शक्रो देवानामिन्द्रो तं
वैदेहराजं जिज्ञासित्वा संराधितो ॥ शोभना महाराज उदारा ते चेतना जिज्ञा-

BC °datvā paralo° C °lokeshūpapaditi | tam ahaṁ° B °dyati | tam ahaṁ° C °tyakshaṁ upada° BC °shyaṁ | yatra° B °napatiyo°.
2. C °dīpta saṁ°. — 3. BC °bahuni prā° ṇi saṁpaca° B °rçitā abhīsvarā kra° C °rçitā °abhīçvarā kaṁdarpyamāno | . — 4ᵃ. C °ni tasya tasya sa°. — 4ᵇ. BC °kameṇa atra naraka upapannā (C °nno) ti | . — 5. BC rājānī nai°.
6. C kim asmābhi °hi pāpaṁ karma kṛitaṁ abhīsvaraṁ kra° B °yena abhīsvaraṁ kra°. — 7ᵇ. BC °nushyāle ° napatiyo āsi (C °sit |) asmā° C °çravaṇabrāhmaṇeshū kṛipaṇavanīpake° B °nīyaka° BC °ṇṇāni te va°. — 9. C °sha cyavi° shūpapannāḥ | . — 10ᵇ. B na esha evaṁ° C naisha evaṁ°.
11ᵇ. C °hetu pra° kadānapatiḥ dānaṁ ° BC °datvā narake °dyeyaṁ | . — 11ᵇ. C °kadānapatir dānaṁ° BC °datvā dānapra° C °dyati | . — 13. C °kāhayāya deveshu cyavi°. — 15. C °çika yadā yācanakā mama çakāçāto labdha ° pūrṇṇaṁ kalpaṁ pratigacchanti | te devesha° (13, suit une répétition corrects jusqu'à 15:) °kā mama çakāçakāçāto labdhakāmā paripūrṇṇakalpaṁ pratigacchanti | tena ma° B °cchanti | tena ma° madya bhavishyati te° C °madya bhavishyanti te° BC °tena prīto bha°.
16. C °dyāmi tah u°. — 17. B °çakreṇa de° BC °indreṇa taṁ° B °jaṁ vijñā° C °vā mamrā° BC °dhito ço°. — 18. BC çodhanaṁ (B °naṁ |) mahārāja (C °je) u° B °cetanā vijñā°.

समार्थं महाराजस्य इहागतो ॥ एवमुक्त्वा शक्रो देवानामिन्द्रो ततः वनषण्डातो न्तर्हितो त्रयस्त्रिंशभवने प्रत्यस्थासि ॥

तस्य दानि तहिं राज्ये मिथिलायां यदुपादाय राजा विप्रवासितो तदुपादाय देवो न वर्षति दुर्भिक्षं संवृत्तं चौरेहि च प्रतिराजानेहि च उपद्रुतं ॥ तेहि दानि 5 कुमारामात्येहि गणकमहामात्रेहि च नैगमजानपदेहि च तं वनषण्डं गत्वा तं वैदे-हराजं अनुक्षमापेत्वा महता राजर्द्धीये महता राजानुभावेन पुनः मिथिलायां प्रतिष्ठापितो तदा सुभिक्षमासि ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन मिथिलायां विजितावी नाम वैदेहराजा अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । 10 तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन मिथिलायां विजितावी नाम वैदेहराजा अभूषि ॥ तदापि अहं पुण्यानां वर्णवादी एतरहिं पि अहं पु-ण्यानां वर्णवादी ॥

अभूषि राजा विजितावी वैदेहो मिथिलाधिपः ।
दिशासु विश्रुतो दाने मुक्तत्यागो अमत्सरी ॥
15 हस्त्यश्वरथयानं नारीयो च अलंकृता ।
जातरूपं हिरण्यं च न किंचिद्र परिरक्षेत् ॥
प्रीतिप्रामोद्यसंजनो जनेय सौमनस्यतां ।
दत्वा आत्तमनो भोति दत्वा च नानुतप्यति ॥
श्रमणं ब्राह्मणं दृष्ट्वा कृपणमथ वनीपकं ।
20 तर्पितो अन्नपानेन वस्त्रशय्यासनेन च ॥
गणका महामात्रा च कुमारामात्या च नैगमा ।
जनकायो समागत्वा राज्यातो विप्रवासयेत् ॥

1. B evam uktvā (sa°ptkā) ça° C °m ukte ça° °ndro tato vanakhaṇḍāto 'ntarhito trayastriñçadbhavane° B °rhito | traya° C °pratyasthāsi | . — 3. C °dāni tahiñ° B °yāñ ye upādāya rā° °sito upādāya de° C °sito yadupādāya de°. — 4. BC °kumārmātye° C °tyehi gaṇakamahāmātyehi ca naigamajanapa° C °vanakhaṇḍañ° B °nukshemāpe° C °punar mithi°.

8. C khāt khalu bhikshavaḥ yu° m evam asyā°. — 10. C °hetor ahañ°. — 10. C °kshavo tena kā° °bhūshi na khalvetad evañ drashṭavyañ tadā°.

11. C tadāpyahañ puṇyānāñ varṇavādī | ahañ°. — 13. C °thilāyā adhipatiḥ di° B °paḥ di°. — 15. B °thayāna ca nā° C °nañ ca nā° kṛtāḥ | B °krito | .

16. C °rūpe hi° B °hiraññyañ° BC °kiñcid apari°. — 17. B °noyama sau°. — 18. B danto ā° C °ttamanā bhonti datvā ca° B °datvā ca°. — 19. C çramaṇañ brā°. — 20. C tapito a°.

21. C gaṇyakā° °rāmātya ca naigamāḥ | .

सो च विप्रवासितो सन्तो वनषण्डमुपागमी ।
आश्रमं [273a] मापयित्वान तत्र वासं प्रकल्पये ॥
तस्मिं च वनषण्डस्मिं संहरित्वा फलाफलं ।
समार्पयित्वा ऋषयो पश्चाद् भुंजति आत्मना ॥
शक्रो द्वितीयेन वर्षेण राजानमुपसंक्रमी । 5
अन्तरीक्षे स्थिहित्वान इदं वचनमब्रवीत् ॥
न पण्डिता प्रशंसन्ति दानं विगर्हितं सदा ।
एतेन अतिदानेन राज्यातो सि प्रवासितो ॥
दृष्टधर्मे सि दुःखितो राज्यहीनो सि क्षत्रिय ।
परलोकं गतो सन्तो नरकं गच्छसि पार्थिव ॥ 10
सचे मम न श्रद्दधासि यत्र गच्छन्ति दायको ।
संदर्शयिष्यं तान्तुभ्यं दायकानान्तु या गतिः ॥
सज्योतीभूतं ज्वलितं निरयं शक्रो च निर्मिणि ।
बहुप्राणसहस्राणि पच्यमानानि दर्शये ॥
स्वयं पृच्छ महाराज दह्यमानां इमां प्रजां । 15
केन ते व्यसनं प्राप्ता दुःखां वेदेथ वेदनां ॥
भीष्मस्वरा क्रन्दमाना दुःखां वेदेथ वेदनां ।
एतमर्थं हि पृच्छामि किं पापं अकरे पुरा ॥

ते कथयन्ति ॥

वयं दानपती आसि मनुष्येषु जनाधिप । 20
बहु दानं ददित्वान अनुभोम इदं दुःखं ॥

1. C so vipra° B °pravasi° C °nakhaṇḍa°. — 2. C (ç)rama prâpayi° B °çrama mâpayi° C °lpayet | . — 3. BC tasmiṁ vana° C °nakhaṇḍesmiṁ siṁha°. — 4. C °ṛṣa bhuñjati âtmanâh | B °janti â°.

7. BC °vigahitaṁ°. — 8. C °râjyato parivâsito | B °to si niḥkâsito | . — 9. B °dharmo si duḥ° C °dharmo râjyato si duḥkhito si ca kṣatriye | B °triye | . — 10. BC °lokaṁ gatâ santo° C °kaṁ gaṁsi pâ° BC °rthivâṁ |.

11. B na ce mama° C na mayâ na çra° BC °cchasi dâ° C °yakaḥ | . — 12. C °rçayati ca tubhyaṁ dâyikâ° BC °nto yo gatiḥ | . — 14. C °ni yacca°. — 15. C °hyamânâ iyaṁ prajâṁ | .

16. BC °prâptaṁ duḥ° C °khâṁ vedeti vedanâṁ | . — 17. Omis dans C. B abhyasvarâ krandamânâṁ duḥ°. — 18. C °rthaṁ pi pṛ° ° karo puraḥ | . — 19. BC °sti va°. — 20. C va dânapatir âsi mama° BC °dhipaḥ | .

21. C ° dadatvâna anubhoma duḥkham idaṁ | .

राजा कथयति ॥

न एषो ऽस्ति प्रत्ययो न एतं स्थानं विद्यति ।
यत्र दानपति सन्तो च्युतो गच्छेय दुर्गतिं ॥
मनुष्येषु च्यवित्वान स्वर्गं गच्छन्ति दायका ।
5 तत्र अमानुषां ऋद्धिं अनुभोन्ति स्वयंकृतां ॥
कामं पि दुःखं नरकेषु . .
अनल्परूपमीदृशं . . . . ।
. . . . नरेन्द्र
दृष्टा न तं याचनकं प्रमोक्षि ॥
10 कथं गिरां व्याहरन्तो दास्यं
संपूर्णसंकल्पमनोरथो स ।
मां प्राप्य प्रीतो कथं प्रतिक्रमे ति
सा मे रतिर्भवतु महत्तमेव ॥
न तं भवे यं न ददेय दानं
15 अहरहं च पूरये तर्पये हं ।
परायणं अहं स कल्पवृक्षो
. . . . पर्णफलोपपेतो ॥
न मे मनो कुप्यति याचितस्य
दत्वा न शोचामि नानुतप्यामि ।
20 न तं उपश्रुतं यन्न प्रयच्छे
यं च श्रुतं क्षिप्रमुपानयामि ॥
. . . .

1. BC °ti naisho°. — 2. BC naisho sti paryāyo° B °yo naitaṁ° C °yo sthāna vi°. — 3. B °pati santo°. — 4. BC °cchati dā°. — 5. C °nuṣāṇ ṛi°.

6. BC °kaṣhu analparūpam i(C °lpaṁ na rūpaṁ)dṛiçaṁ | sanamudre lokena(B °dre rākaraṇaṁ) narendraṁ dṛishṭvā°. — 8. BC dṛishṭvā na taṁ yā° kaṁ prabho | . — 10. BC °rāṁ vyāharantaṁ dāsyā saṁpū° B °pūrṇaṁ saṁka° °rathāṁ sa māṁ° C °rathāṁ | sa māṁ°.

12. BC °pratikramanti sā(C °so) me ra° C °netro na taṁ°. — 14. C °bhaveyaṁ yan na dado° BC °naṁ aharaha iva pūraye | tarpayo haṁ | parā°.

16. BC parāyaṇa ahaṁ saṁkalparṛiddho vā triṇapalla(C °llava)phale pi vā na me°. — 18. B °pyati | yāci° BC °datvā na socāmi na tapyā(B °pyo)mi | (C °mi). — 20. C taṁ tam upa° B tan taṁ upa° BC °pacruṇiya yan na° C °prayacchaye yaṁ° BC °pram upanayā° B °yāmi eva°.

एकवशी सर्वमनोरथा मे
पूर्णा मह्यं संज्ञितो च स तत्त्वं ।
सप्ताहं पर्यंके सुखोपविष्टो
स्थितः मुनि श्रेष्ठ इयामकंठ्यो ॥
सप्तमे दिवसे नाथो निर्गतो आहरे गिरां ।
लोकधातुसहस्राणि विज्ञपेन्तो महामुनिः ॥ 5
सुखो विपाको पुण्यानां अभिप्रायश्च ऋध्यति
क्षिप्रं च परमां शान्तिं निर्वृतिं चाधिगच्छति ॥

समाप्तं विजितावियस्य वैदेहराज्ञो जातकं ॥

एवं मया श्रुतमेकस्मिं समये भगवतो शिष्यो आयुष्मानानन्दो मगधेषु चारिकां 10 [273b] चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धं पंचहि भिक्षुशतेहि येन मगधानां राजगृहं नगरं तदवसारि तदनुप्राप्तः तत्रैव विहरति वेणुवने कलन्दकनिवापे ॥ तेन खलु पुनः समयेन आयुष्मतो आनन्दस्य त्रिंश सार्धंविहारिका शिक्षां प्रत्याख्याय दौर्बल्यमाविष्कृत्वा हीनायावर्तन्ति कामेहि ॥ अश्रोषी आयुष्मां महाकाश्यपो आयुष्मतो आनन्दस्य त्रिंश सार्धंविहारिका शिक्षां प्रत्याख्याय दौर्बल्यमाविष्कृत्वा 15 हीनायावर्तंप्रवृत्ता कामेहि ॥ अथ खल्वायुष्मान्महाकाश्यपो येनायुष्मानानन्दस्तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मता आनन्देन सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां वीतिसारयित्वा एकान्ते निषीदि । एकान्तनिषण्णो आयुष्मां महाकाश्यपो आनन्दमेतदवोचत् ॥ पृच्छेम वयमायुष्मन्तमानन्द किंचिदेव प्रदेशं

1. B evakaha° C °pūrṇṇo vayaṁ sāji° B °rṇṇā vayasāji° BC °sa tathā saptā°. — 3. BC °khopavishṭo° B °ni muṇḍa ivā° C °sthito muni munu icāprakāñṇyo |. — 5. B °sa nithe nirgga°.

6. B °dhātūsaha° jñapyanto°. — 7. BC °pākapuṇyā° sya ṛidyati |. — 9. C || iti çrīmahāvastuavadāne vijitāvi vaidehārājno jātakaṁ samāptaṁ ||. — 10. B °çrutamīna eka° M °kasmin samaye° B °samaya bha° M °bhagavān rājagṛihaṁ nagaraṁ tad avasāri tad anuprāptaḥ || tatraiva viharati | bhagavato çishyā āyushmānando° ṇo mahatā bhikshusatehi yena° prāpto tatra evaṁ viharati sma | tatra veṇu° B °ti | veṇuvana kalakani° M °kalandakani°.

12. B °yena āahma° M °triṁçat sārdhaṁvihārikā çishyāṁ pra° BM °khyāya çikshādan° M °lyam āgnishāṇ° BM °hināyaṁ va° B °rtanti | kāmehi a°. — 14. B °sthī | āyushmantaṁ ma° M açroshīd āyushmān ma° °shmanto ānanda° B °shmantaṁ ānanda° M °triṁçat sārdhaṁvi° khyāya daurbyalam ā° BM °hinā(B °nāya)vartāsprasṛitā kāmehi ||.

16. M °pe āyushmān ānando sopa° dayitvā çālipantyāṁ kathāṁ vītiçāra° B °dayitvā sarāpaṇīyāṁ kathāṁ vītiçāra° BM °shīdi e°. — 18. BM °shaṇṇṇa ā° M °yushmān mahā°. — 19. M °cid evaṁ pra° BC °ssmi sae āyu° B °karonti pra°.

सचेखो आयुष्मानानन्दो अवकाशं करोति प्रश्नव्याकरणाये ॥ एवमुक्त आयुष्माना-
नन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपं एतदवोचत् ॥ पृच्छायुष्मं काश्यप यदाकांक्षसि श्रुत्वा
प्रवेदयिष्यामि ॥

एवमुक्ते आयुष्मान्महाकाश्यपः आयुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् ॥ सचेद्मन्यसि
5 आयुष्मनानन्द कति अर्थवशां संपश्यमानेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन श्राव-
काणां गणभोजनं प्रतिक्षिप्तं त्रिकभोजनं च अनुज्ञातं ॥ एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो
आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ दूरतो खलु वयं आयुष्मन्महाकाश्यप आ-
गच्छेम आयुष्मतो येन महाकाश्यप एतमर्थं परिपृच्छनाय ॥ साधु पुनरायुष्मतो
एव महाकाश्यपस्य एषो अर्थो प्रतिभायतु ॥ एवमुक्ते आयुष्मान्महाकाश्यपो आ-
10 युष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् ॥ द्वे आयुष्मनानन्द अर्थवशां संपश्यमानेन तथागते-
नार्हता सम्यक्संबुद्धेन श्रावकाणां गणभोजनं च प्रतिक्षिप्तं त्रिकभोजनं च अनु-
ज्ञातं ॥ कतमे द्वे । यावदेव कुलानां च रक्षाये गुप्तीये फासुविहाराये पापानां
च पक्षपरिच्छेदाये मा पापा आमिषेण गणं बन्धित्वा संघे कलहभण्डनविग्रहवि-
वादं अधिकरणं कौकृत्यं उत्पादेन्सुः ॥ इमे खल्वायुष्मनानन्द द्वे अर्थवशा संप-
15 श्यमानेन तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन श्रावकाणां गणभोजनं च प्रतिक्षिप्तं त्रिक-
भोज[97 b] नं च अनुज्ञातं ॥ सो त्वं आयुष्मनानन्द इमाये पर्षाये नवाये दहराये
तरुणाये इन्द्रियेष्वगुप्तद्वाराये भोजने अमात्रज्ञताये पूर्वरात्रापररात्रं जागरि-
कायोगमननुयुक्ताये अगौरवाये सब्रह्मचारिषु स्थविरेषु नवकेषु मध्यमेषु कुलेषु
चारिकां चरसि शस्यघातं विय मन्ये करोन्तो नायं कुमारको मात्रमाज्ञासि ॥
20 एवमुक्ते आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ अपि हि मे आ-

1. M °kte ânandar âyushmantaṁ a ° cut ance° (l. 4). — 2. B °yushmâṁ kâçya°. — 4[1]. B °pah âyushmantaṁṁ â°. — 4[2]. BM °ced anyasi° B °yushmân â° BM °nando kati° M °thâgatânâ° B °tâ saṁmya° M °çrâvakânâ gaṇa° BM °ptaṁ tika(M °ko)bho° M °jñâtaṁ sa |.

7. B °yaṁ âyushmân ma° M °yaṁ âyushmâ kâçyapa âyushmantaṁ yena° B °shmantaṁ yena ° çyapaṁ e° M °çyapaṁ yeta ° pṛcchatâye |. — 8. BM °shmanto evaṁ ma°. — 10. BM °âyushmân ânanda(M °ndo) a° M °rthavaça saṁ ° B °tâ saṁmya° M °trikbhoja-naṁ cânu°.

12[1]. B °dve yâ°. — 12[2]. B yâvad e° M yâvad evaṁ ku° BM °lânâṁ ca lakshâye gupti(M °pti)ye cchâsu° BM °mâ pâpâ ami° M °gho karabha° B °ṇḍâṇavigra° M °grahavishâdaṁ° BM °datsuḥ ||. — 14. BM °yushmân â° M °rthavaçâ saṁ ° thâgatârha° B °rhatâ saṁmya° M °kânâṁ gaṇabhojanaṁ ca pravikshi° B °trikabhojanaṁ a°.

16. BM so taṁ âyushmân â° M °rshâye(?)tâye da ° ṇâye dri(?)driyeshva° B °ndriyeshu gu° M °athamâtra° B °trajñatâ° BM °yogam anu° M °madhyeme° B °carasi saçyaghâ° M° ghâtaṁ vi ° roto nâ°. — 20. BM °ndo âyushmantaṁ mahâ° M °si vi paritâni jâ° BM ° si || atha° M °ca punar me â° BM °yushman ma° M °çyapaḥ ka ° ritavya manyasi |.

युष्मन्महाकाश्यप शिरसि पि पलितानि जातानि अथ च मे पुनः आयुष्मान्महा-
काश्यपो कुमारवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ द्वितीयकं तृतीयकं पि आयुष्मां
महाकाश्यपो आयुष्मन्तं आनन्दमेतदवोचत् ॥ तथा त्वमायुष्मन्नानन्द इमाये
परिषाये इन्द्रियेष्वगुप्तद्वाराये भोजने अमात्रज्ञाताये पूर्वरात्रापररात्रं जागरि-
कायोगमननुयुक्ताये अगौरवाये सब्रह्मचारीहि स्थविरेहि नवकेहि मध्यमेहि कुलेहि 5
चारिकां चरसि शस्यघातं विय मन्ये करोन्तो न चाहं कुमारको मात्रमाज्ञासीत् ॥
द्वितीयकं तृतीयकं पि आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥
अपि हि मे आयुष्मन्महाकाश्यप शिरसि पलितानि जातानि अथ च पुनर्मे महा-
काश्यपो यावत्तृतीयकं पि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥

तेन खलु पुनः समयेन स्थूलनन्दा भिक्षुणी आयुष्मतः आनन्दस्य अनतिदूरे 10
स्थिता अभूषि ॥ अथ खलु स्थूलनन्दा भिक्षुणी आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवो-
चत् ॥ किं पुनरार्यमहाकाश्यपो अन्यतीर्थिकपूर्वो समानो आर्यमानन्दं वैदेहमुनिं
भगवतो उपस्थायकं भगवतः सन्तिकावचरं भगवतो संमुखं धर्माणां प्रतिग्रहेतारं
यावत्तृतीयकं पि कुमारवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ एवमुक्ते आयुष्मान्महा-
काश्यपो आयुष्मन्तं आनन्दमेतदवोचत् ॥ सा हि नूनायं आयुष्मन्नानन्द भगिनी 15
अकारमाणरूपा भाषति । किं पुनः आर्यो महाकाश्यपो अन्यतीर्थिकपूर्वो समानो
आर्यानन्दं वैदेहकमुनिं भगवतो उपस्थायकं भगवतो सन्तिकावचरं भगवतो संमुखं
धर्माणां प्रतियहेतारं यावत्तृतीयकं पि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥
एवमु[27 b]क्ते आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदवोचत् ॥ क्षम आ-
युष्मन्न महाकाश्यप बालो मातृग्रामो अव्यक्तो अकुशलो अचेतनो ॥ एवं यावत्तृ- 20
तीयं पि आयुष्मान्महाकाश्यपो आयुष्मन्तमानन्दमेतदुवाच ॥ सा हि नूनायमा-

2. B dvitîyakatṛi°. — 3. BM °yushmân â° B °mâye indri° M °jâgarikâya° BM °gam anuyu° °hmacârihi(M °rihhi) sthavirehi navo(M °vanejke° kâm carati sasya° M°ghâtam viya manyam karo° ham kumâro mâtrajñâmâsît | B °kumârakâ mâtram ajñâsît | .

7. B dvitiyatṛi° M °pi âyushmânanando â° çyapam e°. — 8. BM °yushmân ma° M °çiramsi paritâni jâ° B °jâtâni || atha° M °ni || ava punar me âyushmân mahâ° BM °manyeti || . — 10. B °sthûlâna° BM °bhikshuṇî M °dnanto â° nabhidûte sthi°.

11. BM °bhikshuṇî°. — 12. B °punar âya° M °çyapa anya° nim bhagavato santikâñca° cmâṇâ pra° BM °hetâram° M °yâvattṛiti° B °eyam anyeti || M °manyeti || . — 14. M °m ukto â°. — 15. BM °nûnam yam âyushmân â° ramâṇâm(B °nâm) rûpâm bhâ°.

16. M °punar âryyama° BM °pûrvo sa° M °ryânandam vaidehamu° grahetâ mam yâ° B °hetâram yâ° kam pi âyakam kumâreka° M °rakâvâdena°. — 19[1]. M °nandar âyu°. — 19[2]. M °yushmam ma° mâtugrâ° BM °çalo akshatrajño e°. — 20. M °yâvatṛitîyakam pi° çyapah â°.

21. BM sâ hi nu(M °nûnam yam âyushmân â° ramânarû°.

युष्मन्नानन्द भगिनी थुल्लनन्दाभिख्या एवमाह । किं पुनरार्यो महाकाश्यपो आर्यानन्दं वैदेहमुनिं भगवतो उपस्थायकं भगवतो सन्तिकावचरं भगवतो संमुखं धर्माणां प्रतिग्रहीतारं संमुखा चेव यावत्तृतीयं पि कुमारकवादेन समुदाचरितव्यं मन्यति ॥ तृतीयकं पि आयुष्मानानन्दो आयुष्मन्तं महाकाश्यपमेतदुवाच ॥ क्षम आयुष्मन्महाकाश्यप बालो मातृग्रामो अव्यक्तो अकुशलो अचेतनो ॥

एवमुक्ते आयुष्मान्महाकाश्यपो आयुष्मन्तमानन्दमेतदवोचत् ॥ न खलु पुनरहमायुष्मन्नानन्द अभिजानामि पूर्वं प्रव्रज्यायां प्रव्रजितो इति बहिर्धा अन्यं शास्तारं व्यपदिशितुमन्यत्रैव तेन भगवता तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन । मह्यं खल्वायुष्मन्नानन्द पूर्वं प्रव्रज्यायामप्रव्रजितस्य एतदभूषि । संबाधो पुनरयं गृहावासो रजसामावासो अभ्यवकाशं प्रव्रज्या । तं न शक्यं अगारमध्यावसन्तेन एकान्तसंलिखितमेकान्तमनवद्यं परिशुद्धं एकान्तपर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं । यन्नूनाहमगारस्मादनगारियं प्रव्रजेयं ॥ स खल्वहमायुष्मं आनन्द अन्यूनं गृहावासं प्रहाय अशीतिं हिरण्यसुवर्णस्य शकटवाहानवहाय पञ्च च दासशतानि पंच च दासीशतानि पंच च पशुशतानि पंच च ग्रामक्षेत्रशतानि एकूनं च हलसहस्रं भद्रां कापिलेयां सुवर्णक्षीरिकां अवहाय एकं कर्पासिकं पटपिलोतिकमादाय ये लोके अर्हन्तो तेषामुद्दिश्य अनुप्रव्रजेहं । तेन खलु आयुष्मन्नानन्द समयेन न कोचिदन्यो लोके अर्हन्तो अभूषि अन्यत्रैव तेन भगवता सम्यक्संबुद्धेन ॥ स चाहमायुष्मन्नानन्द तथा प्रव्रजितो समानो संवत्सरपरमाये रात्रीये अद्राक्षीद् भगवन्तमन्तराय राजगृहस्य-बहुपुत्रके चैतिये । दृष्ट्वा च पुनर्मे अद्वयसंज्ञा उदपासि सम्यक्संबुद्धं पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं सु[275ᵃ]गतं च पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं सर्वदर्शिं च पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं अपरिशेषज्ञानदर्शनं च पश्येयं भगवन्तमेव पश्येयं ॥

1. B *vaideha * khaṃ dhamāṇāṃ* M *khāye yāva* B *ritavya manyanti | . — 4[1]. M *nandar āyushmantaṃ ma* B *ntaṃ kāçya*. — 4[2]. M *kāçya bāro mātṛigrāmar avya* B *bālā mātṛi * çalo akshatrajño | M *lo akshayajño || .

6[1]. BM *yushmān āna* B *jānāni pū* M *stāra vyaṃvadiçatu* B *nyatraṃ ca tena bha* nāhatā sa* ddhenā ma*. — 8. M *yushmān ānanda pūrvapravrajyem apravraji*. — 9. M saṃbodho* B *sāmāvāse a*. — 10. M *ntena ekāntaṃ saṃ * dyaṃ ekāntapari* BM *ddhaṃ | a*.

11. M *ryānagārariyaṃ pravrajjeyaṃ | . — 12. B *yushmam āna* M *yushmān ānanda alukhaṃ gṛihavāsa pra* B *ya açitīṃ hi * çakatā vāhana vahāya pa* M *çakatavāhana vahā pañca va dāsa* B *traçatāni | ekūna ca ha* M *ni | ekona vaṃhala * bhadraṃ kā* rṇnasaṃrikā? ava* B *rṇnasamikā ava * karshāçikam paṭa* M *rpāçikaṃ* BM *ya || ye* M *arhanta teshām udiçya anupravṛijjehaṃ || B *vrajjehaṃ || .

16. BM *yushmān ā* B *yena koci* M *yena na kvaci* BM *shi | a*. — 17. BM *yushmān ā* M *jitaḥ samā* BM *so saṃvatsa* B* ntarā ca rāja* BM *ke cetiye | . — 19. B *ada-

स खल्वहमायुष्मनानन्द येन भगवांस्तेनोपसंक्रम्य भगवतः पादौ शिरसा व-
न्दित्वा एकान्ते अस्थासि एकान्ते स्थितो इममायुष्मनानन्द भगवन्तमेतदवोचत् ॥
शास्ता मे भगवां श्रावको ऽहमस्मि सुगते ॥ एवमुक्ते आयुष्मनानन्द भगवां मम
एतदुवाच ॥ एवमेव काश्यप अहं काश्यप शास्ता त्वं च मे श्रावको । यो
हि कोचित्काश्यप एवं सर्वचेतोसमन्वागतं श्रावकं अभित्वासम्यक्संबुद्धो एव समानो 5
सम्यक्संबुद्धो ति प्रतिजानेय असर्वज्ञो येव समानो सर्वज्ञो ति प्रतिजानेय असर्वद-
र्शावी येव समानो सर्वदर्शावीति परिशेषज्ञानदर्शनो येव समानो अपरिशेषज्ञा-
नदर्शनो ति प्रतिजानेय सप्तधा तस्य मूर्धा भवेया ॥ अहं खलु पुनः काश्यप
सम्यक्संबुद्धो इति येव समानो सम्यक्संबुद्धो ति प्रतिजानामि सर्वज्ञो येव समानो
सर्वज्ञो ति प्रतिजानामि सर्वदर्शावी येव समानो सर्वदर्शावीति प्रतिजानामि 10
अपरिशेषज्ञानदर्शनो येव समानो अपरिशेषज्ञानदर्शनो ति प्रतिजानामि ॥ अ-
भिज्ञाय अहं काश्यप श्रावकाणां धर्मं देशयामि न अनभिज्ञाय । सनिदानं अहं
काश्यप श्रावकाणां धर्मं देशयामि न अनिदानं । सप्रातिहार्यं अहं काश्यप श्रा-
वकाणां धर्मं देशयामि न अप्रातिहार्यं ॥ तस्य मे काश्यप अभिज्ञाय श्रावकाणां
धर्मं देशयतो न अनभिज्ञाय सनिदानं श्रावकाणां धर्मं देशयतो न अनिदानं 15
सप्रातिहार्यं श्रावकाणां धर्मं देशयतो नाप्रातिहार्यं करणीयो ओवादो करणीया
अनुशासनीति वदेमि ॥ तस्मादिह ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ किं त्वहं प्रातिमोक्ष-

pā° BM °dihaṃ paçyeyaṃ bhagavaṃtam eva(M °vaṃ) paçya° ntam eva(M °vaṃ ca) pa°
darçi ca pa° ntaṃ eva(M °vaṃ ca) paçye° M °rçyanha°.

1. M °ham ānanda āyushmān ā° B °yushmāu ā° M °yenāstenopasaṃkramitva bhagavato
pā° si ekāṃtasthitaḥ ahaṃ ā° BM °yushmān ā° M °nandam eta°. — 3. B °vakaḥ 'ham
asmiṃ su° C °ko ham a° gataḥ ‖. — 3. B °yushmāu ā°. — 4. M evaṃm evaṃ kā°
B °m evaṃ kāçyapo a° BM °ko yo°. — 4. M °hi kvaci° B °çyapam evaṃ° M °ceto si
sa° B °tosamaṃnvā° M °tvāsamyaksaṃbuddham eva° BM °buddheti prajā° M °neya ‖ atha
sarvajño yeva sarvajñeti° BM °pratijānāni ya (B °nemi yaṃ) asarvadarçāvī ye ca samā°
M °rvadarçāvī ti pratijānāmi | ye ca pariçeshaṃjñānadarçanāye ca samāno apariçeshajñā-
nadarçano ti prajānāmi | a° (l. 11) B °rçāvīti apariçeshajñānadarçanā ti pra° dhā chaṃa
mūrddhanā bha°.

8. B °pa samyaksaṃbodhi iti | ye ca samā° mi sarvajño ye ca samānā sarva° darçāvī
ye ca samā° rçano yeva samā° prajānāmi ‖. — 11. M °dharma de° B °mi | na° M °mi
nābhi° B °ya sa°. — 12. M °dharma de° B °mi | na° M °nidānimaṃ B °naṃ sa°. —
13. B °prāhāryaṃ a° M °dharma de° B °mi | na° M °hārya B °ryaṃ ta°. — 14. BM
°pa abhijñāye çrā° M °dharma de° BM °jñāya sanidā° kāṇāṃ dhamaṃ(M °dharma)
deçayato (M °toḥ ‖) ani° B °naṃ saṃprā° BM °to na prāti° B °do araṇiyo anu° M °çāsati°.

17. M ki ca haṃ° B °prātimomokshasamvara° M °kshasamvarçinto vi° sapannaṃ
sammā° B °aṇumātreshvavadye° M °treshvabandheshu° BM °kshishyan ti çikshā° M °ddha-
ga pa° B °jirā ‖.

संवरसंवृतो विहरिष्यं आचारगोचरसम्पन्नो अणुमात्रेष्ववद्येषु भयदर्शावी समा-
दाय शिक्षिष्यं ति शिक्षापदेषु कायकर्मवाचाकर्ममनोकर्मेण समन्वागतः परिशुद्धेन
परिशुद्धाजीवो ॥ एवं ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तस्मादिह ते काश्यप एवं शिक्षि-
तव्यं ॥ किं त्वहं षट्सु इन्द्रियेषु गुप्तद्वारो विहरिष्यामीति आरक्षास्मृति निध्याप-
कस्मृतिः समव[275b]स्थाविहारी आदीनवदर्शावी निःशरणः प्राज्ञो आरक्षेण
चेतसा समन्वागतः । सो चक्षुषा रूपं दृष्ट्वा न च निमित्तग्राही भविष्यन्न चानुव्यं-
जनग्राही । यतो अधिकरणं च मे चक्षुरिन्द्रियेण असंवृतस्य विहरमाणस्य अभिध्या
दौर्मनस्यमन्येवि पापकाः अकुशला धर्माः चित्तं अनुप्रावेशुः तेषां संवराय प्रतिप-
द्यिष्यामि रक्षिष्यामि चक्षुरिन्द्रियेण संवरमापद्यिष्यामि इति ॥ एवन्ते काश्यप शि-
क्षितव्यं ॥ श्रोत्रेण शब्दां श्रुत्वा घ्राणेन गन्धां घ्रायित्वा जिह्वया रसां स्वादयित्वा
कायेन स्प्रष्टव्यां स्पृशित्वा मनसा धर्मां विज्ञाय न च निमित्तग्राही विहरिष्यामि न
चानुव्यंजनग्राही विहरिष्यामि । यतो अधिकरणं च मे मनेन्द्रियेण असंवृतस्य
विहरतो अभिध्या दौर्मनस्य अन्येवि पापकाः अकुशला धर्मा चित्तमनुप्रावेशुः
तेषां संवराय प्रतिपद्यिष्यामीति रक्षिष्यामि मनिन्द्रियं मनिन्द्रियेण संवरमापद्यि-
ष्यामीति ॥ एवन्ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तस्मादिह काश्यप एवं शिक्षितव्यं ॥
किन्ति मे कायगता स्मृतिः सुखसहगता सततसमितं कायं न जहिष्यामीति ॥ एवं
ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तस्मादिह ते काश्यप एवं शिक्षितव्यं ॥ किन्ति अहं ये
केचित्कुशला धर्मा पर्यापुणिष्यन्ति सर्वन्तं आत्मदमथशमथपरिनिर्वाणार्थं ति ।
एवं ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तस्मादिह ते काश्यप एवं शिक्षितव्यं । किन्ति मे

3¹. B °kāçya çi° M °lavyaḥ | B °vaṁ ta°. — 3². B °ha to kā°. — 4. BM kiṁ tvahaṁ° B °dvāre vi° M °shyāmi iti â° BM °dhyāpakasmṛtiḥ° M °samavasyāvi° ādinavaṁ da° BM °ḥçaraṇaḥ(M °ṇa) prājño ārakshe(M °ksha)na ce° nvāgataḥ(M °to) so ca°.

6. B °ttagrāhi bha° M °ishyaṁ | na cānuvyañjanagrāhi ya° B °hī ya°. — 7. B °to abhikara° M °cakshurendriyena asaṁ° BM °vṛitasya vi° M °ataya avidyā daurmanasyāneke pāpakāç cittaṁ° BM °anuprā(M °pra)veçuḥ || teshāṁ saṁvarā° M °cakshuindriyena saṁ° B °ṇa saṁvaram āpayishyā° M °mi dati | . — 10. B çrotena ça° kāyenaṁ prashta° M °kāyena praspṛishṭa° BM °manasāṁ dharmāṁ(M °rmaṁ) vijñā° M °ttagrāhi viharishyāmi | na vānu°.

12. BM °bhavendriyāṇāṁ asaṁ(M °sa)vṛtasya vihato abhi° M °pāpakā aku° nuprevetsuḥ | te° B °vetsuḥ te° BM °shāṁ saṁvarāye pratipa(B °padyi)shyāmīti rakshishyāmi (B °shyāmi manindriyaṁ) mani(B °ndriyena saṁvara(M °na sava)ram â°. — 15². B °vaṁ ki°.

16¹. M kiṁti me° B kintu me° M °kāmaga°. — 17¹. M °çyapa çi°. — 17². M kiṁti° aṁ paryayishya° B °rṣāpraṇi° M °tmadamathaparinirvāṇā° B °ti e°. — 19¹. BM °kāçya çi°. — 19². M °çyapa çi°. — 19³. M ki me caturhi parisahyāhi° B °shyati || e° M °hri° pāpapeśpyaṁ° sthitāni | B °tāni e°.

चतुहि परिषाहि भविष्यति अधिमात्रं प्रेमं च गौरवं च ह्री चापत्रप्यं च भावना
च प्रत्युपस्थिता ति ॥ एवन्ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ तस्मादिह ते काश्यप शिक्षि-
तव्यं ॥ किन्त्वहं पंचसु उपादानस्कन्धेषु समुदयास्तंगमानुपश्यी विहरेयं । इति
रूपं इति रूपसमुदयो इति रूपास्तंगमो इति वेदना इति वेदनासमुदयो इति
वेदनास्तंगमो इति संज्ञा इति संज्ञासमुदयो इति संज्ञास्तंगमो इति संस्कारा इति 5
संस्कारसमुदयो इति संस्काराणामस्तंगमो इति विज्ञानं इति विज्ञानसमुदयो
इति विज्ञानास्तंगमो इति ॥ एवन्ते काश्यप शिक्षितव्यं ॥ स खल्वहमायुष्मन्ना-
नन्द भगवता इमिना ओवादेन ओवादितो अष्टाहमेवानूपि शैक्षो सकर[॥७६b]-
णीयो नवमे दिवसे आज्ञामारागये ॥

तस्य मे आयुष्मन्नानन्द भगवां इमिना ओवादेन ओवादित्वा उत्थायासनातो 10
प्रक्रामि ॥ स खल्वहमायुष्मन्नानन्द भगवन्तं गच्छन्तं पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धो
हं ॥ तस्य मे आयुष्मन्नानन्द भगवन्तं पृष्ठिमेन पृष्ठिमं समनुबद्धस्य एतदभूषि ।
अहो भगवां पुनर्मार्गादपक्रम्यान्यतरं वृक्षमूलं निश्राय तिष्ठे । प्रज्ञापयेयं अहं भग-
वतो कर्पासिकपटपिलोतिकसंघाटीं ॥ तस्य मे आयुष्मन्नानन्द भगवानिदमेवरूपं
चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय मार्गादपक्रम्यान्यतरं वृक्षमूलं निश्राय अधिष्ठासि ॥ 15
प्रज्ञापयेदहमायुष्मन्नानन्द भगवतो कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटीं निषीदि भगवां
प्रज्ञप्त एवासने ॥ निषद्य खल्वायुष्मन् आनन्द भगवां एतदुवाच ॥ सुखिता

3¹. BM kinvahaṃ° M °upādānaska° °samudāyastaṃ° B °anudayāstaṃ° M °dayaṃçī°. — 3². M iti rūpaṃ samu° B °paṃ | rūpasa° °danā iti | vedanāsam° °jñā iti saṃjñā iti saṃjñā samudayo iti saṃjñāstaṃga° M °rā iti saṃskārāsamudayo iti saṃskārāṇām astaṃgamo iti vijñānasamudayo iti vijñānāstasamudayo iti ||.

7¹. M evaṃ te kha°. — 7². M °yuṣmān ānanda imnā o° B °dit | gai° M °do | yokahā karaṇīya na ca mo° B °yo na ca mo° BM °ye ājñā°. — 10. B °yuṣmān ā° M °yuṣmānanda kha °tthāyāsanāme pra°.

12. B °trayam ā° BM °yuṣmān ā° °ntam pṛṣṭhime ° baddho(M °ddho) haṃ ||. — 13. B °yuṣmānna ā° M °yuṣmān āna° BM °gavato(B °nto) pṛṣṭhimena pṛṣṭhi(B °ṣṭi)-maṃ° B °baddhasya° M °baddha santad a°. — 13². M °punaḥ mārgā° B °r mārgād a° M °laṃ niçrayati | ti° BM °ṣṭhe pra°. — 13³. B prajñāpayeyaṃ | a° BM °rpāsikapaṭapilo-tikasaṃ° M °ghāṭi | B °ṭīṃ mahā° (l. 16). — 14. M °me | āyuṣmatām a° jñāya mārgād apa° °laṃ niçrāya a°. — 16. M aprajñā° yuṣmān ā° °rpāsānā paṭapilotikasaṃghāṭī ni-ṣīdet | kha° B °ṣīda kha° BM °sane ni°.

17¹. B °ṣadya | kha° M °dya || atha kha° BM °yuṣmān ā°. — 17². BM °khaniyaṃ (M °yaṃ) kāçyapa karpā(B °parkā)sānāṃ paṭa(M °ṭa)pilotika(M °tikā)saṃ° M °ghāṭī ka° (l. 8) B °ghāṭī mṛdukādayaṃ kāçyapa karpāsānāṃ paṭapilotikasaṃghāṭī snigdhikādayaṃ kāçyapa karpāsānāṃ paṭapilotikasaṃghāṭī sukhasaṃsparçāyaṃ kāçyapa karpāsānāṃ paṭapilotikasaṃghāṭī tanukādayaṃ kāçyapa karpāsānāṃ paṭapilotikasaṃghāṭī(° BM °lahu(M °laghukādayaṃ(M °ya)

सुदरं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी मृदुकादयं काश्यप कर्पासानां पट-
पिलोतिकसंघाटी मक्षिनादयं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी सुखमादयं
काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी तनुकादयं काश्यप कर्पासानां पटपिलोति-
कसंघाटी सक्ष्णादयं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी सुकुतिकादयं का-
5 श्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी प्रवरादयं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसं-
घाटी शोभनादयं काश्यप कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी सर्वांगनादयं काश्यप
कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी ॥ स खल्वहमायुष्मन् आनन्द भगवन्तमेतदुवाच ॥
लाभा मे भगवन्सुलब्धा भवेत् यन्मे भगवान्कर्पासानां पटपिलोतिकसंघाटी प्रति-
गृह्णीय ॥ एवमुक्ते आयुष्मन् आनन्द भगवान्मम एतदुवाच ॥ इच्छसि पुनः त्वं
10 काश्यप तथागतस्य सन्तिके शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं धारयितुं ॥ एवमुक्ते-
हं आयुष्मन् आनन्द भगवन्तमेतदुवाच ॥ लाभा मे भगवन्सुलब्धा भवेत् यन्मे
भगवां शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं ददेय ॥ अदासि खलु मे आयुष्मन्नानन्द
भगवां शाणानां पांशुकूलानां संघाटीं प्रतिगृह्णे अहमायुष्मन्नानन्द भगवतो शा-
णानां पांशुकूलानां संघाटीं ॥ यदि खल्वायुष्मन्नानन्द सम्यग्वदमाना वदेन्सुः
15 भगवतो श्रावको शास्तु संमुखं शाणं पांशुकूलं प्रतिगृहे एवमेव ते सम्यग्वदमाना
वदेन्सुः । तत्कस्य हेतोः । अहमायुष्मन्नानन्द शास्तु संमुखं शाणपांशुकूलानां प्र-
तिगृहीता[276b]रो श्रावको ॥ यत्तदानन्द सम्यग्वदमाना वदेन्सुः भगवतो पुत्रो

kâçyapa karpâsânâṁ(M °çânâṁ) paṭa° M °karpâçânâṁ pa° çlakshṇada° karpâçânâṁ ço° BM °bhanâdayaṁ(M °daṁ) kâçyapa karpâsâ(M °çâ)nâṁ paṭapilotikasaṁ(B °nâṁ saṁ)ghâ°.

7. M °haham ânandam âyushmâṁ bhagavaṁtam e° B °yushmân â°. — 8. M °bhagavat sulabdhâ° bhavetuḥ yaṁ me bhagavâ° B °bhavetuḥ | yan te bhagavan ka° M °rpâçânâṁ° BM °gṛihneya ‖. — 9[1]. BM °yushmân â°. — 9[2]. BM °çyapas tathâ° M °ntike keçaçyânâṁ pâṁsukûlânâṁ saṁ° B °kûlaṁ saṁ° M °ghâṭṭ dhâ°. — 10. M °kte â° BM °yushmân â°.

11. M °vat sulabdhâ bhavetuḥ yaṁ me bhagavan keçânâ° B °vetuḥ | yan me bhagavâṁ keçânâ° BM °deya | (M °yâ) adâsi(M °si |) khalvaham â(B °m âyushmân âyunde karpâsâ(M °çâ)nâṁ paṭapiloti(M °tî)kasaṁghâṭiṁ pratigṛihna(M °hne |) âyushmân ânanda bhagavâṁ karpâsâ(M °vân kârpâçâ)nâṁ paṭapilotikasaṁghâṭiṁ adâ°. — 12. BM °si | kha° M °me ânanda âyushmâṁ bhagavân kaçmaçânâṁ pâṁ° gṛihnate | a° B °gṛihne | aham ânandam âyushmaṁ bha° M °yushmân â° vato kaçmaçânâṁ pâṁ° B °to çânâṁ pâṁ° BM °çukulâ° ṭiṁ samo | (M °samo ‖) kha°. — 14. M °yushmân â° B °gvadamânâ° BM °detuḥ bha° çrâvaka çâ° M °khaṁ keçânaṁ° BM °kûlânâṁ pra° M °tigṛihe | ayam evaṁ te° B °he | ayam e° M °damâna va° BM °detuḥ ‖.

16[1]. M °hetor aha°. — 16[2]. M °yushmân âna° khaṁ keçânâṁ pâṁçukulânâṁ° B °çâṇam pâṁ° M °tigṛihe° vakâṁ |. — 17. BM °detuḥ ‖ bha° M °tra osaro mu° jâto dharmayo dharmanirmito dharmadâyadâ sa â° BM °da mama evaṁ(B °sa) te sa° B °detuḥ ‖.

औरस्यो मुखतो जातो धर्मजो धर्मनिर्मितो धर्मदायादो न आमिषदायादो एव-
मेव ते सम्यग्वदमाना वदेन्सुः । तत्कस्य हेतोः । अहमायुष्मन् आनन्द भगवतो
पुत्रो औरस्यो मुखतो जातो धर्मजो धर्मनिर्मितो धर्मदायादो न आमिषदाया-
दो ॥ कुंजरं पि सो आयुष्मन् आनन्द षष्टिहायनं तालपत्रिकाये छादितव्यं मन्येय
यो मे तिस्रो विद्या षडभिज्ञा बलवशीभावं छादयितव्यं मन्येया । नदीयो पि 5
सो आयुष्मन् गंगाये स्रोतं रजमुष्टिना आवारितव्यं मन्ये यो मे तिस्रो विद्या षडा-
भिज्ञां बलवशीभावं छादयितव्यं मन्ये । वातं पि सो आयुष्मन्नानन्द जालेन
बन्धितव्यं मन्ये यो मे तिस्रो विद्यां षडाभिज्ञां बलवशीभावं छादयितव्यं मन्ये ।
आकाशं पि सो आयुष्मन् आनन्द पांसुना कर्तव्यं मन्ये यो मे तिस्रो विद्या षडा-
भिज्ञा बलवशीभावं छादयितव्यं मन्ये ॥ यस्य पुनः खलु आयुष्मन्नानन्द एतेषां 10
पंचानां भिक्षुशतानां स्यादपि कांक्षा विचिकित्सा वा सो प्रश्नं पृच्छतु अहं प्रश्नस्य
व्याकरणेन एवमेतं सम्यक्सिंहनादं नदामि ॥ एवमुक्ते ते भिक्षू आयुष्मन्तं महाका-
श्यपमेतदुवाच ॥ यस्य खलु पुनरायुष्मन्महाकाश्यप स्यात्कांक्षा वा विचिकित्सा
वा सो आयुष्मन्महाकाश्यप प्रश्नं पृच्छेया संमोदेम च वयमायुष्मन्महाकाश्यप एवं
च अनुवृत्ता इतो च उत्तरि भूयो इतो च श्रेयो ॥ अथ खलु आयुष्मां महा- 15
काश्यपस्तां भिक्षू धर्म्या कथया संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा संप्र-
हर्षयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥

अचिरप्रक्रान्तो च आयुष्मान्महाकाश्यपो सर्वावन्तेन कालेन नानाप्रलोकितेन
स्थूलनन्दां भिक्षुणीं अवलोकेति अपि नाम चित्तं प्रसादेय तस्य चेदं शकटचक्र-

2¹. M °hetor a° B °toḥ a°. — 2². BM °yushmān â° M °tro maro mukhato dharmajo dha° B °jâto dharmajño dha° M °rmadâyâdo nâ â° BM °do kuñ°. — 4. BM °yushmān â° M °sha-shṭihâ ° vyaṁ anyeya | yo° B °vyaṁ anye ca yo ° shaṭvâbhi° BM °balaṁ va° B °çibhâvaḥ cchâ° M °bhâvaḥ cchâ ° vyaṁ anye | âkâ° (l. 9) B °vyaṁ anyeyâ na°. — 5. B °yushmān gaṁgâye çrotaṁ ° nâ âcaritavyam anye yo ° shaṭvâbhi ° vaṁ ca cchâ ° tavya manye vâ°.

7. B °tavya manye yo ° shaṭvâbhijñânaṁ balaṁ vaç ° tavya manye | . — 9. BM âkâçe pi ° kartavya manye° B °shaṭvâbhi° BM °balaṁ va° M °çibhâvaḥ cchâ ° tavya manyate | B °tavya manye | . — 10. BM °yushmānn â° B °vicikitsâ° M °pricchati | a° B °na etam etaṁ saṁmya° M °evaṁm e° BM °nadâti | .

12. M evaṁm a°. — 13. M °çyapa syâṁ kâṁkshâ vicikitsâyâ sa vâ so â° B °kitsayâ vâ so° BM °yushmān ma ° bhâvema sa va ° M °vayaspa âyu° B °shmān kâçya° BM °pa mâ e° M °vṛitta | ato ca uttari ato ca çreyo | B °vṛito ato ca uttari bhûyo ano ca uttari ato ca çreyo | . — 15. M °bhikshunâṁ karmapathayâ°.

18. BM °çyapo(M °po) sarvantaṁ tena kâle(B °kâye)na nâ° B °bhikshuṇîṁ° M °kshuṇîṁ avalokiteti | a° B °ti | a° M °praçâdeya ° mâtraṁ prithivîm anuvartitu ca taṁ° B °mâtrâṁ prithivîm anuvartitena ca taṁ sthûlânandâṁ bhikshuṇîṁ ci° M °nandâṁ bhikshuṇî cittâṁ praçâdesi | B °si pra°.

माता पृथिवी अनुपरिवर्त्तें न च सा स्थूलनन्दा भिक्षुणी चित्तं प्रसादेति । प्रदु-
ष्टचित्ता स्थूलनन्दा भिक्षुणी आयुष्मतो महाकाश्यपस्य सन्तिके विवरमदासि
समनन्तरं कालगता च पुनरायुष्मन्ते महाकाश्यपे चित्तमाघातेत्वा अन्यतरस्मिं
महानरके उपपन्ना एवमेतं श्रुयति ॥

5 [२७७] समाप्तं महाकाश्यपस्य वस्तुप्रव्रज्यासूत्रं ॥

राजगृहस्य अर्धयोजने नालन्दग्रामकं नाम ग्रामं ऋद्धो च स्फीतो च समृद्धो
च । तत्र ब्राह्मणो महाशालो आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतवित्तस्वापतेयो
प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्यश्वगज-
गवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो ॥ तस्य दानि ब्राह्मणमहाशालस्य शारी
10 नाम ब्राह्मणी भार्या प्रासादिका दर्शनीया । तस्य दानि शारीये ब्राह्मणीये पुत्रा
धर्मो उपधर्मो शतधर्मो सहस्रधर्मो तिष्यो उपतिष्यो एते सप्त पुत्राः षट् निविष्टाः
सप्तमो उपतिष्यो कनीयसो अनिविष्टको गुरुकुले वेदमन्त्रामधीयति ॥ राजगृ-
हस्य अर्धयोजनेन कोलितग्रामकं नाम ग्रामं ऋद्धो च स्फीतो च समृद्धो च बहुज-
नाकीर्णो च । तत्रापि ब्राह्मणमहाशालो आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतध-
15 नधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्यश्वगजगवेडको
प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो मौद्गल्यायनगोत्रेण ॥ तस्य कोलितो नाम पुत्रो
प्रासादिको दर्शनीयो पण्डितो निपुणो मेधावी । तत्रैव गुरुकुले वेदमन्त्रानधी-
यति । तत्रैव उपतिष्यो अन्यानि च पंचमात्राणि माणवकशतानि ॥ सर्वप्रथमं

1. B °ndâye bhikshûṇiye â° M °ndâye bhikshûṇiya â° BM °si(M °si [) samanantaraṁ kâ° dûmate mahâ° M °çyape cittam âghâtetvâ ° upapannâḥ etthaṁ e° B °nnâ etthaṁ e°. — 5. M °traṁ samâptaṁ ‖.

6. M atha râ° landaṁ nâmam eka grâmaṁ asti ṛi° B °mriddho ca ta°. — 7. B °çâlâ âḍhyo° M °lo âdyo mahâ ° bhoge prabhûtacittasvâ° B °cittasyâpate° BM °çakoshṭâgâ° M °styaçvâgaja° BM °sheyo ta°. — 9. M °sya çâli nâ° BM °nîyâ ta°. — 10. BM tasya dâ° M °çâlîye bra ° ye putro dha ° rmo çatadharmo sa ° shaṭ vinishṭâḥ ° shyo anya anidhishṭako gu° B °anivishṭhako gu° M °mantro dhîyati ‖.

12. B °nnaṁ riddho ca sphî° M °sphîta ca sa° BM °rṇṇo ca ta°. — 14. B °çâlâ âḍhyo° M °lo âdyo mahâdhano° BM °çakoshṭâgâ° M °ro prabhûtarûparaja ° ealakâ pra° BM °sheyâ maudgalyâyana(M °yato)gotreṇa ta°.

16. M °dîyo paṇḍito ni putro me°. — 17. M °le medamantrân dhiya°. — 18ᵃ. M °traivaṁ upa° B °trâni mâṇa° BM °ni sa°. — 18ᵇ. BM sarve pra ° fikoṁ a° B °mantra a° M °ntrân adhi ° yogena ca dinnaḥ âryyasya ca âcâryyasya çuçrushâ° B °çuçrushâ° M °çyadhanasya niryyâ° BM °chatraṁ a° M °pânahaṁ yashṭi° B °yashṭiṁ ka° M °ṇḍaluṁ çikaçânâṁ ‖ B °ṇḍaṁ ‖.

कोलितेन उपतिष्येण च वेदमन्त्रा अधीता अनुयोगो च दिन्नो आचार्यस्य च आचार्यशुश्रूषा कृताचार्यधनो च निर्यातितो छत्रं उपानहा यष्टि कमण्डलूका ग्रामशाटं ॥

ते दानि उभये संमोदिका प्रियमाणा अभीष्टचित्ता । उपतिष्यो पि नालन्द-ग्रामातो कोलितग्रामकं गच्छति कोलितस्य दर्शनाये । कोलितग्रामातो पि कोलितो नालन्दग्रामकं गच्छति उपतिष्यस्य दर्शनाये ॥ राजगृहे समसमं गिरियग्रसमाजं नाम पर्व वर्तति पंचानां तपोशतानां ॥ तत्र दानि पर्वाहि तपोशतेहि पंच उद्यानशतानि । सर्वाणि पंच उद्यानशतानि पर्णेहि जनसहस्रेहि भरितानि भवन्ति दर्शनशतानि वर्तन्ति संगीतिशतानि वर्तन्ति अपराणि च नटनर्तकल्लमल्लपाणिस्वरकानि डिम्बरवलम्बककुम्भथूणिकशतानि ॥ ते दानि ब्राह्मणमहाशालपुत्रा उपतिष्यो च [277b] कोलितो च चतुर्घोटेहि रथवरेहि युक्तेहि चेटसहस्रेहि संपरिवारिता गिरियग्रसमाजं प्रेक्षका गता ॥ ते दानि सत्वा सकुशलमूलपुण्या चरपरीत्तगृहा कृताधिकारा पुरिमकेषु सम्यक्संबुद्धेषु प्रत्येकबुद्धश्रावकमहेशाख्येषु च उत्पन्नसत्वाधिकारा छिन्नबन्धना भवोत्पत्तिका आर्यधर्माणां आराधनाये चरम-भविकाये हेतुप्रत्ययचारिका सत्वा ॥ तेषामुभयेषां तत्र गिरियग्रसमाजं प्रेक्षन्तानां पौराणेन कुशलमूलेन हेतुमुपदर्शितं ॥ शारिपुत्रस्य तं जनकायं दृष्ट्वा अनित्यसंज्ञा उत्पन्ना इमं एतकं जनकायमभ्यन्तरा वर्षशतस्य अमिलताय सर्वं न भविष्यति ॥ मौद्गल्यायनस्यापि जनकायस्य तस्य हसन्तानां हक्कारं च क्षिपन्तानां दन्तमालानि

4b. M °moditā priyamāṇā a° BM °bhikshuṃ cittā | u(M °tiām u)pa°. — 4b. M °ti-shyāti | nāladagrāmāto kolito° B °tishye ti nāladagrāmā°. — 5. BM °nāladagrāmā° B °cchati upadarça° M °cchati upatishyadarça°.

6. B °gṛihaṃ nāma° M °he samasā girimagra ° ma parvataṃ vartati pañcānāṃ ca ta-paçatā° B °cānāṃ capoçataçatānām ta°. — 7. BM °hi tapato(M °tapa)çata° BM °āni ca°. — 8. M °dyānaçatānāni ° rçanaçatāni vartati sarū ° ni vartata parā° B °gīteçatāni vartanti | apa ° ḍimbalambalamdakakumbhatunika° M °natavaralambakakumbhatūṇikaça-tāni vartati | saṃgītiçatāni vartati aparāṇi ca naṭanartakarillamallapāṇisvarakāni ḍimba-ravalambakakumbatūṇikaçatāni | . — 10. BM °putro u° B °to ca cāturghoṭehi a° M °to ca cāturghoṭehi a° B °vārito gi° M °vārito girimagra° B °kshakā matā | M °kshakā ma-tāḥ | .

12. M °ni satvāḥ kuça ° tyekabuddhamahaçākhyeshu ca utpatta° BM °tikā | āryadharmāṇām ārāgaṇāye caramu(M °ye caramu)bha° B °hetupratyayacārikā satvā te°. — 15. B °girigra° M °girimagra ° darçayitaṃ | B °rçitaṃ | .

16. BM çāliputra° B °anityasaṃ ° tpanno | ° M °tpanno so dāni maudgalyāyana çāliputraṃ paridīrghamukhavarṇa dṛishṭvā āha | imaṃ ekantaṃ jana ° rya avadyataye sarvaṃ bha°. — 18. B maudgalyā° BM °yanasyāpi° B °tasya sahantā° M °hasantānāṃ ha ° naṃ dantamā°.

दृष्ट्वा अरतिसंज्ञा उत्पन्ना । सो दानि मौद्गल्यायनो शारिपुत्रं परिदीनमुखवर्णं दृष्ट्वा आह ॥

मनोज्ञ वल्लीस्वरगीतघोषा
विपञ्चिकास्फोटितसार्थनादाः ।
5 शृण्वन्ति शब्दा मधुरा मनोज्ञा
रङ्गे भवां किं परिदीनवक्त्रो ॥
हृष्टस्य कालो न हि शोचितस्य
रमितस्य कालो अरतिं जहाहि ।
शृणोहि संगीतिमिवाप्सराणां
10 हृष्टाननो भोहि मनुष्यनन्दने ॥

अथ खलु शारिपुत्रो माणवो मौद्गल्यायनं माणवमेतदुवाच ॥

एते विषयसंरक्ता विषयाश्च चलाचला ।
भवेषु च द्रव्येषु च का रतिर्बालबुद्धिनां ॥
अचिरं मुनिस्मा सर्वे अतृप्ता कामलोलुपाः ।
15 अस्तगता गमिष्यन्ति मृता अक्षपरायणाः ॥
तस्ये संज्ञा न रमेति मौद्गल्यायन न मे रती ।
विपुला प्रतिभा चैव भाविता मतिया रतिः ॥
समयो खु धर्मं चरितुं नरकिन्नरा सुरासुरमनुचरा पि ।
कामरतीभिर्मोचिता अतृप्तमनसा गता विलयं ॥
20 यो वने कायविवेकरतो अधिगच्छे मद्कालोपगतो ।

1. M atha man° B °maudgalyāyano çāliputraṁ paridī° M °lyāyana çāliputra āha ‖. — 3. M °jñatatrasu ° ṭika āryyanā° B °ṭika āryanānā |. — 5. M çrūyanti ça° BM °jñā raṅge bhavāṁ kiṁ(M °vā ki) pa°.

7. B hṛishṭasya kā° M hṛishṭasya kā° jahohi ‖. — 9. M °m iva apsa° BM °hṛishṭā narā(M °rāuyā)sya ma° B °nushena nandano ‖ M °ndano ‖.

11. BM °çāliputro ° maudgalyāyanamāṇava°. — 12. M °çca calācalāḥ |. — 13. M calesha dra° B °veshu dravyeshu kā° M °rati bā° BM °nāṁ a°. — 14. BM °cirā munisa (M °sa ?) sarve° M °lupā |. — 15. M vyasanagyā gami°.

16. B etam me° M etaṁ me° BM °maudgalyāyana(B °ṇa) me rati(M °ti |) vi°. — 17. B °pratibhārikā ramati | yo sa ° M ° bhāvitā matiyo ra °. — 18. M samayeshu ça dharmaçaraṇaṁ cari° B °rmaṁ caraṇaṁ cari° M °nnaraḥ ‖ surāsurānarāḥ pa B °rāsuramanucari pi kā°. — 19. B °ratibhi lili° M °ratibhirlilitāḥ | a° M °gatāçca vi° BM °yaṁ samayo kha (M °yeshu) dharmaṁ caraṇaṁ(M °ṇa) caritaṁ yo°. — 20. BM yaṁ(M °jan)vane ° yo kāmavivekarato adhi(M °toḥ dhi)gacchati (B ° ti ‖) madakāla(M °ro)pagatā spṛ°.

स्पृहयन्ति तस्य देवा पि मरुचीर्णं हि दुष्करं चरितं ॥
समानं सुखदुःखेषु रतीषु अरतीषु च ।
यं नैमित्ता प्रशंसन्ति सो हं शारिसुतो भवे ॥

सो दानि शारिपुत्रमाणवको तं मौद्गल्यायनमाणवकमामन्त्रयति ॥ प्रव्रज्या मे अभिप्रेता प्रव्रजिष्यामि ॥ मौद्गल्यायनो आह ॥ यं भवतो इष्टं तमस्मा[278a]-पि इष्टं अहमपि प्रव्रजिष्यामि ॥ मौद्गल्यायनो आह ॥

या गती भवतो इष्टा अस्माकमपि रोचति ।
त्वया सार्धं मृतं श्रेयं न च जीवितं त्वया विना ॥

तेन खलु पुन समयेन राजगृहे नगरे संजयी नाम वैरटीपुत्रो परिव्राजको पंचाशपरिवारो परिव्राजकारामे प्रतिवसति ॥ ते दानि शारिपुत्रमौद्गल्यायन-माणवका परिव्राजकारामं गत्वा संजयिस्य वेरटिकापुत्रस्य परिव्राजकस्य सकाशे परिव्राजकप्रव्रज्यां प्रव्रजिता ॥ शारिपुत्रेण सप्ताहप्रव्रजितेन सर्वाणि परिव्राजक-शास्त्राणि अधीतानि मौद्गल्यायनेनाप्यर्धमासेन सर्वाणि परिव्राजकशास्त्राणि अ-धीतानि ॥ ते दानि आहन्सुः ॥ नायं धर्मो नैर्याणिको तत्करस्य दुःखक्षयाय संवर्तति गच्छाम पृथक्पृथक्स्वाख्यातं धर्मविनयं पर्येषामः यत्र दुःखस्य अन्तक्रिया प्रवर्तति । यो मे प्रथमतरं स्वाख्यातं धर्मविनयं ..... तेन अपरस्य आख्या-तव्यं । ततः सहिता आर्यधर्मविनये प्रव्रजिष्यामः ॥ ते दानि तानि परिव्राज-कशास्त्राणि संगीतीकृत्वा राजगृहं प्रविष्टा अन्येन शारिपुत्रो परिव्राजको अन्येन मौद्गल्यायनो ॥

1. M spṛihanti | ta° BM °sya daçā pi maruji(M °ki)rṇṇehi dushkaram çcaritum sa°. — 2. BM °māna(M °nā |) sukha° M °duḥkheshu aratīshu cāham nai° B °ca ham nai°. — 3. B °mittam praçasanti | so ham çālisuto bhavā so dā° M °mittikam praçamsanti | so ham çāliputro bhavān so dā°. — 4[1]. B °çāliputra māṇavakā tam° M °çālipu māṇavako° BM °maudgalyāyaṇamā° M °kam āramayati | . — 4[2]. M °shyāmīti || . — 5[1]. BM maudgalyā-yana(B °ṇa) āha || . — 5[2]. B °bhagavato° M °bhavata ishṭam ta°.
6. BM maudgalyāyaṇo(M °ṇa) ā°. — 7. B °bhagavato ishṭā 'smākam a° M °ishṭo asmākam abhiro°. — 8. B °rddham amṛitam° M °çreyam na ca° BM °vitam tva°. — 9. M °nāma veraṭiputra° pañcaçataparivā°. — 10. BM °çāliputra maudgalyāyana(B °ṇa)-mā° jayishya vairaṭikaputra°.
12. BM çālipu° M °hapravrajite° BM °maudgalyāyanenāpya(B °ṇenāpyā)rddha°. — 14[2]. B °dharmā nai° M °dharma nairyāṇiko | tatkasyatoradukhakshayāya samvartti° cchā-mi pṛi° B °ryeshāmaḥ° M °antarkriyā°.
16. M °sya khyā°. — 17[1]. B tato sa°. — 17[2]. BM °gītim kṛi° çāliputra(B °treṇa) pa° mauṅga° B °yano || .

तेन खलु पुनः समयेन भगवानन्तरागिरिरिकां यष्टीवने उद्याने यथाभिरन्तं वि-
हरित्वा वेणुवनमनुप्राप्तो तत्रैव विहरति वेणुवने कलन्दकनिवापे महता भिक्षुसं-
घेन सार्धमर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैः ॥ अथ खल्वायुष्मानुपसेनो कल्यमेव निवास-
यित्वा पात्रचीवरमादाय राजगृहनगरे पिण्डाय प्रक्रमे ॥ अद्राक्षीत् शारिपुत्रः
5 परिव्राजको आयुष्मन्तं उपसेनं दूरत एवागच्छन्तं प्रासादिकेन अभिक्रान्तप्रतिक्रा-
न्तेन आलोकितविलोकितेन संमिञ्जितप्रसारितेन संघाटीपात्रचीवरधारणेन नागो
विय कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मता-
प्राप्तेन युगमात्रं प्रेक्षमाणो दृष्ट्वा च पुनः अतीव मानसं प्रसीदे ॥ कल्याणा
पुनरियं प्रव्रजितस्य ईर्या । यन्नूनाहं तस्य उपसंक्रमेयं ॥ अथ खलु शारिपुत्रो
10 परिव्राजको येनायुष्मानु[278b]पसेनस्तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मता उपसेनेन सार्धं
संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारेत्वा एकान्ते अस्था-
सि । एकान्तस्थितः शारिपुत्रः परिव्राजको आयुष्मन्तमुपसेनमेतदुवाच ॥ शास्ता
भगवानुत श्रावको ॥ एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥
श्रावको हं आयुष्मं ॥ एवमुक्ते आयुष्माञ्छारिपुत्रो परिव्राजको आयुष्मन्तमुपसे-
15 नमेतदुवाच ॥ किंवादी भवतो शास्ता किमाख्यायी कथं पुनः श्रावकाणां धर्मं
देशयति केथंरूपा चास्य श्रावकेषु अववादानुशासनी बहुलं प्रवर्तनीयं भवति ॥
एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ अल्पश्रुतो हमस्मि आ-
युष्मन्तं अर्थमात्रं कथेयं ॥ एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको आयुष्मन्तमुपसेन-
मेतदुवाच ॥

20 अर्थेन मह्यं कार्यं किं भोति व्यंजनं बहु ।
अर्थगुरुको ह्यर्थविदो अर्थेनार्थं चिकीर्षति ॥

1. M °traivaṁ vi° BM °ne kala(M °ṇḍa)kani° B °sārddhaṁm arddhatra° M °sārdhe arddhatra°. — 3. B °kālasyai° M °ḥmayeva ni° °re piṇḍāya caritvā pra° B °me a°. — 5. B °kshit | çā° M °t çāliputro pari° M °kena abhiprakrānto prati° tena saṁmiñji° B °tra cīvadhāraṇe° M °ne dṛiptā ca punar atīi° B °side ka°.
8. M kalyāṇāṁ pu° °sya īrshyā | B °sya iryyā | . — 9ᵃ. M yaṁ nūnā°. — 9ᵇ. BM °çāliputra° niyāṁ kathā saṁmoda(M °dana)yitvā sārā(M °çālā)paṇīyāṁ(M °nīyā) ka° sthāsi e°.
12ᵃ. M °sthito çāliputro pa° B °çālipu° M °mna eta°. — 12ᵇ. B °n utā çrā° M °n utāhi çrā°. — 13. M °çālipu°. — 14ᵇ. M °n çāliputraḥ pari° B °ko āyushmam upa°. — 15. M °khyāhi kathaṁ punaḥ | çrāvakānāṁ dha° B °yati kaṁrū° M °pā cāsya° B °rttanīye bha°.
17ᵃ. M °senaḥ çālipu°. — 17ᵇ. BM °to haṁ asmiṁ ā°. — 18. M °çālipu° B °ālmam upa°. — 20. M °kiṁ hoti vyañjanakaṁ subahukaṁ artha° B °janaṁ subahukaṁ pi a°. — 21. BM °ruko hi arthavijño artha° M °rthaṁ vicīryati B °rshati va°.

वयमपि एतत्संभारं वाचायत्यं निरर्थकं ।
आगृह्य बहुभिर्दिवसैः वञ्चिताः पूर्वं वञ्चिता ॥

एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ प्रतीत्यसमुत्पन्नां धर्मां खल्वायुष्मन्शास्ता उपादाय प्रतिनिःसर्गं विज्ञपेति ॥ अथ खलु शारिपुत्रस्य परिव्राजकस्य तत्रैव पृथिवीप्रदेशे स्थितस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं ॥ 5

अथ खलु शारिपुत्रो परिव्राजको प्राप्तधर्मो महीगाढबुद्धिः तीर्णकांक्षो विगतकथंकथो ऋजुचित्तो मृदुचित्तो कर्मणीयचित्तो निर्वाणप्रवणो निर्वाणप्राग्भारो आयुष्मन्तमुपसेनमेतदुवाच ॥ कहिं आयुष्मं उपसेन शास्ता विहरति ॥ एवमुक्ते आयुष्मानुपसेनो शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ शास्ता वेणुवने कलन्दकनिवापे ॥ इत्थं वदित्वान आयुष्मानुपसेनो राजगृहे नगरे पिण्डाय प्रविचरे ॥ 10

शारिपुत्रोपरिव्राजको येन मौद्गल्यायनः परिव्राजकस्तेनोपसंक्रमे । अद्राक्षीत् मौद्गल्यायनो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकं दूरतो एवागच्छन्तं परिशुद्धेन मुखवर्णेन पद्मवर्णेन विप्रसन्नेहि च इन्द्रियेहि दृष्ट्वा च पुनः [279b] शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ परिशुद्धो भवतो शारिपुत्रस्य मुखवर्णो पर्यवदातो 15 विप्रसन्नानि च इन्द्रियाणि । अथ खलु ते आयुष्मं शारिपुत्र अमृतमधिगतं अमृतगामी च मार्गो विकसितमिव पद्मं मुखं प्रावृतस्य चक्षुं प्रसन्नमुपशान्तानि इन्द्रियाणि अमृतं समाप्तं क्वचित्ते येन ते तं द्विगुणगुणितवररश्मिजालं विकीर्णं ॥

1. BM °py eta saṁbhā(B °sabhā)raṁ° M °vācāgraṁ ittha ni°. — 2. B agṛhya° M °bahubhi diva° M °vāñcitā pūrvaṁ vāñcito e° B °ryaṁ vañcito e°. — 3ᵃ. M °çālipu°. — 3ᵇ. M °dharmapāṁ° B °tpannānāṁ dharmāṇāṁ kha °ahmān | çāstā° M °yushmān çā °jñayati ||. — 4. BM °çālipu° M °traiveṁ pṛ° °deçaṁ sthi°.

7. M °çālipu° BM °shṭiḥ | ti° B °thaṁkathā rijo° M °thaṁkathā ṛitucinto mṛiducinto karmaṇīyacinto ni°. — 9ᵃ. BM °yushmaṁ(M °shmantaṁ) çāriputra çā°. — 9ᵇ. M °shmā upaseno çālipu°. — 10. M °karandakanī° BM °pe i°.

11. BM itthaṁ vadi° M °tvā āyu° pasorā rāja° B °pasena°. — 12ᵃ. M çālipatrā parivrājako° BM °maudgalyāyanaḥ(M °no) pari° B °jakos teno°. — 12ᵇ. M °kohin maudgalyā° B °i maugalyāyana parivrāka çā° M °ko çālipu ° echatā dṛishṭvā pariça° B °mukhavarṇena pa° BM °dmavarṇena prasanna° M °ca idriyehi ca dṛi ° nuḥ çāliputra pari° tad uvāca |. — 15. M °bhagavato çālipu°.

16. M °yushmān çāliputro amṛitam a ° gāmini ca° B °gāmi ca mā ° kaçitam i ° ddhaṁ vyākasya vaktraṁ° M ° rya vastraṁ pra° BM °ni upaçāntāni indriyāṇi tāni indriyāṇi amṛitasamāptaṁ | ko(M °kaṁ) cinte yena te taṁ vigu ° citrarasmijālaṁ(M °lā) vistīrṇa (B °vikīrṇaṁ ||).

एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौद्गल्यायनमेतदुवाच ॥ अमृतं मे आयुष्मन्महा-मौद्गल्यायन अधिगतं अमृतगामी च मार्गो ।

यो सो श्रुयति शास्ते पुष्पमिव उदुम्बरं वने बुद्धा ।
उत्पद्यन्ति चिरिक्षणा उत्पन्नो लोकप्रद्योतो ॥

5 एवमुक्ते मौद्गल्यायनो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ किंवादी आयुष्मं शारिपुत्र शास्ता किमाख्यायी ॥ एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौद्गल्यायनमेतदवोचत् ॥

ये धर्मा हेतुप्रभावा हेतुं तेषां तथागतो आह ।
तेषां च यो निरोध एवंवादी महाश्रमणः ॥

10 अथ खलु मौद्गल्यायनस्य परिव्राजकस्य तत्रैव पृथिवीप्रदेशे स्थितस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षु विशुद्धं ॥ अथ खलु मौद्गल्यायनो परिव्राजको प्राप्त-धर्मो प्रहीणदृष्टिः तीर्णकांक्षो विगतकथंकथो उदग्रमानसचित्तो मृदुचित्तो कर्म-णीयचित्तो निर्वाणनिम्नो निर्वाणप्रवणो निर्वाणप्राग्भारो ॥

अथ खलु मौद्गल्यायनो परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ कहिं
15 आयुष्मं शारिपुत्र शास्ता विहरति ॥ एवमुक्ते शारिपुत्रो परिव्राजको मौद्गल्या-यनं परिव्राजकमेतदवोचत् ॥ एष आयुष्मं शास्ता वेणुवने विहरति कलन्दकनि-वापे महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैः गच्छाम संजयिमामन्त्रेत्वा शास्तारं वेणुवने भगवतो सन्तिके ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः ॥ एवमुक्ते मौद्गल्यायनो

1[1]. M evamm u° BM °çâlipu° B °ko maungalyâ°. — 1[2]. M °yushmân maungalyâ° B °shmân mahâmaungalyâ° M °dhigata amṛi° BM °rga yo°. — 3. B °so çruya °M °so çrûyati | çâstreshu pu° BM °m ivodu° M °mbaro vano buddhân utpadya ° B °mbaro vane buddhâ u°. — 4. B ° utpadya ° M °çirivyoma utpa° B °çirighâmo u ° lokadyâto ‖. — 5[1]. M °kimmahâmaungalyâ° B °maungalyâ° BM °yano parivrâ° M °çâliputra pari° B °putra pari°. — 5[2]. M °çâliputra ° khyâyi | khyâhi ‖.

6. BM maungalyâ°. — 8. M yo dharmo hetuprabhâvo hetus teshâm° B °yâ hetu teshâm°. — 9. B °di mahaçra° M °mahaçravaṇah ‖. — 10. BM maungalyâ° B °kasya | tatrai° M °traivam pṛi ° khur viçuddham ‖.

11. BM °maungalyâ° M °hînadṛishṭis tîrṇakâmkshâ vigatakathamkartho° B °thamkathâ u° BM °gramanasam citto(M °nto) mṛi° M °rmakaraṇi°. — 14[1]. BM °maungalyâ° M °yano çâlipu°. — 14[2]. M °yushma çâlipu°. — 15. M °çâlipu° BM °maungalyâ° M °m etad uvâca | B °cat eshe°.

16. B °ti | ka° M °laṇḍakanishdye maha° BM °trâ çâstrâ(M °stâ) ve° B °shyâmah e°. — 18. BM °maungalyâ° M °çâlipu°.

परिव्राजको शारिपुत्रं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ गच्छ आयुष्मं शारिपुत्र इतो वे-
णुवनं किं मे संजयिना कुदृष्टिना दृष्टेन ॥ शारिपुत्रो तमाह ॥ न हि आयुष्मं
मौद्गल्यायन सो पि अस्माकं संजयी बहूपकारो यं आगम्य वयं गृहातो अभिनि-
ष्क्रान्ता ॥

ते दानि परिव्राजकारामं गत्वा संजयिं आमन्त्रेन्ति ॥ गच्छाम भगवति महा- 5
श्रमणे ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः ॥ एवमुक्ते संज[279b]यी परिव्राजको शारिपुत्रमौ-
द्गल्यायनां परिव्राजकानेतदुवाच ॥ मा भवन्तो श्रमणस्य गौतमस्य ब्रह्मचर्यं
चरथ । इमानि मम पंच परिव्राजकशतानि तेषां भवन्तो अर्धपरिहारा ॥ ते
आहन्सुः ॥ न हि गच्छाम वयं भगवति महाश्रमणे ब्रह्मचर्यं चरिष्यामः । स्वा-
ख्यातो भगवता धर्मविनयो विवृतोद्योतो छिन्ना पिलोतिका अलमर्थिकस्य अप्र- 10
मादेन ॥ ते दानि संजयिमामन्त्रेत्वा परिव्राजकारामातो येन वेणुवनमेन प्रयाता
तानि पि पञ्च परिव्राजकशतानि शारिपुत्रमौद्गल्यायनेहि परिव्राजकेहि सार्धं ग-
च्छन्ति ॥ संजयी शारिपुत्रमाह ॥ एकं न दानि तेहि दुवे वा त्रीणि वा अथ वा
चत्वारि अथ सर्वे पंचशता उपतिष्यो आदाय प्रक्रमति ॥

भगवां वेणुवने भिक्षुणामामन्त्रयति ॥ प्रज्ञपेथ भिक्षवः आसनानि एते शा- 15
रिपुत्रमौद्गल्यायना परिव्राजका पंचशतपरिवारा आगच्छन्ति तथागतस्यान्तिके
ब्रह्मचर्यं चरितुं यो मे भविष्यति श्रावकाणामग्रयुगो भद्रयुगो एको अग्रो महा-
प्रज्ञानां अपरो अग्रो महर्द्धिकानां ॥ अद्राक्षीच्छारिपुत्रो परिव्राजको भगवन्तं

1. M °yushman çâlipu° BM °kiṁ māṁ saṁjayanā(M °jayitvā) kā°. — 2[1]. M çâliputra âha ‖. — 2[2]. M °yushman maudgalyā° B °maudgalyāyana so° BM °pi yushmākaṁ saṁjayi bahukaro° M °nishkrānto ‖. — 5[1]. M °vrājaka çâliputraṁ kāmaṁ gatvā sajayi ā° B °vrājakā kāmaṁ ga° BM °mantreti ‖. — 5[2]. M °gavato mahāçravaṇe bra° B °mah a°.

6. M °jayi pa° çâlipu° BM °maudgalyāyanaṁ(B °nāṁ) pa°. — 7. M °çravaṇasya° brahmacaryamaṁ cara°. — 8[1]. M °rdhha parihared ‖ B °rddha parihara ‖. — 8[2]. B °āhaṁsuḥ ‖ M °āhutsu. — 9[1]. M °hāçravaṇe bra°. — 9[2]. BM °khyātā bha° M °dapa pi cchinne pi° B °cchinne pi° M °lothikā alaṁ arthikāsya apracchinna ‖.

11. M °vrājaka ārā° ṇatāḥ tāni pi vañca pari° çâlipu° BM °maudgalyā°. — 13[1]. BM °çâri(M °li)putra âha ‖. — 13[2]. B ekaṁ ca dāni davehi triṇi° M ekaṁ ca dāni tehi ive triṇi vā atha catvāri vā atha sarva°. — 15[1]. B °ne bhikshuṇāmantra° M °ne bhikshuṇām āmantrayate pra°. — 15[2]. M °kshava āsanāni ‖ ete çâlipu° BM °maudgalyā° M °hmacaryya caritum ‖ mā me° B °tum ‖ yo° M °grayugo eko agro prajñā° B °ekā ago mahā° kānāṁ a°.

18. M adrākshīta çâlipu° B °kshīcchāri° M °cchāgacchato svapurana ma° skṛito pari° rmadeça° BM °ntaṁ ‖ ā° M °deu kalyāṇa madhye° svartha sa° BM °kevalaṁ paripū° M °ryyaṁ sapra° BM °kāçayitum ‖ dvā° M °kshaṇehi sa° çītihi anu° M °vā calahi vaiçāradyehi viçāradaṁ ‖ çāntendriye çāntamānasaṁ uttamadamaçamathapāramiprāpto° B °uttamadamaça° BM °indriyehi avarhigatena mānase° M °kshamāne ga° krānam iva

दूरतो एवागच्छन्तं वेणुवने महतीये परिषाये पुरस्कृतः परिवृतो धर्मं देशयन्तं
आदौ कल्याणं मध्ये कल्याणं पर्यवसाने कल्याणं स्वर्थं सुव्यंजनं केवलपरिपूर्णं परि-
शुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयन्तं द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतं
आशीतीहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरं अष्टादशेहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि
5 समन्वागतं दशहि तथागतबलेहि बलवां चतुर्हि वैशारद्येहि विशारदो शान्तेन्द्रियो
शान्तमानसो उत्तमदमथशमथपारमिताप्राप्तो नागो यथा कारितकारणो अन-
र्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन सुस्थितेन धर्मताप्राप्तेन ऋजुना युगमात्रं
प्रेक्षमाणः गुप्तो नागो जितेन्द्रियो ह्रदमिव अच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रतनयू-
पमिव अभ्युद्गतो सुवर्णबिम्बमिव भासमानं तेजराशिमिव श्रिया ज्वलमानं द्विती-
10 यं आदित्यमिव उदयन्तं असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाये मुक्तो मुक्तपरिवारो दान्तो
दान्तपरिवारो तीर्णो तीर्ण[३४०']परिवारो पारगतो पारगतपरिवारो स्थलगतो
स्थलगतपरिवारो क्षेमप्राप्तो क्षेमप्राप्तपरिवारः श्रमणो श्रमणपरिवारः वाहित-
पापो वाहितपापपरिवारो ब्राह्मणो ब्राह्मणपरिवारः श्रोत्रियो श्रोत्रियपरिवारः
स्नातको स्नातकपरिवारः वाहितपापधर्मो वाहितपापधर्मपरिवारः ॥

15 अथ खलु शारिपुत्रमौद्गल्यायना परिव्राजका पंचशतपरिवारा येन भगवांस्ते-
नोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासुः ॥ एकमन्ते
स्थितो शारिपुत्रो परिव्राजको भगवन्तमेतदवोचत् ॥

उषितं सागरसलिले उषितं गिरिगहनकाननवनेषु ।
अदर्शनात्सुखं मुने उषिता स्म चिरं कुतीर्थेषु ॥
20 कुमार्गा निवृत्ता पथे ते प्रसन्ना महासार्थवाह प्रतीर्णा ।
तं संसारकान्तारमुत्तीर्य धीराः विरक्ता न रज्यन्ति भूयः ॥

अथ खलु शारिपुत्रमौद्गल्यायना परिव्राजका भगवन्तमेतदुवाच ॥ प्रव्राजेतु

a* B °hradam iva kaccha° M °ccho anāvilo vipra° tanayūtham iva a° mśi tejoriçi° BM °ntam asecanakaṁ a(B °kam a)pratikulaṁ darçanāye | mukto° M °ktaparivāro çāro çāntaparivāro dānto dāntaparivārah tīrṇo tīrṇaparivārah pāragataḥ pāragatapari-vārah stha° sthalagataparivārah kshe° ptaparivārah çravaṇo çravaṇaprāptaparivārah bāhi-tapo bāhitapapariyārah brāhmaṇo°.

15. BM °mauṅgalyāya(M °ye) parivrā° M °yena bhagavān tena° sthātsuh | B °sthāsuh || .

16. M °te çālipu°. — 18. BM ushitaṁ sā° B °raçali° BM °shitaṁ gi° M °rigaha°. — 19. BM °rçanāt tava mu° M °ushitā° BM °sha ku°. — 20. BM °mārganivritta(M °tte ||) yatha(M °thā) tava prasa° M °prakīrṇṇe B °tīrṇṇo saṁ°.

21. BM saṁsā° B °rāḥ || vi° M °jyati bhuyaḥ || B °yaḥ a°. — 22ᵃ. M °çālipu° BM °mau-dgalyā° || . — 22ᵇ. B pravāje° M pravraje° saṁpadyeta° B °deta mān sugа° M °gataḥ || .

मां भगवानुपसंपादेतु मां सुगतो ॥ अथ खलु भगवां शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखां
पंच परिव्राजकशतां एहिभिक्षुकाये आभाषे ॥ एथ भिक्षवः चरथ तथागते ब्रह्म-
चर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यं किंचि परिव्राजकलिंगं
परिव्राजकगुप्तं परिव्राजकध्वजं परिव्राजककल्पं सर्वेषां समन्तरहितं त्रिचीवरा
सानं प्रादुर्भवेन्सुः सुभका च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थितका च केशा ईर्यापथो 5
सानं संस्थिहे सथयापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एष आयुष्मन्तानां
शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखानां पञ्चशतानां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

अथ खल्वायुष्मां शारिपुत्रो भगवन्तमेतदुवाच ॥ किं भगवं प्रज्ञपेन्तो प्रज्ञपेति
किं तिष्ठमानं तिष्ठति किं विभज्यमानं भज्यति किं पटिसंधेन्तं पटिसंधेति ॥ एव-
मुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवोचत् ॥ चत्वारो शारिपुत्र धातवः प्रज्ञपेन्ता 10
प्रज्ञपेन्ति चत्वारो धातवः तिष्ठमानायो तिष्ठन्ति चत्वारि धातवो भज्यमानीयो
भज्यन्ति चत्वारो पटिसंधेन्ता पटिसंधेन्ति ॥ एवमुक्ते आयुष्मां शारिपुत्रो भगव-
न्तमेतदवोचत् ॥ किंप्रत्यया भ[१८०b]गवं तिष्ठति किंप्रत्यया भज्यति किंप्रत्यया
सन्धेति किंप्रत्यया न प्रतिसंधेति ॥ एवमुक्ते भगवानायुष्मन्तं शारिपुत्रमेतदवो-
चत् ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र जायतीति अविद्याप्रत्यया तृष्णाप्रत्यया कर्मप्रत्यया 15
छंदप्रत्यया शारिपुत्र जायति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र तिष्ठति । आयुःकर्मप्रत्यया
आहारप्रत्यया शारिपुत्र तिष्ठति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र भज्यतीति । आयुःक्षया
कर्मक्षया आहारोपच्छेदा छंदप्रत्यया शारिपुत्र भज्यति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र
प्रतिसंधेति । अविद्याये अप्रहीणत्वात् तृष्णाये अक्षीकृतत्वात् कर्म चास्य भवति

1. BM °gavaṁ çāri(M °ī)putramaudgalyā° M °mukhaṁ paṁ° kāye bhāshāve |. — 2. M ehi bhikshavaç cara°. — 3. M °bhagavatā yehi bhi° °shṭānāṁ yat kiñcit parivrājakaṁ liṁ° °guptiṁ pa° B °guptiḥ pa° BM °lpaṁ | sarva° °rā sanaṁ prā° M °velaṁ | sumbhakāya pā° B °takāra keçā || iryā° M °çā iryyā° °sadyathāpi° çatosapannā°.

6. M °çālipu° BM °maudgalyā° °nāṁ pañcānāṁ (M °nāṁ parivrājakaçatānāṁ) pra°. — 8¹. M °çālipu°. — 8². M °gavān prajñapento° B °gavāṁ pra° BM °tishṭa(M °shṭha)mānaṁ kiṁ vi° M °naṁ bhajyati kiṁ paṭisarvantaṁ paṭisaṁdhaṁdhati | B °jjati kiṁ paṭisaṁvantaṁ saṁpaṭisandhati kiṁ apaṭisaṁdheti ||. — 9. M °çālipu°. — 10. B catvāra çā° jñapento prajñapeti ca° M °çāliputra dhātavo prajñapyento prajñapenti catvāro dhātavo ti° BM °nāyo tishṭhanti (B °nti ||) kiṁpratyayā çāri(M °ī)putra(B °trā) catvāri dhātavo bha° B °sandhento pa° M °tvāri paṭhisarvanto paṭisaṁdhaṁdheti |.

12. M °kto bhaga° (l. 14). — 14. M °çālipu°. — 15. M °çāliputrā jāniti a° B °putrā jāniti° M °çālipu°. — 16¹. M °çāliputra tishṭhaṁtiḥ. — 16². BM °āhāra° M °çālipu°. — 17¹. M °çāliputra bhakshatiti |. — 17². M āyuḥkshayā karma° BM °cchedo i° M °çālipu°. — 18. M °çālipu° BM °ti avi°. — 19. B °prapatvāt tṛ° M °prahitvāt tṛ° B °kṛitatvāt || ka° M °kṛitatvā karma cā° °ti pakshaḥ a° B °çakshaṁ | a° M °çālipu° BM °saṁveti ||.

पक्षं भवति इदंप्रत्यया शारिपुत्र प्रतिसंधेति ॥ किंप्रत्यया शारिपुत्र न प्रतिसंधे-
तीति । अविद्यायै प्रहीणत्वात् तृष्णायै अन्तीकृतत्वात्कर्मं नास्य भवति पक्षं नास्ति
इदंप्रत्यया शारिपुत्र न प्रतिसंधेति ॥ चक्षुष शारिपुत्र आध्यात्मिकमायतनं अप-
रिभिन्नं भवति रूपो च बाहिरं आयतनं चक्षुषः आभासमागतं भवति । मना-
5 पासेचनसमुत्थानकं तस्य ततो निदानं उत्पद्यति प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रियाणि च
प्रीणयति । ये पि शारिपुत्र धर्मा प्रतीत्य उत्पादयति प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रिया-
णि च प्रीणयन्ति ते पि शारिपुत्र धर्मा जाता भूता संस्कृता वेदयिता प्रतीत्य समु-
त्पन्ना नैवात्मा नैवात्मनीया शून्या आत्मेन वा आत्मनीयेन वा ॥ अथ एवमन्यत्र
कर्मं चैव कर्मविपाकं च हेतुं चैव हेतुसमुत्पन्ना च धर्मा ॥ एवं श्रोत्रं घ्राणं जिह्वा
10 कायो मनश्च शारिपुत्र आध्यात्मिकमायतनं अपरिभिन्नं भवति धर्मा च बाहिर-
मायतनं मनस्य आभासमागता भवन्ति । मनापासेचनसमुत्थानं तस्य ततो निदा-
नमुत्पद्यति प्रीतिसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयति ॥ ये शारिपुत्र धर्मा प्रतीत्य
उत्पादयन्ति प्रीतिसुखसौमनस्यं इन्द्रियाणि च प्रीणयन्ति ते शारिपुत्र धर्मा जाता
भूता संस्कृता वेदयिता प्रतीत्य समुत्पन्ना नैवात्मा नैवात्मनीया शून्या आत्मेन वा
15 आत्मनीयेन वा । अथ एवं अन्यत्र कर्मं चैव कर्मविपा[२८१*]कं च हेतुश्चैव हेतु-
समुत्पन्ना च धर्माः ॥

इदमवोचद्भगवानिमस्मिं पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे सर्वेषां शारिपुत्रमौद्गल्यायन-

1. M °çâlipu° BM °saṁvetî°. — 2. M °hînatvâ tṛishṇâ ° ntîkṛitatvâ karma vâsya° B °t karmaṁ câsya bhavati | pa° BM °pakshaṁ nâ° M °çâlipu° BM °saṁveti | . — 3. M °çâliputra adhyâtmakam â° B °ra âyatanaṁ | apalibhi ° bhinaṁ âya° M °kabudha âbhâsama âyatanaṁ bha° B °ti ma°. — 4. B manapâsemanasya° M °manasamutthânikâ tasya° B °nakâ tasya tato niyatiṁ u° M °niryâtaṁ u° B °ṇayanti | .

6. B ca pi çâ° M °çâliputra dharmaṁ ca pra° B °dharma pra° BM °utpadyan(M °dyaṁ)-tu pri° M °sukhaṁ sau ° ni priṇayati | te° B °yanti | te° M °çâlipu° BM °tra dharmâ pratityan(M °tya)ti prîtisaumanasyaṁ indriyâṇi ca priṇayan(M °yaṁ)ti te pi çâri(M °li)putra dharma jâtâ prabhûtaṁ saṁ(M °ta saṁ)skṛi° B °vetayi° M °yito pra° BM °tpanno naivâtmanaivâtmanîyo çûnyâ âtmyena(M °tmano) vâ âtmani°. — 8. M °evam anyatra karmaṁ ca evaṁ karmavi° B °kaṁ na he° BM °caiva hetuṁ samu° M °dharmam e° B °rmâ e°. — 9. B °çrotmaṁ ghrâ° M °çrotaṁ ghrâ ° çâliputro â° BM °ti | dha° M °rmâ va bâhirayo° B °hiyam â° M °gato bhavantîti.

11. BM manâpa(M °pâ) saumanasyaṁ abhinâṁ(M °nîyâ tasya° M °tataḥ ni ° nasya idriyâni ca°. — 12. M °çâliputrasya dha ° tîtya dyantî pritim° B °tîtya dharmâ utpadyanti pritim° M °idriyâṇi° B °ṇayati | te° M °ṇayati | ye çâliputrasya dharmâ jâ° BM °skṛitâ cetayi(M °sitâ° M °tmâ naivamâtmanîyâ° B °tmena vâ âtmîye° M °tmanîyena°. — 15. M °tra karma caivaṁ karma ° çcaitasamutpannâç ca dha°.

17. B °vân imesmiṁ° M °puna vyâ ° çâlipu° BM °maudgalyâ° M °sahâya cittâ°.

प्रमुखानां भिक्षुशतानां अनुपादायाश्रवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि । आयुष्मांश्च म-
हामौद्गल्यायनो सप्ताहोपसम्पन्नो ऋद्धिबलतां ऋद्धिवशितां च अनुप्रापुणे चत्वारि
च प्रतिसंविदानि साक्षीकरे । आयुष्मां च शारिपुत्रो अर्धमास प्रव्रजितो अर्ध-
मासोपसंपन्नो अभिज्ञावशितां प्रज्ञापारमितां च अनुप्रापुणि चत्वारि च प्रतिसं-
विदानि साक्षीकरे । आयुष्मां च मौद्गल्यायनो अचिरप्रव्रजितो अचिरोपसंपन्नो 5
तिस्रो विद्या साक्षीकरे दिव्यं चक्षुः पूर्वनिवासं आश्रवक्षयं ॥ इत्येतं सुयति ॥
दीर्घनखस्य परिव्राजकस्य सूत्रं कर्तव्यं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्य भगवं कथं भगवता आयुष्मन्तशारिपुत्रमौद्ग-
ल्यायनप्रमुखानि पञ्च भिक्षुशतानि संजयिपरिव्राजकस्य दारुणेषु दृष्टिगतेषु विनि-
वर्तयित्वा अनवराग्रातो जातिजरामरणसंसारगहनकान्तारातो तारिता ॥ भग- 10
वानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिं एव मम एते शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखा पंच
भिक्षुशता संजयिस्य परिव्राजकस्य दारुणेषु दृष्टिगतेषु विनिवर्तयित्वा अनवरा-
ग्रातो जातीजरामरणसंसारगहनकान्तारातो तारिता ॥ अन्यदापि एते मया
दारुणातो राक्षसीद्वीपातो राक्षसीनां हस्तगता विनिवर्तयित्वा क्षेमेण महासमु-
द्रातो उत्तारयित्वा जंबुद्वीपे प्रतिष्ठापिता ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भग- 15
वन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

भूतपूर्वं भिक्षव अतीतमध्वानं जंबुद्वीपातो पंच वाणिजकशतानि समुद्रयात्राये
महन्तं समुद्रमवगाढा धनस्य अर्थं । तेषां तं यानपात्रं समुद्रमध्ये गतं मकरेण

1. M °yuṣmāṁ ca ma° BM °maṅgalyā° M °vaśitāṁ ca anuprāpuṇe catvāri apra° B °tvāri ca pra° BM °kare itthaṁ etaṁ çru(M °çrū)yati dīrghanakhasya parivrājakasya sū(M °su)traṁ kṛtvā tasya bhagavato vyākaraṇe bhāṣyamāṇe dīrghanakhasya parivrājakasya tatraiva pṛthivīpradeçe sthitasya virajaṁ vigatamalaṁ dharmeṣu dharmacakṣur viçuddhaṁ ‖ dharbhāṇāṁ bhikṣuṇā(M °kṣu)ṇām(M °ṇāṁ) anupādāçravebhyaç cittāni vimu(M °ni mu)ktāni ‖ āyu°. — 3. M °çālipu° B °nno abhijñāṁ vaçitāṁ prajñāvarṇyitāṁ prajñā° M °tāṁ cānu°. — 5. M āyuṣmaṁāṁ ca° BM °maṅgalyā° kare ‖ di° kṣayaṁ i°.

7. M °kasya sutraṁ°. — 8¹. M bhikṣur bhaga° hataṁḥ ‖ B °ntaḥ pa°. — 8². M °ga-van kathaṁ° BM °ṣmantāṁ çā° M °çālipu° BM °maṅgalyā° B °mukhānāṁ pa° M °mukhāṁ pa° BM °kasya dāruṇeṣu dṛ° B °vrājaka dṛṣṭigate svini° M °dāruṇeṣu dṛṣ° to jātijarā° B °sāragṛha° M °sāragrahaṇakāntārā° B °rita ‖.

11. BM °tarahiṁ(M °hi) evaṁ mama ete çāri M °liputramaṅgalyā° jayiṣya pari° M °dāruṇe° rtayitvā jātijarā° B °sāragrahaṇakā° M °sāragrahaṇakāntārotā tāritā ‖ B °te tāritā ‖. — 13. B anyadā° BM °stagatāto vi° B°rtayitvā kṣeme°. — 15². M bhikṣu āhaṁsuḥ ‖.

16¹. M °kṣavo ‖ B °vaḥ bhū°. — 17. B °vaṁ ati° M °kṣavaḥ ati° BM °paṁ bhikṣavo jaṁ° M °ṇijakaçatā° ye mahāsamudraṁ avagā° B °mahatā samu° M °arthāya te° B °arthā te°. — 18. B °taṁ makare° M °taṁ makarasya matsya°.

मत्स्यजातेन भिन्नं ॥ ते दानि तेन यानपात्रेण विपन्नेन देवदेवां नमस्यन्ति यो यहिं देवे अभिप्रसन्नो । केचिच्छिवं नमस्यन्ति केचिद्वैश्रवणं नमस्यन्ति केचित्स्कन्दं केचिद्वरुणं के[281b]चिद्यमं केचित्कुबेरं केचिच्छक्रं केचिद्ब्रह्मं केचिद्दिशां नमस्यन्ति यथा इतो महासमुद्रातो जीवन्ता उत्तरेम ॥ ते दानि तेन यानपात्रेण 5 विपन्नेन नानाप्रकाराणि प्लवानि आदाय समुद्रमध्ये पतिता केचिद् घटिकामादाय केचित्फलकं केचिदलाबुश्रेणियं । केचित्परस्परस्य जीविताद् व्यपरोपेत्वा तं कुणपं आलम्बन्ति न महासमुद्रो मृतकुणपेन सार्धं संवसति अथ खलु तं कुणपं क्षिप्रमेव स्थलं वा द्वीपं वा क्षिपति ततः वयं पि एतेन कुणपेन सार्धं द्वीपं वा स्थलं वा उत्तरिष्यामः ॥ ते दानि वाणिजका तत्र महासमुद्रे प्रवन्ता वातेन राक्षसीद्वीपं 10 क्षिप्ता ॥ ते तहिं राक्षसीद्वीपे नानाप्रकाराणि नानाद्रुमसहस्राणि पश्यन्ति । यथा यथा च वातेन तत्तीरमल्लीयियन्ति ततो ततो प्रमदाशतानि पश्यन्ति नानापिकानि दर्शनीयानि नानारंगरक्तवसनानि सालंकारभूषितानि आमुक्तमणिकुण्डलानि विचरन्तो काचिन्नवयवधुकाकारा काचिद्देवप्रसूतिकाकारा काचिन्मध्यमस्त्रीकाकारा बहूनि राक्षसीशतानि मानुषीरूपाणि अभिनिर्मिणित्वा । समुद्र 15 ओतरित्वा एकमेको वाणिजको गृहीतो ॥ स्वागतमार्यपुत्राणां आर्यपुत्रा अस्माकमपतिकानां पतिका भविष्यथ अनाथानां नाथा भविष्यथ अबन्धूनां बन्धू भविष्यथ । अस्माकं पि स्वामिका महासमुद्रे विपन्नयानपात्रा सर्वे अनयातो व्यसनमापन्नाः । ध्रुवमस्माकं जलधरो प्रसन्नो येन यूयं इमं द्वीपमानीता ॥ ताहि ते वाणिजा अंसेहि आरूपिता समुद्रातो उत्तारिता स्थले प्रतिष्ठापयित्वा तेषां

1. M tadânîm tena° BM °syanti | yo °rnno ke°. — 2. M kecicchinnam namasyanti kecid vai° B °çramaṇam namasyanti | ke° BM °t skandham ke° M °ruṇa kecid ya °mam kecicchatram kecid bra° BM °çâm namasyanti | ya° M °drâto jara °remâ. — 4. M °dramadhyam pa° B °tâ kecid ṛṣitim â° M °kam kecid âlâmlaçreṇîyam B °yam ke°.

6. M kecit paraspa °vitâd yamparo °kuṇapam° B °nti na mṛtâsamu° M °mudrâto mṛtakâpeṇa sâ° B °rddham samvasati ‖ a° M °tam mṛtakuṇa° B °pati | ta° M °tato vayam° shyâmi | . — 9. M °tra mahasa °kshiptâ. — 10. BM te tahim(M °tarhi) râkshasîdvîpe kshiptâ te tahim(M °hi) râkshasî(M °sîpdvîpe°.

11. M yathâ yathâ ca târena tam tîlam âtrîpîyamti | tathâ tathâ tato pra° B °yanti | ta °çyanti | mânâyikâ° M °çyati mânâpikâpikâpi darçanîyânâm raṅgarakta °lamkâlabhû °caranto cit na va vadhûtakâkarâ kâcid evam sutikâkârâ kâcit madhyamastrokâkârâ ba° B °kâcin na ca vadhûkâkârâ kâcidevam prasû °cit adyamantrîkâkârâ° BM °bahuni râ° M °rûpam abhi° BM °tvâ sa°. — 15. M °dram otari °meka vâ° BM °to svâ°. — 15. M °ṇâm âryyaputra asmâ° BM °kâ bhavishyatha | anâthânâm nâthâ(M °tho) bhavishyatha | a°.

17. M °pâtro sarvo °m âpanno. — 18¹. M °nîtâh | B °tâ tahi te° — 18². BM tahi te vâṇijâm amçe° M °rûpinâ sa °uttaritâ° B °shâm vâṇikânâm°.

वाणिजकानां समाश्वासयन्ति ॥ मा आर्यपुत्रा उत्कण्ठथ मा परितप्यथ महारं-
तनद्वीपं आर्यपुत्रा अनुप्राप्ताः बहुरत्नमनन्तरत्नं बहुअन्नपानं बहुपुष्पफलं बहुग-
न्धमाल्यविलेपनं बहुवस्त्रं बह्वास्तरणप्रावरणं । इह आर्यपुत्रा अस्माभिः क्रीडन्ता
रमन्ता प्रविचारयन्ता मधुमासवं च पिबन्ता आदीनवपराङ्मुखा सुखानि अनुभ-
वथ ॥ ते दानि वाणिजा आहंसुः ॥ मर्षेथ मुहूर्तं याव श्रमं विनोदेम ॥ 5

ते दानि सर्वे पंच वाणिजकशता तासां स्त्रीणां मूलातो एकान्तं प्रत्युत्क्रान्ता
एकान्तं प्रत्युत्क्रमित्वा रोदिंसुः शोचिंसुः परिदेवि[२४२]सुः ॥ हा अम्बे हा तात
हा पुत्र हा भ्राता हा भगिनी हा चिरजम्बूद्वीपवासो उद्यानवराहो ॥ रोदित्वा
शोचित्वा परिदेवित्वा परस्परस्य समाश्वासित्वा स्वकस्वकानि स्त्रीयो अल्लीना ।
ताभिः स्त्रीभिः सार्धं महारहेण मार्गेण हरितशाड्वलितेन अपगततृणकण्टकपाण्डकेन 10
अपगतशर्करकठल्लेन नीरजेन समेन अविसमेन महावनषण्डमनुप्राप्ता सर्वपुष्पफ-
लोपेतं । सर्वोतुकानि सर्वकालिकानि तत्र वनषण्डे पुष्पाणि नानाप्रकाराणि
सुरभीणि सुगन्धानि सर्वोतुकानि सर्वकालिकानि तत्र वनषण्डे नानाप्रकाराणि
फलचूर्णानि गन्धरसोपेतानि क्षुद्रमधुसदृशानि वापीयो च पुष्करिणीयो च सुख-
सलिलानि हंसकारण्डवकलानि उत्पलपद्मकुमुदपुण्डरीकसंछन्नानि ॥ ततो वनातो 15
निर्गम्य तासां राक्षसीनां भवनानि पश्यिंसुः उद्विध्यानि महेशाख्यानि श्वेतानि
पाण्डराणि तुषारसन्निभानि निर्यूहसिंहपंजरगवाक्षतोरणचन्द्रसूर्यविचित्राणि राक्ष-
सीनगरं च वैश्रवणभवनसंनिभं पश्यन्ति ॥ ते दानि वाणिजका ताहि राक्षसीहि
द्वीपे प्रवेशिता स्वकस्वकानि भवनानि दिव्यविमानसन्निभानि ॥ ते दानि वाणि-

1. M °putro utkaṇṭha mā pa° B °ṭhaṇḍatha mā pa ° ptāḥ | ba° M °ntaravaṇṇa bahua ° mālamālyaṃ vilepanaṃ vastraṃ ° prāvaraṃ | B °ṇaṃ i°. — 3. M °krīḍatā ramantā pari-cārayatā madhu° B °bantāṃ ādīnaparāṃmukhāni sma° M °bantām ādīnavaṃ parāṃmukhā-ni anu° B °thu te°. — 5¹. M tadāni vāṇijā āhaṃsuḥ | . — 5². M marshata muhurtaṃ°.

6. M °vāṇijaçatāni tāsāṃ° BM °to ekāntā pratyutkrā(B °tyukrā)ntā ekāntapratyutkra(B °tyukra)mi ° detaṃḥ çoce(M °taṃḥ çocate)taṃḥ paridevetaṃḥ | . — 7. BM °tāte hā putra (B °tre) hā bhrā° M °dvipakā adya° BM °rāho ro°. — 8. B °samāsetvā svaka° M °çvā-satvā svakāsvakā° BM °ni strīyamālīnā(M °to) | . — 10. BM tābhi strībhiḥ sārdhānaṃ M °rddha) ma° M °mārgena °çāḍali° B °tṛṇakaṇṭhakakha° M °ṭakakhaṇḍakena apa° B °çar-kkalakaṭhalyana nī° M °ṭhallaka nījalena samena visamena ma° B °viçamena ma° M °hā-vanakhaṇḍaṃ anuprāptaḥ | sa° B °pto | sa° BM °lopetā sa°.

12. BM sarvalakāni ° surabhiṇi(M °māni) sugandhāni sarvalakāni sa° M °cūrṇagandha° B °pushkiri° M °pushkaraṇyo ca su° B °sukhaçulā° BM °varṇāni u° M °ṭikasachannā°. — 15. M °vanāto nirgamya tāsāṃ° BM °çetaṃ | u° M °dvikshāni mahe° B °kāyāni ma° M °çvetāni paṇḍulāni tu° B °siṃhapañjara° M °vikshamārā°. — 18. BM °dvipaṃ pravaçi(M °pravāsi)tā° M °divyāvimānasannibhā°. — 19. M °ṇaka pañcaṃ paryyaṅkāni

जका तेषु राक्षसीभवनेषु पश्यन्ति पर्यंकानि सुप्रज्ञप्तानि षोडशगोणिकास्तरणानि
सपद्रातपट्टप्रत्यास्तरणानि उभयतोलोहितविम्बोहनानि सुवर्णमयानि रूप्यमया-
नि दन्तमयानि अशोकवनिकादेशरमणीयानि सर्वपुष्पफलोपेतानि व्यायामशा-
लानि सुरमणीयानि अन्नपानभोजनविधानानि सुप्रणीतानि ॥

5 तेषां दानि रत्नामयेषु भद्रपीठेषु निषीदापयित्वा कल्पकेहि केशश्मश्रूणि का-
रितानि व्यायामशालेषु व्यायामकारापितानि स्नानशालेषु च स्नापयित्वा धौत-
मृष्टानि गात्राणि प्राज्ञयित्वा लोहितचन्दनकाषायानुसारेहि विलिप्तानि कृत्वा
महारहाणि च परिवारयित्वा पञ्चमाल्यदामेहि चालंकृतानि महारहाणि च भक्तो-
पस्थानानि उपनामितानि प्रत्ययाणि च प्रणीतानि खादनीयभोजनानि उपनामि-
10 तानि नानाप्रकाराणि च व्यंजनप्रकाराणि उपनामितानि खण्डाग्राणि लवणाग्रा-
णि [२८२b] मधुराग्राणि तिक्ताग्राणि कटुकाग्राणि कषायाग्राणि नानाप्रकाराणि
मांसप्रकाराणि उपनामितानि तद्यथा वराहमांसानि मत्स्यमांसानि तित्तिरमा-
ंसानि वर्तकमांसानि लावकमांसानि कपिंजलमांसानि एणेयमांसानि ॥ वि-
विधेषु च मानं नृत्यगीतवाद्यप्रकारेषु अभिरमापेन्ति मृदंगवाद्येषु आलिंगवाद्येषु
15 सिम्बवाद्येषु पणववाद्येषु एकादशिकावाद्येषु वीणावाद्येषु नकुलकवाद्येषु सुघोष-
वाद्येषु भाण्डकवाद्येषु च वेणुकवाद्येषु अपरा प्रणेन्सुः । अपरा तु मधुरं प्रवादे-
न्सुः ॥ यदा जानेन्सुः ता राक्षसीयो संचित्तका इमे वाणिजका अस्माभिरिति
ततो मानं संवृदानि रत्नकोशानि संप्रदर्शेन्सुः । आर्यपुत्राणां वर्ण च प्रणीतं च
सारं । मधुरं च आसनं प्रज्ञापेन्सुः । अभिरमन्तु आर्यपुत्राः इह रत्नद्वीपे

su° B °ptâni çoḍaçagoṇikâsta° M °ptâni shoḍaçagoṇikâsta° patrapra° BM °lohitabi(B °mi)-mbopahatâni(B °ni |) su° M °nikâniradeça°.

5. M te dâni ratnamà° BM °çmaçruṇi kâ° M °ritâni vyâyâmaçâleshu ca vyâyâmakârâpi° BM °dhautapâ(M °pa)trâṇi gâ° M °trâṇi pâñcayitvâ lo° mlanakârâma° B °lânuçâlehi° parivâpayitvâ ca° M °mehi ca alaṁkṛ° dhânâni upanâpitâni pratyapitâni ca praṇî° B °çapraṇi ca praṇî° M °khâdanîkhâdanîyabhojanîyâni ca upa° ni mânâprakâ° lavaṇâpraṇi° B °nâgrâṇi | madhu° M °madhurâgrâṇi madhurâgrâṇi tiktâ° BM °maprakârâṇi upanâmitâni | tadya-thâ || varâ° M °tittilamânsâni vakamâ° B °vakahyakamâ° BM °naâni lâ° B °ṇeyamânsâni ||.

13. M °dheshu ca | nânaṁ nṛtyâ° dyapravâdyeshu abhiramâpyeti mṛdaṅgavâdyeshu â° BM °paṇa(M °ca)vavâdyeshu | e° M °kulakavâdye sughoshavâdyeshu veṇu° B °bhâṇḍaka° M °aparâ prâpuṇetsuḥ a° B °ṇetsuḥ |.

16. M °râ pi tuṁ° gâyetsuḥ B °gâretsuḥ | . — 17. B °jânetsuḥ tâ° M °jânetsuḥ tâ° râ° B °vâsasâ | â° M °çcabhâ â° B °r iti | ta° BM °mânaṁ(B °naṁ mânaṁ) sâvṛ° M °ratnako° B °pradaçetsuḥ | M °çetsuḥ | . — 18. BM °varṇaṁ câ pra° B °mânaṁ ma°. — 19ᵃ. BM °naṁ ca prâpa(M °ye)tsuḥ a°. — 19ᵇ. B °mantu â° M °mantâ â° BM °traḥ | iha ratna(M °tna)dvî° M °rapuṭeṇ pi pramatto hi pi âryyaputreṇa nagara° B °api pramatto pi âryaputre nagara° rgeṇa gamâ°.

नन्दनगता वा मरुपुत्रा अपि तु प्रमत्तेहि पि आर्यपुत्रेहि नगरस्य दक्षिणेन मार्गेण
न गन्तव्यं ॥

अथ खलु भिक्षवो यद्येषां पंचानां वाणिजकशतानां सार्थवाहो पण्डितो सुप्र-
ज्ञातिको तस्य एतदभूषि ॥ किं नु खलु इमा स्त्रियो अस्माकं नगरस्य दक्षिणातो
मार्गातो वारेन्ति । यन्नूनाहं जानेयं नगरस्य दक्षिणेन किं चाव कथं वा ति ॥ 5
अथ खलु भिक्षवः सार्थवाहो स्त्रियः शयिता वा मत्तप्रमत्ता वा विदित्वान असि-
पत्रमादाय नगरातो निर्गम्य तं दक्षिणं मार्गमनुगच्छे । यथा यथा च गच्छति
तथा पश्यति आकाशे शरणं च प्रतिभयं बहूनां च पुरुषाणां रुदन्तानां शब्दं शृणो-
ति । सो दानि तेषां पुरुषाणां तं शब्दमनुसरन्तो पश्यति अयोमयं नगरं ताम्र-
प्राकारपरिक्षिप्तं ॥ सो दानि तस्य नगरस्य द्वारं मार्गन्तो समन्तेन प्रदक्षिणीक- 10
रोति न च तं द्वारं पश्यति बहूनां च पुरुषाणां रुदन्तानां शब्दं शृणोति ॥ हा
अम्बेति क्रन्दन्ति हा ताता ति क्रन्दन्ति हा पुत्रेति क्रन्दन्ति हा भ्रातेति क्रन्दन्ति
हा स्वसेति क्रन्दन्ति जम्बुद्वीपकाहो उद्यानवराहो ति क्रन्दन्ति ॥ सो तं शब्दं
शृण्वन्तो तं नगरं पर्यागच्छन्तो नगरस्य उत्तरे पार्श्वे प्राकारस्य अनुदिष्टं उर्ध्वं
शिरीषवृक्षं पश्यति । सो दानि शिरीषवृक्षमभिरुहित्वा नगरे पुरुष|283|शतानि 15
पश्यति सोपवासिकानां दीर्घकेशनखश्मश्रूणां पूतिखण्डवसनानां वातातपदग्धव-
र्णानां कृशानां मलिनानां मलिनकेशानां क्षुत्पिपासासमर्पितानां । नव-
मीहि पानीयार्थं भूमिं खनन्ति पृथिवीतो उत्क्षिपन्ति दीर्घकेण पुनर्धरण्यां पतन्ति ॥
ते दानि तस्य शिरीषस्य शाखापत्रपलाशशब्दं श्रुत्वा सर्वे अंजलिं कृत्वा स्थिता ॥
को आर्यपुत्रो देवो वा नागो वा किन्नरो वा गन्धर्वो वा यक्षो वा कुम्भाण्डो वा 20
ते वयं शरणं गताः । इतो संबन्धनातो दुःखितानि मोचेहि यथा मे पुनः स्वदे-

3. M °kahuvah pa° nijaṇa° BM °prajñājā° M °ko tasyaited a°. — 4. M kin tu kha° BM °imām stri° M °ṇāto cirenti | -.
6. M °khalave sā° ha tām stri° BM °çayita va matta(M °ttā) pramattā(M °ttā)nām vidi° M °sipatram ā°. — 7. BM °echati atha pa° B °kāçamçara° M °kāça çabdam ca pra°. — 9. M °ṇām yuvantānām ca° nusmaranto° BM °çyati | a°. — 10. B sā dā° M °rṇako na° BM °roti | na° M °çabdānām çr°.
11. BM °mbe kim krandanti | hā tātā kim krandanti hā pu° B °tra kim krandanti çva-koçe ti kra° M °tra ti krandanti hā bhrāteti krandanti hā putreti krandanti svhakoça-ti krandanti jambudvī°. — 13. M °bdam çṛṇvanto° °gurasyottare° B °anuçaṭhitam | u° M °vṛkṣam vṛi° B °tā so°. — 15. B °çyati | sā so° M °çyati | samvāsapa° B °çrūṇām pūti-khaṇḍavaçanānām vā° M °nām yuntikhaṇḍavasanānām vā° BM °tpipāsamu° °nām na°.
17. B sukhanti° BM °yārtha bhū° M °kṣipyanti dau° B °dhyanti | dau° tanti te°. — 19. BM °trapalāç(M °la)çam çabdam° M °kṛtatvā u° B °sthitā ko°. — 20. M °nāgo vā gandharvo vā kinnaro vā yakṣo° te vayam ça° B °te vayam ça°.
21. BM °nā mām pu°.

प्रवासो भवेय मित्रज्ञातिसमागमो च भवेय ॥ अथ खलु स सार्थवाहो श्रिरीष-
मतो अश्रुपूर्णनयनो तां वाणिजकानेतदुवाच ॥ नाहं देवो न यक्षो न किन्नरो न
गन्धर्वो न शक्रो न ब्रह्मा न विरूढको महाराजो वयं पि जम्बुद्वीपातो धनार्थाय
यानपात्रेण समुद्रमवगाढा विपन्नयानपात्राः । एताहि स्त्रीहि उद्धृता वाणिज-
5 कशतानि । ततः अस्माभिः सार्धं क्रीडन्ति रमन्ति प्रविचारेन्ति अपि सानं च यं
अप्रियं न करोम ता अस्माकं विप्रियं नेच्छन्ति ॥ ते दानि अभ्यन्तरवाणिजका
आहन्सुः ॥ वयं पि मारिष जम्बुद्वीपातो धनार्थाय यानपात्रेण समुद्रमवगाढा
अस्माकं पि सागरमध्ये गतानां यानपात्रं विपन्नं । ततः मं एताहि स्त्रीहि उद्धृता
पंच वाणिजकशतानि अस्माकं पि सार्धं क्रीडन्ति रमन्ति प्रविचारयन्ति यथा
10 एतरहि युष्माभिः सार्धं । यदा युष्माकं यानपात्रो विपन्नो वातेन च येन राक्ष-
सीद्वीपं तेन क्षिप्तो ततः एताहि राक्षसीहि यूयं दृष्ट्वा अस्माकं पंचानां वाणिज-
कशतानां अड्डातिया वाणिजकशता खादायिता ये अस्माकं मूलातो दारका
जाता ते पि सार्धं खायिता वयं अड्डातिया वाणिजशता इह ताम्रनगरे प्रक्षिप्ता ।
न एता मारिष मानुषिका राक्षसीयो एतायो ॥
15 सो दानि सार्थवाहो श्रिरीषमतो तेषामभ्यन्तरिमकानां वाणिजकानां ताम्रन-
गरप्रक्षिप्तानां तं वचनं श्रुत्वा भीतो त्रस्तो संविग्नो अंजलिं कृत्वा पृच्छति ॥ मारि-
षा किं उपायं यथाहं तासां राक्षसीनां मूलातो स्वस्तिना मुच्येय ॥ ते दानि
आहन्सुः ॥ कार्तिकपूर्णमास्यां केशी नामाश्वरा[१८३b]जा उत्तरकुरुद्वीपातो अकृ-
ष्टोप्तं शालिं अकणं अतुषं सुरभितण्डुलफलं परिभुंजित्वा इमं राक्षसीद्वीपमागच्छति।
20 सो इहागत्वा त्रीणि वारां मानुषिकाय वाचाय शब्दं करोति । को इह महास-
मुद्रस्य पारं गन्तुमिच्छति अहं स्वस्तिना उत्तारयिष्यामि । तं इयरात्रं शरणं

1. M °ṇijakāṁ eta°. — 2. M °dhanārthaya° B °gāḍhā vi° BM °pannā yānapātrāḥ (M °trā) |. — 4. B °dāhṛito vā° BM °ni ta°. — 5. M °samābhi sā° cāreti api sānaṁ vayaṁ a° BM °priyaṁ karoma na cā(M °ma || na co)smākaṁ°.

6. M °āha |. — 7. M °jambudvi° B °nāṁ pānapā° manaṁ ta°. — 8. M tato me ekābhi strī° B °taḥ me etā° M °ṇijaçatā° B °tāni kasmā° BM °kaṁ pi sārddhaṁ c(M °rddhan) tābhiḥ strībhiḥ krī° M °manti paricārayanti | yathā etarhi yuṣmābhi sā° BM °rddhaṁ ya°. — 10. M °dvipe te° BM °na kṣiptā ta° B °dṛṣṭvā kasmā° BM °cānāṁ vāṇija(B °jaka)çatānāṁ āvṛ(M °vṛttinna vāṇijaçatānāṁ āvṛ)ttiya vāṇija(B °jaka)çatā khāditā te (B °tān ākhāyitā ye) ṣya° dārakajā° M °naṁ khāyitāḥ vayaṁ na aṭṭātiya vāṇi° B °yaṁ aṭṭātiya vāṇi° M °kṣiptāḥ ||.

14. M na etāṁ māri° B °riṣa mānuṣikā°. — 15. M °teṣāṁm abhya° añjali kṛ°.
16. M āvāhyatha kim upā° BM °thā ca tāsāṁ° B °mūlato°. — 17. M °hanaḥ |. —
18. BM °keça nā° M °rṇamāsyā ke° liṁ açaṇaṁ ata° °ṇḍulaṁ pha° B °ddvīpaṁāṁ ā°. — 20[a]. M °ivā triṇi°. — 20[b]. M °uttarishyā° BM °ṇu taṁ°.

प्रपद्यथ । सो युष्माकं इतो राक्षसीद्वीपातो समुद्रस्य पारं प्रापयिष्यति ॥ तेषां
पंचानां वाणिजकशतानां यो वा तस्य हयराजस्य वालेष्ववलंबिष्यति अन्यतरा-
न्यतरे वा अंगजाते तेषां पि च पुरुषाणां परस्परस्य अवलंबिष्यति महाकायपृष्ठि-
स्मिन्तस्य अनुगमिष्यति शतं वा सहस्रं वा अनुपूर्वेण जम्बुद्वीपं प्रापयिष्यति । एषो
च उपायो इतो राक्षसीद्वीपातो स्वस्तिना जंबुद्वीपं गमनाय नास्ति अन्यो ॥ सो 5
दानि सार्थवाहो तेषामवशेषाणां वाणिजकानामाह ॥ आगच्छथ यूयमपि सर्वे
जम्बुद्वीपं गमिष्यामः । एवं तावत् नगरप्राकारं लंघयथ हेठतो वा खनथ ॥ ते
तं आहन्सुः ॥ न त्वं जानासि कीदृशो राक्षसीनगरं नातो वयं शक्ष्यामः लंघयितुं ।
तुम्हे पुनः यदि इच्छथ पलायथ एवं वो मोक्षो भविष्यति । अथ दानि तावन्नगरं
प्रविशथ नास्ति वो मोक्षो ॥ गच्छथ यूयं येनैव स्वकं देशं अमुकं च नगरं अ- 10
स्माकं पितृभ्रातरो तेषां अस्माकं वचनेन पृच्छित्वा यथार्थं देश दानानि करोथ पु-
ण्यानि । अपि शाठ्यकपालेन कुलेकुलेषु भिक्षित्वा जंबुद्वीपे वसथ मा च पुनः समुद्रं
ओतरिष्यथ यथेमान्येवृशानि दुःखानि परस्य वा प्रेष्यकर्म कृत्वा जीविकां कल्पे-
यथ मा च समुद्रमवतरणाय चित्तं करोथ यत्र इमानि एवंरूपाणि दुःखानि ॥
सो दानि आह ॥ मारिष आत्मना गमिष्यामि पुरा मे राक्षसी शयिता विबुध्येत 15
मा मे वानेया इह आगमनं ॥ सो दानि सार्थवाहो ततो शिरीषातो ओतरति
इमेहि च अभ्यन्तरिमकेहि वाणिजकेहि खादिता वयं राक्षसीहि अविधाविधा ति
विक्रुष्टं इदमस्माकं पश्चिमं ज्ञातीनां दर्शनमिति ॥

सो दानि सार्थवाहो ततो शिरीषातो ओतरित्वा यथागतेन मार्गेण गत्वा तत्र
राक्षसीये शयने शयितो ॥ सो श[284a]च शयनगतो चिन्तयति ॥ कथमेतेषां 20

1[1]. M °kshasidvi° B °ti te°. — 1[2]. BM te purushāḥ paṁ ° rājasya vālo(M °re)dhvavalaṁbishyati | anyatarā° M °re shu aṅgujā° BM °sparasya avalaṁba(M °lagnay)ishyaṁti | mahā° M °kālupṛishṭismi° B °pṛishṭismi ° gaṁishyanti ça° M °gaṁishyaṁti | ça ° dvīpaṁ prashayishyati | B °yishyanti | . — 4. BM raho ca u°. — 5. BM °teshāṁm a°.
6. M °shyāmi | . — 7[1]. M °tāvan naga° ghayitha he° B °heshtato ° natha te° — 7[2]. B teshām āha° M teshāṁm āhuḥ ‖ . — 8. M °tvaṁ yānāsi° B °nagarāto va° M °nagarāto ti vayaṁ çakyāmaḥ° B °maḥ ‖ laṁ ° tuṁ tumhe°. — 9[1]. M tushpha pu° vaṁ sho mokaho°. — 9[2]. M °mokshā B °kho ya°. — 10. BM gacchatha | yū ° kaṁ pitur jñāta° B °pṛicchatha sa° M °pṛicchatha va°.
12. M °na kulokuleshu bhikshetāmbudvi ° draṁ ottarishyatha | yatra ° paraspara preshyakarma kṛi° BM °rotha yathā yatra°. — 15[2]. M °ātmane ga° B °āmaro gamishyāmi ‖ pu ° kshasayitā vi° M °kshasaçayitāmi bu°.
16. B °tato ca çirshāto° M °tato çirshāto otaritvā vāhbya° B °ima ca abhya° BM °ntaraṁa° B °dito vayaṁ° M °ditāḥ va° BM °dhā āvi(M °bhi)dhāvidhā trivikrushtam i°. — 19. B °kshasidvīpe çaya° M °sīye çayana çayi°. — 20[1]. M °tapra ça°. — 20[2]. B kathaṁm eta° M °r kārya saṁ° B °dṛishṭva ca çra° B °dṛiptaḥ e° M °tarya kā° B °kāryā ya°.

वाणिजकानां एतत्कार्यं संबोधेयं यथा मे स्वयं दृष्टो च श्रुतो च न च इमे रा-
क्षसी बुध्येन्सुः एषो च तुष्णो कार्यो ॥ यदि एतेषां वाणिजकानां इदानीं एव अ-
संप्राप्तेन हयराजेन एतं कार्यं आचिक्षिष्यामि ततो एतेषां पंचानां वाणिजकशतानां
अन्यतरान्यतरो वाणिजको मत्तो वा प्रमत्तो वा राक्षसीनामाचिक्षेया ततो अनु-
5 लभ्यनीयं भवेत्सर्वे च अनयातो व्यसनमापद्यियेम ॥ तत्र पण्डिता प्रशंसन्ति ।
यस्य कस्यचि गुह्यं समाख्यातं दुर्लभा ते सत्पुरुषा ये शक्नोन्ति गुह्यं धारयितुं ॥
यं नूनाहं स्वयमेव एतं गुह्यं धारयेयं यावत्कौमुदी चातुर्मासी ततः सार्धं हयरा-
जेन इमं राक्षसीद्वीपमनुप्राप्तेन एतमादीनवं आचिक्षिष्यामि ॥ सो दानि तं गुह्यं
स्वकहृदयेन धारयति न कस्य चि आचिक्षति यावत्कौमुदी चातुर्मासी ॥ कौमुदी
10 च उपस्थिता हयराजो राक्षसीद्वीपमनुप्राप्तो । ततो सार्थवाहेन तेषां पंचानां
वाणिजकशतानामारोचितं ॥ मा अद्य प्रमादं करोथ स्त्रीषु वा अन्नपानेन वा
गीतवाद्येन वा अस्ति किंचिद्धर्मातो यो भवन्तेहि मम सकाशातो श्रोतव्यो ।
अमुको प्रदेशो प्रतिगुप्तो तत्र सर्वे समागच्छथ ताहि स्त्रीहि शयिताहि ॥

ते दानि सर्वे वाणिजकशता ताहि स्त्रीहि शयिताहि तत्र प्रतिगुप्तप्रदेशे सर्वे
15 समागता समागच्छित्वा तं सार्थवाहं पृच्छन्ति ॥ जल्पथ सार्थवाह यं ते किंचि-
दृष्टं वा श्रुतं वा ॥ सार्थवाहो तेषां वाणिजकानां वर्तमानीं सर्वामाचिक्षति ॥
एतं मम एवं चित्तमुत्पन्नं किस्य एता स्त्रियो अस्माकं नगरस्य दक्षिणपथातो नि-
वारेन्ति । ततः कौतूहलेन महता सहसोपनीये शयिताये असिपत्रं गृह्य नगरस्य
दक्षिणेन पथेन गतो ॥ तत्र मे ताम्रमयं नगरं दृष्टं अद्वारं न चास्य द्वारं पश्या-
20 मि बहुजनस्य च क्रन्दनशब्दं शृणोमि ॥ सो इमं नगरं अनुप्रदक्षिणीकरोन्तो

4. M °ryam ācicchishyā° B °ācikshyā° BM °mi | tato e° M °ro vāṇijakā matto° BM °sīnām ācakshiyā(M °ya) tato a(M °to)nu° M °padyiyāmaḥ | . — 5. M °tra paṇḍitā praçaṁsanti ya° B °paṇḍi praçaṁsanti | .

6. M °cid guhyaṁ samākhyāntaṁ || durlabhā ya satpu° B °khyāntaṁ dullabhā° M °knotti gu° B °taṁ yaṁ°. — 7. M °m evam etaṁ° BM °yeyaṁ | yā° B °taḥ amemaṁ ha°. — 8. BM °svakaṁhṛi° M °sya cid ācikshishyati | yā° B °ācishyati°. — 9. M °sthitāḥ ha ° prāptaḥ ta°. — 10. M °citaṁ | .

11. M °pramādaṁ° B °rotha | stri° M °gīta vā asti° B °gītavādye vā asti° M °tro vo yo bhavantohi° B °bhavanto° BM °çrotavyā | . — 13. M °ko padeço° B °tha || tā° M °tha || tābhi stribhiḥ çayibhāhiḥ B °yitāhi te°. — 14. M °kaçatāhi tābhi stribhiḥ çayitābhis tatra ° guptopadeçe° B °rveṣa samāga° M °rveṣa samāgatasvchitvā° BM °pṛicchati ja°. — 15. M °kiṁci dṛishṭaṁ°.

16. M °rttamānīṁ savaṁ āci° B °sarvaṁ āci°. — 17. M etaṁ mamevaṁ° B °cittaṁm u° BM °sya ete stri° M °kshiṇapaṁ°. — 18. M tato kau° B °hato sipinidiye çayitāsa° M °hato sipitidhiye ça ° rasya patthena ga°. — 19. B °dṛishṭaṁ a° M °shṭaṁ advāraṁ cā ° krandaçabdaṁ°.

तस्य नगरस्य उत्तरे पार्श्वे उच्चशिरीषमद्राक्षीत् । सो हं तं शिरीषं अभिरुहित्वा तन्नगरमवलोकेति ॥ तत्र च ते बहूनि वाणिजकशतानि उपबद्धानि दृष्टानि शुष्कानि धमनीसन्ततगात्रातपदग्धत्वचमांसानि कृशानि मलिनकेशानि पानी-यार्थं नखलीहि भूमिं खनन्ति क्षुत्पिपासासमर्पितानि । अपराणि कंकालशतानि चि[१८४b]चित्तानि दशदिशो विकीर्णानि । तत्र च अमुकातो अमुकातो नगरातो अमुको च अमुको च वाणिजो ते च वाणिजा सर्वे च आगता । तेषां वाणिज-कानामाचिचितो ॥ ये तत्र जीवन्ति राक्षसीहि खादितावशेषा अपरे पि अहृ-तियमाणानि वाणिजकशतानि ये एताहि राक्षसीहि खादिता ॥ ततो एता न मानुषिका सर्वाः एता राक्षसीयो ॥ यदि वयं यत्नं न करोम स्वदेशगमनाय एव-मेव सर्वे अनयातो व्यसनमापद्यिष्याम एतेन राक्षसीगणेन ॥ यदि इच्छथ राक्ष-सीणां हस्तातो मोक्षं क्षेमेण च जम्बुद्वीपं गमनाय केशी अश्वराजा उत्तरकुरुद्वी-पातो अकृष्टोप्तं शालिं भुंजित्वा अवशं चातुर्थं सुरभितण्डुलफलं कार्तिकपूर्णमासायां इह राक्षसीद्वीपमागच्छति इमस्य राक्षसीद्वीपस्य उत्तरपार्श्वेण समुद्रतीरे स्थिहित्वा को पारगामीति घोषेति । ततस्तस्य हयराजस्य समीपं गच्छाम: । सो अस्मां क्षेमेण स्वदेशं प्रापयिष्यति ॥

ते दानि पंच वाणिजकशता सार्थवाहेन सार्धं राक्षसीनगरस्य उत्तरपार्श्वे गता ॥ तेहि केशी अश्वराजा समुद्रतीरे तिष्ठन्तो दृष्टो शीर्षमुन्नामेत्वा को पारगामीति घोषन्तो ॥ ते दानि सर्वे पंच वाणिजकशता कृतांजलिपुटा तं केशिमश्वराजमुप-संक्रान्ता ॥ महाश्वाधिपति तव शरणागता स्म वयं पारगामी भतो अस्माकं तारे-

२. BM °dṛṣṭāni ça° B °santantatvā° M °santaptatvākāpada° B °malinaka° °rthaṃ nakhehi bhūmiṃ khananti | kaha° M °niṃ khananti kaha° BM °tpipāsāsama°. — 4. BM °ni karaṃ(M °laṃ)kaçatā° °pāni diçodiça viki(M °rṇ)rṇā° B °ni ta°. — 5. BM tatra ca amukāto nagarā(B °rāto amukāto nagarāto amuko(M °kā) ca amuko(B °kā) ca vā(M °ca pā)ṇijo tathā amuko(B °mukāto) pi nagarāto tena vāṇijā sarveṣa mārgeṇa te°.

6. M °kahitā B °kahitāye | te°. — 7. B tatra° M °nti rākṣasīhi khyāditā 'vaçe° BM °re pi aṭṭitiça° M °etābhi rākṣasībhi khyāditāḥ B °ditā ta°. — 8. M °to ete mānu° B °te etena mā° M °sarve etāni rā° B °rvāḥ | etā rā° BM °yo ya°. — 9. M °nāya | evañca evaṃ sarveṣā a° B °m evaṃ sarve° M °padidyāmaḥ || ete rā° B °ābyāma | e° °geṇa ya°. — 10. M yadi icchatha || rā° °kahaṃ kahameṇa ca° B °kahaṃ kahameṇa ca° °rukdvīpāto akṛ° °liṃ cavitvā° M °liṃ cyavitvā° °çukluñjyha° °iha rākṣasīdvīpasya uttareṇa pārçve° B °iha rākṣasīdvīpamimaṃ āgacchati | ° tīre pāçya°.

14. M tata tataḥ ha°. — 15. M so 'smā° BM °kaṃ kahameṇa sva°.

16. M °ni sarve pañca vāṇijaçatāni sārtha° °tīre pārçve gatāḥ B °gatā te°. — 17. BM tehi çaçehi açva° sthita(B °sthihanto |) dṛṣṭvā çri° M °rā kaḥ pā° ghoṣanto | . — 18. M vijaçatā° çraṃjali upa°. — 19. M °çaraṇāgatā sma° B °gāmiṃgatā a° M °mi-gatāḥ a°.

हि ‖ सो दानि अश्वराजा तेषां वाणिजकानां समनुशासति ‖ यं वेलं अहं इतो राक्षसीद्वीपातो युष्माकं गृहीत्वा त्रिक्खुत्तं हीषित्वा गगनपथेन प्रक्रमिष्यं ततो राक्षसीयो ये युष्माकं भवन्ति दारका वा दारिका वा तानि आदाय आगमिष्यन्ति बहूनि करुणकरुणानि प्रलपिष्यन्ति मा आर्यपुत्रा परवचनेनास्माकं परित्यजथ
5 मा च इमं रमणीयं रत्नद्वीपं बहुरत्नमनन्तरत्नं परित्यजथ ‖ ततः युष्माभिः तेषां राक्षसीनां वचनं नाभिश्रद्दधितव्यं यो च तेषां वचनं अभिश्रद्दधिष्यति सापेक्षो भविष्यति एषा मे भार्या एषो मे पुत्रो एषा मे धीता ति भूयो राक्षसीनां वशमागता भविष्यन्ति मम पृष्ठतो धरण्यां प्रपतिष्यन्ति । ये च तेषां राक्षसीनां वचनं नाभिश्रद्दधिष्यन्ति [285a] न मे एषा भार्या न मे एषो पुत्रो न मे एषा धीता ति
10 ये च निरपेक्षा भविष्यन्ति ते वालमपिधिष्टा मे स्वस्तिना जंबुद्वीपं गमिष्यन्ति ‖

एवं भिक्षवः स केशी अश्वराजा तेषां वाणिजकशतानां समनुशासित्वा त्रिक्खुत्तो हीषित्वा सर्वं वाणिजजनं आदाय गगनपथेन प्रक्रान्तो ‖ ता राक्षसीयो तस्य केशिस्य अश्वराजस्य हीषणशब्दं श्रुत्वा स्वकस्वकानि दारकदारिकानि आदाय आगता । मा आर्यपुत्रा परवचनेन अस्माकं परित्यजथ मा च इमं रमणीयं रत्न-
15 द्वीपं बहुरत्नं अनन्तरत्नं परित्यजथ ‖ ये खलु भिक्षवः तेषां वाणिजानां राक्षसीनां भूमिं सापेक्षा अभून्सुः ते दानि पृष्ठतो महिं पतिता ये निरपेक्षा अभून्सुः ते स्वस्तिना राक्षसीद्वीपातो जंबुद्वीपमनुप्राप्ता ‖

स्यात्खलु पुनः भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन केशी अश्वराजा अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन

1². M °nuçâsayati ‖. — 1³. BM °lam aham ito i° pâto asmâkam° B °trikkṛittyam hi° M °tyam hishi° B °shitvâ shagapathena kramî° BM °shyam ‖ ta° M °shyo yo yushmâkam bhavati ‖ dâra° B °bhavati dâra° M °rikâ kâ tâ° BM °mishyanti ‖ bahuni karuṇa° B °ni ca yalapi° M °ni ca palâyishyamti ‖ mâ â° BM °putra para° M °kam parityajatha mâ ca imâni dârakadârikâni parityajatha ‖ mâ ca imam° BM °baratnam a(B °m e)nantaram parityajatha ‖. — 5. M °shmâbhis teshâm ° nâm vacanamam nâ° BM °kaho bhavishyati ‖ eshâ me bhâ ° tro esho me dhî° M °tâni bhûyaḥ râ° BM °çam âgatâ bhavishyanti ma° B °pṛishṭato dha° M °dharaṇyam pra°.

8. BM °dhishyanti(M °nti ‖) na me bhâ° M °ryâ na me putro esho na me yeshâ dhîtâni ye ca ni° vishyati me bâlam aḍi° B °vishyanti ‖ te° M °svasti jambudvî°.

11. M °kshavo sa ke ° vijaça° B °shkṛittyâ hî° M °shkṛitvâ hishitvâ sarvam°. — 12. M tâḥ râ° BM °keçishya a° M °jasya hîshaṇa ° dâya gatâ â° B °tâ mâ°. — 14. M ârya° BM °kam parityaja(M °jya)tha ‖ mâ ca eva° M °ni parityajatha ‖ mâ ca i ° yam ratnadvî ° inam parityajathâ ‖. — 15. M °kshasînâm mûle çâpekshâ abhûsuḥ ‖ te dâ° B °pṛishṭato ma° M °mahi patitâḥ ye nirapekshâ abhûtsu te sva° B °titâ ‖ ye nirapekshâ abhûsuḥ ‖ te sva°.

18. BM °shi nai°. — 19². M °hetor aham°. — 19³. M °lena tena ke° B °bhûshiḥ ‖.

कालेन तेन समयेन केशी अश्वराजा अभूषि ॥ स्यात्खलु पुनः भिक्षवो युष्माक-मेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन पंच वाणिजकशतानि अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एते ते भिक्षवस्तेन कालेन तेन समयेन पंच वाणिजकशतानि अभूषि ॥ तदापि एते मया दारुणातो राक्षसीद्वीपातो उद्ध-रित्वा क्षेमेण महासमुद्रं तारयित्वा जंबुद्वीपे प्रतिष्ठापिता । एतरहिं पि एते 5
मया दारुणेषु दृष्टीगतेषु निवर्तयित्वा अभयरायातो जातिजरामरणसंसारगह-नकान्तारातो तारिता ॥

संविग्नं जनयित्वान उद्वेजेत्वान मानसं ।
शृणोथ एकाग्रमना सुप्रसन्नेन चेतसा ॥
धर्मार्थयुक्तं आख्यानं रोमहर्षणसंजननं । 10
पूर्वं चरितं भगवतो शृणोथ चित्तं प्रसादेत्वा ॥
अथ तस्मिं काले अश्वराजा अभूव अहं करुणनामी ।
तारेसि वाणिजगणं राक्षसिद्वीपाद्भवसतोयात् ॥
तेन खु पुन समयेन समुद्रमुपयातो वाणिजकगणो ।
ऊर्मीतरङ्गमा[285ᵃ]लं मकरजवनं धनार्थाय ॥ 15
अथ मकरमत्स्येन भिन्नो तं यानपात्रं अवमतोये ।
अभिद्रवति वेगतूर्णो गरुडो च पक्षवातेन ॥
तस्मिं विकीर्यमाणे रवन्ति आर्तस्वरा उदधिमध्ये ।
देवां च नमस्यन्ति यो यादृशा अस्ति अधिमुक्तो ॥
केचिच्छिवं केचिद्वैश्रवणं स्कन्दं यमं कुबेरं च । 20
अपरे सहस्रनयनं विरूढकं च दिशां च परे ॥

1. M ˚punar bhikshavaḥ yu˚ BM ˚shmākam eva˚. — 2. M ˚drashṭaṁ |. — 3. M ˚hetor eta˚. — 3. M ˚kshavo tena kā˚ çālipu˚ BM ˚maṅgalyā˚ M ˚bhirishi ne khalv etad evaṁ tad eva drashṭavyaṁ |. — 4. BM ˚ritvā kshameṇa˚ M ˚mudra tāra˚ pitāh. — 5. BM ˚teshu vivartia˚ M ˚jātijarā˚ BM ˚saṁsāragahanakāntārā(M ˚kānānāṁto˚.
8. M saṅghoshaṁ˚. — 9. B sa çri˚ M saṁçri˚ prasannāṁ sa˚. — 10. M ˚yukta çruddhā˚ harshanaṁ˚ B ˚saṁjananaṁ |. — 12. M ˚tasmin kāle tasmi samaye açva˚ B ˚le tasmiṁ samaye açva˚ BM ˚bhūvāhaṁ˚ B ˚ṇābhih tā˚. — 13. B ˚kshasidvī˚ M ˚kshasidvītayanā bhi˚ (l. 16). — 14. B tena kho pana sa˚ m upayāto vāṇijānāṁ gaṇān |. — 15. B harmitaraṅgamalinaṁ ha˚.
16. BM ˚bhijyate yā˚ B ˚toyena a˚. — 17. M nābhilavaṇagavatirapo ga˚ B abhilavaṇava˚ BM ˚tena ta˚. — 18. M ˚ryamāne ra˚ svarāṁ u˚. — 19. B devā ca na˚ M devā namasyanti | yā yādṛçā asmiṁ adhimuktāḥ B ˚dṛçam asmiṁ adhimukta |. — 20. M ˚vaṁ keci varuṇaṁ kecid vai˚ B ˚skandha varuṇaṁ ya˚ M ˚skandha ya˚ raṁ apa˚.
21. M ˚hasraṁ ramaṇaṁ sa vi˚ B ˚rūḍhakaṁ˚.

तेषां च परार्थाय उपकरणानि बभूवुः पार्थिवाः ।
ते तानि गृहीत्वा लवणजलधरं समवगाढाः ॥
केचिदलाबुश्रेणियो अपरे पुनः स्निग्धनीमयां फलकां ।
अपरे दृतिं गृहीत्वा तूलस्य च राशयो अपरे ॥
5 अपरो परं बध्वा आलंबति जीवितस्य अर्थेन ।
न हि मृतकुणपेन सह लवणजलधरो वसति रात्रिं ॥
ते तर्हि परिभ्रमन्ता तां रात्रिं जलधरे लवणतोये ।
अथ संदृशेंसु तीरे तीररुहां पादपप्रवरां ॥
यथायथमुपेन्ति तीरं अथ पश्यन्ति शतानि प्रमदानां ।
10 दिव्यवधूसदृशानां रक्ताम्बरवस्त्रवसनानां ॥
काचित्कन्यासदृशा अपरा पुन नववधू व शोभन्ति ।
वरमाल्यदामशिरजा जाम्बुनदज्वलितकुण्डलमुखीयो ।
हरिपिंगलसदृशनयना शोभन्ति ता सरित्पतितीरे ॥
ता च अवगाह्य सलिलं सकरुणमधुरां गिरामुदीरेन्सुः ।
15 यथार्यपुत्रा अपरं भवथा नाथा अनाथानां ॥
अस्माकं अपतिकानां अबान्धवानां वने वसन्तीनां ।
ध्रुवं जलधरो प्रसन्नो येन वो तीरमानीता ॥
अमीहि तां गृहेत्वा परस्परमुदीरेन्सुः अभिजातो ।

1. BC °shāṃ cāparārthāya u° M °nuh | yāni te asmin etā° B °nuḥ yāni te tasmin te tā°. — 2. B °lavaṇaja° M °gāḍhāḥ. — 3. BM °d alābūlaçre° B °naḥ snigdhatime° M °naḥ snigdhasalilamayaṃ phalikāṃ B °phalakāṃ pa°. — 4. M paralambitāṃ gṛhitvā° B pare dṛtiṃ° BM °sya varaṃhiyo aparu(M °re) paraṃ bandhitvā°. — 5. M °āramba-ti jivitārthenā B °ti | jivitārthāye na hi°.

6. M yena hi mṛ° M °takūpeṇa lava° B °peṇa lava° M °ti rātriṃ te° B °rātrin te ta°. — 7. B °plavaṃ vāhati yayāṃ rā° M °plavaṃ vāhati yāṃtyā rātri ja° BM °reṇa lava°. — 8. M °daçetauḥ tire° B °çetan tire° M °ruḍāhāṃ°. — 9. M yathayatham upeti rama-thapa° BM °dānāṃ di°. — 10. M °dhūmasa° B °dhūsadṛç°.

11. BM kā(M kācjcit tatra ka° M °nyāsālādṛçāstānāṃ aparā punaḥ navadhū° B °nyā-satādṛçāṃ | a °punar navavadhū° BM °çobhanaṃ bhavati(M °ti |) vara°. — 12. B °çi-rajā jāmbūna° M °bunaṃdajvalitakuṇḍala° B °jvalite ku° ye ha°. — 13. M haritapiṃ° BM °nti | taṃ saritpatidhira tāṃ°. — 14. B tāṃ ca navagrāhya salilasaka° M tāṃ ca avagrāhye salile saṃkaruṇaṃ ma° B °girā udīretauḥ ya° M °retauḥ | . — 15. B °putra ca° M °putro aparaṃ bhavethā nāthā a° BM °nāṃ asmā°.

16. M °ndhakānāṃ vane vasanti | B °ne vasantinā dhru°. — 17. M no dhru °dha-raṃ pra ° yena vaḥ ti° B °yena vā ti° BM °nītā aṃ°. — 18. B añjetauḥ | tāṃ° M āñ-setauḥ tāṃ gṛhitvā° BM °retuḥ sa°.

आश्वासेन्ति च बहुशो आर्यं विषादं न कर्तव्यं ॥
अस्मेहि सह प्रमदाहि आर्यपुत्रा वसथ मा विषीदिथ ।
प्रियबान्धवं का त्यजित्वा मित्रां पितरं च पुत्राणि ॥
अस्मेहि दानि पुरुषा अभिरमथ नन्दनवने मरुसंघाः ।
मधु आसवं पिबन्ता द्वीपवरसुखानि अनुभोथ ॥
ते अश्रुपूर्णनयना तां प्रमदां अवचु सागरोघस्मिं ।
ईषत्क्षणं मनीयथ यावच्छोकं विनोदेम ॥
ते गत्वा नातिदूरं समागता वाणिजा समाश्वस्ता ।
रोदन्ति च क्रन्दन्ति च दुःखिता प्रियविप्रयोगेन ॥
हा अम्बा हा ताता हा पुत्रा हा स्वदेश रमणीय ।
हा जम्बुद्वीपकाहो उद्यानवराहो रम्याहो ॥
सुखिता भो ये कदाचि समागता ज्ञातिबान्धवजनेन ।
एकां रजनीं वसित्वा [186a] शरीरनाशं करिष्यन्ति ॥
किं शक्यं निरालम्बे मध्ये समुद्रस्य लवणतोयस्य ।
कर्म मनसीकरेन्ता अशोचमानेहि वस्तव्यं ॥
रोदित्वा च क्रन्दित्वा आश्वासेत्वा च अन्यमन्यस्य ।
अगमासु येन तासां निवेशनानि रमणीयानि ॥
हरितृणसंप्रच्छन्नं अपगतपाषाणशर्करकठल्लं ।
अरजं समं अविषमं आक्रम्य महिं उपेन्ति वनं ॥
नानाद्रुमं अशोकातिमुक्तचम्पकप्रियंगुशालाचानि ।

1. BM °ryaputra viśā°. — 2. M aspehi pramadāspāhi â° B °mpāa pra° BM °putra va ° viśādaṃ(B °daṃ |). — 3. BM priyaṃ vā hā° M °vaṃ vatjatvitvā° BM °trāṇi ca a°. — 4. BM °ghāḥ ma°. — 5. B °dvīpavaranam°.

6. B °pūrṇṇanayanāṃ tān pramadām avoca sāgarogha | M °nāyanāḥ pramadām avocat sāroghe. — 7. M kshikshaṇaṃ° B ishikshaṇaṃ ° yāva çokaṃ vinodesaṃ | M °sadet | . — 8. M °stāroṣi | B °stā ro°. — 9. BM rodati ca krandati ca duḥ° M °viyati pra°. — 10. M hā ambe hā tāte hā pu° BM °deçaṃ ramaṇīyā hā ja°.

11. B °pakāhā u° M °pakāhā udyānavarāho |. — 12. M sukhitā sāu o ka° BM °dāri samā°. — 13. BM ekaṃ ra° B °janīm açi ça° M °vacitvā° BM °rāyati |. — 14. M °çakyā ni° BM °lambanilaye° M °mmidre la° B °dravaneto° BM °sya ka°. — 16. M karma manasikareñtā a°.

17. BM °gamāsi ye ° ramyāni(M °ṇi) ha°. — 18. M °ritaṃ ° pāṣāṇaçarka° BM °llaḍ a°. — 19. M °samaṃ acapamaṃ ākramahiṃ° B °ākramaṃ | ā° BM °vanaṃ(B °naṃ |). — 20. BM nāma dru ° çokaṃ ati° M °muktakaṃ campakaṃ pri° B °mpakā priyaṃ-guçā°.

तिलकबकुलां कुब्जकां पुंनागतालीसगहनानि ॥
करीर चात्र कुसुमिता कुब्जय करमर्दं जीवकलता च ।
नवमालिका मृदुलता पाटलककरेणुकावारा ॥
वर्षकधातुः कारी नवमालिकमल्लिकानि प्रियंगु वा ।
5 कुब्जकवार्षिकमल्लिकसद्गन्धिकगुल्म सुविचित्रा ॥
मारेहि च तारेहि च अलंकृतं चम्पकेहि च उपेतं ।
रक्तेहि पीतकेहि च संप्रज्वलितं अशोकेहि ॥
आम्रकर्णिकारकुरवकतिलकबकुलशोभितं सुरमणीयं ।
अभ्यधिकं स्वशरीरैः वनं वरं शोभेन्ति सुयाना ॥
10 पुष्पा च नागवृक्षा भव्या पालेवतपिप्पलकपित्था ।
श्रीतक सप्तपर्णा मुचिलिन्दवनानि च शुभानि ॥
चम्पकमालाफुल्ला सहकारवनानि संकुसुमितानि ।
नागाद्रुमा कुसुमिता मधुकरिभ्रमरेषु परिवीता ॥
बिल्वारनारिकेरा मोचा पनसा च तालखर्जूरा ।
15 जंबीरा च मातुलुंगा न कंचि कालं न दृश्यन्ति ॥
अक्षोडा च तमाला च मोचा किंशुका मृद्वीका च ।
भव्या च दाडिमा च न कहि कालं न दृश्यन्ति ॥
केचिद्भुक्तकुसुमाग्रा अपरे पुनर्पक्का व्यापिता परे ।

1. M °lāṃ punnāgatālīçavanagrahanāni | B °lisavanagrahaṇāni ka°. — 2. M kalila cātra° B karīra cātra° kuraṇṭakārabaṇḍhujīrakalatā ca nava° M °kuluṃbakārabaṇdhu | jīraka°. — 3. B °likā nidūrā pā° M °dulā pāṭa° B °relukāvalā varaha° M °relukāvarā. — 4. BM °tuḥ kārinavamālikāmalli°. — 5. B °rahikavasahnikamada° M °llikamadaṃgaṃdhikā gulmā su° B °ndhikā gulmā su° trā sā°.

6. M tolehi ca tālehi ca a° B °kṛitā | campa° M °kṛitā | ramyehi ca upeta B °peta dra°. — 7. B drakta° M °pītehi ca saṃ°. — 8. B aprakarṇni° M āmakarṇikārakulavakatilakakulaço° BM °bhita su°. — 9. M °kaṃ suçaraiḥ karevaraṃ çobhaṃti samāyā | B °vaiḥ karevaraṃ çomi su°. — 10. M °vṛikshabha° B °bhavyapālocata° M °tapiyāçālakapitathā B °tthā unro°.

11. M āmrā || sapta° B °ka saptavarṇṇanam° M °varṇṇamucilindava° BM °nānā çubhāni campa°. — 12. M °phulā sa°. — 13. M °bhramitāni bhramare°. — 14. M °lvāunālikera mo° B °rikera mo° M °panaço ca tā° B °panaso ca tālakharjjurā jaṃ° M °kharjjalā. — 15. BM °luṅgā ca na kaṃcit kā(B °kaṃ vikā)lena dṛi° B °nti a°.

16. B aktvā(?)ḍā ca tamālā ca° M aptvāḍā ca vācā kiṃ° B °lā ca vocā kiṃçukā ca vṛiddhikā || M °çukā ca mṛidikā | . — 17. M °vyā ca trādimā ca na kaṃcit kālaṃ dṛi° B °dātrimā°. — 18. B kecid bhuktasumitrāgrā° M kecid bhuktakusumitāgrā° r pakvamapitā vā paru B °r pakvamacitā vā parā apare°.

अपरे कलापशाखा न कश्चित्कालं न वृक्षन्ति ॥
एतानि च अन्यानि पुष्पाणि फुल्लिता पादपवरेषु ।
सर्वोतुकाणिकानि न कंचि कालं न वृक्षन्ति ॥
पुष्करिणीयो वनवरे सुखसलिला हंससारसाभिरुता ।
पद्मोत्पलसंछन्ना अन्ये च चतुरसणीया ॥ 5
अथ केचि कालपटकोपशोभिता नीलकंबुकमनोज्ञा ।
सलिलस्मिं समुद्धृता नागेभि चिरानतं शोकं ॥
ताहि च वनराजीभिः पद्मसरा कुसुमिता उपशोभेन्ति ।
अधिकतरं नाशयन्ति शोकं धानस्य च विनाशं ॥
निर्गम्य वनवरातो अथ पश्यन्ति तुषारसदृशानि । 10
भवनानि राक्षसीनां सादृशभवना यथ सुराणां ॥
घट्टपरिमृष्टस्य अन्यो महलवने वासवस्य वा भवनं ।
भवनानि राक्षसीनां नभागसंस्थानि तिष्ठन्ति ॥
निर्यूहसिंहपंजर[२८६a]रतनावातारार्धचन्द्रसुविचित्रं ।
अधिकतरं तं पुरवरमालोकयति राक्षसीनगरं ॥ 15
अथ तत्र प्रविष्टानां महति महासनासने निषण्णानां ।
स्नानं उपनामेन्ति कल्पितनखकेशश्मश्रूणां ॥
स्नानसमादानानां अलंकृतानां वरदामधारिणां ।
भोजनमुपनामेन्ति अनेकरसव्यंजनमुपेतं ॥

1. M are kalā° BM °pamālāṣā kiñcit kālaṁ°. — 2. BM °ṇi phullitā° M °pādapraza° BM °ṣu sa°. — 3. M sarve dushkaraṁ kārakāni° B sarvoduka° BM °na kiñcijjālaṁ° sti pu°. — 4. B pushkiri° M poskaraṇīye vanavareshu kaṁ salilo haṁsasārasāni rūtāni B °nacaredukhasalinolāhaṁsasārasānirutā pa° — 5. B °cchanno a° BM °ṇīyehi ‖.

6. BM atha ko(M °keṣ)cid dārapathakopa° M °bhitāni nīlakambukamanojña B °nojña sa°. — 7. M ṣalile sa° B °lile samuddhṛtā nāge° M °muddhṛtā nyāṣanti āṣa° BM °kaṁ ta°. — 8. M tābhiḥ vanarājīhi pa° B °vanarājāsaili padmasarā° BM °nti a°. — 9. M °tarā nāṣayanti | ṣo° B °tarā nāṣeyanti | ṣo° BM °ṣaṁ ṣṭi°. — 10. B °aya vanavarāto | a° M °rātra | a° dṛṣṭu B °ṣāni bha°.

11. M bhavanāni nāni rā° nāṁ sasaṁkaruṇāravatā su° B °naṁ | sasakrasāravatā su° BM °ṇāṁ gha°. — 12. BM ghaṭṭaparimashṭakaṣaṁ(M °ṣa)to maru° M °ne vā | sarvasya bhavanaṁ B °sya bhavanaṁ bhavanā°. — 13. B °nāṁ na taṁ grasantāni ti° M °nāṁ nabhagasaṁṣṭāni ti°. — 14. B °kshatārā ca candra° M °kshatārāmcaṁdra ° vi B °citra a°. — 15. M °karataṁ pu°.

16. B °viṣhṭhānāṁ° M °ti mānasa nisasya B °ṣanaṣa ni°. — 17. B snāna upanamīnti° M snānam upanāmeti ka° B °lpikanakha° BM °ṣmaṣruṇāṁ snā°. — 18. BM snānānāṁ° B °samādānāṁ°.

IMPRIMERIE NATIONALE.

वराहमत्स्या महिषा अजैडकश्वानकुक्कुटमयूरा ।
तित्तिरवर्तकलावक कपिञ्जलसारस पि प्रभूता ॥
या तत्र प्रज्ञायन्ति मृदङ्गआलिंगसैन्धवा पणवा ।
एकादशी च वीणां वादेन्ति वल्लकिगुणकां च ॥
5 वल्लकितूलां नकुलकां परिवादिनीगोमुखी अथ पि वेणुं ।
अपरे च प्रवादयन्ति मधुरं च प्रगायन्ति अपरे ॥
विज्ञका च तां ज्ञात्वा उद्यानवराणि संप्रदर्शेन्ति ।
रत्नां च सुप्रभूतां शय्यासनभोजनविधानं ॥
एतं च वो वयं च अभिरमथ नन्दने व मरुत्संघाः ।
10 अपि तु प्रमत्तकेहि दक्षिणमार्गं न गन्तव्यं ॥
यो तेषां सार्थवाहो सप्रज्ञो सकुशलो सबुद्धीको ।
एको रहो चिन्तयति किं नु खु पंथातो वारेन्ति ॥
यं नूनाहं सुप्ताये सहसोपितीये असिं गृहीत्वान ।
नगरस्य दक्षिणेन तं पन्थिकं उपनयेहं ॥
15 सो ताये प्रसुप्ताये सहसोपितीये असिं गृहीत्वान ।
नगरस्य दक्षिणेन तं पन्थिकं उपगमासि ॥
यथ यथ उपेति पन्थं अथ शृणोति दूरतो च उत्क्रोशं ।
सो शब्दमनुसरन्तो अथ संपश्यति नगरं ताम्रमयं ॥
संप्राप्तो च समन्ततो मार्गति द्वारं न च कंचि पश्यति ।

1. BM °matsya mahisha ajapaçavanaku° yûra ti°. — 2. B tittaravattakalavaka kapiñ° M tittaravâvaka kapiñ° BM °sârasâ pi ca pra° M °bhûtâḥ | B °tâ yâ°. — 3. BM °rga-mâlañ(M °rmñjgasai° gavâñ e°. — 4. B °daça ca vîṇâm vaddhâ(sa pi?) vallihi gu° M °daçâm ca veṇâm voddhâdivallakihi gu° BM °kâm ca va°. — 5. M vallakitûlâm ca kulakâm yadi vâdinî gomukhî apare veṇum apa° B °tûlânakulakâm pari° khim | atha ve veṇum apa°.

6. BM apara tra praṇamanti ma° M °gâyatyapare B °yantyapare ci°. — 7. BM °ca na jñâtvâ vâdyâ° M °pradaçati. — 8. M ratnâm ca° BM °nam ca e°. — 9. M °tam ca vâvayam° B °ndane ca marusamghâḥ | M °rasamghâr api°. — 10. BM °pi supra° M °matehi°.

11. BM ye te° B °prajñasaku° M °prajñâsaku° BM °buddhiko e°. — 12. B °ho vicharyyo | kim° M °ho vicharyo | kim nu khu pam° BM °nti yam°. — 13. BM °sahasâpi° B °asim grihitvâ naga° M °sim grahetvâ. — 14. M °tam pamtharikam upa° B °likam upa° BM °naye | . — 15. B °pâha sahâpi° M °sahasâpî° sim grihitvâ B °hetvâ naga°.

16. M °tam ca pamtharikam° B °tam ca panthaliko upagamosi | . — 17. M yathâ yathâ upe° BM °çriṇoti(M °ti |) dûrato varukroçam çravaṇam sahapratibhayam bahûnâm çabdo manushyâ(M °shyâm)ṇâm | . — 18. B °çabdam anu° M °nusara° BM °nto | atha paçyanti na° yam sam°. — 19. BM °pto bhayamkaram sa° M °çanti dvâ°.

निष्क्रमन्तं पश्यति च शब्दं बहूनां मनुष्याणां ॥
हा अम्बे हा तात हा पुत्र हा स्वदेश रमणीय ।
हा जम्बुद्वीपकाहो उद्यानवराहो . . . . . ॥
सुखिता खु ये . . . . समागता ज्ञातिबान्धवजनेन ।
एकरजनीं वसित्वा शरीरनाशं करिष्यन्ति ॥ 5
किं शक्यं निराश्रये अस्मिं समुद्रस्य जलसलोपस्य ।
कथं समतीकरोन्ता शरीरनाशं करिष्यामः ॥
सो दानि प्रलपितानि श्रुत्वाणो सुमखो सुबुद्धिको ।
नगरस्य उत्तरेण उच्चं आलोकये शिरीषं ॥
अभिरुह्य तं शिरीषं पश्यति नगरे शतानि मनुष्याणां । 10
मांसोपवासिकानां विरूढनखकेशरोमकूपानां ॥
ध[287*]मनिसन्ततगात्रा वातातपदग्धलवणाङ्गानां ।
पूतिकषण्डवसनानां तृष्णार्तानां मलिनकेशानां ॥
केचित्पानीयार्थं . . . . भूमिं खनेंति विलिखन्ति ।
उत्थेहियन्ति पतन्ति पतिता महीयं विचेष्टन्ति ॥ 15
अपराणि करंकाणि विचित्राणि दिशो विकीर्णाणि ।
पश्यति सो सुमनो दृष्टो विमनो च समाहितो ॥
तस्य शिरीषस्य यथा जवेन अवतरित्वा विदित्वान ।
पश्यित्वान कुमारं प्रांजलिका . . . . . सर्वे ॥
को त्वं आर्यपुत्र देवो नागो गरुडो गुह्यको सुवर्णो वा । 20

1. M °abhkramantam paçyati sa ça° BM °ṇâṁ hâ a°. — 2. B °mbe hâ tâta hâ putra hâ sva° M °mba hâ tâto hâ putra hâ sva° B °dvya jambu°. — 3. M jaṁbudvî° B °dvî-pakâhâ u° BM °râho sukhi°. — 4. BM sukhitâ su ye samâ° BM °mana e°. — 5. BM °jani vaçitvâ çarîranâ(M °vâṁ)çaṁ karishyaṁti |.
6. BM °çakiu nirâlambe sa ° sya ka°. — 7. B °rîraṁ nâ° M °rîraṁ nâçaṁ karissaṁ nâçaṁ kari° BM °ko na°. — 8. M °lambitâni çrûṇaṁtâ° BM °no sakuṇalo supra° M °jâo sabu°. — 9. BM °ṇa ucca â° M °risha paçya°. — 10. BM °nâṁ mâ°.
11. M °vâsakâ° B °nâṁ | vi° BM °râha nakha ° çmaçrupâṁ dha°. — 12. B °maṁsanta° M °samdasamanta° BM °trâṇâṁ vâ ° nâṁ puntî°. — 13. BM puntikaṇḍakavasanâ(B °samâ)nâṁ trishṇâ(M °shâ)rtânâṁ malinâ kepâṁ keci°. — 14. BM °yârthe bhû° M °khe vili° BM °nti u°. — 15. B utthemhya° B °tanti patitâ ma° M °veshṭhanti |.
16. BM °rṇâni pa°. — 17. M °so trumane gato virûha vi° B °te rûhaṁ vi° BM °va samahito | . — 18. M °tasya javena ca na° B °vena sa valitâṁ vi° BM °râṇa pa°. — 19. BM °çyitvaṁ dra° B °liṁ karentâ sarvaṁ | M °liṁ karentâ sarve | . — 20. BM °deva vâ nâgo vâ garuḍo vâ guhyako vâ su°.

अथ वा सहस्रनयनो विद्धको अन्यो वा यक्षो ॥
मोचेहि मो सुदुःखितां भवतु ते कारुण्यं नरर्षभ ।
इमेषां पुनर्भवन्तु स्वदेशप्रियबन्धु प्राणीनां ॥
सो अशुपूर्णनयनो प्रतिभणति वाणिजो प्रीतिमतो ।
5 नाहं आर्यपुत्र देवो नागो गरुडो गुह्यको सुवर्णो वा ।
न चाहं सहस्रनयनो विद्धको नैव यक्षो वा ॥
वयमार्या धनार्थाय ओगाढा सलिलपतिं ।
भिन्नयाना स्म संजाता ते स्म इस्त्रीहि उद्धृता ॥
ता मं सम्यकप्रतिवर्तन्ति शुश्रुषन्ति पुत्रान् व मातरो ।
10 . . . .
यं प्रियं भो मानुषीयो न ता इच्छन्ति विप्रियं ॥
श्रुत्वा भयंकरिं वाचां इदमाहन्सु वाणिजा ।
वयं पि जंबुद्वीपातो ओगाढा सलिलपतिं ॥
भिन्नयाना स्म संजाताः ते स्म इस्त्रीहि उद्धृता ।
15 ता भो सम्यक् प्रतिवर्तन्ति यथा पुत्रानं मारिष ॥
वाणिजानां शता पंच ये स्म एताहि उद्धृता ।
ततो अट्टातिया एत्थ अवशेषा तु खायिता ॥
ये पि मं पुत्रका आसि बालका मंजुभाषिनो ।
ते पि खायिता एताहि रसगृद्धाहि मारिष ॥
20 नैता मारिष मानुषीयो राक्षसीयो भयानिका ।
असिपट्टधराइदया राक्षसियो मानुषीरूपा ॥

1. M atha saha° B °viddhako° BM °anye vā yaksho moce°. — 2. BM °tu te karuṇaṁ naravṛshabha i°. — 3. BM °bhavantu deçasāsa priyabandhu(M °yaṁ bandhu)vipra(M °pravā)ṇi(M °aṁnāṁ | so°. — 4. BM °ṇāti pratisāṇi°. — 5. M °devo vā nā° ko suvarṇṇe sāhha na° B °suvarṇṇa vā na cā°.

6. BM °naivāhaṁ yaksho vā va°. — 7. BM °māyā dha° M °lilayatiṁ B °lilapati bhi°. — 8. M °jātāḥ te° B °jātā | te° M °strībhi uddhṛito || . — 9-11. M tāsaṁ sa° B °kpratisartiatau | yathā° M °kpratiwarta pratinivartati | çuçrushā putra mātaro ca api sānaṁ api ye priyā mi mānushiye ichāmi na sā icchanti | vipriyaṁ çru°. — 12. M °naḥ | vāṇijā va°. — 13. M °tiṁ bhi°. — 14. M °nnajānā ssa saṁjātāḥ tāsaṁ samya°. — 15. M °rttetauḥ | ya° kaṁ pari° BM °sha va°.

16. B °çatānāṁ paṁ° B °ddhṛitā ta°. — 17. M tataḥ aśātikā sahā ava° B °te aṭṭātikā sahā ava° M °çeshaṁ tu khāyitāḥ | . — 18. M °bhāṇito B °nino te°. — 19. M te shi khāyitāḥ e° B °etāhi ra° M °rasamṛiddhā hi mārishā. — 20. M me te māri° B naite mā° M °shiyo kabakshasi°.

21. M asipatradha° B °nsharūpā | M °rūpāḥ.

ततः भूयस्या मात्राय संविग्नो आसि वाणिजो ।
सो तां पृच्छेय मेधावी राक्षसीद्वीपातो निःसरं ॥
हन्त मारिष आख्याथ कथं मोक्षो भविष्यति ।
जीवितान्तकरा घोरा कथं गच्छेम स्वस्तिना ॥
ते च तस्य समाख्येन्सु हितैषी अनुकम्पका । 5
यथा दृष्टं श्रुतं चैव राक्षसीद्वीपातो निःसरं ॥
कार्तिके मासे कौमुदीपूर्णमास्यां आगमिष्यति ।
वलाहो तुरगो श्रीमो मंजुकेशो हयोत्तमो ॥
अनुपूर्वं सुरुचिरांगो विशुद्धकायो सुगन्धो धुतवालो ।
पवनां जवेनुपेतो वातजवसमो अनिलयायी ॥ 10
काकशिरो पद्मनेत्रो बालाहकुलेन अभिनिर्वृत्तो ।
हिमवन्तशिखरसदृशो मेघस्वनितदु[२८७b]दुभिनिनादो ॥
सो भुत्वा अनुपमकायां स्वकेशं तण्डुलफलं शालिं ।
स्थितो सागरस्य तीरे राक्षसिनगरोत्तरे भागे ॥
उन्नामितउत्तमांगो भाषति वाचां इमां तुरगराजा । 15
को यो गच्छति पारं समुद्रस्य लवणतोयस्य ॥
तं स्वस्तिना नयामि कस्य मम ऋध्यतु वचनं नाम ।
तं यो उपेय शरणं सो नेष्यति स्वस्तिना पारं ॥
एष मारिष युष्मे पि उपेथ हयसाह्वयं ।
आयसं नगरं ताम्रं लंघेथ राक्षसीपुरं । 20

1. M tato bhū* mātrayā saṃ*. — 2. B *niḥsāraṃ || M *niḥsāraṃ kārtti* (l. 7, *les vers 7 et 8 sont transposés devant 3 et répétés à leur place*). — 3. M *ākhyātha mokṣo* BM *ṣyata | . — 4. BM *ntakarāṃ ghorā(M *rāṃ) ka*. — 5. M *mākhyāsu hi* B *khyensu hi*.

6. B *niḥsāraṃ | . — 7. BM kārttike(M, *kai) kau* māsyāṃ āga*. — 8. B vāraho* M, *turaṃgo çi* nāmaḥ | anupūrvaṃ haṃta mā*. — 9. M *pūrva suruvirāṃ* gandhaḥ || dhautabālo B *ndo dhautabālo ha*. — 10. B *vāṃ vātenu* M *javanu* *samaḥ | anilayāmi B *nu | anilayāmi kā*.

11. B kākeçiyo pa* kulāni bhinirvṛtto hi* M *kujrānibhinirvṛtto | . — 12. BM *khara(M *na)ṭriçarasaghāsanitambadundubhi* B *nikāna | . — 13. BM *lāṃ sthi*. — 14. BM *tīre | rākṣasinagarasya uttare bhāge u*. — 15. M unnāmi* BM *ge bhāṣati(M *ṣati) vācāṃ tura(M *raṃ)ga*.

16. BM ko gamati pā*. — 17. B *sya mama riddhyantu vacanaṃ | M *riddhyantu vacanaṃ taṃ yo*. — 18. B taṃ ye u* M *utha ça* B *nā yāsaṃ | . — 19. B esha mā* M esho mā* hayamāhvayam | . — 20. BM *laṃgetha*.

अथ खनथ होहाती ततो गंसथ खरित्रा ॥
हन्त मार्ष न जानामि यंथयन्तो पि वर्द्धति ।
आसीयति नानन्ति पि बुद्धं तायमर्थं पुरं ॥
नास्ति मोचो इतो श्वासं कर्मबन्धान मारिष ।
5 स्वयंकृतेहि कर्मेहि जंबुद्वीपापवर्जिता ॥
स्वचित्तयमदूतेहि प्रेषिता यमशासनं ।
युष्मे तु दानि मज्जेय अप्रमादेन स्वं गृहं ॥
ज्ञातयो च मो वदेय देथ दानानि मारिष ।
सा च मो चित्तमुत्पद्ये समुद्रमवगाहितुं ॥
10 अपि स्वयङ्कपालेन भिक्षयन्तो कुलाकुलं ।
स्वजनेन सहवासो न तु एतादृशं दुःखं ॥
याचितं न घटिष्यामि वचनं प्रेष्यकाणि च ।
स्वजनेन सहवासो न तु एतादृशं दुःखं ॥
हन्त मारिष गंमामि युग्मा याव न बुध्यति ।
15 पौरुषं मा धूर्तो जानाति पौरुषेयं इहागता ॥
तस्य च श्रोत्रहंतस्य विक्रुष्टा अभिधाविधा ।
स्वदेशं मनसीकृत्वा पुनः शूलेन वेधिता ॥
सार्थको श्रोत्रविहतान मत्वा मार्गं यथागतं ।
सहसोपविशीत्वासन्नाग्नि श्रयन्तो अभिसंविशे ॥
20 सो च तत्र विचिनोति कथं बोधेय वाणिजां ।

1. BM °khana(M °khalu) hohitā tato gaṁsatha(B °sana) eva° M °otipurnaṁ]. — 2. M hanta mā° BM °yanto pi varddhati ā°. — 3. B °nanti dṛ° M °nantīti dṛ°. — 5. M °dvīpam akarshito [B °dvīpāto karshito].

6. B °tiajamadū° BM °prekshito yamaçā°. — 7. BM yushma kha(M °sha) dāni° M °pramode svayaṁ gṛ°. — 8. M °ca me va° B °rishe | M °rishaḥ]. — 9. B °dye ye samu° M °dyeyaṁ samu°. — 10. B °odakapāhma kulā° M °odakapālena svajanena kulā°.

11. M sahavāsā na tvahaivaṁ ādṛ° B °se natvihaitādṛ° M °duḥkhayācitaṁ]. — 12. BM yācitena ghatti(M °na apratti)tvā vacanaṁ° M °ni cā]. — 13. M °hasaṁvāso na tu duḥkham etādṛçaṁ]. — 14. B hanta mārisha gaṁsāmi° M hanta gaṁ mārishaḥ sa°. — 15. B yugā me dhūrtta jā° M yugme dhūrtta jā° paurusheyā i° B °paurushāyā i°.

16. M °ca çroruhaṁtasya cikrushṭā abhidhāvidhā]. — 17. M °çalyena vikshito] B °na vikṛito]. — 18. M so rthato o° B sārthato o° M °mārgaṇa°. — 19. B °piniye ā° M °sannesmiṁ çayati abhi° B °çayanti abhisaṁviçeṁsu ca | M °viçasu ca]. — 20. B tatra° M tatraiva ca vi° B °thaṁ bādhe° M °bodhaya°.

एतमर्थं यथाभूतं न च जानेंसु भूमिका ॥
न च गुह्यं प्रशंसन्ति प्रकाशियन्तं पण्डिता ।
मत्ता प्रमत्ता जल्पेंसुः कथा च अनुतापिका ॥
तैलस्य विय बिन्दु च विसरति प्रकाशिता ।
तं मन्त्रं गुह्यं . . . . ॥ 5
अर्थानर्थविचेतारो दुर्लभा सन्ति ते नरा ।
यं नूनाहं स्वयं गुह्यं धारेयं यावत्कौमुदि ॥
ततो सातं आख्यामि यथा संप्राप्ते हयकाङ्क्ये ।
तस्मिं च समये प्राप्ते जातमासे उपस्थिते ॥
महाया वाणिजा अत्र प्रमादो वो न कारियो । 10
स्त्रीषु भोजनपानेषु अर्थनाशो भविष्यति ॥
तस्य दिवसस्यात्ययेन सहस्रोपिनीभिः सदा जोसुप्ताभिः ।
अगमेंसुः तं प्रदेशं प्रतिगुप्तं वाणिजा सर्वे ॥
ते च तत्र समागम्य . . . . पृच्छन्ति वाणिजा ।
भणतु आर्यो एतमर्थं यथा दृष्टं श्रुतं च ते ॥ 15
सो च तेषां समाख्यासि हितैषी अनुकम्पको ।
यथा दृष्टं श्रुतं चैव राक्षसीद्वीपातो निःसरं ॥
अथ वाणिजा भणन्ति ता सर्वा राक्षसी[288*]मनं एतं ।
अभिप्रहृदयं . . . . ॥
. . . . . . राक्षसिनगरोत्तरे भागे ॥ 20
स्थितो सागरस्य तीरे भाषति वाचां इमां तुरगराजा ।

1. M enam etaṁ ya° B °mulaḥ dhā° M °nuna dhā° BM °etaṃṣu | . — 2. B °hyaṁ praśaṁsanti° M °çaṁsaṁti prakā° BM °ntaṁ ca pa°. — 3. BM °prama(M °ma)ttā āpetsuḥ kathaṁ ca a° pikaṁ | . — 4. M °laya ca yad vindubhiḥ vikasati ti guhyaṁ pra° B °çati guhyaṁ pra° BM °çitaṁ | . — 5. B °guhyam arthā° M °guhyam arthaṁ°.

6. M arthaṁ atikpi yato du° B arthānarthā niyutāro° M °narāḥ | . — 7. M °haṁ svaṁ gu°. — 8. M tato ca sātaṁ ā° BM °khyāsi pa° M °çcāt saṁprāpte haya yācakaumudi | tato ca sātaṁ ākhyāsi paçcāt saṁprā°. — 9. B °smiṁ sama° pte jāta° M °pte jātamāse u°. — 10. M °hāyāṁ vāṇijo ā° BM °ha || pramoda(M °do) na ca kāryo stri°.

11. BM °pāne | artha° B °shyati ta°. — 12. BM °divasāya° tasyā(M °yā)nī° M °pābhār uga° B °bhiḥ a°. — 13. BM °mataṁ | taṁ°. — 14. BM °mya pṛ° M °ṇijāḥ | . — 15. BM °rthaṁ yathābhūtaṁ yathā° M °ca me | .

16. M °mākhyāsi hitaiṣi a° B °teṣi a°. — 17. M °caivaṁ rākṣasīdvīpāto° B °niḥsāraṁ | . — 18. M °ṇijāṁ bha° sarvevaṁ rā° gataṁ | . — 19. M abhiprasrākṣasīhṛdaye naga° B °daye rākṣa°. — 20. BM °gare ya uttare bhāge sthi°.

21. B sthito | sāga° M sthitaḥ | sāga° tīre vācāṁ tu° B °ehā turaṅgarājā | .

को गंसति वो पारं समुद्रस्य लवणतोयस्य ॥
कं स्वस्तिना नयामि कस्य मम श्रूयतु वचनं ।
तं वयमुपेम शरणं यो नेष्यति स्वस्तिना पारं ॥
तस्य ते वचनं श्रुत्वा सार्थवाहस्य वाणिजा ।
5 समग्रा सहिता सर्वे अगमु उत्तरां दिशं ॥
ते गत्व नातिदूरं पश्यन्ति तं वाणिजा तुरगराजं ।
स्थितं सागरस्य तीरे राक्षसिनगरोत्तरे भागे ॥
उद्भ्रामितउत्तमांगो भाषति वाचां इमां तुरगराजा ।
को गंसति वो पारं समुद्रस्य लवणतोयस्य ।
10 कं स्वस्तिना नयामि कस्य मम श्रूयतु वचनं ॥
तस्य ते वचनं श्रुत्वा हयराजस्य वाणिजा ।
अंजलिं प्रगृहीत्वान इदं वचनमब्रवीत् ॥
शरणं ते प्रपद्याम सर्वे योधि हितावह ।
अस्माकं स नेहि पारं तव वचनं श्रूयतु ॥
15 आह च तुरंगराजा इदानि वालायां गृहीत्वान ।
तूर्णं प्रपलायिष्यथ एतं वो मनसि कर्तव्यं ॥
यदि युष्माकमेवमस्यात् ममैव भार्या ममैव पुत्रो वा ।
ममैव धीतरो वा अवशावशमेष्यथ भूयो ॥
अथ युष्माकमेवमस्यात् न ममैव भार्या न ममैव पुत्रो वा ।
20 न ममैव धीतरो वा तं गंसथ स्वस्तिना पारं ॥

1. BM °toyasya kaṁ°. — 2. BM °sya ma(M °sa)ma śrūtva(M °sva)vacanaṁ | : — 3. B °pemi çaraṇaṁ so | no° M °pemi śaraṇa so°. — 4. M °tasyā te°. — 5. M sagrā sahi° BM °gamo uttarādiçaṁ | .
6. M °mya tānatidū° BM °nti vāṇi° BM °rājaṁ sthi°. — 7. BM sthitaṁ | rājasya dhitare(M °re) rākshasinagara(M °sīgaṇa)sya uttare bhāge | . — 8. B °mita utta° M °bhāshati sāluṁ turaṁga°. — 9. M °ti vaḥ pāraṁ°. — 10. M °najāmi° BM °sya mama ridhya°.
11. M °vāṇijājaṁ | . — 12. M añjaliṁ°. — 13. BM sara° M °padyama° B °sarvaṁ hi°. — 14. B °kaṁ nehi pāraṁ asmākaṁ ridhyatu vacanaṁ M °pāraṁ asmākaṁ ca vacanaṁ adhyatu || . — 15. BM nāma(M °maṁ) ca° M °turaṁgarā° BM °dānīṁ dārakaṁ grahe(M °gṛhī)tvā ca | .
16. BM karuṇaṁ prapalayishyanti taṁ vo°. — 17. M °vam syā mamaisha dhita° B °syāt mamaisha mamaisha putro vaḥ dhi°. — 18. B °ro vo avaśāvaça° M °ro avaśāvasam eshya°. — 19. M °vam asthā na mamaisha bhā° °tro vo B °tro vaḥ na°. — 20. M na mamai dhitaro vo tato taṁ gamyatha° B °ro vaḥ tato taṁ gamyatha svasti pā°.

एवं समनुशासित्वा वाणिजानां हयोत्तमो ।
अनुकम्पया कारुणिको इदं वचनमब्रवीत् ॥
एहि मारिष भद्रं वः वाणिजा भद्रमस्तु वो ।
अहं वो तारयिष्यामि दारुणाद्भयभैरवात् ॥
सो वाणिजां वहित्वा प्रक्रान्तो मेदिनीयं खगपथेन । 5
आकाशे निरालम्बे मरुपथविहंगमायुपथे ॥
देवगणा दानवगणा भुजगगणा यक्षराक्षसा भवने ।
वस्त्राणि भ्रामयेन्सुः साधु साधु महासत्त्व ॥
निःसंशयं भविष्यसि शास्ता नचिरेण लोकप्रद्योतो ।
तारेष्यसि जनमिदं जरामरणसागरात्पारं ॥ 10
येषां च एवमासी ममैव भार्या ममैव पुत्रो वा ।
धीता वा हयपृष्ठाभ्रान्ताः महिं अभितो मुदिताः ॥
येषां च तत्र आसी न ममैव भार्या न ममैव पुत्रो वा ।
न ममैव धीतरो वा ते स्वस्तिना पारमुत्तीर्णा ॥

. . . . 15

- - - - - एवमेव इह जम्बुद्वीपे समागता ॥
ये नैव श्रद्दधिष्यन्ति वचनं धर्मराजिनो ।
व्यसनं ते निगंस्यन्ति राक्षसीहि व वणिजा ॥
ये तु पुनः श्रद्दधिष्यन्ति वचनं धर्मराजिनो ।
स्वस्तिना ते गमिष्य[188b]न्ति वालाहेन इव वाणिजा ॥ 20
पूर्वनिवासं भगवान्पूर्वजातिमनुस्मरन् ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षूणमन्तिके ॥
ते स्कन्धाः ते च धातवः तानि आयतनानि च ।

1. M °çâsayitvâ°. — 2. M °sha bhadraṃ vo vâ° — 5. M °pijaṃ gra° BM °thena â°.
6. M °kâçe khagapathena nirâlabe marupakshavihaṃga° BM °the de°. — 7. BM devagaṇâ dânavagaṇâ bhujaṃgaṇâ(B °jaṃgagaṇâ) ya° M °râkshasa bha° BM °vane va°. — 8. BM °bhrâme(B °mayo)ntuḥ ‖ sâ° tva tiḥ°. — 9. M °shyati | çâstâ ci° B °si | çâ°.
11. M °shâṃ na mahyaṃ âsi mâtâ | mamaisha bhâ° B °ca mahye âsi mamaisha bhâ° BM °tro vâ mamaisha dhî°. — 12. BM dhîtaro vâ ha(M °ha hayapṛshṭhâ(M °shṭhâ) bhrântâḥ mahuñm anuditâḥ(M °tâ) ya°. — 13. BM °âsi na mamaisha(M °shâṃ) bhâ° tro vâ na°. — 14. BM °ro vâ sva° B °rum uttîrṇṇa ‖ e° M °rṇâ ‖ e°.
16. M °ra evaṃ i° gatâḥ |. — 17. B °nti | va° BM °jinaṃ |. — 18. B °ṇaṃ taṃ nigaṃsya° M °nigaṃsyanti° BM °sîhi va vâ° M °ṇijâḥ |. — 19. BM yena pu° B °jinâ | M °jinaṃ |. — 20. M °ṇijâḥ |.
21. M °nivâsa bha°. — 23. BM °ndhâḥ te dhâtavaḥ âyatana°.

आत्मानमधिकृत्य भगवानिममर्थं तु व्याकरे ॥
अनवराग्रस्मिं संसारे यत्र मे उषितं पुरा ।
वालाहो हं तदा आसी मंजुकेशो हयोत्तमो ।
वाणिजकानां शता पंच आसि संजविनो तदा ॥
5 एवमिदं अपरिमितं बहुदुःखं
उच्चनीचचरितमिदं पुराणं ।
विगतज्वरो विगतभयो अशोको
स्वजातकं भाषति भिक्षुसंघमध्ये ॥

समाप्तं शारिपुत्रमौद्गल्यायनप्रमुखानां पंचानां भिक्षुशतानां
10 राक्षसीद्वीपविप्रशानां जातकं ॥

अथ खलु संजयी वैरटिपुत्रो परिव्राजको राजगृहे नगरे चत्वरशृंगाटके श्रवणा-
मुखेषु आह ॥

आगतो श्रमणो गौतमो मगधानां गिरिव्रजं ।
(सर्वं संजयं) नेत्वान कं सु नाम नयिष्यति ॥

15 एतं प्रकरणं भिक्षू भगवतो आरोचयन्ति ॥ भगवानाह ॥

नयन्ति वै महावीरा सद्धर्मेण तथागता ।
धर्मेण नयमानानां का असूया विजानतो ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा राजगृहे विहरति
शास्ता देवानां च मनुष्याणां च ॥ अत्रोपीत्यनु कपिलवास्तव्या शाक्यशाक्या-
20 यनीयः । भगवां किल प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रः राजगृहे विहरति देवमनुष्याणां

1. M °ttham vyā°. — 2. M °purā ‖. — 3. M vāloham aham āsi mamjakeço° B °ham āçi maṃ°. — 4. BM °yinā tadā ‖. — 5. BM °idaṃim ° duḥkha ṃ ° ṇaṃ vi°.
7. M vigatalvaro ° çokaṃ svajātaṃ bhā°. — 9. M iti çrimahāvastuavadāne çālipu° BM °maungalyā° B °yaṇapra°.
11. M °tvaraṃ çrā°. — 13. B āgamo çra° M °çravaṇo gautamo° BM °galhā ca girivrayaṃ saṃ(M °rigalvara saijanetvā tāhinaṃ(M °tahiṃnaṃ) nāma°. — 15. M °bhikṣubhi bha°.
16. BM nayatiyā mahā° M °gato ‖ tathāgatavaraṃ prāpto prāptā saṃbodhim uttamāṃ ‖ B °gatā ‖ tathāgatavaraṃ prāptā saṃbodhijñānam uttamāṃ ‖. — 17. B °kā āsujā vijānatā ‖ M °kā āsujānita nato ‖. — 18. B °yadarçatha sa° M °dartha sa° BM °gato ‖ ta ° ṇaṃ ca a°. — 19. BM °ahi ‖ khalu° M °pilavastuvāsia° B °lavāstavasta° M °kyaçākyapataiyo bha° B °kyāpaniyāḥ bha°. — 20. M °rmacakro rā° BM °ū ‖ de° B °rthacaryā cara° M °rthacaryā camduṇo ‖.

अर्थचर्यां चरमाणो ॥ अथ खलु कपिलवास्तव्या शाक्या येन राजा शुद्धोदनो तेनोपसंक्रमित्वा राजानं शुद्धोदनमेतदवोचत् ॥ भगवां महाराज अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो प्रवृत्तवरधर्मचक्रः देवमनुष्याणां अर्थचर्यां चरन्तो राजगृहे विहरति । साधु महाराजा भगवतो दूतं प्रेषयतु । अनुकम्पिता भगवता देवमनुष्या । साधु भगवां ज्ञातीं पि अनुकंपतु ॥ राजा शुद्धोदनो आह ॥ एवमस्तु विसर्जियतु ॥ तेषां शाक्यानां भवति । को प्रतिरूपो भगवतो दूतो योग्यो च ॥ शाक्या आहन्सुः ॥ महाराज अयं ताव छन्दको स एव भगवतो कुमारभूतस्य उपस्थायको एतेन सार्धं कुमारो अभिनिष्क्रान्तो अयं पि उदायी पुरोहितपुत्रो भगवतो कुमारभूतस्य दारकवयस्यो [389a] अभूषि सहपांसुक्रीडनको । एते प्रेषियन्तु ॥ ते दानि वुच्चन्ति । छन्दककालोदायि गच्छथ राजगृहं भगवतो सकाशमुपसंक्रमेथ भगवतो वन्दनां वदेथ एवं च वदथ । अनुकम्पिता भगवता देवमनुष्याः साधु भगवां ज्ञाती पि अनुकंपये । यं च वः भगवां आहेय तं कुर्याथ ॥

ते दानि राज्ञो शुद्धोदनस्य प्रतिश्रुत्वा कपिलवस्तुतो नगरातो निर्गम्य अनुपूर्वेण राजगृहं अनुप्राप्ता वेणुवनं कलन्दकनिवापं ॥ अथ खलु छन्दककालोदायि येन भगवान्स्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थान्सु ॥ भगवांस्तान् आह ॥ छन्दककालोदायि किं वो आगता ति ॥ ते आहन्सुः ॥ भगवन्तं कपिलवस्तुं नयिष्यामः ॥ भगवानेतस्मिं वस्तुस्मिं एतस्मिं निदाने एतस्मिं प्रकरणे ताये वेलाये इमां धर्मपदां भाषति ॥

यस्य जितं नाव जीयति जितं अस्य न जियाति अन्तको ।
तं बुद्धमनन्तगोचरं अपदं केन पदेन नेष्यथ ॥

1. B °lavanie°. — 2. BM °tiarò saṁmya° M °rmacakraṁ de° °rthacaryyā cara°. — 4[1]. BM °rāja bha° dūto pre°. — 4[2]. M °mpito bha°. — 5[1]. B °jñātāṁ pi° M °jñāti pi anukaṁpitu ||. — 5[2]. BM °sarjayitu te°.

6[1]. M °bhavatu B °ti ko°. — 7[2]. BM °nāko sanmayo ca bha° M °sārdhha kumāro° B °adayi ° ahi sahasrapāṁ° BM °dānako a°. — 10[1]. B °nīu te°. — 10[2]. M °vucyati. — 10[3]. M cchandaka kā° BM °kramet | (B °meta) bhagavato vandanāṁ(B °nā) vadetha || a° datha a°.

11. M °mpitā bhagavato de° B °shyāḥ | sā° M °dhu bhagavāna jñātiṁ pi° B °kaṁpā yaṁ ca° M °kaṁpaye ca°. — 12. M ca vo bha° °peyā taṁ° B °he jānāṁ ku°. — 13. M °puṇanaṁ°. — 14. M °yeno bhagavān | atena ° sthānsuḥ ||.

16[1]. M °n sānam āha || B °āhansuḥ ||. — 16[2]. B kaṁ ccha° M °pi kiṁ vo āgata ti B °kiṁ vā ā°. — 17[1]. M °stuṁ nanayi° B °shyāmaḥ bha°. — 17[2]. M bhagavan etasmiṁ vastu° B °gavān etasmiṁ kapilavastusmiṁ | etasmiṁ pra°. — 19. M yasya jitaṁ nātha ji° BM °jitam asya na jināti ji° B °ntakaṁ taṁ°. — 20. BM °raṁ | a° tha ya°.

यस्स जालिनी समूहता तृष्णा नास्ति कहिं पि नेत्रिका ।
तं बुद्धमनन्तविक्रमं अपदं केन पदेन नेष्यथ ॥

ते दानि भगवता वुच्यन्ति ॥ छन्दकउदायि किं प्रव्रजिष्यथ ॥ ते दानि न प्रव्रजितुकामाः यं च राज्ञा शुद्धोदनेन सन्दिष्टा यं वो भगवां वक्षेय तं कुर्याथ
5 पश्यन्ति च नान्यत्र काषायाणि नान्यत्र कल्पको यो केशश्मश्रुमवतारयेय ते दानि भगवतः गौरवेण अकामका आहन्सु ॥ भगवं प्रव्रजिष्यामीति ॥ ते दानि भगवता एहिभिक्षुकाय आभाष्टा । एथ भिक्षवः छन्दककालोदायि चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ ते दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टा यत्किंचिद्गृहिलिङ्गं गृहिगुप्तं गृहिध्वजं गृहिकल्पनं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरवसनं प्रादुर्भूतं सुबद्धं च
10 पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्या च सानं संस्थिहे सद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां ॥ एष आयुष्मन्तानां छन्दककालोदायीनां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

भगवां दानि यतो अभिनिष्क्रान्तो यतः अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो नापि जानाति भगवां सप्तहि वर्षेहि ज्ञातिभूमिं ततःसुवानिपतपूर्वो अन्तमसतो
15 आसप्रवासधर्मो [289b] पि ॥ सप्तानां वर्षाणामत्ययेन कपिलवास्तव्यानां शाक्यानां पूर्वे ज्ञातिसालोहिता मनुष्येषु च्यवित्वा कुशलस्य कर्मस्य विपाकेन देवेषूपपन्नाः देवभूता भगवन्तं याचन्ति । अनुकम्पिता भगवता देवमनुष्याः साधु भगवां ज्ञातीं पि अनुकम्पतु । समयो भगवतः ज्ञातीनामनुकम्पाय ॥ अधिवासेति भगवानासां देवतानां तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु देवता भगवतो तूष्णीभावेन

1. BM °mûhato triṣhṇâ nâsti kahim vinetri(M °him cinetri)kâ tam°. — 2. B °ddham anta° tha te°. — 3¹. BM °mi ccha°. — 3². M °dâyi kim°. — 3³. B °râjña ca° M °so bhagavân jalpe° BM °ryâtha na paçyanti ca nâpyanyatra khâkâyâṇi(M °ni) nâpyanyatra kalpa° târayeyam | te dâ° M °gavato gauraveṇa a°.
6¹. M °shyâmi iti | . — 6². M °gavataḥ e° B °gavato ehibhikshukâ° M °bhâshṭâḥ. — 7. B esha bhi°. — 8. M °kâye bhâshṭâ ya° B °bhâshṭâ | ya° d grihilingam guhaguptam grihadhvajam grihâkalpa° M °d grihalingam grihaguptam grihadhvajam grihakalpanam sarve samantarahita° B °vam samamanta° BM °civarâvasânam prâ° M °tam] sumbaddham ° tram ca pra° B °çâ iryâ° M °çâ iryâ ca sâtam sthihe | sadyathidam nâ° bhikshunâm e° B °nâm e°.
13. B °jânâti | bhagavâm° M °jânâti | bhagavânâm çâkyâ° (L. 15) B °rvo pi saptâ°. — 15. B °rshâṇâm atya° pilavasta° pûrvam jñâ° M °pûrvajñâtisohitâ° çaladharmacipâ° B °tasya dharmasya° BM °nnâḥ de°.
17. BM °shyâḥ || sâdhu bhagavâm° M °jñâtim pi° BM °tu sa°. — 18¹. M °gavato jñâ°. — 18². M °vâsayeti | bha° BM °nâm tushṇî°. — 19. BM °sâ tushṭo â° M °nâ bhagavato pâ° B °trairvânîarabhâyetanh | .

अधिवासनां विदित्वा तुष्टा आत्तमना भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षिणीकृत्य तत्रैवान्तरहायेंसुः ॥ भगवता दानि जातिभूमिये अभिमुखं आसनं प्रज्ञापयितं ॥ आयुष्मां दानि उदायी भगवतो निमित्तज्ञो । तस्य एतदभूषि ॥ यथा भगवता कपिलवस्तुअभिमुखं आसनं प्रज्ञापयितं ज्ञातीनां भगवां अनुकम्पितुकामो ॥ सो भगवन्तं याचति ॥ 5

इदं अविक्षिप्तमना शृणोथ
यथा जिनं अप्रतिमं अनेयं ।
निपात्य जानू शिरसापि वन्द्य
कालोदायी याचति अप्रमेयं ॥
अंगारिणो दानि (द्रुमा) महन्त 10
फलेषिणो . . . . ।
ते अभिमन्तो व प्रभासयन्ति
समयो महावीर भगी रसानां ॥
वनानि पुष्पाणि मनोरमाणि
समन्ततो सर्वदिशा प्रवान्ति । 15
पुष्पं त्यजित्वा फलमादियन्ते
समयो इतो प्रक्रमितुं ते शाक्य ॥
न चातिशीतं न च अतिउष्णं
ऋतुसुखं अध्वनि ते भवेय ।
पश्यन्तु ते कौलिया शाकिया च 20
मुखं रोहिणीमिव तारकाणि ॥

2. BM °prajñāpayi(M °jñaptāpi)taṃ | to(M °ye)na kapilavastuyaṃ kāyagatā smṛtiye (B °ye dave) ca varsāṇi(B °ṇi ya) pañca || samadha santa (M °samadhaṃ santo) taṃ sukhaṃ na vijaha taṃ a(M °he tam a)maddhiratinaṃ(M °tiṃ na) vande | āyu°. — 3¹. M udāyi bha° B °jño ta°. — 3². M tasyaita°. — 4. M °prajñapnāpitaṃ | jñātiṃ bha° B °prajñāpayi ° kāma so° M °kāmaḥ so°.

6. M °daṃ abhikahi° BM °ṇotha | yathā jinam apra° M °neya ni°. — 8. M tipā° BM °tya jaṃbū çirasā hi vandiya kālodāyi(M °yi) yācati | a° B °meyam aprameyaṃ aṃ°. — 10. M aṃgāṇino dā° B °ni tadata phalesino pa° M °ni tada praphalesino pa° BM °parṇa pātaka ci(M °c)ya te abhi°.

12. B te abhisanto ya ca pra° M te abhisanta yaṃ ca pra° BM °bhāsanti° M °samaya ma° BM °ra bhagīrathānāṃ |. — 14. BM baddhoi phu° °ṇāni samanta°.

16. BM °yanta sama° °taṃ çākyena |. — 18. BM nātyātiçītaṃ nātyātimāhuṇaṃ° adhvā(M °dhyā)ṇayaṃ taṃ bha(B °tam bha)gavantaṃ pa°. — 20. M °ṣyatu te° khaṃ hiṇi ca tā° B °hiṇī ca tā° BM °rakaṃ |.

अथ खलु भगवानायुष्मतो शारिपुत्रस्य भगवतो शिखिस्य चारिकां वर्णयति ॥

उदारं पुनरभूषि शारिपुत्र इतः पुरा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।
तहिं तहिं सोपानीयं भोति अष्टांगसम्मितं ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।
तहिं तहिं सुमनोद्यानं प्रादुर्भवे चतुर्दिशं ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति नायको ।
कायुष्कापुष्पिता वृक्षा संप्रयान्ति चतुर्दिशं ॥
यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठति नायको ।
सो सो मुंचति पुष्पाणि ओभासिता द्रुमोत्तमो ॥
यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठ[२१०a]ति नायको ।
सो सो मुंचति फलानि प्रतिपूर्णानि सर्वशो ॥
मानुष्यका च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
चारिकायतनानि वृक्षेषु: शिखिस्य लोकनायके ॥
अमानुष्या च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
चारिकायतनानि वृक्षेषु शिखिस्य लोकनायके ॥
तथैवं पृथिवी कम्पे समुद्राश्च सपर्वता ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
मन्दारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महामन्दारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
कर्कारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।

1. M °çâlipu ° khiṣya bhagavato çikhiṣya câ° BM °yanti | . — 2. BM °punar âsi çâri-(M °li)putra itaḥ(M °ito) pûrva câ°. — 3. M °una çikhi°. — 4. M °gamaṁ upa° B °nâyakos tahiṁ°. — 5. M °pâni bhotiaṣṭâṅgasamânataṁ | B °sammataṁ | .

6. B °grâmam vâ nagaram vâ u° M °grâmaṁ vâ nagaraṁ vâ u° B °kramanti nâyako ta° M omet les lignes 7-10. — 7. B °tahiṁ samanujâneyu°. — 8. B °maṁ upa ° ko stâ°. — 9. B stânesbvapu ° kahâ sâṁpratâbhimante diçaṁ ya°.

13. M °muñcaṁti phalâni paripûrṇṇâni sa°. — 14. M °ṣpâṇi pha°. — 15. B °kâyanâni dṛçyetaḥ çi° M °çyutau çi ° yake | sammata° (page suiv. ligne 16).

16. B amânu ca ye°. — 17. B °çyeṣu çi°. — 20. B °tathâ | .

21. B cârikâpratipannasya lo°. — 22. B °ravâṇi de ° tathâ | . — 24. B kakâra ° tathâ | .

चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महाकर्कारवाणि पुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
रोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥ 5
महारोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
मंजूषकानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महामंजूषपुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा । 10
चारिकां प्रतिपन्नस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
भीष्माणि चापि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महाभीष्माणि च पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥ 15
समन्तगन्धानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
महासमन्तगंधानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
पारिजातानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा । 20
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
सुवर्णकानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
रूप्यमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥ 2

2. B mahākakāra°. — 3. B °çishisya lo°.
6. B mahāmandāravāṇi pu°. — 7. B °nāyako | . — 9. B cārikāpra° °yako mahā°.
12. B °shmāṇi ca pu°. — 13. B °caramānasya çikhi lo°. — 15. B °caramānasya çi°.
16. M °ntagandhāni° B °ndhā pu°. — 17. M cārikām pratipannasya çi° B °caramānasya°. — 18. B °shpāni de°. — 19. M °kām pratipannasya çi° B °mānasya çi°. — 20. B pāriyātrāni pu° M °devaḥ sam° B °praki tadā | .
21. M vāri° BM °mānasya çi°. — 22. M °kāni ca pu° B °shpāni de°. — 23. BM °mānasya çi°. — 24. M °pyamānāni pu° B °shpāni devā sampraki tadā | . — 25. M cārikā cara° BM °mānasya çi°.

रत्नामयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
चन्दनस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकाञ्चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
5 अगुरुस्य च चूर्णा[290b]नि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
केशरस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
तमालपत्रचूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
10 चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
दिव्यरत्नचूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
तूर्यकोटीसहस्राणि संप्रवायेन्सु अम्बरे ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
15 अन्तरीक्षस्मिं भेरीयो संप्रवायेन्सु अघट्टिताः ।
चारिकाञ्चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
देवर्षपाणि अकरेन्सु अन्तरीक्षे स्थिता मरु ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
नागराजा सुपर्णा च अभिक्रान्ता च मानुषाः ।
20 चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
इमे पि बहवो यत्रा वर्णवन्तो यशस्विनः ।
चारिकामनुबन्धेन्सु शिखिस्य लोकनायके ॥
षडाशीति सहस्राणि गृहपतीनां समागताः ।

1. M ratnama°. — 2. M °mānasya çi°. — 4. M cārikām ca°. — 5. M aguru ca sūkshmacūrṇāni dadāh sam°.
6. M °mānasya çi°. — 7. B keçalasya° M °devāh sampra°. — 8. M °mānasya çi°. — 10. M °mānasya çi°.
11. B divyā ca ratnacū °devās sampra°. — 12. M °mānasya çi°. — 13. M °koṭīsa° vādyensu a° B °vādyanti a°. — 14. M °mānasya çi°. — 15. BM °rīkshesmim bhe° B °vādyensu° M °dṛçeta aghāṭitā | .
16. M °mānasya çi°. — 17. M vairakshopāni akaretsu antarikshe° B caitakalapā °sthita maru | M °maruh | . — 18. M °mānasya çi°. — 19. BM °suvarṇā ca (M °rṇasya) atikrāntā (M °nto) ca mā°. — 20. M °mānasya çi°.
22. B cārikāsu anu° M °dhetsuh çi°.

चारिकामनुवर्तेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
न तत्र क्षुधा पिपासा वा नापि च दानि वर्तिता ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥
न तत्र शीतमुष्णं वा दंशा वा मशका पि वा ।
चारिकां चरमाणस्य शिखिस्य लोकनायके ॥ 5
सो चारिकां चरित्वान विनयित्वा बहुं जनां ।
संबुद्धो परिनिर्वायि ऋषी वीतपुनर्भवो ॥

अथ खल्वायुष्मां शारिपुत्रो उत्थायासनातो एकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठापयित्वा येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ भगवानपि भगवतो शिखिस्य समशीलो समप्रज्ञो बलेहि वैशार- 10
द्येहि बुद्धधर्मेहि । भगवतो पि एदृशा येव चारिका भविष्यति यथापि भगवतो शिखिस्य ॥ भगवां चारिकां चरे बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपायै महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च ॥

ततो चरित्वा एकांसं प्रणामेत्वान अंजलिं ।
चारिकात्थं याचेसि शारिपुत्रो तथागतं ॥ 15
एतस्य दानि समयो यं दानि भगवां पि हि ।
चारिकां प्रक्रमे शास्ता अनुकंपाय प्राणिनां ॥
यायिता भावितधर्मा शरीरान्तिमधारिणो [२९a] ।
प्रकरेयु अवकाशं अनुकंपाय प्राणिनां ॥
इतो इमर्धमासेन चरित्वान उपोषधं । 20

1. M cârikâṁ caramâṇasya çikhisya lo° B °dhoṭṭa ca°. — 2. M °pipâçâ abhû nâpi câbhû ° vaṇitâḥ ‖. — 3. M °mâṇasya çi°. — 4. BM °çîta ushṇaṁ vâ daṁça vâ ma°. — 5. M °mâṇasya çi°.

6. M sâ câ° B °tvâna nivekotṛi bahû jani saṁ° M °vinekotri ba°. — 7. M °rishi kahi ° ebhavet ‖ B °ebhavâ ‖. — 8. M °çâliputra utthâ° BM °ttarâṁ sa° M °kahiṇa jânumaṁḍalaṁ ° yena bhagavân tenâ°. — 10. M °jño carehi vai°.

11. M °pi yedṛiçâ° BM °ye ca cârikâṁ bhavishyati | ya° B °sya bha°. — 12. M sâdhu bhagavâṁ câ° BM °re | bahujanahi° M °pâya mahato janakayâ°. — 14. M tataḥ ka° BM °kâṁça praṇetvâna(M °manâ) aṁ°. — 15. M cârikâṁ taṁtra yâcesi çâlipulras tathâ° BM °gatâṁ ‖.

16. M °sya dânim sa° B °samaye yaṁ° M °aṁ hi pi câ°. — 17. M câriko prakrame | çâ° B °menâsâ anukaṁpâye prâ°. — 18. B °citâmaṃ çarîrântimadhârino ya ka° M °citâmaḥ çarîra câṁtima°. — 19. BM ya(M me) kareya akâçaṁ anu°. — 20. BM °tvâna posha°.

चारिकां प्रक्रमिष्यामि अनुकंपाय प्राणिनां ॥
ततो च अर्धमासेन तं कृत्वान उपोसधं ।
चारिकां प्रक्रमे शास्ता अनुकंपाय प्राणिनां ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति गौतमः ।
5 तहिं तहिं समन्तता प्रत्युपेन्ति चतुर्दिशं ॥
यं सो ग्रामं वा निगमं वा उपसंक्रमति गौतमः ।
स्थानस्य पुष्पिता वृक्षा संप्रवान्ति चतुर्दिशं ॥
यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठति गौतमो ।
सो सो मुंचति पुष्पाणि ओनमित्वा द्रुमोत्तमो ॥
10 यस्य यस्यैव वृक्षस्य मूले तिष्ठति गौतमो ।
सो सो मुंचति फलानि प्रतिपूर्णानि सर्वशो ॥
मानुषका च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
चारिकानानि दृश्येन्तु चरन्ते लोकनायके ॥
अमानुषा च ये वृक्षा पुष्पाणि च फलानि च ।
15 चारिकां तानि दृश्येन्तु चरन्ते लोकनायके ॥
ततो यं पृथिवी कम्पे ससमुद्रा सपर्वता ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
मन्दारवाणि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
20 महामन्दारवां पुष्पां देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
कर्कारवाणि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥

2. M °taṁ ca kṛ° BM °tvāna po°. — 3. M °prakramishyāmi anukaṁpāya prāṇināṁ | tato ca ardhamāsena taṁ ca kṛtvāna posadhaṁ | cārikāṁ prakrame° B °me çāsto a°. — 4. B °gauttamaṁ | . — 5. B tarhiṁ tahiṁ samantā° M °pratyanti°.

6. B °gauttamaḥ | M °gauttamaṁ | . — 7. M sthānasya pu° kahā yaṁ pra° BM °çaṁ yasya°. — 8. B °kahasya pare ti° M °tishṭhaṁti gauttamo | B °gauttamo | . — 9. M °ṇi ana°. — 10. BM °gauttamo | .

11. M °phalāṇi paripū°. — 12. BM mānuksha(M °shya)kā° M °pushpaṇi° B °lāni ca cā°. — 13. BM dṛçyeten(M °tauḥ) carante lo°. — 14. M amānushyā ca ye°. — 15. BM °dṛçyeton(M °tauḥ) ca°.

16. B °mudrasapa° M °mudraparvatāḥ || . — 17. M cārikāṁ tāni dṛçyeten cara°. — 19. M °caranto lo°. — 20. M °ndārapushpāṇi devāḥ saṁpra°.

21. B °ko | mahākarkā° (p. suiv. l. 1). — 23. M °kāṁ caramānasya°.

महाकर्कारवां पुष्पां देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
रोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महारोचमानानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रपिन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
मंजूषकाणि पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महामंजूषपुष्पाणि देवा संप्रकिरे तदा ।
चारिकां प्रतिपन्नस्य चरन्ते लोकनायके ॥
भीष्माणि च पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महाभीष्माणि च पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकाञ्चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
समन्तगंधानि पुष्पाणि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
महासमन्तगंधानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
पारिजातानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
सुवर्णमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते [२९१ᵇ] लोकनायके ॥
रूप्यमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।

1. M mahâkarûravâṁ pu°. — 2. M °kâṁ varamânasya°. — 4. M cârikâṁ caramâṇasya°. — 5. M °camânâ pushpâṁ de°.

6. M °kâṁ caramâṇasya°. — 7. M mañjusha° devâḥ saṁpra°. — 8. BM °kâṁ caramâṇasya°. — 9. M °mañjusha° devâḥ saṁ°. — 10. M °kâṁ caramâṇasya° BM °carante lo°.

11. M bhîshmâṇi pu° devâḥ saṁpra°. — 12. BM °mâṇasya°. — 13. M °shmâṇi pu° devâḥ saṁpra° tadâḥ |. — 14. M cârikâṁ caramâṇasya°. — 15. M °devâḥ saṁpra°.

16. M °mâṇasya°. — 17. M °ntagandhapushpâ°. — 18. M °mâṇasya carante°. — 19. B °jâtâni°. — 20. M cârimkâṁ°.

21. BM °mâṇasya°.

चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
रत्नमयानि पुष्पाणि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
चन्दनस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
अगुरुस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
केशरस्य च चूर्णानि देवाः संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
तमालपत्रचूर्णानि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
दिव्या च रत्नचूर्णानि देवास्संप्रकिरे तदा ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
तूर्यकोटिसहस्राणि संप्रवादिंसु अम्बरे ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
अन्तरीक्षस्मिं भेरीयो संप्रवादिंसु अघट्टिता ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
चैलक्षेपाणि करेंसु अन्तरीक्षे स्थिता मरू ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
नागराजा सुपर्णा च अभिक्रान्ता च मानुषाः ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
इमे पि बहवो यक्षा वर्णवन्तो यशस्विनः ।
चारिकामनुबन्धेंसु चरन्ते लोकनायके ॥
इमे पि बहवो देवाः वर्णवन्तो यशस्विनः ।

1. M °mânasya°. — 3. M °mânasya°. — 5. M °mânasya°.

6. B agaru° M °sya ca nârṇṇâ°. — 7. BM °mânasya°. — 8. M °ca sarṇṇâni°. — 9. M °mânasya°. — 10. B °rṇṇâ de° M °devâḥ sam̃pra°.

11. M °mânasya°. — 12. M divyâ ratanacû° B °tnapûrṇṇâ° M °devâ sam̃pra°. — 13. M °mânasya°. — 14. BM °dyeṣu a°. — 15. M °mânasya°.

16. M antikshe ca bhe° B °rikshesmim̃ bhe° BM °dyeṣu a°. — 17. M °mânasya rante°. — 18. M vairakshepâm akareṁsuḥ antarikshe° B °reṣu a.° maru | M °maruḥ | . — 19. M °mânasya°. — 20. B °suvarṇṇasya atikrântâ ca manu° M °suvarṇṇasya atikrâm̃taç ca mâ°.

21. M °mânushta cara lo°. — 23. M cârikâm̃ caramânasya ca° B °nubam̃dhetsu ca°.

चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
त्रिसाहस्रा विभू देवा यशवन्तो यशस्विनः ।
चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
षडाशीति सहस्राणि ब्राह्मणानां समागता ।
चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥ 5
षडाशीति सहस्राणि गृहपतिनां समागता ।
चारिकामनुबन्धेन्सु चरन्ते लोकनायके ॥
न तत्र क्षुधा पिपासा नापि च हानि वर्णिता ।
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
न तत्र शीतमुष्णं वा दंशा वा मशकानि वा । 10
चारिकां चरमाणस्य चरन्ते लोकनायके ॥
सो चारिकां चरित्वान विनेत्वा च बहुं जनां ।
उपागमे लोकनाथो शाक्यानां कपिलाह्वयं ॥

अथ भगवां न्यग्रोधारामे विहरति महता भिक्षुसंघेन सार्धं अष्टादशभिर्भिक्षु-शतेहि ॥ अश्रोषी राजा शुद्धोदनो भगवान् कोशलेषु चारिकां चरमाणो महता 15 भिक्षुसंघेन सार्धमष्टादशभिर्भिक्षुशते[292ª]हि येन कोशलानां नगरं तदनुसारे तदनुप्राप्तो तत्रैव विहरति न्यग्रोधारामे ॥ ते दानि सर्वे कपिलवास्तव्याः शाक्या शाक्यस्त्रियश्च भगवतो दर्शनकामाः सकलकानि युग्ययानानि योजयन्ति । भगवतो दर्शनाय गमिष्यामः ॥ अश्रोषीत्खलु राजा शुद्धोदनो कपिलवास्तव्याः शाक्या शाक्यस्त्रियश्च सकलकानि युग्ययानानि योजापयन्ति । न्यग्रोधारामं 20

1. B °ndhetsu ca° M °ndhetsuḥ ca°. — 2. M °hasre vi° B °arābhibhū° M °devāḥ ca°. — 3. M °kām anuvandā lo° B °ndhetsu ca° M °yakeḥ | . — 4. M °nāṁ camāgatāḥ | . — 5. B °nubandhetsu ca° M °nubandhetsuḥ ca°.

6. M °patināṁ samāgatāḥ | . — 7. B °bandhetsu ca° M °badhetsuḥ ca°. — 8. M °pe-çā nāpi hāryyante varṇṇato | B °nāpi hāyante varṇṇato | . — 9. M °māṇasya°. — 10. M °çītaṁ uṣṇaṁ vā darçanā maçakāni ca.

11. M °māṇasya raṇte°. — 12. B °vikshiptā ca bahujanāṁ | M °vinetāṁ ca bahuṁ jānāṁ | . — 13. M °nāṁ çākyanaṁhvayaṁ || . — 14. B °sārddhaṁm ashṭada° M °sārddham ashṭādaçehi bhikshusaṁghehi B °tehi sero°. — 15. M °shit | rā° BM °koçareshu° M °ghena sārddha ashṭā° B °rddham ashṭada° tehi | ye° BM °sāre | tad anuprāpto(M°ptaḥ) tatrai° 6 || kapilavastunnāṁ nyagro° B °rāme te dā°.

17. B °sarvaṁ kapi° M °sarva kapilavāstavyā çā° kyayindrya kha° B °çcam kāyāḥ sa-kāni yu° M °māḥ sakāni yu°. — 19. M °stavyā çākyā çākyayiñnyaç ca° B °çca | sa° M °nāni yājāpa° B °nāni niyoyājayanti | . — 20. B °maḥ | khu°.

गमिष्यामः भगवन्तं दर्शनाय ॥ तेन दानि कपिलवस्तुस्मिं घोषणा कारापिता ॥
न केनचित्प्रथमं भगवतो उपसंक्रमितव्यं । सर्वेहि मया सार्धं न्यग्रोधारामं
गन्तव्यं भगवन्तं दर्शनाय ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो सार्धं सर्वकेनान्तःपुरेण यशोधराप्रमुखेन सार्धं
5 कुमारामात्येहि च सार्धं शाक्येहि सपरिवारेहि सार्धं धनुग्रहरथाचारोहेहि सार्धं
वणिजसार्थवाहेहि सार्धं श्रेष्ठिप्रमुखेहि निगमेहि महता राजानुभावेन महता रा-
जर्द्धीये कपिलवस्तुतो नगरातो निर्यासि भगवन्तं दर्शनाय ॥ राजा शुद्धोदनो
कपिलवस्तुतो चतुर्घोटेन अश्वरथेन निर्धावति शाक्यगणसहस्रपरिवृतो न्यग्रोधारामं
भगवन्तं दर्शनाय । भिक्षुसंघो च कपिलवस्तुनगरं पिण्डाय प्रविशति । राजा
10 शुद्धोदनेन भिक्षुसंघो दृष्टो ॥ सो दानि अमात्यानां पृच्छति ॥ भो भणे अमात्या
किं इमानीदृशा परिव्राजका ॥ अमात्या आहंसुः ॥ देव कुमारस्य एषो परि-
वारो ॥ सो दानि तां कृशशरीरां भिक्षू अचिरप्रव्रजितां उरुबिल्वाकाश्यपनदीका-
श्यपगयाकाश्यपशारिपुत्रमौद्गल्यायना च सपरिवारा तपतपितशरीरां मुण्डा पात्र-
पाणीं दृष्टा परिदीनमुखवर्णो संवृत्तो ॥ मम पुत्रो यदि न प्रव्रजिष्यति राजा
15 भविष्यति चक्रवर्ती चातुर्द्वीपो विजितावी धार्मिको धर्मराजा सप्तरत्नसमन्वागतो
राजसहस्रपरिवृतो मेदिनीमध्यावसिष्यत् । इमम्मीदृशं परिवारं निवर्तेथ अहं न
तं इच्छामि द्रष्टुं ॥ ते दानि भिक्षू अमात्येहि उच्यन्ति ॥ राजा वो न द्रष्टुकामो
निवर्तेथ ॥ ते दानि निवर्तित्वा न्यग्रोधारामं गताः ॥ न भो भगवन् राजा शु-
द्धोदनो इच्छति द्रष्टुं । अस्माकं च दृष्टा प्रतिनिवर्तितो ॥ भगवानाह ॥ इमहिं
20 [२९२b] एव सर्वस्य भिक्षुसंघस्य आहारं भविष्यति ॥ उरुबिल्वाकाश्यपो भगवन्त-

1. M °pitāḥ na°. — 2. B °cin pratha°. — 4. B °rvakenāntapureṇa° M °ṇa yaçodharā-pramukhena sārdhaṁ kumā°tyehi ca sārdha çākyehi ca saparivārehi sārdhaṁ dhanu° BM °grahāratha° B °rohehi sārdhaṁ ça° M °sārdha çre° B °çreshṭipramu° M °khehi naigamo° B °mehi mahato rājānubhāvena mahatā rājārddhiyena | kapi° M °jarddhīye bhagavantāṁ da°.

7. BM °stuto rāta° M °rddhāvanti | ca°. — 9¹. B °saṁghā ca° M °saṁgho ca °piṇḍāya°. — 10². M °imāna adṛ° BM °çā pravrajyā ||.

11¹. M °āhatsuḥ. — 12. B °kṛçaçarīrāṇāṁ bhi° M °bhikshum çibi° B °tāṁ | uru° M °tāṁ | nāurilvākāçyapaçāliya° BM °maṁgalyā° B °rivārāḥ ta° M °vārā tapatappitaça° B °tapatapyitaça° M °dīnamukhyāvarṇasaṁ° B °varṇā saṁvṛtto ma°. — 14. BM °jishyati | rājā° M °nvāgatah rājasa° B °ta rājāsa° M °vṛtah me° BM °dhyāvasiahyan |.

16. M °dṛçeyaṁ parivāraṁ tivattetha sahaṁ ta naṁ ļ° B °rtietha || sahaṁ na°. — 17¹. BM °bhikshu a° M °vuccati | B °vuccati | . — 18¹. M °nivartietvā° B °rāmagatāḥ ||. — 18². M °icchami dra°. — 19¹. M °dṛshṭavā pra° BM °rtitto || . — 19². M imehi e°. — 20. BM āyushmān uru°.

भामन्त्रयति ॥ गच्छामि भगवन् राजानं शुद्धोदनं निवर्तेमि ॥ भगवानाधिवा-
सेति ॥ नदीकाश्यपो पि गयाकाश्यपो पि उपसेनो पि सर्वे ते महर्द्धिका भिक्षू
भगवन्तं याचेन्ति ॥ गच्छाम भगवन् राजानं शुद्धोदनं प्रसादेम: यथा भगवन्तमु-
पसंक्रमेय ॥ भगवानेषां पि नाधिवासेति ॥

अथ खल्वायुष्मतो महामौद्गल्यायनस्य एतदभूषि ॥ कं भगवानाकांक्षति भिक्षु 5
यो राजानं शुद्धोदनमभिप्रसादेया ॥ अद्राक्षीत् महामौद्गल्यायनो दिव्येन चक्षुषा
विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेन भगवतो चित्तं कालोदायिस्मिं भिक्षुस्मिं प्रतिष्ठितं ।
कालोदायी भिक्षु राजानं शुद्धोदनमभिप्रसादयिष्यति ॥ दृष्ट्वा च पुन: येनायुष्मां
कालोदायी तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मतो कालोदायिस्य एतदुवाच ॥ लाभा ते
आयुष्मं उदायि सुलब्धा लाभा यस्य ते शास्ता आकांक्षति उदायी भिक्षु राजानं 10
शुद्धोदनं अभिप्रसादयिष्यति । सन्ति अन्ये स्थविरस्थविरा भिक्षू याचन्तो न
लभन्ति । त्वं गच्छ आयुष्मन् उदायि राजानं शुद्धोदनं अभिप्रसादेहि ॥ एवमुक्ते
आयुष्मां कालोदायी आयुष्मन्तं महामौद्गल्यायनमेतदुवाच ॥ दुरासदा आयुष्मं
महामौद्गल्यायन राजान: क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ता ॥ सय्य-
थापि नामायुष्मं महामौद्गल्यायन समिद्धो महाग्निस्कन्धो पुरुषस्य दुरासदो भवति 15
उपसंक्रमणाय एवमेवायुष्मं महामौद्गल्यायन राजानो क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जन-
पदस्थामवीर्यप्राप्ता: दुरासदा उपसंक्रमणाय ॥ सय्यथापि नामायुष्मं महामौद्ग-
ल्यायन कुञ्जरो षष्टिहायनो दुरासदो भवति उपसंक्रमितुं एवमेवायुष्मं महामौद्ग-
ल्यायन क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ता: दुरासदा उपसंक्रमणाय ॥
सय्यथापि नामायुष्मं महामौद्गल्यायन सिंहो मृगराजो दाढी बली केशरी मृगाधि- 20

1¹. M °gava rājā° B °rttemi bha°. — 1². BM °gavā nādhi°. — 2. BM nadīkāçyapo 'ha ‖ ga° M °rddhiko bhikshur bhagava° BM °canti gacchā°. — 3. B °demaḥ | ya° M °meyaḥ. — 4. M °teshām api nādhi°. — 5¹. BM °mauñgalyā° M °nasyaita°. — 5². B kiṁ bha° M kittaya° B °ti | bhikshū ya° M °bhikshu yo° B °deyā a°.

6. B °kshit ‖ mu° M °kshin mahā° BM °mauñgalyā° B °kena | bhagavatā ci° M °gavatā cintaṁ ka°. — 8¹. M °dāyi bhikshuḥ rājānaṁ abhi°. — 8². M °puna yenāyushmān kālodāyī te° B °dāyin teno°. — 9. B lābhā te yushmaṁ° M °āyushmāta udāyi sulabdha-lābhā ya° B °kshati | udāyī bhi° M °ti udāyī bhi°.

11. M °bhikshur yācanti na labhante B °nti tvaṁ°. — 12¹. BM °yushmān u° M °dāyī ca°. — 12². M °yushmā kā° BM °mauñgalyā°. — 13. M °yushmantaṁ ma° BM °mauñgalyā° M °jāno kshetri° B °naḥ kshetri° M °prāptāḥ ‖ . — 14. B °māyushmantaṁ ma° BM °yana imasya ma° M °mahān agniskandho° BM °rāsadā bha° M °kramanāya° BM °sam evāmiṁ ma° M °yanaḥ rājāno kshetri° shikta ja°.

17. *Omis par* M. B °nāmāyushmaṁ mahāmauñgalyāyana kuñjaro shashṭi° taṁ | e° mauñgalyāyanaḥ ksha° kramanāya ‖ . — 20. BM °nāmāyushmaṁ mahāmauñgalyāyana siṁho mahārājo (M °jā) dāti ba° M °dhipati durāsadā bhavati purushasya° B °ti | pu°

पत्तिर्दुरासदो भवति पुरुषस्योपसंक्रमणाय एवमेवायुष्मं महामौद्गल्यायन राजानः क्षत्रिया मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ताः पुरुषसिंहा दुरास[193ᵃ]दा भवन्ति उपसंक्रमणाय ॥ सय्यथापि नामायुष्मं महामौद्गल्यायन शार्दूलो चोलीनकायो गुरुदर्शनो दुरासदो भवति पुरुषस्य उपसंक्रमणाय एवमेवायुष्मन्महामौद्गल्यायन
5 क्षत्रिया राजानो मूर्धाभिषिक्ता जनपदस्थामवीर्यप्राप्ताः पुरुषशार्दूला दुरासदा भवन्ति उपसंक्रमणाय ॥ अथ खलु भगवानायुष्मन्तं कालोदायिं गाथाय अध्यभाषे ॥

शृणु मम उदायिभद्रा परमकुशलप्रसादानां त्वमग्रो ।
शाक्यकुलनन्दिजननं राजवरं लघु प्रसादेहि ॥
न हि अन्यो कोचि भिक्षु समर्थो राज्ञो प्रसादयितुं चित्तं ।
10 नान्यत्र त्वया उदायि समागचरितेन भगवतो ॥
भूतपूर्वं उदायि अतीतमध्वानमभू भूमिपती ।
नामेन सत्यवर्धनो विघुष्टशब्दो धरणिपालो ॥
धार्मिको धर्मराजा संपूजितः प्राणकोटिनयुतेहि ।
धर्मेण इमां वसुमतिं समुद्रपर्यन्तां अनुशासे ॥
15 तस्य च अनूप राज्ञो पुत्रो दर्शनीयो पूर्वबुद्धानां ।
नामेन मतिसारो गुणगणपरिचारितमती च ॥
कामेषु दोषदर्शी अनर्थिको सर्वकामभोगेषु ।
श्रोत्रकुशलमूलो गृहे न रमति विवेकरतो ॥

ṇoyā ‖ e° M °ṇāya | sayyathāpi nāmāyushmaṃ mahāmaudgalyāyana kuñjaro shashṭihāyano durāsadā bhavati upasaṃkramituṃ | evaṃm evā° BM °maudgalyā° M °jāno kaha ° prāptā puru ° durāsadā upasaṃkramaṇāya | evam evāyushmanta mahāmaudgalyāyanaḥ kshatriyā mūrddhnābhishiktā janapadasthāmavīryaprāptā purushasiṃho durāsadā bhavanti |. —

3. B °nāmāyushmaṃ mahāmaudgalyāyana çārdūrā orinakāyo° M °nāmāyushman mahāmaudgalyāyano çārdūlo orinakāyo gurudarçanā durāsado° B °rçanā durāsado ° sya bhavati upasaṃkramaṇāya | evam ayu eāyu° M °ṇāya | evaṃm evā° BM °maudgalyā° M °triya mū ° shikto ja°.

6. M °gīthā adhya°. — 7. B °dāyiṃ bha° BM °dakānāṃ tvam evāgro çā°. — 8. B çākulanandija° BM °laghuṃ prasādehi na°. — 9. M °nyo kvacid bhikshu° B °nyo kvacid bhikshu° M °rājñā pra ° tuṃ citraṃ B °tuṃ | cittaṃ nā°. — 10. B nānyayitu u° M °tra u° BM °carito bha(M °bhaṇa)vati ‖. —

11. M °dāyī ati ° abhūshu bhūmi° B °naṃ abhūshu bhūmipatir nāme°. — 12. B °dharaṇipālo dhā° M °dharaṇipāro. — 13. M °rāja saṃpūjito pra° B °jā | saṃ ° koṭina° BM °hi dha°. — 14. BM °mudra i°. — 15. BM °pūrva(B °rva) buddhānāṃ nā°.

16. B °mena mati° M °timāro gu° B °cāritamatī ca kā° M °tīra kā°. — 17. BM °rçī | a° M °narthako° BM °shu o°. — 18. M oropitakuçala gṛ°.

तं अवच मतावर्धनो पुत्र भुंजाहि प्रणीतकामगुणं ।
वैश्रवणभवनसदृशे अमरभवनसन्निभे वेश्मे ॥
तं अवच मतिसारो दशांगुलिं अंजलिं प्रणामयित्वा ।
नैतानि धरणिपाल धनानि पण्डितस्य माप्यानि ॥
अबुधजनसमर्थितानि सरागवशानि हि तानि विद्यन्ति । 5

. . . .

किं कारणं अनन्धो अन्धस्य वशेन उत्पथं गच्छे ।
सुप्तंतस्य वेजनतो कथं सुहेया अथागस्य ॥
बद्धस्य कथं मुक्तो वचनेन कारागारमभिक्रमेय ।
विषमस्य समागमं कथं स्पृहेया नरो विज्ञो ॥ 10
प्रतिभासि मे नरपति अन्धो सुप्तन्तो चिरनष्टो च ।
सुप्तसि कामौघेन अहं च कामां जुगुप्सामि ॥
तस्य च वचनमात्रं पितुनो आज्ञाये स मतिसारो ।
प्रव्रजे जहित्व राज्यं कुमारो कामां च अनपेक्षो ॥
उरगो वा जीर्णत्वचं पक्वपिटपिण्डमिव त्यजे राज्यं । 15
सागरान्तमहीं सर्वां सो कामेषु दोषदर्शावी ॥
अतिक्रम्य कामधातुं मतिसारो ब्रह्मविहारमाचरे ।
. . . . कुमारो ब्रह्मत्वगमनाये ॥
प्रव्रजितस्मिं कुमारे अनुव्रतो स पुरोहितकुमारो ।
नामेन सोमदत्तो अनुप्रव्रजेसि मतिसारं ॥ 20

1. BM tam ava° B °putraṁ bhuñjati pra° M °putraṁ bhuñje praṇītakāmā guṇa B °kāmā guṇaṁ vai°. — 2. B °ṇabhavane sadṛçe ca a° M °çena a°. — 3. M °guliṁ pra°. — 4. B vaitā° M naṁ tā° BM °dharaṇīpā° B °sya bhavanti | M °sya bhavati | . — 5. BM °janasamantā(M °ntāti) sarāgavaça(M °vasa) hi tāni vijñe(M °jñapeṇti || kiṁ°.

7. M °ṇaṁ anandho aṇasya vasena u° BM °gṛhṇe va°. — 8. B °yā | attāṇasya ba° M °yā | sutānasya. — 9. BM bandhasya° M °vacanasya kāraṁākraṁ | a° B °kārākraṁ | a° ya vi°. — 10. M viṣhamasya ° thaṁ naro spṛhe na vijña B °spṛhe naro vijña pra°.

11. M °si me na ° yahyo cira° B °vuhyasi(se jyaṁ) cira°. — 12. B °maghe ca a° M °moye ca kāmāṁ cugupsayati | . — 13. M tasya ca pakhantasya pi° BM °tasa rājñasya matisāro pra°. — 14. M °vrajahitvaṁ rā° B °hitvaṁ rā ° kāho u°. — 15. B uragā ca jīrṇṇo tva° M °go ca jī° BM °tyaje jahitva(M °tvaṁ) rājyaṁ sā°.

16. B °mahiṁ sarvo sau kā° M sāgarāntā mahī sarvāṁ °sau kā ° darçī B °darçī | . — 17. BM °kramu kā° M °dhātu mati° B °ro brāhmaṁ vihāro ācaye | ku° M °ro ācaye | ku°. — 18. B °ro brāhma° M °ro brāhmatvaṁ ga° BM °nāye pra°. — 19. B °vrajitasmiṁ° M °jitatasmiṁ kumāro anuvratasya purohitasya ku° BM °ro nā°. — 20. BM °mena somada° B °je sya matisāro pra° M °je | so matisāra.

प्रव्रजितस्मिं कु[293ᵇ]मारे पिता अकासि स तस्मिं अप्रमादं ।
गत्वान सोमदत्तो प्रसादयेमि धरणीपालं ॥
तस्मिं मन्यसि उदायि मतिसारो अन्यः तेन कालेन ।
तेन समयेनहमेव अनर्थिको कामभोगेहि ॥
5 तत्किं मन्यसि उदायि अन्यो सो सत्वधर्मो आसि ।
अयमेव सो नरपतिः शुद्धोदनो सो तदा आसि ॥
तत्किं मन्यसि उदायि अन्यो सो अनुप्रतो सोमदत्तो ।
तुवमेव सो अभूषि प्रसादये सत्यमहं भाम ॥
तस्मात्कामी उदायि राजं शुद्धोदनं प्रसादेहि ।
10 नेष्यति महासमुदयो प्रसन्ने तस्मिं महीपाले ॥
नेष्यति अनन्तफलस्य उपचयः मनुष्याणां कुलपुत्र ।
राजवरप्रसादेन नरवरं त्वरितं प्रसादेहि ॥
संप्रति शाक्याधिपती अतिमानहतो वितर्कमथितो च ।
तिष्ठति सविमनमती गिरितटपतितो यथ नागो ॥
15 श्रोतवरेण वनवन्तो पुत्रो यथ राजवेन परिक्षिप्तो ।
नैवात्मानं न प्रजा जानति परमेव भूमिपतिः ॥
ऐश्वर्यहानिमनुस्मरन्तो ऐश्वर्यं च विचिन्तेन्तो ।
मम कासि अप्रसादं गत्वा त्वं लहु प्रसादेहि ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो कपिलवस्तुस्य नगरद्वारातो प्रतिनिवर्तित्वा सर्वेय

1. M prajitasmiṁ kumāre pi° BM °açāsi | sa° B °apramādaṁ ga°. — 2. M °dayasi ° pālaṁ B °pālaṁ ki°. — 3. BM kim anyaṁ | udāyi(M °yi) ma° M °anyo sa te° BM °lena te°. — 4. BM °samayena aha° B °m eva abhūshi a° M °m evābhūshi | a° — 5. B °anyā so ° āsi a°.

7. B kiṁ ma° M kim asya udāi anyo so 'nu° B °dāyi ana° BM °tta tu°. — 8. B tvam eva° M tvam evaṁ mo abhūshi | pra° BM °nāma ta°. — 9. B tasmāt kāciṭaṁ u° M tasmāt kāci jāti rājaṁ° BM °dehi bhe°. — 10. M °maudayo prasāde ta° B °prasāde tasmin samudayo tasmiṁ ma° BM °le bhe°.

11. BM °ti | a° B °ntapālam upacayaḥ ma° M °ntapāram upacayo manumanushyāṇāṁ° BM °putraṁ rā°. — 12. BM rājā vara° B °sādane° BM °hi naṁ°. — 13. B °kyādhiti | a° M °dhipatehi a° BM °mānahato vi ° ca ti°. — 14. BM °shṭhati(B °ti |) vishamamati gi° go a°. — 15. M °lavato pu° B °yathā rā° M °yathā rākshasa ° kshiptāḥ B °kshiptā nai°.

16. BM °naṁ prajānāti parama evaṁ bhū° M °pati B °patiḥ. — 17. BM aiçvaryāhānim anusmare ai° M °ryaṁ ca deyaḥ vicintyanto B °ntanto ma°. — 18. BM °kāçi aprasā(M °pramo)daṁ gatvā lahuṁ(M °ghuṁ) prasādehi || . — 19. M °çākiyamuniodaiena sārddha svakīyaṁ darça°.

शाकियमण्डलेन सार्धं स्वकायां दर्शनशालायां प्रत्यक्षामि ॥ तत्र राजा शुद्धो-
दनो शाक्या शाक्यायिन्याश्च आमन्त्रेसि ॥ महन्तातो पि ऐश्वर्याधिपत्या भ्रंशित्वा
कुमारो प्रव्रजितो । यदि न कुमारो प्रव्रजितो अभविष्य सो राजा भवे चक्रवर्ती
चातुर्द्वीपो विजितावी धार्मिको धर्मराजा सप्तरत्नसमन्वागतो तस्य इमानि सप्त
रत्नानि भवेन्सुः । तद्यथा । चक्ररत्नं हस्तिरत्नं अश्वरत्नं मणिरत्नं स्त्रीरत्नं गृह- 5
पतिरत्नं परिणायकरत्नं एवं सप्तरत्नं । पूर्णं चास्य पुत्रसहस्रं भवेत् शूराणां वीराणां
वराङ्गरूपिणां परसैन्यप्रमर्दकानां । सो इमानि चत्वारि महाद्वीपा सागरगिरि-
पर्यन्ता अखिलामकण्टकां अदण्डेनाशस्त्रेण अनुत्पीडेन धर्मेण अभिनिर्जित्वा
अध्यावसिय राजान सहस्रेषु च परिवृतो भवेय तेषामस्माकं इयोतं चक्रवर्तिराज्यं
अभविष्यन्ते वयं कुमारेण प्रव्रजितेन महन्तातो ऐश्वर्याधिपत्यातो भ्रंशिताः ॥ 10

अथ खल्वायुष्मानुदायी न्यग्रोधा[२९४*]रामातो वैहायसमभ्युद्गम्य राज्ञो शु-
द्धोदनस्य शाकियमण्डलपरिवृतस्य पुरतो तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे अस्थासि ॥
अद्राक्षीद्राजा शुद्धोदनः आयुष्मन्तं उदायिं तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे तिष्ठन्तं
दृष्ट्वा च पुनः हृष्टो तुष्टो सौमनस्यजातो उत्थायासनातो एकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा
येनायुष्मां उदायि तेनांजलिं प्रणामेत्वा आयुष्मन्तमुदायिं गाथाये अध्यभाषे ॥ 15

कुतस्त्वमागच्छसि रक्तचीवर
केन त्वमर्थेन इहानुप्राप्तो ।
किं चात्र आकांक्षसि त्वं उदायि
सुदुर्लभं सिद्धव्रतान दर्शनं ॥

1. BM °no çâkya çâ° M °yiṇyasya â° BM °mantresi ma°. — 2. B mahântâto pi° M mahânto pi ° °tyâ pâtayitvâ° B °tyâ pâtramitvâ ku° M °jitaḥ B °to ya°. — 3. B °vi-shyaṃ | so° M °vishyaṃ so° B °kravartti câ° M °imâni sapta ratanâni bhaveṃsuḥ B °tnâni bhaventsuḥ ||. — 5². M °saptamaṃ ratnaṃ B °ptaratnaṃ pu°.

6. B puri câsya° B °bhavet | çûrâṇâṃ varâṇâṃ° M °bhavet | çû.° rûpiṇâṃ pa° pra-mardda° BM °kânâṃ so°. — 7. B imâṃ catvâ° M °dvîpânâṃ sâgaraṃgiriparyantânâṃ akhilâṃ akaṇṭhakâṃ ada° BM °tpîḍatha° M °rmeṇa vâ abhijinitvâ° B °dhyâvaçishyaṃ râjâ° M °sishyaṃ | râjâ ° reyu teshâṃsm asmâ° B °stoptaṃ cakra° BM °vishyan te vayaṃ kumâ-(B °mâro)ṇa pra° M °mahatâto ai ° dhipatâto bhraṃ°.

11. M °danasya kiyamaṇḍalasya pari°. — 13. B °kshid râjâ çu° M °shan âyushmantam udâyi tâlâ° B °udâyi tâla° M °rikshaṃ tishṭhantaṃ dṛ° B °shṭhataṃ dṛ° °naḥ dṛshṭo° M °syajâtâ uttha° ekâṃçam u° BM °ttarâsaṅgaṃ° M °yi namâṃja° °tvâ âyushman udâyiṃ gâ°.

16. M kuto tvam â° °rtheneteṇa tvam a° prâptaḥ B °pto kiṃ°. — 18. B kiṃ vâ tvam âkâṃkshasi tvaṃ° M kiṃânuprâptaḥ âkâṃkshasi tvaṃ udâyi su° B °durlabhâ siddha° M °durlabhâ siddhadvratâu darçanaṃ ||.

लाभस्ते राष्ट्राधिपते शिरीमतो
यस्य तव पुत्र नराणमुत्तमः ।
तेजेन ओभासति सर्वलोकं
सहस्ररश्मीव उदेन्त मेदिनीं ॥

5 एवं दानि स्थविरेण उदायिना तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे स्थितेन बहूनि बुद्धमाहात्म्यानि परिकीर्तितानि तानि च राजा शुद्धोदनो श्रुत्वा प्रीतो संवृत्तो ॥ सो दानि शाक्या शाक्यायिन्यश्च आमन्त्रयति ॥ सय्यथापि नाम भाविष्याहो सूर्यस्य अभ्युद्गमस्य एतं पूर्वगममेतन्निमित्तं यदिदं अरुणो उदायी भो सर्वसंशयच्छेत्ता सुगतस्य श्रावको ॥

10 बुद्धस्य पुत्रो परमार्थदर्शी
उपागतो शाक्यकुलं तदन्तः ।
प्रसादये शाक्यमहं इत्येवं

. . . .

आशाय कृष्यते क्षेत्रं बीजमाशाय वप्यते ।
15 आशाय वाणिजा यान्ति समुद्रं धनहारका ।
यो यस्य आशाय तिष्ठामि सा मे आशा समृध्यतु ॥
पुनर्पुनः क्षिप्र वपन्ति बीजं
पुनर्पुनः वर्षति देवराजः ।
पुनर्पुनः वर्धति बीजग्रामं
20 पुनर्पुनर्लाभं लभन्ति कर्षिका ॥

1. M lābhāstu rā° B lābhastu rāshṭhrādhi° BM °to | ya° M °narāṇām uttamaṃ ja° B °maḥ te°. — 3. M jeta na te bhā° B °jena te bhā° M °loko saha° B °kaṃ sarasra° M °raçmi iva udayati me° B °udeti me° BM °dini | . — 5. M °ntarikahe ° hātmāni pari° BM °to so°.

7¹. B °ni çākya çā° M °ni çākyo çākyayi°. — 7². B °nāma sarvāçiahiā sū ° bhyuddenta° M °bhyuddanāttasya enaṃ pa° ° ta etaṃ pūrvanimittaṃ yam idaṃ° B °u nirmittaṃ yad idaṃ āryudāyi° M °daṃ āryya udāyino ° çayakaheitāraṃ su ° vakyo bu° B °vako bu°. — 10. BM °rthadarçino upā(B °pa)gamo çākyakule tadanta(M °taratta)ra pra°.

12. B praçādaye çākyamahānty evaṃ | ā° M °ye çākyamarubhāvaṃ ā°. — 14. BM °traṃ vija(B °jaṃ)m āçāya vāpyate || . — 15. M āsya vāṇijā yāni sa° B °dhanahāyakā | M °nahārakā.

16. M ye yasya āsya tishṭhāmi | sā me āsā sa° M *transpose ici les lignes 1-5, p. 109, avant la ligne 17, puis répète la ligne 1, p. 109.* — 17. M °punar kshipra° BM °vayanti vījaṃ(M °jaṃ |) puna° M °rājaṃ | . — 19. M °maṃ | pu ° naḥ lābhaṃ labhaṃni ka°.

पुनःपुनर्याचनका उपेन्ति
पुनर्पुनः सत्पुरुषा ददन्ति ।
पुनर्पुनः सत्पुरुषा पि दत्त्वा
पुनःपुनस्स्वर्गमुपेन्ति स्थानं ॥
दुर्लभो पुरुषाजन्यो न सो सर्वत्र जायते । 5
यत्र सो जायते वीरः तं कुलं सुखमेधति ॥
वीरो हि वै सप्त कुलां पुनाति
यस्मिं कुले जायति भूरिप्रज्ञो ।
पितेव शाक्या नयति देवदेवो
तथापि जातो मुनि सत्यनामः ॥ 10
शुद्धोदनो नाम पिता जिनस्य
बुद्धस्य माया इति नाम माता ।
या बोधिसत्त्वं परिहार्य कुक्षिणा
कायस्य भेदात्स्वर्गेषु मोदति ॥
सा मोदति कामगुणेहि पञ्चहि 15
इष्टेहि कान्तेहि बुद्धस्य माता ।
रतिरिव ...... पुष्पकामा
परिवारिता अप्सरसां गणेहि ॥
पुत्रस्य बुद्धस्य असह्यतायिनो
गंभीरसत्त्वामतिमस्य तायिनो । 20
प्रीतः पिता हर्षित एष शाक्य
[294b] धर्मेण त्वं गौतम आर्यको सि ॥

राजा आह ॥

अस्थानिके प्रव्रजितो सि भिक्षु
अर्थाय सो चरति ब्रह्मचर्यं । 25

1. B °r yācakā u° M punarpu°. *Dans la répétition de ce vers* M *lit* : punarpunaḥ yā° upeti. — 3. BM °ruṣehi datvā(M °tvā |) punaḥ° M °naṃ | pu°. — 5. M durlabho°.
6. M °vīro taṃ° BM °m evati ||. — 7. M °punāti yasmiṃ° B °jāyate bhūriprajño pi° M °prajñāḥ pi°. — 9. M pite çākya na ° vadevāḥ trayā hi yāta ° nāmo ||.
13. BM °rihārya(M °hāya) nāpi sa kukṣi°. — 15. M sa mo°.
17. BM °riva pu ° puruṣaṃ ga°. — 19. BM putrasyāṃ bu° M °saṃgaha° BM °rasasya pra°.
21. BM putuḥ pitā(B °to) me tvaṃ si(M °si)tum sala ° ramya gautama° M °kami || . — 24. M °vrajito si° BM °so brahmacaryaṃ sa°.

न सो भीतो नापि भयं उपेति
एको पि सो रमति वृक्षमूले ॥

उदायी आह ॥

यस्यार्थिके प्रव्रजितो सि राज
अर्थाय सो चरति ब्रह्मचर्यं ।
न सो भीतो नापि भयं उपेति
एको पि सो रमति वृक्षमूले ॥
एवं चरन्तं मुनिमप्रमत्तं
निन्दाप्रशंसासु अवेपमानं ।
सिंहो व शब्देषु असंत्रसन्तं
वातं व जालस्मिं असज्जमानं ।
नेतारं अन्येषु अनन्यनेयं
भीत्व पितं शाक्य कथं वदेसि ॥
यं वेदयसि अनोपमप्रज्ञं
मह्यं पुत्रं तस्य पिता ति ब्रूमि ।
पुत्रस्य तस्य मह्य पुत्रो भोति
मुक्त्वान भिक्षु हर पिण्डपात्रं ॥
एष्याम वयं अपि दर्शनाय
बुद्धं अनन्तवरं वितीर्णकांक्षं ।
लोके उदपासि न सत्वसारो
पुत्रं मह्यं यथा वदेसि भिक्षु ॥
भुक्त्वान भोजनं यावदर्थं
शुचिं प्रणीतं रसस्वादुपेतं ।

1. BM so bhī° poti | s°. — 4. BM °rājā çra°.
6. M na çabhito° B °bhayam u°. — 8. BM ekam varaṃ muni° M °ttaṃ | nindāpra-çaṃçāsu asevyamānaṃ B °çaṃso asevyamāna aiṃ°. — 10. BM °ho ca ça° B °asantasan-taṃ° M °asaṃtasantaṃ | vātaṃ ca jālesmiṃ asajjamānaṃ B °jālesmiṃ°.
12. BM °yaṃ (M °yāṃ | yaṃ) bhīrudinaṃ ° demi | . — 14. M °prajña mahyaṃ | pitā ni me brumi B °hyaṃ pitā ni krumi | .
16. BM °tahiṃ ma° B °bhuktvā bhi° BM °bhuttkā hi bhi° M °kehu hana pi°. — 18. M yasyāma° B asyāma° BM °vayaṃ pi° M °ruṃ viçvaraṃ vistīrṇṇakāṃkṣā | B °ruṃ vistīrṇṇa-kāṃkṣāṃ lo°. — 20. B °si satvasāro | pu° M °si satvasāra putro ma° BM °bhikṣuḥ.
22. M guptvā ca so bhu° B bhuptkā ca bho ° rthaṃ | çu° M °cacipra° B °rasaṃ svādupetaṃ so° M °svādrupetaṃ | .

सो प्रक्रमे पिण्डपात्रं गृहीत्वा
उपसंक्रमे येन जिनो अनेधो ॥
सो तं प्रदेशं उपसंक्रमित्वा
उपनामये पिण्डपात्रं जिनस्य ।
वन्दित्व पादां अवचि तथागतं
याचन्ति ते ज्ञातयो दर्शनाय ॥
एवंरूपां गुणां श्रुणित्व भूमिपालो
विपुलसमुदानयति सुलब्धा लाभा ।
मह्यं अनन्ता यं त्रिसाहस्राय
लोकधातुये जिने जीवमाने
भविष्यति संगमो नायकेन ॥
संपुष्पिता द्रुमलता कुसुमावकीर्णा
आसेविता च द्विजसंघनिनादितेन ।
एवं पि मह्यं हृदयं प्रीतिसंकुसुमितं
श्रुत्वान पुत्रं मम सर्वगुणोपपेतं ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनः अन्यतरं राजामात्यमामन्त्रयति ॥ भो भणे अमात्य सर्वार्थसिद्धो कुमारो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रो कपिलवस्तूपवनेषु अनुप्राप्तो । ततः पुत्रस्य सर्वार्थसिद्धस्य कुमारस्याभ्युद्गमनं करिष्यामि ॥ ततो कपिलवस्तुनगरे घोषणां कारापेहि । सर्वेहि शाक्येहि ब्राह्मण-गृहपतिकेहि सर्वेहि च गान्धर्विकेहि सर्वेहि च श्रेणीहि सर्वेहि च शिल्पायतनेहि मया सार्धं सर्वार्थसिद्धस्य प्रत्युद्गमनं कर्तव्यं ॥ साधु महाराजेति ॥ सो राजा-मात्यो शुद्धोदनस्य प्रतिश्रुत्वा क्षिप्रमेव कपिलवस्तुनगरे चत्वरशृंगाटकचत्वरापण-

1. M so pakra° B °upanâmaye yena jana a° M °upanâmaye piṇḍa° (l. 4). — 3. M °ya piṇḍapâ° B °traṁ | ji° BM° aya va°. — 5. B °nditvâ pâ° BM °taṁ | paçyanti ° nâya îmodṛ°.
7. BM îmodṛ° çitvâ bhûtipâlâ | trikhutaṁ (M °lo trishkṛityaṁ) a ° ti lâbhâ sulabdhâ-(M °bdha) ma°. — 9. BM mahyam anantâya tri ° ya loke dhâtûya jîva° B °shyati | saṁ° kena saṁ°.
12. BM °kusumitâ (B- °tâya) kiryaṃ âsevanti dvi ° ditâni ||. — 14. BM adṛçaṁ pi° B °mitaṁ | çru° BM °tvâ putraṁ sarvaguṇopetaṁ ||.
16[a]. M °dano a°. — 16[b]. B ho bha° M ho bhaṇe sstatya ° kraṁbodhi saṁbu° lavastupavaneshu ânuprâptaḥ ta°. — 18. M tato pa ° naṁ kartavyaṁ | . — 19[a]. M sâdhu mahârâjeti kârayati B °nâṁ kârayeti | . — 19[b]. M °gṛihapatehi so râjâ° (21[a]) B °ca gandharvi° vyaṁ sa°.
21[a]. B sâdhû ma°. — 21[b]. B °lavastuṁ nagaraṁ catva° M °lavastuṁ mahânagaraṁ catvaraṁ çṛiṁgâṭakaṁ antarâpaṇa ma° B °ntarâyaṇaṁ°.

मुखेषु घोषणां कारयति ॥ भगवन्तो सर्वार्थसिद्धकुमारो अनुत्तरां सम्यक्संबोधि-मभिसंबुद्धित्वा कपिलवस्तूपवनेषु अनुप्राप्तो । [११५a] ततो सर्वभवन्तेहि राज्ञा शुद्धोदनेन सार्धं भगवतो प्रत्युद्गमनाय गन्तव्यं ॥

शाक्यानां वंशगतो येष्यति यो स्व चायं
5 सिद्धाभिप्रायो तृष्णाभावविरक्तचित्तो ।
क्षीणास्रवो विगतरागो समंतचक्षुः
द्रक्ष्यामथ द्वादशवर्षे अनन्तप्रज्ञं ॥
आनंदभेरिरिव श्रुत्वा शाक्यराष्ट्रे
संगीतिं देवगणवादितं लुम्बिनीये ।
10 येन प्रतिज्ञा कृता बुद्धो भविष्यं लोके
सो एष्यति भूतवचनो विगतान्धकारो ॥
प्रक्रान्तो सप्तपदं यो इह लुम्बिनीये
बोध्यङ्गसप्तरत्नानि अनुबुध्ये येन ।
यो सिंहनादं नदते अहं लोके ज्येष्ठो
15 सो एष्यति परवादं प्रभंजमानो ॥
येनेदं अपकृतं गर्भशय्यं अशेषं
उच्छोषितो च से पुनः भवहेतुः सर्वं ।
उच्छोषिता तृष्णलता च दुःखस्य मूलं
सो एष्यति बंधप्रमोचं करोन्तो लोके ॥

20 ते दानि कपिलवस्तुतो शाक्या शाक्यानियो च तं घोषं श्रुत्वा क्षिप्रमेव राजकुलद्वारे

1. M bhavanto sarvā° B °ttarāyā saṁmya° M °kavastuupava° prāptaḥ. — 2. M tato sarve bhavante° BM °hi | rājñā ça° M °na sārdha bha°. — 4. BM çākyānāṁ(M °nāṁ) çakale gate bheshyati | jagasya trāṇaṁ(M °sya prāṇaṁ) si° yo tribhavāna vi(M °vān vija° tto kahi°.

6. B °kahuḥ dakshāṁ atha° M °kahuḥ ukshāṁ atha° BM °rabdhi anantaprajñām ānaṁda°. — 8. BM °bherīrava çrutvā çākyārāshṭraṁ saṁgīti devatayava(M °yaca)ditaṁ lu° B °niye ya°. — 10. M °kṛta bhavishyaṁ | lokeça bhavishyati bhū° B °vishyaṁ lo° BM °kāro yo pra°.

12. B °nto | sapta padāni yaḥ i° M °padāni | yo i° BM °ratnāni anubudhya(B °dhyo) tena yo°. — 14. BM °siṁhanadite ahaṁ° B °jyeshṭo so° BM °nāno ye°.

16. BM °daṁ prakṛtā garbhaçayanaṁ aravas(M °sa)haṁ uposhitaṁ | (B °shishito) me punaḥ bha(M °nar bha)va° B °sarvaṁ u° M °sarvam ucche°. — 18. B ucchoshitvā tṛshṇālatā jālinī duḥ° M °shitvā tṛshṇālatā jālinī duḥ° BM °ṁ bandhanapra° karoti lo°. — 20. M °stuto mahānagarāto çākyaçākyayi° BM °dvāre saṁnipatito eva(M °te | so) ka° B °hitapramukhāyā brāhma° BM °çreshṭipramukhā vani° M °ggaho sarve° B °kapilakā° M °vāstavyā ga°.

सन्निपतिता सकुमारामात्या भटबलाग्रा पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणाः श्रेष्ठिप्रमुखो वणिग्ग्रामो सर्वे च ये कपिलवास्तव्या गन्धर्विका । तद्यथा चक्रिकवैतालिकनट-नर्तकऋल्लमल्लपाणिस्वरिका शोभिका लंघका कुम्भतूणिका वेलम्बका द्विस्त्वलमा-गका पंचवटुका गायनका मार्दङ्गिका हास्यकारका भेरीशंखमृदंगपटहिका तूणवपणववेणुवल्लकीएकदर्शीवीणावाद्या च बहुवाद्यका च सर्वे राजकुलद्वारे सन्नि- 5
पतेन्सुः । सर्वे च कपिलवास्तव्या श्रेणियो । तद्यथा सौवर्णिका हैरण्यिका प्रावारिका शंखिका दन्तकारका मणिकारका प्रस्तारिका गन्धिका कोशाविका तैलिका घृतकुण्डिका गौलिका वारिका कर्पासिका दाधिका पूपिका खण्डकारका मोदककारका कण्डुका समितकारका सक्तुकारका फलवाणिजा मूलवाणिजा चूर्णकुट्टगन्धतैलिका आयोविनीया आविद्धका गुडपाचकाः खण्डपाचकाः शुण्डि- 10
काः सीधुकारकाः शर्करवाणिजा । एते चान्ये च बहुव्यवहारिका सर्वे राजकुले सन्निपतेन्सुः । सर्वे च कपिलवास्तव्या शिल्पायतना । तद्यथा लोहकारका ताम्रकुट्टा सुवर्णकारका त्रपुकारका प्रभोपका रोपिणो चषुकारका शीशपिट्टकारा जन्तुकारका मालाकारा पुरिमकारका कुम्भकारा चर्मकारा ऊर्ण[295^b]वायका वस्त्रतन्त्रवायका देवतातन्त्रवाया चैलधोवका रजका सूचिका तन्तुवाया चित्र- 15
कारका वर्धकिरूपकारकाः कालपात्रिकाः पेलकाः पुस्तकारकाः पुस्तकर्मकारका नापिता कल्पिका छेदका लेपका स्थपतिसूत्रधारका उभयोष्टकारका कूपखनका मृत्तिकावाहका काष्ठवाणिजा तृणवाणिजा स्थंभवाणिजा वंशवाणिजा नाविका ओलुम्पिका सुवर्णधोवका मौष्टिका । एते चान्ये च उच्चावचा जनता हीनोत्कृष्ट-

2. B °thā ca kritra te tai° M °ca krīḍate tarikanaṭa ° pāṇitvaritvariṇbhi° BM °mbhatuṇikā velaṃba(M °velāṃṣu)kāḥ dvistri(M °dvitri)ā ° ṭukā çāya° BM °daṃgapaṭa(B °ṭāhi)kā tūṇapaṇavavīṇa(M °vakīnā)vallakiekadarçivīnā ete vādye ca ba ° dyakānāṃ sarve rā° B °nnipatitetauh | sa° M °nnipatetaṃh sa°.

6[1]. M °lavāstavā çreṇiyo ‖ B °lavastavyā çreṣṭiyā | . — 6[2]. M °sauvarhikā hai ° prastārakā gandhikā nāci° B °nilhikā koṇāvikā tai° M °gaurikā vā° BM °rpāsika dadhyi° B °modakāna° M °moḍakārakā kaṃḍrakā samitakārakā çaktu° B °guḍapācakāḥ kha° M °ṇḍapācakāḥ çuṃṭhipācakāḥ siṃdhurakārakā ça° B °sidhokārakāḥ ça° M °rkkaravāṇijāḥ.

11. B °patetauh | . — 12[1]. M °yatanāḥ | . — 12[2]. M °lohakārakā rāmra° BM °ddhu(M °ddhura)kārakā prabdhopa(M °pradhvopra)kā roṣhiṇo tra(M °ḍa)kārakā çītapiṭṭā jantu(M °ṭṭikā jaṃtu)kārakā mālākārā(M °lākārakā) purimakārakā kumbha(M °rakāṃ kuṃbha)kārā(M °rakā) carmakārā turṇṇa(M °rāṃ tuḍa)vāyakā varūṭantra vā° M °cairadhorakā raja° B °cailadhocakā raja ° kārapatri° M °citrakārakā vaddhakirūpakārakāḥ kālapatri ° rmakārakā nāvikā kalpikā cchedakārakā sthapatisūtrakārakā oḍḍā gnāṣṭapārakā° B °sthapatisukārakā occhragoṣṭapārakā° B °tikāvāhakā kāshṭavāṇijā tṛ° M °tṛṇavāṇijā vaṃçavāṇijā staṃbhavāṇijā nāvikā āluvikā sa° B °vikā āluvikā su° M °dhorakā mausthikāḥ. — 19. BM °uccavacā° M °kuledā° BM °patetauh | .

मध्यमा सर्वे राजकुलद्वारे सन्निपतेन्सुः ॥ एवं दानि राजा शुद्धोदनो इमेन च
जनकायेन अन्तःपुरेण सार्धं कुमारामात्येहि परिवृतो धनुकरणिकहस्त्यारोहेहि
सार्धं चतुर्घोटरथमभिरुहित्वा श्रेष्ठिप्रमुखो निगमो सार्थवाहप्रमुखो वाणिजग्रामो
पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणा अष्टादश श्रेणीयो पुरस्कृतो परिवृतो महता राजर्द्धीये
5 महता राजानुभावेन महतो जनकायस्य हक्कारहिक्कारभेरीमृदंगपटहशंखसंनिना-
देन कपिलवस्तुतो नगरातो निर्यात्वा येन न्यग्रोधारामस्तेन प्रस्थितो भगवतो
दर्शनाय ॥ भगवतो दानि एवं भवति । अभिमानिनो शाक्याः यदि साहं
स्वके आसने निषण्णको प्रतिसंमोदयिष्यामि अत्र मानं भविष्यति चित्तस्थान्यत्वं
कथं हि नाम यो कुमारो चक्रवर्तिराज्यमपहाय प्रव्रजितो अनुत्तरां सम्यक्संबोधि-
10 मभिसंबुधित्वा धर्ममधिगतो धर्मस्वामी आत्मानं प्रतिजानाति सो पितरं च वृद्धत-
रकां च गुरुस्थानीयां च न प्रत्युत्थिहति । नास्ति च सो सत्वो वा सत्वकायो वा
यस्य तथागते प्रत्युपस्थिहन्ते न सप्तधा मूर्ध्न स्फलेया । यन्नूनाहं पौरुषमात्रं वैहा-
यसमन्तरीक्षे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमेयं ॥

अथ खलु भगवां पितु राज्ञो शुद्धोदनस्य शाकियगणस्य च नातिमात्रं
15 ज्ञात्वा आगमनं विदित्वा पौरुषमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमति अस्पृ-
शन्तो पादतलेहि भूमिं ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो दूरतो एवं न्यग्रोधारामे
भगवन्तं पश्यति पौरुषमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे दीर्घं चंक्रमं चंक्रमन्तं अस्पृशन्तं पाद-
तलेहि भूमिं दृष्ट्वा च पुनः आश्चर्याद्भुतसंहृष्टरोमकूपजातो आश्चर्यं यावद्यं कुमारेण
ध[२९६ᵃ]र्मो अभिगमितो यथा सर्वलोके द्विपदानमुत्तमो ॥ अथ खलु राजा
20 शुद्धोदनो शाक्यो शाकियानामामन्त्रयति ॥ पश्यथ भवन्तो येन कुमारेण संकल्पो

1. M °kumāramātya ° dhanukārāpṛthakārohe° B °dhanukārathikāthikārohe° M °ghoṭapra abhi° B °ghoṭāpra abhi ° çreshṭhipramukho ni° M °shṭiprakho ni ° hapramukho vaṇi° BM °hitapramukho brā° B °rājariddhi° M °riddhiye° BM °vena mahatā janakāyasya hakkā(B °kvā)rapikkā(B °kvā)rabhe° B °grodhārāmes te°.

7¹. B abhimā° M °çākyā yadi° B °na | atha° M °atha sānaṁ bhavishya ci ° cittājyaṁ apahā° B °bhisaṁbodhitvā dharmam abhigo° M °saṁbuddhitvā dharma adhi ° gurunāṁ gurusthānīyaṁ ca na° BM °pratyutthihati ||.

11. B °ṇaka yo sā° M °tyutthi ° mūrddhā sphāleyā | B °rddhinaṁ sphāṭayā ||. — 12. B °rikshaṁ dī° M °rghaṁ caṁkramaṁmaṁ°. — 14. B °laya ca nāmātimānaṁ jñā° M °dirgha cakramaṁmati | aspṛçante pādataleḥi° B °ti | aspṛ°.

16. M °dharāme bha° B °çyati | paru° M °dirgha caṁkramaṁ caṁkramaṁti | aspṛ° B °maṁ caṁkramati | aspṛçanto pā° M °çanto pādatalehi bhūmiṁçaṁ ° punar āçcaryā° BM °hṛshṭāromakū(M °ku)paja° M °to āçcaryaṁ yādṛç ° rena nma abhigamito || ya°. — 19. BM °no çākyā çāki° B °i pa°. — 20. B °bhagava° M °lpa viciatyo paçā° BM °sthapati dra° M °shṭaṁ sarvajño sarvajño sarvadha° B °bhujaṁta saṁkalpaṁ° BM °ddhārthasa° B °rvasaṁsiddhapātraṁ dṛ° M °siddhasaṁ°.

चित्रितो सार्थवता द्रष्टुं सर्वज्ञं सर्वधर्मेष्वभिज्ञातसंकल्पं सर्वसिद्धं नरेन्द्रं सो पश्यतु सिद्धार्थं सर्वसिद्धिसंप्राप्तं ॥

दृष्टान पुत्रं परिपूर्णकायं
सुलक्षितं लक्षणविचित्रितांगं ।
पञ्चममासे यथ एव चन्द्रो
परिवृतो नक्षत्रतारकेहि ॥
दृष्ट्वा सुरूपं असमानकायं
तमायताक्षं श्रियेव ज्वलमानं ।

. . . .

अथ खलु राजा शुद्धोदनो यावत्तकं यानस्य भूमि तावत्तकं यानेन यात्वा यानातो प्रत्योरुह्य स्वकमन्तःपुरेण सार्धं शाक्यमण्डलेन च पदसा येन न्यग्रोधारामं प्रविष्टो येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा मूर्ध्ना भगवतः पादौ वन्दित्वा गाथामध्यभाषि ॥

इमं तृतीयं तव भूरिप्रज्ञ
पादान्ते वन्दामि समन्तचक्षुः ।
यं च ते नैमित्तिका व्याकरेन्सुः
यं जम्बुच्छाया न जहे इमं च ॥

अथ खलु भगवां न्यग्रोधारामे तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे स्थित्वा विविधविचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करोति । हेष्टिमं कायं प्रज्वलति उपरिमातो कायातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्रवन्ति । उपरिमे काये प्रज्वलिते हेष्टिमातो कायातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्रवन्ति ॥ अथ खलु भगवानुपन-

3. BM °kāyaṃ | su° M °kāyaṃ | sulakṣaṇasurakṣitavici° B °taṃ lakṣaṇavi° BM °tāṃga pa°. — 5. BM pañcamātre (M °tra) yathaiva candro° BM °vṛtālakṣaṇa°.

7. BM °paṃ prasamānakāmaṃ ta° M °çiriyaṃ jvaramānaṃ || B °mānaṃ || atha°. — 10. M °ca yāvatakaṃ yānasya bhūmī tāvantakaṃ yāna° B °yāsā yānāto pratyoru° M °pratyāru° BM °hya sa antaḥ° B °ṇḍalaṃ sākiyamaṇḍa° M °padavyāyena ca nya° B °nā yena nya° M °ndilanā bhagavato pādau çirasā vandi° thām adhyebhāṣai ||.

14. BM °bhūmiprajña vadāmi te (B °u te ||) samantā° kaluḥ yaṃ°.

16. BM yaṃ ca naimittikā vyākaretsu (B °tsuḥ ||) yac ca jambucchāyā na jahetsur i- (M °tsuḥ) imaṃ ca tṛtīyaṃ (M °yāṃ) ||. — 18. M °dhārāmaṃ tā° °rṇāni karo° B °roti he°. — 19. B °heṣṭimaṃ° M °jvarati uparimātro kāyā°. — 20. BM uparimaṃ kāyaṃ pra° B °heṣṭimā° M °çatāniçatāni sra°

21. M °yavāna çiahalihaṃ varuṇaçiddhiye a° °trā vanatikakudavarṇa° B °kuhlara°

वर्णमूर्तिये अभिनिर्मिणित्वा अन्तरकुक्षं वर्णरूपसमुपेतो पुरस्तिमायां दिशायां
अन्तरहितो पश्चिमायां दिशायां प्रादुर्भवति । पश्चिमायां दिशायां अन्तरहितः
पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति । उत्तरस्यां दिशायां अन्तरहितो दक्षिणा-
यां दिशायां प्रादुर्भवति । दक्षिणायां दिशायामन्तर्हितो उत्तरायां दिशायां
5 प्रादुर्भवति ॥ एवं दानि महाप्रातिहार्यं विस्तरेण कर्तव्यं ॥ तत्र दानि बहूनि
प्राणिकोटीशतसहस्राणि भगवतो एदृशं ऋद्धिप्रातिहार्यं दृष्ट्वा प्रमुदिता प्रीतिसौ-
मनस्यजाता संवृत्ता आश्चर्याद्भुतप्राप्ता हक्कारसहस्राणि प्रवर्तेन्ति ॥ महाप्रजाप-
तीय दानि गौतमीय यदा भगवानभिनिष्क्रान्तो तस्य रुदितेन शोकेन च अक्षी-
णि पटलेहि च संछन्ना अन्धा संजाता । तहिं च यशोधरायै भगवतो विविधानि
10 विचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करोन्तस्य हक्कारसहस्राणि वर्तन्ति महाप्रजापती
गौतमी यशोधराये पृच्छति । किं एते हक्कारसहस्राणि कुर्वन्ति ॥ यशोधरा
आह ॥ एषो भगवां वै[296b]हायसमन्तरीक्षे विविधानि विचित्राणि यमकप्रा-
तिहार्याणि करोति नापि त्वं पश्यसि ॥ यशोधरा आह ॥ आगमेहि अहन्तया
करिष्यामि यथा त्वं पश्यसि ॥ ताये दानि यशोधराये यत्र भगवतो प्रातिहार्याणि
15 करोन्तस्य कायातो पंच धाराशतानि प्रवर्षन्ति ततः उदकांजलिं पूरेत्वा महाप्रजा-
पतीये गौतमीय अक्षीणि आच्छादितानि तानि च पटलानि बुद्धानुभावेन भिन्ना-
नि । तस्या दानि यथापौराणा शुद्धा विमला दृष्टि संजाता ॥

अथ खलु भगवां वैहायसमन्तरीक्षे विविधानि विचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि
कृत्वा बहूनि प्राणिसहस्राणि ऋद्धिप्रातिहार्याणि दर्शयित्वा आर्यधर्मेषु प्रतिष्ठा-
20 पयित्वा प्रज्ञप्त एव आसने निषीदे ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो शाक्या च भग-

M °purastimāyāṁ diçāyāṁ prādurbhavati | paccimāyāṁ diçāyāṁ antarhito purastimāyāṁ diçāyāṁ prādurbhavati || u°.

3. B uttarasyāyāṁ diçāyam antarahito uttarā° (sigue sic.) M °syāyāṁ diçām antarhito dakshiṇāyāṁ diçaṁ prā°. — 4. M dakshiṇāyāṁ diçāyām anta° B °ttarāyaṁ diçāyaṁ prā°. — 5¹. M °hārya vi°. — 5². BM °bahuni prā° M °koṭisahasrāṇi bha° B °vṛttaḥ ā° M °vṛttāḥ B °ptā hakvāra° vartanti | M °vartanti.

7. B °jāpati | ya dāni° M °gautamīyāṁ yadā bha° B °syā uditena ço° M °syā rone naiva ço° B °akshiṇi paṭalehi ca sañcha° M °talena ca sañchannā andhā saṁjātāḥ. — 9. B °trāni yama° °sya hakvāra° M °sya hakāra° °ti gautamī | yaço°.

11¹. BM °hakvāra° M °kurvati. — 12. B °trāni yama°. — 13². BM māgame°. — 14. M tāyaṁ dā° °dharāye yataṁ bha° B °dharāye yattaṁ bha° °hāryā ka M °to prātihā° °ntī | tato u° B °nti | tataḥ° BM °līṁ puro° gautamiye akshiṇi ācchāditāni°.

17. BM tasya dā° rūpāṁ çuddhā (B °ddho) vi°. — 18. BM °yamakaprātihāryāṇi kṛtāni ba° B °sāṇi riddhiprātihāryāṇi da° M °rçayitvā aryyadha° °pta eväsa° BM °ne nishide |. — 20. M °çākyāç ca bhagavato pādau° sukhaṁ ca pra° °detaṁ B °detaḥ |.

वतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं साधु च सुष्ठु च प्रतिसंमोदित्वा एकमन्तं निषीदेन्सुः । महाप्रजापती गौतमी च यशोधरा च सार्धं च अंतःपुरेण भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रतिसम्मोदित्वा एकमन्ते निषीदेन्सुः । अथ खलु राजा शुद्धोदनो वेशजातो भगवतो हिताहितं अपृच्छे ॥

तं देववर्णं सुकुमाररूपं (5)
उद्यानभूमिं अनुचंक्रमन्तं ।
पिता पुत्रं प्रांजलिको उपागमे
इन्द्रं व देवा त्रिदशा व शक्रं ॥
इदं तृतीयं तव भूरिप्रज्ञ
पादान्ते वन्दामि समन्तचक्षुः । (10)
यं च ते नैमित्तिका व्याकरेन्सुः
जंबुच्छाया न विजहे इमं च ॥
ते देववर्णा उभये समागता
बुद्धो च बुद्धस्य पिता च राजा ।
उपशोभति सालवने निषण्णो (15)
चन्द्रो यथा ऋक्षगणा प्रमुक्तो ॥
अथाप्रमेयस्य पितुरभूषि
चिरस्य दृष्टान प्रियं मनापं ।
पुत्रं स्वकं प्राणसमं निषण्णं
हिताहितं पृच्छति वेशजातो ॥ (20)
पुरा तव कम्बलपादुका च
सुचित्रा सूक्ष्मास्तरसंस्थितासु ।

2. M °pati gau° B °gautami° M °rddhaṁ cāntaḥpureṇa bhagavato pā° BM °shidetsuḥ | . — 3. BM °taṁ ca pṛcche | (M °cchet). — 5. BM °ntaṁ pi°.

7. B °indro ca deva tṛiṇā ca çakro° M °indro cāṁ de ° çā ca çakraḥ. — 9. BM °yaṁ ca ta° M °bhūmiprajño pā° BM °n te vanditvā sa°.

11. BM pañcānya nai° M °mitikā vyākaretsuḥ jaṁ° B °retsuḥ | jaṁ° BM °jahe | i° B °ñaṁ ca de°. — 13. M °tā buddhaçca buddha° BM °jā u°. — 15. BM °lavaṇe ni° M °sharṇṇo candro° B °straga° M °mukta.

17. M atha pra° BM °dṛishṭvātanipri°. — 19. M °nisharṇṇaṁ hitāhitāhitaṁ pṛicchaṁti ca ve° B °cchanti veçajāto pu°.

21. M puraṁ bhuvaṁ kaṁbalapādukā ca su° B puro tavaṁ ka ° dukā ca sucitrā sukshmāstaraṁ saṁ° M °citrā sukshmottamasaṁ°.

अभिरुह्य तां चंक्रमते च वीर
चेतम्हि कृत्स्नम्हि धरीयमाने ॥
सो दानि ताम्रमृदुजालिनीहि
समन्तनेमीहि सहस्ररेहि ।
5 कुशकण्ठकशर्करशाक्रमन्तो
कथन्ते पादौ न रुजन्ति वीर ॥

भगवानाह ॥

सर्वाभिभू सर्वविदू हमस्मि
सर्वेषु धर्मेषु अनोपलिप्तः ।
10 सर्वं जहे तृष्णक्षया विमुक्तो
न मादृशो संप्रजनेति वेदना ॥

राजा आह ॥

पुरा तव लोहितचन्दनेन
शशिस्य रश्मोपनिभेन आसे ।
15 मनोज्ञगन्धेन सुशीतलेन
स्नपका विलिम्पिन्सु ते स्नापयित्वा ॥
सो दानि ग्रीष्मासु खरासु रात्रिषु
वनाद्वनं ईर्यसि चंक्रमन्तो ।
ओदातशीतेन सु[297]चीन वारिणा
20 को दानि ते स्नापयते क्लिलन्तं ॥

भगवानाह ॥

शुद्धा नदी गौतम शीलतीर्था
अनाविला सद्भिः सदा प्रशस्ता ।

1. BM *hya taṁ caṁ *ca vara *cchatra dhariyamāna | (M *nā). — 3. BM *tāmrehi mṛidu(B *dūhi)jā* B *hasrārehi ka*. — 5. BM kuçakaṃṭhakaçakara akra* M *nto kvacitea pā* B *ceike pā *vīrā ‖.
8. BM *bhū sarvavidu tam asmiṁ sarve *ptaḥ sa*. — 10. B sarve ja* M *kto na mādṛiçīṁ upajānati yesā ‖ B *na mānasaṁ upajānati ve*.
13. B puro tava rohitacandanena saçiahya rakto* M *va rohita *na çaçisya raktoparibhedakāre B *le ma*. — 15. B *snayī a* M *snayakā viliṁpesu te* B *paisu te*.
17. B *vanāddhana irya* M *vanāndhana irya*. — 19. BM tato tena çī* M *kilataṁ ‖.
22. BM *gauttama çī* M *lā sadbhis sadā praçastāḥ.

यस्मिं ह्रदे देवगणेहि स्नातो
ओगाढगात्रो प्रतरामि पारं ॥
धर्मो ह्रदो गौतम शीततीर्थो
अनाविलो सद्भिः सदा प्रशस्तो ।
यस्मिं ह्रदे देवगणेहि स्नातो 5
पृथिवीं प्रवाहेति स्वपुण्यगन्धां ॥

राजा आह ॥

यदा तुवं काशिकवस्त्रधारी
पद्मुत्पलचम्पकवासितानि ।
शुक्लानि वस्त्राणि निवासयित्वा 10
सो शोभसि शाकियमण्डलस्मिं
शक्रो व साहस्रनेत्रान मध्ये ॥
सो दानि शाणानि च पट्टकानि च
रक्तानि वस्त्राणि द्रुमत्वचानि ।
धारेसि तं च अजुगुप्समानो 15
इदं पि ते आश्चरियं महन्त ॥

भगवानाह ॥

न चीवरे शयने भोजने वा
अनुध्यापिता भोन्ति जिना नरेन्द्र ।
लब्ध्वा मनापं अथवापि अप्रियं 20
उपेक्षका भोन्ति जिना प्रशामका ॥

राजा आह ॥

पुरा तव आजन्यरथा विचित्रा
सुवर्णकक्षरुचिरा महार्हा ।

1. BM °snā(M °snāyā)to anātragā°. — 3. BM °gauttama çī° M °lo sadbhi sadā pra-
śasto | . — 5. B °thivī pra° M °prithvī pravāhaṃti sapu° B °ti sapu°.
8. BM yadā tvaṃ kā° B °dhārī pa° M °ri padumutparaṃ caṃpa° B °tpalaṃ ca°. —
10. M °ṇḍalasmiṃ | çakro va sahasranetrāna madhye B °smiṃ | çakro va sahasranetrāna ma-
dhye | .
13. M °dāni śāṇāni ca mantakāni ca° B °ṇāni ca mattakāni ca ca° BM °tvacena dhā°.
15. BM °taṃ ca | anu(M °abhi)ju° idam te āçcarya bha°.
17. B °ha cīva°. — 18. B cīva° M cīvare çayana bho° anudhyā° nti tanā narendrā | .
— 20. BM labdhā ma°.
23. M °tava anajanya° B °rūpakāñcanu° M °rupakāñcanu° BM °rā ga°.

श्वेतं च छत्रं मणिखड्गचामरं
ध्रुवं ग्रहेत्सु ते दिशं प्रयायतः ॥
पुरा तव यातजवो उदग्रो
हयोत्तमो कण्ठको शीघ्रवेगो ।
5 आजानेयो काञ्चनजालछन्नो
अभीक्ष्ण सो वहति येन कामं ॥
यो युग्ययानेहि तुवं उपेतो
रथेहि अश्वेहि च कुञ्जरेहि च ।
राष्ट्रेण राष्ट्रं अनुचंक्रमन्तो
10 कच्चिन्न शान्तो सि तदद्य ब्रूहि ॥

भगवानाह ॥

रथो मे ऋद्धिपादो स्वायत्तवाहनो
धृती च प्रज्ञा च स्मृती च सारथी ।
सम्यक्प्रधाना चतुरो मे अश्वा
15 समं प्रयातो हं पदं सुसंस्कृतं ॥

राजा आह ॥

पुरा तुवं रूप्यिभाजनेषु
सुवर्णपात्रेषु च भुंजियान ।
शुचिं प्रणीतरसकं च भोजनं
20 राजानुभावेन उपस्थिहेन्सु ॥
सो दानि लोलं च अलोणकं च
रूक्षं अलूखं अरसं सरसं च ।

1. BM °cchatraṁ ma° M °khadgacâmaraṁ | dhruvaṁ sugṛhna di° B °grahetsu di° M °yato | . — 3. M °haryotta° B °vego â°. — 5. M °bhikshana so°.
7. M °nehi yena kâmaṁ | yo yugyayânehi bhûshaṁ upe ° rehi | . — 9. BM °kaçcin na çânto si° M °tahida bruhi ‖ B °tad iha kruhi ‖ .
12. B °me riddhi° M °ciptavâ° B °dhṛitî pra° M °sârathi ‖ . — 14. M °myakapradhâ ° çâ pravaṁ pra° B °çrâ pamaṁ ° haṁ padamasaṁ° M °padamasaṁ°.
17. B puro tu° M °râ tava rûpiyabhâñja° BM °ṇṇapatre° M °jiyâḥ | . — 19. BM °ṇîtaṁ rasa° B °naṁ | râ° M °hetsuḥ ‖ B °hetsu sa°.
21. M °ni lolaṁ ca aloṇakaṁ ca lukham ca alushaṁ ca asaraṁ ca saraṁ | B °kaṁ ca lûkhaṁ ca alûkhaṁ ca arasaṁ ca sarasaṁ pari°.

परिभुंजसि तं च जुगुप्समानो
इदं पि ते आश्चर्यं भदन्त ॥

भगवानाह ॥

ये चापि बुद्धा पुरिमा अतीता
अनागता यो पि अहं अनेयो । 5
लूखं अलूखं अरसं सरसं च
इमाधिकी लोकहिताय भुंजति ॥

राजा आह ॥

पुरा तुवं गोणिकतूलिकासु
अजिनाखुते क्षोमसुखोपधाने । 10
सुवर्णपादे शयने महान्ते
त्वं मोदसे मुक्तपुष्पावकीर्णे ॥
सो दानि दुर्गाय धराय भूमिये
तृणानि पत्राणि च संस्तरित्वा ।
त्वं मोदसे . . . . . सत्वसारो 15
कथिने गात्राणि रुजन्ति धीर ॥

भगवानाह ॥

नाखल्विधा शाक्य दुःखं स्वपन्ति
सर्वे च मे शोक[297ᵇ]ज्वरा प्रहीणा ।
सो हं सदा निर्ज्वरथो विशोको 20
जयाम्यहं सर्वभूतानुकम्पी ॥

1. B °bhuñjasi tvam atra ju° M °bhuñjasi tvaṃm atra sujugupsamānaṃ idaṃ pi te āryya bha°. — 4. BM °gatā ye(M °tā cā)pi yo cahaṃ° B °neyo lā°.

6. M lukhaṃ alushaṃ asaraṃ sa° B °ca | idam arthi° M °ca imarthi°. — 9. M puro bhuvaṃ° B °goṇika ° su ajānastṛi° M °su ājānastṛi°.

11. M °ne mahaṃ tvaṃ°. — 13. M °bhūmira tṛi ° saṃstaritvā B °tvā tvaṃ°. — 15. M saṃmodaye satva° B °se satva° M °ro kvarinta gā ° rudanti dhīraḥ ‖.

18. M °duḥkha svapati sarve° BM °me so jva° M °prahīṇā ‖. — 20. BM so haṃ açoko nirjvaratho viçoko(M °vikoço) ja ° kampi ‖.

राजा आह ॥

पुरा तुवं गौतम स्वके अगारे
अन्तःपुरे देवविमानकल्पे ।
प्रदीपखद्योतगणाभिकाशे
5 कूटागारे पिथितवातपाने ॥
विचित्रमाल्यास्तरणाश्च नार्यो
अलंकृता अप्सरसन्निकाशा ।
उपस्थिता किंकरणीया उत्सुका
मुखं उदीक्षन्ति किमार्य आह ॥

10 भगवानाह ॥

अथापि मे शाक्य स्वके विहारे
देवा च ब्रह्मा च प्रभास्वरा च ।
चित्तं येषां मह्य वशेन वर्तति
यहिं च इच्छामि तहिं व्रजेमि ॥

15 राजा आह ॥

भेरीमृदंगतुरियाभिगीतो
पाणिस्वराख्यानविदूहि तत्वं ।
स शोभसि शाकियमण्डलस्मिं
शक्रो व साहस्रगतान मध्ये ॥

20 भगवानाह ॥

सूत्रान्ते वैयाकरणाभिगीतो
विद्याविमुक्तिप्रतिबोधनो हं ।

2. M puro tu° BM °gautama°. — 4. M °ṣu kuṭāgāre vithitavā° B °vātayāne vāsi°.
6. M nāriyo° B °ṇārtha nāriyo | a° BM °kṛtā u°. — 8. M °yā samutsukā sukhaṃ° nti kiṃ āryya āha ||.
11. BM °svakā vihārā divyā ca bra°. — 13. BM °tiṣāṃ ya mera ma° M °hya vasena varttati° B °yahiṃ icchā° M °ihapatha ||.
16. BM °gaturyābhigīte yā° M °khyāṇavidheyaistatvaṃ | B °vidho ste tvaṃ |. —
18. BM so çobhati ça° M °yamaṇḍa° BM °kro va sāhasragatā°.
21. M sutrānta vai āka° B sūtrānta vai āka° M °dhanātha | B °haṃ sa°.

सोभाम्यहं भिक्षुसंघमध्ये
ब्रह्मा व साहस्रगतान मध्ये ॥

राजा आह ॥

पुरा तुवं भीम स्वके अगारे
अन्तःपुरे देवविमानकल्पे । 5
रक्षन्ति ते वर्मधरा मनुष्या
सुसंविताः खड्गगृहा प्रहारिणो ॥
सो दानि एको विहरे अरण्ये
उलूकभेरण्डकसंनिनादे ।
अनेकव्यालानुचरितासु रात्रिषु 10
क्वचित् न भीतो सि तदद्य ब्रूहि ॥

(भगवानाह ॥)

सर्वे पि ये यक्षगणा समागता
चण्डा पि हस्ती गिरिदुर्गचारी ।
न मादृशे रोमहर्षं जनेयु 15
भयं प्रहायाभयमस्मि प्राप्तः ॥
एको चरामि मुनि अप्रमत्तो
निन्दाप्रशंसासु अवेधमानो ।
सिंहो व शब्देषु असंत्रसन्तो
वातं व जालेषु असज्जमानं । 20
नेतारमन्येषु अनन्यनेयं
भीरुं जिनं शाक्य कथं वदेसि ॥

1. B °hmā adha° M °hmā saha°. — 5. BM °lpe ra°.
6. BM °te dharma° M °nuṣyaḥ sarvānitāḥ khaḍgadṛ° B °ṣyā sarvanitaḥ kha° ri-ṇā | . — 8. B °bheraṇḍa° māde a°. — 10. BM °vyālānucari° M °kvacin na bhī° tad adya bruhi | sarve° B °tad idya bruhi || sarve°.
13. BM °pi ca ya° M °samāgatāḥ caṇḍā pi hasti gi° B °ṇḍā pi hi hasti gi° BM °rga-dhāri | . — 15. BM na mā(M na tā)dṛçaṃ romaharṣaṇī(M °ṣaṃ) sujāneyā bhayaṃ prahāya abhaya(M °ya)smiṃ prāptaḥ(M °pto) | .
17. BM eka carānte(M °nte a)nindā° M °çaṃsāsu° BM °pamānaṃ | . — 19. B siṃhe va çabde° M siṃha va ça° BM °ntrasantaṃ vātaṃ va jā° °sajyamānaṃ | .
21. M nabhvam anye° BM °bhiruhi(M °ruha)ṃ saṃjābya va°.

राजा आह ॥

पृथिवी च ते विजिता सर्वकल्या
पुत्राण ते पूरसहस्रमस्ति ।
रत्नानि च सप्त परिख्यचिता
5 श्रामण्यमेवाभिगतो सि वीरा ॥

भगवानाह ॥

पृथिवी च मे विजिता सर्वकल्या
पुत्राण मे पूरसहस्रमस्ति ।
रत्नानि च अष्ट इमानि सन्ति
10 एतादृशं रत्नमन्यं न अस्ति ॥
तं वीतरागं सुसमाहितेन्द्रियं
सम्यक्प्रमुक्तं अखिलं अनाश्रवं ।
पुत्रं पिता प्राञ्जलिको उपागमे
देशेहि मे मार्गं मनुष्यहिताये ॥
15 तमेन ज्ञातिन परिवृत्त शास्ता
शुद्धोदनं पितरं एतदब्रवीत् ।
अभीक्ष्णं सो रोचय भिक्षुदर्शनं
मा प्रमादि भेष्यति तुभ्य धर्मो ॥
अथाप्रमेयस्य पितु अभूषि
20 संवर्णितं तायिनो भिक्षुदर्शनं ।
समनन्तरं सत्पुरुषो भवन्तो
अथोत्तरीधर्मपथु विशो[298ᵃ]धये ॥
एतादृशो आसि तदा समागमो

1. BM °viditā° B °rvakalyā putrāṇa te purasaha° M °trāna te purahsaha° BM °sya ra°. — 4. M °virāḥ ||.
7. B °vī te ca vi° M °vī ca te vi° BM °viditā° B °rvakalyā putrā° M °trāna me purasa° B °me purasa°. — 9. M ratanāni ca° BM °santo e° M °tnaṃ anya nāsti | B °anyan nāsti |.
11. M °ndriya sa° B °yaṃ samyu° M °khile a°. — 13. M °jaliṃko u° BM °çehi mamāryaṃ ma° B °manuṣyāhitā°. — 15. BM °phaṛitvā çā° B °danapi°.
17. M abhīkṣṇaṃ sāroti | bhi° B °abhīkṣṇe so rocayati bhi° M °pramāyiṣyati tuva dharma | B °dharmā ||. — 19. M °pitur abhūṣi saṃvahitaṃ° B °ṣi saṃvarṇṇitaṃ tā°.
21. M samanta° BM °ruṣā bha° B °nto | a°. — 23. M °dṛçaṃ āsi sadā° B °āsi sadā sa° M °traç ca ha°.

पितुश्च पुत्रस्य च हर्षणीयो ।
तमादृशं सुगतमनुस्मरन्तो
निरामिषां को न लभेय प्रीतिं ॥

पितापुत्रसमागमो समाप्तो ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ पश्य भगवं कथं आयुष्मता उदायिना अयं राजा 5
शुद्धोदनो अभिप्रसादितो ॥ भगवानाह ॥ न हि भिक्षवो एतरहिमेव एतेन
उदायिना एषो राजा शुद्धोदनो अभिप्रसादितो अन्यदापि एष एतेन उदायिना
राजा शुद्धोदनो अभिप्रसादितो ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भग-
वानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं नगरे वाराणसीये काशिजनपदे राजा ब्रह्मदत्तो 10
नाम राज्यं कारयति कृतपुण्यो महेशाख्यो सुसंगृहीतपरिजनो दानसंविभागशीलो
महाधनो महाकोशो महाबलवाहनो । तस्य तं नगरं वाराणसी काशिजनपदं
ऋद्धं च स्फीतं च क्षेमं च सुभिक्षं च आकीर्णजनमनुष्यं च बहुजनमनुष्यं च सुखि-
तमनुष्यं च प्रशान्तदण्डडमरं सुनिगृहीततस्करं व्यवहारसंपन्नं ॥ तत्र सुपार्श्वो
नाम काकराजा प्रतिवसति अशीतिसहस्रपरिवारो । तस्य दानि काकराज्ञो 15
सुपार्श्वा नाम काकभार्या । तस्या काकीये राजभोजनेन दोहलको । सा तस्य
सुपार्श्वस्य काकराज्ञो तं दोहलं आचिक्षति ॥ सो आह ॥ अयं आज्ञापयिष्यं
राजभोजनं भुंजाहीति ॥ सो दानि काकराजा अमात्यमाह ॥ सुपार्श्वाये राजभो-
जनेन अभिप्रायो आज्ञापेहि काकानां यं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो राजभो-
जनमाहरिष्यन्ति ॥ सो अमात्यो आह ॥ स्वामि आनयिष्यामि राजभोजनं 20
पि ॥ सो दानि अमात्यो तेषां काकानामाज्ञापेति । गच्छथ राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य

2. BM °smarantā ni° B °ṣāṃ ko la°. — 4. M iti śrīmahāvastuavadāne pitā° māptaṃ ||. — 5¹. BM bhikṣu bha° M °m āhaṃsuḥ ||. — 5². B °bhagavāṃ ka° M °bhagava ka° bhiprasād°.

6². M na hi bhi° tarahiṃm eṣaṃ etena udāyinā | eṣo° BM °pi eṣa etinā u°. — 8². BM bhikṣu ā° B °hansuḥ ||. — 8³. M °gavan ||. — 9. M °kṣavaḥ B °vaḥ bhū°. — 10. M °hmadatto nā°.

12. BM °vārāṇasī kāśi° M °sphītam ca kṣemaṃ ca ākīrṇa° ḍamaraṃ° hītataskarasaṃ-pannaṃ ||. — 14. BM °vasati | aśītikā (B °kāka)saha° vāro ta°. — 15. M °dāni kāka supārśvo nāma bhāryyo B °bhāryā ta°.

16¹. BM tasya kākī° M °doharako B °lako sā°. — 16². B °dohalaṃ ā°. — 17². M ayaṃ ānāpayi°. — 18¹. B °amātyaṃ āhansuḥ || M °amātyā āhansuḥ ||. — 18². M supārśvo-yaṃ rājabhojane ° yo āṇāpāhi ° hānaso rājabhojanenam āhariṣyati || B °ṣyati ||. — 20². M °mātyā ā°.

21¹. BM °nām ānapeti ga°. — 21². BM °tha | rājño bra°.

महानसातो राजभोजनमानेय सुपात्रस्य काकराज्ञो भार्या परिभुंजिष्यति ॥ ते
काका आहन्सु: ॥ राजकुलं इष्वस्त्रशिक्षितैः रक्षीयति । परिसमन्तेन राजकुलस्य
पक्षी न शक्नोति अतिक्रमितुं ततो न शक्याम वयं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो
राजभोजनमानयितुं ॥ अपरे पि आयाचन्ति न च उत्सहन्ति । अशीतिहि
5 काकसहस्रेहि न च कोचिदुत्सहति राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य महानसातो राजभोजनमा-
नेतुं मा तत्र गता काण्डेन वा गुडिकाये वा हन्येम ॥ तस्य दानि काकराज्ञो
अमात्य[११८a]स्य एतदभूषि ॥ अहं सुपात्रस्य काकराज्ञो अशीतिनां काकसह-
स्राणां अमात्यो यदि च अहं न शक्नोमि एतं सुपात्रस्य काकराज्ञो आयाचितं कर्तुं
न पुरुषकारकं भवति अथ्याहं गच्छामि स्वकं राज्ञो सुपात्रस्य निवेदितुं ॥ महा-
10 राज अत्र स्वकं महानसातो राजभोजनं आनेमि यदि हन्यामि यदं भवतु एकश-
रीरेण न पुनः सुपात्रस्य काकराज्ञो भार्याये भोजनं नानेमि ॥ सो दानि तेषां
राजपुरुषाणां इष्वस्त्रशिक्षितानां व्याक्षिप्तचित्तानां आज्ञातो । ततः राज्ञो ब्रह्म-
दत्तस्य महानसातो नानाप्रकारं राजभोजनं भक्ष्यं वर्णरसोपेतं तुण्डेनादायापग-
च्छति । दिवसे दिवसे पुनर्पुनः हरति ॥

15 तेहि तेहि सूपिकेहि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य निवेदितं ॥ अत्र महानसे काको अपरा-
ध्यति राजभोजनमुच्छिष्टीकरोति विट्टालेति विध्वंसेति वयं कर्मे प्रसृता तेहि
कर्मेहि उत्क्षिप्ता न निवारयितुं ॥ राज्ञा अमात्या आज्ञप्ता ॥ एवं महानसं
जालेन पिधापेथ यथ सो काको न महानसे शक्येय अपराधितुं ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां
20 नचिरेणाढ्यानां कर्मणा दरिद्राणामिति ॥

1. M °âhaṁsuḥ |. — 2[1]. B °çikshito ra° M °çikshito rakshayati. — 2[2]. B °knoti | a° M °knoti abhikra°. — 4[1]. B °āyāchyanti | na° M °āyāchyaṁti na° B °hanti a°. — 4[2]. BM °hi na ca kocid u° B °janam ânituṁ | mâ° M °janam ânayituṁ | ye tatra° B °tâ kaṇḍena vâ guḍikâye vâ hanyema | M °tâ kaṇḍena vâ guḍikâye va hanyema |.

6. M °tyasyaita°. — 7. B °knomi | e° M °knomi | etaṁ râjño su° âyantikaṁ ka° BM °vati | asmâ° M °svakaṁ râjño supâtrasya kâke niveditum B °sya kâkaniveditum |. — 9. BM °tra sakâ mahâna° B °di haṁnyâ° M °di haṁnyâmi ahaṁ° BM °vata | e° M °bhâryyâye nânyemi || B °naṁ nânemi ||.

11. B °kshitânâṁ vyâkipiaci° BM °nâṁ vijñâtvâ ta°. — 12. M °graṁ varṇarasa° ṇḍe-nâdâya ga°. — 14. M °naḥ harati |. — 15[1]. M °tehi supa° veditaṁ |. — 15[2]. BM °ko aparadhya° M °cchishṭîkaroti viṭṭâreti viddhaṁsa° prasûtâ tehi karmehi ukshiptâm atirâra° B °prasûtâ te ° ukshiptâmanivâra°.

17[1]. M râjâ a° ṇaptâ |. — 17[2]. B °petha so kâke na mahâ° M °petha | yathâ ° pa-radhyituṁ | B °paradhyituṁ |. — 19. M °ṇaḍhyânâṁ°.

राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य प्रथममायेव सर्वन्तं महानसं जालेन अपिहितं ॥ सो काको
तत्र महानसे न शक्नोति ओपतितुं नापि शक्नोति अपकर्षितुं ॥ सो पि तर्केति
कथं अहं इतो राजभोजनं हरिष्यामि ॥ तस्य काकस्य एतदभूषि ॥ यन्नूनाहं
एतं पन्थं रक्षेयं येन पथेन महानसातो राज्ञो भक्तं अभिनीयति ॥ यतः पन्थातो
तं पश्यति राज्ञो अभिनीयन्तं ओदनं वा व्यञ्जनं वा मांसप्रकाराणि वा खज्जकं
वा तिलकुटं वा अन्यं वा कंचिद्भक्ष्यं ततः तुण्डेनादाय गच्छति ॥ राज्ञा आज्ञत्तं
सर्वेषामेतेषां परिवेषकानां वर्षवराणां च भोजनभाजनानां पिधानानि देथ ॥ ते
दानि परिवेषका तं भोजनं पिधानेहि अपिहित्वा महानसातो राज्ञो अभिनीयन्ति ॥
ततो सो काको न भूयो शक्नोति हर्तुं ॥ तस्य दानि काकस्य एतदभूषि ॥ कथमहं
शक्नेयं काकराज्ञो भार्याये भूयो राजभोजनं हर्तुं ॥ सो दानि यं राजा ब्रह्म-
दत्तो चेटीनां हस्ते अर्पयन्तो देवीनां कवलानि प्रेषति ततः चेटीनां हस्तातो
हरति ॥ राज्ञा ब्रह्मदत्तेन श्रुतं । यतः [199a] देवीनां कवलेहि प्रवेशीयन्तेहि
सो काको चेटीनां हस्तातो भोजनं हरति ॥ राज्ञा आज्ञत्तं ॥ सर्वासां चेटीनां
कवलानि प्रवेशयन्तानां अपिधानानि देथ ॥ तत्र च राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य सुबहुं
अमर्षं संजातं ॥ अहो यादृशो एषो काकः धृष्टो मुखरो प्रगल्भो च साहसिको
च धनुहस्तेहि न शक्यति रक्षितुं अनान्तरहा ओपतति ॥ राज्ञा आज्ञत्तं ॥ यो
मे एतं काकं जीवन्तं गृहीत्वा अभिनीय तस्य विपुलं अभिच्छादनं ददेयं ॥ सर्वस्य
परिवारस्य आज्ञत्तं एवं राजा ब्रह्मदत्तो जल्पति ॥

1a. M °sarve taṁ ma° lena āpihiti |. — 2a. B °opayituṁ nā° apariddhyituṁ | M °apa-radhyituṁ. — 2. B °taketi° M °takehi kathaṁ ° rishyaṁ ti. — 3b. M °bhūmi | B °shi ya°. — 3c. M yaṁ nūnāhaṁ evaṁ patthā rakshoya ya° B °haṁ | etaṁ panthā rakshoya ye° M °ktaṁ asiripiyati |. — 5. BM yataḥ panthā(M yato yathā)to taṁ paçyati rājño allipīyati tataḥ panthā(M °lipiyati | tato paṁthā)to taṁ paçya° B °ntaṁ | o° M °piyaṁtaṁ odanaṁ vyañjanaṁ vā mānsaprakāçi vā khajakaṁ ° nyaṁ vā kaṁcid bhakshyaṁ | ta° B °nyaṁ vā kecid bhajyaṁ vā || ta°.

6. M °āṇantaṁ eteshāṁ sarveshāṁ pa° B °bhojanasabhā° M °bhojanabhāñjanānāṁ vidhā°. — 7. BM °hitçaṁ(B °janaṁ) pariveçakehi āpihitvā°. — 9a. B °to sa ka° M °kākena bhūyo na ça°. — 9b. BM °shi ka°. — 9c. B °bhāryāye bhā° M °ya bhūtā rā°. — 10. B °nī yaṁ rājā° BM °ste apakrānte de° M °valābhi pra° BM °shati | tato(M °taḥ) ce° °rati rā°.

12a. M ate de ° kavarehi pra° B °samya°. — 13a. M °āṇantāṁ. — 13b. M °veçiyantāṁ api° B °veçīyantānāṁ apyidhā ° dethaḥ ||. — 14. BM °jño kāko bra° B °gurushaṁ a° M °marsha saṁ°. — 15. M °sho kāko dhārto mu° B °sāhasiko° M °sishi purushehi na ça° B °çakyeti ra° M °tuṁ | anantaraṁ dṛṣ°.

16a. BM °ktaṁ yo°. — 16b. B °lliyeyan tasya° M °lliyeyaṁ tasya vipulaṁ abhicchā-danaṁ tasya dadeyaṁ° B °cchādayaṁ tasya dadayeyaṁ sa°.

अपरा दानि चेटी राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अर्पयतो स्वकाये देवीये अशनं आदाय
वस्त्रेहि अपिहित्वा गच्छति । सा दानि तेन काकेन दृष्टा । तस्य एतदभूषि ।
कथं अतो चेटीय हस्तातो भोजनं हरेयं । यन्नूनाहं अस्या चेटीये नासाये अपेयं
ततः सा चेटी अस्ता इमं भोजनं उज्झिष्यति ततो अहं यं तं भोजनं गृह्य गमिष्या-
5 मि ॥ सो दानि येनाभूद्दासी ओपतित्वा ताये चेटीये नासे पतो । तच नासे
व्रणो कतो । चेटीये भीताये भोजनमुज्झित्वा सो काको उभयेहि हस्तेहि गृहीतो ॥
सा दानि चेटी काकमादाय नासाय रुधिरेण घरन्तेन राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपसं-
क्रान्ता । अयं सो दुष्टकाकः गृहीतो ॥ सो दानि राजा ब्रह्मदत्तो तस्या चेटीये
प्रीतो संवृत्तो । शोभनं ते कृतं यं त्वया एषो काको गृहीतो ॥ तेन दानि राज्ञा
10 ब्रह्मदत्तेन ताये चेटीये विपुलो आच्छादो दिन्नो ॥ सो च काको परिभाषिय-
ति । न शोभनं यं त्वं राजकुलं पि धर्षयसि ॥ सो दानि काको राजानं ब्रह्मदत्तं
गाथाये अध्यभाषे ॥

वाराणस्यां महाराज काकराजा निवासितो ।
अशीतिकाकसहस्रेहि सुपार्श्वो परिवारितो ॥
15 तस्य दोहलिनी भार्या सुपार्श्वा मांसमिच्छति ।
राज्ञो महानसे पक्वं प्रत्ययं राजभोजनं ॥
तस्याहं वचनं श्रुत्वा करन्तो अनुशासनीं ।
भर्तुरपचितिं कृत्वा नासाये अकरि व्रणं ॥

अथ खलु भिक्षवः राजा ब्रह्मदत्तो तस्य काकराजामात्यस्य प्रीतो संवृत्तो ।
20 इमस्य काकराजामात्यस्य तस्य काकराजस्य सकाशातो नैव यामो न भोगो नापि

1. M apara dā ° sya aparakāte sva° B °sya apakāte sva°. — 2¹. BM °kālena dṛishṭvā ta°. — 2². M tasyaita°. — 3¹. B °reyaṁ ya°. — 3². BM yannū(M yaṁ nū)nāhaṁ asya ca ye nāsā °gneyaṁ | tataḥ° B °ujhishya° M °ujhishyati tataḥ a° BM °haṁ yato bhojanaṁ gṛi°. — 5¹. B °ni yenābuddhasyo o° M °ni yenābuddhasya o° nāso ha° BM °gno ta°. — 5². M °vraṇo kahāṇo B °kahaṇo ce°.

6. M °bhojanaṁ ujhitvā ‖ so° B °bhojanam ujhitvā ‖ so° BM °stehi sā dā°. — 7. B °ii kākānām ā° BM °nāçāya ru° B °krānto | M °krāntāḥ ‖. — 8¹. M °so deva dusto kāko gṛi°. — 8². BM °tasya ce° B °vṛitto ço°. — 9¹. M sobhanaṁ° BM °to te°. — 9². M °rājño bra°. — 10. M °shiyanti | B °yati na ço°.

11¹. M na sobhana yaṁ° B °dharshayesi |. — 11². B °ko rājñaṁ bra° M °ko rājaṁ-bra°. — 13. BM °kājarājanivāsiko ‖ (M °site). — 14. B °supātro° M °suprāpta pa°. — 15. M °dohariṇī bhāryā supārçve mā°.

18. M bhartu apacitaṁ kṛi° B bhartuṁ apacintiṁ kṛitvā nāçāye akari praṇaṁ | M °nāçāyesu kari vraṇa ‖. — 19. M °khavo rājā brahmadanto tasya kākasya rājamā° B °ttr i°. — 20. M imasya kākarājā ° pi ca atra kraṇi° BM °tīib sva°.

न अन्या काचिद्वृत्तिः । एतेन तुण्डेन वृत्तिं पर्येषन्तो आत्मनानं तस्य काकराजस्य कार्यं करोति ॥ अथ भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो अमात्यपार्षदां गाथाये अध्य[११९^b]भाषे ॥

एतादृशो अरहति राजभोगं हि भुंजितुं ।
यथायं काकराजस्य भद्र आमरणाहितो ॥ 5

तस्य दानि काकस्य राज्ञा ब्रह्मदत्तेन दैवसिकं राजभोजनं अनुज्ञातं । राजभोजनस्य प्रत्यग्रस्य नानाप्रकारस्य पूरं भाजनं कृत्वा तस्य काकस्य अर्थाये एकान्ते क्षिप्यति अतः तं दैवसिकं स्वयं च भुंजति काकराजस्य च हरति ॥ परिवारस्य आज्ञप्तं । न केनचिदेतस्य काकस्य राजकुलं गच्छन्तस्य वा आगतस्य वा किंचिद्व्याघातं उत्पादयितव्यं ॥ 10

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन सुपार्श्वो नाम काकराजा अभूषि । न खल्वेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स काकराजो अभूषि ॥ या काकराजस्य भार्या सुपार्श्वा नाम सा एषा यशोधरा अभूषि ॥ यस्य काकराजस्य अशीतीनां काकसहस्राणामग्रमात्यो अभूषि एष स कालोदायी स्थविरः ॥ यो भूद्राजा ब्रह्मदत्तः स एष राजा शुद्धोदनो 15 अभूषि ॥ तदापि एषो एतेन प्रसादितो एतरहिं पि एष एतेन प्रसादितः ॥

काकजातकं समाप्तं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्य भगवन् कथमियं महाप्रजापती भगवतो शोकेन अन्धा संजाता भगवन्तं चागम्य अनन्धा संजाता ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेव एषा महाप्रजापती मम शोकेन काश्येन च अन्धा संजाता मम एव 20

1. B °vṛttiyaṁ pa° M °ttiṁ saṁparye°. — 2. M atha khalu bhi°. — 4. BM °ço aharati(B °ti |) rājabhogāṁ(M °gaṁ |) hi ° tuṁ ya°. — 5. BM °sya pratyamaraṇāhrejo | .
6¹. M °kākarājño bra° B °ttena devasi° M °nunajñātaṁ | . — 6². M rājabhojanasya pratyagra° BM °prakārasaṁtasya pūraṁ bhojanaṁ° M °ekānte prakshipati sa taṁ dai° harati | . — 8. M °āmantaṁ B °ttaṁ na°. — 9. M °gacchantasya vā ā° B °cchantaṁ, tasya vā agantasya vā kiṁcid vyā° M °kiṁ vidyāghrātaṁ u°.
11¹. M °khalu vaḥ yu° B °bhikṣavo na kha°. — 12¹. M °vaṁ taṁ devaṁ drashtu tat ka°. — 13¹. M °rājā a°. — 13². M sa dāni kāka ° syaṁ nāma eshe yaça° abhū yo°. — 14. M yasya kākarā ° çītinām° BM °shi || e° M °stharira B °raḥ yo°. — 15. M °bhuta-dante sa°.
16. M °hiṁ pi saha etena prasāditaḥ iti || . — 17. M iti çrīmahāvastuvedāne kā°. — 18¹. M bhikshur bhaga ° tu āhaṁsuḥ || . — 18². M °saṁjāto || . — 19¹. BM °hiṁ evam eshā ° rusya(M °ne)na ca saṁjātā(M °to) mama eva° M °jāto || .

आगम्य अनन्धा संजाता । अन्यदाप्येषा महाप्रजापती मम आगम्य अनन्धा संजाता ॥ भिक्षू आहंसुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वाने हिमवन्तपार्श्वे चण्डगिरिर्नाम पर्वतो तस्य दानि पार्श्वे महन्तो वनषण्डो वृक्षसहस्रेहि पुष्पफलोपेतेहि संछन्नो पद्मिनीहि च आयमेहि च उपेतो ऋषिगणानुचीर्णो प्रान्तो प्रविविक्तो ॥ तत्र महान्तं हस्तियूथं प्रतिवसति षड्दन्तकुलं ॥ तहिं आजानेयो हस्तिपोतो जातो षड्दन्तो इन्द्रगोपकशीर्षो सप्तांगसुप्रतिष्ठितो कुमुदवर्णो । सो यदा संवर्धितो तदा मातां गुरुगौरवेण प्रेमेण च परिचरति । तस्या पूर्वं भोजनं पानीयं च दत्वा पश्चादात्मना परिभुंजति कालेन च तां कालेन उदकशरीराया वन[300*]लतायो परिमार्जेति स्नापयति ॥ एवं सो हस्तिपोतो मातुहितं प्रसादेन प्रेमेण च गौरवेण च सर्वकालं अनेन परिचरति ॥ सो दानि कदाचित्तां मातुं स्नापयित्वा परिविषित्वा आसितां स्थाने गजगणेन सार्धं चरन्तो धाक्षेन निर्गतो ॥ सो दानि मृगलुब्धकेहि मृगव्यं चरन्तेहि दृष्टो तेहि गत्वा काशिराज्ञो निवेदितं । देव अमुष्य वनषण्डे षड्दन्तो गजपोतको प्रतिवसति प्रासादिको दर्शनीयो देवस्य योग्यो भवेय ॥

अथ खलु भिक्षवः काशिराजा तेषां लुब्धकानां श्रुत्वा सबलवाहनो तं वनषण्डमागमे ॥ तेन स हस्तिपोतो वनषण्डातो निगृह्य अपराहि करेणुहि परिवारितो वाराणसीं प्रवेशितो हस्तिशालायां च स्थापितो ॥ तस्य दानि राज्ञो

1. B °pyesho mahâ° M °pyeshâṁ mahâ°. — 2¹. BM bhikshu â° M °haṁsuḥ ‖. — 2². B °dâhâ bha° M °gavân ‖. — 4. M etasmiṁ evaṁ mahâ mahâprajâpatî mama çakena kâruṇyena ca saṁjâta mama eva âgamya anandhâ saṁjâta ‖ anyadâpyesha mahâprajâpatiḥ mama âgamya anandhâ saṁjâtâḥ ‖ bhikshu âhaṁsuḥ ‖ anyadâpi bhagavan ‖ bhagavân âha ‖ anyadâpi bhikshavo bhû° B °kshavaḥ bhû°. — 5. M °ntapârçve caṇḍagiri nâma parvato ‖ tasya ° rçve mahanto vana° B °ni pârçva mahato vanakhaṇḍe vṛ° M °phalope ° çramahi ye u° B °rishiga° BM °kto ta°.

6. M °ti ‖ shaddaṁtaku° B °taṁ ta°. — 7. M tahi â ° poto japto sha ° saptâge su° BM °pratishṭhito ° rṇṇo so°. — 8. M °to mâtâ so tâṁ gu° B °dô mâtâ gu° M °ṇa ca pre°. — 9. BM tasya pû ° ca datvâ pa ° bhuñjanti kâ ° rirâ yâva ta (M °nna) lâbhâyâṁ pa ° rjati sthâpayati ‖.

11. B °atapâto sarvahito pra° M °tâposo sarvahitaṁ pra ° premanena ca gau° B °jenentriṁ pa°. — 12. BM °cit taṁ mâ ° vaçitvâ âsitaṁ jñâ° M °pena ca sâ° BM °hyuṇa ni°. — 13. B °vyaṁ aṭṭhakehi dṛishṭvâ te° M °vyaṁ akaṁṭhakehi dṛishṭâ te ° rajñâ ni°. — 14. M °amuka vana ° gajapoto pra° B °gajapâtako ° ti ‖ prâ° M °veyâ ‖.

16. M °kshavo kâçi ° bdo savâha° B °bala havâha ° khaṇḍa âgame te° M °khaṇḍa âgamanena so ha°. — 17. B °vanakhaṇḍâ° M °vanakhaṁḍâto ° apare karenu° B °aparekarenu° BM °veçitvâ hastiçâ ° ca dhâvito ta°.

भवति । भद्रको मे श्रयं यानो भविष्यतीति ॥ सो दानि सर्वसत्कारेहि सत्क्रि-
यति स्वयं राजा तस्य भोजनं च पानीयं च ददाति । तस्य तं सर्वसत्कारं न
प्रीणयति शोकेन तां मातरं श्रनुस्मरन्तस्य शरीरं च निश्वसति श्रश्रूणि च पातयति
शुष्यति च मिलायति च ॥ सो दानि राजा प्रेमानुगतो श्रंजलिं प्रगृह्णित्वा तं
गजपोतं पृच्छति ॥ सर्वसत्कारेहि ते गजोत्तम सत्करोमि श्रथ च पुनस्त्वं शुष्यसि 5
च मिलायसि च परिहायसि च वर्णच्छवीतो न च ते पश्यामि उदग्रमात्तमनं प्रहृष्ट-
मुखवर्णं । देहि मे वाचं श्राख्याहि केन ते उपकरणेन वैकल्यं उपस्थापयिष्यामि
प्रियो च मे त्वं गजोत्तम मनापो च श्राख्याहि मे केन त्वं परिहायसि भोजनं च
पानीयं च न प्रतीच्छसि ॥ सो दानि गजपोतो राज्ञा पृच्छीयमानो मानुषिकाये
वाचाये श्राह ॥ देव न मे केनचिद्वैकल्यं उपकरणेन नैवमाहारेण मम कृतं मम 10
माता तहिं वनखण्डे प्रतिवसति जीर्णा वृद्धा गतवया चक्षुर्विहीना दुर्बलकाया
यदा विश्वामप्राप्तो स्मि नाभिजानामि मातुपूर्वं श्रदत्त्वा भोजनं वा पानं वा स्वयं
परिभुंजितुं । एष मे समादानो मम मरणं इहैव भविष्यति । न पुनरहं श्रदत्त्वा
मातये स्वयं परिभुंजेयं भोजनं वा पानीयं वा ॥ सो दानि काशिराजा धार्मिको
च सकृपो च परानुग्रहप्रवृत्तो च । तस्य एतदभूषि । श्राश्चर्यमिदं इमस्य हस्ति- 15
पोतस्य याव मातृज्ञो च धार्मिको च श्राजानेयो च यस्य श्रद्य एत्तकानि दिव-
[300b]सानि भोजनं श्रप्रतीच्छन्तस्य पानीयमपिबन्तस्य मातृशोकेन । एकत्येषु
मनुष्येषु नैते गुणा सुलभरूपा ये इमस्य गजपोतस्य । नेतमस्माकं साधु न प्रतिरूपं
यं वयं इमानेवरूपा कल्याणमता विहेठाम ॥ सो दानि महामात्रानामाह ॥
मुंचथ एतं हस्तिपोतं गच्छतु वनखण्डं यतो स्माभि श्रानीतो मातृपोषको मातरं 20

1[b]. M °hi satkriya°. — 2. B °ṇayati | çokena taṁ mā° M °ṇayati koçena taṁ mā° BM °çvasati açrūṇi(M °ṇiya) ca pā°. — 4. M °gṛihitvā°. — 5. M °roti || atha° B °romi | atha° M °çushyati ca milāyati ca pari° B °shyasi ca pilā° M °varṇaccavito° BM °çyāmi | u °ṇṇaṁ de°.

7. M °caṁ ākhāhi kena te upaka° me kenā tvaṁ° B °me kena tva pa° yasi || bho° pāṇīyaṁ ca pra° M °yaṁ ca pra°. — 9. M °pṛicchimāno°. — 10. B °hiṁ vanakhaṇḍe° M °hiṁ vanakhaṁḍe pra° ti || jīrṇṇo vṛi° B °jīrṇṇo vṛi° M °vayā cakshurvihīno du° B °pto smiṁ nābhi° M °mi || mātu pūrvaṁ° BM °adatvā bho°.

13[a]. M evaṁ me samādānaṁ marana mama °haivaṁ bha°. — 13[b]. BM adatvā mā° M °pānaṁ vā ||. — 14. M °satkripo° B °kṛipā ca pa° BM °tte ca ta°. — 15[a]. M °bhūshiḥ || B °shi ā°. — 15[b]. M °yāvat mātṛijño ca dharmi° BM °ko ca āyāne° M °yo ca asya adya° BM °praticcha° M °pāniyam api pibantasya mā° BM °kena e°.

17. M sulabhyesha ma° BM °shyesho caile°. — 18. B neta° M na eta° BM °imāne evarūpā° M °ṇaṁtvāḥ vi°. — 19. BM °ṁ āhaṁsu ||. — 20. M muṁcati hastipotaṁ gacchatu vanakhaṁḍe yato asmābhir ānīto mātṛiposhako mātaraṁ upasthāsyate māṁ iha° BM °shyati | ta° B °shako a° M °shakaṁ adharmeṇa samajjenna ||.

समागच्छतु मा इह अनाहारो मरिष्यति ततो वयं निरर्थका अधर्मेण संयुज्येम ॥
सो दानि राजामात्यीये तस्यैव वनषण्डस्य समीपे नेत्वा मुक्तो ॥

सो दानि तं वनषण्डं गत्वा नैवाहारं करोति न पानीयं पिबति तां मातरं मा-
र्गति ॥ तस्य दानि सा माता शोकेन रुदमाना च तं पुत्रकं अपश्यन्ती अन्धीभूता ॥
5 सो दानि गजपोतको तां मातरं अलभन्तो पर्वतशिखरमभिरुहित्वा कुंजररावां
मुंचति । तस्य महान्तं कुंजररावं मुंचतो ताये मातरे तं स्वरं प्रत्यभिज्ञातं पुत्रस्य
मे एषो स्वरो ति ताये पि महानिनादं मुक्तं ॥ ततः तेन मातुस्वरो प्रत्यभिज्ञातो ॥
सो दानि तस्या मातु मूलं उपसंक्रमे ॥ तस्य सा माता उदकह्रदस्य मूले आसति
अन्धा परिभ्रमन्ती पुत्रशब्दं श्रुत्वा रेणुगुण्ठितशरीरा ॥ सो दानि गजपोतको
10 ततः ततो वनलतां सुकुमारां भंजित्वा तां मातरं परिमार्जेति रेणुं चास्या शरी-
रातो अपनेति । ततः च उदकह्रदातो शुण्डं उदकस्य पूरेत्वा हृष्टो तुष्टो आत्त-
मनो प्रीतिसौमनस्यजातो तां मातां स्नापेति ॥ सा दानि स्नाता च तानि च
अक्षीणि धौतानि सर्वमलं वर्धितं अशुच्यपगतं विमला चास्या परिशुद्धा दृष्टी
संवृत्ता ॥ सा दानि हस्तिनिका तं पुत्रकं पश्यित्वा प्रीतिसौमनस्यजाता पृच्छति ।
15 पुत्र कहिं सि गतो मम नेत्वित्वा अनाथाये दुर्बलचक्षुये ति ॥ सो तस्या मातावे
तां प्रवृत्तिं विस्तरेण आचिक्षति यथा गृहीतो यथा च ओसृष्टो ॥ सा तं पुत्रकं
आह । एवं पुत्र आनन्दतु काशिराजा सपरिवारो यथा अद्य तव दृष्ट्वा अहं
नन्दामि ॥

स्यात्खलु भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन काशि-
20 राजा अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एषो नन्दो मम

2. M °rājā āṇa° B °nasaṇḍesya° M °nakhaṁḍesya samipe nitvā°. — 3. BM °hoti taṁ māta° B °raṁ mārgati | . — 4. M °nā caṁ taṁ pu° paçyaṁti a°. — 5. M °ni rājapotako mātaraṁ° B °kuṁjaravārāṁ muṁcati ta°.
6. BM °muṁcato tasya tāye mā° M °ro ti | tāme pi° B °nināda mu°. — 8[1]. BM °tasya mā°. — 8[2]. M °mātār uda° B °bhramanti pa° M °bhramati pu°. — 9. M °ni rājapotako tato tataḥ shalunatāṁ sukumālāṁ bhaṁ° BM °rā taṁ māta° M °yaṁ cāra ça° B °cāsya ça°.
11. M tataḥ udakahra° B °sya pure° M °ātamo pri° B °jāto tāṁ mātāṁ°. — 12. BM °akshi(M °kahi)ṇi dhotāni sarvam alaṁ(M °m ahāṁ) akshi | mucya ° cāsya pa° M °drishti saṁvṛittāḥ. — 14. M °hasinikā ° jāto tāṁ mātāṁ pri°. — 15[1]. M °kathaṁ vihato° B °hiṁ siṁhato ti mama me° M °durbala ca°. — 15[2]. BM °tasya mātāye taṁ pra° kahati | yathā gṛi° M °oshūshṭo ||.
16. B so taṁ° M so tāṁ putrakam āhanuḥ || . — 17. M °tra nanda°. — 19. M °khalu yu° d anyo sa tena kāla° BM °shi na°. — 20[1]. M °drashṭaṁ ta°. — 20[2]. B °ndo mama putriyapu° M °pitriyatro bhātā°.

र्विजयपुत्रो भ्राता सो काशिराजा अभूषि ॥ यो गजपोतको अहमेव त[301*]-
दा अभूषि ॥ या गजपोतस्य माता अभूषि एषा सा महाप्रजापती गौतमी तदापि
मम शोकेनान्धा संजाता मम एवागम्य अनन्धा संजाता । एतरहि पि एषा महा-
प्रजापती गौतमी मम शोकेनान्धा संजाता मम येव आगम्य अनन्धा संजाता ॥

समाप्तं हस्तिनिकाजातकस्य परिकल्पं ॥ 5

चीवरं विजहित्वा शृणोथ एकाग्रमानसा सर्वे ।
यथ बोधिसत्वचर्या सुदुष्करा दुर्गमीया च ॥
तिर्यग्योनिगतस्यापि गजस्य स्वमातरे सौहृदमासि ।
किं पुनः मनुष्यभूतो गुरुं परिचरेय तं चित्रं ॥
कामं पि बोधिसत्वा सर्वजगति वत्सला प्रकृतिस्निग्धा । 10
अतिवत्सला तु गुरुषु यथा श्रुतं कीर्तयिष्यामि ॥
हिमवन्तपादपार्श्वे चण्डोर्धे चण्डपर्वते रम्ये ।
तापसकुलाश्रमेहि क्वचित्क्वचि कृताभ्यलंकारे ॥
किन्नरकुंजरवानरवराहशार्दूलव्याघ्रगणचीर्णे ।
ऋक्षमहिषसरभचरिते वृषभचमरिशम्बराकीर्णे ॥ 15
मोरशुकजीवञ्जीवकचकोरकरविंकशकुनमिथुनेहि ।
समन्तं हि तं वनवरं शोभति मधुरं रुतेहि ॥

2. BM yo gaja* B *sin coho sâ * prajâpati tadâ* B *saṁjâta ma* M *ma eshâga * jâtâḥ |. — 3. M *pi eyâ mahâ* B *çoko andhâ saṁjâtâ tâṁ mama ye* M *kena andhâ saṁjâtâ mamaiva câ * jâtâḥ. — 5. M iti çrîmahâvastvavadâne ha* BM *jâtasya* M *lpaṁ samâptaṁ ||.

6. M atha ni* B *gramanasâ* BM *rve ya*. — 7. BM yathâ bo * tvacaryâṁ dushkarâṁ ha*. — 8. M tirya* B tiyagye * sya mâtrâ sau* M *sya mâtâ sau* BM *hṛidaṁ âsi |. — 9. M *punar manu* BM *guru pa* M *care taṁ* B *care taṁ citraṁ |. — 10. M *dhisatvaḥ sarva * tsarâ pra* BM *gdhâ a*.

11. B *tsarâ tu khu | yathâ guruçru* M *lâ gurushu | yathâ guruçru* BM *shyâmi hi*. — 12. M hibhava* BM *rçve ca caṇḍore caṇḍa* B *ramyo tâ*. — 13. B *kulâçre* M *kulâ ... sehi kva* B *t kvacit kṛityalaṁkâraṁ | M *t kvacit kṛitâlyalaṁkâlaṁ |. — 14. BM kinnaraṁ kuṁ* M *jaraṁ vâ* BM *naraṁ va* M *rdûlaṁ vyâ * cirṇṇaṁ B *cirṇṇa ruru*. — 15. M urunnahi* BM *sarabhacaritaṁ vṛishabhacamariçuruṇṇa M *rṇa)kâkîrṇṇaṁ | (M *rṇṇaṁ).

16. BM *çukajîvaṁjîvakacakorakaraviṅga* M *kanaṁ mi* BM *hi sa*. — 17. BM samantehi taṁ* M *dhuraṁ ramante dvi ço* B *utehi ço*.

शोभन्ति च क्वचित्क्वचित्पद्मसरा राजहंसपरिपूर्णा ।
कलहंसशीलगलिता गजयूथविलोलिताश्च परे ॥
क्वचिद्भ्रमरमधुकरिभिः घूर्णितकुसुमेहि पादपसमीपं ।
कृतसंचरा विचित्रा हरिणशकुनलीलिता स्थान्ति ॥
5 क्वचिद्वृद्धतापसेहि ध्यानरतिरतेहि निम्नरमतेहि ।
संशोभते वनवरं स्वाध्यायरतेहि च परेहि ॥
क्वचि दृष्टकुमारेहि दीर्घजटाजिनवल्कलधरेहि ।
संशोभते वनवरं विचित्रफलमूलहस्तेहि ॥
तस्मिं प्रवरे भिरामे परिहरति अनेको नेकमहीशानां ।
10 जीर्णा दुर्बलगात्रां गजोत्तमो सर्वनागेन ॥
सो गजगणेन सार्धं रमन्तो अपनिर्गतो महदूरं ।
राजा च सह बलेन गजग्रहणकारणं प्राप्तो ॥
दृष्टान तं गजवरं राज्ञः सुतो पि हर्षितो अवचि ।
गजवरो लक्षणोपेतो गजोत्तमो पार्थिव यूथे ॥
15 गजगणगतं गजेन्द्रं तं दृष्टा वाहनं उदारं तं ।
संगृह्णि काशिराजा वनात्पुरवरं निवर्तयित्वा ॥
सो नैव पिबति पानं न च भुंजति तनति च सो भीषणं ।
तं अवच मधुरगिरया स हस्तिराजं पृथिवीपालो ॥
नागवर मा कृशो भव प्रतीच्छ भक्तं पिबाहि पानीयं ।
20 अभिरामयिष्यामि इध पुरोत्तमे मा खु शोचिष्ठाः ॥

1. BM °bhanti | kvacit kvacit padmasa(M °dmasna)rarāja° M °pūrṇaḥ B °pūrṇṇe ka°. — 2. M karahaṁ śalilagaritā gaja° B °salila° tlanilolitāç cāpare | M °lolitaç cāpare |. — 3. B °dhukaribhiḥ° pādasamīpaṁ kṛ°. — 4. B kṛitaṁ sartarā° M kṛitaṁ marterā° BM °citrahari° kuna(M °ṇa)lilitā sthāti(M °sthāni) |. — 5. BM kvacid vṛiddhatā-(M °ddhasta)pa° gatehi saṁ°.
6. BM °yarate(M °raso)hi parehi kva°. — 7. BM °rid drishṭa° dharehi saṁ°. — 9. BM °vanābhi° traparihāṇaṁ |. — 10. M jīrṇṇo durbalāṁ ga° ttanaṁ sa°.
11. M °sārddha ra° BM °nāo upa° BM °raṁ rā°. — 12. M °jagaṇena kā° B °grahaṇa kā°. — 13. BM °rājamta harshi°. — 14. M gajavara la° BM °lakṣaṇopa° M °jotamaṁ pā° yūtho B °yūtho |. — 15. M °taṁ gajendraṁ° BM °vāhanam udāraṁ taṁ gṛi°.
16. BM grihui kā° B °vanāt | puravare ni° M °vanāt | puravare ni° BM °tvā so°. — 17. M °naivaṁ pi° BM °prāṇyaṁ na ca bhuṁjati(M °ti) tanati hi ça°. — 18. BM tam avaca madhuragiragi(M °girāṁ)rayā° thivīpālā(M °pālo). — 19. B nāmava° pānīyaṁ a°. — 20. B °me | mā ku śocisthā ça° M °çocithā |

गजोत्तमो आ[301ᵇ]ह ॥

न खु शोचामि नरपते बन्धनमुपरोधनं क्षुधपिपासां ।
इतो च मे दुःखतरं नरेश्वर तेन शोचामि ॥

राजा आह ॥

किन्नाव इतो गजवर दुःखतरं दुःखतरं पुनरन्यं । 5
येन ते न प्रतिभाति पानीयमशनं च आख्याहि ॥

गजपोतको आह ॥

माता मम गतवया जीर्णा अतिवत्सला नयनहीना ।
सा मया विना मरिष्यति नरेश्वर तेन शोचामि ॥
तस्याहं बिसमृणालं पूर्वं उपानयामि अनयनाये । 10
भुंजामि पश्चात्मना साध अनसना ति शोचामि ॥
ग्रीष्मे परिदग्धगात्रा शीतलवनच्छादितोदकं चैव ।
उपनामेमि स्नपेमि च साध अनाथा ति शोचामि ॥
संप्रति वने अनयना परिभ्रमति रेणुगुण्ठितशरीरा ।
हा पुत्रेति च वदति तदद्य दुःखतरमासाद्य ॥ 15
श्रुत्वा गजेन्द्रवचनं मनुजेन्द्रो सुमधुरं सुकरुणं च ।
अश्रुपरिपूर्णवदनो नरवरो वारणमभ्यभाषित ॥
एकत्वेषु मनुष्येषु सुदुर्लभा एद्दृशा गुणा सम्यक् ।
येन तव इमा गजवर हृदयस्मिं जायते पीडा ॥
मुंचथ लघु गजवरं चरतु वने गुरुजनं परिचरन्तो । 20

2. BM °kahudhānāṁ pipāsāṁ (M °sān) i°. — 3. BM idaṁ ca° B °tena çocāmi ‖ M °tena çacāmi ‖. — 5. M kiṁ tavo i° B kin tuvaṁ ito ga° BM °vara duḥ° khatare punar a(B °naḥ a)nyaṁ ye°.
6. BM °niyaṁ a(M °ā)sanaṁ°. — 7. M °pottako°. — 9. M sa maye vi° B çāmaye tinā mari° M °ra teśma co°. — 10. BM °haṁ biçamṛ° pūrvam upetāmi ānayanāye(M °nāya) bhuṁ°.
12. BM °cchāyodakaṁ cai°. — 13. BM °memi snāpe° M °mi va sā° B °cāmi soṁ°. — 15. M °puçreti vadati ca vadati° BM °d adya naravara duḥ° M °khataram ā°.
17. BM °pūrṇṇaṁ vadano naravāraṇa adhya° M °shito ‖. — 18. BM ekatvena° M °dṛçā gu° BM °ṇā ‖ (M °ṇā) samyak yena°. — 19. BM °ime ga° dayasya jāyanti (M °nti) pīḍāṁ ‖.

भवतु जननी आयत्ता नंदतु सह पुत्ररत्नेन ॥
सा गजवरस्य माता दुःखार्दितशोकशल्यसंशीर्णा ।
गगनमिव बालमेघो नादयति वनं परिचरन्ती ॥
भवतु जननी सवत्सा नन्दतु वनमृगा च वनदेवता ।
5 आख्याते नन्दतु मे अनयना माता रत्नकेन ॥
दृष्टं सुखेहि दन्तहेतोः व्याधेहि वधिरमांसार्थं ।
नीतं च राजधानिं गजोत्तमं काशिकाधिपे ॥
वनदेवता भणन्ति गजोत्तमो प्रवरलक्षणसमंगी ।
तं गृह्य काशिराजा वनात्पुरवरं नियन्तिता ॥
10 तं खु मरणं भविष्यति मह्यं अनाथाये नष्टनयनाये ।
सो पि च गजो मरिष्यति सुतसक्तो मह्यं शोकेन ॥
यो विचरे गिरिवरेषु वनेषु प्रवरेषु फुल्लशिखरेषु ।
स खु मरिष्यति नागो मम चोपवनं च शोचन्तो ॥
अथ तव न जातु गजवर अमेधी त्वयि रोपिता न परिभ्रष्टा ।
15 प्रेमेन अनुचरित्व तव तुह्य विमोचनं भवतु ॥
अथ त्वय न जातु वीर अदत्त तव जननिये प्रथमभक्तं ।
फलमूलभोजनं वा तव तुह्य विमोचनं भवतु ॥
अथ गजवरो त्वरितो मातरमुपगम्य आलपति स्निग्धं ।
सुकुमारस्व[302b]ताये च परिमार्जति रेणुपरिशुद्धां ॥

1. B °ni avaśā° M °ni sarvatumandatu sa°. — 2. B °javalasya° M °ditā ço° BM °lyaçarīro |. — 3. B °ti vanam ciramāni paricaranto | M °ti vanam ivā māni paricaranto. — 4. BM °nī vatsā nandantu(M °ndam khu)vanaçakunakā vanagajā mṛ° M °devatā ca || B °devatā ca ā°. — 5. BM ākhyātum na° B °mayenā° BM °ratnakena dṛ°. 6. BM dṛshṭaṁ(M °shṭaṁ |) tu ° ntakāraṇahetoḥ(B °toḥ |) vyā° B °dhiramātmārtha vi° M °mārtha. — 7. BM nītaṁ(M °tiṁ) ca rājadhānī ga ° maṁ(M °maṁ |) kāçi āri(B °rājaho va°. — 8. M °bharaṁti | ga° B °nti | gajottamaṁ pra° M °samanvagi B °gī taṁ°. — 9. BM °gṛihya kāçirājā vanavare(M °nacale) ni°. — 10. M taṁ khu mara°.
11. B °shyati | sa° BM °tato mama çokena putraçokena(M °traçokena |) yo°. — 12. B °vicara viravareshu vaheshu pravaneshu phullaçikhaleshu na° M °cirareshu vaneshu pravaneshu phullaçikhareshu. — 13. BM sa kho° B °ti | nā° BM °go mama copa° M °naṁ çopavanaṁ ça°. — 14. BM atha tvayi na jā° B °ra gajane° M °ra janane° BM °shṭā pra°. — 15. BM °ritha(M °rishṭaḥ) | tatha ° bharatum atha°.
16. BM °tvayā na jā ° adatva mama(M °mamaṁ) jananiye(M °ye |) pra° B °ktaṁ phla°. — 17. M °vā tathā gṛihya° B °vā te tha tu°. — 18. B °ro varato mā ° ālathati | snigdhaṁ su° M °ālavati°. — 19. BM °ye ca pramārja ° çuddhaṁ |.

बद्धो सि काशिराज्ञा पुरोत्तमे दारुणेहि पाशेहि ।
तव तु कृतेन चनयमा मुक्तो पुन धर्मराजेन ॥
सा गजवरस्य घोषं श्रुत्वा स्पर्शं च तस्य उपलभ्य ।
प्रीतमनसा उदग्रा पुनः सनयमा गजं लब्धा ॥

हस्तिनिका आह ॥ 5

एवं नन्दतु नन्दन्तो काशिराजा सबान्धवो ।
यथाहं अद्य नन्दामि पुत्रेण नयनेहि च ॥
एतं पुत्रं यथा पूर्वं शैलवने मृगान्विते ।
सपुत्रा अद्य नेत्रेहि पश्यति वरकुञ्जरं ॥
पूर्वजातिमभिज्ञाय संबुद्धो वदतां वरो । 10
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षुणसंतिके ॥
अहं गजवरो आसि माता सा आसि हस्तिनी ।
तेनाद्याप्यस्या पुत्रो हं मातस्नेहा च गौतमी ॥
एवं दीर्घस्मिं संसारे स्नेहद्वेषेण दुःखिता ।
स्नेहद्वेषप्रहाणार्थं धर्मं चरथ निर्ममा ॥ 15

हस्तिनीजातकं समाप्तं ॥

त्रिभिः प्रातिहार्यैर्बुद्धा भगवन्तो सत्वां विनयन्ति । तद्यथा ऋद्धिप्रातिहार्येण अ-
नुशासनीप्रातिहार्येण धर्मदेशनाप्रातिहार्येण ॥ भगवता इमेहि त्रिहि प्रातिहार्येहि

1. BM baddho smiṁ kāçirājño(M °jā) pu° M °ttame kāçirājā dā°. — 2. BM °anayena mukto punaḥ dharma°. — 3. BM °bhya pri°. — 4. BM °tamanā o° B °labdhā ‖. — 5. M °stinikā°.

6. BM °tu nando(M °ndā)to kā° B °jā sabā°. — 7. M °ndāmi pu°. — 8. BM ete putra yathā(B °tha)pū° BM °çailāva° B °mṛgagandhā sa° M °mṛgandhakā ‖. — 9. B saputrādya ° hi yasyanā varaṁ kuñ° M °hi yasyānā va° B °jaraṁ pū°. — 10. M pūrvaṁ jā ° jñāye sambuddho varatām varaṁ ‖.

12. BM °varā āsi mā°. — 13. B °dyāpi putravagā° M °dyāpi putra evāpi gā° BM °sneho ca gautamī ‖. — 14. BM °sāre saṁsarante sa prāṇinām(B °nām ‖) sne° B °haduḥkhena dveṣena sne° M °sheṇa dāduḥ°. — 15. M °shaprāhā° BM °rasamā(B °mā ‖) nillayaṁ jāhnisaṁghasrito sa(M °vite mṛ)yānti āhirā vatibhūtashande ghara(M °ode ye ca ghano)ttamaṁ echindiya mamda(M °mamḍa)lāçayaṁ ‖.

16. M iti çrīmahāvastunavadāne hastiyā°. — 17[1]. M atha tribhir prāti° B °hārye buddhā° M °vantaṁ sa ° nayati ‖. — 17[2]. B °dharma ° ryeṇa bha°. — 18. BM °gavato i° M °mehi trihi prāti° B °hāni ca pra°.

न्यग्रोधारामे बहूनि प्राणिसहस्राणि आर्ये धर्मे विनीता ॥ अथ खलु राहुश्चा-
सुरेन्द्रो वेमचित्री च असुरेन्द्रो मुचिलिन्द्रो च असुरेन्द्रो षष्टीहि असुरनयुतेहि
सार्धं प्रभूतं गन्धमाल्यमादाय बहूनि असुरसहस्राणि च बहूनि च असुरकन्यासह-
स्राणि सर्वालंकारभूषितानि आमुक्तमणिकुण्डलानि महता असुरानुभावेन महता
5 असुरऋद्धीये येन कपिलवस्तुन्यग्रोधारामस्तेनोपसंक्रमित्वा न्यग्रोधारामस्य उपरि
वैहायसमन्तरीक्षे स्थित्वा भगवतो पूजासत्कारमकरेन्सु: । सर्वगन्धेहि सर्वमाल्येहि
सर्वचूर्णेहि सर्वगीतेहि सर्ववादितेहि सर्वतूर्यताडावचरेहि भगवन्तं सत्कृत्वा गुरुकृत्वा
मानयित्वा पूजयित्वा अपचयित्वा अनुत्तरायं सम्यक्संबोधये चित्तमुत्पादेन्सु: ।
अहो पुनर्वयं पि भवेम अनागते अध्वाने तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा विद्याचरण-
10 संपन्नाः सुगता लोकविदनुत्तरा पुरुषदम्यसारथयः शास्तारो देवमनुष्याणां यथायं
भगवानेतर्हि एवं द्वात्रिंशतीहि महा[302b]पुरुषलक्षणेहि समन्वागता भवेम अशी-
तिहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरा अष्टादशहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि सम-
न्वागता दशहि तथागतबलेहि बलवां चतुर्हि वैशारद्येहि विशारदा यथा भगवां
एतरहिं एवम् अनुत्तरं धर्मचक्रं वर्तेम यथापि भगवता एतरहि । एवं च नो
15 देवमनुष्या श्रोतव्यं श्रद्धातव्यं मन्येन्सु: यथा च भगवतो एतरहि एवं च समग्रं श्रा-
वकसंघं परिहरेम यथा भगवां एतरहिं । एवं तीर्णा तारयेम मुक्ता मोचेम
आश्वस्ता आश्वासेम परिनिर्वृता परिनिर्वापेम । एवमेतं भवेय बहुजनहिताय
बहुजनसुखाय लोकानुकम्पाय महतो जनकायस्य अर्थाय हिताय सुखाय देवानां
च मनुष्याणां च ॥ अथ खलु भगवानेषामसुराणामिदमेवंरूपं चेतोप्रणिधानं

1. M °hulaçā °tri vâsurendraḥ mucilinda vâsureṁdro ṣha° BM °dāya bahūni asurāṇa ca(M °rāṇi) bahūni ca asuraka(B °kaṁ)nyā° B °laṁkālabhū° BM °ddhīye na kapilavastu(M °stuṁ) nyagrodhārāmas te(M °maṁ te)na° M °hāyasavanta ° retsuḥ B °retsuḥ | .
6. M °ttaroye sa° B °ttarāye saṁmya° BM °detsuḥ | . — 9. BM °yaṁ pi bhaveya anāgate(M °tam) a° M °dhvānaṁ tathāgatām arhantas samyaksaṁbuddho vidyā° BM °nnāḥ (M °nno) sugato lo° M °ttaraḥ purushada ° çāstā devānāṁ ca manushyā° BM °ṇehi samanvāgatā(M °to) bhavema | açī° M °rīro ashṭādaçehi 4° BM °dyehi viçārado yathā (M °thāyaṁ) bhagavāṁ° M °ṁ ca samagraṁ anuttaradha ° rticeyaṁ || ya° B °rticeyaṁ ya° M °vato etarahiṁ.
14. BM evaṁ ca so de° BM °çrotavyaṁ (B °vyaṁ çraddhātavyaṁ) manyatsuḥ(B °tsuḥ |) yathā ca bhagavata etarahi e(M °tarhim e)vaṁ ca sa(M °sa) devamanushyā çrotavyaṁ çraddhātavyaṁ manyatsu(M °nyetsuḥ |) yathā(B °thā ca) bhagavataḥ e(M °tor e)tarahiṁ e(M °him e)vaṁ ca samagraṁ(B °gryaṁ) çrā ° reme | ya° M °thā ca bhagavān etarahim evaṁ ca ti° B °gavaṁ etarahiṁ evaṁ°.
16. BM °tīrṇṇo(M °rṇo) tā° ° mukto mocema āçvāsto āçvase(B °sa)ma parinirvṛtaḥ (M °to) parinirvāpeyam(M °rvāpedyaṁ) e°. — 17. BM evam etaṁ bhaveyaṁ bahujana-hi° M °shyāṇāṁ | . — 19. M °vaṁrupaṁ udāraṁ ca praṇi° BM °ṇidhānaṁ prādushka°

विदित्वा तस्यायं वेलायं स्मितं प्रादुष्कार्षे समनन्तरं प्रादुष्कृते च भगवतो मुखद्वारातो नानावर्णा अनेकवर्णा अर्चियो निश्चरित्वा नीलपीतमाञ्जिष्ठा रक्तश्वेतावदाता कनकवर्णा सर्वं बुद्धक्षेत्रं ओभासयित्वा यावदकनिष्ठा देवनिकाया भगवन्तं त्रिखुत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पुरतो अंतरहिता: ॥

अथ खल्वायुष्मानश्वकी येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ नाहेतुकं नामप्रत्ययं तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धाः स्मितं प्रादुष्करोन्ति । को भगवं हेतुः कः प्रत्ययो स्मितस्य प्रादुष्करणाय ॥ अथ भगवानायुष्मता अश्वकिना पृष्टो तं [अचुरा यावदकनिष्ठा देवनिकाया भगवन्तं त्रिखुत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पुरतः अंतरहिता] अचुराणां चेतोप्रणिधानं गाथाभि आकार्षि ॥ 10

तत्रमभासि स्मितं द्विपदेन्द्रो
दानवचित्त विदित्वमुदारं ।
पृच्छति अश्वकि प्रांजलि कृत्वा
दृष्ट स्मितं सुगतस्य मुखातो ॥
नेह अहेतुक लोकप्रदीपो 15
प्रादुकरोति स्मितं परमर्षि ।
ब्रूहि नरोत्तम हेतु स्मितस्य
यत्ते कृतं इह लोकहितैषी ॥
अथ निःसंशयं बोधिमुदारा
केनचि संजनिता परिभाषा । 20
यस्य तथागत आशय ज्ञा[303a]त्वा
प्रादुकरोति स्मितं रमणीयं ॥

ntara(M °re) prâdurkṛito(M °shkṛitâṁ) yaṁ bhagavato mu° M °rci niçca° B °ñjishṭâ rakta° M °ñjishṭaraktaçvetavadâ ° sarvabu° BM °traṁ obhâsaṁ obhâ° B °d akanishṭâ de° BM °kâyena bhagavantaṁ trittaṁ(M °ntaṁ trishkṛityaṁ) pra° M °purato antarhitâ ‖.

5. B °çvaki ye°.

6. B °ntaḥ samyaṁ° BM °prâdushkaro(M °roṁ)ti ‖. — 7¹. M °puran hataḥ° B °ye smiñta°. — 7². BM °taṁ anarâ akanishṭhâ(B °shṭâ) de° B °ntaṁ tṛiksha° M °trishkṛityaṁ pra ° purato antarhitvâ a° B °hitvâ a° M °gâthâṁ vyâkârshit ‖.

11. BM tatram abhâsi smitaṁ dvijendro(M °dvipamdro) dâna° M °citte viditvâṁ u° BM °raṁ pṛi°. — 13. BM °ti ‖ a° B °dṛishṭasmitaṁ su° M °dṛishṭe smi°. — 15. BM °prâdushkaroti ‖ smṛi(M °ti smṛi)taṁ paramarshiṇâ he(B °ke)°.

17. B brûhi ° kṛitenaṁ vale° M °kṛitânaṁ sarvalokahitaishi ‖. — 19. B °raṇa bo° BM °dhim udâraṁ(M °ra) kena citta saṁjanita paribhâṣaṁ ‖

21. B °gatasya âça° BM °prâdushkaro°

संशयितो पि वयं इह अद्य
दृष्ट स्थितं सुगतस्य मुखातो ।
ब्रूहि नरोत्तम मा चिरमस्तु
छिन्दहि संशयितान विमतीं ॥
5 यं व्याकरि स्थित लोकप्रदीपो
दानफलं विपुलमुदारं ।
व्याकरणं भण पांसुरकायं
यं च श्रुणित्व भवेय उदग्रो ॥

भगवानाह ॥

10 साधु ते अश्वकि पृच्छिता प्रश्ना
यस्य कृते स्थितं लोकहितस्य ।
तस्य ते पश्य फलं विपचितेन
एकमनो भगवतो मे श्रुणोहि ॥
पूजा इह मे कृता असुरेहि
15 बोधिमनुत्तरं प्रार्थयमाना ।
ते विजहित्व तमासुरकायं
स्वर्गगता रमिष्यन्ति चिरं पि ॥
देवपुराय चिरं निवसित्वा
पंचहि कामगुणेहि समंगी ।
20 मानुषलोकमिमं पुनरेत्वा
पूजयिष्यन्ति जिनां द्विपदेन्द्रां ॥
कल्पसहस्रशतानि बहूनि
कृत्व पुनः पुन पूज जिनेषु ।

1. B çaṁça° BM °yilāpayāmi(M °mi)ha° dṛṣṭvā mi° khāto bru(B °kru)°. — 3. B kruhi° M °ttamaṁ aci° B °ma maccira° BM °m asti cchi°. — 5. BM °pūjā vi° M °ditvām u°.

7. BM bhaṇa vyākaraṇaṁ asu(M °suravyākaraṇaṁ asu)ragaṇā yaṁ ca çru° B °ṇitvā bha° BM °dagrā ‖. — 10. BM °te pṛcchati açvaki(M °ki) pṛ° çnā yaṁ me kṛita mi° hitāya(M °ya ‖) ya°.

12. BM yasya° M °bhagato° B °ṇohi pū°. — 14. B °ha vyākṛitā | a° M °ha vyākṛite a° B °dhim uttamaṁ prā° M °mānāḥ te°.

16. M °surakoyaṁ°. — 18. B °ṇehi simaṁgī mā° M °samanvagī mā°.

22. M °tva punar punaḥ pūjati ji° B °naḥ punar pūja ji°.

कांचनसंनिभगात्रधारी
सर्वे जिना भविष्यन्ति जितारी ॥
श्रुत्व च व्याकरणं असुराणां
तुष्ट उदग्रो सदेवकलोको ।
प्राणसहस्रशतानि बहूनि 5
प्रस्थित तत्र अनुत्तरयाने ॥

अथ खलु शंबरो असुरेन्द्रो ताये वेलाये इमां गाथामध्यभाषि ॥

एदृशेहि मे मित्रेहि सदा भोतु समागमो ।
यं निश्राय यदागम्य पूजेम द्विपदोत्तमं ॥

अथ खलु भगवांस्तानि षष्टी असुरनयुतानि अनुत्तराये सम्यक्संबोधीये व्या- 10
करित्वा बहूनि च प्राणिसहस्राणि आर्यधर्मेषु प्रतिष्ठापयित्वा राजानं शुद्धोदनं
च सपरिवारं च उद्योजये ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो सपरिवारो उत्साहा-
मनातो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा प्रक्रमे । तथा सर्वो जनकायो ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो तस्यैव रात्रिये अत्ययेन प्रभूतं खादनीयं भोजनीयं
प्रतिजागरित्वा कपिलवस्तुनगरं सिक्तसंमृष्टं कृत्वा अपगतरजं अपगतपाषाणशर्क- 15
रकठल्लं मुक्तपुष्पावकीर्णं गन्धघटिकाधूपितधूपनं चित्रपरिक्षिप्तं विततवितानं ओ-
सक्तपट्टदामकलापं । यावच्च कपिलवस्तु यावच्च न्यग्रोधारामं नटनर्तकऋल्लमल्ल-
पाणिस्वरिकां कुम्भतूणिकशोभिकां द्विस्तवकवेलम्बकां देशेदेशेषु स्थापयित्वा महता
राजानुभावेन महता राजऋद्धीये भगवतो नगरं प्रवेशितं करोति ॥ अथ खलु
राजा शुद्धोदनो भगवन्तं [303ᵃ] सश्रावकसंघं पुरस्कृत्वा राजकुलं प्रवेशेति ॥ 20

1. BM °sarva jinā° M °tāri B °tāri ṣu°. — 3. BM °ṇāṃ uda ° devakulaloke (B °ke |).
5. BM °sthita (M °taḥ) tatrāṇu° M °rajāne ‖.
7. M °lu saṃbahulo a° B °lu sambaro a ° verāye i°. — 8. M etāḍṛç° B °dṛçu hi me°.
— 9. B °niçāya yadāgameya pū° M °çāmya yad āga°. — 10. M °shaṣṭhi naya° B °ttarāye saṃmya° M °vāṇi ca āryya° B °āryadha° M °vāraṃ udyojeya | B °dyojeyaṃ ‖.
12. B °garaloḥ pā° M °garatā pā ° nā vandita°. — 13. BM °kāya | atha°. —
14. M °syaiva rātriye a ° stumahānaga ° ktasaṃmṛṣṭaṃ° B °siktasaṃmaṣṭaṃ° BM °ṣāṇaṃ çarkaraka (B °kkala) ṭhallamukta° M °ṇaṃ gandhagha° B °citraṃ parikshiptaṃ vigatavitānaṃ oçaktapaṭṭa° M °ptaṃ vitataviṃānaṃ oçaktapatradā° B °tāpaṃ dhūpaṃ dhūtaṃ muktapushpāvakirṇṇaṃ | M °kalapaṃ dhūpanadhūpaṃ pushpapushpāvakīrṇṇaṃ |.
17. B °ttakaṃ ṛ° M °svarakāṃ kumbhatūṇikāṃ ço° B °kumbhatuṇḍikaçe° BM °dvistavala (M °vara) velañcakāṃ ° praveçitaṃ ka°. — 19. BM °ntaṃ çrāva°.

अथ खलु भगवां शुद्धोदनस्य निवेशनं प्रविशित्वा प्रज्ञप्त एवासने निषीदि यथासनो
च भिक्षुसंघो ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो भगवन्तं स्वहस्तं प्रणीतेन प्रभूतेन खाद-
नीयभोजनीयेन सन्तर्पयति संप्रवारेति भिक्षामात्या च भिक्षुसंघं ॥ अथ खलु
भगवां भुक्तावी धौतहस्तो अपनीतपात्रो राजानं शुद्धोदनं धर्म्यां कथया संदर्श-
5 यित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥ अपरं दिवसं
महाप्रजापती गौतमी भगवतो सश्रावकसंघस्य भक्तं करोति । अपरं दिवसं यशो-
धरा भक्तं करोति । अपरं दिवसं अन्तःपुरिका । अपरं दिवसं शाकियमण्डलं
भगवतो सश्रावकसंघस्य भक्तं करोति ॥

यशोधरायै दानि भगवतो सश्रावकसंघस्य मोदकं सज्जीकृतं सर्वं ज्ञातिवर्गं
10 निमन्त्रितं ॥ भगवां कालज्ञो वेलज्ञो समयज्ञो पुद्गलपरापरज्ञो काल्यस्यैव नि-
वासयित्वा पात्रचीवरमादाय भिक्षुसंघपरिवृतो भिक्षुसंघपुरस्कृतो यशोधराये
निवेशनं प्रविशित्वा निषीदि प्रज्ञप्ते एवासने यथासनो च भिक्षुसंघो ॥ अथ खलु
यशोधरा राहुलमाता महाप्रजापतीगौतमीये सार्धं ज्ञातिवर्गेण च भगवन्तं सश्रा-
वकसंघं प्रणीतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तर्पयति संप्रवारयति ॥ ताये दानि
15 यशोधराये राहुलस्य हस्ते प्रत्यग्रो प्रणीतो मोदको वर्णगन्धरसोपेतो दिन्नः गच्छ
इमं मोदकं पितुर्देहीति ॥ तेन गच्छित्वा भगवतो पात्रे प्रक्षिपित्वा भगवतो
छायायां निषीदित्वा मातरमेतदुवाच ॥ सुखा खल्वम्ब श्रमणस्य इयं छाया ॥
अथ खलु यशोधरा राहुलं कुमारमेतदुवाच ॥ याच पुत्र पैतृकं धनं ॥ अथ
खलु राहुलो कुमारो भगवन्तमेतदुवाच ॥ देहि मे श्रमण पैतृकं धनं ॥ भगवा-
20 नाह ॥ राहुल प्रव्रजाहि ततो पैतृकं धनं दास्यामि ॥ अथ खलु राजा सान्तः-

1. M °vâṁ râjâ çuddho° BM °thâsane ca° M °saṁgho ‖. — 2. B °çavaṁtaṁ sva° M °khâdanîyena bhojanîyena saṁtarpa° B °rpayanti saṁpravâreti ‖ mi° M °pravârayati mi° °kshusaṁghaṁ ‖. — 3. M °haste apa° B °danaṁ dhâryakatha° M °danaṁ dharmyâ katha° B °dâyayitvâ samu° °utthâsanâ°. — 5. B °diva mahâ° °gauttami°.
6. M °dharâ divasaṁ ka° B °roti a°. — 7¹. M °rikâḥ. — 7². M °kiyamaṁḍalaṁ. — 9. BM °to çrâva° B °kaṁ sarjjikṛ° M °kaṁ sarjjkṛ° °nimaṁtritaṁ ‖. — 10. BM °velajña samayajño puṁgala(M °gava)parâparajño kâlya(B °la)syai° thâsane ca(M °va) bhikshusaṁgha(M °ghaḥ) ‖.
12. B °gauttami° M °çavaṁtaṁ sçrâ° B °khâdanîya bho° M °khâdanîyena bhojanîyena saṁtarpa° °pravârayati | B °rayati tâ°. — 14. BM °hula hasya° M °ste pratyâgro praṇî° to dinno gaccha° B °gaccha | imaṁ mokaṁ pi°.
16. M °cchitvâ bhagavato cchâyâ° B °prakshitvâ bha°. — 17. M °çravaṇa°. — 18¹. M °dharâ râhulamâtâ râhu°. — 18². M yâcat putra°. — 19¹. M °çravaṇa° B °çramaṇaṁ pai°. — 20¹. M °rîrâcu hri° B °ahlamanaḥ° M °bhâshaḥ ta° °hulaputra° °dasâmi ‖ B °dashmi |.

पुरो शाक्या च सपरिवारा हृष्टा अभून्सुः तुष्टा उदग्रा भगवतो राज्ञो पुत्रो श्रियये यशोधराये किं टोपो ति ॥ यशोधरा दानि सर्वालंकारेहि आत्मानमलंकृत्वा भगवन्तं परिविषति कथं पुनर[305a]यंपुत्रो अगारमध्यावसति न च भगवतो चित्तस्यान्यथाभावो ॥ अथ खलु भगवां भुक्तावी धौतपाणि अपनीतपात्रो राजानं शुद्धोदनं सान्तःपुरं महाप्रजापतीं गौतमीं च यशोधरां च राहुलमातरं सपरिवारां धर्म्यां कथया संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा संप्रहर्षयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रमे ॥ 5

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्य भगवं यशोधरा मोदकेहि लोभेति ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिं एव एषा यशोधरा मम मोदकेहि लोभेति ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥ 10

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं नगरे वाराणसी काशिजनपदे तत्र उत्तरेण अनुहिमवन्ते माहंजनी नाम आश्रमपदं शान्तं विविक्तं विगतजनपदं मनुष्यरहितं प्रतिसंलयनसारोप्यं मूलोपेतं पत्रोपेतं पुष्पोपेतं पानीयोपेतं ॥ तहिं काश्यपो नाम ऋषिः प्रतिवसति पंचाभिज्ञो चतुर्ध्यानलाभी महर्द्धिको महानुभावो ॥ तेन ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे क्षुद्रपाकानि फलानि भुक्तानि तृषितेन च बहुतरं पानीयं पीतं । तस्य अभिष्यण्णा वातातपा संवृत्ता । तेन उपलकुण्डके सशुक्रं प्रस्रावं कृतं ॥ अपराये मृगीये तृषिताये तं प्रस्रावं पानीयसंज्ञाय पीतं ॥ ऋतुमतीये ताये मृगीये अशुचिम्रक्षितेन मुखतुण्डेन सशुक्रं योनिमुखं जिह्वाय लीढं । ताये संमूर्छयित्वा कुक्षिं प्रतिलब्धं ॥ सो च ऋषि मैत्रीविहारी तस्य मृगपक्षी पि स 15

1. B °rehi | 2ᵃ M °tmānam alaṁkṛtvā bhagavantaṁ parivipati ka° B °na ca bhagavato ci° M °ttasyānyathābhāvaḥ ‖. — 4. M °ri dhautapātra apanītapāṇi rājā° B °dhautapātre apanītapāṇi rājā° M °danaṁ sāntaḥ° BM °prajāpatī gautami(M °tīṁ) ca yaço° dharmā katha°.

8¹. M atha bhikshu bha° B bhikshu bha°. — 8². M paçya bhagavan yaço° B °kehi lābheti ‖. — 9¹. M °rahim evam eshā yaço° B °hi evam eshā ° kehi lābheti | M °lābheti | anyadāpi eshā mama modakehi lābheti ‖. — 9². BM bhikshu ā°. — 10¹. M °gavan ‖. — 10². BM °kshavo bhū°.

11. M °kshavaḥ atītam adhyānam ° çāntaṁ praviviktaṁ° BM °lavyaṁkaṁ prati° M °raghaṁ mulopetaṁ phalopetaṁ patropetaṁ pāni° B °mūlāpetaṁ patrāpetaṁ pushpāpetaṁ pāni° BM °yopetaṁ tahiṁ°. — 13. M °shiḥ vasa° B °lābhi maha° BM °gro te°.

16¹. B °abhipannā vā° M °abhishaṇṇā vā ° vṛttāḥ B °tā te°. — 16². M °ke mūtra° B °kraṁ prasrāvaṁ kṛ° BM °taṁ a°. — 17¹. M °taṁ çukraprasrā° B °taṁ prasrāvaṁ°. — 17². B ṛtugatiye tāni mṛ° M °tiye tāni mṛ° khatuṇḍikena°. — 18. B °saṁmūrchayitvā ku° M °rechayitvā°. — 19. M °ri tasya mṛgapakshi pi sa santrasyanti mṛgapakshicaritāni āçramasya parisamantena caranti pravāsanti va se pi mṛgī° BM °tāsāṁ(M °taṁ) pratikramanti ‖.

समवसन्ति मृगपक्षिगणापि आश्रमस्य परिसामन्ते चरन्ति प्रतिवसन्ति च सापि मृगी
तस्यैव आश्रमस्य परिसामन्तेन चरति तत्रैव परिक्रमति ॥ सा दानि कालेन सम-
येन दारकं प्रजायति ॥ तेन ऋषिणा दृष्ट्वा तस्यैतदभूषि । कुतो इमस्या तिरि-
च्छानगताये मृगीये मानुषो अपत्यो ति ॥ समन्वाहरित्वा ऋषीणां ज्ञानं प्रवर्त-
5 ति । सो दानि ऋषि समन्वाहरति । अमुकं कालं मये अधिमात्रं क्षुद्रपाकानि
फलानि परिभुक्तानि बहुतरकं च मे पानीयं पीतं ततो मे अनिष्यन्देहि धातूहि
उपलकुण्डके अशुचिं प्रस्रावं कृतं । एताये मृगीये तृषिताये पानीयसंज्ञाये [304b]
पीतं ऋतुमतीये ततो च ताये कुक्षिं प्रतिलब्धं । ममैवैषो अङ्गनिस्रावो ति ।
तेन दानि गर्भरूपं अजिनकेन गृह्णीय तं आश्रमपदं प्रवेशितो ॥

10 सा दानि मृगी पृष्ठतो अन्वेति । तेन तस्य गर्भरूपस्य फलकेन नाभि छिन्ना
तैलेन च अभ्यङ्गितो सुखोदकेन तं गर्भमलं परिधौतं ॥ सो ऋषि तं गर्भरूपं तस्या
मृगीये स्तने अल्लीपेति सापि मृगी पायेति । ऋषिस्यापि तस्या मृगीये स्तनं तस्य
दारकस्य मुखे प्रक्षिप्यति ॥ यं कालं सो दारको आश्वस्तो भवति ततः सा मृगी
तस्य आश्रमस्य परिसामन्तेन चरित्वा पानीयं च पिबित्वा पुनः गर्भरूपं स्तनं पायेति
15 जिह्वायेन च परिलेहति ॥ यं कालं सो गर्भरूपो पादेहि पि अस्थितः ततो
स्वयमस्या मृगीये स्तनं गृह्णित्वा पिबति ॥ एकचरं शृंगकं जातं ति तेन ऋषिणा
एकशृंगो ति नामं कृतं ॥ सो दानि यथा से माता मृगेहि सार्धमञ्चति तथा सो
पि एकशृंगको ऋषिकुमारो अञ्चति मृगेहि च मृगपोतकेहि च सार्धं क्रीडमानो ।
यतो यतः सा माता मृगगणेहि सार्धं अञ्चति ततः ततो सो पि एकशृंगो ऋषिकु-

2. BM so dā° B °jāyati te°. — 3¹. BM °drishṭvā ta°. — 3². BM kuto imasya tiri° M °sho apatye pi sa°. — 4. M °vartteti ‖. — 5¹. BM °ti s°. — 5². BM °ye adhimātraṁ° M °pitaṁ | tataḥ me° BM °bhiṣyaṁsvehi dhā° M °utpalakuṇḍake° B °udalake° prasrāvaṁ°.

7. B °ṛitumatīnatārakāye kukshi pra° M °tu tatāye ku°. — 8. M mamevai° BM °niçrāvo ti te°. — 9. M °dāni rū° gṛihṇiya tam āçra° çitaḥ. — 10¹. M so dā° BM °nveti tena°. — 10². M °phalakenābhicchinnāt taile° B °khodakena taṁ° BM °dhautaṁ so°.

11. B so rishi taṁ° BM °tasya mṛi° B °llīyeti sā° M °llīyanti sāpi mṛigī prāpeti ‖. — 12. BM so pi ṛishi pi tasya mṛi° M °ye stanānaṁ° kshiṣyati. — 13. M yaṁ kālaṁ so° vati | tato sā° B °vati | tataḥ° BM °yeti | jihvāyena caraṁ pari° B °hatā yaṁ°. — 15. M °hi pi aṁṣṭhito tataḥ sva° BM °n tasya mṛi° M °gīye stanaṁ° BM °gṛihṇitvā° B °hati e°.

16. M ekaṁ caraṁ° B ekaṁ varaṁ çriṅgakaṁ° BM °jātan tena° B °go hi nāmaṁ°. — 17. BM° yathā me mātā mṛigehi sārdhaṁm ayra(M °m aṁṣṭha)ti | tathā so pi (M °thā-pi so) e° M °kumārah ayra° B °ḍamo vo yato°. — 19. M mataḥ yato so tāṁ mṛigagaṇehi yataḥ yataḥ sa mātā mṛgagaṇehi sārdhaṁ anvati | tato tataḥ so °ekaṁçriṅgako ṛi° B °rdhaṁ anvati | tataḥ°.

मारो अच्चति । मृगपोतकेहि सार्धं क्रीडन्तो अच्छिय अच्छिय मृगेहि मृगपोत-
केहि च सार्धं पुनस्तं ऋषिस्य आश्रमपदं आगच्छति । ततो नं ऋषि क्षुद्रक्षुद्राणि
फलानि वर्णगन्धरसोपेतानि देति ॥ यदा सो ऋषिकुमारो आश्रमपदे शयितो
भवति ततो बहू मृगा च मृगपोतका च तमृषिकुमारमनुपरिवारेत्वा शयन्ति ॥
यं वेलं ते मृगा च मृगपोतका च चरितुकामा भवन्ति ततः तमृषिकुमारं शयमानं 5
मुखतुण्डकेन प्रतिबोधयन्ति ॥ एवन्ते मृगा च मृगपोतका च नानाप्रकारा च
पक्षी तेन ऋषिकुमारेण सार्धं तत्र आश्रमपदे अभिरमन्ति ॥ यं कालं सो एक-
शृंगको ऋषिकुमारो विज्ञप्राप्तः संजातो तस्य ऋषिस्य तं आश्रमं सिंचति संमार्जति
मूलानि नानाप्रकाराणि आनेति पत्राणि आनेति उदकं आनेति काष्ठानि आनेति
तमृषिं परिमर्दति स्नापेति अग्निहोत्रं प्रतिजागरेति । तमृषिं परिविषति नानाप्र- 10
कारा[305a]हि मूलविकृतीहि पत्रविकृतीहि पुष्पविकृतीहि फलविकृतीहि पानीयं
उपनामेति । प्रथमं तं ऋषिं परिविषित्वा तां च मृगीं मातरं पश्चात्स्वयमाहारं
करोति ॥ तेन ऋषिणा तस्य ऋषिकुमारस्य ध्यानानां च अभिज्ञानां च मार्ग-
मुपदिष्टं ॥ तेन दानि ऋषिकुमारेण पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन
विहरन्तेन घटन्तेन वायमन्तेन चत्वारि ध्यानानुत्पादितानि पंच चाभिज्ञा साक्षी- 15
कृता ॥ सो दानि ऋषिकुमारो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो कौमारब्रह्मचारी
महर्द्धिको महानुभावो संजातो अभिज्ञातो देवमनुष्याणां ॥

एकशृंगको ऋषिकुमारो अनुहिमवन्ते गंगाये नदीये कूले साहंजनीआश्रमपदे
प्रतिवसति । वाराणसीयं च नगरे काशिराज्ञो पुत्रो न भवति ॥ तेन दानि बहू
इष्टिप्रक्रियाख्यानानि कृतानि पुत्रार्थाय यथा मे पुत्रो भवेय न चास्य पुत्रो संभवति 20

1. BM mrigipo° M °dante | acchiya mrigo° B °nto acchiya acchiyo mrigo° M °kehi sa° °sramasya padaṁ°. — 2. M tataḥ taṁ rishiṁ kshudra° B °to maṁ ri° kṣu vo° M °rṇa-gandhara° B °tāni | deti ya°. — 3. BM °bahu mrigā ca mrigā° M °parishkretvā çayanti ||. — 5. B °taṁ taṁ mrigā° M °gā ca mrigā ca mrigā° BM °tukāmo bha° M °tataḥ | tataḥ tam rishi° °khatuṇḍake° BM °dhayanti (M °yati) mrigapakshihi c°.

6. M eva te mrigā° potakā vaca nānāpra° pakshi te°. — 7. BM °ro ārijña° B °rishi taṁ° M °rishi taṁ āçritaṁ siñca° B °cati sanmārja° M °rjayati | mū° prakārāṇi mūla-prakritihi āneti patrāṇi āneti kāshṭāni āneti || tam ri° B °jāgaroti | . — 10. M taṁ ri-shiṁ° B °rivesati nānāprakārāṇi mū° M °prakārāṇi mūlaprakritihi pushpa° niyam upa° B °meti pra°. — 12. M °saṁ tam rishiṁ° BM °revecitvā ° mrigī mata° M °caṁ paçya vayaṁ āhā°. — 15. B °viharatena gha° M °viharantena vyā° tpādayitā°.

16. M °vābhijñā kaumaraba ° ri maharshiko° B °jñātā de° BM °shyāṇāṁ c°. — 18. BM °diye kule sāhañjana (M °nījm āçra°. — 19. B °hū yashṭiupayā kṛtakāni kṛi° M °hū yashṭiupakriyāsu te tāni kṛi° B °saṁbhavati | vi° M °rtiraṁ mātaḥ° BM °ro rā vati |.

विस्तीर्णे अन्तःपुरे धीतरो व अस्ति । तेन दानि काशिराज्ञा श्रुतं । गंगाय कूले
साहंजनी नाम आश्रमपदं तत्र काश्यपो नाम ऋषि प्रतिवसति तस्य राजर्षिस्य
तत्र आश्रमपदे प्रतिवसन्तस्य मृगीये सकाशातो एकशृंगको नाम ऋषिकुमारो
उत्पन्नो ति । यन्नूनाहं नलिनीधीतरं राजकुलकुमारीं एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य
5 ददेयं सो मे पुत्रो भविष्यति जामातिको च ॥ अथ खलु भिक्षवो स काशिराजा
ब्राह्मणपुरोहितमाह ॥ तत्र काश्यपो नाम ऋषिः प्रतिवसति । तस्य राजर्षिस्य
तत्र आश्रमपदे प्रतिवसन्तस्य मृगीये सकाशातो एकशृंगको नाम ऋषिकुमारो
उत्पन्नो ति । यं नूनाहं नलिनीधीतां राजकुमारीं एकशृङ्गस्य ऋषिकुमारस्य
ददेयं सो मे पुत्रो भविष्यति जामातिको च ॥

10 अथ खलु भिक्षवः स काशिराजा ब्राह्मणं पुरोहितं राजाचार्यं आमन्त्रयति ।
गच्छ पुरोहित इमां नलिनीं राजकन्यां एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य देय । सो मे
पुत्रो भविष्यति जामातिको च ॥

अथ खलु भिक्षवो ब्राह्मणपुरोहितो राजाचार्यः नलिनीं राजकुमारीं सपरिवारां
प्रवहणे आरुहयित्वा प्रभूतं खाद्यपानं मोदका[305b]नि च नानाप्रकाराणि खाद-
15 नीयभोजनीयानि आदाय साहंजनीं आश्रमपदं आगमे ॥ ते च दानि साहंजनी-
माश्रमपदं गत्वा आश्रमस्य नातिदूरेणापि समीपे गता ॥ तत्र नलिनी राजकुमारी
सखीहि सार्धं क्रीडति हसति तानि च क्रीडमानानि दृष्ट्वा तानि मृगपक्षिगणानि
सन्त्रसन्ति दिशोदिशं परिधावन्ति ॥ अथ खलु भिक्षवः एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य
एतदभूषि ॥ किं नु खल्विमे च मृगपक्षिगणाः सन्त्रसन्ति दिशोदिशं च परिधाव-
20 न्ति ॥ अथ खलु भिक्षवः एकशृंगो ऋषिकुमारः येन नलिनी राजकन्या तेनागमि ॥
अद्राक्षीत्खिच एकशृंगको ऋषिकुमारो नलिनीं राजकुमारीं सखीहि सार्धं क्रीड-

1[a]. BM °taṁ guṇ°. — 1[b]. M °gṛye kule sahaṁ° BM °ṛishāya | tatra° M °de pratica-santa°. — 5. M yaṁ nūnā° B °haṁ nalinidhī° tasya dadyeyaṁ° shyati | jā° M °shyati yāmā°. — 5. B °brāhmaṇabrāhmaṇapu°.

6[b]. B °ṛṣito | e°. — 8. M yamunā° B °rasya dadeyaṁ° M °shyati yāmā°. — 10. M °khavo sa kā°.

11[b]. B gaccha te pu° māṁ nandalinī rājakanyā e°. — 13. BM °rohita rā° M °jācāryyo nali° taṁ cinteyānaṁ modakāni khā° B °dāya sahaṁ° M °haṁjanim āçra° daṁ āṁgamya B °gama te°. — 15. M te ca | tāni sā° B °ca tāni sahaṁ° M °gatah | B °gatā ta°.

16. M °ṇāni saṁtrasaṁti diça° dhāvaṁti |. — 18. M °rasyaitad a°. — 19. M °ṇāh saṁtrasaṁti diço° dhāvayaṁti | B °dhāvayanti |. — 20. BM °ga rishi° M °māro ye° B °rājakaṁnyā°.

21. M °kshavah e° linī rājakumārī sa° B °hehi ca vasiṭehi ca dṛṣ° M °ṭehi ca dṛṣ°

णी स्वलंकृतां सुभूषितां महारहेहि वस्त्रेहि । दृष्ट्वा च पुनः तस्यैतदभूषि ॥ शोभना
खल्विमे ऋषिकुमारा उदाराणि तासां अजिनानि जटानि च अजिनमेखलानि
च ॥ निध्यायति राजकन्यानां । सो दानि राजकन्यानां अजिनमेखलानि अति-
रिव काये विभासन्तानि पश्यति ॥ सो दानि एकशृंगको नलिनीं पृच्छति ॥ शो-
भनानि युष्माकं अजिनानि जटानि मेखलानि च कण्ठसूत्राणि च ॥ सा दानि 5
नलिनी राजकुमारी एकशृंगं ऋषिकुमारं इदं श्रुत्वा आह ॥ एतानि एदृशानि
अस्माकं अजिनानि च मेखलानि च कण्ठसूत्राणि च हस्तसूत्राणि च ॥ सा दानि
तस्य ऋषिकुमारस्य मोदकानि पानं च अनुप्रदासि इदमस्माकं इच्छे मोदकं परि-
भुंजाहीति ॥ तेन दानि तानि मोदकानि परिभुक्तानि पानकं पि च पीतं ॥ तस्य
तहिं आश्रमपदे कटुकषायेहि फलफलेहि जिह्वेन्द्रियमप्रत्याहतस्य तेहि मोदकेहि परि- 10
भुंजमानस्य अतिरिव रसेषु आस्वादो सुमहोसो ॥ तानि च पानकपिबनानि पीत्वा
सो दानि आह ॥ शोभनानि युष्माकमिमानि फलाफलानि पानीयं च अजिनमे-
खलानि च कण्ठसूत्राणि च हस्तसूत्राणि च उदाराणि च भोजनानि अस्माकं आश्रमे
एदृशानि ॥

अथ खलु निचदो नलिनी राजकुमारी एकशृंगं ऋषिकुमारं एतदुवाच ॥ 15
आगच्छ ऋ[306^a]षिकुमार इदमस्माकं उटजानि संचारिमाणि येन इच्छाम तेन
एतानि उटजानि आदाय गच्छाम आगच्छ अस्माकं उटजं प्रविश आश्रमं ते च
उपदर्शयिष्यामि ॥ सा दानि नलिनी तत्र याने अभिरुहित्वा एकशृंगस्य हस्तं
प्रसारि आगच्छ प्रविशाहि इदमस्माकं उटजं आश्रमं प्रवेक्षाम त्ति ॥ सो दानि
तत्र याने अश्वानि आयुक्तानि दृष्ट्वा आह ॥ मम मृगी माता इमं च उटजं मृगा 20

1[1]. M °punar asyai°. — 1[2]. BM °ne ṛiṣiḥ ku° °lāni ca ni°. — 3[1]. B °dhyāyanti rā°. — 3[2]. M °bhā anyanāni paçyaṃti ‖ B °çyanti ‖. — 4[1]. M °pām paçyati ‖ so dāni ekaçriñgako nalinī pṛicchati ‖. — 4[2]. M °yuṣmāñkaṃ ajināni ca mekhalāni ca kaṇṭhasutrā°. — 5. B °çriñgasya ṛi°.

6. M °lāni ca kaṇṭhasutrāṇi ca ha°. — 7. B °pradāni i° M °pradāni ‖ i° B °hasta no° BM °bhuñjati ‖. — 9[1]. BM tena dāni kāçcitjā paribhuñjāhi(M °ti)ti ‖ tena dāni tā °kaṃ pi vānaṃ ca pi° B °taṃ ta°. — 9[2]. BM °dehi kaṭu° M °lehi dvijihvendriyehi pratyā °ahu āçvādānugṛihitu ‖ B °svādānugṛiddhatā tā°.

11. M jñāni ca pā° BM °pibanāni pitvā ‖ so°. — 12. M °tāni phalaphalāni pā° khalāni ca kaṇṭhasutrāṇi ca hastasutrāṇi ca u BM °rāṇi bhoja° M °asmākam āçra°. — 15. M °vācat ‖.

16. B °kaṃ udapāni saṃ° M °kaṃ udupāni sacāri° BM °etāni uda(M °du)pānāni ādā° kaṃ udayaṃ pra° BM °çramaṃ te(M °me) na upadarçayiṣhyamī ‖. — 18. B °nāṃ ā° M °udayam āçra° BM °maṃ praviṣhyāmaṃ ti ‖. — 20. M mama çriñanī mā° BM °ca udayaṃ mṛigā° M °vahanti nā°.

वहन्ति नाहं अत्र प्रविशामि ॥ सा दानि नलिनी एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य हस्ते गृह्णति कण्ठे गृह्णति आलिंगति चुम्बति प्रलोभेति च ऋषिकुमारो च ताये नलिनीये मूर्धातो उपादाय यावत्पादेषु निमित्तं पश्यति । अन्यादृशा स्वकानि जटानि अन्यादृशानि नलिनीये अन्यादृशं रूपं पश्यति अन्यादृशं नलिनीये अन्यादृशं
5 स्वकं मुंजमेखलं अन्यादृशं नलिनीये अन्यादृशानि स्वकानि हस्तसूत्राणि पश्यति अन्यादृशानि नलिनीये ॥ सा दानि ऋषिकुमारेण सार्धं आलापसंलापं कृत्वा विश्वासं च संभावयित्वा प्रेमं च संजनयित्वा यथोक्तं भगवता ॥

पूर्वे वासनिवासेन प्रत्युत्पन्नहितेन वा ।
एवन्तं संजायते प्रेमं उत्पलं वा यथोदके ॥
10 यत्र मनं निवसति चित्तं चापि प्रसीदति ।
निष्ठां पण्डितो गच्छेया संतुष्टा मे पुरे मम ॥

तेषां संसारे संसरन्तानां दीर्घरात्रं कल्पसहस्रकोटीभिः परस्परेषां समागमो आसि भार्यापतियां तस्मात्तेषां सह दर्शनेन परस्परं प्रेमं निपतति ॥ सा दानि नलिनी एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य प्रलोभनाभिप्राया राजार्हाणि मोदकानि खादनीय-
15 भोजनीयानि च परिभुंजापेत्वा प्रणीतानि च पानकानि पायेत्वा आलम्बित्वा च चुंबयित्वा च कण्ठसमालम्बतो च कृत्वा अश्वयानं अभिरुहित्वा वाराणसीं प्रत्यागता ॥ एतां प्रकृतिं विस्तरेणारोचयति ॥ एकशृंगको ऋषिकुमारो पि आश्रमं गत्वा तां नलिनीं राजधीतां मूर्धातो समुपादाय यावत्पादेषु रंजनीयानि निमित्तानि मनसिकरोन्तो आसति नैव मूलफलानि आनेति न उदकं न काष्ठानि
20 न आश्रमपदं संमार्जति अग्निहोत्रं पटिजागरेति ॥

1. M °ṇṭhe lagneti â° to mûpâdâya° B °çyati a° — 3. BM °jaṭâni anyâdṛçâni nalinîye anyâdṛçâni vâ° M °paṁ paçyati anyâdṛçaṁ nalinîye anyâdṛçâni rupaṁ paçyati anyâdṛçaṁ svakaṁ muñjamekhalaṁ anyâdṛçâni svakâni hastasutrâni paçyati ‖ anyâdṛçâni nalinîye ‖ B °sûtrâni pa°.

6. M sa dâni tena ṛishiṇâ ku° BM °âlâpaṁ samâ° B °paṁ vitvâ° BM °viçvastaṁ ca saṁbhâ°. — 8. M °tpannehi°. — 9. M °tpaṁ vâ°. — 10. M °vasaṁti ‖ ci° B °vasanti ci°.

11. M nishṭhâ paṁḍito gacchennâ saṁ° B nishṭhâ paṇḍi° tuṭâ me° sahâ te°. —
12. M teshâṁ sansâre sansârantânâṁ° B °rghavâtrapalmas° BM °hasrâ koṭibhi(M °bhiḥ) paraspare° M °gamaḥ â° BM °bhâryâ(B °ryâṁ)patishâṁ abhût teshâṁ° B °nipyatanti ‖ M °nipâtyaṁti ‖. — 13. B sa dâ° M bhu dâ° lobhenâpi abhimâyâ râjâ° bhojanîyâni ca pari° BM °ṇîtâni ca pânakâni ca pâyatvâ alambi M °âlaṁbitvâ ca cuṁ° M °bayitvâ ca kaṇṭhe sa° çvayânam abhiruhya vâ° gato e°.

17. M °naraṁ mulapha° kaṁ na kâshṭhâni° B °daṁ saṁmârjati ‖ agni° M °traṁ pratipâkaroti ‖ B °tipâkaroti ‖

सो दानि ऋषिः [306ᵃ] तं कुमारं चिन्तापरं दृष्ट्वा पृच्छति ॥ न ते आदीप्तानि अग्नानि न ते उदकं आहृतं अग्निहोत्रं न जुहितं किन्तु ध्यानं ध्यायसि ॥ ऋषिकुमारो आह ॥ इह अन्यातो आश्रमातो ऋषिकुमारो संबहुलेहि ऋषिकुमारेहि सार्धं आगतो प्रासादिको दर्शनीयो शोभनेहि जटेहि अजिनेहि शोभनेहि काष्ठमयेहि इमसूत्रेहि शोभनेहि मुंजमेखलेहि मृष्टानि च मानं फलफलानि पानीयं च न एतृशं यथा आश्रमे मृगयूथे पि उटवे अच्छन्ति ते मया आश्रमस्य अमुकस्मिं प्रदेशे दृष्टा तेन च मे ऋषिकुमारेण सार्धं प्रीति संजाता कण्ठे च सो गृह्य मम प्रकाशं वक्त्रेण वक्त्रं प्रणिधाय शब्दं करोति तं मे जनये प्रहर्षं तमहं स्मरन्तो परिदीनवक्त्रो तेन विना न रमामि आश्रमे ॥ ऋषिणो दानि ऋषिकुमारस्य श्रुत्वा तदनुपि ॥ यादृशं अयं ऋषिकुमारो तेषां वर्णसंस्थानं आचिक्षति न ते ऋषिकुमारा स्त्रीहि ताहि भवितव्यं ॥ सो दानि ऋषि तं एकशृंगकं ऋषिकुमारं आह ॥ पुत्र न ते ऋषिकुमारा स्त्रियायो ताओ अवीनानोर्भिनि तपातो वारयन्ति । अभिमिमायो दूरातो परिवर्जयितव्या अन्तरायकरायो ब्रह्मचारिणां । मा तेहि सार्धं सनं करोहि आशीविषसमा तायो विषपत्रसमा तायो अंगारकर्षूपमा तायो ॥

सो दानि काशिराजा तं पुरोहितं आह ॥ नावासु अशोकवनिकानि रोपित्वा पुष्पफलोपेतेहि वृक्षेहि गंगाये प्रतिस्रोतेन तं आश्रमपदं गच्छाहि नलिनीये सपरिवाराये सार्धं ततो तमृषिकुमारं नावायमारोपित्वा आनेहि ॥ सो दानि पुरोहितो काशिराज्ञः प्रतिश्रुत्वा नलिनीं राजकन्यां पुरिमांतांमिकवेतिकाहि नावाहि विततवितानाहि चित्रदुष्यपरिक्षिप्ताहि ओसक्तपट्टदामकलापाहि धूपनधूपिताहि

1ᵃ. M °ṛṣihiṃ taṃ ku° BM °echati na°. — 1ᵇ. M °hrdāni ‖ agni° taṃ kiṃ iti radhyā sadhyāyati ‖ B °kintu . . . . vyāvadhyāyati ‖. — 3. M °bahulehi sārdhaṃ ° nīyo çobhanehi ja° jinehi çobhanehi kaṣṭhasutre ° ständehi çobhanehi muñ° B °mehalehi mṛṣ° M °dṛṣṭāni ca vāṇaṃ phala° B °mani phalaphalā° M °yaṃ ca naidṛçāṃ yathā° BM °kaṃ mṛgayuktaṃ M °yuthehi udaye acchanti(M °cchentī) te mayā ° deçe dṛṣṭvā tena ca me ṛṣ° B °saṃjāto kaṇṭhe° M °saṃjāte kaṇṭhe ° çaṃ jatehi gṛhya ma ca nānyavaktrena vaktraṃ° BM °çrame ṛ°. — 9. BM ṛṣiṇā dā° M °ni kaunā °tvā sta°. — 10. M °ayaṃ ṛṣiṇ° B °ācakṣati ‖ na° M °tāhi bhavi°.

11ᵃ. B °dāni ṛṣiṇaṃ taṃ° M °dāni vāsā tam ekaçṛṅgakam ṛṣikumāram āha ‖. — 11ᵇ. M putra naṃ te ° s tāro ṛṣikapāla° B ° s tāro ṛṣiṇ° M °labhonti tapato cāryantī ‖ B °to cāryanti ‖. — 12. BM °s tāro dū° yakarāyo bra° ṇāṃ mā°. — 13. BM °rohi asi(M aç) viṣasamā tāro viṣapatra(M °panna)samā tāro aṅgārakarṣūpa(M °rakarṣūpa tāro ‖. — 15ᵃ. BM dāni° M °hita āha ‖. — 15ᵇ. BM °kāni rāpetvā pu° M °topetāni vṛ° B °lopetehi kakṣe° M °çrotena tam āçra° BM °yaṃ ārū(M °ruruhitvā ā°.

17. M °çirājño pratiçru ° purimatamgikavetimhi nāvāhi vi° B °purimantaṃgikavetināhi nāvāhi vi° M °citradoṣya° BM °kṣiptā o° M °lāpāna dhupitāhi na° saparivārām āruhitvā ° çrotena tahiṃ saṃmīñjanto āçra°.

मुक्तापुष्पावलीयेहि सपरिवारां आरूपयित्वा नौकाये प्रतिस्रोतेन तं साहंजनिं आश्रमपदं गतो ॥ तेन दानि तस्य आश्रमपदस्य समीपे नावानि स्थापेत्वा सा नलिनी राजकन्या एकशृंगस्य ऋषिकुमारस्य सकाशं विसर्जिता गच्छ त्वं ऋषिकुमारमानेहि ॥ सा दानि नलिनी राजकुमारी नावातो ओतरित्वा सपरिवारा तत्राश्रमपदे नानाप्रकाराणि वनकुसुमानि च वनकिसलयानि च प्रलोभेन्ती आसति । तां पि च दृष्ट्वा ततो आयमातो मृगपक्षिणो उत्र[307ᵃ]स्तकानि भीतानि मुंचन्तानि दिशोदिशं प्रधावन्ति ॥ ऋषिकुमारो पि तानि मृगपक्षिणानि उत्रस्तकानि दृष्ट्वा तं प्रदेशं गतः । ततो तां पश्यति नलिनीं राजकुमारीं सपरिवारां वनकुसुमानि च वनकिसलयानि च प्रलोभेन्तीं ॥ दृष्ट्वा च पुनर्येन नलिनी राजकुमारी तेनोपसंक्रान्तो ॥ नलिनीये ऋषिकुमारो भूयो अभिनन्दितो कण्ठे च लग्नो भूयो च आलिंगितो चुंबितो च मोदकानि च खज्जकप्रकाराणि च परिभुंजित्वा रसायनानि च पानकानि पिबित्वा नलिनीये सार्धं तां नावां आरूढो ॥ नलिनी आह ॥ इमे अस्माकं आश्रमे उदके संचरन्ति ॥ सो ताये प्रलोभेत्वा नावायानेन वाराणसीमानीतो । पुरोहितेन ऋषिकुमारस्य नलिनी पाणिग्रहं कृत्वा दिन्ना ॥ सो ताये नलिनीये सार्धं आरमति क्रीडति न च वन संयोगं गच्छति । जानाति वयस्यो मे ऋषिकुमारो ति ॥

सो दानि ताये नलिनीये सार्धं तस्यां नावायां साहंजनिमाश्रमपदं गतः ताये च मातरे मृगीये एकशृंगको ऋषिकुमारो नलिनीये राजकुमारीये सार्धं आगच्छन्तो दृष्टः ॥ सा दानि पुत्रं पृच्छति । पुत्र कहिं सि गतो ति ॥ सो दानि आह ॥ इमस्य मे वयस्यस्य आश्रमं गतो ति ॥ एषो मे वयस्य अग्निं प्रदक्षिणीकृत्वा उदकेन पाणिना गृहीतो ति ॥ तस्या दानि मृगीये एतदभूषि ॥ न खलु

1. BM °pe nâvâ nidhape(M °nipate)tvâ sâ ° jakanyâ e° M °rṣita gacchamtam ṛ° B °rekumam ṛṣikumâra ânehi sâ°. — 5. BM °te âçra° M °de nânâprakârâni vanaku° BM °sumânâni ca vanakiçalakâni ca pralobhenti âsati (M °pravobhamti âsamti) |.

6. BM tâni ca dṛ ° nmuñcatâni diço° M °dhâvamti | B °nti ṛ°. — 7. B °ṇâni utrasantâ° M °ṇâni samtrasamtâni dṛ° B °gataḥ ta°. — 8. BM °te tam paçya ° kiçalâni(B °ni ca) pralâpenti dṛ°. — 9. M °samkrâmta B °nto na°. — 10. M °ndito kamṭhe lagno bhûyo ca â ° kâni ca shajja ° chânâ ca pâ ° rûḍham tâm nâvâm âruhi âsati |.

13¹. M krîḍati nati°. — 13². BM °âçrame u° M °caramti. — 13³. B °pralâbhe°. — 14. BM °liniye pâṇi°. — 15. B °dati na vana sam° M °ḍati na va sam°.

17. BM so dâni tâye naliniye sârddham tâm nâvâm sâ° M °janim âçra° B °çramampadam° M °dam gato tâye ca mṛgîye mâtare e° B °mâtaramṛ° M °dṛṣṭo B °shṭaḥ sâ°. — 19¹. B °cchati pu°. — 19². M putra ka saha kim si°. — 20¹. M °vayasya âçra° B °vayasyâsya â°. — 20². M °vayasyo agnim ° kshiṇîkṛ° B °gṛhîtam ti ta°.

21¹. BM tasya dâ°. — 21². M khalu ° ro vayasya samjñâ° BM °tena te saha(M °sho) bhâryâ a° M °kshinîmkṛ ° pânigṛ°.

पुनरयमृषिकुमारो वयस्यं जानाति भार्या वा इयं च कन्या अयं च ऋषिकुमारो पुरुषोत्तमो एतेन तु एषा भार्या अग्निं प्रदक्षिणीकृत्वा उदकेन पाणिगृहीता भार्या लब्धा ति ॥ तत्र को मे ऋषिकुमारस्य एतमर्थं संबोधये यथा न एष ऋषिकुमारो काशिराज्ञो एषा धीता नलिनी नाम तव भार्या दिन्ना ति ॥ तत्र च साहंजनिस्य आश्रमपदस्य हेष्टा गंगाकूले प्रतिव्रतानां तापसीनां आश्रमपदं प्रविष्टो ऋषिकुमारो तापसीहि वारियति ॥ मा तुवं अत्र आश्रमपदे प्रविशाहि त्वं पुरुषो एषो च स्त्रीणां प्रतिव्रतानां ब्रह्मचारिणीनां आश्रमो ति न लभ्यं अत्र पुरुषेण प्रविशितुं ॥ सो दानि ऋषिकुमारो तां तापसीं पृच्छति ॥ को वा स्त्री पुरुषो वा ति ॥ तस्य ताये तापसीये स्त्रीधर्मो च आचिक्षिता न एष तव वयस्यो न एष ऋषि[307b]कुमारो एषा स्त्री नलिनी नाम राजकुमारी काशिराज्ञो धीता त्वं च पुरुषो मृगीतो उत्पन्नो ततो त्वं न जानासि एषा तव उदकेन भार्या दिन्ना त्वं च एतस्या पति नो लभ्या युष्माभिः अन्यमन्यं त्यजितुं ॥

सो दानि ऋषिकुमारो तासां तापसीनां श्रुत्वा नलिनीये सार्धं साहंजनिं आश्रमपदं पितुः काश्यपस्य ऋषिस्य सकाशं गतो पितुः पादां वन्दित्वा सार्धं नलिनीये एतां प्रकृतिं सर्वां आरोचयति ॥ ऋषिस्य एतदभूषि ॥ न शक्यति ऋषिकुमारो नलिनीये विना इह आश्रमपदे प्रतिवसितुं परस्परस्य एते बद्धसंजाता स्नेहसंजाता ॥ सो दानि तं पुत्रं एकशृंगं ऋषिकुमारं आह ॥ पुत्र एषा तव नलिनी राजकुमारी अग्निदेवं साक्षीकृत्वा उदकेन पाणिगृहीता दिन्ना । एषा ते भार्या त्वं च एतस्या पतिः । न लभ्या युष्माभिः परस्परस्य त्यजितुं । गच्छ एताय सार्धं वाराणसीं नगरं ॥ ते दानि ऋषिस्य पादां वन्दित्वा प्रदक्षिणीं च कृत्वा

3. BM °tra ko me ṛṣi° evam arthaṃ° yathā na me eṣa° ro kāçirājño° B °nāma tatra bhāryā dinnā |. — 4. M °haṃjaniye ā° B °gaṃgākule° M °gaṃgākule pativra° B °dāni gacchāma | tena dāniṃ tasu tāpasīnāṃ āçramapadaṃ gatā tatra ca tāpasīnāṃ āçramapadaṃ pravi° BM °hi vārayati mā°.

6. M mā bhuve a° BM °tvaṃ puruṣo eṣāṃ ca° M °strīṇāṃ pativra° cāriṇāṃ ā° B °bhyaṃ | a° M °puruṣeṇa praviçituṃ || B °taṃ so°. — 8². M °ro tān tāpa°. — 8³. B °sho vā yāti ta° M °sho vā pi ta°. — 9. M °sīyaṃ strīdharmā ca ācikṣati naiṣa tava vaya° B °çirājñā dhī° °nno tato taṃ na jā° M °dinnaḥ tvaṃ cāsyā°.

13. M °ro tāsāṃ tāpa° BM °çrutvā nalinīyaṃ(M °yata) sārdhaṃ sāhaṃjaniṃ āçra° B °pade pituḥ kāçya° BM °ṛṣisya sakā° M °nīya e° B °okāṃ pra° M °taṃ sarvaṃ āro° BM °ti ṛṣi°. — 15³. M °çakya ṛṣi° prativasituṃ paraspa° B °prativasituṃ° M °ddhasaṃjātāsnehasaṃjātā B °ddhasaṃjātasnehasaṃjātā |.

17¹. M °çṛṅga ṛṣi° °māraṃ āha |. — 17². BM °eṣā te° M °va nalinī° BM °devaṃ sā° °udakaṃ ca pā° M °dinnāḥ |. — 18. M etasyāṃ bhāryāṃ tvaṃ ° patir na la° B °patiṃ na°. — 19¹. M °labhya yu°. — 20. M °dāni vanditvā pra° BM °ṇāṃ ca nāta° M °sīṃ gato gatvā kāçirājño upasaṃkrāntā rā° B °ntā rā°.

मातरं च अभिवादेत्वा वाराणसीं गता गत्वा काशिराज्ञो उपसंक्रान्ता ॥ राज्ञा ऋषिकुमारस्य अनुरूपं गृहं दिन्नं परिवारं च उपस्तरणमल्याभरणं च सर्वाणि च उपभोगपरिभोगानि च युवराज्येनाभिषिक्तो ॥

सर्वे क्षयान्ता निचयाः पतनान्ता समुच्छ्रयाः ।
5 संयोगा विप्रयोगान्ता मरणान्तं पि जीवितं ॥

सो दानि काशिराजा कालधर्मेण संयुक्तो कालगतो एकशृङ्गेण वाराणस्यां राज्यं प्रतिलब्धं ॥

तेन दानि नलिनीये मूलातो यमकाला द्वात्रिंशत्पुत्रा जाता । अपराणां पि देवीनां मूलातो सातिरेकं पुत्रशतं जातं ॥ धर्मेण राज्यमनुशासयित्वा चिरं 10 दीर्घरात्रं ज्येष्ठपुत्रं राज्ये भिषिंचित्वा पुनः ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो ॥ तेन दानि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगसमनुयुक्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन बाहितकेन मार्गेण चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पंचाभिज्ञा साक्षात्कृता ॥ सो दानि कालधातुं समतिक्रमित्वा कायस्य भेदात् ब्रह्मदेवनिकाये उत्पन्नो ॥

भगवानाह ॥ यस्तेन कालेन काश्यपो ऋषिरेष स शुद्धोदनो अभूषि । या 15 सा मृगी एषा सा भिक्षवो महाप्रजापती अभूषि । यश्च काशिराजो भूदेष एव महानामो शाक्यो भूत् । यश्चैकशृंगको ऋषिकुमारस्तदाहं एव अभूव । या च नलिनी ना[308*]म राजकन्या एषैव यशोधरा अभूषि ॥ तदापि एषा आत्मानं अलंकृत्वा मम प्रलोभेति । एतरहिं पि एषात्मानं अलंकृत्वा मम प्रलोभेति ॥

नलिनीये राजकुमारीये जातकं समाप्तं ॥

1. M rājño ṛi° starasya pratyācaraṇaṃ° B °tyāvara°. — 4. B °yāntā vica° M °nicayā pa° BM °ochrayāḥ saṃ°. — 5. B °ṇānta hi ji° M °ṇānta hiṃ ji°.

6. B °rmeṇa saṃko kā° M °kto kāsagato rākaçṛiṃ° B °çriṃgeṇa vā° M °pratilaṃbdhaṃ ‖. — 8ᵃ. B °lāto — matmighā triṃ° M °yamapārā dvā °jātāḥ ‖. — 8ᵇ. M °eṣāṃ mūlāto sātire°. — 9. M °ṇa rājyaṃ anu° B °ṇa rājyaṃṃ anu° M °ayi ciraṃ° BM °jyeshṭapu° M °jye 'bhi ° shipravrajito ‖. — 10. M °yugam anuyuktena pūjya °vyāyamañtena vā° B °vyāyapantena vā° M °sākshikṛtā ‖.

12. M °dhātu sama ° bhedād brāhmaṇa de° B °brāhmo de° M °tpannaṃ ‖. — 14ᵃ. M °tena tena samayena kāçyapo nāma ṛiṣhiḥ eṣha° ‖. — 14ᵇ. M mā sā mṛigī evā sā bhi° B °pati gau° M °gautami°. — 15. B °rājño bhūd e° M °d eshaivaṃ ma ° çākya 'bhūt ‖ B °çākyā bhūt ‖.

16ᵃ. M °çriṃgo ṛi ° evaṃ bu°. — 16ᵇ. B °rājakaññyā°. — 17. M °eshā ātmaṃ a°. — 19. M iti çrīmahāvastuavadāne nali°.

भिक्षू भगवन्तमाहन्सु: ॥ पश्य भगवन् यथेयं यशोधरा राज्ञा शुद्धोदनेन अननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या ति वोसृष्टा ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षव: एतरहिमेव एषा यशोधरा राज्ञा शुद्धोधनेन अननुयुंजित्वा अनपराधी वध्या वोसृष्टा । अन्यदापि एषा यशोधरा इमिना राज्ञा शुद्धोदनेन अननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या वोसृष्टा ॥ भिक्षू आहन्सु: ॥ 5 अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

अतीतमध्वाने अनुहिमवन्ते महावनखण्डे तत्र माण्डव्यस्य ऋषिस्य आश्रमपदं चतुर्ध्यानलाभिनः पंचाभिज्ञस्य महाभागस्य मूलोपेतं फलोपेतं पुष्पोपेतं पत्रोपेतं पानीयोपेतं मृगपक्षिशतसहस्रेहि निषेवितं ॥ अथ खलु भिक्षवो माण्डव्येन ऋषिणा ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे शुद्धपाकेहि फलेहि परिभुक्तेहि बहुतरेण च पानीयेन 10 पीतेन अभिष्यन्देहि धातुहि उत्पलकुण्डके सशुक्रं प्रस्रावं कृतं ॥ अथ खलु भिक्षवो अन्यतरा मृगी ऋतुमती तृषायां श्रान्ता पानीयसंज्ञाय ततो उत्पलकुण्डकातो तमृषिस्य सशुक्रं प्रस्रावं पीतं । अशुचिम्रक्षितेन च मुखतुण्डकेन स्वकं योनिमुखं परिलेहति । अचिन्त्यो सत्वानां कर्मविपाकः । ताये मृगीये तं शुक्रं रुधिरं च संमूर्छित्वा कुक्षिं प्रतिलब्धं ॥ सा दानि तस्यैव आश्रमपदस्य परिसामन्तेन चरति 15 परिभ्रमति च ॥ सा दानि कालेन च समयेन च दारिकां दर्शनीयां अपुत्रा-वक्षाग्रां परमया शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागतां गौरीं नवनीतपिण्डसंनिभां प्रसूता ॥ सा दानि मृगी तां दारिकां प्रसूता च तेन च ऋषिणा तं द्रव्यं दृष्टं ॥ तस्यैतदभूषि ॥ कुतो इमस्यातिरश्चानगताये मृगीये मानुषं अपत्यन्ति ॥ समन्वाहरित्वा ऋषिणा पंचाभिज्ञानां ज्ञानं प्रवर्तेति ॥ सो दानि ऋषि माण्डव्यो 20

1¹. B bhikshu bha° M bhikshur bhagavantam âhu° B °ranta âhamsuḥ pa°. — 1². M °yu-jitvâ aparyâvagâhetvâ ana° B °jyitvâ parya° M °osrishto | aaṛadâ° (l. 4). — 3. B °yu-jitvâ ana°. — 4. M °pi evâ ya° dharâ etinâ° B °dharâ eminâ° M °nena ananuyuñjitvâ aparyya°. — 5. BM bhikshu â°.

6¹. M °gavan | . — 6². M °kshavaḥ B °kshavo a°. — 7. M atîtam adhvâne° B °hâvanashaṇḍe tatra maṇḍa° M °hâvanakhaṇḍe tatra maṇḍavya° B °mûlopetam | pha° M °gapakshigaṇaça°. — 9. B °vo maṇḍa° M °vo maṇḍavye ° shyandehi dha° B °shyande dhâ° M °utparakundake° B °ṇḍakehi sa° M °çukraprasrâvam°.

11. M °pâniyam samjñâya tataḥ utparakundakâto tam ṛishi° B °ṇḍakakâto° B °prasrâvam° M °prasrâvam tîtam. — 13. M °tuṇḍake° B °parilekhasi | M °parilekhesi. — 14¹. B acintyam sa° M acintya sa° pâke ta°. — 14². M toye mṛi° B °mṛigi tam° BM °rudhi° M °sammûrcchitvâ° B °kukshi pra°.

16. M °lena ca dâ° drâsakṣam pa° B °paramapâṇḍubha° M °abhavatayâ° BM °gauri nava° M °nîtapiṇḍasam° prasutâḥ | . — 18. M °kâm dvasutâm ca te° B °sûtâm ca tena ca rishi° BM °dravyena drishṭvâ ta°. — 19¹. M °aya tirecchâ° patyani ti B °a ti sa°. — 20. B °shi maṇḍa°.

पंचाभिज्ञो महाभागो समन्वाहरति ॥ इह मम [308^b] अत्र आश्रमपदे अन्यस्य पुरुषस्य प्रचारो नास्ति । एषा च मृगी इमहिं एव मम आश्रमपदे जाता संवृत्ता तथान्यान्यपि मृगपक्षिशतानि इह वनखण्डे संवृत्तानि नैव मम क्वचित् मृगो वा पक्षी वा अन्यवनखण्डं गच्छति न चान्यातो वनखण्डातो कोचित् मृगपक्षी इहा-
5 गच्छति । इह एते वनखण्डे मृगपक्षिगणा जाता च संवृत्ता च संवृद्धा च अभिरता च अमनुष्यचरितं च वनखण्डं । अमुककाले मया ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे पक्वा-सुपक्वानि च फलफलानि परिभुक्तानि सुशीतलं च बहुतरं पानीयं पीतं । ततः मे भिष्यन्दीहि धातूहि उत्पलकुण्डके मशुकं प्रस्रावं कृतं एताये मृगीये तृषिताये तं मशुकं प्रस्रावं पानीयसंज्ञाये पीतं । ततो एताये मृगीये कुक्षिं प्रतिलब्धं । मम
10 एष अंगनिस्रावो ॥ तस्य ऋषिस्य माण्डव्यस्य तत्र दारिकाये अतिप्रेमं संजातं ॥ तेन सा दारिका वल्कलेन गृह्य आश्रममानीता । मातापि मृगी पृष्ठतो न्वेति ॥ तेन दानि ऋषिणा ताये दारिकाये तं नाभि फलशस्त्रकेण छिन्नं मानुषिकाये च नं केलायनाय केलायन्ती ताये वनमृगीये स्तनाचूषणं आसति । सो पि नं ऋषि क्षुद्रपाकानि फलानि मुखे पीडेति कालेन कालं तैलेनाभ्यंगेति सुखोद-
15 केन स्नपेति ॥ संवर्धमाना च सा दारिका ताये मृगीये तेन च ऋषिणा अतीव तं वनं शोभेति सा च नां माता जिह्वाये परिलिहति ॥ यत्र काले सा दारिका विवर्धमाना पादेहि पि चक्रमति ततो यत्र यत्र पादा निक्षिपति तत्र तत्र ताये दारिकाये पूर्वोपचितेन शुभस्य कर्मस्य विपाकेन पद्मानि प्रादुर्भवन्ति ।

1. B iha mama putra ° pracāra nāsti | . — 2. BM °imamhi evam mama ā° B °çramapadam jā° M °jātāḥ | saṁvṛitāḥ ta° BM °thānyānapi mṛi° M °naivam mama kva° B °go vā pakshi vā anyavanashaṇḍam° M °kshi vā anyavanakhaṁḍakam gacchati | tadānyato vana° B °ānyanto vanashaṇḍā° BM °to kvaci° M °t mṛigāpakshi i°. — 5. B °ete vanashaṇḍe° M °ete vanakhaṁḍe mṛi° tā ca abhi° BM °manu(B °nushya)carite ca vanakhaṇḍe mau°.

6. M °shmāṇām paçci° BM °lāni ca pari° M °hutalam pā°. — 7. M tato me bhishyandamāndehi dhā° B °shyantehi dhā° M °utpalakuṇḍake çaçukrapraçrāvam° B °ṇḍake maçukram prasrāvam kṛi° M °tṛishitāye °vam pīnīya°. — 9^a. B °kukshi pra°. — 9^b. B °nisrāvo ta°. — 10. B °shiṣya maṇḍa° M °shisya maṁḍavya°.

11^a. B °āçramapadam ā°. — 11^b. M °pṛishṭhato anveti | . — 12. M te dā° B °tam nālaphalam çastra° M °tam nālaphalaçastrakena ° mushikāye vaamanam keḷāyanakeḷāyanti | tā° B °nam keḷāyanāya keḷāyanti tā ° stanamūcanam ā° M °stanacuṁcanam āsati | . — 13. BM so pi tam ṛishi(B °shī) kshu° B °deti | kālena kā° M °kena snāpeti B °peti nam°. — 15. M samvaddhamānā° B °varddhamānā° M °ṛi atena ca ṛi ° tīvam tam vanam çobhati | sā ca tām mātā° B °çobhati sa ca nam mātā° BM °likhati ya°.

16. M °vivaddhamānā° B °mati | tato° M °mati | tataḥ yatra yatra pā ° ti tatra tatra tasyā dārikāyā pūrvopacitenā çu ° rbhavanti sa°.

क्रमणेन च आश्रमपदे तस्य ऋषिस्य ताये दारिकाये पर्याहिण्डन्तिये पद्मपङ्क्ती उत्थापिता पद्मवनमिव शोभति तेहि च पद्मेहि सा दारिका क्रीडति दृष्टेनापि तुष्टा अण्वति ॥ तस्य दानि ऋषिस्य तस्या दारिकाये तं शुभकर्मविपाकतो क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि दृष्ट्वा विस्मयं संवृत्तं अहो दारिकाये ऋद्धीति यत्र यत्र क्रमां निक्षिपति तत्र तत्र प्रासादिका[309a]नि दर्शनीयानि पद्मानि प्रादुर्भवन्ति कृतपु- 5
ण्याये इमाये दारिकाये भवितव्यं पूर्वं दक्षिणीयेषु अवरुप्तकुशलमूलाये यस्या इमं एदृशं अनुभावं ॥ तेन दानि ऋषिणा ताये दारिकाये पद्मावतीति नामं कृतं ॥

सा दानि संवर्धमाना ताये मातरे सार्धं तस्याश्रमस्य परिसामन्तेन अण्वति । यतो यतो सा मृगी चरमाणा अण्वति ततो ततो सापि दारिका ताये मातरे 10
सार्धं अण्वति मृगेहि च मृगपोतकेहि च सपरिवारा क्रीडन्ती अण्वति ॥ यदा च बुभुक्षिता भवति ततो ताये मातरे सार्धं तमाश्रमं आगच्छति अपरेहि मृगेहि मृगीहि च मृगपोतकेहि च सपरिवारिता । ततो सो ऋषि आश्रमगताये मृगीये मृष्टमृष्टानि फलानि देति मृष्टमृष्टानि च पानकानि देति ॥ सा दानि फलफलानि स्वयं पि खादति अपरेषां मृगपोतकानां देति ॥ यदा सा दारिका तस्याश्रमे 15
शयिता भवति ततो ते मृगपोतका च मृगपोतिका च दारिकां अनुपरिवारित्वा शयन्ति यदा च चरितुकामा भवन्ति ततो तां दारिकां मुखतुण्डकेन प्रतिबोधयन्ति ॥ यतो यतो मृगा चरन्तो अण्वन्ति ततो ततो सा दारिका तेहि मृगेहि मृगपोतकेहि मृगपोतिकाहि च सार्धं क्रीडन्ती अण्वति । यतो यतो सा अण्वति

1. BM °kramapadaṁ tasya ṛṣi° °ṛddhihiṇḍantiye padmehi paṁktihi u° B °ntiye padmehi ahaki u° M °daṇḍā na dā°. — 3. M °samya saṁ° B °jātaṁ | aho° BM °kāye ṛddhiti- (B °ti |) yatra yatra(M °tra caṁ) kramāṇi kehi° M °dikā darça ° ṛddhavaṁti kṛtapuṇyāni imā° B °nti | kṛtapuṇyāhi imā° BM °vyaṁ | pūrvaṁ(M °rva) da° B °ṇīyeṣu° M °olupta° BM °tāye yasya i° BM °nubhavaṁ te°.

7. M °ye padmāva°. — 9. M °rddhamānā tāye° B °mānānī tāye° M °mātaraṁ sā° B °paribhrama°. — 10. BM °gī caramāṇā aṇvati | tato tato(M °taḥ) sā pi° M °krīḍaṁti a° B °ḍanti a° BM °ṇvati ya°.

11. BM °vati | tato tāye(B °te tato ye) mā°. — 13. M tataḥ so° B °so ṛṣi° M °çramapadaṁ gatā ° lāni phalāni deti° BM °ca phalapānikā(M °nakāni) ca deti | . — 14. M °lāni ca svayaṁ° B °yaṁ rikhā°. — 15. M °sā dārikā tatrā° BM °ti | tato° B °te mṛgapotakā ca dārikāṁ° M °çayaṁti | yadā ca caritukāmā bhavaṁti tataḥ tāṁ° B °takāmo bhavanti | tato° M °dhayaṁti.

18. M yataḥ yato mṛgā caraṁtā aṇvati tataḥ tato sā dā° B °nto aṇvati | tato tato sā dā° M °kehi ca sārddhaṁ krīḍati aṇvati B °kehi mṛgapotikehi ca sārddhaṁ krīḍanti aṇvati | . — 19. M yato yataḥ sā aṇvati tato tataḥ sa° B °ti | tato tato sa ° kramantesu pa° M °kramatesu pa° ṛddhavaṁti | .

ततो ततो समन्तेषु क्रमकेषु पद्मानि प्रादुर्भवन्ति । सापि दारिका तत एवन्तानि पद्मानि गृह्य स्वयं च आबन्धति तेषां च मृगपोतकानां पद्मानि आबन्धति ॥ एवं सा तेहि सार्धं क्रीडन्ती तहिं आश्रमपदे संवर्धते परस्परं विनापि न रमन्ति ॥ यं कालं सा दारिका विज्ञप्राप्ता ततो तमृषिस्य आश्रमं सिंचति शोधेति नाना-
5 प्रकाराणि मूलविकृतीनि आनेति पत्रविकृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति पुष्पवि-कृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति फलविकृतीनि नानाप्रकाराणि आनेति उदक-मानेति काष्ठं वा समिधानि वा आनेति । तं च ऋषिं तैलेनाभ्यंगेति स्नापेति । अग्निहोत्रं से पटिजागरेति तं च ऋषिं नानाप्रकारेहि मूलेहि च पत्रेहि च पुष्पेहि च [309b] फलेहि च परिविसति । नानाप्रकाराणि च फलपानानि आनयति । यतो
10 यतो च तत्राश्रमपदे गच्छति यतो यतो गच्छति मूलहारिका वा पत्रहारिका वा पुष्पहारिका वा फलहारिका वा ततो तेहि मृगपक्षीहि परिवारिता आगच्छति ॥

कदाचित्सा पद्मावती तेहि मृगपक्षीहि परिवारिता उदकहारिं गता का-म्पिल्लको च राजा ब्रह्मदत्तो बलाग्रेण सार्धं मृगव्यं अन्वन्तः तं प्रदेशं उज्झितो वातजवसमेन तुरंगेन मृगमनुजवन्तो । तेन मृगेन सो राजा ब्रह्मदत्तो वनखण्ड-
15 मुपनीतः ॥ यथोक्तं भगवता धर्मपदेषु ॥

गतिर्मृगाणां प्रवनं आकाशं पक्षिणां गतिः ।
धर्मो गतिर्विभावीनां निर्वाणं महती गतीति ॥

सो मृगो तत्र वनखण्डे नष्टो ॥ तेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वनखण्डे तं मृगं मार्ग-

1. M sâ dârikâ tadâ evaṃ tâni padmâni gṛi° B °rikâ tataḥ e° BM °yaṃ ca âbandha-(M °badhnaṃ)ti | teshâṃ mṛi° bandheti | . — 2. B °krîḍanti ta° M °krîḍaṃti tehiṃ°. — 4. BM °çodheti | nânâprakârâṇi mû° neti(B °ti |) pushpavikṛitîni âneti phalavikṛitî-(M °tâ)ni nânâprakârâṇi âneti(M °ti ||) udakam â(M °dakâ)neti(B °ti |) kâshṭam vâ (M °shṭhâni vâ) sa°.

7. BM °ṛishi tai° M °bhyaṃgi snâyeti. — 8. BM °traṃ me paṭi(M °ti)pâkaroti (M °ti ||) taṃ° B °ṛishi nânâpra° M °ṛishiṇâ nânâprakârehi mûlehi ca phalehi ca patrehi ca pariviçati B °viçati | . — 9¹. B °pânâni vâ â° M °ni ca â°. — 9². B °çramapade° M °çrati yato yataḥ gacchati mûlahârikâ vâ pushpahârikâ vâ phalahârikâ vâ patrahârikâ vâ gacchati || tato° B °trahârikâri vâ pu° phalahârikâ vâ gacchati tato° mṛigapakshihi parivârito â° M °kshihi sparivârikâ â°.

12. M °sâ paramâ° BM °tehi mṛiga(B °ge)pakshihi pari° viṃgatâ kâ(M °tâ || kaṃ)-pilla° vyaṃ anvataḥ(M °to) taṃ° B °ujhitvâ vâ° tvâ° ujhivâtajavena° M °turagavegena mṛiga° B °raṃgeṇa mṛiga anu°. — 14. B °tto vanashaṇḍa° M °tto vanakhaṃḍam upanîto || . — 15. B tatho° BM °shu ga°.

16. M gatir mṛi° BM °plavanaṃ â°. — 17. B dharmâ gatir vibhâtî° M °rmo gati vibhâtî° mahatâṃ gatîti | . — 18¹. M °mṛigo tatra vanakhaṃḍe nashṭo° B °shṭo te°. — 18². M tatra

तेन तहिं उदककूले पद्मावती दृष्टा कृष्णाजिनेन निवस्ता उत्तरासंगिका च
उदककुम्भेन गृहीतेन पद्मेन च शोभनेन हस्तगतेन प्रासादिका दर्शनीया परमया
वर्णपुष्कलतया समन्वागता । यत्र यत्र च क्रमाणि निक्षिपति तत्र तत्र पद्मानि
प्रादुर्भवन्ति मनोरमाणि सुदर्शनीयानि । दृष्ट्वा च पुनर्मिथवो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य
पद्मावतीं ऋषिकुमारीं एतदभूषि ॥ अहो कन्यायाः रूपवर्णं अनुभावं यत्र 5
यत्र क्रमाणि निक्षिपति तत्र तत्र पद्मानि प्रादुर्भवन्ति अतीव बहुरमणीयानि
प्रासादिकानि दर्शनीयानि का नु खल्वियं भविष्यति देवकन्या वा नागकन्या वा
किन्नरकन्या वा मानुषी वा इयं भविष्यति अमानुषी वा । यं नूनाहं उपसंक्रम्य
परिपृच्छेयं ॥

अथ खलु मिथवो राजा ब्रह्मदत्तो येन पद्मावती ऋषिकुमारी तेनोपसंक्रमित्वा 10
पद्मावतीं ऋषिकुमारीमेतदवोचत् ॥ भद्रे का त्वं कस्य वासि ॥ एवमुक्ते
मिथवः पद्मावती ऋषिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदवोचत् ॥ अहं खलु ऋषि
पद्मावती नाम ऋषिकुमारी माण्डव्यऋषिस्य धीता मूलफलभोगिकस्य वनवा-
सिस्य ब्रह्मचारिस्य ॥ एवमुक्ते मिथवः राजा ब्रह्मदत्तो [310ᵃ] पद्मावतीं ऋषि-
कुमारीमेतदवोचत् ॥ केवरूपा ते भद्रे भोजनविधानानि उपवने निवसन्तीये 15
येनासि एवं उपचितशरीरा कीदृशानि ते वस्त्रविधानानि येन ते चैवं सुकुमा-
रवर्णनिभा ॥ एवमुक्ते मिथवो पद्मावती ऋषिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतद-
वोचत् राज्ञो वस्त्राणि परामृशन्ती ॥ मूलफलानि यथाकाममाहारं अजिनानि
प्रावरणानि एवं सूक्ष्माणि यादृशानि इमानि न च अजिनानि ॥ एवमुक्ते मिथवः

tena ṛṣi ° itena vanakhaṇḍe taṁ ° kūle padmāvatī ° B ° dṛṣṭvā kṛ ° M ° ahaṃ kṛ ° nivastra
stta ° B ° nivasta utta ° M ° çobhanena hasta ° B ° bhanena ca hasta ° M ° nīyā paramāye pu-
shkalavarṇatāye samanvāgatāḥ B ° pushkarata °. — 3. BM ° yatra caṅkra ° M ° rbhavaṁ-
ti | manoramāni sa ° B ° ṇi sudarçanīyāni dṛ ° M ° rçanīyāni dṛ °. — 4. B dṛshṭvā
° ca | pu ° M ° puna bhi ° sya padmāvatiṁ rājakumārim eta ° B ° tiṁ rājaku °. — 5. M ° nyāyā
rūpavatiṁ ṛddhyānu ° B ° ntaṁ ṛddhyānubhā ° BM ° yatra yatra caṅkra ° M ° rbhavaṁti |
ati ° B ° nti | atīva ca cakshu ° teyaṁ bhavishyati | devakaññyā vā nā ° nnarakaññyā vā mā °
BM ° iyaṁ rūpaṁ bha ° B ° shyati | a ° M ° amānushā vā.

8. M yaṁ nūnāhaṃ ° . — 10. M ° yena padmāvatī nāma ṛṣi ° tvā padmāvatīṁ ṛṣi °
B ° tvā padumāvatī ṛṣi °.

11ᵃ. M ° sya vāpi e °. — 11ᵇ. M ° kahavo padmāvatī ṛṣi ° mā rājā ° tad ucdeṣa | . —
12. M ° ṇḍavyo ṛshisya dhītā mūlaphalabhogika °. — 13. M ° kahavo rā ° B ° hmadatto
padmāvatī ṛṣi °. — 15. M ° bhadre bho ° B ° santiye na yenāsi ° M ° nī yena yena si ° etro
kī ° caiva sukumāro varṇa ° B ° kumārā varṇṇa °.

17. M ° vā rājāna bra ° BM ° cat | rājño ° M ° vastrāṇi parāmṛçati B ° mṛçanti mū °. —
18. M mūla ° B ° prāvaraṇāni evaṁ sūkshmāni yā ° M ° māni na a °. — 19. M ° kahavo
rājā bra °.

राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य एतदभूषि ॥ अविधिज्ञा इयं ऋषिकुमारी राज्ञो राजार्हाणां
वा वस्त्राणां नैव अस्य विशेषं अभिजानाति न राजानस्य नैव अजिनानां
विशेषं जानाति नापि राजार्हाणां वस्त्राणां विशेषं जानाति नापि मम तुरंगस्य ।
एषा च ऋषिकुमारी राजकन्या ममैषा भार्या अनुरूपा भवेया न शक्या मया
5 माण्डव्येन ऋषिणा अनभ्यनुज्ञाता पाणिनापि प्रष्टुं कुतो पुनरितो आश्रमातो
कम्पिल्लं नगरं नयितुं । माण्डव्यो ऋषि महाभागो शापेन मे सपरिवारं भस्मी-
करेय । यं नूनाहं पदुमावतीमृषिकुमारीमुपायेन प्रलोभयेयं ॥ पौराणानां च
भिक्षवो राज्ञां मृगव्येन गच्छन्तानां मधुसर्पिसंयुक्तानि सक्तूनि राजार्हाणि च मो-
दकानि च उक्कारिकानि च यमलकं पूरेत्वा अश्वपृष्ठे पल्लाणस्य पृष्ठतो बध्यन्ति
10 मा राजा अश्वेन एको अद्वितीयो वनेषु हृतो समानो क्षुधाय मरेय ॥ तेन
खलु पुनर्भिक्षवो समयेन राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य मधुसर्पिसंयुक्तानि सक्तूनि मोदकानि च
उक्कारिकानि च यमलकं पूरेत्वा अश्वपृष्ठे पृष्ठतो पल्लाणबद्धेन बद्धमभूषि ॥ अथ
खलु भिक्षवः राजा ब्रह्मदत्तो यमलकातो मोदकं उद्धरेत्वा पदुमावतीये अदा-
सि ॥ हन्त भद्रे इमानि अस्माकं फलानि ॥ सा दानि आह ॥ जाने कतमानि
15 शोभनतराणि फलानि युष्माकं वा अस्माकं वा ॥ सा दानि तं मोदकं परिभु-
ञ्जित्वा आह ॥ भगवं शोभनानि इमानि युष्माकं फलानि मृष्टानि रसवन्तानि
अस्माकं पुनः फलानि कटुकषायाणि ॥ राजा आह ॥ एदृशानि अस्माकं आश्रमे
वृक्षेषु फलानि यदीच्छसि [310b] ईदृशानि परिभुंजितुं ततो तं मम आश्रमपदं
गच्छाहि ॥ एवमुक्ते भिक्षवः पदुमावती ऋषिकुमारी राजानं ब्रह्मदत्तमेतद्-

1. M °ri rājñā rājārhāṇāṁ vastrā° BM °shiṣya viçeshaṁ nābhijā(M °jña)nāti na M °naivaṁ ajināṇāṁ viçeshaṁ nābhijānāni na rājānasya naiva ajināṇāṁ ° turaṁgasya ‖. — 4. BM eshāṁ ca ṛshikumārī(M °rīṁ) rājakanyā mamesha bhā ° veyā ça° M °kyā mayā maṇḍa ° pāṇinā° BM °kuto pu ito āçra° M °raṁ napituṁ B °yituṁ ma°.
6. BM maṇḍa° M °raṁ bhasmi° BM °reyaṁ | . — 7¹. M °kumārīṁ upā° B° kumārīm upā° M °labheyaṁ | . — 7². BM paurāṇāṁ ca bhi° M °vyena gacchentānāṁ madhusarppisaṁyuktānāṁ madhusarpisaṁyuktānaṁ madhusarpisaṁyuktāni çaktukāni rājārhā° B °ntānāṁ madhusarppisaṁyuktānāṁ madhusarpiyuktāni çaktū ° rhāni ca mo° M °yamarakaṁ pū° BM °çvapṛshṭhapallā(M °lā)ṇasya° M °to baṁdhyati ‖ mā rā° B °ndhyati mā rā°. — 10. B °ktāni çaktū° M °ktāni çaktunu° B °ukaritāni yamala° M °kkārikāni yamarakaṁ rūpetvā ° to pallāço baddhena baddha° B °lāçabaddhatena baddha°.
12. M °yamarakāto modako u° BM °kkaṭṭetvā° B °ai ha°. — 14¹. B °imāṇi a ° lāni sā°. — 15. BM °dāni tato mo°.
16. B bhagavāṁ ço° M sarvaço ° punaḥ phalā° BM °ṇakāshā°. — 17². M etādṛçāni asmākaṁm āçra° BM °lāni icchasi idṛçā° B °tuṁ | tato° M °daṁ āgacchāhi ‖. — 19. M °kshavo yaimāṁvati ° dattaṁ eta°.

वाच ॥ इच्छामि अहं एतृशानि फलानि परिभोक्तुं आगमे मुहूर्तं इदमस्माकं
आश्रमं न दूरं यावदिमं उदकं हरामि तातस्य आमन्त्रेमि ततः तव आश्रमं
गमिष्यामि ॥ अथ खलु भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो पद्मावतीये अपराणि मोद-
कानि अदासि ॥ इमानि पितुरुपनामेहि एवं च वदेहि । यस्य ऋषिस्य आश्रमे
एतृशानि फलानि तस्याहं भार्या भविष्यामीति । लघु त्वं च आगच्छेहि एष अहं 5
इह नदीतीरे आसामि ॥

अथ खलु भिक्षवः पद्मावती ऋषिकुमारी येन माण्डव्यस्य आश्रमपदं तेनोपसं-
क्रमित्वा पानीयभाण्डं निक्षिपित्वा तानि मोदकानि पितुर्माण्डव्यस्य अनुप्रदासि ।
इमानि तात फलानि खादाहि यस्य ऋषिस्य आश्रमे एतृशानि फलानि तस्याहं
भार्या भविष्यामि ॥ अथ खलु भिक्षवो माण्डव्यस्य ऋषिस्य एतदभूषि ॥ नूनं 10
पंचालराजा ब्रह्मदत्तो मृगव्येन क्लान्तः इमस्याश्रमस्य समीपं अनुप्राप्तो तेन
इमानि मोदकानि दिव्यानि परिभुक्तानि पद्मावतीये राजार्हाणि मोदकानि न
एषा शक्यति भूयो इहाश्रमे कटुकषायेहि फलाफलेहि यापयितुं पद्मावती च राज-
कन्या । यन्नूनाहं अस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य भार्यां प्रयच्छेयं ॥ अथ खलु भिक्षवो
माण्डव्यो ऋषिः पद्मावतीं ऋषिकुमारीमेतदुवाच ॥ न खलु पद्मावति एवं- 15
रूपाणि फलानि भवन्ति को ते ज्ञानसमेहि कामेहि प्रलोभेति ॥ अथ खलु
भिक्षवो पद्मावतीये एतदभूषि ॥ भवितव्यं कामा नाम ते वृक्षा येषां इमानि
एतृशानि फलानि ॥ अथ पद्मावती एवं पितरमेतदवोचत् ॥ यदि तात काम-
फलानामीदृशो आस्वादो तान्यहं परिभुञ्जिष्यामि न मे इमानि महत्फलानि रोच-
न्ति ॥ अथ माण्डव्यो ऋषिः पद्मावतीमेतदुवाच ॥ को ते पद्मावति इमानि 20
फलानि अदासि केवरूपो वा सो ऋषिकुमारो कतरस्मिं वा प्रदेशे तिष्ठति ॥

1. M °aham edṛç° B °hūrtte i° M °kaṁ āçramaṁ nāmidūre yā° B °dūra yāvad emaṁ u° M °rāmi tātasya āmaṁtremi tato tavāçra°. — 3. M °tāo padmāvati° BM °kāni deti odā°. — 4¹. M °evaṁ vademihi B °dehi ya°. — 4². M °syācha bhā° B °miti la°. — 5. M laghu ca āgacchesi esho haṁ i° B °cchesi e°.

7. M °vaḥ padmāvati ° yena maṁḍavyasya ā ° tur maṇḍa° B °tur maṇḍavyasya aprade ṇ | . — 9. B imāṇi tato phalāni khā° M °tāto phalāni khā ° shisyāçra ° tasyaṁhaṁ°. — 10¹. BM °vo maṇḍa° M °shisyaitu°. — 10². M °syona açranto imasyā ° B °açrantaḥ imasyā° M °prāptaḥ || te ° kāni padmāvatiya rājā° B °rhāni mo° M °kāni naishā ° kāphaleyāhi paribhuṁjayitum padmāvatiṁ ca rājakanyāṁ || B °kāphala yāpayi ° vatiṁ ca rājakanyā ya°.

14¹. M yo nūnā°. — 14². M °vo maṁḍavyo ṛishi pamāvati ṛishiku°. — 15. M °padumāvati evaṁrūpāni phalāni bhavaṁti ko te jvaranasamayehi kā°.

16. M °padmāva° BM °shi bha°. — 17. M °yeshāṁ imā°. — 18¹. M °ti pita°. — 18². B °ça āçvādo° M °ça ākhyāto tān padvaṁ pari ° rocaṁti || . — 20¹. M °ṛishi padmāva°. — 20². M °padmāvati i° B °vati i° BM °si ko ca rūpo vā(M °vo) so ṛi(B °ri)shi° M °māri ka°

एवमुक्ते पदुमावती माण्डव्यं ऋषिमेतदुवाच ॥ मूकाजिनो तात ऋषिकुमारो
इक्कीरे ब्याति [311ᵃ] मृगमभिरूह्य तेन मे इमानि फलानि दिन्नानि तस्य च
तात आश्रमे एवंरूपाणि फलानि ॥ अथ माण्डव्यो ऋषिः पदुमावतीये सार्धं येन
राजा ब्रह्मदत्तस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं ब्रह्मदत्तं प्रतिसंमोदित्वा पदुमावतीं राज्ञो
5 ब्रह्मदत्तस्य उदकेन ददासि ॥ एषा ते महाराज भार्या भवतु महाराजस्य च
एषा अनुरूपा मा च परस्य वचनेन अननुयुञ्जित्वा विप्रियं कुर्यासि ॥

अथ राजा ब्रह्मदत्तो पदुमावतीं अश्वपृष्ठमारूपेत्वा माण्डव्यस्य ऋषिस्याभिवा-
दनं कृत्वा तथैव अश्वपृष्ठे अभिरुहित्वा येन कंपिल्लं नगरं तेन प्रक्रमे ॥ अद्राक्षी-
द्राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य बलाग्रं दूरत एवागच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनर्येन राजा ब्रह्मदत्तो
10 तेनोपसंक्रमे ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो ततो अश्वपृष्ठतो ओतरित्वा पदुमावतीये
ऋषिकुमारीये सार्धं हस्तिपृष्ठमभिरुहित्वा येन कंपिल्ले नगरे स्वकमुद्यानं तेन
प्रयासि ॥ अश्रोषीत्पद्मावती कंपिल्ले नगरे महतो जनकायस्य निर्घोषं नगरं च
कंपिल्लमद्राक्षीत् उद्विद्धप्राकारं अट्टालगोपुरतोरणं रमणीयं च ॥ दृष्ट्वा च पुनः
राजानं ब्रह्मदत्तमामन्त्रयति । कस्य एते यत वनविवरे निर्घोषो श्रूयति ऋषिणां
15 एत वनमृगाणां च उटजानि एतानि उद्विद्धानि दृश्यन्तीति ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो
पद्मावतीमेतदुवाच ॥ एतमृषिणां वनमृगाणां च निर्घोषो एतानि ऋषीणां उट-
जानि उद्विद्धानि दृश्यन्तीति ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो येन स्वकमुद्यानं तेनोपसं-
क्रमित्वा हस्तिपृष्ठातो प्रत्योरुहित्वा पदुमावतीये उद्यानं प्रवेशि ॥ अथ खलु राजा
ब्रह्मदत्तो अमात्यपारिषद्यानामन्त्रयति ॥ हो भणे ग्रामणिका स्त्रियो पुरोहित-

1ᵃ. M °padmâvati mâṇḍavyaṁ°. — 1ᵇ. M mukâjino tâtaḥ ṛi° B mukâjinâ° M °mârî uda°. — 3. M °shiḥ padmâvati° °detvâ padmâvatîṁ°. — 5. B eshâ te mahârâja bhâ° M °te mahârâjasya mahâ anurûpâ mâ ca parasya vacena ananuyu°.

7. M °padmâvatîṁ° °shṭham ârohetvâ mâṇḍavya° B °shṭham ârûpetvâ maṇḍa° BM °sya rishi° B °prishṭe abhi°. — 8. BM °d râjâ bra° M °durata evâ° °punaḥ ye° °dattas teno°. — 10. M atha khalu râ° °tto tataḥ açva° B °çvaprishṭâto o° M °ottaritvâ padmâva° B °stipṛishṭam abhi° BM °yena kaṁpillaṁ nagaraṁ sva°.

12. M °shîta padmâva° °kshît udvi° BM °aṭṭalaguḍa(M °gora)kaṭu° °yaṁ ca dṛi°. — 13. M °puna râjâ° °ttam âmantra° B °yati ka°. — 14. M kasyetaṁ° BM °bhavanaṁ vanavi° B °shiṇâ etaṁ vanamṛi° M °ṇaṁ evaṁ canamṛi° BM °gâṇâṁ udayâ(B °pâ)ni etâ°. — 15. M °dmâvatîyam e°.

16. M °m ṛishiṇâṁ° B °kaṁ udapâni udvi° M °kaṁ udayâni udviddhâni dṛiçyanti ||. — 17. B °prishṭâto pratyâru° M °pratyâruhitvâ padmâvati° °prâviçat || B °pravi-ça ||. — 18. M °ṣhadyânâṁ âmantra°. — 19. M ho maṇe grâmaṇikâ kehi° B °kahipra paro° M °ṇetha | padmâvati° °strîṇi ṛâbharaṇâni ca yâvac ca râjakulaṁ yâvac ca udyâ° B °dyânaṁ na taṁ ataṁ° M °raṁ sarva alaṁkâraṁ kâ° B °laṁkârâpetha | vitatavitâ° M °naṁ vicitra° °ṣuktapaṭṭa° °paṁ idhûpitadhûpanaṁ muktasaṁpṛishṭhaṁ mu° B °paṁ

आनेथ पद्मावतीये वस्त्राणि चाभरणानि च याव च राजकुलं याव च उद्यानं तमन्तरं सर्वं अलंकारापेथ विततवितानं चित्रपुष्पपरिचित्रं ओसक्तपट्टदामकलापं धूपनधूपितं सिक्तसंमृष्टं मुक्तपुष्पावकीर्णं देशेदेशेहि गन्धतैलकलशलक्षकपाणिस्त्यंशोभिकाहिस्त्रलकवेलक्ष्वकनट्टधराणि उपस्थपेथ ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां
नचिरेणाढ्यानां कर्मणा दरिद्राणामिति

वचनमात्रेण राज्ञो अमात्येहि यथा[3 1 1b]ज्ञप्तं सर्वं पटियागृतं ॥ अथ पद्मावती राजानं ब्रह्मदत्तमेतदवोचत् ॥ कहिं ते भगवं शरणं समिधा वा उदकोदकं कमण्डलु वा समयो वा मे अग्निहोत्रं जुहनाय ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो पद्मावतीमाह ॥ आगमेहि मुहूर्तं सार्धं ते मूलानि अजिनानि आनीयन्ति ततः गंगायां स्नात्वा सहिता अग्निं जुहिष्यामः ॥ अथ राज्ञो अमात्यपारिषद्या तत्क्षणं तन्मुहूर्तं अन्तःपुरं तमुद्यानं आनयेन्सुः पद्मावतीये वस्त्राणि आभरणानि आनयेन्सु ब्राह्मणं च पुरोहितं राजाचार्यं आनयेन्सु श्रेष्ठिप्रमुखो च निगमो पि निर्यासि सार्थवाहप्रमुखो वणिग्ग्रामो निर्यासि सर्वाणि चाष्टादश श्रेणी निर्यान्सुः ॥

अद्राक्षीद्राज्ञो अमात्या पारिषद्या नैगमजानपदा च ब्राह्मणा च पुरोहितो च राजाचार्यो ब्रह्मदत्तस्य देवीं पद्मावतीं सर्वालंकारविभूषितां प्रासादिकां दर्शनीयां परमवर्णपुष्कलतया समन्वागतां । राज्ञा ब्रह्मदत्तेन सार्धं अग्निप्रदक्षिणीं करोति । यत्र यत्र च क्रमाणि निक्षिपति तत्र तत्र पद्मानि प्रादुर्भवन्ति प्रासादिकानि दर्शनीयानि । दृष्ट्वा च हृष्टा तुष्टा हर्षसंजाता राजानं ब्रह्मदत्तमामन्त्रयेन्सुः ॥ नास्माभिः महाराज कदाचित्कस्यचिदेदृशी अद्वी दृष्टा वा श्रुता वा

dhūpanadhūpitaṁ saṁktasaṁmṛṣṭaṁ° M °ṣyaṁ dhṛsidhi ca° BM °ṭilamallakṣṇiphaiṇa-ṣyāñṣa° B °bhiruhī° M °lātasaṁbhaṁlhastalakāvalaññdanaṭṭadharāṇi upathapetha |.

6. M °ṇnayāṁ dari° thānantaṁ sa° B °sarva pa° BM °ṭiyāhṛitaṁ |. — 7². M °padmāvatīye vā°. — 8. M karhi te bhavāṁ ṣa° B °gavāṁ ca° BM °unmolakaṁ° M °kamaṇḍalu vā samaya vā me° B °samaye vā me°. — 9. M °padmāva°. — 10. M apāme° sādhaṁ te mūlamāni aji° B °kāmāni aji° niyanti | ta° M °niyañti tato gaṁ° nhyāni |.

11. M atha rājā amātya° B °ṣyasya pāri° M °hurtta a° B °naṁ ānayetsuḥ padu° M °naṁ ānayetsuḥ | padmāvati° B °ṇāni cānayetsu brā° M °ṇāni cānayetsuḥ brāhmaṇapurohitaṁ ca rājācāryaṁ ānayetsuḥ çreṣṭhipramukhā ca nigamehi niryāsi sā° B °ryaṁ ānayetsu çreṣṭhipramukho ca nigamo bhiniryāsi sā° BM °mukhā vaṇi° B °cāṣṭhādaça çreṇī niryāṁsuḥ |. — 15. M °rohitā cā rājācāryya bra° devī padu° laṁkārabhūṣitaṁ prājādi° nīyaṁ paramavarṇadarçapuṣkaratayā sa° B °nvāgato |.

17. M rājā bra°. — 18. BM yatra yatra caṁkra° B °māni nikṣi° M °ṣidevaṁti pra°. — 19. BM °hṛṣṭā ca tu° M °dattaṁ āmaṁtrayetsuḥ B °yetsuḥ nā°. — 20. M °asmābhir

यथा इमस्या पदुमावतीये देवीये । साधु महाराज पदुमावती देवी पादेहि राजकुलं प्रवेशियतु ततो महाजनकायो देवीये इमां एवंरूपां ऋद्धिं दृष्ट्वा प्रीता भवेन्सुः ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो सान्तःपुरः पदुमावतीये देवीये सार्धं अमात्य-पारिषद्यपुरस्कृतो महता जनकायेन सार्धं महता राजऋद्धीये महता राजानुभावेन
5 उद्यानातो राजकुलं प्रवेशि ॥ अद्राक्षीत्सो जनकायो यावन्तं उद्यानं यावन्तं राजकुलं पदुमावतीये पदवीतिहारायां उभयतो पदुमानि प्रासादिकानि दर्शनीयानि ॥ दृष्ट्वा पुनः महाजनकायो उदानं उदानेति ॥ कृतपुण्यो महाराजा ब्रह्मदत्तो यस्य इममेवंरूपं स्त्रीरत्नं प्रादुर्भूतं ॥ अथ राजा पदुमावतीये सार्धं उपरिप्रासादवरगतो पंचहि कामगुणेहि समर्पितो समङ्गीभूतः क्रीडति रमति
10 प्रविचारयति पदुमावती च देवी म[3।5']देहि अथेहि च गीतवाद्येहि च प्रीणेति तावदन्या देवीयो न समन्वाहरति पदुमावतीये प्रमत्तो । पदुमावती च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन सार्धं संवसन्ती आपन्नसत्वा संजाता ॥

यत्र काले देवीप्रज्ञनवेला ततः राज्ञा ब्रह्मदत्तेन या अन्तःपुरिकायो कुब्जायो स्त्रीधर्मज्ञा ता आज्ञत्ता पदुमावतीमुद्दिश्य । राज्ञा च हिरण्यसुवर्णं अग्रतो
15 कृत्वा नानाप्रकाराणि च वस्त्राणि निक्षिप्तो ये मे निवेदयिष्यन्ति देवीये पदुमावती प्रजाता ति तेषां आच्छादं दास्यामि ॥ तासां पि देवीनामेतदभूषि । यदुपादाय पदुमावती आनीता तदुपादाय अस्माकं राजा न समन्वाहरति । अथ एषा प्रजायमानी अस्माकं अनयव्यसनमापादयितव्यं ॥ ता दानि तां पदुमावतीं

mahā° B °d edṛçāni riddhi dṛṣṭvā vā çru° M °ṛiddhiṁ dṛṣṭvā vā çrutvā ya° B °imasya pa° M °imasya padmāvatiye devīne B °vīye sā°.

1. M °hi rājakula praveçatu ‖ tadā ma° B °mahāṁ janakā° M ° imāṁm evarupā tam ṛiddhiṁ° B °pāṁ riddhiṁ dṛ° BM °vetuḥ ‖. — 3. M °ntaḥpuro padu ° abadyāpuraskṛto mahato janakā ° pradeśi ‖. — 5. M °ṣo yāvanca rājakulaṁ yāvanca udyānaṁ padmāvatī ° vīthihārā° BM °to padumāvatī prāsādikāṁ darçanīyāṁ dṛ°.

7¹. M °kāya udānaṁ°. — 7². M °m evarūpaṁ°. — 8. M °jā padmāvatīye sārddham upari ° guṇe samarpa° B °rpito samaṅgībhū° M °krīḍito ramati pravi° B °krīḍanti ramanti pravi° BM °yati padmā(B °dumā)vatī ca devī ca ādehi akehe ° çokhoti(M °çosbati) tāvadanya devī yena samāha° M °ti ‖ padmāva° BM °tto pa°.

11. M padmāvatiṁ ca° B °rddhaṁ samvasanti ā° M °sasanti ā ° jātāḥ B °jātā ya°. — 12. BM yatra kālaṁ devī prajānavelā° M °tato rājño bra° B °ttena yo a° M °ṇāṁ nāmājatā padmāvatīm anunathā B °tha vā°. — 14. B rājā va hi ° suvarṇan agra° M °sharṇnāye sa° BM °yiṣyati | kaha° M °ṇa padmāvatī prajānāni te° B °prajānāti te°.

16¹. B °bhiṣi pa°. — 16². B padupādāya samā° M yad upāya padumāvatī ā ° rājenaṁ sa°. — 17. M °smābhir sarva° B °yitavya | C °yitavyā |. — 18. BM te dā° M °rikānāṁ padmāvatiṁ pṛcchanti jā° B °pṛcchati jā°.

पृच्छन्ति ॥ जानासि कथं स्त्रियो प्रजायन्तीति ॥ सा दानि आह ॥ न जाना-
मीति ॥ ता दानि अन्तःपुरिका आहंसु ॥ स्त्रीये प्रजायमानीये अक्षीणि
पट्टकेन बध्यन्ति ॥ सा दानि आह ॥ मह्यं पि प्रजायमानीये अक्षीणि पट्टकेन
बन्धेथ ॥ तस्या दानि यं वेलं प्रजायिष्यतीति ततो अस्या अक्षीणि पट्टकेन बद्धा-
नि ॥ सा दानि द्वौ दारकौ प्रजाता प्रासादिका दर्शनीया ॥ तासां दानि 5
एतदभूषि ॥ अपुत्रा तावियं देवी राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बहुमता च आसि
किं पुनः सपुत्रा अपुत्रकेहि राजकुलेहि ॥ इमाये द्वौ दारका जाता ततो अधिमात्रं
राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य प्रिया भविष्यतीति वयं च न समन्वाहरिष्यति ॥ ताहि दानि
अन्तःपुरिकाहि ते दारका तपनके तैलके उपचारित्वा तत्र प्रक्षिप्ताः ॥ तं तपनं
स्वपिहितं सुबद्धं कृत्वा राजकीयेन तापनीयेन तापयित्वा मुद्रयित्वा नदीये गंगाये 10
प्रक्षिप्ता ॥ पद्मावतीये च स्वकेन गर्भमलेन मुखं खचितं ॥ सा दानि पद्मावती
अन्तःपुरिकां पृच्छति किं मे जातन्ति ॥ ताहि पि अन्तःपुरिकाहि द्वे उल्ब-
काणि गर्भमलेन प्रम्रक्षयित्वा पद्मावतीये अल्लीपितानि ॥ इमानि प्रजातानि ॥
सा दानि आह ॥ मुञ्चथ एतानि किं एतेषां करिष्यामीति ॥ राजा दानि
ब्रह्मदत्तो पृच्छति ॥ किं देवी प्रजाता ति ॥ ता आहंसु ॥ महाराज द्वे दारका 15
प्रजाता प्रासादिका दर्शनीया ते [312b] च नं जातमात्रा ताये खादिता ॥
कुतो महाराज ब्रह्मचारिस्य ऋषिस्य अपत्यन्ति पिशाची एषा त्वया आनीता त्वं
दिष्ट्या जीवन्तो मुक्तो ॥ ताये पिशाचिनीये मूलातो आगच्छ पश्याहि तां यदि
यथार्थं न श्रद्दधासि ॥ सो दानि तां देवीं पश्यनाय प्रविष्टो पश्यति च पद्मावती

1². B °sí | ka° M °thaṃ striyo prajāyanti || . — 2². B te dā° M °antaḥpurikā āhaṃsuḥ stri°. — 3². M °kshiṇi pa° °dhyati. — 3³. M °akshiṇi pa° B °kena baṃdhetha | . — 4. B tasya dāni iyaṃ ve° M tasya dāni yaṃ° B °iti | tato asya akshiṇi pa° M tata 'sya akshiṇi pa°. — 5¹. M °jātāḥ pra° BM °nīyā tā°. — 5². B tāsāṃ dārikāni e° °ṃi a°.

6. M aputra tāva yaṃ° °ya dṛishṭā° BM °bahumatā° saputra aputrasmiṃ rāja° BM °kulasmiṃ i°. — 7. B °dārikā jātā | tato adhimā° M °dārakau jātāu tena adhimā° °priyo bha° B °iti | va°. — 8. B °dārakā tapanesu cai° M °dāraka tapanku tailakaṃm upalvaritā te dārakā tatra° B °upalvaritvā te dārakā tatra°. — 9. M °kena tāpanīyena dīpayitvā mu° B °dīpe gaṃ° M °kshiptāḥ taṃ°.

11². M padmāva° °rbhamale mu° BM °khaṃ prakshitaṃ | . — 11³. M °padmāva° jā° maṃ ti | . — 12. M °kāhi iva uddhānakā ga° B °uddhāranakā ga° M °lena praprakshapitvā padmāva° B °ullipitāni | . — 13². BM muñcatha° M °ni kim ete° B °ete ka°. — 13³. B °cchati kiṃ°. — 15¹. M devī° B °jātāni || . — 15². M °āhaṃsuḥ | . — 15³. M °jā te dā° °prajātāḥ pra° BM °yā tena taṃ jāta° B °mātreye khādito ku° M °mātraṃ ye khā°.

17. M °apatyaṃ ti pa° °esho tva° B °ahā | tva° M °nītāḥ tāṃ dṛishṭvāni° B °nītā tā dṛishṭvāni° BM °kto tā°. — 18. B °cinī° °hi taṃ ya° M °hi | taṃ ya°. — 19. M °vāṃ prayya° °vati ca° B °dhiraprakshi°.

रुधिरम्रक्षितेन यादृशी राक्षसी ॥ सो दानि तान्दृष्ट्वा भीतो संजातो ॥ अमा-
त्यानामाह ॥ गच्छथ तां घातयेथ मानुषिका ति कृत्वा एषा मयानीता यदि
एषा पिशाचिनी वा राक्षसी वा न मे ताये कार्यं ॥ सा दानि ततो राजकुलातो
निष्कासिता ॥

5 सा दानि तेषाममात्यानां पृच्छति ॥ कहिं मे नयिष्यथ ॥ ते आहंसुः ॥
राज्ञासि ब्रह्मदत्तेन वध्या ओसृष्टा ॥ सा दानि तेषां अमात्यानां पृच्छति ॥
किं मये राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अपराद्धं येनाहं वध्या ओसृष्टा ॥ ते अमात्या
आहंसुः ॥ त्वया द्वे दारका जनित्वा खादिता ततो राज्ञा पिशाचिनीति
कृत्वा वध्या ओसृष्टा ॥ सा आह ॥ न मे दारका जाता पृच्छथ अन्तःपु-
10 रिकां ता आहंसुः द्वे ते उल्लका जाता ते पि तथैव मेलिता नैव दारकानि
पश्यामि नैव खादामि ॥ ते दानि अमात्याः पण्डिता स्त्रीमायानां शाठ्यानां
चाभिज्ञाः ॥ तेषाममेतदभूषि ॥ इयं पद्मावती राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बहु-
मता च ध्यानं वियति यं एताहि अन्तःपुरिकाहि एषा पद्मावती अजानमानी
अनोकृता भवेय विप्रलब्धा वा ॥ ते दानि अमात्या तां पद्मावतीं पृच्छन्ति ॥
15 कथं सि प्रजाता ति ॥ सा दानि तेषां अमात्यानां तां प्रकृतिं विस्तरेण आचि-
क्षति ॥ ताहि मे अन्तःपुरिकाहि प्रजायमानीये अक्षीणि पट्टकेन बद्धानि नैव
दारकान्पश्यामि नैव खादामि । यं कालं च प्रजाता ततो पृच्छामि तानि अन्तः-
पुरिकानि किं मे जातं ति ताहि दानि मम द्वे उल्लका अल्लीपिता ते जाता
ति ॥ तेषां दानि अमात्यानामेतदभूषि ॥ इयं देवी अन्तःपुरिकाहि ईर्ष्याप्रकृतेन
20 विप्रलब्धा इयं च देवी ब्रह्मदत्तस्य इष्टा च बहुमता च सा पश्चाद्राज्ञा ब्रह्मदत्तो

1[1]. M °sa tāṁ dṛshṭvā°. — 1[2]. B amātyenā° M °tyā āha ‖. — 2. B gacchatha taṁ ghātāyetha mā° M gacchatha taṁ ghātāyetha mā° BM °nushikāni kṛ° M °tvā ekā mayā nītā | yadi yeshā pi °me tāya kāryyaṁ ‖. — 3. M °shkāsitā ‖ B °shkāsitā sā°. — 5[1]. M °teshām amā° B °shām asmākaṁ amā° BM °ti ka°. — 5[2]. M °hiṁ te me na°. — 5[3]. M °āhaṁsuḥ ‖.

6[1]. BM °sa vadhvā o° M °sṛshṭāḥ |. — 6[2]. B °amātyasmātyā° ti kiṁ°. — 7[1]. B °aparāddhaṁ | ye° M °aparāddhaṁ ye° BM °vadhvā o°. — 8. M tvayā dve dā°. — 9[1]. B °ha na°. — 9[2]. M °cchāmi ‖ antaḥpurikā te ā° B °kāni | te ā° M °suḥ ‖ dave te udduka° jā° B °dudve te udvanikā jā° BM °melitvā naiva dā° M °naivaṁ khā° B °khādāmi te°.

11. M °amātyā paṁḍitā strī° °çākyānāṁ cā° B °çāṭhyānāṁ cā° M °jñās teshā°. — 12[1] B °shā iyaṁ°. — 12[2]. B °nthāna vidya° M °dyati ‖ yam etāni antaḥ° B °etāni antaḥ°. — 14. M °tyā nāṁ padmāva° BM °cchati ka°. — 15[2]. BM °nāṁ tāṁ prakṛ°.

16. M °akshiṇi pa° °naivaṁ dārakāṁ paçyāmi naiva ravādāmi | B °dārikān pa°. — 17. M °mi tāni aṁtaḥpu° °ve udduinakā ullayitā te jānāti te° B °ve udvānakā ullapitā | te jānāti te°. — 19[1]. B °hi irshyā° M °ayu dṛshṭā° BM °yakeṇa ca glainānyaṁ°.

इमीये पद्मावतीये बलदेन विप्रतिसारी भवेय शोकेन च मैनात्यं पतेय । तेहि [3.3'] दानि अमात्येहि सा देवी पदुमावती स्वके गृहे गोपिता राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य निवेदितं घातिता देवीति ॥ ता दानि देवीयो घातिता पदुमावतीति श्रुत्वा तस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य चटुलायन्ति घृतं च परिषिपन्ति सर्षपाणि च अग्नौ प्रक्षिपन्ति चतुर्दिशं च बलिं निष्कासयन्ति शान्तिं च करोन्ति दिष्ट्यासि महाराज 5 जीवन्तो मुक्तो राक्षसीहस्तातो ॥ तं मुहूर्तं राजा स्नातो विलिप्तो निष्पुरुषेण नाटकेन प्रक्रीडितो । तावदन्तःपुरिकायो काचिद्वीणां प्रवादिता काचित्सुघोषकं काचिन्मृदंगं काचिद्वेणुं काचित्प्रनृत्यन्ति काचिद्गायन्ति ॥

अथ खलु भिक्षवो अन्यतरा देवता मातङ्गस्य ऋषिस्य अभिप्रसन्ना वैहायसमन्तरीक्षे स्थिहित्वा राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ दुःश्रुतन्ते महाराज अपरिज्ञातं 10 ते महाराज अविज्ञातन्ते महाराज यो त्वमननुयुञ्जित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी पदुमावतीं वध्यामवसिरसि तादृशस्य महाभागस्य ऋषिस्य वचनं न समनुस्मरसि ॥ अथ राज्ञो ब्रह्मदत्तस्यान्तःपुरिका देवताये अन्तरीक्षगताये तं घोषं श्रुत्वा भूयतरं गायन्ति वादेन्ति च यथा राजा ब्रह्मदत्तो एताये देवताये अन्यनीये न शृणेयाति ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो अन्तःपुरिकां निवारेति आगमेथ 15 तावद्यावच्छृणाम किमेषा देवता अन्तरीक्षगता भणतीति ॥ सा दानि अन्तःपुरिका राज्ञो वचनेन तूष्णीभूता संजाता देवता राज्ञो ब्रह्मदत्तस्याह ॥ दुःश्रुतन्ते महाराज यो त्वमननुयुञ्जित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी पदुमावती देवी वध्या वोसिरेसि तादृशस्य महाभागस्य ऋषिस्य संदेशं न समनुस्मरसि ॥ राजा दानि

1. B °taṁ pahitā devīti | M °taṁ pahitāṁ devīti | . — 3. M °ghātitā padmāva ° sya catilāpeti ghṛi° B °sya catillāpeti ghṛi° M °parikshipaṁ sarshapāni ca agnau prakshipeṁti catu ° nishkāsayaṁti || diṭṭhiyāsi mahā° B °ṃhuti ca karoti dṛishṭvāsi mahā° BM °kshasīto ha° B °nāto taṁ°.

6. M muhūrta rā° B °vilupta° BM °nishpurushena ° dito tā°. — 7. B °kaṁ | kācit tupi° M °gaṁ kāci dardaraṁ kācid ve° B °naṁ kācin pra° kācit gāyanti || M °tyaṁti kācit gāyanti || . — 9. BM °tā mamgha° M °sthitvā rā°. — 10. B duçruta° M duçrutaṁ me mahārāja aparijñātan te mahārāja avijñātaṁ te mahārāja yo tvaṁ ananu° B °taṁ te mahārāja abhijñātan te mahārāja yo tvaṁm ananu° BM °hetā anaparādhiṁ padumā(M °dmāva-tiṁ vadhyā° B °smarati | .

13. M °tasyāntaḥpurikāye de° B °purikā de° M °rikshe ga° B °mahyataraṁ° M °gāyaṁti vādyenti ca yathā ° ito ye kāye de°. — 15. M °purikā nisiha ° kim eshya de° B °kshagato ja° M °lpantīti || .

16. B °rema tushṇi° M °jātāḥ de ° syāhuḥ | . — 17. B duçruta° M duçrutaṁ te mahā ° yo tvaṁ ananu° B °yo tvaṁ ananu° M °hitvā anaparādhiṁ padmāvatiṁ deviṁ vadhyā josiresi || tā°. — 19. M °kāye pṛi°.

ब्रह्मदत्तो ताये देवताये श्रुत्वा अन्तःपुरिकायो पृच्छति ॥ सत्यं भवत्यो किन्ति दानि दारका ये पद्मावतीये जाताः ॥ ता दानि अन्तःपुरिकायो राज्ञा ब्रह्मदत्तेन पृच्छियमानीयो वा पश्यन्ति ॥ पद्मावती राजाज्ञप्तीये घातिता भवति राज्ञा अस्माकं पि परिरक्षितुं आचिक्षाम नं सत्यं यथाभूतं ति ॥ ता दानि
5 अन्तःपुरिका आहन्सुः ॥ महाराज पदु[3, 3b]मावतीये दुवे दारका जाता ते अस्माभिः तपनाये प्रक्षिपित्वा राजकाये मुद्राये मुद्रेत्वा सतपना नदीये गंगाये प्रवाहिता नापि तयापि दृष्टा नापि खादिता पि ॥ तस्य दानि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य दौर्मनस्यं उत्पन्नं ॥ अनपराधी तादृशी स्त्रीरत्नं मया घातापितं तादृशस्य च महाभागस्य ऋषिस्य मया संदेशं न कृतं पुत्रा लब्धका च परिभ्रष्टा ति ॥

10 सापि दानि मंजूषा नदीये गंगाये वुह्यन्ती कैवर्तकेहि मत्स्यबन्धकेहि उत्क्षिप्ता ॥ ते दानि कैवर्ता तां मंजूषां पश्यन्ति राजकाये मुद्राये मुद्रितां ॥ तेषां कैवर्तानामेतदभूषि ॥ मा हैव चोरेहि राजकुले अपराद्धं ततो इमा मंजूषा प्रष्टा भविष्यति सर्वेष गुप्तं भवाभीभवति गच्छाम इमां मंजूषां राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपनामेम मा वयं चौरा ति कृत्वा ज्येष्ठेन दण्डेन शासेयेम ॥ ते दानि तां मंजूषामादाय
15 राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रान्ता महाराज अस्माभिर्नद्यां गंगायां मत्स्यबन्धनेहि इयं मंजूषा उदकेन वुह्यन्ती उत्क्षिप्ता राजमुद्राये मुद्रिता तां देवो प्रत्यवेक्षतु ॥ अथ खलु निपुणो राजा ब्रह्मदत्तो अमात्यपारिषद्यानामन्त्रयति ॥ हो भवो

1. M °tha kiṁ te dārakā ye padmāva° BM °jātāḥ tā°. — 2. M °kāyo rājā bra° BM °ttena pṛcchati pṛcchi ° nīyo vo paçyaṁti B °nīyo vo paçyanti |. — 3. M paramāvatī rājā āṇantīye ghātitā pra° B °jāṇantīye ghā° BM °vati | rājā a° M °kshāma taṁ na sa ° bhūtaṁ ti || B °taṁ ti tā°. — 5. M °jātāḥ te asmābhi tapanāye pra° BM °kyā(B °kye)ye mudrā(B °drāye mudre(M °drītvā sā tapanā nadī ° hitā nāpi tenāpi dṛishṭvā nāpi khā°.
7. M tasyā dā ° daumanasyam utpa°. — 8. M °ghātāpitaṁ || tādṛ° BM °deçaṁ kṛtaṁ | putra labhyanto ca paribhrashṭo ti |. — 10. M °mañjushā ° hyanti || kaivartte dvāmatsyā° BM °matsyā bandhanehi nadīye gaṁgāye vahyanti prakshipto |.
11¹. M °ni kaivartakā taṁ mañjushaṁ paçyaṁti rā° B °kevaṭṭa taṁ mañjūshaṁ pa° M °drāca mudritaṁ | B °dritaṁ |. — 11². M °shāṁ kaivartkānāṁ e° B °kevaṭṭānāṁ ° shi mā°. — 12. M mā haivaṁ co° B °haiva core ° te aparāddhaṁ ta° M °te aparāddhaṁ || ta° BM °to imaṁ mañjushā(B °sho) prashṭā(M °shṭhā) bhavi° M °shyati || sarve ca gu ° cchāma || imaṁ mañjushaṁ rājño° B °cchāma imaṁ mañjūshaṁ rājño° M °nema | mā vayaṁ caure ti kṛ° B °jyeshṭena da° M °shṭhena daṇḍena çā°. — 14. BM °ni taṁ mañjū(M °ja)shaṁ ā° B °saṁkrāmantā° M °saṁkrāṁtā mahā ° yāṁ matsyabandha° B °yāṁ matsyā bandhantehi | i° M °yaṁ mañjushā° B °kena nuhya° M °vahyaṁti utkshi° BM °drāyiṁ mudritā taṁ de° B °vekshitu ||.
17¹. M °dattto amātyā pārshadyā ° yati |. — 17². BM °tha | ki° M °mañjushāyam ti || B °yaṁ ti sā°.

ज्ञानथ किमत्र मंजूषायं ति ॥ सा दानि मंजूषा अमात्येहि मुक्ता पश्यन्ति च
तानि पद्मावतीये दुवे दारका प्रासादिका दर्शनीया ॥ ते आहंसु ॥ महा-
राज इमहिं मंजूषायां दुवे दारका प्रासादिका दर्शनीया पद्मावतीये पुत्राणि
महाराजस्य सदृशानि । अनपराधी महाराज पद्मावती देवी देवेन अननुयुं-
जित्वा अपर्यवगाहित्वा वध्या आज्ञप्ता ॥ अथ राजा ब्रह्मदत्तो तानि दारकाणि 5
दृष्ट्वा पद्मावतीये च बहूनि गुणगणानि समनुस्मरन्तो मूर्छित्वा भूम्यां पतितो एवं
स्त्रीरत्नातो भ्रष्टो ॥ अथ तेषाममात्यानामेतदभूषि ॥ मा हैव राज्ञो देवीये
उत्कण्ठनाय किंचिदेव शरीरस्याबाधं भवेय ॥ ते दानि आहन्सु ॥ महाराज
मा पद्मावतीये कारणेन उत्कण्ठेहि अस्माभिरेव देवार्थं उपकल्पिता साहसं न
कृतं देवी स्थापिता न घातिता अनागतं अर्थपदं ज्ञात्वा ॥ सो दानि राजा ब्रह्म- 10
दत्तो एतम[3 a 4*]मात्यानां वचनं श्रुत्वा प्रह्लादितो संजातः ॥ अमात्यानाह ॥
कहिं पद्मावतीति ॥ अमात्या आहंसु ॥ अमुत्र गेहे ति ॥ राजा दानि तस
देवीये पद्मावतीये सकाशं गतो ॥ गत्वा राजा पद्मावती देवीं बहुप्रकारं
संज्ञापेति दिष्ट्यासि देवि तादृशातो व्यसनातो च मुक्ता दिष्ट्यासि मया च पुत्रेहि
च समंगीभूता । यत्नोहि सि च मं घातापिता किन्ति अभिप्रायं किन्नियां तव 15
अभिनायां दापयामि कीदृशं वा वसनं निगच्छन्तु श्रेयं भवे यदि राजाज्ञया
सर्वायेसा निगडबद्धा शाठकनियत्ता अट्टनं परिचरन्तु ॥ अथ खलु भिक्षवो
पद्मावती देवी रुदमाणी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ मा महाराज तासां
देवीनां किंचिद्विप्रियं करोहि ॥ एता ज्येष्ठायो अहं कनीयसा या च एतेषां

1. M °mañjushá s° B °júsho a° M °mukto paçyañti ca° B °nti | ca° M °ni padmávatiye ive° B °rgaṇá to°. — 3. BM °imañhi mañjú(M °ju)shá(M °yaṃ) do° M °yá padmáva ° sya odṛi°. — 4. B anuparádhiṃ ma° M °ja padmáva ° anuyujitá apary° B °váddhyá u°. — 5. M °shṭvá padmáva° BM °gaṇáni ca sa° B °nto | mú ° bhrashṭá ||.
7. M °teshâṃ amá° B °teshâṃm amá°. — 7. M °utkaṃṭhasya kiṃ° BM °cid devasya çari° M °bádhaṃ bha° BM °vayaṃ ||. — 8. B tá dá°. — 9. M °ja padmáva° B °ja ma padu° M °labhitvá sá° B °pitá na dyátitá aná° M °ghátitá || aná°. — 10. B sá dá° ditá saṃ° M °játa ||.
11. M °tyánám á° B °tyá áha ||. — 12. M °padmáva°. — 12. M °áhaṃsuḥ ||. — 12. BM °he ti rá°. — 12. BM rájá(B °jáḥ) dáni(M °ni) ta° M °padmáva° B °to ga°. — 13. M °padmáva° B °jñápeti dṛishṭyá° M °peti dṛishṭyási | devi ° kiá dṛishṭyá ca maya° B °kiá dṛishṭyá° M °samamaṃgibhútáḥ sa° B °bhútá sa°. — 15. BM °tathi sena(B °va)-naṃ° B °ghátáyitá kiṃ te abhi° M °miyánáṃ° B °naṃ nirgacchatu çre° M °cchatu çreyaṃ° BM °bhava(B °ve) yáda rajánaṃ tá sarvá va kiṃ nigaḍabaddhásana(M °sapa) çáṭhakaniyatrátena paricarantaḥ(M °nto) ||.
17. M °kshavaḥ padmáva ° damáni tá kiṃ te rájá°. — 19. BM etáṃ jyeshṭhá(M °shṭho)-

कल्पिता वृत्ती तां मानं अभिवर्धेहि मा परिहापेहि सर्वाणि च अनुवर्तोहि ॥
यथाकृतानां कर्मणां मत्वा विपाकमनुभवन्ति कालं कालमासाद्य यथा द्रुमाणां
पुष्पफला ॥ मया एवं महाराज तानि कर्माणि कृतानि यदहं त्वया सत्कृता च
मानिता च मया एवमानि कर्माणि कृतानि यदहं त्वया वध्या चोसृष्टा ॥ अथ
5 राजा ब्रह्मदत्तो पद्मावती देवीमेतदुवाच ॥ मा देवि अश्रूणि प्रपातेहि सर्वंमे
राष्ट्रं निःसृष्टानि पुत्रेहि समंगीभूता अभिरमाहि क्षमाहि च मे एतं अपराधं ॥
अथ पद्मावती देवी राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ किं मे महाराज विज्ञानन्तीये
राज्येन पुत्रेण वा धनेन वा गंसामि अहं प्रव्रजित्वा पुनः तातस्य सकाशं ॥ उक्तं
तातेन को ते पद्मावति ज्ञातकर्मेहि कार्मेहि प्रलोभेति ते मे तातस्य वचना
10 इदानीं परिदहन्ति यथाहं तातेन आश्रमपदे उक्ता यं तव महाराज मुनीव आश्र-
मातो पितुः सकाशातो अनपराधी वध्या ॥

अथ पद्मावती देवी पुनस्तापसी प्रव्रजित्वा धातुरक्तानि वस्त्राणि प्रावरित्वा
माण्डव्यस्य ऋषिस्य आश्रमं आगते ॥ माण्डव्यो च ऋषी कालगतो अभूषि ।
तृणकुटीपर्णकुटीनि विशीर्णानि अभूंसु ॥ अथ पद्मावतीये देवीये एतदभूषि ॥
15 तादृशेन मे निर्बन्धेन विनाशयितो राजा ब्रह्मदत्तो प्रत्याख्यातः पिताचो मे [3:4]
कालगतातो अयं परिभ्रष्टा ॥ यं नूनाहं भिक्षाचारं चरामि जनपदानि च
राजधानीयो च अवहन्ती ॥ अथ पद्मावती देवी ग्रामनिगमराजधानीषु अनु-
ली वाराणसी राज्ञो कृकिस्य नगरं गता ॥ अद्राक्षीद्वाराणसीयको काशिराजा

yo alaṁ° M °karaṇīya° BM °ṇā yaṁ ca ste° M °vṛtti taṁ mānaṁ° B °tti taṁ mānaṁ° BM °hāyehi sa° °rtāhi ya°.

2. M °bhavanti ‖ kālaṁ kā°. — 3. M °mānitāni ca ‖ mayā evaṁ tāni ka°. — 4. M °padmāva°. — 5. M °devi aśruṇi° B °aśruṇi° M °rājyaṁ nih° BM °māhi ca me ekaṁ apa°.

7[a]. BM °vijānitāye rā° M °ṇa bālañ (?) harena mārgeṇāhaṁ° punas tātasya sakāśam uktā° B °nuh tātasya sakāśaṁ u°. — 8. BM °ka tena padmāti (M °māvati) jva° M °samayehi kā° BM °bheti | te° B °me tātasya° BM °hanti ‖ yathā evaṁ yathāhaṁ° B °ktā yaṁ me mahā° M °ktā yan tena mahā° parādhiṁ vadhyā ‖ B °parādhiṁ vadhyāṁ ‖.

12. M atha padmāvatīṁ devīṁ pu° B °vatiṁ devī° s tāpasīṁ pra° M °s tāpasīṁ pra° BM °ritvā maṇḍa° M °ṛṣisyāśra° B °āgamanaṁ ‖. — 13. BM maṇḍa° M °ṛṣhi kā°. — 14[a]. M tṛṇakuṭīparṇakuṭinī vi° B °ṇṇakuṭī vi° M °abhūṁsuh ‖. — 14[b]. M °padmāvatī devīṁ eta° B °dri ta°. — 15. M °me nibandhana nivardhetan° B °ndhena nivardhetan° M °khyāto pi° BM °lagato vayaṁ°.

16. BM °raṁ caranti ja° rāshṭradhānishu ca anvayanti (M °yati) ‖. — 17. M °padmāva° B °marāshṭradhā° M °marāshṭrarājadhā° kṛtisya°. — 18. M °dho kāçirājā padmāvatīṁ devīṁ paradanta° B °paradanta° M °padmāva° BM °yaṁ taruṇyāṇ jātirā° M °pushpāni phalāni pra° B °tāni phalāni prasādikāni prasādāni° M °kāni prasāditāni manu° B °ahi sukhānantaraṁtare abhi° M °sukhānantaraṁ abhi° BM °abyāni ‖.

पदुमावती देवीं पुरान्तरे दृष्ट्वा च पुनः काशिराजा पदुमावती देवी बहुप्रकारं
प्रलोभेति किं तव भद्रे प्रव्रज्याये तरुणाये बालरूपाये अभिरूपाये इमानि पद्-
मानि पुष्पितानि फुल्लानि प्रासादिकानि प्रसादनीयानि मनोरमकराणि एहि
अमुष्यकाननान्तरे अभिरमिष्याम ॥ एवमुक्ते पदुमावती तापसी काशिराजान-
मेतदुवाच ॥ अपि महाराज इच्छसि प्रवेष्टुं यं प्रव्रजिताये सार्धं इच्छसि रमितुं 5
धर्मस्थिताय नाहं महाराज कामेषु अर्थिका ति ॥ काशिराजा आह ॥ यदि
भद्रे न इच्छसि ततो बलसा ते ग्रहिष्यामि ॥ पदुमावती आह ॥ यदि बलसा
मे गृह्णसि ततो ते तपसा अग्नीव शुष्कतृणं दहिष्यामि ॥ सो दानि राजा तं
श्रुत्वा भीतो प्रत्यागतो च सा च इह राष्ट्रे यथासुखं यथाकामं ॥ अहं ते निम-
न्त्रेमि सर्वहितोपस्थानेन ॥ 10

अथ ब्रह्मदत्तो राजा ब्राह्मणवेषेण काशिराज्ञो गृहं प्रविशित्वा अहं पि महा-
राज अचेहि कुशलो ति । सो पि राज्ञो देवीहि सार्धं क्रीडनाय क्रीडति पदु-
मावती च समापयति । केन क्रोधेन इहागता ॥ पदुमावती आह ॥ तव एव
महाराज अपराधेन इहागता ॥ ततो काशिराजा संशयितो राजानं ब्रह्मदत्तं
पृच्छति ॥ न मे कदाचिद्ब्रह्मदत्तस्य एतादृशी नीति श्रुतपूर्वा कस्त्वं का ते एषा 15
ति ॥ राजा ब्रह्मदत्तो आह ॥ अहं ब्रह्मदत्तो पंचालराजा एषा मे पदुमावती
भार्या इहागता ॥ एवमुक्ते काशिराजा ब्रह्मदत्तं राजानमेतदुवाच ॥ स्वागतं ते
महाराज अनुरागतस्ते महाराज नेहि देवीं अहं क्षमापेय संविभक्ता नेमि ॥ अथ
राजा ब्रह्मदत्तो पंचालराजा पदुमावतीं देवीं वाराणसीतो चतुरंगेन बलकायेन
सार्धं हस्तिपृष्ठे आरूपयित्वा महता राजानुभावेन महता राजऋद्धिये पुनः कांपिल्लं 20
नगरं आनेसि ॥ पदुमावतीये च देवीये राज्ञा ब्रह्मदत्तेन अग्रमहिषीभावे च

4. M °padmâva°. — 5. B °shṭuṁ | yaṁ° M °sârddhaṁ iecha ° sthitâ | ye nâ° BM °rthikâ sti ‖.

6a. M °te grihishyâmi ‖. — 7a. M padmâva° B padumâtî°. — 7b. BM °grihṇasi (M °si ‖) tatu °ṇaṁ dahi°. — 8. B °pratyâyagato° BM °jâtau s°. — 9. B °haṁ | te°.

11. B °hmadatto° M °çirâja grihaṁ praveçitvâ° B °prabitvâ° M °hârâjâ akahehi kuça-lehi sti ‖. — 12. B °eṣa krîḍato pa° M °eṣa krîḍako padmâvatîm ca saṁvâsenti ke° B °vatîm ca saṁvâsanti ‖. — 13a. M padmâva°. — 13b. M °evaṁ ma°. — 14. M tataḥ kâ° B °cchati na°. — 15. M °shṭâpanâdhasya° BM °dṛçâni gîti çru° B °s tvaṁ kâsta s° M °te esho ti ‖.

16a. M °jâ eshâ me pañcâlarâjâ ‖ eshâ me padmâ° B °eshâm me°. — 17a. B °devî s° M °haṁ ca balâgrepas taṁ vi° BM °bhajâmi ‖. — 18. M °padmâvatî de° B °vatîdevîṁ vâlâṣa° M °turaṅgena ba ° prishṭha âruhitvâ° B °prishṭe ârupayitvâ° M °ṛiddhyena kâm-pillanaga°.

21. BM padmâ(M °dmâ)vatî ca devî râjño bra ° shṭâvadhyâye ca ṁkra° B °rhitâni âbhuvuḥ ‖.

क्रमेषु तानि पदुमानि अन्तर्हितानि अभूषु: । पुनश्च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराण-
सीतो कंपिल्लं आनीताये भूयो क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि ॥

भगवानाह ॥ न खलु भिक्षवो अन्यो स माण्डव्यो ऋ[3.5*]षिरहमेव तदा
माण्डव्यो ऋषिरभूषं ॥ न खलु भिक्षवो अन्या पदुमावती देवी । एषैव यशोधरा
तदा पदुमावती देवी अभूषि ॥ न खलु भिक्षवो अन्यः स राजा ब्रह्मदत्तो भू ।
एष राजा शुद्धोदनस्तदा राजा ब्रह्मदत्तो अभूत् ॥ तदापि एतेन राज्ञा शुद्धो-
दनेन एषा यशोधरा अननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा वध्या ओसृष्टा । एतर्हि
पि एषा एतेन राज्ञा शुद्धोदनेन अननुयुंजित्वा अपर्यवगाहित्वा अनपराधी वध्या
ओसृष्टा ॥

10 पदुमावतीये परिकल्पो समाप्तो ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सु: ॥ कस्य भगवं कर्मस्य विपाकेन पदुमावतीये क्रमेषु
पद्मानि प्रादुर्भवन्ति यदा च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वध्या निसृष्टा ततो स्या तानि पदु-
मानि अन्तरहितानि भूयो च राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंपिल्लं आनीताये
सन्तीये पुनरस्या क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि ॥ भगवानाह ॥ एतस्या एवं
15 भिक्षवो पदुमावतीये कर्मणो विपाकं अभूषि येनास्या क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि
अभूषु: राज्ञा च ब्रह्मदत्तेन वध्याये निसृष्टाये अन्तरहितानि भूयो च राज्ञा
ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो कंपिल्लं आनीताये सन्तीये प्रादुर्भूतानि ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने नगरे वाराणसीयं अपरस्य गृहपतिस्य प्रेष्यकरी
पद्मिनीतो उदकघटमादाय पद्मेन च हस्तगतेन बहिर्नगरातो अन्तोनगरं प्रवि-

1. M °ṣ ca rājā bra° B °āṃllāye° M °nītā ‖ ya bhûyo pakra ° dmāni bhū°. — 3[1]. M °kshavo °nyo ° sa evaṁ tadā° B °ra evaṁ tadā° M °shir abhût. — 4[1]. M °ra anyā sā padmāva°. — 4[2]. B °vā tadā tadā pa° M °padmāva°. — 5. M °vo anyo so rā ° datta °bhût ‖ B °bhû sahu°.

6[1]. M °ddhodana tadā brahmadattarājābhût ‖. — 6[2]. M °pi etena rājñā çu° B °pi rājā ete° BM °gāhetvā vadhyā°. — 7. B °tena rājño çu° M °tena rājā çu° B °nena ananuyuñjyitvā anaparādhiṁ va° M °nanuñji ° gāhetvā anaparādhiṁ va°. — 10. M iti çrīmahāvastuavadāne padmāva ° kalpaṁ samāptaṁ ‖.

11[1]. M bhikshur bhagavantam evam āhaṃsu ‖ B °haṃsuḥ ‖. — 11[2]. M °gavan karma ° kena padmāva ° rbhavati ‖ bhaga° (l. 14) B °nti ‖ yadā ° to sya tāni padmāni antarahitāni bhûyo ca sa rājñā ° punar asya kra°. — 14[1]. M °padmāva ° rmaṇaḥ vi° B °rmaṇā vi° BM °shi ‖ yenāsya kra ° nauh ‖ rājño (B °jñā ca) brahmadattena vadhyāye nisṛ(M °dhyātomtari)ahitāye antu(M °aṁtaṁ)ahi° B °yo ca rājño bra° M °yo ca rājā bra° pillam ānītāye saṁtiye prā°.

18. M °sye amukasya gṛ° B °ri pradmiṇīto u° M °padminī ° tam ānīya padmena va hastajātena vahiṁ nagarāto aṁtonagaraṁ° B °stagato ca vahi°.

प्राति ॥ अपरो च प्रत्येकबुद्धो वाराणसीये नगरे पिण्डाय चरित्वा बहिर्नगरं निर्धावति प्रासादिकेन ईर्यापथेन अभिक्रान्तेन प्रतिक्रान्तेन प्रासादिको अभिप्रसन्ना च देवमनुष्या ॥ तस्या दारिकाये प्रत्येकबुद्धं दृष्ट्वा चित्तप्रसादमुत्पन्नं । प्रसन्नचित्ताय तं पद्मं तस्य प्रत्येकबुद्धस्य दिन्नं । प्रत्येकबुद्धेनापि अनुग्रहार्थं प्रतिगृहीतं ॥ सा दानि दारिका तं पद्मं तस्य प्रत्येकबुद्धस्य हस्ते अतीव शोभमानं पश्यति 5 स्वकं च हस्तं चोक्षितं पश्यति ॥ ताये दानि भूयो तस्य प्रत्येकबुद्धस्य सकाशातो तं पदुमं याचितं भगवं देहि मे तं भूयो पदुमं ति ॥ प्रत्येकबुद्धेन तं पदुमं भूयो तस्या दारिकाये दिन्नं हन्त भद्रे ति ॥ ताये पदुमं भूयो प्रत्येकबुद्धस्य [3 a 5b] हस्तातो गृहीतं ॥ सा दानि स्वकं च हस्तं पद्मेन शोभमानं पश्यति प्रत्येकबुद्धस्य हस्तं चोक्षितं पश्यति । ताये विप्रतिसारं संजातं । न शोभनं मया कृतं यं मे प्रसन्नचि- 10 त्ताये एतस्य ऋषिस्य इमं पदुमं दत्त्वा पुनः आच्छिन्नं ॥ ताये दानि तं पदुमं भूयो तस्य प्रत्येकबुद्धस्य दिन्नं ॥ प्रतिगृह्णाहि मे भगवन्भूयः इमं पदुमं अनुकंपामुपादाय ॥ सो दानि पदुमो तस्या दारिकाये तेन प्रत्येकबुद्धेन पुनर्गृहीतं ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्या सा तेन कालेन तेन समयेन वाराणसीये दारिका अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । 15 एषा सा भिक्षवो पदुमावती वाराणसीये दारिका अभूषि ॥ यं से तं प्रसन्नचित्ताये प्रत्येकबुद्धस्य पद्मं दिन्नं तस्य कर्मस्य विपाकेन पदुमावतीये क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भवन्सु । यं से तस्य प्रत्येकबुद्धस्य हस्तातो तत्पदुमं भूयो आच्छिन्नं तस्य कर्मस्य विपाकेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वधाये आज्ञत्ताये तानि पदुमानि क्रमेषु अन्त-

1. BM °sito nagare° M °nikhilati | prā° BM °dikena abhikrānte(M °krāṃte)na pratikrānte(M °krāṃte)na prāsādikābhiprasannā(M °sannā) ca de° M °manuṣyāḥ B °ṣyā ta°. — 3b. M °citaprā°. — 3a. M °tāya taṃ padmaṃ pra° B °taṃ papadmaṃ°. — 5. B sa dāni° M sā dārikā° BM °naṃ paçyati | svakaṃ ca hastaṃ koha(B °koho)ṣkaṃ pa°.

6. M ye dāni bhūyo ta° °to taṃ padmaṃ yācitaṃ | bhagavan dehi me bhūyo padmaṃ ti. — 7. M °padmaṃ bhū° °nnaṃ | haṃtaṃ bha° BM °ti tā°. — 8. M °padmaṃ bhū° B °tyekasyā ha°. — 9. BM sa dāni ca svayaṃ° °sya hastaṃ koha(B °koho)ṣkaṃ pa°. — 10a. BM °taṃ na°. — 10b. M °bhanaṃ mayā kṛtaṃ yaṃ me pra° °cittāḥ e° B °cittā e° M °padmaṃ da° °nar ācchinnaṃ | B °nnaṃ tā°.

11. M °padmaṃ bhūyo tasyā dārikāye tasya pra° BM °naṃ pra°. — 12. BM °gṛhṇāhi maḥ(M °me) bha° M °gavaṃ bhūyo imaṃ padmaṃ a°. — 13. M °padmo ta° B °tasya dā°. — 14a. M °lu bhikṣava° BM °ṣmākaṃm e° B °d anya so tena kā° M °d anyaḥ sa tena kā° °siye dā°. — 15a. M °hetoḥ e°.

16a. B sabhāṃ sā° M sahā bhikṣavaḥ padmāvatī nāma vā°. — 16b. M yaṃ se naṃ prasannaṃ ci° °dinnaṃ tasya karmasya vipākena padmāvatī° °ribhavansu | B °vansuḥ yaṃ°. — 18. B °sāto padumaṃ° M °t padmaṃ ācchi° °rājā bra° °ttena vadhyā° B °ttena vadhyāye āpattiye | tāni pa° M °pattiye tāni padmāni kramesha aṃtarhi°.

हिंसानि । यं चे तं पदुमं भूयो तस्य प्रत्येकबुद्धस्य दिन्नं तस्य कर्मस्य विपाकेन भूयो राज्ञा ब्रह्मदत्तेन वाराणसीतो काँपिल्लमानीताये पुनः क्रमेषु पद्मानि प्रादुर्भूतानि ॥

समाप्तं पदुमावतीये पूर्वयोगं ॥

5 भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कस्य भगवन्कर्मस्य विपाकेन राहुलस्य कुमारस्य षड्वर्षाणि गर्भावासो अभूषि ॥ भगवानाह ॥ एतस्य चैषो भिक्षवो राहुलस्य कुमारस्य पौराणं कर्मविपाकं ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं वैदेहजनपदे मिथिलायां राजधान्यां ब्राह्मणो राजा अभूषि ॥ तस्य द्वे पुत्रा अभून्सुः चन्द्रो च नाम कुमारो सूर्यो च नाम कुमारो ज्येष्ठो 10 सूर्यो कनीयसो चन्द्रो ॥ अथ खलु भिक्षवो सो वैदेहको ब्राह्मणराजा आयुक्षयाच्च कर्मक्षयाच्च कालमकार्षी ॥ चन्द्रो सूर्यमाह ॥ त्वं ज्येष्ठो तुवं राज्यं प्रापुणेहि । अहं ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजिष्यामि ॥ अथ सूर्यो कुमारो चन्द्रं कुमारमेतदुवाच ॥ किं राज्ञां कर्तव्यन्ति ॥ चन्द्रो कुमारो आह ॥ राज्ञा जनस्य आयत्ती दातव्या ॥ अ[3 r 6ᵃ]थ खलु सूर्यो चन्द्रमेतदवोचत् ॥ अहं कुमार राज्ञा तव आगमेमि त्वं 15 राजा भवाहि अहं च ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजिष्यामि ॥ अथ खलु भिक्षवः सूर्यो कुमारो चन्द्रं कुमारं मिथिलायां राज्येनाभिषिंचित्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजेसि ॥ तेन दानि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन चत्वारि ध्यानानि निष्पादितानि पंच चाभिज्ञा साक्षीकृता महर्द्धिको महानुभावो ऋषि संवृत्तो ॥

1. M °taṁ padmaṁ bhūyo tasya pra° B °nnaṁ | tasya ka° BM °kena bhūyo rājā bra° M °ye mama kramesu pra°. — 4. M iti çrīmahāvastuavadāne padmāvatīye pūrvayogaṁ samāptaṁ ||. — 5¹. M bhikshur bhagavaṁtam ā° B °vanta ā°. — 5². B °bhagava karma° garbhavāso°.

6². BM etasya caisho° M °paurāṇaṁ ka°. — 8. B °pūrva bhi° M °kshavo ati°. — 9. M tasya dvau putrau abhūshi caṁdro ca nāma kumāro sū° mārah jye° BM °shṭho candro kanyaso sūryo(M °kanashṭho sūryya) ||. — 10. M °ro sau vai° hmaṇo rājā āyuḥkshayāc ca karmakshayād ya kālam akārshīt ||.

11². B sūryo candraṁ āha || M sūryo caṁdram āha ||. — 11³. B °shṭho tava rā° M °shṭho na ca rā°. — 12¹. M aham ṛishi°. — 12². B °sūyo kumāro° M °ro caṁndraṁ kumāro etad avocat ||. — 13¹. M °rttavyān ti ||. — 13². M °mārāha ||. — 13³. B °jana āpa° M °āpanti dā°. — 14¹. M atha sūryyo candra°. — 14². B °gamemi tvaṁ° M °gamehi tvaṁ rākshe bhavāhi° B °hi | ahaṁ° M °abhipravrajyāmi ||. — 15. M °kshavo sūryo kumāro caṁdra kumāraṁ° B °ro candra kumāraṁ° M °tvā ṛipravrajyāṁ° B °jyāṁ pravrajyasi ||.

17. M tena dāniṁ pū° rikoyo° B °rikāyoṁ anu° harunti ca catvā° M °harantā catvā°.

ये पि सूर्यस्य कुमारस्याभ्यन्तरे परिवारा अभूषि ते पि सूर्येण सार्धं ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजिता सर्वे च चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञा महर्द्धिका महानुभावा संवृत्ता ॥ अथ सूर्यस्य ऋषिस्य एतदभूषि ॥ अहं खलु चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो अयं च मे परिवारो सर्वो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो यं नूनाहं उत्तरिविशेषं आरभेयं ॥ तेन दानि समादानं कृतं न मया अदिन्नं उदकं दन्तकाष्ठं पि परिभोक्तव्यं ॥ 5

अथ खलु भिक्षवो सूर्यो ऋषिरपरकालेन स्मृतिसंमोहेन अपरस्य ऋषिस्य उदकभाजनातो अदिन्नं उदकं पिबे ॥ तेन पीतेन अस्य स्मृतिरुत्पद्ये मम व्रतसमादानं न मया अदिन्नं उदकं दन्तकाष्ठं पि परिभोक्तव्यं इति । इमं च मया इमस्य ऋषिस्य उदकभाजनातो स्मृतिसंमोहेन उदकमदिन्नं पीतं । चौरो अहमस्मि तस्य कौकृत्यमुत्पन्नं चौर्यं मया कृतं ति यं मे परस्य उदकभाजनातो अदिन्नं उदकं पीतन्ति ॥ 10 सो दानि दुःखदौर्मनस्यजातो आसनातो उत्थाय पृथिव्यां निषण्णो ॥ अथ खलु ते माणवका येन सूर्यो ऋषिस्तेनोपसंक्रमित्वा सूर्यं ऋषिमभिवादेन्सुः ॥ अथ खलु भिक्षवो सूर्यो ऋषी तां माणवकानेतदवोचत् ॥ मा यूयं माणवका मम अभिवादेथ ॥ अथ खलु भिक्षवो माणवका सूर्यमृषिमेतदवोचत् ॥ भो उपाध्याय किस्य वयं उपाध्यायं नाभिवादेष्यामः ॥ सूर्यो ऋषि आह ॥ अहं खलु 15 माणवका चौरो ति ॥ माणवका आहन्सुः ॥ किं वा कथं वा उपाध्याय ॥ सूर्यो ऋषि आह ॥ अमुकस्य माणवकस्य उदकभाजनातो अदिन्नमुदकं पीतं ॥ ते दानि माणवका एतमाहन्सुः ॥ मा भवन्तु उपा[346b]ध्याय एवं वदेहि । न भवां चौरो यमस्माकं उदकं उपाध्यायस्य स्वकं ते उदकं पीतं मा कौकृत्यं करेहीति ॥ सूर्यो ऋषि आह ॥ जानन्ति माणवका मम व्रतसमादानं न मया 20 कदाचिददिन्नं उदकं दन्तकाष्ठं पि भुक्तं पूर्वं मया अदिन्नपूर्वं उदकं पि पीतं ।

1. BM °shi | te° B °rve ca catubhūridhyā°. — 3ᵃ. M °shisyaita°. — 3ᵇ. M °ayaṁ ca parivāro sarve catu° B °ro sarve catu° M °bhijñā yaṁ nū° ahaṁ ālabheyaṁ | . — 5. M tena dānīṁ sa° BM °udakādanta° M °kāshṭhā pi°.

6. M °kālaṁ na smṛitiṁ saṁmohā aparasya ṛishasya uda° dakā dantaka pi ca tena rasya smṛi° B °pibe tena°. — 7. B °pītena yasya° M °smṛitī utpa° dāna na mayā° kaṁ daṁtakā°. — 8. B °shisya udakaṁ bhā° M °shisya udakabhāṁjanāṁto smṛitiṁ saṁmohe° BM °dinnaṁ | pītaṁ cau°. — 9. M °me parasya udakabhāṁja° kaṁ pītaṁti | .

11ᵃ. M so dānīṁ duḥ° syanaṁjātaṁ ā° shaṇṇaḥ. — 11ᵇ. M °tvā sūrya ṛishi° BM °āntaḥ | . — 12. M °ṛishi tāṁ māṇavakāṁ eta°. — 13. M °ka mamābhi°. — 14ᵃ. M °khu te mā°. — 14ᵇ. M °nābhivāde°. — 15ᵇ. M °vako cau°.

16ᵇ. M °vako āhatsu | . — 16ᵇ. M °katha upā°. — 17ᵃ M °dakabhāṁjanāto a°. — 18ᵃ. M tā dā° BM °evam ā° M °hatsu | . — 18ᵇ. BM ma bhanda upā°. — 18ᵉ. M °ro yaṁ asmā° dakam nayādhyāyasya ke te uda°. — 20ᵃ. M jānaṁti mā° cid dinnaṁ udakaṁ daṁtakāshṭhaṁ(?) paribhuktaṁ pūrvaṁ nayā° B °naṁ udakaṁ° M °nnapūrvaṁ udakaṁ pīṁ pi°.

सो हं चौरो संवृत्तो दण्डकर्मं करोथ यथा चौरस्य क्रियति तस्य मे ॥ माणवका आहन्सु: ॥ भो उपाध्याय न वयं उत्सहाम उपाध्यायस्य दण्डकर्मं कर्तुं । एषो च ते चन्द्रो राजा भ्राता तस्य सकाशं गच्छाहि ॥ सो ते दण्डकर्मं दास्यति ॥

अथ खलु सूर्यो ऋषिर्येन मिथिला राजधानी तेन प्रक्रामि राज्ञो चन्द्रस्य
5 सकाशं ॥ अश्रोषीद्राजा चन्द्रो भ्राता मे सूर्यो ऋषि मिथिलायां आगच्छतीति ॥ अथ चन्द्रो राजा चतुरंगेन बलकायेन सार्धं सूर्यस्य ऋषिस्य प्रत्युद्गमनाय निर्याति ॥ अथ खलु चन्द्रो राजा येन सूर्यो ऋषिस्तेनोपसंक्रमित्वा यानातो ओरुह्य सूर्यं ऋषिमभिवादयति ॥ अथ खलु सूर्यो ऋषि चन्द्रं राजानमेतदुवाच ॥ मा खलु पुनस्त्वं महाराज मम अभिवादेहि ॥ एवमुक्ते भिक्षवः चन्द्रो राजा सूर्यं
10 ऋषिमेतदुवाच ॥ किस्याहं भगवं ज्येष्ठं भ्रातरं सूर्यं ऋषिं दृष्ट्वा नाभिवादयिष्यामि ॥ एवमुक्ते भिक्षवः सूर्यो ऋषिश्चन्द्रं राजानमेतदवोचत् ॥

अहं चौरो महाराज अदिन्नं उदकं पिबे ।
तस्य करोहि मे दण्डं यथा चौरस्य क्रियति ॥

15 अथ खलु भिक्षवः चन्द्रो राजा सूर्यमृषिमेतदुवाच ॥ अनुजानाम्यहं भगवं यं त्वया उदकं पीतं स्वविजितातो समुदकं पीतं यं मम राज्यं तव पि तं राज्यं गच्छ येन इच्छसि मा भगवं कौकृत्यं करोहि ॥ अथ सूर्यो ऋषिश्चन्द्रं राजानं गाथाये अध्यभाषे ॥

नाहं शक्तो महाराज कौकृत्यं प्रतिविनोदितुं ।
20 साधु मे क्रियतु दण्डो यथा चौरस्य क्रियति ॥

1[a]. M mo ha cau° B °vṛttaṁ tasya karmaṁ° M °tto tasya karma karotha | yathā° B °tha | yathā° M °rasya kriyati° BM °me mā°. — 1[b]. B °āhaṁsuḥ ‖. — 2[a]. B °utsahāmiyāma° M °sya daṁḍakarma kartuṁ |. — 2[b]. M eṣāṁ ca te caṁdre rā°. — 4. M atha sūryya ṛ° B °thilāyā rā° M °thilāyāṁ rā° B °prayāsi | rājño° M °jño caṁdra° B °śaṁ a°. — 5. M °jā caṁdro bhrā° B °lāyām āga°.

6. M atha caṁdro ° sūrya ṛ° BM °dgamanaṁ niryāsi(B °ryāsyati) ‖. — 7. M °ha caṁdro rā° °sūryya ṛṣhi tena ° trā yānāto āruhya sūryya ṛṣhiṁ abhi°. — 8[b]. M atha sūryyo ṛṣhi caṁdraṁ rā° °tad avocat |. — 9. M °vaḥ caṁdro rā° BM °sūrya ṛ° M °tad avocat |. — 10. M kasyā° B kiṁsyā° M °gavan jyeṣṭhaṁ° B °jyeṣṭaṁ bhrā° M °sūryya ṛ°.

11. M °ṛṣhi caṁdraṁ rājānaṁ eta°. — 12. M °dinna u°. — 13. B °thā cārasya kriyanti ‖ M °kriyati ‖. — 15[a]. M °vaḥ caṁdro rājā sūryyaṁ ṛṣhim etad avocat |. — 15[b]. B anukajānā° M °haṁ bhagavan yaṁ tvayā udakaṁ pibe naṁ rājyaṁ gaccha ye° B °pītaṁ svavijitāto tam udakaṁ pītaṁ yaṁ mama°. M °gavan kaukṛ°.

17. M °ṣhiç caṁdrāṁ rā°. — 19. BM °śaktu me° B °tyaṁ parivu°. — 20. B °dhu mā kri° M °dhu mo kriyatuṁ da°.

अथ खलु चन्द्रस्य वैदेहस्य राज्ञो पुत्रो च भागिनेयो च चन्द्रं वैदेहराजमेतदु-
वाच ॥ किंचतु देव ऋषिस्य दण्डकर्म कौतूहलस्य प्रतिविनोदनार्थं मा ऋषि
कौकृत्येन विलम्बतु ॥ अथ चन्द्रस्य राज्ञो एतदभूषि ॥ कीदृशमहं सूर्यस्य ऋ-
षिस्य दण्डकर्मं कुर्येयं येन ऋषि निःकौकृत्यो भवेय ॥ अथ खलु चन्द्रो राजा
अशोकवनिकां सिक्तसंमृष्टां कारापेत्वा भक्तं च [317b] आसनं प्रज्ञप्य खाद्य-
भोज्यं च प्रवेशयित्वा राजार्हाणि मोदकानि वृक्षशाखेषु बन्धापेत्वा सूर्यं ऋषिमे-
तदुवाच ॥ गच्छ भगवं अद्य अशोकवनिकायां आसाहि यं चात्र खाद्यभोज्यं
शय्यापिधानं च ततो यथासुखं परिभोगं अनुजानामि ॥ अथ खलु चन्द्रो राजा
सूर्यं ऋषिमशोकवनिकायां षड्रात्रं वारेसि ॥ अथ चन्द्रस्य राज्ञो षड्रात्रात्ययेन
एतदभूषि ॥ कथमहं सूर्यमृषिं निःकौकृत्यं कृत्वा विसर्जेयं ति ॥ तस्यैतदभूषि ॥ 10
यं नूनाहं सर्वबन्धनप्रमोक्षं कारापेयं ॥ कारापेसि खलु भिक्षवः चन्द्रो राजा
सप्तमे दिवसे सर्वबन्धप्रमोक्षं । सूर्यो च ऋषि अमात्येहि उक्तो ॥ गच्छथ भगवं
उद्धृतदण्डो ति । राज्ञा चन्द्रेण सर्वबन्धनमोक्षं कारापितं ॥ सो दानि निःकौ-
कृत्यो पुनः आश्रमपदं गतः ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन सम- 15
येन चन्द्रो राजा । एष तदा राहुलभद्रकुमारो अभूषि ॥ यः सूर्यो ऋषिस्तदा
अहमेवाभूवं ॥ यत्सूर्यो ऋषि अशोकवनिकायां षड्रात्रं उपरुद्धः तस्य कर्मस्य
विपाकेन राहुलो कुमारो षड्वर्षाणि गर्भावासस्थितो अभूषि ॥

राहुलभद्रस्य पूर्वयोगं ॥

1. M °hu caṁdrasya vaideharājño° yo ca caṁdraṁ vai° tad avocat |. — 2. M kri-ya° ṇḍakarma kau°. — 3¹. M °tha caṁdrasya°. — 3². M °driçaṁ ahaṁ sūryyasya ṛi-shidaṇḍakarma ku° °shi nikau° B °kṛityaṁ bha°. — 4. M °hu caṁdro rājā a° B °ktasaṁ-rishṭāṁ kālāpe° M °saṁsṛishṭāṁ kārāpe° B °taṁ ca ā[317b]āsa° bandhāyetvā sūryo ṛi° M °sūryya ṛishim etad avocat |.

7. M °gavan ātra a° °naṁ ca tatah ya° gaṁ anujā° — 8. M °hu caṁdro rājā sūryyam rishi aço° B °traṁ dhāresi | M °traṁ dhāresi | atraṁ dhāresi |. — 9. M atha caṁdra shaṭrātrātyayena e°. — 10¹. M °sūryya ṛishi niḥ° B °shiṁ kau° M °sarjayeyaṁ ti B °ti ta°.

11¹. M yaṁ nūnāhaṁ° B °sarve ba° BM °peyaṁ kā°. — 11². B kārāpesi | kha° M °vaḥ caṁdro rā°. — 12¹. M sūryo pi ṛi° B °kto gaccha°. — 12². M gaccha bhavān uddhṛi° B °tha | bha° uddhṛita° BM °ḍo si |. — 13¹. B rājño ca° M °jñā caṁdreṇa sarva-bandhana° B °kāropitaṁ |. — 13². M °dāni nikaukṛitya punar āçra°. — 15. M °kaha-vo yushmākaṁm a° B °yena tadā camdro° M °yena caṁdro rā° BM °jā e°.

16². B saha rāhu° M esho ahaṁ eva bhūvaṁ |. — 16³. M yo sūryyo ṛishi rāhulakumāro abhūshi tadā yo sū°. — 17. M yo sūryyo° B °ṛishiṁ açokavanikā° M °drātram uparuddho ta° kulaku° B° kuro ka° °ni garbhavā°. — 19. M iti çrīmahāvastuavadāne rā° gaṁ sa-māptaṁ |.

राजा दानि शुद्धोदनः शाक्यां संनिपातयित्वा आह ॥ भवन्तो यदि न कुमारो सर्वार्थसिद्धो अगारातो अनगारियं प्रव्रजितो तं राजा चक्रवर्ती भवेय बहूनां राजानसहस्राणां ईश्वरो भवन्तो पि सर्वे अनुयाता भवेथ सचे चक्रवर्तिराज्यमपहाय क्षत्रियकुलातो अगारातो अनगारं प्रव्रजितो अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभि-
5 संबुद्धो सो च क्षत्रियो ब्राह्मणपरिवारो व तं भो अनुरूपं भवेत् ॥ ते दानि शाक्या आहन्सुः ॥ आणपेतु देवः किं क्रियतूति ॥ राजा शुद्धोदनो आह ॥ कुलातो कुलातो एकः क्षत्रियकुमारो प्रव्रजतु । यत्र एकः सो एकपुत्रको मा प्रव्रजतु । यत्र दुवे भ्रातरो ततो एको प्रव्रजतु । यत्रापि संबहुला भ्रातरो ततो पि एको प्रव्रजतु ॥ शलाकानि चारेथ यस्य योभूयेन शाक्यगणस्य उत्पद्यतु प्रव्रजितुं शाक्यकु-
10 मारा ॥ कुलपुरुषकेण तत्र शलाकानि चारीयन्ति योभूयेन शाक्यगणस्य उत्पद्यति ॥ यदा राज्ञा शुद्धोदनेन आणत्तं प्रव्रजन्तु शाक्यकुमारा कुलपुरुषकेण यो च एकपुत्रको सो मुच्यतु तत्र दानि तेन कुलपुरुषकेण पंच कुमारशता अभिनिष्क्रमन्ति प्रव्रज्याय ॥ राज्ञो शुद्धोदनस्य भगवां च पुत्रो सुंदरनन्दो च । भगवता प्रव्रजितेन सुन्दरनंदो [317b] मुच्यति ॥ शुक्लोदनस्य पुत्रा आनंदो च उपधानो
15 च देवदत्तो च । तेषां देवदत्तो अभिनिष्क्रमति ॥ आनन्दो पि इच्छति प्रव्रजितुं मातये मृगीये शाक्यकन्याये नानुजानीयति ॥ सो वैदेहं जनपदं गत्वान मौन-

1[1]. M atha rājā çuddhodano çākyā saṁni°. — 1[2]. M bhagavanto yadi ° ddho agārāto anagāri ° taṁ rājā cakravartiṣ bhaveya bahu° BM °çvaro bhavaṁto (B °bhagavanto) pi sarve anujātā bhavatha sa (M °so na) ca cakra° B °hāya kshatriyakulāto agārāto anagāri pravrajito (après ce passage, qui depuis °taṁ rājā° est ajouté à la marge, suit : ikā sapravata dattayā, séparé de ce qui précède, mais rapporté à la même ligne ; je ne sais qu'en faire.) M °kulāto agārāto anagāriyaṁ pra° B °ttarā saṁmya° M °myaksaṁbodhiṁ abhisaṁbudhim abhi° ddho sa va kshatriyabrāhmaṇo pa° B °ddho sa ca kshatri° BM °sāro ca tato anu°. — 5. M °hataṁ | .

6[1]. M āṇayantu deva kiṁ° B °āṇayatu de° M °kriyatuti || . — 6[2]. B kulāto ekaḥ kshatri ° vrajitu yatra ekaḥ so ekaputro mā pravrajitu | . — 7[1]. Omis par M. B °vrajitu. — 7. M yatraḥ va bhrāta° BM °to ekā pravraja (B °jitu yatra ekaḥ so (M °ka çe) eka° M °putrako māṁ pravrajayatu | B °vrajitu | . — 8. BM °hula bhrā° M °vrajituṁ B °tu ça°. — 9. B °ṭākā pi nidhārethā° M °nidhāretha | kathaṁ bhūyo na ° tpadyatu°. — 10. M purushaṇa ta° B °shakena ta° M °nirāriyaṁti | yobhū ° kyaṁnaṇa(?)sya° B °gaṇaṁsya°.

11. M rājā çu° B °rājña çu° M °danena ā ° vrajaṁtu çā° B °vrajatuṁ çā° BM °shakena yo ca s(M °ca sa)ka° M °ko sā utpadyatuh tatredāni kulapurushakena paṁ° B °so muhyatu | ta° M °bhinishkramaṁti pra° BM °jyāya rā°. — 12[1]. M °bhavāṁ ca putro suṁdarado ca B °ndo ca bha°. — 13[1]. M °tena suṁdaranaṁdo pravrati | B °do vacrati | . — 14. BM °putro ā° M °datto. — 15[1]. M abhi°. — 15[2]. M ānaṁda°.

16. BM °sati çu°.

व्रतेन आसति ॥ शुक्लोदनस्य पुत्रा नन्दनो च नन्दिको च एते अभिनिष्क्रमन्ति । अपरे च दुवे पुत्रा गृहे स्थिता ॥ अमृतोदनस्य पुत्रा अनुरुद्धो च महानामो च भट्टिको च ॥ अनुरुद्धो च महानामेन पृच्छीयति । किं त्वं प्रव्रजिष्यसि गृहकार्यं वा चिन्तयिष्यसीति ॥ सो अनुरुद्धो पुण्यवन्तो न पृच्छति किं गृहमध्यावसन्तेन करणीयं किं वा प्रव्रजितेन करणीयं पुण्यवन्तो निष्पुरुषेण नाटकेन क्रीडन्तो आसति पंचहि कामगुणेहि समर्पितो समंगीभूतो । तस्य अस्तमिते आदित्ये सहस्रं दीपवृक्षाणि निशि प्रदीप्यन्ति । मोहनस्य विज्ञापनार्थं एकूनं दीपवृक्षसहस्रं प्रदीपापितं । तस्य दानि ताव विशुद्धं मांसचक्षु यं तं एकूनं दीपवृक्षसहस्रं तस्य चित्ते नास्ति संपूर्णं दीपवृक्षसहस्रन्ति । तस्य दासपरिवारो सर्वो विस्मितो । अहो परिशुद्धं कुमारस्य चक्षुं ति । यत्र नाम दीपवृक्षसहस्रातो एकेन दीपेन ऊनं अविशुद्धानि दीपानि संजानाति ॥

सो दानि तं ज्येष्ठभ्रातरं महानामं पृच्छति ॥ किं गृहमध्यावसन्तेन करणीयं किं वा प्रव्रजित्वा करणीयन्ति ॥ सो नं आह ॥ गृहमध्यावसन्तेन कल्यतो एवोत्थितेन राज्ञो सुखरात्री दातव्या शाक्यमहत्तरकानामपि सुखरात्री दातव्या ये पि क्रान्ता ते पि अवलोकितव्या कालगतानां पि मृतकरणीयेहि व्यातव्यं गृहजना वेष्टितव्या दासीदासकर्मकरपौरुषेया वेष्टितव्या भोजनाच्छादनेन सर्वेहि च उत्सवेहि समन्वाहरितव्या व्ययकर्मेन उत्सविकेन पारिव्ययिकेन च हस्त्यश्वरथपत्तिवाहनानि

1. BM çukloda ' putro nanda' M 'no ca nandako' B 'shkramantâ | M 'shkramamto. — 2[1]. B 'sthita a'. — 2[2]. BM 'putro a' M 'nubuddho ' nâmâ ca bhaṭṭikâ ca B 'ko ca a'. — 3[1]. M anubuddho mahâ pṛcchati B 'yati kiṃ'. — 3[2]. M 'vâ cintayi' — 4. M 'ddho puṇyavaṃto pṛ' BM 'cchati kiṃ gṛhe adhyavasa' B 'ntena kaṇîyaṃ kiṃ vâ' M 'ṇyavaṃto nishpurushena nâ' B 'ṇa nâṭake ' ti | paṃ' M 'paṃcahi kâ' BM 'bhûto ta'.

6. M 'astaṃ â' BM 'te ca âdityasahasraṃ ti dîpavṛkshâṇâṃ ni' M 'dîpyaṃti | B 'dîpyaṃti mo'. — 7. M mâharase vijñâ' B mahanase vijñâ' M 'ekunaṃ dîpa ' pâditaṃ | . — 8. M 'dânîṃ tâvad viçu ' maṃsacakshushaṃ taṃ etasya ci' B 'ṃ ekunadîpavṛkshasahasraṃ tasya citta nâ' M 'pûrṇṇa dî ' hasraṃ ti B 'nti ta'. — 9. M 'sya dâniṃ pari ' sarva vi' B 'to a'. — 10. M 'pena unamaviçuddhaṃ dîpâ'.

12[1]. M 'dâni taṃ' B 'jyeshṭabhrâ'. — 12[2]. B kiṃ adhyâ' M kiṃ gṛhe adhyâvasaṃtena ' kiṃ pra ' ṇîyeti | . — 13[1]. B sa naṃ' M sâ nam âha | . — 13[2]. M 'vasaṃtena kalpato evotthitena râjñâ sukharâtrî dâtavyâ çâ ' ttaraṃkânâm api su' B 'ye pi krântâ te' M 'pi avalokayitavyâ kâlagatân api mṛ ' gṛhajanâ veshṭitavyâ | dâsî ' sheya veshṭitavyâ | bhojanâcchâdanena sarve ca utsahehikena pâ' B 'nena sarve ca utsavehi samanvâharitavyâ | vayaṃ karme ca utsavi' M 'vyayakena ca hastya' BM 'çvarathâpa' M 'ṭakâ nirvahâpayitavyâ | rathayugyayânâni vaḍḍhâpayitavyâni niveshṭitavyâni pratyavekshitavyâni ca kâ' B 'bhogâni ca pari ' pratyavekshitâni ca | .

वेठापयितव्यानि रथयुग्ययानानि वेठापयितव्यानि यानानि च भोगानि च परि-
पालयितव्यानि कर्मान्तानि कालानुकालं प्रत्यवेक्षितव्यानि क्षेत्राणि वाहयितव्यानि
नानाप्रकाराणि धान्यजातीनि रोपयितव्यानि निर्वेठितव्यानि प्रत्यवेक्षितव्यानि
च । कालानुकालं च यथाप[3.8b]क्वानि च धान्यजातानि लवापयितव्यानि
5 खलधानेषु संहारापयितव्यानि ओपुणापयितव्यानि । यत्किंचिद्गृहकार्यं अभ्य-
न्तरबाहिरं सर्वं कर्तव्यं ॥ अनुरुद्धो आह ॥ प्रव्रजितेन पुनः किं कर्तव्यं ॥ महा-
नामो आह ॥ प्रव्रजितेन पूर्वाह्णे भिक्षा चरितव्या सूपं वा मधीतं वा आहारेय
आहारं कार्यं कृत्वा एवं चात्मानं दमेतव्यं शमेतव्यं परिनिर्वापयितव्यं ॥ अनुरुद्धो
आह ॥ अलं मे गृहकार्येण यूयं करेथ अहं प्रव्रजिष्यामि ॥

10 ते दानि पंचमात्रा शाक्यकुमारशता महता राजानुभावेन महता राजऋ-
द्धीये सकसकेहि विभवेहि अभिनिष्क्रमेन्सुः । केचिद् हस्तिपृष्ठेहि सुवर्णच्छत्रेहि
मयूरग्रवारेहि केचित्सुवर्णशिबिकाहि नानारत्नसंछन्नाहि केचित्सौवर्णेहि रथेहि
चतुर्घोटेहि नानारत्नजालसंछन्नेहि सवैजयन्तिकेहि सनन्दिघोषेहि उच्छ्रितछत्र-
ध्वजपताकेहि । केचिदश्वपृष्ठेहि सर्वालंकारविभूषितेहि हेमजालसंछन्नेहि । देव-
15 दत्तो च हस्तिपृष्ठे स्वलंकृतेन हेमजालसंछन्नेन उच्चसिंहासने निषण्णो निर्धावितो ।
तस्य निर्धावन्तस्य तोरणाये कर्कटकस्मिं मकुटं लग्नं । तेन कर्कटकेन तं मकुटं
देवदत्तस्य शीर्षातो उत्क्षिप्तं महाजनकायेन अट्टहासं क्षिप्तं नैमित्तिकेन च
होरपाठकेन च व्याकृतो येन कार्येण देवदत्तो कुमारो अभिनिष्क्रमति तं कार्यं न
प्रापयिष्यतीति । उत्तमार्थं परिहापयिष्यतीति यमेतं उत्तमांगतो मकुटं तोरणा-
20 यातो कर्कटकेन उत्क्षिप्तं ॥

4. M °lat kâlaṁ ° tâni ca lasîvâpayenavyâni khalahânedu° B °khalahânesha sâhâ° M °oahunâ° B °opunapâyitavyâni ya°. — 5. M °abhyantaravâhiraṁ sa°.

6[b]. M anubaddho°. — 7. BM °lûkhaṁ vâ praṇîtaṁ vâ âhâreṇa âhâra kâ ° ekara âtmâ° B °naṁ tametavyaṁ pari° M °damenavyaṁ ça° — 9. M °kârya yû°. — 10. M tadânîṁ pañcamâtrâṇi çâ ° çatâni mahatâ râ ° jarddhiye ca sva ° kehi abhinishkrâmetsu | B °metsuḥ ||.

11. B °prishṭehi suvarṇacchatrehi cakhalapravâlehi kecit su° M °prishṭhe kecit suvarṇacchatrehi sarasvarapravâlehi suvarṇaçivikâhi nânâratnasaṁchannâti | kecin suvarṇaratha° B °anâhi kei sau° M °turaghaṭikehi nânâratnajâlaṁ saṁ° BM °anehi vai° M °jayantikehi sa° B °sanandighosha°. — 13[b]. B °prishṭehi sa ° tehi | he° BM °anehi da°. — 14[b]. B °prishṭena sva° M °svarṇâṅkṛ ° dhasya nirddhâvi B °sharyṇe nirddhâvi tasya°.

16[b]. M °rddhântarddhâvitasya ta° B °rddhâvinta ° kaṭa la° M °koṭa la°. — 17[b]. M °ṭakena naṁ maku ° prahâsa kahi° B °pâṭhakena ca° M °pâṭhena vyâkṛtâ ye° bhinishkramati | taṁ kâryeṇa prâ°. — 19. M uttamârtho pa ° tâi | yaye taṁ° B °tâi || ya° M °kena kshipaṁ ||.

अथ खलु ते पंच शाक्यकुमारशतानि महता राजानुभावेन महता राजर्द्धीये सर्वनृत्येहि सर्वगीतेहि सर्वतूर्यताडावचरेहि कपिलवस्तुतो नगरातो निर्यात्वा येन न्यग्रोधारामं तेन प्रयान्ति ॥ अथ खलु ते पंच शाक्यकुमारशता यावदेव यानानां भूमिस्तावदेव यानेहि यात्वा यानेषु प्रत्योरुह्य येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा अनेकजनसहस्रपरिवारिता भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थांसुः ॥ 5

तेषां दानि शाक्यकुमाराणां उपालिर्नाम नापितदारको उपस्थानकरो कृतकुशलमूलो पूर्विमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि वासितवासनो छिन्नबन्धनो भ[3,8b]व्युत्पत्तिको आर्यधर्माणां चरमभविको लाभी ध्यानानां अभिज्ञानां च ॥ सो दानि मातरे भगवतो उपनामितो अयं भगवतो केशानि ओतारेष्यति । भगवतापि अधिवासितं ॥ सो दानि उपालि भगवतो केशानि ओतारेति ॥ सा दानि उपा- 10
लिस्य माता भगवन्तं पृच्छति ॥ सुखं भगवं उपालि केशानि ओतारेति ॥ भगवानाह ॥ सुखं केशानि ओतारेति अपि च तथागतं अभ्यासादेति ॥ सा दानि आह ॥ मा दारक भगवन्तं अभ्यासादेहि ॥ सो दानि प्रथमं ध्यानं समापन्नो ॥ सा ताव नं पुनर्भगवन्तं पृच्छति ॥ सुखं भगवं उपालिदारको केशानि ओतारेति ॥ भगवानाह ॥ सुखं दारको केशानि अवतारयति अपि तु क्षुरं 15
पिलिपलिपायेति ॥ सा दानि आह ॥ मा दारक क्षुरं पिलिपलिपायेहि ॥ सो दानि द्वितीयं ध्यानं समापन्नो ॥ सा पुनः उपालिस्य माता भगवन्तं पृच्छति ॥ सुखं भगवन् उपालिदारको केशान्यवतारयतीति ॥ भगवानाह ॥ सुखं उपालिदारको केशान्यवतारयति अपि तु आश्वासप्रश्वासेहि तथागतं उपहनति ॥ सा दानि आह ॥ मा दारक आश्वासप्रश्वासेहि भगवन्तं उपहन ॥ सो तान्यतिक- 20

1. M °ta çâkyakumâraçatâ pañcaça ° nṛtyehi sarvagî° B °tûryatâḍâvacarehi | kapi° M °ryyatâḍâvarorehi kapi ° stuni nagaro ° grodhâmaṃ°. — 3. M °pañca ku ° çatâ yâvad eva yânânâṃ bhûmiṃ tâvad e° B °s tâvaddeva yânehi yâtya yânesu° BM °pratyâru° M °sahasrehi pa° B °parivârito bha° M °vato pâ° B °dau çira° BM °sâ vaṃditvâ° M °ekânte a° BM °sthânsuḥ |.

6. M °lir nâmâ pâtadâ ° sthânakaro° B °sitavâsanocchi° M °sitakâsanâ cchinnabaṃdhano na utpatiko â° B °jñânâṃ ca so°. — 8. M sâo dâ° B °keçâni otâreṣyati | M °otârehi api°. — 9. M api ca tathâ vâ siddhaṃ | B °vato pi°. — 10¹. M sâ dâ° B °pâli bhagavatâ keçâni otârehi | M °çânâ târehi. — 10². B so dâ° M °gavaṃtaṃ pṛ°.

11¹. M °gavan upâ° B °gavâṃ u°. — 12. B °târehi a° M °bhyâsaṃdeti | . — 13¹. M °gavaṃtaṃ abhyâsaṃdehi. — 13². M sa dânim pra° B °pannaṃ sâ°. — 14¹. M °gavataṃ pṛ°. — 14². M °gavan upâ°. — 15¹. M sukhaṃ° B sukha dâ°. BM °yati a° M °tu aṃuraṃ pilipâyeti | .

16². M °pilipalipâyehi | . — 17. B punaḥ° M punar upâsya°. — 18². M sukhaṃ upâridâ° BM °yati | âçvâse pra ° çata upahane(M °hare)ti | . — 19². M °gavaṃtam upahanatha | . — 20². M °tṛtîya dhyâ ° pannaḥ.

भित्वा तृतीयं ध्यानं चतुर्थं ध्यानं समापन्नो ॥ भगवान्भिक्षूणामाह ॥ गृह्णथ एतं
भिक्षव उपालिहस्तातो क्षुरं मा भूमिं प्रपतिष्यति ॥ सो दानि क्षुरो उपालिस्य
हस्तातो भिक्षुभिर्गृहीतो ॥

ते दानि शाक्यकुमाराः स्वकस्वकानि वस्त्राभरणानि उज्झित्वा उपालिस्य पुर-
5 तो निक्षिपेन्सुः । इमन्ति उपालि धनं भवतु । अस्माकं प्रव्रजितानां नैतेन कार्यं
ति । भगवतो सन्तिके वयं प्रव्रजिष्यामः ॥

उपालिस्यापि एतदभूषि । इमे शाक्या कुमारा राज्यमवजहिय इमानि च
वस्त्राभरणानि मम दत्वा अगारातो अनगारियं प्रव्रजन्ति किंपुनरस्माभिः क्षुर-
पुत्तीहि न प्रव्रजितव्यं भवेय । अहमपि प्रव्रजिष्यामि । न एतेषां वान्तं परि-
10 भुंजिष्यामि ॥ अथ खलूपालिः कल्पको येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ
शिरसा वंदित्वा भगवन्तमेतद्वोचत् ॥ प्रव्राजेतु मे भगवां उपसंपादेतु मे सुग-
तो ॥ अथ खलु भगवां उपालिकल्पकं [319a] एहिभिक्षुकाए आभाषे । एहि
भिक्षु उपालि चर तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तस्य दानि भगवतो एहिभिक्षुकाये सहो-
क्तेन यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्ति गृहिध्वजं गृहिकल्पं सर्वमन्तर्हितं त्रिचीवरं चास्य
15 प्रादुर्भवे सुंभकं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो चास्य संस्थितो
तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भिक्षुस्य आयुष्मतो उपालिस्य प्रव्रज्या उपसंपदा
भिक्षुभावो ॥ येनान्तरेण पंच शाक्यकुमारशता मातापितॄणां मित्रज्ञातिसालो-
हितानां च प्रतिसंमोदन्ति तेनान्तरेण उपालि प्रथमतरं प्रव्रजितो ॥

1[1]. M °kshuṇa âha ‖. — 1[2]. BM gṛihṇatha° M °kshavar ûpâlihastâtâ kshuraṁ ta bhû°. — 2. M °dânîṁ kshuraṁ upâ° bhikshur gṛihîtaḥ. — 4. M tadâ ° mârâ svakasvakâni cacchhitu° BM °pâni nuudritvâ ° petsuḥ ‖. — 5[1]. M imaṁ te upâli vanaṁ° B °li yanaṁ°. — 5[2]. M °lânâ nai ° kâryya ti ‖.

6. M °to saṁnike°. — 7[2]. B °kumâro râjyam avagâhaya i° M °jyam avagâhâya vastrâ° BM °datvâ° M °vrajati kiṁ ° syaṁ vayam aha° B °bhaveyam aha°. — 9[2]. M naita° B °shâṁ vânnan taṁ° M °shâṁ vâṁnataṁ pâ ° shyâmaḥ ‖. — 10. M °khalu upâ ° nutvâ pâdau° M °gavantam e°.

11. BM pravraje° M °gavân upasaṁvâdet sugataḥ | B °saṁvâdetu me sugata ‖. — 12[1]. M °gavân upâ ° lpako ehibhikshuṁkâye â° B °kalpaṁka ehibhikshukoe â° BM °she e°. — 12[2]. M °caratha tathâ°. — 13. M °dâni bhagavatâ e° BM °ye sahasreṇi yat kiṁcid gṛihaliṅgaṁ gṛihiguptiṁ(M °ptaṁ) gṛihidhva(M °hlahvaṁ)jaṁ gṛihi(M °hi)kalpaṁ sarva(M °sarva)m nta° B °rbhavetsuḥ suṁbhakaṁ pâtraṁ ca pra° M °rbhaveyasu | sakaṁ ca pâtra pra° BM °bhâvaṁ saṁsthitâ° M °çâ iryyâpatho câ° B °sthilo | sayya° M °sthile | tadyathâ ° snasya bhikshukasya â ° jyâ saṁpadâ bhikshubhâvaḥ ye° B °padâ bhikshavo yunâ°.

17. BM yenântaraçaivâ(M °çiraiṇa çâkya(B °çâke)kumâreṇa satâ(M °tâṁ) mâtâ° B °pâṁ maitrajñâ° M °modeṁti | tenâṁtare° B °ṇi | teṇâ ° pâli pra° M °jitaḥ ‖.

अथ खलु पंच शाक्यकुमारशता येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ प्रव्राजेतु मे भगवां उपसंपादेतु मे सुगतो ॥ अथ खलु भगवां तानि पंच कुमारशतानि स्थापयित्वा देवदत्तं एहिभिक्षुकाये आभाषे ॥ एथ भिक्षवः शाक्यकुमारा चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यत्किंचि गृहिलिंगं गृहिगुप्ति गृहिध्वजं गृहिकल्पकं तत्सर्वमन्तरहाये त्रिचीवराणि च सानं प्रादुर्भवेंसुः सुंभकानि च पात्राणि प्रकृतिस्वभावसंस्थिता केशा ईर्यापथो च सानं संस्थिहे तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां एवं आयुष्मन्तानां शाक्यकुमारशतानां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

ते दानि भगवता वुच्चन्ति ॥ उपालिं भिक्षुं युष्माकं वृद्धतरको एतस्य पादां वन्दित्वा सर्वे पटिपाटिकाये तिष्ठत । यो च प्रथमतरं तथागतस्य उपालिस्य च पादां वन्दित्वा पटिपाटिकाये स्थास्यति सो वृद्धतरको भविष्यति ॥ ते दानि भगवतो उपालिस्य च पादां वन्दित्वा सर्वे भिक्षुशता पटिपाटिकाये स्थिता ॥ अपि हि जितं महाजनकायो एवमाह ॥ जितमानक्रोधा शाक्या निहतमानदर्पा शाक्या ति ॥ राज्ञापि शुद्धोदनेन सपरिवारेण शाक्येहि च उपालिस्य भिक्षुस्य पादा वन्दिता । आयुष्मांश्च उपालि एवमाह ॥ स्वागतं राज्ञो शुद्धोदनस्य अनुरागतं राज्ञो शुद्धोदनस्य ॥ अथ खलु राज्ञो शुद्धोदनस्य अमात्यपारि-[319b]षद्या आयुष्मन्तं उपालिं तं राजानं शुद्धोदनं आत्मना आभाषन्तं दृष्ट्वा तं विभावयेन्सुः ॥ कथं नाम उपालिकल्पको हीनजात्यो राज्ञा शुद्धोदनेन भाषति ॥

1. M °çatâni sthâpayitvâ° (*L.* 3). — 2. B pravraje ° sugata |. — 3. M °tiaṁ nahi°. — 4. BM saha bhi° B °ryaṁ te°. — 5. M °bhâshâṇâṁ yat kiṁcid gṛihaliṁgaṁ gṛihaguptaṁ gṛihaṁdhvajaṁ gṛihakalpaṁ taṁ sarvaṁ antarhâye tri° B °kiṁci gṛihaliṁga gṛihaguptiṁ gṛihadhvajaṁ gṛihakalpa° M °rây° va sâ° BM °rbhavetsuḥ (M °tsu) | suṁbhakâni ca pâ° BM °bhâva (M °vâ) saṁsthito keçâ iryâpathasaṁpattâ (B °saṁpannâ) sâṁ° M °sthihe | tadyathâ° B °sthihe | sayya° M °yushmaṁtânâṁ paṁcânâṁ çâ° saṁpada bhikshubhâvaḥ |

10¹. M tadâni °vucyati B °cati u°. — 10². M °bhikshuḥ yu° B °sya pâda va° M °dâṁ vaṁditvâ sarve pratipâṭikâ tishṭhaṁti | B °pâṭikâ pra°.

11. BM yâ ca pra° M °lasya ca pâdaṁ vaṁditvâ patipâṭikâ° B °sthâsyati | so°. — 12. M tadâni bha° BM °lasya pâdâṁ vandi(M °vaṁdi)tvâ° M °çatâ pratipâṭikâye° BM °sthitâ api°. — 13¹. M °jitaṁ mahâjanakâyaivam âha || B °jita mahâṁ ja° ha ji°. — 13². BM jitâ mânakro° M °rpâ çâkyo ti B °ti râ°. — 15. B râjâpi çu° M °lasya ca bhikshusya pâdaṁ vaṁditvâ B °kshusya pâdaṁ vanditvâ â°.

16¹. M °pâlim eva°. — 16². M svâgataṁ râjño çuddhodanasyânu° sya upâli | B °suâgata° sya upâlisya |. — 17. M °yushmaṁtaṁ upâli taṁ râ° B °upâli taṁ râ° danaṁ âtmanaṁ âbhâyantaṁ kshasya taṁ bhavikâyataṁ ka° M °danaṁ âtmaja â — âbhaṁtaṁ bhikshavaḥ taṁ bhavikâyetsu. — 19. BM °râjâ çu°.

राजापि शुद्धोदनो तेषां पारिषद्यामात्यानामाह ॥ मा भवन्तो आर्यस्य उपालिस्य हीनजात्येन समुदाचरथ । अन्यास्य पुरिमा जाति अन्या एतरहिं श्रमणस्य राजर्षिस्य न एष भूयो हीनजात्यो ति वक्तव्यः ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ पश्यथ भगवं कथमायुष्मतो उपालिस्य हीनजात्यस्य
5 भगवन्तमागम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षव एतरहिमेव एतस्य उपालिस्य हीनजात्यस्य ममागम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता अन्यदापि एतस्य उपालिस्य हीनजात्यस्य ममागम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता ॥ भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

10 भूतपूर्वं भिक्षवो अतीते ध्वनि नगरे वाराणस्यां काशिजनपदे द्वे दरिद्रा दारका कुल्माषपुटकानि भक्तं गृह्य काष्ठहारका गच्छन्ति प्रत्येकबुद्धो च वाराणसीं पिण्डाय प्रविशति प्रासादिकेन ईर्यापथेन अतिक्रान्तप्रतिक्रान्तेन आलोकितविलोकितेन संमिंजितप्रसारितसंघाटी पात्रचीवरधारणेन नागो पि विय कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मतामात्रेन स्मृतः संप्रजानो
15 समाहितो एकाग्रचित्तो संवृतेन्द्रियो आविषिप्रवृत्ती ॥ ते च तं दृष्ट्वा प्रसादमुपसंक्रमन्ति ॥ ते दानि प्रसन्नचित्ता अन्योन्यं एवमाहन्सुः ॥ ये केचिद्दारका कृच्छ्रवृत्तिका अशनवसनविप्रहीना मनुष्यदुर्गता मनुष्यकृपणा मनुष्यवराका यथा वयं यान्ये च सर्वे एड्मेषु द्विपादकेषु पुण्यक्षेत्रेषु कुशलमूलानि न कृत्वा ये केचित्पुन-

1[1]. BM °shām vāhyamātyānām ā(B °nās ā)ha | . — 1[2]. M °bhavanto ā° jātena sa°. — 2. BM anyasyā pu° B °jāti anya eta° M °anyaitarahim çramaṇa° B °çramaṇo sya rājarshihi yo na esha° M °shihi yo na esha bhūyo hīnasamīneti va° B °hīnasamīnyeti va°. — 4[1]. M atha bhikshur bhagavaṁtam āhansu || B bhikshu bha°. — 4[2]. M paçyata bhagavan katha °bhagavaṁtam ā° dā vaṁditā || bhi° (l. 8[1]). — 5[2]. B °va etarahiṁm evaṁ e° tasya upāli hīna° editā bhi°.

8[1]. M bhikshur bhagavaṁtaṁ āhatsuḥ || B °gavaṁtam ā°. — 8[2]. M °gavan bhaga°. — 9. M °kshavaḥ B °vo bhā°. — 10. B °dhvani nānagarāto vārāṇasyāṁ° M °dhvani nāma nagarāto vārāṇasyāṁ °de daridrā dārakā ca kākuluṇḍakapāta° B °hya kāshṭaha° M °gacchaṁti pratye° çasyāṁ piṇḍā° kena iryā° BM °pathena atikrānta(M °krāṁta)pratikrānte(M °krāṁte)na° ālokita(M °kina)vilokitena samiṁjita(M °jina)pra° B °ghāṭi pātra° M °go viya° ṇa antargatehi iṁdriya° B °samāhito | e° BM °drishṭo pa°. — 15. BM pacchā taṁ° B °kramantena dā° M °kramantena nishprapanna°.

16[1]. M °cittāḥ | anyonyaṁ evaṁ evam āhatsu | B °nsuḥ ye°. — 16[2]. B °dārakā kṛicchavṛi° M °çanacasanaviprahīnā manushyadurgatā manushyakṛipaṇā manushyavarākā yathā° B °paṇā manushyavarākā yathā° BM °yaṁ yaṁ cānye ca(M °va) sa° M °sarvam edriçesha dvipādayeshṭha puṇyakshe° B dhama mahābhogo kshe° vā anya vā ke° M °evaṁrā°.

राज्ञा महाधना महाभोगा क्षत्रियमहाशाला वा ब्राह्मणमहाशाला वा अन्ये वा
केचित्सुखिता सर्वे ते एवरूपेषु द्विपादेषु पुण्यक्षेत्रेषु कुशलानि कृत्वा । यं नूनं वयं
इमां कुल्माषां इमस्य ऋषिस्य पात्रेषु प्रतिष्ठापयेम ॥ तेहि दानि ते कुल्माषा
तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पात्रेषु प्रति[300b]ष्ठापिता ॥ प्रत्येकबुद्धो पि तेषां दारकाणां
तां भिक्षां प्रतिगृह्य हंसराजा विय वैहायसेन प्रक्रमितो ॥ ते दारका तं प्रत्येक- 5
बुद्धं वैहायसेन गच्छन्तं दृष्ट्वा प्रीतिसंजाता महाभागो अस्माभिः ऋषिः पिण्डपा-
तेन प्रतिमानितो ॥ ते दानि प्रीतिसौमनस्यजाताः प्रणिधानं उत्पादेन्ति ॥
एको आह ॥ अहं अनेन कुशलमूलेन राजा भवेयं क्षत्रियो मूर्धाभिषिक्तो ॥
द्वितीयो आह ॥ अनेन कुशलमूलेन ब्राह्मणमहाशालकुले उपपद्येयं आढ्यो महा-
धनो महाभोगो ॥ 10

न हि चित्तप्रसन्नेन स्वल्पिका भवति दक्षिणा ।
तथागते च संबुद्धे ये च बुद्धान श्रावका ॥
सर्वे क्षयान्ता निचयाः पतनान्ताः समुच्छ्रयाः ।
संयोगा विप्रयोगान्ता मरणान्तं हि जीवितं ॥

ते दानि दारका आयुक्षयाच्च कर्मक्षयाच्च कालगता समागता तत्रैव वाराण- 15
सीयं नगरे । एको पि राजकुले राज्ञो अग्रमहिषीये उपपन्नो द्वितीयो पि
पुरोहितकुले पुरोहितस्य भार्याये कुक्षिस्मिं उपपन्नो ॥ कालेन समयेन राज-
भार्या पुरोहितभार्या च प्रजाता । उभये दारका जाता ॥ उभयेषां सप्ताहे
रमणीयानि जातकर्माणि कृतानि सप्ताहस्यात्ययेन राजपुत्रस्यापि ब्रह्मदत्तो ति

2. M °vayam imam kulmāshām imasya ṛi° shṭhāpayemayema |. — 3. M tehi dāni ku° B °shṭhāpi pra°. — 4. M °kānām mām bhikshunām bhikshām° hāyasena pra° BM °to te°. — 5. BM atasi/B °rjitvā kāyam pra° M °gacchamtam dṛishṭvā prītā samjā° B °prīsamprajātā° M °smābhi ṛi° mānito |.
7. M te dānim pri° dhānam utpādamti B °tpādemti |. — 8ᵃ. BM sahām aham°. — 8ᵇ. M °anye ku° BM °triya mū°. — 9ᵃ. M °upapadyamāna | 9ᵇ BM °ye na°.
11. M °hi viprasa° bhavadakshiṇāḥ |. — 12. M °ṣe sambuddhān çrāvakā ca B °kā sa°. — 13. M °kshayāmtā nicayāḥ yanamtāḥ samucchrayo B °cchrayāḥ sam°. — 14. M samyogāviprasamyogāntā maraṇāmtam hi°. — 15. M te dānim dārakā āyukshayācca puṇyakshayācca kālagato samāgatāḥ | tatrai° B °yukshayācca kālagato samāgato | tatrai° BM °re e°.
16. B °jakula rājño° BM °shiye upapanno | (M °nnaḥ) dvi° M °upapannā |. — 17. M °yena tarunām mahānām styayana rā° BM °jātā u°. — 18ᵃ. B ubhaye dā° tā u°. — 18ᵇ. BM °nīyāni jā° M °kumdate pi nāmam kritam puro° nāmam kritam | B °ko ti nāma kritam sm°.

नाम कृतं पुरोहितपुत्रस्यापि उपको ति नाम कृतं ॥ अनुरूपा धात्री उपस्थापिता राजपुत्रो च पुरोहितपुत्रो च यथा उत्पलं वा पद्मं वा कुमुदं वा पुण्डरीकं वा तथा संवर्धेन्ति ॥ यथोक्तं भगवता ॥

कृतपुण्या हि वर्धन्ति न्यग्रोधा विय सुभूमियं जाता ।
5 अणुपन्थके विय द्रुमा अल्पपुण्या विहीना त्ति ॥

ते दानि यत्र काले विवृद्धा विज्ञमात्रा संजाता ततो लिपीयं पि सिक्षियन्ति लेखाहिरण्यगणनां धारणमुद्रां ॥ राजपुत्रो पि ब्रह्मदत्तो हस्तिस्मिं अश्वस्मिं धनुस्मिं त्सरुस्मिं धावितस्मिं लंघिते प्लविते इष्वस्त्रस्थानेषु सर्वत्र गतिंगतो संजातो ॥ पितरि च कालगतेन ब्रह्मदत्तो कुमारो अमात्येहि वाराणस्यां राज्येनाभिषिक्तो ॥ 10 उपको च माणवको अन्यतराये माणविकाये सार्धं प्रतिबद्धचित्तो अभूषि ॥ सो दानि ताये माणविकाये कस्मिंचिदेव स्थाने कंचित्कालं अपश्वादितो अभूषि न तं ओलोकेति । वाराणसीयं च कौमुदी चातुर्मा[320b]सी उपस्थापिता साषि माणविका उपकस्य माणवकस्य भावानुरक्ता प्रत्यागता ॥ माणव कौमुदी चातुर्मासी उपस्थिता गन्धमाल्यं मे उपस्थापेहि यथा कौमुदी चातुर्मासी रमणीयं 15 करेयाम ॥ सो दानि माणवको तस्या माणविकाये श्रुत्वा तुष्टो आत्तमनो अभूषि । दिष्ट्या मे माणविका प्रत्यागता ति ॥ तस्य दानि उपकस्य माणवकस्य गंगाकूले माष अपरस्य पुरुषस्य सकाशातो याचनकं लब्धं । सो च नं माषो तत्रैव गंगाकूले गोपितको अभूषि ॥ सो दानि तस्य माषस्य अर्थाये विधन्ते

1. M °laṁ vā padmaṁ vā puṇḍa ° rddhayaṁti | . — 3. BM °tā kṛi°. — 4. M °puṇyo hi ° dhā vipa subhūmiyaṁ jā°. — 5. B °nthaka vi° M °nthakā viya dru ° hinaṁ ti | B °hinanti | .

6. M tadāni yana kālaṁ vivṛi° B °kālaṁ vivṛi° BM °piyaṁ yaṁ sekkhiyanti (M °yaṁti) vikshipaṇa (M °stiṇa° M °ṇanā dhā°. — 7. M °tto hastismiṁ aṣvasmiṁ dhanusmiṁ saruasmiṁ dhāvitesmiṁ laṁghite jivita i° B °dhanusmiṁ saruasmiṁ dhāvitesmiṁ iṁghi° M °sto ca sarva°. — 10a. M °vako ’ra anya ° pratisaṁddhanvito a° B °pratiṣvaddhaci°. — 10b. M °tāye māṇavakāye kasmicādveva sthāne° B °d evaṁ sthāne ° shi | naraṁ ālashati vā° M °shi na tam ālesati | .

12. M °dyaṁ kau ° rmāsya upasthāpitāḥ so pi° B °upasthāyitā so pi° BM °anrakto pra° M °gatāḥ | . — 13. M sā tam āha | māṇava kaumudi cāturmāsi upasthitā gaṁdham ā° BM °sthapeti | ya°. — 15. M °dāniṁ māṇavako ta° BM °shi dri°.

16a. BM dṛishṭvā me° M °gateti | . — 16b. M °dāni u ° sakāsāto vāca° B °çāto vāca°. — 17. M °traivaṁ gaṁgākūla go°. — 18. M °rthāya vidyate madhyā ° dhurāye kaṇḍanāriye gi° B °dhurāye karṇṇe nāriye gi° M °gāyaṁto gaṁgākulaṁ kulaṁ ta° B °kūlaṁ ta° M °māshaṁsya a°.

मध्याह्ने वर्तमाने ईर्यैः मधुराणि किन्नरीय गीतानि गायन्तो गंगाकूले [तस्य मा-
दस्य अर्थाये] गच्छति ॥

अद्राक्षीत्खिपव: राजा ब्रह्मदत्तो उपरिप्रासादवरगत: उपकं माणवकं मध्याह्ने विघने मधुरेण स्वरेण गायन्तं अन्तोनगरातो बहिर्नगरं गच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनरस्य उपके माणवके प्रेमं निपतितं ॥ यथोक्तं भगवता ॥ 5

पूर्वे वासनिवासेन प्रत्युत्पन्ने हितेन वा ।
एवन्तं जायते प्रेमं उत्पलं वा यथोदके ॥
यत्र मनो निविशति चित्तं वापि प्रसीदति ।
निष्ठां पण्डिता गच्छेयुः संवुत्था मे पुरा भवे ॥

एवं तस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य तत्र उपके माणवके सह दर्शनेन प्रेमं निपतितं ॥ 10 तेन राज्ञा ब्रह्मदत्तेन उपकस्य माणवकस्य दूतो प्रेषितो ॥ गच्छथ यो एषो माणवको गायन्तो अन्तर्नगरातो बहिर्नगरं गच्छति एतं आनेथ ॥ सो तेहि गत्वा उच्यति ॥ आगच्छ माणवक राजा ते शब्दापेतीति ॥ सो दानि तेहि राजपुरुषेहि राज्ञो सकाशमुपनीतो ॥ देव अयं सो माणवको आनीतो ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये अध्यभाषे ॥ 15

मध्यन्तिके वीतिनते कुक्कुलवन्ततो मही ।
अथ गायसि वक्त्राणि न तापयति आतपो ॥
उपरि तपति आदित्यो हेट्ठा तपति वालिका ।
उद्ग्रचित्तो सुमनो अथ वक्त्राणि गायसि ॥

3. BM *davaragataḥ(M *to) upakaṁ māṇa(B *na)vakaṁ madhyā* B *hne vidyane madhu* M *hne vidyanā madhureṇa gāyakaṁ aṁtonagarāto vahinira * gacchaṁtaṁ dṛ * upaka māṇake pre*. — 5. BM *tā pū*.

6. BM *rve nivāse(B *sa) nivāse*. — 7. M evam taṁ jā * premaṁ u* B *ke ta* M *ke ya*. — 8. B tatra mano ni* M *niviśaki ci*. — 9. M niṣṭhā piṇḍata gacchejuḥ vusta me itaḥ puro bhavet evaṁ* B *ṇḍita gacchet saṁvutta me ito pure bhaved evaṁ*. — 10. B *tasya bra * darśaṇe*.

11². BM *rājño bra * ahita ga*. — 11². M gacchathaḥ | yo* B *gacchatha | yo* M *ko gāṁyaṁto aṁtanagarā* B *aṁtanagarā* BM *cchati | e * tha so*. — 12. M *ucyati | B *ti ā*. — 13¹. M *navika* BM *bdāvatīti | . — 13². M *tehi rājño sakāsam u* B *te de*. — 14¹. B *yaṁ sā mā* M *nītāḥ || . — 14². B *māṇakaṁ gāthāye bhāṣe | .

16. M madhyaṁtike vīthinate kukkulavaṁtatā mukhe | B *kkulāvaṁtato mukhe | . — 17. M *gāvasi vaktrāṇi na te tāpi ā* B *trāni na te tāpi ātapo u*. — 18. M tāpayaṁti aṁda tāpayaṁti tām aṁtakā ātapo uparipatrāṁ āditya hṛṣṭā na pati dāliṇa te* B *ri tapati | ādi * kā u*. — 19. B *no | a*.

अथ खलु भिक्षवः उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

न आतपो तापयति अम्बाका तापयन्ति मां ।
अम्बाकाश्च विपाताश्च ते तापेन्ति न आतपो ॥
इतरं खु अयं तापो यो खु कायं प्रतापये ।
5 का[321a]र्या नाम विवादा च ते तापेन्ति न आतपो ॥

राजा दानि ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

किन्ते जानेति संक्षोभं चयं केन प्रतप्यति ।
तापेन पीडितो कायो तं त्वं आख्याहि पृच्छितो ॥

अथ खलु भिक्षवो उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

10 वृषली देव कान्ता मे कुम्भदासी चरिंदम ।
तस्या उपस्थितो सर्वो तस्यांश्च उपतापितो ॥

अथ भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं आमन्त्रयति ॥ कहिं माणवक गमिष्यसीति ॥ अथ खलु भिक्षवः उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

15 माषो मे याचनालब्धो गंगातीरस्मिं गोपितो ।
पुरमिमे नमस्य तदर्थाय व्रजाम्यहं ॥

अथ खलु भिक्षवो राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं आमन्त्रयति ॥ आगमेहि

2. B °mbā̃ a°. — 3. M °peti na ā°. — 4. B °po khu tāyaṃ° M °po yeshu tāpaṃ pra° B °paye kā°. — 5. BM kārya nāma° B °vādena te° M °vādevaṃ te tāpeti na ā°.
6. M °dāniṃ bra° °shati | vyāsha°. — 7. B °jānanti saṃkshobhaṃ kāyaṃ prata°. — 8. B kena tepena pīḍito ayaṃ kāyo taṃ te ā°. — 9. B °jaṃ bhrahmadatto gā°. — 10. BM °devī(M °deva)kā me ° dāsī ariṃ(M °liṃ)dama ca°.
11. BM °sthito parvatayamiṃ u(M °smi vu)pa°. — 12². M °āmantraya°. — 13. BM °bhāshati | . — 15. M mārsho me vāca° B °ma vāca° M °labdhaṃ gaṃgātīrasmi go° B °tīrasmiṃ°.
16. BM °ryu arthā° B °ya pravra° M °ya pravrajāyahaṃ | . — 17¹. M °āmantrayati | . — 17². M °hi tāhi tāva° B °ka mālā°.

तावत् माणवक मुहूर्तं शीतलके गमिष्यसि ॥ अथ खलु उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

येहि अर्थो अयागस्य ऊर्ध्वं तिष्ठन्ति तिष्ठतो ।
यानि तु वह्यमानस्य पुरतो धावन्ति धावतो ।
गंसाम्यहं महाराज तस्य माषस्य कारणा ॥ 5

(अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये प्रत्यभाषे ॥)

सचे ते अर्थो माषेण अहं माषं ददामि ते ।
करोहि कृत्यं माषेण उपको माणव मा व्रज ॥

उपको माणवको आह ॥ यदि देवो माषं दास्यति एतं द्वितीयं माषं एतेहि माषेहि तुष्टा भवे पि वृषली कौमुदीयं च अविघ्नं भविष्यति ॥ अथ खलु उपको 10 माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

यं च माषं देवो दद्यात्तं द्वितीयं भविष्यति ।
एतेहि द्वीहि माषेहि तुष्टा सा वृषली भवे ॥

राजा आह ॥ अहन्ते माणव द्वे माषाणि दास्यामि मा च उष्णेन पथेनो गच्छाहि ॥ राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये अध्यभाषे ॥ 15

सचे ते अर्थो माषेहि द्वे माषा ददामि ते ।
करोहि कृत्यं माषेहि उपको माणव मा व्रज ॥

1. M °kumdatani gh°. — 3. BM °arthā ayāna(M °yātaṃya° B °ūrddhanti tiṣṭhato anyā° M °ūrddhati niṣṭhato mudā | . — 4. BM anyā te ayya(M °te ayya)mānasya purato dhāvati dhāvato(M °tah |). — 5. M gaṅgāmya° B gaṃāsāmaham° M °tasya mārṣakasya kāraṇā || sa° B °ṇā sa°.

7. M °est te artha mārṣheṇa °mārṣhaṃ da° B °te ka°. — 8. M °iṇaṃ mārṣheṇa°. — 9ᵃ. BM yaṃ yadetā mādhaṃ(M °mārṣha) dāsyati yaṃ ca taṃ dvi° M °tiyaṃ mārṣhaṃ etehi mārṣhe tu° B °tehi māshe tu ° mudrīyaṃ°. — 10. M upako māṇavako atha khalu rā ° gāthaye a°.

12. M pañca mārsha devasya taṃ dvi° B °devasya taṃ dvi°. — 13. M °mārshehi tu°. — 14ᵇ. M ahaṃ te māṇava iva mārshāṇi°. — 15. M °adakaṃ mā° B °she sa°.

16. BM sarve te° B °rthe māshāhi dve māshā° M °rthe mārshāhi dve ca mārshā da° B °te ka°. — 17. M °tyaṃ mārshāhi a° B °ṇavakā vra°.

उपको आह ॥ एते च द्वे माषा तं च तृतीयं भविष्यति आमन्त्रणं च भविष्यति । एवं वृषलीये रमणीयं कौमुदिकं भविष्यति ॥

भवतश्च दुवे माषा तं तृतीयं भविष्यति ।
एतेहि त्रीहि माषेहि तुष्टा सा वृषली भवे ॥

5 राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं एवमाह ॥ माणवक उष्णे मा गच्छाहि [321b] अहं ते चयो माषां दास्यामीति ।

मये ते चयो माषेहि भूयो माषां ददामि ते ।
करोहि कृत्यं माषेहि उष्णे माणव मा व्रज ॥

माणवको आह ॥ देव एतानि च चयो माषा तं चतुर्थं भविष्यति आमन्त्रणं 10 तच भूयो भविष्यति । एवं वृषलिकाये सार्धं रमणी कौमुदीयं भविष्यति ॥

भवतश्च चयो माषा तं चतुर्थं भविष्यति ।
चतुर्हि देव माषेहि उदया वृषली भवे ॥

एतेन क्रमेण राजा ब्रह्मदत्तो शतसहस्रं उपकस्य माणवकस्य देति तं च माषं न मुंचति । यावदपरार्धेन ततो माषातो न निवर्तितो ॥ तेन दानि राज्ञा ब्रह्म- 15 दत्तेन अर्धराज्यं तस्य उपकस्य माणवकस्य दिन्नं । अन्तःपुरातो अर्धं दिन्नं । कोशकोष्ठागाराणां पि दिन्नमर्धममात्यभट्टबलाग्राणां पि अर्धं दिन्नं ॥

ते दानि उभये राज्यं कारयन्ति । उभौ अर्धानि समनुशासन्ति ॥ सो दानि माणवको पंचहि कामगुणेहि समर्पितो क्रीडति रमति परिचारयति ॥ सो दानि

1[2]. M °mārshā taṁ ° yaṁ bhavishyati | āmantraṇaṁ°. — 2. BM °ṁ rama° M °mu-dikaṁ°. — 3. BM bhavāṁ dve māshāṁ taṁ(M °mārshāt taṁ) tṛi°. — 4. M °mārshehi ta°. — 5[1]. M °vakam e°. — 5[2]. M °yo mārshā dāsyāmiti.

7. M sañcaito ar-mārshehi ° mārshā da° B °to ka°. — 8. M °syaṁ mārshehi° BM °ushṇaṁ māṇa°. — 9[2]. BM deva e(M °vai)tena ca tra° M °mārshā taṁ ° āmantraṇa ta ° shyaty evaṁ°. — 10. BM °shalikāye° B °ramaṇīṁ kau° BM °mudī na bha°.

11. M bhagavataçca° BM °mārshā taṁ° M °turtha bha° BM °ti ca°. — 12. M °turhi deva mārshehi ° bhavet |. — 13. BM °tto rājā ça° M °upakasya māṇa ° ca mārsha na muñcati | B °ca māsha naṁ muñcati |. — 14[1]. BM yāvad apa(B °aya)rājyena ta° M °mārshāto na° BM °rtito te°. — 14[2]. M °dāniṁ rājñā ° datena a° B °rddharājyena-sya u° M °jyaṁm asya u°. — 15. BM °rāṇāṁ pi dinnaṁ a(M °nnaṁm a)rddha° M °lāgrām api arddha dinnaṁ |.

17[1]. M tadāniṁ ubhayaṁ rā ° yaṁti u°. — 17[2]. M °çāsayaṁti |. — 17[3]. M °ko yañca ° marpityo kri° BM °krīḍito rama° M °cāreti |. — 18. BM sa dāni° M °tto anyartham atīca u° B °ko cittavasto° M °di karhi cid api ° tato u° BM °datvā°.

राजा ब्रह्मदत्तो अत्यर्थं अतीव उपकस्य माणवकस्य सन्तिके विश्वस्तो यदि काहिंचि पि गच्छति ततः उपकस्य माणवकस्य उत्सङ्गे शीर्षं दत्वा शयति ॥ तस्य दानि उपकस्य राज्ञा शयितेन एतदभूषि ॥ कथं एकराज्येन दुवे राजानो यं नूनाहं इमं राजानं ब्रह्मदत्तं घातेत्वा अहमेव एको राजा भवेयन्ति ॥ तस्य दानि भूयो एतदभूषि । न एतन्मम साधु भवेय न प्रतिरूपं यमहं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य कृतज्ञस्य अकृतज्ञो भवेयं ॥ द्वितीयं तृतीयकं पि एतदभूषि । न एतं साधु भवेय न प्रतिरूपं यं एके राज्ये दुवे राजानो यं नूनाहं राजानं ब्रह्मदत्तं जीवितातो अवरोपयित्वा अहमेव एको काशिराजा भवेयं ति ॥ तस्य दानि द्वितीयकं तृतीयकं पि एतदभूषि । न एतं मम साधु भवेय न प्रतिरूपं यं अहं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य कृतज्ञस्य अकृतज्ञो भवेयन्ति ॥ सो दानि अविधाविधन्ति प्रव्राजितो तेन राजा ब्रह्मदत्तो प्रतिबुद्धो ॥ सो तं आह ॥ उपक अविधाविधन्ति वदि ॥ सो दानि आह ॥ एवंरूपो मे देव चित्तो अभूषि । यं नूनाहं ब्रह्मदत्तं जीवितातो अवरोपयित्वा अहमेव एको काशिराजा भवेयं [322a] ति ॥ तस्य सो ब्रह्मदत्तो राजा न पत्तीयति ॥ सो दानि उपको आह ॥ एवमेतं देव यथा तं जल्पामीति ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकं माणवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

दिन्नो मे अर्धराज्यं ते लोकलोकेन माणव ।
एवं मुंचसि न मायं कथं अन्तो भविष्यति ॥

अथ खलु उपको माणवको राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

न हि अन्तो अनन्ताये तृष्णाये इह विद्यति ।
प्रव्रजिष्याम्यहं राजन् न राज्येन रतो स्मि च ॥

2. M °şilenaitad e°. — 3. M °nūnāhaṁ imaṁ rāja bra° B °rājaṁ bra° M °ghātetvā aham evam eko bha°. — 4. M tasya idāniṁ bhū° B °shi na e°. — 5. M naitaṁ ma° BM °bhaveyaṁ na° M °tasya krita | sya° B °veyaṁ dvi°.

6b. B °tṛitīyaṁkaṁ° M °tṛitīyaṁko pi°. — 6c. M na rājye du° B °taṁ mama sā bhaveyaṁ na° yaṁ ahaṁ eko° M °rājāto anurūpo yaṁ° B °jāno anurūpo yaṁ° M °rājānaṁ bra° B °rājā bra° M °vyaparo° rājo bhaveya ||. — 8. M tasyedā° B °tīyako tṛi° shi na°. — 9. M naitaṁ sādhu mama bha° B °sā bha° BM °veyaṁ na° M °yaṁ yaṁ a° BM °datta kṛi° M °veyaṁ ti ||. — 10. M sā dānī abhidhāvidhaṁ ti° rājñā bra°.

11b. M so taṁ ā°. — 11c. M °abhidhāvidhaṁ ti vaeyati || B °ti sakalati ||. — 12b. M °po ya devadatto abhū° B °devaṁ ci°. — 12c. M °m evaṁ eko kā°. — 13. M °datto pattīyati B °tīyāyati ||. — 14b. M etam e°. — 15. M upa° abhyabhāshate ||.

16. M dinnā me° B °rājye aloka° M °jyaṁ lokaṁloke° B °va kena mamā°. — 17. M °kena mucasi na mārshaṁ katham aṁto bha° BM °shyati ||. — 18. BM °rājaṁ bra° M °dattaṁ gā°. — 19. BM nāhi anto (M °aṁto) ana° °dyati pra°. — 20. B °shyāmi ahaṁ° jyena nadāpi va | M °jyena taṁ yaṁ ti ca ||

बहुहि कामेहि अर्थं मे येहि बालो न तृप्यति ।
अर्थं मे सर्वकामेहि प्रव्रजिष्यामि अनागारियं ॥
काम जानामि ते मूलं संकल्पात्काम जायसे ।
न कामं कल्पयिष्यामि ततो मे न भविष्यसि ॥
5 अल्पेषु बालो कामेषु बहुष्वपि न तृप्यति ।
अपहाय सर्वकामानि प्रतिबुद्धो व पश्यति ॥
इच्छामि दानिं प्रभवन्ति च ते
इच्छा प्रशान्ता च न भोन्ति एवं ।
एतं च इच्छाय फलं विदित्वा
10 न प्रार्थये पुत्रपशुं धनं च ॥

अथ खलु उपको माणवको ब्रह्मदत्तं राजानमेतदुवाच ॥ अनुजानाहि मे देव प्रव्रजिष्यामि ॥ राजा आह ॥ मा प्रव्रजाहीति सहिता राज्यं कारयिष्यामः ॥ उपको आह ॥ न महाराज राज्येन अर्थो अनुजानाहि मे प्रव्रजिष्यामि ॥ सो दानि राज्ञा ब्रह्मदत्तेन अनुज्ञातो यदि एवं अभिप्रायो प्रव्रजाहीति ॥

15 तहिं दानि काशिषु उत्तरेण कुम्भकारस्य प्रव्रजितस्य ऋषिस्य पंचाभिज्ञस्य आश्रमपदं ॥ सो दानि उपको माणवको तमाश्रमपदं गत्वा तस्य कुम्भकारस्य प्रव्रजितस्य ऋषिस्य सकाशातो प्रव्रजितो ॥ तेन दानि पूर्वरात्रापररात्रेण जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन युञ्जन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानानि उत्पादितानि महर्द्धिको महानुभावो ऋषी संजातो चन्द्रमण्डलं सूर्यमण्डलं आश्रमे
20 पर्यंकेन निषण्णो पाणिना परिमार्जति परामृषति यावद्ब्रह्मलोकं कायेन वशे

1. M bahuhi kâmehi anaro ca yo° B °mehi analo ca yo° M °hi bâro na tripyamti |. — 2. M °shyâmyaham nagâ° B °mi nâgâ°. — 3. BM kâmam jânâ° M °mi tamam alam°. — 4. M °mi tamo me nam bha° B °me nam bha°. — 5. M °tríshyati |.

6. M apahâ° kâmeshu prativiṣṭaddho la paçyati || B °ddho tva paçyati ||. — 7. M °bhavamti° BM° ischâ s(M °icchâ)sântâya na bhonti(M °bhavamti) |. — 9. B etam ete anicchâ° M etam evam aticchâ°.

11¹. B °datta râjâm eta° M °datta râjânena uvâca ||. — 11². M anujâtâhi°. — 12¹. M °prajâhiti° BM °yishyam ||. — 13¹. B °ja | râjyena anartho° M °prajishyâmi |. — 13². B °vrajyâhiti |. — 15. M tamhâ dânim kâçi ° ttareshu kumbhakâra pra° B °mbhakâram pra°.

16. B °ṇavako mâṇavako tam âçramadiṃpa° M °ṇavako nam âçra ° tvâ tasya kumbhakâra°. — 17. M tadâni pû° B te dâni pûrvam râtrâ° M °viharamtena pûjyamtena ghaṭamte | na vyâpayamtena catvâri dhyânân pratyâditâ° B °vyâyamantena caritvâ dhyânâny utpâ ° bhâvâ ṛi° M °bhâvâ ṛishi samjâtâ camdramaṃḍalam sûryyam maṃḍalam âçrapa-ryyamkena nísharṇṇo pâ ° yena vasa vartieti ||.

वर्तेंति ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो उपकस्य माणवकस्य स्पृहयन्तो अभीक्ष्णं इमां गाथां भाषति ॥

अल्पस्य कर्म्म महाविपाको
उपको अध्यगमे महान्तमर्थं ।
सुलब्धलाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजे कामरतिं प्रहाय [329ᵃ] ॥ 5

राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अन्तःपुरिका पुनर्पुनः इमां गाथां राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य सकाशातो शृणन्ति न चास्यार्थं विजानन्ति ॥ तस्य दानि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य गंगपालो नाम कल्पको । राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य स विश्वस्तो यथासुखं अन्तःपुरं प्रविशति उपस्थानकरो ॥ सो दानि राजा ब्रह्मदत्तेन उक्तः ॥ गंगपालक केशश्मश्रु मे करोहीति ॥ एवं वदित्वा ओसुप्तो ॥ तेन तस्य शयितस्य केशश्मश्रु कृतं राजापि विबुद्धित्वा आह ॥ गंगपाल आगच्छ करोहि मे क्षेमकर्म ॥ गंगपालो आह ॥ कृतं ते देव केशश्मश्रु शयितस्य ॥ सो दानि गंगपालो आदर्शकं गृह्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपनीतो निध्यायतु देवो ति । राजा आदर्शकेन केशश्मश्रु निध्यायन्तो गंगपालस्य कल्पकस्य प्रीतो संवृत्तो ॥ राजा आह ॥ गंगपाल तुष्टो स्मि तव एतेन शिल्पेन अभिराद्धो ग्रामवरेण प्रवरेण प्रवारेमि गृह्ण यानं यदि इच्छसि ॥ सो दानि आह ॥ यावत्संमन्त्रेमि ततो देवस्य सकाशातो ग्रामवरं ग्रहेष्यामीति ॥ सो दानि गंगपालो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अन्तःपुरिकाणां आरोचयति ॥ अथ मया राजा ब्रह्मदत्तो शिल्पेन आराधितो ग्रामवरेण चाहं प्रवारितो गृह्णामि ग्रामव-

1. M °hayañto a° B °bhāṣamā i° M °gāthā bhā°. — 3. M °vipākaṃ upako adhyagate mahāṃtam arthaṃ B °ko adhyagame mahanta artha sa°. — 5. M sulabdha lā° BM °ṇavakasya° M °vrajita kā° BM °hāya tapati rā°.

7. M rājño brahmadattasya aṃtahpurikā punah imāṃ gāthā rā ° prati na ° jānanti | . — 8. B °gaṃgapā° BM °ko rā°. — 9. M °sya saṃvigraddā yathāsukham aṃtahpu°. — 10ᵃ. M so dāniṃ rājño brahmadatto ukto B °rājña kes ° ktah gaṃ°. — 10ᵇ. M °pāraka keçaçmaçrutva ca rā° (l. sam.) B °keçaçmaçruṃ°.

11ᵃ. B °vaṃ viditvā ° pto te°. — 11ᵇ. B °çmaçrutva sa rā° M °rājo pi abuddhitvā°. 12ᵃ. B gaṃgapā° M °pāra ā° BM °caha kare sme° M °karma | B °çmaçrugaṃ°. — 13ᵃ. M °taṃ tad eva keçaçmaçru ça°. — 13ᵇ. B sā dā° M °dāniṃ gaṃgapā° B °gaṃgapā ° sya alīno nidhyā° BM °vo ti rā°. — 15. B rājñā ā° M rājño ādarçakena keçaçmaçru ° ytah | . — 15ᵇ. M °pālā tuṣṭo si ta ° bhirādho grāma° B °ddho grāmavarena prava° BM °gṛhṇa grāmaṃ°.

17ᵃ. M yāvaṃtaṃ samaṃtremi° B yāvat samantre° M °vaṃ gṛhiṣyā°. — 18ᵃ. M °ta aṃtahpu° BM °kānāṃ ārocati | . — 18ᵇ. M °yā rājñā bra ° dhito grāmavarā rā° BM °gṛhṇāmi° M °grāma tarili | .

र्हन्ति ॥ अन्तःपुरिका आहन्सुः ॥ सर्वेहि ग्रामवरं एषो राजा अभीक्ष्णमिमां गाथां भाषति ।

अल्पस्य इमं महाविपाको
उपको अध्यगमे महान्तमर्थं ।
5 सुलब्ध लाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजे कामरतिं प्रहाय ॥

वयं च एताये गाथाये अर्थं न विजानामथ । ततो गच्छ राजानं ब्रह्मदत्तं वक्षा-हीति अलं मे देव ग्रामवरेण यं देवो अभीक्ष्णं इमां गाथां भाषति ।

अल्पस्य इमं महाविपाको
10 उपको अध्यगमे महान्तमर्थं ।
सुलब्ध लाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजेत्कामरतिं प्रहाय ॥

एतस्य मे महाराज अर्थं आचिक्षाहीति ॥ सो दाणि गंगपालो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रमित्वा आह ॥ देव अलं मे ग्रामवरेण यं देवो अभीक्ष्णं इमां गाथां
15 भाषति ।

अल्पस्य इमं महाविपाको
उपको अध्यगमे महान्तमर्थं ।
सुलब्ध लाभा खलु माणवस्य
यो प्रव्रजेत्कामरतिं प्रहाय ॥

20 इमस्या देव गाथाये अर्थमाख्याहि ॥ एतं मे वरं भवतु ॥ राजा आह ।

1¹. B °hataṃḥ || M °hatsu || . — 1². M madehi grā° gāthā bhā°. — 3. M alpasyemaṃ° vipāka upako mahāvipāko adhvagame mahāṃtam arthaṃ B °adhvagate mahāntaṃ arthaṃ su°. — 5. BM °lu brāhmaṇasya yo°.

7¹. M °ca yetāye artha vijānāmitha | . — 7². BM °rājaṃ bra° BM °ti | alaṃ° M °yaṃ devā abhi° BM °gāthā bhāṣa(M °ṣaṃ)ti | . — 9. B °sya mahāvipāko adhvagame° M °vipāke adhigame mahāṃtam a° B °hāntaṃ arthaṃ su°.

11. M °vraje kāma° BM °hāya e°. — 13¹. M °arthaṃ ovikahā°. — 13². BM °gaṃgāpā°. — 14. M °yaṃ devā abhi° gāthā bhā° BM °ti | a°.

16. B °sya mahā° adhvaga° M °mahāṃtaṃ artha B °rthaṃ su°. — 18. B °lu brāhmaṇasya yo° M °khā mahābrāhmaṇa khala yo pravraje kāmara° B °t kāmaṃtira° BM °hāya i°. — 20¹. BM imasya devo gā°. — 20². M °me bhavatuṃ || . — 20³. M °jā āha || .

उपको [३०३ᵃ] माणवको अर्धराज्यमपहाय कामेषु आदीनवं दृष्ट्वा ऋषिप्रव्रज्यां
प्रव्रजितो सो च पंचाभिज्ञो महाभागो ऋषि संवृत्तो अहं च कामेषु प्रमत्तो । सो
हं तस्य उपकस्य माणवकस्य स्पृहयन्तो अभीक्ष्णं एतां गाथां भाषामि ॥ सो
दानि गंगपालो राज्ञो श्रुत्वा अन्तःपुरं प्रविशित्वा अन्तःपुरिकानामाश्वासेति ॥
तस्य मा उत्कण्ठथ न राजा प्रव्रजिष्यति । तस्य उपकस्य माणवकस्य स्पृहयन्तो 5
राजा अभीक्ष्णं एतां गाथां भाषति ॥ इदानीं अन्तःपुरिका हृष्टा तुष्टा आत्तमना
हिरण्यस्य सुवर्णस्य च वस्त्राभरणानां च महान्तं राशिं कृत्वा गंगपालमाहन्सुः ॥
गंगपाल इदन्ते अभिच्छादं भवतूति ॥ तस्य दानि गंगपालस्य एतदभूषि ॥ सो
च नाम उपको माणवको आढ्यो गृहमपहाय प्रव्रजितः किं पुनर्मया न प्रव्रजितव्यं
भवेय । यं नूनाहं पि प्रव्रजेयं किं मे परेषां चित्तेन कार्यं ॥ सो दानि अन्तःपु- 10
रिका आह ॥ अलं मे तेन हिरण्यसुवर्णेन अहं पि प्रव्रजिष्यामि ॥ सो दानि
ब्रह्मदत्तस्य उपसंक्रमित्वा आह ॥ देव अनुजानाहि मे प्रव्रजिष्यामि इति ॥
राजा आह ॥ कस्य सन्तिके प्रव्रजिष्यसि । सो आह ॥ उपकस्य ऋषिस्य
सन्तिके प्रव्रजिष्यामि ॥ राजा आह ॥ अनुजानामि प्रव्रजाहीति ॥

सो दानि गंगपालो उपकस्याश्रमं गत्वा प्रव्रजितो ॥ तेनापि पूर्वरात्रापररात्रं 15
जागरिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्या-
नानि निष्पादितानि पंचाभिज्ञा साक्षीकृता चन्द्रमण्डलसूर्यमण्डलपरिमार्जको
ऋषि संवृत्तो ॥ अथोपोद्धिषवो राजा ब्रह्मदत्तो सर्वे ते त्रयो ऋषयो पंचाभिज्ञा
संवृत्ता ते महर्द्धिका महानुभावा । तस्य दानि तेषां ऋषीणां दर्शनकामता

1. M °jyam avahāya ° ādinavam ° se yam pañcā° B °vṛtto | aham° M °ham ca kāmeshu pravṛitto B °pramatto se aham°. — 2. M aham° B °spṛihavanto° M °spṛihayamto ° gāthā bhāsheti ‖ B °bhāshyasi | . — 3. M °gamgāpā ° çrutvā amtahpuram ° çitvā amtahpurikātām āçvāsati ‖ B °çvāsati ‖ . — 5¹. M °ṭṭham rājā pravrajishyati | . — 5². M °spṛihamyamto rā° BM °gāthā bhā°.

6. M idānim amtahpurikām citā tu° B °rikā citā to° M °nām ca mahāmtam rā ° hatsu | B °nasuḥ gam°. — 8¹. B °asicchā° M °cchādanam bha° B °ti te°. — 8². M tasyedānim gamgapālasyaita°. — 9¹. M sā ca tāma u° B °mānavam u° BM °āḍho gṛi° M °hāya pravrajito kim ° na prajitavyam° BM °vyam | . — 10¹. M °aham cito na kārya | . — 10². M °dānim amtahpu°.

11¹. M me tena rūpavarṇena aham pi pra | vra° B ayam me°. — 11². M °dānim bra° B °hradatta°. — 12. M °hi mema pra ° shyāmiti ‖ . — 13². M °ṣya samtike°. — 13³. M °shiṣya samtike°. — 14³. BM °vrajyāhiti | . — 15¹. M °dānim gagapālo upakāṣyāshrayā°. — 15². M °pūrvarātrāpara °kena yujyamtena ghaṭamtena vyāyamamto catvā° kṛitā cañdramaṇḍalasū ° ṛṣito. — 18. M °bhijño sampravṛito pi maha° B °vṛittā ti ma° BM °rddhika ma° M °bhāva B °bhāvā ta°. — 19. M tasyedānim te ° kāmatā a°.

उद्पासि ॥ सो दानि अमात्यपारिषयामामन्त्रयति ॥ गच्छाम तेषां ऋषीणां दर्शनाय कुम्भकारस्य प्रव्राजितस्य च उपकस्य च गंगपालस्य चाश्रमं सर्वे ते ऋषयो ऋषयो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञा महर्द्धिका महानुभावा ति । सो कालो तथारूपाणां दक्षिणीयानां दर्शनायोपसंक्रमणाय पर्युपासनाय ॥ अमात्यपारि-
5 षया [3₂3ᵇ] आहन्सुः ॥ मा देवो तेषां सकाशं गच्छतु ते नाम इह आन-यितव्या ॥ [सो दानि गंगपालो राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य आश्रवणं गतो नापितभाण्डं क्षोभयित्वा प्रव्रजितो ॥ अथ खलु अन्यतरो राजामात्यो राजानं ब्रह्मदत्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

अयमेव सो आश्रवणो ब्रह्मदत्तस्य धीमतो ।
10 यत्र क्षुरं च भाण्डं च क्षोभयित्वा प्रव्रजितो ॥]

न देवेन हीनजात्यानां सकाशं गन्तव्यं ति । तेहि नाम देवस्य सकाशमानेतव्यं ॥ राजा आह ॥ न एष धर्मो यं दक्षिणीया युञ्जेन्सुः इह आगच्छथ राजानं दर्शना-येति । अस्माभिः तत्र गन्तव्यं ऋषयो दर्शनाय ॥ अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो कुमारामात्यसंपरिवृतो येन ते ऋषयस्तेनोपसंक्रमे ॥ अथ खलु गंगपालो
15 ऋषियेन राजा ब्रह्मदत्तस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं ब्रह्मदत्तमेतदुवाच ॥ स्वागतं राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य निषीदतु राजा ब्रह्मदत्तो ॥ अथ खलु राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य अमात्यपारिषया गंगपालं ऋषिं वाचाये संतर्जयेन्सुः अच्छम्भितं करेन्सुः । कि

1¹. M °tyamáti ° dyám ámantrayati | B °dyám ámа ° ti ga°. — 1². B °ṛishiṇáṁ° M °ya kumbhakárasya pravrajitasya upakasya máṇavakasya gaṁgapá ° sva te ṛishayo trayo cato° B °lábhi paṁ° M °bhávetі |. — 3. BM sá khalo tathá° M °ṇeyáná da° B °ryupá-sadya a°. — 4. M °párishadáṁ áhatsu | má devas teshâṁ ° ihánayi° B °yá so°.
6. M so dáníṁ gaṁ ° datasya áçrame ca te te taṁ ná° B °sya áçramavane te taṁ ná° M °jitaḥ |. — 9. M °m evaṁ so áçramavane bra° BM °to ya°. — 10. B yatra ca kaluro ya bhá° M yatra ca kshuro ca bhá° BM °trána pra° B °jito ca de°.
11¹. M °gaṁ gaṁtavyati | B °ntavyati |. — 11². B tahiṁ ná° M tahi ná° B °káçaṁ ága° M °kásam ágaṁtavyaṁ |. — 12¹. M °já áha |. — 12². M naiyo dha ° grṇá yu-cyetu | i° B °ccetaṁ i° M °cchatu rájaṁ da° B °rájaṁ da°. — 13¹. M asmábhir atra gaṁtavyaṁ°. — 13². B °kumáromátya° M °rivṛitáḥ ye ° ṛishayo ámopasaṁkramasu |. — 14. M °shir yyena rájá brahmadatto teno ° hmadatam etad avocat |. — 15. M °shi-datu | rá°.
16. M °amátyá párishadyáṁ gaṁ ° cáye saṁtarjayetsu | accham° B °rjayetaṁ acchaṁ° BM °retuṁ kiṁ°. — 17. B kiṁ ca vade° M kiṁ cadasi gaṁgapálaṁ hi ° mánaṁ rá° hmadaṁtto samudácareti | B °hmadatte náme°.

पश्येसि त्वं गंगपाल हीनजात्यो समानो राजानं ब्रह्मदत्तं नामेन समुदाचरसि ॥
अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो तां अमात्यपारिषद्यां गाथाये अध्यभाषे ॥

मा किंचि वदथ गंगपालं
मुनिनां मौनपदेहि शिक्षमाणं ।
एषो अतरे तमर्णवोघं
यं तरित्वान भवन्ति वीतरागाः ॥ 5
तपसा प्रजहन्ति पापकानि
तपसा विधमन्ति अन्धकारं ।
भाव्यतपसा अभिभूय गंगपालो
नामेन अभिभाषे ब्रह्मदत्तं ॥ 10
सांदृष्टिकं पश्यथ यावदेवं
यामिसोरभ्यमिदं विपाकं ।
लोकस्य सदेवकस्य ब्रह्मं
देवान मनुजान वन्दनीयं ॥

अथ खलु राजा ब्रह्मदत्तो सार्धं अमात्यपारिषद्येहि तेषां ऋषीणां पादौ शिरसा 15
वन्दित्वा एकान्ते निषीदे ॥

तस्य दानि गंगपालस्य या गृहस्थभूतस्य भार्या अभूषि सापि पतिव्रता अन्यं पुरुषं मनसापि न प्रार्थयति ॥ तस्या गंगपालो जिज्ञासनार्थं द्वितीयेन रूपेण निर्मितेन सुवर्णभाजनमादाय उपसंक्रम्य प्रलोभयति इमं सौवर्णं भाजनं गृह्णाहि मया च सार्धं परिचारेहि ॥ सा दा[3 a 4^b]नि आह ॥ न हि पतिव्रता अहमस्मि ॥ 20

2. M °rājā amātyopāri° BM °abadyā gā° M °ye prabhāshate | . — 3. M °kiñcid vada° BM °muninā mau°. — 5. B eshe santare tvam ahañ tamo yañ yañ caritvā° M eshānañ tarena mahañto māyañ yañ caritvāna bhavanti | vītarāgā B °gāh ta°.
7. M °jahañti pā ° dhamañti | añdhakāra B °rañ bhā°. — 9. M bhāvañ tapa° B °bhūya | gañ° M °bhūya | gañgāpā ° bhibhāsañ brahmadattañ B °ttañ māñ°.
11. B māñdṛ° M °tha | yāvad ekañ khaddhyam° B °kahantiñ am° BM °yāddyam idañ vipākañ (M °vipāka) lo°. — 13. M °nāñ manujānāñ vañdaniyañ | . — 15. M °hmadato sā ° tyaparipāri° B °tyapārishadye° M °teshāñ ṛṣīṇā pādau cirasā vañditvā ekāñte ni°.
17. M °gañgāpālasya grihasthasya bhā° B °hasya yo gṛi° ahi sāpi prativra° M °vratā āryañ pu ° pi na prarthayati | B °ti ta°. — 18. BM tasya gañ° B °lo vijñā ° dishena rū° M °suvarṇnañ bhājanam ā ° kramitvā pralobheti | imañ sauvarṇṇabhājanañ° BM °grihnāhi sma ° ricarehi | . — 20ᵃ. B so dā° M so dānī āha | . — 20ᵇ. M nahiti pa° B °hi prativra° BM °tā bhavishyatiti | .

सो दानि देवपुत्रो तं दिवसं प्रत्यावेक्षितो अपरं दिवसं रूप्यभाजनमादाय उप-
संक्रान्तो इमं रूप्यभाजनं प्रतिगृह्णाहि मया च सार्धं परिचारेहि ॥ सा दानि
आह ॥ न हि पतिव्रता अहन्ति ॥ तं पि दिवसं प्रत्यावेक्षितो अपरं दिवसं
कांसभाजनमादाय उपसंक्रमे इमं कांसभाजनं प्रतिगृह्णाहि मयापि सार्धं प्रविचा-
5 रेहि ॥ अथ खलु सा नारी तं देवपुत्रं गाथाये अध्यभाषे ॥

नारी नरो जिह्मये धारणेन
उत्कर्षये यत्र करोति छन्दं ।
विप्रत्यनीकं खलु देवतानां
प्रत्याख्याता अन्यतरेण एष ॥

10 अथ खलु देवपुत्रो तां नारीं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

आयुं च वर्णं च मनुष्यलोके
प्रहीयते मनुजानां सुनारी ।
तेनैव वर्णेन धनं पि अर्थे
परिहीयसे वीर्यतरासि अद्य ॥

15 भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन
समयेन उपको नाम ऋषि अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं
स उपको नाम तदा ऋषि अभू ॥ नान्यः स ब्रह्मदत्तराजा । एष शुद्धोदनस्तदा
ब्रह्मदत्तो नाम काशिराजा अभूषि ॥ नान्यो भिक्षवस्तदा गंगपालो नाम नापितो

1. M °tyāvikshito aparaṁ divasaṁ kāṁsa° (*l.* 4). B °nto iyaṁ rū ° gṛihṇāhi ma°. — 2. B sa dā°. — 3¹. B na hi prati ° n ti taṁ°. — 3². BM °gṛihṇāhi mayā (B °yā hi) sā° M °rdhaṁ paricārehi |. — 5. M °traṁ na hi pativratā ahaṁ pi tam api divasaṁ pratyavīkshitaḥ | aparaṁ divasaṁ rūpyabhāṇḍanam ādāya upasaṁkrame | imaṁ rūpyabhāṇḍanaṁ pratigṛihṇāhi sārdhaṁ paricārehi | sa dānī āha || atha khaluṁ sā nārī taṁ devaputraṁ gāthāya adhya°.

6. B °ro nijhapayena dhāraṇena u° M °jihmapayena dhāraṇena u° BM °tkarshepa yatra° M °ti echaṁdaṁ B °ndaṁ vi°. — 8. M °tyanikaṁ ° khyānā alpa°. — 10. M °tro nāṁ nāriṁ gā°.

11. M arya ca varṇaṁ° BM °ke na hi ° gāḍhi te°. — 13. BM tena nai° B °naṁ pi nhyaṁ pa° M °naṁ pi dravyaṁ pa° BM °rupataṁsi°. — 15². M °punaḥ bhikshavo yu° BM °m evantasyā° M °d anyo sa tena kālena samaye°.

16¹. M °lvevaṁ tad evaṁ drashṭavyaṁ | B °vyaṁ ta°. — 16². M °hetor ahaṁ°. — 16³. M sa tadāpi upako nāma ṛishi abhūshi. — 17¹. M nānyā sa bra°. — 18. B °kshavo tadā gaṁ° M °pitā ṛishipravrajito bhūt | tadā° BM °s tadāpi etasya himapātyasya nanna āgamya sarddhikāya (M °jakāye) paridhāya pādāya vanditā (M °vaṁditā ||) atarahitā pi | (M °tarhi pi)

अपि प्रव्रजितो भूत्वेव उपालिस्यदापि एतस्य हीनजात्यस्य मम आगम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता एतरहिं पि एतस्य हीनजात्यस्य ममागम्य सराजिकाय परिषाय पादा वन्दिता ॥

समाप्तं उपालिगंगपालानां जातकं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसु: ॥ पश्य भगवन् कथं भगवता प्रव्रजितेन महान्तो जनकायो अनुप्रव्रजितो ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेव मया प्रव्रजन्तेन महाजनकायो अनुप्रव्रजितो ॥ भिक्षू आहंसु: ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने राजा दिशांपती नाम अभूषि महागोविन्दीयं सूत्रं विस्तरेण व्याकरोति ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा राजगृहे विहरति गृध्रकूटे पर्वते शास्ता देवानां च मनुष्याणां च सत्कृतो गुरुकृतो मानितो पूजितो अपचितो विस्तरेण कर्तव्यं निदानं याव चेतोवशिप्राप्ता च बुद्धा भगवन्तो येहि ये[314b]हि विहारेहि आकांक्षन्ति तेहि तेहि विहारेहि विहरन्ति ॥ अथ खलु पंचशिखो गन्धर्वपुत्रो अभिक्रान्तवर्णो अभिक्रान्तकायो रात्रीये केवलकल्पं गृध्रकूटं पर्वतं वर्णेन ओभासयित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासि एकमन्तस्थितो भगवन्तमेतदुवाच ॥ आरोचेमहं भदन्त

etasya hīnajātya(M °jāti)sya samāga(M °gama) sarājikāya(M °ye sa) pariṣāya pādā vandi(M °vaṃdi)tā ‖.

5. M iti mahāvastusvadāne upā°haṃ samāptaṃ ‖. — 5². M bhikṣūnu bhagavaṃtam āhaṃsu ‖ B °ntāṃ 4°. — 5³. M °tena mahāṃto ja° B °anuvrajito ‖.

6¹. B °etarahiṃm eva° M °yā pravrajaṃtena°. — 6². M °yā pravrajaṃtena°. — 7¹. M bhikṣuhu āha ‖. — 7². M °gavān bhaga°. — 8. BM °vo bhū°. — 9. B °rājā viṃśāpati° M °rājā viṃśayati nāma abhūṣi ‖ mahāgovindīyaṃ bhūtaṃ vista° B °ṣi mahāgoviṃdīyaṃ sū° BM °roti ‖.

11. M °kaṃbodhi ya° samudāgato nam artha° gṛddhakuṭe° naṃ yāvadyetovaśi° BM °prāptā ca bu° M °bhagavaṃto hi yehi vihārehi ā° BM °kāṃkṣanti ‖ tehi tehi vi° M °haraṃti ‖. — 14. M °paṃcaśikho gaṃdharvaputraṃ atikrāntavarṇo atikrāntakāyo° B °vo atikrāntavarṇo atikrāntakāyo° M °rātriyo kevalaṃ kalpaṃ° B °kevalaṃ kalpaṃ° M °gṛddhrakū° ṣitvā ye ca bhagavāṃs te° nitvā bhagavato pādau° nditvā ekāṃte asthāsi ekāṃte sthi° gavaṃtam etad avocat aro°.

17. M aroce 'mahaṃ bhagavan bhagavato pra°haṃ bhadaṃta bhagavato yaṃ° M °kra°ya devānāṃ iṃdra° B °ndrasya ca mahā° M °bramā ca sudharmāṇāṃ devasabhāyāṃ niṣaṇṇā saṃmukhībhūtā° B °naiṣaṇṇānāṃ saṃ°mukhāu pudi° bhāṣamāṇānāṃ ‖ M °bhāṣyamāṇāṃ ‖.

भगवतो प्रतिवेदेमहं भदन्त भगवतो यं मया त्रयस्त्रिंशानां देवानां शक्रस्य च देवानामिन्द्रस्य महाब्रह्मणो च सुधर्मायां देवसभायां सन्निपतितानां संमुखाच्छ्रुतं संमुखात्प्रतिगृहीतं भाषमाणानां ॥ एवमुक्ते पंचशिखं गंधर्वपुत्रं भगवानेतदुवाच ॥ आरोचेहि मे त्वं पंचशिख प्रतिवेदेहि मे त्वं पंचशिख यं त्वया त्रयस्त्रिं-
5 शानां देवानां शक्रस्य च देवानामिन्द्रस्य महाब्रह्मणो च संमुखाच्छ्रुतं संमुखात्प्रतिगृहीतं भाषमाणानां ॥ एवमुक्ते पंचशिखो गंधर्वपुत्रो भगवंतमेतद्वोचत् ॥ एवमिदं भगवन्समयं त्रयस्त्रिंशा देवा शक्रो च देवानामिन्द्रो महाब्रह्मा च सुधर्मायां देवसभायां सन्निपन्ना अभूम्सु: संनिपतिता केनचिदेव देवानां करणीयेन ॥ तत्र च भगवं एके देवपुत्रा पश्चादुपपन्ना समाना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां दिव्येहि
10 पंचहि स्थानेहि अभिभवन्ति आयुषापि वर्णेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ एके देवपुत्रा एवमाहंसु: ॥ इमं तावत् मारिष पश्यथ पश्चादुपपन्ना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि स्थानेहि अभिभवन्ति आयुषापि वर्णेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ तत्र भगवं एके देवपुत्रा एवमाहन्सु: ॥ एते खलु मारिष भगवतो श्रावका भवन्ति । ब्रह्मचर्यं चरित्वा कायस्य भेदात्परं
15 मरणात्सुगतिं स्वर्गं कायं त्रायस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्नाये । एते पश्चादुपपन्ना अन्यां पूर्वोपपन्नां देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि स्थानेहि अतीव शोभन्ति आयुषापि [वर्णेनापि] बलेनापि यशेनापि श्रियापि परिवारेणापि ॥ तत्र भगवन् एकेचादेवपु एवमाहन्सु: ॥ अहो पुन मारिष चत्वारस्तथागता अर्हन्त: सम्यक्संबुद्धा लोके

3. B *omet les phrases* 3 *et* 4. M °pañcaçirahâ gandharvaputram etad u°. — 4. M °cehi me tvaṁ pañcaçirsho prativedehi me tvaṁ pañcaçirshaṁ ya tvayâ °kraṣya ca devânâm indrasya ca mahâ° taṁ saṁmukhâṁ prati° bhâshyaṇâ°.

6. M °pañcaçirsho gandharva° gavantam e°. — 7. BM °striṁçân de(M °çânâṁ de)vânâṁ indro(M °m idra) mahâ° B °yâṁ saṁnisharṇṇâ abhû° M °yâṁ nisharṇṇâ abhûtsu ‖ saṁpatitâḥ kena cid eva taṁghânâṁ karaṇi° B °cid devadevânâṁ° BM °yena tatra°. — 9. B °bhagavâṁ e° M °bhagavân eka devaputrâ maçcâ u° nnâ saṁâgatâḥ anyâ pûrvopapannânâṁ devaputro di° B °nnâṁ devaputrâ di° M °vyehi pacahi sthâ° bhavaṁti âyushopi m ha° B °nti | âyushâpi ca ha° M °çriyenâpi pari°.

11¹. M ekade °m âhansu ‖ . — 11². M °tâvan mârî °d upapannâṁ devapu° B °rvopapannâ devapu° M °bhavaṁti ‖ â° B °nti | â°. — 13. M °gavan ekaṁ devaputra evam âhatsu | . — 14¹. M °gacato çrâvako bhavaṁti | B °nti loa°. — 14². M °t para maraṇâ °upapannâ B °s te e°. — 15. M anyâṁ pû° B °d upapannâ anyâ pûrvopapannânâṁ de° M °rvopapanno de ° çobhaṁti ‖ â° B °bhanti | â°.

17. M °gavan aikena de° B °n ekena de° M °m âhatsu ‖ . — 18. M °punar mârisha catvâraḥ ‖ tathâgatârhatsamya° BM °buddha lo° M °tpadyaṁtesh ‖ dha° B °tpadyeta dha° çayetsuḥ hitam anyâ° M °çayetsuḥ ‖ hitasmâ devânâṁ hitaṁ mânushâhi | yehi ‖ âsu° B °hâyatsuḥ âsurâ kâyâ abhivardhayetsuḥ ta° M °rddhayetsu | .

उत्पद्येन्सुः धर्मं च देशयेन्सुः हितमस्याद्देवानां हितं मनुष्याणां हायेन्सुः आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धयेन्सुः ॥ तत्र च भगवं एके देवपुत्रा एवमाहन्सुः ॥ दुर्लभो मारिष चतुर्णां तथागतानामर्हतां [355ᵃ] सम्यक्संबुद्धानां लोके प्रादुर्भावः । अहो पुनर्मार्षं चत्वारस्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्येन्सुः धर्मं च देशयेन्सुः हितमस्याद्देवानां हितं मनुष्याणां च हायेन्सुः आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धयेन्सुः ॥ तत्र भगवन् एके देवपुत्रा एवमाहन्सुः ॥ दुर्लभो मारिष त्रयाणां तथागतानां अर्हतां सम्यक्संबुद्धानां लोके प्रादुर्भावः । अहो पुनर्मार्षं द्वे तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्येन्सुः धर्मं च देशयेन्सुः हितमेव स्याद्देवानां हितं मनुष्याणां हायेन्सुः आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धेन्सुः ॥ एवमुक्ते भगवं शक्रो देवानामिन्द्रस्त्रायस्त्रिंशकां देवानामन्त्रयति ॥ अस्थानं खल्वेतं मारिष अनवकाशं यदेककाले द्वौ तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा लोके उत्पद्येन्सुः धर्मं देशयेन्सुः ॥ एवमुक्ते त्रयस्त्रिंशा देवाः तुष्टा हृष्टा अभूषुः आत्तमनाः प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥

अथ खलु भगवं शक्रो देवानामिन्द्रस्त्रायस्त्रिंशकां देवां तुष्टां हृष्टां आत्तमनां प्रमुदितां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वा आमन्त्रयति ॥ सर्वेऽपि यूयं मारिष तस्य

2. M tatra bhagavan aiko de° hatsuḥ | B °vanḥ de°. — 3. M durlabho° B dullabhâ mâri° M °turṇâ tathâgatânâm tathâgatânâm arhatânâm samya° B °thâgatânâm arhatâm samya° BM °buddho saṁmya° M °rbhâvâḥ | . — 5. M °r mârshaa trayaṁ tathâgatârhan samya° BM °buddho la° M °dyetâuḥ ‖ dha° B °dyensuḥ | dha° çayetsuḥ hitam asyâṁ devânâṁ hi manushyâṇâṁ hâyensuḥ | âsu° M °çayetsu ‖ hitam asyâṁ devânâṁ ca manushyâṇâṁ hâyetsu âsurâ kâyâḥ a° yetsu | B °rddhayetsuḥ | .

6ᵇ. M °gavan aiko de° hatsu B °vanḥ de°. — 6ᶜ. M durlabhâ mâri° B dullabhâ mâri° M °punaḥ mârsha dha trayâṇâṁ tathâ° rhanta samya° M °nâm'rhatâṁ° B °vaḥ a°. — 7. M °punaḥ mârsha rva tathâgatârhatâ samya° dditâṇâṁ lo° dyetsuḥ ‖ dha° B °dyetsuḥ dha° çayetsuḥ hitam c° M °çayetsuḥ | hitam evam asyâ devânâṁ ca manu° BM °hâyetsuḥ âsu° M °divya kâyâ abhivarddhayetsuḥ | B °rddhetsuḥ | . — 10ᵃ. M °gavan çakro devânâm iṁdras tra° BM °triṁçâṁçca de° M °vânâṁ maṁtrayati | B °vânâṁ mantra°. — 10ᵇ. M asthânaṁ° yaṁ yadei-kâle °rhatasamya° B °taḥ saṁmya° M °buddho lo° dyetsu ‖ hi° B °dyetsuḥ dha° çayetsuḥ hi° BM ajoutent : hitam asyâṁ (M °m eva syâ) devânâ(M °nâṁ) hitaṁ manushyâṇâṁ (B °ṇâṁ bhâvayetsuḥ) hâyetsu(M °yetsuḥ ‖) âsurâ(M °râ) kâyâḥ divyâ kâyâ (M °yâḥ) abhivarddhe(M °rddhaye)tsuḥ ‖ .

12. B °tushṭacittâ abhûtsuḥ atta° M °tushṭacittâ prabhûtsuḥ | âtamanâḥ pramuditaprî° jâtâ | . — 14. M °gavan çakro devânâm iṁdro trâyastriṁçakâ ca devâ tushṭa cittâ âtajâtâ ... M °ivâ âmaṁtrayati | . — 15. M sarvaṁ mânâ pri° B °triṁçâṁ ca devâ tushṭacittâ âtta° M °trâ âmaṁtrayati | . — 15. M sarvâ yû° yuyaṁ mâri° to'rhaṁta saṁmya° B °taḥ saṁmya° taṁ dharmaṁ çriṇutha | arvâdâ yû° M °taṁ dharmaṁ çriṇotha | arvâdâ yûyaṁ vibhave° B °tushṭacittâ â° M °tushṭâ cittâ â° di-tapeḍi°.

भगवतो ऽर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य अष्टावाश्चर्याद्भुतां धर्मां शृणोथ अथ भूयं पि भवेय भूयस्या मात्रया तुष्टा हृष्टा आत्तमना प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाता ॥ एवमुक्ते भगवंस्त्रायस्त्रिंशाय देवाः शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ तेन हि मारिष कौशिक प्रतिभातु ते तस्य भगवतो अर्हतः सम्यक्संबुद्धस्याष्टावाश्चर्याद्भुतां धर्मा-
5 मुदाहर ॥ अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवतो अष्टावाश्चर्याद्भुतां धर्मां भाषे ॥ यदा खलु मारिष भगवानर्हं सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नो हायन्ति आसुराः काया दिव्या काया अभिवर्धन्ति ॥ एवं च बहुजनहिताय प्रतिपन्नं पुनर्मारिष शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं वा समनुपश्यामि नैतरहिं वा प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव भगवता अर्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ स्वाख्यातो खलु पुनर्मारिष तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य
10 धर्मविनयः सांदृष्टिक अकालिको एहिपश्यिकः [325b] औपनयिकः प्रत्यात्मवेदयितव्यः विज्ञैः यमिदं मदनिर्मदनं पिपासाप्रतिविनयो आलयसमुद्घातो धर्मोपच्छेदो तृष्णाक्षयो विरागो निरोधो निर्वाणं एवं स्वाख्यातं धर्मविनयं । न पुनः मारिष शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवताहंता सम्यक्संबुद्धेन ॥ लाभी खलु पुनर्मारिष भगवां अर्हं सम्यक्सं-
15 बुद्धो श्रावकाणां शैक्षाणां प्रतिपदं अर्हंतां च व्यवलोप्यधर्माणां ॥ तेषामपि च स भगवां अर्हं सम्यक्संबुद्धो मनुष आरण्यकानि शय्यासनान्यध्यावसति प्रान्तानि विविक्तानि गतजनपदानि मनुष्यरहस्येय्यकानि प्रतिसंलयनसारोप्यानि एको मयाद्य-

2. M °gavato tasya °vānām iṁdra | m eta°. — 3. B °kauçikaṁ pra° M °gavato 'rhato samya° B °gavataḥ arhantaḥ saṁmyaksaṁbuddhasyāshṭamāçca° M °bodhasyāshṭamāçca ° dharmāṁ udāhare | B °dharmam udāhare ||. — 5. M °nām iṁdro bha° BM °ashṭamāçca° B °dharmaṁ bhāshe || M °dharmam abhāshe ||.

6. M °rhaṁto saṁmya° B °mo | hā° M °tpanno | hāyaṁti āsurā kāyāḥ divyā kāyār abhivarddhaṁti | . — 7. M evaṁ ba° °tipanne pu° B °tipannaḥ pu° M °sha çāraṁ loke utpannaṁ tehi naivāti° B °titaṁ cā samanupaçyāma | nai° M °çyāmi | naitahiṁ na pratyu° B °hiṁ na pratyu° M °gavatā 'rhatā° B °rhatā saṁmya° M °buddhena B °ddhena svā°. — 9. M °shas tasya tathā° BM °taḥ saṁmya ° shṭika akāliko(M °rito) ehipaçyi-(M °çya)kaḥ aupanayikaḥ(M °ko) pratyā° M °vyaḥ | vijñair yam idaṁ yadanirmadana piyāsā ° laye samudyāta dharmopatri° B °dghā dharmopacchedātṛ° BM °ṇakshaya evaṁ ° yaṁ ca pu°.

12. BM ca pu° M °vātitaṁ samanu° BM °hiṁ na pratyutpannaṁ | anya ° rhatā saṁmya ° ddhena lā°. — 14. B lābhī | kha° M °sha sa bhagavāṁ arhan samya° BM °pratipādāṁ arhatāṁ(B °hantāṁ) ca ṣko° M °dharmaṇāṁ te° B °ṇāṁ te°. — 15. M teshāñcam api ca sa bhagavān arhan saṁmya° B °rhaṁ saṁmya° M °dya praṁtadyāraṇyakāni çayyāsanā dhyāvasati | prāṁtāni vivi° B °āraṇyakāni çayyāsanādhyāvasati | prā° M °shyarahe çayyakāni pra° B °syyakāni pra° BM °ahṭo eko ekā nāmo eko(M °ma ekā)mānamānaṁ°.

पकुडो एको नाम एकनामनामतामनुप्राप्तो । एवमेकनामतामनुप्राप्तं पुनर्मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवताहंता सम्यक्संबुद्धेन ॥ लाभी खलु पुनर्मार्षं भगवां अर्हां सम्यक्संबुद्धो प्रणीतानां खादनीयभोजनीयानां श्रेष्ठरसानां प्रवररसानां । तेषामपि च स भगवानर्हं सम्यक्संबुद्धो आहारमाहरेति । अनध्यवसितो अनधिमूर्छितो आदीनवदर्शावी 5 निःसरणप्रज्ञः कामेषु विगतमदो आहारमाहरति । एवं विगतमदं आहारमाहरन्तं च पुनः मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवताहंता सम्यक्संबुद्धेन ॥ अभिज्ञाय खलु पुनर्मार्षा स भगवानर्हं सम्यक्संबुद्धो श्रावकाणां धर्मं देशयति नानभिज्ञाय । एवमभिज्ञाय धर्मदेशनाप्रतिपदासंपन्नं च पुनः मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नैतरहिं 10 प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवताहंता सम्यक्संबुद्धेन ॥ तीर्णविचिकित्सः खलु पुनर्मार्षा स भगवानर्हं सम्यक्संबुद्धो विगतकथंकथो वैशारद्यप्राप्तः कुशलेषु धर्मेषु । एवं तीर्णविचिकित्सं च पुनः मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्प[326a]न्नं अन्यत्रैव तेन भगवता तथागतेनार्हंता सम्यक्संबुद्धेन ॥ संस्यन्दति खलु पुनः मार्षा तस्य भगवतः अर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं निर्वाण- 15 गामिनी च प्रतिपदा सय्यथापि नाम मार्षा गंगोदकं च यमुनोदकं च संस्यन्दमानं संस्यन्दति महासमुद्रे एवमेव मार्षा तस्य भगवतः सम्यक्संबुद्धस्य संस्यन्दति निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशितसुप्रज्ञप्तनिर्वाणगामिनीप्रतिपदा-

1. BM evam ekāṁ nā° B °yaktāṁ pu° M °kāṁ ca pu° na naitarhi pratyu° B °tyutpannaṁ | a° M °traivaṁ te° B °rhatā saṁmya° BM °ddhena ‖°. — 3. B lābhī | kha° M °punaḥ mārsha bhagavāṁ arhan saṁmya° janīyānāṁ ṛ° B °janīyānāṁ ṛṣṭa° BM °pravarāṇāṁ teshāṁ (B °u teshā)m api°. — 4. M °vān arhan saṁmya°. — 5. BM anavadhya° M °dīnavadarçāvī niḥçaraṇaprajño kā° B °darçivī | niḥ° M °harati |.

6. M °hārantāṁ āhāraṁtaṁ ca pu° B °utpannaṁ | naivā° °çyāmi | naitarahiṁ° M °ni naitarhi pratyu° BM °nnaṁ | a° M °traivaṁ tena bha°. — 8. M °vān arha samya° B °rhā saṁmya° M °dharma de° B °yati | nā° BM °jñāya e°. — 9. M evam anabhi° saṁpannaṁ ca pu° napaçyāmaḥ naitarahi na pra° B °çyāmaḥ naitarahiṁ na pra° BM °traiva bha° °rhatā saṁmya° M °ddhenā ti°.

11. M tīrṇnaṁ vicikitsā | kha° vān arhan saṁmya° B °rhā saṁmya° BM °gatakathaṁ-(M °thāṁ)kathā vai° °dhu e°. — 13. M °tīrṇṇa vicikitsāṁ ca punar mārshā çāstāraṁ loke u° çyāmaḥ nāpyetarhi pra° B °çyāmo | nāpyatarahiṁ na pra° BM °nnaṁ | a° M °gavata tathā° BM °ddhena sa°. — 15. BM saṁspanda(B saṁsyandaya)ti | khalu punaḥ mārshā (M °rsha) tasya bhagavataḥ (M °vatasya) arhantaḥ sa(M °rhan saṁ)mya° M °sya nirvāṇagāminī ca pratipadā | sayathā nā° kaṁ ca yamuno° saṁsyandanto° saṁsyandati° BM °ti | mahāsamudre° M °m evaṁ mārshā° gavato saṁmyaksaṁbuddhe saṁsyandati nirvāṇaṁ ca nirvāṇagāminīṁ ca pratipadāṁ e° B °padā saṁyaṁ naṁ ca puna° (p. 202, l. 1).

18. M °çitā suprajñaptā nirvāṇa nirvāṇagāminī ca pratipadā saṁpannaṁ ca punaḥ mārshā°

संपन्नं च पुनर्मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवता तथागतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥

एवमुक्ते भवत्यं भूयस्या त्रयस्त्रिंशा देवा भूयस्या मात्रया तुष्टहृष्टा आत्तमना प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः शक्रं देवानामिन्द्रमामन्त्रयन्ति ॥ तेन हि मार्ष कौशिक पुनरेवं प्रतिभातु ते तस्य भगवतो अर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य पुनरेवाष्टावाश्चर्याद्भुतां धर्मा ॥ अभ्युदाहरे खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवतः पुनरेवाष्टावाश्चर्याद्भुतां धर्मा ॥ यदा खलु पुनर्मार्षा स भगवानर्हो सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नः हायन्ति आसुरा काया दिव्या काया अभिवर्धन्ति । एवं बहुजनहिताय प्रतिपन्नं एवं बहुजनसुखाय प्रतिपन्नं च पुनर्मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवता अर्हता सम्यक्संबुद्धेन । एवं पेयालं यावत्संस्यन्दति खलु पुनर्मार्षा तस्य भगवतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । तद्यथापि नाम मार्षा गंगोदकं च यमुनोदकं च संस्यन्दमानं संस्यन्दति महासमुद्रे एवमेव मार्षा तस्य भगवतो र्हतो सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशितसुप्रज्ञप्तनिर्वाणधर्मदेशनाप्रतिपन्नं च पुनः मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ एवमुक्ते त्रयस्त्रिंशा देवा भूयस्या मात्रया हृष्टा आत्तमनाः प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥

अथ ख[3a6b]लु भगवान्महाब्रह्मा त्रयस्त्रिंशां देवां भूयस्या मात्रया हृष्टां आत्तमनां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ तेन हि मार्ष कौ-

çyâmaḥ nâpyetarhi pratyu° B °çyâmi | nâpye° M °traivaṁ tena bha° B °rhatâ saṁmya°.
3. B °bhagava bhûyas trâ° M °bhagavân bhûyas tra° bhûyasyâ mâtrayâ° (l. 5) B °tuṣita cittâ â°. — 4. B °to 'rhantaḥ samya° dharmâṁ a° M °dharmân a°.
6. B apyudâhare | atha kha° M apyudâharet | kha° gavato punar evâṣṭau âçra° B °c evâṣṭâṁv âçra° BM °dharmâṁ | . — 7. M °punaḥ mâ° arhan saṁmya° B °rhâ saṁmya° ke utpannaḥ | hâ° M °utpanna hâyaṁti âsu° ridhatyeti. — 8. BM °hitâya pratipanno (B °nno |) evaṁ° B °tipannaṁ ca pûrva mârshâ çâ° M °çyâmaḥ nâpyenarhi pra° B °tyatpannaṁ | a°. — 10. M evaṁ yepâlaṁ yâvat saṁsyaṁdate kha° B °ndate kha° M °puna mârshâ° gavato samya° gâminî°.
12. M tadyathâ° B °godakaṁ ca saṁyandamâ° M °godakaṁ ca saṁsyaṁdamâna saṁsyaṁdati | ma° B °ti | ma° M °dee vam e° B °mevaṁ mâ° M °to 'rhata sa° B °rhatâ saṁmya° M °ddhasya saṁsyandanti | nirvâṇaṁ° B °ddhasya | evam ukto trayastriṁçâ devâ bhûyasya mâtrayâ cittâ âbhûtaḥ || nirvâṇaṁ°. — 14. M °deçitasu° naḥ mâ çâstâ° maṁ ca nairvânitaṁ° B °maṁ ca nairvâditaṁ° M °pyetarhi pra° traivaṁ te° gavato 'rhanasamya°.
16. M °syâ mâtrayânvitâ abhûtaḥ | âtamanâḥ° B °syâ mâtrayâ cittâ âttamanâḥ prîtipramuditâḥ san°. — 18. M atha kha° BM °gavân mahâbrahmaṇas trayastriṁçâṁ devâ bhû(M °çâ devân bhûyyasyâ° yâ cittâṁ âttamanâ prî° B °m indramâm e°. — 19. M °hi

त्रिंश प्रतिभातु ते एतस्य भगवतो ऽर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य पुनरेवाद्भुतावद्यथाभूतां धर्मां ॥
अभ्युदाहरे खलु शक्रो देवानामिन्द्रो भगवतः पुनरेवाद्भुतावद्यथाभूतां धर्मां ॥ यदा
खलु पुनः मार्षा स भगवांस्तथागतो ऽर्हं सम्यक्संबुद्धो लोके उत्पन्नो हायन्ति आसुरा
काया दिव्याः काया अभिवर्धन्ति । एवं बहुजनहितसुखाय प्रतिपन्नं च मार्षा शा-
स्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं समनुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन तथा- 5
गतेनार्हता सम्यक्संबुद्धेन । एवं पेयालं यावत्संस्यन्दति खलु पुनर्मार्षाः तस्य भगवतो
ऽर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । तद्यथापि नाम मार्षा
गंगोदकं च यमुनोदकं च संस्यन्दमानं संस्यन्दति महासमुद्रे एवमेव मार्षा तस्य भग-
वतो ऽर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य निर्वाणं च निर्वाणगामिनी च प्रतिपदा । एवं सुदेशित-
सुप्रज्ञप्तनिर्वाणधर्मदेशनाप्रतिपन्नं च पुनर्मार्षा शास्तारं लोके उत्पन्नं नैवातीतं सम- 10
नुपश्यामि नाप्येतरहिं प्रत्युत्पन्नं अन्यत्रैव तेन भगवतार्हता सम्यक्संबुद्धेन ॥ एवमुक्ते
त्रयस्त्रिंशा देवा भूयस्या मात्रया हृष्टा आत्तमनाः प्रीतिसौमनस्यजाता अभूवुः ॥

अथ भगवान्महाब्रह्मा त्रयस्त्रिंशां देवां भूयस्या मात्रया हृष्टां आत्तमनां प्रमुदितां
प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वा गाथाभिरध्यभाषि ॥

मोदंति भो पुनर्देवाः त्रयस्त्रिंशा सइन्द्रकाः । 15
तथागतं नमस्यन्ता धर्मस्य सुधर्मतां ॥

ततश्च देवता प्रमुदिता प्रीतिसौमनस्यजाता ॥

mâgava kas ° bhâgato etasya bhagavatâ 'rhansamya° B °taḥ saṁmya ° dbhutaṁ dharmaṁ | M °dbhutân dharmaparyâyemaṁ | .

2°. B abhodâ° M abhodârahâ kha ° gavato pu ° dbhutadharmâ. — 3°. M °rahâ ma bhagavan tathâgato 'rhan saṁmya ° loka u° B °nno | hâ° M °nno hayaṁti âsurâ kâyâḥ divyâ kâyâḥ abhivardhaṁti. — 4. B °sukhâya pratipannaḥ | evaṁ bahujanahitâya sukhâya pratipannaṁ ca | mârshâ ° çyâmo nâpya° M °pyetarhi te pratya° B °hiṁ na pratya° BM °nnaṁ | a° M °traivaṁ tena ta° B °tâ saṁmya°.

6. B °laṁ pâlaṁ yâvat saṁsyandaṁti | kha° M °laṁ pâraṁ yâvan saṁsyadaṁti | khalu punaḥ mârshâ çâstâraṁ tasya ° rhato samya° yaṁ ca nirvyâṇa ca nirvâṇagâmî ca pra° B °dâ sa°. — 7. M tadyathâ ° godakaṁ ca ya yamunoda ° naṁ syaṁdayati mahâ° B °naṁ saṁsyandayati mahâ° BM °dre | B °mârsha ta° M °to 'rhato sa° B °te rhaṁtaḥ° M °ddhasya saṁsyaṁdati nirvâṇaṁ°. — 9. B °çitâ supra° M °çinâ supra° BM °çanâpratipadâpratipannaṁ ca pu° M °utpanno naivâtîtaṁ samanupaçyâmo nâpyetarhi na pratya° B °çyâma nâ ° hiṁ na pratya° BM °nnaṁ | a° M °traivaṁ tena bhagavato rhansamya°.

11. BM °çâ deva bhûya° B °yâ citto âtta° M °yâ tra(?)ttâ âttamanâ pri ° syatâ a° BM °bhûvaṃḥ || . — 13. M atha khalu bhagavân ma° BM °hâbrâhmaṇa tra(M °ṇas tra)yastriṁçâṁ(M °çânâṁ) devâṁ(M °nâṁ) bhû° B °yâ cittâṁ â° M °yâ cittâ âttamanâṁ pramuditâ pri° BM °thâbhi a°. — 15. M °puna devâ tra °çâ sanagakâ ta° B °kâḥ ta°.

16. M °namasyantâṁ dharmasya° B °namasyantâṁ dha ° rmatâ na°. — 17. B naratâçca° M naratâçca devâ pramuditâḥ pri°.

अथ खलु भगवं महाब्रह्मा त्रयस्त्रिंशान्देवां भूयस्या मात्रया हृष्टां प्रमुदितां प्रीतिसौमनस्यजातां विदित्वामन्त्रयेसि ॥ इच्छेथ यूयं मार्षा तस्य भगवतो अर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य दीर्घरात्रं महाप्रज्ञप्तिं शृणोथ श्रुत्वा यूयं भवेथ भूयस्या मात्रया [327b] हृष्टा आत्तमनाः प्रमुदिताः प्रीतिसौमनस्यजाताः ॥ एवमुक्ते भगवं त्रय- 5 स्त्रिंशा देवा महाब्रह्माणमेतदवोचत् ॥ तेन हि मार्ष महाब्रह्म प्रतिभातु ते तस्य भगवतो अर्हतः सम्यक्संबुद्धस्य दीर्घरात्रं महाप्रज्ञप्तिं । अभ्युदाहरे खलु महाब्रह्मा भगवतो दीर्घरात्रं महाप्रज्ञप्तिं ।

भूतपूर्वं भवन्तो तीतमध्वानं राजा दिशांपती नाम अभूषि ॥ राज्ञः खलु पुनर्भवन्तो दिशांपतिस्य गोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूषि पुरोहितः राजाचार्यो 10 पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ राज्ञः खलु पुनर्भवन्तो दिशांपतेः पुत्रो रेणुर्नाम अभूषि प्रियो मनापो पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ गोवि- न्दस्य खलु पुनर्भवन्तो ब्राह्मणस्य ज्योतिपालो नाम माणवको अभूषि एकपुत्रको प्रियो मनापः पण्डितः निपुणः मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु ॥ अथ खलु पुनर्भवन्तो दीर्घस्याध्वनो अत्ययेन गोविन्दो ब्राह्मणः कालमकार्षीत् ॥ अथ खलु पुनर्भवन्तो 15 राजा दिशांपतिः गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते शोचति क्लाम्यति परिदेवति उरस्ताडं क्रन्दति सम्मोहमापद्यति ॥ इमो यस्मिं दानि वयं समये गोविन्दस्य अर्थार्थानि सम्यनिर्यातयित्वा पंचहि कामगुणेहि समर्पिता समंगीभूता क्रीडाम रमाम परि- चारेम तस्मिं समये गोविन्दो ब्राह्मणः कालगतो ति ॥ अत्रोपीत्खलु भवन्तो

1. M °gavāṃ mahābrahmā trayastriṃçaṃ devāṃ bhūyasyā mātrayā abhūtau ‖ cittā pra° B °yā cittāṃ pra° M °tvā āmaṃtrayāmi sa° B °ntrayāsi | . — 2. M °cchā tasya bha° to °rhan saṃmya° B °rhantaḥ saṃmya° BM °jñaptāṃ çṛṇotha | çu(M ° | çru)ddhā° M °bhavatha bhū° B °yā cittā ā° M °yā cittānātamatāṃ pri° jātāṃ ‖ . — 4. B °gavāṃ tra° M °gavān traya° BM °hābrāhmaṇam eta°. — 5. B °hābrāhmaṇa pratibhātu te | ta° M °bhānu tasya bha° to °rhan saṃmya° B °taḥ saṃmya° BM °jñaptāṃ a°.

6. BM °hare | kha° jñaptāṃ(M °ptāṃ |) bhū°. — 8¹. M °bhagavato ati° B °rājāṃ di° M °jā viçāṃ°. — 8². M rātro kha° r bhadaṃto viçāṃ° goviṃdo nā° shi | purohita rājā° B °taḥ rājā ācā° M °ṇḍito mipuno me° BM °vi teshu arthesu rā°. — 10. M rājño khalu punaḥ bhavaṃto viçāṃpate putro ° r nāmo a° B °r nāmā a° M °yo manāyo paṇḍito nipuno me°.

11. M goviṃda ° r bhadaṃto brā° jyotihpā° mānava° B °shi | e° M °traka priyo manāpo papuno medhāvī teshu°. — 13. M °r bhavaṃto dī° B °rghasyadhvanātya° M °dhvanātya° goviṃdo nāma brāhmaṇa kā°. — 14. M °r bhavaṃta rājā viçāṃ° govide brā° BM °çoca(M °çova)ti krāmya° M °ḍaṃ krāṃdati | saṃmo° B °ndanti sa° M °padyeti | .

16. M °dātiṃ ca samaye goviṃdasya° B °dāni cayaṃ° M °ni saṃmyaganirghāta° B °nirghātayitvā yaṃ cahi kāmagu° M °paṃcamī kāmagu° rpitā samanvaṃgī° ḍāparamā samparī° BM °rema | tasmiṃ° M °goviṃdo brāhmaṇa kālagatomi‖ B °gate ti | . — 18. M °bha-

रेणुकुमारो राजा किल दिशांपतिर्गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते शोचति क्लाम्यति
परिदेवति उरस्ताडं क्रन्दति संमोहमापद्यति ॥ अथ खलु भवन्तो रेणुकुमारो येन
राजा दिशांपतिस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं दिशांपतिमेतदवोचत् ॥ मा महाराज
शोच मा क्लाम्य मा परिदेव मा उरस्ताडं क्रन्द मा संमोहमापद्य । तत्कस्य हेतोः ।
अस्ति महाराज गोविन्दस्य ब्राह्मणस्य ज्योतिपालो नाम माणवको पुत्रो प्रियो म- 5
नापः पण्डितो निपुणो मेधावी तेषु तेष्वर्थेषु पितुः पण्डिततरो निपुणतरो व्यक्त-
तरश्च । यं पि च पिता किंचित्संजानाति सर्वं [327b] ज्योतिपालेन माणवकेन रहो-
न्वभस्तं ॥ तं महाराजा स्वके पैतृके स्थाने स्थापयतु यदिदं पौरोहित्ये गोविन्दीये ॥

अथ खलु भवन्तो राजा दिशांपतिरन्यतरं पुरुषमामन्त्रयति ॥ एहि त्वं पुरुष
येन ज्योतिपालो माणवकस्तेनोपसंक्रमित्वा ज्योतिपालं माणवकमेवं वदेहि ॥ रा- 10
जा दिशांपतिर्भवन्तं ज्योतिपालमामन्त्रयति । उपसंक्रमतु भवां ज्योतिपालो येन
राजा दिशांपतिः ॥ साधु महाराज त्ति स पुरुषो दिशांपतिराज्ञः श्रुत्वा येन
ज्योतिपालो माणवकस्तेनोपसंक्रमित्वा तं ज्योतिपालमेतदवोचत् ॥ राजा दिशां-
पतिर्भवन्तं ज्योतिपालमामन्त्रयति उपसंक्रमतु भवां ज्योतिपालो येन राजा दिशां-
पतिः गोविन्दे ब्राह्मणे कालगते ॥ साधु भवन्ति ज्योतिपालो माणवो तस्य पुरु- 15
षस्य प्रतिश्रुत्वा येन राजा दिशांपतिस्तेनोपसंक्रमित्वा राज्ञा दिशांपतिना सार्धं

vaṃto re° B °jā kilo di° M °ha viçāṃpati govide brā° gate li | atha° (*l.* 2) B °mlanti saṃ° padyati | haṃbho bhavaṃ dāni samaye govinda brāhmaṇa kālaṃgatoti ‖ .

2. M °bhavaṃto re° yena rājā viçāṃpatistena° naṃ viçāṃ°. — 3. B °çoca mo klāmya mo parideva mo u° M °mā klamya mā° ḍaṃ kraṃda mā naṃ mmo° B °mā mo saṃ° M °padye ‖ . — 4. M °heto ‖ . — 5. M °goviṃdasya brā° jyotiḥpālo° yo manāpa paṇḍito° vi teṣvarteṣvarthe° ṇḍitatarā ṇipu° ktataro kapa yāṃ° B °ktataro kapca yāṃ°.

7. B yāṃ pi ca pitā° M yāṃ pi pāso pitā kiṃcit saṃjānāti sarvaṃ° B °jānāti | sarvaṃ° M °pālena māṇa° BM °ho anuabhastaṃ taṃ (M °staṃ) ma°. — 8. M mahā° BM °rāja° bhava° B °payitu° M °tu ‖ yadimaṃ paurohitya goviṃdaye ‖ B °rohitasya go°. — 9ª. M °bhagavaṃto rājā viçāṃ° m āmaṃtrayati. — 9ᵇ. M °evaṃ bho pu° jyotiḥpālo° BM °paṇakas teno° M °jyotiḥpālaṃ māṇavakaṃ evaṃ° BM °hi rā°. — 10. M rājā viçāṃpatir bhavantaṃ jyotiḥpālam āmaṃtrayati | B °ntrayati upasaṃkramitvā jyotipālaṃ māṇavakaṃ evaṃ vadehi rājā diçāṃpatir jyotipālaṃ māṇavakam āmantrayati u°.

11. M °kramitu bhagavān jyotipāla ye° B °tu | bha° M °jā viṃçāṃ° BM °tiḥ sā°. — 12. M °hārāṃ ti sa° B °hārājanti sa° M °sko viçāṃpati rājñasya° na jyotiḥpālo māṇa° taṃ jyotiḥpā°. — 13. M rājā viçāṃ° B °r bhagavantaṃ° M °r bhagavata jyotiḥpālam āmaṃtrayati | u° kramitu jyotiḥpālo° jā viçāpatiḥ goviṃdo brāhmaṇa kā° B °tiḥ | govindabrā° BM °te sā°. — 15. M °bhavaṃ ti° B °ssa ti jyo° M °jyotiḥpālo māṇavako ta° sya pra° jā viṃçāpatis te° BM °rddhaṃ sammodani° B °dayitvā sārāpaṇīyāṃ kathāṃ vya° M °dayitvā sārāpaṇīyāṃ kathāṃ vyātisārayitvā ekāṃte niṣīdi u°.

संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते नि-
षीदि ॥ एकान्ते निषण्णं ज्योतिपालं माणवं राजा दिशांपतिरेतदवोचत् ॥ अनु-
वदतु मे भवां ज्योतिपालो अनुशासतु मे भवां ज्योतिपालो मा च भवां चिरायतु
अस्माकं अववादानुशासनीये । एते च वयं भवन्तं ज्योतिपालं स्वके पैतृके स्थाने
5 स्थापेम यदिदं पौरोहित्ये गोविन्दीये ॥ अथ खलु भवन्तो ज्योतिपालो माणवः
स्वके पैतृके स्थाने स्थापितो पौरोहित्ये गोविन्दीये यदप्यस्य पिता कर्म कारापयति
तदपि कर्मं कारापयति यदप्यस्य पिता कर्मान्तानि अभिसंभुणोति तां पि ज्योति-
पालो माणवो कर्मान्तां अभिसंभुणोति यदप्यस्य पिता अर्थार्थं समनुशासति तं
ज्योतिपालो माणवो अर्थार्थं समनुशासति यदप्यस्य पिता अर्थार्थं अभिसंभुणोति
10 तदपि ज्योतिपालो माणवो अर्थार्थमभिसंभुणोति ॥ अपि हि जितं ब्राह्मणगृह-
पतिको नैगमजानपदा एवमाहन्सुः ॥ गोविन्दो पुनर्भवन्तो ज्योतिपालो माणवो
महागोविन्दो ज्योतिपालो [328a] इति ॥ अपि हि जितं ज्योतिपालस्य माण-
वकस्य गोविन्दो महागोविन्दो ति एवमक्षरमभिन्नं उपनिपते ॥

अथ खलु भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ते क्षत्रियास्तेनोपसंक्रमित्वा तेषां
15 क्षत्रियाणामेतदुवाच ॥ एन्तु भवन्तो एन्तु भवन्तो येन रेणुकुमारस्तेनोपसंक्रमित्वा
रेणुं कुमारमेवं वदेम ॥ यंसुखी भवां रेणुः तंसुखी वयमपि यंदुःखी भवान्
रेणुः तंदुःखी वयमपि । अयं भो रेणु राजा दिशांपति जीर्णो वृद्धो महल्लको
अध्वगतो वयमनुप्राप्तो दुर्जयं खलु पुनः तं भो रेणु यमिदं जीवितं मरणान्तं ॥

1. M ekāṃte nisharṇṇaḥ | jyotisipālaṃ °jā viçāṃpa°. — 2. BM apa(B eva)tu me bhavāṃ jyoti(M °bhagavāṃn jyotiḥ)pālo(M °laḥ) anuçāsa(B °si)tu me bhavāṃ jyoti(M °vān jyotiḥ)pāla mā ca bhavā(M °mā ca bhavāṃ)n āçirāyatu | asmā° B °ovādyanu° BM °nīye e°. — 4. M °bhavaṃtaṃ jyotiḥpālaṃ svapai° B °pena | ya° M °d imaṃ paurohitya go-viṃdiya | . — 5. M °bhavaṃto jyotiḥpā° paro sva° M °hityagoviṃdiye | yad apyasya pitā karma kārāpayati taṃ jyotipālo māṇavako karmaṃ kāraya | ta yad apyasya pitā° (l. 8) B °hitya gauviṃdiye yad apyasya pitā karma kārāpayati | yad apyasya pitā karmāntāṃyabhi-saṃbhuṇoti taṃ pi jyotipālo mā° çāsati | taṃ jyo° M °çāsati taṃ jyotiḥpā° BM °çāsati | ya° M °noti | tadāpi jyotiḥpā°.

10. BM °jitaṃ brā° B °hapatinā nai° M °hapatī nai° evam āha | evaṃtaṃ akalam go°. — 11. M goviṃdo punar bhagavaṃto jyotiḥpālo māṇava goviṃdo jyotiḥpāleti | . — 12. B °jitaṃ jyo° M °jyotiḥpā° kasya goviṃdo yena akala° B °ti yenam akalamam agni-ṇayaṃ upaniṣate | . — 14. M °bhavaṃto mahāgoviṃdo brā° B °yena te kshatriyās ta° ṣāṃ kshatriyāṇām e° M °ṣāṃ kshatriyāṇām e°. — 15. M yaṃtu bhavaṃto yena(?) kva(?)māro teno° tvā reṇuku°.

16. M yaṃsukhī bhavān re° BM °reṇuṃ taṃsu° n reṇuṃ taṃdaḥ°. — 17. B ahaṃ bho reṇu rā° M ayaṃ bho reṇuḥ rājā viçāṃ° BM °dhvagata vaya° M °prāptaḥ du° punas taṃ bhā reṇu° maraṇāntaṃ sa° B °ntaṃ sa°.

सचेहि भो रेणु राज्ञो दिशांपतेरत्ययेन राजकर्तारो भवन्तं रेणुं राज्येनाभिषि-
चिष्यन्ति स्मरति भवां रेणु अस्माकमपि राज्येन संभजितुं ॥ एवमुक्ते भगवां रेणु-
कुमारो षट् क्षत्रियानेतदवोचत् ॥ भवेत् मां भवन्तो राज्ञो दिशांपतेरत्ययेन
राजकर्तारो राज्येनाभिषिंचिष्यन्ति संविभजिष्याम्यहं भवन्तो राज्येन ॥ अथ
कोचि दानि अस्माकं राज्ञो अन्यो नामेव सुखमेधिष्यति अन्यत्रैव भवद्भिः ॥ 5

अथ खलु भवन्तो दीर्घस्याध्वनो अत्ययेन राजा दिशांपतिः कालमकार्षीत् ॥
अथ खलु भवन्तो राजकर्तारो येन रेणुकुमारस्तेनोपसंक्रमित्वा रेणुकुमारमेत-
दुवाच ॥ राज्यं मि कुमार प्राप्तो राज्येन त्वामभिषिंचाम ॥ एवमुक्ते भवन्तो
रेणुः कुमारो तां राजकर्तारां एतदवोचत् ॥ तेन हि भवन्तो सुखी भवथ यस्ये-
दानि कालं मन्यथ ॥ अथ खलु स रेणुराजा राज्येनाभिषिक्तो पंचहि कामगुणेहि 10
समर्पितः समंगीभूतः क्रीडति रमति परिचारयति ॥ अथ खलु भवन्तो महागो-
विन्दो ब्राह्मणो येन ते षट् क्षत्रिया तेनोपसंक्रमित्वा तान् षट्क्षत्रियानेतदवोचत् ॥
एन्तु भवन्तो अयं हि भवन्तो रेणुराजा राज्येनाभिषिक्तो पंचहि कामगुणेहि सम-
र्पितो समंगीभूतो क्रीडति रमति परिचारयति कामा च नाम एते भवन्तो मद-
नीया ॥ एन्तु भवन्तो येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानमेवं वदेथ ॥ 15
स्मरति भवां रेणु तं वचनं ॥ साधु भवन्ति एते षट् क्षत्रिया महागोविन्दस्य
ब्राह्मणस्य प्रतिश्रुत्वा येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानमेतदवोचन् ॥

1. M °jño viṣam° B °tyayena rājā karttāro bhavantaṃ reṇuḥ rājyenābhiṣiñciṣyanti çakṣyati bhavāṃ° M °ro bhavaṃtaṃ reṇuḥ rājyenābhiṣiñciṣyanti | çakṣyati | bhavāṃ° saṃvibhajituṃ ‖. — 2. M °m uktaṃ bhagavān reṇuṃ kumāro ṣa kṣatri° B °bhavāṃ reṇu°. — 3. M same maṃ bhavaṃto rājño viṣam° BM °tyayena rājā kartā° M °ro rājyenābhiṣiñciṣyati saṃvibhajiṣyā° bhavaṃto rājyena |. — 4. M °dāniṃ asmākaṃ anyo ayyo° B °sukhaṃ snedhiṣyati | anya° M °sukhaṃ svapiṣyati | anyatraivaṃ bha°.

6. M °bhavaṃto di° rājā viṣāṃ°. — 7. BM °bhavanto (M °vaṃto) rājā kartā° M °yena reṇukumāro teno° tvā reṇuṃ ku° tad avocat |. — 8. B °jyena tvābhi°. — 9. M °bhagavaṃto re° māraḥ tāṃ° rtāram e°. — 9° M °hi bhavaṃtaḥ su° B °khī bhavatha | ya° M °dāniṃ kā°. — 10. M °ṇu kumāro rājānā rājye° pañcahi kā° rpito samamaṃgībhūtaḥ sukhī bhavatha yasyedāniṃ kālaṃ manyatha | atha khalu sa reṇukumāro rājānā rājyenābhiṣikto pañcabhi kāmaguṇehi samarpito samamaṃgībhūtaḥ krīḍati ramate paricārayati | kāmā ca nāma bhavaṃto mardanīyā ete bhavaṃto | atha°.

11. M °bhavaṃto mahāgoviṃdo brā° BM °ṇa yena te ṣaṭ kṣatriyās e° M °ṣaṭ kṣatriyān etad a°. — 13. M eṃtu bhavaṃto ayaṃ hi bhavaṃto re° B etu bhavanto ahaṃ hi bhavaṃto re° M °rpito samamaṃgībhūtaḥ krī° B °yati | kā° M °kāmā ca e nāma bhavaṃto yena° B °nīyā e°. — 15. B etu bha° M yena ° rājānaṃ e° detha | B °tha sma°.

16°. M °ṣu nāma sa°. — 16°. B °bhavanto ti e° M °bhavaṃto ti | e° B °ṣaṭ kṣatri° M °goviṃdasya brā° B °yena reṇurājā etad a°.

स्मरति भवां रे[328b]णु तं वचनं ॥ एवमुक्त भवन्तो रेणुराजा तं षट् क्षत्रिया-
नेतद्वोचत् ॥ स्मराम्यहं भवन्तो तं वचनं । अथ को पि दानिमिमां महापृथिवीं
सप्तधा भाजयिष्यति ॥ एवमुक्ते भवन्तो षट् क्षत्रिया रेणुं राजानमेतदुवाच ॥
अथ को हि दानि भो रेणु तेन भगवता महागोविन्देन अन्यो पण्डिततरो वा
5 व्यक्ततरो वा य इमां महापृथिवीं सप्तधा भाजयिष्यति ॥ अथ खलु भवन्तो रेणु-
राजा अन्यतरं पुरुषमामन्त्रयति ॥ एहि त्वं भो पुरुष येन महागोविन्दो ब्राह्म-
णस्तेनोपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मणं एवं वदेहि । राजा रेणुर्भगवन्तं महा-
गोविन्दमामन्त्रयति ॥ साधु महाराजेति स पुरुषो रेणुस्य राज्ञः प्रतिश्रुत्वा येन
महागोविन्दो ब्राह्मणस्तेनोपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदुवाच ॥ राजा
10 रेणुर्भगवन्तं महागोविन्दं आमन्त्रयति । उपसंक्रमतु भवां महागोविन्दो येन
राजा रेणुः ॥ साधूति महागोविन्दो ब्राह्मणः तस्य पुरुषस्य प्रतिश्रुत्वा येन रेणु-
राजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुना राज्ञा सह संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारा-
यणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषीदि ॥ एकान्ते निषण्णो महागोविन्दो
ब्राह्मणो रेणुं राजानमेतदुवाच ॥ इमा भवन्तो महापृथिवी सप्तराज्यविस्तीर्णा ।

15 दक्षिणेन संक्षिप्ता शकटमुखसंस्थितं ।
अण्डमध्यमं रेणुस्य राज्ञः आसि अतः पुरं ॥
कलिंगानां च अश्मकानां यो....... ।
माहिष्मती च ..... सौवीराणां च रोरुकं ॥

1[b]. M evaṁm ukte bhavaṁto re° BM °shaṭ kshatri°. — 1[c]. M °bhavato taṁ°. — 2[c]. M atha kvacid idā imāṁ° B °ko ci hi dāni° BM °thivī sa° M °dhā bhoja°. — 3. M °bhavaṁto shaṭ kshatriyāṁ reṇurā°. — 4. M atha kvacid idānīṁ bho° B °ko ci hi° M °reṇun te °govide BM °thivī saptadhāsya bhā(M °bho ja°. — 5. M °bhavaṁto re° sham āmaṁtra°.
6. M °goviṁdo brā° B °hmaṇas teno° B °dehi rā°. — 7. M °r bhagavaṁtaṁ mahāgoviṁdaṁm āmaṁtrayati | B °vindaṁm ā°. — 8. M °ti satpuru° B °reṇasya° M °reṇasā rājño pra° yena mahāgovido brāhmaṇe teno °goviṁdaṁ brā° m etad avocat | . — 9. M °reṇuṁ bhavaṁtaṁ mahāgoviṁdaṁ āmaṁtrayati | . — 10. M °kramita bhavān mahāgoviṁdo ye° BM °ṇuḥ sā°.
11. M °goviṁdo brāhmaṇo tasya pu° BM °nīyāṁ kathāṁ saṁmodayitvā sārāyaṇī(M °yaṇī)yāṁ° M °ekāṁte ni° B °shīdi e°. — 13. M ekāṁte nishaṇṇo mahāgoviṁdo brā° reṇurā°. — 14. BM imāṁ bhavanto(M °vaṁto) ma° B °ptadhā rāje vistīrṇṇaṁ dakshi° M °rāje vistīrṇo dakshi°. — 15. B dakshiṇadakshiṇe ° ptā sakaṭamukhasaṁsthitāṁ a° M °ṭamukhesho sasthitā a°.
16. B °jñaḥ asi a° BM °sī as(M °aṁ)takpa° BM °raṁ ka°. — 17. B °yo lmaṁ asā° M °yo tlamaṁ asā°. — 18. BM mahi(M maho)shyati ca vartti(M °rti)māṁ sau° M °ṇāṁ ca lolakaṁ B °kaṁ mi°.

मिथिलां च विदेहानां . . . अंगेषु मापये ।
वाराणसीं च काशिषु एते गोविन्दमापिते ॥

अथ खलु भवन्तो गोविन्दो ब्राह्मणस्तां षट क्षत्रियां स्वकस्वकेषु राज्येषु प्रतिष्ठापये ॥

अचिराभिषिक्ता च षड्राजानः क्षिप्रमेव संनिपतिता येन महागोविन्दो ब्राह्मणस्तेनोपसंक्रमित्वा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ अववदतु भो भवां महागोविन्दो अनुशासतु नो भवां महागोविन्दो यथा च भवां महागोविन्दो रेणुस्य राज्ञः अर्थानर्थानि समनुशासति तथा स्मेषु [309ᵃ] षड्सु राज्येषु अर्थानर्थानि समनुशासतु ॥ तेन खलु पुनस्समयेन महागोविन्दो ब्राह्मणः सप्तानां राज्ञां अर्थानर्थानि समनुशासति । सप्त च ब्राह्मणशतसहस्राणि मन्त्रां वाचेति सप्त च स्नातकशतानि मन्त्रां वाचेति । वदतो मे गुवदथ ॥

अपि हि किं ब्राह्मणगृहपतिनो नैगमजानपदा च महाभागं गोविन्दं ब्राह्मणं एवं संजानन्ति ॥ पश्यति आर्यो महागोविन्दो साक्षान्महाब्रह्माणं महाब्रह्मणा च पुनः सार्धं चिन्तेयं मन्त्रिय मन्त्रिय अर्थानर्थानि समनुशासति ॥ अथोपीत्थसु भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो । मम किल ब्राह्मणगृहपतिनो नैगमजानपदा एवं संजानन्ति आर्यो महाभागो गोविन्दो साक्षात्पश्यति ब्रह्माणं महाब्रह्मणा च पुनः सार्धं चिन्तयति यान्यर्थानर्थानि समनुशासति । न खलु पुनरहं पश्यामि साक्षात्

1. BM °dehānāṃ ca yā aṃge° M °rhu māmaye B °ye vā°. — 2. B °yasī ca° M °rāṇasīṃ ca °govindam āropitaṃ ||. — 3. M °bhavanto govindo brā° B °rhaṃ kṣatri° BM °jyehi pra°. — 5. M °cirābhiṣikt° °ṣaḍ rājā °kṣipraṃm evaṃ saṃnipatitānāṃ ca mahāgovindo brāhmaṇaḥ teno° B °nipatitānāṃ ye° M °govindaṃ brā°.

6. BM pravadatu bhavāṃ ma(M °vān ma)hāgovindo(M °vida) a° °tu me bhavāṃ ma(M °vān ma)hāgovindo(M °vinda) yathā° M °bhavān mahāgovinda ca° °rājño arthārthaṃ samana° °çāsti tena° B °çāsti ||. — 9. B apravāti tena kha° M °lu samaye° °govindo brā° °rājñā a°. — 10. M °ṇāṃ tatrā vāceti sa° B °ṇāni mantrāṃ vāceti sa° M °tāni tantrā vāceti.

11. BM vadatu me bhavām ā(M °vān ā)ha ||. — 12. BM °patināṃ(M °nā) naigamajā(M °ja)napadena mahā° B °bhāgo govi° M °govindaṃ brā° °jānanti B °nti pa°. — 13. M paçyati | āryyamahā° B °ārye mahā° M °govindo sākṣāt mahābrahmaṇo paçati° B °kṣān mahābrahmaṇo mahābrahmaṇā ca° °rddhaṃ dinneyaṃ samantreyaṃ mantriyaṃ a° M °rddhaṃ dinneyaṃ mantreya mantriyaṃ a° B °ti a°. — 14. M °lu puna bhavanto mahāgovindo brā° B °hmaṇo ma°. — 15. M mama ki° BM °patinā nai° M °jānapadā evaṃ sajānanti | āryā mahābhago govindo sā° BM °çyati(M °ti)) brahmaṇaṃ mahābrahmaṇā° M °rddhaṃ ciṃtayati yo arthārthāni° B °yati yo 'rthārthā sa°.

17. M na khalu punar ahaṃ mahābrahmaṇaṃ sārddhaṃ viṃdeyaṃ mantriya a° B °t mahābrahmaṇaṃ° °hābrahmaṇena sārddhaṃ viṃdeyati viṃdiya mantriya a° BM °çāsti ||.

महाब्रह्माणं न च पुनरहं महाब्रह्मणा सार्धं विशिष्य मन्त्रिय मन्त्रिय अर्थार्थानि
समनुग्राहामि ॥ न खलु पुनर्मे तत्साधु न प्रतिरूपं यमहं अभूतं असन्तं अर्थं
अधिवासयेयं ॥ श्रुतं खलु पुनर्मे तं पौराणानामाचार्याणां प्रवक्तानां जीर्णानां
वृद्धानां महल्लकानां अध्वगतवयमनुप्राप्तानां संमुखात्श्रामणमाणानां । यो चत्वारि
5 वार्षिकां मासां प्रतिसंलीनो करुणं ध्यानं ध्यायति तं साक्षात् महाब्रह्मा उपसंक्रमति
यथास्यार्थो अभिप्रेतो भवति तं चास्य पृच्छितेन विसर्जियति । यं नूनाहं चत्वारि
वार्षिकानि मासानि प्रतिसंलीनः करुणं ध्यानं ध्यायेयं सचे तं भगवां रेणु अनु-
जानाति ॥ एवमुक्ते भवन्तो रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदुवाच ॥ तेन हि
भो महागोविन्द सुखीभव यस्य च कालं मन्यसीति ॥

10 अथ खलु भवन्तो महागोविन्दो चत्वारि वार्षिकां मासां प्रतिसंलीनः करुणं
ध्यानं ध्याये ॥ अथ खलु भवन्तो महागोविंदो ब्राह्मणो चतुर्णां वार्षिकाणां
मासानां अत्ययेन तदहो पोषधेयं चतुर्दश्यां पौर्णमास्यां शीर्षस्नातो आहतवस्त्रसु-
चिवस्त्रनिवस्तो अन्तरा च वेदिं अन्तरा चाग्निं स्नातशरीरो पटुशिकायां आस्ता-
नुलेपनायां अन[329b]न्तरहितायां अग्निं प्रज्वालित्वा याज्ञानां गृहे निषीदे उत्त-
15 रामुखो ॥ अथ खलु भवन्तो नचिरस्यैव उत्तरातो दिशातो महतो आलोकस्य
प्रादुर्भावो अभूषि ॥ अद्राक्षीत्खलु भवन्तो महागोविन्दो उत्तरातो दिशातो
महतो आलोकस्य प्रादुर्भावं दृष्ट्वा च पुनराश्चर्याद्भुतं संविग्नरोमहृष्टजातो अभूषि
यथापीदं अदृष्टपूर्वं दृश्यते ॥ अथ खलु भवन्तो महाब्रह्मा नचिरस्यैव उत्तरातो
दिशातो वैहायसमागत्वा महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्योपरि वैहायसमन्तरीक्षे अस्था-
20 सि ॥ अद्राक्षीत्खलु महागोविन्दो ब्राह्मणो ऊर्ध्वं उल्लोकेन्तो महाब्रह्माणं उपरि-

1. M °tu punar etat sā° BM °paṃ yām ahaṃ bhū° M °taṃ asaṃtaṃ va° B °vāseyeyaṃ çru°. — 3. B çrutaṃ | khu° BM °paurāṇānāṃm ācāryāṇāṃ(M °ryyāṇā) prāvaryāṇāṃ ji° M °llakāṇāṃ adhva° BM °ahamāṇā(M °ṇā)nāṃ yo°. — 5. BM °vārṣikāṇāṃ māsāṃ(M °sā) pra° naṃ dhyāyati(M °ti |) taṃ sā° preto(M °pretāṃ) bhavati(M °ti |) taṃ cāsya pṛcchito yena visarjayati | .

6. BM °vārṣikāṇāṃ māsānāṃ(M °sānāṃ) pra° B °yeyaṃ | sa°. — 8¹. M °bhavaṃtā re° goviṃdaṃ brā°. — 8². M °goviṃdo su° BM °yasya ca kā° M °nyasi iti | . — 10. M °bhavaṃto mahāgoviṃdo ca° Ilna kalamadhyānaṃ°.

11. M °bhavaṃto ma° no caturṇṇā vā° ho meoha° B °dheyaṃ cadarçyāṃ paurṇṇamāsyāṃ° M °shadheyaṃ caturdaçyāṃ çīrsha° BM °āhatavaçucivastranivasto anta(M °nivastro aṃta)rā ca devī antarā cāgniṃ āsra(M °aṃtarāyāgniṃ (ya)ktaçarīraṃ pathakaṣiptāyāṃ ajā(B °aird)nulepanāyāṃ ananta(M °naṃta)rahitāyāṃ agni prajvāletvā çrutvānāṃ gṛhya nishi°. — 15. M °bhavaṃto naciraspaivaṃ u° diço āto°.

16. M °bhavaṃto mahāgoviṃdo u° B °çcaryāṃdbhu° M °romahṛshṭa° evaṃ ca dṛ°. — 18. M °bhavaṃto mahābrahmā °syaivaṃ u° goviṃdasya brā°. — 20. M °tu bhavaṃto

वेहायसमन्तरीचे स्थितं दृष्ट्वा च पुनर्येन महाब्रह्मा तेनांजलिं प्रणामेत्वा महाब्रह्माणं गाथाये अध्यभाषति ॥

वर्णं वा यशं वा श्रुति वा किन्नु वर्णसि मारिष ।
अजानन्तो ते पृच्छामि कथं जानेम ते वयं ॥

एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥ 5

यं कुमारो ति संजानन्ति ब्रह्मलोके सनातनं ।
देवा पि संजानंति एवं एवं गोविन्द जानथ ॥

एवमुक्ते भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो महाब्रह्माणं गाथाये भाषति ॥

आसनं उदकं पाद्यं मधुरकल्पं च पायसं ।
प्रतिगृह्णेहि मे ब्रह्म अर्घं अभिहरामि ते ॥ 10

अथ खलु भवन्तो महाब्रह्मा महाब्राह्मणं महागोविन्दं गाथाय प्रत्यभाषति ॥

आसनं उदकं पाद्यं मधुरकल्पं च पायसं ।
प्रतिगृह्णामि गोविंद अर्घं अभिहराहि मे ॥

एवमुक्ते भवंतो महागोविंदो ब्राह्मणो महाब्रह्माणं गाथाये भाषति ॥

दृष्टे धर्मे हितार्थं वा संपरायसुखाय वा । 15
कृतावकाशो पृच्छेयं यं मे मनसि प्रार्थितं ॥

mahāgoviṁdo brā° ardalba ulo° B °úddham u° BM °kento(M °kaṁto) mahābrāhmaṇaṁ u° M °hâyasam aṁtari° praṇame° BM °tvā mahābrāhmaṇaṁ gā° M °bhāṣati | .
3. BM °ṇaṁ vā cyutiṁ vā kiṁ(M °kiṁ) tu tvaṁ asi° sha a°. — 4. M ajānaṁto me pṛ° B °ma | te°. — 5. M °bhavaṁto ma° goviṁdaṁ brā° bhāṣaṇa.
6. M kumā° B ye ku° BM °ro ti taṁ jā° M °jānaṁti | bra° BM °taṁ de°. — 7. M devāṁ pi saṁjānaṁti e° B °nti evaṁ go° M °goviṁda jā°. — 8. M °bhavaṁto mahāgoviṁdo brā° BM °ṇa mahābrahma(B °hmaṁ)ṇaṁ ° bhāṣati | balaṁ vā(M °vā) yaśaṁ vā cyutiṁ vā kiṁ tvam asi mārisha ajānanto(M °naṁto) te pṛcchāmi kathaṁ jānema te vayaṁ ‖ atha khalu bhavanto(M °vaṁto) mahāgovinda(M °viṁdo brāhmaṇo) â°. — 9. M āsanam uda° BM °naṁ pra°. — 10. BM °gṛhṇāhi me brahma a° M °graṁ abhi°.
11. M °bhavaṁto mahābrahmā mahāgāthāye pratyabhāṣati | . — 12. B omet 12, 13 et 14. M °kaṁ vādyaṁ madhuka °naṁ pra°. — 13. M °gṛhṇāmi goviṁda agraṁ abhiharasi te | . — 14. M °viṁdo brāhmaṇa mahābrahmaṇa mahābrāhmaṇaṁ gāthā ṣati ‖ . — 15. M dṛṣṭatva vaṁ ma hi° B °dhja varṇo° BM °rthaṁ saṁ° M °parāṁ su° B °khāni vā kṛ°.
16. M °kāça pṛccheyaṁ | paṁca me manasi prā° B °rcheyaṁ me°.

एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

दृष्टधर्मे हितार्थं वा संपरायसुखाय वा ।
कृतावकाशः पृच्छाहि यं भवन्तमभिप्रार्थितं ॥

अथ खलु पुनः भवन्तो महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्यैतदभूषि ॥ प्रवारितं मे खलु
5 महाब्रह्मणा प्रश्नव्याकरणेन किं दानिं महाब्रह्माणं पृच्छेयं दृष्टधार्मिकं अर्थमारभ्य
[330a] उताहो सांपरायिकं ॥ अथ खलु भवन्तो महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्यैत-
दभूषि ॥ अस्ति तावदयं दृष्टधार्मिको अर्थो यमिदं पंच कामगुणानारभ्य । यं
नूनाहं महाब्रह्माणं सांपरायिके अर्थे प्रश्नं पृच्छेयं ॥ अथ खलु महागोविन्दो
ब्राह्मणो महाब्रह्माणं सांपरायिके अर्थे प्रश्नं पृच्छे ॥

10 पृच्छामि ब्रह्माणं सनत्कुमारं
कांक्षी अकांक्षं परिचारियेषु ।
कथंकरो किंसिकरो किमाचरं
प्राप्नोति मनुजो ऽमृतं ब्रह्मलोकं ॥

एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा गोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

15 हित्वा ममत्वं मनुजेषु ब्रह्म
एकोतिभूतो करुणो विविक्तो ।
निरामगन्धो विरतो मैथुनातो
प्राप्नोति मनुजो ऽमृतं ब्रह्मलोकं ॥

1. B evaṁm u° M atha khalu punar bhavaṁto mahābrahmā goviṁda brāhma° bhāshe. — 2. M dṛshṭadha° sukhāyaṁ vā | B °khāni vā | . — 3. M °kāça pṛi° BM °yaṁ bhāvaṁtābhi° M °prārthaya | . — 4¹. M °punar bhavaṁto mahāgoviṁdasya brā°. — 4². BM °h mahābrahmā praçna° B °dānim imama brāhmaṇaṁ° M °nīṁ maṁ mama brāhmaṇaṁ° kata artha ārabhya jāto sāṁ°.

6. M °bhavaṁto mahāgovitasya brā°. — 7¹. M pravāritaṁ me khalu tā ° dṛshṭyādhārmikorthā yam i ° pānāṁ rabhya B °rabhya yaṁ°. — 7². BM °hibrahmaṇaṁ° M °artha praçna pṛi°. — 8. M °goviṁdo brā° BM °ṇo mahābrāhmaṇaṁ(M °ṇa) sāṁparāyikaṁ arthaṁ pra° B °chchaṁ pṛcchā° M °ccheyaṁ |. — 10. BM °ni brāhmaṇaṁ satāṁ (M °satya) ku° B °raṁ kāṁkshi akāṁkshi paricāriyeshu ka° M °raṁ kāçi akākshi parivārayeshu ka°.

12. M kakaroti kiṁ ca karoshi māṁ viro prā° B °thaṁ karoti mā viro kiṁ ca karoshi prā° BM °pnoti anyo amṛi°. — 14. M evaṁm ukte bhavaṁto mahāgoviṁde mahābrahmāṇaṁ gāthā ° bhāshiti | B °bhāsheti |. — 15. B °sha brāhme e° M °brahme e° BM °raṇe viviktа(M °kte) | .

17. M °magaṁdha vi° B °viratā mai° ti manye amṛtaṁ brahma° M °ti manye amṛi°.

एवमुक्ते भवन्तो महागोविन्दो ब्राह्मणो महाब्रह्माणमेतदवोचत् ॥ हित्वा ममत्वं ति वदं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम यदेकत्यो अगारस्मादनगारियं प्रव्रजे अल्पं भोगस्कन्धं प्रहाय महान्तं वा भोगस्कन्धं प्रहाय अल्पं वा ज्ञातिवर्गं प्रहाय महान्तं वा ज्ञातिवर्गं प्रहाय । उच्चकुलाद्वा नीचकुलाद्वा संभवति अपहृतगृहिव्यंजनो संघाटीपात्रचीवरमादाय शिक्षति शिक्षा- 5 पदेषु कायकर्मवाचाकर्मणा समन्वागतो परिशुद्धेन परिशुद्धाजीवो हित्वा ममत्वं ति वदं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थं जानाम ॥ एकोतीभावं भवन्तो महाब्रह्मणो एतमर्थमाजानाम ॥ यदिहैकत्यो वितर्कविचाराणां व्युपशमाद्ध्यात्मसंप्रसादाच्चेतस एकोतीभावादवितर्कमविचारं विवेकजं प्रीतिसुखं प्रथमं ध्यानमुपसंपद्य विहरति एकोतीभूतो ति वदं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य 10 एतमर्थमाजानाम ॥ करुणो विविक्तो ति वदं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम ॥ यदिहैकत्यो करुणापरेण चेतसा एकान्दिशां स्फरित्वोपसंपद्य विहरति विपुलेनमुद्गतेन अद्वयेनाप्रमाणेनावैरेणाव्याबाधेन तथा द्वितीयं तथा तृतीयं तथा चतुर्थमिति ऊर्ध्वमधो तिर्यक्सर्वेहि सर्वत्रताये सर्वावन्तं लोकं स्फरित्वोपसंपद्य विहरति करुणो [330b] विविक्तो ति वदं भवन्तो महाब्रह्मणो 15

1*. M *bhavaṁto mahāgovido brā* B *hābrāhmaṇa* M *brahmam e*. — 1*. B *tvā mamatveti yaṁ yaṁ bhavanto mahābrāhmaṇo* M *tvā mamatveti yaṁ ya dravaṁto mahābrāhmaṇo* etam arthaṁm ājānāmā | yathedaṁ ekatyo a* B *jāme yada* BM *je anāpaṁ bhogaskandhaṁ(M *skaṁdhaṁ) pra(B *prahāyama)hāya mahāntaṁ(M *hāṁtaṁ) vā bhogaskandhaṁ(M *skaṁdha) prahāya(B *ya |) alpaṁ vā jñā* M *jñātivargaṁ prahāya mahāṁtaṁ va duraku* B *prahāya ucca*. — 5. BM *kulād(M *le) vā nīcakulād(M *le) vā saṁbhavati | (B *ti) a* gṛhavyaṁjanā(M *janaṁ) saṁghā* B *ṇā samanvāgato* BM *çuddho jī* M *jīvo hitvāṁ mamatvaṁ ti | vayam api mahāntaṁ | vayam api mahābrāhmaṇo* B *hitvā mamatve ti * hābrāhmaṇo * etam arthe jānāma eko*.

7. B *tivayaṁ bha* M *tivayaṁ bhavato mahābrāhma* B *hābrāhma * tam arthaṁm ājā* M *tam arthaṁ jā*. — 8. B *haikatyā vitarkavicārā* M *çamād adhyātmasaṁ* B *dāc cetasa* M *bhāvād avitarkam avica * harāmi | ekotibhūto ti vayaṁ bhavaṁto mahā* B *harati | ekotibhū * hābrāhma * tam arthaṁm ājānāma ka* M *tam arthaṁ jānāmaḥ ka*.

11. M karuṇo vimukteti vayaṁ bhavaṁto mahābrāhmaṇasya e* B *ruṇo vimukto * hābrāhma* BM *tam arthaṁ ājā*. — 12. BM *haikatyo(M *tyo) karu(M *ṇā)ṇo puno na ce (M *puro na ca) tasya ekāṁ diçāṁ sphāritvo(M *kā diçaṁ sphārayitvā u)pasaṁpadya viharati | vipulena madga * pramāṇenāvaire(M *ṇāvaireṇ)āvyābādha(M *ddho)na tathā dvi * rtham iti urddham a(M *ūrddhaṁ a)dho tiryak sa(M *tiryag sa)rve* M *rvāvaṁtaṁ lo* B *saṁpadyati viha* BM *ruṇo vivikto ti vayaṁ bhavanto(M *vaṁto) mahābrāhmaṇo bhā* B *rtham ājāne āmagā* M *rtham ātme āmaa*.

भाषमाणस्य एतमर्थमाजानाम ॥ निरामगन्धं वयं भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमा-
णस्यार्थं न जानाम ॥

के आमगंधा मनुजेषु ब्रह्म
एतं न विन्दे तद्वीर ब्रूहि ।
5 येनावृता वारिवहा कुकूल
आपायिका निर्वृता ब्रह्मलोकं ॥

एवमुक्ते महाब्रह्मा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

क्रोधो मृषावाद् कथंकथा च
...... चातिमानो........ ।
10 ईर्ष्या च हिंसा परवादरोषणा
ते आमगन्धा मनुजेषु ब्रह्म ।
येनावृता वारिवहा कुकूल
आपायिका निर्वृता ब्रह्मलोके ॥

एवमुक्ते भगवान्महागोविन्दो महाब्रह्माणमेतदुवाच ॥ आमगन्धो ति वयं
15 भवन्तो महाब्रह्मणो भाषमाणस्य एतमर्थं जानाम ॥ तं न मे शक्यमगारम-
ध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं एकान्तपरिशुद्धं पर्यवदातं च ब्रह्मचर्यं
चरितुं । अल्पकं जीवितं गमनीयो सांपरायः नास्ति जातस्यामरणं तस्मान्ज्ञातव्यं
मन्तव्यं बोद्धव्यं कर्तव्यं कुशलं कर्तव्यं ब्रह्मचर्यं न किंचिल्लोके पापं कर्म करणीयं ॥

1. M āmagaṁdhaṁ vayaṁ bhavaṁto mahābrāhmaṇasya bhāṣamāṇasyā° B °hābrāhmaṇbhā° BM °rthaṁ jānāma e°. — 3. B eke ā° M ete āmagaṁdhā yanuje° B °dhu brāhmaṇa evaṁ na° M °dhu brāhmaṇa eva na viṁde tad vanaṁ kruhi B °d vira kruhi me°. — 5. B menāvṛ° M yenāpūta pāripakā° BM °kukkula° M °āyāpikā°.

7. M evaṁm ukte mahābrāhmaṇa mahāgoviṁdaṁ brā° B °kte mahābrāhmā ° viṁde brā°. — 8. BM °thā ca kariyaṁ ātmāno ti aṁdhā (M °māto ni aṁdhā) i°. — 10. BM irṣyā hiṁsā ca pa° B °ṇā ete āmagaṁdhā manu° M °ṇā ye te āmagaṁdhā manujeṣu brāhmaṇenā B °brahme ye°.

12. M yena nirvṛtā vā° BM °kukkula° M °pāpikā° B °rvṛtā bra°. — 14¹. M evaṁm u° goviṁdo mahābrāhmaṇa° B °ndo mahābrāhmaṇa° M °tad avocat ‖. — 14². M āmagaṁdho ti° BM °bhavanto (M °vaṁto) mahābrāhma° nāma taṁ°. — 15. M taṁ ta me° satā ekaṁtasaṁlikhitaṁ prikāṁtam anavayaṁ kṛitapari° B °satā ekāntaṁ saṁli ° dyaṁ kṛitapariṣu° M °ryyavadātaṁ bra° B °taṁ a°.

17. BM alpakaṁ° M °jīvitaṁ ga° BM °nīyaṁ sāṁparāyaḥ (M °yo) nāsti (B °nāsmiṁ) jā° M °smāt jñātavyaṁ maṁtavyaṁ bodhakartavyaṁ ku° B °vyaṁ na kiṁcillo°.

प्रव्रजिष्यामि दानि इतो महाब्रह्मा अगारस्मादनगारियं सचेत् मे भगवां महाब्रह्मा अनुशासेय ॥ एवमुक्ते भवन्तो महाब्रह्मा महागोविंदं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ तेन हि भो महागोविन्द सुखीभव यस्येदानिं कालं मन्यसि ॥

श्रुतं च मे तं भगवां किल तेन समयेन महागोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूषि स्मरति भगवां ॥ एवमुक्ते भगवां पंचशिखं गन्धर्वपुत्रमेतदवोचत् ॥ एवमेतं पंचशिख अहं तेन समयेन महागोविंदो नाम ब्राह्मणो अभूषि स्मरामि चाहं न च मे पुनः पंचशिख श्रुतं यथा सो महागोविन्दो ब्राह्मणो अगारस्मादनगारियं प्रव्रजितो ॥ अहं खलु सो पंचशिख महागोविन्दः ब्राह्मणो येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणुं राजानं गाथाये अध्यभाषि ॥

आमन्त्रेमि महाराज रेणु भूमिपते तव । 10
प्रव्रजामि प्रजहित्वा राज्यं पौरोहित्यं च मे ॥

एवमुक्ते पंचशिख रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाय प्रत्यभाषति ॥

सचेद[33 a*]स्ति ऊनं कामेहि अहं ते पूरयामथ ।
को वा भवन्तं हेठेति अहन्ते धारयामथ ।
भवां पिता अहं पुत्रो मा गोविन्द प्रव्रजाहि ॥ 15

एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन रेणुराजा तेनोपसंक्रमित्वा रेणु राजानं गाथाये अध्यभाषति ॥

न अस्ति ऊनं कामेहि हेठयिता न विद्यति ।
अमनुष्यवचनं श्रुत्वा तथं वर्तेम अन्यथा ॥

1. B °bha mahābrahme agā° M °bho mahābrahme sacesyaṁ me bhagavān mahā° B °sacet me bha° hābrāhmā° BM °sayaṁ ‖. — 2¹. M °bhavanto mahābra° goviṁda brā° tad uvāca ‖. — 2². M °goviṁdo sukhibhavasya dāni kālaṁ manyasi | B °kāla manyasi |. — 4. M °me bhagavā kila° goviṁdo nā° sīt | smarati bhavān | B °ti bhagavāṁ — vam e°. — 5¹. M °govīṁn pañcaçikhaṁ gandharva° B °ndharvaputra°. — 5². BM °nah pañcaçikha(M °çikhaṁ) çrutaṁ(B °taṁ |) yathā(M °thā ca) se mahāgoviṁdo(M° viṁdo) brā°.
8. BM evaṁ(M eva) bhagavaṁ ahaṁ° B °çikha mahāgoviṁdah brā° M °çikha mahāgoviṁdo brā°. — 10. M āmantremi° B °ntrei mahā° tava pra°.
11. M prajahāmi prajahāmi prajahāmi sarvavarā° B °vrajāmi prajāmavarā°. — 12. M evaṁ ukte° govindaṁ brā° thāye pra°. — 13. M °hi vayaṁ me pū° BM °tha ko°. — 14. M °bhavantaṁ heṭheti vayaṁ te dhā° B °theti caya° M °mathā | B °tha bha°. — 15. B °pitā ca yaṁ putra mā° M °putra mā goviṁdam avrajā(?)hi |.
16. M evaṁ u° çikha mahāgoviṁdo brā° tad raṇurājā° B °yaṁ rājānaṁ gā°. — 18. B nāsti° M nāsti ūnaṁ kāmehi viheṭha°.

एवमुक्ते पंचशिख रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अमनुष्यो कथं वर्णो किं वा अर्थं अभाषत ।
यस्य वाचं श्रुत्वा जहासि अस्माकं गृहं च केवलं ॥

एवमुक्ते पंचशिख महागोविंदो ब्राह्मणो रेणुराजानं गाथयाध्यभाषति ॥

5 सर्वतो यष्टुकामस्य उपवुतस्य मे सतः ।
अपि प्रज्वालितो आसि कुशचीरपरिच्छदो ॥
ततो हंसि प्रादुरभू ब्रह्मा लोके सनातनो ।
यस्य वाचं श्रुत्वा जहामि युष्माकं गृहं च केवलं ॥

एवमुक्ते पंचशिख रेणुराजा महागोविन्दं ब्राह्मणं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

10 श्रद्दधाम वयं भवतो यथा गोविन्दो भाषति ।
अमनुष्यवचनं श्रुत्वा कथं वर्तेम अन्यथा ॥

अन्यापि वचना भवां महागोविन्दो कुशलानि येव आयिष्यति । या च भवतो गोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकं अपि गतिर्भविष्यति ॥

यथा आकाशे विमलो शुद्धो वैडूर्यो मणिः ।
15 एवं शुद्धो चरिष्यामि गोविन्दस्यानुशासने ॥

एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो रेणुराजानं गाथाभिरध्यभाषति ॥

सचेत्प्रजहथ कामानि यत्र रक्ताः पृथग्जनाः ।
शक्ता भवेथ दृढीभवथ क्षान्तीबलसमाहिता ॥

1. M °goviṁdaṁ brā°. — 2. M °kiṁ sāmarthaṁ° BM °shati ‖. — 3. BM yasya tvaṁ vacanaṁ çru° B °tvā jānasi asmā° M °tvā asmākaṁ gṛhake°. — 4. B °gāthāyā° M °gāthāye adhya°. — 5. B sarva te yashṭu° M sarve te yaṁṣṭukāmasya unavrasta° B °masya oparu° M °satāṁ ‖ B °sataḥ s°.

6. B °si kāsaci° M °calīcamari—dā ‖. — 7. B °haṁ pā prā° BM °r ahi brahmalo ° nātanaṁ ‖. — 8. BM yasyāhaṁ vacanaṁ çru° M °ahmāka gṛ°. — 9. M evaṁñ u ° ṣuyatā mahāgoviṁdo brā°. — 10. M °dhāmeti vayaṁ° B °yaṁ bhagavato° M °te yabhā goviṁdo bhā° B °vinda bhā°.

11[1]. BM °vacanāṁ (M °cato) bha° M °goviṁda kuçalena evaṁ ā° B °kuçalena ya ° ti yi°. — 11[2]. M yā ca bhagavato goviṁdasya gatir bhavishyati ‖. — 14. BM °kāça vi° B °ḍḍho ruḍi° M °ḍḍho ca rucire maṇi ‖. — 15. M °goviṁdasyā°.

16. M °çikho mahāgoviṁdo brā °reṇuṁ rā°. — 17. M °māni yatra çaktā pṛ° B °māni putrā çaktāḥ pṛ° BM °thakjanāḥ sa(M °ça)°. — 18. B sastaṁ° M °ve dṛiḍhī° B °d dṛiḍhā bhava° M °tha kshāṁticarasamāhitaḥ ‖.

एष मार्गो ब्रह्मपुरे एष मार्गः सनातनः ।
सद्धर्मविद्भिराख्यातो ब्रह्मलोकोपपत्तये ॥

अश्रोषीत्खलु पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दो ब्राह्मणो अगारस्मादनगारियं प्रव्रजिष्यतीति । ते क्षिप्रमेव संनिपतेन्सुः ॥ अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ते षड्राजानस्तेनोपसंक्रमित्वा तां षड्राजां एतदवोचत् ॥ एन्तु भवन्तो एन्तु भवन्तो अन्यं दानि आचार्यं पर्येषथ यो वो स्वकस्वके[33.1]षु राज्येषु अर्थानर्थानि समनुशासिष्यति ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्मादनगारियं ॥ श्रुतं हि मया महाब्रह्मणो संमुखादामगन्धं भाष्यमाणस्य । तं च शक्यं अगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितमेकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं अल्पं जीवितव्यं गमनीयो संपरायो नास्ति जातस्यामरणं तस्माद् ज्ञातव्यं प्राप्तव्यं बोद्धव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न च किंचिल्लोके पापं कर्मं कर्तव्यं ॥

अथ खलु पंचशिख तेषां षण्णां राज्ञानेतदभूषि ॥ ब्राह्मणा हि नामैते भोगलुब्धा भवन्ति । यं नूनं वयं महागोविन्दं ब्राह्मणं भोगेहि उपनिमन्त्रयेम ॥ अथ खलु पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं भोगेहि उपनिमन्त्रेन्सुः ॥ संविद्यन्ति भो महागोविन्द इमेषु षट्सु राज्येषु प्रभूता मानुष्यका भोगा धार्मिका धर्मलब्धा धार्मिकेन बलेन अभिसाहृता अभिसमूढा ततो भवां महागोविन्दो धनमादियतु मा भवां महागोविन्द अगारस्मादनगारियं प्रव्रजतु ॥ एवमुक्ते पंच-

1. B °hmapure e° M °hmayāne eva mārga samantaraṁ B °sanātanaḥ sa°. — 2. BM °rmasiddhir ākhyā(B °khyāto) bra° M °lokaprapattaye |. — 3. M °çikho te ṣaṭ rājāno mahāgoviṁdo brā°. — 4². M °saṁnimatetsu | B °tetsuḥ |. — 4³. M °pañcaçirsha mahāgoviṁdo brā° B °brāhma ye° M °te shaṭ rājāno tena °ḍ rājānam eta° B °ḍ rājā eta°. — 5. B etu bhavanto etu bhavanto a° M etra bhavaṁto yetu bhavaṁtaḥ | dāpi ācāryya paryeprathe° BM °yo vā svaka° M °keshu arthārthāni ° çāsati |.

8². M °yā brāhmaṇaḥ saṁ° B °hābrāhmaṇo saṁ° M °d āmagaṁdha bhāvamā° BM °ca-sya taṁ°. — 8³. M taṁ na çakkaṁ agārasyācāryaṁ agā° B °kyaṁ nagā° M °dhyāvasitā ekāṁtasaṁli° M °kāṁtātura° BM °taṁ(M °ta) alpe jīvitavyaṁ(B °vyaṁ |) gamanīyaṁ saṁ° M °gaṁ tasyā jñātavyaṁ prā° B °smād ināātavyaṁ prā° °ryaṁ ca na ki.ṁ° M °ryyaṁ ca | na | kiṁ ° paṁ kartavyaṁ ||.

12¹. M °rājñāṁ yatad a°. — 12². M °hmaṇo hi ° bhavaṁti |. — 13³. M °naṁ ceyaṁ mahāgoviṁdā brāhmaṇo bhogehi upanimaṁtrehi || B °vindo brāhmaṇo bho°. — 13². M atha khalu paṁ° B °çikha te° M °goviṁdaṁ brā° nimaṁtretsuḥ | B °ntretsuḥ |. — 14. M saṁvidyaṁti bho mahāgovido | ° M | manu ° lbdhā dhārmakena ba° BM °bhisahitā abhisaṁmu(M °mū)ḍhā° M °ḍhā tataḥ bhavāṁ mahāgoviṁdo dhanam ādiya ° govido agārasyāca-gāri°.

17. B °çikha sta° M °goviṁdo brā ° ḍ rājñam eta° B °ḍ rārā eta°.

शिख महागोविन्दो ब्राह्मणो षड्राज्ञां एतदवोचत् ॥ संविद्यन्ति खलु भवन्तो
अस्माकमपि प्रभूता मानुष्यका भोगा धार्मिका धर्मलब्धा धार्मिकेन कर्मेणाभिसा-
हृता अभिसमूढा तानपि चाहं अपहायागारस्मानगारियं प्रव्रजिष्यं ॥ तत्कस्य
हेतोः ॥ श्रुतं हि महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य । तं न शक्यं अगार-
5 मध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं
अध्रुवं जीवितव्यं गमनीयं सांपरायं नास्ति जातस्यामरणं तथाज्ञातव्यं प्राज्ञव्यं
बोद्धव्यं कर्तव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न किंचिल्लोके पापं करणीयं ॥ अथ खलु
पंचशिख तेषां षण्णां राज्ञामेतदभूषि ॥ ब्राह्मणा हि नाम एते स्त्रीलुब्धा भवन्ति ।
यं नूनं वयं महागोविन्दं ब्राह्मणं स्त्रीभिरुपनिमन्त्रयेम ॥ अथ खलु पंचशिख
10 षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं स्त्री[335ª]भिरुपनिमन्त्रेन्सुः ॥ संविद्यन्ति भो
महागोविन्द इमेषु षड्सु राज्येषु प्रभूता स्त्रियः प्रासादिका दर्शनीया अक्षुद्रावकाशा
परमया शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागता ततः भवां महागोविन्दो स्त्रियः आदियतु
मा भवां गोविन्द अगारस्मानगारियं प्रव्रजतु ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो
ब्राह्मणो तां षड् राज्ञां एतदवोचत् ॥ संविद्यन्ति खलु भवन्तो अस्माकमपि चत्वा-
15 रिंशत्सवर्णीयो भार्या प्रासादिका दर्शनीया अक्षुद्रावकाशा परमया शुभवर्णपुष्क-
लतया समन्वागता ता पि चाहमपहाय अगारस्मानगारियं प्रव्रजिष्यं ॥ तत्कस्य
हेतोः ॥ श्रुतं हि ब्रह्मणो संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य । तं न शक्यमगारमध्या-
वसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं अध्रुवं

1. B savidya° M saṁvidyaṁti khalu bhavaṁto a° B °bhogā dhārmiko dharma° BM °ha-lenā(M °le)bhyāhṛtā abhisaṁmū° M °hāya agāraṣyā° B °hāyogāraṣyā° M °jiṣyati | . — 4¹. BM °hābrāhmaṇaḥ(M °ṇo) saṁ° M °d ānagaṁdhaṁ bhā° BM °ṣya taṁ°. — 4². M tan na° BM °dhyāvasatā(B °to |) ekāntaṁ(M °kāṁtaṁ) saṁlikhitaṁ ekānto(M °kāṁtā)nava-dyaṁ° M °sāṁparāye nāsti jātamaraṇaṁ tasyā jñātavyaṁ prā° B °mnāṭ tātavyaṁ prā°ryaṁ na hi na hi kiṁ°.

7. M °çikho teshāṁ sharṇṇā dātāṁ eta° B °rājñānām eta° BM °shi brā°. — 8. M °bha-vaṁti | . — 9¹. M °nūnāhaṁ vayaṁ mahāgoviṁdaṁ brā° BM °bhir upa° M °niyaṁtra-yema | . — 9². M °shaṭ rājāno mahāgoviṁdaṁ brā° B °ḍ rārāno mahārājāno mahāgo° BM °bhir ūpa° M °nimaṁtrayetsu B °ntresuḥ | . — 10. M saṁvidyaṁti mahāgoviṁda i° BM °bhūtā prā° M °çā paramāye çu° lalāye sa° B °samatvāga° M °taḥ bhavān mahā-goviṁda striyo ādiyatu māṁ bhavāṁ mahāgovida agāranaṣāri° B °agāriayā° vrajitu | .

13. M °rājñām e° B °shaṭ rājñām e°. — 14. M saṁvidyaṁti° bhavaṁto a° °riṁçan sa° ramāye çu° gatā pi cāhaṁ apa° B °gatā pi cāha | agāriayā° BM °jishyaṁti | .

17¹. M çrutvā taṁ hi mayā brāhmaṇaṁ saṁ° B °hi brāhmaṇaṁ saṁ° M °d āmagaṁdhaṁ bhāṣamā° B °gandhaṁ bhā° BM °ṇasya taṁ°. — 17². M taṁ na çakyaṁ agā° dhyāvasitāṁ ekāṁtaṁ saṁ | likhitaṁ ekāṁtānavadyaṁ° B °satā ekāntaṁ saṁlikhitaṁ | ekāntā° jīvitavyaṁ namanī° M °gamanīyaṁ nāsti° brahmaryaṁ° B °llokaṁ pā°.

जीवितव्यं गमनीयः संपरायो नास्ति जातस्यामरणं तस्माज्ज्ञातव्यं प्राप्तव्यं बोधव्यं
कर्तव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न च किंचिल्लोके पापं करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख
ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदुवाचत् ॥ तेन हि महागोविन्द प्रतिपालेहि
सप्त वर्षाणि यावद्वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्याम या
च भवतो महागोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते
पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणस्तां षड्राज्ञां एतदवोचत् ॥ अतिचिरं खल्वेतं भवतां
यमिदं सप्त वर्षाणि प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्मानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं
हि मया महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं आख्यमानस्य तं न शक्यं ..... पापं कर्म कर-
णीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ तेन
हि त्वं महागोविन्द प्रतिपालेहि षड्वर्षाणि । एवं पेयालं पंच वर्षाणि चत्वारि
वर्षाणि त्रीणि वर्षाणि द्विवर्षाणि एकवर्षं । सप्तमासानि प्रतिपालेहि [335ᵇ] या-
वद्वयं महागोविन्द स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थापयित्वा आगमिष्यामः या
च भवतो गोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकं पि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते
पंचशिख महागोविन्दः ब्राह्मणस्तां षड्राज्ञां एतदवोचत् ॥ अतिचिरं खल्वेतं भव-
तो यमिदं सप्त मासा प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्मानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं
मया महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धां आख्यमानस्य तं न शक्यं ...... पापं कर-
णीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणं एतदवोचत् ॥ तेन

2. B °çikha te° M °jāto mahāgovindaṁ brā° B °hmaṇaṁm e° M °m etad avocat |. — 3. M °mahāgovindā pra° B °ṣyāmi yā° M °ṣyāma | yāvad bhagavato mahāgovindasya ° asmākaṁ gati°. — 5. M evam u° govindo brāhmaṇaṁ ṣaḍrad rajñāṁ e° B °d rājñaṁ eta°.

6. M khalv eṣa bha° pta eva° BM °agāriyā°. — 7². BM °ahābrāhmaṇaḥ(M °ṇa) saṁ° M °d āmagandhaṁ ° ṣyā taṁ çakyaṁ° B °çakyaṁ āpā° M °dhyāvaṁsaṁ ekāṁtasaṁ ° ekāṁtaanavadyaṁparivadā ° lpajīvitaṁ ga° B °jīvitaṁ ga° M °saṁ jñātavyaṁ prāptabo°. — 9¹. M °çikha ṣaḍ rā° B °govindo brā° M °govindo brāhmaṇaṁm e°. — 9². B °hi te mahā° M °hi bho mahābhoviṁdo pratipā° B °ndo pātipā°. — 10. M °peyālaṁ | pañca varṣāṇi trīṇi varṣāṇi catvāri varṣāṇi bi varṣāṇi e° B °catvāra va°.

11. M °yaṁ mahāgovinda svaka° bhrātṛkāṁ sthā° ṣyāmaḥ yāvad bhagavato govindasya° B °maḥ | yā ca bhagavato go° BM °ti | sā (M °ā sa) ca°. — 13. M °vindo brā° B °ḍ rājñā e° M °ḍ rājānaṁ eta°. — 14. M °bhavataṁ bhavaṁto yam idaṁ sa māsāṁ pra° B °māsāṁ pra° lasā | a° rīyaṁ ta°. — 15². BM °mahābrāhmaṇaḥ(M °ṇa) saṁmu° M °d āmagandhā bhā° ṣyā taṁ ta sa ça° dhyāvaṁta ekāṁtasaṁ° BM °khitaṁ ekāṁta(M °kāṁta)navadyaṁ° M °jīvitaṁ gamantyaṁ sāṁpa° B °ṣyaḥ | sāṁpa° saṁ | taṁ° M °parāṁ bo° kiṁcillo°.

17¹. M evam u° ḍ rājāno mahāgovindaṁ brāhmaṇam eta° B °ḍ rājāna mahāgovinda brā°. — 17². M °govinda pra° sīsa saṁ yāvad va° bhrātṛkāṁ°.

हि महागोविन्द प्रतिपालेहि षड्मासां यावद्वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां
स्थापयित्वा आगमिष्यामः । एवं सर्वत्र कर्तव्यं देयानि पंच मासां चत्वारि मासां
त्रीणि मासां द्वे मासां एकमासं याव वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां स्थाप-
यित्वा आगमिष्यामः या च भवतो महागोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकं पि
5 गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महाब्राह्मणो महागोविन्दस्तां षड्राज्ञ एतद-
वोचत् ॥ अतिचिरं खल्विदं भवन्तो यमिदं अर्धमासं प्रव्रजिष्यामि अहं अगा-
रस्मादनगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि ...... पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते
पंचशिख ते षड्राजानो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचन् ॥ तेन हि भो महा-
गोविंद प्रतिपालेहि सप्त दिवसानि यावद्वयं स्वकस्वकेहि राज्येहि पुत्रभ्रातृकां
10 स्थापयित्वा आगमिष्यामः या च भवतो गोविन्दस्य [333a] गतिर्भविष्यति सा
अस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणस्तां षड्
क्षत्रियानेतदवोचत् ॥ अल्पकं खल्विदं भवन्तो यमिदं सप्त दिवसानि तेन हि
भवन्तो सुखीभवथ यस्येदानिं कालं मन्यथ ॥

अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन तानि सप्त ब्राह्मणमहाशाल-
15 सहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि तेनोपसंक्रमित्वा एतदवोचत् ॥ एतु भवन्तो
एतु भवन्तः अन्यं दानि उपाध्यायं पर्येषथ यो वो मन्त्राणि वाचयिष्यति । प्रव्र-
जिष्याम्यहं अगारस्मादनगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि मया महाब्रह्मणो
संमुखादामगन्धं भाषमाणस्य ...... पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख

2. M °trīṇi māsāṁ dve māsa ekamāsaṁ yāvad vayaṁ° B °ṣyāmaḥ | yā° M °ṣyāma | yāvad bhavaṁto mahāgoviṁda °ti | sa asmākam api° B °viṣyati e°. — 5. M evaṁm u° B °çikha mahābrāhma mahāgovindas tāṁ° M °çikha mahābrāhmaṇas tāṁ ṣhaḍ rājñaṁ eta°.

6. M °khalvedaṁ bhavaṁto ya °jiṣyāmyahaṁ°. — 7[1]. M °hi tayā° BM °hābrāhmaṇaḥ (M °ṇa) saṁmu° goṁdhā bhā° M °çakyaṁ agāraṁ adhyā° tā ekāṁtaṁ° ekontamavadyaṁ° lpaji° saṁparāyaṁ tasmā° çalaṁ avaritavyaṁ bra°. — 7[2]. M °goviṁdaṁ brāhmaṇaṁm e°. — 8. M °bho goviṁda pra° BM °lehi yāvad va(M °d dha)yaṁ° M °nah yāvad bhagavato goviṁdasya gatir bhaviṣyati | sa asmākam api°.

11. M °goviṁdo brā° ṣaḍ satri° B °ṣaḍ kṣatri°. — 12. M °lvidaṁ bhagavato ya° BM °sa-hā di° M °hi bhavaṁto sukhībhavatha yasya idāniṁ kā°. — 14. M °goviṁdo brāhmaṇā ya° B °ndo brāhmaṇo ye° eta vocat |. — 15. M etu bhavanto entu anyadāpi u° B entu bhavato entu bhavataḥ anya dāni u° ryepatha° M °ryepatha yāpa maṁtrāṇi vā° B °trāṇi vā°.

16. B °yaṁ ta°. — 17[1]. BM °hābrāhmaṇaḥ sa(B °ṇa saṁ)mu° M °d āmagaṁdhā bhā° B °gaṁdhāṁ bhā° kyaṁ na agāramadhye vasa° M °sata ekaṁtasaṁlikhitaṁ | ekāṁtāvadyaṁ° BM °sāṁparāye nāsti jātasyā M °sya)maraṇaṁ(M °ṇaṁ |) tasmā° M °boddhavyaṁ karttavyaṁ brahmacaryaṁ caritavyaṁ na kiṁ° pāpaṁ karaṇīyaṁ |. — 18. BM °hāsā(M °çā)lasahasrā sapta(M °sraṇi saptaka) sna° M °govidaṁ brā°.

तानि च सप्त ब्राह्मणमहाशालसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि महागोविन्दं ब्राह्म-
णमेतदवोचत् ॥ मा भवां गोविन्दो अगारस्मादनगारियं प्रव्रजतु प्रव्रज्या हि
नामैषा भो महागोविन्द अल्पार्थिका च अल्पभोगा च अल्पेशाख्या च अल्पानुशंसा
च ब्राह्मण्यं पि नामैतं भो महागोविन्द महार्थियं च महाभोगं च महेशाख्यं च
महानुशंसं च ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो तानि च सप्त ब्राह्मणसहस्राणि 5
सप्त च स्नातकशतानि एतदवोचत् ॥ मा भवन्तो एवं वदित्थ प्रव्रज्या हि नामैषा
भवन्तो महर्धिया च महाभागा च महेशाख्या च महानुशंसा च ब्राह्मण्यं पि नामैतं
भवन्तो अल्पार्थियं च अल्पलाभं च अल्पेशाख्यं चाल्पानुशंसं च यं पि ताव भवन्तः
किंचित्संजानथ सर्वं तं अस्माकमेव निदानं ॥ एवमुक्ते पंचशिख सप्त ब्राह्मणस-
हस्राणि सप्त च स्नातकशतानि महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचत् ॥ एवमेतं भो 10
उपाध्याय एवमेतं प्रव्रज्या नामैषा महर्धिया च महाभागा च महेशाख्या च महा-
नुशंसा च ब्रा[333ᵃ]ह्मण्यं पि नामैतं भो उपाध्याय अल्पार्थियं चाल्पलाभं
चाल्पानुशंसं च यं पि तावद्वयं किंचिदाजानाम सर्वं तं तवोपाध्याय निदानं या
च भवतो उपाध्यायस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते
पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो तानि च सप्त ब्राह्मणमहाशालसहस्राणि सप्त च 15
स्नातकशतानि एतदवोचत ॥ तेन हि भवन्तो सुखीभवथ यस्येदानिं कालं मन्यथ ॥

2. M °vāṁ goviṁda agāraṣyā° BM °jyā hi nāmeṣāṁ (M °ṣāṁ) bo mahāgoviṁda (M °viṁdo) alpārthikā (M °ko) ca alpabhogā ca alpeçākhyā ca alpānu(M °lpānuçaṁ)sā ca brāhmaṇyaṁ (M °hmaṇyaṁ) hi nāma (M °nāme)taṁ° M °bho mahā bho goviṁdo maharddhikaṁ ca mahāçālaṁ° B °viṁdaṁ maharddhiyaṁ ca mahāçālaṁ ca mahe° M °nuçāsaṁ ca ‖ B °çaṁsā ca ‖. — 5. M evamum u° pacha mahāgoviṁdo tā° māṇaka°.

6. M mā bhavaṁto evaṁ cariṣyatha pra° B °evaṁ caritha °jyā hi nāmeṣā° M °jyā hi nāmeṣāṁ bhavaṁto maharddhika yāvat mahālābhaṁ ca mahānuçaṁsā ca mahābrā-hmaṇyaṁ hi nā° B °ṇyaṁ hi nā° M °bhavaṁto alpārthikāṁ ca alpalābhaṁ ca alpeçākhyā alpānuçaṁsā ca (ca ca?) yaṁ pi° B °bhaṁ ca alpeçākhyā cā° M °bhavaṁto kiṁ °jānathi sarvaṁ °kam evaṁ ni°. — 9. M °pi sapta ca snātakaça °goviṁda brā°. — 10. B evam etaṁ bho upādhyāye evam etaṁ bho pra° M °evam etaṁ bho prajyā nāma mahar-ddhikā ca mahālābhā° B °ṣā upādhyāya maharddhi° M °khyā ca mahānuçaṁsā ca brā° B °hmaṇyaṁ hi nāma° M °ṇyaṁ dvi nāmetaṁ upādhyāyaṁ nidānaṁ yāvad bhagavato bho upādhyāya alpārthikaṁ cālpalā °lpānuçaṁsā ca ya pi tāva vayaṁ kiṁcid ājānāma sarva-vaṁtaṁ bhavaṁtaṁ evaṁ taṁ evopādhyāya ni° B °evaṁ taṁ evopādhyā° M °dānaṁ | yā-vacca(?) bhavaṁto upādhyāya nidānaṁ yāvad bhavaṁto upādhyāyasya gatir bhaviṣya | sā cāsmākaṁ pitā gatir bha° B °dānaṁ yāva bhavato upādhyāyasya gatir bhaviṣyati | sā asmākam api°.

15. M °goviṁdo brāhmaṇa °hasrāṇā°.

16. M °bhavaṁto su °tha | yasya kālaṁ kā° B °dānī kāla manyathā ‖.

अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो येन ता चत्वारिंशत्सदृशी भार्या तेनोपसंक्रमित्वा चत्वारिंशत्सदृशीयो भार्यायो एतदवोचत् ॥ एतु भोतीयो या इच्छन्ति स्वकस्वकानि ज्ञातिकुलानि गच्छन्तु या इच्छन्ति अन्यं भर्तारं पर्येषन्तु या इच्छन्ति ता इमस्मिन् एव ब्राह्मणकुले वसन्तु ॥ संविद्यन्ति इमस्मिं ब्राह्मणकुले 5 प्रभूता मानुष्यका भोगा धार्मिका धर्मलब्धा धार्मिकेन धर्मेणाभिसाहृता अभिसंभृता । प्रव्रजिष्याम्यहं अगारस्मानगारियं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ श्रुतं हि मया महाब्रह्मणः संमुखादामगन्धं भाष्यमाणस्य तं न शक्यं अगारमध्यावसता एकान्तसंलिखितं एकान्तानवद्यं परिशुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं चरितुं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ अल्पकं जीवितं गमनीयं सांपरायं नास्ति जातस्यामरणं तस्मात् ज्ञातव्यं प्राप्तव्यं 10 बोद्धव्यं कर्तव्यं कुशलं चरितव्यं ब्रह्मचर्यं न किंचिल्लोके पापं कर्म करणीयं ॥ एवमुक्ते पंचशिख ताश्चत्वारिंशत्सदृशीयो भार्यायो महागोविन्दं ब्राह्मणमेतदवोचन् ॥ आर्यो अस्माकं गोविन्दो भर्ता भर्तृकाले सखा सखीकाले या च आर्यस्य महागोविन्दस्य गतिर्भविष्यति सा अस्माकमपि गतिर्भविष्यति ॥ एवमुक्ते पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो तां चत्वारिंशत्सदृशीयो भार्यायो एतदवोचत् ॥ तेन हि 15 भोतीयो युष्मीमत्र यस्य दानिं कालं मन्यथ ॥

अथ खलु पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो तदहो सप्त[334ᵃ]मे दिवसे केशश्मश्रूण्यवतारयित्वा काषायाणि वस्त्राणि आच्छादयित्वा अगारस्मानगारियं प्रव्रजितः ॥ तथा प्रव्रजितं पुनः समानं सप्त च राजानो अनुप्रव्रजेन्सुः सप्त च

1. M °govim̃do brā° BM °yena sā(M °so) catvārim̃çat(M °çatān) sadr̥çī bhāryā te° M °kramitvā rim̃çat bhāryān eta°. — 2. B ento bhotīyo yāvad itaṁ | svaka° M enta bho bhotīçiyo yāvadi svaka° BM °lāni icchantu(M °cchaṁtu) yo icchanti(M °cchati) anyaṁ° B °raṁ payesha° M °raṁ preshayaṁtu yā icchaṁti tā imasmiṁ evaṁ brā° B °smin evaṁ brā° M °le vasaṁtu B °santu saṁ°. — 3. M saṁvidyaṁti | 4 ° bhūta manu ° kena cale° BM °nābhisāhitā abhisaṁmūḍhā°.

6². BM °hābrāhmaṇaḥ° B °gandhāṁ bhā° M °magaṁdhā bhāshamāṇa tam na ça ° sataṁ ekāṁtanaṁ ° ekāṁtānavadyaṁ° BM °dātaṁ paryavadā°. — 8. M °hetor alpa°. — 9. B °taṁ samuptyaṁ nāsti° BM °smāt | jñātavyaṁ prā° M °ptavyaṁ prāptavyaṁ bo° bmacaryaṁ ca kiṁ°. — 10. M °kha tāṁ catvā ° çīyaṁ bhāryāṁ ye mahāgoviṁda brā°.

12. M āryya khalv asmākaṁ mahāgoviṁdo devo kāle bhartā bharte kālaṁ sakhā sakhakāle yāvad ārya° B °ndo kāle bhartā bhartakāle sakhā | sakhī° M °goviṁdasya° B °shyati | sā° M °sā cāsmākaṁ pi°. — 13. M evaṁ ta ° goviṁdo brā ° riṁça sadr̥ç ° ryāye(?) e°. — 14. B °hi yo bhotī ° tha | ya° M °ayo idāniṁ kā° B °kāla manyathā ‖.

16. M °goviṁdo brā° B °çmaçrunya° M °çmaçrunyavatā ° shāyāny ācchā ° agārasmānagāriyaṁ° B °agāriyā° M °jito. — 18. M °naḥ samāna sapta rājā° BM °no anupravrajetsuḥ(M °su |) sapta ca brā ° çatāni anupravrajetsuḥ tā (M °tsuḥ |) catvā ° ryāya(M °ryāye) anupravrajetsuḥ | kaḥ (B °tsuḥ kaḥ) pu° M °janatāye B °janatāye sā a°.

ब्राह्मणमहाशालकुलसहस्राणि सप्त च स्नातकशतानि अनुप्रव्रजेन्सुः ता चत्वारिंशस-दृशीयो भार्यायो अनुप्रव्रजेन्सुः कः पुनर्वादो अन्याये वैश्यामिकाये जनताये ॥ सा अभूषि परिषा अनेकशता अनेकसहस्रा ॥

महागोविन्दो खलु पुनः पंचशिख ब्राह्मणो बाहिरको कामेषु वीतरागो सो ब्रह्मलोकसहव्रताये श्रावकाणां धर्मं देशयति । ये खलु पुनः पंचशिख महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्य श्रावकाः सर्वेण सर्वं धर्मं देशितमाजानन्ति ते ब्रह्मलोकसहव्रताये उपसंपद्यन्ति । ये खलु पुनः पंचशिख महागोविन्दस्य ब्राह्मणस्य श्रावका न सर्वेण सर्वं धर्मं देशितमाजानन्ति ते कामावचरेषु देवेषूपपद्यन्ति । अप्येकत्या चतुर्महाराजकायिकानां सहव्रताये उपपद्यन्ति अप्येकत्या त्रयस्त्रिंशानां देवानां अप्येकत्या यामानां अप्येकत्या तुषितानां अप्येकत्या निर्माणरतीनां अप्येकत्या परनिर्मितवशवर्तीनां देवानां सहव्रताये उपसंपद्यन्ति । ये खलु पुनः पंचशिख स्त्रियो वा पुरुषा वा महागोविन्दे ब्राह्मणे प्रदुष्टचित्तानि स्थापयेंसु चास्य ते कायस्य भेदात्परं मरणादपायदुर्गतिविनिपातं नरकेषूपपद्यन्ति । ये खलु पुनः पंचशिख स्त्रियो वा पुरुषा वा महागोविन्दे ब्राह्मणे .... चित्तानि स्थापयेंसु चास्य ते कायस्य भेदात्परं मरणात् सुगतिं स्वर्गं कायं देवेषूपपद्यन्ति । यं खलु पुनः पंचशिख महागोविन्दो ब्राह्मणो ग्रामं वा निगमं वा उपनिश्राय विहरति तत्रापि भवति राजा वा राष्ट्रस्य देवो वा गृहपतिकाये ब्रह्मा वा ब्राह्मणानां । यत्रापि निष्क्रमार्गं प्रतिपद्यति तत्रापि भवति राजा वा राष्ट्रस्य देवो वा गृहपतिकाये ब्रह्मा वा ब्राह्मणानां । अपि हि त्रितं ब्राह्मणगृहपतिका निगमजानपदा उत्स्थिता इमं उदानमुदानयन्ति । नमस्तस्य आर्यस्य महागोविन्दस्य नमो आर्यस्य सप्तपुरोहितस्य ॥

3. M sya abhūshi | pa° B °risho anekaça° M °çatā anekaha° BM °srāṇi ma°. — 5. M °hāgovindo kha° B °ndo || kha° M °go sa bra° B °loke sa° BM °çrāvakāye dha°. — 5. M °puna paṃ ° govindasya bra ° çrāvakā sarve ° çitā jānanti te° B °çitaṃ ājā° M °saṃpadyanti |.

7. M °govindasya çrāvaka sarve° B °çrāvakāṃ sarve° M °jānanti | te° B °jānanti | te° M °abhupapadyanti |. — 8. M °yikānāṃ sahavratāya upapadyanti | apyekanyā tra° BM °çānāṃ devānāṃ apyekatyāṃ (M °kanyā) yāmānāṃ tushitānāṃ apyekatyāṃ nirmāṇa-ratiṃ (M °kanyā nirmāṇaratiṃ) nāṃ apyekatyā (B °tyāṃ) para° M °saṃpadyanti |.

11. M °çikha striyo° BM °purusha vā mahā° M °govinde bra° B °ndo karusha° M °na karusha ° cāsyānte kā° B °cāsyāte kā° M °kashupapadyanti |. — 13. B °çikho strī° M °çikha mahā° (l. 16) B °purusha vā mahā ° na cittā°. — 15. M °govinde brā ° upaniçrā° BM °rati (M °ti |) tatra ca bhavati rājā (M °jo) vā rāshṭra° M °patir brāhmaṇā vā brāhmaṇena vā api hi° (l. 19) B °kāya brāhmā vā brāhmaṇena |.

17. B °dyati | tatrāpi ° patiko vā bra ° nāṃ vā api°. — 19. B °taṃ | bra ° nikāṃ° M °imam udānam udānayanti ||. — 20. M °govindasya tata sapta° BM °hitasya |

इदमवोचद्भगवान् राजगृहे विहरन्तो गृध्रकूटे पर्वते इमस्मिंश्च पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे पंचशिखस्य गन्धर्वपुत्रस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं आत्तमनः पंचशिखो गन्धर्वपुत्रो भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स तदा महागोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूषि । न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन महागोविन्दो नाम ब्राह्मणो अभूषि । तदापि मया प्रव्रजितेन महाजनकायो अनुप्रव्रजितो । एतरहि पि मया प्रव्रजितेन महाजनकायो अनुप्रव्रजितो ॥

समाप्तं गोविन्दीयं भगवतो पूर्वनिवाससंप्रयुक्तं सूत्रं ॥

भगवां सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतस्तमर्थमभिसंभावयित्वा श्रावस्त्यां विहरति जेतवने अनाथपिण्डदस्यारामे ज्ञाता देवानां च मनुष्याणां च सत्कृतो गुरुकृतो मानितो पूजितो अपचितो विस्तरेण निदानं कृत्वा यावच्चेतोवशिप्राप्ता च पुनर्बुद्धा भगवन्तो येहि येहि विहारेहि आकांक्षन्ति विहर्तुं तेहि तेहि विहारेहि

(M °sya) idam avocad bhagavān idaṁ vaditvā [334ᵃ] sugato athāparaṁ(M °pare) etad uvāca ‖ çitā(M °sā ‖ ‖) bhūtapūrvaṁ çrutaṁ bho brahmadatte(M °tto) ca veçyā abhū | (M °bhūt ‖) atha bharatarupadhṛitarāṣṭro(M °rājño) ityete ashṭa bhrātaro ‖.

1. BM °harato gṛi° M °ddhakuṭe° imasmiṁ ca punar vyā° M °sya gaṁdha° BM °virajo vigatamalaṁ dharme(M °dhame)shu° M °kalmriça° āttamano paṁ° kho gaṁdharva° bhyanaṁdann iti ‖. — 4°. M °d anya sa tena kālena tena samayena mahāgoviṁdo nāma mahābrā° B °abhū | na°. — 5°. B °kevaṁ dra°. — 5°. M °hetor ahaṁ°. — 5°. M °yena mahābrāhmaṇa s°.

7. M etarhi pi mayā pravrajitena ma° vrajito ‖. — 9. M iti çrīmahāvastvavadāne goviṁdo bha° B °ndīye bha° M °pūrvani° traṁ samāptaṁ ‖. — 10. M atha khalu bhagavān samya° B °ddho yadartha samupāgatas ta° M °ddho yadartha samudāgatasya tam arthaṁ abhi° yitvā çrāvastyāṁ° piṇḍādasyā° B °çiprāpta ca punar bo° M °çitāprāpto ca puna buddhā bhā bhagavaṁto yehi yehi viharati ujja° B °kāṁkshati viharituṁ° BM °ṛju(M °rju)cittā mṛiducittā(M °ducitā) karmaṇīyaribhāhita(M °hīna)cittā maitra-(M °tracittā maitra)cittā dānta(M °dāṁta)cittā çānta(M °çāṁta)cittā muktacittā çuddhacittā vimalacittā pāṇḍu(M °pāṁḍu)cittā° vinīva(M °nīca)raṇacittā çi° ahitacittā(M °sthācittā) supratishṭhi(B °tishṭhi)tacittā asaṁgacittā asa(M °ça)ktacittā adushṭacittā amā° pṛithivīsamacittā āpa(B °āyo)samacittā tejo° B °vāyusamacittā ‖ kāçi° M °spaçopamacittā indrakīlopamacittā suvimuktaprajñā° ptapāriṇhā āvejiprakāraṇiraṇgaṇ ārya° B °ptapārikhā āvetprākā niraṁgaṇā ārya° M °dharmā dhvaja °gramapoṭamā brāhmaṇoṭamā kaha° BM °triyamāna(M °māna)kā vo° M °tyavādino marthu° purṇavādino tathāvādino avitatha° emā tathāgatah avitathavādino ti vāeati | B °t tathāgato ananyathāvādino vuccati ‖.

विहरन्ति उज्जुचित्ता मृदुचित्ता कर्मणीयसमाहितचित्ता मैत्रचित्ता दान्तचित्ता
शान्तचित्ता मुक्तचित्ता शुद्धचित्ता विमलचित्ता पाण्डुचित्ता प्रभास्वरचित्ता
विनीवरणचित्ता ऋजुचित्ता स्थितचित्ता सुप्रतिष्ठितचित्ता असंगचित्ता असक्त-
चित्ता अदुष्टचित्ता अमूढचित्ता पृथिवीसमचित्ता आपोसमचित्ता तेजोसमचित्ता
वायुसमचित्ता आचिर्निर्दिष्टमृदुस्पर्शोपमचित्ता इन्द्रकीलोपमचित्ता सुविमुक्त- 5
चित्ता सुविमुक्तप्रज्ञा उत्क्षिप्तपरिखा आवेठितप्राकारा निरर्गडा आर्यधर्मध्वजाय-
मणोत्तमा ब्राह्मणोत्तमा क्षत्रिया स्नातका वेदपारगा सत्यवादिनो अर्थवादिनो
न्यायवादिनो अविपरी[335ª]तवादिनो अवितथवादिनो अनन्यथावादिनो
(तस्मात्तथागतो अनन्यथावादीति वुच्चति) ॥

तत्र खलु भगवानायुष्मन्तमानन्दमामन्त्रयति ॥ एकपिण्डपात्रेणाहं आनन्द 10
त्रैमासं निषीदिष्यं पुरिमकानां तथागतानां अर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विहारेहि
विहरिष्यं मा मे कश्चिदुपसंक्रमितव्यं अन्येन ॥ साधु भगवन्निति आयुष्माना-
नन्दो भगवतः प्रत्यश्रोषीत् ॥ अथ खलु भगवांस्त्रैमासं निषीदेत् एकपिण्डपात्रेण
पुरिमकानां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विहारेहि विहरन्तो ॥

अथ खलु भगवां त्रैमासस्यात्ययेन सायाह्नसमये प्रतिसंलयना व्युत्थाय विहा- 15
रातो निर्गम्य पर्यंके निषीदेत् ॥ अद्राक्षीत्खलु आयुष्मानानन्दो कुटीप्रच्छन्-
नायां पर्यंके निषण्णं भगवन्तं दृष्ट्वा च पुनः येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः
पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते निषीदि । एकान्ते निषण्णो भगवन्तमेतदवोचत् ॥
उपशान्तप्रणीतानि भगवत इन्द्रियाणि परिशुद्धो छविवर्णो शुक्लजातो मुखवर्णो ।
अथ खलु भगवां प्रणीतेहि विहारेहि विहरन्तो ॥ एवमुक्ते भगवानानन्दमेतद- 20
वोचत् ॥ एवमेतं आनन्द आकांक्षमाणो आनन्द तथागतः एकपिण्डपात्रेण कल्पं

10¹. M yan khalu ° yushmantam ānandam āmantrayati | . — 10². M ekapiḍapā° BM °trenāhaṁ° M °ānanda trai° B °nishidishyaṁ° M °dyaṁ pūri ° thāgatā ’nāṁ °rha-tāṁ° B °rhatā saṁmya° M °vyaṁ atyayā B °vyaṁ anyepā sā°.

12. M °dhu bhagavān i | ā° B °shmānanndo° M °o ānaṁdo bhagavato pra°. — 13. B °shidet | e° M °shido e° B °trena pu ° rhatā saṁmya° M °hāre viharaṁto | . — 15. M °bhagavān traimā° B °atyayena° M °samaya pra ° yutthā vyu ° taya paryyaṁke ni°.

16. B °yushman ā° M °yushmān ānando kuṭipracchannāyāṁ paryyaṁke niṣaṇṇe bhaga-vaṁtaṁ dṛṣ° B °kuṭipracchanāyāṁ paryaṁke nisha° M °punar yena bhagavan teno ° skāmite ni° BM °di e°. — 18. M ekāṁtanishaṇṇo bhagavaṁtam e° B °shaṇṇo bha°. — 19. M u-paśāṁtapra ° gavata i° B °cchavivarṇṇo bhājanatamu° M °cchavivarṇṇo bhāṁjanasura-ṇṇaṁ (?) | . — 20¹. M °gavān praṇī ° haraṁto | . — 20². M °vān ānaṁdam e°.

21. M °m etam ānaṁda ākāṁ° B °taṁ āna ākāṁ° M °gato ekapi° B °tah | ekapi° M °shiditvā kalpā°.

या निषीदे कल्याणश्रेयं वा ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ एवमेतं आनन्द भवति पुरिम-
काणां तथागतानामर्हतां सम्यक्संबुद्धानां विहारेहि विहरन्तानां यथा दानपा-
रमिताप्राप्तानां शीलपारमिताप्राप्तानां क्षान्तिपारमिताप्राप्तानां वीर्यपारमि-
ताप्राप्तानां ध्यानपारमिताप्राप्तानां प्रज्ञापारमिताप्राप्तानां ॥ तदा आनन्द
5 असंख्येयकल्पे अप्रमेये असंख्येये कल्पे इन्द्रध्वजो नाम तथागतो ऽर्हं सम्यक्संबुद्धो
अभूषि ॥ इन्द्रध्वजस्य खलु पुनरानन्द तथागतस्यार्हतः सम्यक्संबुद्धस्य इन्द्रतपना
नाम राजधानी अभूषीत् । द्वादश योजनानि आयामेन पुरस्तिमेन पश्चिमेन च
सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि प्राकारेहि परिक्षिप्ता अभूषि सौवर्णेहि सौवर्ण-
च्छन्नेहि । इन्द्रतपना खलु पुनः [335ᵃ] आनन्द राजधानी सप्तहि तालपंक्तीहि
10 परिक्षिप्ता अभूषि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य
मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाये । सौवर्णस्य तालस्कंधस्य
रूप्यमया पत्रा च फला च अभूषि रूप्यमयस्य तालस्कन्धस्य मुक्तामया पत्रा च
फला च अभूषि मुक्तामयस्य तालस्कंधस्य वैडूरिकामया पत्रा च फला च अभूषि
वैडूर्यमयस्य तालस्कंधस्य मुसारगल्वमया पत्रा च फला च मुसारगल्वमयस्य लोहि-
15 तिकामया पत्रा च फला च अभूषि लोहितिकामयस्य तालस्कंधस्य सुवर्णमया
पत्रा च फला च अभूषि ॥ तेषां खलु पुनरानन्द तालस्कंधानां वातेरितानां
वातसंघट्टितानां घोषो निश्चरति वल्गु मनोज्ञः असेचनकः अप्रतिकूलः श्रवणाय ।
सय्यथापि नाम पंचाङ्गिकस्य तूर्यस्य कुशलेहि वादकेहि सम्यक्संप्रवादितस्य घोषो
निश्चरति वल्गु मनोज्ञो असेचनको अप्रतिकूलः श्रवणाये एवमेवानन्द तेषां ताल

1[1]. M °hetor e°. — 1[2]. M evam evam ânanda° BM °bhavati tathâgatâ(M °gate)nâm arhatâm̃ samyaksam̃buddhânâm̃ pari° M °gatânâm̃ arha° °ddhânâm̃ | tadâ° (l. 4) B °hara-nânâm̃ | yathâ°. — 5. M °ânam̃da° BM °khyeyakalpâ a(M °lpân a)prameyâ asam̃khe-(M °khye)yâ asam̃kheye(M °khyeya) kalpe i° M °to rhan sa° B °rham̃ sam̃mya°.

6. M °ânam̃da tathâ° °rhata sam̃mya° B °tah sam̃mya° dhâni abhûshit | M °khûshî | . — 7. M °prâkâreṇa pari° °shi suvarṇṇa° °cchannâni i°. — 9. M indrapatano khu° B °ndratayano khu° M °punar ânam̃da râjadhâni sapta° BM °tâlapakti° shi | vi° M °ci-trâdarça° B °kiâvai° M °sya sphâṭikasya musâgalvasya lohitakapi B °lohitakâye sau°.

11. BM sau(M su)varṇṇasya tâlaskam̃dhasya rûpyamayam̃ ca patram̃ ca phalam̃ ca abhûshi rûpyamayasya tâlaskandha(M °skam̃dha)sya mu° °vaiḍûryya(B °ḍulikâ)mayâ patrâ ca phalâ ca abhûshi vai° musâ(B °sâra)galvamayâ ca (B °yâ patrâ musâgalvamayasya) lo° shi | lohi° M °ruṇamayâ ca pa°.

16. M °punar ânam̃da tâ° °dhânâm̃ vâtari° B °dhânâm̃ vâtemari° ghosha nishcarati° M °nojña asecanako apratikulo çra°. — 18. M tadyathâ° B °kehi sam̃mya° BM °tikâlah (M °lo) çravaṇâye | evam evânanda(M °nam̃da) teshâm̃(B °shâm̃a) tâla° M °nilhâvânâm̃ vâte° B °ndhânâm̃ vâtari° M °ti | vâlgu°.

स्कन्धानां वातेरितानां वातसंघट्टितानां घोषो निश्चरति वल्गु मनोज्ञो श्रवणीयो अप्रतिकूलो श्रवणाये ॥ तेन खलु पुनरानन्द समयेन इन्द्रतपनायां राजधान्यां धोत्ताप्रमनुष्याणां ते तेन तालपत्तनिर्घोषेण पंचहि कामगुणेहि समर्पिता समंगीभूता क्रीडेन्सु रमेन्सु: परिचारयेन्सु: ॥

इन्द्रतपना खलु पुनरानन्द राजधानी सप्तहि वेदिकाजालेहि परिक्षिप्ता अभूषि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताये वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाये । सौवर्णस्य पादस्य रूप्यमयी सूचिका आलम्बन अधिष्ठानकं च । रूप्यमयस्य पादकस्य मुक्तामयी सूचिका आलम्बनमधिष्ठानकं चाभूषि । मुक्तामयस्य वैडूर्यमयी सूचिका आलम्बनकमधिष्ठानकं च । वैडूर्यमयस्य स्फटिकामयी सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकं चाभूषि । स्फटिकमयस्य पादकस्य मुसारगल्वमयी सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकमभूषि । मुसारगल्वमयस्य पादकस्य लोहितिकामयी सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकं चाभूषि । लोहितिकामयस्य पादकस्य सौवर्णिका सूचिका आलंबनकमधिष्ठानकं [336ᵃ] चाभूषि ॥ ते खलु पुनरानन्द वेदिकाजाला द्विहि द्विहि हैमजालेहि प्रतिच्छन्ना अभूंसु । सौवर्णकस्य हैमजालस्य रूप्यमयी किङ्किणीका अभूंसु । रूप्यमयस्य हैमजालस्य सौवर्णिका किंकिणीका अभूंसु: ॥

इन्द्रतपना खलु पुन: आनन्द राजधानी समन्तेन चीणि द्वाराणि अभूषि चि-

1. BM khalu punar ânanda(M °nanda) tena samaye° B °nyâṁ samudânamanuṣyâ ye te tenâ tâla° M °nyâṁ samudânamanuṣya peyâla tenâla kâlaputra alegha° B °dhena paṁ° M °rppitâ samamnamgî° B °krîḍetsu ramensuḥ ‖ M °ḍetsu ramentsu paricârayetsu ‖. — 5. B °tapano kha° M °tapana kha ° vedikâkâlehi pârikâ abhûṣi ‖ citrâṇi darçanîyâni saptâ° B °pâṇâṁ | varṇṇâ ° kâye suu°.

7. M suvarṇṇasya vedikalpa rû° B °rṇasya vedikasyarû° M °sûcikâ âlaṁbanamadhiṣṭhânakaṁ° BM °dhiṣṭhânakaṁ ca(M °câ) râ°. — 8. M °pyamayî pâda ° âlaṁba° BM °dhiṣṭhâna° B °shi mu°. — 9ᵃ. B °âlaṁbanakam adhiṣṭhânakaṁ ca vai° M °ṣṭhânaṁ câbhûṣhi | lohitikâmayasya pâdapasya sauvarṇṇikâ sûcikâ âlaṁbanam adhiṣṭhânakaṁ câbhûṣi | muktâmayasya vaiḍûryyasya sphâṭikasya sûcikâ âlaṁbanakam adhiṣṭhânakaṁ câbhûṣi | lohitikâmayasya pâdayasya sauvarṇṇikâ sûcikâ âlaṁbanam adhiṣṭhânakaṁ câbhûṣi | muktâmayasya vaiḍûryyasya sphâṭikasya sûcikâ âlaṁbanakam adhiṣṭhânakaṁ câ vai°. — 9ᵇ. B °ryamayâ sphâṭi° M °ṭikamayamayî ° banam adhiṣṭhâna° B °ṣṭhânaṁkaṁ°. — 10. M sphâṭi ° dayasya musâkhalva° BM °yî musârgalvamayî sû° M °dhiṣṭhâna°.

11. M musâkhalva ° dayasya lo ° banam adhiṣṭhâna ° shi ‖ ‖ tena kha° (l. 14). — 14. BM tena kha ° dikâjâla dvihi dvihi hemajâlehi âpra° M °bhûtsu | . — 15ᵃ. B °rûpyamayîṁ kiṅkiṇikâ° M °yî kiṅkiṇî ° bhûtsuḥ | . — 15ᵇ. BM rûpyâmaya° M °varṇṇakâ kiṅkiṇikâ abhûtsuḥ | B °kiṅkaṇî°.

17. M °punar ânanda° B °dhâni samanta° M °ni samantena tri° BM °shi | ci° M °rṇṇânâṁ suvarṇṇarûpyasya muktâyâ vaiḍûryyasya sphâṭi°.

चाणि दर्शनीयानि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यमयस्य मुक्ताये वैडूर्यस्य स्फटि-
कस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाये ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां
इष्टका अभूषि सुवर्णस्य रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां
सोपाना अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां
5 वर्णानां धरणीयो अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वा-
राणां द्विन्नां वर्णानां तुला अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्विन्नां
वर्णानां प्रतिमोद्का अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्विन्नां
वर्णानां प्रतिकूलं अभूषि सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां
चतुर्णां वर्णानां फलिकफलकानि अभून्सुः सुवर्णस्य च रूप्यस्य च मुक्ताये च
10 वैडूर्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां फलकसारा अभून्सुः सुवर्णस्य च
रूप्यस्य च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द द्वाराणां द्विन्नां वर्णानां एलूका अभूषि
सुवर्णस्य च रूप्यस्य च ॥ तेषां द्वाराणां पुरतो इषीकानि मापितानि अभून्सुः
स्त्रीपुरुषनैखन्यानि स्त्रीपुरुषोच्चानि द्वादशपुरुषउद्वेधेन चित्राणि दर्शनीयानि
सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताये वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहि-
15 तिकाये च ॥ तानि खलु पुनरानन्द द्वाराणि द्विहि द्विहि हेमजालेहि प्रतिच्छन्ना
अभून्सुः सौवर्णमयेन च रूप्यमयेन च हेमजालेन । सौवर्णस्य हेमजालस्य रूप्य-

2. M *ṇāṁ bhinnā varṇṇā* B *nnāṁ varṇnāṁ i* ahi | su* M *bhūtsuḥ || su* BM *rṇṇasya rūpyasya ca te*. — 3. M *oda dvinnā varṇṇānāṁ sopānānāṁ a* B *sopānāṁ a* BM *ahi | su* M *rṇṇasya rū* BM *pyasya ca te*. — 4. BM *dvinnā varṇṇā* M *ṇīya a* BM *ahi | su* M *pyasya B *pyasya ca te*. — 5. M *dvinnā varṇṇā* B *ahi | su* M *rṇṇasya rū* BM *pyasya ca te*.

6. M teshā chinnānāṁ chinna varṇṇā* B *nāṁ patimo* BM *ahi | su* M *pyasya dvā* B *pyasya ca te*. — 7. M dvārāṇāṁ echinnā varṇṇātāṁ pra* BM *ahi || su* M *rṇṇasya rū* BM *pyasya ca te*. — 8. M *punar ānaṁda dvārāṇāṁ chinnā varṇṇā* B *ṇāṁ dvinnāṁ varṇṇā* BM *phalikhaphalaçāri(M *çāli)ṇa abhūnsuḥ(M *tsu) | su* M *pyasya muktāya vai* B *ktāye vai* M *ṛyyasya te* B *ryasya ca te*. — 10. M *rāṇāṁ phala* B *dvivarṇṇā* bhūnsuḥ | su* M *bhūtsu | suvarṇṇasya rū* BM *pyasya(B *rṇa ca) teshāṁ dvārāṇāṁ caturṇṇāṁ (M *ahā dvārāṇāṁ ca su)varṇṇānāṁ paṭimodakā abhūnsuḥ(M *tsu) | suvarṇṇasya rūpyasya muktāye vai(M *ye ca)dūrya(M *ḍūryya)sya ca te*.

11. M *ānaṁda dvārāṇaṁ echinnā varṇṇānāṁ elakā* B *lūka a* BM *ahi | su* B *rṇṇarūpyasya ca te*. — 12. M *ishikāvinā māpi* B *bhūnsuḥ || stripurushanakhanyāni stripaurushavercā* M *bhūtsuḥ suvarṇṇasya rūpya ca stripurushanakhaṇyā pi stripurushavoddhā dvādaçaparupurushaudvehena ci* B *uddehena ci* M *ptānāṁ varṇṇasya ca rū* B *pyasya ca muktā* M *ktāyo vai* B *ṭikasya ca musā*. — 15. BM teshāṁ khu* M *ānaṁda dvā* B *dvārāhi dvi* M *ṇi dvehi dvihi he* *ticchinnā abhūtsu | sau* B *nsuḥ | sau* BM *pyamayena he* B *lena sau*.

16. M suvarṇṇahe* BM *yo kiṁkiṇi(M *ni)kā abhūnsuḥ(M *tsu) | teshāṁ*.

मयीको किंकिणीका अभूत्सुः रूप्यमयस्य हेमजालस्य सौवर्णिका किंकिणीका अभूत्सुः ॥ तेषां खलु पुनरानन्द हेमजालानां वातेरितानां वातसंघट्टितानां घोषो निश्च[336ᵇ]रति वल्गु मनोज्ञो प्रसेचनको अप्रतिकूलः श्रवणाय ॥ तद्यथापि नाम पंचांगिकस्य तूर्यस्य कुशलेहि वादकेहि सम्यक्प्रवादितस्य घोषो निश्चरति वल्गु मनोज्ञो प्रसेचनको अप्रतिकूलः श्रवणाय एवमेवानन्द संघट्टितानां निश्चरति वल्गु मनोज्ञो प्रसेचनको अप्रतिकूलः श्रवणाय ॥ इन्द्रतपना खलु पुनः आनन्द राजधानी अविशून्या अभूषि इमेहि एवंरूपेहि शब्देहि सयथीदं हस्तिशब्देहि अश्वशब्देहि रथशब्देहि पत्तिशब्देहि भेरीशब्देहि पणवशब्देहि शंखशब्देहि वेणुशब्देहि वीणाशब्देहि गीतशब्देहि वादितशब्देहि [गीतवादितशब्देहि] अश्नथ खादथ पिबथ देथ दानानि धर्मं चरथ श्रमणब्राह्मणेषु भद्रमस्तु वो ति शब्देहि ॥

इन्द्रतपनायां पुनरानन्द राजधान्यां वजया नाम यष्टी अभूषि चित्रा दर्शनीया सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाया द्वादश योजनानि उद्वेधेन चत्वारि योजनानि अभिनिवेशेन ॥

इदं अवोचद्भगवानिदं वदित्वा
सुगतापरं एतदुवाच शास्ता ।
इन्द्रध्वजो नाम अभूषि शास्ता
सुवर्णवर्णो शतपुण्यलक्षणो ॥
महानुभावो ऋषि संघनायको
विनेति सो कोटिशतानि सत्व ।

1. M °ânaṁda he ° ritânâṁ vâtavâtasaṁghaṭitânâṁ gho ° pratikulo çravaṇâya ca |. — 3. M °pañcaçikasya tûryya° BM °kehi sâmyakpravâ(M °kpracâ)di° M °manojñâ asevanako apratikulo çra° B °pratiahkûlaḥ° M °ṇâya evâm evânaṁda saṁghaṭitânâṁ° B °ti | va° pratiahkûlaḥ° M °kûlo çra° B °ṇâya i°.

6. M iṁdra° B indratapâ kha° M °punar ânaṁda râjadhânîṁ aviçunyâ° B °dhâni aviçû° ahi || i° M °imaṁhi lokehi evaṁ ° rathaçabdehi kha° BM °ṇavaçabdehi çaṁ(M °ça)khaçabdehi(B °hi veṇuçabdehi) vîṇâçabdehi gîtaçabdehi vâditaçabdehi gîta(M °hi açva(?)tha)vâditaçabdehi açva(M °hi | açva)tha vâdaṁa pibatha detha(M °pitratha datha çabdehi) dâ° M °dharma catha çravaṇabrâ° vo ti maste çabdehi |.

12. M iṁdrata ° ânaṁda râja° B °ayâṁ ca vala° M °citrâṇi darçanîyâni saptâ ° kâyâ sphaṭikasya vaiḍûryasya musâgarasya musâgarasya lo° B °vaidûrya ° çena i°. — 15. BM °vân ida vadi(M °n idaivaṁ hi)tvâ sugato jyathâ°.

17. M idradhva° BM °lakṣaṇa mahâ°. — 19. B °saṁhanâ° BM °vineti | so ° sapiati pu°.

परस्तुतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशे इन्द्रतपनां सुनिर्मितां ॥

इन्द्रध्वजो आनन्द तथागतो ऽर्हं सम्यक्संबुद्धो महाध्वजं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं व्याकार्षीत् ॥ महाध्वजो आनन्द तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धः ध्वजोत्तमं तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजोत्तमो आनन्द तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धो ध्वजरुचिरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजरुचिरो आनन्द तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धो ध्वजकेतुं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजकेतुरानन्द तथागतो केतुध्वजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ केतुध्वजो आनन्द तथागतो र्हं सम्यक्संबुद्धः ध्वजध्वजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजध्वज आनन्द तथागतः ध्वजमपराजितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजमपराजित आनन्द तथा[337ᵃ]गतो अपराजितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अपराजितो आनन्द तथागतो सुप्रतापं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुप्रताप आनन्द तथागतः प्रदीपं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ प्रदीपो आनन्द तथागतो सुप्रतिष्ठितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुप्रतिष्ठितो आनन्द तथागतो नागमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नागमुनिरानंद तथागतो महामुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महामुनिरानंद तथागतो मुनिप्रवरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मुनिप्रवर आनन्द तथागतः संवृतस्कन्धं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ संवृतस्कंध आनन्द तथागतो बंधुमं तथागतं

1. M °çravaṇaga °so viprama indratapanaṃ sunirmitaṃ ‖ B °so praviçe°. — 3. M °to 'rhan saṃmyaksaṃbuddho ° jaṃ tathāgataṃ vyā°. — 4. M °jo ānaṃda tathāgato 'rhan saṃmyaksaṃbuddho° B °rhaṃ saṃmyaksaṃ° M °ttamaṃ tathāgataṃ vyā°. — 5. M °ttama ānaṃda samyaksaṃbuddho tathāgato rhaṃ dhvajaru°.

6. M °cira ānaṃda tathāgato rhan samya° B °ānando tathāgato°. — 7. M °tur ānaṃda tathāgato rhan samyaksaṃbuddho | ketudhvajaṃ°. — 8. M °dhvaja ānaṃda tathāgato rhan saṃmyaksaṃbuddho dhva°. — 9. B dhvajadhvajaṃ ānanda° M dhvajadhvajo ānaṃda tathāgato 'rhan samyaksaṃbuddho dhvajama°. — 10. M °ānaṃda tathāgato rhan samyaksaṃbuddho a° B °ānada tathāgato°.

11¹. M °ānaṃda tathāgato rhan samyaksaṃbuddho su°. — 11². M °tāpo ānaṃda tathāgato rhan saṃmyaksaṃbuddho pradī°. — 12. M °to rhan samyaksaṃbuddho su°. — 13. M °ānaṃda tathāgato rhan saṃmyaksaṃbuddho munipravara tathāgataṃ vyākārshīt | munipravara tathāgato ānaṃda saṃvṛittaskaṃdhaṃ tathāgataṃ vyākārshīt | saṃvṛittaskaṃdhaṃ ānaṃdā tathāgato rhan samyaksaṃbuddho nāgamuni tathāgataṃ vyākārshīt | nāgamunir ānaṃda tathāgato rhan samyaksaṃbuddho mahāmuniṃ tathāgataṃ vyākārshīt | mahāmuni tathāgata ānaṃda samyaksaṃbuddho rha munipravara tathāgataṃ vyākārshīt | munipravara ānaṃda tathāgato rhan samyaksaṃbuddho baṃdhumataṃ tathā° (l. 16) B °muni tathāgaṃ vyā°. — 14¹. B °pravara tathā°. — 15. B °rshīt | saṃvṛitaskaṃdhaṃ vyākārshīt | .

व्याकार्षीत् ॥ बन्धुमस्तथागत आनन्दारिष्टं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अरिष्टस्त-
थागत आनन्द विजिताविं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विजितावी तथागत आनन्द
ककुच्छन्दं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ककुच्छन्दस्तथागतो आनन्दासमसमं तथागतं
व्याकार्षीत् ॥ असमसमस्तथागत आनन्द प्रभंकरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ प्रभंक-
रस्तथागत आनन्द ओघजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ओघजस्तथागतो आनन्द महा- 5
वर्चं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महावर्चस्तथागत आनन्द सुजातं तथागतं व्याकार्षीत् ॥
सुजातस्तथागत आनन्द पारंगतं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पारंगतस्तथागत आनन्द
महाप्रसादं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महाप्रसादस्तथागत आनन्द सुखेन्द्रियं तथागतं
व्याकार्षीत् ॥ सुखेन्द्रियस्तथागत आनन्द नक्षत्रराजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥
नक्षत्रराजस्तथागत आनन्द शतपुष्पं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शतपुष्पस्तथागत आनन्द 10
विरजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विरजस्तथागत आनन्द ब्रह्मस्वरं तथागतं व्याका-
र्षीत् ॥ ब्रह्मस्वरस्तथागत आनन्द शिरसाह्वयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥

शिरसाह्वये खु आनन्द तथागते पुष्पावती नाम राजधानी अभूषी द्वादश
योजनानि आयामेन पुरस्तिमेन पश्चिमेन च सप्त योजनानि विस्तारेण दक्षि-
णेनोत्तरेण च सप्तहि प्राकारेहि परिक्षि[337b]प्ता सौवर्णेहि सौवर्णच्छदनेहि 15
सप्तहि तालपङ्क्तीहि परिक्षिप्ता चित्रा दर्शनीया सप्तहि वर्णेहि पूर्ववद्यावत्सुवर्णस्य
तालस्कन्धस्य रूप्यमया पत्रा फला च ॥ तेषां खलु पुनरानन्द तालस्कन्धानां
वातेरितानां वातसंघट्टितानां वल्गु मनोज्ञः घोषो निश्चरति ॥ ये पुनरानन्द

1¹. M °ndhumano ānaṃda tathāgato rhan samyaksaṃbuddho ariṣṭaṃ°. — 1². M ariṣṭa tathāgata ānaṃda vijitāvi tathāgataṃ°. — 2. M °ānaṃda krakucchaṃda tathāgataṃ° B °cchanda tathāgataṃ°. — 3. M °kucchaṃda tathāgata ānaṃda samaṃ samaṃ° BM °gatam vyā°. — 4¹. M °s tathāgataṃ ānaṃda pra°. — 4². M °bhaṃkaraṃ ānaṃda o° B °bhaṃkara tathāgata ānanda oghaṃjanaṃ tathāgataṃ°. — 5. B ojaṃjanas ta° M oghato tathāgata ānaṃda mahā° B °taṃ vyā°.

6. M °hala tathāgata ānaṃda su° gata vyā°. — 7¹. M °jāto tathāgato ānaṃda pā° B °jātaṃ tathāgata°. — 7². M pāraṃ tathāgato ānaṃda mahāpradyotaṃ tathāgataṃ° B °hāprasādaṃ°. — 8. B °prasāda° M °pradyotaṃ tathāgata ānaṃda su° BM °gata vyā°. — 9. M suravendri ° ānaṃda nakshatrarāja tathāgataṃ°. — 10¹. M °ānaṃda ça° — 10². M °shpa tathāgata ānaṃda vi°.

11. B virajaṃ tathāgataṃ 4° M °ānaṃda bra° B °hmaçvaraṃ°. — 13. M °hvayas tathāgato ānaṃda pu ° bhūshi ‖ dvā° BM °ça jojanāni 4° M °stimena paçci ° stāreṇa ca saptahi prākārehi parikshiptāhi suvarṇṇe° B °kshiptā° BM °cchadanehi saptahi tāla(M °hiṃ tāra)paktīhi pari° B °ptāni ci° M °citrāṇi darçanīyāni saptavarṇehi pūrvavad yā ° laskaṃdhasya rū ° trā ca pha°.

17. M °laskaṃdhā ° nojña gho°. — 18. M ānaṃda pushpā° B °shpāṭṭyāṃ° M °tyāṃ

तत्र पुष्पावत्यां राजधान्यां मनुष्यामनुष्यापेया ते तेन तालपत्रफलनिर्घोषेण पंचहि
कामगुणेहि समर्पिता समन्वङ्गीभूता क्रीडेन्सु रमेन्सु प्रविचारयेन्सु ॥ पुष्पावती
खलु पुनरानन्द राजधानी सप्तहि वेदिकाजालेहि परिक्षिप्ता चित्रा दर्शनीया
सप्तानां वर्णानां इन्द्रतपनाराजधानीवत् ॥ तत्र पुष्पावत्यां राजधान्यां अशून्या
5 अभूषि दशेहि एवरूपेहि शब्देहि सय्यथीदं हस्तिशब्देहि अश्वशब्देहि रथशब्देहि
पत्तिशब्देहि भेरीशब्देहि मृदंगशब्देहि पणवशब्देहि शंखशब्देहि वेणुशब्देहि वी-
णाशब्देहि गीतशब्देहि वादितशब्देहि अश्नथ खादथ पिबथ देथ दानानि धर्मं
चरथ श्रमणब्राह्मणेषु भद्रमस्तु वो ति शब्देहि पूर्णा ॥ तस्यां राजधान्यां वलया
नाम यष्टी अभूषि चित्रा दर्शनीया सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया
10 वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाये । द्वादश योजनानि उद्वेधेन
चत्वारि योजनानि अभिनिवेशं ॥

इदं अयोचद्भगवानिदं वदित्वा
ह्यथापरं एतदुवाच शास्ता ।
एतेषां बुद्धान परंपराये
15 शिरसाह्वयो पश्चिमको अभूषि ॥
महानुभावो अपि संघनायको
विनेति सो कोटिशतानि सप्त ।
पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशत्पुष्पवती सुनिर्मितां ॥

20 शिरसाह्वयो आनन्द तथागतो नागकुलोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नाग-

andānāma manushyāpeyā te tena tālapa* B *phalā nirgho* M *rpitā samanvangībhū * de-nsuh ramensu paricārayensu || B *detsu ramentsuh pravicārayetsuh || .

2. M *ānaṁda rā* B *jālehi pari* M *rīyāni saptavarṇṇānāṁ iṁdrata*. — 4. M *shpāvatyāṁ rājadhā * evaṁrūpaçabdehi sayya* B *rūpehi çabdehi || sayyā * daṁgaçabdehi paraṇaçabdehi çaṁkhaçabdehi veṇuhi veṇu * ditaçabdehi | açna* M *ditaçabdehi açnitha khā * detha dharmadānāni caratha çravaṇabrā * dmam astu ve ni çabde*.

8. M *dhātyāṁ vala* BM *ptānāṁ varṇṇā su* M *pyasya ca muktā * ḍūryyasya sphāṭikasya musāgalva*.

12. M *n idaṁ viditvā sugato jyathā* B *vadi sugato jyathā* M *sāra | çāstā teshāṁ*. — 14. B teshāṁ* M *hvaye paççimako* B *shi mahā*.

16. M *yaka vineti ko * ptati B *ptatiṁ pu*. — 18. M *skritāni çravaṇa* B *çramaṇasya nā* BM *prāviçat pushpāvatiṁ(M *tiṁ) su* M *rmināṁ çī*. — 20¹. BM *sāhvaye ānanda(M *naṁda) tathāgato nāma ku* B *vyākāshīt | . — 20². B *hvaye tathāgataṁ candrimaṁ tathāgataṁ | M *lotamas tathāgataṁ ānaṁda kshamottamaṁ tathāgataṁ*.

कुलोत्तमस्तथागत आनन्द क्षमोत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ क्षमोत्तरस्तथागत आनन्द नागोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नागोत्तमस्तथागत आनन्दांगोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अंगोत्तमस्तथागतो वासवं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ वासवस्तथागतश्चान्द्रिमं तथागतं व्याकार्षी[338a]त् ॥ चान्द्रिमस्तथागत आनन्द हेतुमन्तं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ हेतुमन्तस्तथागतो जिनेन्द्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जिनेन्द्रस्तथागतो आनन्द जांबुनदं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जाम्बुनदो आनन्द तथागतस्तगरशिखिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ तगरशिखिरानन्द तथागतः पदुमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पदुमस्तथागतः कौण्डिन्यगोत्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ कौण्डिन्यगोत्रो आनन्द तथागतो कौण्डिन्यगोत्रमेव तथागतं व्याकार्षीत् ॥ 5

इदं अवोचद्भगवानिदं वदित्वा 10
ह्यथापरं एतदुवाच शास्ता ।
एतेषां बुद्धानां परंपराये
कौण्डिन्यगोत्रो पश्चिमको अभूषी ॥
त्रयो इमे बुद्धशता उदारा
कौण्डिन्यगोत्रा नाम अभूषि सर्वे ॥ 15
महानुभावा ऋषिसंघनायका
एकत्र कल्पे उपपन्नाद्भ्यस्मिं ।
त्रयो त्रयो कोटिशतानि तेषां
महासंनिपातो अभूषि श्रावकाणां ॥

1. M kshamotaro tathâgato ânaṁda vâ° B °mottara tathâgataṁ â°. — 2. B nâgottama tathâgatah° M nâgottama tathâgatar ânaṁdah aṅgottamaṁ ° rshit aṅgotta°. — 3a. B °tta-ma tathâgato° M °to ânaṁda vâ°. — 3b. M °s tathâgata ânaṁda caṁdrimaṁ° B °s tathâgataṁç ca° M °gata vyâ°. — 4. B candrima tathâgata° M °ânaṁda hetuṁ tathâgataṁ°. — 5a. M hetuṁmaṁ tathâgataṁ ânaṁda jiteṁndraṁ° B °nta tathâgato jinendras ta°. — 5b. M jinendro tathâgata anaṁda jâṁbu° B °to jâṁbu°.
6. M jâmbunaṁde tathâgata ânaṁdas tagara tathâgataṁ çikhiṁ | . — 7. M °çikhis tathâgataṁr ânaṁda padu°. — 8a. M padupas tathâgataṁr ânanda kauṇḍinyas tathâgataṁ vyâkârshit | . — 8b. M °ânaṁda ta ° nyakhetriyaṁ tathâgataṁ° B °nyakhetriyemaṁ tathâgataṁ°. — 10. BM idam avocad bha(M °cat bha)ga ° tvâ sugato ïyathâ° B °param eta° M °vâca | çâstâ e°.
12. M °nâṁ parapará°. — 13. M —ya ime° B traya ime° BM °gotra nâma abhuma s° M °shi | marvaṁ B °rve mahâ°.
16. BM °nâyako ekatra(M °tre)yakalpe u ° asmiṁ tra°. — 18. M traya trayo koṭiya° B °shi | çrâ° BM °kânâṁ tra°.

त्रयो त्रयो वर्षशता च तेषां
आयुःप्रमाणं अभु श्रावकाणां ।
त्रैत्रिंशवर्षसहस्राणि तेषां
सद्धर्मो अस्थासि परिनिर्वृतानां ॥

5 पश्चिमको आनन्द कौण्डिन्यसगोत्रो तथागतः चन्दनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ चन्दनो आनन्द तथागतो विरजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विरज आनन्द तथागतो हितैषिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ हितैषी आनन्द तथागतः सुपात्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुपात्रे खलु पुनरानन्द तथागते अभयपुरा नाम राजधानी अभूषी द्वादश योजनानि आयामेन सप्त योजनानि विस्तारेण दक्षिणेनोत्तरेण सप्तहि
10 सौवर्णप्राकारेहि परिक्षिप्ता सप्तहि तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि । पुष्पावतीराजधानीवत्सर्वप्रकारेहि वर्णनीया ॥ तत्रापि वलया नाम यष्टी चित्रा दर्शनीया सप्तवर्णेहि ॥ सुपात्र आनन्द तथागतः सम्यक्संबुद्धो धर्मनेत्रीमवलोकयन्तो परिपूर्णकल्पशतं अस्थासि ॥ स वत्सं तथागतं व्याकार्षीत् ॥

इदं यथोचक्रमथाविदं वदित्वा
15 अथापरं एतदुवाच शास्ता ।
सुपात्रशास्ता परमहितानुकम्पको
सद्धर्मनेत्रीमवलोकयन्तो ।
अस्थासि सो कल्पशतं अनूनकं
द्वात्रिंशत्कोटीनयुता [338b] विनेसि ॥

20 अभयपुरस्मिं क्षेमवैशारिके प्रावचनं करित्वा वत्सोत्तमं व्याकार्षीत् ॥ वत्स-

1. M trayas trayo varshaçatāni paṁca teṣāṁ āyuppramā* B *çatāni yaṁ ca teshāṁm āyuḥ * abhūt | çrāvakānāṁ trecitī* M *abhūt çrā*. — 3. M trayastriṁça * ddharma a* BM *nāṁ pa*. — 5. M *ānaṁda kau * tro tathāgato caṁdanaṁ*.

6¹. M *ānaṁda tathāgataṁ virajaṁ ta*. — 6². M virajaṁ tathāgataṁ ānaṁda hi * gata syā* B *rahit hi*. — 7. M hitaishi tathāgata ānaṁda su*. — 8. M supātraṁ tathāgata ānaṁda khalu punaḥ abha * bhūshi | dvā * āyāmeta ma sapta yo * stāreṇa saptahi sau * prākāreṇa parikshiptahis tālapaktihi ci* B *lapaktihi ci* M *rçanīyāgi sapta*.

11¹. B pushpāvatirā* M *ulvan sarvaprikā* B *rvaprakā* — 11². BM *nīyā ashṭava-rṇṇe*. — 12. M *ānaṁda tathāgāto rha saṁmya * rmanetrīṁ avalokayaṁto pari * sthā-si | anū* (l. 18). — 14. B *tvā sugato jyuthā*.

16. B *rmanetrim a * nto a*. — 18. B *si | 20* M anūnakaṁ * koṭina* BM *yutāni çrāvakānāṁ vine(M *nesa)si | . — 20¹. M abhayapuresmiṁ kshemaṁ vai* B *kaṁ pra | vaca*. — 20². M *ānaṁdas tathāgato*.

घोषत्तमो आनन्द तथागतो धृतराष्ट्रं तथागतं व्याकार्षीत् । धृतराष्ट्रो आनन्द तथागतो चेतुराष्ट्रं तथागतं व्याकार्षीत् । चेतुराष्ट्र आनन्द तथागतः शिखिं तथागतं व्याकार्षीत् । शिखी आनन्द तथागतः शिखिं एव तथागतं व्याकार्षीत् ।

एतेषां बुद्धानां परंपराये
द्वाषष्टि बुद्धा शिखिनामसाह्वया ।
सर्वे अभूषि पदुमस्मिं कल्पे
महानुभावा परिसंघसूदना
विनेसि ते श्रावकां अन्यथा पृथू ॥ 5

पश्चिमक आनन्द तथागतो विस्ड्डवं तथागतं व्याकार्षीत् । विस्ड्डवस्तथागतः सुमेघं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सुमेघस्तथागतः सुजातं तथागतं व्याकार्षीत् । सु- 10
जात आनन्द तथागत एकेना दिवसवारेण चतुरशीति सहस्रनयुतानि श्रावकाणां विनेत्वा तमेव दिवसं परिनिर्वृतो ॥ तस्य खलु पुनरानन्द तथागतस्य विंशवर्ष-सहस्राणि सद्धर्मो अभ्यासि ॥

इदं अवोच सुगतानिदं वदित्वा
अथापरं एतदुवाच शास्ता ॥ 15

सुजातो आनन्द तथागतो उत्पलं तथागतं व्याकार्षीत् । उत्पलस्तथागतो ब्रह्मोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् । ब्रह्मोत्तमो आनन्द तथागतो सुदर्शनं तथागतं व्याकार्षीत् । सुदर्शने आनन्द खलु पुनः तथागते देवपुरा नाम राजधानी अभूषि द्वादश योजनान्यायामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि कोयसंपा-

1. M *ânandas tathâgata çvoturdahṭho tathâgataṁ*. — 2. M çvoturaṣṭro ânandas tathâgato çi*. — 3. M çikhis tathâgata ânandaṁ tathâgataṁ vyâ*. — 4. BM teshâṁ buddhânâṁ(M *ddhâye) paraṁ * shashṭhi bu* B *shṭi buddha çi* BM *hvayâ sa*.
6. BM *shi | pa* M *dumasmiṁ * abhavisi vine* BM *rakâṁ(M *kâṇâṁ) sa yadâ pṛthat ||. — 9¹. M *maka ânanda tathâgato*. — 9². M *thâgato su*. — 10¹. M *thâgato su*. — 10². M sujâtâ ânandas tathâgato e * sacaraṇa* B *savaraṇa* BM *rakâṇâṁ vi*.
12. M *punar ânandas tathâ * çi saddha(?)rmo a*. — 14. BM idam avo * tvâ sugata jyathâ* M *edam | çâstâ.
16¹. M *ânandas tathâ*. — 16². M *thâgataḥ bra*. — 17. M *ânandas tathâgato* — 18. B *rçanaṁ â* M *ânanda kha * thâgata devapuraṁ nâ* BM *ni abhûshi | dvâ* janâ vyâsyâ* M *prâkârehi saptahi tâlapaṅktibhiḥ pari * shi | citrâṇi darça* M *nîyâni sapta*.

कारेहि सप्तहि तालपंक्तीहि परिक्षिप्ता अभूषि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि अभयपुरा इव वर्णनीया ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
सुदर्शनो पश्चिमको अभूषि ।
5 महानुभावो नरसंघनायको
विनेसि सो कोटिशतानि त्रीणि ।
पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशे देवपुरं सुनिर्मितं ॥

सुदर्शनो आनन्द तथागतो अर्थदर्शिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अर्थदर्शी आनन्द
10 तथागतो मूलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मूलो आनन्द तथागतो औषधिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ औषधी तथागतो आनन्द हितैषिंतथागतं व्याकार्षीत् ॥ हितैषी आनन्द तथागतो जाम्बूनदं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जाम्बूनद आनन्द तथा[339a]-गतः सालं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ साल आनन्द तथागत अभिजितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अभिजि आनन्द तथागतो जिनवरुत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥
15 जिनवरुत्तम आनन्द तथागतः समंतभद्रं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ समंतभद्र आनंद तथागतः शशिविमलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शशिविमलस्तथागतः पौण्ड-रीकं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पौण्डरीकस्तथागतः चन्द्रिमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ चन्द्रिमो आनन्द तथागतो भावितात्मं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ भावितात्मा तथा-

2. M abhayaṁpurâṇiva varṇṇa°. — 3. BM °rçanâ pa ° chi mahâ°. — 5. B °yako viro-sí ‖ so° M °yako virosi nirasaṁghanâyako virosi sâ koṭiça° BM °trîṇi pu°.

7. B °so praviça devapuraṁ su° M °so pravi devapuri su°. — 9¹. M °rçanâ ânaṁdas tathâgato arthadarçi tathâgataṁ°. — 9². M °darçi ânaṁdas tathâgato° B °nda tathâgataṁ mû°. — 10. M mûla tathâgatar ânaṁda aupadhaṁ tathâgataṁ°.

11¹. M aushadhi ânaṁda tathâgato hitaishi tathâgataṁ° B °ânando hitaishin ta°. — 11². M °ânaṁdas tathâgato jâmbûnaṁdaṁ°. — 12. BM °nada(M °das) tathâgata(M °to) ânanda(M °naṁda) tathâgataḥ°. — 13. M sâlam ânaṁdas tathâgato abhijit tathâgataṁ° B °nda tathâgataṁ a°. — 14. M °ji tathâgato ânaṁda jina° B °ndan tathâgato° M °maṁ ânaṁdas tathâgato samaṁ°. — 15¹. B °ânanda samaṁtabhadraṁ tathâgataḥ ça° (*l. suiv.*). — 15². M °naṁda ça°.

16. M °mala ânaṁdas tathâgato puṇḍa°. — 17. M puṇḍarîkaṁ anaṁdas tathâgato caṁdrimaṁ°. — 18¹. M caṁdrimo tathâgata ânaṁda bhavi°. — 18². M °tmâ tathâgata ânaṁda o° B °oghajanaṁ ta°.

गतो ओघजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ओघजस्तथागतो आनन्दाभयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अभयस्तथागत आनन्द स्वयंप्रभं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ स्वयंप्रभ आनन्द तथागतो महाबलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ महाबलस्तथागत आदित्यं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ आदित्यस्तथागतः प्रतापवन्तं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ प्रतापवन्तस्तथागतो हितैषिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ हितैषी आनन्द तथागतो ध्वजोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजोत्तमस्तथागतो ध्वजध्वजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजध्वजस्तथागतः केतुं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ केतुस्तथागतः केतूत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ केतूत्तमस्तथागतो असह्यं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ असह्यस्तथागतो जाम्बूनदं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ जाम्बूनदस्तथागतः मानराजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मानराजस्तथागतो आनन्दाकुतोभयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अकुतोभयः तथागतः निर्मितं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ निर्मितस्तथागतो उपशान्तं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ उपशान्तस्तथागतो जिनेन्द्रं तथागतं व्याकार्षीत ॥ जिनेन्द्र आनन्द तथागतो जिनेन्द्रमेव तथागतं व्याकार्षीत ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
जिनेन्द्रनाम पश्चिमको अभूषि ।
अथो इमे बुद्धशता उदारा
जिनेन्द्रा नामेन अभूषि सर्वे ॥
महानुभावा ऋषिसंघनायकाः
एकस्मिं कल्पस्मिं महायशस्मिं ।
त्रयस्त्रयो कोटिशतानि तेषां
महासन्निपातो अभु नायकानां ॥

1. M oghajaṁ ta° ânaṁda abha° B oghajanas ta°. — 2¹. M abhayam tathâgato ânaṁda° B °thâgata eva° M °prabhâ tathâ°. — 2². B °prabhâ â° M °prabhâ ânaṁdana mahâ°. — 3. M °s tathâgato ânaṁda âdi°. — 4¹. M âdityaṁ tathâgato ânaṁ da pratâpatathâgataṁ° B °ntaṁ tathâgato vyâ° M °rshît | dhvajottama jaṁ° (l. 6).

7². M °ketu tathâ°. — 8¹. M ketûtama tathâgataḥ a°. — 8². M asahyaṁ tathâgata jaṁbunaṁdaṁ° B °mbânada tathâ°. — 9. M jâṁbunaṁdas tathâgata sâ°. — 10¹. M °s tathâgatar aku°. — 10². B °rmitaṁ tathâ°.

11. B nirmitas ta° M °rmito tathâgataḥ upaçâṁta tathâ°. — 12¹. M upaçânto tathâgataḥ ji°. — 12². M °ndras tathâgatam evaṁ ânaṁda eto°. — 14. B. °paçcimo a°.

16. M °nendranâmanâmetâbhûshi | aa° B °ndrâ nâma nâme° BM °rve mahâno°. — 18. BM °nâyakaḥ(M °ko) ekasmiṁ kalpasmiṁ me °smiṁ tra°. — 20. B trayaḥ ko° M °pâto bhût ‖ nâ° B abhût nâyakânâṁ tra°.

त्रयस्त्रयो वर्षसहस्राणि तेषां
आयुःप्रमाणं अभु नायकानां ।
त्रयस्त्रिंशद्वर्षसहस्राणि [339b] तेषां
सद्धर्मो अस्थासि परिनिर्वृतानां ॥

5 पश्चिमको जिनेन्द्रस्तथागतः सर्वार्थदर्शिनस्तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सर्वार्थदर्शी तथागत आनन्द धर्मनेत्रीमवलोकयन्तो कल्पसहस्रं लोके अस्था अशोकं च तथागतं व्याकार्षीत् । अशोको तथागतो ध्वजोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ध्वजोत्तमस्तथागतो न्यग्रोधराजं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ न्यग्रोधराजस्तथागतो विपुलयशं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विपुलयशो आनन्द तथागतो जयन्तं तथागतं
10 व्याकार्षीत् ॥ जयन्तो आनन्द तथागतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शाक्यमुनिस्मिं खलु पुनरानन्द तथागते सम्यक्संबुद्धे सिंहपुरी नाम राजधानी अभूषि द्वादश योजनान्यायामेन सप्त योजनानि विस्तरेण सप्तहि सुवर्णप्राकारेहि परिक्षिप्ता सप्तहि तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि ॥ पूर्ववदिन्द्रतपना इव वर्णनीया ॥ तत्र सिंहपुर्यां बलया नाम यष्टिरभूषि । पूर्ववद्वर्ण-
15 नीया ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
शाक्यमुनिः पश्चिमको अभूषि ।
महानुभावो ऋषिसंघनायको
विनेषि सो कोटिशतानि त्रीणि ।
20 पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशे सिंहपुरीं सुनिर्मितां ॥

1. M cayas tra° pramāṇa bhūn nāya° B °pramāṇaṃ abhūn nāya° BM °kānāṃ tra°. — 3. M °striṃçavarsha° dharma a° rivṛtā° B °nāṃ pa°. — 5[1] M °rthadarçinā tathā°. — 5[2]. M °rthadarçina tathāgato ā° netrīṃ avalokayaṃto ka° sthāsuḥ | aço° taṃ dhva°.

7[2]. M °thāgataḥ nya° B °jaṃ gathāgataṃ°. — 8. M °thāgata vi°. — 9. M °ānanda tathāgato jayaṃtaṃ°. — 10[1]. M jayaṃtas tathāgata ānanda çākya°. — 10[2]. M °muniṃ punar ānandas tathā° puriṃ nāma rājadhāniṃ a° BM °shi | dvā° B °janā ryāyā° M °ça yojanāni āyāme° prākāreṇa pari° B °kshiptā sapta tālapaṅktīhi ci° M °tālapaṅktihi citrāṇi darçanīyāni sapta° B °nīyā sapta°.

13. M °ndrapatanīyo i° B °tapanīyā i°. — 14[1]. M °ryyāṃ va° B °ryāṃ valaṃ nāma°.

16. BM °nir ānanda paçci°. — 18. B °ṇi | so° triṇi pu°. — 20. M °çravaṇagaṇasya nāyako° BM °so pravi° M °puriṃ praviçataḥ parinirmitāṃ çā°.

शाक्यमुनिरानन्द तथागतः सर्वंदयस्तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सर्वंदयस्तथागत आ-
नन्दात्युगमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अत्युगमस्तथागत उत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥
उत्तरस्तथागतः समिताविनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ समितावी तथागतो धर्मनेत्री-
मवलोकयन्तो परिपूर्णं कल्पसहस्रं लोके चरामि यशदत्तं च तथागतं व्याकार्षीत् ॥
यशदत्तस्तथागतो भागीरथं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ भागीरथस्तथागतो अंगीरसं
तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अंगीरसस्तथागतो नागोत्तमं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ ना-
गोत्तमस्तथागतो नागबलं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ नागबलस्तथागतः पुष्यं तथागतं
व्याकार्षीत् ॥ पुष्यस्तथागतः पुष्पुत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पुष्पुत्तरस्तथागतो
मेघं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मेघस्तथागतो रत्नार्चिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ रत्ना-
र्चिस्त[340a]थागतः पुष्पकृतं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पुष्पकृतस्तथागतः दीपंकरं
तथागतं व्याकार्षीत् ॥ दीपंकर आनन्द तथागतो दीपवती राजधानी अभूषी द्वा-
दश योजनान्यायामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि सौवर्णप्राकारेहि सप्तहि
तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि परिक्षिप्ता । सर्वं पूर्ववद्वर्णनीयं ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
दीपंकरो पश्चिमको अभूषि ।
महानुभावो ऋषिसंघनायको
विनेसि सो नायकसहस्राणि अशीति ।
पुरस्कृतो श्रमणगणस्य नायको
सो प्राविशेद्दीपवतीं सुनिर्मितां ॥

1[1]. M °ânaṁdas tathâgataṁ sarvodayaṁ tathâ°. — 1[2]. M sarvodayas tathâgatar ânaṁda atyu°. — 2. M °thâgato ânaṁda utta°. — 3[1]. M uttaraṁ ta ° mitâvi tathâgata vyâ°. — 3[2]. M °vi tathâgataḥ dharmanetrî tathâgataṁ vyâkâsihi | dharmanetrim avalokayaṁto paripûrṇakalpaṁ saha° BM °ni | ha° B °gataṁ bhâgî°. — 5[1]. M °s tathâgataḥ bhâ°. — 5[2]. M °s tathâgataḥ nâ° B °taṁ tathâgataṁ vyâ°.

6[1]. B °ttamaṁ | tathâgataṁ°. — 6[2]. M °s tathâgataḥ nâgaba°. — 7. B °lanas ta° M °bala tathâgataḥ° B °shpaṁ tathâgata vyâ°. — 8[1]. M pushpa tathâgataḥ pushpattaraṁ° — 8[2]. M °ttara tathâgataḥ me°. — 9[1]. M °s tathâgataḥ ratanârciṁ°. — 9[2]. BM °nâgniṁ tathâgataḥ pushpaṁ (B °pushpa(na °shya)kṛitaṁ) tathâgataṁ vyâ°. — 10. M °kṛitaṁ tathâgatas tathâgataḥ°.

11. M dipaṁkaras tathâgatar ânaṁda dvipava° B °gate dvipava° BM °shî | dvâ° M °yojanâni ayâ° BM °prâkârehi sapta tâlapaṁktîhi ci°. — 13. M sarvaṁ purva° BM °ryaṇîyâ ||. — 15. B M °dilânâm dipaṁkara ânanda (M °karânaṁda) paçci° shi maha°.
16. M °yânâṁ saṁ° B °saṁ | so° ṣitiṁ pu°. — 18. M °çravaṇaga° BM °sa pravi° M °çe dipava° B °tâṁ di°.

दीपंकर आनन्द तथागतो सर्वाभिभुं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ सर्वाभिभूस्तथागतः पद्मुत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पद्मुत्तरस्तथागतो अत्युच्चगामिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अत्युच्चगामी तथागतो यशोत्तरं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ यशोत्तरस्तथागतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शाक्यमुनिस्तथागतः अर्थदर्शिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ अर्थदर्शिस्तथागतस्तिष्यं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ तिष्यस्तथागतो पुष्यं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ पुष्यस्तथागतो विपश्यिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विपश्यी तथागतः शिखिनं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शिखी तथागतो विश्वभुवं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ विश्वभूस्तथागतः क्रकुच्छन्दं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ क्रकुच्छन्दस्तथागतः कोनाकमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ कोनाकमुनिस्तथागतः काश्यपं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ काश्यपस्तथागतः शाक्यमुनिं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ शाक्यमुनिरहं तथागतः मैत्रेयं तथागतं व्याकार्षीत् ॥ मैत्रेये खलु पुनरानन्द तथागते केतुमती नाम राजधानी अभूषि द्वादश योजनानि आयामेन सप्त योजनानि विस्तारेण सप्तहि सौवर्णप्राकारेहि सप्तहि तालपंक्तीहि चित्राहि दर्शनीयाहि सप्तवर्णेहि परिक्षिप्ता । सर्वं पूर्ववद्वर्णनीयं ॥

एतेषां बुद्धानां परंपराये
मैत्रेयो पश्चिमको भविष्यति ।
महानुभावो ऋषिसंघनायको
विनेष्यति कोटिशतानि सप्तति ।
पुरस्कृतो श्रमणगण[340a]स्य नायको
प्रवेक्षति केतुमती सुनिर्मितां ॥

1[1]. M °ânanda tathâgata sa° BM °bhibhûṁ tathâgataṁ°. — 1[2]. M °padumaṁ tathâgataṁ°. — 2. M °ttara tathâgataḥ atyuccagâmis tathâgataṁ°. — 3[1]. M °gâmis tathâgato° B °gâmiṁ tathâgato°. — 3[2]. M °ttaraṁ tathâgataḥ çâkyamunis tathâgataṁ°. — 4. M °darçi tathâgataṁ° B °rçiṁ tathâgato vyâ°. — 5[1]. M °darçi tathâgataḥ tishyaṁ°. — 5[2]. M tishyaṁ tathâgataḥ pushpaṁ tathâgataṁ° B °pushpaṁ tathâgataṁ°.

6[1]. B pushpas tathâgataṁ vipaçyi tathâgataṁ° M pushpaṁ tathâgataḥ vipaçyinaṁ tathâgataṁ°. — 6[2]. M vipaçyinaṁ tathâgataḥ çikhiṁ tathâgataṁ°. — 7. M çikhiṁ tathâgataḥ vi°. — 8[1]. M viçvabhus ta°. — 10[1]. M çâkyamunis tathâgataḥ°.

11. BM maitreyaṁ kha° M °r ânanda tathâ° BM °shi | dvâ° M °stâreṇa saptahi prâkârehi saptahis tâlapaṁktihi ci° B °kârehi sapta tâlapaṁktihi ci° °ptavarṇṇehi | sa° M °varṇehi pû°. — 14. BM °nâyâ ||. — 15. BM °treya paçci° B °ti mahâ°.

17. B °bhâvo ti ri° BM °ptati pu°. — 19. M °çramaṇaga° B °çramaṇagaṇasya° M °kshyate ketumatîṁ su°.

आवन्दितबुद्धानां आख्याता पुरुषदम्यसारथिना ।
इन्द्रध्वजातो याव अनागतो चापि मैत्रेयो ॥
श्रुत्वा आदित्यवत्तपति प्रतपन्तं तेजसा पुरुषसिंहं ।
पृच्छति अशोकारामे आनन्दो जिनं जितक्लेशं ॥
अद्भुत कीर्ति भगवतः . . . यशो आगतो दशदिशासु । 5
किं कर्म करि भगवां येन तपसि लोके सदेवके ॥
श्रुत्वा च सो महर्षिः संशयग्रन्थानन्तकनिर्घाती ।
प्रतिभणति सत्वसारो आनन्दमसंभवचनार्थे ॥
आनन्द शृणुतु मे यादृशमारोपितं कुशलमूलं ।
बुद्धेहि श्रावकेहि च तर्हि तर्हि संसरन्तेन ॥ 10
बोधिं अभिप्रार्थयता प्रार्थयमानेन अच्युतं स्थानं ।
सुमहन्ता अधिकारा मया कृता दृढचित्तेन ॥
दीपंकरे च बुद्धे सर्वाभिमुखिं बुद्धे आनन्द ।
पद्मोत्तरे च बुद्धे अत्युत्तमाद्वये . . . . . ॥
यशोत्तरस्मिं च शाक्यसिंहे च अर्थदर्शिस्मिं तिष्ये । 15
पुष्ये चापि नक्षत्रे विपश्चिस्मिं चापि संबुद्धे ॥
शिखिस्मिं पि क्रकुच्छन्दे महात्मे कोनाकमुनि काश्यपे ।
सुमहन्ता अधिकारा कृता मया दृढचित्तेन ॥

1. M ânaṁditânâṁ bu° B °ndikâṁ bu° M °khyâto pu° B °shadaṁmyaçârathinâṁ i°. — 2. M iṁdradhva° yâvad anâto câpi° B °gato câpi° BM °treyo çâ°. — 3. B °dityeva tapantaṁ pra° M °tapaṁtaṁ pratapaṁtaṁ te° siṁho B °siṁhaḥ pṛ°. — 4. BM °ti (M °ti ǁ) açokarâme ânanda (M °naṁda) jinaṁ °çaṁ a°. — 5. B °gavataḥ yaço° M °gavata daça°.

6. BM kiṁ karma kari (M °ri) bha° M °ke ca B °ke ca ǀ. — 7. M °tvâ ca maha° ṛṣânaṁtaka° BM °rghâti pra°. — 8. M °ânaṁda saṁ° B °ânanda saṁ°. — 9. M ânaṁda° BM °du çṛṇya° dîpaṁ mayâro° kuçâ (M °mulaṁ bu°. — 10. M °kehi tarhi saṁ° BM °saraṁtena bo°.

11. B °prârthayanto prârtha° M °prârthayaṁto prârtha° BM °sthânaṁ su°. — 12. M saḥ mahatâ a° B sumahatâ adhikâ° kṛtâ kṛṣhṭâri° M °kṛtâ kṛṣhṭhari°. — 13. M °karena sarvâbhimukhiṁ ânaṁda B °sarvâbhimukhiṁ ânanda pa°. — 14. M paramotta° BM °ddho ǀ arthaṁ ca atyuye yaço°. — 15. BM °ttare ca çâ° B °rthadarçiṁ ǀ tishye ca pu° M °rçinaṁ tishye ca.

16. B pushye câpi naru° M °shye ca anuttare vipaçvinaṁ ca pi saṁ° B °vipaçvinaṁ pi saṁ° BM °ddhe çi°. — 17. M °naṁ pi° B °naṁ kra° BM °kâpamuni° M °çyape B °çyape su°. — 18. B sumahantâ mayâ kṛ° M sumahantâ mayâ kṛtâ kṛ° BM °ttena a°.

एते महानुभावा अनन्ता . . . . . लोकविश्रुता ।
उदारा सत्कृता मया तेन प्रभवामि आनन्द ॥
तेन यशो अतुलिया च कीर्ती अभ्युद्गता दशदिशासु ।
तेन अहं विरोचामि सदेवके सब्रह्मके लोके ॥
5 श्रुत्वान च सो वचनं अवितथवचनस्य लोकनायकस्य ।
आनन्दितो हृष्टचित्तो आनन्दो उत्तरं पृच्छेत् ॥
केवचिरमतीता ते संबुद्धा एन्ति लोकस्मि उच्यतां ।
केवचिरं अभ्यासु हिताय सर्वस्य लोकस्य ॥
एवं कनकप्रकाशो हृष्टो संबुद्धो मुदितमानसो ।
10 चिरकालमतीतान् कीर्तयति महर्षिणो बुद्धान् ॥
एष परमार्थदर्शी समन्तचक्षो समसमो च बुद्धेहि ।
दर्शयति प्रातिहार्यं बुद्धो तथ सर्वबुद्धेहि ॥
बुद्धानामेव विषयो अचिन्तियो अतुलियो असंख्येयो ।
संहृष्टो स्मि भगवं श्रुत्वा वचनं अमृतकल्पं ॥
15 अनन्तो अधिगतो अर्थो सदेवकब्रह्मकस्य लोकस्य ।
बुद्धानां एव विषयो अचिन्तियो एष अर्थेहि ॥
एको शाक्यकुमारो शाक्यसुतो शाकियोत्तमकुलीनो ।
शाक्यकुलनंदिजननो बुद्धो तथ बोधयति लोकं ॥
दीपंकरस्य अवरेण परिपूर्णं कल्पकोटी आनन्द ।

1. M °te mahāvo anantā lo° B °ntā lo° BM °tā u°. — 2. M °ānanda B °nda te°. — 3. M tena me yaço atulayo kīrtir abhyu° B °liyo kīrttir abhyu° M °çadiçasuḥ |. — 4. M tenāhi virocati sade° B °devesu brahmaloka | M °hmake çru°. — 5. B çrutvā ca so vacanam avitathavacana lokanāyakasyānam° M °tvā ca so vacanaṁ abhitathavacanasya lokanāyakasyāna°.
6. B nanditamana hṛ° M nanditamata hṛishṭhacitā ānando u°. — 7. BM °ttā saṁ° M °boddho yati loke ucyatā B °nti loke ucyatām ke°. — 8. M °asthāsu hi ° rvalokasya ‖. — 9. B °ditamānasu ci° M °ditatamana ci°. — 10. BM °tito kīrtta(M °kīrta)ya ° ṇo (B °ṇo ‖) buddho e°.
11. M °rthadaçi sa° BM °kṣo samasamaṁ ca ° hi da°. — 12. BM °ti(B °ti |) buddhaprā ° tha sarva(M °rvaṁ)saṁbuddhehi bu°. — 13. BM °nām ya acinti(M °cinti)yo a° saṁkhyeyo saṁ°. — 14. B °hṛishṭosmiṁ bha° M °hṛiṭosmiṁ bhagavan çrutvā vacanam amṛ° BM °kalpānanta(M °nānta) a°. — 15. B °gatom artho° BM °devakasya bra° lokasya bu°.
16. M °ntiyo ‖ esho anyehi B °nyehi e°. — 17. B ekaçākye ku° M ehi çākya° B °yottakuline çā°. — 18. BM °kulanaṁ(M °na)diṁ ° tathā lo°. — 19. BM °ntaṣayena pa° M °pūrṇakasya koṭi ānanda B °ṇas kalpākoṭi ānanda sa°.

सर्वाभिभू दशबलो दीपालोके समुत्पद्ये ॥
अस्तंगते च तस्मिं सर्वाभिभुनायके . . . . . ।
पद्मोत्तरो द[341*]शबलो कल्पशतसहस्रे उत्पद्ये ॥
तस्य परिनिर्वृतस्य पद्मुत्तरस्य सुगतस्य . . . . . ।
अत्युच्चगामि भगवां कल्पशतसहस्रे उत्पद्ये ॥ 5
अत्युच्चगामिनाथे परिनिर्वृते लोकविदुते पुरा वे ।
पंचहि कल्पशतेहि यशोत्तरो बुद्ध उत्पद्ये ॥
निर्वृते यशोत्तरस्मिं तमोन्धकारे प्रनष्ट लोकस्मिं ।
शाक्यमुनि बुद्धवीरो कल्पशतेन समुत्पद्ये ॥
निर्वृते शाक्यमुनिस्मिं संबुद्धे अर्थदर्शि उपपद्ये । 10
नवनवते कल्पस्मिं आनन्द इमस्मिं उपपद्ये ॥
पंचनवते च कल्पे तिष्यो उपपद्ये लोकप्रद्योतो ।
द्वानवते च पुष्यो नरर्षभः लोके उत्पद्ये ॥
एकूननवते च कल्पे विपश्यी . . . . लोके उपपद्ये ।
त्रिंशे च कल्पे शिखी विश्वभुवेन उत्पद्ये ॥ 15
ककुच्छन्दो महालोको कोनाकमुनी च काश्यपश्रिरी च ।
अहमेव चानन्द उत्पन्नो भद्रकल्पस्मिं ॥
व्याकृतो मया महात्मा भविष्यति बुद्धो अनागते ध्वाने ।
मैत्रेयो महानुभावो आनन्द इमस्मिं कल्पस्मिं ॥
कल्पमशेषं भगवां दीपंकरो बुद्धो लोके अस्थासि । 20
सर्वाभिभू च कल्पं अस्थासि हिताय लोकस्य ॥
प्रतिपूर्णा वर्षकोटिं पद्मोत्तरो पि लोके अस्थासि ।

1. B °dye a°. — 2-3. M °bhibhûtâyaka abhtarâkahâbalo° B °bhibhûnâyake astarâ daça° BM °dye ta°. — 4. M °vṛitasya padmotta° BM °gatasya atyu°. — 5. M °gâmi bhagâmi bhagavân nâthe° (*l. suiv.*) B °gâmi bha° sre ca utpadye atyu°.
6. BM °purâ dve pam°. — 7. BM °buddho u° B °dye ni°. — 8. BM °ttarasmim sa-mandha° M °kâle prana lokasmim B °pranashṭa lokasmim çâ°. — 9. B °ddhabuddhavî° dye ni°. — 10. M °munismim ambhu° B °ddha | arthadarçi upapadye na°.
11. M °kalpasmin ânanda i° B °dye pam°. — 12. M °pradyoti ‖. — 13. BM °pu-shpo nara° M °rshabho lo° B °dye e°. — 14. M °vipaçci lo° B °çyi lo°.
16. BM °ndo ca mayê loko(M °loke ko)nâ° M °muni ca kâ° BM °rî ca aha°. — 17. M °m evam cânanda u° kalpasmim B °smim vyâ°. — 18. BM °shyati | bu° te dhvani mai°. — 19-20. M °ânanda i° BM °masmim kalpânavaçeshâm(M °sham) | bha-gavân dîpam° B °sâ sa°.
21. B °sya pra°. — 22. M paripû° BM °koṭi pa° M °ttamo lo° B °ttaro lo°.

अनुत्तरगामि भगवां वर्षशतसहस्रमस्थासि ॥
यशोत्तरो नवति वर्षसहस्राणि अर्थदर्शी अस्थासि ।
पंचनवतिं च तिष्यो द्वानवतिं पुष्य अस्थासि ॥
अशीतिं वर्षसहस्राणि बुद्धस्य विपश्यिनो पुरा आयुः ।
5 सप्तति वर्षसहस्राणि शिखिस्य आयुस्तदा आसि ॥
षष्टिं च विश्वभुवस्य पंचाशत्ककुच्छन्दस्य पुरायुः ।
त्रिंशत्कोनाकमुनेर्विंशत्पुनः काश्यपशिरिस्य ॥
अस्माकमपि आनन्द एतर्हिं परीत्तक अल्पिकं लोके ।
वर्षशतमात्रमेव आयुः शाक्याधिराजस्य ॥
10 [एके अस्थान्सु ऋद्धीये एके अस्थान्सु कर्मणा ।
ऋद्धिकर्मं अर्पेत्वान अन्तरा परिनिर्वृता ॥]
आदित्यो व तपन्तो शरदस्मिं उद्गतो यथाकाशे ।
योजनशतं प्रभाये दीपंकरो स्फरित्वा अस्थासि ॥
प्रभासयन्तो दशदिशं धर्मं देशयंतो दुर्लभोत्पादं ।
15 लोकान्दीपेति तेन दीपंकरो ति से सा संज्ञा ॥
सर्वाभिभू दृश्यन्तो अभिभूय प्राणिकोटिसहस्राणि ।
अमृतपदर्शि वि[341b]नेसि तेन से संज्ञा अनभिभूता ॥
पद्मोत्तरो पुरवरे उद्यानगतो सरे अभिरमन्तो ।

1. BM °gâmi bhagavâṃ ca va(M °vân va)rsha° sthâsti]. — 2. BM °ttaro(M °ttamo) çâkyasiṃho varshaçataṃ(B °taṃ]) navati° darçi(M °rçi)no a°. — 3. M paṃcanavati ca ti° vati pushya loke a° B °pushyo loke a°. — 4-5. B açitiṃ ca varsha° M açitiṃ varsha° BM °buddho vipaçyi(M °paçvi)no paro sahi (M °puro saha) açitiṃ varsha° M °çikhisyâṃ tadâ âsi] B °çikhisya ayaṃ âsi].

6. M shashṭhiṃ ca viçva° BM °bhu(M °bhuva)sya açitiṃ krakucchandasyâ puro santi (M °saṃti) catvâriṃçat ko°. — 7. B °muni viṃçat pu° M °mune viṃçat pu° çirisya]. — 8. M °ânaṃda etarhi parîttakaṃ lo(?)kaṃ B °ttakaṃ sekaṃ sa°. — 9. B °çataṃ atramevaṃ âyuḥ | çâ° M °mâtraṃ evam âyuḥ° BM °kyâdhirâjasya(M °sya]) açitivarsha-sahasrâṇi ajito sthâsyati buddho] (M °ddha) e°. — 10. M eke asthâsu ṛi° akam adhyâsuḥ karma° BM °ṇâ ṛi°.

11. B ṛiddhika° M °rma sthâpetvâna aṃtarâ° BM °rvṛitâ â°. — 12. BM °tyo ca tapa° dgate ya° B °kâço yo°. — 13. BM °ro sphâritvâ asthâsi pra°. — 14. B °bhâsento da° M °bhâsaṃto daça diço dharman deçayaṃtaṃ] durlabhâtpâdâ B °dharma deçayantaḥ durlabhotpâdâ lo°. — 15. BM lokâmuditvâ upa(M °una)gato tena di°.

16. M °lo abhibhûya prâṇako° BM °ṭiçatâni a°. — 17. M °dasmin vine° B °jñâ | a° M °bhûtâḥ]. — 18. M °ttamo pu° to sared abhiramaṃte B °nto a°.

अद्दर्शि रथचक्रमात्रं सरश्मिं अभ्युद्गतं पद्मं ॥
सो तत्र अभिरुहित्व निषीदि पर्यंकं आभुंजित्वा ।
स्पर्शेसि पंचाभिज्ञा निध्यायमाने महापद्मे ॥
पंचाभिज्ञो भूत्व ऋद्धिये वैहायसमभ्युद्गम्य ।
उपश्रित्य बोधिमूलं दशबलो सर्वज्ञतां प्राप्तः ॥
उद्गम्य तालमात्रं अध्यासि अभ्युद्गगामी भगवां ।
तेन........अभ्युद्गसाह्वयो ति संज्ञा ॥
वैशारद्यं अभूषि मागधन .... अदान्तदमकस्य ।
अपरिमितयशो भगवतो तेन यशोत्तरो ति अभु संज्ञा ॥
स्फटस्फीतपुरवरा निष्क्रम्य शाक्यियो गौतमगोत्रो ।
अपहाय राज्यं सप्त सो शाक्यमुनीति अभु संज्ञा ॥
अर्थंक्षि अर्थदर्शी अरहत्वे विनेसि श्रावकशतानि ।
तेन समाज्ञा लोके अभूषि जिन अर्थदर्शीति ॥
तिष्यमहे वर्तन्ते तिष्यो उत्पद्ये लोकप्रद्योतः ।
तेन समाज्ञा लोके तिमिरापनुदस्य तिष्यो ति ॥
पुष्यमहे वर्तते पुष्यो उत्पद्ये लोकप्रद्योतो ।
तेन समाज्ञा लोके नयनसाह्वयो स पुष्यो ति ॥
अनिमिषनयनचक्षुर्विपश्यी रूपाणि पश्यति अनार्यो ।
विपश्यीति विशुद्धनयनो तेन विपश्यी अभूत्संज्ञा ॥

1. B addarçi° M adarçi rathacamkra° BM °smim abhudgato padumam çesho ‖. — 2. B tatra° M tatrâbhi° BM °shidiya paryamka(M °ryyamka)m âbhumjitvâna spa°. — 3. B °sparçeti pam° M °bhijñâ'mi° B °dume yam°. — 4. B yamcâbhijño bhutvâ° BM °ṛddhiye °mya u°. — 5. B °çrityam bodhimûle da° M °dhimule da ° prâpto B °ptaḥ u°.

6. BM °si ‖ abhyucca ° vâm te°. — 7. BM tashâm abhyucca° M °abhyaye ti sam°. — 8. B °nam ‖ aîd° M °nam adâmtadama° BM °kasya a°. — 9. BM °mitayaçasya bha° M °ttaroti° BM °abhûshi samjñâ(M °jñâḥ) ri°. — 10. BM °sphîtâ pu° M °varâṇi nishkra° BM °çâkiyottamo gautamo(B °gauttama) sagotro ‖.

11. M avahâya saratno sa° BM °pta yo çâkyamuni(M °ni)ti abhûshi samjñâ ‖. — 12. M arthesamim arthadarçi arahatve ca vinesi çrâ° B °tve ca vine ° tâni te°. — 13. BM tena samjñâ °jino artha°. — 14. BM tishye mahe varta(M °rte)ti tishyo utpa-(M °upapa)dye° M °loke pradyoto ‖ B °taḥ te°. — 15. M °samayajñâ° B °timilâpadasa° M °timilâpadatasya tishyeti ‖.

16. B °vartiate pushye u° M °pushya ityaye lo ° dyoto B °dyoto te°. — 17. M °samayajñâ ° hrayo sampashyati B °yo sampadiye ti ‖. — 18. M °samamitaça° B °kabo vipaçyi rû° M °r vipaçyi rûpâni paçyati ‖ ânaryo B °anaryâ vi°. — 19. M vipaçyiti° BM °nayanâ te° M °vipaçyi abhûtanh samjñâ B °abhûtasaḥ samjñâ a° ‖.

अर्थं पि अर्थंकराणि विधीनि अनुशासते पृथिविपालो ।
तेन . . . भगवतो विपश्यीति अभु समज्ञा ॥
अभिसंबुध्यित्व जिनो ओलोकेति विपश्यी यं लोकं ।
वैयरिधर्मं वृद्धा तेन विपश्यीति अभु संज्ञा ॥
5 यस्युत्पाद्दा लोके हुताशनो च प्रज्वलितो समारुतो ।
अतिरिव शिखी प्रदीप्यते तेन शिखीति अभु से संज्ञा ॥
उत्पन्ने च जिनेन्द्रे देवो तदा प्रवर्षति आच्छिन्न ।
धाराहि तेनुद्गनासि लोके विश्वभुस्य आसि संज्ञा ॥
क्रकुच्छन्दस्य भगवतो कोनाकमुनिस्य काश्यपश्रिरिस्य ।
10 कुलवंशात्प्रभृतानि मातापितृनामधेयानि ॥
आदित्यगोत्रो तेजस्वी इक्ष्वाकुकुलसंभवो ।
जातीतः क्षत्रियो आसी भगवां अग्रपुद्गलो ॥
अजिते ब्राह्मणकुले अनेकरत्नसंचये ।
अपहाय विपुलां कामां प्रव्रजिष्यति ब्राह्मणो ॥
15 अविस्फीते कुले चैव गुणतिप्रतिमण्डिते ।
पृथिवीमण्डे मैत्रेयो भविष्यति अनागते ॥

प्रथमस्मिं सन्निपाते षण्णवति कोटियो भविष्यन्ति सर्वेषा[365a]मेव अर्हन्तानां वशिभूतानां धुतरजानां । द्वितीये पि सन्निपाते चतुर्नवति कोटियो भविष्यन्ति

1. M arthâpi° BM °vidhinisha(M °nimeya) anuçâsate(M °sana) pṛithivîpâlo te°. — 2. BM tena bhavati vi° M °paçyîti abhût sa saṁjñâ ‖ B °abhû samajñâ a°. — 3. M °boddhitvâ jinâ o° BM °ketvâ vi° M °paçyi yaṁ loka B °çyîye lokaṁ ve°. — 4. BM vepari-dharmaṁ(M °rmmaṁ) vṛiddhi tena° M °paçyîti abhût sa saṁjñâ | B °abhû samajñâ |. — 5. M yasyotpâ° BM °loke hutâsano ca pra° M °jvali samarutesmiṁ B °rutasmiṁ a°.
6. B °khitî abhû samajñâ | M °abhût sa saṁjñâ ‖. — 7. M °nendre devî tadâ° rshati avicchi° BM °nna dhâ°. — 8. B °tenuggamâ° M °tenuggamâ° BM °çvabhuvasya abhisamajñâ(M °jñâḥ) |. — 9. BM krakutsaṁ(M °kucchaṁ)dasya bha° riya ka°. — 10. BM °vaṁçâ prabhṛiti mâ°.
11. B °tejasvî | ° vo jâ°. — 12. M jâtîyo ksha° bhagavân agrapuṁgavo B °grapuṁgalo aji°. — 13. B °saṁcayam apahâ° M °saṁcaya samahâ°. — 14. B samahâya° BM °shyati | brâhmaṇo pṛi°. — 15. M °sphîtakule ca vasumate pra° B °le ca vasumati° BM °te pṛi°.
16. M °vimaṁḍale mai° shyati ‖ maitreyâ anâ° B °shyati maitreyâ ‖. ‖ anâ° BM °gate adhvâne pra°. — 17. M °masmin sanipâte navati ko° BM °shyati | sa° B °rveshâṁm evam arhatânâṁ° M °shâm evaṁ arhantâ° BM °jânâṁ dvi°. — 18. BM dvitîyaṁ pi (M °yaṁ vi) sanni° B °pâte | catu° M °vishyaṁti ‖ sarve arhaṁtânâṁ vaçibhû° B °shyanti | sarve arhatânâṁ vaçi°.

सर्वेषामर्हन्तानां वशीभूतानां धुतरजानां । तृतीयस्मिं संनिपाते द्वासप्तति कोटियो भविष्यन्ति सर्वेषामर्हन्तां वशीभूतानां धुतरजानां ॥

दीपंकरो महाप्राज्ञो जातीये आसि क्षत्रियो ।
सर्वाभिभू दशबलो सो जातीये आसि ब्राह्मणो ॥
पद्मुत्तरो दशबलो जातीये आसि क्षत्रियो । 5
अत्युच्चगामी भगवां जातीये आसि ब्राह्मणो ॥
यशोत्तरो शाक्यमुनिर्जातीये आसि क्षत्रियो ।
अर्थदर्शी च तिष्यो च पुष्यो चापि नक्षत्रो ।
जातीये ब्राह्मणा एते भावितात्मा महर्षिणो ॥
विपश्यी च शिखी चैव विश्वभू चैव क्षत्रिया । 10
क्रकुसन्दो कोनाकमुनि काश्यपश्चापि ब्राह्मणा ॥
शुद्धोदनस्य राज्ञो इक्ष्वाकुस्य पुत्रो नाथाय ।
शाक्यकुलनन्दिजननो शाक्यो भूत्वा शाक्यकुमारो ॥
कोटीशतपरिवारो स्फरित्व असुरेश्वरलोकं विरजो ।
विमुक्तो विमुक्तचित्तो मैत्रेयो भविष्यति समज्ञा ॥ 15
द्विविधेषु ते कुलेहि उत्पद्यन्ति नरोत्तमाः ।
क्षत्रियकुले च प्रथमं अथवापि ब्राह्मणकुले ॥
यदा हि अग्र आख्याता लोकस्मिं भोन्ति क्षत्रिया ।
तदा क्षत्रियकुले बुद्धा उत्पद्यन्ति नरोत्तमाः ॥

1. M °tiyesmin saṁnipā ° viahyaṁti sarvehāṁ dhu° B °rhatāṁ dhu°. — 3. B °si kshatriyo |. — 4. BM °so jātīye brāhmaṇo a(M °ā)si |. — 5. M padumuttamo da° B °jātiye asi kshatriyo | M °kshatriya.

6. BM abhyucca° B °gāmi bha° ye asi brāhmaṇo yaço°. — 7. B °munir yātiye asi° M °muni jā ° āsi ksha°. — 8. B athadarçi° M °darçi ca ti° BM °pushpo cā°. — 9. M °hmaṇo ete āhā bhā° B °ete tā bhā ° rshiṇā | M °rshiṇāḥ |. — 10. M °vipaçvi ca° B °çikhi caiva vi ° caiva kshatriyo° |.

11. M krakucchadā ko° B °odo nāko ° hmaṇaḥ | M °hmaṇo |. — 12. BM °kshvā-ku(B °kuça)tasya putro vīryādya çā°. — 13. M °lanaṁdija° BM °na çākyabhūto çākyasu° ru ko°. — 14. B °çataṁpa ° tvā çāçuraçva° BM °virajo vi°. — 15. M vigatavimuktā vimuktaci° B vimuktavimuktaci° M °treyati bha° B °shyati | sa° BM °jñā dvi°.

16. M °tpadyaṁti na°. — 17. B °maṁ | atha ° kulesmiṁ | M °kulesmiṁ. — 18. BM yadā agra ākhyātā(B °to) lo° M °bhontu kshatriyāḥ ta°. — 19. BM °kule kule bu° M °tpadyaṁti na°.

यदा तु गुणसंख्याता लोकस्मिं भोन्ति ब्राह्मणाः ।
तदा ब्राह्मणकुले बुद्धा उत्पद्यन्ति महर्षिणः ॥
चतुर्महापथे बुद्धा लोकनेतुं दीपंकरं ।
जटिलो प्रसवे हृष्टो बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
5 सुवर्णपुष्पं . . . . गृहेत्वान कृतांजलि ।
सर्वाभिभुं ओकिरेसि बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
हेमपिण्डसंकाशां पुष्पां गृहेत्वा पुष्पाण अंजलिं ।
पद्मुत्तरं ओकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
अत्युच्चगामी भगवां लोकस्य अनुकम्पको ।
10 हिरण्येन ओकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
यशोत्तरं महाभागं भिक्षुसंघपुरस्कृतं ।
उपासनेन प्रतिमाने बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
गंधां गृहेत्वा . . . . सुरभिगंधां महारहां ।
शाक्यमुनिं ओकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
15 सुवर्णरूप्यवैडूर्यं गृहेत्वान कृतांजलि ।
अर्थदर्शिं ओकिरे हं बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
तिष्यं चाहं लोकनाथं संमुखा हं अभिस्तवे ।
प्रत्युत्पन्नप्रयोगेन बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
पुष्यं चाहं समापन्नो संहृष्टो प्रांजलीकृतो ।
20 नमस्यमानो अस्थासि बोधिं प्रार्थेन्तो नु[349b]त्तरां ॥

1. B °saṁkhyāto lokesmiṁ° M °lokesmin bhontu brā°. — 2. M °buddho utpadyaṁti maharshiṇaḥ ‖. — 3. M caṁdramahā°. — 4. BM jaṭila(M °lo) prasāre pramudito bodhiṁ prārthayed anu°. — 5. B °tvāna sarvā° M °pushpāṁ grahe°.

6. B °bhibhūṁ o° M °bhibhū o° bodhi prārthayata a° B °prārthayata a° BM °rāṁ he°. — 7. M °ṣāmakāçaṁ pushpaṁ pushpāṇa° B °çaṁ pushye pushyāṇ°. — 8. M °ttamaṁ vokirahaṁ° B °raṁ cākire° prārthayed anu° M °prārthayatānu°. — 9. BM abhyucca° M °bhagavā lokasmā anu° B °lokasyānu° BM °ko hi°. — 10. B °kireśu bo° M °kiretuḥ | bo° BM °prārthayatā(B °tā a)nu°.

11. BM °ttara mahā°. — 12. BM upa(M °pā)gramena° prārthayatā(B °tā a)nu°. — 13. BM °hetvāna sa° M °dhā mahārhā B °dhā mahārhāṁ çā°. — 14. B °niṁ | a° M °kiretuḥ ahaṁ bo° BM °prārthayata(B °to°) nu°. — 15. B °ropasya rūpyasya vaiḍūrya gra° M °ḍūryyasya gṛihītvā° BM °jaliṁ |.

16. B °darçi o° M °darçi okiretuḥ bodhi prārthayatām° M °prārthayatā anuttarāṁ ti°. — 17. B °mukhārthaṁ abhistave |. — 18. BM °bodhiṁ(M °dhi) prārthayatānu°. — 19. M °pannaṁ saṁ° kṛitaḥ B °kritā |. — 20. BM °prārthayatām(B °tām)tta-rāṁ |.

विपश्यिं दृष्ट्वा आगतं पूर्णमासी व चन्द्रमं ।
अत्तिनं प्रसारे मालं बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
शिखिनं लोकार्थचरं भिक्षुसंघपुरस्कृतं ।
तर्पेसि खाद्यभोज्येन बोधिं प्रार्थेन्तो नुत्तरां ॥
विश्वभुवं च महार्हेहि चीवरेहि सश्रावकं ।   5
आच्छादये संप्रहृष्टो बोधिं प्रार्थेन्तो अनुत्तरां ॥
त्रिहि च लोकनाथेहि ब्रह्मचर्यं चरे अहं ।
काश्यपो मां वियाकार्षी बोधिं प्राप्स्यसि अनुत्तरां ॥
आपंचहि ज्ञानी येव त्रीहि प्रार्थयामि निर्वृतिं ।
त्रीहि च वासितो लोके त्रिंशको च विवर्तितः ॥   10
एकनवतिस्मिं कल्पे यदा लोके विवर्तितो ।
अथ अन्ये बोधिसत्वो नव कल्पानि संसरे ॥
वीर्यकायेन सम्पन्नो प्रज्ञापृथुसमाहितो ।
नव कल्पानि स्थापेसि वीर्येण पुरुषोत्तमः ॥
वीर्यंस्तु यत्नेति बोधिं अनन्यभाषितं बलं ।   15
न च वीर्यं न प्रज्ञा बोध्यंगबलमिन्द्रियं ॥
प्रज्ञानदानद्[मसंद्]मिन समुद्रागच्छन्ति नरोत्तमा ।
विवर्तमाने लोकस्मिं भवन्ति पुन पुंगवा ॥
ते बोधिं कल्पशतेन समुदानेन्ति नरोत्तमा ।
अथ एकनवते कल्पे संबुद्धो शाक्यपुंगवो ॥   20

1. B vipaçyiṁ dṛi° M vipaçviṁ dṛishṭvā āgantaṁ ° sī va caṁdramā | B °sī ca candramāṁ |. — 2. M aitinaṁ prasta° B °mārgaṁ bo° BM °prārthayatāna°. — 3. M çikhiṁ ca lo° akṛitāḥ ||. — 4. M tarpeçi khā° BM °prārthayatānu°. — 5. BM °ca marhantehi cī°.
6. BM °prārthayatā(B °to a)nu°. — 7. M anuttaraṁ loka° brahmacarya care°. — 8. BM °māṁ vyākā° B °prāpiçkhi anu° M °prāpsyati anu°. — 9. B °kṛtīye ca trehi trehi prārthayemi nirvṛitiṁ | M °cahi prākṛitiye ca tahiṁ prārthaya nirvṛitiṁ |. — 10. B trihi ca çito loke triṁçako na viva° M °rtitā | B °rtitaḥ e°.
11. M °lpe yathā loke vivartitāḥ | B °loke vivarttite |. — 12. M anye bodhisatvā na° B °dhisatvā na° M °lpāni saṁsaret |. — 13. B vīryaṁ kā° M vīryyakāyena saṁpanno ° hitaḥ |. — 14. B °sthāsesi° M °sthāpesu vīryena susamāhitaḥ | nava kalpāni sthāpesi ° ttamo |. — 15. M vīryaṁ tu yatana bo° B °nto yatneti bodhiṁ anyasmāhā° BM °dhitaṁ daçabala(B °bale).
16. B na vīryaṁ na prajñaṁ° M °bodhyaṅgabalāna iṁdriyaṁ | B °bala indriyā pra° |. — 17. M prabhāyadā° BM °samudrā(M °dāṁ)gacchanti naro°. — 18. M vivartane lokasmiṁ bhavaṁti puṁgavā B °nti puṁgavāḥ | bo°. — 19. M te bo° B bodhi kalpa° BM °dānehi naro°. — 20. B °buddho çā° M °buddha çā° B °pasa dā°.

दानशीलं परिगृह्य बोधिसत्त्वा महायशा ।
दानं शीलं च प्रज्ञां च वर्णयन्ति महर्षिणां ॥
बुद्धान दानं सुगतेन देशितं
अनोमव्यायेन अनोमबुद्धिना ।
5 तादृशं सुगतमनुस्मरन्तो
निरामिषां को न लभेत प्रीतिं ॥

इदमवोचद्भगवां सदेवमनुष्यासुरलोको भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

समाप्तं वज्रबुद्धसूत्रं ॥

महार्थं धर्मसंभारं महाजनहितावहं ।
10 महावस्तु महाज्ञानं भदन्तसुगतेन हि ।
सर्वसत्त्वानां हिताय संबुद्धेन प्रकाशितं ॥
ये च देशेन्ति सद्धर्मं शृण्वन्ति ये च देशितं ।
सर्वे ते अधिगच्छन्ति निर्वाणपदमच्युतं ॥
सर्वंददस्य पुर जातिरभूषि सिद्धा
15 आचारदानदमवैरमतीहितैषी ।
संविघ्नरूपचरितो तदभूषि शक्रो
मा चावयिष्यति ममैष इतो स्वस्थानात ॥
सो निर्मिणित्व नरकं सर्वंददस्य तस्य
ये दानशूरगुणवां प्रपतन्ति अत्र ।

2. M °varṇayaṁti°. — 3. B buddhā ca dā° M buddhāya dā° B °taṁ anomanāya° M °taṁ anopanopena anomabuddhitāṁ | . — 5. M taṁ tādṛ° anusmarāṇo ni° B °nirāmiṣāṁ kā na labhate prītiṁ ‖ M °labhateya prītiṁ ‖ .

7. M idamm a° gavān sade° bhāṣanaṁdeti ‖ . — 8. M iti çrīmahāvastuavadāne bu° B °ddhakaṁ sū° M °traṁ samāptam ‖ . — 9. M mahārthaṁ dha° B °haṁ ma°. — 10. M °bhadaṁnte sugaṁtena hi ‖ hitāya lo | khitaṁ sarvaṁ hitāya sarvasatvānāṁ hi | tāya lekhitaṁ hitāya sarva°.

11. B sarvasarvasatvānāṁ | hitāya sarvasaṁbu° M sarvasatvānāṁ saṁbuddhena hitāya na pra°. — 12. B ye ca deçanti sa° M °ddharmmaṁ çṛṇvaṁti ye ca deçitaṁ | . — 13. M °gacchaṁti ni° B °cchanta ni°. — 14. B siddhaṁ sarvaṁdada puriñnajātir abhūṣi āryānedam vīrataraṁ jagati° M siddhaṁ sarvaṁ ca daṁdaṁ ca parijāti ca bhūṣi ca ‖ ācāryān edam eva taṁ tatraraṁ jagatihite pi ca ‖ B °tmhi saṁ°.

16. M saṁvighna° B saṁvijñānarūpaca° shi | cakra mā cāvayiṣya° M °çakraṁ mā cāvara | yeṣyati maiṣa graṁ thānām ito ‖ . — 18. B so nimini° BM °kaṁ sddāya tasya ye° M °çūro gaṇavāṁ prapataṁti ‖ atha tat° B °prapattanti | atra so°.

संहृत्य वीर यत ते दुःखमेवरूपं
दानं निदानं सर्वसत्व सुखी भवन्तु ॥
शक्रो ब्रवीत्प्रमदामदनेन वीर
किं प्रार्थयेत् भगवतीसुखतां परत्र ।
सो [343a] ह्यब्रवीत् भगवतीपुरे नास्ति काय
प्रागेव खो भगवतीपुर अर्थिकेषु ॥ 5
यत्र न जानति जरां न च मृत्यु व्याधिं
न च . . . प्रियजनः प्रियविप्रयोगः ।
शान्तं निरालयं निरन्तरदुःखमोक्षं
प्रार्थयामि पदमच्युतं निर्वृतिं च ॥ 10
सो ह्यब्रवीत्परमदुष्करमेतज्ज्ञानं
बोधीविबोधनकं कामरतिप्रहाणं ।
निवर्तय मतं स्वकं जनयाहि छन्दं
कामसुखे विषमभोगसुखे च रम्ये ॥
शक्रासनं यदि भवे मम नित्यकालं 15
सर्वेषु कामरतिभिः न च विप्रयोगं ।
न त्वेव कामगुणसौख्यनिबद्ध बुद्धि
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
दिव्यानि मानुषसुखानि च यानि लोके
ये चेह जम्भि सुखास्ति सुखं समूर्ध्वं । 20
ते कल्पकोटिनयुता सुखितो भवेयं

1. BM so(M sau)hṛtya vīryavaṁ ta (B °ryavanta) duḥkham evaṁrūpaṁ sarvaṁ dānaṁ ni° B °rvasatvaṁ su° M °bhavaṁtu B °ntu ca°. — 3. BM °vīt ‖ praçadāmadanena vīra (M °mena vīro) kiṁ prārthayate bhagavatīṁ su° M °para‡ | . — 5. B sā hya° M so hyabravīt paramabhagavatipura na sti° B °t bhagavatipura na sti° BM °prāgeva sakho bhagavati puri(M °tisho ni)rarthakesho | .

7. BM °jānati jarā(M °ti narā) na ca mṛtyu vyādhiṁ na ca priyajanaḥ(M °jana) priya(M °ye)vi° M °yogo ‖ B °gaḥ çā°. — 9. M çāṁtā nilāraya niraṁtaraduḥ° B çānta nirālaya niranta° BM °mi padacyuti nibhā ca (M °bhā va) | .

11. BM °bodhivibodhanaṁ kāmarati(B °tiṁ)prahāṇaṁ | . — 13. B bantuṁ vivartta° M baṁtuṁ vibhartta ° sva janayāhi echaṁdaṁ kā° B °echanda kā° M °gasukhaṁ ca°. — 15. BM çakrāçanayavibhave(B °bhate) ma° M °nihitakā° B °laṁ sa° M °tibhir m° B °yogaṁ na°.

17. B °khyaviba° M °khyavibuddhe buddhiḥ ‖ sa° B °dhiṁ na vivartta°. — 19. M °sāmukhā ° ke ‖ yaṁ° B °jatmani° BM °khaṁ ūrddhaṁ(B °rddhaṁ) | .

21. BM °koṭi(M °ṭi)nayutā saṁ(M °sa)jñāta praṇidhiṁ(B °dhi) na viva°

सर्वज्ञताये प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
दुःखानि यानि च दृष्टानि च श्रूयते च
ये कल्पकोटिनयुतेषु बहुप्रकारं ।
ते दुःख कल्पनयुता दुःखितो भवेयं
5 सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
यावन्तरेण परमार्थविदू भवेयं
तावन्तरं यदि अवीचिगतो वसेयं ।
वीर्यं च मे न प्रतिसंहरणाय शक्यं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
10 . . . .
. . . . यच्च चान ।
भुञ्जेय अयोगुडं पिबेय विलीनलोहं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
पातालमध्ये निवसे वधकेभि सार्धं
15 खाद्ये शरीरं च पुनः पुन संजनेय ।
तद्दुःखं तादृशकमुद्वहितुं समर्थो
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
शरशक्तिवर्षं यदि वर्षयि तीक्ष्णधारं
सर्वं शरीरं यदि छिद्यति तं अशेषं ।
20 तद्दुःखं तादृशकमुद्वहितुं समर्थः
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥

2. BM °çruyate ca kalpeshu nayu(M °nayutra)te°. — 4. BM °khitā bha° B °jñatā praṇidhiḥ na ni° M °jñatā praṇidhi naṁ vivartta°.

6. BM vāraṇinaṁ pūrve cahaṁ (M °pūrvacahaṁ) parihareyaṁ hi varshakoṭiṁ yāvanta-(M °vaṁta)reṇa° B °vidu bha° M °vidur bhaveyaṁ ‖ tāvaṁdaraṁ° B °raṁ yāva avi° M °rigate vaseyaṁ vi°. — 8. B °pratisaha °kyaṁ | sa° BM °dhiṁ na vivarttayeyaṁ | yatra bāla(bāra) bhuñjeya a°.

12. BM °heya ca lohaṁ sarva° M °dhiṁ na vivartta°. — 14. B °madhyanivasema va-dha° M °madhya tivaseya vadha °khajja çarīraṁ punar va se janeyaṁ B °rīraṁ punaḥ na ca saṁjaneyaṁ tad duḥ°.

16. M ta duḥkha tādriçakaṁ udva° B tad duḥkha tādriçaṁkaṁ udva ° martha sarva° M °marthaṁ sarva ° dhiṁ na vivartta°. — 18. BM saṁ(M sa)ṛaktaṁ çakti° B °rshayi ti-kshṇadhāraṁ sa° M °cchidyati açesha du° B °cchijjapi açeshaṁ du°. — 20. BM duḥkhaṁ (M °khaṁ ‖) tādriçaṁ(M °çakaṁ) samu° B °martha sarva° M °marthaṁ sarva° B °ṇi-dhi na ni° M °ṇidhi na vivarttayeṁyaṁ ‖.

यदि गंगवालुकसमेषु करिय पूजां
बुद्धेषु पश्यहं अभेद्यमिममग्रबोधिं ।
तं तावद्दीर्घं भवं संसरितुं समर्थः
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
गर्भाशये यदि भवे सहकल्पकोटी
जातश्च जातिशतं छिन्नेय अंगं मे सो ।
तद्दुःखं तादृशं शरीरगतं सहेयं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
यानि च दुःखा नरके तथ तिर्यग्योन्यां
प्रेतमनुष्यकायेषु बहुप्रकारं ।
तं दुःखं सर्वं निपते यदि मे शरीरं
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
यावन्ति प्राणनयुता विनयेय बोधी
तावन्ति कल्पनयुतां नरके वसेयं ।
तं दुःखं तावचिरसुदहितुं समर्थः
सर्वज्ञताय प्रणिधिं [343b] न निवर्तयेयं ॥
नाहं पुनः इतो निवर्तयितुं समर्थः
एषो मे निश्चय कृतो जगतो हितार्थं ।
यावन्न प्राप्तममृतं परिपूर्णमाशा
सर्वज्ञताय प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
संनाह एष दृढ वज्रमयो संनद्धो
दाने दमे व्रततपे न मे चास्ति खेदो ।

1. BM °lukasamañyeshu ka° paçya(M °çyaṁ)haṁ labheyaṁ imam agra° B °dhiṁ na°. — 3. B na tâvad dî° M na tâva dîrghaṁ° BM °bhava saṁ° °ṇidhiṁ(M °dhi) ti nira°. — 5. B °mahatkalpa° M °koṭiṁ jâtaç ca° BM °çata khi(B °ta cchi)jjaya aṅgamaṁ |. 7. B duḥkha tâ° M duḥkhaṁ ca tâ° dhiṁ na vira°. — 9. M yâti ca° ka tathâ tiryyagyonibhyâṁ pretema° B °ka tathâ tiryagyobhyâṁ pre° BM °nushyanti ihe°.
11. M duḥkha sa° te ca yadi° kâyaṁ praṇidhiṁ na vira°. — 13. M yâvattaṁ prâ° B yâvataṁ prâṇanayutâ vineyayaṁ lo° M °nayutâṁ vineya loka tâvanti ka°. — 15. B °duḥkhâ tâvaciraṁ udva° M °duḥkha tâvaciram u° ṇidhiḥ nira°.
17. M mâhaṁ punar itâ nivartta° saha sa°. — 19. M yâvacca prâptam asya amṛ° B °ptam asya taṁ pa° M °jñajñâya praṇidhi na ni°.
21. M saṁtâha e° B °dṛdha ca jâmayo° M °çramaye sannaddha dâme dame vra° pe na sati° B °pe na me 'sti°.

सत्वान मोचयितु हं अपुनःभवाय
सर्वज्ञताये प्रणिधिं न निवर्तयेयं ॥
एवं निश्चितमती सुविनिश्चितार्था
बोधीनिबद्धहृदया विचरन्ति लोके ।
5 लोचितचक्रमिरिव पारगता समुद्रं
प्राप्नोन्ति बोधिं सबलं नमुचिं निहत्वा ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो यदा भगवां न्यग्रोधारामे पौरुषमात्रं वैहायसम-
न्तरीक्षे विविधविचित्राणि यमकप्रातिहार्याणि करोति यदा राहुरसुरेन्द्रो
वेमचित्री असुरेन्द्रो सुचित्तिन्द्रो असुरेन्द्रो अन्ये च षष्टिरसुरनयुतानि अनुत्तरां
10 सम्यक्संबोधिं व्याकरित्वा बहूनि च प्राणकोटिसहस्राणि आर्ये धर्मे प्रतिष्ठाप-
यित्वा आत्मना च श्रोतापत्तिफलं साक्षात्कृत्वा दृष्टस ो अविपरीतपर्ययो शास्तुः
शासने उत्थायासनातो येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा भगवतो पुरतो इमं
उदानं उदानयति ॥ लब्धा मे पुत्र सुलब्धा लाभा यस्य मे एतृशो पुत्रो द्विपदा-
नामुत्तमः सर्वगुणैरुपेतः । अमोहन्ते पुत्र सफलं चक्रवर्तिराज्यमपहाय महान्तं
15 च ज्ञातिवर्गं विजहित्वा अभिनिष्क्रमणं । अमोहं ते सफलं षड्वर्षाणि दुष्करं
चीर्णं अहो अमोहं ते सफलकृतेन बोधिः प्राप्ता । अमोहन्ते सफलं च धर्मो
प्रकाशितं यस्य ते सदृशो नास्ति सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सश्रमणब्राह्मण-
णीमये प्रजायां सदेवमानुषासुरायां ॥ ममापि पुत्र अमोहं सफलं च जीवितं

1. M satvāna mmūcayitūṁ ahaṁ punarbhavāya sarvajñatāya praṇidhi na nivartiyeyā. — 3. M °çcitam abhisaṁniçcitārtha bodhini° B °matiḥ su° °ārthaṁ bodhiṁ niba° °vicarati loke ‖ M °vicaraṁti loke ‖. — 5. M °pāraṁ samudra prāpanti bodhisabalaṁ° B °pnoti bodhisaṁvaraṁ namuñci ni°.

7. M °vaihāyase aṁtarīçve viviḍhavici° BM °roti | yadā° M °rāhulasurendro° BM°°ve-macitri(B °tri) ca sure° ndro anye(M °nye) ca shashṭi(M °shṭhi)r asuranyutāni anu-tta(M °nuta)rāṁ° M °ksaṁbuddho vyā° B °bahuni ca prā° M °ṇāni ārya dharma pra-tishṭhā° B °tānano ca çra° M °tkṛtā dṛishṭasatyā a° B °shṭasatvā a° M °rītapratyayā çāstuḥ çāsane utpāyāsanāto ye° °vāṁ tenāṁ° BM °naṁ udānaṁ udānayati ‖.

13. M lābhā me su° °sya me īdṛ° °dānam uttamo sarva° peto. — 14. M amohaṁ te pu° BM °phalā cakra° M °ya mahāntaṁ ca jñā° B °nāṁ a°. — 15. B amohaṁ | te sa-phalaṁ sha° M °shaṭ varshā° °raṁ īrṇaṁ° °haṁ ta sa° BM °phalākṛ° M °bodhi prā-ptāḥ a°.

16. M amoha te sapha° °dharma prakā° BM °çitaṁ | yasya° B °te saṁdṛço nāsti saṁdevake lo° M °çravaṇabrāhmaṇake brāhmaṇike prajā° B °hmaṇavaṇīpa° M °shāyāṁ surāyāṁ ma°. — 18. B °pi yatra° °sya me me vishayo e° M °sya me vishaye sadṛço pu° sarve loke° B °sa loke° M °nāṁ agre

यस्य मम विषये एदृशो पुत्रो उत्पन्नो असदृशो सर्वलोके देवमनुष्याणामग्रो ॥ साधु पुत्र सर्वलोके अर्थसमहितैषी अनुकंपको अनुकंपामुपादाय ममापि पुत्र अनुकम्पामुपादाय यावतकं कपिलवस्तु वासं वसितुकामः तं देवसिकं राजकुले भुंजेति ॥ अधिवासये खलु भगवां तूष्णीभावेन ॥

अथ खलु राजा शुद्धोदनो भगवतो तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा हृष्टो प्रीतो सौमनस्यजातो संहृष्टो भगवतः [344a] पादौ शिरसा वन्दित्वा त्रिष्कृत्वं प्रदक्षिणीकृत्वा येन भिक्षुसंघं तेनांजलिं प्रणामयित्वा प्रक्रामि ॥ अथ खलु राजा शुद्धोदनो तस्यैव रात्र्यात्ययेन प्रभूतं खादनीयं भोजनीयं प्रतिजागरित्वा कपिलवस्तुनगरं सिक्तसंमृष्टं कृत्वा अपगतरजं अपगतपाषाणशर्करकठल्लं मुक्तपुष्पावकीर्णं गन्धघटिकाविधूपितं चित्रदुष्यपरिक्षिप्तं विततवितानं ओसक्तपट्टदामकलापं याव च कपिलवस्तु याव च न्यग्रोधारामं अत्रान्तरे नटनर्तकऋल्लमल्लपाणिस्वरिका कुम्भतूणिका वेणुवंशस्वरशिक्षकशोभिकवेलुकनागकनाटकपंचवटुका देशे देशे स्थापिता यथा भगवतो महता राजानुभावेन महता राजऋद्धीयेन नगरप्रवेशो भवेया ॥

भगवां दानि अपरेज्जुकालो न चातिकाले न चातिविकाले मागधके प्रातराशे निवासयित्वा च प्रावरित्वा च भिक्षुसंघपुरस्कृतः भिक्षुसंघपरिवृतो दक्षिणेन शारिपुत्रो वामेन मौद्गल्यायनो पृष्ठतो आनन्दभिक्षु । ईर्योपराजिवं गच्छन्ति । हंसप्रदीनं बुद्धा भगवन्तो गच्छन्ति ॥ धर्मता खलु पुनर्बुद्धानां भगवतां नगरप्रवेशे

1. BM sādhū(M sādhu) putra arthasamahi* M *shi anukampakam upādāya mamā* M *yāvatakaṃ ka* BM *saṃ vasitu* M *maḥ ta daivasi* B *devasikaṃ rā* BM *kulaṃ bhuṃ*. — 4. M *gavān tūshṇī*. — 5. M *ddhodanto bhagavato tū* *pritisau* *ito bhagavato pādau çirasā vaditvā trishkṛitva prada*, B *shkṛitaṃ prada* BM *ghaṃ tenāñja(M *tenāñjaṃ)liṃ praṇamayi* M *prakāmi ||.

7. M *ddhodana tasyai* BM *tijāgaritvā kapilavastunagaraṃ siktasaṃmṛishṭaṃ (B *shṭa) kṛitvā apagata(M *gataṃ)rajaṃ* M *shāṇaçakaṃṭakaṭhallaṃ muktakusumāvakīrṇaṃ* BM *gandhaghaṭi(M *gha)ṭikāvidhūpitaṃ | citra(M *taṃ citta)dushyaparikshiptaṃ(B *pta) vitatavitānaṃ muktapaṭadāma(M *opaktaṃ dāmapaṭṭa)kalāpaṃ yāva ca (M *sacca) kapilavastuṃ yāva ca (M *stu yāvacca) nyagrodhārāma(M *rāmaṃ antrākshā ||) atrāntarā naṭanartha(M *takallara mallamata)kaṛi* M *pāṇisvarakā kumbhatūṇikā ve* B *veṇuvaṃçikā dvi* BM *bhiṭakhe * pañcabaṭukā deçe deçe sthāpitā(M *tā ||) yathā bhagavato(B *ta) mahatā rājā* M *riddhiyena nagaraṃ pra* vepāṃ || — 12. M bhagavān dāniṃ aparajjukāto na cātikālaṃ na cātivikālaṃ māgadhakā prātarāçe* BM *yitvā ca prāva(B *prava)ritvā ca bhikshusaṃghe puraskṛitaḥ(M *to) bhikshusaṃgha(B *ghaṃ)-parivṛi* M *çāṃpu* B *putra vāme* BM *mauṃgalyāyanāmapṛi* M *ānandabhi* BM *kshu dra*.

16. BM iryya(M *ye)pi rājakaṃ* M *echaṃti. — 17a. BM haṃ pradīnaṃ(M *dīnaṃ) bu* M *bhagavanto gacchaṃti | — 17b. M *bodhisattvāṃ bhagavatāṃ nagarapradeça

यदा भगवान्नगरं प्रविशति अश्वा ह्रेषन्ति हस्तिनः क्रोञ्चनादं मुंचन्ति मोरा नृत्यन्ति
कोकिला गुणगुणायंति अघट्टितानि वाद्यानि वाद्यन्ति पेडागतान्याभरणानि
रणन्ति । अन्धा चक्षु तन्मुहूर्तं प्रतिलभन्ति । बधिरास्तन्मुहूर्तं श्रोत्रं प्रतिलभन्ते ।
उन्मत्तकास्तन्मुहूर्तं स्मृतिं प्रतिलभन्ते । विपरीतका निर्विषा भवन्ति । ये जना
5 अश्राद्धा मन्दप्रसादास्ते दानि प्रतिसंविदिता भवन्ति ॥

अथ भगवां नगरं प्रविशति ॥ समनन्तरं भगवता कपिलवस्तुनगरद्वारे पादत-
ला उपक्षिप्ता तदियं महापृथिवी षड्विकारं कम्पे संप्रकम्पे संप्रचले संप्रवेधे पुरस्तिमं
उन्नमति पश्चिमकं ओनमति पश्चिममुन्नमति पुरस्तिमं ओनमति दक्षिणं उन्नमति
उत्तरा ओनमति उत्तरा उन्नमति दक्षिणा ओनमति ॥ भगवां दानि कपिलवस्तुं
10 नगरं प्रविष्ट अनुपूर्वे[344b]ण पितुर्निवेशनमनुप्राप्तः ॥ तेहि दानि कपिलवा-
स्तव्येहि शाक्येहि शाक्यां संनिपातेत्वा घोषणा कारापिता भवन्तो न केनचिद्राज-
भक्ष्याविचितव्यं त्वं भगवतः पुत्रो ति यो आविचिष्यति तस्य वधो दण्डो ॥

भगवां दानि नित्यकं राजकुले भुंजति ॥ अथ खलु महाप्रजापती गौतमी
राजानं शुद्धोदनं विज्ञापयति ॥ महाराज यदि एव अनुकूलं भवेया ततः भगवां
15 मम कुले भुंजेया ॥ राजा आह ॥ गौतमी एवं करोहि ॥ अथ खलु महाप्र-
जापती गौतमी येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा

yadā° BM °raṁ viça(M °çaṁ)ti ‖ açvā hesanti ha° M °stino kroñcaçabdaṁ nādaṁti ‖ mārā nṛityaṁti kokilā bhuṇabhuṇāyaṁti | agha° B °daṁ mucanti | mārā nṛi ° yaṁti | agha° M °dyāni vādyaṁti pe° B °dyanti yetrāṇa ° ramanti ‖ M °ramaṁti ‖.

3¹. M aṁdhā cakshuṁshi tatmuhū° B andha ca° M °labhaṁti | . — 3². B °s taṁmūhū° M °labhaṁte u°. — 4¹. B utmattakās taṁtmuhū° M °labhaṁte | . — 4². M vishayīta ° bhavaṁti. — 4³. M °ddhā maṁdaprasā ° bhavaṁti ‖.

6¹. M atha khalu bhagavān nagaraṁ pravekshyaṁti B °pravekshyanti | . — 6². M samanaṁtaraṁ bha ° stunagare dvāre ṣāvadaṁtarā upakshiptāḥ tad i° B °dvāre ṣādatalā upakshiptā | tad idaṁ mahāpṛi° BM °ḍvikāraṁ kampe(M °mpe prakaṁmpe) saṁpraka-(M °kaṁ)mpe saṁpracāraṁ saṁpravedheyi(M °vedhati ‖) purastimaṁ(M °stimena) unnamati paçci(M °pacchi)mako onamati paçcimam u(M °maṁ u)nnamati(B °ti |) purastimaṁ onati dakshinam u(M °kshiṇaṁ u)nnamati(B °ti |) uttarā onamati uttarā (M °ti | uttaraṁ) unnamati dakshiṇā (M °ti | dakshiṇo) onamati ‖ . — 9. M bhagavān dāni ° vishṭho anupū°. — 10. B te dā° M te dāniṁ kapila° BM °vye(B °vyehi) çākyehi çākyā (M °kya) çākyehi yehi saṁnipatitvā° M °pitā | bhavaṁto na ke °syāvikshitavyaṁ | tva bha ° tre ti yo cikshipati ta ° dho daṁḍo ‖ B °dho daṇḍa bha°.

13¹. M °dā nityakaṁ ° kalaṁ bhuṁ°. — 13². BM °jāpati gau° M °vijñapayati ‖ B °vijñepayati ma°. — 14. M °ja yadaivaṁ anukulo bhaveyā tato bhagavān mama mū° B °veyā | tataḥ°. — 15². M °mitvā bhagavata pādau çirasā vaṁditvā yena bhagavāṁs tenāṁ ° gavaṁtam e°.

येन भगवांस्तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ अधिवासयतु भगवां श्वेतनाये भक्तेन स्वके निवेशने ॥ अधिवासयति भगवां तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु महाप्रजापती गौतमी भगवतः तूष्णींभावेनाधिवासनां विदित्वा प्रभूतं खादनीयभोजनीयं प्रतिजागरित्वा तस्यैव रात्र्या अत्ययेन स्वकं निवेशनं सिक्तसंमृष्टं कारापितं चोक्षपट्टदामकलापं मुक्तपुष्पावकीर्णं धूपितधूपनं । भगवतो महार्हं आसनं प्रज्ञपितं यथोपकं च भिक्षुसंघस्य ॥ अथ खलु भगवां कालमेव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय भिक्षुसंघपुरस्कृतो येन प्रजापतीये गौतमीये निवेशनं प्रविष्टो । निषीदि भगवान्प्रज्ञप्त एवासने यथासनं च भिक्षुसंघः ॥ अथ खलु महाप्रजापती गौतमी स्वहस्तमेव प्रभूतेन खादनीयभोजनीयेन बुद्धप्रमुखं भिक्षुसंघं संतर्पयि संप्रवारयि ॥ भगवां दानि यं कालं भुक्तधौतपाणिरपनीतपात्रो भिक्षुसंघो च ततो भगवां महाप्रजापतीगौतमीये अन्तःपुरिकानां च अनुपूर्वीयधर्मदेशनां प्रणामेति । यत्तद्बुद्धानां भगवतां अनुपूर्वीयधर्मदेशना । तद्यथा दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां ॥ प्रसीदि महाप्रजापती गौतमी प्रसन्नचित्ताय पुनः भगवां चत्वार्यार्यसत्यानि प्रकाशयति । दुःखं दुःखसमुद-[345a]यं दुःखनिरोधं मार्गं ॥ महाप्रजापतीये दानि गौतमीये तत्रासने निषण्णाय विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं ॥

राज्ञो दानि भगवतो छायाये स्पृष्टः । तस्य दानि सर्वरोमाणि हृष्टानि सर्वगात्राणि प्रक्लिन्नानि सर्वशरीरं च प्रीणितं । भगवतः छायाये निषीदित्वा

1. BM °çuentanâ° çane n°. — 2¹. B °yati ‖ bha° M °gavâṃ tûshṇî°. — 2². M °bhagavato tûshṇîbhâ° B °dhivâsanaṃ vi° BM °ditvâ tasyaiva (M °vaṃ) râtryâ prabhû° M °khâdanîyaṃ soja° ktasaṃmṛshṭaṃ° B °ktasammṛshṭaṃ°. — 5. M °pitaṃ ‖ yayopa° B °sya a°.
6. M °gavâṃ kâlyaṃ eva nivâsayitvâ° BM °jâpatî gau° B °mîye nive° M °vishṭo B °shṭo nishi°. — 8¹. M nishidi ‖ bha° B °di ‖ bha° thâsanaṃ ca bhi°. — 8². M °jâpati gautamî svahastam evaṃ prabhûtenâna khâdanîyena bho° B °khâdanîyaṃ bho° M °ppayi saṃpracârayi ‖. — 10. M bhagavân dâni° bhuktaṃdhautapâṇi apanîtapâtraṃ bhi° ghe ca ‖ tato bhagavân dâni yaṃ kâlaṃ bhuktadhautapâṇi apanîtapâtra bhikshusaṃgha ca ‖ tato bhagavân mahâ° B °jâpatigautamîyaṃ antaḥ° M °mîyaṃ aṃtaḥpurikânâṃ ca anupûrvâ ca dha° B °kânâṃ cam anu° M °praṇameti ‖.
12¹. M °purvâya° BM °deçanâṃ ‖. — 12². BM °vipâkakathâṃ pra°. — 13. B °sîdimâṃ mahâ° M °sîditeṃ ‖ mahâgau° nnacittâ ca pu° gavâṃ ca° B °tvâryasatyâ°. — 14. B °rgaṃ ma°. — 15. M prajâpatiṃ dânîṃ gau° B °patî dâni gautamî yat tatrâ° ṇṇâya vilajaṃ°.
17¹. M râhulâṃ dânîṃ bha° chhâyâyâṃ pratishṭho ta° B °chhâyâyî spṛshṭaḥ ta°. — 17². B °dâni sarvalomâṇi hṛ° gâtrâṇi praklinnâni sa° BM °riraṃ ca prasitaṃ ca bha°. — 18. M bhagavato chhâyâyâṃ nishidi° B °chhâyâyî nishi° M °bhagavato nimi° B °m anirmishaṃ°.

भगवन्तमनिमिषं निध्यायति ॥ राहुलो दानि मातरं पृच्छति ॥ अम्बे कहिं
पिता गतो ॥ यशोधरा आह ॥ पुत्र दक्षिणापथं गतः ॥ राहुल आह ॥ अम्बे
केनार्थेन दक्षिणापथं गतः ॥ यशोधरा आह ॥ वाणिज्येन गतो ॥ राहुल
आह ॥ किस्य दानि सो मम तातो न किंचिच्छोभनं प्रेषयति ॥ यशोधरा
5 आह ॥ पुत्र अविषेहि मार्गो विषमः । तद्यदि आगच्छति तदा स्वयं आनयि-
ष्यति ॥ राहुलो आह ॥ अम्बे किं एष श्रमणको मह्यं प्रातिको भवति । न
कहिंचित् मम एदृशो मनो निपतति यथायं श्रमणो । मन्यामहं इदानीं मे
सर्वहृदयं हरति । तं नाहेतुकं श्रवण इमस्य श्रमणस्य मह्य इदानिं ईदृशं प्रेमं
अतिरिव (उत्पादितं) यथा नान्येषां श्रमणानां । तन्मन्यामहं पिता च सो मम ॥
10 सा दानि यशोधरा आह ॥ पुत्र न एषो तव पिता ॥ राहुलो दानि मातुः
स्तनकाष्ठिकाय याचति ॥ अम्बे प्रव्रज्यां मे आचिक्षाहि को मम एष श्रमणको
भवति ॥ तस्या यशोधराये प्रेमस्नेहेन हृदयं परिपीडितं । पश्यति किं से करि-
ष्यामि । यदि ताव आचिक्षिष्यं वधो दण्डो । अथ दानि नाचिक्षिष्यं एको मे
पुत्रो परिवंचितो भविष्यति । जाने किं भवतु आचिक्षिष्यं अहं ॥ कामं खलु मे
15 शाक्या तीक्ष्णेन शस्त्रेण अंगमंगानि छिन्देन्सुः संप्रदालेन्सुः न त्वेव राहुलशिरिस्स
एकस्य पुत्रस्य नाचिक्षिष्यं ॥ कामं खलु मे शाक्या कायं तीक्ष्णेन शस्त्रेण वद्धप-
ट्टिकायं पाटयेन्सुः न त्वेवाहं राहुलशिरिस्स एकस्य पुत्रस्य नाचिक्षिष्यं ॥ कामं
खलु मे शाक्या कायं तीक्ष्णेन शस्त्रेण कहापणमासिकं पि छिन्देन्सुः न त्वेवाहं

1[1]. M °dânim mâ° B °mâtalam pṛi°. — 1[2]. M °gato ‖ pu°. — 3[2]. M °gataḥ ‖. — 3[3]. M râhulo âha ‖. — 4[1]. M kasyedâni ° tâtena kim° BM °cit çaucakam pre°. — 4[2]. B °yahi mâgo vi° M °mârgo vi°. — 5[2]. B °di âgachati tadâ° M °gacchati ‖ tadâ sva-yam ânayishyati ‖.

6[1]. B °kim deva çra° M °kim deva çravaṇa ° ibhagati ‖ B °vati na°. — 6[2]. M °t mama sadṛi ° çravaṇa B °çramaṇa ma°. — 7. M °nyâmahe ‖ idânim me° B °ham ‖ i ° rati tam°. — 8. M tan nâhetuka eho mama i° B °hetuka saha mama i° M °çravaṇasya ° nena idṛi° BM °riva yathâ ° nâm ta°. — 9. M ta manyemaham° BM °pi te yâme mama ‖. — 10[1]. M °dâni ya°. — 10[2]. M °lo çani mâ°.

11. M arye atra ° la ka mamaiya çravaṇeko bha°. — 12[2]. BM °mi ya°. — 13[1]. M °tâvad âcikshaham vadho° B °cikshaham vadho°. — 13[2]. M athedânim nâ ° evakam me pu°. — 14[1]. M °âcikshi° BM °ham kâ°. — 14[2]. M °gâni echiṁdetsuḥ sam° B °ndetsuḥ sam° BM °letsuḥ na tvevu(M °tvaiva) râ° M °çirasya sva ° nâcikshishyam.

16. M °çakyâ tîkshṇe° B °kshṇena vaddhapaṭikâ° M °vaddhapaṭikâyam pâṭayetsuḥ na tve° B °nsuḥ ‖ na tve° M °tasya çirasya svakaurakasya putrasya nâcikshi°. — 17. M kâmam ‖ khalu me çâkyâ khalu me çâkyâ kâyam° BM °kshṇena ça° M °ṇa kahâṇena râçikam vicchiṁdetsuḥ ‖ na caivâ° B °cchiṁdetsuḥ ‖ na caivâ M °çirisya sva ° nâcikshi°.

राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाचिक्षियं ॥ कामं खलु मे गाथाः काये अपि चि[355b]त्रगतानि पठेयुः न त्वेवाहं राहुलशिरिकस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाचि-क्षियं ॥

अथ दृष्ट्वा आगतं तं गणवरपरिवारितं पुरुषसिंहं ।
मीलितविगतः अभिमनो निध्यायति राहुलो सुगतं ॥
करण्डकोरणयनां अंजनपूरेहि मुदितनयनेहि ।
मातरमवलोकयन्तो निध्यायति राहुलो सुगतं ॥
तं दृष्ट्वा उपनिषण्णं गणवरपरिवारितं पुरुषसिंहं ।
वत्सो इव क्षीरपको उपागमे येन संबुद्धो ॥
सो च मुदितो नरोत्तमो निषण्णो .... सुगतच्छायायां ।
आमन्त्रयति जननीं सुखं श्रमणस्येयं छाया ॥
बहुका शाक्यकुमारा दृष्टा मया नता दशसु दिशासु ।
आभरणभारभरिता नो मह्यं मनं प्रसीदेति ॥
यथेमं काषायधरं दृष्ट्वा तूर्णं प्रीणाति मे गात्रं ।
भाषन्तं मधुरवचनं स्फुलान प्रीणितं मे गात्रं ॥
जालमृदुहस्तपादो समन्तप्रासादिको सुदर्शनियो ।
प्रेक्षन्तो पि नंदाम्यहमसेचनकदर्शनो खु अयं ॥
तुष्टो भवामि दृष्ट्वा गच्छन्तं दूरतो कनकवर्णं ।
प्रतिगच्छन्ते तु अहं दुःखितो भवामि अभावेन ॥
पश्यन्तो नाहेतुकं मह्यं यमसंस्तवं कनकवर्णं ।

1. BM °kyāḥ kāyaṁ a(M °yaṁ khalu m)pi lila(B °lla)gatāni kāpetsuḥ ‖ na caivāhaṁ rāhulaçilikha(M °çiri)sya sva°. — 4. B gāthā dṛç° M °gāthaṁ dṛç° BM °āgataṁ guṇa° M °siṁhaṁ vivāritaṁ purushasiṁhaṁ | — 5. M *omet les lignes 9-11*. B vilitavi ° dhyā-yati rā°.

6. B °keranayanaṁ añjanapurehi mattanayanehi mā°. — 8. B °guṇapari ° haṁ vatsa°. — 9. BM °kshīravako ° ddha so°. — 10. BM °sharṇṇa sugatacchāyaṁ(B °yaṁ ‖).

11. M āmaṁtrayati jananī sukhaṁ çravaṇa° BM °echāyā ba°. — 12. BM °huke(M °keçāṁ) çākya ° dṛshṭvā ma ° daçadiçāsu ‖. — 13. BM °ritā na mahyaṁ°. — 14. BM pa-thāyaṁ kā ° rṇṇaṁ praṇeti me gātraṁ bhā°. — 15. M bhāshaṁtaṁ ‖ madhu° B °dhu-raṁ na° BM °naṁ mu(M °su)khena praṇītaṁ me°.

16. M °stapādā samaṁtaprā° BM °rçaniyo pre°. — 17. B prekshyanto pi nandayāpi me° M prekshaṁto di naṁdayāpi me° BM °canako darçano khu ayaṁ(M °naṁ) tu°. — 18. BM °mi | dṛshṭvā āgacchan(M °echaṁ)taṁ dū° ṛṇṇaṁ pra°. — 19. B °gacchanto haṁ duḥ° M °gacchaṁte haṁ duḥ° BM °mi | abhāya pa°. — 20. M paçyaṁto nāhe° B paçyantaṁ nā ° hyaṁ yaṁ asaṁ° M °hyaṁ yaṁ asaṁstavaṁ° BM °rṇṇaṁ sa°.

सहदर्शनाद् . . . . . धतिरिव मनं प्रसादियति ॥
मन्यामहं पिता मम आसा ततः तहिं तहिं जातीषु ।
आसीद्मम अनघको तथा ह्ययं प्रीणयति गात्रं ॥
आचिक्षे मह्यं जननि यदि ते दृष्टं श्रुतं पि वा पूर्वं ।
5 कस्यार्थाये मम सो धतिरिव चित्तं प्रसादेति ॥
तस्य वचनं श्रुणित्वा स्वकस्य पुत्रस्य भाषमाणस्य ।
उष्णमिव निश्वसन्ती राहुलमाता ततो अब्रवीत् ॥
परिदह्यते मे हृदयं परिपृच्छति वाचाय मधुराय सो ।
न शक्यं राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य आख्यातुं ॥
10 कामं खु मह्यं कायं छिन्देन्सुः सुनिशितेन शस्त्रेण ।
न शक्यं राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य आख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं कायं शाका वध्रपट्टिकायं पाटेन्सुः ।
न शक्यं राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य आख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं कायं कहापणमात्रिकं पि छिन्देन्सुः ।
15 न शक्यं राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
कामं खु मह्यं काये शाका अपि बिलशतानि पाटेन्सुः ।
न शक्यं राहुलशिरिस्य स्वकस्य पुत्रस्य नाख्यातुं ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
कर्णिकारं व संकुसुमि[346a]तं सुवर्णवर्णं प्रसादनियं ॥

1. BM °rçanâd a(M °d i)ti° prasâdaya°. — 2. M manyâmahaṃ °jâtîyu B °tishu â°. — 3. BM âsi me çra° M °nuṣo çaṇtamo tathâ° BM °hyahaṃ pri°. — 4. BM âcikshya(B °kshyaṃ) mahyaṃ(M °hyaṃ pi) janani ya° B °taṃ pi câpûrvaṃ ka°. — 5. BM °yo mama atiriva(M °riya) cittaṃ prasâdanti(M °dayati) | .

6. M °svakasvakasya pu° bhâshyamâ° BM °ṇasya u°. — 7. B °çvasati râ° M °çvasantî râ° BM °mâtâ etad abhâshu(M °shi |) pari°. — 8. BM °pṛcchantaṃ(M °cchaṃtaṃ) vâcâya vâ madhurâya so (M °ya ço) çâ°. — 9. BM çâkyaka(B °kaṃ)nyâ râhulaçiri(M °rî)sya sva(M °svakaya)kasya pu°. — 10. M kâmeshu mahyaṃ kâyo kâryyapanamâṃ si kâyaṃ cchiṃdetsuḥ sunimitena çakreṇa B °hyaṃ kâryo kâyâ cchindetsuḥ su°.

11. M °çirisya sva°. — 12. B kâmâ khu me yaṃ kâyo va° M kâmesha ayaṃ kâyo va° BM °ddhapaṭikâyaṃ kâṭetsuḥ na°. — 13. BM na caiva(M °vaṃ) râ° M °çirasya sva°. — 14. B omet les lignes 13, 14. M kâmeshu mahyaṃ kâyo kâryâpaṇamâtraṃ kâyo cchiṃdetsu ||. — 15. M na caivaṃ râ°.

16. BM kâmeshu mayaṃ kâyo api billaçatâni kâṭetsuḥ(M °tsu) | . — 17. BM na caiva (M °vaṃ) râ°. — 18. M °pitâ yaç cainâṃ pradâd niçcara | esho te putra pitâ yaṃ paçyati dû° B °rṇṇaṃ ka°. — 19. M omet la ligne 19 et les lignes 1, 2 de la page suivante B °taṃ ca saṃku° suvarṇṇavarṇṇa | prasâdanîyaṃ ya°.

यस्यैषा शंखधवला भ्रमुकान्तर ऊर्णा दक्षिणावर्ता ।
एषो ते पुत्र पिता यस्यैषा प्रभा च निश्चरति ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
कालानुसारिसदृशं प्रवायंतं शीलगंधेन ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं । 5
हिमवां व शैलराजा प्रतिष्ठितं ध्यान चत्वारि ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
नाग इव हैमवन्तो अभ्युद्गत आर्यसंघस्य ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
सिंह इव दाढी बली विलोकयन्तं दशदिशासु ॥ 10
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
ऋषभो इव गोगणस्य परिवारितमार्यसंघेन ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
चन्द्रो व पूर्णमासी प्रभाय लोकं विरोचयति ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं । 15
सूर्यो व उदयन्तो अन्धान जनेति ओभासं ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
शक्रो व देवराजा पुरस्कृतो देवतागणेहि ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
ब्रह्मा व ब्रह्मलोके उदीरयति अद्भुतं घोषं ॥ 20
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।

1. B yasyesha çaṅ° lātramukhā° ṛṇṇā ca dakshiṇāvartto | . — 2. B °syaisha prabhā nicca°. — 3. BM °çyati dū° ṛṇṇaṁ kā°. — 4. BM kārāṇu° vāyati(M °tī |) çī°. — 5. BM eshā te° B °ṛṇṇaṁ hi°.

6. M himavāṁ ca çai° B °vāṁ ca çai° B °pratishṭhitaṁ° BM °tvāri e°. — 7. M °çyati dū° B °varṇṇa tū°. — 8. B °iva himavanto° M °iva himavaṁto abhyuṁgate āryyasaṁ°. — 10. BM °iva dāṭi bali(M °laṁ) viloketi daça°.

11. B °putre pi°. — 12. BM °bho ca go° vāritu ā°. — 13. M eshā te° çyati dūrataṁ ka° BM °ṛṇṇaṁ ca°. — 14. M caṁdro° BM °ṛṇṇamāsi pra° M °loke virocesi | . — 15. BM °ṛṇṇaṁ sū(M °su)°.

16. M suryyo ca u° BM °dayato aṁdhāna ja(B °jā)nati°. — 17. BM °ṛṇṇaṁ ç°. — 18. BM çakro devarā° M °to devagaṇehi. — 19. B °varṇṇa | . — 20. B °hmā ca bra-hma° M °lokaṁ draduru° dbhutagho°.

21. BM °ṛṇṇaṁ sā°.

मालावनं च संकुसुमितं षड्भिरक्षरेहिचिरागः ॥
एषो ते पुत्र पिता यो नगरवरं त्वां चापि ममं च ।
अवहाय निष्क्रान्तो अनपेक्षी ज्ञातिसंघस्य ॥
एषो ते पुत्र पिता यं पश्यसि दूरतो कनकवर्णं ।
5 शयने सुप्तप्रसुप्तां कण्ठकमभिरुह्य निर्यातो ॥
एतस्य देवता हि द्वारं विवरेन्सु लोकनायकस्य ।
शब्दं चान्तरहाये मा कोचि जनो शृणे शब्दं ॥
सो तत्र मल्लविषये आमन्त्रेसि छन्दकमासीनो ।
चूडा सा परिगृहीता आहर शुद्धोदनसकाशं ॥
10 आभरणा कण्ठकं च . . . उपनामय पृथिवीपाले ।
अभिवादनं च ब्रूहि मातुश्च ममं नरपतिं च ॥
अनिवर्तितं गमिष्यं कृतस्वकार्थंच आगमिष्यामि ।
लोहितभारविप्रमुक्तो पुण्यपेक्षो भवे लोके ॥
लोहितभारविप्रमुक्तो कृतस्वकार्यो जितक्लेशो ज्ञाति ।
15 गणां अनुकम्पमानो इह आगतो च कपिलवस्तुं ॥

राहुलो दानि मातुः सकाशातो श्रुत्वा एषो मे पिता ति ततः भगवतो चीवरकोणके स्थिहे आह ॥ अम्बे यदि एष मम पिता भवति [346b] अगारस्यानगारियं प्रव्रजिष्ये पैतृकं मार्गं अन्वेष्यं ॥ समनन्तरं राहुलो भगवतः चीवरकोणके संश्लिष्टः । ताहि दानि अन्तःपुरिकाहि रावो मुक्तो ॥ राजा दानि शुद्धोदनो

1. BM °naṁ saṁku° B °ṣaḍbhir akṣa° M °ṣaḍbhi la ° cirāgaḥ ‖. — 2. BM °vanaṁ(M °ra) tvaṁ ca mama ca ava°. — 3. M °hāyaṁti nishkrāṁto anape°. — 4. BM °ruṇaṁ ça°. — 5. M çayana su ° ptaṁ kaṁṭha° B °nirpāta |.
6. B °retsu lo° M °retsuḥ | lo° BM °ṣya ca°. — 7. M °cāṁtarahāya mā kvacijjane çrune çabdo B °cāntarayimā kocijjāne çrune çabde so°. — 8. B °tra mallaṁ vishayaṁ āmantresi | cchandakam asina bu° M °vishayaṁ āmaṁtrayeti ‖ cchaṁdakam asina bu°. — 9. BM buddhi parigṛhitābharaṇāni upanāmaye ça ° çaṁ ā°. — 10. BM ābharana kaṇṭhakaṁ ca upa ° pāle(M °lo) a°.
11. B °naṁ ca bruhi° BM °çca mama narapatiṁ(B °tiṁ ca) a°. — 12. M °taṁ mamishyaṁ kṛtaṁ svakārthaṁ ca ā° B °shyaṁ | kṛ° BM °shyāmi o°. — 13. M °bhāro vi° BM °çalyaṁ pu° M °kalotre bha° B °koçā o°. — 14. BM °bhāro kṛta ° jñātiga°. — 15. BM gaṇā ānukampya(M °anuṁkaṁpa)māno ihāgato kapi°.
16. M °ti tato bha ° çlishṭha āha ‖. — 17. M °esho mama pi° B °ti ‖ āgārasyā ° shye | pai° BM °shyaṁ sa°. — 18. M samanenaraṁ rā ° gavato ci ° çlishṭa tā° B °shṭaḥ tā°. — 19. M °dāni aṁtaḥpu ikahi rā°.

तं रवं श्रुत्वा भीतो पृच्छति ॥ कस्यैष पापको शब्दः महतो जनकायस्य निर्घोषा यादृशो सर्वार्थसिद्धे अभिनिष्क्रान्ते ॥ ततः अपरेहि आख्यातं ॥ देव राजकुमारो भगवतः चीवरकोणके संश्लिष्टो अहमपि प्रव्रजिष्यामीति ॥ राजा दानि शुद्धोदनो उत्कण्ठितो उत्कण्ठं उत्सृजति राजवंशो ॥ राजा दानि शुद्धोदनो प्रचण्डो यदा राजा प्रचण्डो तदा सर्वं शाक्यमण्डलं प्रचण्डं । एवं दानि क्रन्द- 5
न्तो वाश्यन्तो च एकोरोदनं वर्तति ॥ राजा शुद्धोदनो रोदित्वा अश्रूणि परिमार्जयन्तो येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ वन्दित्वा एकांसमुत्तरासङ्गं कृत्वा दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठापयित्वा येन भगवांस्तेनांजलिं प्रणामयित्वा भगवन्तमेतदवोचत् ॥ पर्याप्तं यं भगवां चक्रवर्तिराज्यमपहाय महान्तं च . . . . एको अभिनिष्क्रान्तो तत्साधु भगवं राजकुमारं अनुजानाहि यं न 10
प्रव्रजिष्यति मा अयं राजवंशो उच्छिद्यिष्यति ॥ भगवानाह ॥ चरमभविको महाराज एषो सत्वो कृताधिकारो वासितवासनो अन्येहि बुद्धेहि अभव्यो एषो गृहवासमध्यावसितुं । एतेहि एव स्कंधेहि परिनिर्वापयितव्यं ॥ राजापि शुद्धोदनो श्राद्धप्रसन्नो श्रद्दधाति भगवतो वचनं आह च ॥ यतो भगवानभिनिष्क्रान्तो ततो एकेहि अष्टाभि न शकितं किंचिद्राजकस्य अधिकारं कर्तुं न जातकर्मापि न 15
जटाकरणकर्मापि न कुण्डलवर्धनं । यदा भगवं राहुलेन अवश्यं प्रव्रजितव्यं तत्साधु भगवां आगमेतु सप्त दिवसानि सप्तमे दिवसे अभिनिष्क्रमणं करिष्यति तमेव से भविष्यति जातिकर्मं तमेव चूडाकरणं तमेव कुण्डलवर्धनं तमेव अभिनि-

1. M °çabdo maha° B °dṛçe sarvârthasiddho upanishkrânte | M °ddhe upanishkrânte. — 2¹. M °aparehi° BM °taṁ de°. — 2². M °bhagavato cî° ° shyâmi iti ||. — 3. M °dânim çuddhodano ro° (l. 6) B °to utkaṇṭham utsṛjyate râjavaṁçaḥ |. — 5. B °rodanaṁ va°.

6. BM °açruṇi° M °rjayanto ye° M °dau çirasâ vanditvâ ekâṁçam utta° B °ekâṁçaṁ uttarâsaṅgaṁ kṛ° M °jânumaṇḍalaṁ ° shṭhâpya ye° °gavantam e°. — 9. M paryyâpta yaṁ bhagavâṁ cakravartirâjyam avahâya mahântaṁ ca e° B °ntaṁ ca e° M °nishkrânto tat sâdhur bhagavân râhu° B °dhu bhagavâṁ râhu° °hi yo na pra° M °hi yena pravrajishyâmi mâ a° jayaṁ utsakshishyaṁti || B °ça utsidishyanti ||.

12¹. B caramabha° M °gṛihakatra° B °dhyâvasituṁ |. — 13¹. M etehi evaṁ skandhehi pa° B °dhehi etehi parinirvâpayitavyaṁ |. — 13². B râjâni çu° M râjâ dâni çuddhodano sârddhaṁ prasanno çraddadhâti bha° BM °naṁ || âha ca yato°. — 14. M °bhinikrânto tataḥ ekehi ashṭâbhiḥ na çakahi° B °nto | tato ekehi ashṭâbhiḥ ° jâtakarmâni na jaṭâkaraṇakâmâpi kuṇḍala° M °jâtakarmâni na jaṭâkaraṇako nâpi kuṇḍa°.

16. BM yadâ bhagavâṁ râ° M °hulenna atya° B °tyaṁ(?)ya *effacé après* avyaṁ(?)... pra° BM °vyaṁ | tat sâ° B °dhur bhagavâṁ â° M °dhu bhagavân âgamete ° se abhiniçramaṇaṁ kari° B °shkramaṇaṁ kari° BM °rishyâmi taṁ evaṁ me bha° M °eva âsu evaṁ cû° ° yaṁ ânu evaṁ ku° BM °naṁ tam evam abhi°.

क्षमयां ॥ अथ खलु भगवां राहुलमामन्त्रयति ॥ निवर्ताहि राहुल यथा ते आर्यको [347a] आज्ञापेति तथा करोहि ॥ राहुलः दानि भगवतो चीवरकोणका ओसृष्टो ॥

यशोधराये दानि राहुलं हस्ते गृहीत्वा अन्तःपुरं प्रवेशितो उत्सङ्गेन गृहीत्वा 5 निषण्णा आह ॥ पुत्र राहुल मा प्रव्रजाहि दुरभिसंभुणं नाम दानि पुत्र मन्यसि । एदृशानि काशिकसूक्ष्माणि वस्त्राणि धारेतव्यानि यथा इह राजकुले एदृशाहि महार्हाहि शय्याहि शयितव्यं यथेह राजकुले एदृशानि मृष्टानि भोजनानि भोक्तव्यानि यथेह राजकुले । अपि तु पुत्र राहुल प्रव्राजितेन भूम्यां तृणसंस्तरिके शयितव्यं वृक्षमूले शैय्यासनं चण्डालपुक्कसकुलानि पिण्डाय गन्तव्यं कुड्यप्रसन्नानां 10 मुखं निरीक्षितव्यं अपि याचमानं पि उच्छिष्टं भोजनं भोक्तव्यं । अपि कुम्भासीविष श्मशाना उज्झितपोटका आहर्तव्या अरण्यायतनेषु विहर्तव्यं । तत्र भैरवाणि शब्दानि श्रूयन्ति सय्यथीदं सिंहशब्दा पि व्याघ्रशब्दा पि भेरुण्डकशब्दा पि । त्वं च पुत्र राहुल सुकुमारो सुखोचितो राजकुले संवृद्धो त्वं च पुत्र संमर्जितको वीणावंशपणवमधुरं शब्दं शृणमाणो कथं ते रतिर्भविष्यति तं कुहं नाम संमुंशि-15 ष्यसि ॥ तत्र साधु पुत्र राहुल इह अन्तःपुरे पंचहि कामगुणेहि क्रीडाहि प्रविचारयाहि किं चानेन प्राव्राज्येन ॥ राहुल आह ॥ अम्बे न सो मम पिता महाराजकुले संवृद्धो ॥ यशोधरा आह ॥ एवमिदं ॥ राहुल आह ॥ अम्बे यो कोचित्सम्यग्वदमाणो वदे सो सुकुमारो परमसुकुमारो ति तस्यो यो मे पिता

1b. M °gavān rāhulam āmantraya° BM °ti ni°. — 1c. M °hulo ya°. — 2. M rāhulo dāniṁ bha° B °ṇako o° M °ṇako osṛṣṭho. — 4. M °dāniṁ rā° B °hula ha° M °niṣaṇṇo āha ‖ B °niṣaṇṇo āha ‖. — 5. B putro rāhu° BM °bhisaṁbhuṇa nāmā dāni ° si e°.

6. M edṛçani kāçi° B °kṣmāni vastrā° BM °dhāretavyāni | yathā ° rhāṇi çayyāhi (M °yyāni) çayitavyaṁ yatheha rājakule(B °le | api tu) edṛçāni mṛṣṭā(M °ṣṭāṇā)ni bhoja ° vyāni | ya ° le a°. — 8. M °pravrajitena bhūmyāṁ tṛṇa ° kṣamule çe ° pukkasaku° ya gaṁta ° nāṁ mukhaṁ nirīkṣitavyaṁ ‖ api yācamānāni ucchiṣṭhaṁ bhoja° B °api yācamānāpi ucchiṣṭaṁ°. — 10. M api kumbhavāsya çma° B °mbhavāsyo çma° M °çāvāṁ jhitacokā āhartavyā ‖ a ° viharttavyaṁ ta°.

11. BM °bhairavāṇi çabdāni çruyyanti(M °yaṁti) ‖ sayya° M °siṁhaçabdo pi vyāghraçabdo pi bheruṇḍakaçabdo pi tvaṁ° B °ṇḍakaçabdā pi tvaṁ°. — 13. M °kumārah sukhopita° B °khopito° M °vṛtto tvaṁ ca putra sammajji° B °tra sammajjitako° M °çruyamāṇo kathaṁ te rati bhavi° BM °kuha nāma° B °bhuṁjiṣyati ‖ M °bhuṣyati ‖. — 15. M °iha aṁtahpu° B °pamcahi paṁ ° krīḍama pravicārayati kiṁ cānena pravrajena ‖ M °krīḍama paricāraya kiṁ cānena pravraje |.

16a. B ambe tat so mama pi° M ambe tat samarpito mahā ° vṛtto ‖. — 17a. B ambe ye kaci sa samyagyada° M ambe ye keci samyakvadamāno vede so kumāro paramasukumāreti ‖ tat so yo çapitā° B °bhūmyā tṛ° M °mṛyāmitṛṇa° B °stankena çayati vṛi° M °ke-

न सो भूम्यां तृणसंस्तरिके शयति वृक्षमूले शय्यासनं कल्पयति कुलाकुलेषु पिण्डाय चरति उच्छिष्टानि भोजनानि भुंजति अरण्यायतने विहरति न सो पि नाम एवं सुकुमारो एवं सुखोषितो तेनापि अभिसंभुणितं तद्वयं नाभिसंभुणिष्यामः ॥ अपि च अस्मि कामानवहाय अगारस्मानगारियं प्रव्रजिष्यं अलब्ध्वा निर्वाणं प्रापयिष्यामो । अपि च अस्मि यत्र कोचि धृतिमां स्मृतिमां मम एवं तव नप्ताहि 5
अहमेव प्रव्रजियं अन्वेषं पैतृकं मार्गं ॥ यशोधरा आह ॥ पुत्रावश्यं प्रव्रजिष्यसि ॥ राहुल आह ॥ बाढं अवश्यं ॥ यशोध[347^b]रा आह ॥ नास्ति मोचो ॥ राहुल आह ॥ नास्ति ॥ यशोधरा आह ॥ परित्यजसि मम च आर्यकं च ज्ञातिवर्गं च ॥ राहुलो आह ॥ बाढं परित्यजिष्ये ॥ यशोधरा आह ॥ शृणु पुत्र यदि तावदवश्यं अगारस्मानगारियं प्रव्रजसि ततो षड्भिरिन्द्रि- 10
येहि सुसंवृतगुप्तद्वारेण विहरितव्यं भोजने च ते मात्रज्ञताये भवितव्यं । पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन भवितव्यं । आरब्धवीर्येण ते भवितव्यं । स्थानचंक्रमनिषद्यायोगमनुयुक्तेन ते विहरितव्यं । अपि मांसशोणितं ते पुत्र परित्यजितव्यं । न चैव बुद्धप्रज्ञप्तिशिक्षापदं अतिक्रमितव्यं । प्रज्ञप्तं च ते पुत्र भगवतो शिक्षापदं परिपूर्णं धारयितव्यं । अपि जीवितहेतोरपि ते पुत्र अस्ले- 15
तव्यं । अप्राप्तस्य निर्वाणस्य प्राप्तये सुसंवृतेन च ते पुत्र भवितव्यं ॥ तत्कस्य हेतोः ॥ आगच्छन्ति हि पुत्र स्त्रीमहल्लिका प्रासादिका दर्शनीया भगवतो पादवन्दीयो तेषां ते पुत्र मातृसंज्ञा उपस्थापयितव्या । आगच्छन्ति पुत्र स्त्रीकुमारीयो प्रासादिका दर्शनीया आभरणभरिता तत्र ते पुत्र छन्दो न करणीयो अपि तु ते

çeyati vṛikshamule çayyā ° lākulesha ° cchishṭhāni bho° BM °bhuñjati | araṇyā° B °nāma sukumāro eva sukhokhocitā te° BM °saṁbhuṇitvā tad va° M °nābhisaṁbhuṇishyāmi || B °maḥ a°.

3. M °vrajishye atya ° shyāmaḥ || : — 5. M °dyatra kvacid dhṛi ° mamaivaṁ ° jishyam anve°.

8[a]. BM °ni mama ca aryya(M °akāryyaṁ)kaṁ°. — 9[a]. M bāḍhaṁ tya°. — 10. M yadi putra çṛiṇu tāvad avatyaçyaṁ° B °jasi || tato° M °si tataḥ shaḍiṁdriyehi° BM °vṛittiguptā° M °viharatitavyaṁ bhojanena ca te mātṛijñātā°.

11. M °pararātrā jā° BM °yukto bho°. — 12. BM ālabdha° M °ryeṇa bha° BM °syaṁ sthā°. — 13[a]. BM sthānaṁ caṁ° M °kramaṁ nisha°. — 13[b]. M °tyajitavyaṁ |. — 14[a]. M mapcaivaṁ bu ° bhisharami°. — 15. BM °tra āsotavyaṁ apra°.

16[a]. BM °vṛittena ca°. — 16[b]. M °hetor āga°. — 17. B °cchanta hi° M °cchantar hi putra stri° BM °mahelikā prā° M °pādavaṁdiyo teshāṁ te mātṛiputra sa° B °shāṁ te pu mātṛi ° vyā ā°. — 18. M āgacchaṁti pu° B °gacchati pu° M °ṇabharitā° BM °cchando na ka° M °khānupaçyanā viharitavyaṁ || anamātmapaçyanā viharayitavyaṁ || ani° B °khānupaçyanā viharitavyaṁ | ani°.

पुत्र तस्मिं समये दुःखानुपश्यिना विहरितव्यं अनित्यानुपश्यिना विहरितव्यं ॥ यदि शक्नोसि पुत्र राहुल प्रव्रज्यातो चित्तं विनिवर्तयितुं ततः सप्रसादो भवाहि ॥

अथ खलु राज्ञा शुद्धोदनेन कपिलवस्तुनगरे आज्ञप्तिका दिन्ना । यत्तकं कपिलवस्तुस्मिं नगरे सामन्तं द्वादश योजनानि यत्किंचिद्गन्धं च माल्यं च पुष्पं च
5 चूर्णं च तं सर्वं समुदानयथ । यत्तका नटनर्तकल्लमल्लपाणिस्वरिका संनिपातेथ ॥

मनसा देवानां वचसा पार्थिवानां
अचिरेणाढ्यानां कर्मणा दरिद्राणामिति ॥

राज्ञो वचनमात्रेण तं नगरमलंकृतं शोधितं अपगतशर्करकठल्लं धूपघटिकावि-
10 धूपितं अवसक्तपट्टदामकलापं चित्रदुष्यपरिक्षिप्तं विततवितानं मुक्तपुष्पावकीर्णं ॥

. . . .

. . . .

किंकारणा विविधमाल्यभूषणा प्रथमयौवनधरीयो ।
शृंगाटके स्थितानि बहूनि प्रमदासहस्राणि ॥
प्रासादगर्भनिलया कुमारिका . . . . तदा आसि ।
15 मृगिका व त्वरितत्वरिता ओलोकनका निधावन्ति ॥
शुद्धोदनात्मजस्य पुत्रो बुद्धस्य राहुलो नाम ।
विजहिय . . . . भगवां राज्यं चवहाय प्रव्रजति ॥

1. BM °taṁ tataḥ(M °tato) aprasādaṁ bha°. — 3¹. B °rājño ça° M °rājño ça ° di-nnāḥ ‖ B °mā ça°. — 3². M °stasmin na ° maṁdaṁ dvā ° cid gaṁdha ca mā°. — 5. M °ṭanāṭakā ṛi° B °pāṇvarikāṁ saṁ° M °svarakā saṁ°.

6. B °devānām acireṇāḍyānāṁ ka° BM °rmaṇāṁ da°. — 8. B rājño vaca° BM °kṛi-taṁ ‖ ço° B °rkalakatha° BM °ṭikānidhūpitaṁ(B °taṁ ‖) avasa(M °vaça)kta° B °dusyaṁ-pari° M °kshitaṁ vitatavi° B °ṇyaṁ tada°. — 10. BM tadaho saptame divase gṛihadvāre pi maharghā(M °hārhā) dhūpadhūpāni uddhayate pi anuttarā saṁ(M °sa)myaksaṁbo-(M °bu)dhim abhisaṁbuddho ākāçagamanakāni ca purāṇi idānīṁ(M °nīṁ) vayaṁ kumāro abhinishkramato paçyishyāmaḥ(M °mo) ‖ gāthā ca malā vimalā caḍavikā pi tato vā(M °lā) cata vikopitaḥ ca(risiktasammṛ(M °saṁsṛ)shṭaṁ dhūpaṁ gehadvāra(M °re) nagara kiṁ anaghana(M °naṁ)kshatragṛihāṇi(M °ni) navakāni trikaikoṭrṇā janaya bhavi(M °bha-ri)tā dā(M °de)hā(348°)ni manujātiye nārīye vā(M °cā)ruṇyagatām atho(M °thrājño paṁ-(M °yaṁ)ca kiṁ°.

13. B °pāṭake sthi ° bahuni pra° BM °ṇi prā°. — 14. B °sāde garbhanilayā kumārikā addaçā mṛigikā ca tadā āsi mṛi° M °layā kalikā adriço mṛigikā ca tadābhāsi mṛi°. — 15. BM mṛigikā ca tvarita° M °lokanikā nidhyāvaṁti B °nti ça°.

16. BM °danātma ° ma vi°. — 17. B vijahiyahi bha° M vijahi sahir bhagavān rājyaṁ cāvahā° B °jyaṁ cāvahā ca pravrajiti pa°.

पटहानि च वीणायो वादेन्ति वरस्वरा प्रमुंचंति ।
आहन्यन्ति मृदंगा न चिरं निर्याश्यति कुमारो ॥
वल्लकिपरिवादिनीयो मधुरं गुमुगुमुन्ति वीणपरिघट्टिता ।
. . . . न चिरं निर्यास्यति कुमारो ॥
द्वीपिअजिनेहि विचित्रो सनन्दिघोषो रथो परिच्छन्नः । 5
अभिरुह्य रथं . . . . अभिमनो कुमारो निनिष्क्रमति ॥
कामस्वस्त्ययनानि पाणिघटसहस्रा अमितयशस्य ।
निनंदिसुः अयतो राजसुतस्य अभिनिष्क्रमन्तस्य ॥
एते अंशुकशिखरीजाता शाटकअम्बरकनिवस्ता ।
हस्तिस्कंधवरगता कुमारं निर्यान्तमनुयान्ति ॥ 10
एते अंशुकशिखरीजाता शाटककम्बलकनिवस्ता ।
विचित्रधुरधुरभरिता कुमारं निर्यान्तमनुयान्ति ॥
रथयुग्मयानयोजनं समाचितं शिरिदिवे विय पश्यन्ति ।
पुनः अश्रुपूर्णनयना राज्ञो अन्तःपुरिका दुःखिता ॥
चारुचकोरनयनो संप्रति नगरद्वारमनुप्राप्तः । 15
इन्द्रो च मरुहि परिवृतो अन्तःपुरिकाहि अमिताहि ॥
अयोधारामं गतं नरुत्तमं नायकं पुरुषसिंहं ।
उपगम्य कनकवर्णं नरुत्तमं राजन्ती पितरं ॥

1. BM padumani ca vipāṇāsānanti(M °ṇā vādaṁti) sva° B °mumcaṁ a°. — 2. B āhaṁyiṁyanti° M āhiṁyaṁti mṛdaṁgāni ca taṁ niryāsyati | ku° B °daṁgāṇa na ciraṁ niryā° māro ma°. — 3. B mallakiparivāṇīyo° M °vādanīyo madhukarīyo madhuraṁ gumugumuṁti ko° BM °ghaṭṭitāyo na vicārāṁ na(M °yo na cirān na) niryā°. — 4. B °ro dvī°. — 5. M dvipi ajini vi° B °ajini vi° BM °citrāṇi sanandi(M °naṁdi)ghoṣo ravo paricchinnaḥ (M °ricchaṁtā) a°.

6. BM °kumāro niṣkramato kā°. — 7. M kāmarakṣasvastipā° B °svastipāṇi° BM °sraṇi ubhaya(M °bhapa)yaçasya ni°. — 8. M ninaṁditeṣu agra° B ninandiṁsuḥ | agra° M °abhikramaṁtasya B °ntasya te°. — 9. BM te aṁçukaçikhalijātāṁ(M °jātāṁ) tasya ācaranta(M °raṁta)kā nivastā(M °catā) ha°. — 10. M °gaṇe kumāraṁ niryāta || anuyāṁti | B °ryātaṁ a°.

11. BM °çikhalijātā ajā(M °ṭā) āvanantaka(M °naṁtakā)nivastrā vi(M °citrā)citā°. — 12. B °dhuro bha° M °dhurā bharitā ku° BM °ryātaṁ anujāta(B °ti |). — 13. BM °yugā(M °yugya)yānaka samacitaṁ giridevi(M °vi)ye apavedi pa°. — 14. M punar açrupūrṇa nayana rājño aṁtaḥpu° B °nayana | rā° M °khita B °khitā vā°. — 15. B °cakāranayenā saṁ° M °koranayana saṁ°.

16. BM ia(M iṁ)dro ca ma °te aṁtaḥpu° BM °tāhi ayo°. — 17. B °gata naruttā° M °taṁ naratta° BM °haṁ u°. — 18. M °varṇena narotamaṁ rāhulo pi° B °varṇena naruttamāṁ rāhulo pitaraṁ va°.

वन्दति च उत्तमयशं यशप्राप्तो मृदुतलेहि जालेहि ।
शीर्षं परिमार्जते च नरर्षभो कुंजरपुत्रस्य ॥
किं राहुलभद्र फलिता नियमप्रेषा त्वं सकलचक्षुं ।
विजहिय भवान्तको भव क्षिप्रं स्पर्शेहि निर्वाणं ॥

5 भगवां दानि आयुष्मन्तं शारिपुत्रमामन्त्रयति ॥ प्रव्राजेहि शारिपुत्र राहुलं सकुटिको ते भविष्यति ॥ स्थविरो दानि भगवन्तं पृच्छति ॥ कथं भगवं प्रव्राजयिष्यं ॥ भगवानाह ॥ यथा शारिपुत्र आर्ये धर्मविनये प्रव्रज्या कुमारभूतस्य ॥ भणाहि अहं राहुलो बुद्धं शरणं गच्छामि धर्मं शरणं [348b] गच्छामि संघं शरणं गच्छामि । द्वितीयं पि अहं राहुलो बुद्धो मे शरणो अनन्यशरणो धर्मो मे 10 शरणो अनन्यशरणो संघो मे शरणो अनन्यशरणो ॥ अहं राहुलो यावज्जीवं प्राणातिपातात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवमदत्तादानात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं कामेहि मिथ्याचारात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं मृषावादात्प्रतिविरमिष्यं यावज्जीवं सुरामैरेयमद्यप्रमादस्थानात्प्रतिविरमिष्यं उपासकं मे धारेहि इमेहि पंचहि शिक्षापदेहि ॥ अहं राहुलो बुद्धं भगवन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजामि द्वितीयकं पि बुद्धं भग- 15 वन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजामि तृतीयं पि राहुलो बुद्धं भगवन्तं प्रव्रजितमनुप्रव्रजितो हमस्मि ॥ अहं राहुलो यावज्जीवं प्राणातिपातात्प्रतिविरतो वैरमणं श्रामणेरस्य शिक्षापदं यावज्जातरूपरजतप्रतिग्रहणशिक्षापदं धारयामि । इमे हि दश शिक्षापदानि ॥ स्थविरो दानि राहुलस्य केशान्योतारेत्वा प्रव्राजेत्वा दक्षिणेन हस्तेन

1. M vandati* BM *uttamayaçaṃ yaça(M *saṃçaya)matto mṛ* jālehi çi*. — 2. B mārjante* M *rjate caraṃ nararshabho kuñjalaputra* BM *putraṃ ki*. — 3. B kiṃ rāhu* BM *dra sphalitaṃ ni* B *prekshe saka* M *kshā sakaramaparupaṃ* B *paṃ vi*. — 4. BM *ya bhava bhavanta(M *vaṃta)ko sparça*. — 5[a]. M atha bhagavān dānim āyushmantaṃ çāliputram āmaṃtrayati ‖ B *ti pra*. — 5[b]. BM pravrajehi çā* hulakā kuṃḍi(M *kuṃḍi)yako*.

6[a]. M *dānim bhagavaṃtaṃ pṛ* BM *ti ka*. — 6[b]. M *gavan pravrajishyaṃ ‖ B *pravrajishyaṃ ‖. — 7[a]. M *çāliputra āyaṃ dha* BM *ayu bha*. — 8. BM *ti ‖ ahaṃ rāhula bu* M *saṃghaçara*. — 9. M *ddho me çaraṇo dharmo* BM *ghe me çaraṇo anaṇyaçaraṇo ‖. — 10. BM *prāṇātipātaṃ viramishyaṃ | yā dānāt pra(B *nān pra)tiviramishyaṃ | yā* M *cārād viramishyaṃ | yā* B *cārāt prativiramishyaṃ | yāvanmṛshā* shyaṃ | yāvajjī* M *surāmaireyamadyapramodasthā* BM *dhārehi ‖ i*.

14. M ahaṃ rāhulo buddhaṃ bhagavaṃtaṃ pravrajitam anupravrajito haṃ asmi ‖ B *dvitīyakaṃ pi ‖ bu* jitaṃm anu* hara asmiṃ ‖.

16. M *lo yāvajjīvaṃ prā* BM *pātān prativi* M *ṇaṃ çravaṇe* B *ṇaṃ çramaṇerasya çikshāpadaṃ | yā* BM *vajjīvaṃ rūparajatapra(B *prā)tigrahaṇaṃ çi*. — 17. B imehi daçehi çikshā* BM *padehi stha*. — 18. M *keçāṃçyavatāritā pravrājitvā da* B *otāritā pravrajo* M *ṇe hastena çālipu* B *maunigalyā* starake n* BM *çatasah |

शारिपुत्रो गृहीत्वा वामतो मौद्गल्यायनो तृणसंस्तरके उपविशेन्सुः ॥ एवं दानि भगवां कर्तव्य. . . . .

दिवि भुवि च विश्रुतयशं विनीतश्रमणश्रावकं विपुलप्रज्ञं ।
श्रावकयुगं दशबलो आमन्त्रये करकन्दिकरो ॥
तीक्ष्णा हि इन्द्रियाणि आज्ञास्यति राज्ञो इमं धर्मं । 5
प्रव्रजतु कुमारो सो कृतानुकारी भवतु मह्यं ॥
कालज्ञो शारिसुतो . . . . . लोकनायकं वचनं ।
प्रव्राजेमि कथमहं राजकुमारं मान्यतं जिनस्य ॥
लोकमनुकम्पमानो ब्रह्मस्वरो नायको समाख्याति ।
यथ आर्यधर्मविनये प्रव्रज्या कुमारभूतस्य ॥ 10
वामेन गृहेत्वा मौद्गल्यायनो दक्षिणेन उपतिष्यो ।
प्रव्राजेत्वा एतं तृणसंस्तरके उपविशेन्सुः ॥
सो वस्त्रकाणि सुवर्णसूत्रं च यस्य काये ओहरति ।
न भूयो घरे दुःखार्ता आर्ता चरन्ति दशबलस्य ॥
वारणचकोरनयनं माता पुत्रं विश्राम्यमानार्ता । 15
उत्सङ्गे स्थापयित्वा इमाहि गाथाहि अभ्यभाषि ॥
उत्तमप्रावारधरो अनुलेपनगन्धवासितशरीरः ।
दुःखरकं श्रामण्यं कथमनुभोचितेन त्वया ॥
नारीणां प्रमुदितवं चोलकखण्डा पर्वे खनित्वान ।

1. M eva dāniṁ bhagavān kartavya di° B °ttavyā di°. — 2. B °bhuvi va viçrute yaçaṁ | dvitīyagaṇe çrā° M °bhuvi çruyate yaçaṁ ‖ dvitīyemaṇe çrā° BM °prajñā çrā°. — 4. BM °yuga daça° M °āmantraya kara° B °ntra kara°. — 5. M tīkshṇohi iṁdrāṇi ā° B °hi indrāṇi ājñasyati | rā° M °ima dha° BM °rmaṁ pra°.

6. M pravrāja° B °vrajetu ku° BM °māraṁ kṛ° B °tu | mahyaṁ kā°. — 7. BM kālajño(M °jñā) tāni suto lo ° cā pra°. — 8. M °çirimātmajaṁ° BM °sya lo°. — 9. B °brahmāsvaro° M °ko so samākhyāti ‖ B °khyāti pa°. — 10. B pathāryaṁ dha° M yathāyaṁ va dha °jyā ca kumāraṁbhū° BM °sya vā°.

11. M vāmena gṛhītvā° BM °maudgalyā° M °tishyoṇa B °tishyena pra°. — 12. BM °vrājema(M °ma ‖) nā tṛ° M °viçāsuḥ B °çentuḥ ‖. — 13. BM esha bālaya-(M °lapa)trakāni° M °suvarṇaṁ° BM °ti na bhū°. — 14. B °ye caraṁ duḥkhārttā ārtaṁ sma° M °ye varaṁ duḥkhārtā ārtasvaranti° BM °sya vā°. — 15. B °yanā mā° M °yana mā° B °viçrāmyamānaṁ u°.

16. M utsaṅga sthā°. — 17. BM uttamaṁ pi laṁdhāmiadhara °pasaṅga° M °vira. — 18. M duçcaraikaṁ çrāmaṇyam styaṁtāmukhāvitena B °tena tva°. — 19. BM teṣāṇāṁ pra° M °muditaya volokha° B °ditavyā colakha° BM °paṭhavakam(M °kari)tvāna u°.

उच्छि[349ª]ष्टं भोजनं अपि राहुल कुब्जदासीये ॥
तुवं सुवर्णनूपुरो . . . . ।
उत्तप्तकांचनसवर्णो भ्राती तुभ्यं अभिरमेन्ति ॥
किन्तव पुत्र चरणेन श्रुत्वा तासां घोषं वीणानां ।
5 मधुरमंजुघोषाणां . . . . नकुलकानां ॥
न धारेमि इमस्मिं प्रावचने . . . . एहि पुत्र ।
प्रतिगच्छ पराङ्मुखो न हि सुलभं अच्युतं स्थानं ॥

राहुल आह ॥

यदि मातः केचिदुद्धटितद्वा मयापि तव गणयाहि ।
10 अहमपि हि क्षेमगमनो अनुगमिष्यं पैतृकं मार्गं ॥
निशिश्याति नापितो क्षुरं राहुलो च मणिचूडं मुंचेति ।
तदा अभिमनो . . . . . अनुस्मरन्तो द्विपदश्रेष्ठं ॥
दृष्टा च नं अभिमनं उद्युक्तं शासने दशबलस्य ।
तं प्रापुणाहि चिरं स्पृश निर्वाणं सुखं शान्तं ॥
15 ये ते पुत्रक धर्मा जातिं च जरां च वीतिवर्तेन्ति ।
तां प्रापुणाहि चिरं इति राहुलं अपि सो अवच ॥
तां शिरसिजसङ्घेयां आवर्जितनीलकण्ठसहवर्णां ।

1. B °vyaṃ | a° M °la kumbhadā° BM °sīye tvaṃ°. — 2. B tvaṃ suvarṇavapuro narorimahilikho u° M tvaṃ suvarṇavipulo naroriśahalikhā u°. — 3. B °balā nānutubya a° M °balā nāṃ nu tulya abhiramaṃti B °nti ki°. — 4. BM °putro a° B °trā ca nāsāṃ° M °trā ca tāsāṃ ghoṣāṃ vi° BM °nāṃ ma°. — 5. M °ṇāṃ ca hite ca naku° B °ṇāṃ hite ca nakulakānāṃ na°.

6. M ta dharmeṣi° B na dhameṣi° M °prāvaraṇena ehi° B °nena | ehi putra pra°. — 7. M pathigacchaṃ pāraṃ kiyena hi° B °ccha pāraṃ kyo na hi° M °surabha ya cyuta sthānaṃ ||. — 9. BM °ṭitojāo ma ° hi a°. — 10. BM °gaṃṣemi pai° M °mārga ni° B °mārgaṃ ni°.

11. BM °niçimati nā° M °ta kharaṃ rā ° ṇicaḍaṃ muñcati B °muñcati | . — 12. BM °no anu° M °smaraṃto dvi° B °çraṣṭaṃ dṛ°. — 13. B °ca naṃ avima° M °bhiṣanuṃ udyuktaṃ sayenasa va hareti dhigaṃbadasane da° B °kiaṃ sanayana no va hareti dhiganā sāsane da° BM °sya taṃ°. — 14. B °puṇehi° M °puṇehiṃ kahi ° ṇaṃ mukhaṃ çāṃtiṃ ete°. — 15. M ate pa° BM °dharmajā° M °vīthivartaṃti B °vartianti taṃ°.

16. BM taṃ prā° M °puṇehi° BM °hula api(B °āryikā avaca taṃ(M °naṃ)°. — 17. BM taṃ(M naṃ) çirasijā allekhā | avarṇṇikānte(M °khā avarṇakāṃte)hi sahalalāṃ u°.

उत्सङ्गेन गृहीत्वान मातात्र प्रतिक्षुपति केशां ॥
सा अश्रुपूर्णनयना यशोधरा धर्मवेगसंजाता ।
पुत्रं स्वं राहुलशिरिं अपनतकेशशिरं दृष्ट्वान ॥
तं अपनतगृहिलिङ्गं कुसरक्तं काषायप्रावृतं ।
मौद्गल्यानुपतिष्य प्रव्राजयि राहुलकुमारं ॥
स प्रव्रजितो ततो वै पुत्रो द्वात्रिंशल्लक्षणधरस्य ।
विहरति शिक्षाकामो उपतिष्यं निश्राय स्थविरं ॥
एवं त्वयि प्रतिरूपं यो त्वं श्रद्धाय प्रव्रजिताम ।
कामगुणेष्वनपेक्षो चरसे धर्मिष्ठमनो . . . ॥
शालीनमोदनं शुचि अनेकसूपरसव्यञ्जनोपेतं ।
भुञ्जित्व शाक्यकुले पितृकार्ये राहुलो चरति ॥
तमतिमिरपटलमथनं पुत्रं बुद्धस्य राहुलं नाम ।
सर्वाश्रवप्रहीणं वन्दय शिरसा च मनसा च ॥

अथ खलु यशोधरा राहुलमाता यदा भगवानन्तःपुरिकानां मूले भुञ्जित्वा ततः यशोधरा राहुलमाता तासां कोट्टिकानां गौरवेण पश्चिमके दिवसे येन भगवांस्तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा भगवन्तं सश्रावकसंघं शुचेतनाय भक्तेन निमन्त्रेति । अधिवासये भगवां तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु यशोधरा भगवतस्तूष्णीभावेना-धिवासनं विदित्वा हृष्टा प्रीतिसौमनस्यजाता संवृत्ता ॥ तस्या एव रा[349b]-

1. M °gena gṛhītvā ° paticchipa° B °pratīcchiyati ke° BM °çāṁ açru°. — 2. BM açru° B °rā dharmaṁ vegasaṁjātāṁ M °jātā. — 3. BM putrasya rā ° keçaṁ çiraṁ dṛṣṭvā ta°. — 4. BM tato pagalagṛhaliṁ ° raktakāshā ° takaṁ mau°. — 5. BM mauṇgalyāna(M °lyāva)patishya pravrāja(B °vraje)yi°.
6. BM °jito tataḥ putro(B °tra) vai drātriṁçalla(M °çala)kshaṇadharasya vi°. — 7. B °rati | çi° B °shyaṁ tiṣṭā°. — 8. M °paṁ yas tvaṁ çra° BM °jitvā kā°. — 9. M °shvanamekshā cara° B °pekshā cara ° ptamānasa çā° M °ptamānasya çā°. — 10. B °dana çu° M °lina odanaṁ çuci anakesuparavyaṁ° BM °taṁ bhuṁ°.
11. M °kiyamule° BM °uḍāya rā°. — 12. M °timilapaṭalamaçanaṁ° BM °traṁ | bu° M °nāmaṁ B °nāma sa°. — 13. M sarvaçravaṇapra° B °çravaprahīṇaṁ vanda° M °naṁ vandatha° BM °manasā | . — 14. M °khalu jaçodharā rāhulamātā yadā ° rikāṇāṁ mule bhuñjitvā tato yaço° B °sāṁ yashṭikānāṁ gau° M °gauravaṁna° BM °divasa ye ° yitvā bhagavanta(M °vaṁtaṁ) çrā° M °ghaṁ sucetanā° B °ghaṁ çucetanāya bhakte nima° M °nimaṁtreti | .
17¹. M °gavān tūshṇībhāvena | . — 17². B °gavantaṁ tūshṇī° M °gavaṁtaṁ tūshṇī° BM °hṛishṭa prī° M °saumanasjāto saṁ°. — 18. M tasyāṁ eva rātryātyayena prabhā° BM °bhojanīyaṁ praṇītena pratijāgaritvā bahūni(M °hunī) ca pratya° M °rupallarasa°

ञ्या आशयेन प्रभूतं खादनीयभोजनीयं प्रतिजागरित्वा वस्त्राणि च प्रणयप्रणीतानि
मोदकानि वर्णगन्धरसोपेतानि प्रतिजागरित्वा तस्यैव रात्र्यात्ययेन स्वकं निवेशनं
सिक्तसंमृष्टं कारापितं श्रोसक्तपट्टदामकलापं मुक्तपुष्पावकीर्णं विततवितानं भगवतो
महार्हासनप्रज्ञप्तिः कृता यथोपन्नं च भिक्षुसंघस्य ॥

5 अथ खलु भगवां तस्यामेव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय भिक्षुसंघपरिवा-
रितो ऽन्तःपुरं प्रविशति ॥ अथ खलु यशोधरा राहुलमाता नानाप्रकारैर्हि
वस्त्रैर्हि चामरैर्हि चात्मानमलंकृत्वा भगवन्तं परिविशति मोदकेन च भगवन्तं
प्रलोभयति यथैव नाम आर्यपुत्रः अगारमध्यावसेया न च भगवतो चित्तस्था-
न्यथात्वं ॥ अथ भगवां यं कालं भुक्तो धौतपाणिरपनीतपात्रो भिक्षुसंघो च ततः
10 भगवता राजा शुद्धोदनो महाप्रजापती गौतमी यशोधरा च राहुलमाता सप-
रिवारा धर्म्यया कथया . . . . संदर्शयित्वा समादापयित्वा समुत्तेजयित्वा संप्र-
हर्षयित्वा उत्थायासनातो प्रक्रामि ॥

भिक्षू दानि भगवन्तमाहन्सु: ॥ पश्य भगवं कथं यशोधरा सर्वालंकारविभूषिता
आत्मानमलंकृत्वा भगवन्तं परिविशति मोदकेन च भगवन्तं प्रलोभयति न च
15 चित्तस्यान्यथाभावो ॥ भगवानाह ॥ न हि भिक्षवः एतरहिमेव अन्यदापि एषा
यशोधरा सर्वालंकारविभूषिता आत्मानं अलंकृत्वा परिविशति मोदकेन च प्रलो-
भयति अथान्तरे एकशृंगजातकं पुनः कर्तव्यं ॥

भगवाननुत्तरं सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा तत्रैव बोधिमूले तृणसंस्तरके निषण्णो
पर्यङ्कमभिन्दन्तो प्रीतिसुखेन सप्ताहं आयति ॥ इह मया बोधिद्रुमे अयता प्राप्ता

M °ktamśrishtam° B °rāpitam | 6° M °tam āsaktapaṭṭa ° pam yuktapu° B °chānnaḥ pra°
M °jñapti kritā natopakam° B °tā tatopakam°.

5. M °garan kāya° B °kālasyai° M °ghaparivrito ntaḥpuram praviçati || B °ram pari-
viçati || .

6. M °hulasya nai° B °tmānam alam° M °trā bhagavantam pari° kena ca bhaga-
vantam pralobheti || apye° B °lobhayati | apya° M °putro agā ° seyo na ca°. — 9. B °vām
yan kālam° M °vām yat kālam° BM °bhuktam dhau° B °pir apanītapātra° M °nītapātryo
bhikshusangho ca || tato bhaga ° jāpati gau ° vāre dharma° B °vārā dharmā ka° BM °tha-
yā samda° M °tteyayitvā utthāyāsanāto prakrami bhi° B °krāmi bhi°.

13¹. B bhikshu dā° M bhikshuḥ dānim bhagavantam ā° BM °hamsuḥ || . —
13². M °vam kathan ° lamkārabhū ° trā bhagavantam pari ° gavantam pralobheti || na
ca° BM °nyathābhāvo || . — 15². M na bhikshavo etarhi evam anya° BM °dāpi eṣā yaço°
B yati yo atrā° M °lobheti ca atrāntare°.

18. M atha bha ° ttarā samya ° traiva bodhimule samstarike bhindyanto pri° B °ni-
sharṇṇo paryyamkam abhindanto pri°. — 19. M °drume anavarāgrasya jāti° B °gratām
prāpto saptā° BM °maraṇagrahaṇakāntā(M °kāmtā)rasya° M °paryyamkam kri°.

सप्ताहं पूर्णो संबोधिं बुधित्वा जातिजरामरणगहनकान्तारस्य पर्यन्तं कृतं । इह मया क्लेशमारो भग्नो देवपुत्रमारो भग्नो इह मम अपरिमितमसंख्येयप्रतिष्ठिता प्रणिधि समृद्धा । एकाहं बोधिद्रुमे अनवराग्रस्य . . . .

[सप्ताहपूर्णं संबुद्धो बोधिं बुधित्व] उत्तमां ।
आसन्नातो न उत्थेसि सर्वलोकस्य चेतियो ॥
देवकोटीसहस्राणि गगनस्मिं समागता ।
पुष्पवर्षं [356a] प्रवर्षेन्सुः सप्तरात्रमनूनकं ॥
उत्पलं पदुमं दिव्यं पुण्डरीकं मनोरमं ।
सहस्रपत्रं रुचिरं तत्र देवा प्रवर्षन्ति ॥
मारस्य दुर्मना आसि काष्ठेन लिखते महीं ।
जितो स्मि देवदेवेन शाक्यसिंहेन तायिना ॥
त्रयस्त्रिंशा च यामा च तुषिता ये च निर्मिता ।
परनिर्मिता देवा च कामधातुप्रतिष्ठिता ॥
लोहितं चन्दनं दिव्यं अगुरुं तत्र चम्पकं ।
दिव्या च पुष्पवर्षाणि अन्तरीक्षातो ओकिरे ॥
दिव्यं च रत्नचूर्णं अन्तरीक्षातो ओकिरे ।
अक्षमात्राहि धाराहि बुद्बुदं स्फटी इमं ॥
ब्रह्मकोटीसहस्राणि गगनस्मिं समागता ।
वर्षन्ति सूक्ष्मं चूर्णं हि दिव्यं लोहितचंदनं ॥
भूम्यां देवां उपादाय शुभाभासां स्वयंप्रभां ।

1. M °vinita saṃ°. — 3. M °drume agrahaṃ prāpto saptāhaṃ pūrṇaṃ saṃbodhi buddhitvā uttamo ā° B °grasya uttamā ā°. — 5. BM °nāto (M °nāno) utthesi sarvasya lo° M °cetiyo || B °tiye de°.
6. M °koṭisahasrāṇi gaganasmiṃ samāgatāḥ B °māgatā pu°. — 7. B °ṣetsuḥ | sa° M °ṣetsuḥ sa° trāṃ anunakaṃ || B °kaṃ u°. — 8. M utpalā padu° B °ramāṃ sa°. — 9. B °srapatrāṃ° M °patrā ruci° B °pravarṣetsuḥ | . — 10. M °āsi kaṃṭhena likhitaṃ mahīṃ | B °likhitāṃ mahīṃ | .
11. BM jitosmiṃ deva° M °siṃhasya tāyina || . — 12. B trayastriṃśā° M °yāmāśca tu°. — 13. BM parinirmitāde° M °vāśca kāma° B °tiṣṭhitā || . — 14. M °taṃ caṃda° tha caṃpakaṃ | . — 15. M divyāśca puṣpavarṣaṃ ca aṃtarikṣato ocire || B °ṣpavarṣāṃ anta°.
16. M °ca ratnacūrṇaṃ ca aṃtarikṣa ca ocire || . — 17. M °mātrehi dhārehi bu° B °dhārehi bu° trāṃ sphaṭi° M °sphaṭikaṃ imaṃ || . — 18. M °koṭisahasrāṇi gaganasmiṃ samāgatāḥ || . — 19. B °cūrṇaṃ di° M °ti puṣpacūrṇaṃ hi di° °lacandanaṃ || . — 20. BM bhūmyā devām upā° M °prabhāṃ || .

एषा परंपरा आसि देवताहि परिस्फुटा ॥
छत्रध्वजपताकाहि अन्तरीक्षं परिस्फुटं ।
करोन्ति पूजनां श्रेष्ठां संबुद्धस्य श्रिरीमतो ॥
आभा च विपुला मुक्ता बुद्धक्षेत्रं परिस्फुटं ।
5 भवाग्रलोकधातूयो अग्निशुभ्रा व तिष्ठति ॥
प्रशान्ता निरया आसि बुद्धरश्मिभि सर्वशो ।
प्रीतिभूता च अंगानि सर्वे च सुखिता अभूतु ॥
येषां नैरयिकं दुःखं परिक्षीणं तदनन्तरं ।
निरयेषु अविलाम देवेषु उपपद्यिषु ॥
10 संजीवे कालसूत्रे च तपने च प्रतापने ।
प्रशान्तो रौरवे अग्निर्लोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
अवीच्यामथ संघाते प्रत्येकनिरयेषु च ।
प्रशान्तो सर्वशो अग्निर्लोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
यावन्ता लोकधातुषु प्रत्येकनिरया अभूतु ।
15 प्रशान्तो सर्वशो अग्निर्लोकनाथस्य रश्मिभिः ॥
ये च तिरश्चानयोनीयं मांसरुधिरभोजना ।
मैत्राय स्फुट बुद्धेन न हिंसन्ति परस्परं ॥
छत्रध्वजपताकाभिः बोधिवृक्षो अलंकृतो ।
कूटागारेहि संछन्नो देवपुत्रेहि निर्मितो ॥
20 खण्डकान्तारका पि च शर्करसिकता पि च ।
समन्ता बोधिमण्डातो हेष्टा भूमी प्रतिष्ठिता ॥

1. B eshâṁ paraṁ° M eshâṁ paraṁparâm âsi de° BM °vatehi pari° B °sphuṭâ |. — 2. BM °rikshe pari° B °sphuṭaṁ |. — 3. M karoṁti jalatâṁ çre° B °nti jalenâṁ çreshṭâṁ maṁbuddhasya çrimato | M °sya ca çrimatâ ||. — 4. B âbhâya vi° BM °pulo mukto bu° B °sphuṭaṁ |. — 5. B °agniṁ çuṁgâ va tishṭetauḥ | M °agniṁ çaṁyâ va ti°.
6. B praçânta ni° M praçaṁta nilayâ âsi buddha°. — 7. B °aṁgânâṁ sa°. — 8. M °nairupikaṁ ° tadaṁtaraṁ |. — 9. B °dyiṭauḥ |. — 10. M °lasutre ° pratâpane || B °pratapane |.
11. B praçânta rau° M praçaṁtâ rau ° agniṁr loka° B °agniṁ loka°. — 12. M °ghâṭe pra°. — 13. M praçaṁtâ sa° B °agni loka°. — 14. M yâvaṁto lo° B yâvatâ lo° M °dhâtûshṭhu pra° B °abhûḥ |. — 15. M praçaṁto sa° B °agni loka°.
16. M °maruvirabhojanâḥ |. — 17. BM maitryâya° B °ddhena na hisanti° M °hiṁsaṁti pa°. — 18. M °kâmiḥ yodhivṛkshe alaṁkṛtâ ||. — 19. B kṛtâ° M °mitâḥ ||. — 20. B khâṇḍakakaṇḍarakâ pi ca çarkaraçikatâ° M khâṇḍakakaṇṭhakâbhiç ca çarkarâsikṛtâ pi ca |.
21. M samaṁtâ bo°.

रत्नामयीये भूमीये बोधिमण्डं परिस्फुटो ।
या नासि बुद्धक्षेत्रस्य देवपुत्रेहि निर्मिता ॥
देवपुत्रसहस्राणि धरणीये प्रतिष्ठिता ।
धूपमेत्तां गृहेत्वान पूजयन्ति लोकनायकं ॥
हेष्टा च धरणी सर्वा पद्मेहि च परिस्फुटा ।   5
जाम्बूनदसुवर्णाभ्या बुद्धतेजेन उन्नता ॥
ये चापि व्याधिदुःखार्ता वर्जेना अपरायणा ।
अरोगा सु[350b]खिता भूता बुद्धरश्मिपरिस्फुटा ॥
जात्यन्धा रूपा पश्येन्सु लब्धा चक्षु विशारदं ।
परस्परं चालपेन्सुः बोधिप्राप्तस्य तायिनो ॥   10
रागश्चाप्यपि च दोषो मोहश्च अन्तकीकृतः ।
यं कालं शाक्यसिंहेन प्राप्ता बोधि महर्षिणा ॥
प्रासादा च विमाना च कूटागारा मनोरमा ।
सर्वे ततोमुखा आसि बोधिसत्त्वस्य तायिनो ॥
यावन्तो बुद्धक्षेत्रस्मिं नरनारी च किन्नरा ।   15
सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्षिणः ॥
देवता देवपुत्राश्च देवकन्या च शोभना ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन नो पुरुषोत्तमः ॥
नागाश्चापीह गन्धर्वा यक्षा कुम्भाण्डराक्षसा ।
सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्षिणो ॥   20
दारका दारिका चैव शय्यायं अवरोपिता ।

1. M ratnâmayîvibhû ° dhimaṇḍe pa° B °dhimaṇḍa pa°. — 3. M °srâṇi ramaṇḍyaṁ pra° B °sthitâ dhû°. — 4. M °trâṁ gṛhitvâna pûjyanti lo° B °nâyaka | . — 5. BM °sarve padme°.
6. M °dgatâḥ ‖ . — 7. M °duḥkhârta parâyaṇâlanâya ca ‖ B °khârttâ apurâyaṇâ ahrâ. ‖ . — 8. M agârâ sukhitâ te bhûtâ buddha° B arâgâ sukhitâ te tu bu°. — 9. M jâtyandhâ rûpa paçyanti labdhâ ca çârigîladaṁ ‖ B °çyetsu labdhacakṣuṁ°. — 10. M °cârayetsuḥ bo° B °câlayetsuḥ bo° M °sya râyinaḥ ‖ .
11. B °py arasa do° M °py avasa de ° hayehamîtaki° B °çca manta°. — 12. BM °kâle câ° M °prâptaṁ bo°. — 13. M prâptâdâ ca vitânâ ca kirimdhe ca mano° B °nâ ca kiri-dhârâ ca mano°. — 14. B °tomukhâ° M °âsit bodhi ° yinaḥ ‖ . — 15. BM yato ca bu° M °kalatrenmim ° ca kiṁnarâḥ ‖ .
16. M °âsi ya ° rahinâ ‖ . — 17. M °çca devakanyâ ca°. — 18. M °âsit ye°. — 19. M °tha gandharvâ yakshâ kumbhâṇḍarâkshasâḥ ‖ B °kshâ kumbhâ câ°. — 20. M °âsi ya° B °yena bodhi maha° M °rshiṇâ ‖ .
21. M °caivaṁ çayyâpaṁ bhavarupitâm | .

ततोमुखा संस्थिहंसु येन बोधि महर्षिणो ॥
ये चाप्याभरणा दिव्या विशिष्टा रत्नामया ।
आवद्धा आसि देवानां सर्वे ततोमुखा अभू ॥
नागानां अथ यक्षाणां पिशाचराक्षसान च ।
5 अभू आभरणा सर्वे येन बोधि निरिंगिता ॥
देवानामथ नागानां यक्षाणां राक्षसान च ।
ततोमुखा विमानाभू येन बोधि महर्षिणो ॥
नूपुरा वलया चैव ये च वा पारिहारका ।
बोधिप्राप्तस्य बुद्धस्य येन बोधि निरिङ्गिता ॥
10 वर्णांजिता च निष्कानि कण्ठे हारा च शोभना ।
आवद्धका मनुष्याणां येन बोधि निरिङ्गिता ॥
मुक्ताहारा च आवद्धा चित्रा च मणिकुण्डला ।
अंगुष्ठिका मुद्रिका च येन बोधि निरिंगिता ॥
यावन्ति बुद्धक्षेत्रस्मिं सत्वधातू अचिन्तिया ।
15 जानन्ता च अजानन्ता येन बोधि निरिंगिता ॥
वाता च शीतला वाये मंजुगन्धा मनोरमा ।
समन्ता बोधिक्षेत्रस्मिं बोधिप्राप्तस्य तायिनो ॥
एकपुत्रस्मिं यं प्रेमं शुश्रूषा च प्रतिष्ठिता ।
मातापितॄणां इष्टस्मिं एवं आसीदनन्तरं ॥
20 यावन्ति बुद्धक्षेत्रस्मिं देवा नागा च मानुषा ।
असुरा च किन्नरा यक्षा सर्वे पश्यन्ति नायकं ॥

1. BM *mukharo saṁsthihensu (B *sthahaṁsi) ye* M *rshiṇâ ‖. — 2. B *çishṭo rata*, M *çishṭhâ ratanâyayâ ‖. — 3. M omet les lignes 3-10. B *nâṁ gâ sarve tena mukhâ abhâshi |. — 4. B *piçâcârâkshasânâṁ |. — 5. B câbharaṇâ * dhi liniṁriṁgitâ |.
6. B *kshânâṁ râkshasânâṁ |. — 7. B *rshiṇâ |. — 8. B *varayâ*. — 9. B *nilîṅgitâ |. — 10. B âcaraṁjano ca hastâ ca kaṁṭha hastâ ca çocanâ |.
11. M *manushyâ * nilîṁgitâ | B *nilîṅgitâ |. — 12. BM muktihâ* M *hârâçca â* ṇikuṁḍalâ |. — 13. BM aṁgushṭikâ bhadri* M *bodhiṁ nilaṁgitâḥ ‖ B *nilîṁgitâ |. — 14. M yâcaṁta buddhakshetresmi satvadhâtu aciṁtiyâ |. — 15. M jânaṁtâ ca ajânaṁtâ ye * nilîṁgitâḥ ‖ B *nilîṁgitâ |.
16. B vâtâya çîtala vâye maṁjâga* M *maṁjugaṁdhâ ma*. — 17. M samaṁtâ buddhakshetresmiṁ bo* B *smiṁ buddhaprâ* M *yinâ ‖. — 18. M *putresmiṁ yaṁ premaṁ çruçushâ* B *mnaṁ çruçushâ*. — 19. B pitṛṇâṁ ishṭasya e * âsica tada* M pitṛṇâ ishṭasya e * âsnaṁ tadanaṁtaraṁ ‖. — 20. M yâcaṁti buddhakshetresmiṁ * gâçca mânushâḥ ‖ B *gâ manushyâ |.
21. M *paçyaṁti tâyinâ ‖.

धूपनेत्रां गृहीत्वान सर्वे तेन सुखस्थिता ।
पूजेन्ति लोकप्रद्योतं [बोधिमण्डे प्रतिष्ठितं] ॥
अञ्जलीहि नमस्यन्ति गाथाहि च स्तवन्ति ते ।
पूजां करोन्ति बुद्धस्य बोधिमण्डे प्रतिष्ठिता ॥
सर्वे आसन्नं पश्यन्ति लोकनाथं प्रभंकरं । 5
[351a] न कश्चिद्दूरे संजाने व्याममात्रे यथा स्थितं ॥
न कश्चित्पृष्ठतो बुद्धं लोकधातूय पश्यति ।
सर्वदिशा हि बुद्धस्य समन्ता पश्यति मुखं ॥
वामदक्षिणपार्श्वेन न कश्चिल्लोकनायकं ।
संजानाति महावीरं सर्वे पश्यन्ति संमुखं ॥ 10
धूपनं बुद्धक्षेत्रस्मिं धूपितं च तदन्तरं ।
समन्ता बुद्धक्षेत्राणां सर्वेष कोटियो स्फुटा ॥
न शक्यं गणनां कर्तुं एत्तिया सत्त्वकोटियो ।
पश्यन्ता श्रियं बुद्धस्य ये बोधिमभिप्रस्थिताः ॥
तृणा च ये केचिदस्ति औषधीयो वनस्पति । 15
सर्वे ततोमुखा आसि येन बोधि महर्षिणो ॥
को इमां एदृशां धर्मां लोकनाथेन देशितां ।
श्रुणित्वा न सिया तुष्टो अन्यत्र मारपक्षिकात् ॥
न शक्या सर्वमाख्यातुं वाचाय अभिभाषतः ।
या श्रिरी आसि बुद्धस्य बोधिप्राप्तस्य तायिनो ॥ 20

1. M dhūpaṇetrāṃ gṛhe ˚ sarvato ca sukhe sthitā | B ˚tena mukha˚. — 2. M pūja-yaṃti lo˚ B pūjanti lo˚ M ˚dyoto nama˚ B ˚taṃ aṃja˚. — 3. B ˚taṃ aṃjalībhi nama-syanti | gā˚ M namasyanti caṃ aṃjaliṃ gāthābhiç ca stavaṃti te ka˚ B ˚stavanti te pū˚ — 4. M karoti buddhasya pūjanaṃ | yena bodhi pratiṣṭhāpya bodhima˚ BM ˚sthi-taṃ |. — 5. B ˚āsannā pa˚ M ˚āsanu paçyaṃti˚ BM ˚nātha pra˚. — 6. M ˚çci dūle saṃjñāne vyomamātre˚ B ˚ne vyāmamā˚. — 7. M ˚dhātūṣu pa˚. — 8. M ˚çya samantā darçati mukhaṃ | B ˚ntā mukha darçati |. — 10. B ˚jānanti ma˚ M ˚jānaṃti mahāvīra sarve paçyaṃti saṃ˚. — 11. M dhūpanaṃ˚ B dhūpana bu˚ M ˚kṣetresmiṃ ˚ taṃ tvadanaṃtaraṃ |. — 12. M samaṃtāṃ buddha ˚ çāṃ gaṃdhena ˚ sphuṭaṃ |. — 13. BM ˚çanā kartuṃ˚ B ˚etti satva˚ M ˚ettikā satvakoṭiyā pa˚. — 14. BM çri bu˚ B ˚bodhi abhi˚ BM ˚sthi-taḥ |. — 15. B ˚ca kec˚ M ˚ca kenacid asti sarva auṣadhi va˚ B ˚ṣadhi vanaspati sa˚. — 16. M tato abhimukhā āsī yena˚ B sarve | tato abhimu˚ M ˚harṣiṇā. — 17. M ˚i-dṛçāṃ dharmā lo˚ B ˚tāṃ çru˚. — 18. B ˚tvā manuṣyā tuṣṭiṃ a˚ M ˚tvā manu-ṣyā tuṣṭiṃ a˚ kṣikāt | B ˚kṣikāṃ |. — 19. M ˚taṃ sarvaṃ vācaya ri˚ B ˚cāya ˚bhāṣataḥ |. — 20. M yo çirī buddham ākhyāsi bo˚.

येहि च दृष्टो संबुद्धो बोधिमण्डे प्रतिष्ठितः ।
पूजितश्च महावीरो ते श्रुत्वा तुष्ट पण्डिता ॥
शीलस्कन्धेन अच्छिद्रा ये च भिक्षू प्रतिष्ठिता ।
तेषां श्रुत्वा इदं सूत्रं महाहर्षं जनेष्यति ॥
5 भद्रकर्षान्तिसौरभ्यसंपन्ना अदीनमानसा ।
अर्थिका बुद्धज्ञानेन तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
ये हि आराधिता सत्त्वा मोचेष्यामि उपद्रुता ।
बुद्धित्वमुत्तमां बोधिं तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
येहि ते पुरिमा बुद्धा सत्कृता द्विपदोत्तमा ।
10 ते इदं सूत्रं श्रुत्वान तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
हर्षिता येहि ते सत्त्वा अन्नपानेन तर्पिता ।
ते पीदं सूत्रं श्रुत्वान बुद्धे काहिन्ति गौरवं ॥
येहि ते अधना सत्त्वा धनेन अभिच्छादिता ।
ते इदं श्रुत्वान सूत्रं बुद्धे काहिन्ति गौरवं ॥
15 येहि च पूर्वबुद्धानां चैतिया मापिता शुभा ।
उद्दिश्य वरप्रासादा ते खु भविष्यन्ति प्रीणिता ॥
येहि मनुष्यन्तो सद्धर्मो लोकनाथान धारितो ।
त्यक्त्वा लाभसत्कारं ते खु भेष्यन्ति प्रीणिताः ॥
ये ते असंस्कृतायुध दण्डकर्मेहि वर्जिता ।
20 उरसा लोकनाथस्य ते खु भेष्यन्ति हर्षिता ॥

1. M ehi ca dṛ° B yehi ca tehi saṁ° M °shṭhitā ‖. — 2. BM pūjitāçca° M °hāciro° tushṭimaṁḍitāḥ |. — 3. B sīla° M sīlaskandhena° BM °bhikshu pra° M °shṭhitāḥ |. — 4. M °daṁ sutraṁ° BM °shyasi |. — 5. B °drakaṁ kaba° M °ka kāhāṁti° mādīnamā° B °dīnamanasā naca |.

6. M akā bu°. — 7. M ye hi açrāhitā sarva mo°. — 8. B °māṁ buddhi te°. — 9. BM tehi° B °purimāṁ bu° M °purimāṁ loke buddho satkṛto dvi° °ttamāṁ ‖. — 10. M °daṁ sutraṁ çrutvāna tushṭā bhavi°.

11. BM °hi te kṛpaṇā satvā° B °nnapānu tarppitā |. — 12. BM °daṁ çrutvā su- (M °sutraṁ su° M °buddho kāhiṁti gau°. — 13. BM ye pi te° nena te bhi° — 14. M °na sutraṁ buddho kāhiṁti°. — 15. M ye pi te pūrva ca buddhānāṁ yo pi yānarthāni çubhā ‖ B °cetiyāni pārthi satāā |.

16. B uddhiddhā cetaprāsādā te khu bha° M udvi — raçprasādā tena prāsādā te bhavishyaṁti prīṇitā ‖. — 17. B °lukyanto° M °jyate saddharmā lo° BM °nāthena dhārita (M °ritā) |. — 18. M °tvā lābhasatkāra teshu bheshyaṁti prīṇitāḥ ‖ B °tkāreṇa teshu bhe°. — 19. BM °asatkṛtā paççādaṇḍa° hi tarjitā |. — 20. B °teshu bhe° M °teshu bheshyaṁti°.

ये ते मैत्रेयं संबुद्धं पश्चिला द्विपदोत्तमं ।
काहिन्ति विपुलां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
ये ते सिंहं महानागं पश्चिला लोकचेतियं ।
काहिन्ति विपुलां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
तिष्यस्य लोकनाथस्य ये करिष्यन्ति पूजनां । 5
अर्थिका बुद्धज्ञानेन तेषां हर्षो भविष्यति ॥
प्रद्योतस्य च बुद्धस्य ये करिष्यन्ति पूजनां ।
अर्थिका बुद्धज्ञानेन तेषां हर्षो भविष्यति ॥
ज्यो[351b]तीषरं च ये बुद्धं पश्चिला अपराजितं ।
महती पूजां काहिन्ति तेषां हर्षो भविष्यति ॥ 10
मुनेश्च लोकप्रद्योतं दृष्ट्वा ये सत्कारिष्यति ।
अर्चमानाय पूजाय तेषां हर्षो भविष्यति ॥
द्वौ बुद्धौ कुसुमनाम्नौ लोकनाथौ तथागतौ ।
ये दृष्ट्वा सत्कारिष्यन्ति तेषां हर्षो भविष्यति ॥
मेरुं च द्विपदश्रेष्ठं संबुद्धं वदतां वरं । 15
ये दृष्ट्वा सत्कारिष्यन्ति तेषां हर्षो भविष्यति ॥
पुष्यं ये चाग्रसंबुद्धं पश्चिला द्विपदोत्तमं ।
काहिन्ति परमां पूजां तेषां हर्षो भविष्यति ॥
चतुर्णां च नरेन्द्राणां ये संघं सत्कारिष्यति ।
इमस्मिं भद्रकल्पस्मिं ते उदग्रा भविष्यति ॥ 20
ये दृष्ट्वा चामसत्कारे जिह्वाविज्ञाननिश्रिता ।
बह्विच्छा ते सुगितलाभ तेषां चामो भविष्यति ॥

1. M *maitrañya saṁbodhiṁ pa* B *maitreya saṁ*. — 2. M kāhiṁti vi*. — 3. M ete siṁha mahānāgā pa* B ye te siṁha ma* cetiyā |. — 4. M kāhiṁti vi*. — 5. B *ṣya lokanā* M *riṣyaṁti pūjanaṁ |.
6. M *ti | ca (L. 11). — 7. M omet les lignes 7 et 8. B pratyotasya bu*. — 9. Dans M les lignes 9 et 10 sont transposées entre les lignes 14 et 15. M *tīsaraṁ ca*. —
10. B *pūjanāṁ kā* M *pūjā kāhiṁti te*.
11. M *netralokapradyoto satpūjitvā satka* B *dyota dṛishtvā ca satka*. — 13. M *kusuma nāmau* B *nāmo lo*. — 14. M *riṣyaṁti te*. — 15. B *preshṭha saṁ*.
16. M *riṣyaṁti te*. — 17. M pushpaṁ cā tatra saṁ* B pushpaṁ cāgrasaṁ* M *devatamaṁ |. — 18. M kāhiṁti pa*. — 19. M *narendrā* B *ndrāṇāṁ ye* BM *ye saṁghaṁ satka*. — 20. M *kalpasmiṁ*.
21. BM *ākāsa(B *ra)jihvāsi*. — 22. B bahvecchā te gru* M bahvecchā tena gṛutitvā te*.

ये च संघनिकाररामा गणवासे प्रतिष्ठिता ।
विवेकं श्रुत्वा बुद्धेन तेषां च सौमनस्यता ॥
ये च दुःशील श्रुत्वान एवं बुद्धेन भाषितं ।
नता लोकप्रदीपस्मिं तीव्रं काहिन्ति गौरवं ॥
ये ते व्याकृता बुद्धेन बोधिसत्त्वा अनागता ।
सूरता सुखसंवासा तेषां तुष्टिर्भविष्यति ॥
येषां विवर्तना नास्ति बुद्धज्ञानातो सर्वशः ।
ते इदं सूत्रं श्रुत्वान भविष्यन्ति सुखिता नराः ॥
ये हि पुरिमबुद्ध सत्त्वसारा
गुरुकृता सत्कृता पूजिता नरेन्द्रा ।
प्रणतमना विशि बुद्धज्ञाने
नरवरवर्णं श्रुणित्व तुष्ट भोन्ति ॥
येषामविकल्पा समन्त श्रद्धा
वरगुणकोटिशतेहि ये उपेता ।
ये च धारयि धर्मं बुज्झमानं
मुदितमना सुगतस्य शासनस्मिं ॥
ये च अचपला अनुद्धता च
अमुखरा अमू अकीर्णवाचा ।
सुसखिलवाचा न मानुपेता
जिनवरवर्णं श्रुणित्व तुष्ट भोन्ति ॥
येषामपरित्तं बुद्धज्ञानं

1. BM °gaṇaṁ vâsa pra°. — 2. M viveka çru° B °ddhât sau° BM °syatâḥ | . — 3. M eva duḥ° B evaṁ duḥ°. — 4. BM na te lo° M °kâhiṁti. — 5. M °kṛita bu° gatâḥ | .
6. BM suratâ° M °saṁvâso te°. — 7. M nâsti° B °vivarṇṇatâ nâsti° M °jñânasamarpyate | B °rvagato | . — 8. B idaṁ° M imaṁ sutraṁ ca çru° viṣyaṁti sukhâ narâḥ | . — 9. BM °buddheshu satva° M °ntragu° BM °kṛitâ | satkṛitya pû° drâ pra°.
11. M °ṇatâtmanâ viçi° B °nâ viçi° jñânena naravaravarṇṇa° M °jñânena varṇaṁ çru° tushṭa bhoṁti | B °tushṭha bhonti | . — 13. B yeshâmm a° M yeshâṁ avikarâ satva çra° B °tâ satva çra° M °petâ ye | . — 15. BM ye ca dhârayi dharmmaṁ bujja-(M °jya)mânaṁ (B °ṇaṁ) mu° M °sanesmiṁ.
17. M °ddhatâ ca anu° B °khatâ abhû | amuki° M °bhût | amuki° BM °vâcâ su°. — 19. B susakhilavacanânanupeta jinavaravarṇṇagitâ tu° M sukhilavacanâ anupetâ jinavarṇṇaṁ çru° tushṭa bhoṁti | .
21. M yeshâṁm api pari° jñâna çirirajâ ca anaṁtatulyo bodhi ye° B °jñâna rira(?)jâ ca a° dhi ye°.

एवं विरजा अनन्तगुणबोधिं ।
ये च व्रतं चरन्ति अप्रमत्ता
जिनवरज्ञान स्पृशित्वा तुष्ट भोन्ति ॥

अथ खलु भगवां सप्ताहस्यात्ययेन सिंहासनातो उत्थाय बोधिद्रुमं नागविलो-
कितेन विलोकयन्तो अनिमिषाये दृष्टीये प्रीतिसुखेन द्वितीयं सप्ताहं अनाहारो 5
अस्थासि बोधिद्रुमं अनिमिषाये दृष्टीये निरीक्षन्तो इह मम बोधिद्रुमे अनवरा-
ग्रस्य जातिजरामरण[354a]संसारगहनकान्तारस्य पर्यन्तं कृतं इह मम क्लेशमारो
भग्नो मृत्युमारो भग्नो स्कन्धमारो भग्नो देवपुत्रमारो भग्नो इह ममापरिमितमसं-
ख्येयप्रणिहिता प्रणिधि समृद्धा इहाहं बोधिद्रुमे लोके अग्रतां प्राप्तः लोके श्रेष्ठतां
प्राप्तो सत्वसारतां प्राप्तः ॥ 10
भगवां सप्ताहं प्रीतिसुखेन बोधिद्रुमं अनिमिषाये दृष्टीये निध्यायित्वा तृतीयं
सप्ताहं प्रीतिसुखेन दीर्घं चंक्रमं चंक्रमे ॥ तेन खलु पुनः समयेन मारो पापीमां
भगवतो अविदूरे संनिषण्णो अभूषि दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी काष्ठेन भूमिं
विलिखन्तो श्रमणो मे गौतमो विषयातो उपातिवृत्तो श्रमणो मे गौतमो विष-
यातो उपातिवृत्तो ति ॥ अथ खलु तन्ती च मारधीता अरती च मारधीता 15
येन मारो पापीमांस्तेनोपसंक्रमित्वा मारं पापीमं गाथाये अध्यभाषति ॥

कामं त्वं दुर्मनो तात पुरुषं आनयाम्यहं ।
रागपाशेहि बंधित्वा अरण्यादिव कुंजरं ।
प्रलम्भित्वान आनेमि वशिको ते भविष्यति ॥

2. BM °taṃ carati(B °ti |) a° M °çrutvā tuṣṭo bhonti ||. — 4. M °siṃhāsanāto utthā° M °kayanto° B °yanto animiṣā° BM °prītisukhaṃ dvi° M °sthāsi || bo° sthye nirīkṣyanto iya ma° BM °saṃsāragrahaṇakāntā(M °kāṃ)tā° M °ryantaṃ° BM °kṛtaṃ | iha° B °çamāro bhagnā mṛ° M °çamāro bhagno devaputramāro bhagno || iha mama saṃkhye ° gratāṃ prāpto lokaṃ çre° B °çreṣṭhatāṃ prāpto° M °shatāṃ prāptāṃ ||.
11. M bhagavān saptā ° sthāya dṛ°. — 12. M °kha punaḥ ° to abhidūraṃ saṃniṣa-ṇṇo abhū° B °ṣu | duḥkhaṃ durma° M °ramaṇā vipra ° ri kaṣṭhena bhū ° BM °li-khanto çramaṇā me gautta(M °khanto çravaṇo gautamo vi ° çramaṇo me(M °çrava-ṇo) gautamo° M °upātivṛttāti ||. — 15. M atha taṃci ca māradhītare aparati° B °tri ca māradhītā aparati° M °ṇā māro pāpimāṃ gāthā adhya° B °raṃ pāpimaṃ gā°.
17. M kāma tvaṃ° B kāma tva du° B °tāta yadi puruṣo ānayāmasiṃ | M puruṣo āna°. — 18. M pāçapā° B °kuñjalaṃ pra°. — 19. M prabandhitvāna ānema vaçika° B °ānema vaçikto bha°.

अथ खलु मारो पापीमां धीतरो गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अरहां सुगतो लोके न रागेण सुवानयो ।
विषयो मे अतिक्रान्तो तस्माच्छोचाम्यहं भृशं ॥

अथ खलु ता मारधीतरो पितुर्मारस्य वचनं अकरित्वा येन भगवांस्तेनोपसं-
5 क्रमित्वा भगवन्तं चंक्रमन्तमनुचंक्रमेन्सु । पादानि भगवन्परिचरेम्ह पादानि सुगत
परिचरेम्ह ॥ भगवां ता न चित्रीकारये यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंक्षये सम्यक्सु-
विमुक्तचित्तो ॥ अथ ता मारधीतरो एकान्तमुपसंक्रम्य मन्त्रं मन्त्रयेन्सु उच्चा-
वचं पुरुषाणां छन्दो उच्चावचं पुरुषाणां छन्दः यं नूनं वयं सय्यथापि नाम पंचद-
शवर्षदेशिका वा षोडशवर्षदेशिका वा एवंरूपा एवंरूपाणां एकशतं एकशतं आत्मा
10 अभिनिर्मिणित्वा येन श्रमणो गौतमस्तेनोपसंक्रमित्वा श्रमणं गौतमं चंक्रमन्तमनु-
चंक्रमेन्सु । पादानि भगवं परिचरेम्ह पादां ते सुगत परिचरेम्ह । न च तानं
भगवां चित्रीकारये यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंक्षये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ
खलु ता मारधीतरो एकमन्तमुपसंक्रम्य मन्त्रं मन्त्रयेन्सु उच्चावचं पुरुषाणां छन्दो
उच्चावचं पुरु[355a]षाणां छंदो यं नूनं वयं सय्यथापि नाम एकप्रसूता वा द्विप्र-
15 सूता वा एवंरूपा एवंरूपाणां एकशतं एकशतं निर्मिणित्वा येन श्रमणो गौतम-

2. M °gena sa ānaye° B °ṇa sa āneye vi°. — 3. M °tikrānto ta° B °nto | ta °cāmahaṃ°. — 4. M °lu tāṃ māra° B °tān māra° M °yena bhagavāṃstena° BM °tvā bhagavantaṃ(M °taḥ caṃ)kramaṃ(B °maṃ)taṃ caṃkramatoḥ |. — 5. M pādāṃ te bhagavan paricaraṃha yāda pādaṃ na su° B °n paricaraṃhe pāha pādan te su° M °ribaraca bha° B °haṃ bha°.

6. M bhavan tāṃ na citrikāreye ya° B °vān nānaṃ citrikāleye ya° BM °thādipaṃ anu° M °kṣhayaṃ sa° B °kṣaye saṃmyakmuri°. — 7. BM atha tāṃ māradhi° M °ro ekāntam upasaṃkramā maṃtrā maṃtrayetuḥ uccāvaca purusho echaṃde uccāvanaṃ purushāṇāṃ echaṃda yaṃ nū° B °ntrayetuḥ uccāvaca purusha echande uccāvaca pu° ndaḥ ayaṃ nū° M °yaṃ ‖ nayyathīdaṃ nā° BM °paṃcadaçavarshaṃ deçikā vā sho° B °varsha de° M °ṇāṃ ekaçatam ekaçataṃ ṛddhyā abhinirmitvā yena çramaṇo gautamo teno° B °çataṃ ṛddhyā abhi° ṇo gauttamas te° M °mitvā çramaṇaṃ gau° B °naṃ gauttamaṃ° M °kramantam anucaṃkrameyaṃ B °ntam aṇucaṃkrameye |.

11¹. M pādāṃ te bhagavan paricaremhe ‖ B °vaṃ paricarehma pādāṃ ° rehe na°. — 11². M °gavān citrikareyaṃ | ya° B °vāṃ citrikaraye | ya° BM °ttareṃ u° M °pabhisaṃ° kasuvipukraviçaḥ ‖. — 12. M °lu tāṃ māradhi° B °lu tān māradhi° M °kamaṃtam u° mya maṃtro maṃtraṃyetuḥ ‖ uccāvaca purushāṇāṃ echaṃda yaṃ nūnaṃ vayaṃ sayya° B °ntrayetuḥ uccāvacaṃ puruṣāṃ echando | uccāvaca pu° nānaṃ vayaṃ sayya° M °nāma ekaprasutā vā dviprasutā vā evaṃ ° rūpāṇāṃ ekaçatam ekaçatābhiḥ nirmi° yena çramaṇaṃ gautamas tenopa° B °ṇāṃ ekaḥ çataṃ ekaḥ çataṃ sa nirmi ° ṇo gauttamo teno° M °tvā çramaṇa gautamaṃ caṃkramantam anu° BM °mentuḥ |.

येनोपसंक्रमित्वा श्रमणं गौतमं चंक्रमन्तमनुचंक्रमेन्सु: । पादान्ते भगवन्परिचरेम्ह
पादान्ते सुगत परिचरेम्ह । न च तान् भगवां चित्रीकारये यथापीदं अनुत्तरे
उपधिसंक्षये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ खलु ता मारधीतरो एकान्तमुपसंक्रम्य
मन्त्रा मन्त्रयेन्सु: उच्चावचं पुरुषाणां छन्दो उच्चावचं पुरुषाणां छन्दो यं नूनं वयं
मध्यमापि नाम मध्यस्त्रियायो एवंरूपा एवंरूपाणां एकशतं एकशतं ऋद्ध्या अभि- 5
निर्मिणित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं चंक्रमन्तमनुचंक्रमेन्सु: । पादा-
न्ते भगवन्परिचरेम्ह पादान्ते सुगत परिचरेम्ह । न च तान् भगवां चित्रीकारये
यथापीदं अनुत्तरे उपधिसंक्षये सम्यक्सुविमुक्तचित्तो ॥ अथ खलु ता मारधी-
तरो एकान्तमुपसंक्रम्य मन्त्रा मन्त्रयेन्सु: अहो परमवयोवर्णनिभं अभिनिर्मिनन्ती
अभिनिर्मिणेय । यं नूनं वयं जीर्णा भवित्वा वृद्धिका भवित्वा महल्लिका भवित्वा 10
पलितिका भवित्वा कुब्जगोपानसीवंका दण्डमवलम्ब्य येन श्रमणो गौतमस्तेनोप-
संक्रमित्वा श्रमणस्य गौतमस्य पादौ शिरसा वन्दित्वा श्रमणं गौतमं प्रलोभेम अत्र
पूर्वेण ॥ अथ खलु ता मारधीतरो जीर्णिका वृद्धिका महल्लिका पलितिका
कुब्जगोपानसीवंका भवित्वा दण्डमवष्टभ्य येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः
पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थान्सु ॥ एकान्ते स्थिता तत्रो मारधीता 15
भगवन्तं गाथाये अध्यभाषति ॥

कथंविहारी बहुलीह भिक्षु
पंचोघतीर्णो तरतीह षष्ठं ।

1. M pādāṃ te bhagavan paricarema pādāṃ te sugata paricaramahe B °haṃ na°. — 2. M °gavān citrikareyaṃ ‖ yathā° B °vāṃ citrikareya yathā° M °kucittāḥ ‖. — 3. M °lu tān māradhitaro ekāntam u° B °tān māradhi° M °nya mantrā mantrayetsuḥ uccāvacaṃ puruṣāṇāṃ echaṃdo yaṃ nū° B °atrayetsuḥ uccāvaca puru° °ṣāṇāṃ echaṃdo ‖ yaṃ nū° °ṇāṃ ekaḥ çataṃ ekaḥ çataṃ varṇaçataṃ ṛiddhyām abhi° M °ṇāṃ ekaçatam ekaça-taṃ varṇaçataṃ ṛiddhyām abhi° BM °tvā bhagavantaṃ(M °nta) caṃkramam anucaṃ-(M °mara)kramotsuḥ(M °tsuḥ ‖) pā°.
6. BM pādāṃ te(M °dāṃ te) bhagavan paricarei haṃ ‖ (M °rema) pādān te(M °dāṃ te) sugata paricarei haṃ (M °caramāhe). — 7. M °gavān citrikareyaṃ ‖ ayya° B °vāṃ citrikareya ‖ ayya° M °ttaro u° cittāḥ ‖. — 8. M °lu tāṃ māradhi° B °lu tān māradhi° M °ro ekāntam u° °nya mantrā mantrayetsuḥ ‖ eko paramo vayaṃ° B °yetsuḥ eko para-maṃ vayaṃ va °bhaṃ anirmi° M °bhaṃ anirmiṇanti abhi°. — 10. B °jīrṇam bhavi° M °jīrṇa bhavi° ° gopānasīvaṃkā daṃḍam avalambya yena çramaṇo gautamo teno° B °ṇo gautamas te° M °mitvā çramaṇasya gautamasya pā° B °ṇasya gautamasya pā° M °ṇā vaṃ-ditvā çramaṇa gau° B °ṇaṃ gautamaṃ° BM °tyekaṃ praçnāṃ pṛi°.
13. B °lu tān māradhi° M °lu tāṃ māradhi° °litikā en kubjagopānasīvaṃkā bhavitvā daṃḍam avaṣṭabhitvā °gavāṃs teno° °ā vaṃditvā ekānte asthānsuḥ ‖. — 15. M ekān-te sthitā tatri kumāra° B °atri kumāra° M °gavantaṃ gāthāya a°.
17. B °hulīhi bhi° M °līhi bhikṣuḥ yaṃ° °ṣaṣṭhaṃ la°.

कथंध्यायी बहुली कामसंज्ञा
परिबाहिरो भवति अलब्धगाधा ॥

अथ खलु भगवां तन्त्रीं मारधीतरं गाथाये प्रत्यभाषति ॥

अज्ञाय धर्मं अवितर्कध्यायी
नो रज्यते नो स्मरतीह थीनं ।
एवंविहारी बहुलीह भिक्षु
पंचोघतीर्णो तरतीह षष्ठं ॥
प्रश्रब्धकायो सुविमुक्तचित्तो
स्मृतिमानकोप्यो अपनीतमानो ।
एवंध्यायी बहुली कामसंज्ञा
परिबाहिरो भवति अलब्धगाधा ॥

अथ खलु अरती मारधीता भगवन्तं गाथाये अध्यभाषति ॥

[353a] शोकाभितुन्नो च वनस्मिं ध्यायसि
वित्ताय जीवं अभिप्रार्थयन्तो ।
ग्रामाय ग्राम्या न करोषि साख्यं
कस्माज्जने न करोषि साख्यं ॥

अथ खलु भगवां अरतीं मारधीतरं गाथाये अध्यभाषे ॥

शोकस्य मूलं परिखन्य सर्वं
सर्वं प्रहाय भवलोभजल्पं ।

1. B °hulāṁ kā° M °li kāyasaṁ° B °paribāhiro bha° M °parivāro bhavaṁti a° BM °gādhaṁ ‖. — 3. B °vāṁ mantria māra° M °vāṁ taṁtri mā° taraṁ gāthāya pra°. — 4. BM anyāya dharmaṁ avita(M °tarkaṁ)kāyaṁ dhyāyino rājyatino sarutina thinaṁ(M °tina thīnaṁ) ‖.
6. M °lha vihāriha bhikṣuḥ paṁcāhati° B °cohati°. — 8. M °pyo aparetvamāno ‖ B °pyo apareptkamāno ‖. — 10. BM °hulāṁ kā° °vibāhiro bha° B °gāho ‖ M °gāḍha ‖.
12. B °lu alati° M °gavaṁtaṁ gā° B °ti so°. — 13. M çokābhitunno vacana° B sokābhitunḍo vacana° cittā ca ... jīvaṁ abhi° M °cittāva jīvaṁ ca abhiprārthayaṁto. — 15. BM °grāmyā(B °mya) na karomi saṁkhyāṁ kasmā° comi saṁkhyāṁ ‖.
17. B °lu arati māradhitā bhagavantaṁ gā° M °dhitaraṁ gā° bhāṣati ‖. — 18. BM °mūlaṁ pali(M °mūlā parikhaniyāṁ na sarve(M °rveṇa) sarvāṁ pra° lobhajalpaṁ(M °lpaṁ ‖) a°.

अर्थस्य प्राप्तिं हृदयस्य शान्तिं
ध्यानानुयुक्तो सुखसारबुद्धिः ।
तस्माज्जने न करोमि साख्यं
साख्यं न संविद्यते केन सार्धं ॥

अथ खलु अरती मारदेवी भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥ 5

आच्छेत्व तृष्णां गणसंप्रचारी
बहूश्च सत्त्वा करिष्यन्ति च्छन्दं ।
बहूं वताये जनतां सुमेध
आच्छेत्व . . . . मृत्युराज्ञो
नयिष्यति अच्युतपदमशोकं ॥ 10

अथ खलु भगवां तां मारधीतरो गाथाये प्रत्यभाषति ॥

गिरिं नखेहि खनथ अयो दन्तेहि खादथ ।
पर्वतं शिरसा हनथ अगाधे गाधमेषथ ।
किमु अन्वेथ पापीयो अपि बुद्धासूया मदा ॥

अथ खलु ता मारधीतरो जानासि मां श्रमणो गौतमो ति दुःखी दुर्मना 15
विप्रतिसारी येन पिता मारस्तेनोपसंक्रमित्वा पितरं मारं गाथाये अध्यभाषे ॥

अद्य मे वर्षं पि तात न रागेण स आनिये ।
विषयं मे अतिक्रान्तः तस्माच्छोचाम्यहं भृशं ॥

अन्यो व तात पुरुषो अवीतरागो अस्माकं तेन रूपेण समन्वागतानां पश्यित्व

1. B *rthasyâprâ* M *yasya sîñti dhyânâni yu* B *sukhamânubuddhiḥ | . — 3. M tasmâ janenaṁ karomi saṁkhyâṁ na saṁvidyate kena visamayaṁ || B *jjane na karomi saṁkhyâ saṁkhyâ na saṁvidyate kena visma || . — 5. M *ti yevi bhagavaṁtaṁ gâ*
6. B acche* M gaccheta* BM *shṇâṁ gaṇa* B *pravârinî ba* M *cârani ba * vishyaṁ-ti echaṁdaṁ || . — 8. BM mahavṛito(M *hagṛitâṁ) janatâṁ suvedha acche(M *akaho)ṣva mṛityurâjasya bheshyati acyutapada(M *dam a)çokaṁ || .
11. BM *vâṁ tân mâra*. — 12. B giriṁ nakhalehi khanatha a* M *riṁ nakhalehi khanatha amodaṁ te khâṇḍatha B *nte khâdatha pa*. — 13. M *haratha || agâhe gâṁ *sahatha B *hanatha | agâhe gâham sahatha | . — 14. M kimuṇṇ anvatha* B kimanvatha* M *pîyî a* BM *ddhâsuyâ*. — 15. BM *ta tâṁ mârandhi* M *çramaṇo gotamo* B *gauttamo* M *pratimârî*.
17. B *pi tâto na râgeṇa sa ânaye vi*. M *pi tâto nabhagrṇa sa ânaye vi*. — 18. M *yaṁ se atikrâñto ta*. — 19. BM anyaṁ va tâta(M *tâtaṁ) puru *sañgo || asmâ* B *rûpe-

सो जितं मूर्छित्वा प्रपतिष्यद्दा उष्णं वास्य शोणितं मुखतो आगच्छे तेनैव च आबाधेन कालं अकरिष्यत् चित्तक्षयं वा प्रापुणे श्रमणो पुनर् तात गौतमो अर्हो विगतरागो विगतदोषो विगतमोहो अभिभूय भूतो ॥

अथ मारो पापीमां येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा एकान्ते अस्थासि । एकान्तस्थितो मारो पापीमां भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

इहागता हर्षयन्ती तन्त्री च अरती रती ।
ता प्रणुदे महावीरो तूलं भ्रान्तं व मारुतं ॥

इत्युक्त्वा च मारो पापीमां दुःखी दुर्मना विप्रतिसारी तत्रैवान्तरहाये ॥

यदा भगवां प्रवृत्तप्रवरधर्मचक्रो भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ कथं भगवं मारधीतरो भगवन्तमुपसंक्रान्ता अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभंता च अवतारं निर्विद्य प्रत्यवक्रान्ता ॥ भ[353b]गवानाह ॥ न भिक्षवः एतरहिमेव एता मारधीतरो मम उपसंक्रान्ता अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभंता च अवतारं निर्विद्य प्रत्यवक्रान्ता । अन्यदापि एते उपसंक्रान्ता मम अवतारार्थी अवतारं गवेषी अलभंता च अवतारं निर्विद्य प्रत्यवक्रान्ता ॥ भिक्षू आहंसुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वानं नगरे वाराणसी काशिजनपदे धर्मलब्धो नाम वाणिजो अभूषि ॥ स समुद्रयात्रिको सार्थवाहो महासमुद्रमवतरति सिद्धयानपात्रो च आगच्छति ॥ तस्य ततो वाराणसीतो पंचमात्रा वाणिजशता उपसं-

na sa° M °çyishya so jitaṁ murcchi° B °çyiṣya so jidaṁ mū° BM °patishyaṁ vā u° M °shṇaṁ vā sravaçoṇita mu° BM °karishyaṁ citta(M °cita)kshayaṁ(B °kshapaṁ) vā° M °prâpuṇa çravaṇo punas tâta gau° B °bhibhûya abhibhûto ‖ .

4². M °gavâṁ teno °ekâṁte a°. — 5². M ekâṁtasthi° B °mâra pâpi° M °gavaṁtaṁ gâ°.

6. M °gato harshayaṁtî taṁtrî ca a° B °arati rati ca°. — 7. B ca puṇu ° vîra tulâṁ bhrâtasvamâ° M ca pramude ca mahâvira mulâṁ bhrâṁtasvamârutam a°. — 8. B itthaṁ catvâra mâro° M itthaṁ catvâra mâro° B °ri tantraivâ° M °ri tatraivâṁtarahâya ‖ . — 9¹. M athâ bhagavâṁ °rmacakraḥ ‖ bhikshur bhagavaṁtam âhatsuḥ ‖ B °bhikshu bha°. — 9². M katham bhagavan mâradhi ° gavaṁtam upasaṁkrâṁto avatârârthî avatâraṁ gaveshi alabhaṁtâ ca târam ni° B °saṁkrânto ‖ ava° M °tyavakrâṁto ‖ .

11². B °vaḥ etarahimim eva etân mâradhi° M °vaḥ etarhi saha me tâṁ mâradhitaro bhagavaṁtam upasaṁkrâṁtâ avatârârthi a ° veshi alabhaṁtâ ca târaṁ ni° B °saṁkrâtâ ‖ avatârâ ° tyakrâtâ ‖ M °tyakrâṁtâ ‖ . — 13. M °pi upasaṁkrâṁtâ mamâvatârârthi ° veshi nirvi ° vakrâṁtâ ‖ . — 14¹. B bhikshu â° M bhikshu âhatsuḥ. — 14². M °van bhaga°. — 15². M °dâ bhi° BM °vo bhû°.

16. M °kâçija° BM °nâma vaṇi° M °bhûshiḥ. — 17. M samudrajâ° B °rati ‖ si° BM °cchati ta°. — 18. M °nasito paṁ ° saṁkrâṁtâ vayam api ° shyâma ‖ .

कान्ता वयं पि त्वयैव सार्धं महासमुद्रमवतरिष्यामः ॥ धर्मलब्धो आह ॥ न
यूयं शक्यास्तेन मार्गेण गन्तुं येनाहं गच्छामि ॥ अहं राक्षसीद्वीपस्य मध्येन गच्छा-
मि । ताओ च राक्षसीयो वाणिजानि उपायशतेहि लोभेन्ति । तत्र बहूनि
वाणिजशतानि राक्षसीहि लोभिता अनयव्यसनमापद्यन्ति । न शक्यं युष्माभिः
मया समानं गन्तुं ॥ सो दानि धर्मलब्धो सार्थवाहो तेषां पंचानां वाणिजशतानां 5
न करोत्यवकाशं । मा तत्र राक्षसीहि लोभिता अनयव्यसनमापद्येय ॥ ते दानि
पंच वाणिजशतानि संनिपतित्वा आहंसुः ॥ अयं धर्मलब्धो वाणिजको क्षेमेन
मार्गेण महासमुद्रं गच्छति क्षेमेन गच्छति क्षेमेनागच्छति लघुं चागच्छति सिद्धपात्रो
च आगच्छति । अस्माकं च न किंचिदवकाशं करोति गमनाय । भवन्तो यादृ-
शको एषो धर्मलब्धो वाणिजको पुण्यवन्तो पुण्यं संगृह्णाति तादृशकं यूयं पि संगृ- 10
ह्णथ यं वेलं एष इतो वाराणसीतो प्रतिष्ठति तं वेलं वयं पि प्रस्थास्यामः ॥ तेहि
सर्वेहि यादृशं धर्मलब्धो पुण्यं संगृह्णाति तादृशं तेहि पि पंचहि वाणिजशतेहि पुण्यं
संगृहीतं यत्र काले च धर्मलब्धो वाणिजको समुद्रं प्रस्थितो तत्र काले ते पि पंच
वाणिजशता संप्रस्थिता धर्मलब्धेन सार्थवाहेन सार्धं गच्छन्ति ॥ ते कालेन तं देशं
प्राप्ता यत्र ताओ राक्ष[354ᵃ]सीयो ततो धर्मलब्धेन सार्थवाहेन सर्वे ते पंच 15
वाणिजशता शब्दापियान उच्यन्ति ॥ भवन्तो इमे सर्वे पंच वाणिजकशता मया
सार्धं वाराणसीतो संप्रस्थिता इमं च तं राक्षसीभवनं अस्माभिरनुप्रापुणितव्यं ।
ताओ च युष्माकं राक्षसीयो बहुप्रकारं प्रलोभयिष्यन्ति अन्या रूपेहि प्रलोभयि-

1². M °çaktāḥ tena mārgeṇa gamituṁ ye° B °ntuṁ | ye°. — 3¹. M °nijāti u° lobhaṁ° BM °tā [illegible] || . — 3². B °bahuni vāṇijaçatani° sīhi pañca vaṇijahi lo° M °sīhi lohitā° BM °tā [illegible] siddhayānapātra(B °tro) ca ā(M °ā)gacchati lahitā ana(M °naya)vya° M °dyanti na° B °nti na ça°. — 4. M °naṁ gamituṁ || . — 5. M so dāni dha° B °çatāni ca karo°.
6¹. M °kāsaṁhi° B °lohitā° M °nayavya° B °m āpyatha || . — 6². M tadā paṁ° hatanti || .
7. B °siddhayātro° M °siddhayānapātrāto ā°. — 9¹. M °d avakāçaṁ ka° BM °ahya bha°. — 9². B bhagavanto | yā° M bhavanto yā° ayavanto pu° BM °ayaṁ saṁgṛhṇāti (M °ti ||) tādṛçaṁ(B °çakaṁ) yūyaṁ pi saṁgṛhṇatha° M °eṣo i° BM °sito pratyasthāsyāmaḥ(M °shyaṁ ||) te°.
11. M °labdhaṁ pu° BM °saṁgṛhṇāti | (B °hnāti) tā° M °çaṁ tehi puṇyaṁ saṁ-gṛhṇantīti tādṛçaṁ tehi pi pañcahi vāṇijakaçatehi pu° B °çaṁ tehiṁ pi paṁ° BM °yatra kālaṁ ca dharma° M °druṁ prasthitaḥ | tatra kālaṁ tehi pañcahi vāṇijaçatāni saṁpra-sthitāni || dha° B °tatra kālaṁ tehi pañcahi vāṇi° M °gacchantī || B °nti yaṁ°. —
14. B °siyo | tato° M °siyo tataḥ dha° bauddhyantī || B °nti bha°.
16. M bhavanto ime° sīhā saṁprasthitā || imaṁ° B °asmābhir ça anu° M °puṇitavyaṁ tā°. — 18. B °naṁ pralobhayiṣyanti | anyā rū° M °naṁ pralobhayiṣyantī || anyo rūpāhi

यन्ति अन्या शब्देहि अन्या गन्धेहि अन्या रसेहि अन्या स्पर्शेहि तत्र मार्गे विवि-
धानि नानाप्रकाराणि कामकल्याणानि अभिनिर्मिणिष्यन्ति आपणां च मार्गेषु
प्रसारितं अभिनिर्मिणिष्यन्ति । यत्र तु सो कोचित्कामकल्याणं तत्र न पतिष्यथ ।
तत्र युष्माभिर्न केनचित्क्षोभं कर्तव्यं न केनचित्किंचिद्गृहीतव्यं न केनचित्किंचित्प्रार्थि-
5 तव्यं । वृक्षसहस्राणि नानाप्रकाराणि पुष्पफलोपेतानि अभिनिर्मिणिष्यन्ति मदनपु-
ष्पेहि च मदनफलेहि च भरितानि मूलतो उपादाय यावत्पुष्पं पत्रफलभारभरिता-
नि पुष्पं वा फलं वा न आनयितव्यं । पुष्करिणीयो च नानाप्रकाराणि अच्छानि
शुभानि शीतलजलानि सुवर्णवालिकासंस्तृतानि उत्पलपद्मकुमुदपुण्डरीकसौग-
न्धिकसंछन्नानि सुखोपतीर्थानि अभिनिर्मिणिष्यन्ति । तत्र भवन्तेहि न केनचिद्-
10 दीपितव्यं न च ततो केनचित्पुष्करिणीहि उदकं वा पद्मं वा उत्पलं वा पुण्डरीकं
वा बिसमृणालं वा खादयितव्यं ॥ अन्यानि च नानाप्रकाराणि रत्नरतनानि
अभिनिर्मिणिष्यन्ति । तत्र च युष्माभिर्न केनचित्कहिंचिल्लोभो उत्पादयितव्यः ।
यो युष्माकं तत्र लोभमुत्पादयिष्यति सो न भूयो जंबुद्वीपं गमिष्यति । तत्रैव
वनयातो व्यसनमापद्यिष्यति । यो च ततो राक्षसीभवनातो सर्वतो निरपेक्षो
15 अभिनिष्क्रमिष्यति सो सिद्धयात्रो स्वस्तिना पुनः आगतो स्वदेशं गमिष्यति ॥

पुर्व समुद्रामिलाष जम्बुद्वीपातो वाणिजा ।
महासमुद्रं प्रस्थिहिंसुः यं धनरतनाकरं ॥

pralobhayishyaṁti || anyā çabdehi anyā gaṁdhehi || anyā rase° B °yishyanti | anyā ça° M °ṇi kāmakalāṇāni abhinirmiṇishyaṁti || ā° B °ṇāni abhinirminishyanti ā° M °ṇishyaṁti | .

3. B yatra na so ko° M yatra na so kvacit kāmakalāṇaṁ ta° B °lyāṇāyaṁ ta°. — 4. BM °kenacid gṛi° M °hītavyaṁ na kenaci prāçi° B °kiṁcin prāçi°. — 5. M °kāraṇi āyushpa° °ṇishyaṁti || yatra madanapushpe° B °shyanti | madanapushpe° M °tāni mulāto upādāya yāvatpatraṁpushpaṁ phala° B °pushpaṁ patraṁ phala°.

7. M °ṇīye ca° BM °rāṇi āgacchati çu° M °çitalāni ca suvarṇavālukāsaṁstṛināni utpalapadmaku° °saugaṁdhikasaṁ° °ṇishyaṁti | . — 9. M °ca tataḥ kenaci pushkari° BM °bisamṛiṇālaṁ vā sodāyitavyā | .

11. M °tanāni ca abhi°. — 12. B tatra vaḥ yushmābhir na ke° M tatra va yushmābhiḥ na kenacit karhicillobho utpādayishyati | so na° (l. 13) B °hiṁcillābho u° °vyaḥ yo°. — 13¹. B °lobha utpādayishyati | so° BM °dvīpe ga° M °mishyaṁti | . — 13². M tatraivānapāto° B °traiva napāto° °padyeshyanti | M °shyati | . — 14. M °bhavanānāṁ sarva° B °sarvato° M °peksha abhi° B °peksho abhikramishyati | so siddhayātro° M °ddhayānapātro° °punaḥ svade°.

16. BM °netvā ja° M °pānu vā° BM °jā ma°. — 17. BM °draṁ prārthayetsuḥ (M °suḥ ||) dha° M °ratnāka° BM °raṁ ta°.

तेन चाभिरुहित्वान ओगाहेत्वान सागरं ।
द्वीपेषु रतनं गृह्य स्वस्तिना पुनरागता ॥
तेषामासि सार्थवाहो पण्डितो अर्थचिन्तको ।
धर्मलब्धो ति नामेन सो तेषां अनुशासति ॥
इहास्ति वाणिजा मार्गे राक्षसीयो भयानिका । 5
[354b] खड्गीये वशितां प्राप्ता मायाचारे च शिक्षिता ॥
यस्तासु काहिति छन्दं बालो दुष्प्रजातिको ।
न सो पुनर्जम्बुद्वीपं गमिष्यति आत्मनो घरं ॥
यो च खु तासु अनपेक्षो भविष्यति इह वाणिजो ।
स्वस्तिना सो जम्बुद्वीपं गमिष्यति आत्मनो घरं ॥ 10
ते मार्गं प्रतिपद्येन्सुः यत्र राक्षसियो अभू ।
ता च तानुपलोभेन्सुः यथाधिमुक्तवाणिजां ॥
रूपेहि अथ शब्देहि स्पर्शगन्धरसेहि च ।
सुविचित्रेषु कामेषु उपलोभेन्सु वाणिजां ॥

तत्र ये रूपाधिमुक्ता वाणिजा ते रूपेहि लोभिता ये शब्दाधिमुक्ता वाणिजा 15
ते मनोज्ञगीतवादितशब्देहि लोभिता ये गन्धाधिमुक्ता वाणिजा ते नानाप्रका-
रेहि सुमनोज्ञगन्धेहि लोभिता ये रसाधिमुक्ता वाणिजा ते पि नानाप्रकारेहि
रसाग्रेहि लोभिता ये स्पर्शाधिमुक्ता वाणिजा ते नानाप्रकारेहि स्पर्शेहि लोभि-
ता ॥ सर्वे पंच वाणिजशता आसक्तुः ॥ यथार्थाय वयं रात्रिं वा दिवा वा

1. BM tena ca(M °ca a)bhi° ruhi dvi°. — 2. M °gata B °gato | . — 3. M °ko pa-
ṇḍito arthacintako B °ko dha°. — 4. M °nāma anuçā°. — 5. B °kā ṛi°.
6. M ṛiddhiye° BM °ptā | (M °ptā) mayācārye ca çi°. — 7. M °su bhūtirchandaṃ
bā° B °ko na°. — 8. M na so putra ja° mishyanti ā° BM °nogharaṃ | : — 9. M omet
les lignes 9 et 10. B °jo sva°. — 10. B °ti | ā° rañ to°.
11. B °mārgo pra° M °mārge pra° BM °dyetaṃ yu° M °tra ca rākshasī abhūt |
B °kshasī abhū tā°. — 12. M tāvad yathā upalabhetaṃ rūpehi vi° B tāvanupalabhetaṃ
yathā vimuktiṃ ai vāṇijaṃ rū° M °ṇijā | . — 13. M atha sparçaça° B rūpehi | atha
sparçaça° BM °lehi asparçagandh° M °sehu ca | B °sehi ca su°. — 14. M °citrakāyeshu
u° B °tre | shu° M °bhetaṃ vā° B °bhetaṃ vāṇijaṃ ta°. — 15. BM °pehi lobhitā(M °lo-
bhinā) ye çabdādhimuktā(B °ktā |) vāṇijā(M °ṇiṇā) te manojñagī° lobhi lobhitā | ye
gandhā(M °bhinā yi gandhā) ° jñagandha(M °gandhe)hi lobhitā | ye ra(M °ye ra)sādhimu-
ktā vāṇijā te(B °te pi) nānāprakārehi rasāgrehi lobhitā(B °lobhitā) | ye sparçā(M °sparçā)-
dhi° B °prakāre sparçe°.
19a. B °ṇijā ça° M °kataṃ | . — 19b. BM °kshayantaṃ na(M °nāna)ntapra° M ka-

परिक्रिडमाना नानाप्रकारां कर्मान्तां अनुतिष्ठेयेम तान्यकामिरिहानुप्राप्ता च पञ्चाद्भुतमत्स्यरसभ्रष्टा । इमाहिमेव वयं क्रीडियाम अभिरमिष्यामः न भूयो जंबुद्वीपं गमिष्यामः ॥ धर्मलब्धं सार्थवाहं संदिशन्ति ॥ अस्माकं वचनेन जम्बुद्वीपे मित्रज्ञातिसालोहितानां [आरोचेथ] पृच्छन्ति एते इमाहिमेव वयं अभिरमि-
5 ष्यामः ॥ सार्थवाहो तानाह ॥ भवन्तो न एता मानुषिका राक्षसीयो एता । तं मया युष्माकं आदित एवोक्तं । एते वयं सुखे तं राक्षसीभवनमतिक्रमिष्यामः ते च युष्माकं राक्षसीयो बहुप्रकारं लोभयिष्यन्ति । तत्र भवन्तेहि लोभं न कर्तव्यं । यदि इच्छथ क्षेमेण स्वदेशं गन्तुं मा भवन्तो राक्षसीहि मानुषिका ति चित्तं उत्पादेथ मा सर्वे अनयातो व्यसनमापद्यिष्यथ ॥ ते दानि धर्मलब्धेन सार्थवाहेन
10 बहुप्रकारं वुच्चन्ता न शृण्वन्ति मोहेन मोहिता ॥

ततः धर्मलब्धो सार्थवाहः स्वकेन परिवारेणातिक्रान्तो च तं सर्वं राक्षसीनिर्मितानि भवनानि अन्तरहितानि स्वप्नं च प्रतिभायेन्सुः ॥ ततो पंच वाणिजशतानि पंचहि राक्षसीशतेहि सर्वे खादिता अस्थीन्यवशेषितानि ॥ पंच वाणिजकशतानि भक्ष[355b]यित्वा सर्वं तं राक्षसीगणं संनिपतितं । संनिपतित्वा
15 आहन्सुः ॥ अयं धर्मलब्धो सार्थवाहो पुनर्पुनः इमेन मार्गेण महासमुद्रमवतरति लब्धलाभो च पुनःपुनर्क्षेमेण स्वदेशं गच्छति अन्यानपि वाणिजकां विसर्जेति मा एतेन मार्गेणागच्छथ मा राक्षसीहि खज्जिष्यथ । का उत्सहति एतं धर्मलब्धं लोभेत्वा भक्षयितुं ॥ तत्र एका राक्षसी बहुमाया प्रविष्टा याये बहूनि यानि-

ramaṇīṃtā avatiṣṭhaye gatāṃ ‖ yasyāhi° B °etāṃ avatiṣṭhiyena tāṃya ° yā | rā° M °ça-bdaṃgaṃdhara°.

2. B imehi mo vayaṃ° M imaṃhi evaṃ vayaṃ krīḍiṣyāmaḥ | abhiramiṣyāmaḥ dha°. — 3[1]. M °diçanti a°. — 3[2]. M °jambudvī° BM °nāṃ pṛ° M °cchati ‖ ete imaṃhi yaraṃ vayaṃ° B °imaṃhi e°. — 5[1]. M °tām āha ‖. — 5[2]. M bhavaṃto° BM °etāṃ mā ° śiyo etena°. — 5[3]. BM etena ma° M °ditam eva°.

6. M etena vayaṃ çuceta rākshasībhava ° yāmiyaṃti | . — 7. M °bhavaṃtehi° B °bhavantehi lo°. — 8. BM yadi gaccha° M °kshemaṃ na svadeçaṃ gaṃtuṃ mā bhavaṃto rākshasī mānushikāni ci° B °çaṃ gantu mā bha ° detha māṃ sarve° M °payishyatha ‖. — 9. M °dāniṃ dha ° vucyaṃtā na çṛṇvaṃti mohaivamohitā ‖ B °nti mohevamohitā ‖.

11. M °rthavāho svake ° yātikrāṃto vayaṃ rāksha ° nāni aṃtarhitāni sva ° yetsuḥ | B °yetsuḥ ta°. — 12. B tato tāni paṃcahi rāksha ° ashinya° BM °çeshitāni paṃ°. — — 13. M °jaçatā° B °sarve taṃ rā° M °yitvā sarvāvaṃtaṃ rā ° taṃ saṃnipa° BM °tā-taṃ saṃ°. — 14. M °hatsuḥ | B °nsuḥ a°. — 15. M °imena mārgeṇa māsaaaaa ° naḥ punaḥ kshemena svadeçaṃ gacchati | a ° etena mārgeṇā ° khajjatha kā°.

17. B kā usaha° M °ti ‖ evaṃ dha°. — 18. B °vishṭhā yā° M °vishto jāṃye bahū° B °kshitā sā°.

कशतानि उपलोभित्वा खादिता । सा तानि राक्षसीहि उत्साहिता । धर्मलब्धं लोभेहि तव भक्षो भविष्यति ॥ सा तक्षाभिरूप्यां स्त्रीमात्मानं अभिनिर्मिणित्वा धर्मलब्धस्य गच्छन्तस्य पृष्ठतो अनुबद्धा तस्य सार्थवाहस्य दर्शनपथेन पुनःपुनो अभिक्रामति न च सार्थवाहस्य तत्र स्त्रीयं मनं गच्छति ॥ सार्थवाहः तं पुष्ठं समुद्रपत्तनमवतरित्वा नानाप्रकाराणि रत्नानि गृह्य समुद्रातो क्षेमेण जंबुद्वीपं 5 प्रत्युत्तीर्णो । सा राक्षसी तेन स्त्रीरूपेण तक्षाभिरूपेण सार्थवाहस्य धर्मलब्धस्य बहुप्रकारं प्रलोभेन्ती पृष्ठिमेन पृष्ठिमं अनुगच्छति ॥

यं वेलं धर्मलब्धो क्षेमेण वाराणसीं जानपदं प्राप्तः तत्र राक्षसी धर्मलब्धस्य सार्थवाहस्य सदृशं दारकं अभिनिर्मिणित्वा सार्थवाहस्य उपनामेति । यदि त्वं मम उज्झित्वा गच्छसि इमं पुत्रकं गृह्णाहि को एतं त्वया गतेन वर्धेष्यति ॥ सार्थ- 10 वाहो आह ॥ न एषो मम पुत्रो नापि मे त्वं भार्या अहं च मानुषो त्वं च राक्षसी बहूनि वाणिजकशतानि ये युष्माभिः लोभिता अनयातो व्यसनमापादि ॥ सा ग्रामेहि च नगरेहि च निगमेहि च जानपदेहि च महाजनस्य गर्हति ॥ एषो मे धर्मलब्धो अस्मकातो पत्तनातो प्रियशब्देहि आनेत्वा इह मे छर्देति । इमं पि पुत्रं न गृह्णाति ममापि न वर्धेति ॥ सो दानि सार्थवाहो महाजनेन स्त्रियाहि 15 च पुरुषेहि च उपलभ्यति । सा सार्थवाह एतां स्त्रियं समुद्रपत्तनातो आनेत्वा इमहिं छर्देसि एषो ते पुत्रो तव सदृशो ॥ सार्थवाह आह ॥ न एषो मम पुत्रो नाप्येषा भार्या मम राक्षसी एषा बहूनि वाणिजकशतानि एताहि राक्षसीहि लोभेत्वा खादिता ॥ नापि राक्षसी तस्य जनस्याह ॥ एदृशा [355a] एते धर्मलब्धा पुरुषा यं वेलं स्त्रिय अनुरक्ता भवन्ति ततो गुणशतानि भाषन्ति यं 20

1. BM °sahitā dha°. — 2. M °lobhehi taṁ bhaksho° B °tava bhakto bhavi° M °shya- tha ‖. — 2. BM °ṇābhirū(M °ru)pāṁ strī ātmānaṁ abhinirmiṇitvā sā dharma° M °naṁ punar akrā° B °ca sārthavāhasya ‖ tatra° M °hasya tata strī° manaṁ na gacchati ‖ B °ccchati sā°. — 5. M °vāhas taṁ pu° drapaṭṭanevatari° B °ttanaivatari° M °ṇi ratnāni° kshemena jaṁ°.

6. B °strīrūpeṇa taru° lobhanti pṛishṭhimena prishṭimanti° M °lobhantī ‖ pṛishṭimam anugacchanti ‖. — 8. M °kshemanāṁ vā° BM °jānapado prā° B °meti ya°. — 9. M °ko ekaṁ tva°.

11. M °me tva bhā° vijaṇa° tā ‖ anayāto vasanāto pāditā mānī° B °sanam āpādi sā°. — 12. B mā grā° M māni grā°. — 13. B °labdhāto ano° M °priyaṇatehi ānetvā ime- hi° (l. 17) B °me chhaḍḍeti ‖. — 14. B °gṛihṇāti°. — 15. B so dā ni° lbhyati mā°.

16. BM °imehi mille° M °putrā tava sadṛiço ‖. — 17. B °tro nāpya° M °tro na pya- shāṁ bhā° B °bahuni vā° M °vijaṇa° khāsi lo°. — 19. M yedṛi° BM °rthalabdhā° M °anuraktāḥ bhavanti ‖ ta° B °anuraktā bhavanti ‖ tato° M °bhāshanti yaṁ° bhavanti taṁ° BM °alpā ca kriyaṁ(M yāma) rikshu° M °tena ca kramanāmaḥ ‖.

येन विरक्ता भवन्ति तं येन पिशाचनीयो च क्रियाओ राक्षसी च स्ववर्णशतेन चाङ्कुशाम्‌ः ॥ एवं राक्षसी तं श्रमकायं पत्तीययन्ति ॥ एवं सार्थवाहो धर्मलब्धो क्षेमेण वाराणसी स्वगृहमनुप्राप्तो ॥

ततो च वाणिजा आहु: सार्थवाहं निरन्तरं ।
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतन्द्रिता: ।
कथं रूपानधिगच्छेम ते नो याधिगता इह ॥
आरोग्यं वार्यं वदेसि जम्बुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इह एवं रमिष्याम नास्ति आगमनं तर्हि ॥

सार्थवाह आह ॥

न खलु स्मृतिर्वो अस्ति विपर्यस्ताहो मारिष ।
राक्षसीनां तव भया नचिरेण भविष्यथ ॥
त्वचं वसां च मांसं च पीत्वान रुधिरं च वो ।
तुष्टा राक्षसी भविष्यन्ति आहारेण समर्पिता ॥
यो मे न काहिति वचनं पश्चात्तापी भविष्यति ।
अपरे वाणिजा आहु: सार्थवाहं तदन्तरं ॥
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतन्द्रिता: ।
कथं शब्दानधिगच्छेम ते नो अधिगता इह ॥
आरोग्यं वार्यं वदेसि जम्बुद्वीपस्मि ज्ञातयो ।
इहैव वयं रमिष्यामो नास्ति आगमनं तर्हि ॥

2[b]. M °yaṁ yattiyo yattiyati ‖ B °yaṁ pattimāpayati | . — 2[b]. M °kalcurena vā ° prāptah | . — 4. BM °jā eke sārthavāham āha nirantaraṁ (M °raṁtarayaṁ | . — 5. M °vayaṁ dātena vā° B °ghaṭṭena vā° M °m atandritā ‖ B °tāḥ ka°.

6. M kathaṁ rupān a ° ena taṁ sopādhigajān iha ‖ B °rūpāni adhigachema te no dyā° ha ā°. — 7. M āroggā vārya° B ārojñā vārya° M °si jaṁbudvīpediyaṁ jñā° B °pasmiṁ jñā° BM °yo i°. — 8. M iham evaṁ ° shyāmima nāsti gamano tahiṁ ‖ B °sti gamanā tahiṁ ‖ . — 10. M na khu mati vacanaṁ paçcāttāpi bhavishyati ‖ apare pi vāṇijā āhuh na ca smṛti° B naṁ khu smṛti nāsti | vi° M °ti nāsti vi° BM °sta vā°.

12. M tvacaṁ vartase ca māṁsaṁ ca pītvā ca ru° B tvacaṁ vasaṁ ca māṁ° BM °co tu°. — 13. BM °siyo bha° M °vishyaṁti ā°. — 14. M yo maṁ na kāhisi tāṁ vacanaṁ paçcāttāpi bhavishyati ‖ sā° B yo mama kāṁhisi tāṁ va°. — 15. M sārtha °danaṁtaraṁ.

16. M °rthāya ca vayaṁ ghaṭṭāma rā° B °ghaṭṭāma rā° M °dritā ‖ . — 17. B kaṁ ça° BM °ma tenāpyadhi°. — 18. BM °gyaṁ vārgyā ca (B °gyaṁ vārya va)desi jñātayo (B °yo ‖). — 19. M °shyāmo nā° B °shyāmi nā ° gamanā tahiṁ ‖ M °gamanaṁ tarhi ‖ .

अपरे नु वाणिजा आहुः सार्थवाहं तदनन्तरं ।
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतंद्रिताः ।
कथं गन्धानधिगच्छेम ते मं अधिगता इह ॥
आरोग्यं वादं वदेसि जंबुद्वीपस्मि जातयो ।
इहैव वयं रमिष्याम नास्ति आगमनं तहिं ॥ 5
अपरे खलु वाणिजाहुः सार्थवाहं तदनन्तरं ।
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतंद्रिताः ।
कथं रसानधिगच्छेम ते नो अधिगता इह ॥
आरोग्यं वाचं वदेसि जंबुद्वीपस्मि जातयो ।
इह एव रमिष्यामो नास्ति आगमनं तहिं ॥ 10

सार्थवाह आह ॥

तं खलु वो न करथ विपर्यस्ताहो मारिष ।
राक्षसीनां तथ भया नचिरेण भविष्यथ ॥
त्वचं च वसां च मांसं च पीत्वान रुधिरं च वो ।
तुष्टा राक्षसी भविष्यन्ति आहारेण समर्पिताः ॥ 15
यं मे न कुर्वथ वचनं पश्चात्तापी भविष्यथ ।
अपरे नु वाणिजा आहुः सार्थवाहं तदनन्तरं ॥
यस्यार्थाय वयं घट्टाम रात्रिंदिवमतन्द्रिताः ।
कथं स्पर्शानधिगच्छेम ते मं अधिगता इह ॥

1. BM °re khalu vā° M °āha | sā° B °huḥ ‖ sā° M °vāha taranantaram B °ram ya°. — 2. BM °ghaṭṭāma rā° M °vasam ataṁdritā ‖. — 3. M °tham gandhān adhiga- cchāma te°. — 4. B ārogyaṁ cārya vede ° dvīpasmiṁ jā° M °gyaṁ cāryya vadesi jaṁbudvīpasmiṁ jātayo i°. — 5. M ihaivaṁ vayaṁ ° ṣyāmi nā° BM °gamanā tahiṁ ‖.
6. M °ṇijā āha ‖ sā° B °huḥ ‖ sā° BM °vāha tadanantaṁ(M °nanda)raṁ ya°. — 7. B °ghaṭṭāma rā° M °ghaṭṭi rātriṁ° M °taṁdritā ‖. — 8. M °rasāṁ adhigaccha° BM °ma tenāpya°. — 9. B °gyaṁ cārya vade° M °gyaṁ cārya vadesiṁ jaṁbūdvīpasmiṁ jā° B °dvīpasmiṁ jā°. — 10. M °evaṁ ramiṣyāmaḥ nā° B °ṣyāmi nā° BM °gamanā tahiṁ ‖.
12. BM taṁ khu vo° M °riṣā B °riṣaḥ rā°. — 13. B °tha bhakṣā rā° M °ṣyasi ‖. — 14. B tvacaṁ ca vartmaṁ ca māṁ° M tvacaṁ vartma ca māṁ° B °ve ta°. — 15. BM °ṣya bha° M °ṣyanti ā° rpitā ‖.
16. M yan me na ° ptāpi°. — 17. BM °re ahu rā° huḥ ‖ sārthavāha tada° M °naṁ- taraṁ. — 18. M yasyāya vayaṁ ghaṭṭe rā° B °ghaṭṭāma rā° ma ataṁdri° M °m ataṁ- dritāḥ ‖.

आरोग्यं सार्थं वदेसि [356a] जंबुद्वीपस्मि ञातयो ।
इहमेव रमिष्यामो नास्ति नो गमनं तहिं ॥

सार्थवाह आह ॥

तं खु न स्मृतिर्वो अस्ति विपर्यस्ताहो मारिष ।
5 राक्षसीनां तद भक्षा अचिरेण भविष्यथ ॥
त्वचं च वसां च मांसं च पीत्वान रुधिरं च वो ।
तुष्टा राक्षसी भेष्यन्ति आहारेण समर्पिताः ।
यं मे न कुर्वथ वचनं पश्चात्तापी भविष्यथ ॥
ततो च वाणिजका सर्वा राक्षसीयो भयानिका ।
10 आयसे नगरे घोरे प्रतितिष्ठे तदनन्तरं ॥
ता राक्षसीयो समागत्वा मतिं कुर्वन्तु तावता ।
अयं वाणिजको एको आगत्वान पुनर्पुनः ।
स्वस्तिना तरन्न पारं न तं शक्यति खादितुं ॥
ततो च राक्षसी एका पण्डिता अर्थचिन्तिका ।
15 बहुयो वाणिजा ताय उपलोभेत्वान खादिता ॥
सा च तां अवच सर्वा मांसभक्षा सुदारुणां ।
अहं तं लोभयिष्यामि मम भक्षो भविष्यति ॥
वाणिजको सागरं तीर्णो सापि उत्तीर्ण राक्षसी ।
पृष्ठतो अनुबन्धेति अनुबद्धा पदंपदं ॥
20 अयं ते दहरो पुत्रो तव शोकेन मरिष्यति ।
गृह्ण त्वं किम्ह उज्झसि औरसो आत्मनो तव ॥

1. B °gyaṁ cārya vade° M °gyaṁ cāryya vade ° dvīpasmiṁ jñā° B °dvīpesmi°. — 2. M ihaiva ca ra° BM °shyāmi nāsti vo ga°. — 4. B °khu na smṛtirtha nāsti° M °khu na svaratha nāsti vipa ° ho māstrisha(?) rā° B °risha rā°. — 5. BM °nāṁ tava bha° B °kshya ci° M °shyati ‖.

6. M tvacaṁ carmaṁ ca māṁsaṁ ca rudhiraṁ ca pitvā vo B °caṁ ca varṇaṁ ca mā° vo tu°. — 7. M °sīyo bhavishyati ‖ ā °rpitā ‖. — 8. M °kurvetha va° B °paçyāttā° M °tāpi bha°. — 9. B °vānikā sa° yānikā ‖. — 10. M °ghora patishṭhe tadanantaraṁ ‖.

11. BM tāṁ rā° mati ku° M °kurvetsu tāvatā° B °nsu tāgatā ‖. — 12. M °tvā ca punaḥ punaḥ ‖ B °rpunaḥ sva°. — 13. BM °çaknoti°. — 14. M °eko paṁḍitā artha-ciṁtikā ‖ B °ntitā ‖. — 15. M °jā tāye upalobhaṁtu khā°.

16. BM sā ca taṁ ava° B °ca sarvāsāṁ māṁ° M °ruṇā ‖. — 17. BM ahaṁ na lo° M °mi mama kshā bhavishyatha ‖. — 18. M vāṇija sāga° B °rṇo sa pi u°. — 19. M °nubaṁdheti anubaṁdhā padaṁ° B °ti anubandhā padaṁ°. — 20. M °çoke ma°.
21. B gṛhetva ki° M gṛhna iva kiṁ u — si āuro ātmanaṁ ta° B °ujhyasi o°.

धर्मलब्धो आह ॥

अयंहि यस्य मे भार्या अपुत्रे पुत्र भाषसि ।
मानुषा न तुवं रक्षी न मां शक्यसि खादितुं ॥
सा च ग्रामेषु निगमेषु राष्ट्रे जनपदेषु च ।
जनजनस्य आख्याति अयं उज्झति मे पति ॥ 5
महाजनो समागम्य स्त्रियश्च पुरुषा पि च ।
पुरुषं परिभाषन्ति कस्मादुज्झेसि भार्यरां ॥
क्षत्रिया ब्राह्मणा वैश्या शूद्रा चापि समागता ।
पुरुषं परिभाषन्ति कस्य उज्झेसि भार्यरां ॥

10

धर्मलब्धो आह ॥

न मे एषा मारिष भार्या राक्षसेषा भयानिका ।
मनुष्यखादिका रौद्रा एवं जानेथ मत्तवे ॥

यत्र कालं महाजनेन उपलभ्यमानो धर्मलब्धो न इच्छति नैव मे एष पुत्रो नैव मे एषा भार्या राक्षसी एषा पिशाचरा राक्षसी तं जनकायं संज्ञापयति । एदृशा एते धर्मलब्धा पुरुषा तत्रैव सारज्यन्ति तत्रैव विरज्यन्ति । यत्र कालं रक्तिका 15 भवन्ति स्त्रीभिः सततं प्रियशतानि मन्त्रेन्ति यत्र कालं विरक्ता भवन्ति ततः राक्षसीयो च क्रियाम पिशाचिनीयो च दुःकुलीना च क्रियाम अप्रियशतेन आक्रुश्यामः ॥ सा दानि स्त्री धर्मलब्धेन अनिच्छियति ॥ अमात्येहि राज्ञो ब्रह्मद-

1. B ayaṁ hi kasya se° BM °tre putra bhâ°. — 2. B mânusho na tavaṁ pakshi mama çakshyati khâ° M mânusho na bhavaṁ pakshi mama çakyasi° — 4. M °râshṭra jana°. — 5. BM jane janasya° M °ayama-ti me patiḥ ‖ B °yaṁ rijati me pati |.
6. BM °purusho pi°. — 7. B purushe pa° M °bhâshantîti ka° BM °d ujjhesi° B °bhâryân | M °bhâryâyâṁ ‖. — 8. B kshatri° M °gatâḥ ‖. — 9. M °bhâshantîti ka° B °u-jjhesi bhâryaraṁ ‖ M °bhâryayaraṁ ‖.
11. M na mandâ° BM °kshasyaishâṁ bha° M °yânakâḥ | . — 12. M mânushâ khâditâ raudrâṁ e° B manushya khâditâ rau° M °netha hetave ‖. — 13. M °rundalabhena icchati ‖ naivaṁ me esha putra naivaṁ me eshâ bhâ° B °icchasi | naiva me esha° M °shâ piçâca râksha° B °çacarâ | râksha°. — 14. M °driço ete° shâ tatraivaṁ sâ rakshati ‖ yatra° B °sârakshyanti tatraiva virakshyanti | . — 15. BM °rtikâ bhavati stri° M °bhiḥ sataṁ priyaçatâni mantreti yatra° B °ntreti | yatra° M °kâ bhavantîti ‖ tato râkshasiyo ca kriyâma pi° ca kriyâma piçâcanîyo ca duḥkulîno ca kri° B °nâ | tataḥ râkshasiyâ ca kriyâma pi° BM °priyaçate ca â°.
18¹. M °dânîṁ strî° B °labhena anicchayanti | M °anicchayati. — 18². B °taṁ ma°.

तस्य निवेदितं ॥ [356ᵃ] महाराज धर्मलब्धेन महासार्थवाहेन समुद्रपत्तनातो स्त्री आनीता प्रासादिका दर्शनीया परमेण रूपेण समन्वागता समानरूपा न जायति ॥ धर्मलब्धो केनचि कारणेन नैव भार्यां इच्छति नैव तं पुत्रं ॥ राज्ञा अमात्या आणत्ता ॥ शब्दापयथ धर्मलब्धं सार्थवाहं ॥ सो दानि अमात्यैः राज्ञो सकाशं शब्दापितो शब्दापिता अपि सा स्त्री ॥ राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य तां स्त्रियं पश्यित्वा अभिरूपां दर्शनीयां उत्तमेन रूपेण समन्वागतां राज्ञो तत्र स्त्रियं अत्यर्थं अनुरागो उत्पन्नो ॥ सो दानि तं सार्थवाहं आह ॥ यदि तव एताये स्त्रिये नार्थो मम तां देहि ॥ धर्मलब्धो आह ॥ मा महाराज प्रमादं करोहि न एषा मम भार्या न ममैष पुत्रो । एषा समुद्रातो उपलोभेन्ती मम पृष्ठेन पृष्ठिमं समनुबद्धा प्रलोभनार्थं । न एषा स्त्री राक्षसी एषा मा महाराज अत्र मनं करोहि ॥ सो दानि राजा तत्र स्त्रियं अनुरक्तो तावत्केन रूपेण च धर्मलब्धस्य न शृणोति । यथोक्तं भगवता ॥

रक्तो ह्यर्थं न जानाति रक्तो धर्मं न पश्यति ।
अन्धतमसदा भवति यं रागो सहते नरः ॥

तेन राक्षसी अन्तःपुरं प्रवेशिता ॥ ताये सार्धं राजा ब्रह्मदत्तो क्रीडित्वा रमित्वा प्रविचारयित्वा शयितो ॥ ताये राक्षसीये सर्वस्य राजकुलस्य ओस्वापनं कृतं । सपुत्रिकाये राजा खादितो ॥ राजानं भक्षयित्वा सो पुत्रः तत्र राक्षसीनां मूलं प्रेषितो । आगच्छथ शीघ्रं इमं राजकुलं भक्षयितव्यं ॥ आमुहूर्तस्य सो तं राक्षसीगणं गृह्यागतो ॥ ताहि ताये रात्रिये सर्वं तं राजकुलं साभ्यन्तरबाहिरं

1. M °dike da ° paramarupeṇa° BM °gatá sagarbharúpá°. — 3¹. BM °labdhena kena kára° M °ṇena malabdharthavábhena naivaṁ bháryám icchati naivaṁ taṁ°. — 3². M °tyá ágatya ṇa° B °ttá ṇa°. — 4¹. M °bdhaṁ ealaṁ ‖. — 4². M so dániṁ amátyo rá° B °ṇaṁ ṇabdápito apito | api sá° M °ṇaṁ ṇabdápitaḥ api sá° BM °strí rá°. — 5. BM °eya taṁ striyaṁ pa° B °táṁ rájñá tatra striyo atya° M °jño na striyo atya ° tpannaṁ ‖.

7¹. BM °di távad etá ° rtho(B °rtho |) mama taṁ dehi ‖. — 8². B °prasádaṁ° M °esho mama bhá° B °eyá tava váne na eshá mama bháryá na mamai°. — 9. B eshaṁ samu° M °palobhentí mama pṛishṭhe° B °ntí mama pṛishṭena pṛishṭenaṁ sa°. — 10. B °sí e má mahá° M °sí yashá má°.

11. M °dániṁ rá ° striyaṁ anuyukto°. — 12. BM °vatá ra°. — 13. M dakto hya° B raktá hya ° jánáti rakto dha°. — 14. BM °ndhatamas ta° BM °bhavati(M °vani) yo rágaṁ eva sa° M °naro te°. — 15¹. M °sí antaḥpu°. — 15². M °brahmadatto krí°.

16. BM °sápanaṁ° B °taṁ sa°. — 17¹. BM °to rá°. — 17². M °putra ta ° múle pre° BM °to á°. — 18². M °gṛihvága° BM °to te°. — 19. BM tehi tá° M °sábhyantare-báhira sadri° B °ntaraṁ báhiraṁ° M °mhasvi sáṇya jáṇe rá ° ditaṁ | asthikaraṅkáni avaçeshitáni pra° B °kalaṅká vaçeshikṛi°.

सस्त्रीपुरुषं सकुमारीकं महन्तं सार्धं ताये रात्रिये सर्वं खादितं अस्थिकरंकाणि
अवश्रेषीकृतानि ॥

प्रभाताये रात्रीये अमात्या राजकुलं गता पश्यन्ति द्वाराणि बद्धानि । पुरो-
हितो पि आगतो भटबलाग्रा आगता श्रेष्ठिनैगमा धर्मलब्धसार्थवाहप्रमुखो वणि-
जग्रामो आगतो सर्वे सुखरात्रीपृच्छिका यथा अन्यदापि । पश्यन्ति तानि राजकु- 5
लद्वाराणि बद्धानि ॥ ते अमात्या परस्परं पृच्छन्ति ॥ किमर्थाय राजकुलद्वारा
न मुंचन्ति । अन्यकालं राजकुलद्वाराणि मुक्तानि भवन्ति राजकुलं सिक्तसंमृष्टं
भवति आसनप्रज्ञप्ती च कृता भवति । न कस्यचिच्छब्दं शृणीयति स्त्रीशब्दं वा
पुरुषशब्दं वा हस्तिशब्दं वाचशब्दं वा एवं विस्तीर्णे राजकुले एवं महाजनकाये न
कस्यचिच्छब्दो श्रूयति ॥ धर्मलब्धो [357a] सार्थवाहो आह ॥ भवन्तो पूर्वं न 10
राजकुलातो शब्दं शृणियथ । मा राक्षसी अत्र द्वारका मांसशोणितभोजना
प्रवेशिता । ताये अत्र महादीनवं उत्पादितं । मुंचापेथ एतानि द्वाराणि याव-
ज्जानाम राजकुलस्य वर्तमानं ॥ अमात्येहि निश्रेणिं आनयित्वा पुरुषा आरोपिता
गच्छथ द्वाराणि मुंचथ त्ति ॥ पुरुषा राजकुलं आरूढा पश्यन्ति च अत्र हस्तिक-
रंकाणि वाचकरंकाणि च । एते च निवेदयन्ति जनकायस्य ॥ सर्वं इमं राजकुलं 15
खादितं करंकान्येवावशेषितानि ॥ ते दानि बुध्यन्ति ओतरित्वा मुंचथ एतानि
द्वाराणि ॥ ततो ओतरित्वा द्वाराणि मुक्तानि अमात्या च भटबलाग्रा च नैगमा

3a. M °triṇye a° paçyaṁti dvā°. — 3b. M °hitāni āgatā bhaṭṭabalāgrā āgato çre° B °lāgrā āgato | çreshṭinai° mo āgame | sarve° M °kharātripṛ° BM °thā | a(B °nū)nya-dāpi pa°. — 5. M paçyaṁti tā° M °ṇi baddha° B °ṇi ca baddhakāni ca te°.

6a. M °pṛcchaṁti ǁ. — 6b. B kiṁ rsā° M cire vādya paja° BM °drāraṁ na° M °muñcaṁti ǁ. — 7. M °laṁ rājadvārāṇi muktāni bhavaṁti ǁ rājakula siktasaṁmṛ-shṭaṁ bhavati | na ka° B °shṭaṁ bhavati | ā°. — 8. BM na kasyacicchabda çruṇī° M °strīçabda purushaçabdaṁ ha° stīrṇa rā° BM °kāye na° M °cicchabdaṁ çruya° M °lāto çruya°. — 10a. B °sārthavā° M °vāha āha bha°. — 10b. M bhavaṁto yū° BM °yaṁ na rāja°.

11. M °tra mahādā° B °tra rāruṣā mānsaçoṇitabho° M °bhojinā°. — 12a. M °tpā-dinaṁ B °ditaṁ muṁ°. — 12b. M muñcāpayatha | etā° ya varta° BM °naṁ a°. — 13. B °hi nihçre° M °çruṇi ānu° B °ānayetvā° hā ārūḍhā ga° M °hā ārupitā ga-cchaṁtha dvā° muñcayaṁti B °muñcathanti pu°. — 14. B °kulaṁ ārūḍhā° M °dhā paçyaṁti ǁ tatra°. — 15a. BM etadāṁ ni° M °dayaṁti ja° BM °sya sa°. — 15b. B sa-rve | i° M sarva i° B °çeshaṁtāni |.

16. M °dāniṁ buddhyaṁti o° B °ni budhyanti° BM °tvā pinatha e° ṇi ta°. — 17. M °tyā bhaṭṭabal° M °pravishṭo paçyaṁti° B °açvahāhiriye pi karaṁkāṇi a° M °ra-çeshitāni te° M °stinarāthānāṁ açvamarāṭhānāṁ pa nathām avaçeshitāni B °sthāna-açvamanthānāṁ pi°.

च बाहिरराजकुलद्वारं प्रविष्टा: पश्यन्ति च हस्तिबाहिरीये हस्तिकरंकानि अश्व-
बाहिरीये पि करंकान्यवरोपितानि तेषां हस्तिमेण्ठानां अश्वमेण्ठानां पि अस्थी-
न्यवरोपितानि । यथा श्मशानं एवन्तं बाह्यतो राजकुलं भयभैरवदुर्गन्धं ॥
अभ्यन्तरतो पि राजकुलद्वाराणि मुंचित्वा द्वारं प्रविष्टा तथैव राज्ञो पि देवीनां
5 पि अस्थीन्यवरोपितानि । एवन्तं राजकुलं अभ्यन्तरबाह्यतो श्मशानभूतं भयभै-
रवदुर्गन्धं ॥

ततो तेहि अमात्येहि च नैगमेहि च महाजनकायं संनिपातेत्वा तं राजकुलं
साभ्यन्तरबाहिरं शोधापितं सिक्तसंमृष्टं कारापितं धूपनधूपितं तस्य राज्ञो देवीनां
च सर्वेषां शरीरे पूजा कृता समन्ततो नगरस्य गुप्ता स्थापिता चतुरंगबलकायं
10 निवेशितं हस्तिकायं अश्वकायं रथकायं पत्तिकायं ॥ एवन्तं नगरं सजनपदं
रक्षीयति मा कोचि राजा अपराध्येयाति ॥ ते दानि अमात्या च नैगमा च
जानपदा च संनिपतित्वा मन्त्रं धारेन्ति परस्परं संमन्त्रेन्ति ॥ भवन्तो को इह
अस्माकं वाराणसीये राजा भविष्यति यो शक्येय इमं राज्यं धर्मेण परिपालयितुं ॥
तेषां सर्वेषां राजामात्यानां नैगमजनपदानां च एतदभूषि ॥ अयं राजा योग्यो
15 वाराणस्यां स्थापयित्वा धर्मलब्धं सार्थवाहं । एषो पुण्यवन्तो चाप्रमत्तो च ।
यक्षराक्षसा अपि न शक्नुवन्ति अवतारमधिगन्तुं । तत्र विप्लुत्तं महासमुद्रं
अवतीर्णः सिद्धयात्रो च सर्वकामं क्षेमेण प्रत्यागतो ॥ तेहि सो धर्मलब्धो सार्थ-
वाहो सर्वसौवर्णमहासिंहासने निषीदापेत्वा राज्ये अभिषिक्तो ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनः भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन

3. M °çānam evaṃ bāhya° BM °rājakulasya bha° M °durgandhaṃ B °ndhaṃ a°. — 4. M abhyantarato pi rājakuradvārāṇi muci° BM °viṣṭo taṃ sarve(M °saiva)rājño pi devī-nāṃ pi asthi(B °sthīni)nya° M °varopitāni | B °tāni e°. — 5. M evaṃ taṃ rājakulaṃ abhyantara° çānaṃ bhūta bha° evaṃ durgandhaṃ ||.

7. M °tyehi tam° pātetvā° abhyantara° raṃ sodhāyitaṃ si° B °dhāpitaṃ | sikta-saṃmṛṣṭaṃ° M °saṃmṛṣṭa kārāpitaṃ dhūpanadhūpitaṃ° B °dhūpakadhū° M °devīna sarve° B °vikāya sarve° BM °çarīraṃ pū° M °samantāntāntaro naga° B °catulaṃgavarakāyaṃ° çitaṃ | hastikāyam açva° M °tikāyam açvakāyaṃ e°. — 10. M evaṃ taṃ na° BM °raṃ sa ja° M °mā kvacid rājā aparadhya yā te° B °aparadhya yāto |.

11. M °trā mantraṃ dhārenti parasparaṃ samaceti || B °mantreti |. — 12. M bhavanto iha° eṣyati | yo çakoya imaṃ° rimālayatuṃ te° B °pālayatuṃ ||. — 14ᵃ. M teṣāṃ rājā°. — 14ᵇ. M °rājā yogyaḥ vā° sthāpetvā°. — 15. M °çyavanto ca apramato ca.

16ᵃ. M °kalaha api° kenacīti ava° dhigantuṃ |. — 16ᵇ. M tatra kṣīṇabuddhyayatiryo siddhayātrā° tyāga tehi°. — 17. B °he sarvaṃ° M °ho sarvarṇa aṃ° dāyetvā rājyābhi° B °bhiṣikto ||. — 19ᵃ. M °punar bhikṣu°.

तेन समयेन धर्मलब्धो नाम सार्थवाह अभूषि । न एतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स भिक्षवः तेन कालेन तेन समयेन धर्मलब्धो नाम सार्थवाह अभूषि ॥ या सा राक्षसीमहत्तरिका एषा सा मारधीता । (तदा राक्षसीनां महत्तरिका अभूषु:) तदापि एषा ममावतारार्थी अवतारगवेषी उपसंक्रान्ता [357b] न च मम शक्ता अवतारमधिगन्तुं एतरहिं येता ममावतारार्थी अवतारगवेषी 5 उपसंक्रान्ता नो तत्र नाम मे शक्ता अवतारमधिगन्तुं ॥

अन्योपीत्यनु यदा राजा महामात्राणमन्तिके ।
महासमुद्रपारं स्त्रीं धर्मलब्धो न इच्छति ॥
आचायेसि तदा राजा महामात्यां तदन्तरं ।
मये एष नेच्छति स्त्रीं प्रवेशेयान्तःपुरं मम ॥ 10
अन्तरायं विजानित्वा न साने स्थायि राक्षसी ।
सा तत्र पुनः प्रेषिति राक्षसीनां निवेदकं ।
भक्षितो खु मया राजा क्षिप्रं आगच्छथ तत्तवे ॥
राक्षसीनां गता पंच रौद्रा रुधिरभोजना ।
सर्वे राजकुलं गता पराक्रमेन्सु यथागतं ॥ 15
पूर्वे निवासं भगवान्पूर्वेजातिमनुस्मरं ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षूणमन्तिके ।
ते स्कन्धा ते च धातवः तानि आयतनानि च ॥

1b. M naitad e°. — 1b. B tan kasya°. — 2. B °kālena dha° M °vāha abhūṣi ‖ tat kasya hetor ahaṁ bhikṣhavo tena kālena tena samayena dharmalabdho nāma sārthavāho abhūṣi ‖. — 3a. M yā sa mahattarikā rākṣasī etādṛṣī mārā° B yā sāṁ rā ° ttarikā°. abhūṣi ‖. — 3b. M °sīnā maha ° bhūṣi ‖ tadāpi° BM °ṣā mamā(M °ṣāṁ a)vatārārthī(B °rthi ‖) avatāraṁgaveṣī upasaṁkrāntā na tāṁ(M °krāṁtā na mā) mama çaktā(M °aktāto) avatāram adhigantuṁ ‖ etarahiṁ pyeṣ(M °gaṁtuṁ etarhyapi yā) mamārthī(B °mamāvatārārthī) avatāraṁgaveṣī upasaṁkrāntā ta(M °krāṁtā) tatra nāma me çaktā(B °ktā) avatāram adhigantuṁ(M °gaṁtuṁ) ‖.

7. BM °rājā mātrāṇām anti(M °m aṁti)ke sa°. — 8. B °pāraṁ strīṁ° M °pāraṁ strī(ṁ)dharmalabdho° B °ti i°. — 9. B °dā mahā° dantaraṁ ‖ M °naṁtaraṁ. — 10. M naiṣa necchaṁti strī praveçaṁ yathāntaḥ° B na caiṣa necchati strī praveçe yathāntaḥpura mama a°.

11. M aṁtarāyaṁ ° sthā khā°. — 12. B °preṣati° M °preṣayati rākṣasīnā niveçana B °kaṁ kha°. — 13. B °kṣitā khu° M °kṣitā sha mayā° BM °tantase ‖ (M sa). — 14. M rākṣasīnāṁ°. — 15. BM °kramensu ya°.

16. B pūrvaṁ ni° M °a pūrvaṁ jāti anusmaram ‖ B °maṁ jā°. — 17. M °khyāsi çā° B °kṣhūṇām santike ‖ M °bhikṣhuṇam aṁtike ‖. — 18. M te skaṁdhā te ca °vaḥ tāṁny āya° B °tāny āyatanāni°.

आत्मानमधिकृत्य भगवां एतमर्थं वियाकरेत् ।
अनवराग्रस्मिं संसारे यत्र मे उषितं पुरा ॥
धर्मलब्धो अहं आसि वाणिजको अर्थचिन्तको ।
मारधीतरो राचमी एवं धारेथ जातकं ॥
5 एवमपरिमितं बहुदुःखं
उच्चनीचं चरितं पुराणं ।
विगतज्वरो विगतशोको
भगवां भाषति भिक्षुसंघमध्ये ॥

धर्मलब्धस्य सार्थवाहस्य जातकं समाप्तं ॥

10 कालो नागराजा तहिं चु महाचंक्रमे भगवन्तं उपसंक्रान्तो ॥ सो दानि भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकांशीकृतो प्रांजलीकृतो भगवन्तमेतदुवाच ॥ मम भगवं भवनो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि परिभुक्तो ककुच्छन्देन भगवता कोनाकमुनिना काश्यपेन साधु भगवानपि मम भवनं परिभुंजतु अनुकंपामुपादाय ॥ तथापि भगवां कालस्य नागराजस्य भवने चतुर्थं सप्ताहं प्रीतिसुखेन वीतिनामेति ।
15 ततो पि भगवां कालस्य नागराजस्य भवनातो चतुर्थस्य सप्ताहस्यात्ययेन उत्थितो ॥
मुचिलिन्दो नागराजः पुरिमबुद्धदर्शावी भगवतः उपसंक्रान्तो ॥ सो पि भगवतः पादौ शिरसा वंदित्वा एकान्ते प्रांजलीकृतो भगवन्तं याचति ॥ मम भगवं भवनो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि परिभुक्तो भगवता ककुच्छन्देन कोनाकमुनिना काश्यपेन साधु भगवां पि मम भवनं परिभुंजतु अनुकंपामुपादाय ॥
20 भगवां मुचिलिंदस्यापि नागराजस्य भवने पंचमं सप्ताहं मुनिराहारः प्रीतिसुखेन

1. B ātmānam° M °gṛtya eta° B °etham vyāharet | M °etham vyāhare a°. — 2. M °varāgresmi saṃ° tra u° B °tra me tuṣita purā dha°. — 3. B °labdho 'haṃ° M °aham āsi vā° arthacintako |. — 4. M °sī etaṃ dhārayā jā°. — 5. B °yaṃ vi°.

7. M °bhagavān bhāṣa°. — 9. M iti çrīmahāvastuavadāne dharma° B °sya sāthavā° M °sārthajā° saptaṃ |. — 10¹. M atha kā° BM °hiṃ kumarim caṃ(B °caṃkra° B °nto ss°. — 10². M °ni bhagavato pā° B °çilasā °ekāṃçī°.

11. M mama bhagavan mavano ° bhuktehi kra° B °bhukto kra° M °nāma bhagavato ko° BM °bhuñjatu°. — 14. M °tasya nāgarasya bhavane caturtha sa° khena vītinā°. — 15. M °syātyayena utthitaḥ.

16¹. M mucilindo nāgarājo pu° vi bhagavato pādau° B °nto ss°. — 16². M °vanditvā° B °ti mama°. — 17. M mama bhagavan bhavanāto pu° B °caṃ bhavanāto pu° M °kto bhagavato kra° BM °bhuñjatu°. — 20. M bhagavān muci° BM °nirāhāra pri° M °sthinā°.

वीतिनामेसि । ततो पि तहिं मह्राहिके चवानपादंनं उत्पन्नं सप्ताहं रात्रिंदिवं देवेन वर्षितं मुचिलिंदिनापि नागराज्ञा भगवतः धंयोजनकपरिवेयेन सप्तकुत्तं भगवन्तं भोगेन परिक्षिपित्वा उपरि विपुलेन फणेनाच्छादेसि । यथा च भगवन्तं विषमंधेन खिन्निपगन्धेन वा न आबाधेय त्ति मुचिलिन्दो नाम नागराजा स्वकातो भवनातो उत्तरित्वान भोगेन आछादेसि शिरिघनसुकृतेन फणेन सप्ताहं वि- 5
पुलपुष्पं प्रसूतं । [358ᵃ] विनिपातेन नागराजेन च पुष्पं प्रसूतं परिक्षिपि हि महता परिभोगेन सप्ताहं ॥

यदा भगवान्सम्यक्संबुद्धः दुष्करं चरति नदीये नैरंजनाये तीरे तत्र भगवां दुष्करं चरन्तो अजपालकेन दृष्टो । तस्य भगवन्तं उग्रतपं तपन्तं दृष्ट्वा प्रसादमुत्पन्नं । तेन दानि प्रसन्नचित्तेन भगवन्तमुद्दिश्य न्यग्रोधपोतो रोपितो । सो तं न्यग्रोध- 10
पोतं रोपित्वा भगवन्तमुपसंक्रम्य प्रांजलीकृतो आह ॥ भगवं इमो मया न्यग्रोधपोतो भगवन्तमुद्दिश्य रोपितो यदा एषो न्यग्रोधपोतो संवृद्धो भवेया भगवां संपूर्णकल्पो भवेया ति । ततो मे एतं न्यग्रोधं अनुग्रहार्थं परिभुंजसि । भगवता तस्याजपालस्य तूष्णीभावेनाधिवासितं । सो दानि तूष्णीभावेनाधिवासनां विदित्वा तुष्टो आत्तमना प्रमुदितो प्रीतिसौमनस्यजातो संवृत्तो । सो दानि तं 15
न्यग्रोधपोतं कालेन कालं अनुखनेति परिखनेति परिक्षोभेति परिकुट्टावेति कालेन च कालं शीतलेन वारिणा अभिष्यंदेति परिष्यंदेति पर्यार्द्रेति परिचारेति । सो दानि अजपालेन न्यग्रोधपोतो चिप्रं महावो संवृत्तो प्रासादिको दर्शनीयो भगवतो

1. BM tato pi bhagavāṁ ta(M °vān ta)hiṁ °kāla(M °kāra)vardalaṁ utpannaṁ(M °tpannaṁ) saptāhi rātriṁdivaṁ deve ° rājño bhagavatar a(M °sata a)rddhayo° B °kabemena° M °rikshapena saptakṛtyaṁ bha° BM °gena parikshi° M °purena phalenāchhāditāsthā- deṁ | B °phanenarchā°. — 3. BM °dhena khitkrisigadha(M °khikāsigandha)na vāmadeṁ | B °phanenarchā°. — 3. BM °dhena khitkrisigadha(M °khikāsigandha)na vāma- (M °vāmina) vyavaheyanti || nu° M °ndo nāgarāja svakāto n ° genakrhāye çirighanaṁ sakṛtena phu° B °vesi çirighanaṁ su ° phaṇena sa° BM °puṣyaprasūtā(B °tā ||).
6. M vivipā° BM °jena yo sutaṁ parikshiptā parikshipa(B °pi hi) maha°. — 8. M yadā bhagavan dushkaraṁ caranti nadi° B °vān samyaksaṁbuddhaḥ dushkaraṁ ca caratī | nadi° M °tra bhagavān dushka ° japāran tena ajañcaranena dṛishṭvā prasādam u° B °japālan tena ajāṁ cālantena dṛishṭvā tasya°. — 9. B °prasannaṁ utpannaṁ tena°. — 10¹. M te dāni° BM °cantaṁm n ° te vāpito so°. — 10². B °cantaṁm upa° M °kṛtam āha | .
11. BM bhagavaṁ ima(M °vam imaṁ) mayā(B °yā mayā) nyagrodhapoto bhagava° M °gavān saṁpūrṇaṁka ° veyasi | B °lpo bhaveyāsi | . — 13¹. M °hārtha paribhuñjamsi | . — 13². M °tasya ajapālasya tā ° vāsanāṁ vi° B °nāsa sa°. — 15. BM °parikhaneti pari(M °kṣhāleti parikuḍe(M °kāṭye)ti kālena ca° M °bhishyandeti parishyandeti paripraharti parigharti | B °rishyandeti paripradeti parigharati sa°.
17. BM °kshipraçākha° M °tejona° BM °vana ta°.

तेजानुभावेन ॥ तस्य दानि अजपालस्य न्यग्रोधपोतं श्रोमाग्रप्राप्तं प्रासादिकं
प्रसादनीयं दृष्ट्वा अतिरिव चित्तं प्रसीदति ॥ सो दानि तेन चित्तप्रसादेन च
कुशलमूलेन च कायस्य भेदात्त्रयस्त्रिंशद्देवनिकाये उपपन्नो न्यग्रोधो नाम देवपुत्रो
महर्द्धिको महानुभावो । सो पश्चादुपपन्नो समानो अन्यां पूर्वोत्पन्नांस्त्रयस्त्रिंश-
5 कायिका देवपुत्रां दिव्येहि पंचहि कामेहि अभिभवति दिव्येनायुषा दिव्येन वर्णेन
दिव्येन सुखेन दिव्येनैश्वर्येण दिव्येन परिवारेण ॥ तस्य समनन्तरोपपन्नस्य एत-
दभूषि । किं मया मनुष्यभूतेन कुशलं कर्म कृतं उपचितं कस्य कर्मस्य विपाकेन
इह त्रायस्त्रिंशभवने उपपन्नो हं ॥ सो दानि न्यग्रोधो देवपुत्रो कुशलमूलं सम-
न्वाहरन्तो पश्यति भगवन्तमुद्दिश्य न्यग्रोधं नदीये नैरंजनाये तीरे रोपितं ॥ सो
10 दानि न्यग्रोधो देवपुत्रो अनेकदेवपुत्रसहस्रेहि परिवृतः अभिक्रान्तवर्णो अभिक्रा-
न्तवर्णेन केवलकल्पं मुचिलिंदस्य नागराज्ञो भवनं उदारेण वर्णेन ओभासेत्व येन
भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासि ॥
एकांशीकृतो प्रांजलीकृतो भ[358b]गवन्तमेतदुवाच ॥ मया भगवन्मनुष्यभूतेन
अजपालेनाजानि पालेन्तेन एषो न्यग्रोधो रोपितः भगवन्तमुद्दिश्य तेनाहं कुशलमू-
15 लेन मनुष्येषु च्यवित्वा भगवन्त्रायस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्नो । साधु भगवानेतं
न्यग्रोधं परिभुंजतु अनुकंपामुपादाय यथा मे महाफलतरं भवेया ॥ अधिवासते
भगवां तस्य देवपुत्रस्य तूष्णीभावेन ॥ अथ खलु सो देवपुत्रो तूष्णीभावेनाधिवा-
सनां विदित्वा तुष्टो हृष्टो आत्तमनो प्रीतिसौमनस्यजातो भगवतः पादौ शिरसा
वन्दित्वान त्रिष्कृत्वो प्रदक्षिणं कृत्वा तत्रैव अन्तरहाये ॥

20 भगवान्मुचिलिंदस्य नागराज्ञो भवनातो उत्थिहित्वा षष्ठं सप्ताहं निराहारो
प्रीतिसुखेनाजपालन्यग्रोधमूले वीतिनामेसि ॥ ततो अजपालस्य न्यग्रोधमूलातो

1. M °japārasya nya° BM °dikaṁ prāsāda° B °ttaṁ prasīdanta so° M °sīdanti ‖. — 2. M °cittapra° bhedā trayastriṁçe de° B °bhedāt trayastriṁçā de° BM °so so°. — 4. M °d upapannaḥ sa° anāṁ trayastriṁ° paṁcahi kāmehi abhi° BM °ti ‖ divyenāyu° varṇe(M °rṇe)na divyena çikhena divyenai° M °ryena di° BM °ṇa ta°.

7. M °striṁçe bha°. — 8. M °nyagrodha de° BM °gavanto u°. — 9. M °trasahasraihi pari° BM °taḥ atikrāntavarṇo(M °rṇo) atikrāntavarṇe(M °rṇe)na kevalaṁ kalpaṁ° M °cilindasya° jño bhavanam udā° yena bhagavāṁstena° gavato pā° B °sāo āsi v°.

13[1]. B °prāṁjalikṛto bha°. — 13[2]. M °jāti cārante° B °jāni cārante° M °ropito bhagavanta° B °upanno sā°. — 15. BM °bhuṁjatu° dāya | yathā° M °phalaṁ bhaveyo.

16. M °gavān tasya de° BM °bhāvenā ‖. — 17. BM °viditvā citta hṛ(M °tto tuṣṭo° M °prītisoma° gavato pā° ditvā triṣkṛ° B °ditvā ca tri° M °kṣiṇīkṛtvā tatraivānta-rahāya ‖. — 20. M °cilindasya° to utthihitvā° japāranyagrodhamule vītinā°.

21. M °pārasya nya° B °grodhamū° kāsanakhaṇḍe° devajako so° B °eti | ya° M °vi-thinā°;

षष्ठस्य सप्ताहस्यात्ययेन क्षीरिकावनषण्डे बहुदेवतके चैतिये निराहारो प्रीतिसु-खेन सप्तमं सप्ताहं वीतिनामेसि ॥ एवं भगवां सप्तसप्ताहं एकूनपंचाशद्दिवसां निराहारो ॥

उत्तरापथे उक्कलं नामाधिष्ठानं । ततो उक्कलातो अधिष्ठानातो त्रपुसो च भल्लिको च नाम सार्थवाहा आढ्या महाधना महाभोगा पुण्यवन्तो महापरिवारा दक्षिणापथातो पंचहि धुरशतेहि तेन मार्गेण आगच्छन्ति ॥ तेषां सर्वधुर्यानां बलीवर्दानां पुंगवा एको सुजाताये नक्षत्रे जातको अपरो कीर्तिके । तेषां एवं नक्षत्राणां नामेन सुजातकीर्तिकनामेन ज्ञायन्ति ॥ सर्वस्य सार्थवाहस्य पुरतो सार्थवाहस्य यानकं वहन्ति । यत्र मार्गे किंचिद्भयो भवति सिंहभयो व्याघ्रभयो द्वीपिभयं वा गण्डकभयं वा हस्तिभयं वा वनदेवभयं वा उदकवाहभयं वा चोर-भयं वा तत्र ते न गच्छन्ति ततः ते वाणिजका जानन्ति भयं भविष्यतीति तथा संहरित्वा चतुर्दिशं प्रधावन्ति समन्तेन अवलोकित्वा ॥ ते दानि बलीवर्दा सुजा-तकीर्तिका तहिं क्षीरिकावनषण्डं अनुप्राप्ता । अत्र त्रपुसभल्लिकानां च वाणि-जानां पूर्वज्ञातिसालोहितेहि देवभूतेहि तहिं क्षीरिकावनषण्डे ऋद्धिये निगृहीता न शक्नोन्ति गन्तुं ॥ तेहि स्थितेहि सर्वे ते पुरुषा सार्थातो भीता तत्र संनद्धा ॥ तेषामन्ते देवता पूर्वज्ञातिसालो[359a]हिता अन्तरीक्षगता घोषमुदीरयेन्सुः शब्द-मनुश्रावयेन्सुः ॥ मा भायथ वाणिजा त्ति न भवति वो उपद्रवं । एष बुद्धो भगवानिह वनषण्डे प्रतिवसति सप्तहि असंख्येयकल्पेहि प्रादुर्भूतः बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च

2. M °gavān sapta° °haṃ ekunapañcā°. — 5¹. M °tho khalaṃ°. — 5². M tataḥ u° BM °trapuṣā ca bha° BM °vāho āḍhye mahādhano mahābhogo pu° °rivāro da° M °ṇāpa-thāto paṃcahi dhūraṇa° B °paṃcahi puraṇa°.

6. M °rddānāṃ puṃgalā° B °puṃgalā° M °ye nakshetriyena jā° B °kshatriyena jā° BM °ke te°. — 7. B °jātaṃ ki° BM °rttināme ° ntī as°. — 8. M °purato yāna ° vāhati | B °vāhati ya°. — 9. B °rge kiñcid bhavā bhavati | siṃ ° tyākabhayaṃ vā hasti ° caura-bhayaṃ vā | tatra° M °cchanti | tato te° BM °iti | tathā° M °saṃharitvā caturdiçaṃ saṃpra°.

12. M °prāptāḥ atra°. — 13. B atra ḍapu° M °pusabhallikāyānāṃ ca° B °llikānāṃ ca vāṇijāyānāṃ pū° BM °devabhūte tahiṃ° M °ṛddhi nigṛhī° B °çakno gantuṃ te° M °knoti gantuṃ te°. — 15. B °bhītāto | tatra° M °tra saṃnaddhāḥ te° B °ddhā te°.

16. M teshāṃ ta de ° nirohita antarikshāga° B °hito antarikshāgata ghe ° yetsuḥ ça° M °yetsuḥ ça° BM °vayetsuḥ mā°. — 17¹. BM °ṇijānti(B °nti |) na vā iti na vā u°. — 17². M saha bu ° vanakhaṇḍe° BM °saptahi a° M °khyehi kalpe ° rbhūto ba ° te janakāyārthā ° okanupaṃcā° BM °çaddi(M °çadi)vasam anāhāreṇa taṃ u°.

मनुष्याणां च तस्यापि सप्तसप्ताहं एकूनपंचाशदिवसा अनाहारस्य । तमाहारेण
प्रतिमानेथ ततो वः अप्रमेयं कुशलमूलं भविष्यति ॥ तेहि दानि त्रपुसभल्लिकेहि
वाणिजेहि तासं देवतानां वचनं श्रुत्वा मधुसर्पिसंयुक्तं तर्पणं गृहीतं । ते देवता
तेषां वाणिजकानां पुरतो गच्छन्ति । इतो आगच्छथ ॥ ते दानि वाणिजा तेहि
5 देवतेहि भगवतो सकाशमुपनीता ॥ ते तं मधुतर्पणं गृह्य भगवन्तमुपसंक्रान्ता ।
इमं भगवन्मधुतर्पणं परिभुंजतु अस्माकमनुग्रहार्थं ॥ अथ खलु भगवतो एतदभू-
षि ॥ किं नु खलु पुरिमका सम्यक्संबुद्धा भाजनप्रतिग्राहका उताहो पाणिप्रति-
ग्राहका भाजनप्रतिग्राहका सम्यक्संबुद्धा ति ॥ सह चित्तोत्पादेनैव भगवतः
चत्वारि महालोकपाला चत्वारि सुवर्णपात्राण्यादाय भगवन्तमुपसंक्रान्ता रतन-
10 पात्रा ति कृत्वा न प्रव्रजितसारूप्याणि भगवां न प्रतिगृह्णाति ॥ ते दानि रूप्या-
मयानि पात्राण्यादाय भगवन्तमुपसंक्रान्ता । तानपि भगवां रतनपात्राणीति
कृत्वा न प्रतिगृह्णाति ॥ एवं मुक्तामयानि वैडूर्यामयानि स्फटिकमयानि मुसार-
गल्वमयानि लोहितिकामयानि तानपि भगवां रत्नपात्राणीति कृत्वा न प्रव्रजित-
सारूप्याणीति कृत्वा न प्रतिगृह्णाति ॥ ते दानि चत्वारो शैलपात्राणि आदाय
15 भगवन्तमुपसंक्रान्ता ॥ अथ खलु भगवतः एतदभूषि । यदहमेकस्य लोकपालस्य
पात्रं प्रतिगृह्णीष्यामि त्रयाणां भविष्यति चित्तस्यान्यथात्वं ॥ भगवता सर्वेषां
चतुर्णां लोकपालानां चत्वारि पात्राणि प्रतिगृह्णित्वा अंगुष्ठेन आक्रान्ता एकपात्रो
च अधिष्ठितो । ते दानि चत्वारो पात्रा एकं पात्रं सं[355b]जाता सर्वेषां चतुर्णां
पात्राणां चत्वारि पात्रकोटीनि दृश्यन्ति । तत्र भगवता त्रपुसभल्लिकानां वाणि-
20 जानां मधुतर्पणं परिभुक्तं ॥

1. B tam anibā° M °mānetha ‖ tato vo apra° B °meyaṁ aku° M °çalamulaṁ°. — 2. B °ni ḍapusbe bha° M °trakusha° BM °devānaṁ va° B °hitaṁ te°. — 4¹. B °echatha te°. — 4². BM °vāṇijā(B °jāṁ) tehi devatehi bha° B °nitā te°. — 5. M taitaṁ ma° B °krānto |.

6¹. B °smākaṁm a°. — 7. BM °rimakā saṁmyaksaṁbuddha bha(M °bhāṁ)janapratigrāhakā(M °hatā) u° ṇipratigrahato bha(B °hakā bhojanapratigrāhakā saṁmyaksaṁbuddhā(M °ddho) ti saha°. — 8. B °tpāde deva(M °vaṁ) bhagavataḥ(M °vato) catvāri mahā° B °pāle catvāri su° °saṁkrāṁtaḥ ra° M °ntā ratanapātrāṇi kṛitvā na pravra° B °trā hi kṛi° BM °gṛihnāti |. — 10. B °krāntān api°.

11. B aapi bha° M °gavān ratnapā° B °trāṇi ti kṛi° BM °gṛihnāti |. — 12. B °ryamayāni sphāṭi° °sālagalva° M °sāgalva° bhagavān ratna° BM °gṛihnāti |. — 14. M ta dāni°. — 15¹. M °gavato e°. — 15². B °ham etasya lo°.

16. M °ṇi pratipratigṛihitvā° B °gṛihnitvā °gushṭena akrā° M °gushṭena apakrā°. — 18. B °ro pātri e° M °ro pātro ekapātraṁ° BM °jātaṁ sarva°. — 19. BM °bhuktaṁ bha°.

भगवां दानि त्रपुषभल्लिकानां वाणिजकानां मधुतर्पणं पीत्वा प्रत्ययप्रीतिवर्ण-गन्धरसोपेतं दक्षिणामादिशति ॥

अनेकाकारसंपन्नं तर्पणं मे प्रयुच्छति ।
वर्णेन चैव संपन्नं गन्धेन च रसेन च ॥
प्रत्ययं च प्रीतिं च एषणीयं च कल्पियं । 5
तर्पणं प्रथमं शास्तु अदेंसु त्रपुषभल्लिका ॥
मधुसर्पिसंयुक्तं तं पिबे च पुरुषोत्तमः ।
तेहि संतर्पितो वीरो प्रतिसंलानवुत्थितो ।
तर्पये धर्मवृष्टीये देवगन्धर्वमानुषां ॥
दिशे सोवस्तिकं दिव्यं मंगल्यं चार्थसाधकं । 10
यं श्रुत्वा सुमना सर्वे सर्वार्थां साधयिष्यति ॥
स्वस्ति वो द्विपदे भोतु स्वस्ति वो तु चतुष्पदे ।
स्वस्त्यस्तु व्रजतां मार्गे स्वस्ति प्रत्यागतेषु च ॥
स्वस्ति रात्रौ दिवा स्वस्ति स्वस्ति मध्यंदिने स्थिते ।
सर्वत्र स्वस्ति वो भोतु मा च पापं समागमत् ॥ 15
श्रिरी वो दक्षिणे स्कन्धे श्रिरी वामे प्रतिष्ठिता ।
श्रिरी वो अंगमंगेषु नाभीव सुप्रतिष्ठिता ॥
भद्रं वो भद्रश्रिरी वो वाणिजा भद्रमस्तु वो ।
येन केनचित्कार्येण गच्छथ पूर्विमां दिशां ॥
नक्षत्राणि वो पालेन्तु ये तां दिशामधिष्ठिता । 20
कृत्तिका रोहिणी चैव मृगाद्रा च पुनर्वसु ॥
पुष्यं च वरनक्षत्रं अश्लेषा भोन्ति सप्तमा ॥

1. M °gavān dāni tra° tṛpaṇapaṇi° B °rasagandhāra° M °rasagandhāra° B °diçanti |. — 3. M anekakāra° °varṇati | B °ṇati va°. — 4. M °calvaṃ saṃ° °nikhana va ca° B °sa-mna ca pra°. — 5. M °lpitaṃ |.

6. BM °adeṃsuḥ tatra trapuṣa° M °śāsjabhallikā (M °llikā) |. — 7. M °be puruṣotta-maḥ |. — 8. BM te ca saṃ° M °tarppeto vīraḥ pratisaṃlānu u°. — 9. B °vṛṣṭiye de°. — 10. BM diçāṃ so° M °tthitaṃ di° BM °sādhikaṃ |.

11. M °ṣyatha |. — 12. B °bhontu sva vo stu° M °bhontu svasti bhontu catuṣpade |. — 14. M °trau svasti divā°. — 15. M °bhontu mā ca°.

16. BM çiri ya da° °ndhe çirī vā° B °tiṣṭhitāṃ | M °tiṣṭhitā |. — 17. M °tiṣṭhitā | B °tiṣṭhitā |. — 18. M °çirī vāṇi° B °çarī vā vāṇi°. — 20. B °diçā dhi°.

21. M °caivaṃ mṛgaçiraścā ca pu° B °gādrā ca pu°. — 22. B °trāṃ ca aśleṣā bhonti sa° M °bhonti saptamaḥ |.

IMPRIMERIE NATIONALE

इत्येते अष्ट नक्षत्रा लोकपाला यशस्विनः ।
आदिष्टा पुरिमे भागे एतेषां पुरिमा दिशा ॥
एते वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमे ।
लब्धार्था च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
पुरस्तिमे दिशोभागे अष्ट देवकुमारिका ।
भद्रोत्तरा नन्दिसेना नन्दिनी नन्दिरक्षिता ॥
जयन्ती विजयन्ती च सिद्धार्था अपराजिता ।
तेषामधिपती राजा धृतराष्ट्रो ति नामतः ॥
गंधर्वाधिपती राजा देवेहि स च रक्षितः ।
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ॥
क्षेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वदेवेहि रक्षिता ॥
पुरिमस्मिं दिशोभागे चापलं च नाम चैतियं ।
नित्यं ज्वलति तेजेन नित्यं सत्योपयापनं ।
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ॥
[360*] क्षेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वचैतियसुरक्षिता ॥
येन केनचिदर्थेन गच्छथ दक्षिणां दिशं ।
नक्षत्राण्यभिपालेन्तु ये तां दिशामधिष्ठिता ॥
मघा चोभे च फाल्गुन्यौ हस्ता चित्रा च पंचमा ।

1. B °pālo ya°. — 2. B adi° M adiṣṭo purime° BM °diçām | . — 5. BM kshemā ca sadi°.

6. B °rikām | . — 7. B naṁdurānandine° M mandurānandinandinandirakshitā | . — 8. B omet cette ligne. M nandirānandivarddhitā ca siddhā °jitā | tā pi ca adhipālentu bhumiye bhavanena ca | kshemā ca vo diço bhontu mā gamo pāpam āgami | labdhāthā ca nivartatha devakanyāhi rakshitā | te° (l. 9). — 9. M °dhipati rājā dhṛitarāshṭroti° B °dhṛitarāshṭrena nā°. — 10. M gandharvādhipati rājā devehi ca rakshitā | B °hi sa ca rakshatah | .

11. BM °pi to a°. — 12. B kshemā ca vo di° M °gami | . — 13. BM °sarva de° kshitam | . — 14. M purimasmiṁ° B °diçobhoge cāpālam° M °ge pālam ° cetiye | . — 15. M °jvarati° BM °nityā satye(B °sasyo)payā°.

16. BM °leti bhūmi(B °bhūri)ye°. — 17. B kshemā ca vo pā° M °gami | B °mi | la°. — 18. M °rthāya ni° BM °vartatha°. — 19. BM °kshiṇā di°. — 20. M °nta etāṁ dim adhi°.

21. B °ghā cābhe° M °ghā vobhe ca phārgunyau°.

स्वाती चैव विशाखा च एतेषां दक्षिणा दिशा ॥
इत्येते सप्त नक्षत्रा लोकपाला यशस्विनः ।
आदिष्टा दक्षिणे भागे एतेषां दक्षिणा दिशा ॥
ते पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी । 5
लब्धार्था च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
दक्षिणस्मिं दिशोभागे अष्ट देवकुमारियो ।
लक्ष्मीमती श्रिरीमती यशोमती यशोधरा ॥
सुभेष्ठिता सुप्रभाता सुविशुद्धा सुव्याकृता ।
ता पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ॥ 10
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ देवकन्याहि रक्षिता ॥
तासामधिपती राजा विरूढको ति नामतः ।
कुम्भाण्डाधिपती राजा श्रमेण सह रक्षतु ॥
क्षेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी । 15
लब्धार्था च निवर्तेथ कुम्भाण्डेहि सुरक्षिता ॥
दक्षिणस्मिं दिशोभागे अभिपद्मं नाम चैतियं ।
नित्यं ज्वलति तेजेन नित्यं सत्त्वोपपायनं ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी । 20
लब्धार्था च निवर्तेथ चैतियेन सुरक्षिता ॥
येन केनचिदर्थेन गच्छथ पश्चिमां दिशं ।

1. M °caivaṁ vi° BM °kshiṇāṁ diçāṁ |. — 3. B °diçāṁ |. — 4. M te pi ca a°. — 5. M °ntu mā ga vo pā°.

6. B labdhā cārthā° M °rthā va ni°. — 7. BM °kshiṇasmiṁ° M °kumārikā | B °riye |. — 8. B lakshmīpati çirimati yaçamatvā yaçodha° M lakshmīpati çirimatā yaçimati yaçodha°. — 9. B susthitā supra° M çubhesthitā supra° kṛtāḥ |. — 10. M tāṁ pi ca abhipāsentu°.

11. B °bhonti mā ca°. — 12. M °devakaññyā°. — 13. M °virudha° nata |. — 14. M kubhāṇḍādhipatiḥ rājā° B °manu samana ca |. — 15. M sa pi vā adhipālentu bhūmiye bhavanena ca | kshe° B °bhonti mā°.

16. M °rthāya ni°. — 17. BM °kshiṇasmiṁ° M °çyaṁtā cediya |. — 18. M °jvarati tejena nitya sa° BM °tyopajānam |. — 19. BM °pālentu bhū°.

21. B °cetiye su° M °tiye ca su° B °kshitā ya°. — 22. B ye kenaci° M ye keci yenad arthe° BM °çcimāṁ diçaṁ |.

रक्षन्तु वो भिपालेन्तु ये तां दिशमधिष्ठिता ॥
अनुराधा च ज्येष्ठा च मूलश्च दृढवीर्यवान् ।
उभे आषाढे अभिजिच्च श्रवणा भवति सप्तमी ॥
ते पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
पश्चिमस्मिं दिशोभागे अष्टौ देवकुमारियो ।
अलंबुषा मिश्र[366b]केशी अरिष्टा सुप्रभायका ॥
. . . . कृष्णा शुक्ला च द्रौपदी ।
ता पि वो अभिपालेन्तु आरोग्येन शिवेन च ॥
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ देवकन्याहि रक्षिता ॥
नागानामधिपती राजा विरूपाक्षो ति नामतः ।
स वो नागाधिपो राजा यशसेन सह रक्षतु ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वनागेहि रक्षिता ॥
पश्चिमस्मिं दिशोभागे अस्तो नामेन पर्वतो ।
आवर्तो चन्द्रसूर्याणां अस्तो अर्थं ददातु वो ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च ॥
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्था च निवर्तेथ सर्वे अस्तेन रक्षिता ॥
येन केनचिदर्थेन गच्छथ उत्तरां दिशां ।

1. B °dhishṭitā | M °shṭhitāḥ | . — 3. M °ákhaḍhe abhikahicca gravaṇe bha° B °çravaṇe bha° M °ptami || . — 5. M °diça bho°.

7. B pacchimasmiṁ diçobhāge ashṭaṁ de° M paçcimasmiṁ ° ashṭa de ° riyaṁ | B °riye | . — 8. BM alaṁvarsha mi° M °rishṭo suprabhāvarah | . — 9. BM ekāna (B °naṁ) vātavanikā kri° M °çuklamodopati | B °çukrama opati | . — 10. B °rogena çi° M °rogyaṁna çi°.

12. M °labdhārthāṁ ya ni ° devakaṁnyā° B °kshitā | . — 13. M °virupākaho°. — 14. M sarvanāgā° B sarvarājādhipo nāgā vara°. — 15. M °vo adhipā° BM °bentu bhū°.

16. M °gami | . — 17. M °rthāya ni° B °sarvanāmā°. — 18. M paçcimasmiṁ° B °diçabhā° M °ashṭanāme°. — 19. M °ndrasuryyāṇāṁ asto a° B °çāṁ asto arthaṁ dadā bhavo | M °dadatu me | . — 20. M °adhipā° BM °bentu bhū°.

22. M °rthāya ni ° kshitāḥ | . — 23. BM ye keneci ° ttarā diçāṁ (M °çaṁ) | .

नक्षत्रा वो भिपालेन्तु ये तां दिशमधिष्ठिता ॥
धनिष्ठा शतभिषा चैव उभौ प्रोष्ठपदा पि च ।
रेवत्यश्विनी चैव भरणी भवति सप्तमी ॥
ता पि वो अनुपालेन्तु भूमीये भवनेन च ।
क्षेमा च वो दिशो भोन्तु मा च वो पापमागमी । 5
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ तेहि नक्षत्रेहि रक्षिता ॥
उत्तरस्मिं दिशोभागे अष्टौ देवकुमारियो ।
इला देवी सुरा देवी पृथिवी पद्मावती ॥
आशा श्रद्धा हिरी च श्री. . . . . समागता ।
ता पि वो अभिपालेन्तु भूमीये भवनेन च ॥ 10
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ देवकन्याहि रक्षिता ॥
तासामधिपती राजा कुबेर इति नामतः ।
सर्वयक्षाधिपो राजा राक्षसेहि सह रक्षतु ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च । 15
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ यक्षराक्षसरक्षिता ॥
उत्तरस्मिं दिशोभागे कैलासो नाम पर्वतः ।
आवासो यक्षसंघानां राक्षसानां निवेशनं ॥
सो पि वो अभिपालेतु भूमीये भवनेन च । 20
क्षेमा च वो दिशा भोन्तु मा च वो पापमागमी ।
लब्धार्थाश्च निवर्तेथ यक्षराक्षसरक्षिताः ॥
अष्टाविंशति नक्षत्रा सप्तसप्त चतुर्दिशं ।

1. B °dhishṭitā |. — 2. M dhanesṭa ca° B dhanishṭa ça° BM °proshṭapa° B °pi cā |. 3. BM °thāçvajā caiva bha(B °caiva ta)raṇī° M °ptamā ||. — 4. M °ve adhipā°. — 5. BM °bhonti mā° M °gamī |.
6. M °rthā ca ni° kshitāḥ |. — 7. M uttaresmiṃ° BM °sabhāde° °riye |. — 8. B hirīṇī devī su° M hirī devī su° madvatī ||. — 9. M āsā çraddhā ahirīva çlāṃ upi samāgato | B °hirī çirī tā pi°. — 10. M mā ca vo a° bhūmiye°.
11. M °gamī |. — 12. M °rthā ca ni° devakaññyā°. — 14. M °sihi sarakshitā ||. 15. BM °pālentu bhū°.
16. M °diçe bho°. — 17. M °rthā ca ni° kshitāḥ |. — 18. M uttaresmiṃ° B °diçā-bhā° BM °kailāço nā°. — 20. M °pālentu bhū°.
22. B labdhāç cārthā ni° M °kshitā |. — 23. B nakshatrāṇi° M °trā ca sapta sa°

सह चन्द्रसूर्येहि विमानेभि अनून[36₁*]कं ॥
द्वात्रिंशद्देवकन्यायो अष्ट अष्ट चतुर्दिशं ।
चत्वारश्च महाराजा लोकपाला यशस्विनः ।
गच्छमानयोनि रक्षन्ति ते चतुर्दिशं ॥
5 अष्ट श्रमणा ब्राह्मणा अष्ट जनपदेषु क्षत्रिया ।
अष्ट सहद्धका देवा सदा रक्षां करोन्तु वः ॥

तेषां दानि भगवता त्रीणि शरणगमनानि दिन्नानि । गच्छथ बुद्धशरणं गच्छथ धर्मशरणं गच्छथ अनागतं च भगवतो श्रावकसंघशरणं ॥ ते दानि बुद्धशरणं गता धर्मशरणं गता संघशरणं गता ॥ ते दानि आहन्सुः । वयं भगवं वाणि-
10 जका देशदेशानि च राज्यानि च चराम । साधु नो भगवां किंचिदेव धातुं यं वयं पूजयेम ॥ भगवता दानि तेषां शीर्षातो पाणिना केशानि ओतारित्वा दिन्नानि इमं केशस्तूपं कारयेथ नखानि च ओतारित्वा दिन्नानि इमं नखस्तूपं कारापेथ शिला च आगमिष्यन्ति तां च शिलां प्रतिष्ठापेथ ॥ तेहि दानि यत्र केशस्थाली नाम अधिष्ठानो तहिं केशस्तूपं कारापितं । वालुक्षो नाम नगरं तहिं
15 नखस्तूपं कारापितं । शिलुक्षं नामाधिष्ठानं तत्रापि शिला प्रतिष्ठापिता सा भगवता ऋद्धीये पाणिना क्षिप्ता ॥

भगवता दानि सप्तसप्ताहेहि एकूनपंचाशद्दिवसानि निराहारेण अपुष्पाह्नि-

1. M °manuṣya ° bhoti anunakaṃ |. — 2. M °devakañnyā vā aṣṭa a°. — 3. M °pāla ya°. — 4. M °jvalamānā ° nti ca caturdiçaṃ | B °nti catuçaṃ |. — 5. BM purimā(B °makāṃ) diçāṃ dhṛtarāṣṭro paçcimāṃ(M °çime ca) virupākṣo(M °kṣaḥ) dakṣiṇāṃ ca virūḍhako kuvero u(M °ro ca)ttarāṃ(B °rā) diçaṃ | aṣṭa çramaṇa(M °çrava)ṇā aṣṭa brā° M °deṣu ca | kṣatriyo a° B °ṣu kṣatriyā |.

6. B °dā rakṣā karantu° M °nto va |. — 7¹. M °dināni | B °nnāni ga°. — 7². B gacchatha | buddhaṃ çaraṇaṃ gacchatha dharmaçaraṇaṃ gacchatha | anā° M °dharmaçaraṇaṃ gacchatha saṃghaçaraṇaṃ anā° BM °bhagavatā çrā°. — 8. BM °buddhaçaraṇaṃ gatā saṃgha°. — 9¹. M °hansuḥ |. — 9². B °bhagavāṃ vā° M °bhagavan vāṇijakā deçadeçā° — 10. M °sādhu kiṃci° B °sāṃ kiṃci° BM °d darçanahetu(M °heto) yaṃ vayaṃ pūje(B °yujaye)ma |.

11. BM ° pāṇi(M °nā)nā keçāni otāritvā dinnāni | imaṃ(M °anāni idaṃ) ke° rayetha | na ° nnāni | i° M °kārāpetha çira ca āgamiṣyanti tāṃ° B °tāṃ ca çilā pra°. — 13. B °dāni keça° M °dāni keçasthāni nā ° dhiṣṭhānāto tahiṃ ° paṃ kārayetha kārāpitaṃ | B °taṃ çi°. — 14. *Omis par* B. M ° kārāpitaṃ |. — 15. M çilujaṃ nāmādhiṣṭhānaṃ tatrā° B çilakṣaṃ nāmā ° naṃ | tatrā° M °ṣṭhāpitā so bha ° riddhi pā°.

17. M atha khalu bhagavān dā° B bhagavāṃ dā° M °ptāhehi ekunapaṃ ° çaddivasikānāṃ vā ° ppataṃ tiraṃ tena bha° B °rpanam pitena bha° BM °gavato tathā abhicchandità(M °ndinā) |.

कानां वाणिजकानां मधुतर्पणं पीतं पीतेन भगवतो ते च अभिनिर्याञ्छिता ॥ ततो
शक्रेण देवानामिन्द्रेण भगवतो हरीतकी उपनामिता । धातूनां सुखं भविष्यति ॥
भगवता दानि सा हरीतकी परिभुक्ता तं च हरीतकीवृन्तकं भगवता तत्रैवोद्देशे
रोपितं सा च तं दिवसमेव जातापत्रशाखप्रशाखा महान्तं हरीतकीवृक्षं पुष्पफलोपेतं
संवृत्तं । इमं भगवतो प्रथमं ऋद्धीवृक्षं । या च ततो वृक्षातो हरीतकीयो तानि 5
अद्य चेतकीया हरीतकीप्रवाला ति वुच्चन्ति ॥

ततो भगवता उरुविल्वायां षड्वर्षाणि दुष्करं तपं चीर्णं ॥ तदा उरुविल्वायां
सेनापतिग्रामातो नगरावलंबिकाये शाणपांसुकूलं भगवतो दुष्करचारिकां चर-
न्तस्य प्रसन्नचित्ताय उपनामितं । यदा भगवं परिपूर्णसंकल्पो [361b] भवेसि
तदा इमं शाणपांसुकूलमनुग्रहार्थाय परिभुंजेसि ॥ भगवतो तूष्णीभावेनाधिवा- 10
सनां विदित्वा तुष्टा आत्तमना पांसुकूलं वृक्षशाखाये ओलंबित्वा भगवतः पादौ
शिरसा वन्दित्वा त्रिष्कुत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा प्रक्रमि ॥ सा दानि अचिरस्यैव काल-
गता भगवतो अन्तिका प्रसन्नचित्ता तं पांसुकूलदानं समनुस्मरन्ती समनन्तरका-
लगता त्रायस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्ना अन्यतरस्य महर्द्धिकस्य महानुभावस्य देवपु-
त्रस्य विमाने अप्सरसां शतसहस्रप्रवरा ॥ सा दानि अप्सरा समन्वाहरति । 15
किं मया मनुष्यभूताये कुशलमूलं कृतं कियद्रूपा च दक्षिणा प्रतिष्ठापिता येनाहं
त्रायस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्ना ॥ सा दानि समन्वाहरन्ती पश्यति उरुविल्वायां
सेनापतिग्रामके नगा नाम नगरावलंबिका आसि कुत्सिता । तं मया मरणकाले
बोधिसत्त्वस्य दुष्करं चरन्तस्य प्रसन्नचित्ताये शाणपांसुकूलं दिन्नं तेनाहं कुशलमू-

1. M °gavatā hari°. — 2. BM °nāṁ sukhaṁ°. — 3. M °ni sā harītakī pa° °ktā taṁ ca haritakīdvepikaṁ bha° B °ktā taṁ ca haritakīvṛddhaṁ | bha° M °traiva udde° BM °sam eva (M °vaṁ) jātāvṛkshā pra° M °khā mahāntaṁ hari° °pushpaṁ pha° °vṛtto | B °vṛtta |. — 5¹. M °ṛiddhivṛikshaṁ | B °kshaṁ yā°. — 5². M tato vṛi° B yā ca yo tato vṛi° M °to haritakīyo ° cetiyā haritakī pravānāti buddhyanti | B °pravānāti | buddhyanti |.

7¹. B °uluvilvā° M °ṣaṁ tīrṇaṁ |. — 7². B °dā uluvilvā° M °garāṁlaṁbikāyena çayaṁsukulaṁ° B °bikāye çā° M °tāye upa° B °tāya unnāmitaṁ |. — 9. B °gavaṁ paripū° M °gavān paripūrṇasaṁkalpo° BM °vesi | ta° M °sukulāṁ anu° °bhuñjesi |. — 10. B bhagavatā tū° M bhagavatā tūshṇīkā° BM °tuṣṭā ā° B °ttamanā yāṁsu° M °ttamanā pāṁçukulaṁ vṛi° °olaṁghayitvā bha° B °olaṁbayitvā bha° M °nditvā trishkṛityaṁ prada°.

12. M °bhagavato anti° B °ttā tvaṁ sukulada° M °taṁ pāṁçukuladā° °smaranti | samananta° B °ntaro kālagatā | tra° M °upapannāḥ anya° B °nnā | anya° M °vimāne apsa° °sahasravarā |. — 15. BM sa dāni apsara samanvāharati (B °nti) kiṁ°.

16. M °çalamulaṁ ° rūpā ca dakshiṇīye pra° B °kshiṇye pra° M °upapannāḥ |. — 17. M sa dāni ° harantī paçya° B °uluvilvā° M °ke grāma nāma nagā° BM °valaṁbikā | āsi (M °kā āsī |) dah° B °ta taṁ° M °khitān taṁ ma°. — 18. M °cittaye çrāmaṇera° taṁ dinnaṁ | te° B °pāṁçukulaṁ ° tena māṁ° M °nushya eva ° upapann° 17°.

तेन मनुष्येषु च्यवित्वा इह त्रयस्त्रिंशे देवनिकाये उपपन्ना । न च मे तं देयधर्मं
भगवतामद्यापि परिभुक्तं । यदिममेव देयधर्मं भगवाननुग्रहार्थं परिभुंजेया
तत् मम महत्फलतरं भवेया ॥ सा दानि अप्सरशतसहस्रपरिवृता महता देवानु-
भावेन महता देवर्द्धीये त्रयस्त्रिंशभवनातो वृक्षशाखातो तं शाणपांसुकूलं गृह्य
5 भगवन्तमुपसंक्रान्ता ॥ इमं मया भगवन् शाणपांसुकूलं मनुष्यभूताये भगवतो
दुष्करं चरन्तस्य प्रसन्नचित्ताये दिन्नं यदा भगवं परिपूर्णसंकल्पो भवेसि ततो भग-
वन् ममानुग्रहार्थं परिभुंजेसि तेनाहं कुशलमूलेन मनुष्येषु च्यवित्वा त्रयस्त्रिंशेषु
देवनिकायेषु उपपन्ना । साधु मे भगवां इमं शाणपांसुकूलं परिभुंजतु अनुकंपा-
मुपादाय यथा मे महत्फलतरो भवेया ॥ देवा अन्तरीक्षगता भगवन्तमाहन्सुः ॥
10 मा भगवानिमं शाणपांसुकूलं परिगृह्णातु । वयं भगवतो दिव्यां विकल्पदूष्याणि
दास्यामः ॥ भगवानेषां देवतानां विकल्पदूष्यप्रदानानि नाधिवास[365]यति ।
तं भगवाये मकरावर्तिकाये शाणपांसुकूलं प्रतिगृहीतं देवताशतसहस्रेहि च अन्त-
रीक्षातो चेलक्षेपाणि च भगवतः कृतानि हक्कारकिलिकिलानि च अकरेन्सुः ॥
चक्रवर्तिराज्यं परित्यक्तं किं नो पांसुकूलेषु चित्तं रमति ॥
15 भगवां दानि शाणपांसुकूलं धोवितुकामो । उदकेन कार्यं ॥ अथ खलु शक्रेण
देवानामिन्द्रेण पाणीहि नदी खता अद्यापि च पाणिखाता नाम नदी वुच्चति ॥
शिलापट्टेन कार्यं यत्र तं शाणपांसुकूलं धोविष्यति ॥ चतुर्हि महाराजेहि चत्वारि
शिलापट्टा उपनामिता । भगवता एकत्र शिलापट्टे तं शाणपांसुकूलं धौतं ॥

1. M °ratām ayā pi° BM °ktaṁ ya°. — 2. BM °dimeevaṁ de° B °emaṁ | bha° M °je-yā taṁ mama maha° BM °tphalaṁtaraṁ bhaveyā | . — 3. B sa dā° BM °vṛtā mahatā devānu° M °rena mahānto ṛ° B °devarddhi° BM °striṁça bha° M °nāto āgatvā tataḥ vṛ° °pāṁçukulaṁ° B °sukulaṁ° M °gavantaṁ upasaṁkrānto | . — 5. BM °etaṁ çāṇa-pāṁsukūlaṁ ma(M °pāṁçukulaṁ mama° M °gavato duḥkaraṁ° BM °mānā | yadā bha-gavāṁ pa(M °vān pa)ripū° °savi | tato° B °gavā ma° M °vān ma° B °ribhuṁjesi | te° BM °lena māna°.

8. BM sādhū maṁ bha° M °gavān imaṁ çā° B °çāṇaṁpāṁ° M °pāṁçukā° BM °bhuṁ-jatu°. — 9. B °rīkshe gatā | bha°. — 10¹. B °gavan emaṁ° M °gavān emaṁ çāṇapāṁ-çukulaṁ pratigrihītuṁ devatāçatasahasrehi pari° BM °gṛhṇātu | . — 10². BM °vikalpāṁ dushyā°.

11. M °gavāṁ tedāṁ dāni de° BM °nāṁ kalpaṁ dushya°. — 12. B °çāṇaṁ pāṁ° M °çukulaṁ ° hitaṁ de ° ashi cāntā ° n canikshepāni ca bhareyā | kṛ° B °te cale-kshepāni ca bhaveyā kṛ° BM °netaḥ | . — 14. BM °vartitā ° kiṁ no pāṁçukule° M °shu vittaṁ°. — 15¹. M °gavān dāni ṣānapāṁçukulaṁ°. — 15². M pāṁçu ada°. — 15³. BM °ṇi(B °ṇī)hi nadī khatā adyāpi ca pāṇikhātā nāma° M °vuccati ṛ°.

17¹. M °taṁ ṣānapāṁçukulaṁ° BM °ti ca°. — 17². B °lāpattaṁ u° M °lāpatta u° B °mitā bha°. — 18. M °çānapāṁçukulam°.

द्वितीये शिलापट्टे तं पांशुकूलं धोवितं ॥ तृतीयं शिलापट्टं भगवता त्रपुसभल्लि-
कानां शिलुकनामनिगम आवासिकानां तत्र स्वकीये पुरतो उत्क्षिप्तं ॥ तेहि तं
शिलापट्टं तहैव चेतिये प्रतिष्ठापितं । अद्यापि गन्धारराज्ये अधिष्ठानं शिला-
नामेन ज्ञायति ॥ चतुर्थे शिलापट्टे भगवता निषीदित्वा तं शाणपांशुकूलं सी-
वितं । यद्यपि तत्र शिलापट्टं भगवतो अनुसीवननामापद्यं ॥ सर्वे चत्वारो शि- 5
लापट्टा भगवता परिभुक्ता तानि च जम्बुद्वीपे सदेवमानुषस्य लोकस्य चेतियभूता ॥

भगवां दानि तं शाणपांशुकूलं धोवित्वा सीवित्वा च पाणिखातनदीकायको
ओकस्तो । स्नायित्वा भगवां पाणिखातातो नदीतो उत्तरिष्यतीति अकिलन्तका-
या बुद्धा भगवन्तो अकिलन्तचित्ता तहिं तीरे ककुभो नाम वृक्षो चोग्रासप्रशाखो
प्रासादिको दर्शनीयो यंनामो च वृक्षो तंनामा च वृक्षस्य देवता ककुभो नाम देव- 10
पुत्रो प्रतिवसति । सो देवपुत्रो भगवता ततो नदीतो उत्तरन्तेन आभाष्टो ॥
आहर ककुभ हस्तं ॥ वरविमलकुण्डलधरेण ककुभेन देवपुत्रेण भगवतो बाहा
प्रणामिता । भगवां ककुभस्य देवपुत्रस्य बाहां गृह्य पाणिखातातो नदीतो उत्तीर्णो
समं च भगवता ततो ककुभस्य देवपुत्रस्य बाहातो हस्तं स्वकं अपनीतं तत्र च
वृक्षशाखायां भगवतो पंचांगुलस्य करतलस्य पदं दृश्यति [369ª]॥ (यं दानि अर्हं 15
बोधिं आहरहको च सुंदरो ककुभो नदीका च पाणिखाता शिला च देवेहि
निक्षिप्ता ॥)

ततो भगवां अजपालन्यग्रोधं गतो ॥ भगवानजपालस्य न्यग्रोधमूले विहरन्तो

1. M °yu pi çi° çukulaṃ° B °katā ... | . — 1². B °tiya çilāpaṭṭo bhagavato trapusa° M °yaṃ pi çilāpaṭṭa bhagavato trapusabhalli° B °kānāṃmaṃ° M °tra riddhī° upakshiptaṃ ||. — 2. B °tyaṃ tatra tatva° BM °cetiyaṃ pra°. — 4. M °tvā taṃ sāna-pāṃçukulaṃ çobhitaṃ | B °vitaṃ ya°. — 5¹. BM yadyapi° BM °lāpaṭṭena bha° BM °anu-çivanānāṃ| M °vanānāṃ)padye sa°. — 5². M °rva çilāpaṭṭā catvāra bha° B °tatra çilāpaṭṭo bhagavato pari°.

7. M °taṃ sānapāṃçukulaṃ gopitvā çivitvā ca pāṇikhātaṃ nadīmupako° B °çukulaṃ dhovitvā çivitvā ca ° stu sai°. — 8. M snāpitvā° B °tvā | bhagavāṃ pāṇikhātāto nadī° M °khātāto nadī° B °ttarishya° BM °tīti | akilantakāyā° M °bhagavato akilantakacitta tahiṃ ° khapraçākha prā ° ca vṛkshā taṃnāmo ca° B °yaṃnāmo ca vṛkshasya taṃnāmo ca° BM °tā kakubho kakubho nāma de° B °ū m°.

11. M °uttāraṇe ābhā°. — 12¹. M āhara kakubhas taṃ B °hastaṃ suka°. — 12². B calavi° bāhāṃ pra° M °bāhā pranāmī | B °mitā bha°. — 13. M bhagavān kaku ° hya pāṇikhātāto nadī ° ṭā tataḥ kaku° BM °vṛkshaçā° B °pañcakulasya kara° M °pañcapaṃca-kulasya karatalasya pa ° B °çyati yaṃ dā°. — 15. B ° bodhiṃ | A°. — 16. B °āha ca haske ca saṃ° M °āha ca hasta ca sundaro° BM °bho | nadī° M °kā ca pāṇikhāta çilā ca de°.

18¹. M °gavān ajapālasya nya° BM °ta bha°. — 18². B °jopālapālasya° BM °loka-mūrtāṇānāṃ gatā°.

लोकं लोकासेति ॥ गंभीरो अयं मम धर्मः अभिसंबुद्धो निपुणो सूक्ष्मो दुरनु-
बोधो अतर्कावचरो पण्डितवेदनीयो सर्वलोकविप्रत्यनीको । आलयारामो खलु
पुनरयं आलयरतो आलयसमुदितो आलयारामायां च प्रजायां आलयरतायां
आलयसमुदितायां दुर्दृशमिमं स्थानं यदिदं हेतु इदंप्रत्ययः प्रतीत्यसमुत्पादः सर्वो-
5 पधिप्रतिनिःसर्गो पूर्वसंस्कारसमथधर्मापच्छेदः तृष्णाक्षयो विगतरागो निरोधो
निर्वाणं अहं च न परेषां देशयेयं परे च मे न विभावयेन्सुः सो मे स्या विघातः ॥
यं नूनाहं एको अरण्यपर्वते तूष्णीभूतो विहरेयं । इमा च गाथायो भगवतो
तायि वेलायि प्रतिभायेन्सुः ॥

प्रतिस्रोतगामिनं मार्गं गम्भीरं दुर्दृशं [मम] ।
10 न रागरक्ता द्रक्ष्यन्ति अलं दानि प्रकाशितुं ॥
कृच्छ्रेण मे अधिगतो अलं दानि प्रकाशितुं ।
अनुस्रोतं हि उह्यन्ति कामेषु ग्रसिता नराः ॥

भगवां उरुविल्वायां विहरति नैरंजनायास्तीरे अजपालन्यग्रोधमूले अचिराभि-
संबुद्धो ॥ अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेवरूपश्चेतसः
15 परिवितर्को उदपादि ॥ अधिगतो यदयं मया धर्मो गम्भीरो निपुणो सूक्ष्मो
दुरनुबोधो अतर्कितो अतर्कावचरो पण्डितवेदनीयो सर्वलोकविप्रत्यनीको अहं
चे परेषां देशयेयं परे च न आजानेन्सु सो मे स्या परमं विघातं । यं नूनाहं

1. M gambhīra ayaṃ dharma samabhisaṃbuddho parimaṇḍhu° B °dho atakira° M °rkāvacarā paṇḍi ° ye sarve loke pra° B °loke pratyanīya a°. — 2. BM ālayarā(M °ye ... khalu punar ayaṃ ālayato ālaya(M °ālmacārato āra)samuditā ālayārāmāyaṃ ca prajāyāṃ ālaya(B °yāṃ ārayara)tāyāṃ ālayasamuditāyāṃ du° M °sthānaṃ yam idaṃ hetuṃ imaṃ pratya ° tpādo sarve praṇidhiḥ pratiniḥ pūrva° B °dhi pratiniḥ pūrna° BM °ccheda kṛ° B °gataraṃ° M °haṃ ca taṃ pareṣāṃ° BM °yaṃ pareṣu me na ° vayetsuḥ so me (M °ma) syā vighātaḥ(M °ghāto) | .

7[1]. M °aṇyaparvate tū° BM °reya i°. — 7[2]. BM imāṃ ca gāthā(M °thāṃ) ca bha° B °gavatā tāye ve° BM °bhāshetsuḥ | . — 9. M °gnaṃ nastriraṃ du° B °durdṛśaṃ na° M °ṣaṃ ca rā°. — 10. BM °taṃ kṛ°.

12. M °srotehi ubyati kā°. — 13. M atha bhagavān ura° BM °yāṃ hare nai° M °janāyā tire ajapālaya grodhamule ° buddhā | . — 14. BM °pratisaṃlayanasya ° m evarū(M °rū)pa cetasaḥ°. — 15. M °dhigataṃ yad a° BM °mbhīro nipuṇo sūkshmo duranu(B °ranu)bodho atarkito(M °avitarko) atakāvacaro paṇḍi° M °lokavitarkaṇīya a° BM °haṃ ca pare ° yaṃ pareṣu(M °shu ca ca naṃ ājāneyu(M °nsuḥ) | so° M °syā pareṣu vacanaṃ vighātaṃ B °ghātaṃ | .

17. M yan nunā°.

एको अरण्यायतने तूष्णी विहरेयं ॥ अथ खलु महाब्रह्मा भगवत इदमेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय येन शक्रो देवानामिन्द्रो तेनोपसंक्रमित्वा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ एतकारिष कौशिक भगवतो अल्पोत्सुकताये चित्तं नमेति न धर्मचक्रप्रवर्तने । किं पुनर्वयं मारिष कौशिक येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं याचेम धर्मचक्रप्र[363^a]वर्तनाय ॥ साधु मारिषेति शक्रो देवानामिन्द्रो 5 महाब्रह्मणो प्रत्यश्रौषीत् ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रो देवानामिन्द्रो सुयामो देवपुत्रो सुनिर्मितो च देवपुत्रो वशवर्ती च देवपुत्रो चत्वारश्च महाराजानो इत्येते दश यक्षाधिपतयो दश यक्षमहत्तरका अनेकयक्षशतपरिवारा अतिक्रान्ताये रात्रीये केवलकल्पं न्यग्रोधमूलं वर्णेनावभासयित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रान्ता भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थासु ॥ एकान्ते स्थितो महाब्रह्मा शक्रं 10 देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ याच मारिष कौशिक भगवन्तं धर्मचक्रप्रवर्तनाय ॥

अथ खलु शक्रो देवानामिन्द्रो एकांसमुत्तरासंगं कृत्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

> उत्तिष्ठ विजितसंग्राम पूर्णभरो त्वं अनृण विचर लोके ।
> चित्तं हि ते विशुद्धं यथ चन्द्रो पंचदशरात्रे ॥ 15

अथ खलु भगवां तूष्णी अभूषि नाधिवासेति शक्रस्य देवानामिन्द्रस्य धर्मचक्रप्रवर्तने ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रं देवानामिन्द्रमेतदवोचत् ॥ न खलु मारिष कौशिक भगवन्तो अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा एवं याचीयन्ति धर्मचक्रप्रवर्तनाये न च पूर्वकास्तथागता अर्हन्तः सम्यक्संबुद्धा एवं याचिता धर्मचक्रं प्रवर्तयन्ति ॥ एवमुक्ते शक्रो देवानामिन्द्रो महाब्रह्ममेतदवोचत् ॥ त्वं मारिष महाब्रह्म तेषां पुरिमकानां 20

1. M °hunâ bhagavato i° B °cetasâ pari° M °jñâya yena çakro ° ndro tenûpasam ° kramî devânâm indro e°. — 3. B eta mâ° M °mnâ ca dha°. — 4. B °gavâñs te° M °saṁkramitvâ°.

6. M °mo ca devaputro sunirmi ° jâtâ i° M °dhipatayo daça yakshâ mahattarakâ | anekayakshaçataparivârâ ati° B °ttarakâ | anekayakshaçatâpari° BM °kevalaṁ kalpaṁ (B °lyaṁ) nyagrodhamû(M °mûle varnenâbhâ° M °saṁkrânto bhagavato pâ ° sthâsuḥ B °sthâsuḥ e°. — 10. BM °çakram indra°.

11. BM °cakraṁ pra°. — 12. B °kâñçam u° M °kṛtvâ yena bhagavâns teno° B °mitvâ bhagavanta gâ° M °bhâshena u°. — 14. M °grâmo pûrṇamâyasa aṇṇo vi° B °rṇabhâra abhṛṇo vi° BM °ke ca°. — 15. BM °taṁ ca te° BM °yathâ candra° M °râtra || -

16. M °gavân tûshṇî ° dhivâsati ça°. — 17. BM °bhagavanto(M °nto) arhantaḥ sâṁmyaksaṁbuddha evaṁ yâcî° M °nâye | yo ca pu ° thâgata cbanamya° B °ntaḥ saṁmyao° M °buddho e.° evaṁcakra pravartiante | B °rtiante e°. — 19. M °brahmâṇa e°. — 20. BM tvaṁ mârisha mahâbrahmâ teshâṁ° M °hâṇaṁ saṁmya ° brahmaṇ yâcai bhaga° BM °rvaṁ(M °rvaṁ) cakraṁ pra° M °nâye || -

सम्यक्संबुद्धानां दर्शावी तेन हि मारिष महाब्रह्मा याचे भगवन्तं स्वयमेव धर्मचक्र-प्रवर्तनाये ॥ अथ खलु महाब्रह्मा एकांसमुत्तरासंगं कृत्वा येन भगवां तेनाञ्जलिं प्रणामयित्वा भगवन्तं गाथाये ध्यभाषे ॥

उत्थेहि विजितसंग्राम पूर्णभरो त्वं अनृण विचर लोके ।
5 देशेहि सुगत धर्मं आज्ञातारो भविष्यन्ति ॥

अथ भगवां तूष्णी अभूषि ॥ अथ खलु महाब्रह्मा शक्रो देवानामिन्द्रो सुयामो च देवपुत्रो संतुषितो च देवपुत्रो निर्मितो च देवपुत्रो वशवर्ती च देवपुत्रो चत्वारो महाराजा अनेकयक्षशता अनेकयक्षशतपरिवारा भगवतो अनधिवासनां विदित्वा धर्मचक्रप्रवर्तनाय दुःखदौर्मनस्यजाता भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवंतं
10 प्रदक्षि[363b]णीकृत्वा तत्रैवान्तरहायेन्सु ॥

एवमेतं श्रूयति ॥

भगवां उरुविल्वायां विहरति नद्या नैरंजनाया तीरे अजपालन्यग्रोधमूले अचिराभिसंबुद्धो ॥ अथ खलु महाब्रह्मा अतिक्रान्तवर्णो अतिक्रान्ताये रात्र्यां केवलकल्पं अजपालन्यग्रोधमूलं वर्णेनावभासयित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भग-
15 वतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षिणीकृत्वा एकान्तस्थितो महाब्रह्मा भगवन्तं गाथाये अध्यभाषि ॥

उत्थेहि विजितसंग्राम पूर्णभरो त्वं अनृण विचर लोके ।
देशेहि सुगत धर्मं आज्ञातारो भविष्यन्ति ॥

अथ खलु भगवान्महाब्रह्मां गाथाये प्रत्यभाषे ॥

20 प्रतिस्रोतगामिको मार्गो गम्भीरो दुर्दृशो [मम] ।
रागरक्ता न द्रक्ष्यन्ति अलं मे प्रकाशितु ॥

2. M °ekâṃsaṃ u° B °kâṃçaṃ u° M °aṃjaṃ kṛtvâ yena bhagavâṃs tenâñjaliṃ kṛtvâ praṇâ° thâye adhya°. — 4. B °jinaṃ° BM °pûrṇa (M °ṛṇaṃ) bhâro tu anṛṇa (M °aṇṛṇaṃ) vica° M °loka da° B °ke de°. — 5. M daçehi°.

6°. M °gavâṃ tuṣṇi°. — 6°. M °ndro supâmâ ca devaputro saṃtuṣitâ ca devaputro nirmito ca devaputrâ vaça° hârâjâno anekayakshaçatâ anekayakshaçataparivâro bhagavato adhivâ° B °rivâro bhaga° M °jâtâ bhagavato pâdau° bhagavantaṃ pra° M °traivântarhâyaṃ || B °hâyaṃsu ||.

11. BM °çruyati bha°. — 12. M °gavân uru° ti | nadyâṃ nai° yâ tîre° haya nya°. — 13. B °kevalaṃ kalpaṃ° M °kevalaṃ aja° mûlaṃ varṇenâbhibhâsayitvâ yena bhagavâṃs tenopa° mitvâ bhagavatâ pâ° ekânte asthâd ekântasthi°.

17. B °rṇabhâro tû anṛṇa vica° M °rṇabhârato aruṇa vica° BM °ke de°. — 18. M °dharma âjñâtârâ bha°. — 19. B °bhâbrâhma gâ° M °brahmâ gâ°. — 20. BM °r-dṛçyo aṃmâga°.

21. M °rakto na dra° B °kto na ukahya°.

अथ खलु महाब्रह्मा भगवन्तमजपालस्य न्यग्रोधमूले प्रतिसेवं विदित्वा धर्मचक्र-
प्रवर्तनार्थे दुःखदौर्मनस्यजातो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं प्रदक्षि-
णीकृत्वा तत्रैवान्तरहाये ॥

एतमेतं श्रूयति ॥

भगवां उरुबिल्वायां विहरति नद्या नैरंजनायास्तीरे अजपालस्य न्यग्रोधमूले 5
अचिराभिसंबुद्धो ॥ तेन खलु पुनः समयेन मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां
इमानि एवरूपाणि पापकानि अकुशलानि दृष्टिगतान्युत्पन्नानि ॥ वातो न वा-
येया सरितो न स्यन्देन्सुः गर्भिणीयो न प्रजायेन्सुः पक्षिणो न वीतिपतन्ति
अग्निर्न ज्वलेया चन्द्रमसूर्याणां उद्गमना न प्रज्ञायेन्सुः अंधकारपर्युत्थितो लोकसं-
निवेशो भवेय ॥ अथ खलु महाब्रह्मा मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां इमा- 10
न्येवरूपाणि पापकान्यकुशलानि दृष्टिगतानि उत्पन्नानि विदित्वा अतिक्रान्तवर्णो
अतिक्रान्तायां रात्र्यां केवलकल्पं अजपालस्य न्यग्रोधमूलं वर्णेनावभासयित्वा येन
भगवां तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तस्थितो इमां
गाथां अध्यभाषत् ॥

प्रादुरहोसि समलेहि चिन्तितो 15
धर्मो अशुद्धो मगधेषु पूर्वं ।
अपावृतं ते अमृतस्य द्वारं
शृणोन्तु धर्मं विमलानुबुद्धं ॥

अथ खलु भगवां महाब्रह्मणो याचनां विदित्वा सत्वां च भव्यात्मां बोधीये आ-

1. M °hmā bhagavato aja° kṣheyaṃ vidi° syajātā bhaga° vāntarhāyaḥ | B °ntarahā-ye ‖. — 4. M ethem e° BM °çruyati bha°. — 5. M °gavān uru° B °ti ‖ nadyā° M °ti nadyāṃ nai° B °yāttīre° BM °ddho te°.

6. BM °nāni vāta°. — 7. BM °vāyeyā | (M °yeyaṃ) sarito na syanditunḥ(M °syaṃti e) garbhaṇī° yataḥ pakshi° M °vītīpata° BM °ndramasūryāṇāṃ u(M °suryyāṇāṃ u)dga-manaṃ na prajñā(B °jñāpa)yetaḥ aṃdhakāradyutayaṃ lo°. — 10. M °ny evarupāṇi° M °viditvā atikrāntamānalavarṇṇo° BM °kevalaṃ kalpam° M °pālanyagrodhamule varṇṇenābhā° B °mūle varṇṇenābhā° M °yena bhagavān teno°.

15. B °durahe sa° M °ho samayehi cintito aruo° BM °ddho maga(M °maga)dheshu pū-rvaṃ a°.

17. BM °çṛṇvantu amṛ° M °çṛṇvantu dharma vi° B °mantī dha° BM °malenānu° M °nu-buddhaṃ ‖. — 19. M °bhagavān mahābrahma° B °ṇo yācanaṃ vidi° M °ditvā sattvaṃ° BM °tyāyaṃ bo° B °nto adrākshit | satvā u° M °nto adrākshit satva u° BM °hīna(M °no) prajñāṃ adrākshit sa(M °i | sa)tvā durnā(M °vamanā)kārā du° svāçadheṣu adrākshit

तेन सर्वावन्तं लोक[364ᵃ]मनुत्तरेण बुद्धचक्षुणाभिविलोकयन्तो अद्राक्षीत्सत्वा
उच्चावचां हीनप्रणीतां अद्राक्षीत्सत्वा दुराकारा दुर्विनेया दुर्विशोधेया अद्रा-
क्षीत्सत्वा स्वाकारां सुविनेयां सुविशोधेयां अद्राक्षीत्सत्वां उद्घटितज्ञा विपंचि-
तज्ञानेया पदपरमां अद्राक्षीत्सत्वां तीक्ष्णेन्द्रियां मृदीन्द्रियां । सत्वानां त्रयो
5 राशीयः सम्यक्त्वनियतं राशिं मिथ्यात्वनियतं राशिं अनियतं राशिं ॥ यथापि
नाम चक्षुष्मां पुरुषो पद्मिनीतीरे स्थित्वा अल्पकिच्छ्रेण पश्येय उत्पलानि पदु-
मानि वा पुण्डरीका वा अन्यानि अनोदकानि अन्यानि समोदकानि अन्यानि
उदकातो अभ्युद्गतानि एवमेव भगवां अनुत्तरेण बुद्धचक्षुणा सर्वावन्तं लोकमभिवि-
लोकयन्तो अद्राक्षीत् ॥ अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ देशेयं वाहं धर्मं न वा
10 देशेयं मिथ्यात्वनियतो राशि अभव्यो एतं धर्मं आजानितुं । देशेयं वाहं न वा
देशेयं सम्यक्त्वनियतो राशि आज्ञास्यत्येव एतं यं देशेयं । अनियतो राशि यस्याहं
धर्मं देशेयं आज्ञास्यति नो चे देशेयं न आजानिष्यति ॥ अथ खलु भगवां अनियतं
राशिमारभ्य मागधानां च ब्राह्मणगृहपतिकानां इमान्येवंरूपाणि पापान्यकुशलानि
दृष्टीगतानि उत्पन्नानि विदित्वा महाब्रह्मणो चाभियाचनां विदित्वा असंख्येयक-
15 ल्पसमुदानीतमनुत्पन्नं आत्मनः प्रणिधानं विदित्वा सत्वेषु च महाकरुणां चोक्रामे-
त्वा इमे च मे महेशाख्या देवाधिपतयो लोकेश्वरा उपसंक्रान्ता आर्यधर्मचक्रप्रवर्तनं

ṃsvāsyākārāṃ suvine(M °vine)yāṃ suviçodheyāṃ(M °dheyā) adrākshīt satvāṃ ughaṭṭita-vyā(M °t | satvā ugghaṭitajñā) vipañcittajñāne(M °citajñāneyā) padaparamāṃ | adrā° M °kshṇendriyāṃ madhyendriyāṃ (ṭiddhendriyāṃ B °ddhīndriyāṃ sa°.

4. M °yo rāçiyo saṃmyakparipataṃ rāçi mithyātvaniyataṃ rāçiṃ ānipataṃ rāçiṃ | B °myaksaṃbuddhaniyataṃ rāçi mithātvaniyataṃ rāçiṃ |. — 5. B °tvā alvakiçareṇe paçyema utparāni padu° M °lpakiçalena paçyame utpalāni vā padmāni vā pu° BM °rikā vā(B °vā |) anyāni antodakāni anyā(B °kāni anyāni) mo° M °gataṃ anu° ntaṃ lokam abhilo° B °ntaṃ lokaṃ abhibhilo°.

9ᵃ. B °gavāṃ eta° M °gavataita° B °shi de°. — 9ᵇ. BM deçaya vāhaṃ dharmaṃ (B °dhamaṃ) na vā de° B °thyātvaniyataṃ rāçi | abhā° M °vyo eshe dha° BM °rmaṃ deçayituṃ ājā° B °tuṃ de°. — 10. B deçaya vāhaṃ saṃmyaktaniyata rāçi ājñātaṃ eva etāya yaḥ adeyaṃ ani° M deçaye vāhaṃ dharmaṃ na ceyaṃ samya° rāçiṃ ājñātaṃ eva etepayaḥ svasvamaṃ ni°.

11. M niya° BM °rmaṃ deçeyaṃ ājā(M °jayiṃshyati | nā ca deçeyaṃ vā jāniṃshyati |. — 13. M °dṛishṭigatāni utpannāni viditva ma° BM °hābrāhmaṇā cābhiyā° saptā(M °pta)-saṃkhyeyakalpa(M °lpe) samudā° tpannaṃ(M °nnaṃ |) yataḥ praṇi° M °ditvā sarve-shu° ruṇā ō° ime ca mamaheçākhyo de° B °çvare upa° BM °saṃkrāntā(B °nto) āryaṃ dharma(M °ryyaṃ dharmma)cakraṃ pravartanaṃ yācanti | atha° M °gavān mahābrāhma° B °hābrāhma° BM °kāshit | ārya(M °ryya)dha° B °cakraṃ pra° BM °nāya tā ye°.

याचन्ति अथ खलु भगवां महाब्रह्मणो अवकाशमकार्षीत् आर्यधर्मचक्रप्रवर्तनाय ॥ ताये वेलाये भगवान्महाब्रह्माणं गाथाये अध्यभाषे ॥

अपावृतं मे अमृतस्य द्वारं
ब्रह्मेति भगवन्त ये श्रोतुकामा
श्रद्धां प्रमुंचन्तु विहेठसंज्ञां । 5
विहेठसंज्ञो प्रगुणो अभूषि
धर्मो अशुद्धो मगधेषु पूर्वं ॥

अथ खलु भगवता महाब्रह्मणे अवकाशे कृते अनुत्तरधर्मचक्रप्रवर्तनाय भूम्या देवा घोषमुदीरयेन्सुः ॥ एवं मारिष ब्रह्मणे भगवतावकाशो कृतो अनुत्तरधर्मचक्रप्रवर्तनाय । तं [364a] भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च हायिष्यन्ति आसुराः कायाः दिव्या काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥ भूम्यानां देवानां घोषं श्रुत्वा चतुर्महाराजकायिका देवा त्रयस्त्रिंशा देवा यामा तुषिता निर्माणरती परनिर्मितवशवर्ती देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रावयेन्सुः ॥ एवं मारिष भगवता महाब्रह्मणो अवकाशो कृतो धर्मचक्रप्रवर्तनाय । तं भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च हायिष्यन्ति आसुराः काया दिव्याः काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥ इति हि तेन कालेन तेन समयेन यावद्ब्रह्मलोकं घोष अभ्युद्गतो ॥

एतमर्थं श्रूयति ॥

2. BM °hābrahmaṇaṁ° M °thāye pratyabhā°. — 3. B °hmeti | bhagavaṁ ye çrotuṁkā° M °gavān ye çro° çraddhāye muñ° B °çraddhā muñcanti | viheṭhasaṁ muñ° M °vihekrasaṁ muñ°.

6. B saṁjñānapūre kaṁ viheṭhakasaṁjñānapūre abhāshi dharmaṁ a° M saṁjñānapure kaṁ avakāçaṁ akāshi viheṭhakasaṁjñānapure abhāshi dharmaṁ apu° aha dharmaṁ pūrvaṁ || . — 8. B °gavato mahābrahma° M °kṛta anu° BM °bhūmyāṁ de° yetsuḥ || . — 9. M °sha mahābrahmaṇo bha° B °sha brahma° M °tā cakrāço° °rtanāya taṁ°. — 10. BM °ti | bahujanahitāya bahujana(M °sahi)sukhāya lo° B °uti asurāḥ° M °āsurā kāyāḥ divyā kāyāḥ abhi°.

12. BM bhūmyā(M °myāṁ) devānāṁ° M °yikā devās trayastriṁça yāmā° parani pa° B °paratiya pa° BM °dīrayetsuḥ ça° vayetsuḥ || . — 14. BM etaṁ mā° hābrahma° B °dharmaṁ cakra° ya taṁ°. — 15. B °vishyati | bahujanahitāya ba° M °to janakāyā° B °yishyati ā° M °yishyati || āsurā kāyāḥ divyā kāyāḥ a°.

17. BM °ghoshaṁ abhyu° M °dgataṁ a° B °dgata a°. — 19. B etaṁ atthaṁ çruya° M etam arthaṁ çruya°.

अथ खलु भगवां प्रवर्तनस्य समये केवंरूपा सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयन्तीति ॥
ये ते सत्वा पूर्वयोगसंपन्ना भवन्ति ते आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । अहं खलु पूर्वयो-
गसंपन्नो तेनारहाम्यहं आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयितुं । ये ते सत्वा अनुत्तराचारसंपन्ना
भवन्ति एवंरूपा सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । अहं खलु पुनः अनुत्तराचार-
5 संपन्नो अरहाम्यहं आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तयितुं । ये ते सत्वा निवासानुत्तर्यसंपन्ना
भवन्ति एवंरूपा सत्वारार्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा आवेणिका भवन्ति
एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा च्युतिसंपन्ना भवन्ति एवं-
रूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा गर्भावक्रान्तिसम्पन्ना भवन्ति
एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वा गर्भस्थितिसम्पन्ना भवन्ति ये
10 ते सत्वा जातिसम्पन्ना भवन्ति ये ते सत्वा लक्षणसंपन्ना भवन्ति ये अनुव्यंजनसम्पन्ना
भवन्ति ये कुशलसंपन्ना भवन्ति ये धृतिसंपन्नाः स्मृतिसंपन्नाः ये प्रत्यु[365*]पस्थि-
तधर्मसंपन्नाः ये दुष्प्रधर्षसम्पन्नाः ये लोके अग्रा भवन्ति ये लोके लोकप्रविचयस-
म्पन्नाः सत्वसारसंपन्ना भवन्ति ये स्थानं च स्थानतो अस्थानं चास्थानतो सम्य-
क्प्रज्ञया प्रजानन्ति ये सर्वत्रगामिनीप्रतिपदां तत्रतत्रगामिनीप्रतिपदां यथाभूतं
15 सम्यक्प्रज्ञया प्रजानन्ति ये नानाधातुका च लोके अनेकधातुका च लोके यथाभूतं
सम्यक्प्रज्ञया प्रजानन्ति ये परसत्वानां परपुद्गलानां इन्द्रियवीर्यविमात्रतां यथा-

1. BM °bhagavāṁ pra(M °vān pra)vartanīyasta(M °sto)samaye kevalarū(M °ṁrūpā° M °pravartenti ‖ ahaṁ° (l. 2°). — 2°. B °pūrvaṁ ye ° bhavanti | evaṁrūpā satvā ārya-dharmacakraṁ pravartayantīti ‖ ye ca satvā pūrvayogasaṁpannā bhavanti te ārya-dharma°. — 2°. M °la parva° BM °saṁjanetaryā antarhi a(M °rhā)saṁkaṁ 4°. —
3. B °cāsaṁ saṁ° M °caro saṁpannā° BM °tanti | e°. — 4. M °punar anonācā° B °nah anonācā° BM °pannā ara° M °rmacakrapra°. — 5. B °ttacārya ° bhavanti | e° M °pra-vartiati | .

6. M °evaṁrupā satvāḥ āryyadha° B °pravartianti | . — 7. M °rūpā satvāḥ āryya° B °pravartianti | . — 8. M ye te satvāḥ ga ° krāntāsa° B °bhavanti | e° M °bhavanti | evaṁrupāḥ satvārāryya° BM °dhamaca°. — 9. BM °rdhasthitimaṁ(M °saṁ)pannā bhavanti | ye te satvā jātimaṁ(M °saṁ)pannā bhavanti | ye te satvā lakshaṇasaṁpannā bhavanti | ye (M °ye te satvā) anuvyaṁjanasaṁ(M °saṁ)pannā bhavanti | ye (M °ye te satvā) ku° M °çalasaṁpannā bhavanti | ye te satvā dhṛti ° sthitādharmasaṁpannāḥ ye dushpradharshasaṁpannāḥ ye° B °gra bhavanti | ye loke lokapravi° M °vicayasaṁpannāḥ satva° BM °sarasaṁpannā(M °nnāḥ) bhavanti(B °nti |) ye sthānaṁ(M °sthānaṁ) ca sthānato asthānaṁ vā(M °sthānam a)sthānato saṁmyakprajñāya prajānanti | ye sarvatragāminīpratipadāṁ(M °dāṁ) tatrastatragāminī(M °nīṁ) pratipadāṁ yathābhūtaṁ saṁmyakprajñāya prajānanti | ye nānādhātukā(M °ke) ca loke anekadhātuke ca (B °ca loke) ya ° jānanti | ye parasatvānāṁ parapuṁ(M °pudgalā° B °vīryaṁ vaimātrānāṁ ya° M °vīryaṁ vaimātrānāṁ ya ° taṁ saṁmyakprajānāti | te evaṁ dha°.

भूतं सम्यक्प्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये नानाधिमुक्तिका च लोके अनेकाधिमुक्तिका च लोके यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया प्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सत्वाः सर्वेषां कर्मणां कर्मसमादानानां अतीतानागतानां प्रत्युत्पन्नानां कृतानामुपचितानामविपक्वानां विपाकमप्रत्युपस्थितानां आयतिविपाकवैमात्रतां यथाभूतं सम्यक्प्रजानन्ति ते एव धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये ते सर्वेषां ध्यानसमाधिविमोक्षसमापत्तीनां च संक्लेशव्यवदानं यथाभूतं संप्रजानन्ति ये दिव्येन चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेन सत्वां पश्यन्ति च्यवन्तां उपपद्यन्तां सुवर्णां दुर्वर्णां सुगतां दुर्गतां हीनां प्रणीतां यथाकर्मोपगां सत्वां संप्रजानन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति । ये अनेकविधं पूर्वेनिवासं समनुस्मरन्ति ये चास्रवाणां क्षयादनास्रवां चेतोविमुक्तिं प्रज्ञाविमुक्तिं च यथाभूतं संप्रजानन्ति ये चापि दीर्घायुष्का भवन्ति आजीवसंपन्ना भवन्ति शीलसंपन्नाः समाधिसंपन्ना विमुक्तिसंपन्ना विमुक्तिज्ञानसंपन्ना नैष्क्रम्यसंपन्ना महाकरुणाप्रतिलाभसम्पन्ना बोधिसंपन्नाः चेतःपर्यायसंपन्नाः ऋद्धिप्रातिहार्यसंपन्ना आदेशनाप्रातिहार्यसंपन्ना अनुशासनीप्रातिहार्यसंपन्नाः सर्वकुशलधर्मसमन्वागता ये चार्थप्रतिसंविद्प्राप्ता धर्मप्रतिसंविद्प्राप्ता निरुक्तिप्रतिसंविद्प्राप्ताः प्रतिभानप्रतिसंविद्प्राप्ता ये चार्यपंचाङ्गिकसमाधि[365b]संपन्नाः पंचज्ञानिकसमाधिसंपन्ना आर्यमहापंचाङ्गिकसम्यक्समाधिसं-

1. B ye nānādhi° anekā'dhi° BM °taṁ saṁmya° M °k prajānanti te evaṁ dha° B °nanti | te° M °kraṁ nivā° B °vartanti ye°. — 3. M ye te satvā sa° B °karmāṇāṁ° dāyanānāṁ ati° M °dānānām ati° BM °bhūtaṁ saṁmya° M °nanti | tam evaṁ dha° B °te evaṁ dhamaca°. — 5. B °dhyānasamādhiṁ vimo° M °dhivimokshasamāpattināṁ ca saṁkle° B °ttinām ca saṁkleçaṁ vya° M °dāna yathā° BM °taṁ saṁprajānanti | ye di° M °kena satvā paçyanti cyavantā u° BM °suvarṇṇāṁ(M °rṇā) durvarṇṇāṁ° M °hīnāṁ praṇināṁ praṇī° gāṁ satvā saṁ° B °jānanti | e° M °rūpā sa° BM °pravartanti |.

9. BM °smaranti | ye cā° M °çravānāṁ kaha° BM ° nāṁ cetovimukti prajñā° B °jānanti | ye cā ° ukā bhavanti | āji° BM °çīlasaṁpannāḥ sa° M °mādhisaṁpannāḥ vimuktisaṁpannāḥ vimuktijñānadarçanasaṁpannāḥ naishkramyasaṁpannāḥ ma° mpannāḥ bo° cetopa° BM °nnāḥ riddhiprātihāryasaṁpannā(M °nnāḥ) ā° M °ryyasaṁpannāḥ anu° B °dharmasamanvāgata° BM °pratisaṁpra(M °saṁpapa)vidaprāptā(M °ptāḥ)° M °daprāptāḥ ni° BM °pratipratimaṁ ° bhāna(M °bhāṇa)pratisaṁvida(B °daṁ)prāptā | M °prāptāḥ ye cāṅgikasa° BM °dhisaṁpannāḥ paṁ° M °dhisaṁpannāḥ āryya° BM °ṅgikasya samyaksa(M °kasaṁsa)mā° M °dhisaṁpannāḥ ye° BM °ya cāpyā(M °ye pyā)ryamahāpañcāṅgikasya saṁmyaksa° M °dhisampannāḥ bahusampa° BM °ahāye asa(B °aṅgalakathye arthe° M °vyākaraṇaṁ saṁpannāḥ yaṁ pratibalā pa° B °mpannā | yaṁ pratibalasaṁpannāḥ parasāhāṁ viçā° BM °cchando vikartuṁ° M °bhāshitāṁ° BM °ya nigra(M °ṇgraho)tuṁ | ye pratibalā(M °lāḥ) para° M °khānupradānaṁ pradānaṁ | evaṁrūpā satvāḥ āryyadha° B °kraṁ pravartati |.

पन्ना ये चाप्यार्यमहापथप्राणिकसम्यक्समाधिप्राप्ताः प्रज्ञसंपन्नाश्च इन्द्रियसंपन्नाश्च
चारित्रसंपन्नाश्च ये चापि पौरिये वाचाये समन्वागता विस्पष्टाये अनेडकाये
अर्थस्य विज्ञापनीये समन्वागताः प्रश्नव्याकरणेन सम्पन्ना ये प्रतिबलाः परेषां
वैशारद्ये पि स्थेतुं विकर्तुं प्रतिबलाः परेषां अहितैषिणां सह धर्मेण निग्रहितुं ये
5 प्रतिबला परेषां सुखानुप्रदानं प्रदातुं एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति।
ये ते सत्वाः सर्वबुद्धधर्मेहि समन्वागता भवन्ति एवंरूपाः सत्वा आर्यधर्मचक्रं प्रव-
र्तेन्ति॥ अहं खलु पुनः सर्वबुद्धधर्मेहि समन्वागतो अरहाम्यहं धर्मचक्रं प्रवर्तयितुं॥

अथ खलु भगवां इममेवरूपमात्मनो गुणसमादानं विदित्वा एतद्भूषि॥ यं
नूनाहमार्यमनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयेयं। को नु खलु मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं
10 देशितं आजानितुं न च मे विहिंसये यमिदं धर्मदेशनाये॥ अथ खलु भगवतो
एतद्भूषि॥ उद्रको रामपुत्रो शुद्धो अल्परजो अपरोक्षजातीयो सो च दूरगतो
अतिक्रान्तगतो नैवसंज्ञानासंज्ञायतनसहव्रताये धर्मं देशयति। अथ तत्राहं का-
लगतो उद्रको रामपुत्रो महाहानिरुद्रको रामपुत्रो॥ कतमो पि अन्यो पि
सत्वो शुद्धो अल्परजो अपरोक्षजातीयो यो मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितमाजा-
15 नितुं न च मे विहेठेया यमिदं धर्मश्रवणाय॥ आराडो कालामो शुद्धो अल्परजो
अल्परजस्कजातीयो यो मे प्रतिबलो प्रथमं धर्मं देशितमाजानितुं न च मे विहेठये
यमिदं धर्मश्रवणाय। महाहानिराराडस्य अथ अहं कालगतो आराडो का-
लामो॥ कतमो पुनरन्यो पि सत्वो शुद्धो अल्परजस्कजातीयो यो मे प्रतिबलो
प्रथमं धर्मं देशितमाजानितुं न च मे विहेठये यमिदं धर्मश्रवणाय॥ अथ खलु
20 भगवतो एतद्भूषि॥ पंचका भद्रवर्गीया शुद्धा अल्परजा अल्परजस्कजातीयाश्च

6. B °ddhadharmahi ° bhavanti | e° M °rūpā satvāḥ āryya ° vartianti ‖. — 7. M °gatāḥ a° B °cakra pra° M °vartitituṁ ‖ B °taṁ a°. — 8. M °guṇān i° BM °imām evaṁrūpām ātma°. — 9. B °maṁ dharma deçi° M °çayeyaṁ ‖. — 10. B °ṣhi u°.

11. M uddako rāmapu° B °ko udrakapu° M °tīyo sa ° naivasaṁjñāyatena saha°. — 12. M adya saptāhaṁ kālaṁ gataṁ uddako rāmaputro mahā hāni uddako rāmaputro B °to udrako rāmaputro mahāhāni udra rāmaputro ka°. — 13. B katamāpi kha° M katamāpi khalvanyo pi satvā çu° B °nyo pi satvā çu° BM °tīyo me° M °maṁ dharma deçitaḥ ājā° BM °heṭhayā° B °çravaṇāya ‖. — 15. M ārāḍo kā° BM °mo çuddho ° lparaska° B °tīyo | yo me° M °maṁ dharmam ājā° B °çitaṁm ājā° M °ṭhaye yamim i ° çravaṇāye B °çravaṇāya ma°.

17. B mahājāno ārāḍa° M mahāhāno ārāḍa° BM °myaha kāla° B °ālāḍo kālā° BM °mo ka°. — 18. M °punaḥ anyo pi ° lparaskajā° B °maṁ dharma deçi ° ṭhaye yamim i ° çravaṇāya ‖. — 19. B °ṣhi paṁ°. — 20. M °dravargīyā çu° BM °ddhā alparajā alparaska(B °jā alparajaska)jāti ° kalo pratha° B °taṁ na (f° 360°) na ca ° yetaṁ yam i° M °yetaṁ ‖ yem i° B °çravaṇāya ‖.

ये प्रतिबला प्रथमं धर्मं देशितं आजानितुं [366a] न च मे विहेठयेन्सुः इममिदं धर्मश्रवणाय । पूर्वमेव दुष्करं चरन्तम् अनुबंधिन्सुः । ते च वाराणस्यां विहरन्ति ऋषिपतने मृगदावे ॥ यं नूनाहं वाराणसीं गत्वा वाराणस्यां ऋषिपतने मृगदावे पंचानां भद्रवर्गियानां प्रथमं धर्मं देशयेयं ॥

अथ खलु संबहुला महेशाख्या गुहायामवासिका देवा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते अस्थान्सुः । एकान्तस्थितास्ते भगवन्तमेतदुवाच ॥ यं भगवतो अन्तेवासिनां अभिज्ञातं परिज्ञातं प्रतिबलाय पुनर्वयं भगवतो विविधानि विचित्राणि ऋद्धिप्रातिहार्याणि कर्तुं । येन भगवानार्गेण बोधितो वाराणस्यां गमिष्यति ऋषिपतनं मृगदावं अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयितुं ततो वयं भगवतो यावच्च बोधिं यावच्च वाराणसीं मार्गं प्रतिजागरिष्यामः समं असमविषमं पाणितलजातं विततवितानं चित्रदूष्यपरिचित्रं ओसक्तपट्टदामकलापं सिक्तसंमृष्टं धूपितधूपनं मुक्तपुष्पावकीर्णं सुवर्णवालिकासंस्कृतं दिव्यमुक्ताचूर्णसंस्कृतं दिव्यस्फटिकचूर्णसंस्कृतं दिव्यमुसारगल्वचूर्णसंस्कृतं दिव्यलोहितिकाचूर्णसंस्कृतं । तत्र च वयं भगवं मार्गे यावच्च बोधिर्यावच्च वाराणसी दिव्या तालपंक्तियो अभिनिर्मिनिष्यामः अच्छा समा सैकता सुखोपनीता चित्राणि दर्शनीयानि सप्तानां वर्णानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाया । तत्र च वयं भगवं मार्गे यावद्दक्षिणतो दिव्यायो नदीयो

1. BM °bandhetsuḥ | (M °tsuḥ). — 2. B °ati | ṛi° M °shipatane° BM °ve yaṁ°. — 3. M °shipatate mṛi° B °dharma de°. — 5. M °hulo maheçâkhyo gu° sakā[illegible] devā yena bhagavān teno° gavato pā° sthāsuḥ e° B °sthātsuḥ e°.

6. M °sthitā te bha°. — 7. BM yaṁ bhagavato(M °to)ntevāsino abhijñāta parijñātuṁ pra° B °çirddhipra° °ryāṇi kartuṁ ye°. — 8. BM °ryāṇi(M °ṇi) gamishyati | ṛishipata(M °tta)naṁ ° taṁ | tato(M °tataḥ) va° M °vato yāvac ca vārāṇasīṁ mārgaṁ ° BM ° maḥ | samaṁ asamaṁ vishamaṁ pāṇitala(M °laṁ)jātaṁ ° tradushya ° ospita(M °oçakta)paṭṭa° siktasammṛi(M °sammṛi)shṭaṁ dhūpita(B °taṁ)dhū° M °rṇṇavālikāsaṁskṛitaṁ divyamuktāvakīrṇṇaṁ saṁskṛitaṁ divyasphaṭikacūrṇṇaṁ saṁskṛitaṁ divyamusāgalva° B °likāsaṁskṛitaṁ divyamuktācūrṇṇasaṁskṛitaṁ °ṭikacūrṇṇasaṁskṛitaṁ °musāracūrṇṇasaṁskṛitaṁ° M °lohitikacū° B °hitakacūrṇṇasaṁskṛitaṁ |.

14. M °bodhi yāvac ca vārāṇasīyo divyatālapaṁktiyo abhi° B °ṇasī yā divyā ° kāyā abhinikāsaṁskṛitaṁ divyamuktācūrṇṇaṁ saṁskṛitaṁ divyasphaṭikacūrṇṇasaṁskṛitaṁ divyamusāracūrṇṇasaṁskṛitaṁ divyalohitikacūrṇṇasaṁskṛitaṁ tatra ca vayaṁ bhagavaṁ abhi° M °rmiṇishyāmaḥ ci° B °maḥ | acchā ° vaiḍuryya° M °tikāyāḥ |.

17. M °yaṁ mārge° B °vaṁ yaṁ mārge° M °kshiṇāto di° B °vyāyā nadī° M °rmiṇishyāmaḥ | acchāṁ samā° B °maḥ | acchā samā saika sukho° BM °nītā suvarṇṇa(B °rṇṇaṁ) vālu° B °saṁskṛitā° M °tparapadma° BM °kumpata(B °puna)mallikātapāṇ(M °pāre)vata-kābha° B °vyaktirūpaṁ° M °dimanuddhikāprascchannāḥ.

अभिनिर्मिणिष्यामः अच्छा समा सैकता सुखोपनीता सुवर्णवालुकासंस्तृता उत्पल-
पद्मकुमुदपुण्डरीकनलिनीसौगन्धिकआम्रजम्बुकलचुचपनसनारिकेलपालेवतकभव्य-
दाडिमवृक्षप्रच्छन्ना । तत्र च वयं मार्गपथे याव च बोधिर्याव च वाराणसी
दिव्यानि छत्त्राणि अभिनिर्मिणि[366ᵃ]त्वा दिव्यानि ध्वजानि अभिनिर्मिणिष्या-
5 मः । दिव्यानि कूटागाराणि अभिनिर्मिणिष्यामः चित्राणि दर्शनीयानि सप्तानां
रत्नानां सुवर्णस्य रूप्यस्य मुक्ताया वैडूर्यस्य स्फाटिकस्य मुसारगल्वस्य लोहितिकाया ॥
भगवतो गच्छन्तस्य गमिष्यन्ति तिष्ठन्तस्य तिष्ठन्ति पुरतो च वर्षवलाहका देवपुत्रा
दिव्यानि पुष्पाणि प्राकिरिष्यन्ति मन्दं मन्दं च देवा प्रसारयिष्यन्ति ॥

भगवति बोधितो वाराणसीमृषिपतनं मृगदावं प्रस्थिते अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रव-
10 र्तयितुं सुवर्णासेहि देवेहि मार्गो प्रतिजागृतो । महतीं चतुरंगिनीसेनामभिनिर्मि-
णित्वा महान्तं हस्तिकायं महान्तमश्वकायं रथकायं पत्तिकायं भगवन्तं वाराणसीं
गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः ॥ यावत्सुवर्णानामधिपतयो सुवर्णराजानो अण्डजा वा
जरायुजा वा औपपादुका वा संस्वेदजा वा ते महान्तं चतुरंगिनीसेनां ऋद्धीये
अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः । याव नागानां नागाधिपतयो
15 नागराजानो अण्डजा वा जरायुजा वा संस्वेदजा वा औपपादुका वा ते महतीं
चतुरंगिनीसेनामृद्धीये अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं वाराणसीं गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः ।
चतुर्महाराजिका देवा त्रयस्त्रिंशा यामातुषिता निर्माणरति परनिर्मितवशवर्ति
ब्रह्मकायिका देवा महान्तं चतुरंगिनीसेनामृद्धीये अभिनिर्मिणित्वा भगवन्तं काशिं
गच्छन्तं पुरस्करेन्सुः ॥ अथ खलु भगवां महतीये परिषाये अनेकशताये अनेकस-
20 हस्राये अनेकशतसहस्राये पुरस्कृतो परिवारितो उरुविल्वातो गयां गच्छति गयातो
अपरगयां गच्छति ॥ अपरगयायां सुदर्शनो नाम नागराजा । तेन भगवां

3. M °rge yâvacca bodhi yâvacca vârâṇasîṃ di° B °râṇasîṃ di° M °ṇyâṇi echatrâṇi abhinirmiṇitvâ divyâṇi dhva° °rmiṇishyâmah di°. — 5. B °kûtâgâ° M °rmiṇishyâmo ci° B °maḥ | ci° M °tikâyâḥ B °tikâyâ bha°.

7. M °rshavarâha ° kirishyanti || mandaṃ ma° B °sâpayishyanti | . — 9. B bhagavantaṃ bo° M bhagavâṃ bo ° ṇasîṃ ṛshipattane mṛ° B °patane mṛ° BM °dâve prasthito anu ° taṃ | ṇa° B °mârgo parijâgato | M °mârge pra°. — 10. B °raṃginî se° M °senâṃ abhi° B °stikâyaṃ mahanta ° tikâyaṃ || bha° M °retsuḥ | B °retsuḥ yâ°.

12. M °senâm ṛivarṇânâṃ adhi° B °ḍukâ vâ te ma° M °mahatîṃ ca ° ddhîye ṛiddhîye a ° vantaṃ kâśiṃ ga° B °skaretsuḥ | . — 15. M passe les phrases 15 et 17. B yâ ca nâgânâṃ° B °retsuḥ | .

17. B °hârâjakâ devâ tra ° senâ ṛiddhi ° retsuḥ || . — 19. BM °hatîniye parishâ(M °ri-ṣâ)ye anekaṣatâ ° skṛito(M °skṛitâye) parivâritâ uruvilvâto gayâṃ gacchanti gayâto a° M °cchanti | B °cchati apa°.

21[a]. BM râjâ te°. — 21[b]. B °ntrito ta° M °ntrileto | .

अपरगयायां वासेन भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तहिं भगवां सुदर्शनस्य नागराज्ञो भवने वसित्वा कृताहारो वशालां गच्छति ॥ वशालायां नन्दी नाम ब्राह्मणः ऊर्ध्वजातिको कुत्सति । सो भगवन्तं गच्छन्तं अपसव्यीकरोति च कुहनानि च करोति ॥ भगवां एतस्मिं वस्तुस्मिं एतस्मिं निदाने एतस्मिं प्रकरणे तायं वेला[367]यं इमं उदानमुदानये ॥

यो ब्राह्मणो वाहितपापधर्मो
निष्कुहको निष्कषायो यतात्मा ।
क्षीणास्रवो अन्तिमदेहधारी
धर्मेण सो ब्राह्मणो ब्रह्मवादं वदेय ॥

वशालायामन्यतमो गृहपतिः भगवन्तं वासेन च भक्तेन च निमन्त्रेति । तहिं भगवां भुक्तो कृतभक्तकृत्यो वशालातो चुन्दद्वीपं नाम अधिष्ठानं गच्छति ॥

अद्राक्षीत् उपको आजीवको भगवन्तं दूरतो येवागच्छन्तं दृष्ट्वा च पुनर्येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवता सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते स्थादेकान्तस्थितः उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाचत् ॥ परिशुद्धो भगवतो गौतमस्य छविवर्णो परिशुद्धो पर्यवदातो विप्रसन्नं च मुखवर्णं । सय्यथापि नाम तालस्य पक्वस्य संप्रति वृन्तच्युतस्य बन्धनाग्रयो परिशुद्धो भवति पर्यवदातो सपीतनिर्भासो च एवमेव भगवतो गौतमस्य छविवर्णो परिशुद्धो पर्यवदातो विप्रसन्नो च मुखवर्णो अथ भगवता गौतमेनामृतं

1. M °gavān suda ° ro vaṇālāṃ° BM °cchati va°. — 2. M vaṇālāṃnyāṃ° BM °lamaṇaḥ (M °ṇo) kuhako ti va°. — 3. B °savyakaroti bahuhunti co° M °vyīkaroti | bahvanti va karoti | . — 4. M °gavān etasmiṃ vastrasmiṃ etasmin nidāne°.
6. B °bāhitapāpadharmo nihuhuho nishkāshāyo | yadātmā kahi° M °dharmaḥ nihuhuhā nishkāpāyo | yata ātmā kahi°. — 8. M °dhāri dha° B °brāhmaṇa bra° M °brahmavādaṃ°. — 10¹. M vaṇālā° B °nyate mo gri° M °patir bhaga° B °gavanta vāse° M °nimantrito B °nimantrito ta°. — 10². BM °gavāṃ va(M °vān va)stā kṛitabhakta(M °kta)kṛityo° M °vanālāte cundaviraṃ nā° BM °nāmaṃ adhi ° ti a°.
12. M °kshid upako ājivako bhagavanta dūrato evā | gaccha ° e yena bhagavān tene° gavato sārddhaṃ° B °daniyāṃ gāthāṃ saṃ° BM °yitvā sārāpaṇiyāṃ kathāṃ vya° M °sthito upako ji° B °jivanto bha° M °m etad avocat | . — 15. M °gauttamasya cchavivarṇṇo paryu° B °cchavivarṇṇo°.
16. BM °pratibandhano cyutasya vṛikshā(M °vṛitā)cayo° B °ti | parya° BM °evam evaṃ (B evaṃ eva) bhagavato gauta(M °ta)masya cchavivarṇṇa(M °rṇṇoṃ) pari° B °prasannā ca° M °prasanna va mu° BM °khavarṇṇā(M °ṇṇo) va addhā bha° M °gauttamenāmitaṃ adhi° BM °gataṃ amṛitavādi(B °vāgī) vā mārgo] .

अधिगतं अमृतगामी च मार्गो ॥ एवमुक्ते भगवानुपकं आजीवकं एतदुवाच ॥ अमृतं मे उपक अधिगतं अमृतगामी च मार्गो ॥ एवमुक्ते उपको भगवन्तमेतदु-वाच ॥ कहिं वो भो गौतम ब्रह्मचर्यमुष्यते ॥ एवमुक्ते भगवानुपकं आजीवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

5 सर्वाभिभू सर्वविदो हमस्मि
सर्वेहि धर्मेहि अनोपलिप्तो ।
सर्वंजहो तृष्णाक्षये विमुक्तो
स्वयं अभिज्ञाय किमुद्दिशेयं ॥

एवमुक्त उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ अनाचार्यो भगवां गौतमो 10 प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

न मे आचार्यो अस्ति कश्चित्सदृशो मे न विद्यते ।
एको स्मि लोके संबुद्धो प्राप्तो संबोधिमुत्तमां ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ अर्हन्निति भगवां गौतमो प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथाये अध्यभाषे ॥

15 अहं हि अरहा लोके अहं लोके अनुत्तरः ।
सदेवकस्मिं लोकस्मिं सदृशो मे न विद्यते ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ जिनो ति भगवां गौतमो [367b] प्रजानासि ॥ अथ खलु भगवानुपकं आजीवकं गाथाये भाषे ॥

जिना हि मादृशा भोन्ति ये प्राप्ता आस्रवक्षयं ।
20 जिता मे पापका धर्मा तस्मादहं उपक जिनो ॥
पौण्डरीकं यथा वर्णं अनोपं न प्रलिप्यते ।

1. M evaṁm u° B °kaṁ gā°. — 3¹. M °gauttamo brahmacaryya ushyate |. — 3². M atha khalu bha°. — 5. M °svavido° BM °ham asmiṁ sa° °pto sa°.

7. BM °kto haṁ a° B °ddiçeyya | M °çeya |. — 9¹. M °upako ji°. — 9². B °cāryā bhavāṁ° M °gauttamo°. — 10. M °gavāṁ upa° B °pakaṁ aji°.

11. B na te ā° BM °sti manasva(M °vi)dyate a°. — 12. B ekosmiṁ eva lo° M ekosmiṁ ekaloka saṁbuddho loke prāptā sambo° B °ddho lokaprāptā saṁbodhir uttamā | M °ttamā. — 13². M arhan iti bhagavān gauttamo°. — 14. M °thāye 'dhya°. — 15. B ahaṁ aho loke ahaṁ loke anu° M ahaṁ araho loke arhaṁ loke anuttaro |.

16. M °lokasmiṁ°. — 17². M °gauttamo°. — 18. M °upakam āji° thāye 'dhya°. — 19. B jino hi tādṛ° M jino hi sādṛçā bho°. — 20. M °d aham upa° B °ka jino |.

21. M puṇḍa° aropa parilishyate | B °nopaç ca paripyate |.

एवं लोके न लिप्यामि तस्मादहं उपक जिनः ॥
अभिज्ञेयं अभिज्ञातं भवितव्यं च भावितं ।
प्रहातव्यं प्रहीणं मे तस्मादहं उपक जिनो ॥

एवमुक्ते उपको आजीवको भगवन्तमेतदुवाच ॥ कहिं भगवां गौतमो गमिष्यसि ॥ अथ खलु भगवां उपकं आजीवकं गाथाये अध्यभाषे ॥ 5

वाराणसीं गमिष्यामि आहनिष्यं अमृतदुन्दुभिं ।
धर्मचक्रं प्रवर्तयिष्यं लोके अप्रतिवर्तियं ॥
यो मे धर्म अधिगतो विरागोपशमो शिवो ।
तमहं प्रवर्तयिष्यामि हिताय सर्वप्राणिनां ॥
ये चाभ्यतीता संबुद्धा ये च बुद्धा अनागता । 10
ये चैतरहिं संबुद्धा बहूनां शोकनाशका ।
धर्मं देशेन्ति सर्वाणां बुद्धानां एषा धर्मता ॥

देवता अन्तरीक्षे गाथां भाषन्ति ॥

यो एतर्हिं नरदम्यसारथिं
बुद्धं महर्षिं परिवर्जयित्व । 15
हस्तेहि पादेहि च सो महागिरिं
प्रमार्जये एष अतीवमात्रं ॥

चुन्दद्वीलायां चुन्दो नाम यक्षो ॥ तेन भगवां स्वके भवने वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ भगवां चुन्दस्य यक्षस्य भवने एकरात्रोषितो कल्यभक्तकृतो सारथिपुरे लोहितवस्तुकं गच्छति ॥ लोहितवस्तुके कमण्डलुको नाम नागराजो । तेन 20

1. BM °lisbyâmi° M °jine ‖. — 2. BM abhijñeya abhijñâtaṁ sarve tavyaṁ ca bhâ-
shati ‖. — 4ᵇ. M °bhagavân gautamo°. — 5. M °gaṁâ upakaṁ âj.° ye adhya°.
6. M °nduddhiṁ B °nduddhiṁ ‖. — 9. M taṁ ahaṁ°. — 10. M °gatâ ‖.
11. B yo ca tahiṁ ca saṁ° M °antarhi ca saṁbuddhâ ba° B °nâçako ‖ M °nâçakaḥ ‖.
— 12. BM °deçeti ba° M °dehânâṁ buddhânâṁ eshu dharmatâ ‖ B °nâṁ evam eshâṁ
ca dha°. — 13. M °gâthâm adhyabhâshati ‖ B °ahaṁ devatâ ‖. — 14. BM yo enarâ-
pena naradevo(M °rodamya)sârathi dṛ° °harshi pari° yeyaṁ ‖.
16. B hastehi ca pâ° M °dehi ca maha° BM °sahasra atîvamâtraṁ(B °mâtra) ‖. —
18ᵇ. M cirapuravivâyâṁ vande° B cunnadvîlayâṁ° BM °kabo to°. — 18ᵇ. M °gaṁâ maha°
BM °ntrito bhaga°. — 19. M °ten tathâ° B °tye pravâsipure bhagavâṁ anyataraṁ lo°
M °puro bhagavân anyapuro bhagavân anyataraṁ lohitavastukaṁ gacchati B °gacchanti
lo°. — 20ᵃ. M °râjño te° B °jo te°. — 20ᵇ. M °gaṁâ maha° B °[illegible] bhakte°.

भगवां स्वके भवने वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि भगवां एकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो रोहितकातो गन्धपुरं गच्छति ॥ गन्धपुरे गन्धो नाम यक्षो प्रतिवसति । तेन भगवां स्वके च भवने वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि भगवानेकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो सारथिपुरं गच्छति ॥ सारथिपुरे भगवां अन्य-
5 तरेण गृहपतिना वासेन च भक्तेन च निमन्त्रितो ॥ तत्रापि भगवां एकरात्रोषितो कृतभक्तकृत्यो सारथिपुरातो गंगातीरमनुप्राप्तो ॥ नाविको दानि आह ॥ देहि तरपण्यं ॥ भगवानाह ॥ कुतो मम समलोष्टुकांचनस्य अपगतजातरूपरजतस्य तरपण्यं ॥ नाविको आह ॥ यदि [368a] मे देसि तरपण्यं तारीहसि अथ न ददासि न तारीहमीति ॥ भगवानाह ॥

10 को हंसो नर्मदातीरे नाविकं परिपृच्छति ।
स्वकेन बाहुवीर्येण हंसो तरति नर्मदां ॥
इति चिन्तयित्वान संबुद्धो हंसराजेव प्रक्रमे ।
गंगाया तीरे अस्थासि ओघतीर्णो महामुनि ॥

भगवां दानि गंगामुत्तीर्णो वाराणसीमनुप्राप्तः । शंखमेधीयं अस्थासि भगवां
15 कालं आगमेति वाराणस्यां पिण्डाय चरितुं ।

न हि विकाले विहरन्ति बुद्धा
काले तु पिण्डाय चरन्ति ग्रामे ।
विकालचारीहि वसन्ति संगा
तस्माद्विकाले न चरन्ति बुद्धा ॥

20 ऋषिपतने पंचका भद्रवर्गिया विहरन्ति आज्ञातकौण्डिन्यो अश्वकी भद्रको

1. M °tre toshito | tatrâpi bhagavâṃ kṛitabhaktakṛityo rohi° °ndhapuraṃ gacchanti | . — 2. M gandhapûre° B °ti te°. — 3¹. M °gavân svake ° sena va bhakta°. — 3². B °gavân aikarâ° M °ekarâtratoshito kṛitabhaktakṛityo sârathipurâto° (l. 6). — 4. B °ktena ca manirito | . — 5. B °shito kṛitabhakto kṛityo°.

6². BM °vikâ dâ°. — 7¹. M kuto mama sadeshtu° B °shṭukâcanasya vya°. — 8¹. B °vikâ â° M °vika â°. — 8². BM yadi vâ de° B °hasi | athâ na da° M °tha vâ na da°. — 10. M nâhaṃ°.

11. M °ryena rhaso°. — 12. B °trâna sa buddho haṃsaṃrâje°. — 13. M °gâyo tî° muniṃ || . — 14¹. M °gavân dâni ° tîrṇṇaṃ vâ°. — 14². M çaṃkha ° bhagavân kâlam âgameti || vâ° BM °ṇaṃ nâ°.

16. BM nâpi vikâlehi viharanti(M °raṃti) | buddhâ(B °ddho) kâle pi° B °caranti | grâme vi°. — 18. M °cârehi vasanti saṃjñâ tasyâd vikâreṇa ca° B °lena ca cara° M °buddhâḥ | . — 20. M °shipattane° BM °âjñâtakauṇḍinyâ a° B °açvaki bha° mahârâto bhaga°.

वाष्पो महानामो ॥ भगवां वाराणसीतो पिण्डाय चरित्वा कृतभक्तकृत्यो ऋषि-
पतनं गच्छति ॥ पंचकेहि भद्रवर्गीयेहि भगवान्दृष्टो । दूरतो एवागच्छन्तं दृष्ट्वा
भगवन्तं क्रियाकारं करोन्ति ॥ अयं श्रमणो गौतमो आगच्छति शैथिलिको
बाहुलिको प्रधानविभ्रान्तो न केनचित्प्रत्युत्थातव्यं ॥ भगवां आगच्छति ते च
स्वकेषु आसनेषु न रमन्ति । सय्यथापि नाम शकुना शीर्षगता वा वृक्षशाखागता 5
वा हेष्टतो अग्निना संतापियमाना उत्पतेन्सुः एवमेव पंचका भद्रवर्गीया दूरतो
एवागच्छन्तस्य स्वकस्वकेष्वासनेषु रतिं अविन्दन्ता भगवन्तं प्रत्युत्थायेन्सुः प्रत्युद्ग-
मेन्सुः । एहि आयुष्मं गौतम स्वागतं आयुष्मतो गौतमस्यानुरागतं आयुष्मतो
गौतमस्य ॥ भगवानाह ॥ मा वो भिक्षवः भद्रवर्गीया प्रतिज्ञा मा भिक्षवो
भद्रवर्गीया तथागतं आयुष्मंवादेन समाचरथ ॥ तेषां दानि भगवता भिक्षु- 10
वादेनाभाष्टानां यत्किंचित्तीर्थिकलिंगं तीर्थिकगुप्ति तीर्थिककल्पं सर्वं समनन्तरहितं
त्रिचीवरा च प्रादुर्भवेन्सुः सुधका च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो
च सानं संस्थिते सय्यथापि नाम वर्षशतोपसम्पन्नानां भिक्षूणां । एवं आयुष्मन्तानां
पंचानां भद्रवर्गीयानां प्रव्रज्योपसंपदा भिक्षुभावो ॥ ते दानि पञ्चकेहि भगवन्तं
निमन्त्रयेन्सुः ॥ 15

बुद्धविचीर्णा नाम पुष्करिणी तहिं भगवां स्नातो आगन्ता च बुद्धा भगवन्तो ॥
अथ ख[368b]लु भगवतः एतदभूषि ॥ कतमस्मिं पृथिवीप्रदेशे पुरिमकाः सम्यक्-
संबुद्धा धर्मचक्रं प्रवर्तयेन्सुः ॥ सह चित्तोत्पादेन भगवतो तं पृथिवीप्रदेशं ओम-

1. M *shipattanaṃ gacchati | B *ti paṃ*. — 2[1]. M *vān dṛishṭo bhaga* B *shṭo dū*. — 2[2]. M bha* BM *kāloṃ ka*. — 3. M *çravaṇo gautamo * ti || çaithilyiko bā* B *thilike — 4. B bhagāṃ cā* M *sva-bā* BM *krānto(B *ntó) na kenacin pratyutthātavyo bha*. — 4. B bhagāṃ cā* M *sva-kasthā* B *ka sthānaṃ punaḥ ramanti sa*. — 5. BM *kanto nī* B *çākhagatā vā he * guṇā saṃ *M *guṇā santāpi * tpadyetsuḥ | 6* B *tpatetsuḥ | 6* M *druvārgiyā dū* B *sya svakasvakāshva* BM *ntaṃ pratyutthā(M *tthā)yetsuḥ pra * mitsuḥ | .
8. BM ehi āyushmāṃ gautama(M *tamo) svāgataṃ āyushmatā gautamasyānurāgata (M *taḥ) āyushmato(M *tā) gautamasya || . — 9[1]. M *bhikshavo bhadravargīyā pra * kshavaḥ bha* B *dravargiyā* M *thānataṃ*. — 10. M *dena ābhā* BM *shṭānāṃ ya-tki(M *yaki)ñcit tī * guptiṃ tī* B *evaṃ samanantarahitaṃ | tricīvare ca prā* M *tricīvare ca prā* BM *rbhavetsuḥ su* B *ubhakāra prātrā* M *traṇi prakṛtisvabhāvasaṃsthitā* BM *çā īryā(M *ryyā)pathā ca sa* sthito | sayya* M *bhikshuṇāṃ eha*.
13. B *shmatānāṃ paṃ* BM *jyopasampadānāṃ bhikshu(B *kshū)bhā*. — 14. B *gu-vanta ni* BM *yetsuḥ bhi*.
16. M *cintīrṇā * pushkariṇīṃ tahiṃ bhagavān snā*. — 17[1]. M *gavān eta*. — 17[2]. M *purimakā saṃmya* B *buddho dha* BM *cakraṃ pravartayetsuḥ sa*. — 18. M *ttopāda * eto ṛshipa* (p. sur., l. 3).

मति च ॥ अथ खलु भगवत एतदभूषि ॥ किं नु खलु पुरिमकाः सम्यक्संबुद्धाः गच्छन्तका धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति तिष्ठन्तो वा निषण्णा वा शयनाका वा ॥ सह चित्तो-त्पादेन भगवतो ऋषिवदने पंच आसना प्रादुर्भूतानि ॥ पंच भद्रवर्गीया भगवन्तं पृच्छन्ति ॥ किस्य इमानि भगवन् आसनानि ॥ . . . .
5 भगवानाह ॥ पुष्पिको नामायं भिक्षवो भद्रकल्पो भद्रकल्पे च बुद्धसहस्रेण उत्पादितव्यं ॥ त्रीणि प्रतीतानि अहं चतुर्थो ॥ ककुत्सन्दो नवयोजनप्रभो को-नाकमुनिर्द्वियोजनप्रभो काश्यपो चतुर्योजनप्रभो । अहं सर्वसिद्धार्थो व्यामप्रभो अजितो द्वादशयोजनप्रभो सिद्धार्थो विंशयोजनप्रभो मैत्रेयो द्वादशयोजनप्रभो मैत्रीयशो अष्टादशयोजनप्रभो सर्वप्रभो दशयोजनप्रभो पृथिवीपालो द्वादशयो-
10 जनप्रभो पृथिवीविजयो चतुर्योजनप्रभो पृथिवीपश्यी त्रियोजनप्रभो जयमित्रो चतुर्योजनप्रभो सुग्रीवो द्वादशयोजनप्रभो सुदर्शनो दशयोजनप्रभो सुपश्यी दशयो-जनप्रभो सर्वंजयो अष्टयोजनप्रभो सर्वाभिभू क्रोशयोजनप्रभो सर्वाभिभू अष्टयोज-नप्रभो सर्वमित्रो द्वियोजनप्रभो अभिज्ञाभो द्वादशयोजनप्रभो अतिसूर्यो चतुर्योज-नप्रभो अभिभूयशो योजनप्रभो सुदयो योजनप्रभो सुदर्शनो योजनप्रभो सर्वाभिभूः
15 षष्टियोजनप्रभो वैरोचनो सप्तयोजनप्रभो सर्वपश्यी . . . . वैरोचनप्रभो नाम दशयोजनप्रभो ॥

एवं मया श्रुतं एकस्मिं समये भगवां वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे ।

1[1]. B °shi kiṃ°. — 1[2]. B kiṃ tu kha ° pravarttanti ° shaṇṇāṃ vā ça ° kā vā sa°. — 2. M °shipattane° BM °sana prā°. — 3. M °vargiyā°. — 4. M isya bha° B °gavan āsa° BM °nāni ‖ ‖ bha°. — 5[2]. BM °vo bhadravargīyā ca bhadrakalpo(M °lpe) bu° BM °ddha-sahasrasreṇa° M °utpādita°.

6[2]. M °ndo navayojanaprabhoḥ ko° munih dviyojanaprabhoḥ kā° caturyojanaprabhoḥ. — 7. BM aham samiṃ siddhārtho vyomaprabho ajito dvādaçayojanaprabho(M °bhoḥ) siddhārtho(B °rthā) viṃçadya(M °tyojanaprabhoḥ)(B °bho maitreyo dvādaçayojanapra-bho maitreyaço ashṭādaçayojanaprabho | sarvapriyo daçayojanaprabho pṛthivīpālo dvāda-çayojanaprabho pṛthivīvijayo caturyojanaprabho pṛthivīpaçyī triyojanaprabho) jayamitro ca(M °traç ca)turyojanaprabho(M °bhoḥ) sugrīvo dvādaçayojanaprabho(M °bhoḥ) sudarça-no daçayojanaprabho(M °bhoḥ) supaçyī(M °çī) daçayojanaprabho(M °bhoḥ) sarvaṃjayo ashṭayojanaprabho(M °bhoḥ) sarvābhibhū(M °bhūḥ) kroçayojanaprabho | (M °bhoḥ) sa sarvābhibhū no ashṭayojanaprabho | (M °bhoḥ) sarvamitro dviyojanaprabho | (M °bhoḥ) abhimnābhu dvā(M °bhināhhan dvā)daçayojanaprabho | (M °bhoḥ) abhisūryo(M °bhibhūyo) caturyojanaprabho | (M °bhoḥ) abhibhūya yaçoyojanaprabhoḥ(B °bho | sudayā yojana-prabho |) sudarçano(B °nā) yojanaprabho | (M °bhoḥ sudayaḥ yojanaprabhoḥ) sarvā-bhibhūḥ shashṭhiyojanaprabho | (M °bhoḥ) vairocano(B °na) saptayojanaprabho | (M °bhoḥ janaprabho) sarvapaçyī(M °çī) marocanaprabho nāma da(M °naḥ daçayo° M °bhoḥ ‖.

17. BM °çrutam eka° M °gavān vārā° BM °ti ‖ ṛ° M °shipattane° BM °va da°.

तत्र भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गीयां आमन्त्रेसि भिक्षव इति भगवन् इति भिक्षू भगवन्तं प्रत्यश्रोषीत् ॥ भगवां सानमेतदुवाच ॥ द्वाविमौ भिक्षवः प्रव्रजितस्य अन्तौ । कतमा द्वौ । यश्चायं कामेषु कामसुखल्लिकायोगो ग्राम्यो प्राथुज्जनिको नाज्ञमार्यो नार्थसंहितो नायत्यां ब्र[369a]ह्मचर्याये न निर्विदाये न विरागाये न निरोधाये न श्रामण्याये न संबोधाये न निर्वाणाये संवर्तति यश्चायं 5 आत्मकिलमथानुयोगो दुःखो अनार्यो अनर्थसंहितो ॥ इमौ भिक्षवः द्वौ प्रव्रजितस्य अन्तौ एते च भिक्षवो उभौ अन्तावनुपगम्य तथागतस्यार्यखिं धर्मविनये मध्यमा प्रतिपदा अनुसंबुद्धा चक्षुकरणीया उपशमाये संवर्तनिका निर्विदाये विरागाये निरोधाये श्रामण्याये संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥ कतमा सा भिक्षवः तथागतेनार्यखिं धर्मविनये मध्यमा प्रतिपदा अभिसंबुद्धा चक्षुकरणीया 10 ज्ञानकरणीया उपशमसंवर्तनिका निर्विदाये विरागाये निरोधाये श्रामण्याये संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥ यमिदमार्याष्टांगिका तद्यथीदं सम्यग्दृष्टिः सम्यक्संकल्पः सम्यग्व्यायामः सम्यक्कर्मान्तो सम्यगाजीवः सम्यग्वाक् सम्यक्स्मृतिः सम्यक्समाधिरियं सा भिक्षवः तथागतेनार्यार्खिं धर्मविनये मध्यमा प्रतिपदा अभिसंबुद्धा चक्षुकरणीया उपशमसंवर्तनिका निर्विदाये विरागाये निरोधाये श्रामण्याये 15 संबोधाये निर्वाणाये संवर्तति ॥

चत्वारि खलु पुनरिमानि भिक्षवो आर्यसत्यानि । कतमानि चत्वारि । तद्यथीदं दुःखमार्यसत्यं दुःखसमुदयो आर्यसत्यं दुःखनिरोधो आर्यसत्यं दुःखनि-

1. M °gavān āyuṣmantaṁ pañcakā bhadravargīyān āmantrayasi° B° pañcakā bhadravargīkāṁ āmantre° BM °kṣavo i(M °var i)ti bhagavān iti bhikṣū bha(M °kṣur bha)gavanta (M °vataḥ) pra°. — 2². M °sān so taṁ eta°. — 2². BM °nteu ka°. — 3¹. M °taṁno ya° M °dvau pa°. — 3². B yaçcāi yaṁ kāmeṣu kāmaṁ sukhallikānuyogyo grāmye prāthu° M °llikānuyogyo grāmo prāthu° BM °ryo(M °ryye) nārthasaṁhito nātibrahmacaryaṁsoyā(M °ry-yaṁya) na nirvi° niro(B °rā)dhāye na çrāmaṇyā(M °na sāmānyā)ye na saṁbodhā(B °dhyā)ye na nirvāṇāye na saṁvartati ‖ ya(M °yathā)çcāyaṁ ātmakilāmathānuyogā duḥ° hito i°. 6. B °thāgatāryasmiṁ° M °thāgatān āryyasmiṁ ° dhyamā pra° BM °upaçamasaṁvartanikā nirvi° M °çrāmaṇyāye saṁbo ° rvāṇāye saṁ°. — 9. M °kṣavas ta ° dharmavinaye° BM °upaçamasaṁvartati(M °ti ‖)kā nirvi°.

14. M °ryyāṣṭāṅgikaḥ ‖ mārgastadyathāpi sā saṁmyagdṛṣṭi° B °daṁ saṁmyagdṛṣṭi° BM °ṣṭiḥ saṁmyaksaṁkalpaḥ saṁmyagvyāyāmaḥ(M °ma) saṁmyakka(M °ka)rmānta(M °ntaḥ) saṁmyagājīvaḥ saṁmyakvā saṁ(M °gvākyaṁ saṁ)myaksmṛtiḥ saṁmyaksa(M °gsa)mādhir i(M °dhiḥ i)yaṁ sā° M °dhiṣ ciksavu ° upaçamaṁ saṁvartati ‖ kā nirvi° B °upaçamasaṁvartanikā nirvidāye virāgā ° rvāṇāye saṁvartati ‖ .

17¹. M °kṣavaḥ ā° BM °tyāni ka°. — 17². B °tvāri sa°. — 18. BM °daṁ ‖ duḥkham āryasā(M °ryya)satyaṁ duḥkhasamu° M °dayaṁ āryyasamudaya āryyasatyaṁ duḥkhanirodhagāmini pra° B °dho ‖ āysatyaṁ duḥkhanirodha°.

रोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्यं ॥ तत्र भिक्षवः कतमं दुःखं आर्यसत्यं ॥ तद्यथा ॥
जातिः दुःखं जरा दुःखं व्याधि दुःखं मरणं दुःखं अप्रियसंप्रयोगं दुःखं प्रियवि-
प्रयोगं दुःखं यं पीच्छन्तो पर्येषन्तो न लभति तं पि दुःखं रूपं दुःखं वेदना दुःखा
संज्ञा दुःखा संस्कारा दुःखा विज्ञानं दुःखं संक्षिप्तेन पंचोपादानस्कंधा दुःखा ।
5 इदं भिक्षवः दुःखमार्यसत्यं ॥ तत्र कतमो दुःखसमुदयो आर्यसत्यं । यायं तृष्णा
पौनर्भविका नन्दीरागसहगता तत्रतत्राभिनन्दिनी अयं भिक्षवो दुःखसमुदयो
आर्यसत्यं ॥ तत्र कतमो दुःखनिरोधो आर्यसत्यो । यो एतस्यैव तृष्णाये नन्दी-
रागसहगताये तत्रतत्राभिनन्दिनीये अशेषक्षयो विरागो निरोधो त्यागो प्रहाणो
प्रतिनिःसर्गो [369a]अयं भिक्षवो दुःखनिरोधो आर्यसत्यः ॥ तत्र कतमा दुःख-
10 निरोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्या । एषैव आर्याष्टाङ्गो मार्गो । तद्यथा सम्य-
ग्दृष्टिः सम्यक्संकल्पः सम्यग्वाचा सम्यक्कर्मान्तः सम्यगाजीवः सम्यग्व्यायामः सम्य-
क्स्मृतिः सम्यक्समाधिः इयं भिक्षवः दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्यं ॥

इदं दुःखमिति भिक्षवः पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिसो मनसिकारा ज्ञानं
उदपासि चक्षुरुदपासि विद्या उदपासि बुद्धि उदपासि भूरिरुदपासि प्रज्ञा उद-
15 पासि आलोको प्रादुरभूषि ॥ अयं दुःखसमुदयो ति इदं भिक्षवो पूर्वं अननुश्रुतेहि
धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि चक्षुरुदपासि विद्या उदपासि बुद्धि-
रुदपासि भूरिरुदपासि मेधा उदपासि प्रज्ञा उदपासि आलोको प्रादुरभूषि ॥
अयं दुःखनिरोधो ति मे भिक्षवः पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात्
ज्ञानमुदपासि चक्षुरुदपासि विद्या उदपासि बुद्धिरुदपासि भूरिरुदपासि मेधा उद-

1[1]. M °kshavo ka ° duḥkha âryya°. — 2. M jâti duḥkhaṁ jarâ° BM °maraṇa duḥkhaṁ apriyasamprayogaṁ(M °go) duḥkhaṁ priya(M °yavi)prayogaṁ duḥkhaṁ yaṁ pîccha-(M °yaṁ prcna)nto parye(M °rya)sha° M °taṁ pi duḥkhaṁ vedanâ duḥkhaṁ saṁjñâ duḥkhaṁ duḥkhâ saṁskârâ duḥkhâ duḥkhâ vijñânaṁ° B °rûpa duḥkhaṁ ve ° skârâ duḥkhâ duḥkhe vijñânaṁ duḥkha saṁkshi°. — 5[1]. M iyaṁ bhikshavo duḥ°. — 5[2]. BM °tyaṁ yo°. — 5[3]. BM yogaṁ tṛishṇâ mauna(B °nab)bha ° nî ‖ ayaṁ°.

7[1]. M °satyaṁ B °tyo yo°. — 7[2]. M °staiva tṛ ° nîye aça̤sha° B °çeshaksha̤yo° M °hâṇâṁ prati ° ryyasatya. — 9. BM °katamo duḥ° M °rodhogâ° B °dâryaṁsatyâ ‖ . — 10[1]. M °nâ̤gaḥ ‖ . — 10[2]. BM °thâ ‖ saṁmyagdṛishṭiḥ(B °shṭiḥ) saṁmyaksaṁ° B °lpaḥ saṁmyagvâcâ saṁmyakkarmântaḥ saṁmyagâ° M °lpaḥ saṁmyaksaṁvocâḥ saṁmyakkarmantâ saṁmyagâ° BM °vaḥ saṁmyagvyâyâmaḥ saṁmyaksmṛitiḥ saṁmyaksa° M °mâdhir iyaṁ°.

13. M °kshavo pûrvaṁ ananu° B °naṁ udapâsi | caksh̤u° M °ddhir udapâsi âlokaṁ prâdurbhûshi ‖ . — 15. B °samudayeti â° M °yo ti imaṁ bhikshavaḥ purva a° BM °manasikâre° M °kârâ jñânam u° B °prajñâ udapâsi ‖ â° BM °loka prâ°.

18. M °rodheti me bhikshavo pûrve a ° kârâ jñânaṁ udapâsi cakshur udapâsi bu ° rir ûdapâsi me ° loka prâ°.

पासि प्रज्ञा उदपासि आलोको प्रादुरभूषि ॥ इयं च दुःखनिरोधगामिनी प्रतिपद्
इति मे भिक्षवो पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानं उदपासि
यावदालोको प्रादुरभूषि ॥ तं खलु पुनरिदं दुःखमार्यसत्यं परिज्ञेयं ति मे भिक्षवः
पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि यावदालोको
प्रादुरभूषि ॥ तेन खलु पुनरयं दुःखसमुदयो आर्यसत्यो प्रहातव्यो ति मे भिक्षवः 5
पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारात् ज्ञानमुदपासि यावदालोकं प्रादु-
रभूषि ॥ अयं खलु पुनरयं दुःखनिरोधो आर्यसत्यो साक्षीकृतो भिक्षवः पूर्वं
अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारा ज्ञानमुदपासि यावदालोको प्रादुर-
भूषि ॥ सा खलु पुनरियं दुःख[370a]निरोधगामिनी प्रतिपदार्यसत्या भाविता
मे भिक्षवः पूर्वं अननुश्रुतेहि धर्मेहि योनिशो मनसिकारा ज्ञानमुदपासि यावदा- 10
लोकं प्रादुरभूषि ॥ यावच्चाहं भिक्षवः इमानि चत्वार्यार्यसत्यानि एवं त्रिपरिवर्तं
द्वादशाकारं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया नाभ्यज्ञासिषं न तावदहं अनुत्तरां सम्यक्संबो-
धिमभिसंबुद्धो प्रतिजानेहं नापि ताव मे ज्ञानं उदपासि अकोप्या न मे चेतोमुक्तिः
साक्षीकृता । यतो अहं भिक्षवः इमानि चत्वार्यार्यसत्यानि एवं त्रिपरिवर्तं द्वा-
दशाकारं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया अभ्यज्ञासिषं अथाहं अनुत्तरां सम्यक्संबोधिम- 15
भिसंबुद्धो ति प्रजानामि ज्ञानं च मे उदपासि अकोप्या च मे चेतोविमुक्तिः प्रज्ञा-
विमुक्तिः साक्षीकृता ॥

इदमवोचद्भगवां वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिवदने मृगदावे इमस्मिं च पुनः
व्याकरणे आयुष्मतो आज्ञातकौण्डिन्यस्य विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं

1. M °rodheti me bhikshavaḥ duḥkhanirodhagâ° B °dâ ‖ ime bhi° M °dâ ime bhi °
crutie dha ° kârâjjñânaṁ ° loke prâ°. — 3. BM sa khalu punar ayaṁ duḥkhasamudayo
âryasatyaḥ(M °tyo) prahâtavyo(M °vyo) ti me bhikshavaḥ pû(M °pu)rvaṁ ananuçrutehi
dharmehi yoniço manasikârât jñânam udapâsi yâvad âloko(M °ke) prâdur abhûshi ‖ taṁ
khalu° M °duḥkhaṁ ârya° BM °parijñânaṁti(M °nanti) me° M °kshavo pûrvaṁ a °kârâ-
jjñâna° BM °si | yâ° M °loke prâ°. — 5. BM °prahiyo(M °yo) ti me° M °kshavo pû °
loke prâdurbhûshi ‖ .
7. M °kṛitâ bhi ° kârât jñânaṁ uda ° loke prâ°. — 9. M sa khalu ° rodha gâ ° rya-
satyo bhâ ° pûrvaṁ a ° kârât jñânaṁ uda ° loke prâ° B °loka prâ°.
11. M yâvat câhaṁ bhikshavo i ° evaṁ himpari° B °çâkâlaṁ yathâ° BM °taṁ saṁ-
myakpra ° ttarâṁ(B °râyâṁ) saṁmyaksaṁ° M °pi tâvat me jñâ °prâ ca me ceto° B °prâ sa
ma ce° BM °tâ ya°. — 14. B yato | ahaṁ bhi° M °to 'haṁ bhi° BM °taṁ saṁmyak-
prajña(M °jñâ)yâ abhyajñâsisham a(M °ham a)thâ ° ttarâṁ(B °râ) saṁmya° M °dho-
saṁ pra° B °mi jñâna ca me ° si | ako°.
18. M °shipattane mṛi° B °smiṁ me pu° M °punar vyâka ° jaṁ vigatamalaṁ dha-
rmeshu dharmacakshu viçuddhaṁ ‖ â° B °je vigatamalaṁ dharmeshu dharmacakshu
viçuddhaṁ ‖ .

अष्टादशानां च देवकोटीनां विरजो विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं । इयं च
महापृथिवी अतिरिव षड्विकारं अपि छिन्नमिव पत्रं वेधे संप्रवेधे पुरस्तिमश्च अन्तो
उन्नमति पश्चिमो च अन्तो ओनमे पश्चिमो च अन्तो उन्नमे पुरस्तिमो च अन्तो
ओनमे दक्षिणो च अन्तो उन्नमे उत्तरो चान्तो ओनमे उत्तरो चान्तो उन्नमे
5 दक्षिणो चान्तो ओनमे मध्यो च ओनमे अन्तो उन्नमे अन्तो ओनमे मध्यो उन्नमे ।
अप्रमेयं च लोके ओभासमभूषि अतिक्रम्यैव देवानां देवानुभावं नागानां नागा-
नुभावं यक्षाणां यक्षानुभावं या पि ता लोकान्तरिका अन्धकारार्पिता तमिस्रा
तमिस्रार्पिता अघा असंविदिता असंविदितपूर्वा यत्रेमे चन्द्रमसूर्या एवं महर्द्धिका
एवं महानुभावा आभया आभां नाभिसंभुणन्ति आलोकेन वालोकं स्फुरन्ति नापि
10 च ते ओभासेन स्फुटा अभूषि । अन्ये पि ये तत्र सत्त्वा उपपन्ना ते पि तेनोभासेन
अन्यमन्यं संजानेन्सुः । अन्ये पि किल भो सत्त्वा उपपन्ना । अन्ये पि किल भो
सत्त्वा उपपंना । एकान्तसुखसमर्पिता च पुनस्तत्क्षणं तन्मुहूर्तं सर्वसत्त्वा अभून्सुः
ये पि अवीचिमहानिरये उपपन्ना । भूम्या च देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रा-
वयेन्सुः । एतं मारिष भगवता वाराणस्यां [370b] ऋषिवदने मृगदावे त्रिप-
15 रिवर्तं द्वादशाकारं अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तितं अप्रवर्त्यं केनचिच्छ्रमणेन वा ब्राह्म-
णेन वा देवेन वा मारेण वा केनचिद्वा पुनर्लोके सह धर्मेण । भविष्यति बहुज-
नहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जनकायस्यार्थाय हिताय सुखाय
देवानां च मनुष्याणां च हायिष्यन्ति आसुरा काया दिव्या काया अभिनिवर्धिष्यन्ति ॥

1. M °raṃ kampe vedhi° BM °m iva patra vedhe saṃ° M °pravedhe purastime ca anto u° M °purastimo ca anto onamo | da° uttaro cānto oname | u° BM °madhyo ca ona(M °ca unna)me anto unname(M °nto oname |) anto ona(M °unna)me madhyo unna(M °dhye ona)me ||.

6. B apramo ca loke° atikramaṃnya me ca devānāṃ de° M °yā pi tāṃ lokāntari° BM °ndhakārāpihitā nimi(M °nimira)santirisabyihitā(M °...yitavyā) asaṃviditā(B °vā) asaṃviditapū° M °rvā yatra candra° B °treme candra° BM °sūryo(B °ryo |) evaṃ maha° hānubhāvā(B °vaṃ) ābhāya(M °ye) ābhāṃ° nā(B °nābhiśaṃ° M °kaṃ spharanti | nāpi° B °kaṃ sphalanti nā°. — 10. BM anyā pi ye(B °ye pi) tatra° M °nnā te pi tenābhā° nenuḥ B °nenuḥ ||.

11². M °punaḥ anye° satvā iha upapaṃnnā e° B °paṃnā e°. — 12. B ekānte su° M °ṇaṃ tatmuhū° BM °pi avacanehā(M °he) ni° BM °upapannā(M °nnāḥ) bhū°. — 13. B °rayensuḥ | ça° M °rayensuḥ ça° yensuḥ || B °yensuḥ e°. — 14. M evaṃ mā° ṛṣipattane mṛ° triṣpari° B °triparivartitaṃ dvā° taṃ | apravṛtyaṃ | kenacicchra° M °pravatyaṃ kenacicchramaṇena vā brāhmaṇena kenacid vā puna loke° B °kenacid ve pu° B °rmeṇa bhū°.

16. M °to janakasyā° BM °ṇāṃ ca hā(B °ho)yiṣyati | āsurā kāyā(M °yāḥ) di° B °ṣyanti bhū°.

भूम्यानां देवानां घोषं श्रुत्वा चतुर्महाराजिका देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनु-
श्रावयेन्सुः । त्रयस्त्रिंशा देवा यामास्तुषिता देवा निर्माणरतयो देवा ब्रह्मकायि-
का देवा घोषमुदीरयेन्सुः शब्दमनुश्रावयेन्सुः ॥ एवं मारिष भगवता वाराणस्यां
ऋषिवदने मृगदावे त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारमनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तितं अप्रवर्त्यं
केनचिच्छ्रमणेन वा ब्राह्मणेन वा देवेन वा मारेण वा अन्येन वा पुन लोके सह 5
धर्मेण । तं भविष्यति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय लोकानुकंपाय महतो जन-
कायस्यार्थाय हिताय सुखाय देवानां च मनुष्याणां च । हायिष्यन्ति आसुराः
काया दिव्याः काया अभिवर्धिष्यन्ति ॥ आत्तमना आयुष्मन्तो पंचका भद्रवर्गीया
भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां वि- 10
हरति शास्ता देवानां च मनुष्याणां च ॥ तत्र खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचकां
भद्रवर्गीयानामन्त्रयति ॥ रूपं भिक्षवो अनात्मा वेदना अनात्मा संज्ञा अ-
नात्मा संस्कारा अनात्मा विज्ञानं अनात्मा । इदं रूपं चे भिक्षवः आत्मा अभ-
विष्यत् न च रूपं आबाधाय दुःखाय संवर्तेत लभ्याच्च रूपे कामकारिकता एवं
मे रूपं भवतु एवं मा भवतु यस्माच्च भिक्षवो रूपं अनात्मा तस्माद्रूपं आबाधाय दुः- 15
खाय संवर्तति न चात्र लभ्यति कामकारिकता एवं मे रूपं भवतु एवं मा भवतु ॥
इयं वेदना चे भिक्षवो आत्मा अभविष्यत् न च वेदना आबाधाय दुःखाय संवर्तति
लभ्या एवं वेदनाया कामकारिकता एवम्मे वेदना भवतु एवं मा भवतु । यस्मा-

1. M °myā de° BM °hājikā ° dīrayensuḥ ça ° yetsuḥ | . — 2. BM °ḥam udīrayetsuḥ
çabdam udīrayetsuḥ° M °vayetsuḥ | . — 3. M °shipattane mṛg ° triḥparivṛtitaṁ dvā°
B °rttitaṁ | apavarttyaṁ kenacicçramaṇa° M °cchramaṇena vā ° punaḥ lo° BM °rmeṇa taṁ°.
6. M °nakasyā° BM °ṇāṁ ca bā°. — 7. B °āyi° M °yishyanti | āsurā kāyāḥ divyā
kāyā a° B °rddhishyanti ā°. — 8. M °shmantaṁ paṁ ° dravargikā bha° B °rgikā bha°.
— 10. M atha bha° B bhagavān saṁmya°.
12. M °gavān āyu° B °shmatāṁ pañcakā bha° M °dravargikānām āma° B °mantraye-
ti | M °yati || . — 14. M rupaṁ ° naṁ anātmā B °naṁ anātmaṁ ce°. — 13. BM ce-
daṁ rūpaṁ ca bhi(M °ced bhi)kaḥo° B °vaḥ anmāṁ abhavishyat || na ca rūpaṁ ā° M °dhyaṁ |
na ca rūpaṁ ābādhāya duḥkhāya saṁvartarishyet | ca rūpe kāmakārikyitā evaṁ me rūpaṁ
bhavatu evaṁ mā bhavatu || yasyāccā° B °saṁvartetha ṛiddhyāc ca rūpe kāmakārikā tān
evaṁ me rūpaṁ bhavatu evaṁ mā bhavatu ya° M °tasmād rupaṁ ābā° B °ttati | na°
M °makārimatā | evaṁ rūpaṁ°.
17. B imaṁ vedanā ce° M °ced bhikaḥo° B °vo ātmā abha° M °shyat | na° BM °rtta-
ti(B °ti |) ṛiddhyā evaṁ vedanāyā° M °makārimatā || evaṁ me ve° B °rikātā evam me°
mā bhavatu ya°. — 18. M yasmād bhavatu bhikshavo vedanā anātmā° BM °tra ṛiddhya-
ti kāmakārakatā(M °makārimatā |) evaṁ me° B °mā bhavatu mā bha°.

द्भिक्षवः वेदना अनात्मा तस्माद्वेदना आबाधाय दुःखसमुदयाय संवर्तति न चात्र
ऋध्यति कामकारिकता एवं मे वेदना भवतु एवं मा भवतु ॥ इयं संज्ञा चेद्
भिक्षवो आत्मा अभ[371a]विष्यन्न भवति संज्ञा आबाधाय दुःखाय ऋध्यति च
कामकारिकता एवं मे संज्ञा भवतु एवं मा भवतु । यस्माद्भिक्षवः संज्ञा अनात्मा
5 तस्मात्संज्ञा आबाधाय दुःखाय संवर्तति न चात्र ऋध्यति संज्ञाया कामकारिकता
एवमेव संज्ञा भवतु ॥ संस्कारा भिक्षवः आबाधाय संस्कारा चेद्भिक्षवः आत्मा
अभविष्यन्न चैते संस्कारा आबाधाय दुःखाय संवर्तन्ति ऋध्या च संस्काराणां
कामकारिकता एवं मे संस्कारो भवतु एवं मे मा भवतु । यस्माद्भिक्षवः संस्कारा
अनात्मा तस्मात्संस्कारा आबाधाय दुःखाय संवर्तन्ति न चात्र ऋध्यति कामका-
10 रिकता एवं मे संस्कारा भवन्तु एवं मा भवन्तु ॥ विज्ञानं चेद्भिक्षवो आत्मा अभ-
विष्यत् नेदं विज्ञानमाबाधाय दुःखाय संवर्तति ऋध्येय विज्ञानस्य कामकारिकता
एवं मे विज्ञानं भवतु एवं मा भवतु । यस्माद्भिक्षवो विज्ञानमनात्मा तस्माद्वि-
ज्ञानं आबाधाय दुःखाय संवर्तति न चात्र ऋध्यति कामकारिकता एवं मे वि-
ज्ञानं भवतु एवं मा भवतु ॥ तस्मादिह भिक्षवो एवं शिक्षितव्यं ॥ यत्किंचिद्रूपं
15 अध्यात्मा वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे
अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं वा सर्वं रूपं नैतं मम नैषो हमस्मि न एतदा-
त्मेति एवमेतं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं । या काचिद्वेदना या काचित्संज्ञा
ये केचित्संस्कारा यं कंचिद्विज्ञानं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा

3. M °ced bhikshu° BM °shyati na(M °shyat na) bhavati saṁ(B °saṁjñâ â° khâya ṛiddhya(M °ddhya)ti ca° M °makârimatâ | evaṁ me° B °jñâ bhavatu evaṁ me mâ bhavatu ya°. — 4. M °kshavo saṁjñâ anâ° t saṁ âbâ° BM °tra ṛiddhya° makârimatâ | evaṁ me saṁjñâ bhavatu evaṁ mâ bhavatu ||.

6. M °bhikshavo âbâ° kshavo âtmâ° B °shyat na cai° BM °te saṁskâra âbâ° B °khâya saṁvartlenti ṛiddhyâ ca° M °rttati ṛiddhyâ va saṁskârâṇâṁ kâmakâriṇatâ || evaṁ me saṁskârâ bhavatu evaṁ mâ° B °katâ evam eva saṁ°. — 8. M °kshavo saṁskârâ anâtma ta° rttati na° BM °tra ṛiddhya° M °makârimatâ | evaṁ me saṁskâ bhavatu evaṁ mâ bhavatu || B °katâ evam eva saṁ°. — 10. BM vijñânaṁ bhikshu° M °shya nedaṁ° B °saṁvartlenti ṛi° M °dhye va vijñânaṁ kâmakârimatâ | evaṁ me° B °eva vijñânaṁ kâmakârikatâ eva me°.

12. B °vo vijñânaṁm anâ° M °vo vijñânaṁ anâ° khâya saṁvartta° tra ṛiddhya° rimatâ | eva me° B °me vijñânaṁ me bhavatu e° M °naṁ bhavatu mâ evaṁ bhavatu ||. — 14[b]. BM °vâ çûkshmaṁ° ṇîtaṁ vâ ye dû° B °tânagate pratyuppannaṁ° M °taṁ mama esho ham asmiṁ naitaṁ mama etaṁ âtmeti | evaṁm evaṁ ya° B °smiṁ na etad anâtme°.

17. BM °skârâ ya(M °ye) kecid vi° dhyâtmaṁ(B °tma) vâ° vâ çûkshmaṁ° M °evaṁ vijñânam etaṁ° smi naita° B °haṁ asmiṁ na°.

हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं वा सर्वं विज्ञानं नैतं मम नैषो हमस्मि न एतमात्मेति । एवमेतं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं ॥ इदमवोचद्भगवां वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिवदने मृगदावे इमस्मिं च पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे आयुष्मत आज्ञातकौण्डिन्यस्यानुपादायास्रवेभ्यश्चित्तं विमुक्तं चतुर्णां च भिक्षूणां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षु विशुद्धं आयुष्मतो अश्वकिस्य भद्रिकस्य वाष्पस्य महानामस्य त्रिंशतीनां च देवकोटीनां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षु विशुद्धं ॥ आत्तमना आयुष्मन्तो पंचका भद्रवर्गिका भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंराधयित्वा वाराणस्यां विहर[371b]ति ऋषिवदने मृगदावे ॥ तत्र खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गिकां आमन्त्रयति ॥ किं मन्यथ भिक्षवः किंमूलिका उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्यउपायासाः संभवन्ति किंजातिका किंप्रभूतिका ॥ एवमुक्ते आयुष्मन्ता पंचका भद्रवर्गीया भगवन्तमेतदुवाचत् ॥ भवमूलका खलु भगवन्धर्मा भवनेत्रिका भगवत्प्रत्ययप्रभवा भगवत्प्रतिशरणा साधु भगवां भिक्षूणामेतमर्थं भाषे । भिक्षू भगवतो संमुखाच्छ्रुत्वा संमुखात्प्रतिगृहीत्वा तथत्वाय धारयिष्यन्ति ॥ एवमुक्ते भगवां पंचकां भद्रवर्गिकां एतदवोचत् ॥ रूपमूलका भिक्षवः उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासास्संभवन्ति रूपजातिका रूपप्रभूतिका । वेदनामूलका संज्ञामूलका संस्कारमूलका विज्ञानमूलका भिक्षवः उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाः संभवन्ति विज्ञानजातिका विज्ञानप्रभूतिका ॥

किं मन्यथ भिक्षवो रूपं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ अनित्यं हि तं भगवं ॥ रूपस्य

2. BM °bhûtaṁ saṁmya°. — 3. M °shipattane mṛ° puna vyâkaraṇe° ne âyushmatâjñâ° dâçrave° B °dâçravebhya° BM °bhikshû(M °kshu)ṇâṁ vi° dharmma(M °mmo)kshu viçuddhâ(M °ddhaṁ)ni âyushmato âçva(M °to 'çva)ki° triṁçatînâṁ ca de° M °koṭînâṁ° rmacakshu vi° BM °çuddhâni â°.

7. BM °ttamano â°. — 9. M atha khalu bhagavân saṁmya° B bhagavân saṁmya° B °tam arthaṁm abhi° hari(f° 371b)shyati | ṛ° M °shipattane mṛ°. — 10. M °gavân âmushma° B °shmantâ paṁ° BM °dravargikân âmantrayesi(M °yati) ||.

11. BM saced anya° M °vah kiṁmuli° BM °daurmanasyaü(M °syo)pâ° M °yâsâ saṁ°. — 12. M °shmantâh paṁ° dravargikâ bha° B °rgîyâ bhavanta° M °d uvâca ||. — 13. BM evaṁmûla° M °trikâ bhagavan tava prabhavâ bhaga° dha bhagavân bhikshuṇâm a°. — 14. M bhikshur bha° tvâ saṁmukhân prati° B °gṛhîtvâ ta°. — 15. B °rgikân e°.

16. M °kshavar utpa° BM °bhavaṁ | rû° B °bhṛtikâ ve°. — 17. M vadanâ° kshavo u° syopâyâso sambhavaṁnti || vijñânajâ° B °sâh saṁbhavâ bhavanti°. — 20a. M saced anyathâ bhikshavah rû° B °nyatha bhi° BM °anityaṁ vâ a°. — 20c. M °gavam ||. — 20d. BM khalu° kshavah(M °vo) anityaṁ vâ viditvâ excelâṁ(M °mutâh) prabhâvaṁ guruṇâṁ viparinâ° padyetâh â° dâbaghâsu° B °yatâ saṁkle° punahbhavikâ âyatyâ âyatyâṁ°.

खलु पुनर्भिक्षवः अनित्यतां विदित्वा चलतां प्रभंगुणतां विपरिणामविरागनिरो-
धतां विदित्वा ये रूपप्रत्यया उत्पद्येन्सुः आस्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा
सांक्लेशिका पुनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीयास्ते निरुध्यन्ते । तेषां निरो-
धान्न उत्पद्ये आस्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां
5 जातिजरामरणीया ॥ तं किं मन्यथ भिक्षवो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं नित्यं
वा अनित्यं वा ॥ अनित्यं हि तं भगवन् ॥ भगवानाह ॥ साधु भिक्षवो विज्ञा-
नस्य खलु पुनर्भिक्षवः अनित्यतां विदित्वा चलतां प्रभंगुणतां विपरिणामविराग-
निरोधतां विदित्वा ये विज्ञानप्रत्यया उत्पद्येन्सुः आस्रवा विघाता परिदाघा
सज्वरा सांक्लेशिका पौनर्भविका जातिजरामरणीयास्ते निरुध्यन्ति व्युपशाम्यन्ति
10 महागमनीयं गच्छन्ति । तेषां निरोधान्नोत्पद्यन्ति विज्ञानमूलका आस्रवा विघाता
परिदाघा सज्वरा सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया विज्ञा-
न[379a]जातिका विज्ञानप्रभूतिकाः । तस्मादिह वो भिक्षवः एवं शिक्षितव्यं ॥
यत्किंचिद्रूपं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा
यं दूरे अन्तिके अतीतमनागतं प्रत्युत्पन्नं सर्वं रूपं न एतं मम न एषो हमस्मि न
15 एषो आत्मा ति एवं वो भिक्षवः शिक्षितव्यं ॥ या काचिद्वेदना या काचित्संज्ञा
ये केचित्संस्कारा यत्किंचिद्विज्ञानं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं
वा हीनं वा प्रणीतं वा यं दूरे अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं नैतं मम नैषो
हमस्मि नैष आत्मा ति । एवमेतं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञाय द्रष्टव्यं ॥ इदमवोचद्भ-
गवान्वाराणस्यां विहरन्तो ऋषिवदने मृगदावे इमस्मिंश्च पुन व्याकरणे भाष्यमाणे
20 आयुष्मानाज्ञातकौण्डिन्यो वशवर्तीभावं प्रापुणेसि । चतुर्णां भिक्षूणां अनुपादा-

3. B °rodhâm na u° M °rodhe utpadyante âçra° B °jvarâ saṁkle° M °çikâ punarbha° BM °vikâ âratyâ jâ° B °ṇîyâ sa°. — 5. BM ucet a(M °d a)nya° B °skâro vi° nityaṁ vâ ni°.

6¹. B ni°. — 6². B °puna bhikshavaḥ° M °carantâṁ prabhaṁgulatâṁ viparinâma-virâganiro° B °guṇatâṁ vipariṇâ° BM °jñânapratyayo utpadyetsuḥ âçra° B °dâghâ saṁjva° M °çikâ punarbha° hânuçadeaṁ ga° B °hâṇasastaṁ° BM °gacchati te°. — 10. M °rodha notpa° BM °dyanti | vijñânamû° B °ṇîyâyâ vijñânajâ° M °bhṛitikâ B °bhṛitikâs tasmâ°.

12. M °kshavo e°. — 13. M °t kiñcit rûpaṁ adhyâ° M °hînaṁ vâ prahînaṁ vâ pra-ṇî° dûranti° evaṁ naitaṁ rûpaṁ mama naisho ham asmi naisho â° B °ham asmiṁ na esho â° BM °vaṁ bho bhi° M °kshavo çi° B °vyaṁ yâ°. — 15. BM °jñâ yâ(M °yo) kecit saṁ° nnaṁ naite(M °taṁ) mama naisho ham asmiṁ naisha(M °sho) â°.

18¹. M evam evaṁ ya° taṁ saṁmya°. — 18². M °bhagavâṁ vârâṇa° shipattane mṛi° smiṁ ca pu° nyo vaçavaçi° B °nyo cala° ṇetaṁḥ | M °ṇetaṁḥ. — 20. M °bhikshuṇâṁ anupâdâyaçra° B °ç cittâyâni vimu° BM °kiṣya bhaddrikâ° M °pañcâṅgikâ° B °gâ-yâṁ ca de° M °ṇâṁ vigatamalaṁ virajaṁ dharme° cakshuṁ viçuddhâni B °cakshuñahi viçuddhânâni â°.

सास्रवेभ्यश्चित्तानि विमुक्तानि आयुष्मतो अश्वकिस्य भद्रिकस्य वाष्पस्य महाना-
मस्य पंचाशिकानां च देवकोटीनां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षूंषि विशुद्धानि ।
आत्तमना आयुष्मन्ता पंचका भद्रवर्गिका भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

भगवां सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा वाराणस्यां वि-
हरति ऋषिपत्तने मृगदावे । तेन खलु पुनः समयेन त्रयो भिक्षू वाराणसीं पिण्डाय 5
प्रक्रमे । तेषां भिक्षूणां भगवां चेतसा चित्तानि अधिष्ठाय ओवदे अनुशासनं
अनुशासे ॥ एवं भिक्षवः मनसा करोथ एवं मनसीकरोथ इमां वितर्का वितर्कयथ
आत्मद्वीपा भिक्षवो विहरथ अनन्यद्वीपा आत्मशरणा अनन्यशरणा धर्मद्वीपा
धर्मशरणा अनन्यशरणा । तेहि ततो भिक्षवः आत्मद्वीपेहि विहरन्तेहि अनन्य-
द्वीपेहि धर्मद्वीपेहि धर्मशरणेहि अनन्यशरणेहि योनिशो उपपरीक्षितव्यं किंमूलका 10
उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासाः संभवन्ति किंजातिका किंप्रभूतिका ॥
एवमुक्ते भिक्षू भगवन्तमेतद्वोचत् ॥ भवमूलका भगवन्धर्मा भवनेत्रिका भगवन्त-
प्रभवाः भवप्रतिशर[379b]णा । साधु भगवां भिक्षूणामेतमर्थं भाषे भिक्षू भग-
वतः संमुखाच्छ्रुत्वा संमुखात्प्रतिगृहीत्वा तथत्वाय धारयिष्यन्ति ॥ एवमुक्ते तां
भिक्षू भगवानेतद्वोचत् ॥ रूपमूलका भिक्षवो उत्पद्यन्ति शोकपरिदेवदुःखदौर्म- 15
नस्योपायासाः संभवन्ति रूपजातिका वा रूपप्रभूतिका वा । सचेत् मन्यथ भि-
क्षवः रूपं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ रूपं अनित्यं हीदं भगवन् ॥ साधु भिक्षवः
रूपस्य खलु पुनर्भिक्षवः अनित्यतां विदित्वा दुर्बलतां प्रभंगुणतां विपरिणामविरा-

3. B °bhinandah ‖. — 4. M atha bhagavān samyak° B °vāṁ saṁmya° 6 ‖ ṛ° M °shipattane mṛ°. — 5. BM °yena dvau bhikshū° B °me tra°.

6. B trayo bhikshu bha° M trayo bhikshur bhagavān cetasaitāyaṁ ci° B °cetasāyaṁ ci° M °shṭhāye ovade ārucā° B °de ānusāsanaṁ ānuçāse ‖. — 7. M °sā karotha evaṁ mānasīkarotha | imāṁ vitarkā vitarkayatha ātmadīpā bhikshavaḥ viha° B °rkaya | imāṁ vitarkāṁ vitarkayatha ātmadvīpa bhi° M °tmaçaraṇā ananyaçaraṇāḥ dharmadvī° BM °nyaçaraṇā(M °ṇāḥ) te°. — 9. M °bhikshavo ātma° BM °ntehi ananyadvīpehi ananyaçaraṇehi dharmadvī° B °ṇehi | yo° M °yoniço upaparīksha° B °kshatavyaḥ kiṁmū° BM °daurma-(B °rma)nasopāyāsā(B °sāḥ) saṁ° jātiko kiṁ° B °prabhūtikā ‖.

12¹. M °kte te bhikshur bhagavantam e° B° bhikshu bha°. — 12². B bhagavantamūlakā bhagavān dharmabhavanetrikā bhavantaprabhavaḥ bhagavataḥ prati° M bhavamūlakā ° n dharmo bhavanetrikā bhagavan prabhāvaḥ bhagavatā prati°. — 13. B °she ‖ bhi° M °she ‖ bhikshur bhagavato saṁmukhācchru° B °gavantaḥ saṁmukhācchru° BM °khāt pratigṛhītvā pravivekitatvā(B °tvāya) dhā°. — 14. M evaṁm ukte° B °kte tā bhikshū° M °bhikshu bha°. — 15. M °daurmanasyopāyāsa saṁ°.

16. M sacel anya° BM °anityaṁ vā rū°. — 17¹. M °nitya hi°. — 17². B sādhū bhikshavaḥ purushasya kha° M °dhu bhikshavo purushasya khalu punar bhikshavo anitya° tatāṁ prabhaṅgulatāṁ viparīṇā° B °gulatāṁ viparīṇā° M °vikā āyatyā jā° BM °ntyā sace°.

णनिरोधतां विदित्वा ये रूपप्रत्यया उत्पद्यन्ति आश्रवा विघाता परिदाघा सज्वरा
सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया ते निरुध्यन्ते ॥ सचेत् मन्यथ
भिक्षवः वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं नित्यं वा अनित्यं वा ॥ अनित्यं हीदं
भगवन् ॥ भगवानाह ॥ साधु भिक्षवो विज्ञानस्य खलु पुनर्भिक्षवो अनित्यतां वा
5 दुर्बलतां प्रभंगुरतां विदित्वा ते निरुध्यन्ति व्युपशाम्यन्ति प्रहाणमस्तं गच्छन्ति । तेषां
निरोधातो न उत्पद्यन्ति आश्रवा विघाता परिदाघा सज्वराः सांक्लेशिका पौनर्भ-
विका आयत्यां जातिजरामरणीया निरुध्यन्ति । विज्ञानमूलका आश्रवा विघाता
परिदाघा सज्वराः सांक्लेशिका पौनर्भविका आयत्यां जातिजरामरणीया विज्ञा-
नजातिका विज्ञानप्रभूतिकाः । तस्मादिह वो भिक्षवो एवं शिक्षितव्यं । यत्किं-
10 चिद्रूपं अध्यात्मं वा बहिर्धा वा औदारिकं वा सूक्ष्मं वा हीनं वा प्रणीतं वा यद्दूरे
अन्तिके वा अतीतानागतप्रत्युत्पन्नं सर्वं रूपं नैतं मम नैषो हमस्मि नैष आत्मेति एव-
मेव तं यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया द्रष्टव्यं ॥ इदमवोचद्भगवां वाराणस्यां विहरन्तो
ऋषिवदने मृगदावे इमस्मिंश्च पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे चयो भिक्षू अनवशीभावं
प्राप्युणेन्सुः अशीतीनां च देवकोटीनां विरजा विगतमला धर्मेषु धर्मचक्षूणि
15 विशुद्धानि । आत्तमना ते भिक्षू भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥

अथ खलु भगवां आषाढमासस्य उत्तरपक्षे द्वादशीयं पश्चाद्भक्तः पुरस्तात् संमुखो
निषण्णो अर्धपौरुषायां छायायां अनुराधे नक्षत्रे विजये मु[373ᵃ]हूर्ते अनुत्तरं
धर्मचक्रं प्रवर्तितं ॥ न खलु पुनर्बुद्धा भगवन्तो सुवर्णमयं वा धर्मचक्रं प्रवर्तेन्ति
20 रूप्यमयं वा मुक्तामयं वा वैडूर्यमयं वा स्फटिकमयं वा मुसारगल्वमयं वा लो-

2. BM °saṃjñā saṃkā°. — 4ᵃ. M sādhū bhikshavaḥ vijñā° BM °anityaṃ vā du° bhaṃgura(M °la)tāṃ ci° M °dhyanti teshāṃ° (l. suiv.) B °gacchati | . — 5. M °rodhān nopadyanti || vijñānamūlatā āçra° B °vighāto paridāhā saṃjva° M °çikā purnarbha° tyāṃ jarā° ṇīyā vijñānajātikā° (l. 9) B °nti | teshāṃ nirodhān notpadyanti | .

7. B °tyāṃ jarā° bhṛtikāḥ ta° M °bhṛtikās ta°. — 9¹. B °kshavo atra çi° M °kshave çi°. — 9². M °cid rupaṃ adhyā° M °ṇītaṃ va yaṃ dūre° maṃ | sarvaṃ ya naitaṃ mama naisho° B °sho ham asmiṃ naisha ātmeti | e° M °sha ānmā ti | evam etaṃ ya° M °bhūtaṃ saṃmya°.

12. M °ṛshiṃ ṛshipattane mṛ° B °dāve | i° M °smiṃ ca punar vyā° bhikshu ba° B °bhikshū cala° prāpuṇetsuḥ || 2° M °prāpuṇetsuḥ açīti° BM °ṭīnāṃ virajo vigatamalaṃ dharma° M °rmacakshur viçuddhaṃ B °ddhāni ā°. — 15. M āttamano tehi bhikshur bhaga°.

16. BM °vāṃ ākhāḍha° M° paçcādbhaktaḥ° B °stān saṃmu° M °sharṇṇo adhya° cchāyāyāṃ anurādhe nakshe° ye muhurtta anutta°. — 19. M °punaḥ bu° gavanto su° BM° rmacakraṃ (B °kra) pravarttanti rū° B °vā sphāṭi° M °kamayaṃ vā asogalva° hitikāmayaṃ vā litikāmayaṃ vā tāmramayaṃ vā dāmmayaṃ vā mṛ°.

हिंतिकामयं वा रीतिकामयं वा ताम्रमयं वा लोहमयं वा शैलमयं वा दारुमयं वा मृत्तिकामयं वा । एव खल्विमान्येव चत्वार्यार्यसत्यानि त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं धर्मचक्रं ॥ प्रवर्तिते प्रथमं धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे आयुष्मतो आज्ञातकौण्डिन्यस्य विरजो विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं अष्टादशानां देवकोटीनां च । इयं च महापृथिवी अतिरिव षड्विकारं कम्पे प्रकम्पे संप्रकम्पे वेधे प्रवेधे संप्रवेधे दक्षिणतो अभिध्यायति वामतो पि अभिध्यायति वामदक्षिणतो पि अभिध्यायति संहर्षणीयं च कम्पयति दर्शनीयं च कम्पयति तोषणीयं च कम्पयति प्रेमणीयं च प्रह्लादनीयं च निर्वापणीयं च उल्लोकनीयं चासेचनकं चाप्रतिकूलं च प्रासादिकं च प्रमदनीयं च निरुद्वेगं च निरुत्त्रासं च कम्पति कम्पमाना च पुनर्महापृथिवी न कंचित्सत्वं आबाधति यदिदं त्रसं वा स्थावरं वा भगवतो ऽनुभावेनाममेयं च लोके चोभा- सम्भूयि अतिक्रम्य देवानां देवानुभावं नागानां नागानुभावं यक्षाणां यक्षानुभावं । या पि ता लोकान्तरिका अन्धकारार्पिता वा तमसा तमसार्पिता अघा असंभूता असंभूतपूर्वा यत्रेमे चन्द्रमसूर्या एवं महर्द्धिका महानुभावा आभाये आभां नाभि- संभुणन्ति आलोकेन वालोकं न स्फुरन्ति ता पि तेनावभासेन स्फुटा अभून्सुः । ये पि तत्र सत्वा उपपन्ना ते अन्यमन्यं संजानेन्सुः अन्ये पि किल भो इह सत्वा उपपन्ना अन्ये पि किल भो इह सत्वा उपपन्ना एकान्तसुखसमर्पिता च पुनस्तत्क्षणं तन्मुहूर्तं सर्वसत्वा अभून्सुः ये पि आवीचिके महानरके उपपन्नाः ॥

भगवां धर्मचक्रं प्रवर्तेन्तो एकषष्टिं त्रिसाहस्रमहासाहस्रलोकधातुं मापमाय-

2. M °khalvimāny evaṁ catvā° BM °kraṁ pra°. — 3. BM °rtitena pratha° M °maṁ dharmacakraṁ pravarttanasūtre°. — 5. M imaṁ ca mahā° BM °ḍvikāraṁ kampe pra- (M °prakampe sapra)kampe vedhe saṁvedhe saṁpravedhe ūrvato adhyāyati vāmato pi abhidhyāyati(B °pi adhyāyati |) vāmadakṣiṇato pi abhidhyā(B °dhyā)yati saṁharṣa° B °praharṣaṇīyaṁ ca M °toṣaṇīyaṁ ca kaṁpayati | praharṣaṇīyaṁ prahlādanīyaṁ nirvā° B °prahlā° M °llokanīyaṁ ca asecanakaṁ cāpratikūlaṁ° B °dikaṁ ca pramadaṇīyaṁ ca niru° M °vedanīyaṁ ca nirudvegaṁ ca niruttrāsaṁ ca kaṁpati kampamānā ca | pu° BC °tvaṁ vyābādhati | yad i° B °sthāva vā bha° M °gavato anubhāvo° BM °ke | ati° B °mya devānāṁ vānubhāvaṁ nāgānubhāvaṁ yakṣāṇāṁ° M °kṣāṇāṁ yakṣā°.

12. BM °ndhakāre(M °ro)pitam vā(M °taṁ vā) tamasā tamasārpitatvā aghā(M °gho) aghā(M °gho) asaṁbhūtā asaṁbhūtapūrvā | yatre(M °tra)me candra° B °sūrya e° M °rddhikā evaṁ mahānu° BM °ye ābhā vā(M °bhāsa)bhinirbhu° M °ṇanti | ālokena vā ālokaṁ na sphuranti tāṁ pi tenāvabhāsena sphuṭāṁ abhūnsuḥ | B °suḥ ye°. 15. M °tra satvā upapannāḥ te° BM °saṁjānetsuḥ anye pi kila bho iha satvā upapannā anye(M °nyā)pi kila bho iha satvā upapanna(M °nnāḥ) e° B °nsuḥ | ye° M °ye pi āvīcikamahā° B °vīcikamitā° upapannaḥ || .

18. M atha bhagavān dharmacakrapravarttanto° B °pravarttanto° BM °ṣaṣṭhiṁ tri° M °hāsāhasrelo° BM °dhātuṁ bhāsā(M °bhāsā)sanena sarve(M °rvajñābhivijñāpa(M °pā° yeti | tato °pi ye°.

स्वरेणाभिविज्ञापेति ततो च परेण बुद्धक्षेत्राणि । ये च तस्मिं समये बुद्धा भगवन्तो तेषां तेषां च परलोकधातुषु परिषदि धर्मं देशेन्ति ते भगवतो धर्मचक्रं प्रवर्तेन्तस्य तूष्णी अभून्सुः ॥ दुःप्रसहो सम्यक्संबुद्धो परिषदि धर्मं देशयति । भगवां दुःप्रस[373b]हो तूष्णी अभूषि बुद्धघोषो च निश्चरति । विस्मिता परिषा भगवन्तं
5 दुष्प्रसहं पृच्छति ॥ भगवं बुद्धघोषो निश्चरति । तस्मिं निश्चरन्ते तूष्णी अभूल्लोकनाथो दुष्प्रसहो विस्मिता परिषत्कथं किमंजुघोषो मेघस्तनितदुन्दुभिस्वराभिगतो निश्चरति बुद्धघोषो न जल्पति वादीनां प्रवरो भगवान् ॥ दुष्प्रसहो आह ॥

लोकधातु महानाम तत्र शाक्यमुनिर्जिनः ।
धर्मचक्रं प्रवर्तेति यस्य घोषो निश्चरति ॥
10 लोकधातुसहस्राणि असंख्येयानि घोषये ।
श्रूयति वरबुद्धिस्य यथा दूरे च सन्तिके ॥
एवं महानुभावो यं परिपूर्णमनोरथो ।
संविभागं प्रवर्तेति संबुद्धो बोधियर्थिमां ति ॥

येन स्वरेण समन्वागतस्तथागतो अर्हं सम्यक्संबुद्धो वाराणस्यां ऋषिवदने मृगदावे
15 त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं अनुत्तरं धर्मचक्रं प्रवर्तयति सो स्वरो षष्टिभिराकारैः समन्वागतः । कतमैः षष्टिभिः । गम्भीरश्च तथागतस्वरो मोमक्यश्च आज्ञेयश्च हृद-

1. M °ddhâ bhagavantaḥ teshâm̃ evalokalokadhâtushu pariyadi dharmem̃ deçenti ‖ tam̃ bhu° B °kram̃ pravartitetasya° M °eya bhûshuḥ abhûtaḥ B °nsuḥ duḥ°. — 3¹. M dushprasaho sam̃mya°. — 3². M °gavân duḥprasaho tûshṇim abhû° B °shi | bu° BM °ti vi°. — 4. B °ti bha°. — 5¹. M °gava bu°. — 5². BM tasmim̃ niçcarate mahamhiṇâ (M °nâm̃) dharma(M °mma)cakram̃ vaci iti° B °llokanâthe du° M °shprasaha vismito pa° BM °riparshat kala(M °t kara)vim̃° M °mam̃jughoshastanitadundubhisvaro nigamo ° B °meghastarita° M °ddhaghoshena ja° B °lpati vâdinâm̃°.
8. M °hânâma°. — 9. BM °pravartati°. — 10. M °dhâtiṣu ° asam̃khyayâ° BM °shaye | .
11. B çruyati° M çruyate va° B °ddhiya yathâ°. — 12. B °norathâ | M °norathâ. — 13. BM dvipada(M °dam̃)çreshṭo sam̃vi ° pravartienti sam̃buddha(M °ddhaḥ) bodhirṇâ-(M °dhinâ)rthinâ iti | (M °ti) ye°. — 14. B °rena samanvâgatâs ta° M °s tagato 'rha samya° B °rham̃ sam̃mya° M °shipattane mṛi ° trishparivartta dvâ° BM °kâram̃ a(M °ram a)nuttaradharma ° rttayasi(M °si |) so° M °shashṭhibhi ° gato B °gataḥ ka°.
16¹. M °shashṭhibhiḥ B °bhiḥ ga°. — 16². M gambhîrasya tathâgatasvaro° BM °bhima(M °nnu)rûpaçca âjñayaçca hṛi ° premaṇîyaçca ase(B °sa)canikaçca(M °kasya) apratiṣṭ° draçca apabhâ(B °padbhâ)raçca akalmâ(M °ṇâ)shaçca rathanemigho(B °nenirgho)shaçca meghastani(B °stari)tameghagarjita(M °rjjitasvaraçca satya)svaraçca vâtaraṇhiṭa(B °shṭhi)-stani° M °rjjitasvaraçca indrasvaraçca de ° hmasvaraçca anukulasvaraçca dushṭasvaraçca

वंगमश्च प्रेमणीयश्च असेचनकश्च अप्रतिवाणीयश्च विसृष्टश्च अप्रतिकूलश्च अवगाढश्च अच्छिद्रश्च अप्राग्भारश्च अकक्शश्च रथनेमिघोषश्च मेघस्तनितमेघगर्जितस्वरश्च वातवृष्टिस्तनितसमगर्जितस्वरश्च देवस्वरश्च ब्रह्मस्वरश्च अनुकूलस्वरश्च अदुष्टस्वरश्च अमूढस्वरश्च अनुत्सन्नश्च अनुत्तदश्च अघुमितश्च वर्षस्वरश्च मायस्वरश्च श्रीमत्स्वरश्च पुंगवस्वरश्च सिंहस्वरश्च नागस्वरश्च वृषभस्वरश्च आजानेयस्वरश्च क्रौञ्चस्वरश्च कल- 5
विंकस्वरश्च कोकिलस्वरश्च वर्षस्वरश्च मंजुस्वरश्च विज्ञानस्वरश्च अक्षरसंपन्नश्च विज्ञानसंपन्नश्च मृदुसंपन्नश्च विस्तारसंपन्नश्च कुशलजातसंपन्नश्च सत्यविस्तरसंपन्नश्च कुशलमूलजातसंपन्नश्च सुस्वरसम्पन्नश्च हर्षघोषसंपन्नश्च तन्त्रीस्वरश्च गीतस्वरश्च वादितस्वरश्च कुम्भस्वरश्च पुष्कलस्वरश्च अतिस्वरश्च दुन्दुभिस्वरश्च अनुत्तरस्वरश्च तथागतस्वरः ॥ सर्वदिशां पुनस्तथागतस्वरः स्फुरति न कहिंचित्प्रतिहन्यते । येन 10
स्वरेण समन्वागतः तथागतो अर्हन्सम्यक्संबुद्धो वाराणस्यां ऋषिपतने [375b] मृगदावे त्रिपरिवर्तं द्वादशाकारं धर्मचक्रं प्रवर्तेति सो स्वरो एभिः षष्टिभिः आकारैः समन्वागतः ॥

अथ खलु महाब्रह्मा तायं वेलायं भगवन्तं संमुखाभिः सारूप्यगाथाभिरभिष्टवे ॥

सत्त्वसारवरायेण इक्ष्वाकुकुलसंभवे । 15
धर्मचक्रं प्रवर्तेन्तेन मेदिनी संप्रकम्पिता ॥
उत्पाता च नाम भीष्मा अशीतिं समपद्यथ ।
धर्मचक्रस्य तेजेन अशीति पुष्पभूमिजा ॥
ओघपुष्पविचित्रांगा उत्पतन्ति वराहका ।
काशीहितकरं नाथं ओकिरेन्सुर्नरोत्तमं ॥ 20

anuḍhasvaraçca anutsannaçca anuts° B °daça | akṣha° BM °tasvaraçca puṅgavāsva- (M °puṅgavasva)raçca siṁ ° ājāneyasvaraçca krauñca(M °krauñca)svaraçca (B °çca |) kala(M °kara)viṁ° M °kṣharasaṁpannaçca vijñānasaṁpannaçca mṛ ° stārasaṁpannaçca kuçalajātasaṁpannaçca satyavistarasaṁpannaçca satyakuçalamūlajātasaṁpannaçca su ° rṣha- nīyasvarasaṁpannaçca tantrī ° mbhasvaraçca kumbhasvaraçca pu ° ndubhisvaraç cānutta ° thāgatasvaraçca |.

10¹. M sarvā di ° svare sphuṭati na°. — 10². B °thāgatā arha° M °to 'rhanto samyaç° B °syāṁ riṣhi° M °syāñca ṛiṣhipattane mṛ ° triṣhpari ° rtiāni so ° ebhir ṣhaṣhṭhibhir ākā° BM °gataḥ ‖.

14. M °vanta saṁ° BM °mukhaṁ ebhiḥ sā(B °sujrā°. — 15. B °ve dha°.

16. M °cakrapra° BM °vartanto° B °mpitā u°. — 17. BM °ca nama bhī ° çītiṁ sa- mavadçatha |. — 18. B °bhūmi o° M °mijaṁ | . — 19. B ogha pu° M °citrāṅgā upa- dyanti varāhakā | . — 20. BM anekapuṣhpavicitrāṅgā ca(M °ahpacitrāṅgā maigha kutu- masañcayā kāçi(M °ç)hi° M °nāthā okiratu nara° B °reṣhur na°.

गजा इव प्रमुक्तांगी उत्पतन्ति वलाहका ।
हेमकंबुधरा भीमा मेघा कुसुमसंचया ॥
श्रुत्वान नरसिंहस्य धर्मकायमुपस्थितं ।
सनत्कुमारो चिन्तेति संस्तवामि तथागतं ॥
5 सो च भूतेन वर्णेन प्रभाये सुविजानितं ।
संस्तवे गगने स्थाने ब्रह्मा सर्वार्थदर्शिनं ॥
बुद्धसागरपर्यन्तां चियन्तो रत्नावती ।
कंपेति यो चित्ताहतां वजिरं विपश्चि गौतम ॥
आलोकमात्रसंधिया दिशा दश समन्ततो ।
10 त्वया आयुधश्रेष्ठस्मिं क्षिप्तस्मिं पुरुषोत्तमं ॥
उत्क्षिपयन्तो विपर्यासा दृष्टिगहननिश्रितां ।
नागराजो नरेन्द्राणो राजे सिंहगतिर्जिनः ॥
सिंहो यथा असन्तयो पर्वतान्तरनिश्रितो ।
त्रासयन्तो चरीं सर्वां राजे सिंहगतिर्जिनः ॥
15 मारपक्षं अभ्याहत्वं मारसेनापसूदन ।
दृष्टिवेन च व्यूहन्तो उच्छ्रयेसि जिनध्वजं ॥
महारत्ननिर्घोषा कंपते सा न सीदति ।
स्वरेण वदतोत्थाप्यानुकृता वसुन्धरा ॥
हेमकाञ्चनवर्णाभं धातुमुत्तमसुत्तमाः ।
20 मुनिं समन्ता अभिकिरेन्सुः मेरुगगणमाश्रिताः ॥

1. M °kāṅgi u° B °gi valā° M °varāhakā ‖. — 2. B °dharā bhimā meghā ku° M °mā maghā°. — 3. B çrutvā nara° BM °kāyam u° M °pasaṁsthitaṁ ‖. — 4. B satku° M °cintayati saṁstavā°. — 5. BM sā ca bhū° M °rṇena yo jāya suvijānituṁ° B °rṇena yayāye suvijāyituṁ ‖.

6. M °ve gagaṇe sthā° BM °rçināṁ ‖. — 7. BM °paryantaṁ nishanṇaṁ ra°. — 8. BM kaṁpate yo ° hatāṁ vā jana(M °crāṁ jinaṁ) kshipasi(M °pati) gautamaṁ ‖. — 9. BM āloka mā ° sidvān di(M °dvāṁ di)çā° M °ntataḥ ‖. — 10. BM tāyo āyu° B °çreshṭamniṁ kshi° M °çreshṭamniṁ kshiptasmiṁ pu ° ttamaḥ ‖ B °ttamaṁ ‖.

11. M utkshiptayanto° BM °shṭigrahaṇani(M °ṇani)çri°. — 12. B nāga nāga na° M nāgarājā narendrāṇo rājā siṁhavatā ji° B °ndrāgrah rājos siṁhavatā ji°. — 13. M *omet cette ligne*. — 14. M siṁho yanto a° BM °ruñ sarvāṁ gaja siṁhavatā ji°. — 15. BM °pakshe(M °kshe) avyahatyaṁ mā ° sūdanaṁ da°.

16. BM °ṇena ca vyū° M °vyūhatvaṁ uchrayasi jinaṁ dhvajaṁ ‖. — 17. M °ratanirghosho kaṁpate so na sī° B °nighosho kaṁ°. — 18. BM °datottadyānusṛtā(B °sṛ)tā ca va°. — 19. B °dhātuṁ uccamam uttamaḥ ‖ M °tum uttam uvamatha. — 20. B °samantā abhikiretsuḥ me° M °ntā 'bhikiretsuḥ meruṅgagaṇa saṁsthitā ‖.

प्रसन्नचित्तो सुमनो प्रांजलिप्रणतेन्द्रियः ।
धर्मचक्रं अहं श्रुत्वा तेन अस्मि इहागतो ॥

भगवता प्रथमे धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे आज्ञातकौण्डिन्यः अष्टादश च देवकोटीयो विनीता ते देवा देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति ॥

सर्वे असुरणा स्कन्धा अधितप्ता महद्भया । 5
अनिःसृता असारा च इति भाषति गौतमो ॥
अन्तं भवां प्रसादाय . . . तत्त्वार्थदर्शिनां ।
बुद्धं वैरभयातीतं अभिक्रमथ वन्दनां ॥

त्रिंशद्देवताकोटीयो ऋषिवदनमागता । ते द्वितीये धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे भाष्यमाणे विनीतास्ते पि भवनेषु रोचेन्ता स्वक[374b]स्वकानि भवनानि गच्छ- 10
न्ति । तेषां श्रुत्वा पंचाशद् देवताकोटीयो आगताः ते पि भगवता तृतीये धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे विनीतास्ते पि देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति । तेषां श्रुत्वा अशीति देवताकोटीयो आगता ते पि भगवता चतुर्थे धर्मचक्रप्रवर्तनसूत्रे विनीतास्ते पि देवभवनेषु आरोचेन्ता स्वकस्वकानि भवनानि गच्छन्ति ॥ 15

अथ खलु शिखरधरो नाम तुषितकायिको देवपुत्रो भगवन्तं ऋषिवदनं गतं संमुखाभिर्गाथाभिरभिष्टवे ॥

सगारवो सप्रतीसो प्रह्वा कृत्वान अंजलिं ॥
साधु ते साधुरूपस्य व्यामप्रभा प्रतिपद्यते ।
साधु अर्थान्वितं सार्थं वचनं ते मनोरमं ॥ 20

1. BM °cittā su° M °jalim praṇatendriyāḥ | B °jalim pramuditendriyaḥ dha°. — 2. M °cakram aham° BM °tenāsmi i°. — 3. M °dharmam pravartanam sutram | ājnā° B °tre | ājñā° M °ṇḍinyo a° nītāḥ te°.
6. M aniḥsṛtā | sā° bhāṣhita gautamo B °gautamo | . — 7. M tam bha° B °prasādāya tatvā° M °dāya satvā° B °nām bu°. — 8. M buddhavai° BM °kramanām (B °mam |) — 9¹. M °ṣhipatanam āgatāḥ | B °gatā te°. — 9² B °samdhamāna vandatām trim°. — 9². M °cakrampravartanasutre° pi bhagavanesu rocemtā svaka°.
11. B °śrutvā api° (l. 13) M °tīyadha° rttanasutram | ni°. — 13. M °āgatāḥ te°.
16. M °ṣhipatanam° B °mukham ābhir gā°. — 18. B agārava prati° M agaurava sapratīço bra° BM °lim sā°. — 19. B sādhu te sādhurūpasya vyoma prati° M °ṣya vyomam pratima cyutam B °dyate sā°. — 20. BM °dhur sa(hā|M °rtha)nvitam° B °sādhya va° M °canam te ma°.

साधु अरतिसंयोगः सर्वसन्धिगुणान्वितः ।
साधु चत्वारि सत्यानि सत्वं प्रवदसे मुने ॥
साधु ते देवगन्धर्वा पिबन्ति मधुरां गिरां ।
साधु अप्रतिमं चक्रं प्रवर्तेसि अप्रवर्तियं ॥
5 तुभ्यं लोके समो नास्ति रूपे वर्णे कुले तथा ।
ईर्यापथे च वीर्ये च ध्याने ज्ञाने तथैव च ॥
अथ अष्टादश वीर कोटीयो प्रथमे फले ।
विनीता देवपुत्राणां आसने प्रथमे मुनि ॥
त्रिंशच्च कोटीयो पुनर्विनीता प्रथमे फले ।
10 द्वितीय आसने वीर देवपुत्राण मारिष ॥
पंचाश कोटीयो भूयो आसने तृतीये पुनः ।
विनीता देवपुत्राणां अपायेषु विमोचिता ॥
अशीति कोटीयो भूयो श्रोतापत्तिफले विभु ।
चतुर्थे आसने नीता दुर्गतीषु विमोचिता ॥
15 तस्मात्ते सदृशो नास्ति मैत्र्याय पुरुषोत्तम ।
करुणाय च कारुणिको अकुतोभय नरर्षभ ॥
दिष्ट्या पुरुषशार्दूल उत्पन्नो लोकसुन्दरो ।
हिताय सर्वसत्वानां चिरन्तिष्ठ महामुने ॥
अचिरस्य राजसुत उत्पन्नो सि नरर्षभ ।
20 प्रणेता विप्रणष्टानां अन्धानां नयनं ददा ॥
नाम्नासु कदाचिद्भूता गुरुरन्तरहायतु ।

1. BM °aranaṁ° M °yogaṁ sarvasa° B °taḥ si°. — 2. M °muniṁ |. — 4. M asya aprati° BM °kraṁ pravartasi a(M °rttasyā)pra°.

6. B iryā° M iryyā°. — 7. B °ashṭāṁdaçaṁ dhiro ko° M °viro ko° B °phalaṁ |. — 8. B °āçane° BM °muniḥ |. — 9. M triṁçan koṭiyo punaḥ vini°. — 10. M °putreṇa mārishaḥ |.

11. B °koṭiyo bhû° M °bhûyaḥ âsa° punar vini°. — 12. B °trâṇâṁ a° M °ṇâṁ âsane prathamo muniḥ | triṁçacca koṭiyo punaḥ vinitâ prathame phale | vinitâ devaputrâṇâṁ apâ ° mocitâḥ |. — 13. B °koṭiyo bhû° M °bhûyaḥ çrotâ° BM °vibhuḥ |. — 15. BM °shottamaḥ |.

16. BM °ṇika a° M °rshabhaḥ | B °rshabhâ dṛi°. — 17. BM drishṭvâ pu° M °rdûra u° B °tpannâ loko su°. — 18. B °tishṭhau mahâ°. — 19. M °sya mahâsattâ u° B °sato u° M °si vararshabhaḥ | B °rshabho |. — 20. M °ṇetâ nipraṇa ° andhyânâṁ na ° dada ||.

21. B nâmnâsa° M nânâsu ° bhûpagurunântarahâyitaṁ | B °bhûta guruṇâ nâtho anta-rahâ°.

अपर्यन्तं तव स्थामं भवतु लोकनायक ॥
अपाया तत्रान्तीभूता स्वयंभू तव तेजसा ।
निराकाशो कृतो स्वर्गो त्वां प्राप्य पुरुषोत्तम ॥
यो मिथ्यत्वनियतो राशि पुरुषपुंगवोत्तम ।
एष चानियतं राशिं त्वां प्राप्य पूरयिष्यति ॥
यश्चाप्यनियतो राशि त्वां प्राप्य सुरवन्दित ।
पूरयिष्यति सम्यक्त्वराशिं राजकुलोदित ॥
अद्भुतानां च धर्माणां विशुद्धिमुपलभ्यते ।
त्वां प्राप्य पुरुषादित्यं तमोनाकरमच्युतं ॥
तस्य ते भाषमाणस्य भूतां धर्मां जनप्रिय ।
अभिनन्दति ते वाक्यं सेन्द्रो लोको महामुने ॥
इति स्तुवन्ति देवगणा वरदं प्रीतिमानसं ।
अनन्तगुण[375ᵃ]संपन्नं सार्थवाहनरोत्तममिति ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसु ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन आयुष्मता आज्ञातकौण्डिन्येन सर्वप्रथमं धर्मं आज्ञातं ॥ भगवानाह ॥ एतर्ह्येव भिक्षवः पूर्वप्रणिधानं ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानं राजगृहे नगरे कुम्भकारशालायां प्रत्येकबुद्धेन पित्ताबाधिकेन प्रतिश्रयो याचितो । सो तेन कुम्भकारेण उपस्थितो च पित्ताबाधातो मोचितो ॥ तेन दानि प्रत्येकबुद्धेन ये परिचारिता प्रत्येकबुद्धा ते तहिं भार्गवशालां तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पित्ताबाधिकस्य क्षेमणीयपृच्छा आगता ॥ भार्गवो प्रत्येकबुद्धं ततो पित्ताबाधातो मोचेत्वा पृच्छति । केन वो प्रथमं धर्मं आज्ञातं ॥

1. BM aparya(M °ryya)ntā tava sthānaṁ bhavantu(M °vatuḥ) lokanāyakaḥ | . — 2. B °tatra kibhū° M °tatra kiṁbhū°. — 3. M °rgo kṛtvā prā° ttamaḥ | . — 4. BM yato rāçi(M °ai) puru° M °shapuṁgavapurushottamaḥ B °puṁgava u°. — 5. M esho anipatāt | tvaṁ prāpya pūramishyanti | B °yato rāçi tvaṁ prāpya pūrayi°.
6. M °vanditaḥ | B °vanditaḥ pū°. — 7. M purayishyanti samyaktu(?)rāçi yato rāja° B °ti saṁmyaktra(sa °pika)niyato rāçi rāja° BM °ditaḥ | . — 8. B °nāṁ ya dha° °vyuddha rūpa°. — 10. B °dharmajinapriyaḥ | M °dharmā janapriyaḥ.
11. M °sendrā loka ma° B °loka ma°. — 12. M °prītimana°. — 13. M °gusampannaṁ ° vāhaṁ naro ° ti || karma°(l. 15). — 14ᵃ. M °dharma ā° B °ranaṁ ājñāto || . — 15ᵇ. M eshaṁṇai°.
16. M °vo asti ° tyakaṁ bu ° ttavyāṁdhitena° B °vyādhitena° M °tiçreya yācitaḥ B °cito so°. — 17. M °kālena u° B °sthite ca pi° M °ta va pi°. — 18. B te dā ° ye parivāritā° M °çālāyāṁ tasya pra° B °dhikasya kshamaṇī° M °kshemaṇīyā° BM °gatā bhā°. — 19. M °vo taṁ pra° B °cchati ke°. — 20. BM kena vā pra° M °dhamaṁ ājñātaṁ || .

सो प्रत्येकबुद्धो आह ॥ मया सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चादन्येहि ॥ सो दानि भार्गवो प्रणिधानमुत्पादेति । यं मया कुशलमूलमुपचितं तव उपसंस्थानपरिचर्यां कृत्वा तेन कुशलमूलेन अहमपि सर्वप्रथमं बुद्धस्य भगवतो धर्मं देशितमाजानेयं । न च लाभसत्कारं स्पृहयेयं ग्रामाणि च शय्यासनानि स्पृहयेयं इतरेतरेण च पि-
5 ण्डपातेन सन्तुष्टो भवेयं गिरिकंदरेषु च वनषण्डेषु एकस्य मृतभूतस्य शरीरनिक्षेपनं भवेय ॥ भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवः युष्माकमेवमस्यादन्यः स तेन कालेन तेन समयेन राजगृहे नगरे भार्गवो अभूषि न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । एष स भिक्षवः आज्ञातकौण्डिन्यस्थविरस्तेन कालेन तेन समयेन राजगृहे भार्गवो अभूषि । यं से तस्य प्रत्येकबुद्धस्य पित्ताबाधिकस्य प्रतिश्रयं दिन्नं च पा-
10 रिचर्या कृता प्रणिधानं च उत्पादितं यथा तव सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चादन्येहि एवमहं पि सर्वप्रथमं बुद्धस्य भगवतो धर्मं देशितमाजानेयं तस्य कर्मस्य विपाकेन तेनाज्ञातकौण्डिन्येन सर्वप्रथमं धर्मं आज्ञातं पश्चादन्येहि ॥

यं कुशलमूलमुपचितमशनवसनभक्ष्यपारिचरियाये ।
तेन कुशलमूलेन बुद्धवरसमागमो भवतु ॥
15 यथा त्वया सर्वप्रथमं धर्मो आज्ञातो पश्चान्येहि ।
एवमहं सर्वप्रथमं देशितमाजानेयं जिनस्य ॥
अल्पेच्छः संतु[375b]ष्टः इतरेतरपिण्डकेन यापेन्तो ।
प्रशमसुखबृंहितमनो न लाभसत्कारं स्पृहयेयं ॥
ग्रामारण्ये मृगयूथपर्यटिता पर्वतानि . . . . . ।
20 तत्र मम निधनसमये शरीरनिक्षेपणो भवेया ॥

1[a]. B °sarva dha° M °jñātaṁ pa°. — 1[b]. M °ņato pra° B °egavā pra° M °dhānaṁ utpādesi | . — 2. M °tava upasthā ° tena çalomā ° pi pratha ° dharma deçitaṁ ājā°. — 4. BM °teņa sa(M °saṁ)tushṭo° B °vepaṁ | nijhara° BM °mrgalidu ° bhūteshu pa°.

6[b]. M °shmākaṁm a ° d anya sa tena kā° B °lveraṁ°. — 7. M °hetor esha°. — 8. M °kshavo A ° ṇḍinyo sthavire tena kā°. — 9. M °dhitasya pratiçrayena dinnena pāricaryā prakṛi° B °çrayeņa dinnena ca pāricaryā kṛi° BM °thā tava sarveprathamaṁ (M °me) dharmo° M °haṁ pi sarve prathamaṁ bu° çito ājāneyā tasya karma° B °jāneya tasya karma° M °te jñātakau ° nyena sarve pra° B °nyena sarvaṁ pra°.

13. BM yaṁ mayā ku° M °pavitaṁ aça° B °citaṁ aça° M °bhakshaparicariyāye B °kshyaparicaryo | ye te°. — 14. BM °ubuddhavarasamagamo° B °tu ya°. — 15. BM yathā ca tva° M °sarve pra° BM °paçcād anye°.

16. BM °sarvaṁ pra° B °thamaṁ dharmaṁ de° BM °meya a°. — 17. B alpacchah M alpeccho santushṭo itaretareņa pi° B °itaretareņa pi° M °kena jāyanto B °nto pra°. — 18. M °sukhaṁkhih vṛiṁ° BM °mano lā° B °yeyaṁ prā°. — 19. BM °yūtharighaṭi- (M °ghaṭitāni parvatāni(B °rvatāni)) tatra°. — 20. B °kshepayo bha° BM °yā sa°.

सत्कृत असत्कृता वा आयुर्विज्ञानं उपगता च ।
कस्य जनेति प्रीतिर्धरणिवरज्ञमे मृतशरीरे ॥

आज्ञातकौण्डिन्यस्य जातकं समाप्तं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ भगवता आत्मपरित्यागानि कृत्वा पुत्रपरित्यागानि कृत्वा दारापरित्यागानि कृत्वा अर्थपरित्यागानि कृत्वा राज्यपरित्यागानि च कृत्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा आयुष्मानाज्ञातकौण्डिन्यः महता अर्थेन संयोजितः ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षव एतरहिमेव मया एष आज्ञातकौण्डिन्यो महता अर्थेन संयोजितो । अन्यदापि एषो मया आत्मत्यागं कृत्वा महता अर्थेन संयोजितः ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं अतीतमध्वाने कोशलराजा अभूषि कृतपुण्यो महेशाख्यो महाबलो महाकोशो महावाहनो । तस्य च राज्यं ऋद्धं अभूषि स्फीतो च क्षेमो च सुभिक्षो च आकीर्णजनमनुष्यो च सुखितमनुष्यो च प्रशान्तदण्डडिम्बडमरः सुनिगृहीततस्करो व्यवहारसंपन्नो धर्मेण परिपालियन्तो । तस्य च राज्ञो देशे देशे कल्याणकीर्तिशब्दश्लोको दायकदानपतिसत्कृतः परानुग्रहप्रवृत्तो परलोकदर्शी ॥ तस्य धार्मिको ति कृत्वा अपरलोकदर्शी काशिराजा तस्य तं कोशलराज्यं अतिक्रामितुकामो चतुरंगं बलकायं संनाहयित्वा हस्तिकायमश्वकायं रथकायं पत्तिकायं तं कोशलविषयं आगतो ॥ तस्य कोशलराजस्य अमात्येहि भटबलाग्रेण च काशि-

1. B satkṛitamsatkṛitā vā â° M satkṛitam asatkṛitā vā â° BM °jñâna upagatâ (M °gato) — 2. M °netri pritiṁ dharaṇiṁ raja° B °pritiṁ dharaṇiva°. — 3. M iti çrimahâca ka°. — 4. M atha bhikshur bhaga° B °ṇsuh bha°. — 4². B °gavato vastuvadâne âjñâ°. — 5¹. M °traparityâgâni ca kṛitvâ dâraparityâgâni ca kṛitvâ arthaparityâgâni ca kṛitvâ râ-âtma° M °jya ° itarâ saṁmya ° yushmatân âjñâ ° ṇḍinyo ma°.
7¹. M °vânâu âha | . — 7². M °kshavo etarahiṁ evaṁ mayâ° B °etarahiṁm e° BM °jiti | . — 8. M °jito || . — 9¹. BM bhikshu â°. — 9². BM °vo bhû°.
11. M °vaṁ bhikshavo ati ° çalo nâma râjâ° BM °vo ta°. — 12. M °ṛiddhaṁ sphîtaṁ yâbhûshi ca kshe ° bhiko ca akîrṇajanamanushyo bahujanamanushyâ ca sukhitamanushyo ca pra° B °rṇajanamanushyo ca sukhitamanushyo ca pra ° ntadaṇḍamarah° M °mbaḍamara suniggṛi ° skara vya° B °hârasaṁsaṁpanno dha° M °ṇa ca pa° BM °pâra-yanto ta°. — 14. M °jño deçe deçe deçe kalyâ ° tkṛito parâ° BM °rçî ta°. — 15. M °mikoti kṛi° BM °lokadarçi kâçi ° krâmatukâmo (M °mah) caturaṁgabala (B °radigaṇikara)-kâyaṁ saṁnâ (M °saṁnâ) hayi° B °gato ta°.
18. BM °bhaṭṭabo° M °greṇa sa kâçirâjâ bho° B °ekkeṣaṁ (?) ma pallavâ sarva° M °pallavâṁ ba° BM °gro abhirua sa°.

राज्ञो भग्नो एकांशेन पलानो सर्वो बलकायो भिन्नो ॥ सो अपरकालेन भूयो चतु-
रंगेन बलकायेन आगतो पुनरपि भग्नो गतो ॥ एवं सो काशिराजा पुनर्पुनश्च-
तुरंगेन बलकायेन तं कोशलविषयं आगच्छति ॥ तत्र बहूनि प्राणिसहस्राणि
उभयतो अन्यमन्यस्य असिशरशक्तितोमराणि काये उपनि[376ᵃ]पातेन्ता अनय-
5 व्यसनमापद्यन्ति ॥ तस्य कोशलराज्ञो धार्मिकस्य सकृपस्य परलोकदर्शिस्य तानि
प्राणसहस्राणि अनयव्यसनमापद्यन्तानि दृष्ट्वा चित्तस्य संवेगमुत्पन्नं अधिगतं राज्यं
राज्यलोभेन जननिधनं इमं एवरूपं अधर्मं क्रियति ॥ सो संविग्नो तं राज्यं उज्झि-
त्वा एक अद्वितीयो अज्ञातवेशेन दक्षिणापथं गच्छति तत्र येन केनचिद् व्यवहारेण
आत्मनो वृत्तिं कल्पयिष्यामि ॥

10 सो दानि गच्छन्तो अध्वानक्लान्तो वातातपसंतप्तो न्यग्रोधस्य हेष्ठा शीतलायां
छायायां विश्रमन्तो आसति अपरो च समुद्रयात्रिको सार्थवाहो विपन्नयानपात्रो
सर्वस्व अर्थेन समुद्रे विनष्टेन दक्षिणातो समुद्रातो कोशलं आगच्छति ॥ शृणोति
कोशलराजा धार्मिको सकृपो च परानुग्रहप्रवृत्तो च बहूनि प्राणसहस्राणि पत-
न्तानि धनक्षीणानभ्युद्धरति अर्थमात्राये परिग्रहं करोति इति सो मे अर्थमात्रं
15 दास्यति येन पुनर्व्यवहारं करिष्यामि आत्मानं च पतितं उद्धरिष्यामि ॥ सो
दानि तं कोशलराजं आशां कृत्वा दक्षिणापथातो अनुपूर्वेण कोशलराज्ञो विषय-
मनुप्राप्तः ॥ सो तहिं न्यग्रोधे कोशलराज्ञो सकाशमागतो ॥ राजा तं सार्थवाहं
पृच्छति । धर्मभ्राते मा श्रान्तो सि क्लान्तो वासि विश्रम इमा शीतला न्यग्रोध-
च्छाया त्वं चाध्वाक्लान्तो ॥ सो दानि आह ॥ धर्मभ्राता सुखन्ते भवतु गमि-
20 ष्यामीति ॥ राजा दानि आह ॥ धर्मभ्राता ते कहिं त्वरितं गमनप्रयोजनं यं
नेच्छसि विश्रमितुं पि ॥ सो दानि आह ॥ अहं भद्रमुख अमुकातो अधिष्ठा-

1. B °paro kāle° M °parakālo na bhūyaḥ catu° gno gataḥ | B °gno gato e° — 2. M °turaṅgena ba° B °guna varakā ° shayo ā° M °shayam āga°. — 3. BM °nipāte tāni 5° B °dyanti ta°. — 5. B °larājñā dharmi° M °darçi ca tāni prā ° vyasanam āpadyanti tāni dṛ° B °nam 'dhigantam rājyam° M °dhiganta rājyam ° jananidhanam imam° B °janānidhanam imam° M °evaṁrūpam°.

7. M so viçnam tam° B °eka advitīyām ajñātaveçena da° M °tīyo ajñā ° cchanti tatra° B °cchati | tatra° M °kecid vya ° lpayati karishyāmi | . — 10. M °ni gacchanto adhyākilāntā vātā° B °lāntā vātā° M °heshṭo çī° BM °nto āsati apalo ca samodra° M °kshiṇāto ko°.

12. M °rmiko sakṛ° BM °paramānu° B °kshiṇānābhyuddharati arthamātrā° M °bhyuddharati arthamātroye parigra ° roti | so me° BM °rthamātrām dā° M °syanti ye°. — 16. M °jam āçām kṛ°.

17¹. M °grodho koçalarājasakā° B °sakāçamim ā°. — 17². B °ti dha°. — 18. M °çrānto vāsi klā ° çramaṇa imāni çī° B °imām çītalām nya° M °cchāyām tvam°. — 19¹. BM °bhrātā te su°. — 20². B °nam | yan ne° M °nam yam neccha°.

21¹. B °bo mudrayātriko so | a° M °drajātiko.

जातो सार्थवाहो समुद्रयात्रिको । सो अहन्ततो स्वकातो अधिष्ठानातो प्रभूतेनार्थेन नानाप्रकारं पण्यमादाय समुद्रपत्तनेषु युक्तेन यानपात्रेण महान्तं समुद्रमोतीर्णो । तत्र मे महासमुद्रे तं यानपात्रं सर्वंसरितं विपन्नं एककेनाहं समुद्रातो जीवन्तो प्रत्युत्तीर्णो शरीरमात्रेण । सो हं गच्छामि कोशलराज्ञो सकाशं अर्थमाचक्ष्य अर्थाये येन पुनः व्यवहारं करेयं पतितं चात्मानं उद्धरेयं । एताये आशाये एवं दूरतो स्मि त्वरन्तो आगतो ॥ 5

सो दानि कोशलराजा तस्य सार्थवाहस्य वचनं श्रुत्वा प्ररोदीदश्रुणि च प्रवर्तेति ॥ सार्थवाहो तं आह ॥ भद्रमुख किं रोदसि ॥ राजा आ[376a]ह ॥ रोदयामि यं त्वं विपन्नयानपात्रो आशाभूतो दूरतो मम उद्दिश्य आगतो कोशलराजा मम अर्थमात्राये संग्रहं करिष्यति येन पुनर्व्यवहारं च करिष्यामि पतितं 10 चात्मानमुद्धरिष्यामि । मम च तं राज्यं काशिराज्ञा आक्रान्तं शरीरमात्रेण दक्षिणापथं प्रयातो येन केनचिद्व्यवहारेण आत्मनो वृत्तिं कल्पयिष्यामि । एवं रोदामि यत्त्वं मम शब्देन एवं दूरं आगतो इमा च मम एतृशा विपत्ती राज्यतो स्मि परिभ्रष्टो ॥ सो दानि सार्थवाहो तं कोशलराजानं गाथाये अध्यभाषे ॥

तव प्रसादेन हि हास्त्यागशूर 15
दूरतो श्रुत्वा इह आगतो स्मि ।
मनोरथाशाबलबृंहिता मे
आशा निराशा कृत दर्शनेन ॥

राजा आह ॥

मनोरथशतान अहं प्रदाता 20
सदेवमनुजे मनुष्यो न मे स्ति ।

1. B so ahan ta° M °ahaṃ tato sva° B °ṣṭhānāto abhū° BM °ṇa mahantena samudraṃ o(M °dram u)ttirṇṇo(M °rṇṇo |) tatra°. — 3. BM °ireṇa so°. — 4. M °sya arthāya | yena pūnar vyavahā° B °ddhareye |. — 5. M °āśāye e° B °dūrato smiṃ tva° M °dūrato smiṃ tvaritam āgataḥ.

7. BM °d aśruṇi° B °pravartiate | M °pravartiato. — 8a. B bhadramukha kiṃ° M bhadramukhadra kiṃ°. — 9. B °dayāmi yaḥ tvaṃ° M °dayāmi yas tvaṃ vipannayānapā° BM °gato | ko° M °çalarājā arthamātrāye mama saṃ° BM °haṃ kariṣyati | ye° M °raṃ ca kariṣyati | patitaṃ cātmānam u°.

11. M °kecid vya°. — 12. M evaṃ vādāmi ya tvaṃ mama ça° dūram āgato imāṃ° ca° B °gato | imāṃ ca° M °vipatti rājyasmiṃ pari° B °ṣṭo so°. — 15. BM tatra prasādena hastyāgaçūra(M °çūla) dū° ihāga° M °to smiṃ.

17. B °thāśābha°M °thāśābaranṛṃhi° B °hitā ā° M °hitā āśā nirāśā kṛ°. — 20. BM āhaṃ manoratha(B °thā)çatānāṃ a° dātā loke sade°.

प्राणां त्यजिष्यं तव कारणाय
मा मे प्रयासो वितथो भवेया ॥

सो दानि राजा तं सार्थवाहं निराशं मूर्छित्वा भूम्यां पतितं समाश्वासयति त्वं दूरतो समाशाभूतो उद्दिश्य इहागतो अहं तव तथा करिष्यामि यथा तव निष्फलं
5 आगमनं न भविष्यति । तव कारणेनात्मानं परित्यजिष्यामि ॥ मम पश्चाद्बाहं बंधित्वा काशिराज्ञो उपनामेहि । ततो ते काशिराजा तुष्टो प्रभूतं अर्थं दास्यति । कामं अहं आत्मानं परित्यजामि मा पुनस्तव निष्फला ममोद्दिश्य आशा भवतु ॥ सो दानि सार्थवाहो आह ॥

न उत्सहामि पुरुषर्षभस्य प्रवर्तुं पापं धनकारणार्थं ।
10 यथायशो तादृशं दर्शयन्तो सुदुष्करं क्रियति लोकपण्डित ॥

राजा आह ॥

किं जीवितफलं तेषां येषां लोके श्रयो न महाभगो ।
अर्थार्थी न उपगतो भग्नप्रणयो निवर्तेय ॥
कामं शत्रुभिर्बंधिष्यं सुदुष्करं
15 कामं शत्रुश्छेत्स्यति मह्य गात्रं ।
कामं हि प्राप्स्यं वेदनामतितीव्रां
दुःखं सहिष्यं मा च ते स्यान्निराशा ॥

सो च काशिराजा कोशलराज्ञो जीवितेन नन्दति प्रत्यहमेवं घोषयति यः कोशलराज्ञो शीर्षमानयति तस्य महान्तं दानं ददामीति ॥ यावत्तेन कोशलराज्ञा

1. M °kāhaṇāya ° pramāṅgo vi° B °pramāṅgo vi°. — 3. M °jā taṁ sārthavāhaṁ nirmūrchi° BM °çvāsayati | tvaṁ° M °dūrato mamaçobhū ° çya samāgato ihāgato ahaṁ° B °hāgato | ahaṁ tatra kathā kari ° nisphalaṁ | ā° M °nisphalaṁ āgamaṇinaṁ bha° B °naṁ na karishyāmi ta°. — 5ᵃ. M °huṁ bandhitvā°.

6. M tatas te kā ° bhūtam arthaṁ°. — 7. M kāmam ahaṁ° BM °nisphalā | mamoddi-(M °modi)çya āçā(B °aço) bha°. — 9. M °sya pravarttituṁ pā° BM °dhanakaraṇārthaṁ (M °rtha) ya°. — 10. BM °çasā tā° M °n te dushka° B °raṁ krīya° BM °ṇḍitaḥ ‖.

12. B °phalan teshāṁ yeshāṁ loko çra° M °loke çave na° BM °hārāgo(B °go ‖). — 13. BM arthārthī na upagataṁ bhagnapraṇa(M °praça)yaṁ nivartiati |. — 14. BM kāmaṁ çatrubir ba(M °trūhi ba)dhishyaṁ sadu ° çatruṁ(M °trūṁ) echetsyati mama gā°.

16. B °psyaṁ vadanām iti ti°-M °danāṁ iti | ti° B °mā ca tasyāṁ nirāçā so° M °nirāçā. — 18. M sā ca kā ° tyahaṁ caivaṁ ghoshayati | yo koçalarājā çī° B °yaḥ koçalarājñā çīshaṁ ānayati | tasya ° ntaṁ dāyaṁ da° M °naṁ dāmiti ‖ B °miti yā°. — 19. M °rājñā u°.

पुनर्पुनरुच्यमानेन स कोशलराजा सार्थवाहेन पश्चाद्बाहुबन्धनं कृत्वा काशिराज्ञो उपनामितं ॥

काशिराजा आह ॥ अहो अयं राजा शूरश्च कृतयोग्यश्च कथं त्वया बध्वा आनीतः ॥ यावत्तेन [377ᵃ] सर्वमात्मनः आगमनकारणं कथितं काशिराजा च विस्मयजातः आह ॥ न युक्तमस्माकं एवं धार्मिकस्य राज्ञो राज्यमपहर्तुमिति । पुनरपि कोशलराजानं स्वके राज्ये अभिषिंचिय काशिराज्यं गतः । यावत्तेन कोशलराज्ञा सार्थवाहस्य महान्तं धनस्कंधं दत्तमिति ॥

स्यात्खलु पुनः भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्यः स कोशलराजा । नान्यस्तदा अहं स भिक्षवस्तदा कोशलराजा अभूषि ॥ नान्यो द्रष्टव्यः आज्ञातकौण्डिन्यः तदा सार्थवाहो अभूषि ॥ तदापि मया आत्मपरित्यागं कृत्वा एषो महता अर्थेन संयोजितः एतरहिं पि मया बहूनि दुःखपरित्यागशतानि परित्यजित्वा अनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धित्वा महतार्थेन संयोजितः ॥

समाप्तं आज्ञातकौण्डिन्यस्य जातकं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ भगवता पंच भद्रवर्गीया अन्यतीर्थिकसंश्रिता दारुणेन दृष्टिओघेन उह्यमाना ततो दृष्टिगतेषु विनिवर्तयित्वा भयभैरवातो संसारसागरातो उद्धरित्वा क्षेमस्थले शिवे शमे अभये निर्वाणे प्रतिष्ठापिताः ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवः एतरहिमेव पंचका भद्रवर्गिका मया संसारसागरातो तारिता अन्यदापि मया एते महासमुद्रातो भग्नयानपात्रा अनेका अत्राणा अशरणा अपरायणाः कृच्छ्रप्राप्ता व्यसनमागता आत्मपरित्यागं कृत्वा महासमुद्रातो स्वस्तिना प्रतिष्ठापिताः ॥ भिक्षू आहंसुः ॥ अन्यदापि भगवं ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवः ॥

3ᵃ. M ayaṁ aho rājā° BM °bandhyā 4° M °nīte | . — 5. M °sarva ātmano 5° B °ihutaḥ kāçi° smayataḥ | āha na°.
6ᵃ. M °koçalanaṁ svake rājye bhi°. — 6ᵇ. M yāvattena ko° skaṁdhaṁ da°. — 8ᵃ. M °lu bhikshavaḥ punar yushmākaṁ eva° rājño nā°. — 8ᵇ. M nānyas tadā ko°. — 9. M °kauṇḍinyo tadā ārtha° bhūshiḥ | . — 10. M °tmatyāgaṁ kṛtvā esho mahatā arthena saṁyojitā | etarahiṁ° B °hāni duḥkhaparityā° M °tyāgāni ça° BM °rāṁ saṁbuddha° M °rthena saṁyojitā | .
13. M iti çrīmahāvastuavadāne koçalarājño jātakaṁ samāptaṁ || . — 14ᵃ. M atha bhikshur bhaga°. — 14ᵇ. BM °paṁca bhadravargī B °rgīyā ° dāruṇe dṛshṭi° M °vu-cyamā° B °hyamāvā teto dṛ° BM °shṭigatehu° M °yitvā bhayabhāi° B °sthale çive çame a° M °çive a ° pitā || .
16. M °kshavo etarahimm evaṁ paṁ° B °him evam eva paṁ ° saṁsārasāgarāto anya° M °dāpi mayā evaṁ mahāsamudrāto bhagna ° puṇā kṛicchra ° pratishṭhāpitāḥ || . — 20ᵃ. M °hansur anya°. — 20ᵇ. B °gavāṁ | M °gavān | . — 20ᶜ. BM °kshavaḥ bhū°

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वाने जम्बुद्वीपे वाणिजका धनहेतुना यानपात्रेण महासमुद्रमवतीर्णास्तेषां तं यानपात्रं मकरेण मत्स्यजातेन भिन्नं तहिं तहिं ये केचिद्वाणिजा . . . . बाहाहि प्लवन्ति सार्थवाहेनापि किंचित्पूर्वं प्रतिपन्नं सो पि बाहाहि समुद्रे प्लवति ॥ तस्य दानि सार्थवाहस्य
5 समीपे पंच वाणिजका बाहाहि सार्थवाहेन सार्धं महासमुद्रे प्लवन्ति ॥ सार्थवाहस्यैतदभूषि ॥ नास्माभिः शक्यं बाहाहि इमं महासमुद्रं तरितुं इहास्माभिः सर्वेहि मरितव्यं श्रुतं च मे महासमुद्रो मृतकुणपेन सार्धं रात्रिं न प्रतिवसति । यं नूनाहं देहपरित्यागं कृत्वा इमां पंच वाणिजां इतो महा[377b]समुद्रातो स्वस्तिना स्थलं प्रापयेयं ॥ सार्थवाहस्य च शस्त्रं च हस्तगतं आसी । सो तेषां पंचानां वाणिज-
10 कानां आह ॥ मम सर्वे लगथ अहं वो स्वस्तिना महासमुद्रातो स्थले प्रतिष्ठापयिष्यामि ॥ ते दानि तत्र उदके अप्रतिष्ठे अनालम्बे सर्वे पंचका वाणिजकाः सार्थवाहस्य लग्ना ततो सार्थवाहेन शस्त्रेण स्वकमात्मं विकर्तितं न महासमुद्रो मृतकुणपेन सार्धं रात्रिं प्रतिवसति ॥ अथ खलु भिक्षवो क्षिप्रमेव महासमुद्रेण तं कुणपं स्थले वाह्यापितं ॥ ते दानि सर्वे पंच वाणिजकाः सागरवेगेन कुणपेन सार्धं स्थलं
15 क्षिप्ता । इयं च महापृथिवी अतिरिव संप्रचालिता महंतो च भूतानां निनादो अभूषि । देवा नागा यक्षा असुरा महासमुद्रे किमिदं ति उदीरिंसु ॥ महासमुद्रदेवता आह ॥ एषो बोधिसत्वो वाणिजकेहि सार्धं यानपात्रेण महासमुद्रमवतीर्णः तेषां तं यानपात्रं मकरेण मत्स्यजातेन भिन्नं येहि च वाणिजकेहि पूर्वं प्रतिपन्नं ते बोधिसत्वेनात्मपरित्यागेन महासमुद्रातो स्थलं आपिता ।

1. M °pe vâṇijakâ dha° tîrṇṇa teshâṃ° B °shâṃ taṃ yânaputra makare° M °nnaṃ tahiṃ ye° BM °vâṇijâ te(B °jâ ke)hi pûrvagṛihitokteti ajñâ(B °jñâtâ) sâ apûrvâ(B °rvo) bâhâhi plavanti(M °nti) sârtha° M °dre plavanti | . — 4. B °ni sârthavâhasya° M °bâhâhi sârddhaṃ sârthavâhena mahâsa° BM °plavanti sârtha°. — 5. B °bhûshi nâsmâ°.
6. B °iha 'smâbhiḥ bhavitavyaṃ çru° M °smâbhis sarve bhavitavyaṃ | çrutaṃ ° mudre mṛitakûṇapena sârddha râ° B °mṛitakûna ° trîṃ sayati va°. — 7. M °sharaṃ prâ°. — 9[1]. M °aya ca pastrakaṃ hastagataṃ âsi | B °stravâṃ hastagataṃ âsî so°. — 9[2]. M °jakâṃ â°. — 10. M °sarvaṃ lagna°.
11. B °shṭhe | anâ° M °pañca vâṇijakâ sârthavâhasya° B °kaṃ vivartti° M °mudrâto mṛi° pena sârddha râ°. — 13. M °lu kshi° B °mudro taṃ° M °mudre taṃ°. — 14. B dâni ° garo vegena ku° M °garâ ve° pena sârddhaṃ talaṃ kshiptâ || B °rddhaṃ talaṃ kshi°. — 15. M °hâsapṛi° pracaritâḥ mahanto ca°.
16[1]. BM °nâga yakshâ° M °m idan ti u° B °udîritsuḥ || . — 17. M °sârddha yânapâtre° BM °bhinnan te(M °nnaṃ te)hi ca vâṇijakehi ca pûrvo pratipannâ yehi(M °pannehi ca) vâṇijakehi pûrvâ na(B °ṇa) pratipannâs te bo° M °dhisatvânâtma ° pitâḥ mayâ°.

मयं प्रमत्तविहारा येहि न समन्वाहृतं एवं दुष्करकारका बोधिसत्वा सर्वसत्वानां अनुग्रहप्रवृत्ता ॥

भूतपूर्वमतीतं बोधाय चरन्तो पाद्मियचरो ।
ओतीर्णो लवणजलं तिमिमकरनिषेवितं रम्यं ॥
अथ मत्स्येन मकरेण भग्नं पात्रं जले समुद्रस्मिं । 5
सो वाणिजो विसार्थो परिप्लवति सागरे धीरो ॥
अथ वाणां अनभिसरां दुःखार्दितां वाणिजां विदित्वान ।
संचिन्तयति उपायं कथं दुःखितां सुखये सत्वा ॥
तस्यासि परिवितर्को श्रुतं मया सागरो मृतकुणपेन ।
न संवसति लवणसलिलो तिमिमकरनिषेवितो रजनी ॥ 10
त्यजेयमात्मानं मा वाणिजका सागरे विनश्यन्ते ।
इति दृढमतिस्य बुद्धी चित्तचरितपारमिगतस्य ॥
यो एष महाकरुणा . . . . हितैषी सर्वसत्वेषु ।
समुपचिता दीर्घरात्रं सास्य भजते चित्तसंतानं ॥
सो अवच वाणिजगणं आत्मं त्यजिष्यामि गृह्णथ ममाङ्गे । 15
न हि लवणसलिलदेवता धारेति रजनी मृतशरीरं ॥
तीक्ष्णं गृहेत्व शस्त्रं निवर्तये आत्मनो . . . शरीरं ।
छिन्नं समु[378 a]द्रतीरं वाणिजका सर्वे उपनीता ॥
अतिप्रचलिता गिरिधरा समसरनिलमा सशैलवनषण्डा ।

1. BM mayā pra ° rā yena sa° B °matvāhṛ ° nāṁ agra° M °vṛttāḥ | . — 3. B °pūrvaṁ atī° M °carantaṁ vāhinīṁ pra° B °vādinīṁ pravaro o°. — 4. B °taṁ ramyāṁ | . — 5. BM atha makareṇa matsyajālena bhagna(M °gna) yānapātre jale° M °mudrasmiṁ mo° B °drasmiṁ so°.

6. BM samudra(M °dre)smiṁ so(M °mo) vāṇijo hoārtha(M °rtho pārī)pla °garaṁ dhī°. — 7. BM °trāṇaṁ a ° tāṁ vaṇijāṁ viditvā saṁ°. — 8. BM °kathaṁ hi du ° sukhāpaye satvā(M °tvāṁ) ta°. — 9. BM °yā kila sāgaro mṛtaka(B °ro | mṛtakāna)paṇa sārdhaṁ va°. — 10. BM °vasati | lavaṇasa(M °saṇṇa)lilā ti ° janīyaṁ | .

11. B yaṁ nūnāhaṁ tyajemaṁ ātmā° M yan nūnāhaṁ tyajemam ātmā°. M a de plus une interversion et place, ici, après ātmānaṁ, les mots tyajiṣyāmi, etc. (l. 15) jusqu'à chatraṁ nivartaye (l. 17). — 12. B °buddhi ci° M °ddhir citta°. — 13. BM yo a ° ruṇa hite ° ṣhu sa°. — 14. B °ṛghamātraṁ° M °ttamsātānaṁ. — 15. M so vaca° B °ṇaṁ | ātmānaṁ tya° M °ṇaṁ | ātmano° (l. 17, cf. 11) BM °āge na°.

16. BM °jani mṛ ° raṁ ti°. — 17. B tīkṣṇāṁ gahetva çastra ni° M tīkṣṇāṁ gṛhītva çāstraṁ nivartiaye | mā vā° BM °tma ° no nivartiaye çarīraṁ kahi°. — 18. BM °re samupanītā a°. — 19. BM °cali(M °ri)tā gurudhā° M °nigamasa° BM °ṣaṇḍe(B °ṇḍā) sāgara°.

सागर सदानवपुरा सभुजगभवना च संक्षुभिता ॥
किमिदं ति जनो पर्वतवनदेवता भुजंगा कथयेन्सु: ।
. . . . . . प्रतिभणी लवणसलिलदेवता दुःखिता ॥
एषो गजसत्वसारो बोधाय चरन्तो वादिप्रवरो ।
5 उत्तीर्णो लवणसलिलं समेदं न विदितं प्रमत्ताये ॥
सो भिन्नयानपात्रो परिपूरति सागरे नरप्रवरो ।
आत्मं प्रियं परित्यजि परजनपरिमोचनार्थाय ॥
तस्यैवं अनुभावा प्रचलिता वसुंधरा ससागरमेरु ।
गुह्यक सदानवपुरा सभुजगभवना च संक्षुभिता ॥
10 कथं नाम सर्वसत्वा शक्ता प्रतिकर्तु सत्वसाराणां ।
बोधाय चरन्तानां प्रागेव सर्वज्ञभूतानां ॥
यस्तु जिनशासनस्मिं प्रतिपन्नो भवति सर्वभावेन ।
एतावता प्रतिकृतं भवति हि गजसत्वसारस्य ॥

भगवानाह ॥ स्यात्खलु पुनर्भिक्षवो युष्माकमेवमस्यादन्य: स तेन कालेन तेन
15 समयेन सार्थवाहो अभूषि । नैतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोरहं स भिक्षवः सार्थवाहो
अभूषि ॥ अन्ये ते पंच वाणिजका: । एते ते पंचका भद्रवर्गिकास्तदापि ते एते
मया आत्मपरित्यागं कृत्वा महासमुद्रातो स्वस्तिना स्थले प्रतिष्ठापिता एतरहिं पि
मया आत्मपरित्यागं कृत्वा संसारातो तारिता निर्वाणे प्रतिष्ठापिता: ॥

समाप्तं पञ्चकानां भद्रवर्गिकानां जातकं ॥

20 भिक्षू भगवन्तमाहन्सु: ॥ भगवता सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं ॥

1. BM °dânavapu(M °pû)raṁ sabhu° nâgea saṁkshubhi(M °kshui)tâ ki°. — 2. M °m idan ti ja° BM °bhujagâ° M °yetsuḥ pra° B °yetsuḥ | pra°. — 3. BM °khitâ e°. — 4. BM saha gajasatva° vâdinâṁ(M °naṁ [) pravaro u°. — 5. M °çaçalilaṁ same°.

6. M °pûrayati° BM °garaṁ naravaro | . — 7. B °janamocanârthâṁya | . — 8. M tasyaiha manubhâvo pracarita vasundharâ° B °syaiva marubhâvo pra° sâgaraṁ meru gu°. — 9. B °dânavanapuraṁ sa° M °dânavapûraṁ sa° BM °nâç ca saṁ° M °bhitâḥ | . — 10. BM °evamatvâ pratikartuṁ çaktâ satva(M °ktâḥ satvâ)sârâṇâṁ(M °nâṁ) bo°.

11. B °calantânâṁ prâjñe va sarvabhû° BM °nâṁ ya°. — 12. M °çâmanasmiṁ° BM °ti | sa° B °vena e°. — 13. M etâṁ ca prakṛi° B °ti ‖ hi°. — 14[a]. M °kshavaḥ yu° B °shmâkam asyâ° B °shi nai°. — 15[b]. B naivaṁ°. — 15[c]. M °kshavo sâ°.

16[a]. BM °sthale pratishṭhâpitâ | e° M °shṭhâpitâ | . — 19. M iti çrîmahâvastuavadâne pañcakâ bha° kaṁ samâptaṁ ‖. — 20[1]. M bhikshu bha°. — 20[2]. B °dhamaṁ de° M °dharma de°.

भगवानाह ॥ न भिक्षवः एतरहिं एव अन्यदापि मया भिक्षवो सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं ॥ भिक्षू आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥

भूतपूर्वं भिक्षवः अतीतमध्वाने नगरे वाराणसीये काशिजनपदे कलभो नाम राजा राज्यं कारयति रौद्रो निष्कृपो साहसिको ॥ सो दानि अन्तःपुरे उद्यान- (5) भूमिं निर्धावितो अन्तःपुरिकाहि सार्धं पुष्करिण्यां उदकक्रीडां क्रीडति ॥ उत्पल-पदुमपुण्डरीकसौगन्धिकानि भंजित्वा क्रीडित्वा रमित्वा प्रविचारेत्वा अन्तःपुरेण सार्धं रतिक्लान्तो ॥ ओसुप्तेन राज्ञा [378b] अन्तःपुरो तां उद्यानभूमिं प्रविचीर्णा ॥ क्षान्तिवादो ऋषि उत्तरकुरुद्वीपातो ऋद्धीये आगत्वा तहिं उद्यानभूमीयं आसति ॥ सो दानि अन्तःपुरिकाहि तहिं उद्यानभूमियं पश्यन्तीहि दृष्टो ॥ (10) ता दानि ऋषिं महाभागं दृष्ट्वा प्रसन्नचित्ता पर्युपासन्ति भगवं देशेहि नो धर्मं ॥ सो दानि ऋषी तासामन्तःपुरिकानां धर्मं देशयति । दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां कामेषु भयं ओकारं संक्लेशं नैष्क्रम्यानुशंसा-व्यवदानं संप्रकाशयति । दश कुशलां कर्मपथां सुखोदयां लोके देवमनुष्याणां शुक्लां सुखविपाकां तासां ऋषिप्रवरो प्रकाशयति ॥ ता दानि अन्तःपुरिका (15) एकाग्रचित्ता ऋषिं पर्युपासन्ति ॥ राजा च प्रतिविबुद्धो अन्तःपुरं न पश्यति । सो दानि कुपितो असिं निष्कोशं कृत्वा अन्तःपुरं पदेन अन्वेषति । पश्यति च तायो अन्तःपुरिकायो ऋषिं अग्रतो कृत्वा निषण्णा ॥

सो दानि तमृषिं दृष्ट्वा भूयो अतिरिव कुपितो इमेन मम सर्वमन्तःपुरं दूषितं । सो दानि कुपितो प्रदुष्टचित्तो तमृषिं पृच्छति । को त्वं ॥ ऋषि आह ॥ क्षा- (20)

1. M na bhikshavo sahatarahim evaṁ | anya° B °kiṁ evaṁ a° M °kaharuḥ sa°. — 2[1]. M bhikshu âhaṁsuḥ B °suḥ a°. — 3. M °kaharaḥ. — 4. M °kasaro ati° dhvânaṁ°. M °bhûtaṁ°. BM °re kâçijanapade vârâṇasîye kara(B °ye kâlo)bho° B °hasiko |. — 5. M °bhûmî mi° BM °vito antaḥ° M °sârddha u° BM °dakaṁ krîḍyâṁ krîḍati | (M °dati).

6. M utparuda° B °bhañjanto krî° M °bhañjitâ krî° rinâretvâ a° B °tikrânto o° M °klântâ o°. — 8. B °re tuṁ u° M °re tam udyâ° pratitirṇṇa B °rune kshâ°. — 9. M °ddhiyena âgatâ tahim udyânabhûmiyaṁ°. — 10. B sa dâ° M °bhûmiyaṁ° BM °ryantihi° B °dṛshṭro | M °dṛshṭâto |.

11. B °pâsanti bhagavaṁ de° M °çaesa deça° BM °hi ya dha°. — 12[1]. M °tâsânta° B °pâ-dharma de°. — 12[2]. M dânakathâṁ svargakathâṁ çîlakathâṁ puṇyakathâṁ pu° B °pâkakathâṁ kâyeshu° BM °okaraṁ°. — 14. M °khodayaṁ lo° BM °kharpâkaṁ tâ°. — 15. B ta dâ° M °citto ṛi° BM °pâsitaṁ |°

16. B °raṁ paçyati | M °çyati |. — 17[1]. M sa dâ° BM °asi nishko(M °shkro)çaṁ° M °tvâ aññataḥ°. — 17[2]. B °ti ca tuno antaḥ° M °yikâsu tam ṛishi asagra°. — 19. M sa dâni tamṛi°. — 20[1]. B °citta ta° BM °ti ko°. — 20[2]. M ṛishir âha |. — 20[3]. M °vâdinnaṁ nandante | B °vâdinnaṁ nandantâ |.

क्षान्तिवादी त्ति नन्दतां ॥ सो दानि भूयस्या मात्रया दुष्टो आह ॥ यदि क्षान्तिवादी प्रणामेहि अंगुलिं ॥ ऋषिणा अंगुली प्रणामिता ॥ राज्ञा असिपत्रेण ऋषिस्य सा अंगुलि छिन्ना ततो यथा माताये पुत्रप्रेमेण स्तनेषु क्षीरं प्रवहेय एवं तस्य ऋषिस्य ततो अंगुलितो क्षीरं प्रवहति ॥ तत्र सत्वमैत्रचित्तस्य तेन तस्य एकमेकाये हस्ताये सर्वपंचाङ्गुलीयो छिन्नायो सर्वतो च क्षीरं स्रवति ॥ राजा भूयो पृच्छति ॥ किंवादी भवान् ॥ ऋषि क्षान्तीमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी त्ति नन्दतां ॥ तेन तस्य ऋषिस्य हस्तो छिन्नो ततो पि क्षीरं स्रवति ॥ राजा ऋषिं पृच्छति ॥ किंवादी भवान् ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी त्ति नन्दतां ॥ तस्य दानि एवमेव द्वितीयो पि हस्तो छिन्नो अंगुलीतो उपादाय यावत्कफोणिको छिन्नो ततो पि सर्वतो क्षीरं स्रवति छिन्नछिन्नेहि ॥ राजा पृच्छति । किंवादी [379a] भवान् ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी त्ति नन्दतां ॥ एवं पादा पि अंगुलीषु उपादाय यावज्जानुकपर्यन्ता छिन्ना ॥ राजा पृच्छति । किंवादी भवान् ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी त्ति नन्दतां ॥ तस्य दानि एको कर्णो छिन्नो ततः छिन्नातो क्षीरं स्रवति ॥ राजा ऋषिं पृच्छति । किंवादी भवां ॥ ऋषिः क्षान्तिमेव व्याक-

1[1]. BM °bhûmyâ mâ° B °âhâ ya°. — 1[2]. M °vâdi praṇâmehi añjaliṁ. — 2[1]. M ṛishiṇâ aṅgulinâ pra°. — 2[2]. B râjâ asi° M râja asipatreṇa ṛishisya sâ aṅguliṁ cchi° ahu staneshu kshîraṁ pravâhe° BM °ya | e° M °shisya tato 'ṅgulito kshî°. — 4. BM °stâye hastâto sarva(M °rve) paṁ° M °lî cchiṁnâyo sarvatro ca kshîraṁ prasra° B °raṁ çravati || .

6[1]. BM kiṁvâdi bhavân ṛi(M °vâṁ ṛi)shi°. — 6[2]. B °kshântîyena vyâ° M °kshântîvâdiye yena vyâ° BM °ti kshâ°. — 6[3]. BM °vâdino mniṁ nandantâ(M °nto |) te°. — 7[1]. B °ṛishi hastâ cchinnâ tato° BM °raṁ çravati || . — 8[1]. B °vâdi bha° BM °vân ṛishi°. — 8[2]. M °m evaṁ vyâ°. — 8[3]. BM °dinmiṁ na° M °ndakâṁ | B °ndantâṁ tena ṛishisya varṇṇâ cchinnâ tato pi kshîraṁ prasravanti || bhûyaḥ râjâ pṛcchati || kiṁvâdi bhavân ṛishiḥ kshântim eva vyâkaroti | kshântivâdinmiṁ nandantâṁ tasya°. — 9. M bhûyo râjâ pṛcchati ṛishiṁ kiṁvâdi bhavâṁ ṛishiḥ kshântivâdinmiṁ nandantâṁ || tasya karṇṇo cchinno tato pi kshîraṁ prasravati | bhûyo râjâ pṛcchati kivâdi bhavâṁ ṛishi kshântim evaṁ vyâkaroti | kshântivâdinmiṁ nandantâṁ tasyedâni evamm evaṁ dvitîye pi hasto° B °dâni | evam e° BM °aṅguli(M °lî)to u° B °kalâvita cchinno ta° M °kalovito pi cchinnâ ta° raṁ prasravati cchinnehi cchinnehi || . — 10. B °cchati ṛishi kiṁ°.

11[1]. M °bhavân ṛishiḥ kshâ° B °vâṁ ṛi°. — 11[2]. M °m evaṁ vyâ° BM °ti kshâ°. — 11[3]. BM °vâdinmiṁ na° M °ndantâṁ | . — 12. BM evaṁ pâdâṁ pi aṅgu(M °aṅguli° B °ya jâva° M °paryyaṁtâ cchiṁnâ | . — 13[1]. BM °ti kiṁ°. — 13[2]. M °vâdi bha° BM °vân ṛishi°. — 13[3]. M °ntîvâdim eva°. — 13[4]. BM °vâdinmiṁ nandantâ(B °ntâṁ) | . — 14. BM °ni dvitîyo pi e° B °rṇṇo cchinnâ tataḥ° M °rṇṇo cchinnâto kshîraṁ prasra°. — 15[1]. B °ti kiṁ°. — 15[2]. M °bhagavân ṛishi kshâ°. — 15[3]. M °m evaṁ vyâ° BM °ti kshâ°.

रोति । क्षान्तिवादी त्ति नन्दतां ॥ तेन तस्य द्वितीयो कर्णो छिन्नो ततो पि क्षीरं प्रस्रवति अप्रदुष्टचित्तस्य ॥ भूयो राजा ऋषिं पृच्छति । किंवादी भवां ॥ ऋषिः क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी त्ति नन्दतां ॥ तेन तस्य ऋषिस्य नासा छिन्ना ततो पि अप्रदुष्टस्य क्षीरं स्रवति ॥ भूयो राजा ऋषिं पृच्छति । किंवादी भवां ॥ ऋषि क्षान्तिमेव व्याकरोति । क्षान्तिवादी त्ति नन्दतां । 5
यदि मे इमं शरीरं पट्टशतं निक्षिपेसि पीलुशतं छित्वा अप्रदुष्टचित्तो तदापि क्षान्तिं न विजहेयं ॥

ऋषिणा खण्डखण्डकृतेन देवनागयक्षा क्षुभिता भूता निनादमकरेन्सुः सत्वा च महाभयं उत्रासं जनयेन्सुः । नैगमजानपदा भूतानां महाभयं दृष्टा निनादं नदन्तां श्रुत्वा ऋषिं प्रणिपतित्वा क्षमापेन्ति ॥ 10

> यो ते हस्तां च पादां च कर्णनासां च छिन्दति ।
> तस्य कुप्य महाप्रज्ञ मा नश्यतु इतरा प्रजाः ॥

ऋषि आह ॥

> यो मे हस्तां च पादां च कर्णनासां च छिन्दति ।
> तस्याप्यहं न कुप्यामि मागेव इतरा प्रजाः ॥ 15

देवनागयक्षगन्धर्वा आहन्सु ॥ ऋषिं क्षान्तिवादिं उत्तेजिय इमं कलमस्य राज्ञो राज्यं सराष्ट्रं सजनपदं चाधीकर्तुं न लप्स्यति ।

> उद्दह्यतु जनपदो स्फीतो राष्ट्रं विनश्यतु ।
> ऋषिं यत्र विहेठेन्सुः क्षान्तिवादिमहिंसकं ॥

1[1]. B °vādismiṁ nandantā te° M °di smiṁ nandantā ‖. — 1[2]. B °tasya bhā°. — 2[1]. BM °ti kiṁ°. — 2[2]. M °bhavān ṛshi kahā°. — 3[1]. M °m evaṁ vyā° B °ti kahā°. — 3[2]. M °vādismiṁ nandantā B °di smiṁ nandantāṁ ‖. — 3[3]. B °dushṭhasya° M °raṁ prasra°. — 4. B °ti kiṁ°. — 5[1]. M °bhavān ṛshi°. — 5[2]. M °m evaṁ vyā° B °ti kahā°. — 5[3]. B °ntiṁvādismiṁ nandantā ‖ M °vādismiṁ nandakā ‖.

6. BM °raṁ yatra çate nikshipesi(M °pesi) pīluçataṁ(B °tāṁ) echi° M °kohānti na°.

8. B ṛshiṇāṁ khaṇḍakhaṇḍaṁ kṛ° M °khaṇḍakhaṇḍaṁ kṛ° B °ninādaṁm a° BM °retsuḥ sa° yetsuḥ ‖. — 9. B °daṁ dadantāṁ° M °daṁ dandādāṁ çru° nalyenti ‖. —

11. M yo te° sāṁ ca cchinnā cchindanti ‖ B °ndanti ‖. — 12. M °pyaki ma° prajā ‖. — 13. M ṛshir āha ‖.

16[1]. B °āhatsuḥ ‖. — 16[2]. BM ṛshi kahā° B °uttasama ‖° M °uttamemaḥ imaṁ kālabha° B °sya rājñā rājyaṁ° BM °ṛshi(M °shiṁ)karoti na°. — 18. BM °padā sphītaṁ rāshṭraṁ (B °rāshṭraṁ) vi° M °naçyatu B °syatu ṛ°. — 19. B °thatsuḥ ‖ kshāntiṁ mahiṁsakaṁ n° M °ntiṁ ahaṁ sarvaṁ.

उद्दह्यतु इमं नगरं कालयं करीयतु ।
ऋषिं यत्र विहेठेन्सुः क्षान्तिवादिमदूषकं ॥
उद्दह्यतु अयं राजा सामात्यो सपरिषदो ।
ऋषिं यत्र विहेठेन्सुः क्षान्तिवादिमदूषकं ॥

5 निगमजनपदा तं भूतानां महासंक्षोभं दृष्ट्वा भीता ऋषिं प्रणिपत्य याचन्ति ॥

यो ते हस्तां च पादां च कर्णनासां च छिन्दति ।
तस्य कुप्य महाब्रह्मे रक्षस्तु इतरा प्रजाः ॥

ऋषि आह ॥

मा भायथ युष्माकं न किंचित्पीडा भविष्यति ।
10 यो मे हस्तां च पादां [379b] च कर्णनासां च छिन्दति ॥
तस्याप्यहं न कुप्यामि प्रागेव इतरा प्रजाः ।
राजा स्वयंकृतकर्मस्य विपाकमनुभविष्यति ॥

ऋषि देवनागयक्षगन्धर्वाणां आह ॥

काले न वर्षति देवो बीजा वुत्ता न रोहति ।
15 तापदग्धा वातहता . . . . ॥
एवं अभू अतीतस्मिं ऋषि क्षान्तीय दीपको ।
तं क्षान्तीये स्थितं सन्तं काशिराजा अघातये ॥
तस्य कर्मस्य पापस्य विपाको कटुको फलो ।
यं काशिराजा वेदेति निरयस्मिं समर्पितो ॥

1. M °ddahyamānaṃ | 1° B °yaturi°. — 2. B ṛishi ya° M ṛishiḥ ya° BM °thetsuḥ kshā° M °vādiṃ adū°. — 3. B °ricchado | . — 4. B °ṭhetsuḥ kshā° M °vādiṃ adū°. — 5. M °gamajānapadā° BM °shiṃ paṇi°.
7. B °itarā pra° M °itaro prajāḥ | rājā *et transpose les lignes* 8-11 *après la ligne* 4. — 8. M °āhaṃsuḥ | .
11. B °kuryāmi prā° M °pyāsi prāg eva itarī prajā | evam abhū° (*l.* 16, *cf. l.* 7) B °itarī prajāḥ || . — 12. B °kṛitasya karma°. — 13. M °yakshā gandharvāṇāṃ āhaṃsuḥ | B °āhatsuḥ kā°. — 14. M kāle bhavishyati teshāṃ kāle na va° BM °rshati vījā (M °ja) vuttā na rohā(M °ha)nti. — 15. BM na tu dhatthāvatā(M °tāṃ) hatā | .
16. M ṛi° (*l.* 9, *cf. l.* 11) BM °tha(B °tte)smiṃ tasmin ṛishi° M °kshāntiṃ yadiyataḥ | B °dīpato | . — 18. M °rmasya puru° B °lo yaṃ°. — 19. M °kājirā° B °nirayaṃ sa° M °nirayaṃ ca pañcasa°.

एवं खु अधिवा . . . . क्षान्तिवादी ऋषी यथा ।
अंगेषु छिद्यमानेषु न सो कुप्यति कस्य चित् ॥

सो दानि काशिराजा कलभो ऋषिना दग्धो अवीचिस्मिं महानरके उपपन्नो ॥

हस्तिनापुरे अर्जुनो नाम राजा सो साधुवृत्तं विद्वस्य प्रश्नां पृच्छति यो शक्तो चित्तमाराधयितुं सो स्वस्तिना जीवन्तो मुच्यति यो न शक्नोति राज्ञो अर्जुनस्य 5 प्रश्नव्याकरणेन चित्तमाराधयितुं सो राज्ञा अर्जुनेन स्वयं शक्तिना हन्यति ॥ हिमवन्तपार्श्वातो गौतमो नाम ऋषि हस्तिनापुरमागतो पंचाभिज्ञो चतुर्ध्यानलाभी महर्द्धिको महानुभावो कामेषु वीतरागो ॥ सो दानि ऋषी राज्ञा अर्जुनेन प्रश्नं पृष्टो ऋषिणा तं प्रश्नं यथ भविष्यं व्याकृतं राजा च न विजानाति । तेन सो ऋषि गौतमो महाभागो स्वयं शक्तिना हतो सो पि राजा अर्जुनो ऋषिना 10 दग्धो शक्तिशूले महानरके उपपन्नो ॥

कलिंगेषु दन्तपुरं नाम नगरं । तत्र नालिकेरो नाम राजा राज्यं कारयति दुष्टो विवर्णो रौद्रो दारुणो साहसिको ॥ सो श्रमणब्राह्मणा निमन्त्रयित्वा शुनकेहि खादयति । तेहि च खाद्यन्तेहि हसति ॥ सो पि ऋषिना दग्धो महानरके उपपन्नो श्यामशबलेहि अहोरात्राणि खाद्यति ॥ 15

कंपिल्ले नगरे ब्रह्मदत्तो नाम राजा राज्यं कारयति । तस्य राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य पुत्रशतं कुमाराणां पुरोहितस्यापि यज्ञदत्तो नाम पुत्रो माणवको पुरोहितकुमारो ॥ दक्षिणापथातो इष्वस्त्राचार्यो शृणोति । कंपिल्ले नगरे राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य

1. BM °dhivā kshā° M °ntiki vādiriahiñi(?) yathā aṅge°. — 2. M aṅgeshu°. — 3. M °jā kālabho agnidá° B °vīcismiñi°. — 4. BM °cchati(M °ti |) yo çakro (M °kro rājñā) cittam ārādhayituñ(M °tuñ svastinaññ ārādhayituñ) sā svasti° M °cyanti yo na çakno° jño arjuna praçna° BM °tuñ | so° M °rjjunena°.
7. BM °ntaparçvato gauttamo° M °catuddhyānalā° B °ābhī maha°. — 8. M °ni (ishih rājñā arjjunena° B °çnañ anañivisha° M °tra anñivisha° B °kṛtañ | rā° nāti te°. — 9. M tena so shih | gauttamo° kīnā to so pi° BM °çūlena mahā°.
12ᵃ. M kaliṅgeshu° nāma B °rañ ta°. — 12ᵇ. M tatra nālike° BM °ti | du° ṅko so°. — 13. M °çravaṇo brāhmaṇo ni° khādāpeti | . — 14ᵃ. B tahiñ ca° BM °dyañtena ha°. — 14ᵇ. BM °nno çā(M °so)maçavalehi°.
16ᵃ. M °tto nāma putro hitaputro mā° BM °ko purohitakumāro da°. — 18ᵃ. M °dā-yathā° B °ishvāstra° M °shvashtrācāryyo çriṇoti | B °çruṇoti | . — 18ᵇ. M kampillanaga° B °māro çatā ni | .

कुमारशतो ति । तत्र गच्छामि कांपिल्लं नगरं तं कुमारशतं इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षा-
पयिष्यामि ततो मे वृत्तिर्भविष्यति ॥ सो दानि कांपिल्लमागतो पुरोहितस्यालीनो
पुरोहितेनापि राज्ञो ब्रह्मदत्तस्य [380'] दर्शापितो ॥ ब्रह्मदत्तो तमाह ॥ इदं
मम कुमारशतं इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षापेहि । अहं ते विपुलं वित्तं दास्यामि ॥ सो
5 दानि इष्वस्त्राचार्यो इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षापेति पुरोहितपुत्रो पि यज्ञदत्तो तत्रैव
इष्वस्त्रज्ञानं शिक्षति तेहि कुमारेहि सार्धं ॥ ते दानि सर्वावन्तं इष्वस्त्रज्ञानं शि-
क्षिता सर्वेषां च इष्वस्त्रज्ञानेन यज्ञदत्तो विशिष्यते ॥ ते दानि शिक्षिता सराजि-
काये परिषाये पुरतो महतो जनकायस्य दर्शनं देन्ति । कुमारशतं यज्ञदत्तस्य
इषुं क्षिपंति यज्ञदत्तो पि मध्यस्थायेन तानि इषूणि कुमारशतेन क्षिपियंतानि
10 असंप्राप्तानि शरीरे सर्वाणि छिन्दति ॥ सर्वा सा सराजिका परिषा यज्ञदत्तस्य
विस्मिता । तस्य दानि शरभंग इति नाम निर्वृत्तं अभूषि ॥

वाराणस्या उत्तरेण अनुहिमवन्ते साहंजनी आश्रमपदं मूलोपेतं पत्रोपेतं पुष्पो-
पेतं फलोपेतं कोद्रवश्यामाकभंगप्रासादिकशाकशालूकसंपन्नं अनेकेहि वृक्षसहस्रेहि
पुष्पफलोपेतेहि शोभितं पानीयसंपन्नं ॥ तहिं काश्यपो नाम ऋषिः प्रतिवसति
15 पंचशतपरिवारो सर्वे पंचाभिज्ञा चतुर्ध्यानलाभिनो महर्द्धिका महानुभावा ॥ शर-
भंगो पुरोहितपुत्रो तहिं साहंजनीमाश्रमपदं गत्वा काश्यपस्य ऋषिस्य सकाशे
ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो ॥ तेनापि पूर्वरात्रापररात्रं जागरिकायोगमनुयुक्तेन विह-
रन्तेन युञ्जन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन चत्वारि ध्यानानि उत्पादितानि पंच चा-
भिज्ञा साक्षीकृता चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो महर्द्धिको महानुभावो शरभंगो
20 ऋषि संवृत्तो सदेवके लोके अभिज्ञातपरिज्ञातकौमारब्रह्मचारी उग्रतपश्चाश्रितो

1. M °vṛddhir bha°. — 2. B °syālīno° M °itasyāpi alīno ‖ . — 3¹. M °tto tam āha ‖ . — 3². M imaṁ me ku° B °jñāna çi° M °çikshāpehi | ° — 4¹. BM °mi so°. — 4². B °caryā taṁ° M °traiva ishvastrajñānaṁ çikshanti | tehi kumāreṇa sārddhaṁ B °kumāre sārddhaṁ te°.

6. BM °ni sarvantaṁ ° kshito(M °to |) sarve°. — 7. M °kshito sa ° puruto ma° B °rçanaṁ de° BM °nti ku°. — 8. M °shuṁ kshipanti ya° B °shuṁ kshipaṁti | ya° M °ishuṇāṇi ku ° piyaṁ | tāni a ° ptāni sarīre sarvāṇicchiti | . — 10. M sarvāsāṁ sarā ° smito B °smitā ta°.

11. BM °bhuṁ sa iti° M °nirvṛttaṁ°. — 12. BM °ṇasyāṁ u° M °jani nām āçramaṁpadaṁ mūlopetaṁ phalopetam pushpopetaṁ patropetaṁ ko ° bhaṁgaprasādikaçākaçāluka-sampannaṁ | ane° B °dikaçākaçālukasampannaṁ ane° M °pāniyasampannaṁ | . — 15. M °cābhijñā caturdhyānalābhino° BM °bhāvā ça°.

16. B °haṁjanīṁ ā° M °jitaḥ B °jito te° (l. 17). — 17. B °trāpararātraṁ jāgarikāyoga° M °trāpararātra jā ° utena yujya° BM °vyāyāma° M °ditāni tāni pañca cābhijñā sā ° tto sadevako° B °devake lo° M °bhijñātaparijñāto kau ° brahmañcā° B °gratapasyaçri°.

महानागो ॥ सो दानि दक्षिणापथगतो ॥ अश्मकेषु गोदावरी नदी । तस्या कूले कपित्थकं नाम आश्रमं मापेत्वा प्रतिवसति ॥

काश्यपस्य ऋषिस्य शिष्यो वत्सो नाम पंचशतपरिवारो अनुहिमवन्ते गंगाकूले आश्रमे प्रतिवसति सर्वे पंचाभिज्ञा चतुर्ध्यानलाभिनो कामेषु वीतरागा उंछवृत्तिका महानुभावा । तत्र दानि वत्सस्य ऋषिस्य वातव्याधि उत्पन्नो ॥ सो अनु- 5
हिमवन्ते शीतमसहन्तो दक्षिणापथं गतो गोवर्धनं नाम नगरं ॥ तत्र दानि दण्डकी नाम राजा राज्यं कार[380b]यति अधार्मिको अधर्मराजा दृष्टिविपन्नो विषयलोलः मूढो विपरीतदर्शी अमातृज्ञो अपितृज्ञो अश्रामण्यो अब्राह्मण्यो दारुणो निष्कृपो साहसिको ॥ तेन सो वत्सो ऋषि दृष्ट्वा पांशुना आक्रमापितो अहेठको अदूषको अनपराधी ॥ तस्य दानि राज्ञो पिशुनो नामामात्यो । तेन सो 10
ऋषी ततो पांशुराशितो शीघ्रमेव जीवन्तो उत्थापितो प्रणिपतित्वा च अनुभाषितो । भगवं न मे प्रियं यं राज्ञा साहसं कृतं । साधु भगवं क्षान्तुमर्हसि ॥ ऋषि आह ॥ अमात्य गच्छाहि इतो राज्यतो शीघ्रमि । अहं सप्तमे दिवसे कालं करिष्यामि मया कालगते इह राज्ये महादारुणभयं भविष्यति ॥ सो दानि अमात्यो वत्सस्य ऋषिस्य श्रुत्वा सपुत्रदारो सपरिवारो सर्वेण ज्ञातिवर्गेण सार्धं 15
दण्डकिस्य राज्यतो अन्यं राज्यं संक्रमति ॥ सप्तरात्रस्यात्ययेन वत्सो ऋषि कालगतो समनन्तरकालगतस्य ऋषिस्य भूतानां महासंक्षोभं अभूषि तेहि सराष्ट्रं राज्ञोद्यं भस्मीकृतं नगरं ॥

गंगाय च यमुनाया च अन्तरा काश्यपो ऋषि यज्ञं यजति । तत्र अष्टामवति

1[1]. BM °pathāga° B °to a°. — 1[2]. M asmākeṣu godāvalī na° BM °dī ta°. — 1[3]. B tasya kūle kasittha° M tasya kule kapiṃsthakaṃ°. — 3. M °tso nāmna pañcaça° BM °ro | amahi ° gaṃgākule ā ° vasati | sarve° M °lābhino ° vitarāgā draccharyi° B °vītarāgā drakshaṃ vṛi ° bhāvā ta°. — 5[1]. M °ni vatsāṛṣisya bhodavyo vyādhir utpa° BM °nno so°.
— 5[2]. M °çītaṃ asa° B °thaṃ gataṃ go° BM °raṃ tatra°.

6. BM °yati | adhā° M °lolo mūḍhā vi ° mātṛjño açrāmaṇyo abrahma° B °çrāmaṇyo abrahmaṇyā dā° M °nikṛpo sā°. — 9. B tena so vatso° M °tso ṛṣim ṛi ° ākrāmanāpi° B °kramāpito aheṭhako adū°. — 10[1]. BM °rājye nāmagrāmātyo (B °mātyo) te°. —
10[2]. M °ṛisiḥ ta °çito çīghra° B °ikharāpito pra ° anumāpito bha°.

12[1]. BM °gavāṃ na° M °rājño sā°. — 12[2]. M °gavāṃ kshānta° B °gavāṃ kshāntum ahmi || . — 13[1]. M ṛishir āha | . — 13[2]. B amātyā ga° M amātye ga° BM °çīghramm ti | . — 13[3]. M °lagataṃ na i°. — 14. B °ni amātyā vatsasya ṛi° M °kasya rājyato a° BM °saṃkrāmante°| .

16. M °trasyāsayena vatso ° kshobhaṃ abhūshi | te° BM °hi sa rājā rāṣṭ° M °kṛtaṃ sanagaraṃ || . — 19[1]. M °māya ca a ° ṛishir yajñaṃ°. — 19[2]. M °ṭāpanakaṃ sarvaṃ sannipatī° BM °bhiksu°.

तापससहस्रियो संनिपतितायो पंचाभिज्ञा चतुर्ध्यानलाभिनो सर्वे महर्द्धिका महा-
नुभावा ॥

कलिंगेषु दन्तपुरं नाम नगरं तत्र उग्गतो नाम राजा सो तेषां राज्ञां दारुणां
दृनां महाभयां महाविपत्तिं दृष्ट्वा संजयन्तीमध्यगात् ऋषयो दर्शनाय ॥ संजयन्तीयं
5 भीमरथो नाम राजा । सो पि तेषां राज्ञां विपत्तिं दृष्ट्वा संविग्नो सो तं कलिंग-
राजं पृच्छति । कहिं गमिष्यसि ॥ सो तमाह ॥ गमिष्यामि ऋषयो दर्शनाय ॥
हस्तिनापुरे अष्टमको नाम राजा राज्यं कारयति । सो पि तेषां चतुर्णां राज्ञां
दारुणां विपत्तिं दृष्ट्वा चक्षो संविग्नो सो पि प्रस्थितो ऋषयो दर्शनाय ॥ शक्रो
पि देवानामिन्द्रो तेषां चतुर्णां अधार्मिकानां अधर्मराज्ञां दृष्टिविपन्नानां निष्कृ-
10 पानां दारुणानां साहसिकानां विपत्तिं दृष्ट्वा आगतः महता देवतानुभावेन ऋषयो
दर्शनाय ॥

पंच शतानि हिमवन्तपार्श्वे
मूलफलाहारा ऋषयः पर्येषुः ।
उंछरता तापसा शुद्धलूखा
15 सुसंयता उग्रतपा उदारा ॥
ए[381^a]को अत्र आसी ऋषि वत्सगोत्रो
वातेहि आबाधेहि कृशो अभूषि ।
हिमवन्तपार्श्वे असहन्तो शीतं
गतो सो ओसरे राजधानीं ॥
20 तत्र अभूद् दण्डकी नाम राजा
अधर्मचारी . . . . . निविष्टो ।
दृष्टिं गहेत्वा विपरीतसंज्ञो

3. M °tra udgato nāma rājā so saṃjayaṃtī madhyena ṛishayo darçanāya āgacchati | te-shāṃ° B °so saṃjayatī madhyena ṛishayo darçanāya || || so āha || rājā bhīmaratho ahaṃ pi gamishyāmīti || ṛishayo darçanāya āgacchati || teshāṃ° BM °rājñāṃ nānā imaṃ mahan-(M °had bhayaṃ mahāvi ° shṭvā saṃja°. — 4. M °saṃjayantīyaṃ° BM °jā so°. — 5. M °pattiṃ dṛ° B °cchati ka°.

6². M °nāya || so āha || rājā bhīmaratho ahaṃ pi gamishyāmīti hasti°. — 7¹. B °shṭa-nako°. — 7². M °turṇṇā rā°. — 8. M °pi devānāmm indro teshāṃ varṇṇāṃ a° B °rṇṇāṃ ādhā° BM °shṭvā āgataḥ(M °to) ṛishayo darçanāya(B °ya |) mahā° M °devānu°.

12. BM °rçvena mū ° çyetsuḥ dra°. — 14. B drachchiratātāpa° M ūrañchiratā tāpasā çuddhalukkhā svayaṃtā ugra° B °khā svasaṃjanatā ugra° BM °dārā e°.

16. M eko tra āsi | ṛi° B °āsi ṛi°. — 18. BM °hanta çī° M °dhāṇiṃ B °niṃ ta°. — 20. M °d dantaki rā° B °kī rā° M °cāriṇī niviṣhṭo B °rī nirvishṭo dṛi°.

22. M °ritasāṃkose tam ṛi° B °ritasākoso | so° BM °nā akramataḥ ta(M °tena ta)°.

सो तं ऋषिं पांशुना आक्रमेति ॥
तस्यैव राज्ञो अभु अग्रमात्यो
नामेन विधुष्टो अभूषि राज्ञो ।
सो तं ऋषिं उद्धरिय अवोचत्
न मे प्रियं साधु अमाहि ब्रह्मे ॥ 5
वत्सो ऋषी तं अवच अमात्यं
गच्छ इतो मा ते सिया अनर्थः ।
सप्तरात्रीयेन इतो त्वयेन
महद्भयं भविष्यति घोररूपं ॥
ऋषिस्य च आगमतस्य तत्र 10
भूतानां संक्षोभो महा अभूषि ।
तन्नास्य राज्यं सधनं सराष्ट्रं
एकाय रात्रीय करेन्सु भस्मं ॥
अथाब्रवीच्छरभंगो तपस्वी
समागता ऋषयो . . . . . । 15
न साधुरूपं कृतं दण्डकीना
गच्छाम वत्सस्य करोम पूजां ॥
अथाश्मको भीमरथो च राजा
कलिंगराजा अथ उद्गतो च ।
संविग्ना संहृष्टा इदं उवाच 20
गच्छामथ ऋषयो दर्शनाय
पृच्छामथ येन हि तं भवेय ॥
ते दानि ऋद्धीना ऋषयो नरेन्द्रा
संतुष्टा संविग्ना ऋषीणां समीपं ।

2. B °jño abhû | agra° M °jño abhûd agramâtyo nyamena vidyushṭo abhûshi | rá° B °jye so°. — 4. BM °riya abodha na me°.
6. B vatsâ ṛi° M | vatsno ṛṣishi° B °cha | i° narthaḥ M °narthe | . — 8. BM saptarâtri(B °tri)yena i°. — 10. B ṛishi ca kâ° M ṛishiyea kâ° kshobha abhûshi | B °shi ta°.
12. B °dhane sarâ° M °dhana sarâ° °ensuḥ bha° B °rensu bha° BM °smâṁ sa | . —
15. B °vicchanabhaṁ so ta° M °bhaṁ so ta° gatâ vishaye | B °gato vishaye | .
16. BM na sâdhurûpâya °kinâ âcâryaḥ(M °ryyo) âga°. — 18. BM °kaliṅga(M °liṅga)-râjâ | atha una(M °udga)ko ca saṁvi°. — 20. B °gnâ saṁhṛṣhṭâ idam uvâ° M °idam uvâ° BM °gacchamatha ṛi° B °ndya | pri°.
23. B °ddhina tra° M °shṭâsi saṁvigno ṛi° BM °mîpaṁ s°.

अलंकृता कुण्डलिनो सुवस्त्रा
वैडूर्यमुक्ताखरखड्गपाणी ॥

ऋषयो आहन्सुः ॥

राजा ऋषिं भाषथ के नु यूयं
5 कथं वो जानन्ति मनुष्यलोके ॥

राजानो आहन्सुः ॥

अट्ठमको भीमरथो च राजा
कलिंगराजा पुनश्चजतो च ।
सुसंयता ऋषयो दर्शनाय
10 इहागता पृच्छितुकामा प्रश्नां ॥

ऋषयो शक्रं अन्तरीक्षगतं पृच्छन्ति ॥

वेहायसं तिष्ठसि अन्तरीक्षे
पथमासयं पञ्चदशीव चन्द्रो ।
पृच्छाम ते देव महानुभाव
15 कथं ति जानन्ति मनुष्यलोके ॥

शक्रो आह ॥

देवा मे जानन्ति शचीपतीति
मघवन्ति मे आहु मनुष्यलोके ।
सो आगतो देव महानुभाव
20 सुसंयतां ऋषयो दर्शनाये ॥

1. BM *ṇā su* B *vaidūrya* M *muktāḥ tara* ḍgapāṇi | B *ḍgapāṇi ṛi*. — 4. B rājaṃ ṛishiṃ ābhā* M rājan ṛishiṃ mā bhāṣatha | ke yū* B *kena yū* M *thaṃ bho jānaṃti ma*.

6. B rājā āhatsuḥ ‖ . — 7. B *tho yā yaṃ kaliṃ* M *tha nāyakaṃ kaliṃ* B *to yaṃ su*. — 9. M susaṃyato ṛi* B *saṃyato risha* tukāma pra* BM *çnāṃ ṛi*.

11. M *shayoḥ ça* rikshe ga* BM *cchati | . — 12. M *hāyaṃsaṃ ti* ṛi ca radro | B *ṛi ca candro pṛi*. — 14. M *bhāvo kathati jona* nushyāloke | .

16. M çakra āha | . — 17. M devo me jā* pati iti maghavānti me ā* B *tīti ‖ maghavānti me āhuḥ | ma* ke so*. — 19. M *bhāvaḥ su* BM *saṃyatām ṛisha*.

ऋषयो आहन्सुः ॥

पुरंदरो भूतपती पुनर्वो
देवानामिन्द्रो त्रिदशानमीश्वरो ।
सो आगतो असुरगणप्रमर्दको
ओकाशमाकांक्षति प्रश्नं प्रष्टुं ॥
दूरा श्रुता भो ऋषयो समागता
सुसंयता वो ऋषयो क आगता ।
पादवन्दका आर्यप्रसन्नचित्ता
अयं सर्वलोके मनुष्यश्रेष्ठो ॥

ऋषि आहन्सुः ॥

ऋषीणां गन्धो चिरभावितानां
उपवायति एरितो मारुतेन ।
इतो अपक्रम्य निषीद शक्र
न एष गन्धो सुसहो देवतेहि ॥

शक्रो आह ॥

ऋषीणां गन्धो चि[381b]रभावितानां
उपवायति एरितो मारुतेन ।
शुचिः सुगन्धो चिरभावितानां
न एष गन्धो प्रतिकूल मह्यं ॥

ऋषयो आहन्सुः ॥

अयं ऋषिः सरभंगो उदारो
यतो जातो विरतो मैथुनातो ।

2. M purandaro° BM °ti punhyaṁ da° M °m īçvaraḥ. — 5. M °akāsam ākrāṁkshati° B °kshati | praçnaṁ prashṭum dā°.

6. B °rā sutā mo ° samyatānām vo rishayo samāgatā | M °samyatānām vo ṛishiṇāṁ | . — 8. B samāyatā vo rishiṇām pāda° BM °ndakā vo ā ° citto yaṁ sa ° ke traṁ ma° M °çreshṭo | B °çreshṭa ||. — 10. M ṛishayo āha | B °hatsuḥ ||.

11. BM °gandha ci° B °upāsāyati erītā | mā° M °upāyati etarito mā° B °na i°. — 13. B °aprakra ° çakreṇa e° M °çakraṁ na esha gandhā su° B °gandhā su°.

16. B °gandha ci° M °gandha ci ° upāyati ustarita mā° B °tā | etarite mārutena çu°. — 18. M çuciṁ sugandhaḥ ci ° nāṁ sugandhati vimalena eshaḥ gandha pra° B °nāṁ sugati sumalo na e ° kūlaṁ ma° M °kūla mokshaṁ | syaṁ°.

21. M °ṛishi sa° B °udārā yato jāto vira° M °yataḥ jā° BM °nāto ā°.

आचार्यं वृद्धो सुविनीतरूपो
सो विह प्रश्नानि वियाकरोतु ॥

[ऋषयो आहंसु: ॥]

वाशिष्ठ प्रश्नानि वियाकरोहि
5 याचन्ति त्वां ऋषयो साधुरूपा ।
एषो हि धर्मो मनुजेहि पण्डिते
यं वृद्धमाकांचति तस्य भारो ॥

[शरभंग आह ॥]

यत्किंचि प्रश्नं मनसाभिकांक्षथ
10 कृतावकाशानि वदेथ यूयं ।
अहं वो प्रश्नानि वियाकरिष्यं
दृष्टं हि मे तत्वमिदं परं च ॥

राजा दानि पृच्छति ॥

यथा अभूद्दण्डकि नालिकेरो
15 अर्जुनो च कलभो च राजा ।
तेषां गतिं ब्रूहि सुपापकर्मणां
कुत्रोपपन्ना ऋषयो विहेठिय ॥

शरभंगो आह ॥

यथा अभूद्दण्डकि नालिकेरो
20 अर्जुनो च कलभो च राजा ।
तेषां गतिं बुध्य सुपापकर्मणां

1. M °po sāviha ° viyāraro° B °ni viyovaro° BM °tu ‖ sā°. — 4. BM °çishṭo pra ° karo(B °rohi) yāvanti tvaṁ ṛi° M °dhurupaṁ | B °rūpo e°.
6. M °dharmaṁ ma ° ṇḍito yaṁ° B °ṇḍitā | yaṁ° BM °bhārā yat kiṁ°. — 9. BM °cin praçnaṁ ° thu | kṛi° B °tā ca kāni va° BM °yaṁ a°.
11. BM °praçnaṁ viyāṁ(M °vipā)ka° B °shyaṁ | dṛi° BM °me tatva idaṁ ca pa°. — 14. M °ṇḍaki nālikelo arjju°.
16. BM °tiṁ kruhi° M °supāyakarmaṇāṁ | kṛitopapannā ° heṭhayaḥ | B °heṭhiyo ‖. — 19. M °ṇḍaki nālikelo arjju° B °rjunā ca ka°.
21. M °tiṁ sopā° B °budhyati su°.

यथोपपन्ना आसीविषा विहेठका ॥
ऋषी पांशुनाक्रमि येन दण्डकी
उच्छिन्नमूलो सजनो सराष्ट्रो ।
कुक्कुलं नाम नरकं प्रपन्नो
स्फुलिंगजाला च ततो समुत्थयाः ॥ 5
अर्जुनो नरकं शक्तिशूलं
अधोशिरो ऊर्ध्वपादो प्रपन्नो ।
आंगीरसं गौतमं हेठयित्वा
ऋषिं तपस्विं चिरब्रह्मचारिं ॥
यो संयतां प्रव्रजितां विहिंसि 10
अन्नेन पानेन निमन्त्रयित्वा ।
तं नालिकेरं शुनका परत्र
प्रसह्य खादन्ति विचेष्टमानं ॥
यो खण्डसो प्रव्रजितं प्रघातयेद्
ऋषिं क्षान्तीवादिं श्रमणं अदूषकं । 15
कलभो अवीचिं नरकं प्रपन्नो
महाभितापं कटुकं भयानकं ॥
एतादृशानि नरकाणि श्रुत्वा
दुःखानि च तत्र समूहतानि ।
धर्मं चरे श्रमणब्राह्मणेषु 20
एवंकरो स्वर्गमुपेति स्थानं ॥

राजानो आहन्सुः ॥

यन्ते अपृच्छि इममभिवेमि
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।

2. BM ṛṣihi (B °ṣhi) pañca vaśā 3° M °kraṃi so na daṇḍa° B °kramī so na daṇḍaki na°. — 4. B kukulaṃ° M kukkule cā ° sam uphalitā°.
6. M °çiro urdhapā ° pannaḥ. — 8. B āṅgira° M aṅgirasaṃ gauttamaṃ ° pasī cā°.
— 10. M yo | saṃyatā pra° B °jita vi°.
12. M °kelo sunakhā pa° BM °ratraṃ prasahya sukhāda ° naṃ yo°. — 14. B °so vravrajitāṃ praghā° M °jitaṃ praghātaye | ṛṣi° BM °kṣāntivā° M °çramaṇaṃ°.
16. B °vicikaṃ na° M °vicikaṃ kalabho avicikaṃ na ° bhitāpakaṃ ka°. — 18. B °dṛçā na° M °dṛçāni na° BM °tāni dhu°. — 20. M °çramaṇa° BM °evaṃ sva° B °m upayuṃ sthā°.
23. M yaṃ te apṛcchayaṃ abhibhavemi a ° me yad ihā kruhi B yan te apṛcchaṃ haṃ abhibhavyasi anyan te tadihā kruhi kiṃ°.

किं सो वधित्वा न कदाचि सोचति
कस्य प्रहाणिं ऋषयो वर्णयन्ति ॥

शरभंगो आह ॥

क्रोधं वधित्वा न कदाचि सोचति
5 ईर्ष्याप्रहाणिं ऋषयो वर्णयन्ति ।
सर्वस्य उक्तं परुषं क्षमेया
एतं बलं दुर्बलमाहु सन्तो ॥

राजानो [384a] आहन्सु ॥

शक्यं हि क्षिप्तं वचनं क्षमेतु
10 श्रेष्ठस्य वा अथ वा सदृशस्य ।
कथं हि हीनस्य वचं क्षमेया
आख्याहि मे कौण्डिन्य एतमर्थं ॥

शरभंगो आह ॥

भया हि श्रेष्ठस्य वचः क्षमेन्ति
15 संरम्भहेतोः पन सदृशस्य ।
यो चेह हीनस्य वचं क्षमेया
एतद्बलं उत्तममाहु सन्तो ॥
कथं जानेय चतुश्छन्नरूपं
सदृशं च श्रेष्ठं अथ वा च हीनं ।
20 विरूपरूपेण चरन्ति सन्तो

1. BM kiṃ | so vadi(M °vandi)tvā ° dāci soca° M °hāniṃ ṛa° yati | . — 4. BM çresh-ṭha(B °shṭa)sya va ca(M °ca na) santi kro° dāciçchocati | irshyā(M °irshyāṃ)pra° M °hāniṃ ṛi°.
6. BM °sya yukto purushaṃ kshami(M °mi)yā° M °hu saṃto ‖ . — 9. B çakalamhi° M çlakshṇāhi° BM °taṃ | çre° M °tha vā sadṛçasyā.
11. B °caṃ kshema° M °caṃ kramayānitāni ākhyāhi me konya° tam a B °kamyāi e°. — 13. M çura°. — 14. M bhavāṃ çre° B bhayācchreshṭasya° M °vacanaḥ kramanti saṃrabha-hetoḥ sadṛç° B °kshamanti saṃrambhahetu çadṛçasya ya°.
16. B yā ce° M yāveha °sya caṃkrama | yān etad varaṃ u° B °yā ‖ e° M °santo ‖ . — 18. BM rājā(M °jāno) āhansuḥ ‖ kathaṃ jāneccheha(M °ccheva) succhannarū° B °pra-shṭaṃ a° M °çreshṭaṃ | a° BM °naṃ vi° — 20. BM °nto ‖ tamā° M °sya na caṃ-krameyā B °sya tacaṃ kshakshameyā na°.

तस्माद्धि सर्वस्य वचं क्षमेया ॥
न एतमर्थं महती पि सेना
सराजिका युध्यमाना करेया ।
यं क्षान्तिमां सत्पुरुषो करोति
क्षान्तीमता वेपशमन्ति वैरा: ॥ 5

राजानो आहन्सु ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयामो
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
कतिविधं शीलवन्तं वदेन्ति
कतिविधं प्रज्ञावन्तं वदेन्ति । 10
कतिविधं सत्पुरुषं वदेन्ति
कतिविधं च श्रिरि न जहाति ॥

सरभंगो आह ॥

कायेन वाचाय सुसंवृतो यः
मनसा च नो किंचि करोति पापं । 15
न चापि लोके अहितं करोति
तथाविधं शीलवन्तं वदामि ॥
सर्वाणि अर्थाणि पुनर्विलक्षन्ति
कालागतं च न प्रयाति अर्थं ।
न चात्महेतो . . विधं करेया 20
तथाविधं प्रज्ञावन्तं वदेमि ॥
यो वै कृतज्ञो कृतवेदि पोसो
कल्याणमित्रो दृढभक्तिरूपो ।

2. B °hatiṃ pi° M °senāḥ sa° yudhyamā° B °kareyā | . — 4. M ya kshāntimāṃ satpu° BM °rushā karoti kshāntimatā va pra(B °vepa)śa°.
7. M °shitaṃ te° yamaḥ anya te pṛ° B °yāmo | anya° d iddi bruhi | M °d iddiṃ bruhi. — 9. M °śīlavantaṃ vadāmi kati° B °jñāvantaṃ | taṃ dapi kati°.
11. B °shaṃ vā dapi kati° M °shaṃ vadeti | katividhaṃ ca śiri na° B °najjahāti | . —
13. M śara°. — 14. BM °kiṃcit karo° B °paṃ na°.
16. B °hita ka° M °vantaṃ karoti | . — 18. BM °kālaga° M °taṃ ca prāyati | arthaṃ B °na prāyati | arthaṃ na°. — 20. BM °te vidhaṃ°.
22. BM yo cet kṛtajñā yo cet kṛtavedina va sa ka° B °rūpo rūpo°.

असम्मुखं सत्कृत्य करोति कार्यं
तथाविधं सत्पुरुषं वदेमि ॥
एतेहि धर्मेहि शिरि यो उपेतो
धर्मोदको मञ्जुको श्लक्ष्णवाचो ।
5 समावरो अप्रतीघो हिरीमां
तथाविधं च शिरि न जहाति ॥"

राजानो आहन्सुः ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयाम
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
10 शीलप्रज्ञाशिरिकृतज्ञतानां
किं च नु श्रेष्ठं कुशला वदन्ति ॥

सरंगो आह ॥

प्रज्ञां खु श्रेष्ठां कुशला वदन्ति
नक्षत्रराजा इव तारकाणां ।
15 शीलं शिरिं चैव कृतज्ञता च
प्रज्ञोपका तु प्रवरा भवन्ति ॥

राजानो आहन्सुः ॥

सुभाषितन्ते अनुमोदयामः
अन्यन्ते पृच्छामि तदिह ब्रूहि ।
20 किमाचरन्तो किमासेवमानो
कथंकरो प्रज्ञावां भोति मर्त्यो ॥

1. M °sanmukhaṃ° kārya tathā°. — 3. M °emehi tehi yo° vācā | B °vācā sagā°. — 5. M sagauravā aspra° B °ravā aspra° hirimāṃ° M °hirimān tathā° BM °dhaṃ vā çi° B °najjahāti ||.

8. M °yāmah ayan te° B °yāma | anya° BM °ha kruhi ||. — 10. BM çīlasya prajñāya çiri(M °ri)kṛitassajñātā kim auçreshṭaṃ ku°.

12. M çara°. — 13. BM °çreshṭāṃ kuçalāṃ va ° nāṃ çi°. — 15. B °çiriṃ cai° M °çiriṃ caivaṃ kṛitaṃñjñatāṃ ca ājñāpakā pra° B °jñatāṃ ca ājñāpakā pra°.

17. M °ja ā°. — 18. B °maḥ anyaṃ pṛi° M °maḥ anyaḥ pṛi ° d ida kruhi B °ha kruhi ||. — 20. M °nto kiṃ āsva° B °prajñāṃ vā bhonti ma° M °vāṃ bhāshitam anyo ça°.

शरभंगो आह ॥

सेवन्तो वृद्धां निपुणां बहुश्रुतां
श्रोत्राहरो च परिपृच्छमानो ।
शृण्वन्तो सत्कृत्य सुभाषितानि
एवंकरो प्रज्ञावां भोति मर्त्यो ॥
सो प्रज्ञावां कामगुणां विपश्यति
दुःखं अनित्यं [38a¹] विपरिणामधर्मं ।
एवं विपश्यं प्रजहाति छन्दं
महद्भयेषु अध्वकोपमेषु ॥
सो वीतरागो सुविनीतदोषो
मैत्रीभावनां भावये अप्रमत्तो ।
मैत्रेण चित्तेन हितानुकम्पी
एवंकरो स्वर्गमुपेति स्थानं ॥
सुभाषितार्थं इदमेवरूपा
गाथा इमा सत्पुरुषेण भाषिता ।
यो पि इमां सम्य समाचरेया
अदर्शनं मृत्युराजस्य गच्छे ॥
सुभाषितं अनुमोदमाना
ब्रह्मा च इन्द्रो त्रिदशा च देवाः ।
ते देवजाता मुदिता कृताञ्जली
गच्छेन्सु तद्देवपुरं यशस्विनो ॥
महार्चिषं आगमनं अनूषि
अष्टमकस्य भीमरथस्य चैव ।

1. M çara°. — 2. M °nipuno ba° B °nipunar ba° BM °çrutânâm̃ çilaçirâm̃ ogrâ° B °mânâm̃ | . — 4. M çriṇvanto ca sa° B °nto so sa° bhavati manyo | M °manyo | . — 6. BM °gunâ vi° B °li | duh° M °pariṇâ°. — 8. B °koyamalu | . — 10. B °bhâvanam̃ bhâ° M °trânam bhâ°.

12. M °sukanâpi e° B °kampî e° BM °m upeti°. — 13. M subhâshitârtha ida° rûpâm̃ gâthâm imâm̃ sa° B °thâ imâm̃ sa°.

16. BM yo vi mâm̃ skandha samâ° yâ âda° echo sa°. — 18. BM °dhitam̃ | te a° devâs ta°. — 20. B ta ve° M ta vegajâtâ | ali° jali gacchensu devâḥ devapu° B °cchetena tad eva pu°.

22. BM kim arthiyam̃ â(M °yana â)ga° B °ali | ashṭhamaka° M °caivam̃.

कलिंगराजस्य च उद्धतस्य
सर्वेषां वो कामरागो प्रहीणो ॥

राजानो आहन्सुः ॥

एवं हि एतं परचित्तवेदि
5 सर्वेषां नो कामरागो प्रहीणो ।
करोहि ओकाशमनुग्रहाये
यथा गतिन्ते अभिसंभुणेम ॥

सरभंगो आह ॥

करोमि ओकाशमनुग्रहाये
10 सर्वेषां वो कामरागो प्रहीणो ।
फरेथ कायं विपुलाय प्रीतये
यथा गतिं मे अभिसंभुणेथ ॥

राजानो आहन्सुः ॥

सर्वं करिष्याम तवेदं वाक्यं
15 यं यं च नो वक्ष्यसि भूरिमेध ।
फरेम कायं विपुलाय प्रीतिया
यथा गतिन्ते अभिसंभुणेम ॥
कृता च वत्सस्य ऋषिस्य पूजा
गच्छन्तु ते ऋषयो साधुरूपा ।
20 ध्याने रता आश्रमे आवसेथ
एतं धनं प्रव्रजितस्य श्रेष्ठं ॥

3. B râjâ â° M °hañsuḥ ‖. — 4. BM °paricittavedi sarveshâṃ kâ° M °hîṇo | B °ṇo ka°.

6. BM °hi ekâ(M °kâṃ)çam anubodhanâye | yathâgataṃ te° M °bhuṇemi. — 8. M ça-ra°. — 9. BM °mi ekâṃçam a°.

11. BM hare° M °tha kâmaṃ vipulâ ca prî° gataṃ me° B °gati me° M °ṇemaḥ ‖. — 13. M râjâ âhañsuḥ ‖. — 14. M °vâkya yaṃ paṃcamâ va° B °ca mâṃ va° BM °si | bhûyaḥ prajñâ ha°.

16. BM hare° M °kâmaṃ vi° M °yâ yatothâgataṃ te abhiçaṃbhu° B °gataṃ te a°. — 18. M °vatsyasyashṭa shi° B °gacchaṃtu ca çisha° M °ntu ca çishayo so sâ° BM °pâ dhyâ°. — 20. M °âçratha | e° çreshṭaṃ |.

पूर्वेनिवासं भगवां पूर्वेजातिमनुस्मरन् ।
जातकमिदमाख्यासि शास्ता भिक्षुणमन्तिके ॥
ते च स्कन्धाये च धातवो तानि आयतनानि च ।
आत्मानमधिकृत्य भगवानेतमर्थं वियाकरेत् ॥
अनवराग्रस्मिं संसारे यत्र मे उषितं पुरा । 5
अनाथपिण्डिको शक्रो देवराजा शचीपतिः ।
कलिंगराजा आनन्दो शारिपुत्रो च अष्टको ॥
अथ भीमरथो राजा मौद्गल्यायनो महर्द्धिको ।
शरभंगो अहं आसि एवं धारेथ जातकं ॥

तदापि मया सदेवमानुषाये परिषाये धर्मं देशितं एतरहिं पि मया सदेवमा- 10
नुषाये परिषाये धर्मं देशितं ॥

शरभंगजातकं समाप्तं ॥

वाराणस्यां चित्रगोष्ठिका उद्यानभूमिं निर्गता एषां एकस्य माता काञ्चनमाला सा देवीहि उपपन्ना । ताये धर्मचक्रप्रवर्तने धर्मो अभिसमितो ॥ सा तं पुर्वं स्म-[383a]रति । तस्य इदानि सर्वेहि तेहि गोष्ठिकेहि पुष्पस्य प्रेमकेन पुष्पप्रेषं ॥ वा- 15
राणस्यां काशिका च नाम गणिका उपपन्ना । काशिका च केन कारणेन सा गणिका काशिका त्ति वुच्चति ॥ तादृशं सुकर्मविपाकाभिनिर्वृत्तं शुभं रूपमतं । सा सर्वा काशिभूमिं समति तस्मात्सा काशिका ति वुच्चति ॥ उपार्धकाशिका तस्या एव काशिकाये भगिनी तस्या पि पूर्वकर्माभिनिर्वृत्तं शुभं रूपमतं यथैव काशिकाये

1. M °nivāsa bha°. — 2. B °çāntā bhi° M °bhikshuṇa santi°. — 3. B te ca skaṃdhāte° M °dhātava tāṃyāya° B °vo tanyāya°. — 4. BM °rthaṃ vyāka°. — 5. B °kra me tushi°.

6. BM °kra ca rā° M °jā saci°. — 7. BM °çālipu°. — 8. BM °mauṅgalyā°. — 9. M çara°. — 10. M tadāpi mayā sadevamānushāye parishāye dharmma deçitaṃ | e° dharma de°.

12. M iti çrīmahāvastuavadāne çarabhaṃgajā° B sarabhajā°. — 13. M atha vā° goshṭhikā u° B °bhūmi ni° M °bhūmiṃ nirgata a° BM °mā tā°. — 14a. M °cakraṃ pravartitam dharma a° B °ne dharmā a° BM °te sā°. — 14b. B °rati ta°. — 15a. BM tasya dā° goshṭhika°. — 15b. BM °çikā ca° labdhaṃ.

16. BM kāçiko ca ke° M °rikāsti va° B °çikāsti va°. — 17a. B °çaṃ sakarma° M °çaṃ carkarma° BM °çubharūpagataṃ sā°. — 17b. BM sā sarvam kāçibhū° M °taṃ kāçika ti va°. — 18. BM evaṃ kāçikāṃ (B °çikaṃ) dāhi uparddha° M °evaṃ kāçikāye bha° BM °rmābhiḥ nirvṛ° M °taṃ | yathaivaṃ kāçi° B °taṃ yathā kāçi° BM °te parama eko akshi te°.

पिण्डितो पुनरेषा एको अस्ति । तेन सा कारणेन उपार्धकाशिं यमति ॥ तेहि गोष्ठिकेहि सा काशिका दृष्टाति । आगच्छ अस्माकं उपस्थानकारी । सा च ताये देवताये अधिष्ठिता न गच्छति अस्ति मे किंचिद्गृहकार्यं न शक्यं आगन्तुं ॥ ते दानि उपार्धकाशिकां आदाय उद्यानभूमिं गता ॥ सापि देवता काशिकाये
5 वेषेण तेषां गोष्ठिकानां दर्शनपथेन देशे अभिक्रमति ॥ ते तां दृष्ट्वा येन काशिका तेन प्रधाविता । देवता अपरिमिताये गतीये गच्छति गच्छन्ती दृश्यति । सा दानि देवता तां गोष्ठिकानातो उद्यानभूमीतो ऋषिवदनं प्रवेशित्वा भगवतो समीपे अन्तर्हिता ॥ ते दानि गोष्ठिका भगवतः पादवन्दा उपसंक्रान्ता ॥

भगवानाह ॥

10 का नु क्रीडा का नु रती एवं प्रज्वलिते सदा ।
अन्धकारस्मिं प्रक्षिप्ता प्रदीपं न गवेषथ ॥
को नु हर्षो को नु आनन्दो एवं प्रज्वलिते सदा ।
अन्धकारस्मिं प्रक्षिप्ता आलोकं न प्रकाशथ ॥

ते दानि भगवता सर्वे यथाशयाभिप्राये विनीता एहिभिक्षुकाये च प्रव्राजिता उप-
15 संपादिता ॥ एषा आयुष्मतां त्रिंशद्गोष्ठिकानां प्रव्रज्या च उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

समाप्तं त्रिंशगोष्ठिकानां प्रव्रज्या ॥

1¹. BM °upardhakāçi kaha°. — 1². BM °goshṭike°. — 2¹. BM °kārī sā°. — 2². B °dhishṭhitā ° sti me kañci° M °sti me na kiñcit griha°. — 3. BM °upardhaṃ kāçikāṃ ā(M °kām ā)dāya taṃ u° B °gatā sā° M, après bhūmiṃ, remplace gatā par na et omet ici la suite jusques et y compris gacchanti (l. 6). — 4. B °goshṭikāye da° M °goshṭikānāṃ da° thena tena deçe° B °atikramati te°. — 5. BM te taṃ dṛ° pravādhitā(M °tāḥ) de°.

6¹. M °vatāṃ aparimitāye gatīye gacchati B °tiye gacchati ° gacchātaṃ dṛ° BM °çyanti |. — 6². B sa dā ° goshṭikān tato u° M °goshṭikāṃ tato u ° bhūmito ṛishipattanaṃ praviçi°. — 8. BM °goshṭikā° M °gavato pādau çirasā vanditāḥ | sā pi de° M transpose ici le passage depuis sāpi devatā (l. 4) jusques et y compris gacchati (l. 6) et continue °nā taṃ dṛçyati | yaṃ dāni na dṛçyanti sā dāni devakāçikāye goshṭikāye tato udyānabhūmito ṛishivadanaṃ praviçitvā antarhitā | te dāni goshṭikā bhagavato pādāṃ vandā upasaṃkrāntāḥ || bha° (l. 9). — 10. M °ratiṃ e°.

11. M °kshiptāḥ pra°. — 12. M kā nu ha° B ko nu hasho ko°. — 13. M andhakārasmiṃ° B °prakāçyatha |. — 14. M °eva yathāçayābhi° BM °pravrajitā ° ditā e°. — 15. BM esha āyushmantaṃ triṃçadgo(M °triṃçago)shṭikā pra°.

16. M iti çrīmahāvastuavadāne triṃçadgoshṭikā° B °triṃçagoshṭikānāṃ° M °jyā samāptaṃ ||.

भगवां वाराणस्यां विहरति शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा अपरे दानि त्रिंश जना ऋषिपतनस्य नातिदूरेण मार्गेण गच्छन्ति । भगवां दानि तेषामनुग्रहार्थाय मार्गस्य समीपे निषण्णो । ते दानि भगवन्तं दृष्ट्वा भगवतः पादवन्दा उपसंक्रान्ता भगवता च सर्वे बलवशीभावेन विनीता एहिभिक्षुकाये च प्रव्राजिता उपसंपादिता । एषा आयुष्मतां त्रिंशानां जनानां प्रव्रज्या उपसंपदा [383b] भिक्षुभावो ॥ 5

भगवां वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा कोशलेषु द्रोणवस्तुकं नाम ग्रामं तहिं अपरो ब्राह्मणमहाशालो आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतभोगो प्रभूतस्वापतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो प्रभूतहस्त्यश्वाजगैडको । तस्य दानि ब्राह्मणमहाशालस्य मैत्रायणी नाम ब्राह्मणी भार्या प्रासादिका दर्शनीया अक्षुद्रावकाशा परमाये शुभवर्णपुष्कलतया समन्वागता ॥ तस्या दानि मैत्रायणीये पूर्णो नाम माणवो पुत्रो प्रासादिको दर्शनीयो लक्षणाभिरूपो कृतपुण्यो महेशाख्यो कृताधिकारो पूर्विमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि छिन्नबन्धनो आजातभूतो आर्यधर्माणां परमभविको ॥ सो शृणोति । राज्ञो शुद्धोदनस्य सर्वार्थसिद्धो नाम कुमारो द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतो येहि द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतस्य महापुरुषस्य द्वे गतीयो भवन्ति न तृतीया । सचेद्गारमध्यावसति राजा भवति चक्रवर्ती चतुर्द्वीपेश्वरो विजितावी धार्मिको धर्मराजा सप्तरत्नसमन्वागतो । तस्य इमानि सप्त रत्नानि भवन्ति तद्यथा चक्ररत्नं हस्तिरत्नं अश्वरत्नं मणिरत्नं गृहपतिरत्नं स्त्रीरत्नं परिणायकरत्नं सप्तमं पूरं चास्य भवति सहस्रं पुत्राणां शूराणां वीराणां वरां- 10 15 20

1. M atha bha° B °triṃçajjanâ | ṛi° M °triṃçajjanâ ṛishipatanasya°. — 2. M bhagavân dâni te° BM °pe nisharṇṇo | . — 3. BM °taḥ pâdâvandâ(M °vaṃdâ) upasaṃkrâ ° ditâ e°. — 5. BM eshâ âyushmantâṃ triṃ° M °çânâṃ kramânâṃ pra°.

7. M atha bhaga ° ṛishipattane mṛi ° çâṃ ca vistare ° brâhmaṇo mahâçâ ° B °dhano mahâbhogo pra° M °dhano mahâbhogo prabhûtadhanadhânyo koshṭâgâro prabhûtadhanadhânyakoçakoshṭâro prabhûtadhanadhânyajâtarûparajatavitto° B °çakoshṭâgâro prabhûtajâtarûpavitto° M °raṇaḥ pra° BM °sheyâ prabhûtahastyaçvagajaveḍa°.

11. BM °tasya mitrâ° B °drâvakâçaṃ pa° M °shkaratayâ samanvâgatâḥ | B °gatâ ta°. — 13. BM tasya dâ ° ni pûrṇṇo ° ṇyo kṛitamahe° M °kehi saṃmya° BM °nḍhano râjânabhû° B °viko so°. — 15. M sâ çṛi°.

16. BM râjâ çu° M °ro dvâtriṃçatihi mahâpurushalakshaṇehi samanvâgatâ ye° B °yehi dvâtriṃçatihi mahâpurushalakshaṇehi samanvâga° BM °tṛitîyâ sa°. — 18. B °gârasya madhye vasati | râ° M °kravartî ca° BM °tadrûpe° M °samrâja sa° B °nvâgatâ bhavanti | . — 19. B tadyathâ° BM °râsya bhavati | sa° M °çûrâṇâṃ vî° BM °vîrâṇâṃ va°.

महर्षिणां परसैन्यप्रमर्दकानां । सो इमानि चत्वारि महाद्वीपानि अध्यावसति तद्यथा जंबुद्वीपं पूर्वविदेहं अपरगोदानिकं उत्तरकुरुं इमां महापृथिवीं सागरगि-रिपर्यन्तामखिलामकण्टकामदण्डेनाशस्त्रेणानुत्पीडेन धर्मेणैवाभिनिर्जित्वा अ-ध्यावसति । अथेत्पुनः अगारातो अनगारियं प्रव्रजति तथागतो भवति अर्हं
5 सम्यक्संबुद्धो विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विघुष्टशब्दो विघुष्टकीर्तिरेको अनन्यनेयो अभिभू अन-भिभूतो आज्ञार्थदर्शी वशी वशवर्ती सो च ऋषिणा महर्द्धिकेन महानुभावेन मनुष्यैः कारणेहि एकांशेन [384b] व्याकृतो बुद्धो लोके भविष्यतीति अन्यायेहि पि नैमित्तिकेहि ॥ यदा भगवानभिनिष्क्रान्तो सो पि तदहो येव अभिनिष्क्रान्तो
10 अनुहिमवन्तं आश्रमं गत्वा ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो महर्द्धिको महानुभावो ऋषि संवृत्तो ॥

तस्य दानि एकूनविंश ऋषिकुमारा शिष्या सर्वे षडंगवेदपारगाः चतुर्ध्यानला-भिनः पंचाभिज्ञा महर्द्धिका महानुभावा ॥ सो तेषां शिष्याणामाह ॥ बुद्धो लोके समुत्पन्नो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे मनुष्याणां धर्मं देशयति
15 आदौ कल्याणं मध्ये कल्याणं पर्यवसाने कल्याणं स्वर्थं सुव्यंजनं केवलपरिपूर्णं परि-शुद्धं पर्यवदातं ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयति ॥

सर्वे अशरणा स्कंधाः अभितप्ता महाभया ।
अविश्वासिका च असारा च इति भाषति गौतमो ॥

यं नूनं वयं माणवकाहो येन वाराणसीमृषिवदनं मृगदावं तेनोपसंक्रमेयाम

1. BM °tvāra mahādvīpāni adhyāvasati ‖ tadya° M °thā jambudvī ° godāvarikaṁ u° BM °kurumṁ(M °ru) sāga° °lām akaṇṭhakā° M °bhinirmiṇitvā°. — 4. M sacea punar agārito anagāri° BM °tathāgato bhavati | ahaṁ sa(M °mmṁ)anyakaṁ° M °çasampanno su° BM °myaçarathiḥ° M °nāṁ ca vidyuṣṭaçabdo° B °rttirekhā ananya° M °rttirekā ananya-nena abhibhūtenābhibhūtena ajñānārtha° B °te ajñānārtha° BM °darçī vaçi vaça(M °sa)-vartī° B °tiṁ | rṣiṇā° M °tiṁ anya° BM °kehi yadā°.
9. M °bhagavān abhiniṣkranto | so° BM °ho ye ca abhini° M °himavantam āçra ° bhikhno paṁ° B °lābhi paṁ° M °bhāvā so te° (L. 131).
10. B °rṣiḥ | catudhyāna ° bhāvā so°. — 13. B bushbo lo samutpaṇṇo vā° harati | rṣi° M °ṛiṣipatanena mṛ ° ṣāṁ ca dharma de° BM °çayati ‖ ‖ ā° B °madhyakalyāṇaṁ parya-vasā° M °svartha su° BM °kevalaṁ paripūrṇṇaṁ(M °rṇṇa) pariçu° B °ddhaṁ paryavadātaṁ° M °dātha brahmacarya saṁ°.
17. M °çā skandhāḥ a° B °yā a°. — 18. M °rā ca ti bhāṣati ‖ gauttamī B °tamā ‖. — 19. M °māṇavakā ye° ṛiṣipatanaṁ mṛ° B °dāva teno° M °krameyā | taṁ° BM °gautamaṁ darçanāya sā°.

तं भगवन्तं सीतलं दर्शनाय । साधु खलु पुनर्भवति तथारूपाणां तथागतानां अर्हन्तानां सम्यक्संबुद्धानां दर्शनाय उपसंक्रमणं पर्युपासना च ॥ साधूपाध्याय त्ति ते माणवका पूर्णस्य . . . . ब्रह्मचर्यं संप्रकाशयन्तं द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतं अशीतिहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरं अष्टादशेहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतं दशहि तथागतबलेहि बलवां चतुर्हि वैशारद्येहि सुविशारदो शान्तेन्द्रियो शान्तमानसो उत्तमदमशमथपारमिप्राप्तो परमदमशमथपारमिप्राप्तः अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मताप्राप्तेन ह्रदमिवाच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रतनयूपमिवाभ्युद्गतो सुवर्णयूपं वा प्रभासमानं तेजसा श्रियाये ज्वलनाय अचितनकं अप्रतिकूलं दर्शनाये । दृष्ट्वा च पुनरस्य अतिरिव मनं प्रसीदे ॥ प्रसन्नचित्तो च पुनर्येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वंदित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ प्रव्राजेहि मां भगवं उपसंपादेहि मां सुगत ॥ अथ खलु भगवां पूर्णं च[384b]पि मैत्रायणीपुत्रं आत्मत्रिंशं एहिभिक्षुकाये आभाषे ॥ एथ भिक्षवश्चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टानां यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्ति गृहिध्वजं गृहिकल्पं सर्वं समन्तरहितं त्रिचीवरं च प्रादुर्भूतं सुंभका च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थिता केशा ईर्यापथो च सानं संस्थिहे तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एषा आयुष्मतः पूर्णस्य मैत्रायणीपुत्रस्य आत्मत्रिंशस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

सो दानि आत्मत्रिंशो भगवता वचनशीभावे विनीतो । सो दानि वचनशीभावप्राप्तो भगवन्तं सम्मुखं इमाहि शास्त्याहि गाथाहि अभिस्तवे ॥

1. BM °bhavati | tathārū° M °ntānāṁ saṁmya° BM °sanāya | . — 2. BM °dhyāyanti te ° pūrṇasya bra° B °saṁprakāçayati | taṁ dvā° BM °lakṣaṇehi samanvāgataṁ || aṣṭ° M °dyehi suviçārado çāntendriyāṁ çāntamānasaṁ uttamadamaçamathapāramiprāptaḥ antargata° B °ptaḥ arhantagatehi indriyehi avahigatena mānasena sthi° BM °hradamivāccho anāvilo (B °vira) viprasanno° M °ratanayūtham ivābhyudgataḥ suvarṇayūtham vā prabhā° kaṁ apratikulaṁ da°.

9. BM °sīde pra°. — 10. M °ryena bhagavāṁstena ° tvā bhagavato pādau°.

11. B pravrāja° M pravraja ° bhagavaṁ upa° BM °gataḥ || . — 12. M °gavāṁ pūrṇaṁ° BM °yāhi mai° M °ṇīputraṁ ātmatriṁça yehi° B °triṁça ehi° M °abhāṣitako | . — 13. BM etad bhi(M °taṁ bhi)kṣuka °. — 14. BM °gavato e ° M °d yatkiṁcidgṛhiliṅgaṁ gṛhiguptiṁ gṛhidhva° B °guptiṁ gṛhidhva° BM °jaṁ gṛhiākalpaṁ° B °hitaṁ | tricīvarā ca prādurbhūto sumbha° M °rbhūtaṁ subhakāra pātrā° BM °svabhāvasaṁsthitā(M °sthitā) keçā ca sānaṁ ° he || sayya° M °taçasampannānāṁ bhikṣuṇāṁ B °kṣūṇāṁ e°.

17. BM eṣā ā° M °dmanta pū° BM °maitryāya ° tmaya ekāntrāṁ° M °çasya vra°. — 19[1]. M °bhāva vinītā B °nīto so°. — 19[2]. M °prāptaḥ bhagavantaṁ samu° BM °imehi sā(M °sa)rūpyehi gāthehi a° M °stavehi ya°.

यं तुषितभवने वसन्तो हिमशिखरनिभो गजो भवित्वान ।
अन्तिममुपेसि गर्भं दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं च उभयतो उपेतरूपा तव जननी च पिता लोके ।
महिपतिकुलसंभवो अभू दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
5 यं प्रतिसुखसन्तो परिश्रवसि जगं न कस्य चि स्पृहन्तो ।
पित्तरुधिरसंप्लुता अलिप्तो दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं च कनकवर्णं पश्यमाना परमप्रीतं मनो जनेन्ति ।
फलिका अनुगता व रक्तसूत्रं दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं च प्रकम्पयन्तो वसुधां जायेसि बहुजनहिताय ।
10 जातो पादानि सप्त क्रमेसि दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं पि च जातस्य मुने छत्रं धारयेन्सु गुह्यकाधिपती ।
उभयतो च वीजनीयो दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
यं पि च ते जातमात्र उद्धुपाना उद्गमे उदकधारा ।
उष्णा च शीतला च दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
15 यं प्रव्रजेसि प्रहाय कामगुणां येव सप्त च रतना ।
चतुरो च महाद्वीपां दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥
अवहाय महीं च ज्ञातयो अथ रत्नानि प्रहाय सप्त वरा ।
जातीमरणस्य कासि अन्तं दशशतरश्मिसगोत्र तं प्रियं मे ॥

1. BM yu tu° bhavana va° M °khalaṁ° BM °vāna a°. — 2. B antimaṁ upeyi ga° M °peti garbha da° rasmiṁ sagotraṁ piya me B °gotraṁ taṁ priya me yaṁ°. — 3. M yam ubha° rūpa ja° BM °pitā ca lokanātha ma°. — 4. M mahīpatikulaṁ saṁ° BM °bhavaṁ abhūshi | da° M °raçmisagotraṁ pri° B °tra priya me yaṁ°. — 5. BM °pori ca ṛshi jagaṁ(M °jayaṁ) akasya cit spṛha(M °cin spṛça)nto pi°.
6. M °ahunnā a° BM °liptaṁ da° M °raçmisagotraṁ taṁ° B °tran taṁ pri° M °yaṁm me | . — 7. M °varṇṇa paçyamāna pa° B °rṇṇaṁ yaçyamāna pa° BM °prītamano(B °nā) a° M °janeti B °janetrī pha°. — 8. BM phali(M °vijkam anugatā ca rakta° M °raçmisagotraṁ taṁ° B °gotraṁ pri° M °yaṁ me. — 9. BM °jāyet sa ba° ya jā°. — 10. M °to yadā° BM °kramu da° M °raçmasa° BM °gotraṁ taṁ°.
11. BM °pi jā° M °muna echa° BM °dhārayetsuḥ gu° M °pati B °pati u°. — 12. M ubhaye ca° gotra taṁ° B °tran taṁ pri°. — 13. M yaṁ priyaṁ te° B °matrā udu° M °mātro udopāne udgamesuḥ uda° B °dgamotsuḥ udakadhārāṁ M °dhārāṁ u°. — 14. M gotraṁ taṁ° B °gotran taṁ pri°. — 15. B °vrajeu prahā° M °vrajet prahā° BM °ṇāṁ ye ca sa° M °pta ratnā ca catu°.
16. BM caturo va ma° M °gotraṁ taṁ° B °tran taṁ pri°. — 17. M yaṁ ava° BM °yo caratha(B °tha |) ratnāni(M °tnāyaṁ) pra° M °saptaṁ dhīrāḥ B °pta dhīrā | . — 18. M jātimara° BM °kāçi anto da° M °gotraṁ taṁ° B °tran taṁ pri°.

वीर महायामा उद्गमासि भगवतो चित्ते तदा विमुच्यमाने ।
एकान्तसुखी भवेन्सु दशशतरश्मिगोत्र तं प्रियं मे ॥
अथ सु[385ᵃ]विनीता जिनेन शान्ता परमप्रीतमना आर्या परिषा ।
प्रचुदमने उपेमि कालं दशशतरश्मिगोत्र तं प्रियं मे ॥
यथा तव प्रणिधी अभूत्पुरस्तात्यथ समुदागतो असि लोकनाथ । 5
प्रणिधी आगमो च ते समृद्धो दशशतरश्मिगोत्र तं प्रियं मे ॥
तव दशदिशतां गतो प्रवादो अनयिपर्येषु च नास्ति कोचि तुल्यो ।
परमगतिगतो सि धर्मताये दशशतरश्मिगोत्र तं प्रियं मे ॥
दिष्ट्या भगवान्सुखी अरोगी दिष्ट्या आर्य इदं तव समृद्धं ।
दिष्ट्या नमुचि हतो त्वया ससैन्यो दिष्ट्या ते विदितमिमं च परं च ॥ 10
दिष्ट्या ते सहंपति याचेसि दिष्ट्या याच्ञ प्रतिगृह्णीषि वीर ।
दिष्ट्या धर्मेण धर्मचक्रं दिष्ट्या प्रवर्तये द्वादशांगुपेतं ॥
दिष्ट्या नदितो ते सिंहनादो दिष्ट्या ते प्रतिवादो नास्ति क्वचित् ।
दिष्ट्या यं जिनेन धर्मं प्राप्तं दिष्ट्या ते मात्सर्यं नास्ति वर ॥
दिष्ट्या मे अभूषि दिव्यचक्षुः दिष्ट्या श्रोत्रमसामुपममभूषि मे । 15
दृष्टा छिमयन्ते मृत्यु वा दिष्ट्या ते समिती दृष्टा ॥

1. BM vira mahi(M °bi) â° M °bhâsa unamâsi bha° B °udânam âsi bha° BM °cinte ta° ne a°. — 2. BM °vetsuh da° M °raçmisagotram tam° B °gotran tam pri°. — 3. B °sunihitâ jane° M °sunihitâ ji° BM °na çakrapara° B °suprotîtamanâ ca âryapari° M °nâ ca âryapari°. — 4. BM çakradamanu upesi kola(M °kâlah) da° M °raçmisagotra tam° B °tran tam pri°. — 5. M °nidhânam me abhû° B °bhûta purastâd yathâ samadâ° M °bhût purastâ yathâ samâdâ° BM °gato asi | lo ° tha pra°.

6. BM °nidhi agamo° M °raçmisagotram tam° B °tran tam pri°. — 7. M tava diçatâm° BM °gato | pravâ(M °praçâ)do° M °sti kvaci° B °cit tulyo pa°. — 8. M °raçmisagotram tam° B °tran tam pri°. — 9. BM drishtvâ bha ° gi drishtvâ kâ° BM °tava samvriddhyam | (M °ddham |). — 10. BM drishtvâ na° M °mu vidhu° BM °sainyo(M °nyâ) drishtvâ ca te viditam imam ° ram ca dri°.

11. BM drishtva te sahampa(M °te mahampa)tiye âtmâpi drishtvâ ca° M °nomi viram B °vira dri°. — 12. BM drishtvâ dharme ° cakram(M °kra) drishtvâ vartta ° daçâmgupetâ | (M °peto). — 13. B drishtvâ nadita° M drishtvâ nadito° BM °do drishtvâ te prativâdi nâsti kaçcit || . — 14. B drishtvâ yajitena dharma yo so drishtvâ te atsa° M drishtvâ ye jinena dharmayâ so drishtvâ te atsa ° sti varah B °sti virah dri°. — 15. B drishtvâ me° M drishtvâ me ° divyam cakshuh drishtvâ çro° B °kshuh drishtvâ çatra° BM °nushi abbhûshi dri°.

16. BM drishtvâ(B °shtyâ) hi° B °mrityu vâ drishtvâ te samiti drishtvâ i° M °tyum vâ | drishtvâ te samritim drishtvâ te i°.

इह मे अभूषि पंचाभिज्ञा दिष्ट्या ऋद्धीय विधेयता अभू ।
दिष्ट्या मो न पापसंगता च दिष्ट्या अनुप्राप्ता धर्मराजानं ॥
दिष्ट्या शरणं उपगता च दिष्ट्या अभिज्वलित यशसो सत्वा ।
दिष्ट्या सुविशारदा ते धर्मे दिष्ट्या च प्रतिभानमनुप्राप्ता ॥
एवं खु तदा जिनस्य पुरतो आयुष्मां पूर्णो अधिगतमार्गो ।
वाराणस्यां मृगदावस्मिं आत्तमनो अनुमोदे धर्मप्राप्तो ॥

आयुष्मतो पूर्णस्य मैत्रायणीपुत्रस्य वस्तु समाप्तं ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा अवन्तीषु मर्कटं नाम निगमं तत्र ब्राह्मणमहाशालो राज्ञो उज्जेनकस्य तोणिहारकस्य पुरोहितः राजाचार्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतभोगो प्रभूतस्वापतेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो प्रभूतहस्त्यश्वगवेडको कात्यायनसगोत्रो [385b] । तस्य दानि द्वे पुत्रा एको नालको नामेन द्वितीयो च उत्तरो । उत्तरो ज्येष्ठः नालको कनीयसो पण्डितो निपुणो मेधावी उद्घटितज्ञो तीक्ष्णबुद्धिको ॥ तेषां मातुलो असितो नाम ऋषी अवन्तीषु विंध्यपर्वते आश्रमपदे प्रतिवसति पंचशिष्यशतपरिवारो मूलफलभक्षउंछवृत्तिको पंच माणवकशतानि मन्त्रवेदां वाचयति ॥

1. M iha me bhūshiṃ paṃ° B °me bhūshi paṃ° BM °jñā drishṭyā(M °shṭyā) riddhyā vidhe ° abhūshi | — 2. B drishṭyā me na° M drishṭyā mā na ° sma | drishṭyā yamha° B °sma drishṭyā yamha° BM °dhammaṃ dharmarājā(M °jā |). — 3. M drishṭyā ça° B °drishṭyā ça ° sma drishṭyā a° M °sma drishṭyā a° BM °sanne cakasro(B °sra) satyāni dri. — 4. B drishṭā ca vi° M drishṭyā sma viçāra° B °dharmā drishṭyā sma sapphala° M °dharmā drishṭyā sma vaddhācāma°. — 5. BM °jinasya pu° B °kaṭhitamāgro vā° M °tamādhiha vā°.
6. BM °dāve āttamanāmanumodya dharmapatrāṃ | . — 7. M iti çrīmahāvastuavadāne āyushmatā pūrṇasmiṃ° B °maitrāyā° M °sya jātakaṃ sa°. — 8. M atha khalu bha° BM °vān samyaksaṃbuddhasya ya° M °taṃ artha abhi° B | çishipattane mṛ° santi | punaḥ kartakaṃ nāma ni° B °atithu | marka° M °çāle rājño° B °ujhe(?)hhakasya tonç° M °purojācāryo ādya mahādhana mahābhogo prabhūtakoça prabhūtabhogo prabhūta-padeyo prabhūtadhanadhā° B °svāpadeyo prabhūtadhanadhānyo koçakoshṭāgāro° M °ça-koshṭāgāro °jātarūparaja° °tyāgayamane° B °ira ta°.
13. BM °putra eko nāmena dvi° M °ye ca uttaro jye° B °ra u°. — 14. M °jyeshṭho nā° B °jyeshṭhaḥ nā° M °nīyaso paṇḍito nipuno medhāvī upaghaṭṭitajño° B °vī ughaṭitajño M °buddhiḥ B °ko te°. — 15. BM °mātura asi° M °rishiḥ avantishu vindhyaparvate ā° BM °de rishi prativasati | pañcaçi° °kṛshṭa(M °shṭaṃ)dyaṃcha° B °çatāni | ma° BM °dāṃ vāca(B °cya)nti uttā°.

उत्तरेण तहिं गत्वा वेदा अधीता । सो दानि संगीतिं कृत्वा पितुः सकाशमा-गतो ॥ सो दानि पितुः पुरतो परेषां च ब्राह्मणानां वेदपारगाणां अनुयोगं देति । तस्यानुयोगं देन्तस्य तानि वेदानि मात्रकेन सर्वाणि ओगृहीतानि ॥ ते-नापि पितुश्च तेषां ब्राह्मणानां वेदपारगाणां पुरतो तस्य भ्रातुः सकाशातो वेदानि श्रुत्वा अनुयोगो दिन्नो । तस्य सो पिता ते च ब्राह्मणा वेदपारगा विस्मिता अहो माणवकस्य बुद्धीति ॥ सो दानि मातापितृहि वुच्चति बुद्धो लोके उत्पन्नो गच्छ प्रव्रजाहीति ॥ सो विन्ध्यपर्वतं गत्वा मातुलस्य असितस्य ऋषिस्याश्रमे ऋषि-प्रव्रज्यां प्रव्रजितो । तेन युज्यन्तेन घटन्तेन व्यायमन्तेन पूर्वरात्रापररात्रं जाग-रिकायोगमनुयुक्तेन विहरन्तेन चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पंचाभिज्ञा साक्षी-कृता ॥

यदा भगवाननुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंबुद्धो प्रवृत्तवरधर्मचक्रो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे देवमनुष्याणां चर्यंचर्या चरमाणो प्राणशतसहस्रा-णि अमृतं प्रापयन्तो तदान्तेवासिको असितेन ऋषिणा वुच्चति । बुद्धो लोके उत्पन्नो गच्छ प्राचीनं प्रव्रजाहि ॥ सो दानि ऋषिस्याश्रमातो अनुपूर्वेण वाराण-सीमागतो ॥ वाराणस्यां षट् शास्तारप्रतिज्ञा प्रतिवसेन्सुः काश्यपो पूरणो मस्क-री गोसालिकापुत्रो अजितो केशकम्बली ककुदो कात्यायनो संजयी वैरट्टिकापुत्रो निर्ग्रन्थो च ज्ञातिपुत्रो ॥ तेषां माणवको सर्वेषां शास्तारप्रतिज्ञानां उपसंक्रान्तो न चास्य चित्तमाराध्यति ॥ चत्वारो महानिधयो संखो वाराणस्यां मिथिलायां पद्मुमो कलिंगेषु पिंगलो तक्षशिलायां एलपत्रो ॥ वाराणस्यां संखस्य मासिको समाजो वर्तति । तहिं निधानाधिपतयो नागराजानो निमन्त्रितका आगता ॥

1¹. M °ṇa (vakraṇatāni mañatravelā *effacé*) tahiṃ gatvā yadā°. — 1². B °gato so°. — 2. M °to apare ° gāmāṇāṃ ve° B °gāṇāṃ anu°. — 3¹. BM °ntasya nātire°. — 3². BM te cāpi pitu ° to tasyā bhrā° M °dinnā | B °dinnā ta°.

7. M so vindhyāparva° BM °māturasya asi°. — 8. M tena yujyamānena ghaṭamānena vyā° BM °rvarātra(M °tro)pararātripararātraṃ jā° M °dhyānāni u° BM °ditāni tāni pañ°.

11. M °ttarā sañmya° BM °syāṃ viharanti | ṛṣivada(M °vad | ṛṣipattana)me mṛ° vihacaryā ca ° nte | tadāntevāsiko ako asi° B °nto | tadāntevāsiko ° ocati bu°. — 13. M °loke utpa°. — 14. BM °ṛṣisi(B °ṣi) yathāto a° B °gato vā°. — 15. M °stāro pratijñā° B °stāraḥ pratijñā ° setaḥ | kāśya° M °setuḥ kāśya° B °skari gośālikaputro aji° M °go-śālikaputro aji ° keśakambarī kakuto kātyā° B °keśakampalī ° vairaṭṭikaputro ni° M °ṭṭika-putro nigrantho ca jñā° BM °tro te°.

17. M °dānaṃ samkhyā ° rādhyanti | B °rādhyanti | . — 18. M °saṃkho vā ° ahe piṅga-lo° B °yāṃ akaputro vā°. — 20. M tahi nidhā ° āgatāḥ.

तत्र च एलपत्रेण नागराज्ञा प्रश्ना स्थापिता एतां यो प्रश्नां विसर्जेति तस्य[386*] धीता च दीयति सुवर्णसहस्रं च ॥

किं स्व अधिपती राजा कथं भोति रजस्सरो ।
कथं स्व विरजो भोति कथं बालो ति वुच्चति ॥

5 भगवानाह ॥

षष्ठो अधिपती राजा राज्ये भोति रजस्सरो ।
अरक्तो विरक्तो भवति रक्तो बालो ति वुच्चति ॥

एलपत्रो आह ॥

केन सो वुह्यति बालो किं नु नुदति पण्डितो ।
10 योगक्षेमी कथं भोति तं मे आख्याहि पृच्छितो ॥

भगवानाह ॥

योगेहि वुह्यति बालो योगं नुदति पण्डितः ।
सर्वयोगक्षसंयुक्तो योगक्षेमीति वुच्चति ॥

एलपत्रो आह ॥

15 बुद्धबुद्धेति वुच्चसि किं स्वप्नं अथ दर्शनं ।
निरीक्ष भाषेसि तत्वं उदीरय छिन्द संशयं ॥

देवता आह ॥

साक्षं दृष्टो महावीरो मृगदायान्तराश्रितो ।
धर्मश्रेष्ठं प्रकाशेन्तो सिंहो व गिरिकन्दरे ॥

1. M °ṇa nāgarājñena praçnām pitā | e° B °garājñe praçnām pitā e ° tasyā dīptyā ca diçiti su° M °tasyā dīptyā ca digi(?)ti su°. — 3. B kim adhi° M kiṁ adhi° BM °bhoti rāja(M °jā)svaro ka°. — 4. BM °je kathaṁ°.

6. B shashṭo adhipati rā ° ro a°. — 7. M °bāro ti vu°. — 9. BM °vaccati bālo kiṁ nuda°. — 10. B yogacchemi ka° M °kshemi kathaṁ bhonti taṁ ° khyāsi pṛicchati ||.

12. B °vahyehi bā° M °bāro yogaṁ ° udito | . — 13. M sarvayogaṁ saṁ° B sarvayogaṁ ° gacchemi° M °kshemeti°. — 15. BM buddho buddho vuccasi jānāsi kiṁ svapnaṁ ca na me darçanaṁ |.

16. BM svapnaṁ ca nirīksha bhā° M °cchindo saṁ°. — 18. BM svakshyaṁ dṛishṭo (B °shṭvo) ma ° dāyānta(M ° yāntā)rosrito. — 19. M dharme çreshṭo pra° B °çreshṭaṁ pra°.

चिरस्य वत द्रक्ष्याम तारकैरिव नभगैः ।
विचित्रगात्रं . . . . बुद्धस्य वरबुद्धिनो ॥
चिरस्य वत श्रोष्याम वाणिं ब्रह्मस्वरोपमां ।
अनित्यं दुःखमनात्मेति सर्वक्लेशप्रदारणीं ॥
एतां श्रुत्वा नवघोषां वाणिं ब्रह्मस्वरोपमां । 5
मोक्षं प्राप्स्याम तीर्थ्येभ्यः आसादेत्व नरर्षभं ॥

द्रक्ष्याम लोकार्थचरं महर्षिं
महायशं काश्यप सर्वदर्शिं ।
. . . . . सर्वस्य गुणस्य मूलं
शीलं रक्षामो चमरीव बालं ॥ 10
छित्वान पत्रं वनान्तरस्मिं
यथा शास्तारं मुनिं नो च कृत्वा ।
खण्डित्व शिक्षां परमार्थदर्शिनो
मार्गा च्युतो वीचिमुपैति कृच्छ्रं ॥
पतन्ति गात्रेषु गिरिप्रकाशा 15
. . . . . वृष्टिरनन्तविद्धिः ।
शाटेति गात्राणि दुःखार्दितस्य
ततो प्रमोचेहि विशालकीर्तिं ॥
शृणोमि धर्मं न च श्रद्दधामि
नैवोद्गतः सूर्यमिवोद्दयन्तं । 20
आश्वासयादित्यमरीचितेज

1. B °sya yata dra° BM °gaiḥ vi°. — 2. BM °tram buddha° B °sya parabuddhino ci° M °ddhinā vi°. — 3. M cira° BM °sya vada çroshyāmi vā° B °māṁ a°. — 4. BM °ni° tya duḥ° B °dāraṇi ho° M °dārani |. — 5. BM hantum çrutvā ghoshāṁ navāṁ ghoshāṁ vāṇi bra°.
6. B °pyāma tīryebhyaḥ āsādetvā na° M °tīryebhyaḥ ātmā devā nararshabhaḥ | B °bhaṁ dṛi°. — 7. B °lokārthaṁcaraṁ° BM °darçi |. — 9. BM sarva ° mūla(M °le) çīlaṁ ca rakshaṁ ca(B °kshaṁ cama)marīva bālaṁ(M °lāṁ) cchi°.
11. B cchitvāna yatrako vanantarasmiṁ ya° M cchitvāna patrakā vanāntarasmiṁ ya° BM °munino akṛitvā(M °kṛishṭā) kha°. — 13. B °çikshāṁ | pa° M °samārthaṁdarçino sargā cyo° B °vcinā asargā cyuto vīryam upaiti kṛi° M °tovāryyam upaiti kṛi° — 15. M °gātrasya çiriçra° BM °kāçā sāhālikā vṛishṭim anantabuddhiḥ | (M °ddhiḥ).
17. M çateti gā°. kīrtiṁ(?) B °kīrtiḥ |. — 19. M °dharmmā na° BM °trodiçitaḥ° M °eyam ivādayaṁntaṁ.
21. M āçvāsayādi ° vicatejaḥ | na° B °ahyati | tiryā ° ahu i°.

मोचो कदा भेष्यति तिर्यग्योनिषु ॥
इमं विकृतसंदेहं दृष्ट्वा दुःशीलसंभवं ।
अप्युक्तो अदन्तो पि को शीलं न समाचरेत् ॥
स वै प्रमोदेषु रतो न .....
भवे सुशीलेष्वचलो ऽचलोपमो ।
व्याकर्षं त्वं अर्थदृशो मतीमां
मैत्रेयगोत्रो भवरागसूदनो ॥

नालको कात्यायनो भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥

पुरोहितो मह्यं पिता तोणेहारस्य राज्ञिनो ।
उत्पादेषु विद्यायुक्तो नक्षत्रेषु गतिंगतो ॥
तम्मे पिता अववासि अर्थकामानुकम्पको ।
बुद्धो खु पुत्र उत्पन्नो गच्छ प्राचीन प्रव्रज ॥
सो हं भगवन् अनुप्राप्तो साधु त्वं प्रव्रा[386b]जेहि मां ।
वैशारद्येहि संपन्नां भाषां भाषे तथागतो ॥
कात्यायनं ब्राह्मणं च एहि भिक्षूति आलपे ।
सा एतस्य प्रव्रज्या हि अभू च उपसंपदा ॥

आयुष्मां कात्यायनो आह ॥

अज्ञासि एतं वचनं असितस्य यथातथं ।
त्वां तु गौतम पृच्छामि सर्वधर्माण पारग ॥

2. B °kṛitaṁ saṁde° vaṁ s°. — 3. BM °pi kā ç(M °çi)laṁ na çubhācaret |. — 4. BM sa ca pramodo parato na(M °na yaṁ) bha° B °ve svaçīlashvalabalabalopamo | M °vet svaçīleshu calācalopamo |.

6. B °rshato tvatha dṛi° M °rsha tvarthadṛi° B °matimāṁ maitreya ° dana |. — 8. B °no bhagavaḥ pā° M °no bhagavato pā°. — 9. M °hitā mahya pi° B° mahya pi° M °tonihā° BM °no n°. — 10. M °tpādeshu vineyuko na° B °vinayukto° M °tiṁgataḥ | B °to ta°.

11. M taṁ me pi° BM °avacai° M °nukaṁpako |. — 12. M buddhesha tram utpa° B °ccha yāci ° vrajā so° M °vrajo |. — 13. M °bhavān anu° B °gavān anu° M °prāpto sādhu ca prajāhi māṁ | B °dhu pravrajāhi°. — 14. BM °saṁpanno vā°. — 15. M °tyāyanaṁ brā° B °ṇaṁ e° M °lapo |.

16. B °vrajyā abhū° M °bhūvanupa°. — 17. BM °yano atyā°. — 18. BM anyāsi e° M °vaṇanaḥ asi° BM °thātathā tvaṁ°. — 19. BM tvaṁ tu° B °gautame pṛicchāmi | sarve dha° M °gautamaṁ pṛicchasi | kātyāyanaṁ brāhmaṇānāṁ sarvadharmeṇa pāragaḥ | B °gaḥ asi°.

अनगारं उपेतस्य भिक्षाजीवं चिकीर्षतो ।
मुनि प्रव्याहर धर्मं मौनेयं उत्तमं पदं ॥

भगवानाह ॥

मौनेयं च पृच्छसि नाम दुःकरं दुरभिसंभुवं ।
हन्त ते तं च वक्ष्यामि संस्तम्भस्व दृढो भव ॥ 5
समानभावं कुर्वासि ग्रामे आक्रुष्टवन्दितं ।
मनोप्रदोषं रक्षेसि शान्तो चानुन्नतो भव ॥
उच्चावचा निश्चरन्ति दावे अग्निशिखा इव ।
नारी मुनिप्रलोभाये ताव त्वं मा प्रलोभये ॥
विरतो मैथुना धर्मा हित्वा कामं परोवरं । 10
अविरुद्धो असंरुद्धो ये सत्वा त्रसस्थावराः ॥
यथात्मनो तथान्येषां यथान्येषां तथात्मनो ।
आत्मानं उपमां कृत्वा नैव हिंसे न घातये ॥
हित्वानिह अनिच्छां पि अनिच्छो भोति निर्वृतो ।
त्यज इच्छां च लोभं च यत्र सक्ता पृथग्जनाः । 15
पण्डितो प्रतिपद्येय सो तरे नरकं इमं ॥
ततो रात्रिविवासातो ग्रामं पिण्डाय ओतरे ।
आह्वयं नाभिनन्देय अभिहारं च ग्रामतो ॥
न मुनि ग्राममासाद्य कुलेषु सहसा चरे ।

1. B anâgâ° M anâgâram upe° BM °sya çikshâ° M °cikîrshitâ | B °kîrshito | . — 2. M munînâ pratyahaṁ dharma mauno° B °pratyâhâraṁ dharmaṁ mâne°. — 4. M °prichâmi nâla kinti bhagavân dushkaraṁ° B °nâla kiṁti bhagavâṁ duh° M °bhisantupaṁ. — 5. M °taṁ vakshyâ° BM °saṁstaṁsya dṛ°.

6. M °sa bhogaṁ° BM °rṣhei ti(M °si i)me âkrushṭa vinde(M °nda)ti | . — 7. B °rakshasi° BM °kshânte câ°. — 8. BM °caranti devâṁ(M °vâ) agniçikhâṁ iyaṁ nâ°. — 9. M °nipraroblâye tâ° BM °va te mâṁ pra°. — 10. BM °thuno dharmo hi° B °kâmaparoyacet | M °kâmaparopayet | .

11. M avabuddho sattâ °tvâ tatra sthâvarâ | B °trase sthâ°. — 12. B athâtmanâ tathânyeshâṁ tathâtmano â° M athâtmanâ tathânyeshâṁ tamamora â°. — 13. M âtmanâṁ | u° BM °hiṁsa na ghâ° M °taya na hiṁsaya. — 14. BM hitvâna i(M °tvâ i)ha anicchâya anicche° M °bhoti ni°. — 15. BM °tra çaktâ° B °prigjanâh | .

16. B paṇḍitâ parivarjayâ so taro tara° M °to parivarjjeydano tare tara°. — 17. B °râtrîṁ nivâsato° M °râtriṁ nivâsitvâ grâ°. — 18. BM °bhinandeyâ a°. — 19. M °muni grâmasâdya° B °munînâ grâ° dya° chulesha sahasâcaro | M °hasacaro | .

घासेषी न च्छिन्नकथो न वाचां प्रेप्सुतां भणे ॥
स पात्रपाणी विचरेया अमूगो मूगसंमतो ।
तं तं दानं न निंदिया दातारं नावजानिया ॥
अदासि इति ते साधु नादासि भद्रमस्तु ते ।
5 उभयेनैव सदृशो वचनं विनिवर्तये ॥
सो पिण्डचारं चरित्वा वनान्तं अभिरक्षये ।
ऊनोदरो मिताहारो अल्पेच्छो स्वादलोलुपः ॥
सो वृक्षमूलोपगतो आसनोपगतो मुनि ।
ध्यापयति अतो भव्यं आत्मानं नातितोषये ॥
10 यस्यात्र सरिता नास्ति च्छिन्नस्रोतस्य भिक्षवः ।
कृत्याकृत्यप्रहीणस्य परिदाघो न विद्यति ॥
एवं अयनमाख्यातं संबुद्धेन प्रजानता ।
एको च अभिरमिष्यसि एवं गमिष्यसि दिशो दश ॥
एवं मौनेयं उपेष्यसि क्षुरधारोपमो भव ।
15 जिह्वाय तालुमाहाय तादृशो संयतो भव ॥
निरामगन्धो असितो वृक्षमूलपरायणो ।
एकासनस्य शिक्षासि श्रमणोपासनस्य च ॥
श्रुत्वा स्वचुरहं ध्यानं ध्यायिनां कामत्यागिनां ।

1. M ghâtesi no cchinnaghâto na° B ghâsesiṇo cchinnaghâso na vâcâ prâpnu bhaṇe | M °câ prâpnutâṁ°. — 2. M °trapâṇî vicareyâ grâme amukasaṁmtato | B °reyâ grâme amuko amukasaṁgato | . — 3. B taṁ dâna niṁdiyâ dâtârâ bhavatyayaṁ | M taṁ dâna niṁditâ dâtâ | dârâlâbha bhavatyayaṁ | . — 4. B °iti te sâdhvanandako bha° M °sâdhuḥ nandakâ bha °stu vo | . — 5. B °yeneva sadriço° M °naivam asadṛi°.

6. BM so pi piṇḍa° B °caritha vanantam° M °cariya carante a° B °rakaheye â°. — 7. M unnodaro pi trâso alpa° B °daro pi tâso | alpa° BM °syâlpalo° B °lupaḥso°. — 8. B °lopagato | â° M °muniḥ B °muni dhyâ°. — 9. B dhyâyeti | ato bhayâ â° M °yanti ato bhavyâ â° B °ye ya°. — 10. M yasya tra° B °sti | cchi° BM °çrotasya bhikshava(M °vaḥ) kṛi°.

11. BM kṛityo kṛityaprahîṇa(B °na)sya paridâgha(B °ghe)sam acyutaḥ || . — 12. M °khyâsi buddhena ca pra°. — 13. B eko ca â° M eko abhi° BM °ramishyâmi evaṁ gamishyâmi(M °shyati) daça diçâ | . — 14. B sâyau naṁ yaṁ upe° M kshuradhâropamâṁ savâṁ jaineyaṁ ca upeshyasi | bhave ji° B °mo || bhava ji°. — 15. M °hvâya tâlaçcam âsâ° BM °dṛiçaṁ saṁyato bhava(M °va |).

16. M nicâmagandhe asito ca vṛikshamûle pa°. — 17. B ekâçanasya çikshasi° M °çishyasi° BM °çrama(M °çrava)nopasana°. — 18. M °haṁ syânaṁ dhyâyinâṁ kâmatyâgiṇâṁ | B °haṁ dhyâna dhyâyinâṁ kâmarâgiṇâṁ | .

तती हिरिं च श्रद्धां च भूयो [387ᵃ] शिक्षेय मामको ॥
न पारं द्विगुणायति नापि चैवं गुणायति ।
उच्चावचा प्रतिपदा श्रमणेन प्रकाशिता ॥
तं नदीषु विजानाति स्कंधेषु प्रदरेषु च ।
सन्नादयति पु घोषो शान्त एव महोदधिः ॥ 5
यं ऊनकं तं स्वनति यं पूरं शान्तमेव तं ।
ऊनकुम्भोपमो बालो ह्रदपूरो व पण्डितः ॥
यो मुनी बहु भाषति उपेतं अर्थसंहितं ।
जिर्याणां साचात्थुर्याय जानन्तो बहु भाषति ॥
यो च धीरो मितभाषी जानन्तो न बहु भाषति । 10
स मुनी मौनमर्हति स मुनी मौनमध्यगाति ॥

नालकप्रश्नं समाप्तं ॥

भगवा सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा मथुरायां श्रेष्ठि आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतस्वापतेयो प्रभूतधन- 15 धान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्यश्वाजगवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो । तस्य दानि श्रेष्ठिस्य त्रियन्तरा दारिका जाता ॥ सा दानि अनंगना ति कृत्वा परिव्राजिकाये दिन्ना । यदा संवृद्धा भवति ततो

1. B tato rirhi ca çaddhâṁ* M tato çishiṁ ca çaddhâṁ ca bhûyo nâmena çikshiya | çikshâ parimânena na* B *çikshiya nâmeta na*. — 2. BM na pâra dviguṇâyati(B *G |)nâ* M *pi câra guṇâyato B *ṇâyatâ uccâ*. — 3. M *câ pratipadyatâ | . — 4. M *nâti grâmaṇyena prakâçitâ ‖ B *nâti ondheshu pracareshu ca sa*. — 5. M saṁnâdayati punar ghoshaṁ çabdaṁ caivaṁ mahodadhe | B *ti kunagho çatam eva ma*.
6. M yaṁ mûlaṁ na tataḥ çaddpi yaṁ pû* B yaṁ ûnarkataṁ çataṁtiyaṁ paraṁ*. — 7. BC *pûro ca pa* M *ṇḍito | . — 8. BM *bahû bhâsha(M *sha)ti u* M *saṁhati | . — 9. M *kahâ kuravanti jânanto*. — 10. M *ro maṛitâbhaṇitaṁ ba* B *bhâṇitaṁ ba *shati sa* M *shanti.
11. M so muniḥ | maunam arha* B *rhati | sa* M *muniḥ mau* BM *gâti bhagavâṁ (M *vân) ‖ . — 12. M iti çrîmahâvastuavadâne nâ* BM *praçnâ sa*. — 13. M athânantaraṁ bhagavân sa* B *vâṁ saṁmya * harati | ṛi* M *ṛishipattane mṛi* B *çreshṭhî* M *çreshṭhiḥ âḍyo mahâdhano* BM *dhânyo koçakoshṭâgâro* M *ttopakaraṇasya* B *çvâjagaḍako* M *paurusheyâ | B *sheyâ | .
17. BM *çreshṭisya* M *triyaṁtarâ * jâtâḥ. — 18ᵃ. B *nnâ ya*. — 18ᵇ. M *saṁvṛiddho bha* B *saṁvṛiddho bhavati | tato naṁ pravraje* M *to taṁ pravrajehi ca vallikâ te bhashyanti B *ca vallikâ te bhavanti dhu*.

मां प्रव्राजेहि न वृत्तिका मे भेष्यति । धात्री च दिन्ना या तां दारिकां संवर्धेति यं च किंचिद् व्ययकर्मं तं श्रेष्ठिना नियच्छितं ॥ सा दानि यथा उत्पलं वा पद्मं वा पुण्डरीकं वा तथा संवर्धयिति यत्र काले विज्ञप्राप्ता ततो ताये परिव्राजिकाये प्रव्राजिता शिक्षापिता सर्वाणि परिव्राजकशास्त्राणि प्रबोधिता ॥

5 सा दानि अन्यमन्याहि परिव्राजिकाहि सार्धं समुल्लापं करोति न चास्या कोचित् शक्नोति उत्तरं संधितुं । सा एव अयमाख्यायति वादिप्रवादी सर्वशास्त्रविशारदा ॥ अपरो च ब्राह्मणो वेदपारगो सर्वशास्त्रविशारदो वैयाकरणो मतिंगतो वादिप्रवादी दक्षिणापथातो मथुरां आगतो ताम्रपात्रेण पार्श्वं वेठयित्वा महन्तीं उल्कां प्रज्वालेत्वा मथुरां प्रविशति । मध्येन अन्तरापणवीथीये

10 चेतं प्रदिशामि । अस्ति स सर्वाकुशलो यो मयेहि सार्धं कथयेय ॥ सो दानि माथुरकेहि वुच्चति ॥ निर्वापेहि एतामुल्कामिति इहास्माकं प्रव्राजिका अस्तीति बाला दहरा सा त्वया सा[387b]र्धं सप्तमं दिवसं कथयिष्यति यदि शक्नोसि ताये सार्धं कथयितुं ततः वादी ॥ सो दानि आह ॥ एवमस्तु अहं ताये परिव्राजिकाये सार्धं सप्तमं दिवसं कथयिष्यामि । तद्भवन्तेहि सर्वेहि भवितव्यं ॥

15 तेहि माथुरकेहि नैगमजानपदेहि सा परिव्राजिका शब्दापिता वुच्चति ॥ दक्षिणापथातो ब्राह्मणो आगतो वादी वेदपारगो व्याकरणो वादाभिप्रायो शक्ष्यसि तेन ब्राह्मणेन सार्धं सप्तमं दिवसं कथयितुं ॥ सा दानि आह ॥ बाढं शक्ष्यामि तेन वा अन्येन वा सार्धं कथयितुं । अहमपि वादाभिप्राया ॥ नैगमेहि परिव्राजिकाय श्रुत्वा मथुरायां चत्वरशृंगाटकवीथीमुखचचरामुखेषु घण्टा घोषापि-

1. BM dhotri° M °nnā vā tāṃ dārikā saṃ ° ti paṃ ca kiṃ ° eman taṃ çreshṭino nisyaṃvitaṃ ‖ B °çreshṭina nibmaṃcitaṃ | . — 2. M °tparuṃ vā padu° B °dumam vā pu ° ptā | tato° M °ptāni iti tato tāye velāye parivrājakāye pravrājito çishiṃ so° B °jito çishiṃ sakhi° M °jakāni çāstrā° B °strāṇi prabādhitā | . — 5. BM so dāni anyama(M °m aṃ)nyehi parivrājakāhi sā° B °roti na vāsya ko° M °roti na vāsya kocicchaknoti | u° B °raṃ | saṃ° M °raṃ sadhi° BM °tuṃ sā°.

6. BM °pravādi sarva° B °çāladā | . — 7. M °dipravādi da ° ṇa pārçvo veṭayi° BM °hantaṃ ulkā prajvā ° M °rāṃ praveçati | B °çati ma°. — 9. M °vīthiṃ cemaṃ praviçāmi | B °thīye tamaṃ praviçāsi | . — 10¹. B asti sarvakarṇaka çirā yo a° M asti sarvakoçilāryā ātmehi sā ° thamayeyaṃ B °yeyaṃ ‖ . — 10². BM °ti ni°.

11. B nirvāyehi° M °tvayā sārdha sapta ° saṃ kathayishyāmi yadi çaknoti ‖ tā ° taṃ tato vādi ‖ . — 13². M °vrājakā ° çishyami | . — 14. BM °vyaṃ te°. — 15¹. B °dehi | sā M °vrājakā°. — 15². B °kshiṇapathā° M °to vādipravādi va° M °sārdha sapta°.

17¹. M °āhatuḥ ‖ . — 17². M çakyāma te ° sārdha ka°. — 18¹. M °dāhiprā° BM °yā nai°. — 18². BM °vrājakāya(M °yo) çru° M °çriṃgāṭakavīthīmukhaṃçra° B °çriṃghāṭakavīthīṃ mukha° B °shāyitā | .

ता । सप्तमं दिवसं अमुकाये परिव्राजिकाये दक्षिणापथिकेन ब्राह्मणेन वादिना सार्धं कथासंलापं भविष्यति ॥ यो श्रोतुकामो सो संनिपततु ॥ तत्र रथेन समन्तेन मंचा बद्धा । महाजनकायो जनपदातो श्रुत्वा मथुरां आगच्छति ॥

तस्य ब्राह्मणस्य एतदभूषि । कीदृशी सा परिव्राजिका या मया सार्धं कथयिष्यति । यं नूनमहं तां परिव्राजिकां पश्येयं ॥ सो दानि कौतूहलेन पृच्छपरिपृच्छिकाये तत्तं परिव्राजिकानां आवसथं गतो गत्वा पृच्छति ॥ कतमा सा परिव्राजिका या सा तेन दक्षिणापथिकेन ब्राह्मणेन सार्धं महतीये परिषाये मध्ये कथयिष्यति ॥ तेन ये पृच्छिता तेहि सा परिव्राजिका उपदर्शिता स्वके परिवेणे विसृष्टेन स्वरेणाभिसंस्कारेण स्वाध्यायं करोन्ती ॥ सो ब्राह्मणो तां परिव्राजिकामुपसंक्रम्य पृच्छति ॥ भवति त्वं मया सार्धं परिषामध्ये कथयसि ॥ सा दानि आह ॥ 10 बाढं कः संदेहः अहं त्वया सार्धं परिषामध्ये कथयिष्यामि अन्येन वा कथावादिना ॥ सो दानि ब्राह्मणो तरुणो अभिरूपो सापि तरुणा परिव्राजिका अभिरूपा तेषां परस्परस्य मूले सह दर्शनेनातो प्रेमं निपतितं ॥ सो दानि ब्राह्मणो तां परिव्राजिकामाह ॥ भवति अहं त्वया अर्थिको ॥ सा परिव्राजिका आह ॥ अहं त्वया अर्थिका ॥ ब्राह्मणो आह ॥ भवति यथैवं तथा करोम यथाकार्यं 15 परस्परस्य समागमं च भवे परो च न जानेय । वयं तत्र [388ᵃ] परिषामध्ये अनिसमयं कृत्वा सज्ञापियाम । यो अस्माकं निगृह्येय तेन तस्य शिष्यत्वं उपगन्तव्यं । नाचाश्चर्यं एतं यं पुरुषेहि स्त्री निगृहीता । अथ पुनर्भवती मम निगृह्णेय ततः अहं सर्वलोकस्य कुत्सितो च परिभूतो च भवेयं द्व्यंगुलप्रज्ञाये स्त्रीमात्राये त्वं निगृहीतो ति । भवति तथा करोहि यथाहं भवति निगृह्णेयं ततो त्वं मम शिष्या 20

1. BM °vrājakāye° B °ṇāpathena brā° M °ditana sārddha ka°. — 2¹. M °patatuṃ | . — 2². M °ntena pañcā° B °cā buddhā ma°. — 5¹. M °ṇasyaitad a° B °shi kī°. — 5². M °vrājakā ° thayati | . — 5³. B yaṃ dūnam aha tāṃ° M yaṃ dūnaññm aha tāṃ° BM °vrājakāṃ°. — 5⁴. M °ni kotū° B °hareṇa pṛcchaparipṛcchakā° M °cchikāye taṃ parivrājakānāṃ āvasatha gato° B °nāṃ avasa°.

6. B °mā so parivrājako yā ° M °vrājakā sā te ° ṇāpathake ° sārddha maha°. — 8. M °ṣitā parimantena vi° B °svake parimante vi° BM °yaṃ karoti || . — 9. M °hmaṇoṃ tāṃ ° vrājakāṃ° BM °ti bha°. — 10¹. BM °rishama° M °thayishyati || .

11. BM °rishamadhye° M °mi | anayavyayena ca° B °mi | anyena vā çuddhā°. — 12. M °ṇo so pi taruṇo parivrājako abhirūpā° B °sāpi taruṇo parivrāji abhirūpā°. — 13. BM °vrājakā(M °ka)m ā°. — 15¹. B so pi° BM °vrājakā° M °āsi. — 15² B °karoma | yathā° M °karoma | yathālokaṃ ° maṃ ca jāneyaṃ B °ro ca jāneya va°.

16. M °bhisamayaṃ kṛ ° llayishyati | B °llayishyāma | . — 17. M °hyeyena tasya°. — 18¹. M °ryyaṃ evaṃ yaṃ ° strīhi nigṛihīto | . — 18². M atha khalu pu ° vati mama ni° B °vati mama ni° M °tato sarva ° taïdo ca pa ° yaṃ vyaṅgula ° hīteti | B °hīto ti. — 20. B bhavati | tathā ka ° çishyo bhavishyati | M °çishyo bhavati.

भविष्यसि । तदेवमस्माकं परस्परसमागमं भविष्यति । न च मे कोचि जानि-
ष्यति ॥ सा दानि परिव्राजिका आह ॥ एवं भवतु ॥ सो दानि ब्राह्मणो एवं
ताये परिव्राजिकाये सार्धं संमन्त्रेत्वा निर्धावितो ॥

ततो सप्तमे च दिवसे तत्र चतुरङ्गे बहूनि प्राणिसहस्राणि समागतानि राजा
5 माथुरो समागतो कुमारामात्या समागता श्रेष्ठिप्रमुखं नैगमं समागतं सार्थवाहप्र-
मुखो वाणिजग्रामो समागतो पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणपरिषा समागता अष्टादश
श्रेणीयो समागतायो श्रमणब्राह्मणतीर्थिकगणिका समागतानि ॥ सो पि ब्राह्मणो
समागतो सापि परिव्राजिका अनेकाहि परिव्राजिकाहि सार्धं समागता । समा-
गत्वा परिषामध्ये स्वकस्वकेषु आसनेषु निषण्णानि ॥ ब्राह्मणो उत्थित्वा सराजिकां
10 परिषां विज्ञपेति ॥ भवन्तो अस्माभिर्वटुकचापल्यं कृतं यदस्माभिः स्त्रीभिः सार्धं
संलापमभ्युपागतं । अनाश्चर्यं च भवेय यदहमेतां परिव्राजिकां निगृह्णेयं वदेन्सुः
किमाश्चर्यं यं पुरुषेण स्त्री निगृहीता ति । अथ खलु यं एषा परिव्राजिका मम
निगृह्णेया ततो हं सर्वलोकस्य कुत्सितो च परिभूतो च भवेयं व्यंगुणप्रज्ञाये स्त्रीमा-
त्राये त्वं निगृहीतो त्ति । ततः मम एषा सराजिका परिषा विज्ञप्ता । यदि
15 एषा परिव्राजिका परिषामध्ये मम शक्येय निगृहीतुं ततो मया एतस्या परिव्राजि-
काये शिष्येण भवितव्यं अथाहं एतां परिव्राजिकां परिषामध्ये निगृह्णेयं ततो एताये
मम शिष्यत्वमुपगन्तव्यं ॥ सा दानि परिव्राजिका ताये परिषाये पृच्छीयति ।

1[1]. BM °sparaṃ sa°. — 1[2]. B °ca maṃ ko° M °ca maṃ kvacij jāni°. — 2[1]. B so dā° vrājakām āha ‖ M °vrājakā°. — 2[2]. M etaṃ bhavataṃ | . — 2[3]. M °hmaṇaivaṃ° BM °vrājakā ° rddhaṃ samantre° B °to sa ca tato°. — 4. M sa ca tato° B °ptame ca divaso ta° BM °bahuni prā ° kumārāmātyā(M °tya) āgatā çreshṭipramukha nigamaṃ (B °mukhāni naigama samāgataṃ) sārtha(M °rthaṃ)vāhapramukhā(M °khaṃ) vāṇija° M °grāmaṃ samāgato pu ° shā samāgatāḥ ashṭā ° çreṇiyo samāgatayo çravaṇabrā° B °çramaṇabrāhmaṇo tīrthikagaṇī sa°.

7. M so brā° BM °to so pi parivrājakā anekāhā(M °nekehi) parivrājikā(M °jake)hi sā° M °gato B °gatā sa°. — 8. B °trā | pa° BM °rishamadhye° M °kasvakehi ā ° shaṇṇāni B °ṇṇāni brā°. — 9. M °rishā vi° B °peti bha°. — 10. B °r vaṭkaca° M °cāpalpaṃ kṛ ° strībhi sārddha saṃ°.

11. B °bhaveyaṃ ya° BM °vrājakāṃ° M °nigṛhṇeyaṃ vadetsuḥ | ki° B °gṛihneyaṃ vadetsuḥ ki° M °shena strī nigṛihītaṃ ti ‖ . — 12. B °esho pa° BM °vrājakā ° gṛihneyā° M °tato yaṃ sa ° veyaṃ vyaṃgu ° hīto ti | B °hīto nti | . — 14[1]. M tato ma° BM °esha sa° M °jñapto B °jñaptā ya°. — 14[2]. BM yadā esha(M °eva) parivrāji(M °ja)kā parishā-parishamadhye ° gṛihītuṃ tato(M °tuṃ | tataḥ) mayā | eta(M °yā eka)sya parivrāji-(M °ja)kāye ° tavyaṃ ‖ athāhaṃ etaṃ parivrāji(M °ja)kāṃ parishamadhye nigṛihneyaṃ | (M °hnīyaṃ) tato° M °çishyaṃ upa°.

17. B so dāni mama pari° M °parivrājakā°.

एष ब्राह्मण एवं जल्पति कथं तव उत्पद्यति ॥ सा दानि आह ॥ एवं भवतुति ॥

ब्राह्मणेन एवं समयं कृत्वा प[388b]रिव्राजिकाये दण्डकं प्रज्ञप्तं परिव्राजि-
कापि तं ब्राह्मणं समज्ञाप्रत्यनुभाषार्थं उत्तरं प्रत्युद्धरेति । एवमेतेहि वाक्यप्रति-
वाक्येहि तं दिवसं यापितं नैव एको एकस्य शक्नोति निगृहीतुं नैव अपरो अपरस्य ॥
एवं यथा एकं दिवसं तथा सप्तरात्रं गच्छति । न च एको एकस्य शक्नोति निगृ- 5
ह्णितुं नापि अपरो अपरस्य ॥ ते मनुष्या ततो परिषातो विकाले विकाले गृहं
गता सन्तो स्त्रीभिः पृच्छीयन्ति कुतो यूयं अद्य सप्तरात्रं उपादाय विकाले विकाले
आगच्छथ ॥ ते आहन्सुः ॥ न जानथ अस्माधीय वयं विकाले आगच्छाम । द-
क्षिणापथातो ब्राह्मणो आगतो षडङ्गवेदपारगो सर्वशास्त्रेषु गतिमतो वैयाकरणो
अद्य सप्तमं दिवसं ताये परिव्राजिकाये सार्धं संलपति न च शक्नोति निगृह्णितुं ॥ 10
ता दानि तेषां स्वामिकानां आहंसुः ॥ एवं पण्डितायो स्त्रीयो को पुरुषो स्त्रियं
अयतो बुद्धीये च मीमांसाये ॥ तेषां मनुष्याणां भवति ॥ यदि केनचिदुपायेन
सो ब्राह्मणो ताये परिव्राजिकाये परिगृह्णीयेय ततो इमा अस्माकं स्त्रियः सर्व-
कालं परिभवेन्सुः तृणसंज्ञां पि ता उत्पादयेन्सुः ॥ एवमं नगरं सर्वं योभूयेन तस्य
परिव्राजकस्य योभूयेन तस्या परिव्राजिकाये अनुकूलयं संवृत्तं ॥ अपरं दिवसं 15
परिषाये समागताये ब्राह्मणेन परिव्राजिकाये उत्तरं दिन्नं ताये च इच्छन्तिये तमु-
त्तरं न प्रत्यनुभाष्टं ततः अनेन हक्कारा क्षिप्ता ब्राह्मणस्य जयो परिव्राजिका निगृ-
हीता ॥ तेन दानि ब्राह्मणेन सा परिव्राजिका त्रिदण्डं आरूपयित्वा छत्रोपानहं
च गृह्णापेत्वा ततो परिषामध्यातो शिष्यधर्मेण निष्कासिता ॥ ब्राह्मणो पि परि-

1[1]. M °udyadyati ‖ . — 1[2]. BM °tâti brâ°. — 2. M °kâ parivrâjakâye daṇḍa ° ktaṁ | parivrâjakâ pi ° B °majya pra° M °majya pratyâlabdhâraṁ° BM °ttara pratyuddharehi | -- 3. M evaṁ tehi ° pitaṁ eko ° knoti nigṛihîtuṁ naivaṁ aparo parasya B °grahetuṁ | nai ° sya a°. — 5[1]. M °eka di°. — 5[2]. B °gṛihnituṁ ‖ nâ° M °gṛihituṁ | nâ° BM °sya te°.
6. M °shyâ te parishâto vikâle avikâle gṛihaṁ gatâ° B °gatâ santâ strî° BM °yûyaṁ asya sa° M °ya vikâle avikâle â°. — 8[1]. M °syârthâ va ° gacchâmaḥ. — 8[2]. M °tâye çreshṭidhitâye pari° BM °rddhaṁ saṁlapati(M °ti |) na ca° M °nigṛihnituṁ | B °knoti gṛihnituṁ | .
11[1]. M so dâ° B te dâ° M °mikân âhansuḥ | . — 11[2]. B °ṇḍitâye strî° M °ṇḍitâye strîye ko ° sho striye a ° buddhiye vâ mî° B °ddhiye câ mî° BM °sâye te°. — 12[2]. M °pâyena brâ ° gṛihṇîyetaṁ | tato° B °gṛihṇîyeyaṁ tato° BM °imâṁ asmâ° M °rvakâle pa° B °vetsuḥ | tṛiṇa° BM °saṁjñâpita u° B °yetsuḥ | . — 14. BM °raṁ sarva yobhûyena tasya parivrâjakâ bhûye(B °vrâjikâ ye bhâyaḥ) na tasya parivrâjakâye akâra(M °kâlaṁ jâ° saṁvṛittâ(M °vṛitto) | . — 15. M °ṣaṇa parivrâjakâye uttaraṁ di ° cchanti etaṁ uraṁ na pra° B °pratyuddhâ° M °bhâshyaṁ | tato jaṁ° BM °na ukkâ° M °vrâjakâ nigṛihîto | .
18. M °daṇḍaṁ ârupayi° BM °cchatropâ° B °gṛihnâpe° M °gṛihnâyetvâ ta° BM °rishamadhyâ°. — 19. M °vrâjakâye âvasatha gacchati°

व्राजिकायै आवसथं गच्छति परोपरं च यथाभिप्रायं समागच्छन्ति ॥ अभीक्ष्णसं-
निपातेन सा परिव्राजिका आपन्नसत्वसंपन्ना संवृत्ता ॥

ते दानि मथुरायां निर्गम्य दक्षिणापथे जनपदचारिकां चरमाणा नवानां वा
दशानां वा मासानामत्ययेन चेतवत्ताकामनुप्राप्ता तहिं चेतवत्ताकायां रात्रिं
5 आवासिता ॥ तत्र सभायां सा परिव्राजिका प्रजाता । दारको जातो प्रासा-
दिको दर्शनीयो परमाये शुभवर्णपुष्कलतया स[389*]मन्वागतो ॥ तेहि तस्य
माणवकस्य सभाये जातो ति सभिको त्ति नाम कृतं ॥ तेहि दानि मातापितृहि
सो माणवको संवर्धियति ॥ यत्र काले सो माणवको विज्ञप्राप्तो संवृत्तो ततो पि
लिपिं शिक्षापितो गणनां धारणां निक्षेपणं सर्वाणि च परिव्राजकशास्त्राणि अधी-
10 यापितो वादिप्रवादी ॥ सो दानि समुद्रकुक्षिं प्रविष्टो अबुद्धे बुद्धं मार्गति । सो
दानि षोडश महाजनपदानि चरन्तो वाराणसीं आगतो ऋषिपतनं मृगदावं
भगवन्तमुपसंक्रान्तो ॥

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवता सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा
सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषण्णो । सभिको परिव्राजको भग-
15 वन्तं प्रश्नं पृच्छे ॥

कांक्षाविचिकित्सो आगतो स्मि
प्रश्नं पृच्छितुं अभिकांक्षमाणो ।
तस्य सभिकस्य प्रश्नमेवं पृष्टं
भगवं अनुपूर्वमनुलोममनुसन्धिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

20 भगवानाह ॥

1. BM *satvā saṃ* M *vṛitto | . — 3. M *rāyāṃ ni* B *mya dakshiṇāpathaṃ ja* M *pathaṃ ja* caramāṇāṃ navānāṃ vā da* BM *tavaddikam a(M *kaṃ a)nu* M *prāpto ta* sito | B *sitā ta*. — 5¹. BM *yāṃ so pa* BM *vrājā(M *ja)kā prājātā dā*. — 5². M *jātaḥ prā* nāye paushkalatāye çubhavarṇṇatāye samanvā* BM *gato te*.

6. M *bhāryāye jāto ti sābhi* BM *konti nā*. — 7. B tehi dāni dāni mā* M *dāvi mā* saṃvarddhāyati | B *saṃvarddhayati | . — 8. B *kālaṃ so* M *kālaṃ sa māṇavako vijñāprā* BM *nāṃ vāraṇaṃ ni* M *kshepaṇaṃ sa* B *to vādipra*. — 10¹. M *ddhe buddha mā*. — 10². B *janapadāni ukaṇṭhato vā* M *shipattanaṃ mṛi*.

13. M *bhagavato sārddha saṃmodanī* dayitvā sāropaṇīyāṃ kathaṃ vya* B *nīyāṃ kathāṃ saṃmodayitvā sāropaṇīyāṃ sāropayitvā e* BM *sharṇṇo sa*. — 14. B *vrājiko* BM *cche kāṃ*.

16. B kāṃkācit kiṃcit sā ā* M kāṃkshāvicikitsā* BM *smi iti(M *ti |) sabhiko praçnaṃ pṛicchatum abhi* M *māno B *ṇo ta*. — 18. BM *praçnaṃ me pṛishṭā || bhagavām anu(M *vān a)pūrvem anulomam a(M *maṃ a)nusandhim a(B *saṃdhi a)nudha*.

दूरा सभिका तुवमागतो सि
प्रश्नं प्रष्टुमिहाभिकांक्षमाणो ।
प्रश्नान्तकरो भवामि ते हं
अनुपूर्वमनुलोममनुसंधिमनुधर्मं व्याकरिष्यामि ॥

एवमुक्ते सभियो परिव्राजको भगवन्तं गाथाये प्रश्नमाषि ॥ 5

किंप्राप्तमाहु भिक्षुं
सुव्रतं किं सु कथं च दान्तमाहु ।
बुद्धो ति कथं प्रवुच्चति
पृष्टो मे भगवं अनुपूर्वमनुलोमं अनुसंधिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ 10

पथेन कृतेन आत्मना
अभिनिर्वाणगतो वितीर्णकांक्षी ।
विभवं च भवं च ज्ञात्व लोके
उषितवां क्षीणपुनर्भवो स भिक्षुः ॥
सर्वत्रउपेक्षो स्मृतिमां 15
न च सो हिंसति कंचि लोके ।
तीर्णो श्रमणो अनाविलो
उत्सन्नो यो न करोति आस्रवं ॥
यस्येन्द्रियाणि भावितानि

1. B *sabhikaḥ tvam āga* M *sabhikas tvam āga* BM *si praçnaṁ(M *çnāṁ) prashṭuṁ ihā kāṁ * ṇo pra*. — 3. BM praçnā(M *çnāṁ)ntakaro bhavāmi(M *vāpi) te aham anupūrvam a(M *rvaṁ a)nulo* M *anudharma vyā*. — 5. M *bhiko pa* B *shi kiṁ*.
6. BM *prāptaṁ mahābhikshuṇā iti sabhiko suvrato praçnaṁ | te sabhi(M *sati)ka prishṭo(M *shṭho) kiṁ su kathaṁ vadanti(M *nte)m āhuṁ bu*. — 8. B buddho ti su kathaṁ vuccati ‖ prishṭam ma* M buddho ti su kathaṁ pravuccati | priccha me bhagavan prishṭo anupūrvaṁ anulo* B *vaṁ prishṭo anupūrva anulo* M *nusandhi anu * rohi | . — 10. M evañum u.* gavān sabhiko pa * tad avocat | .
11. B yaṁ yena kṛi* M jayena kṛi* BM *tmano sabhiye bi(M *ye bhi) bhagavāṁ(B *vaṁ) abhinirvāṇaṁ gato vistirṇṇa(M *rṇṇe)kāṁkshā(M *kshā) vi*. — 12. BM *jñātvā loke mahitaṁ vā kshi* M *vo si kshu B *si | bhikshuḥ sa*. — 15. BM *pekshāṁ smṛi * ca se arhanta ciṁki(M *nta kiñci)loke ti*.
17. M *rṇṇa çravaṇo* BM *tsanto yena karoti(B *ti |) āçravaṁ(B *çravaṁ) pa*. — 19. BM paçyendriyāṇi(M *yāni) bhā* M *viddhā ca sarvaloke B *loke ni*.

अध्यात्मं बहिर्धा च लोके ।
निर्विध्य इमं परं च लोकं
कालं रचति भावितो स दान्तो ॥
कल्पानि विकीर्य केवलानि
5 संसारदुःखानि चतूपपातं ।
विगतमलं विरजं अनंगणं
प्राप्तं जातिक्षयन्तमाहु भिक्षुं ॥

अथ खलु [389b] सभिको परिव्राजको भगवतो भाषितमभिनन्दित्वा भगवन्तमेव उत्तरि प्रश्नं पृच्छे ॥

10 किंप्राप्तिनमाहु ब्राह्मणं
श्रमणो किं नु कथं सुस्नातको त्ति ।
विशुद्धो नागो ति कथं प्रवुच्चति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोमं अनुसन्धिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

15 बाहेत्व सर्वपापकानि
विमलो साधुसमाहितो स्थितात्मा ।
संसारमतीत्य केवलं
उषितवां क्षीणपुनर्भवो स ब्रह्मा ॥
समिताविं प्रहाय पुण्यविपाकं
20 विरतो ज्ञात्व इमं परं च लोकं ।

2. B nividya imaṁ pañcaraloke kālaṁ* M *rvidya imaṁ pañcacalokakācaṁ rakala*. — 4. M kalpāṇi vi* B *vivikirya * catuyapādaṁ | M *caryāpādaṁ | .

6. B vigatamalajo anaṁgano prā* M vigataṁ alajaṁ anaṅgaprā* kshayaṁ ta* BM *m āha bhikshuṁ | . — 8. B *ha sa sabhikā pa* M *tvā bhagavam evam utta* çnaṁ paripṛi*. — 10. BM *prāptenam āhu brā(M *na āhur brā)hmaṇo ti sabhiko çrama(M *çrava)ṇa kiṁ suḥ ka * takonti vi*.

12. BM *thaṁ nāgo ti vuccati | pra* M *çnaṁ bha* BM *gavāṁ pṛi*. — 14. M *gavān sabhi * jakaṁ eta*. — 15. BM vāhi(M *hiṁ)tvaṁ sarvapāpāni sabhikonti bhagavāṁ vi* B *dhunohito | sthi* M *hitaḥ | sthitāmmā B *tmā saṁ*.

17. M saṁmāram ayatya * shitamaya kshiṇapunarbhava sa hmā B *shita te yaṁ kshiṇaṁ punarbhava | sa brahmā sa*. — 19. M sapitāvi prabhāye pu* B *prabhāve puṇyāvi* BM *pākaṁ virato jñātvā i * lokaṁ jñā*.

जातीमरणं उपातिवृत्तो
श्रमणो तादि प्रवुच्चति तथत्वा ॥
विस्तापिय सर्वपापकानि
अध्यात्मं बहिर्धा च सर्वलोके ।
देवमनुष्येहि कल्पितानि 5
कल्पं नेति पुनर् जातको मे ॥
अगु न करोति किंचि लोके
सर्वयोगेहि विसृज्य बन्धनानि ।
सर्वत्र अनिश्रितो विमुक्तो
नागो तादि प्रवुच्चति तथत्वा । 10

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवन्तमेतदुवाच ॥

किमाहिन्नमाहु वेदको ति
अनुविदितं किन्ति कथन्ति वीर्यवा ति ।
आजानेयो कहिन्ति नाम भोति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोममनुसंधिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥ 15

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

वेदानि विचार्य केवलानि
श्रमणानां . . . . . . ।
सो सर्ववेदनासु वीतरागो
सर्ववेदनामतीत्य वेदको ति ॥ 20

1. BM jñâtimaraṇam̃ ‖ upâdâbhivṛitta çrama(M °çrava)no bhâvayi pra°. — 3. BM kim̃ snâ° M °pâpâni a° B °ni | a° BM °loke de°. — 5. BM °ni kalpa ne° M °punaḥ snâ° BM °ko me aṅge°.

7. BM aṅgama ka° cilloke° dhanâni sa°. — 9. BM °aniçrito(B °to |) vimukto bhâga tâye pra°.

12. BM °ptinâma vedako ti sabhiko anuvidenti ki° M °katham̃ iti iyam̃ vâdi B °tham tîrṇavâdi A°. — 14. BM °yo kâhinti(B °hiti) kâma° B °bhoti ‖ pra° gavam̃ pri° M °gavân prishṭo° B °pûrvam anu° M °anusandhim a° B °nudharma vyâ°.

16. M evam̃m u° gavân sabhi° B °jakam̃m e° M °cheti ‖ . — 17. BM °lâni sa-bhiyatti(M °bhiyati) bhagavâm̃ çrama(M °vân çrava)ṇânâm̃ | . — 19. B so sarva-vam̃ vedanâ° M so sarve ve° BM °su [illegible]° nâm adhitya° M °vedako B° ko ca abhâ°.

अभावित्व प्रपंचनामरूपं
अध्यात्मं वहिर्धा च रागमूलं ।
यो समानो रागमूले बंधनप्रमुक्तो
अनुविदितो तादि प्रवुच्चति तथत्वा ॥
5 यः प्रहीणबन्धनो प्रहाणवां
सर्वदुःखक्षयं जनेत्वा ।
नार्यान् सर्वत्र न रज्यति
विरजो वीर्यवान्प्रवुच्चति तथत्वा ॥
यस्य बन्धनानि संवृत्तानि
10 अध्यात्मं वहिर्धा च सर्वलोके ।
सर्वरागबन्धनप्रमुक्तो
आजानेयो ति तमाहु भूरिप्रज्ञा ॥

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवन्तं प्रश्नं पृच्छति ॥

क्षेत्रज्ञो खलु पुनर्नाम भवति
15 इति सभिको प्रश्नं पृच्छेत् मुनिं ।
तत्ते मुनी नाम कथं प्रवुच्चति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोमं अनुसंधिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवान् सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥

क्षेत्राणि सं[390*]यम केवलानि
20 दिव्यं मानुषं यं च ब्राह्मं क्षेत्रं ।

1. B abhavitva ca nâmarû* M âbhavitva yantamarû * tmaṁ ca vahirddhâ* B *rddhâra rogalbhâ* BM *taṁ yo*. — 3. B *no râgmûre baṁdhanaprayukto anunihito taye pravu* M *no râgmu evaṁ bandhana * nuhftitâtaye pra* BM *ti ‖ tathatvâ ya*. — 5. BM ya prahînaba * hâṇaṁ ca sarva * yaṁ jñâne nâ*.

7. BM nârye(M *ryye)ṇa sarva* B *kshati ciraje vi * ti | tathâ tra* M *ti | tathâ 'tra*. — 9. BM *bandhâ(B *ndhâni) saṁvṛtitâni * ke sa*.

11. BM *rvarâ(M *ro)galobhadoshamoha(M *lo)mânamrakshaha * neya(M *neya) tam âhur bhû(M *hu | bhû)riprajño ‖. — 13. M *jaka bha*. — 14. B kshetrejño *bhavati | i* BM *bhiko bhagavantaṁ pra* B *çnaṁ prasche* M *pṛcchetsuḥ mu*.

16. M *muni nâma kathaṁ pravu* BM *gavaṁ pṛ* M *lomam anu*. — 19. M kshetrâṇi saṁyama kahalâni ‖ ‖ sabhiko âha ‖ bhagavân divyaṁ* B kshetrâṇi saṁ[f° 390*]-yyama kaṁbalâni ‖ ‖ sabhiko âha ‖ bhagavâṁ di * shaṁ paṁ ca brâ* M *brâhmaṇaṁ kshe* BM *traṁ ca sa*.

स सर्वमूलक्षेत्रबन्धनात्प्रमुक्तो
क्षेत्रज्ञो तायि प्रवुच्चति तथत्वा ॥
कोशानि विचार्य केवलानि
दिव्यं मानुषं यं च ब्रह्मकोशं ।
स सर्वकोशबन्धनात्प्रमुक्तो 5
कुशलो तायि प्रवुच्चति तथात्वा ॥
विचार्य उभयानि प्रहीणानि
अध्यात्म बहिर्धा च शुक्लमूलं ।
कृष्णमूलमुपातिवृत्तो
पण्डितो तायि प्रवुच्चति तथात्वा ॥ 10
सतां च असतां च ज्ञात्व धर्मं
अध्यात्म बहिर्धा च मुक्तचित्तो ।
देवमनुष्येहि पूजियो सो
संगमजालमतीत्य सो मुनि ॥

अथ खलु सभिको परिव्राजको भगवन्तमेतदुवाच ॥ 15

श्रोत्रियो . . . .
. . . . ।
. . . . . . किं नु नाम भोति
प्रश्नं मे भगवं पृष्टो अनुपूर्वमनुलोममनुसन्धिमनुधर्मं व्याकरोहि ॥

एवमुक्ते भगवां सभिकं परिव्राजकमेतदुवाच ॥ 20

श्रुत्वा सर्वधर्ममभिज्ञाय
सावद्यमनवद्यं च सदेवके लोके ।

1. BM °ndhanāt pramu° M °kto kshatrajña tāye pra° B °tāye pra° BM °ti | tathātmā (M °amām) kle°. — 3. BM kleçāni vi° hmakshetram. — 5. BM pramukto ko(M °ko)çabandhanāt || (M °nā) pramukto kuçala tāye ca pravu(M °ca punar u)ccati(M °ti |) tathātmā(M °amām) tāni°.

7. BM tāni ubha° M °pāni ātmavahirdhyāni çu° B °lam u°. — 9. M upāvṛito pa° B °mālam upānirṛi° BM °ṇḍitāye(B °ye pra)vuccati | tathātmā saa°.

11. B asantā ca jñātvā dha° M asanto ca jñātvā dha° BM °cittā de°. — 13. BM °pūjaye so° M °saṃmaṃjala° BM °so mati || . — 15. M °bhiko bhikshu pa° tad avocat | .

16. M çrotiyeshu ca nāma āsti kiṃ nu° B çrotriyo khattumā sumākāti ca kiṃ nu° BM °bhoti ca pra° B °gavām pṛi° M °gavān pṛishṭo ° dharma vyā°. — 20. M evam u° gavān sabhi°.

21. M çrutvā hi sa° BM °jñāya sabhikonti bhagavantaṃ sā ° loke s°.

असमो अपरिग्रहो विशुद्धो
अनिश्रो तायि तमाहु श्रोत्रियन्ति ॥
हित्वा आलयानि आस्रवाणि
बन्धनानि अतिवृत्तो नेति ।
गर्भशय्यं अरतो सर्वपापकेहि
आर्यो तायि प्रवुच्चति तथत्वा ॥
यो मे चरणेहि प्राप्तप्राप्तो
सम्यग्ज्ञात्व उपेत्य सर्वधर्मां ।
विद्याचरणेन सो उपेतो
चरणवा तायि प्रवुच्चति तथात्वा ॥
दुःखविपाकं यदस्ति किंचिद् धर्मं
ऊर्ध्वं अधो तिर्यकसदेवकस्मिं ।
परिवर्जयित्वा परिज्ञाचारी
मायं मानं च अथो पि क्रोधलोभं ।
पर्यन्तमकासि नामरूपं
तं परिव्राजकमाहु प्राप्तप्राप्तं ॥

अथ खलु सभिको भगवतो सुभाषितमभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा भगवन्तमि-माहि सारूप्याहि गाथाभिरभिस्तवे ॥

यानि च त्रीणि यानि च षष्टि
श्रमणप्रवादनिश्रितानि भूरिप्रज्ञ ।
संज्ञाक्षरसंज्ञानिश्रितानि

1. B amamo° M agamo° B °ddho anighā tāyi tenāhu çotriyanti hi° M °yi mo tenāhu çotriyaṁ ti. — 3. M hitvā ālepati | ā° B hitvā ālepati ā° M °āsanāni bandhanāni anivartiāhu neti B °ndhanāti anivartīshu neti ga°. — 5. BM garbhaçeyya ara(M °çaryya are)-mo sarva ° hi ariyo tāpi pra° B °ti | tatheshāṁ asaṁ yo° M °ti tatheshāṁ asaṁtā.
7. M yo me varaṇe ° pto saṁnya ° dharmā B °rmāṁ vi°. — 9. M °dyācaraṇa so° BM °to ca(B °to vajraṇe vā tāpi pravuccati | ta° B °thā tamā du° M °thātmā.
11. BM °dharma(B °rma ūrddhaṁ) || atha virya(M °ryya) sade ° smiṁ pa°. — 13. B °varjiyitvā° BM °i(B °ri |)māryamānaṁ ca atho pi° B °krotalābha paryo° M °lo-bha parya°. — 15. B °kāçi nāma kūpetaṁ || pa° M °nāma kūpetaṁ pa ° m āhuḥ prāpta-prāptā || B °hu || prāptaprāptā || .
17. M °gāthām abhi° B °stave yā°. — 19. M yāni ca triṇi yāni ca shashṭhi çravaṇa-pra° BM °jña saṁ°.
21. M °kshayaṁ saṁjñā° B °ksharaṁ saṁjñā ° virya | arāsanamāgā anta° M °viryya aràçasamāgā a°.

ओसरणानि वीर ओसरेहि मामं ॥
अन्तको सि दुःखस्य पारगो सि धर्माणां
सम्यक्संबुद्धो सि अनास्रवो सि ।
द्युतिमां धृतिमां प्रभूतप्रज्ञो
दुःखस्यान्तकरो सु वीतरागो ॥ 5
मुनि मौनेयपदेषु प्राप्तिप्राप्तो अकंपियो ।
अतुल्य आदित्यबन्धु विमुक्तिदो शुभव्रतो ॥
तस्य ते नागनागस्य महावीरस्य भाषतो ।
सर्वदेवतानुमोदन्ति उभी नारदपर्वता ॥
अहं कांक्षितमन्वे[390b]षि तं मे आकार्षि चक्षुमां । 10
उपयासा च ते सर्वे विध्वस्ता विनलीकृता ॥
अद्धा मुनि सि संबुद्धो नास्ति नीवरणानि च ।
एवं पुण्ये च पापे च उभयत्र न लिप्यसे ॥
प्रीतिभूतो दमप्राप्तो द्युतिमां सत्यविक्रमां ।
पादां वीर प्रसारेहि सभिको वन्दि शास्तुनो ॥ 15

सो दानि भगवता ब्रह्मचर्यभावे विनीतो एहिभिक्षुकाये च प्रव्राजितो उपसंपादितो । एषा आयुष्मतो सभिकस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

सभिकस्य वस्तु प्रश्ना च आत्मवचया प्रव्रज्या समाप्तं ॥

भगवां वाराणस्यां विहरे वरणाये नदीये पारे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च विस्तरेण निदानं कृत्वा तस्या दानि वरणाये नदीये कूले महान्यग्रोधवृक्षो 20 मूलवन्तो च स्कन्धवन्तो च शाखापत्रपलाशवन्तो च प्रासादिको प्रसादनीयो नीलो

2. B °go si | dha° M °ṇāṁ saṁmya° B °buddhoṁ anāçravo vi° M °si | anāçrava vi°. — 5. BM vimuçyati(M °tiṁ)māṁ dhṛi° prajñā duhkhasyāntaṁkaro(M °ro)ṣu vītarāgo mu°.
6. BM °maunapadeshu akaṁpiyo akhilam atulya°. — 7. B °muktadaṁ çubhavrata | M °kṛdaṁ çubhavratah ta°. — 8. BM °shato sa°. — 9. BM °nti obhau°. — 10. BM °haṁ rakshitam anve° kshusho ||.
11. BM upādāyāsā° M °sarva vidhvastā vilalī° B °stā vilatkṛi°. — 12. B addhā mu° M atha vā mu° buddhaṁ nāntvaraṇā°. — 13. BM sarve(M °rva) puṇye ca pāpāyikā n°. — 14. BM çiti(M °ti)bhūta saprāptā çyuti° M °kramaṁ | . — 15. M °vīra prasādehi°.
16. M °bhāva vinito | e° BM °pravraji ° dito e°. — 17. BM saha ā° M °bhāvaḥ || . — 18. M iti çrīmahāvastuavadāne sabhi°. — 19. M atha bhagavān vārā° BM °tasya dā° M °diye kule° BM °vṛiksha mū° B °traphalāpalā° M °dike prasamadanīyo ° megho saṁkāço B °ghasakāço ta°.

अञ्जनमेघसंकाशो ॥ तत्र न्यग्रोधे यदृच्छया पुत्रकेन उपयाचितं तस्य च उपया-
चनं समृद्धं । तेन तस्य न्यग्रोधस्य महापूजासत्कारं कृतं । तस्य दानि पुत्रस्य
दृष्टानुकृतिमापद्यन्ता अपरापरे च स्त्रियो च तत्र न्यग्रोधे सत्योपयाचनं ति कृत्वा
उपयाचन्ति सर्वाये वाराणसीये तं न्यग्रोधं सत्योपयाचनातो अभिज्ञातो यो च
5 तत्र न्यग्रोधे उपयाचति तं तस्य उपयाचनं समृध्यति ।

शुभाये पूर्वचरितो स्ति कोचिद्
अयं च दैवप्रतिपातमेति ।
यदृच्छया तं पदमुपनेति
एमेव सेन्ति कुदर्शनानि ॥

10 वाराणस्यां च नगरे श्रेष्ठि आढ्यो महाधनो महाभोगो प्रभूतभोगो प्रभूतस्वाप-
तेयो प्रभूतधनधान्यकोशकोष्ठागारो प्रभूतजातरूपरजतवित्तोपकरणो प्रभूतहस्त्य-
श्वाजगवेडको प्रभूतदासीदासकर्मकरपौरुषेयो अपुत्रो । तेन दानि पुत्राय बहूनि
यष्टोपयाचितशतानि यथा मे पुत्रो भवेयाति न च भवति ॥ ताये दानि श्रेष्ठि-
भार्याये श्रुतं वरणाये नदीये कूले न्यग्रोधो सत्योपयाचनं तत्र यो यं याचति तस्य
15 तं उपयाचनं समृध्यति ॥ ताये दानि श्रेष्ठिभार्याये तस्य श्रेष्ठिस्य आरोचितं ।
आर्यपुत्र श्रुतं मे वरणाये नदीये कूले महान्यग्रोधो सत्योपयाचनो तत्र यो यं या-
चति तस्य तं समृध्यति । गच्छाम तत्र [391ᵃ] न्यग्रोधे पुत्रमुपयाचेमः ॥
श्रेष्ठि सपरिवारो महर्द्धिये समृद्धिये तहिं न्यग्रोधं गतो तहिं गत्वा तस्य न्यग्रो-
धस्य महापूजासत्कारं कृत्वा ताये भार्याये सार्धं श्रेष्ठिना तत्र न्यग्रोधं उपयाचितं ।

1. BM °ddhaṁ te°. — 2[1]. M °tasya copayâcanaṁ samṛiddhaṁ | tena tasya nya°. — 3[2]. BM °striyâ ca tatra nyagrodhe satyo(B °tyopa)yâcanaṁ ti kṛi° âye taṁ nyagrodha (B °dha) satyo° M °jñâto abhijñâto yâ ca tatra° B °jñâto yâ ca tatra°.

6. B subhâse pûrvacaritoti kiñcid ayaṁ ca daivaṁ pra° M °ritâeti kiñcid ayaṁ ca devaṁ pra° BM °pâtim a°. — 8. BM °taṁ param u° B °panayati | evam enti° M °pana-matiṁ evam enti°. — 10. B °çreshṭi âḍhyo° M °çreshṭi âdyo mahâdhano mahâbhogo prabhûtasvâ° BM °dhânya(M °nyâ)koçakoshṭâgâ° M °ttopakaraṇaḥ prabhûtaha ° jagaḍa-vedâ pra° B °vedâ pra° M °sheyâ a° BM °tro te°.

12. BM °tarthe ba° M °na ca me bhavati | . — 13. BM °çreshṭibhâ° M °diye ko-lena mahânya ° tyopayâcanâ tatra yâtraṁ yâcayati tasya° B °aya te u° M °mṛiddhyati | . — 15. BM °ni çreshṭibhâ° B °çreshṭisya° BM °taṁ â°.

16. M °diye kule ° grodhamule satyopayâcanâ tatra yo yaṁ jâcati | tasya° B °tyopacâ-rayo tatra yo yaṁ yâcati | tasya° BM °mṛiddhyati | (M °ti). — 17. M °grodha pu° ccma. — 18. BM çreshṭi sapari° M °ddhiye tahiṁ nyagrodhaṁ gataḥ tahiṁ ° çreshṭinâ ta° BM °tra nyagrodha(M °dhe) upa°.

इच्छामि तव मूलातो पुत्रं यदि मे पुत्रो जातो भविष्यति ततो इह देवकुलं प्रतिष्ठापयिष्यं महांतं च ते पूजासत्कारं करिष्यामीति ।

स्त्रियः समर्था पुरुषा नियोक्तुं
यो तत्र भद्रो स्त्रिय एव मूलं ।
ये चापि संग्रामहता नरेन्द्रा
तेषां घ्नयो स्त्रिय एव मूलं ॥

ताये पि श्रेष्ठिभार्याये उपयाचितं ॥ त्वं न्यग्रोध सत्यवाचनो श्रूयसि । यथा यथा ते श्रेष्ठिना देवकुलं प्रतियत्तं पूजासत्कारं च तथा करिष्यामि यथ मे पुत्रं न दास्यसि ततो ते मूलानि समूलकं छिन्दापयिष्यामि ॥ यन्नामा वृक्षो तन्नामा वृक्षदेवता तत्र प्रतिवसति । तत्र न्यग्रोधे न्यग्रोधो नाम देवपुत्रो प्रतिवसति ॥ सो दानि देवपुत्रो ताये श्रेष्ठिभार्याये तथा उपयाचितो समानो भीतो । अहं न कस्य चिद्दीमिनापि आच्छिन्दामि एषा च मे श्रेष्ठिभार्या एवं याचति । यदि एतस्या पुत्रो न भविष्यति परशुना मे इमं भवनं छेदापयिष्यति ॥ तेन न्यग्रोधेन देवपुत्रेण शक्रो देवानामिन्द्रो अधीष्टो । अहं कौशिक नेव कस्यचिद्दिमिनापि आच्छिन्दामि मम श्रेष्ठिना भवने पूजासत्कारं कृत्वा एवं चोपयाचितं तदिच्छामि तथा क्रियमाणं यथा तस्य वाराणसीयस्य श्रेष्ठिस्य पुत्रो भवेय मा मे तं भवनं छिन्देया ॥ सो दानि देवपुत्रो शक्रेण देवानामिन्द्रेणाश्वासितो । मा भाहि तथा करिष्यामि यथा तस्य पुत्रो भविष्यति तव भवनं न छिन्दिष्यति ॥

1. BM °di se putro jā(M °ro yā)to bhavishyati || tato i ° bhām ca te pū°. — 3. BM striyaḥ(M °yo) samasamarthā bhavanti purushāṇi vuktaṁ so tatra bhadrastriyayevaṁ(M °striyam eva) mū°. — 5. BM °grāmaṁ mahatā ca narendrā(M °ndro) te ° striyam eva mū°.

7¹. BM °çreshṭhibhāryāye upajāci° B °taṁ tvaṁ°. — 7². BM °no çruyasi | . — 7³. BM yato ya(B °to pa)ṭhāto çreshṭinā° M °rishyati || atha te putraṁ ° te mūlanāri sa° BM °yishyāmaḥ | . — 9. M yaṁnāmo vṛiksho taṁnāmo tatra vṛiddho vṛikshade° B yannāmā tatra vṛiddho vṛikshade° BM °tra pravisati | . — 10. M tatra nyagrodhasya nyagrodha nā°.

11¹. BM °çreshṭhibhāryā(M °ryāṁ)ye° B °bhīto a° M °bhīto 'haṁ°. — 11². B °cid acchindāma e° M °cid acchindāmi mama çreshṭhibhāryā eko ca me e° B °çreshṭibhā°. — 12. BM °etasya pu° B °vishyati caçvaryena me° M °vishyati aiçvaryyeṇa me° B °naṁ chadā°. — 13. B °adhishṭo | M °adhishṭhito | . — 14. M °naivaṁ kasyacid acchi° B °pi acchiṁdāmi° BM °mama çreshṭinā bhavane pu° M °evaṁ vopayācitaṁ | tad icchāmi taṁthā kriyamānaṁ yathā° B °kriyamānaṁ tathā° M °yasiṁ tasya çreshṭiya pu° B °çreshṭiya pu° cchidyayā || M °cchindeya | .

17¹. BM °sito mā°. — 17². BM °shyāmi | ya° M °naṁ | cchi° B °naṁ na cchiṁdishyati | .

तहिं दानि त्रयस्त्रिंशभवने अपरो देवपुत्रो कृतपुण्यो महेशाख्यो महर्द्धिको महानुभावो कृताधिकारो पुरिमकेहि सम्यक्संबुद्धेहि परिपक्वकुशलमूलो आसन्नभूतो निर्वाणस्य एकजातिप्रतिबद्धो च्यवनधर्मो त्रयस्त्रिंशेषु देवनिकायेषु । सो शक्रेण देवानामिन्द्रेण वुच्यति । त्वं च्यवनधर्मो यं च ते च्यवनधर्मनिमित्तानि 5 प्रादुर्भूतानि च्यविष्यसि उपपद्यिष्यसि ततो च वाराणस्यां श्रेष्ठिस्य भार्याये कुक्षिस्मिं उपपद्याहि ॥ सो दानि देवपुत्रो [391b] शक्रं देवानामिन्द्रमाह ॥ ममाभिप्रायो मनुष्येषूपपद्यित्वा बुद्धस्य भगवतो शासने प्रव्रजिष्यामि प्रव्रजित्वा च दुःखस्यान्तं करिष्यामि । ततो न शक्यं तत्र श्रेष्ठिकुले उपपद्यितुं यत्कारणं श्रेष्ठिकुलो वा प्रमोदकरो अन्तरायकरो कुशलानां धर्माणां अन्यत्राहं अत्र मध्यमे कुले उपपद्या- 10 मि । तदहं यथासुखं अविघ्नेन भगवतो शासने प्रव्रजित्वा दुःखस्यान्तं करिष्यामि ॥ शक्रो तमाह ॥ प्रणिधेहि तुवं तत्र श्रेष्ठिकुले चित्तं उपपत्तीये अहं तथा करिष्यं यथा तुवं ततः श्रेष्ठिकुलातो अभिनिष्क्रमित्वा भगवतो शासने प्रव्रजिष्यसि ॥ तेन देवपुत्रेण शक्रस्य देवानामिन्द्रस्य वचनेन तत्र वाराणसीयं ओकस्य श्रेष्ठिस्य कुले चित्तं प्रणिहितं । सो दानि त्रयस्त्रिंशेषु देवनिकायेषु च्यवित्वा वा- 15 राणसीयं श्रेष्ठिभार्याये कुक्षिस्मिं उपपन्नो कालेन समयेन नवानां वा दशानां वा मासानामत्ययेन सा श्रेष्ठिभार्या प्रजाता ॥

ताये दारको जातो प्रासादिको दर्शनीयो अक्षुद्रावकाशो परमाये वर्णपुष्कलताये समन्वागतो जातमात्रस्य च श्रेष्ठिना रमणीयानि जातकर्माणि क्रियन्ति

1. M *ṛddhiko maheçâkhyo mahânu* purimakasya saṃmyaksaṃbuddhasya pari* B *purimake samya* M *mûla âsannabhû* B *la âçaṃnabhû* BM *ekajatinapra* dharmâ tra* shu so*. — 3. M *çakro de* B *devânu indre* BM *ça budhyati tvaṃ*. — 4. BM tvaṃ çyavanadharmâ(M *rmmâ) yaṃ* M *prâdubhûtâni tataḥ cyavishyasi | tato* B *dyishyasi | tato* BM *çreshṭisya* B *smiṃ upapadyohi | .

6¹. BM *putrâ ça* M *ndram âhaṃ | . — 6². M *prâyaṃ manushyeshûpapayitvâ bu* BM *ne pravrajishyâmi | pra*. — 8. M tataḥ na* BM *kyaṃ(B *kyaṃ |)tatra çreshṭikule upapadyituṃ(M *dyaituṃ |) yatkâra(B *(kâla)naṃ(M *naṃ) çreshṭiku(M *kule) vâ pramo(M *prasâ)da* M *rakuçâ anya * dhyamakule u*. — 10. M *khasyâkaṃ kari*.

11¹. M *kro âha || . — 11². BM *dhehi(M *dhemi) tuvaṃ tatra çreshṭikule ci* M *upapattishye ahaṃ* BM *shyaṃ | yathâ tuvaṃ tataḥ(M *tato) çreshṭikulâ*. — 13. M tena devapu* BM *çreshṭisya ku*. — 14. BM *sîyaṃ çreshṭibhâryâ(B *ryâye) kukshi* M *nno | tena kâlena tena samayena navânâṃ mâsânâ* BM *tyayena sâ(B *so) çreshṭibhâ * jâtâ to*.

17. B to | ye dâ* M toye dârako jâtaḥ prâ * shkaratâye samanvâgato* BM *çreshṭinâ ramaṇîyâni jâta(B *taṃ)karmâṇi(M *rmâni) kriyanti çrama(M *nti | çrava)ṇakeç* M *aiçakeshu * mapânasya khâjyabho* BM *çrâṇiyati(M *ti |) tailapraṇâlîyâ(M *ṇâlikâ) ca pra* B *nti | ghṛitapaṇâlîyâ ca pâ* M *ghṛitapraṇâlîyâ ca sa* B *lîyâ ca sa*.

श्रमणब्राह्मणेषु कृपणवनीपकेषु अन्यस्य च जनकायस्य अन्नपानखाद्यभोज्यगन्ध-
माल्यविलेपनं विश्राणीयति तैलप्रणालीयो च प्रवाहीयन्ति घृतप्रणालीयो च पा-
नप्रणालीयो च ॥ सप्ताहस्यात्ययेन दैवज्ञब्राह्मणपरिषा शब्दापिता दारकस्य
नामं करोथ ॥ तेहि तस्य दारकस्य नामं करोन्तेहि तस्य दारकस्य यशोदो ति
नामं कृतं ॥ ते दानि ब्राह्मणा तेन खादनीयभोजनीयेन संतर्पयित्वा संप्रवारयित्वा 5
हिरण्यसुवर्णस्य उत्संगशतानि दत्वा विसर्जिता ॥ यशोदस्य चत्वारि धात्रीयो
उपस्थापिताः । एका उद्वर्तेति च स्नापेति च अपरा स्तनं पायेति अपरा उच्चारप्र-
स्रावमपकर्षेति अपरा अङ्केन धारेति ॥ एवं यशोदो कुमारो यथा उत्पलं वा
पद्मं वा पुण्डरीकं वा एवं संवर्धीयति ॥ यथोक्तं भगवता ।

कृतपुण्या हि वर्धन्ति न्यग्रोधो व सुभूमियं । 10
अनु[392a]पच्छको विय द्रुमो न अल्पपुण्यो विरुह्यति ॥

यदा कुमारो विज्ञप्राप्तो संजातो तदा लिपिं शिक्षितो निक्षेपकं धारणं व्यव-
हारं च । त्रीणि चास्य पितरेण प्रासादानि कारापितानि हैमन्तिको ग्रैष्मिको
वार्षिको षष्टि च स्त्रीसहस्राणि अन्तःपुरं उपस्थापितं ॥ तेहि च प्रासादेहि यन्त्र-
मन्त्रयुक्तानि सोपानानि कारापितानि पंचहि पुरुषशतेहि अल्लीपियन्ति च अप- 15
नीयन्ति च तेहि सोपानेहि अल्लीपियन्तेहि च अपनीयन्तेहि च अर्धयोजनं शब्दं
गच्छति ॥
द्वितीयकुलिको व्यवहारेण पूर्वदेशं गत्वा आगतो । तस्य दानि श्रेष्ठिना दूतं

3. BM °tyayena dārakasya brāhmaṇasya abhijñā çabdā° B °rotha | . — 4. M te dāni tasya dārakasya nāmaṁ karotha | tehi tasya dārakasya yaço° B °ntehi | ta ° taṁ te°. — 5. B °khādanīyo bho° M °khādanīyena bhojanīyena santarpa° B °saṁtapayi ° taṁgaḥ dentīti datvā vi° M °taṁgo dadantīti | datvā visarjjitāḥ ya°.

6. M yaçodo tasya datta catvāri dhātrīye n° B yaçodattasya catvā ° trīye u° M °pitā e°. — 7. M eko udva° BM °peti ca aparā staṁ(B °sta)naṁ pāyeti(M °ti ca) aparā uccāra-praçā(M °çrā)vam a° M °rā aṅgena dhārayati | . — 8. M evaṁ dāni yaço° B °çodā ku° BM °tpalaṁ vā padu° M °rddhishyanti ||. — 9. BM °tā kṛi°. — 10. M °puṇyo hi° BM °grodhe va°.

11. BM jāto anu(fol. 392a)pacchako° M °drumā na alpapuṇyāni virūhyanti | B °hya-nti | . — 12. B °piṁ çekshi ° paṇaṁ taṁ dhā° M °paṇaṁ taṁ dhārayaṁ vyavahāryye | tāṁ yeshu ca trī° B °hāryeshu ca trī°. — 13. B °shashṭiṁ ca strī° M °shaḍḍhiṁ ca strī° puram upa° B °taṁ te°. — 14. B °dehi yantrayantrayuktāni sopanāni kā° M °ktāni so-pānāni kārāpitāni tāni paṁ ° shaçatehi allipiyanti | apanīyantā ca tehi sopānehi ca apanīyanti ca allipiyanti arddha° B °shaçatehi allipiyanti ca apanīyanti ca te° M °gaccha-nti | .

18a. B dvitīye ku° M dvitīye kulake vya°. — 18b. BM °çreshṭinā°.

प्रेषितं । आगच्छ मम पुत्रस्यानुभावं पश्याहीति ॥ सो दानि कुलिको श्रेष्ठिस्य समाग्रं आगतो ॥ श्रेष्ठिना सो द्वितीयकुलिको एकपर्यंके उपविशापितो । कुमारो पि यशोदो शब्दापितो । सो पितुश्च द्वितीयकुलिकस्य चाभिवन्दनं कृत्वा तत्रैव पर्यंके उपविशापितो । इमे सर्वे त्रयो एकपर्यंके उपविष्टा ॥ राज्ञा श्रेष्ठि-
5 स्य दूतो प्रेषितो । अस्ति राजकार्यो सत्वरो शीघ्रमागच्छेसि ॥ श्रेष्ठि द्वितीयकुलिकमाह ॥ आस त्वं कुमारेण सह अहं याव राजकुलातो आगच्छामि ॥ श्रेष्ठि राजकुलं गतो द्वितीयकुलिको च गृहपति यशोदेन कुमारेण सार्धं आसति ॥

सो दानि तस्य यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य तां सम्पत्तिं दृष्ट्वा एतदभूषि । न खल्वयं घरावासो वा इच्छितव्यो यस्येदृशो उपभोगपरिभोगो । निःसंशयं अयं कुमारो
10 बुद्धप्रत्येकबुद्धेषु श्रावकमहेशाख्येषु च कृताधिकारो इच्छितव्यो दिन्नसर्वाकारो वासितवासनो कृतपूर्वयोगो असाधारणो अवरुप्तकुशलमूलो । सचेत्सो कुमारो बुद्धं भगवन्तं देवातिदेवं पश्येय अथ महतार्थेन संयुज्येय ॥ गृहपति आह ॥ कुमार सर्वं खलु यौवनं जरापर्यवसानं सर्वं आरोग्यं व्याधिपर्यवसानं सर्वं जीवितं मरणपर्यवसानं सर्वा संपत्ति विपत्तिपर्यवसाना सर्वेहि प्रियेहि मनापेहि नानाभावं
15 विनाभावं विप्रयोगं चिराद्वाचिराद्वा पितुं पि एतं वा जहिष्यसि एतं वा भवं जहिष्यसि । किं नु खलु ते कुमार भगवां दृष्टो ॥ कुमारो आह ॥ कीदृशो भगवां ॥ गृहपति आह ॥ कुमार देवा[397b]तिदेवो भगवां तथागतो ऽर्हं सम्यक्संबुद्धो

1[2]. BM °çreshṭisya° B °sakaçaṁ° BM °to çre°. — 2[1]. B çreshṭinâ ço dvi° M çreshṭino | so dvitîyo ku° ekaparyyake°. — 2[2]. B °vito so°. — 3. M so pito so pitu°sya nâbhi° trai-vaṁ paryyake u° B °ryaṁke u°. — 4[1] M ime so ca tra° B °sarvaṁ tra° M °ekaparyyakaṁ upavishṭho | B °vishṭâ | . — 4[2]. M râjâ çreshṭiyasya° B °çreshṭisya° M °dûto a°. — 5[1]. B °satpuīro çî° M °satpatro çîghraṁ âga° B °gacchasi | . — 5[2]. BM çreshṭi dvi°.

6. M âsa caṁ ku° B °ha | ahaṁ yâ ca kumâro râ° M °yâvad râja°. — 7. BM çreshṭi râ°dena ca ku°. — 8[1]. BM °çreshṭipu° B °abhû na°. — 8[2]. B °khalv evaṁ yavâso° M °khalv evaṁ yavâso° ço upabhoga nih° B °go nih°. — 9. BM °mâro buddhe pra° B °çrikamahe° M °dinno sarvakâravâsitasano° B °nnasarvakâro vâsitasanâ kṛ° M °gu anava° lamulo B °to sa°.

11. M sacet sa ku° ntaṁ devâtidevaṁ paçyeya | anyâ maha° B °çyeyaṁ | a.yâ mahatârthena saṁ° M °saṁpâjjeyaṁ | B °jyeyaṁ | . — 12[2]. M kumâra sarve kha° jarâ-paryyavasânaṁ sarvam ârogyaṁ vyâdhiparyyavasânaṁ sarvam ârogyaṁ sarvâ sampatti °ryyavasâno sarve° B °saṁpatti vipattiparyavasâne | sarve° yogaṁ cirâd vâ kâlâd vâ pi pitaṁ° etâ vâ bhava jahishyasi | M °yogaṁ virâd vâ cid vâ kâlâd vâ pi pituṁ pi etaṁ vo jayishyasi | etâ vo bhava jahishyasi.

16[1]. B kiṁ tu kha° M kin tu kha° dṛishṭyo | . — 16[2]. B °âha | ku°(l. 17[1]). — 16[3]. M kidṛç° vân gṛiha°. — 17[1]. M kumâra devâtideva kha° gato 'haṁ saṁmya° BM °dvâtriṁçatihi mahâpurushalakshaṇehi samanvâgato açî(B °çîtihi mahâpurushalakshaṇehi samanvâgato açî)tihi anuvyaṁ° B °çobhitehi çarîro ashṭâdaçehi âveṇikehi bu° M °vâṁ

विद्याचरणसंपन्नः सुगतो लोकविदनुत्तरः पुरुषदम्यसारथिः शास्ता देवानां च
मनुष्याणां च द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतो अशीतिहि अनुव्यंजनेहि
उपशोभितशरीरो अष्टादशेहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतो दशहि तथा-
गतबलेहि बलवां चतुर्वैशारद्येहि सुविशारदो प्रासादिको प्रसादनीयो शान्तेन्द्रियो
शान्तमानसो उत्तमदमशमथपारमिप्राप्तः नागो यथा कारितकारणो अन्तर्गतेहि 5
इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मनस्थितेन धर्मताप्राप्तेन गुप्तो नागो जितेन्द्रियो ह्रदमि-
वाच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रत्नयूपं वा समुद्गतो सुवर्णयूपं वा प्रभासति तेजोरा-
शि वा श्रियीया देदीप्यमानो असेचनको अप्रतिकूलो दर्शनाये इहैव वाराणस्यां
विहरति च नद्या वरणाय पारिमे तीरे मुक्तो मुक्तपरिवारो शान्तो शान्तपरिवारो
दान्तो दान्तपरिवारो ब्राह्मणो ब्राह्मणपरिवारो श्रोत्रियो श्रोत्रियपरिवारो स्ना- 10
तको स्नातकपरिवारो वेदको वेदकपरिवारो पारगो पारगपरिवारो स्थलगतो
स्थलगतपरिवारो सर्वाकुशलधर्मप्रहीणो सर्वकुशलधर्मसमन्वागतो अभिभू अनभि-
भूतो आज्ञातार्थदर्शी वशी वशवर्ती देवमनुष्याणां अर्थचर्यां चरति ॥

एवं गृहपतिना द्वितीयकुलिकेन यशोदस्य कुमारस्य पुरतो बुद्धस्य वर्णं भाषि-
तं । कुमारो च यशोदो पूर्वयोगसंपन्नो चरमभविको ॥ तस्य दानि भगवतो 15
दर्शनकामता उद्पासि कामेषु चास्य जुगुप्सना उत्पन्ना योनिशो मनसिकारो
निष्क्रम्ये चेव चित्तं प्रस्कन्दति संतिष्ठति प्रसीदति ॥ सो दानि रात्रीये अर्धरात्री-
समये प्रतिबुद्धो पश्यति तमन्तःपुरं ओसुप्तं काचिद्वीणामुपगुह्य काचि तूणं काचि-
त्सुघोषकां काचित् नकुलं काचिद्वेणुं काचित् महतीं काचिद्वादिशं काचित्त्रिकूटकं
काचिद् भ्रमरिकां काचिदेकादशिकां काचित् मृदंगं काचिदालिंगिकां काचित्प- 20
णवं काचि दर्दुरं काचित्परस्परस्य अंशे बाहां कृत्वा काचिद् हनु[३५३*]कां गृह्य

rataṃ vā* BM *diko prasāda* M *uttamaṇamathapāramiprāpto nāgo yathā* BM *tnayūthaṃ (M *yūthaṃ) vā samudgato (M *tali) suvarṇayūthaṃ (M *yūthaṃ) vā prabhāsati | tejorāçi (B *çiṃ) vā çiriyo (M *ya) dedīpyamānaṃ asecanako apratikūlo (M *ku)la* syāṃ viharati ca bhavyā varaṇā (M *bharaṇāyā) pārime ti* M *ktaparivāro çānto çāntaparivāro brāhmaṇo brāhmaṇaparivāro çrotiyo çrotiyaparivāro snātako snā* B *go pāragaparivāro sthalagato sthalagataparivāro || sarvā* M *rvāṃ kuçaladharmapra* BM *nvāgato abhibhūto ana* M *jñānārthadarçī va vaçavartī*.

14. M *ddhasya kumārasya purato buddhasya va*. — 15¹. B kumārasya ca* M *yogasampanno*. — 15². M *ndapāsi* B *āsya joguaanā utpa* M *tpanno yoni manasikāra nishkramyaivaṃ* B *ço manasikāra nishkramye ca naṃ ci* BM *ttaṃ praskandata santi- (M *saṃti)ṣṭha*.

17. M *rddharātresmiṃ samaye* B *çyati ca tantaḥ* M *vīṇām upagṛhya kācit sughoṣakaṃ kācin naku* B *guhya kāci trāṇaṃ kācit su* M *t mahatīṃ kācid vā* *d bhramarikā kācid e* BM *çikā kācit mṛdaṃgaṃ (M *daṅgaṃ) kācid aliṃgikā kācit pa* M *raṃ kācin parasparasya aṅge bā* B *aṇa aṃçe bā* M *tvā kācid bhanukāṃ* BM *añcilikā* M *gharanti |

कासांचिल्लाला घरति ॥ कुमारस्य तं दृष्ट्वा विकृतमन्तःपुरं श्मशानसंज्ञा उत्पन्ना अभिनिष्क्रमितुकामो च भगवतो सन्तिके अगाराद्नगारियं प्रव्रजिष्यामीति ॥

शक्रो देवानामिन्द्रो अनेकेहि देवशतसहस्रेहि परिवृतो गन्धमाल्यमादाय आगतो । देवपुत्रेहि सोपाना अर्पिता यशोदे च पश्चिमे सोपानके पादतला
5 निक्षिपित्वा देवेहि दिव्यं कुसुमवर्षं ओसृष्टं श्रेष्ठिकुले दिव्यानां कुसुमानां जानुमात्रं ओघं संवृत्तं ॥ कुमारो देवशतसहस्रेहि संवृतो वाराणसीतो नगरातो निर्गम्य येन भगवांस्तेनोपसंक्रमे ॥ भगवता प्रभा प्रमुक्ता ॥ अद्राक्षीद्यशोदो कुलपुत्रो भगवन्तं वरणाये नदीये पारे आसेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाये दृष्ट्वा भगवन्तं मणिपादुकेषु उत्तरित्वा भगवन्तं गाथाये अध्यभाषे ॥

10 उपद्रुतो स्मि श्रमण उपद्रुतो स्मि मारिष ॥

भगवानाह ॥ एहि कुमार मा भायाहि इदन्तमनुपद्रुतं इमस्मिं धर्मे स्वाख्याते वीतरागो भविष्यसि ॥

अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्तनिषण्णः ॥ तस्य यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवां प्रसादनीयां
15 कथां कथे । तद्यथा दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां ॥ अभिप्रसादेसि यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो भगवतो सन्तिके चित्तमभिप्रसन्नः ॥ तस्य पुनर्यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवां चत्वार्यार्यसत्यानि प्रकाशयति । दुःखं आर्यसत्यमाचिक्षति देशयति प्रज्ञापयति विवरति विभजति उत्तानीकरोति प्रकाशयति । दुःखसमुदयमार्यसत्यं । दुःखनिरोधं दुःखनिरोधगामिनीप्रतिपदार्यसत्यं आ-

1. M °kritanām antaḥ° °pannno abhiniṣkramituṁ | kāmā ca bha°. — 3. B °dāya gato de°. — 4. BM °trehi sopādānā(M °nāṁ) alā° çodena paçci(M °na ca paccha)mena ca sopānakasya pāda° M °pitvāni de° BM °jaṁ kusumaṁ varshaṁ oçrishṭaṁ(M °shṭāṁ) çreshṭikule° M °numātre o° B °ttaṁ ku°.

6. M °hasraṁ saṁvçitto vā° B °sreṇaṁ vçitto vārāṇasī° M °gavānsteno° kramitvā. — 7[1]. B bhagavato prabhā° M °gavato prabhā muktāḥ B °mukto | . — 7[2]. M °tro bhagavantaṁ varaṇā° B °pratishkūlaṁ° M °pratikulaṁ° BM °pādakeshu° M °thāya °dhya°. — 10. BM upadruto smiṁ çrama(M °çrava)ṇa° B °to smiṁ mā° M °riṣah ||.

11[2]. M °ra ma bhā° M °ra ma bhāhi idan taṁ mu°. — 13. BM °çreshṭiputro° M °yena bhagavānsteno° gavato pā° sharaṇo | B °sharaṇas tasya°. — 15. BM tadyathā || dā° B °çilaka svarga° M °rgakathāṁ puṇyakathāṁ puṇyakathāṁ puṇyavi°.

16[1]. BM °bhiprāsādehi || yaçodā çreshṭipu° sannas tasya°. — 16[2]. M °punaḥ yaço° BM °çreshṭipu° gavā(M °vāṁ) cchatvā°. — 17. B °cikshiti de° M °cikshishyati de° jñāpayati prasthāpayati viva° B °tānikaro°. — 19[1]. M °mudayān ārya°. — 19[2]. BM °yāvan pra°.

विवरति यावत् प्रकाशयति ॥ अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तत्रैवासने निषण्णो तिस्रो विद्या षडभिज्ञा बलवशीभावं साक्षीकरोति अनेकविधां ऋद्धिं प्रत्यनुभवति ॥

अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ तस्यैव रात्र्या अत्ययेन यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं अपश्यन्तौ अश्रुकण्ठा अश्रुमुखा महाज्ञातिस्कन्धस्य परिवृता बहूहि प्राणसहस्रेहि सार्धं [393b] वाराणसीतो निर्यात्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमे यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं अन्वेषन्ता । अद्राक्षीत् यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ नदीये वरणाये तीरे यशोदस्य मणिपादुकानि दृष्ट्वा च पुनः यशोदस्य मणिपादुकानि गृह्य मुखेन परिचुम्बेन्सुः रोदेन्सुः क्रन्देन्सुः शोचेन्सुः परिदेवेन्सुः ॥ रोदित्वा क्रन्दित्वा शोचित्वा परिदेवित्वा येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेतदुवाच ॥ अद्राक्षीद्भगवां यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं ॥ यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तथारूपां चेतोसमाधिं समापद्ये यथा तं तत्रैव निषण्णं मातापितरौ नाद्राक्षेन्सुः न च अन्यो जनकायः ॥ अथ खलु भगवां यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरं आमन्त्रयति ॥ निषीदथ गृहपते । स्थानमेतं विद्यति यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं पश्यथ दृष्ट्वा च पुनः यशोदे श्रेष्ठिपुत्रे चित्तं प्रसादेथ ॥ अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरौ भगवतो पादौ शिरसा वन्दित्वा एकमन्ते निषीदेन्सुः अन्यो च जनकायो ॥ अथ खलु भगवां यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं मनसाध्येषे । ऋद्धिप्रातिहार्यं विदर्शेहि ॥

अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तालमात्रं वैहायसे स्थितो अनेकविधं ऋद्धिप्रातिहार्यं विदर्शयन्तो सो एको पि भूत्वा बहवो भवति बहुधापि भूत्वा एको भवति

1. BM °çreshṭipu° B °sharṇṇo | tiro° M °sharṇṇo tiro° °bhijño bala° BM °anekavidhaṁ ṛiddhi pra° B °bhavati ‖°. — 4. BM °la yaçodasya çreshṭiputra° M °daṁ çreshṭiṁ putraṁ sarvehiṁ tān adrā° (l. 7) B °daṁ çreshṭiputraṁ apaçya ° mukhi mahā ° hāni prā ° saṁkrāme ‖ yaço° B °daṁ çreshṭiputraṁ sarvehān tā adrā°.

7. BM °kshit | yaçodasya çreshṭiputra° M °tīre yaçodasya maṇipādukāni gṛi° BM °khe ca paricumbetsuḥ rodetsuḥ krande(M °kraṁde)tsuḥ çocetsuḥ paridevetsuḥ ro°. — 9. M °yena bhagavan tena ° mitvā bhagavato pā°.

11a. BM °çreshṭiputraṁ tathārū°. — 11b. M °dye | yathā yaṁ tatraivaṁ ni° BM °sharṇṇasya° BM °drākshetsuḥ(B °tsuḥ ‖) anyo° M °kāyo ‖. — 13. M °gavān yaço° BM °ntrayati ni°. — 14b. BM °daṁ çreshṭiputraṁ° M °çreshṭiputro ci° B °çodo çreshṭiputro manasā° (l. 17) M °prasādeya ‖. — 15. M °çreshṭipu ° tsuḥ anye ca janakāye ‖.

17b. M °çreshṭipu° B °sā adhyeshe ṛi° M °bhāshaṁ ‖. — 19. BM °çreshṭiputro° vaihāyasaṁ saṁsthi° M °nto saikāpi bhūtvā bahavo bhavanti ‖ bahu° B °va bhavanti bahudhe pi bhūtvā e° M °āvibhāvan tirobhāvan tirokudyan tiraççailan tiroparva° B °vibhāvan tirokudyaṁ tiloçai°.

आविर्भावं तिरोकुड्यं तिरोशैलं तिरोपर्वतेषु असज्जमानो गच्छति । इमस्मिं च पृथिवीयं उन्मज्जननिमज्जनं करोति । यथापि नाम उदके पि अभिद्यमानो गच्छति तथापि नाम पृथिवीयं । इमावपि चन्द्रसूर्या एवंमहर्द्धिका एवंमहानुभावी पर्यङ्केन निषण्णः पाणिना परिमार्जति परामृषति यावद्ब्रह्मलोकं कायेन वशे

5 वर्तेति । विविधानि च यमकानि प्रातिहार्याणि करोति हेट्ठिमं कायं प्रज्वलति उपरिमातो कायातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्रवन्ति उपरिमो कायो प्रज्वलति हेट्ठिमातो कायातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्रवन्ति वामो पार्श्वो ज्वलति दक्षिणातो पार्श्वातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि स्रवन्ति दक्षिणो पार्श्वो ज्वलति वामातो पार्श्वातो शीतस्य वारिस्य पंच धाराशतानि

10 स्रवन्ति ॥

अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो नीलांजनवर्णं ऋषभमात्मानं ऋद्धीये अभिनिर्मिणित्वा पुरस्तिमायां दि[394ᵃ]शायामन्तरहायति पश्चिमायां दिशायां प्रादुर्भवति पश्चिमायां दिशायां अन्तरहायति पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति दक्षिणायां दिशायां अन्तरहायति उत्तरायां दिशायां प्रादुर्भवति उत्तरायां दिशायां

15 अन्तरहायति दक्षिणायां दिशायां प्रादुर्भवति ॥ अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो सिंहमृगराजमात्मानमृद्धिये अभिनिर्मिणित्वा दाठी नखी केशरी विघुष्टं सिंहनादं नदित्वा पुरस्तिमायां दिशायां अन्तरहायति पश्चिमायां प्रादुर्भवति पश्चिमायां दिशायामन्तर्हायति पुरस्तिमायां दिशायां प्रादुर्भवति दक्षिणातो

1. B °yaṁ unajjati majjanaṁ° M °yaṁ ujjanati majjanaṁ°. — 2. BM °dyamânâ gacchati ‖ ta° M °nâma ithi° BM °yaṁ ‖°. — 3. B °sûryo evaṁ maha° M °bhâvâ paryyaṅkena nisharṇṇo pâ° B °nishaṇṇeḥ pâṇinâ parimâjjati parâ° M °yâvaca brahma ° kâyena za çobhateti | B °yena vaça vartteti | . — 5. M °uparimâtro kâ ° uparimo kâyo prajvalito heṭṭhimâto kâ ° âni çrava° B °nti | vâmo pârçve jva° M °vâ mo pârçvo çîtasya° dakshiṇo pârçve jva° B °lati | vâmâto pârçvâto pañca°.

11. BM °çreshṭhiputro° M °lâñjana risha° B °rṇṇaṁ risha° B °ruṇi vâ ° antarahâyati | pa° M °çcimâyâṁ diçâyâm aṁtarahâyati | dakshiṇâyâṁ diçâyâṁ prâdurbhavati | paçcimâyâṁ diçâyâm antarhâyati° B °hâyati | purastimâyâṁ diçâyâṁ prâdurbhavati | dakshiṇâyâṁ diçâyâṁ antarahâyati | uttarâyâṁ diçâyâṁ prâdurbhavati | uttarâyâṁ diçâyâṁ antarahâyati | da° M omet prâdurbhavati uttarâyâṁ diçâyâṁ B °kshiṇâyaṁ di° M °çâyâṁ prâ°. — 15. BM °çreshṭhiputro° M °tmânam riddhiye° BM °ruṇi(M °ni)tvâ dâṭi balâṁ keçari trikshustaṁ(M °çaruṁ trishkṛtyaṁ) siṁhanâdaṁ naditvâ purastimâyâṁ diçâyâṁ antarahâyati | (M °çâyâm antahâyima) paçci ° çcimâyâṁ diçâ(B °çâyâṁ)m antarahâyati (B °ntarhâyati | .) pu ° çâyâṁ prâdurbhavati | dakshiṇâto antarhito uttarâto(M °râyâṁ) prâdurbhavati | uttarâto antarhi(M °ntahi)to dakshiṇâyâṁ prâdurbhavati | bhûmyâm antahi(M °myâṁ antarhi)to antarikshe prâdurbhavati | antari°.

अन्तर्हितो उत्तरातो प्रादुर्भवति उत्तरातो अन्तर्हितो दक्षिणायां प्रादुर्भवति भूम्यामन्तर्हितो अन्तरीक्षे प्रादुर्भवति अन्तरीक्षे अन्तर्हितो धरण्यां प्रादुर्भवति ॥ अथ खलु यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो सर्वश्वेतं हस्तिनागमात्मानं ऋद्धिये अभिनिर्मिणित्वा षडुन्नं इन्द्रगोपशीर्षं सप्ताङ्गसुप्रतिष्ठितं कुमुदवर्णं पुरस्तिमायां दिशायामन्तर्हितो पश्चिमायां प्रादुर्भवति पश्चिमायां अन्तर्हितो पुरस्तिमायां प्रादुर्भूतः दक्षिणातो अन्तर्हितो उत्तरायां प्रादुर्भूतः उत्तरायामन्तर्हितो दक्षिणायां प्रादुर्भूतः भूम्यामन्तर्हितो अन्तरीक्षे प्रादुर्भूतः अन्तरीक्षे अन्तर्हितो भूम्यां प्रादुर्भवति ॥ अथ खलु यशोदो कुलपुत्रो चक्रवर्तिवेषमात्मानमभिनिर्मिणित्वा सप्तरत्नसमन्वागतं चतुरङ्गेन बलकायेन संपरिवृतो पुरस्तिमायां दिशायां अन्तर्हितो पश्चिमायां प्रादुर्भूतः पश्चिमायामन्तर्हितो पुरस्तिमायां प्रादुर्भूतो दक्षिणायामन्तर्हितः उत्तरायां प्रादुर्भूतो उत्तरायां अन्तर्हितः दक्षिणायां प्रादुर्भूतो भूम्यामन्तर्हितो अन्तरीक्षे प्रादुर्भूतः अन्तरीक्षे अन्तर्हितो भूम्यां प्रादुर्भूतः ॥

अथ खलु यशोदो कुलपुत्रो तालमात्रं अन्तरीक्षे गच्छति पि तिष्ठति पि निषीदति पि शय्यमपि कल्पयति परितपति पि परिभ्रमति पि । तद्यथापि ग्रीष्माणां पश्चिमे मासे संघट्टका नाम वाता वायन्ति एवमेव यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तालमात्रं वैहायसमन्तरीक्षे गच्छति पि तिष्ठति पि निषीदति पि शय्यमपि कल्पयति परितपति परिभ्रमति पि । एकतालातो द्वितालातो स्थितो ए[394b]को भूत्वा बहुधा भवति बहुधा भूत्वा एको भवति । यथा प्रथमे परिवर्तके तथा कर्तव्यं यावत्सप्त-

3. BM °çreshṭhiputro° stināgaṁm a(M °gaṁ ā)tmānaṁ ṛddhi(M °ddhi)ye abhinirmiṇi-(M °ṇi)tvā shaḍḍanta indra° M °gopakaçīrsho saptāṅgasupratisthitaṁ° BM °rṇaṁ purastimāyāṁ diçāyāṁ antarhi(B °ntahi)to paçcimāyāṁ prādurbhavati | paçcimāyāṁ a(M °yāṁm a)ntarhito purastimāyā prādurbhūtaḥ(M °rbhūto |) dakshiṇāto antarhito utta ° ttarāyām antarhi(B °ntahi)to dakshiṇāyāṁ prādurbhūtaḥ bhūmyā(B °myām a)ntarhito antari(M °rikshe) prādurbhūtaḥ(M °taḥ |) antari° M °kshe prādurbhūto bhūmyāṁ prādurbhūto bhavati.

7. B °kravartive° M °rttiveçam ātmā ° rmiṇitvā sapta ° āgena barakāye° BM °vṛto purastimāyāṁ(B °stimonaṁ) diçāyāṁ antarhito(M °rhitā) paçci ° çcimāyām antarhi-(B °ntahi)to purastimāyāṁ(B °yā) prādurbhūto(M °rbhūtaḥ) dakshiṇāyāṁ antarhitaḥ (M °rhito) uttarāyāṁ prādurbhūto(M °rbhūtaḥ |) uttarāyāṁ a(M °yām a)ntarhitaḥ(M °rhito) dakshiṇāyāṁ prādurbhūto(M °rbhūtaḥ |) bhūmyām antarhitā(B °ntahito) antari°.

13. M °tro tālamātraṁ°. — 14. M °ṭṭakā nāmana vāto vāyanti | e° B °ṭṭakā nāma parvatā vāyanti evam eva yaço° BM °çreshṭhipu° B °bhramati e°.

17. M °sthitaḥ eko bhū°. — 18. M °rivarttake tathā ° i saptatālaṁ saptatālaṁ saptatālāto shaḍtālaṁ shaḍtālāto paṁcatāle sthitaḥ paṁcatālāto catustālāto tritālasthito tri° B °saptatālāto shaṭtālaṁ shaṭtālāto paṁ ° paṁcatālāto catu ° tustālāto tritālasthito tritālāto dvitāle shṭito dvi ° dharaṇyā sthito | .

ताले सप्ततालातो षट्ताले षट्तालातो पंचताले स्थितो पंचतालातो चतुस्ताले चतु-
स्तालातो त्रिताले स्थितो त्रितालातो द्विताले स्थितो द्वितालातो एकताले स्थितो
एकतालातो धरण्यां स्थितो एको पि भूत्वा बहुधा भवति बहुधापि भूत्वा एको
भवति ॥ इति आविर्भावं तिरोकुड्यं तिरोशैलं तिरोपर्वतेषु असज्जमानो
5 गच्छति इमस्मिं पृथिवीयं उन्मज्जति निमज्जति । धरणीतो अभ्युद्गम्य गच्छति
पि तिष्ठति पि निषीदति पि शय्यामपि कल्पयति परितपति परिभ्रमति पि ॥

अथ खलु अन्यतीर्थिकचरकपरिव्राजका त्रैदण्डिकमानन्दिकगुरुपुत्रकगौतमध-
र्मचिन्तिकवृद्धश्रावकतृतीया उलूकपक्षिकभगिनी श्रमणा यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य
इमानि एवंरूपाणि विविधानि विचित्राणि ऋद्धिप्रातिहार्याणि दृष्ट्वाश्चर्याद्भुतसं-
10 विग्नसंहृष्टरोमजाता अभूवुः यावत्स्वाख्यातो भगवतो गौतमस्य धर्मविनयो वि-
वृतो दण्डच्छिन्नपिलोतिको अलं अलंकाराय अलं प्रसादाय यत्र हि नाम गृहीतो
अवदातवसनो काशिकशुचिवस्त्रधरो चन्दनानुलिप्तगात्रो अंगदी कुण्डली एव-
मेवरूपं धर्मं साक्षीकरोति ॥

अथ खलु भगवां ताये वेलाये यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं आरभ्य इममुदानमुदानये ॥

15 न मुण्डभावो न जटा न पंको
नानासनं स्थण्डिलशायिका वा ।
रजोजल्लं चोत्कुटुकप्रहाणं
दुःखप्रमोक्षं न हि तेन भोति ॥
अलंकृतो चापि चरेय धर्मं
20 शान्तो दान्तो नियतो ब्रह्मचारी ।
सर्वेहि भूतेहि निधाय दण्डं
सो ब्राह्मणो सो श्रमणो स भिक्षुः ॥

4. BM °âvibhâvam ti(M °vam ti)robhâvam tiroku° M °kudyam tiroçai° B °kudyam tiroçailyam tiropa°. — 5. B °dati ça° M °dati çeyyâm a° B °lpayati | palita°.

7. M °khalu anyatîrthikacaraka parivrâjakâ te dandi° B °vrâjakâ tredandi° BM °traka-gauttamadharmaci° B °ddhaçrâkatri° kahildhagini çravanâ° M °gini çravanâ° B °çreshti-pu° M °çreshtiputrakasya imâni evamrûpâni vividhâ° ahtaromajâto abhûsuh | yâvat svâ° BM °gauttamasya° B °rmavinaya vivri° BM °lohitiko ham orthikaramâya(M °kamârya) alam prasâ(B °pramâ)dâya yatra° B °grihitâ a° M °dâtaçca vassno° tro angadi kundala e° BM °dharma sâ°.

14. M °gavân tâya ve° BM °çreshtipu° M °imam udânaye | . — 15. B °pamkâ nânâ-sanâ thandilaçâyinâ vâ ra° M °pamkâ nândasanârthadivaçâyino kâ°.

17. M kâlayâjalam vo utkutukaprahâ° B °lam vo utku° tena bhavati a° M °tena bhava-ti | . — 19. M °dharmakshonto dâ°.

21. B °hmanaçra° M °hmanaçravano sa°.

अथ खलु भगवां यशोदस्य मातापितॄणां तस्य च जनकायस्य प्रसादनीयां कथां कथये । तद्यथा दानकथां शीलकथां स्वर्गकथां पुण्यकथां पुण्यविपाककथां । अभिप्रसादयन्ति यशोदस्य मातापितरो भगवतो अन्तिके चित्तं तं च महाजनकायं अभिप्रसन्नचित्तो ॥ भगवां यशोदस्य मातापितॄणां तस्य च महतो जनकायस्य चत्वार्यार्यसत्यानि प्रकाशयति दुःखं दुःखसमुदयं दुःखनिरोधं दुःखनिरोधमार्गं ॥ 5
अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठि[395*]पुत्रस्य मातापितॄणां तेष्वेवासनेषु निषण्णानां विरजं विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं बहूनां च प्राणिसहस्राणां अधिगता च धर्मा ॥ ते पुनर्यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य मातापितरो भगवन्तमेतदवोचत् ॥ प्रव्राजेहि भगवं यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं उपसंपादेहि सुगत यशोदं श्रेष्ठिपुत्रं ॥ अथ खलु भगवां एहिभिक्षुकाये आभाषे । एहि भिक्षु चर तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ 10

अथ खलु यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य भगवता एहिभिक्षुकाये आभाष्टस्य यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्तं गृहिध्वजं गृहिकल्पं सर्वमन्तरहाये त्रिचीवरं चास्य प्रादुर्भवेत्सुंभकं च कंसपात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो चास्य संस्थिहे तद्यथा नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भिक्षुस्य । एषा आयुष्मतो यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥ 15

समाप्तं यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य वस्तुं ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कस्य भगवन् कर्मस्य विपाकेन यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो आढ्यो महाधनो महाभोगो श्रेष्ठिकुले उपपन्नो क्षिप्राधिगमो च गृहस्थभूतेनैव अनवग्रीभावं प्राप्तं ॥ भगवानाह ॥ एतस्यैव भिक्षवो यशोदस्य श्रेष्ठिपुत्रस्य पूर्वप्रणिधानं ॥

1. M *çodasya çreshṭhiputrasya mâ*. — 2[1]. BM tadyathâ ‖ dâ* BM *vipâ(B *pâka)kathâṁ abhi*. — 2[2]. B *sâdayanti | yaço* M *gavato bhagavato santike cittaṁ ca ma* BM *tto bha*. — 5. BM *çayati | duḥkhasamudayaṁ duḥkhanirodhamârgaṁ ‖.

6. BM *çreshṭhipu* B *yâṁ teshvevâ* M *shaṇṇânâṁ* B *shaṇṇânâṁ vigataṁ vigatamalaṁ* BM *hûnâṁ ca prâ* B *srâṇi a* M *srâṇâ a* BM *rmâ ca pu*. — 8[1]. B ca puna* M ca punaḥ yaço* BM *çreshṭhipu* M *pità bha*. — 8[2]. BM pravrajehi bhagavâṁ yaçodaṁ çreshṭhiputraṁ u* B *sugataṁ yaço* BM *çreshṭhipu*. — 9. M *she | ehi bhikshu caratha tathâ*.

11. BM *trasya bhagavato e* B *âbhâshṭhasya yat kiṁ* BM *d gṛihaliṁgaṁ grihi(B *grihaṁ)gu* M *lpaṁ ayam anta* BM *rbhavetsuḥ suṁbhakaṁ* B *ca kaṁ ca pâtraṁ* M *svabhâvaṁ saṁsthitâ ca keçâ iryyâpatho câ* B *çâ iryâ * sthiha | tadyathâ | nâ * kshasya e*. — 14. BM *çreshṭhipu* M *kshurbhâvaḥ ‖.

16. M iti çrîmahâvastunavadâne yaço* BM *çreshṭhipu* M *stuṁ samâptaṁ ‖. — 17[1]. M bhikshu bha * hataṁḥ ‖. — 17[2]. B *bhagava karma* BM *do çreshṭhipu* M *âdyo mahâdha* BM *çreshṭhiku* M *dhigato ca gṛi*. — 19[2]. B *syaiceiva bhi* M *syaisha evaṁ bhi* BM *çreshṭhipu*.

भूतपूर्वं भिक्षवो इहैव वाराणस्यां नगरे वीणाकुलपुत्रो अभूषि कृच्छ्रवृत्तिको दरिद्रो परकर्मेण वृत्तिं कल्पयति बुद्धानां अनुत्पादाय प्रत्येकबुद्धा लोके उत्पद्यन्ति बुद्धानामन्तरा दक्षिणीया तूष्णीकशोभना एकचरा खड्गविषाणकल्पा एकमात्मानं दमेन्ति परिनिर्वापयन्ति दक्षिणीया पुरुषेषु ॥ ततो भद्रिको नाम प्रत्येकबुद्धो
5 ऋषिपतनातो कल्यमेव निवासयित्वा पात्रचीवरमादाय नातिकाले नातिविकाले समये प्रातराशे वर्तमाने वाराणस्यां नगरे पिण्डाय प्रविष्टो सुसंवृतो कायेन सुसंवृतो वाचाय सुसंवृतो मनेन सूपस्थिताय स्मृतिये समाहितो एकाग्रचित्तो सुसंवृतेन्द्रियो ॥

सो दानि वाराणसीनगरे पिण्डाय चरन्तो तेन वीणाकुलपुत्रेण पुरुषेण दृष्टो ।
10 प्रासादिकाभिप्रसन्ना देवमनुष्या तस्य वीणाकुलपुत्रस्य पुरुषस्य । भद्रिकं प्रत्येकबुद्धं दृष्ट्वा अतीव मनं [395a] प्रसन्नं प्रसन्नचित्तेन गृहं प्रवेशेत्वा गृहे आहारेण प्रतिमानितो एवं चानेन प्रणिधानमुत्पादितं यं एदृशे दक्षिणीये अधिकारं कृत्वा कुशलमूलं मा कांचिद्दुर्गतिं वा विनिपातं वा गच्छेयं मा वा कदाचिद्दरिद्रेषु कुलेषूपपद्येयं आढ्येषु महाधनेषु महाभोगेषु कुलेषूपपद्येयं ॥ सो दानि भद्रिको प्र-
15 त्येकबुद्धो इममेवरूपं प्रणिधानं विदित्वा हंसराजा विय वैहायसेन प्रक्रान्तो ॥ सो दानि पुरुषो तं भद्रिकं प्रत्येकबुद्धं वैहायसेन हंसराजा विय विक्रमन्तं दृष्ट्वा च तस्य प्रत्येकबुद्धस्य स्पृहयन्तो भूयो प्रसन्नचित्तो प्रणिधानमुत्पादेति । एतेषां धर्माणां लाभी भवेयं येषामेष प्रव्रजितो धर्माणां लाभी ॥

भगवानाह ॥ एष भिक्षवः यशोदो श्रेष्ठिपुत्रो तेन कालेन तेन समयेन इह वा-

1. M °pûrva bhikshavaḥ i° B °kshînaku° M °shi | kricchravṛiṣhṭiko° na vṛiṣhṭiṁ kalpa° BM °nâṁ ai(M °nâṁ vâ)nupâdâya pratye° dyanti(M °dyati) | buddhânâm antaro dakshiṇeyo tû° B °ekavarâ kha° M °lpâ | ekam âtmânaṁ dameti parini° B °tmânaṁ dayenti paninirvâ° ṇyakshatrâ |. — 4. M tataḥ bhadrikâ nâma pratye° B °buddhâ ṛi° M °ṛishipatanâto kâlyaṁyai° B °danâto kâlasyai° BM °dâya nâṁyâtikâle nâtivikâle samâye(B °samo) prâtarâsaṁ varta° B °shṭo susaṁvṛitâ kâye° M °shṭo susaṁvṛito vâvâya susaṁvṛito manena supasthi° BM °smṛitissamâ° B °tto susaṁvṛittendriyo ||.

9. M °râṇasyâṁ naga° kshînaku° BM °shṭo prâ°. — 10¹. B °diko bhipra° M °samo du° BM °shasya bha°. — 10². B °naṁ prasanne citta° tvâ grihaṁ âhâre° M °tvâ griham âhâre° tpâditaṁ yam edṛi° kshiṇeyaṁ adhi° B °ṇeyaṁ adhikâraṁ kṛi° M °mûla mâ kaçci durga° BM °dreshu kuleshu papadyaṁ âḍye(B °shûpapadyeyaṁ âḍhye)shu mahâdha°.

14. B °jâ visha vai°.

16. M °ddhaṁ vihâyasena haṁsarâjâ viya vaihâyasena viya vikra° spṛihayaṁto bhû°. — 17. BM eteshâṁ dharmâṇâṁ lâbhî(B °bhi) bhaveyaṁ teshâm e(M °shâṁ eshe pra° M °rmâṇâṁ lâbhî ||. — 19¹. M °kshavo yaço° BM °çreshṭhiputro te° M °samaye i°.

राणस्यां नगरे श्रेष्ठिकुलपुत्रो अभूषि । यं सो तत्र प्रत्येकबुद्धे अधिकारं कृत्वा प्रणिधानमुत्पादितं तस्य कर्मस्य विपाकेन तदुपादाय न कदाचिद्दुर्गतिविनिपाते- षूपपन्नो मनुष्येषु च्युतो देवेषु देवमहेशाख्यो उपपन्नो देवेषु च्युतो मनुष्यमहेशाख्यो उपपन्नो इहैव च मे पश्चिमे जन्मे तथागतं आरागेत्वा अग्रयशीभावं प्राप्तो ॥

यशोदजातकं समाप्तं ॥ 5

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे । तत्र खलु भगवां आयुष्मन्तां पंचकां भद्रवर्गीया- नामन्त्रयति ॥ मुक्तो हं भिक्षवः सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा । चरथ भि- क्षवः चारिकां मा च द्वे एकेन अगमित्थ ॥ सन्ति हि भिक्षवः सत्वाः शुद्धा अल्परजा अपरोक्षजातिका ते च अश्रवणताये धर्माणां परिहायन्ति । अहं पि 10 गमिष्ये येन उरुबिल्वायां सेनापतिग्रामकं जटिलानामनुकंपाय ॥

अथ खलु मारस्य पापीयस्येतदभूषि ॥ अयं खु श्रमणो गौतमो वाराणस्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे सो पंचकां भद्रवर्गिकां भिक्षूनामन्त्रयति मुक्तो हं भिक्षवः सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा यूयमपि भिक्षवः मुक्ताः सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषाः चरथ भिक्षवः चारिकां मा च एकेन द्वे अगमि[396a]त्थ 15 सन्ति भिक्षवः सत्वा अल्परजा अपरोक्षजातिका अश्रवणताये धर्माणां परिहायन्ति अहं पि गमिष्ये येन उरुबिल्वायां सेनपतिग्रामकं जटिलानामनुकंपाय यं नूनाहं उप-

1. BM yo so° M °buddhe adhi° kena tadupâyena kaçci durgatinipâteshupapannâ ma° heçâkhyeshupapanno deveshu cyuto ma° papannâ iha vasam paçci° B °shyeshu cyu° cyuto manakhyo mahe° kaiva vasam paçcime jatme tathâ° M °ârâdhetvâ ha° B °prâptaṃ ‖. — 5. M iti çrimahâvastuavadâne yaço°.

6. M bhagavân saṃmyu° B °to tadarthaṃ° M °shipatane mṛi° B °dâve ta°. — 7. M °gavân âyushmantânâṃ pañcakâ bhadra° B °shmantaṃ pañ° M °rgîyâm âma°. — 8¹. M °kshavo ma° B °vyâ ye ye ca mânushâ ca° M °shâ yûyaṃ api bhikshavo muktâ sarvapâçehi ye divyâ ye ca mânushâ ye ca°. — 8². M ye cara bhi° B carati bhi° BM °rikâ mâ(M °mo) ca du° B °kena âgamittha saṃ° M °kena agamishya. — 9. B saṃtihi bhi° M °bhikshavo satvâḥ° B °lparajo aparokshajâtika tvâya açra° M °rokshajâtiko açravaṇatvâ dharmâ° BM °hâyati a°. — 10. M ahaṃ gamo ‖ yena uhvi° B °gaṃse | ye° lvâyaṃ senâ° BM °grâmakâ ja° M °ṭilenâ°.

— 12¹. BM °pâpiṭhasyai°. — 12². M °khu çravaṇo çautamo° BM °syâṃ viharati | ṛi° M °shipatane mṛi° ve ‖ so pañcakâ bhadra° BM °bhikshuṇâm âmantrayati ‖ mukto° shâ(M °shâye) | yû° M °vyâ ye mânushâḥ° kâṃ mâ cara ekena dove agamishyaṃ | santi bhi° B °ttha | santi bhi° M °vaḥ satvâ çuddhâ alpa° jâtiko açravaṇatvâ dharmâṇâṃ° BM °hâyati | ahaṃ pi gaṃse yena uru(B °ulu)vilvâ° M °grâmikaṃ jaṭilenâm anukaṃpâye ‖ yaṃ nû° B °nukaṃpâya ‖ yaṃ nû° M °rmâye ‖.

संक्रमेयं विचक्षुकर्माय ॥ अथ खलु मारो पापीमां भगवन्तं गाथाये ध्यभाषे ॥

अमुक्तो मन्यसे मुक्तो किं तु मुक्तो ति मन्यसि ।
गाढबंधनबद्धो सि न मे श्रमण मोक्ष्यसि ॥

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

5 मुक्तो हं सर्वपाशेहि ये दिव्या ये च मानुषा ।
एवं जानाहि पापीमं निहतो त्वमसि अन्तक ॥

अथ खलु मारो पापीमां जानाति खलु मे श्रमणो गौतमो त्ति दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी तत्रैव अन्तरहाये । इत्थमेतं श्रूयति ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थं अभिसंभावयित्वा वाराणस्यां वि-
10 हरति ऋषिपतने मृगदावे शास्ता देवानां च मनुष्याणां च । अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेवंरूपो चेतसः परिवितर्को उदपासि । कामा अनित्यदुःखविपरिणामधर्मा ॥ अथ खलु मारस्य पापीयस एतदभूषि ॥ अयं श्रमणो गौतमो वाराणस्यां विहरति ऋषिपतने मृगदावे तस्यैकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेव चेतसः परिवितर्को उदपासि कामा अनित्यदुःख-
15 विपरिणामधर्मा यं नूनाहं उपसंक्रमेयं विचक्षुकर्माय ॥ अथ खलु मारो पापीमां येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये ध्यभाषे ॥

दृढो नाम मया पाशो चरति मानसे तव ।
तेन त्वां बन्धयिष्यामि न मे श्रमण मोक्ष्यसि ॥

1. M °thâye 'dhya°. — 2. BM °so mukto kiṁ tu(M °kim tu) mukto si ma°. — 3. M gâḍhabandha ° çravaṇa° BM °mokshasi ‖. — 4. M °gaván má ° pâpîmaṁ gâ°. — 5. M °vyâ hi ca mânushâḥ e°.

6. M °pîyaṁ ni ° ntako ‖ B °ntakaṁ ‖. — 7. M °çravaṇo gauttamonti duḥkhi durma° B °monti duḥ° M °traivântarhito B °hâye e°. — 8. B ettha° M itthaṁ evaṁ çrû° B °taṁ çruyati ‖. — 9. M bhagavâṁ samya° B bhagavân saṁmya° M °to tam arthaṁm abhi° B °bhisaṁbhâvayi° BM °ti ‖ çishi°. — 10. M °ekasya ° m evaṁ ° udapâsi.

11. M kâmâ parivitarka ani° B °dharmâ a° M °dharmâḥ ‖. — 12. M °pîmâṁ saita°. — 13. M °çravaṇo gauttamo ° çishipattane mri° B °linasya ayam evaṁ cetasaḥ paritarko udapâçi ‖ kâ° M °cetaso parivitarko udapâsi ‖ kâmo ani° B °nityaduḥkhâ vipariṇâma-dharmo yaṁ nû° M °dharmo ‖ atha khalu mâro pâpîmâṁ yaṁ nû ° vicakshuḥka°. — 15. M °thâye 'dhyabhâshaḥ ‖.

17. M driḍho nâma mayo pâço carati mânase B °mânasa tu ‖. — 18. BM na tvaṁ va(M °va)cnayishyâ° M °çravaṇa mokshasi ‖.

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

> पंचकामगुणा लोके मनः षष्ठं प्रवेदितं ।
> तत्र मे विगतो छन्दो विध्वस्तो विनलीकृतो ।
> एवं जानाहि पापीमं निहतो त्वमसि अन्तक ॥

अथ खलु मारस्य पापीयस एतदभूषि । जानाति खलु मे श्रमणो गौतमो 5
ति । दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी तत्रैवान्तरहायि । एवं एतं श्रूयति ॥

भगवान्सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तमर्थमभिसंभावयित्वा वाराणस्यां वि-
हरति ऋषिवदने मृगदावे ॥ अथ खलु भगवतो एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य
अयमेव चेतसो परिवितर्को उदपासि [३९६b] उपधिरमिलो दुःखो विपरिणाम-
धर्मो ति ॥ अथ खलु मारस्य पापीयस एतदभूषि ॥ श्रमणो गौतमो वाराण- 10
स्यां विहरति ऋषिवदने मृगदावे एकस्य रहोगतस्य प्रतिसंलीनस्य अयमेवरूपो
चेतसः परिवितर्को उदपासि उपधिरमिलो दुःखो विपरिणामधर्मो ति यं नूनाहं
उपसंक्रमेयं विचक्षुकर्माय ॥ अथ खलु मारो पापीमां येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा
भगवन्तं गाथाये ध्यभाषे ॥

> नन्दति पुत्रेहि पुत्रिमां 15
> गोमिको गोहि तथैव नन्दति ।
> उपधीहि नन्दति जनो
> न हि सो नन्दति यो निरुपधि ॥

1. M °gavān māraṃ pāpi gā°. — 2. M °guṇopeto manaḥ° BM °shashṭhā pravedītā | . — 3. B °ato vinaṭi° M °ato vidalīkṛtāḥ | . — 4. M °jānāmi pā° hata tva° BM °antakaḥ | . — 5¹. M °pīyasyaitā°. — 5². M jānāmi khu° çravaṇo gauttamo 6 B °mo ti duḥ°.

6¹. M duḥkhī du° B °hāyi e°. — 6². BM °taṃ çruya°. — 7. B bhagavān saṃmya° M °kasaṃbodhi ya° BM °harati | ṛi°. — 8. M °ekatya raho° B °cetasa parivitarko udapāsi upadhi° M °rko udapāsi | upadhi° BM °duḥkhā vipari° M °dharmeti | . — 10¹. M °pāsasya etad a°. — 10². M çravaṇa gauttamo° B °harati | ṛi° M °ṛishipattane mṛ° ekasya raho° pratisaṃlāyamasya ayam evarūpaç cetasa parivitarka udapāsi upadhi° B °eko udapāsi | upadhi° BM °rme ti | yaṃ nū°.

13. BM °pīmaṃ (M °pīmā) yena bhagavāṃs te (M °vānate)no° M °gavantā gāthāye adhya° B °sho na°. — 15. B nandati | putre° BM °mān gopiko gopi (M °pike ta° nadati n°.

17. B upadhīti (M °pavīthi) nandati ja° M °rupadhiḥ | .

अथ खलु भगवां मारं पापीमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

शोचति पुत्रेहि पुत्रिमां
गोमिको गोहि तथैव शोचति ।
उपधीहि जनो प्रबाधितो
5 न हि शोचति यो निरुपधिः ॥

अथ खलु मारो पापीमां जानाति मां श्रमणो गौतमो ति दुःखी दुर्मनो विप्रतिसारी तत्रैवान्तरहाये । इत्यमेतं श्रूयति ॥

सुविमलविमलस्य निर्मलस्य शुचिस्य
भगवतो श्रमणवरो कीर्तितो गौतमस्य ।
10 तमरहितं प्रदेशं सर्वसत्त्वान देति
सर्वजगतः क्रियाभिर्निर्वृतिं प्रापुणोति ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कथं भगवानुदानं भाषति ॥

यस्मिं न माया वसति न मानं
यो वीतरागो अममो निराशो ।
15 प्रणुन्नक्रोधो अभिनिर्वृतात्मा
सो ब्राह्मणो स श्रमणो स भिक्षुः ॥

अस्माभिरपि भगवन् कथं पिण्डाय चरितव्यं भवति भिक्षां देहीति ॥ भगवानाह ॥ न होति तूष्णीभूतेन उद्देशेन स्थातव्यं । एवमार्याणां याचनं ॥

भूतपूर्वं भिक्षवो अतीतमध्वानि इहैव वाराणस्यां नगरे राजपुत्रस्य आक्षिसेनो 20 नाम पुरोहितपुत्रो वयस्यो । सो कामेषु आदीनवं दृष्ट्वा परिव्राजकप्रव्रज्यां प्रव-

1. M °bhagāṁ mā° BM °māro yaṁ viditvā māraṁ pā° B °bhikṣu so°. — 2. BM socati putre° sahi gopiśhis tathaiva ca socati | (M °ti) n°. — 4. M upadhihi janā prabadhitā na hi° B °janā prapodhito ° rupadhuḥ ||.
6. M °çravaṇo gauttamo ti duḥkhi daumanā tatrairvānta° B °rammo tatrai° BM °hāye i°. — 7. BM °taṁ çruya°. — 8. M suvimalavimalasya çu° BM °gavato mahāvaryo° B °gauttasya | M °gauttamasya. — 10. B tam ahasita pra° M tam ahasitasya pra° BM °dese sarvajagatakṛitamābhir nirvṛitiṁ (M °tiṁ) prā°.
12¹. M bhikṣu bha° m āhaṁsuḥ || B °hetuḥ ||. — 12². B kaṁ bha°. — 13. BM yasmiṁ gayāyāṁ vasati na mānaṁ°. — 15. BM praṇunnkrodho (M °dho) a° M °vṛitātma so° B °hmaṇo çra° M °hmaṇo çravaṇo sa bhikṣuḥ.
17¹. BM °gavān kathaṁ°. — 19. M °tīam adhvānaṁ i° BM °sya so°. — 20. M °jitaḥ kao° pathe samādā° B °dānavarti°.

जितो कौमारब्रह्मचारी दशकुशलपथसमादायवर्ती वेदपारगो परिव्राजकशा-स्त्रेषु गतिंगतो ॥ सो दानि राजपुत्रो राज्यप्राप्तो सो तं अक्षिसेनं पुरोहितपुत्रं गाथाये अध्यभाषे ॥

नैव द्विषन्ति सप्रज्ञा अक्षिसेन वनीपकं ।
ब्रह्मचारि प्रियो मे सि याचे यद्धि यदिच्छसि ॥ 5

अथ खलु भिक्षवो अक्षिसेनो वनीपको गाथाये प्रत्यभाषे ॥

याचेन्तो अप्रियो भवति अदेन्तो भवति अप्रियो ।
तस्मात्त्वन्तं न याचामि मा मे विद्वेषणा भवेत् ॥

अथ खलु भिक्षवः स काशिराजा अक्षिसेनं वनीपकं गाथाये प्रत्यभा[397]षे ॥

यो हि याचनको सन्तो याचितव्यं न याचति । 10
परं च पुण्यं त्याजेति आत्मना च विहन्यति ॥

अथ खलु भिक्षवः अक्षिसेनो वनीपको तं काशिराजं प्रत्यभाषे ॥

याचनां रोदनमाहु अदानं प्रतिरोदनं ।
तस्मात्त्वन्तं न याचामि मा मे आरोदनं भवेत् ॥
न वै याचति सप्रज्ञो आर्यो वेदितुमर्हति । 15
उद्दिश्य आर्या तिष्ठन्ति एषा आर्याण याचना ॥

अथ खलु भिक्षवः स काशिराजा अक्षिसेनं वनीपकं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

ददामि ते ब्राह्मण रोहिणीनां
पूर्णं सहस्रं सह पुङ्गवेन ।

4. M naivaṁ vidu °jñā adhisenaṁ va° B °jñā asthisenaṁ va° BM °kaṁ bra°. — 5. BM °cāri(M °ri) priyā me si yāci bruhme° M °yadicchasi]. —
6. M °seno purohitaputro taṁ kāci(?)jaṁ gā° B °alpakaṁ gā°. — 8. M °d bhavanto yācemi° B °vantaṁ yāca°. — 9. M °bhavo sa°. — 10. M °vyaṁ na cāti]. —
11. BM °vyaṁ tyaje°. — 12. M °nipakaṁ taṁ°. — 13. M yācanaṁ rodanamāhuḥ adā° B °rodanam āhu] a°. — 14. BM °d bhava(B °bhaga)vantaṁ° BM °me aro yā°. —
15. M na ca vai ° prajñā āryaṁ° B °prajña āryo°
16. M °ddeça āryā ti° B °asho āryā° M °asho āryāṇa yācanā]. — 17. M °bhāsha-ti]. — 18. B °hmane pura° M °hmana purahiṇīnāṁ pūrṇasahasraṁ alapaṁgavena] B °pūrṇasahasraṁ mahatpuṅga°.

आर्यो हि आर्यस्य कथं न दृष्ट्वा
श्रुत्वान गाथां कथितां सुभाषितां ॥

भगवानाह ॥ अन्यो भिक्षवस्तदा स काशिराज्ञो अखिसेनो नाम पुरोहितपुत्रो परिव्राजको वयस्यो अभूषि । अहं स तदा अखिसेनो परिव्राजको अभूषि ॥

5 अखिसेनस्य जातकं समाप्तं ॥

भगवानाह ॥

न वै याचति सप्रज्ञो नार्यो वेदयितुमर्हति ।
उद्दिश्य आर्यास्तिष्ठन्ते एषा आर्याण याचना ॥

एवं भिक्षवः पिण्डचारं चरितव्यं ॥ ते दानि भिक्षू भगवन्तमाहंसुः ॥ किम-
10 स्माभिर्भगवं भिक्षाये लब्धाये वक्तव्यं स्वस्ति स्वस्तीति ॥ भगवानाह ॥ न भिक्षवो युष्माभिरादिशितव्यं भिक्षायां लब्धायां ।

सर्वपापस्याकरणं कुशलस्योपसंपदा ।
स्वचित्तपर्यवदापनं एतद्बुद्धानुशासनं ॥

ते दानि भिक्षू ऋषिवदने मृगदावे वर्षोषिता दिशोदिशं चारिकां प्रक्रान्ता ॥
15 ऋषिवदने देवता तेषां भिक्षूणां स्थानानि चंक्रमाणि निषद्यानि शय्यानि शून्यानि निरभिरम्याणि दृष्ट्वा रतिं अविन्दन्ती येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

अरति मे विषये च ख्यायति
शून्यं दृष्ट्व विविक्तमानुषं ।

1. B ârya hi° BM °dṛṣṭvâ unda ° thâṃ bhurimaṃ su°. — 3ᵃ. B nânyo bhi° M °kshavo tadâ ° râjña sadhi° B °râjâ sathi° M °hitabuddho pari°. — 4. M °seno nâma pa ° jaka a°. — 5. M iti çrîmahâvastunavadâne sathi°.

7. BM nâryo(B °ryâ) vedayati nâryo ve° B °yitaṃm arhati | . — 8. M °ça âryyâ tishṭhante | e°. — 9ᵃ. M °kshavo pi°. — 9ᵇ. M °bhikshur bhagavantam âhuṃsuḥ | B °vantaṃm â°. — 9ᶜ. M °smâbhiḥ bhagavan bhikshâ°. — 10ᵇ. M °shmâbhiḥ rodiçitavyâ bhikshâ° B °çitavyâ bhikshâ°.

12. M °çalasyâpasaṃ°. — 13. B °ryâdamanaṃ e° M °ryyâdamanaṃ e°. — 14. B °kshû rishi° M °rishipattane mṛ ° roshopitâni diço diçaṃ carikâṃ° B °prakântâ ṛi° — 15. B rishivadane de° M °devatâs teshâṃ ° sthânâni nishadyâni çayyâçi ri° ndati | yena bhagavân teno° B °ndanti yena bhagavâṃ°.

18. B aratiya vija me yasya khyâyati çûnyâṃ dṛishṭvâ viviktamânusâṃ | M aratiṃ vishayamanyâ âkhyâyati | çûnyâṃ dṛishṭvâ viviktamânusâṃ | .

ते चित्रकथा बहुश्रुता
कहिं ते गौतम श्रावका गता ॥

भगवानाह ॥

मगधां गता कोशलां गता
वज्जिभूमिं च यथापरे गता । 5
मृगका व असंगचारिणो
प्रविविक्ता विहरन्ति भिक्षवः ॥

भगवां प्रस्थितो । नाविकेन भगवन्तं दृष्ट्वा गंगातीरमुपसंक्रमन्तं नावा अक्षो-पिता ॥ भगवां नावमारुह्य नाविकमाह ॥

सिंच भिक्षु इमां नावां मैत्राये सिक्ता ते लघु भेष्यति । 10
छित्त्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥
सिंच भिक्षु इमां नावां करुणाय सिक्ता ते लघु भे[397a]ष्यति ।
छित्त्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥
सिंच भिक्षु इमां नावां मुदिताय सिक्ता ते लघु भेष्यति ।
छित्त्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥ 15
सिंच भिक्षु इमां नावां उपेक्षाये सिक्ता ते लघु भेष्यति ।
छित्त्वा रागं च दोषं च ततो निर्वाणमेष्यसि ॥
मैत्राविहारी यो भिक्षुः प्रसन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छति पदं शान्तं असेचनं च मोचनं ॥
करुणाविहारी यो भिक्षु प्रसन्नो बुद्धशासने । 20
अधिगच्छति पदं शान्तं अपृथग्जनसेवितं ॥
मुदिताविहारी यो भिक्षु प्रसन्नो बुद्धशासने ।

1. M te cittakathā° B °trakathāṃ ba° M °gautama çrā°. — 4. M magadhāṃ° BM °koçalā gatā vajri(M °vajji)bhūmiṃ ca || a° gatā mṛ°.

6. B °gakāṃ ca asaṃ° M °gakāṃ ca naṃ saṃgacā° B °pravivikta°. — 8a. M bhagavān pratisthito ||. — 8b. M nākitena bha°. — 9. M °gavā nāvam āruhya°. — 10. M °maitrā-ya si° BM °kṣāye la° B °ghu bheṣyati ||.

11. B cchitvā rā° M cchinnā rā° BM °ṣyati ||. — 12. M °kṣu imāṃ° nā siktā la°. — 13. M citvā rā° B cchitvā rā° °ṣyati | M °ṣyati | mai° (l. 18). — 15. B cchitvā rā°.

16. B °kṣāye laghu te bhe°. — 17. B cchitvā rā° °ṣyati ||. — 18. M °hārī yo bhi-kṣu pra°. — 19. BM °cchanti pa° B °secanamo°. — 20. M °hārī yo bhikṣuḥ pra°.

21. B °cchanti pa° M °cchantu pa° °ntaṃ pṛthagjanasevanaṃ ||. — 22. M °hārī yo bhi° çāsano ||.

अधिगच्छति पदं शान्तं अकापुरुषसेवितं ॥
उपेक्षाविहारी यो भिक्षु प्रसन्नो बुद्धशासने ।
अधिगच्छति पदं शान्तं निर्वाणं पदमच्युतं ॥
धर्मारामो धर्मरतो धर्ममनुविचिन्तयं ।
5 धर्मं समनुस्मरं भिक्षु सद्धर्मान्न परिहायति ॥
उदग्रचित्तो सुमना अभिभूय प्रियाप्रियं ।
ततो प्रामोद्यबहुलो भिक्षु निर्वाणसन्तिके ॥
न शीलव्रतमात्रेण बाहुश्रुत्येन वा पुनः ।
अथ वा समाधिलाभेन प्रान्तशय्यासनेन च ॥
10 स्पृहयं नैष्क्रम्यसुखं अपृथग्जनसेवितं ।
भिक्षु विश्वासमापद्ये अप्राप्ते आस्रवक्षये ॥
भिक्षु न तावता भवति यावता भिक्षते परां ।
विषमां धर्मां समादाय भिक्षु भोति न तावता ॥
यो च कामां च पापां चाधिकृत्वा ब्रह्मचर्यवां ।
15 निःश्रेणीभूतो संप्रज्ञो स वै भिक्षू ति वुच्चति ॥
यतो चरे यतो तिष्ठे यतो आसे यतो शये ।
यतो संमिञ्जये कायं यतो कायं प्रसारये ॥
यतचारी यतसेवी यतात्मा
यतसंकल्प ध्यायि अप्रमत्तो ।

1. M °daṁ ça apṛithagjanasevitaṁ ‖ muditāvihārī yo bhikshu prasanno buddhaçāsane ‖ adhigachchati padaṁ çāntaṁ akāpuru°. — 2. M °hārī yo°. — 4. BM karmārāmo karmarato karmāṇu anu° B °cintitaṁ | M °cintyaṁ | . — 5. M °bhikshuḥ saddharmān pari° B °kshu saddharmā°.

6. B udacitto° M udayacitto° B °bhūta abhibhūya pri°. — 7. BM °to prāmo° M °dya aprāpto santikā° B °bulā bhikshū nirvāṇasya santike | . — 8. M °ṇa bahuçrutena°. — 9. BM atha vo samā° M °lābhanto prānte çayyāsa°. — 10. B gṛihaya nai° M spṛiheya nai°.

11. B °pte apra°. — 12. B bhikshū na tā° M bhikshunna tā° yāvatā ca bhi° B °yāvata bhi° BM °bhikshu parāṁ | . — 13. B °dharmā sa ° bhikshū bho° M °bhonti na°. — 14. M °māṁ pā °hmacaryyaṁ vā | B °hmacaryaṁ vā | . — 15. M niçreṇī ° jño sarvo bhi° B °vai bhi ti va°.

16. B yataṁ careya tam tishṭheya tam āseya taṁ çayeya | M yataṁ careya taṁ nishṭheyata māsayato yaçaṁ | . — 17. B taṁ samijiyeya kāye yataṁ kāyaṁ pra° M taṁ samepiñjise kāya taṁ ca kāye pra° B °raye ya°. — 18. B yatavāci yatāsevo sāyā yatā saṁ° M yato vācātmaçresi saṁ ° dhyāyī jāyatā | apra° B °dhyāyī | apra° BM °tto a°.

अध्यात्मरतो समाहितो
एको संतुषितो तमाहु भिक्षु ॥
चक्षुषा संवरो साधु साधु श्रोत्रेण संवरः ।
घ्राणेन संवरो साधु साधु जिह्वाय संवरो ॥
कायेन संवरो साधु मनसा साधु संवरः । 5
सर्वत्र संवृतो भिक्षुः सर्वदुःखा प्रमुच्यते ॥

सो दानि भगवता एहीभावेन विनीतो । एहि भिक्षु चरां मायां ति आभाषितस्य यत्किंचिद्गृहिलिंगं गृहिगुप्तं गृहिध्वजं गृहिकल्पं सर्वं समन्तर्हितं त्रिचीवरं चास्य प्रादुर्भवेत् सुमुण्डं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथं चास्य संस्थिहे तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नस्य भिक्षुस्य ॥ एवं आयुष्मतो गमियकस्य मानविकस्य 10 प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

तं तर्हि भ[३९८']गवां विसर्जयति ॥ सो दानि भगवन्तं आह ॥ यदि भगवं केनचित्पृच्छियेयं को त्वं ति किं मया भगवं वक्तव्यं ॥ भगवानाह ॥ श्रमणो पि त्वं ब्राह्मणो पि त्वं वेदको पि त्वं तारको पि त्वं पारगो पि त्वं ॥

शक्रो देवानामिन्द्रो माणवकवर्णमात्मानं चादीयि अभिनिर्मिणित्वा प्रासादिको 15 दर्शनीयो शोभनेहि जटेहि नीलेहि नीलमयूरग्रीवसंनिकाशेहि सौवर्णेन दण्डकमण्डलुना भगवतो पात्रचीवरमुण्डिकमादाय पृष्ठतो गच्छति ॥ जनो आह ॥ को स्वायं माणवको प्रासादिको दर्शनीयो ॥ सो दानि आह ॥

यो वीरो धृतिसंपन्नो ध्यायी अप्रतिपुद्गलो ॥
अर्हन्तो सुगतो लोके तस्याहं परिचारको ॥ 20

1. M adhyācara ° ekā so° BM °bhikshuḥ ‖. — 3. BM cakshuṣā saṃvaro° M °çrotena saṃvaraḥ | B °ṇa saṃvaraḥ |. — 4. B prāṇe° BM °ṇa saṃvaro sādhu sādhu jihvāya saṃvaro |. — 5. B °yena saṃvaru sādhu ma° BM °dhu saṃvaraḥ (M °ro) sa°.

6. M °tra saṃvaru bhi° duḥkhāṃ pra°. — 7¹. BM °nāsa bhi°. — 7². B °bhikshuḥ | 7³ M °nāsā ti ābhāṣasya yat kiṃci° B °ābhāṣitasya yat kiṃcilliṅgaṃ° M °dgṛhiliṅga gṛhiguptiṃ gṛhidhvajaṃ gṛhikalpaṃ° B °jaṃ gṛhikalpaṃ° BM °rhitavataḥ | (M °vetaḥ) saṃ° M °svabhāvaṃ saṃsthitā ca keçā iryyā° B °keçā iryā° BM °he ‖ tadya° M °topasampanna° BM °kshusya e°. — 10. M °bhikshuḥ |.

12¹. BM tahiṃ°. — 12². M °vantaṃ āha ‖. — 12³. B °bhagavāṃ ko° M °bhagavāṃ kena cin pṛcchīyeyaṃ ko tvaṃ ti kiṃ° gavaṃ vakta°. — 13². M çramaṇo pi tvaṃ bra°. — 15. B °rūpaṃ ātmānaṃ ??° M °tmānaṃ çikhā° çobhanehi jaṭe° B °jaṭehi nile° M °yūlagrīvehi saṃ° B °saṃvarṇena yaṣṭi° B °janā | āha°.

18². BM kasyāyaṃ°. — 19. M °dhṛtisampanno ° pudgalaḥ | B °pratipudgalo |. — 20. B arhan suga° M | arhaṃ suga°.

यो वुह्यमानं तारेति धर्मनावाय गौतमो ।
उत्तीर्णो पारगो बुद्धो तस्याहं परिचारको ॥

भगवां पि शक्रं देवानामिन्द्रं विसर्जयति ॥

अथ खलु भगवतो एतदभूषि ॥ किमधिमुक्ता जटिला जटिला खलु जटिला-धिमुक्ता ति भगवां जटिलसहस्रं अभिनिर्मिणित्वा प्रासादिकां प्रसादनीयां महेशाख्यां तेहि संपरिवारितो वैहायसेन ऋद्धीये उरुविल्वाकाश्यपस्य जटिलस्य उपसंक्रान्तो ॥ उरुविल्वाकाश्यपः सपरिवारो सार्धं पंचहि जटिलशतेहि जटिलसहस्रं दृष्ट्वा प्रासादिकां च दर्शनीयां च संकोचमापन्नो । इमं शाक्यकुमारस्य सर्वो उपस्थितो महाजनकायो आगमिष्यति ते चास्माकं अभिप्रसन्ना उरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य सपरिवारस्य लोके समसमो नास्ति अयं च ऋषि जटिलसहस्रपरिवारो महर्द्धिको महानुभावो अद्येममिहाश्रमं प्राप्तो सर्वजनकायो एतस्य ऋषिस्य सहस्रपरिवारस्य महर्द्धिकस्य महानुभावस्याभिप्रसीदिष्यति । अभिप्रसन्ना च प्रसन्नाधिकारं करिष्यन्ति सत्करिष्यन्ति गुरुकरिष्यन्ति मानयिष्यन्ति पूजयिष्यन्ति अपचायिष्यन्ति मम सपरिवारस्य न तथा समन्वाहरिष्यन्ति ॥ अथ खलु भगवां उरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य इममेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय स्वयं जटिलवेशमन्तरहायितं च निर्मितं च जटिलसहस्रं ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपो जटिलो तस्मिं जटिलसहस्रे अन्तर्हिते स्वकेन रूपेण च भगवन्तं दृष्ट्वा तथागतमर्हन्तं सम्यक्संबुद्धं विद्याचर[398b]णसंपन्नं सुगतं लोकविदं अनुत्तरं पुरुषदम्यसारथिं

1. M yo pūjyamānaṃ tāre dha° gautamo | . — 2. M tīrṇo° BM °haṃ paricārako |. — 4. B kiṃ adhimukti jaṭilā jaṭilā khalu jaṭilā ti muktā ti bha° M kiṃ adhimukti jaṭilo khalu jaṭilo ti muktā ti bhagavān jaṭi° °dikaṃ pradarçanīyaṃ maheçākhyaṃ | te° B °kāṃ pradanīyāṃ maheçākhye tehi saṃparicārikaṃto vai° M °vārikaṃto vai° B °ddhiye uruvilvākāçya jaṭi° BM °nto uru°.

7. M °çyapo sapari° pañcahi jaṭilasahasraṃ hi dṛ° °ca āpannaṃ B °rasa I°. — 8. BM imaṃ çākyakuma āgame sa° M °sarve upasthi° BM °miṣyati | tenāsmākaṃ° B °prasanno u° lokaṃ samasa° BM °nāsti | ayaṃ° M °pto sarvejanakā°.

12. M abhiprasannānāṃ ca °pūjayiṣyanti mama sa° °nvahariṣyanti || . — 14. M °çyapāu uru° B °ulvilvā° M °idam e° se parikitarkam ājñāpaya svayaṃ jaṭilo ve° ntarhāyitaṃ | B °rmitaṃ jaṭi°.

16. BM °çyapo jaṭilo(M °lā) tena jaṭilasahasreṇāntarhi° M °rhantā saṃmyakaṃ° B °nnaṃ sugata lokavid anutta° BM °ṣyaçrathiṃ° thāgatabalehi balavāṃ caturhi vai° M °tiamadamathaprāptaṃ nāgo viya kāritakāraṇo avahirgatena mānase° B °indriyeṇa avarhirga° M °jitendriye hradam accho anāvilo viṃprasanne ratnayūthaṃ vā abhyu° B °yūthaṃ vā abhyu° tejarāçiṃ° kaṃ apratikūlaṃ° M °kaṃ apratikulaṃ darçanāye B °rçanāya dṛ°.

शास्तारं देवानां च मनुष्याणां च द्वात्रिंशतीहि महापुरुषलक्षणेहि समन्वागतं अशीतिहि अनुव्यंजनेहि उपशोभितशरीरं अष्टादशेहि आवेणिकेहि बुद्धधर्मेहि समन्वागतं दशहि तथागतबलेहि बलवन्तं चतुर्हि वैशारद्येहि विशारदं प्रासादिकं प्रसादनीयं च शान्तेन्द्रियं शान्तमानसं उत्तमदमशमथप्राप्तं परमदमशमथप्राप्तं नागो विय कारितकारणो अन्तर्गतेहि इन्द्रियेहि अबहिर्गतेन मानसेन स्थितेन धर्मताप्राप्तेन गुप्तो नागो जितेन्द्रियो ह्रदमिवाच्छो अनाविलो विप्रसन्नो रत्नयूपं व अभ्युद्गतं सुवर्णबिम्बमिव प्रभासयन्तं तेजोराशिं श्रियेये दीप्यमानं द्वितीयमिव आदित्यं उदयन्तं असेचनकं अप्रतिकूलं दर्शनाय । दृष्ट्वा च पुनरुरुविल्वाकाश्यपो सपरिवारो विस्मितो अभूषि । महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो यं चाहं पुनर्महर्द्धिकतरो ॥

अथ खलु ते जटिला आगतागतो भगवन्तमुपसंक्रमेन्सु: भगवत: पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तमेव पुरस्करेन्सु: भगवतो दर्शनेन न तृप्येन्सु: ॥ अथ उरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य एतदभूषि ॥ अहो पुनर्मे आश्रमातो श्रमणो गौतमो अन्येन प्रक्रमेया ॥ अथ भगवानुरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य इममेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो संमिंजितां वा बाहां प्रसारये प्रसारितां वा बाहां संमिंजये एत्तकेन क्षणवीतिहारेण उरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्याश्रमातो वैहायसमभ्युद्गम्य उरुविल्वायां सेनापतिग्रामके प्रत्यस्थासि नद्या नैरंजनायास्तीरे अजपालस्य न्यग्रोधमूले ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपस्य जटिलवृत्ते: अपगतेन अन्नाद्येन एतदभूषि ॥ अहो पुन: श्रमणो गौतमो इहागतो इहागतो खादनीयं भोजनीयं परिभुंजेया ॥ अथ खलु भगवां उरुविल्वाकाश्यपस्य जटिलस्य इमं एवरूपं चेतस: परिवितर्कमाज्ञाय तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो सम्मिंजितां वा बाहां प्रसारये प्रसारितां वा बाहां संमिञ्जये एत्तकेन क्षणवीतिहारेण अजपालस्य न्यग्रोधमूलातो वैहायसमभ्युद्ग[399a]म्य उरुविल्वाकाश्यपस्य

8. B *hi ma*. — 9. M *çravaṇo gauta mahānubhāvo yaṁ a* B *r mardāhi* M *rddhiko yaṁ ‖.

11. B *āgatāgatā bha* BM *metuḥ bhagavataḥ(M *to) pā* M *tvā bhagavantamavantam n* BM *retuḥ bha * pyetuḥ ‖. — 12. M atha khalu u * ṣhiyaita*. — 13. M *çravaṇo gautamo mama pra* B *kramayā ‖. — 14. M atha khalu bhagavāṁ uru* B *çyapaçya ṛi* M *çyapasya çiṣya i* BM *jñāya ta * balavāṁ pu(M *vāṁ pu)ruṣo samiñjitaṁ vā bāhāṁ prasārayet prasāritāṁ bāhāṁ sami(M sammiñ)jayet(M *ye |) etta* M *vītihāre* B *çyapapaçya ṛi* BM *vaihāyasam abhudga * sthāsi(M *sī |) nadyāṁ nai*.
18. B *ṭilasya vṛtteḥ | pathaga* M *ṭilasya vṛtte pathāga *yeṇa ita*. — 19. M *çravaṇo gautamo * ehe ihāgataḥ khā*. — 20. M *gavāṁ uru * çyapajaṭ * m evaṁrū * vitarka* puruṣaḥ saṁ* BM *ritāṁ(M *taṁ) bāhāṁ* M *saṁmiñja * vītihāre*.

जटिलस्याश्रमे प्रक्रमामि ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपस्य जटिलस्य सपरिवा-
रस्य एतदभूषि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो परसत्वानां परपुद्गलानां
चित्तेन चित्तं आजानाति महर्द्धिकतरा च वयं ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपो
जटिलो भगवन्तं स्वहस्तेन प्रणीतेन खादनीयभोजनीयेन सन्तर्पयति ॥ अथ खलु
5 भगवां भुक्तावी धौतपात्र अपनीतपाणिरुरुविल्वाकाश्यपस्य ऋषिस्य जटिलस्य तं
देयधर्मं इमायानुमोदनायानुमोदये ॥

अग्निहोत्रमुखा यज्ञा सावित्री छन्दसां मुखं ।
राजा मुखं मनुष्याणां नदीनां सागरो मुखं ॥
नक्षत्राणां चन्द्रो मुखं . . . . ।
10 आदित्यो तपतां ऊर्ध्वं तिर्यगधस्तपस्वतां ।
सदेवकस्य लोकस्य संबुद्धो वदतां वरो ॥

अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपो सपरिवारो वैहायसमन्तरीक्षे स्थितो अग्निं जुह्वति
तेषां तमग्निं न ज्वलति तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो येनाग्निं न ज्वलति ।
नूनं श्रमणस्य गौतमस्यानुभावेन ॥ सो दानि अग्निः प्रज्वलितो तेषामेतदभूषि ॥
15 महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनः महर्द्धिकतरा ॥ तर्हि अग्निस्मिं
आहुतिं प्रक्षिपन्ति न च पतति तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो येनाग्निस्मिं आहु-
तीं न पतति । नूनं श्रमणस्य गौतमस्यानुभावेन । यतो सानं एवं भवति श्रमणस्य
गौतमस्यानुभावो ति ततः सा आहुतिरग्निहोत्रस्मिं पतति ॥ अग्निं जुह्वन्तानो-

1. B °hi ma°. — 2. M °çravaṇo gauttamo° BM °tvānāṃ parapudgalā(M °gavā)nāṃ cittena cittaṃ(B °na citte) jā° riddhikataro ca va(B °ca va)yaṃ ||. — 3. M °gavanta sva-hastena khādani° B °khādanīyabho° M °saṃtarppayati paricārayati ||. — 4. M °pāṇir uru° imāṃyānumodanā° B °mayānumodāyānumodaye ||.

7. B °khā yajño sā° M °khā prajñā sā° BM °sāṃ mukhā ||. — 8. M rājā mukhaṃ cchandasāṃ nadī °ro mukhā ||. — 9. BM °khaṃ āditi°. — 10. B °sāṃ ūrddhaṃ ti° M °sāṃ urddhaṃtiryagdhastayovatāṃ B °stapovatāṃ ||.

11. BM jagatāṃ gato sa° M °devasya lo° saṃmukho vadatāṃ varaḥ ||. — 12. M °lu ulaviltvā° B °juhati teshāṃ° M °hunti | teshāṃ tāṃ agniṃ na jvaleti teshā°. — 13. B °bhāvenāgni° M °bhāvo nā °gnir na°. — 14¹. M °çravaṇasya gauttama°. — 14². M °agnir prajva°. — 15¹ B maharddhi çra° M °çravaṇo gauttamo ° punar maha° BM °tarā taṃ°. — 15². B taṃ agniṃsmiṃ° M tam agnismiṃ° BM °kshipanta na° B °ca patanti te° M °teshāṃ eta°.

16. BM °bhāvenā° M °nāgniṃ āhuti na°. — 17¹. M °çravaṇasya gauttama° BM °vena yato°. — 17². BM °bhavati | çrama(M °çravaṇa° M °gauttama° BM °va ti | tataḥ (M °tato) sā° M °āhuti agnihotrasmiṃ° BM °ti a°. — 18. M °tā asta °hvyānti na° ettare BM °taṃ to°.

यातो ओतरिष्यामो ति न शक्नोन्ति ओतरितुं ॥ तेषामेतदभूषि ॥ कस्याय-
मनुभावो येनान्तरीयातो न शक्नोम आश्रमं ओतरितुं । नूनं श्रमणस्य गौतमस्या-
नुभावेन ॥ यतः सानं एतदभूषि श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो ति अथ ततो
अन्तरीयातो आश्रमे प्रतिष्ठिता शिविकेषु स्वकस्वकेषु निषीदिष्यामो ति न च तानि
शिविकानि चड्डेन्सुः ॥ तेषामेतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो येन वयं शिविकां 5
न दृशेम । नूनं श्रमणस्य गौतमस्यानुभावेन ॥ यतो सानं एवं भवति श्रमणस्य
गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि शिविकानि चड्डेन्सुः ॥ तेषामेतदभू[399b]षि ॥
महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ पानीयकरकानि
आदाय उदकहारा गमिष्यामो ति न च तानि करकानि चड्डेन्सुः ॥ तेषामेत-
दभूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य । यतो सानं एवं भवति 10
श्रमणस्य गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि स्वकस्वकानि करकानि चड्डेन्सुः ॥
तेषामेतदभूषि ॥ महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥
करकानि आदाय नैरंजनां नदीं उदकहारिं गता न च शक्नोन्ति तानि करकानि
भरयितुं ॥ तेषां एतदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो
सानं एवं भवति श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो ति अथ तानि करकानि उदकेन 15
भरेन्सुः ॥ तेषामेतदभूषि ॥ महर्द्धिको यं श्रमणो गौतमो महानुभावो वयं
पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ आहारं करिष्यन्ति न च शक्नोन्ति आहारं कर्तुं ॥ तेषामेतद-

1[1]. B °ahi ka°. — 1[2]. B °bhāvenānta° M °bhāvenānta° kasmar āçramaṁ otaritaṁ. — 2. M °gauttama° BM °vena ya°. — 3. M °sānaṁ e° B °ahi | çramaṇa° M °ahi | çravaṇasyā gauttamasyānu° BM °vo ti || | atha° M °tato antar° BM °āçramaṁ pratiṣṭhitāni çivi(B °çi-vikeṣu svakasvakeṣu niṣīdi niṣīdiṣyāmo M °maṁti | na ca° B °tāni çivikāni adda-tsuḥ || M °çivikān adda°. — 5[1]. M teṣāṁ eta° BM °ahi ka°. — 5[2]. B °yaṁ çivikāṁ° M °driçāmo |.

6[1]. M °çravaṇasya gauttama° BM °vena ya°. — 6[2]. M °sānaṁ evaṁ ° çravaṇasya gauttamasyānubhāveti | a° B °çasyā gautamasyānubhāvoneti | atha tāni çivikāni addaçetsuḥ | M °çetsuḥ te°. — 7. B °ahi ma° M °ahi kasyā° (l. 10). — 8[1]. B °katarā pā°. — 8[2]. B pāniya karakāni ā °çetsuḥ te°. — 10[1]. M °bhāvaṁ nūnaṁ çravaṇasya gauttamasya. — 10[2]. M °yataḥ sā ° bhavati | çravaṇasya gauttamasyānubhāvoneti || atha° B °vo ti || atha ° çetsuḥ | M °çetsuḥ.

12[1]. M teṣāṁ eta° BM °ahi ma°. — 12[2]. M °çravaṇo gauttamo ° puna maha°. — 13. M karaṁkāni ā° B °dāya | nai ° hāragatā na° M °hāriṁ gato na° BM °knoti tā ° kā-ni bhara°. — 14[1]. M teṣāṁ eta° B °ahi ka°. — 15[1]. M kasyānu° B °syāyanu° M °çrava-ṇasya gauttama°. — 15[2]. M yato sānaṁ evaṁ ° çravaṇa ° gauttamasyānubhāveti || atha° B °vo ti | atha ° kena bhareṭsuḥ te° M °kena bhareṣyetsuh.

16[1]. B °ahi ma°. — 16[2]. M °çravaṇo gauttamasyāyaṁ anubhāvo ti || vayaṁ° BM °tarā ā°. — 17[1]. M āharaṁ kari° B °ṣyati | na çaknoti ā° M °knoti ā° B °kartuṁ te°. — 17[2]. B °ahi ka°.

मूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो सानं एवं भवति
श्रमणस्यायं गौतमस्यानुभावो त्ति ततः शक्नोन्ति आहारं कर्तुं ॥ तेषामेतदभूषि ॥
महर्द्धिको श्रमणो गौतमः महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतरा ॥ कृताहारा काष्ठा-
नि पातयिष्यामो ति उत्क्षिपितानि कुठाराणि न शक्नोन्ति निक्षिपितुं ॥ तेषामे-
5 तदभूषि ॥ कस्यायमनुभावो नूनं श्रमणस्य गौतमस्य ॥ यतो सानं एवं भवति
श्रमणस्य गौतमस्यायमनुभावो ति अथ तानि कुठाराणि उत्क्षिप्तानि निक्षिपेन्सुः
तानि च काष्ठानि पातयेन्सुः ॥ तेषां एतदभूषि ॥ महर्द्धिको यं श्रमणो गौतमो
महानुभावो वयं पुनर्महर्द्धिकतराः ॥

एवं भगवां उरुबिल्वाकाश्यपस्य संमुखा त्रयो भ्रातरां सपरिवारां पंचहि प्रा-
10 तिहार्यशतेहि विनयेसि । पश्चिमं प्रातिहार्यं ॥ भगवां प्रतिसंलीयितुकामो
उरुबिल्वाकाश्यपमाह ॥ काश्यप अत्र अग्निशरणस्मिं ते संलयिष्यामीति ॥ उरु-
बिल्वाकाश्यपो आह ॥ सो गौतम अग्निशरणो अप्रवेश्यो केनचित् मनुष्येण वा
अमनुष्येण वा अत्र सरणे दुष्टनागो प्रतिवसति । वयं पि तावदेतं अग्निशरणं
दूरे परिवर्जेम तस्य दुष्टनागस्य भयेन ॥ भगवानाह ॥ अनुजानाहि त्वं काश्यप
15 प्रतिसंलयिष्यामि अहमत्रा[400a]ग्निशरणे ॥ उरुबिल्वाकाश्यपो आह ॥ न ते
भो गौतम अग्निशरणं अनुजानामि । अत्र दोष एव आख्यायति एतं अग्निशरणं
इमानि च बहूनि तृणकुटिकापर्णकुटिकाशतानि यत्र भवां गौतमो नन्दति तत्र
प्रतिलीयतु ॥ अथ खलु भगवां उत्थायासनातो उरुबिल्वाकाश्यपस्याग्निशरणं

1¹. BM °yâmubhâvo(M °vam) nû° M °çravaṇasya gauttamasya B °masya ta°. — 1². B ta-yo sâ° M °bhavati | mahardhiko yam çravaṇo gauttamasyânubhâvonti | tato çaknoti â° B °bhâvanti | tataḥ çaknuti â ° rttum te°. — 2. B °shi ma°. — 3¹. M °çravaṇo gauttamo mahâ° B °bhâvam vayam° M °punaḥ maha° BM °tarâ kṛi°. — 3². B °hâro | kâshṭhâni pâtamishyâmo ti ukshipitâ° M °shyâmeti ukshipitâ° BM °kuthâraṇi(M °ni) na° B °çaknoti nikshipitum te°. — 5¹. M °çravaṇasya gauttama°. — 5². M °çravaṇasya gauttamasyâyam anubhâveti || a° B °vo ti || atha tâni kuṭhâ° M °kuthârâ° BM °kshu(M °kshu)ptenuḥ (B °tauḥ |) tâni ca kâ° B °pâtayentuḥ | M °pâtayetuḥ.

7¹. M teshâm eta° BM °shi ma°. — 7². M °çravaṇo gauttamo ° punaḥ maha°. — 9. M °gavân uru ° mukhât trayo ° hâryyaçata° B °vinamesi pa°. — 10². BM °gavâm pra-(M °vân pra)tilîiyatu°.

11¹. M kâçyapo ato agni° B °pa ato agni° BM °çaraṇam hi te sanîçayi°. — 11². M °çyapam âha ||. — 12. M °gauttamo eko agni° B °gauttamo agni° BM °veshya te(M °te |)na keç M °kena)cit mamushyeṇa vâ atra sa(M °tra çaraṇe° M °dushṭhanâ°. — 13. M °pari-tarjjema | ta° B °rjema | ta ° bhayena ||. — 14². M °mi atrâham agniçaraṇe ||. — 15¹. M °çyapa â°. — 15². M °gauttamo agni° B °gautamo agni° BM °mi a°.

16. M °dosho evam âkhyâyasi etam° B °sha evam âkhyâyasi | etam° M °bahuni tṛiṇakuṭṭikâparṇakuṭṭikâḥ ca ° gauttamo abhinandati tatra me pra°. — 18. M °gavân uttâ° B °tthâyasanâto ° ṇam prativiçi°.

प्रविशित्वा निषीदे प्रतिसंलयनाय ॥ भगवान्दानि अग्निशरणे तेजोधातुं समापन्नो । सो दानि भगवतः तेजं असहन्तो यतो भगवतो पार्श्वं चतुर्हि महाराजेहि दिन्नं तत्र ओकस्तो । भगवता च मैत्र्या स्फुटो दमितो च निर्विषो संवृत्तो न च भूयो क्रोधं व्यावहति ॥ अग्निशरणो भगवतो तेजेन एकज्वालीभूतो दृश्यति ॥ तेषां जटिलानामेतदभूषि ॥ दुष्टनागेन गौतमो श्रमणो दग्धो अग्निशरणो च 5 सर्वं आदीप्तं ॥ ते दानि उदकमादाय प्रधाविता अग्निशरणं निर्वापयिष्यामो त्ति श्रमणं च गौतमं परिमोचयिष्यामो त्ति ॥ भगवां तं नागं दमेत्वा निर्विषं कृत्वा पात्रेणादाय उरुविल्वाकाश्यपस्योपनामयति ॥ उरुविल्वाकाश्यपो भगवतो पात्रगतं तन्नागं दृष्ट्वा सपरिवारो विस्मितो । महर्द्धिको श्रमणो गौतमो महानुभावो यत्र हि नाम यस्य भगवन्ननुयोगेन वा अननुयोगेन वा न शक्यं प्रवेष्टुं ति सो श्रमणस्य 10 गौतमस्य तेजेन पर्यादिन्नो ॥ अथ खलु उरुविल्वाकाश्यपस्य संमुखा ते त्रयो भ्रातरो सपरिवारा भगवता इमेन पश्चिमेन प्रातिहार्येण सर्वे अभिप्रसादिता ॥

दमयित्वा उरगराजं उरुविल्वकाश्यपअग्निशरणस्मिं ।
पात्रेण नीहरित्वा काश्यपजटिलियो उपनयासि ॥
एषो स्य पश्य काश्यप पर्यादिन्नो स्वतेजसा तेजो । 15
यस्य भवनं न शक्यं प्रवेष्टुमिह केनचिल्लोके ॥
संहृष्टरोमकूपो उरुविल्वाकाश्यपो सपरिवारो ।
नरनागेन हि नागो दान्तो उपशमयितो दृष्टो ॥
सो नागो यस्यार्थं महर्षिभवनं आसीद्दुःप्रवेशो ।
सो दान्तो निर्विषश्च कृतो यं पुण्यानुभावेन ॥ 20

2. B °tejāṃ asa° M °tejāṃ asa° °yataḥ bha° °turhi mahā° B °nnaṃ | ta°. — 3. B bhagavāṃ ca mai° M bhagavāṃ ca mai° B °sphuṭe da° M °sphuṭaṃ damitaṃ ca nirvishaṃ saṃvṛttaṃ na vā ca bhū° B °hati ca agni°. — 4. B °ekājvā°. — 5. M °gauttamo çravaṇa dagdha agniçaraṇe ca sa°.

6. B °rvāpayishyāmonti çra° M °rvāpayishyāmonti | çravaṇaṃ ca gauttamo pa°shyāmonti | B °shyāmonti ||. — 7. M °treṇādā° çyapasya upanā°. — 8. BM °çyapa bhagavato (M °vanto) pā° M °tragataṃ taṃ nāgaṃ °smitaḥ B °smito maha°. — 9. M °rddhiko çravaṇo gauttamo °hi nāma sya bha° B °hi nāma yasya bha° °shṭuṃ | so° M °shṭuṃ so çravaṇasya gauttama°.

11. BM °sya pramukhā ta tra° °rivāro bha° B °çcimena pratihā° M °bhiprasādikā B °ditā da°. — 13. BM °jaṃ | u° B °vilvākāçyape a° M °vilvakā agniçaraṇesmiṃ B °smiṃ pā°. — 14. M °treṇa niha° çirino u° BM °nayasi |. — 15. BM °esho sya kā° M °dinnā sya tejasātejo B °nno sya tejasā tejo ya°.

16. M jasya°. — 17. BM °vāro na°. — 18. BM °dānto paçyamāno dṛshṭvā | (M °shṭo). — 19. BM esho so nāgo etam arthaṃ °naṃ yadya duḥpraveço. — 20. BM nara-(M nava)nāgena so° M °rvishakṛ°.

भगवानाह ॥

मया विनीते न सन्ति दोषा अजानियतो काश्यप न विद्यते ।
नभं पतेय पृथिवी फलेय च न बुद्धानो सविषो चरेत् ॥
विस[400b]र्जितो भगवता स संवर्तमान ति पञ्चमो भणितो ।
5 मानुषकायो भूत्वा प्रविशते चरणेषु सुगतस्य ॥
शरणं भवाहि नरवर चार्य न मे अत्ययो महाप्रज्ञ ।
यस्य मम आसि चित्तं मदुष्टमपविद्धं प्रत्यक्षं ॥
बाल्यं कृतं नरोत्तम अपराधो मम अनायको यमहं ।
तं खलु विनायकवर पुन ते शरणं अहं गच्छे ॥
10 वंदित्व वन्दनीयं बहुशो च प्रदक्षिणीकरित्वान ।
गुरुगारवेण महता नमस्य नागो अपक्रान्तो ॥

भगवता उरुबिल्वाकाश्यपो पंचशतपरिवारो नदीकाश्यपो च त्रिशतपरिवारो गयाकाश्यपो च द्विशतपरिवारो सर्वे त्रयो भ्रातरो पंचहि प्रातिहार्यशतेहि वश-वशीभावे विनीता एहिभिक्षुकाये सर्वे प्रव्राजिता उपसंपादिता । एष भिक्षवश्चरथ 15 तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां दानि भगवता एहिभिक्षुकाये आभाषितानां यत्किंचिद्-पिलिङ्गं अपिगुप्ति अपिध्वजं अपिकल्पं सर्वं समन्तरहितं चिवीवरा च सानं प्रादुर्भवेसुः सुभका च पात्रा प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च केशा ईर्यापथो सानं संस्थिहे तद्यथा वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एवमायुष्मन्तानामुरुबिल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगया-काश्यपानां त्रयाणां भ्रातृणां सपरिवाराणां प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥

2. BM °nītasya na santi doṣā (M °ṣo) ajayanīyo kāśyapa (M °paṃ) vidyate. — 3. B nabhaṃ pateyā pṛ° M nabhaṃ pateyā pṛ° BM °leyā ya na buddha (B °ddho) nāṃ saviṣā careyuḥ [illegible]. — 4. BM °bhagavatā saṃvartamāna ti [illegible] (M °nānti) pañca° [illegible]. — 5. BM mānuṣakāyo bhū°.

6. M caraṇaṃ° BM °yaṃ na me °mahāṃ prajñā pa°. — 7. BM yasya nama [illegible] (M °[illegible]) ci° duṣṭaṃ aravinda (M °vindo) pratyakṣa bā°. — 8. BM bālyākṛ° [illegible] (M °[illegible]) aparādho (M °dhe) [illegible] ahaṃ taṃ°. — 9. M °punā te° B °punā te° M °[illegible] ahaṃ°. — 10. M vandito [illegible] B vaditvaṃ va° BM °tvāna gu°.

11. M °[illegible]° B °[illegible]° BM °[illegible]°. — 12. BM °[illegible]kāśyapasya paṃ° M °dikāśyapo ca triṃśaparivāro ga° BM °dviśataparivāro sarva tra° B °bhrātarā paṃ° M °pañcehi pra°. — 15. B tehi dā° M °bhagavato e° BM °[illegible] [illegible] [illegible]pati sa° M °[illegible] [illegible] ca pātra pra° M °[illegible] keśā īryāpatho sā° B °[illegible] īryāpatho ° sthite || ta° M °[illegible] B °[illegible] o°.

18. BM °trayāṇāṃ bhrā° B °bhikṣubhāvo | M °bhāvaḥ | .

तेषां दानि उपसेनो नाम भागिनेयो तथैव नद्या नैरंजनायास्तीरे आश्रमं मापयित्वा पत्रोपेतं पुष्पोपेतं फलोपेतं तत्रासौ प्रतिवसति त्रिशतपरिवारो चतुर्ध्यानलाभी पंचाभिज्ञो महर्द्धिको महानुभावो ॥ तेहि दानि उरुविल्वाकाश्यपप्रमुखेहि भिक्षूहि सर्वं ऋषिभाण्डं अजिनोपानहचीवरा च कठीनका च कमण्डलु च नद्यां नैरंजनायां प्रवाहिता । सो अस्माकं भागिनेयो उपसेनो एतेन ऋषिभाण्डेन सपरिवारो कार्यं करिष्यति ॥ तेहि तं भाण्डं नैरंजनायां वुह्यन्तं दृष्ट्वा तेहि तं भाण्डं सर्वं उत्कड्डितं ॥ तस्य दानि उपसेनस्य ऋषिस्य एतदभूषि । मा हैव मे मातुलका केनचिद्विहेठिता भविष्यन्ति ॥ सो दानि शीघ्रशीघ्रं त्वरमाणरूपो सपरिवारो उरुविल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपानां आश्रमं आगतो भगवां च सपरिवारो कृतभक्तकृत्यो । भिक्षुसंघो नद्यां नैरंजनायां पात्राणि निमज्जेत्वा शोधे[401a]न्ति परिमार्जन्ति ॥

अथ खलु उपसेनो ऋषिर्येन उरुविल्वाकाश्यपो तेनोपसंक्रमित्वा आयुष्मन्तं उरुविल्वाकाश्यपं गाथाये अध्यभाषे ॥

मोहं ते जुहितो अग्नि मोहन्ते सो तपो कृतो ।
यं जहे पश्चिमे काले जीर्णां व उरगो त्वचं ॥

अथ खल्वायुष्मां उरुविल्वाकाश्यपो उपसेनं ऋषिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

मोहं मे जुहितो अग्नि मोहं मे सो तपो कृतो ।
यं जहे पश्चिमे काले जीर्णां व उरगो त्वचं ॥

सो पि च भगवता सपरिवारो बलवशीभावे विनीतो एहिभिक्षुकाये प्रव्राजि-

1. BM °syaiva nadyāṁ nai° çrama māpayi° M °tropetaṁ phalopetaṁ pushpopetaṁ tatrā° ti | triçata°. — 3. M °bhikshuhi sa° BM °jinopadarbhacīvarā ca kaṭhinakā° M °oḍaru ca nadyāṁ° B °hitā so°. — 5. BM °upaseno | e° B °nāpati te°.

6. M tehi taṁ nai° svaṁ ukkaṭṭitaṁ | B °ukkattitaṁ |. — 7¹. M °shiyaṁti°. — 7². M °haivaṁ me mātarukā kena vihethikā bhi°. — 8. BM rūmarū° B °vilvākāçyapo nadīkāçyapo ga° M °nāṁ ga sa° B °vāṁ ca pari° M °ktakṛtvā B °ktakṛtyo bhi°. — 10. BM °ni nirmāpetvā çocimti (M °socinti) pari° M °mārjati ||:

12. M °sena ṛshiḥ yena uruvilvākāçyapas teno° °thāye pratyabhā°. — 14. M mohan te juhuto agniḥ mohan te° B °kṛito yo°. — 15. BM yo ja° jīrṇṇo ca uragatvacaṁ ||.

16. M so pi ca bhagavatā āyushmān seu° °çyapo upaseno ṛ°. — 17. M so haṁ mohaṁ juhuto agniḥ so haṁ me° B °gni moha me°. — 18. BM °jīrṇṇo ca uragatvacaṁ |. — 19. B °nīto | ehi° M °pravraji° BM °dito s°.

हितो उपसंपादितो । चरथ भिक्षवो चरथ तथागते ब्रह्मचर्यं ॥ तेषां भगवता एहि-
भिक्षुकाये आभाष्टानां यत्किंचित्तीर्थिकलिंगं तीर्थिकगुप्ति तीर्थिकध्वजं तीर्थिककल्पं सर्वं
समन्तरहितं त्रिचीवरं नामं च प्रादुर्भूतं मुण्डकं च पात्रं प्रकृतिस्वभावसंस्थिता च
केशा ईर्या च सार्धं संस्थिहे तद्यथापि नाम वर्षशतोपसंपन्नानां भिक्षूणां । एषो
5 आयुष्मतो उपसेनस्य अर्धत्रिशतपरिवारस्य प्रव्रज्या उपसंपदा भिक्षुभावो ॥ इदं
भगवतो प्रथमं श्रावकसंनिपातं अर्धत्रयोदश भिक्षुशतानि ॥

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः ॥ कस्य भगवं कर्मस्य विपाकेन आयुष्मन्ता उरुबिल्वा-
काश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपा त्रयो भ्रातरो महर्द्धिका महानुभावा क्षिप्राधिगमा
च ॥ भगवानाह ॥ एतेषामेव भिक्षवः पूर्वप्रणिधानं बुद्धे चौक्षस्य कुशलमूलस्य
10 विपाको यत्ते महर्द्धिका च महानुभावाश्च क्षिप्राधिगमाश्च ॥ भूतपूर्वं भिक्षवो अती-
तमध्वाने हस्तिनापुरे राजा महेन्द्रो नामाभूषि कृतपुण्यो महेशाख्यो धार्मिको
धर्मराजा सुसंगृहीतपरिवारो दानसंविभागशीलो । तस्य दानि राज्ञो पुष्यो
नाम तथागतो सम्यक्संबुद्धो सश्रावकसंघो हस्तिनापुरे याचितको वसति ॥
कलिंगेषु सिंहपुरं नाम नगरं तत्र त्रयो भ्रातरो एकमातृका राज्यं कारयंति ।
15 तेषां दानि तत्र राज्ये रत्नं उत्पन्नं ते तं रत्नमादाय ततः सिंहपुरातो हस्तिना-
पुरमागता । तेहि तं रत्नं राज्ञो महेन्द्रकस्य उपनामितं ॥ सो दानि राजा
महेन्द्रको तेन प्राभृतेन तेषां भ्रातृणां प्रीतो संजातो ॥ सो आह ॥ किं वो करि-
ष्यामि ॥ ते दानि आहन्सुः [401ᵇ] ॥ इच्छामो भगवां पुष्यो अस्माकं नगरे
वर्षावासं वसेय अस्माकमनुकम्पाय । अत्रैव तेन प्राप्तेन महत्तमापूर्तं कर्तुकामा ॥
20 सो दानि राजा महेन्द्रको आह ॥ पुनो पि भगवां पुष्यो अस्माकं नगरे वसिष्य-

1¹. M °kaharaç cara°. — 1². M °bhagavatâ bhikshu ° d ṭishiliṅga ṭishiguptiṁ ṭishigu- ptiṁ ṭishidhva° B °d ṭishiliṅgaṁ ṭishiguptiṁ ṭishidhva° BM °rvaṁ samananta° B °tenâ ca prakṛ ° çâ îryâ ca sadha saṁ° M °çâ îryâpathâ ca sârdhaṁ saṁ° BM °he ‖ tadya ° kshâ- pûk s°. — 5. M °rdhatriṁçatparivârasya pra ° bhâvaḥ | B °bhâva i°. — 5. B °taṁ sarva trayodaçabhi bhi° M °taṁ sarvaṁ trayodaçabhir bhikshu°.
7¹. M bhikshur bhaga° B °hataḥ ‖ . — 7². M °kendyushmân uru° B °yushmatâ u° M °pânâṁ tra° BM °rddhiko mahâ°. — 9¹. B °vaḥ purva° M °ko yan te maha ° bhâvâ ca kshi° — 10. M °ra °ti ° re râjâ mahendrako nâ° BM °shi | kṛ ° çilo ta°.
12. M °to rhaṁ samya° BM °ddho çrâvakasaṁghaṁ ha° B °ra yâcati ko° M °re yâcanako° B °ti ca ka°. — 13. B kaliṁdeshu ° ekamâtṛikâ râ° M °triko râjyaṁ kârayati ‖ . — 15. M °jye ratnaṁ u ° taṁ ratnaṁ âdâ °sîranâ° BM ° gatvâ te°.
16¹. M tehi taṁ ratnaṁ râ°. — 16². M °prâvṛitam°. — 17². M kiṁ ka°. — 18¹. M de dâni âhaṁsuḥ ‖ B °nsuḥ i°. — 18². M icchâme bha ° aṁ vaseyaṁ a° B °saṁ vaseyaṁ a° M °nukaṁpâya ‖ . — 19. BM so dâni âha ‖ adyaiva(B °alpenaitavena prâpte- (M °prâptavateṇa ma° M °ntaṁ praputaṁ ka° B °ntaṁ prapâdhaṁ ka° M °kâmaḥ ‖ . — 20¹. M °bhagavân pushpa° B °re vaçishyati ‖ .

ति ॥ यूयमपीमेन पुष्पेण संगृहीता भवथ ॥ तेहि दानि भ्रातृहि भगवां पुष्पो सश्रावकसंघो तहिं स्वके नगरे याचितो । भगवां तत्रैव वसं पुष्पो परिनिर्वृतो । तेहि भगवतो पुष्पस्य निर्वृतस्य शरीरपूजा च स्तूपो च कारितो ॥

राज्ञो महेन्द्रस्य महिं प्रशासतो
धर्मेण ज्ञानं च समादायवर्तिनो ।   5
त्रयो भ्रातरो आसि समानचारिणो
पुत्रा च दारा च तदानुवर्तका ॥
ते एकदा सुसमानचारिणो
धर्मेण वै ऐश्वरियं अकासि ।
प्रभूतभोगा रतनानुबद्धा   10
ताव बहूनि वर्षाणि तोषयि ॥
ते एकराज्यसमानभोजना
बुद्धं अद्दशिंसु द्विपदानमुत्तमं ।
नक्षत्रनामो. . .पारमीं गतो
स्वयंजितो देवमनुष्यपूजितो ॥   15
परिनिर्वृते कारुणिकस्मिं शास्तुनि
स्तूपं अकरिंसु वयं समग्रा ।
सपुत्रदारा सह ज्ञातिबान्धवैः
आर्या च श्रेष्ठा नगरस्मिं आत्मनो ॥
हस्तीहि अश्वेहि रथेहि पत्तिहि   20
नृत्येन गीतेन च वादितेन च ।

1¹. B yûyaṁm apimâni pu° M °pimâni pu°. — 1². M °bhagavân pushpo çrâ° B °shpo çrâva ° tahi sva° BM °to bha°. — 2. M °gavâ tatraiva vâsaṁ° B °traivâsaṁ° BM °vṛito te°. — 3. M °bhagato pare vaçiahyati yûyam apimâni pushpasya parinirvṛi° B °po ca karito rà°. — 4. BM °hendrakasya ° dharmeṇa jñâye ca upâdâya varti(M °vatti)mo tra°.

6. M °putro ca dâ ° ritaṁ B °rtakâ te°. — 8. BM °samânakâriṇo dharmeṇa te aiçvaryaṁ(M °ryyaṁ) âkâriyo(M °yo) pra°. — 10. M °bhoge ratnâni bandhanâni tâṁ bahunâ varshâpi toshaya B °nâni bandhanâni | tâ bahunâ varshâṁ pi toshaye te°.

12. B °bhojakânubandhaṁ addetaṁ dvi° M °jmânobandhaṁ addaçetaṁ dvi°. — 14. BM °kshatranâ(B °trâṇâ)mo paramâṁ gato svaçaktato de°.

16. M °nivṛite° B °rvṛito kâ° BM °stuno stû° B °paṁ apareha vayaṁ suprajño supu° M °paṁ apare bhaveyaṁ | saputro suprajño pu°. — 18. M putradâro mahajñâtibândhavo âyâ ca çreshṭho nagare â° B °dâro mahajñâtibândhavâ âyâva çre ° gare â°. — 20. B aṣṭi° M hastihi a° B °açvahi ra° BM °tyena ca gî°.

गन्धेन माल्येन विलेपनेन च
पूजां अकरिम्ह वयं महर्षिणो ॥
ते स्तूपपूजाय फलेन संप्रति
कल्पां न एम ह्यानयति दुर्गां ।
5 तेनैव कर्मेण महामुने . . . .
सर्वे स्म दान्ता तव धीर शासने ॥

समाप्तं आयुष्मन्तानां उरुविल्वाकाश्यपनदीकाश्यपगयाकाश्यपानां जातकं ॥

भगवां उरुविल्वाकाश्यपस्य आश्रमातो महता भिक्षुसंघेन सार्धं अर्धत्रयोदश-
भिर्भिक्षुशतैर्महर्षिणामाश्रमपदं धर्मारण्यं गतो ॥ तहिं दानि सप्त जटिलशतानि
10 प्रतिवसन्ति सर्वाणि चतुर्ध्यानलाभीनि पंचाभिज्ञानि सविंशशतवर्षिकाणि जातीये
सर्वाणि च परिपक्वकुशलमूलानि चरमभविकानि ॥ भगवांस्तेषां अनुग्रहार्थं तहिं
आश्रमपदं गतो । तेषां भगवां जटिलानां धर्मपदेषु सहस्रवर्गं भाषति ॥

सहस्रमपि वाचानां अनर्थपदसंहिता ।
एका अर्थवती श्रेया यां श्रुत्वा उपशाम्यति ॥
15 सहस्रमपि गाथानामनर्थपदसंहिता ।
एका अर्थवती श्रेया यां श्रुत्वा उप[402ᵇ]शाम्यति ॥
यो शतानि सहस्राणां संग्रामे मनुजा जये ।
यो चैकं जये आत्मानं स वै संग्रामजित् परः ॥
यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शते ।
20 न सो बुद्धे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥

1. M mályena ca vi° B °pújá a° M °pújá akári bhareyam̃° B °ṇo te°. — 3. M te tú-papujá° B °sam̃parikalpánamena dvá° M °sam̃parikaṇamena dvá° BM °durga ti°. — 5. B te-nai° M tinaivam̃ ka° mune | sarve samadá° B °mune sarve sam̃smadám̃tá ta° BM °sare ||.

7. M iti çrímahávastusvadáne áyu° takam̃ samáptam̃ ||. — 8. M atha bhagaván uru° ghena sá° ṇyam̃ gatam̃ | B °ṇyam̃ gato ta°. — 9. BM °santi | sarváṇi° M °vim̃çaça-tavarshakáni já° B °rváni ca paripakkaku°.

11. M bhagavám̃ teshám anu° çramapato | B °pade gato te°. — 12. M °garáṇ jaṭi° B °sa-havargam̃° M °sravarsham̃ bhá°. — 13. M °rthaparisam̃° BM °hitánám̃ ||. — 14. B e-kam artham̃ vargí çre° M ekam arthapadavargí çre° B °trám upá°. — 15. M °sram api sahasram api gáthyánám̃ artha° BM °hitá e°.

16. B ekártham̃vani çre° M °kárthavatí çre°. — 17. B °ṇám̃ sam̃ṭháme° M °ṇám̃ saṭháme°. — 18. BM °jaye cátmánam̃ sarve sam̃° M °grámajid sarah | B °rah yo°. — 19. B °jayet saha°.

यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
न सो धर्मे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
न सो संघे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
सो च संपन्नशीलानां कलां नार्घति षोडशीं ॥
यो जयेत सहस्राणां मासे मासे शतं शतं ।
न सो स्वाख्यातधर्माणां कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो बुद्धे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो धर्मे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो संघे प्रसादस्य कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो ध्यानप्रसादानां कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो सम्पन्नशीलानां कलामर्घति षोडशीं ॥
मासे मासे कुशाग्रेण बालो भुंजेय भोजनं ।
न सो स्वाख्यातधर्माणां कलामर्घति षोडशीं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अग्निपरिचरं चरेत् ।
पत्राहारो छवावासी करोन्तो विविधं तपं ॥
यो चैकं भावितात्मानं मुहूर्तमपि पूजयेत् ।
सा एकपूजना श्रेयो न च वर्षशतं हुतं ॥
यत्किंचिदिष्टं च हुतं च लोके

1. B °jayet saha°. — 2. B °dharmaṁ pra° M °dharmapra°. — 3. B °jayeeta sa°. — 4. M *passe les lignes* 4-7. — 5. B °jayetta sa°.

6. B so ca saṁ° çîlânâ ka°. — 7. B °jayet saha°.

12. B °dharmaprasâ kalâ°.

16. B *passe les lignes* 16-17. M °prasâdena ka° çîlâ mâ°. — 17. M °bhuñjati bho°. — 18. B °çilâyâṁ ka°. — 20. M na so svâ° dânaprasâdena ka°.

21. M yo ca varsha° ve agniṁ pari°. — 22. M padhâhâro cchavavâsi ka° BM °ronti vividhaṁ°. — 23. M °bhâvitânâmaṁ°. — 24. BM so eka°. — 25. BM yat kiñcit teshâṁ bahukâṁ ca loke sarvaṁ jayati puṇyaprekshi (M °puṇyaḥ prekshi) |.

संवत्सरं यजति पुण्यप्रेक्षी ।
सर्वं पि तं न चतुर्भागमेति
अभिवादनं उज्जुगतेषु श्रेयं ॥
यो च वर्षशतं जीवे दुःशीलो असमाहितः ।
एकाहं जीवितं श्रेयं शीलवन्तस्य ध्यायतो ॥
यो च वर्षशतं जीवे कुसीदो हीनवीर्यवान् ।
एकाहं जीवितं श्रेयो वीर्यमारंभतो दृढं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं बुद्धशासनं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो बुद्धशासनं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं धर्ममुत्तमं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो धर्ममुत्तमं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं उदयव्ययं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो उदयव्ययं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं अच्युतं पदं ।
एकाहं जीवितं श्रेयो पश्यतो अच्युतं पदं ॥
यो च वर्षशतं जीवे अपश्यं अमृतं पदं ।
एकाहं जीवितं श्रेयं पश्यतो अमृतं पदं ॥

ते च दानि भगवता वचवशी[402b]भावे विनीता सर्वे च ते परिनिर्वृता । तेषां भगवां शरीरपूजां च कृत्वा स्तूपां च धर्मारण्यातो अजपालस्य न्यग्रोधमागतो ॥

भगवां सम्यक्संबुद्धो यदर्थं समुदागतो तदर्थं अभिसंभावयित्वा उरुविल्वायां विहरति नद्या नैरंजनायास्तीरे अजपालस्य न्यग्रोधमूले अचिराभिसंबुद्धो ॥ तेन

2. B sarvavitaṁ° M sarve ci taṁ na catubhārgam e°. — 5. M °jivita çreyo çi° B °sya vāyato | M °sya vāyataḥ ‖.
6. M °ryyavān ekā°. — 7. M °jivita çre°. — 8. M °çāsane | *et passe la ligne* 9.
11. B °çreshṭaṁ pa°. — 12. M °udakavyayaṁ ‖. — 13. BM °vita çre° M °udakavya°. — 14. B °cyutapadaṁ | M °cyutavyayaṁ | . — 15. BM °jivita çre° cyutapadaṁ | .
16. M °ve apaçyam amṛitapadaṁ e°. — 17. M °jivita çreyo paçya° mṛitapadaṁ ‖. — 18. M te dā° B tena dā° M °gavatā vaçibhāsavinitāḥ sarve ca tāṁ pa° B °nitā | sarve° rvṛitā te° M °rvṛitās teshāṁ°. — 19. M °bhagavatā çari°.
21. BM bhagavān(B °vā) saṁmya ° haranti | (M °ti) nadyaṁ nai°. — 22. M °punas samayena rājño çreshṭhiyasya himbiçārasya bra° B °jāneyasya u ° gutasya rātryā pratyushakā° BM °kshaṇāni vācā(B °cāvi)vista°.

खलु पुन: समयेन राज्ञो श्रेणियस्य बिम्बिसारस्य ब्राह्मणो पुरोहितो राजाचार्यो उपरिप्रासादवरगतो रात्र्या प्रत्यूषकालसमये द्वात्रिंशमहापुरुषलक्षणानां वाचाविस्तरेण स्वाध्यायं करोति ॥ अश्रोषीत्खलु राजा श्रेणियो बिंबिसारो ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्य उपरिप्रासादवरगतस्य रात्र्या प्रत्यूषकालसमये द्वात्रिंशमहापुरुषलक्षणानां वाचाविस्तरेण स्वाध्यायं करोन्तस्य श्रुत्वा च पुनरस्य भगवतो स्मृति उदपासि ॥ अहो पुनर्मे विजिते बुद्धो भगवां उत्पद्ये तं चाहं भगवन्तं पश्येयं दृष्ट्वा च पुनर्मे प्रवृत्ते प्रसीदेय प्रसन्नचित्तो च नं पर्युपासेय सो च मां भगवां धर्मं देशेय तस्य चाहं धर्मं श्रुत्वा आजानेयं ॥

अथ खलु राजा श्रेण्यो बिंबिसारो तस्यैव रात्र्यात्ययेन अन्यतरं पुरुषमामंत्रयति ॥ एहि त्वं पुरुष क्षिप्रमेव भद्राणि यानानि योजापेहि युक्तानि च मे प्रतिवेदेहि ॥ साधु महाराज त्ति स पुरुषो राज्ञो श्रेणियस्य बिंबिसारस्य प्रतिश्रुत्वा क्षिप्रमेव भद्राणि यानानि योजयति युक्तानि च तं प्रतिवेदयति । युक्तानि ते महाराज भद्राणि यानानि यस्येदानिं कालं मन्यसे ॥ अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो अन्यतरं भद्रं यानमभिरुहित्वा महता राजर्द्धीये महता राजानुभावेन महतो जनकायस्य हक्कारपिक्कारभेरीमृदंगपणवशंखसन्निनादेन राजगृहातो नगरातो निर्यात्वा येनान्यतरा उद्यानभूमी प्रायासि ॥ अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो यावतिका यानस्य भूमि तावतकं यानेन यात्वा यानातो प्रत्योरुह्य पद्भ्या येव तां उद्यानभूमिं अनुचंक्रमन्तो अनुविचरन्तो निषीदे सुवर्णमये पर्यंके प्राचीनाभिमुखो स्त्र्यागारपरिवृतो अमात्यपारिषद्यपुरस्कृतो ॥ अथ खलु [४०३*] रा-

3. M °ṇiyo bimbiçârasya brâ° adâsavaraçatasya râtryâ° B °tryâ pratyushakâ° M °triṁça mahâ° BM °kshaṇâni vâcâ° M °rotasya çru° BM °gavantaṁ smṛi°.

6. M °jiteshu boddho bhagavân utpadya taṁ° B °tpadya taṁ° B °vrittaṁ prasî° M °vṛittaṁ prasîdeyaṁ prasannacittoçcemaṁ paryyûpâ° B °tto va naṁ paryu° BM °seyaṁ | so° M °mâṁ bhagavan dharmaṁ° BM °çeyaṁ tasya°. — 9. M °çreṇyâ bimbiçâro° rudhasyam â°. — 10. M °rushaṁ kshipram evaṁ bhadrâṇi yojâyehi yânâni yu° B °drâṇi yânâni yojâyehi muktâ° BM °dehi sâ°.

11. BM °hârâjenti(M °nti |) sa pu° B °rushâ râjño° M °jño bimbiçârasya° — 12. M yuktâni ca mahâ° drâṇi yâ° BM °nâni | yasye(M °sye)dâ° M °kâla ma°. — 13. M °bimbiçâro° draṁ pâram abhi° B °bhâvena mahatâ janakâ° BM °sya hikkârapikkâra(B °pikkâraṁ) bhe° M °khasaṁninâde° bhûmiṁ prâyâsi | B °prâyasi |.

16. BM °mbisâ(M °mbiçâ)ro yâvati(M °vatti)kaṁ yânasya bhûmiṁ tâvatti(M °tta)kaṁ yâne° M °tvâ yâtâto pratyârûhya° B °dasâ ye ca tâṁ° M °dasâ yeva tâṁ udyâ° BM °nishide | su° tyapa(M °pâ)rishadyâpu°. — 19. M °jño bimbiçâla° nagaraṁ abhivilokayaṁ tasya tasya râjagṛihe° BM °vatâni ca pushkiriṇîṁ(M °shkariṇîṁ) ca pau° B °paurâṇâ câ° M °câryaṁ ca smṛitâ yetâṁ kâlagatâṁ samanu° B °tpadya yonimanasikâro udyâ°.

ञ्ञो बिम्बिसारस्य राजगृहं नगरमभिविलोकयन्तस्य राजगृहेयकानि च पर्वतानि पुष्करिणीं च पौराणां चार्यकां मृतां प्रेतां समनुस्मरन्तस्य कामेषु जुगुप्सुनो उत्पद्ये योनिसो मनसिकारो ॥

उद्यानभूमितो निर्यात्वा अङ्गानां राष्ट्रवर्धनो ।
5 पर्यंकस्मिं निषीदेसि अवदातसुवर्णमण्डले ॥
तैविघोषाभिनादिता सम्यक्कान्तप्रबोधना ।
पुष्पिता साला तस्मिं काले संपन्नकुसुमिता वरा ॥
व्यालमृगानुविचीर्णा गोलांगुलनिषेविता ।
पर्वतां स संवीक्षन्तो पृथुसिंहनिषेवितां ॥
10 निषीदित्वा प्राङ्मुखो राजा पौराणानि अनुस्मरन् ।
अश्रुपूर्णेहि नेत्रेहि इमां गाथामभाषिष ॥
तिष्ठं यं पाण्डरो गिरि कैलासवत्तथेव विपुलो ।
अथ मे पितरो पितामहा प्रेता कालगता अवीततृष्णा ॥
वरा रम्या वना विचित्रा पुष्करिण्यो शिलोच्चयो ।
15 यानीमानि गमायिंसुः कां नु ते दिशतां गता ॥
तथैवेमानि राष्ट्राणि इमा पृथुस्वकियो ।
यानीमानि गमायिंसुः कां नु ते दिशतां गता ॥
तथैवेमानि वस्त्राणि इमा निष्का सकुण्डला ।
यानीमानि गमायिंसुः कां नु ते दिशतां गताः ॥
20 इमा पुष्करिणी रम्या नानाद्विजनिकूजिता ।

4. M °bhūmito° BM °ryātvā magadhānāṁ rāshṭra° B °rddhana paryaṁ°. — 5. BM °shiditvā ava° °ṇḍalaṁ tri°.

6. B trighoshe bhinadi° M trishyāme abhinandite saṁmya° BM °bodhana pu°. — 7. M pushpitā çālo tasmiṁ° B sālā tasmiṁ ° varā vyā° M °sumitā valā vyā°. — 8. M vyāramṛi° BM °nuvicaribhāgo naṁgula(M °bhāgonaṁgu)nishevitā parva°. — 9. B °samaṁ vi° M °samavi°. — 10. BM nishīdet | prāṁmukho rājā pau° M °rāṇāni anu° B °rāṇāṁni anu° BM °smaranto a°.

11. M °bhāshatha || . — 12. B °ṇḍarā giri kailāça parvata | tathai° M °kailāçavat ta° BM °pulo a°. — 13. M atha ma pitāmahā° B °me pitarā pitāma° BM °tṛishṇā va°. — 14. M varo ramyā ° pushkariṇyaçilo° B °shkāriṇyaçilo° BM °ccayo yā°. — 15. B yānimāni gamāyetsuḥ || kāni te di° M yānimāni nigametsuḥ || kāni te di° BM °gatā ta°.

16. M tathaiva imāni° BM °ṇi imāṁ pṛi° M °nti | ya yā°. — 17. BM yāni(B °ni)māni gamāyensuḥ(B °tsuḥ |) kā nu te di° M °gatāḥ B °gatā ta°. — 18. M tathaivam imāni vastrāṇi imā tikāṁ çakuṇḍalāṁ B °nishkāṁ sakuṇḍalāṁ | . — 19. BM yānimāni gatāyetsuḥ kāṁ(M °kā) nu°. — 20. BM imāṁ pu° M °shkariṇiṁ ramyā nānaṁ dvi°.

पुण्डरीकेहि संछन्ना कुमुदसौगन्धिकेहि च ।
ये च ते अत्र स्नायेन्सुः कां नु ते दिशतां गताः ॥
तथैवमासना रम्या दिव्या हरितशाद्वला ।
आसन्नोदकसंछन्ना शीतच्छाया मनोरमाः ।
यानि ते अत्र गमायेन्सुः कां नु ते दिशतां गताः ॥ 5
तान्येव प्राणिभूतानां निवेशनानि पर्वता ।
इमे च मे प्रचारिता अद्य जनमपश्यतो ॥
शून्यता च मे आख्यायन्ति दिशा पि मे नुचारिता ।
एवं मर्त्यजीवितं किंस्य परीत्तं च दुःखसंयुतं ॥
अनन्तरं जीवितस्य मरणं मरणं ध्रुवं । 10
जातस्यामरणं नास्ति एतद्धर्मो हि प्राणिनो ॥
गच्छति खेदेन प्राणी प्रतिपन्नो क्वचिज्जनो ।
रात्रिंदिवं च यान्तीह यमदूता शासनाहरा ॥

अथ खलु अन्यतरस्य राजामात्यस्य एतदभूषि ॥ राज्ञो किल श्रेण्यस्य बिंबि-
सारस्य दौर्मनस्यमुत्पन्नं को नु खल्वस्यात्पर्यायो येनाहं राज्ञो श्रेण्यस्य बिम्बिसा- 15
रस्य दौर्मनस्यं प्रतिविनोदयेयं ॥ अथ खलु तस्य राजामात्यस्यैतदभूषि ॥
राज्ञो [403b] किल श्रेण्यस्य बिंबिसारस्य राजगृहं नगरं प्रियं च मनापं च ।

1. M °ndhikedhikehi ca |. — 2. BM yena te atra(M °trā) snāyetsuḥ kā nu°. — 3. BM °haritaśādvaye |. — 4. BM °nnodakasaṁ° M °ramā |. — 5. M yāni cātra gatāyetsuḥ kiṁ nu° B °māyetsuḥ kiṁ nu°.

6. B nānya varaprāṇiniveçanāni te parvatā | M nānyevaṁ prāṇiniveçatāni varaṇāni te ca parvataḥ |. — 7. B ime te ca pracāritām eva adya janatām apaçyato M °pracāro tāṁ adya jatanam apaçyataḥ |. — 8. B çunyatā ca me brāhmaṇākhyāyati deçāpi naṁ te mcaritaṁ | M çunyatā ca me brāhmaṇābhihāryyati diçāpitaṁ tena caritāṁ |. — 9. B °martyāna jīvitaṁ | kiṁ saraṁ parittaṁ° M °martyā janajīvanaṁ kiṁ saraṁ paritta ca° BM °duḥkhena saṁ° B °taṁ s°. — 10. BM °ntaratassya jīvitaṁ ma(B °maraṇa°)raṇaṁ dhru°.

11. M °rmābhi prāṇinaṁ | B °ṇinaṁ |. — 12. B gacchati khalena° BM °prāṇino pratipanno ca ko vijāne rā°. — 13. BM °triṁ ca di° yānti(B °ntīha rājadūtā viya çāsa-(B °çāha)nā°. — 14[1]. M °tyasyaita°. — 14[2]. M °kila manyasya bimbiçālasya daurmanasya° B °tvasyātyaparyāyo yenahaṁ° M °tvasyāparyāyenāhaṁ ° mbiçālasya daurmanasyaṁ° danayaṁ |.

16. M °syaitad abhavat rājño°. — 17. M °bimbiçālasya rājagṛhe nagaraṁ ca pri° BM °manopaṁ ca |.

यन्नूनं अस्याहं पुरतो राजगृहस्य नगरस्य वर्णं भाषेयं ॥ अथ खलु सो राजा-
मात्यो राजं श्रेण्यं बिंबिसारं गाथाये अध्यभाषे ॥

पर्वता इमे सभीला इमे रम्या शिलोच्चया ।
ये इमे राजगृहस्मिं सिक्ता दिविजेन वारिणा ॥
5 भिन्नकटका च स्रवन्ति . . . .
. . . .

अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो तं राजामात्यं अपसादये ॥ अस्ति नाम त्वं
मोहपुरुषो यं यदेव वयं विगर्हाम तदेव त्वं प्रशंसितव्यं मन्यसि ॥ अथ खलु राज्ञो
श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य भूयस्या मात्रया कामेषु आकुलना उत्पद्ये चित्तस्य दुःखदौर्म-
10 नस्यं योनिसो मनसिकारो ॥ अथ खलु ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्यैतद-
भूषि ॥ राज्ञो किल श्रेण्यस्य बिंबिसारस्य दुःखदौर्मनस्यमुत्पन्नं को नु खल्वस्यात्य-
यायो येनाहं राज्ञो श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य दुःखदौर्मनस्यं प्रतिविनोदयेयं ॥ अथ
खलु ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्य एतदभूषि ॥ राज्ञो खलु श्रेण्यस्य बिम्बि-
सारस्य बुद्धो भगवान्प्रियो मनापो च यं नूनाहं तस्य पुरतो बुद्धस्य वर्णं भाषेयं ॥
15 अथ खलु ब्राह्मणो पुरोहितो राजाचार्यो राजानं श्रेणियं बिम्बिसारं गाथाये
अध्यभाषे ॥

लाभो सि राष्ट्राधिपते शिरीमतो
आंगस्य राज्ञो मगधाधिपस्य ।
यस्योदपासि विजिते तथागतो
20 विघुष्टशब्दो हिमवां व पर्वतो ।

1[1]. B nūnaṁ* M yan nūnam asyā* B *garasya bhā* — 1[2]. M *ṇyaṁ bimbiçālaṁ gā*. — 3. BM sīramūlino ime ramyā* M *ccaye |. — 4. B ye i rājagṛihesmi parvatā si* M *gṛihesmiṁ parvatā siktā divivije*. — 5. M *unakākā ca çra* BM *nti kuñja(M *ja-rajrā jātā(M *to) girināgā ca bhe(M *ca parvatā nabhā) çobhati uttamaṁ giri(M *ttama çrī)bhyayaṁ(M *yaṁ ||) abhāsamayidharmadhāriṇo ||.

7[1]. M *mbiçālo taṁ* B *apamādaye ||. — 7[2]. M *ruhaṁ yad eva vayaṁ vigrahāma-taṁ | tad eva tvaṁ* B *vigarhāma taṁ tade* vyaṁ anyasi ||. — 8. M *mbiçālasya bhū* mātrāye kā* B *dyeccitta* M *daunamasyaṁ*. — 10. M *nasya rājasya etad a*.

11. BM *kila çreṇyasya biṁbisāra(M *bimbiçāla)sya duḥkhadaurmanasya u(M *syam u)tpannaṁ(M *nnaṁ ||) ko nu khalvasyātya ya* M *ṇyasya biṁbiçālasya duḥkhadaurma-nasyaṁ*. — 13. M *mbiçālasya buddho* B *gavā priyo *nūnāṁ ta*. — 15. M *cāryyaḥ rājānaṁ *mbiçālaṁ gā* BM *yo pratyabhā*.

17. BM lābho sta rāshṭrā *çirimato aṁga(M *aṅga)sya rājño* M *pasyā ya*. — 19. M yasya udupā* B *syodupāni* M *vidyushṭa* B *himavāṁ ca parvato M *vāṁ ca parvato ||.

क्षान्तीय चाप्या तपसा उपेतो
लोकार्थको उषितब्रह्मचर्यो ॥
समागम्य सहस्राणि शतानि नयुतानि च ।
संप्राप्नोति अमृतं शान्तं योगक्षेममनुत्तरं ॥

अथ खलु राजा श्रेणियो बिम्बिसारो ब्राह्मणं पुरोहितं राजाचार्यं गाथाये 5
प्रत्यभाषे ॥

प्रियं मे कीर्तये राज्ये प्रियं मे कीर्तये प्रिय ।
प्रियस्य बुद्धस्य लोकार्थचरस्य ब्राह्मण ॥
ददामि ते ग्रामवराणि षोडश
युक्तानि आजान्यरथानि च दश । 10
दासीशतं च गवां शतं च
प्रियस्य बुद्धस्य यशो प्रकीर्तये ॥

अथ खलु भगवां मगधेषु चारिकां चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धमर्धत्रयोदशभिर्भिक्षुशतैः येन मगधानां राजगृहं नगरं तदनुसारि त[404ᵃ]दनुप्राप्तो तत्रैव विहरति अन्तगिरिस्मिं यष्टीवने उद्याने ॥ अश्रोषीद्राजा श्रेणियो बिम्बिसारो 15 ब्राह्मणस्य पुरोहितस्य राजाचार्यस्य । भगवां किल मगधेषु चारिकां चरमाणो महता भिक्षुसंघेन सार्धं त्रयोदशभिक्षुशतैर्येन मगधानां राजगृहं नगरं तदनुसारि तदनुप्राप्तस्तत्रैव विहरति अन्तगिरिस्मिं उद्याने यष्टीवने । श्रुत्वा पुनः अन्यतरं राजामात्यमामन्त्रयसि । भो भणे अमात्य भगवतो बुद्धस्य प्रत्युद्गमनं गमिष्यामि राजगृहं अलंकारापेहि भद्राणि च यानानि योजापेहि सर्वेहि च राजगृहकेहि 20 ब्राह्मणगृहपतिकेहि सर्वेहि च शिल्पायतनेहि सर्वेहि च श्रेणीहि मया सह भगवतो

1. BM °kshāntiya ta ° shitavāṁ brahmacaryaṁ (M °ryyaṁ) |. — 3. M °yutāni nayutāni ca | B °ca saṁ°. — 4. M °prāpto ti a ° yogacchemaṁ anuttamaṁ ||. — 5. M °mhācāro°.

7. M °jye priyaṁ me priyasya° B kīrttayo rājye priyaṁ me kīrttayo priyasya°. — 8. BM °lokārthaṁ ca ° hmaṇa da°. — 9. B °dāti te | grā° M °dāti me grā° B °ni yo upayuktā° M °ājanyorathā°.

11. BM dāsīçataṁ gavāṁ° B °ddhasya pra° M °ddhasya na se pra°. — 13. B °ārddhaṁm arddhatra° M °magadhāṁ rā ° prāptas tatrai ° ti | antargiriamiṁ° B °yashṭivane°. — 15. M çrutvā punar açro°.

16. M bhagavān kila ° rddhaṁ arddhatra ° r yena magadhāṁ rā ° nagaraṁ ° prāptaḥ tatraivaṁ vi° BM °ti | a ° shṭīvane çru°. — 18. M °punar anya ° ntrayesi |. — 19. M °ṇe amātyo bhaga° B °laṁkārepehi° M °bhadrāṇi ca yānāti yojāyehi sarvehi ca rājagṛhakehi ca brā ° tikehi ca sarvehi ca çi ° çreshṭhihi mayā saha°.

बुद्धस्य प्रत्युद्गमनं गच्छन्ति ॥ साधु महाराज त्ति स राजामात्यो श्रेण्यस्य बिंबि-
सारस्य प्रतिश्रुत्वा क्षिप्रमेव भद्राणि यानानि योजापेसि राजगृहे घोषणां
कारापेसि चत्वरशृंगाटकरथ्यान्तरापणमुखेषु ॥ बुद्धो भगवां राजगृहे अन्तगिरिस्मिं
यष्टीवनं उद्यानं समनुप्राप्तो तत्र सर्वेहि भवन्तेहि राज्ञा श्रेण्येन बिम्बिसारेण सार्धं
5 भगवतो प्रत्युद्गमनं गन्तव्यं ॥

ते दानि घोषणां श्रुत्वा क्षिप्रमेव राजकुलद्वारे सन्निपतिता कुमारामात्यपारि-
षद्याः पुरोहितप्रमुखा ब्राह्मणाः श्रेष्ठिप्रमुखो निगमो सार्थवाहप्रमुखो वणिजग्रामो
सर्वा च राजगृहका अष्टादश श्रेणीयो । तद्यथा चक्रिकतालिकगन्धर्विका नटनर्त-
कल्लमल्लपाणिस्वरिका शोभिका लंघका कुंभतूणिका वेलंबका द्विस्वलभाणका
10 पंचवटुका गायनका नृत्यवर्ता ताण्डविका चेतयिका गणिका हास्यकारका भेरिशं-
खमृदंगपाटहिका तूणपणववीणावल्लकीएकादशायेल्लवायका अन्ये च बहुवा-
द्यकरा राजकुलद्वारे सन्निपतेन्सुः सर्वायो च श्रेण्यो । तद्यथा सौवर्णिकहैरण्यि-
कप्रावारिका मणिप्रस्तारका गन्धिका कोशाविका तैलिका घृतकुण्डिका गौलिका
दधिका कार्पासिका खण्डकारका मोदककारका कंडुका समितकारका शक्तुका-
15 रका फलवाणिजा मूलवाणिजा चूर्णकुट्टा गन्धतैलका अट्टवाणिजा आ[404b]वि-
द्धका गुडपाचका मधुकारका शर्करवाणिजा ये च अन्ये पि व्यवहारिका सर्वा च
शिल्पायतना । तद्यथा लोहकारका ताम्रकुट्टा सुवर्णकारा त्रपुकारा प्रचोपका

1. B °mahârâjanti sa° M °hârâjânti sarâjâmâtyâ çreṇyasya bimbiçârasya prati° B °pram evam eva bha° M °bhadrâṇi yâ° BM °çriṅgâṭa(B °ta)ke çrama(M °çrava)ṇabrâhmaṇanu°. — 3. M °ddho bhagavân râja° B °ntaçirismiṃ° M °shṭivane u° BM °dyâne sama° M °prâptaḥ tatra °ntehi râjño çre °mbiçâlena sâ°.

6. M °dvâre saṃnipa° B °kumârâmâtyâ pâ° °hitapramukhânâṃ çreshṭipramukhâ ni° M °shṭhipramukhâ ni °hapramukhâ vaṇijagrâ° B °hapramukhâ vaṇijapramukhâ grâ° M °sarvâṃ ca°. — 8. BM °krikaṃvetaddika(M °tarddikaṃ) gandha° çobhikâ kelukaṃ-kaṭṭoṇikâ va(M °kâ ca)larakâ elkha(M °otkha)lâ bhâ° B °rtâ taṇḍa° M °rtâ tâṇḍavikâ vetayi° BM °ṇikâ rantapâyakaṃ bhe° M °mṛdaṅgapâṭahhikâ tûṇapaṇavavî° B °vîvallakî-ekâḍçyellavâyakâ anye° M °ekâḍçyelâvâyanto | anye ° huvâdyekara râ° B °dyakaro râ° M °re saṃnipa° BM °tetaṃ sa ° çreṇyâ | .

12. BM °ṇṇiko hai° M °ṇyikaprâgâvâri° BM °golikâ dhânyikâ kârpâ(B °rpâ |)si ° kaṃdukâ samitakâ(M °takâ çaktukâ)rakâ phala(M °lakârakâ) vâṇi(B °vârijâ mûlapârâ-(M °laparâ) cûrṇṇakuttâ gandha° B °tailakâ aṭṭiyânikâ(?) âcaṃbikaguḍapâcakâ mâdhu° M °tailakâ aṭṭivânikâ âvaṃbikâ guḍapâcakâ khaṇḍapâcakâ madhupâcakâ çarka ° sarvâṃ ca çi°.

17. M °ntakârakâ suvarṇṇakârakâ tadrakârâ pracoḍakâ ro° B °rṇṇakârâ tadrakârâ pracco° M °trapushakârakâ çiçapiṭṭakâ yantra° B °trapukârakâ çiçapiṭṭakâ jatukârakâ mâlâ° M °lâkârâ parimakârâ kumbhakârakâ carmakârakâ kaṇḍukâro caruṭâ tandravâyaro-ravocakâ rakta° B °ndukârakâ caruṭâ tantravâyarocakâ rakta° M °sipakâ stanevâyâ citrakâro

रोचका इषुकारका सीसपिण्डकारा यन्त्रकारका मालाकारा पुरिमकारका कुंभकारका चर्मकारा कन्दुकारका वस्त्रतन्त्रवायका रजका सूचका तुन्नवाया चित्रकारा वर्धकिरूपकारका कांसपात्रिका चेलका पुस्तककारका नापिता कल्पिका छेदका लेपका स्थपतिसूत्रधारका उत्तरकोष्ठकारका कूपखानका मृत्तिकावाहका काष्ठवाहका वस्त्रवाणिजा शंखवाणिजा वंशवाणिजा नाविका डोडुम्बिका सुवर्णधोवका मोड्डिका एते चान्ये च उच्चावचा जनता हीनोत्कृष्टमध्यमा सर्वे राजकुले संनिपतेन्सुः ॥ 5

अथ खलु स राजामात्यो संनिपतितं जनकायं विदित्वा भद्राणि यानानि योजापयित्वा येन राजा श्रेण्यो बिम्बिसारस्तेनोपसंक्रमित्वा राजानं श्रेणियं बिम्बिसारमेतदवोचत् ॥ युक्तानि महाराज भद्राणि यानानि महाजनकायं च 10 संनिपतितं । यस्येदानि देव कालं मन्यसि ॥ अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारः भद्रं यानमभिरुहित्वा मागधकेहि ब्राह्मणगृहपतिकेहि सार्धं द्वादशेहि नयुतेहि संपरिवृतो महता राजर्धीये महतो जनकायस्य हक्कारहिक्कारभेरीमृदंगपणवपट-हशंखसंनिनादेन राजगृहातो नगरातो निर्यात्वा येन अन्तगिरिस्मिं यष्टीवनमुद्यानं तेन प्रयासि ॥ 15

अथ खलु राजा श्रेण्यो बिम्बिसारो यावदेव यानभूमिस्तावदेव यानेन यात्वा यानातो प्रत्योरुह्य पद्भ्यां येव येन भगवांस्तेनोपसंक्रमित्वा भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा एकान्ते निषीदेत् ॥ अप्येकत्या भगवता सार्धं संमोदनीयां कथां संमोदयित्वा सारायणीयां कथां व्यतिसारयित्वा एकान्ते निषीदेन्सुः । अप्येकत्या भगवतो स्वकस्वकानि मातापितृकानि नामगोत्राणि अनुश्रावयित्वा 20 एकान्ते निषीदेन्सुः । अप्येकत्या येन भगवांस्तेनांजलिं प्रणा[405a]मयित्वा

ca vakîrûpakârakâ kâlapattikâ çelâlakâ paustavakârakâ nâvikâ kalpakâ cchâdakâ le° B °sûcakâ tunavâyâ citrakârâ cacakirû° kârapatrikâ çelâlakâ paustavakârakâ nâpikalpakâ cchâdakâ le° BM °sthapatigoḍakârakâ utta° tikâvâhakâ âshavâhakâ valvajakâ(M °shavâhakâ vatkara)-vâṇijâ çaṃbhavâṇijâ vaṃ° B °vikâ âḍavikâ suvarṇadhocakâ moṭṭikâ e° M °vikâ âduṃbikâ suvarṇadhauvikâ mottikâ ‖ e° B °tâ hino° sarva ca° BM °tetsuh ‖.

8. B °yupayi° mbiçâlas te° M °mbiçâlo tena° yaṃ biṃbisâ°. — 10. M °bhadrayânâni° B °ṇi jânâni mahâṃ ca jana° M °yaṃ ca saṃnipa°.

11¹. M °devaṃ kâ° B °kâla ma° M °nyase ‖. — 11². M °ṇyo biṃbiçâro bhadraṃ° BM °mâgadhakehi brâ° B °grihapehi sâ° M °riddhiye mahato° BM °sya hikkârapikkâra-bhe° rupaṭahasaṃ(B °pavaṇaçaṃ)kasaṃ° M °trâ yenânta°.

16. B °mbisâras yâvad eva yânabhû° M °sâro yâvad evaṃ yânabhûmis tâvad evaṃ yâne° pratyârûhya° B °pratyâruhya° M °yena bhagavânstena° gavato pâ° BM °detsuh a°. — 18. B apakatyâ° M apyekatyâṃ bha° BM °modayitvâ sârâpaniyâṃ(M °yâṃ kathâṃ) vya° BM °detsuh ‖. — 20. BM apyekavatyâ° M °bhagavatâ svaka° ekamantaṃ ni° BM °detsuh ‖. — 21. M °ṇâmetvâ° detsuh ‖ B °detsuh a°.

एकान्ते निषीदेन्सुः । अप्येकत्या मागधका ब्राह्मणगृहपतिका तूष्णीभूता एकान्ते निषीदेन्सुः ॥ तेन खलु पुनः समयेन उरुविल्वाकाश्यपो भगवतो अविदूरे संनिषण्णो अभूषि ॥ अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानामेतदभूषि । किं नु खलूरुविल्वाकाश्यपो श्रमणे गौतमे ब्रह्मचर्यं चरति उताहो महाश्रमणो
5 गौतमो उरुविल्वाकाश्यपे ब्रह्मचर्यं चरति ॥ अथ खलु भगवानेषां ब्राह्मणगृहपतिकानामिदमेवरूपं चेतसः परिवितर्कमाज्ञाय आयुष्मन्तं उरुविल्वाकाश्यपं गाथाये अध्यभाषे ॥

किमेव दृष्ट्वा उरुविल्ववासि
प्रहाय अग्निं कृशको वदानो ।
10 पृच्छामि ते काश्यप एतमर्थं
कथं प्रहीनं तव अग्निहोत्रं ॥

एवमुक्ते आयुष्मानुरुविल्वाकाश्यपो भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

अन्नानि पानानि अथो रसानि
कामां स्त्रियो चाभिवदन्ति यज्ञे ।
15 एतं मलन्ति उपधीषु ज्ञात्वा
तस्मान्न यज्ञे न हुते रमामि ॥

अथ खलु भगवानायुष्मन्तमुरुविल्वाकाश्यपं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

एतेषु त्वं न मनो अकासि
अन्नेषु पानेषु तथा रसेषु ।
20 अपरं नु तं देवमनुष्यश्रेष्ठं
यहिं रतं काश्यप तुभ्य चित्तं ॥

1. B apyekavatyâ° M apyekaiçâñ mâ° BM °detsuh ‖. — 2. M °puna samu° to abhidûre° B °dûra sañ° dhi a°. — 3. M °khalu bhagavâu teshâñ brâ° B °tikânâñm e° M °tikânâñ eta°. — 4. M °khalu uru° po çravaṇo gauttame° B °po çramaṇo gautamo brahmacaryañ carati utâ° M °hâçravaṇo gauttamo uru° BM °çyapo bra°. — 5. B °n teteshâñ° M °hmaṇakânâm i° cetaso pa° B °ntañ uluvilvâ° BM °thâye pratyabhâshe ‖.
8. BM °ruvilvâvâ° B °hâyam agni kṛi° M °agni kṛi° dânâ ‖. — 10. B pṛicchami° M °çyapo e°.
13. B annapânâni artho sâni kâ° M annapânâni artho so nishkâmâñ striyo câbhivadanti yajñe B °bhivandañti yajñe e°. — 15. M °maranti upadhishu° BM °tvâ tasyâç ca yajñâ na hute abhâsi ‖.
18. B eteshu tena mano° M eteshu tena mano akosi anyeshu yâne°. — 20. B apare nu tañ de° M apare ṇu tañ de° B °çreshṭañ ṣahitarâ kâ° M °shṭhañ yañhi turo kâ° BM °tulyacittañ ‖.

अथ खल्वायुष्मानुरुविल्वाकाश्यपो भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

दृष्ट्वा मुनिं शान्तमनुपधीकं
अकिंचनं सर्वभवेष्वसक्तं ।
अनन्यथाभावमनन्यनेयं
तस्मान्न यष्टे न हुते रमामि ॥ 5

अथ खलु भगवानायुष्मन्तमुरुविल्वाकाश्यपं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

मोहन्ते जुहितो अपि मोहन्ते सो तपो कृतो ।
यं जहे पश्चिमे काले जीर्णां व उरगो त्वचं ॥

अथ खल्वायुष्मानुरुविल्वाकाश्यपो भगवन्तं गाथाये प्रत्यभाषे ।

मोहं नो जुहितो अपि मोहं मे सो तपो कृतो । 10
यं जहे पश्चिमे काले जीर्णां व उरगो त्वचं ॥
अपीहि यज्ञेषु च विप्रमुच्यति
रतिं च मे आसि पुरे अजानतो ।
अन्धस्य जातीमरणानुसारिणो
अपश्यतो उत्तममच्युतं पदं ॥ 15
सो दानि पश्यामि अनाविलं पदं
सुदेशितं नागवरेण तायिना ।
अत्यन्तनिष्ठापदमास्पृशे अहं
संसारजातीमरणं प्रहाय ॥
बहू सत्वा विहन्यन्ति करोन्ता विविधां तपां । 20
निष्ठां अनधिगच्छन्ता अवितीर्णकथंकथा [405b] ॥

2. M etahu tena dṛ° BM °nuprâyakaṁ a ° shvaçaktaṁ | . — 4. BM °bhâvam anva(M °m anya)etheyaṁ ta° B °hute na ra°.

6. B °bhagavâṁn âyu°. — 7. M °juhute agni mohaṁ sastapo°. — 8. BM °jîrṇṇo ca u° M °ragatva°. — 9. M °khalu âyu°. — 10. B mohu no ju° M mohan te juhute agni mohan te so°.

11. BM °jîrṇṇo ca u° M °ragatva°. — 12. B °ccati | 1°. — 14. B °jâtimaraṇâ°.

16. BM °ni paçyati a° B °suvisitaṁ° M °suviçitaṁ nâgabalena tâyinâṁ | . — 18. BM °padam âdṛiçe dvaya saṁsâ° B °timaraṇadvayâya | M °timaraṇâdvayâya | . — 20. BM bahu sa° M °tvâ vihaṁnyati karonti pûjâṁ vividhâ tapâsâṁ | B °rontâṁ vividhâ tapâṁ | .

21. M nishṭhâ anâdigacchaṁtâ avicirṇṇaṁ kathaṁ° B °cchantâṁ avicirṇṇa° B °thâ (fol. 405b) di°.

दीर्घरात्रं क्लिशितो स्मि दृष्टिसंदामसंदितो ।
सर्वग्रन्थेषु मे भगवां परिमोचेसि चक्षुमां ॥

शास्ता मे भगवां श्रावको हं अस्मि सुगते ॥

अथ खल्वायुष्मानुरुबिल्वाकाश्यपो उत्थायासनातो एकांसमुत्तरासंगं कृत्वा
5 दक्षिणं जानुमण्डलं पृथिव्यां प्रतिष्ठाप्य भगवतः पादौ शिरसा वन्दित्वा भगवन्तं
त्रिष्कृत्तं प्रदक्षिणीकृत्वा भगवतो पृष्ठतो अस्थासि भगवन्तं मोरहस्तेन वीजयमा-
नो ॥ अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां एतदभूषि । उरुबिल्वा-
काश्यपो श्रमणे गौतमे ब्रह्मचर्यं चरति ॥

अथ खलु भगवां तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां धार्म्यां कथां कथामये ॥
10 रूपं ब्राह्मणगृहपतयो उत्पद्यति पि निरुध्यति पि वेदना उत्पद्यति पि निरुध्यति
पि संज्ञा उत्पद्यति पि निरुध्यति पि संस्कारा उत्पद्यन्ति पि निरुध्यन्ति पि विज्ञानं
उत्पद्यति पि निरुध्यति पि ॥ आर्यश्रावको च ब्राह्मणगृहपतयो रूपं उत्पादव्य-
यधर्मो ति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्यन्ति समनुपश्यति ।
रूपमनित्यन्ति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्यन्ति समनुपश्यन्तो
15 रूपं दुःखं ति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं दुःखं ति समनुपश्यन्तो रूप-
मनात्मेति समनुपश्यति वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं अनात्मेति समनुपश्यति ॥
सो रूपं अनात्मेति समनुपश्यन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं अनात्मेति समनु-

1. M °kiliśasya dṛiṣhṭiṁ saṁdā° B °liśhṭasya dṛi° BM °ditā | . — 3. M °smin sugate | . — 4. M °pya bhagavato pādau° B °ditvā bhagavantaṁ trikshuttaṁ° M °trishkṛityaṁ pra° BM °sthāsi || bha° M °haste vi° B °vijiyamāno || .

7[1]. B °shāṁ mādha°. — 7[2]. M °çravaṇo gautama bra° B °çramaṇe gau°. — 9. M °shāṁ māgaudhakānāṁ brā ° dhāmyān kathāṁ°.

10. M °yo utpadyati pi niruddhyati pi saṁjñā utpādyati pi saṁskā utpādyati pi niruddhyati pi vijñānam utpadyati pi niruddhyati pi | B °vijñānaṁ utpadyanti pi nirudhyanti pi ā°. — 12. M āryyo çrāvako ca brā° BM °dharmo(M °rme)ti samanupaçyati || ve° M °vijñāna ani° BM °paçyanti rū°. — 14. BM rūpam anityanti samanupaçyanto | vedanā saṁjñā saṁskarā vijñānam anityanti samanupaçyanto | rūpaṁ duḥkhaṁ ti(M °khan ti) samanupaçyanto(M °nti |) ve ° duḥkhaṁ(B °khaṁ ti) samanupaçyanto(M °nti) rūpam anātmeti(M °paṁ duḥkhaṁ) samanupaçyanti(M °nto) | vedanā saṁjñā saṁskārā vijñānaṁ anātmeti(M °naṁ duḥkhaṁ ti) samanupaçyanti(M °nto) | .

17. M rūpam anātmeti samanupaçyanti | vedanā saṁjñā saṁskārā vijñānam ātmeti samanupaçyanti so rūpam anātmeti samanupaçyanto | saṁjña saṁskārā vijñānam anātmeti samanupaçyanto | rūpam udaya° B so rūpaṁ anātmeti samanupaçyanti saṁjñā saskārā vijñānaṁ ° çyanto | rūpam u ° yaṁ ti jānāti rū°.

पश्यन्तो रूपसमुदयव्ययं ति प्रजानाति । रूपसमुदयव्ययं प्रजानन्तो वेदना संज्ञा
संस्कारा विज्ञानसमुदयव्ययन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो रूपमनित्यन्ति प्रजानाति ।
प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनित्यन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो रूपं
दुःखन्ति प्रजानाति । प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानं दुःखं ति प्रजा-
नाति । प्रजानन्तो रूपमनात्मेति प्रजानाति । प्रजानन्तो वेदना संज्ञा संस्कारा 5
विज्ञानं चनात्मेति प्रजानाति । प्रजानन्तो किंचिल्लोके न उपादीयति । अनुपा-
दीयन्तो प्रत्यात्ममेव परिनिर्वायति । क्षीणा मे जातिरुषितं ब्र[406*]ह्मचर्यं कृतं
करणीयं नापरमित्थत्वमिति प्रजानाति ॥

अथ खलु तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां एतदभूषि ॥ यतो किल भो
रूपमनात्मा वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानमनात्मा अथ को तर्हिं कारको वा 10
कारापको वा उत्थापको वा समुत्थापको वा निक्षेपको वा यो इमां संस्कारां
आदीयति वा निक्षिपति वा यस्मिं संस्कारा शून्या अनात्मनीया आत्मेन वा
आत्मनीयेन वा ॥ अथ खलु भगवां तेषां मागधकानां ब्राह्मणगृहपतिकानां इम-
मेवरूपं चेतसो परिवितर्कमाज्ञाय भिक्षूनामन्त्रयति ॥ प्रज्ञपेति भिक्षवो बालो
अभ्युपगतो अनात्मा वेदना संज्ञा संस्कारा विज्ञानो मे आत्मा न च पुनरहं एवं 15
वदेमि । अहं सो अत्र कारको वा कारापको वा उत्थापको वा आदीयको वा
निक्षेपको वा यो इमां च संस्कारान्निक्षिपति अन्यां च उपादीयति अन्यत्र ॥ अथ
खलु संस्कारा एव उत्पद्यन्ति संस्कारा एव निरुध्यन्ति ते च सहेतुका उत्पद्यन्ति
सहेतुका एव निरुध्यन्ति ॥ सहेतुका संस्कारप्रतिसंधिर्भिक्षवस्तथागतो आत्मा ति

1. B rūpam udavya* BM *jñānam udavyayanti prajānanto(M *jānāto) | . — 2. BM rū-
pam a*. — 3[1]. M *saṁjñā saskāro vi* BM *jānāti pra*. — 4. BM *nto | rū *.nāti pra*
— 5[1]. M *nto | rūpanātme* BM *nāti pra*. — 5[2]. BM *nto | ve * jānāti prajānantā
(M *nto ||) rūpam anityatā(M *manityate)ti prajānāti prajānanto vedanā saṁjñā saṁ-
(B *jñāsa)skārā vijñāna(B *naṁ) anityatā(M *nityate)ti prajānāti(M *nāni) pra*.

6[1]. BM *nto | kaṁci*. — 7. M *kṛitakaraṇi* B *ṇiyaṁ nāpari*. — 9[1]. B *bhūṣhit | .
— 9[2]. M anupādīyante yataḥ ki * rūpam ātmā ve * tmā artha kā ta* B *tha tā tarhi*
M *rhi kārako vā karopako vā utthāyako vā samu* B *utthāyako va samutthāyako vā ni-
kshepako vā yo | i* M *imāṁ saṁskārā ādī* BM *yasya me * nyā anātmanīyo ātme*.

13. B *gṛihapatikānāṁ | i* M *idam e * cetasapari * bhikshuṇāmantra*. — 14. BM pra-
jñapti bhi* M *kāro abhyu* B *to anātma vedanā saṁjnā saskā* M *saṁskāro vi*.

16. BM ayaṁ so atra kārako vā kāra(M *va kālā)pako(B *pakā) vā utthāyako vā ādīya-
(M *dīpa)ko vā ni* M *kshipati || anyāṁ upā* BM *dīyati || atha*. — 17. BM atha khalu
nānyatra saṁskārā eva u(M *vevaṁ u)tpadyanti saṁskārā evaṁ(B *eva) nirudhyu(M *ru-
ddhya)nti te* M *ruddhyaṁti sa*. — 19. BM *akārā pratisaṁdhi(M *sandhi)r bhi*
M *kshavaḥ tathā* BM *gato ātmā(M *tmo)ti ādityakāni(M *kāmi) satvā*.

आदीयको ति ॥ सत्वानां च्युतोपपादं प्रज्ञपयामि ॥ पश्याम्यहं भिक्षवः दिव्येन
चक्षुषा विशुद्धेनातिक्रान्तमानुष्यकेन सत्वां च्यवन्तां उपपद्यन्तां सुवर्णां दुर्वर्णां सुग-
तां दुर्गतां हीनां प्रणीतां यथाकर्मोपगां सत्वां प्रजानामि न च पुनः अहं एवं वदा-
मि । अहं सो अत्र कारको वा कारापको वा उत्थापको वा समुत्थापको वा
5 आदीयको वा निक्षेपको वा यो इमां च संस्कारां निक्षिपति अन्यां च उपादीय-
ति अन्यत्र । अथ खलु संस्कारा एव उत्पद्यन्ति संस्कारा एव निरुध्यन्ति ॥
ते च सहेतुप्रत्यया उत्पद्यन्ति सहेतुप्रत्यया निरुध्यन्ति ॥ सहेतुदृष्टी भवाभवदृष्टी ॥
सहेतुसंस्कारसमुदयं भिक्षवो यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया पश्यतो या भवदृष्टि शाश्वत-
दृष्टि सा न भवति । सहेतुसंस्कारनिरोधं च भिक्षवः यथाभूतं सम्यक्प्रज्ञया
10 पश्यतो या विभवदृष्टि उच्छेददृष्टि सापि न भवति । तेन भिक्षवो उभौ अन्तौ
अनुगम्य मध्येन तथागतो [406b] धर्मं देशयति ॥

अविद्याप्रत्यया संस्कारा संस्कारप्रत्ययं विज्ञानं विज्ञानप्रत्ययं नामरूपं नाम-
रूपप्रत्ययं षडायतनं षडायतनप्रत्ययं स्पर्शः स्पर्शप्रत्यया वेदना वेदनाप्रत्यया
तृष्णा तृष्णाप्रत्ययमुपादानं उपादानप्रत्ययो भवो भवप्रत्यया जातिर्जातिप्रत्यया
15 जरामरणशोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपायासा । एवमस्य महतो दुःखस्कंधस्य समु-
दयो भवति ॥ इति पि अविद्यानिरोधात्संस्कारनिरोधः संस्कारनिरोधाद्विज्ञा-
ननिरोधो विज्ञाननिरोधान्नामरूपनिरोधो नामरूपनिरोधात् षडायतननिरोधः
षडायतननिरोधात्स्पर्शनिरोधः स्पर्शनिरोधाद्वेदनानिरोधो वेदनानिरोधात्तृ-

1[1]. BM °pâdiṁ pra° B °yâmi paçyâ°. — 1[2]. B °bhikshaḥ di° M °kshusho viçu° B °ddhenâpikrâ° M °shyakena satvânâṁ çya° B °çyavantâm upapadya° BM °ntâṁ suvarṇṇâṁ duvarṇṇâṁ su° M °hinâṁ prahiṇâṁ praṇi° jânanti | na ca pu° B °jânâti na ca punaḥ ahaṁ punar evaṁ°. — 4. BM °ko vâ kârapako vâ u° skârâ bhikshipa(B °kshiya)ti anyâ ca u° M °yati || B °yati anyatra atha°.

6. M °khalvatra saṁskârâ evam utpa° B °skârâ evam vadâmi utpa° skârâ evaṁ ni° M °rudyanti | . — 7[1]. M te ca sahetukapratyayâ u° tukapra° B °rudhyanti sa°. — 7[2]. M sahetukadṛishṭi bhavâbhavadṛishṭi sa°. — 8. BM sahetu(M °tuka)saṁskârâḥ samu° M °kshavaḥ yathâbhûtaṁ saṁmya° BM °çyati | yâvad dṛishṭi(B °shṭi çâçvatadṛishṭi) sâ na(M °naṁ) bhavati sa°. — 9. B °bhûtaṁ saṁmya° sâpi na bhavati te°. — 10. BM °nugamyaṁ madhye° B °thâgatâ (*fol.* 406b)dha°.

12. M saṁskârapratyayaṁ vijñânâ vijñânapratyayaṁ nâmarûpa nâmarûpaṁpratyayaṁ shaḍâyatane shaḍâyataṇaṁpratyayaṁ sparça spa° BM °rçapratyayâ vedanâ(B °dano) vedanâ(M °na)pratyayâ tṛishṇâ tṛishṇâ(M °tṛishṇa)pratyayâm u(M °yâ u)pâdânam upâdânapratyayâ bhavo° M °bhavapratyayâ jâti jâtipratyayâ ja° daumana° BM °sâ e°. — 15. M °khaskandhasya sa°.

16. M ityapi avidyâ° t saṁskâro nirodha saṁskâ° B °d vijñânaṁnirodho vijñâ° M °d vijñânanirodhaḥ vijñânanirodhât nâmarûpanirodhaḥ nâmarû° d vedanânirodhaḥ ve° jjâtinirodhaḥ jâ° j jarâmaraṇanirodha ço° BM °sâ nirudhya°.

ष्णानिरोधः तृष्णानिरोधादुपादाननिरोधः उपादाननिरोधाद्भवनिरोधः भव-
निरोधाज्जातिनिरोधो जातिनिरोधाज्जरामरणनिरोधो जरामरणनिरोधा
शोकपरिदेवदुःखदौर्मनस्योपयासा निरुध्यन्ति । एवमस्य केवलस्य महतो दुःख-
स्कन्धस्य निरोधो भवति ॥

इदमवोचद्भगवान् राजगृहे विहरन्तो यष्टिगिरिस्मिं यष्टीवने उद्याने इमस्मिंश्च 5
पुनर्व्याकरणे भाष्यमाणे राज्ञो श्रेण्यस्य बिम्बिसारस्य तत्रैवासने निषण्णस्य विरजं
विगतमलं धर्मेषु धर्मचक्षुर्विशुद्धं एकादशानां च नयुतानां विरजं विगतमलं धर्मेषु
धर्मचक्षु विशुद्धं ॥ ये पि ते द्वादशनयुता गृहपाला यानपाला ते पि ततो
पश्चाद्बुद्धं शरणं गता धर्मं शरणं गताः संघं शरणं गता ॥ आत्तमना ते भिक्षू रा-
जा श्रेण्यो बिम्बिसारो मागधका च ब्राह्मणगृहपतिका भगवतो भाषितमभिनन्दे ॥ 10

भिक्षू भगवन्तमाहन्सुः । किस्य भगवं कथं इमेन राज्ञा श्रेणियेन बिम्बिसारेण
इमस्य पुरोहितस्य सकाशातो भगवतो श्रवणगतेन विपुलो आच्छादो दिन्नो ॥
भगवानाह ॥ न भिक्षवो एतरहिमेव एतेन राज्ञा श्रेण्येन बिम्बिसारेण पुरोहितस्य
सकाशातो मम श्रवणगतेन विपुलो आच्छादो दिन्नो अन्यदापि दिन्नो ॥ भिक्षू
आहन्सुः ॥ अन्यदापि भगवन् ॥ भगवानाह ॥ अन्यदापि भिक्षवो ॥ 15

भूतपूर्वं भिक्षवः अ[407a]तीतमध्वानं नगरे मिथिलायां विदेहजनपदे महारा-
जधान्यां राजा अरिन्दमो राज्यं कारेसि धार्मिको धर्मराजा सुसंगृहीतपरिजनो
दानसंविभागशीलो महाबलो महावाहनो । तस्य षष्टि नागसहस्राणि सर्वालंका-
रविभूषितानि षष्टि अश्वसहस्राणि सर्वालंकारविभूषितानि षष्टिं रथसहस्राणि
द्वीपिचर्मपरिवाराणि सिंहचर्मपरिवाराणि सर्ववैजयन्तिकानि समन्दिघोषाणि 20

5. BM °he viharati(B °ti |) a° B °ntaraçirismiṁ ° BM °dyâne | i° M °smiṁ ca pu° mbi-
çâlasya ° BM °çânâṁ ca nayutâ° B °rmacakshuṁshi vi° BM °çuddhâni ||.

8. BM °grapâla yânapâlo te pi ° M °d buddhaçaraṇaṁ gataḥ dharmaçaraṇaṁ gataḥ
saṁghaçaraṇaṁ gataḥ B °ddhaṁ çaraṇaṁ gato dha ° ghaṁ çaraṇaṁ gatâ â°. — 9. M âtta-
mavâ tu bhikshu rà° B °manâ to bhi° M °mbiçâlasya mâ° tam abhyanande ||.

11[a]. BM bhikshu bha° M °ru âhaṁsuḥ || B °nsuḥ ka°. — 11[b]. BM kasya bhagavaṁ ka-
(M °van ka)thaṁ° M °yena bimbiçâlena i° B °çramana° BM °pulena â°. — 13[b]. M na bhi-
kshavaḥ ati° (l. 16) B° vo etarahiṁm evaṁ ete° tasya mama çramaṇa ° âcchâ dinna anya°.

15[b]. B °vo bhû°. — 16. BM °lâyâṁ videha(B °haṁ)janapade mahâjanapadâyâṁ râjâ
minda° M °jyaṁ kârayesi dhâ° B °si | dhâ° BM °rijana dâ°. — 18. BM ta(M tasya)
shashṭhiṁ(M °shṭhiṁ) nâ ° sarvâlaṁ(B °rvâraṁ)kâra(B °kâlera)bhûshitâni shashṭhi-
(M °ni | shashṭhi)m açva° B °laṁkâlavibhû° M °laṁkârabhû° BM °shitâni | shashṭhiṁ
rathasahasrâṇi(B °ni |) dvî° B °ghoshâni me° M °hâpravâlâni a° B °shashṭhiṁ dhe°
BM °hini ta°.

महाप्रवाराणि उच्छ्रितध्वजपताकानि षष्टिं धेनुसहस्राणि वत्सदोहिनी । तथा
षष्टिं कन्यासहस्राणि षष्टिं पर्यंकसहस्राणि सौवर्णमयानि रूप्यमयाणि रत्नमया-
णि ॥ अरिन्दमस्य खलु पुनर्भिक्षवो राज्ञो षष्टिं सुवर्णपारिसहस्राणि षष्टिं रूप्य-
पारिसहस्राणि अभूंसुः ॥ अरिंदमस्य खलु पुनर्भिक्षवो राज्ञो पितृपितामहानि
5 षष्टिं निधिसहस्राणि षष्टिं नगरसहस्राणि ऋद्धिस्फीतानि अकण्टकानि ॥ अरिं-
दमस्य राज्ञो श्रोणो नाम पुरोहितपुत्रो अभूषि त्रयाणां वेदानां पारगो अक्षरप्र-
भेदानां इतिहासपंचमानां सनिघण्टुकैटभानां अनुपदकव्याकरणकुशलो ब्राह्मणवे-
देषु दश कुशलां कर्मपथां समादायवर्ती कामेषु आदीनवं दृष्ट्वा अनुहिमवन्तं गत्वा
ऋषिप्रव्रज्यां प्रव्रजितो ॥ तेन दानि बाहिरकेण मार्गेण युज्यन्तेन घटन्तेन व्याय-
10 मन्तेन चत्वारि ध्यानान्युत्पादितानि पञ्चाभिज्ञा च साक्षीकृता महर्द्धिको महानु-
भावो ऋषी संवृत्तो ॥

अथ खलु भिक्षवो श्रोणस्य ऋषिस्य दीर्घस्याध्वनो अत्ययेन एतदभूषि ॥ राजा
अरिन्दमो मम दारकवयस्यो सहपांशुक्रीडितो तस्य चापि चतुराशीति वर्षसहस्रा-
णि महाराज्यं कारयन्तस्य समयो खलु राज्ञो अरिन्दमस्य प्रव्रज्याये यं नूनमस्याहं
15 संचोदयेयं ॥ अथ खलु भिक्षवो श्रोणको ऋषिस्तद्यथापि नाम बलवां पुरुषो
संमिञ्जितां वा बाहां प्रसारये प्रसारितां वा बाहां संमिंजये एत्तकेन अनावीतिहारे-
णानुहिमवंतातो आश्रमातो वैहायसमभ्युद्गम्य महादेवाम्रवने प्रत्यस्थासि ॥ अ-
द्राक्षीद्भिक्षवो अरिन्दमस्य ब्राह्मणपुरोहितो राजाचार्यः श्रोणकं ऋषिं महादेवा-
म्रवने अन्यतमस्मिं आम्रमूले निषण्णं दृष्ट्वा च पुनर्येन श्रोणको ऋषी तेनोपसंकमित्वा
20 श्रोणकमृषिं साधु च सुष्ठु च प्रतिसंमोदित्वा श्रोणकं ऋषिं अभिवादेत्वा येन

1. B ta sha° M tāḥ shashṭhiṃ kaññyā ° shashṭhim paryaṅka° B °shashṭhiṃ paryeka° ntamayāni a°. — 3. B ariṃda° M °jño shashṭhiṃ su° B °rūpamayāni sahasrāṇi shashṭhi rū° M °shashṭhiṃ rū°. — 4. M ariṃdamasya ° hānidhiṃ shashṭhiṃ sahasrāṇi shashṭhiṃ na° B °shashṭhiṃ nidhi ° garasahasrāṇi riddhisphitāni akaṃṭhakāni || M °riddhasphitāni akaṇṭhakāni || . — 5. M arinda° B °sya rājño çreṇo° M °jño çreṇya nāma° BM °shi trayāṇāṃ ca ve° M °ge saksha° BM °pañcamānāṃ sanirghaṃṭha(M °rghaṇ tha)kaiṭabhānāṃ anupada(B °pado)ke vyā ° çaleshu brāhmaṇadeveshu° M °lāṃ kakarma°.

9. M °rakena mārgeṇa pūjyatena gha° B °ñcābhijñā ya sā° M °ṛishiṇāṃ saṃ°.

12[1]. BM °vo çreṇyasya ṛi°. — 12[2]. M rājā arinda° B °krīḍito° M °to tasya codya caturaçī ° ntasya samaye kha ° jño arinda° B °ndasya pra° M °nūnaṃ tasyā°. — 15. M °kshavaḥ çroṇa ṛishiḥ tadya° B °vo çreṇako ṛi° M °sho saṃmiñji vā° BM °sāritāṃ bāhāṃ saṃmiñjaye(M °ye |) e° M °vītihāre ° himavantāto A ° devāpravane°.

17. M °vo rājño arindamasya brāhmaṇo pu° BM °cāryaḥ çre(M °ryyo çro)ṇakaṃ ṛishiṃ mahādevamravane° B °smiṃ āmrava(*fol.* 407ᵇ)ne anyatamasmiṃ āmramūle nishaṇṇo dṛi° M °sharṇṇo dṛi° B °r yena çreṇako° BM °nopasaṃkramitvā çreṇaka° B °m ṛishiṃ sā° M °sushṭhu ca pra ° thilāyaṃ te ° jño arinda ° dandye B °dandya ta°.

मिथिला तेन मक्रमे राज्ञो अरिन्दमस्य वेदनाय ॥ तद्दहो एव च विचवः राज्ञो अरिन्दमस्य कामेषु व्याकुलना उत्पद्ये योनिशो मनसिकारो श्रोणकस्य ऋषिस्य दर्शनकामता उद्पासि ॥ अथ खलु विचवो राजा अरिन्दमस्ताये वेलाये इमां गाथामध्यभाषित् ॥

तस्य ग्रामवरं देमि नारियो च अलंकृता । 5
यो मे श्रोणकमाख्यासि सहायं पांसुक्रीडकं ॥
तस्य च ब्राह्मणो आसि कुलीनो अध्यापको ।
सुदुःखिदुर्मनं दृष्ट्वा इदं वचनमब्रवीत् ॥
मह्यं ग्रामवरं देहि नारीयो च स्वलंकृता ।
अहं श्रोणकमाख्यास्यं सहायं पांसुक्रीडकं ॥ 10
तुह्यं हि ताव विजिते तुह्यं उद्यानभूमिये ।
पुष्पिता फलिता आम्रा तत्र सो आसते ऋषी ॥

ततो स राजा त्वरमाणो अमात्यमध्यभाषति ॥

चित्रमश्वाकं योजय कृत्वा नागां अलंकृता ।
भेरीपटहा वाद्यन्तु एको शंखो च भध्यमः ॥ 15
ऋषयस्य द्रष्टुमिच्छामि श्रोणकं पर्युपासितुं ।
नानावृक्षफलोपेतं प्रयासि . . . वनं ॥
राजा . . . . ।
. . . . श्रोणको यत्र ध्यायते ॥
तं च सो ऋषिं अद्दर्शि सहायं पांसुक्रीडकं । 20
दृष्ट्वा च श्रोणकं तस्मिं इदं वचनमब्रवीत् ॥

1. M °jño anindu° BM °shisya vāçucakāmatā uda(M °du)pāsi ‖ . — 3. M °kahavaḥ rājā anindamo tāye ve° gāthāṁ adhyabhāshe ‖ . — 5. BM kasya grāmavalāṁ de° B °mi nori°. 6. BM ko me° M °yaṁ pāṁçukri° BM °ḍanaṁ ‖ . — 7. B °ṇo açi ko° BM °ko mantradharo su°. — 8. BM °duḥkhi durma° M °ida va°. — 9. BM °grāmavalaṁ de° M °svaraṁkṛitā ‖ . — 10. M °khyāsi sahāyaṁ pāṁçukri° B °yaṁ prāmsu° BM °ḍanaṁ ‖ . — 11. B tuhya etā ca vijite tuhya udyā° M tuhyaṁ etāṁ ca vijite tuhyaṁ udyā°. — 12. BM °so āsyate° M °ṛishiḥ ‖ . — 13. M tataç ca rā° B tato ca rā° M °amātyam adhyebhā°. — 14. BM °pram asmāṁ yo° M °jaye yaṁ kṛitanā nāgā alaṁkṛitāḥ ‖ . — 15. B °ṭaha vā° M °ṭaha vādyāntu e° B °ekaçaṁkho ca dharmā tu ca va°.
16. M bhruvasya dra° B °yasya dra°. — 17. BM °prayāsi buddhaçānanaṁ ‖ . — 18. BM rājā çro°. — 19. BM °yate taṁ°. — 20. B taṁ so ṛishiṁ ‖ dṛishṭvā sahā° M taṁ sa ṛishiṁ ‖ dṛishṭvā sahāyaṁ ṛishiṁ dṛishṭvā sahāyaṁ pāṁçukri° B °ḍanaṁ dṛi°.
21. B °smiṁn idaṁ°.

कृपणो व कथं भिक्षो मुण्डसंघाटिको धनी ।
समातापितृको ध्यायं वृक्षमूले पि तिष्ठसि ॥

अथ खलु भिक्षवो श्रोणको ऋषि राजानमरिन्दमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

न राज कृपणो भवति धर्मकायस्य श्रियापि च ।
5 यो च धर्मं समुपक्रम्य तद्धर्मे न रतो नरो ।
स राज कृपणो भवति ज्योतिष्टोमपरायणो ॥

अथ खलु भिक्षवो राजा अरिन्दमो श्रोणकं ऋषिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

कथं भवां सुखं शयति वनमान्तस्मिं श्रोणक ।
कथं अरण्ये विहरन्तो एकाकी रमसे कथं ॥
10 कथं भगवं कायस्य परितापो न विद्यते ।
रक्षां व ते संविधेमि अथ नगरं नयामि ते ॥

अथ खलु भिक्षवः श्रोणको ऋषि राजानमरिन्दमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

एकस्य चरतो राज किं मे राष्ट्रं करिष्यति ।
प्रथमं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
15 यो हं ग्रामातो प्र[408a]क्रमामि राष्ट्राणि निगमा तथा ।
अनपेक्षो व प्रक्रमामि न कोचिदुपलक्ष्यति ।
द्वितीयं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
पथेन गच्छमानस्य ये भोन्ति परिपन्थका ।
पात्रचीवरमादाय सुखं गच्छति सर्वतो ।
20 तृतीयं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥

1. B kṛipaço va tatvaṁ bhi° M °ṇo va taho tatvaṁ bhi° dhanaṁ | B °dhana | . — 2. M °le ca ti° BM °shṭhati || . — 3. M °ṛishi rājānaṁ anindamaṁ gā°. — 4. BM na rājā kṛi° B °kṛipano bha° dharmo kâyemasya° M °rmakâmasya çreṇyā || . — 5. M °ca dharmaṁ upasaṁkramya taṁ dharmeṇa ra° B °mya tân dharmeṇa ra° M °naraḥ | .
6. B sa rājaṁ kṛi° M sa rājā kṛi° BM °jyotistama° M °yaṇaḥ || . — 7. M °anindamo°. — 8. BM kahiṁ bhagavaṁ° M °ntarasmiṁ°. — 9. B °aranyo vi°. — 10. M °gavan kâmesho pari° B °kâmeshu paritâyo na vidyate ra°.
11. BM rakshâ ca tena saṁbibhemi(B °mi ||) a°. — 12. M °ṛishiḥ rājânam aninda°. — 13. M °carate rājaṁ kim me rāshṭraṁ° B °to rājā kiṁ° M °shyati | . — 15. BM °kramesi râ° mâ tava | .
16. B °pekshâ ca prakramesi na ko° M °pekshâmi prakrame ca kvacid upaṁ ra°. — 18. M *passe les trois dernières lignes de cette page et les deux premières de la suivante.*

मिथिलायां दह्यमानायां नास्य दह्यति किंचन ।
चतुर्थं खु भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥
नते कोष्ठस्मिं ओसरन्ति न कुंभेन कुलोपकं ।
परितिष्ठति एषाणो तेन यापयन्ति सुव्रता ।
पंचमं भद्रमधनस्य अनागारस्य भिक्षुणो ॥ 5
नानाकुले प्रव्रजिता नानाजनपदाश्रिता ।
अन्यमन्यं प्रियायन्ति पश्य धर्मस्य धर्मतां ॥

अथ खलु भिक्षवः राजा अरिन्दमो श्रोणकं ऋषिं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

नित्यं खलु तेषां भद्रं येषां कीर्तेसि श्रोणक ।
वयन्तु गृद्धा कामेषु किं करिष्यामि श्रोणक ॥ 10

अथ खलु भिक्षवः श्रोणको ऋषी राजानं अरिन्दमं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

उपमान्ते महाराज करिष्यन्तं शृणोहि मे ।
उपमाये इहैकत्या अर्थं जानन्ति पण्डिता ॥
भूतपूर्वं महाराज कुंजरो पष्टिहायनो ।
पतितो गिरिदुर्गेषु गंगावेगेन वुह्यते ॥ 15
तत्र काको विचिन्तेति अल्पप्रज्ञो अचेतसो ।
यानं इमं लब्धं भद्रं भद्रो यायाम अल्पको ॥
तस्य रात्रिं दिवं चापि तत्रासि नियतो मनो ।
खादन्तो नागमांसानि पिबन्तो भागीरथीजलं ।
पश्यन्तो वरचित्राणि उपयाति विहंगमो ॥ 20

2. B caturthasya bha°. — 3. BM nato koshṭi(M nate koshṭhe)smiṁ osa(M °sara)nti na kumbhu na kule pi yaṁ | . — 4. B °ti mushâṇâ tena° M °ti teshâṇâṁ tena°.

6. B °vrajito nânâja° BM °dâ çatâ(B °tâ |). — 7. B anyamanya pri° °sya dharmatâ || . — 8. M °kshavo râjâ aninda° bhâsha. — 9. BM nityaṁ khu teshâṁ bhadra(M °dran te) ye° B °kîrttasi çroṇako M °ette | çroṇakâ | . — 10. M vayaṁ shu vṛiddhakâ° B °griddhakâ° M °shyâma çroṇakâ || .

11. M °ṇakâ ṛi° aninda°. — 12. BM uttamâ° B °n taṁ çruṇohi me | . — 15. BM °hyato | .

16. BM °prajñâ sacetaso | . — 17. M yânam idaṁ la° BM °dro vâyam analpako | . — 18. BM tatra râtriṁ° M °divaṁ tatra asya ni° B °trâsya nirato° M °mana. — 19. M khâdyanto || nâgamâni pi° B °banto ca bhâ° BM °girathaṁ | (M °thaṁ) jalaṁ. — 20. BM °upayânâ vi°.

सा तं भागीरथी गंगा प्रमत्तं कुणपाश्रितं ।
समुद्रं अभिसारेति अनन्ती यत्र पक्षिणां ॥
मकरा (तिमि)तिमिंगिला ग्राहं ते वधित्वान खादति ।
कामापेक्षा एवमेव राज प्रपद्यन्ति पुद्गला ॥
5 तं ते राज अहं ब्रूमि मा राज धर्मं प्रमादय ।
अथ घोररूपं नरकं प्रपतिष्ये अवाक्शिरो ॥
संजीवं कालसूत्रं च संघातं द्वौ च रौरवौ ।
अथापरं महावीचिं तपनं संप्रतापनं ॥
इत्येते अष्ट महानरका आख्याता दुरतिक्रमा ।
10 आकीर्णा रौद्रसत्वेहि प्रत्येकं षोडशोत्सदा ॥
चतुष्कर्णा चतुर्द्वारा विभक्ता भागशो मिता ।
उन्नता योजनशतं समन्ता योजनशतं ॥
अथ ये नरकप्रक्षिप्ता अयसा प्रतिकुब्जिता ।
तेषामयोमया भूमि प्रज्वलिता तेजसंयुता ॥
15 कर्दयंतपना घोरा अर्चिमन्तो दुरासदा ।
रोमहर्ष[408b]णरूपा च भीष्मप्रतिभया दुःखा ॥
महद्भयंकरा सर्वे अर्चिशतसमाकुला ॥
एकैकं योजनशतं आभाये संप्रभासति ॥
यत्र सत्वा बहू रौद्रा महाकिल्बिषकारका ।
20 चिरं कालं प्रतप्यंति अपि वर्षशतान्यपि ॥
अयोमयेहि दण्डेहि शूलेहि नरकपालका ।
हनन्ति प्रत्यमित्राणि ये भोन्ति कृतकिल्बिषा ॥

1. M °giratho gaṅ° kuṇapaçri°. — 3. BM °ṅgilā(M °ṅgirā) alaṃānāṃ bandhitvā°. — 4. BM na sāpeksha(B °kshe)kaṃ evam evaṃ mahārāja pra(B °ja ye pā)padya° B °nti puṅgalā | M °nti puṅgavo ‖. — 5. BM krityā te rujaṃ a(M °jam a)haṃ bravīmi mahārāja dharmaṃ pramādaya(M °rmaṃ | prasādāye).

6. BM ghora° M °shye ‖ ākī° (l. 10) B °shyo | avākaçiro saṃ°. — 7. M *passe les lignes* 7-9. B °vau athā°. — 8. B °viciṃ ta°. — 10. BM ākīrṇṇa rau° M °tsade | .

11. B °rdvāra vi° M °ktā bhogaçomitā | . — 13. BM atha so na° B °pratikshiptaṃ a° M °ptā āya°. — 14. M teshāṃ ayomayī bhū°. — 15. M karddayaṃ ta°.

16. BM °bhishmaṃ pra° M °bhayā sadā | duḥ° BM °khā ma°. — 17. BM °rā sarva arci(B °rciçata)samā°. — 18. BM ekaika yo° M °taṃ āyāse saṃ° B °prabhasati | . — 19. B °hu bahu rau°. — 20. BM ciraṃ kālā pra° M °tapyanti api°.

21. M °sthūlo narakapāraka | B °sthūle narakapāragā | . — 22. M haranti pra° lvishāḥ | .

तन्तो हं कीर्तयिष्यामि गाथाये अनुपूर्वशः ।
श्रोत्रं मो दत्त्वा सत्कृत्यं शृणोहि मम भाषतो ॥
संजीवस्मिं च निरये ऊर्ध्वपादां अधोशिरां ।
प्रलम्बयित्वा तक्षन्ति वासीहि परशूहि च ॥
ततो नखेहि तीक्ष्णेहि आयसेहि स्वयंभुहि । 5
अन्यमन्यं पि पाटेन्ति क्रुद्धा क्रोधवशानुगा ॥
असिनो आयसा तेषां तीक्ष्णा हस्तेषु जायिषा ।
येहि छिन्दन्ति अन्योन्यं प्रदुष्टमानसा नराः ॥
तेषां संछिन्नगात्राणां शीतो वायुः प्रवायति ।
सर्वाङ्गजनितो तेषां पूर्वकर्मविपाकशः ॥ 10
एवं तेषामभिज्ञाय श्रावको तस्य राजिनो ।
संजीवन्ति आश्वासन्ति आयासं पापकर्मणां ॥
संजीवतश्च निर्मुक्ता कुक्कुलमवगाहय ।
अन्यमन्यं समागम्य दीर्घायतनविस्तरा ॥
सर्वे ते सु प्रधावन्ति योजनानि अनेकशः । 15
दह्यमाना कुक्कुलेषु दुःखां वेदन्ति वेदनां ॥
कुक्कुलातो च निर्मुक्ता कुणपं अवगाहिय ।
दीर्घं महन्तं विस्तीर्णं उद्विद्धं शतपौरुषं ॥
तमेनं कृमया तत्र तीक्ष्णशस्त्रिमुखा खरा ।
छविं भित्त्वान खादन्ति मान्सशोणितभोजना ॥ 20
कुणपातो समुत्तीर्णा द्रुमां पश्यन्ति शोभनां ।
हरितपत्रसंछन्नान्ते उपेन्ति सुखार्थिनः ॥

1. M tato haṁ°. — 2. B çrotra mo vâya sa° M çrota mo vâya sa°. — 3. M saṁjive-smiṁ°. — 4. B °tvâ taṁ kaheti vâ° M °tvâ tamaksheti câthi pa° B °sîhi çûhi ca | .
6. M °nyaṁ hi pâdenti kruddhâṁ kro° B °kruddhyaṁ kro°. — 7. BM açino vâyasâ° BM °tîkshṇahasteshu ca pâyithâ | . — 8. M °cchindati a ° mânaso narâḥ | . — 9. M °saṁcchinnâtrâ° B °nnamâtrâ° BM °ṇâṁ nîno vâyuḥ pradhâvati | . — 10. BM °ja-nato°.
11. M °teshâṁ abhi° BM °râjani | . — 12. BM saṁjîvanti â°. — 13. M °jîvataṁ ca° B °ktâ kûkula°. — 14. B °gâhya na ca vi° BM °starâ | . — 15. BM teshu ca pra°.
16. B °nâ kûkuleshu° M °danâ | . — 17. B kûkulâto° M °rmukto ku ° avadâhatha | . — 18. B °stîrṇṇa ao viddhaṁ° M °rṇṇaṁ yo viddhe ça°. — 19. M °kṛipayo tatra ti-kshṇâṁ çakti° B °tîkshṇâ ça° BM °kharo | . — 20. BM °bhitvâ° M °janaṁ | .
21. M kûṇapâ° B °pâto uttîrṇṇo dru° M °ttîrṇṇo dru ° çyanti çobhanâ | . — 22. M °nnâ te u° B °peti su°.

तमेनं कुललगृध्रा काकोलूका अयोमुखा
ऊर्ध्ववृक्षे च तां दृष्ट्वा खादन्ति रुधिरम्रक्षिता ॥
यदा च खादिता भोन्ति अस्थीनि अवशेषिता
अथ तेषां छविमांसं रुधिरं चोपजायते ॥
ते च भीता उत्पतित्वान अन्येना येनसंस्थिनो ।
असिपत्रवनं घोरं वध्यमाना उपागमि ॥
ततो क्षता च आर्त्ता च बहुरुधिरम्रक्षिता ।
असिपत्रवना मुक्ता यान्ति वैतरणीं नदीं ॥
ते तां च अवगाहन्ति तत्र क्षारोदकां नदीं ।
तेषां च अङ्गमङ्गानि वर्धिता प्रतिविध्यति ॥
ततो अंकुशेहि विञ्झित्वा आयसेहि यमपौरुषा ।
उत्क्षिपित्वा नदीतीरे भुंजापेन्ति अयोगुडां ॥
ताम्रलोहं च संतप्तं पायापेन्ति विलीनकं ।
ततेषां अन्त्रमादाय अधोभागेन गच्छति ॥
एवं पापीयकर्मान्ता [409a] निरयं प्रतिपद्यथ ।
अकृत्वा कुशलं कर्मं काममार्गानुसारिणः ॥
ये च पापानि कर्माणि परिवर्जेन्ति मानुषाः ।
एकान्तकुशलाकारा न ते गच्छन्ति दुर्गतिं ॥
तस्मा दुरूपमागम्य कर्मं कल्याणपापकं ।
पापानि परिवर्जेत्वा कल्याणं आचरे शुभं ॥
अथ वा पुनर्भावेय आर्यं अष्टांगिकं शुभं ।
सर्वदुःखप्रहाणाय श्रुत्वा धर्मं निरोपधिं ॥

1. M °kolukā a°. — 2. B urddhuvṛkshe ca naṁ dṛ° M °kshe ca naṁ jitvā° khikā |. — 3. B yadā ya khāditā bhonti asthinyavaçe°. — 4. B °chavimā° M °chaviṁ māṁsaṁ ru° B °raṁ cāpa°. — 5. B te ca hitvā u° M °nenolena saṁ° BM °saṁsthitā asi°.

6. M °raṁ kāṇapāṇā° B °kshaṇyapāṇā°. — 7. B °kshatā ca ā° BM °rttā ca bāhā ru°. — 9. B te tām ava° BM °nti tattāṁ kshā°. — 10. B teshāṁ aṅgamaṅgāni baddhatā pra° M teshāṁ aṁgamaṅgāni varddhatā pratibandhyati ||.

11. M tato 'ṅkuçehi vijhiṁ(?)tvā° BM °āyase ya° M °paurupā |. — 13. M °taptāṁ pāpāyanti°. — 14. M taṁ teshāṁ patra° B °shāṁ patrāṁ ādā°. — 15. BM esha pā° M °rmānto ni°.

16. M °rma kalyāṇaṁ ca pāpakaṁ |. — 17. M °rivajjayanti pāpakaṁ ||. — 18. M °çalakālā na° cchati du°. — 19. B tasyā durupam ā° M tasyā durūpam āgamya kāmamārgānusāriṇaḥ | B °rma kalpāpāpakaṁ |.

21. BM °veyaṁ ā° M °shṭāṅgika çu° B °ashṭhāṁgi°. — 22. BM °dharma ni°.

एवंरूपां महाराज सत्वा वेदन्ति वेदनां
नरकेषु पापकर्माणा प्रमत्ता बालबुद्धिनो ॥
तन्ते राज अहं ब्रूमि मा राज धर्मं प्रमादय ।
मा घोररूपं नरकं प्रपतिष्ये अवाक्शिरो ॥
संविग्नमनसो राजा श्रोणकस्य सुभाषितं । 5
श्रुत्वा संवेगमापद्ये अद्भुतरोमहर्षणो ॥
ततो राजा त्वरमाणो अमात्यं अध्यभाषत ।
क्षिप्रं कुमारमानेथ दीर्घायु राष्ट्रवर्धनं ॥
अस्ति मे दहरः पुत्रो दीर्घायु राष्ट्रवर्धनः ।
तं राज्ये स्थापयिष्यामि सो यो राजा भविष्यति ॥ 10
ततो च राजदूता च अमात्या चानुकंपका ।
क्षिप्रं कुमारमानेन्ति दीर्घायु राष्ट्रवर्धनं ॥

अथ खलु भिक्षवो राजा अरिन्दमो दीर्घायुं कुमारं गाथाये अभाषे ॥

आमन्त्रेमि भवन्तं प्रव्रज्या मम रोचति ।
अहं काको व दुर्मेधो मा कामानां वशमन्वगा ॥ 15
षष्टिं नगरसहस्राणि स्फीतं राज्यमकण्टकं ।
तत्पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं शुवे ।
न हि न संगमन्तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥ 20
षष्टि नागसहस्राणि अत्र सर्वे स्वलंकृता ।

1. M °rûpâ mahâ ° satvâṁ vada° B °nti vedanâ na°. — 2. BM °ttâ varabu°. — 3. M taṁ te râjaṁ ahaṁ bruṁi mâṁ dharmapradâyanâ | B tan te râjaṁ ahaṁ krumi mâṁ dharmâdharma pramodaya | . — 4. M gho° B nâ gho ° avaçiro | M °avâsiro | . — 5. M °râjaṁ çro°.

6. B °vedam âpadyate a° M °vega âpadya arbhuta°. — 7. M °tvaramâṇa a° BM °sha-te | . — 8. BM °rghâyu râ°. — 9. M °haro pu° BM °râshṭhrava° M °rddhanaṁ | .

11. B °dûtâmâtyo mkaṁ° M °tyâ canukaṁ°. — 12. M °nekiṁ dirghâyu râshṭra° B °râshṭraṁ va°. — 13. M °kahavaḥ râjâ aninda ° ye adhya°. — 14. BM °ntrmi bhava-nta pra° B °rocanti | . — 15. BM °kâkova du° M °dho mâ kâmâ tâṁ vasam a°.

16. BM °jyam akaṇṭhakaṁ | . — 17. M °niryâtayâmi°. — 19. B °hi naḥ saṁ° M °hi no saṁ°. — 20. BM nâhaṁ kâko ca durmedho mâ kâmânâṁ vaça(M °vasa)m anvagâ(M °gâḥ) | .

21. B shashṭhi nâ° M shashṭhiṁ nâ° BM °ṇi yatra°.

दन्तिनो वर्णसंपन्ना हेमकल्पितवाससो ॥
आरूढा प्रासशूलयष्टीतोमरनिगडायुधा ।
तां पुत्र प्रतिपद्यस्व राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
5 न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगात् ॥
षष्टिमश्वसहस्राणि सैन्धवा शीघ्रवाहिनो ।
सर्वालंकारभूषितानि शूरारूढा च सर्वशो ॥
. . . .
10 माहं काको वा दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं धेनुसहस्राणि सर्वे वत्सोपदोहिनी ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
15 षष्टि कन्यासहस्राणि आ[409b]मुक्तमणिकुण्डला ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं पर्यङ्कसहस्राणि सौवर्णरूप्यमयानि च ।
20 तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।

1. M °na varasaṁpaṁno he° B °saṁpanno he° BM °lpikavāsasā | . — 2. M °ḍhā pāçaçūlayashṭito° B °tomalā nigaḍāya° M °nigaḍāyudhāḥ | . — 3. M °pratipadyāma svarā° B °dyasya rā°. — 5. BM °hi naḥ saṁ°.

6. M nāhaṁ kāko ca du° B mahaṁ kāko ca du° M °vasam a°. — 7. M shashṭhim açva ° ṇi sendhavā çī° B °sainyavā çī°. — 8. M °bhūshāṇāṁ çūlo rūḍho ca sa° B °shitāṇāṁ çūro rūḍhā° BM °rvaço | mā° (l. 10). — 10. B °ko du° M °ko ca du ° vasam a° BM °nvagāḥ | .

11. M shashṭhiṁ dhe ° ṇi sarvaikaṁçopavāhini | B °rve kaṁsopado°. — 12. B tāṁ pratipadāpādyā° M °pratipadyehi ° niryyāṁtayā°. — 13. M °dyaivaṁ pra°. — 14. M nāhaṁ° BM °ko ca dumedho° M °vasaṁm a°. — 15. B yashṭhi kaṁnyā° M shashṭhiṁ kaṁnyā° BM °kuṇḍalā | .

18. M nāhaṁ kāko ca du° B nahaṁ kāmeca du° M °vasaṁm anvagāt | . — 19. B shashṭhiṁ kaṁnyāsa° M shashṭhiṁ rājāsaha° B °pyamayāṁ | .

21. M °ne garaṇaṁ° B °ne maraṇa çu°.

न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टि पारिसहस्राणि सौवर्णरूप्यमयानि च ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।   5
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टि निधानसहस्राणि जातरूपमनल्पकं ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।   10
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥
षष्टिं निधिसहस्राणि सप्तरत्नमनल्पकं ।
तां पुत्र प्रतिपद्याहि राज्यं निर्यातयामि ते ॥
अद्यैव प्रव्रजिष्यामि को जाने मरणं श्वे ।   15
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ।
माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ॥

अथ खलु दीर्घायु कुमारो राजानं गाथाये प्रत्यभाषे ॥

पुरे श्रुतं मया एतं माता कालगता मम ।
नैवाहं शक्तो भेष्यामि देवेन विना जीवितुं ॥   20
यथा चारक्खकं नागं पृष्ठतो न्वेति पायको ।
एवं ते अन्वयिष्यामि आदाय तव संभवं ॥

1. B °hi naḥ saṁ°. — 2. BM nāhaṁ kāko ca du° sam aṁnvagā(M °gāḥ) | . — 3. M shashṭhiṁ pā°. — 4. B °hi | rā°. — 5. M °dyaivaṁ pra°.

6. B °hi tat saṁga° M °hi naḥ saṁ°. — 7. BM nāhaṁ kāko ca du° B °rmedhā | kā° M °vasam anvagāt | . — 8. B shashṭhi ni° M shashṭhiṁ dhā°. — 9. B °dyāma rā°. — 10. M °çvabe | .

11. BM °hi naḥ saṁ°. — 12. BM nāhaṁ kāko ca du° M °vasam a°. — 13. B *passe les lignes* 13-17. M shashṭhiṁ ni°. — 14. M °ryātayāmi°. — 15. M °dyaivaṁ pra°.

16. M °hi naḥ saṁ°. — 17. M nāhaṁ kāko ca du°. — 19. BM pure°. — 20. M °haṁ çlokahamishyā° B °haṁ çaktihishyāmi°.

21. M °to nvaṁ pāyake | . — 22. B °shyāmishyāmi ādāya ca saṁ° M °dāya saṁbhakaṁ tathā | .

अथ खलु भिक्षवो राजा अरिन्दमो अमात्यपारिषद्यां गाथाये अध्यभाषे ॥

यथा सामुद्रिकां नावां वाणिजान धनार्थिनां ।
मकरो तत्र पाटेय वाणिजा व्यसनं गता ॥
मा वयं अन्तरायं करोम . . . . मम ।
5 . . . .
इमं कुमारं गृह्णीत्वा दीर्घायुं राष्ट्रवर्धनं ।
क्षिप्रमन्तःपुरं नेथ प्रासादं रतिवर्धनं ।
तत्र तं च रमेष्यन्ति देवकन्योपमा शुभा ॥
ततो कुमारं गृह्णित्वा महामात्या यशस्विनः ।
10 महता राजानुभावेन प्रविशेन्सु मिथिलां पुरीं ॥
ततो खु एका उत्थाय राजकन्या अलंकृता ।
आमुक्तमाल्याभरणा राजानमेतमब्रवीत् ॥
तं नो ब्रवीहि गन्धर्वो शक्रो वासि पुरंदरः ।
राजानत्ती ते पृच्छामि . . . . ॥
15 कथं त्वमभ्याजहासि राज्यं स्फीतमकण्टकं ।
दीर्घायुं कुमारं तथा सामात्यं सधनधान्यकं ॥

अथ राजा तां राजकन्यां आह ॥

देवो न नागो न गन्धर्वो न शक्रो न पुरन्दरः ।
मानुषो हं उत्रस्तो कामेषु श्रुत्वा [410a] ऋषिरनुशासनीं ॥
20 माहं काको व दुर्मेधो कामानां वशमन्वगा ।

1. M ˚anindamo˚ B ˚tyaparipadyaṁ ga˚ M ˚shadyaṁ gâ˚. — 2. B ˚drikâṇâ vâṇi˚ M ˚drikâ nâvâ vâṇijâ ˚ rthinâ |. — 3. M ˚tra poṭedyaḥ vâṇijâṁ vyasanaṁ gataḥ | B ˚tra ghaṭeyo vâ ˚ gato |. — 4. B mâ ayaṁ˚ M mâ iyam antarâyaṁ mama imaṁ ku˚ B ˚roma mama imaṁ | ku˚.
6. B omet ce vers. — 8. BM tatra te ca ramishya˚ M ˚devakaṁnyo˚ BM ˚pamo ça˚. — 9. B ˚grihnitvâ˚ M ˚grihnitvâ˚. — 10. B ˚râjam ˚ çatsu mithilâyâṁ pu˚ M ˚çetsu mathurâṁ puriṁ |.
11. M ˚ekâm utthâ˚jakaṁnyâ alaṁkṛitâḥ || B ˚jakaṁnyâ araṁkṛitâ |. — 12. BM ˚muktâmâ˚. — 13. B na vo bra˚ M na no bra˚ BM ˚vimi gandharvâ çakro vâ sapuraṁdaraḥ |. — 14. BM râjânatti te(M ˚tti ta) pṛcchâmi ka˚. — 15. M kathaṁ samâṁ jahâshyasi || râjyaṁ˚ B ˚samjjahâsi | râjyaṁ ca sphîtaṁ ca makaruṇḍakaṁ | M ˚kaṇṭhakaṁ.
16. M ˚kumâra tathâ sâmânyâdha˚ B ˚dhânyaṁ ||. — 17. B ˚jakaṁnyâṁ˚ M ˚kanyâm âha ||. — 18. BM devâ na va nâgo na vâ gandha˚. — 19. M ˚haṁ ca uttrastho kâ˚ B ˚trastho kâ˚ M ˚ṛisho bhartuḥ sâçruṇi || B ˚she bhatuḥ çâsanî nâ˚ — 20. BM mâhaṁ kâko ca du˚ M ˚rmedhâ kâ ˚ vasam anvagât.

अद्यैव च कुर्यादिष्टं को जाने मरणं श्वे ।
न हि न संगतं तेन महासैन्येन मृत्युना ॥

इत्युक्त्वा स च राजा तस्यैव श्रोणकस्य ऋषेरन्तिकात्प्रव्रजितः ॥

भगवानाह ॥ तत्किं मन्यध्वं भिक्षवो अन्यो सो तेन कालेन तेन समयेन श्रोणको नाम ऋषिरभूषि न खल्वेतदेवं द्रष्टव्यं । तत्कस्य हेतोः । अहं स तेन कालेन तेन समयेन श्रोणको नाम ऋषि अभूषि ॥ अन्यो राजा अरिन्दमो द्रष्टव्यो । अयं सो राजा श्रेणियो बिम्बिसारो ॥ तदापि एषो यो अस्य श्रोणकं कथेसि तस्य विपुलो दायो दिन्नो । इदानीं पि एतेन पुरोहितपुत्रस्य विपुलो दायो दिन्नो मम बुद्धस्य वर्णं कथेसि इति ॥ 5

अरिन्दमराजजातकं समाप्तं ॥ 10

इदमवोचद्भगवानात्तमना च देवासुरगरुडकिन्नरमहोरगा सा च सर्वावती पर्षत्ते च भिक्षवो भगवतो भाषितमभ्यनन्दन् ॥

इति आर्यमहासांघिकानां लोकोत्तरवादिनां पाठेन इति श्रीमहावस्तु अवदानं समाप्तं ॥

ये धर्मा हेतुप्रभवा हेतुस्तेषां तथागतो । 15
ह्यवदत्तेषां च यो निरोधो एवंवादी महाश्रमणः ॥

---

1. M adyaivaṁ ca kuryyādiptaṁ ko jāna° B °dyaiva kuryād āptaṁ ko° M °çubhaṁ |. — 2. BM na hi taṁ saṁga° M °tena mahāsai°. — 3. M ityuptkā sa° B ityuktvā(su pikā) sa ° syaiva çrāvakasya risher antikān pravra° M °ntikāṁ pravrajita |. — 4[b]. M °ma-nyadhve bhi° B °manyadhva bhi ° çiahir na kha ° drashṭhavyaṁ ta°.
6. M °aninda°. — 7[1]. M °yo biṁbiçāro B °ro ta°. — 8. B °dinnā mama bu ° rṇṇaṁ kaṇḍami iti | M °rṇṇaṁ kathayami iti |. — 10. M iti çrīmahāvastuavadāne aninda° B °ptaṁ | samāptā cet mahāvastuavadānaṁ | ārye ma° (l. 13).
11. M °ttamanā ye ca de ° ndan iti | āryyama°. — 13. B ārye mahā° M °dināṁ pāthena iti çrī° B °ṭhena | ye° (l. 15). — 15. M °gataḥ | B °gato hya°.
16. B °rodha e° M °rodhaḥ e ° çravaṇaṁ |.

Les manuscrits ajoutent le colophon suivant :

यः शृणोति मुनेर्धर्मं श्रुत्वा चाभिनिवेशति ।
सर्वपापविनिर्मुक्तो स गच्छति सुखावतीं ॥
श्रद्धया श्रोतव्यं तस्मात्सुगतस्यार्य सुभाषितः ।
नानाविदर्शनैः तैस्तैः जिनेन भाषितः पुरा ॥
5 सो यं सुभाषितं भक्त्या सुगतस्यानुभावतः ।
मया संपूर्णलिखितं कैवल्यवर्त्मदेशकः ॥
अतो यं मम पुण्यं स्यात्सर्वकिल्बिषनाशनं ।
अपायद्वारनाशार्हं बोधिमार्गोपदेशकं ॥
तेन पुण्यानुभावेन सर्वभूतानि सर्वशः ।
10 सर्वक्लेशविनिर्मुक्ता प्रयान्तु हि सुखावतीं ॥
ये सत्वाः अन्धा काणा च तथा कुब्जा विचित्रका ।
अन्ये पिपासिताः क्षुद्धाः सर्वदुःखनिपीडिताः ॥
तेन पुण्येन ते सर्वे सर्वसुखसमन्विता ।
विविधा भोगा संभुक्ता लभन्तु मोक्षमव्ययं ॥
15 षड्गतीषु ये सत्वाः मग्नाः जातिजराकुला ।
ते सर्वे मम पुण्येन भवन्तु बोधिमार्गगाः ॥
ये सत्वाः बालजातीयाः सद्धर्मेण विवर्जिताः ।
पापेषु सततं सक्ताः रागद्वेषेण मोहिताः ॥
[410b] ते सर्वे मम पुण्येन भूयो जातिस्मरास्सदा ।
20 दानशीलादिसंयुक्ता चरन्तु बोधिचारिकां ॥
राजा भवतु क्षेमावान् चरन्तु मन्त्रिणो नये ।
वीरा भवन्तु सततं संग्रामे जितशत्रवः ॥

1. BM °mune dharmaṁ (M °rmmaṁ) çru°. — 2. M °pāpaṁ vi° B °rmuktā sa° M °kto suga°. — 3. M çrotavyaṁ çraddhayā tasmā °shitaṁ | . — 4. B °rçane tais taiḥ° BM °puraḥ ‖ . — 5. M °shito bhaktyā ° bhāshitaḥ | .

6. BM °lyavatmade°. — 7. M °to yat mama puṇyena sarva° B °puṇya syā°. — 8. B °dvālanāçā° M °dvāranāçahaṁ bo°. — 10. BM °vinirmuktā°.

11. M °satvā andhakānāṁ ca° B °andhakānāṁ ca° BM °citratā | . — 12. M °sitā kshubdhāḥ sa° B °kshubdhāḥ sa°. — 13. M °puṇyāna te sarve bhavetsu sukhasamanvitāḥ | . — 14. BM °bhoga saṁ° M °bhuptkā la°. — 15. M °magnā jātijalākule | B °kule | .

17. M °bārujātiye saddha°. — 18. M °shu çatato çaktyāḥ rā° B °satatā çaktāḥ° BM °gadvesha° M °hitā ‖ B °tāḥ (*fol.* 410b) te°. — 19. B °bhūyā jā° BM °smaras sadā | . — 20. BM °cārakāṁ | .

22. M °bhavatu sa ° çatrave ‖ .

काले वर्षन्तु मेघाश्च शस्यपूर्णा मही सदा ।
एतच्चे प्रणिधानेन यत्पुण्यं जायते शुभं ॥
तेन पुण्यानुभावेन भवेयं बोधिपारगः ।
संसारार्णवतीर्णाय देहिनां कुशलाय च ॥

शुभमस्तु सर्वदा ॥

श्रीमन्नैपालिके वर्षे विन्दुस्तनयहगते ।
मासे आषाढे शुक्लपक्षे पूर्णिमातिथिसंगमे ॥
उत्तराषाढसंयुक्ते योगे इन्द्रसमागमे ।
रवे वासरसंयोगे तस्मिं एव शुभे दिने ॥
श्रीमद्भद्राचार्येण सार्धं लिखितो यं सुभाषितः ।
श्रीमन्महामुने भक्त्या संपूर्णमगमच्छुभं ॥

ग्रन्थप्रमाणं श्लोक २५००० ॥

संवत् ८४२ आषाढमासे शुक्लपक्षे पूर्णमास्यां तिथौ उत्तराषाढानक्षत्रे इन्द्र-योगे आदित्यवासरे: ध्वकुह्मसिधयकाजुरो ॥ ललितपत्तनमहानगरे: व्योध-रमहाविहारावासितवज्राचार्यकुलिसश्रीमन्द्रवेदेन स्वहस्तेन लिखितं शुभं ॥ सको-याववज्राचार्य श्रीगजेन्द्रवज्रयात चोसांविया ॥

शुभमस्तु सर्वदा ॥

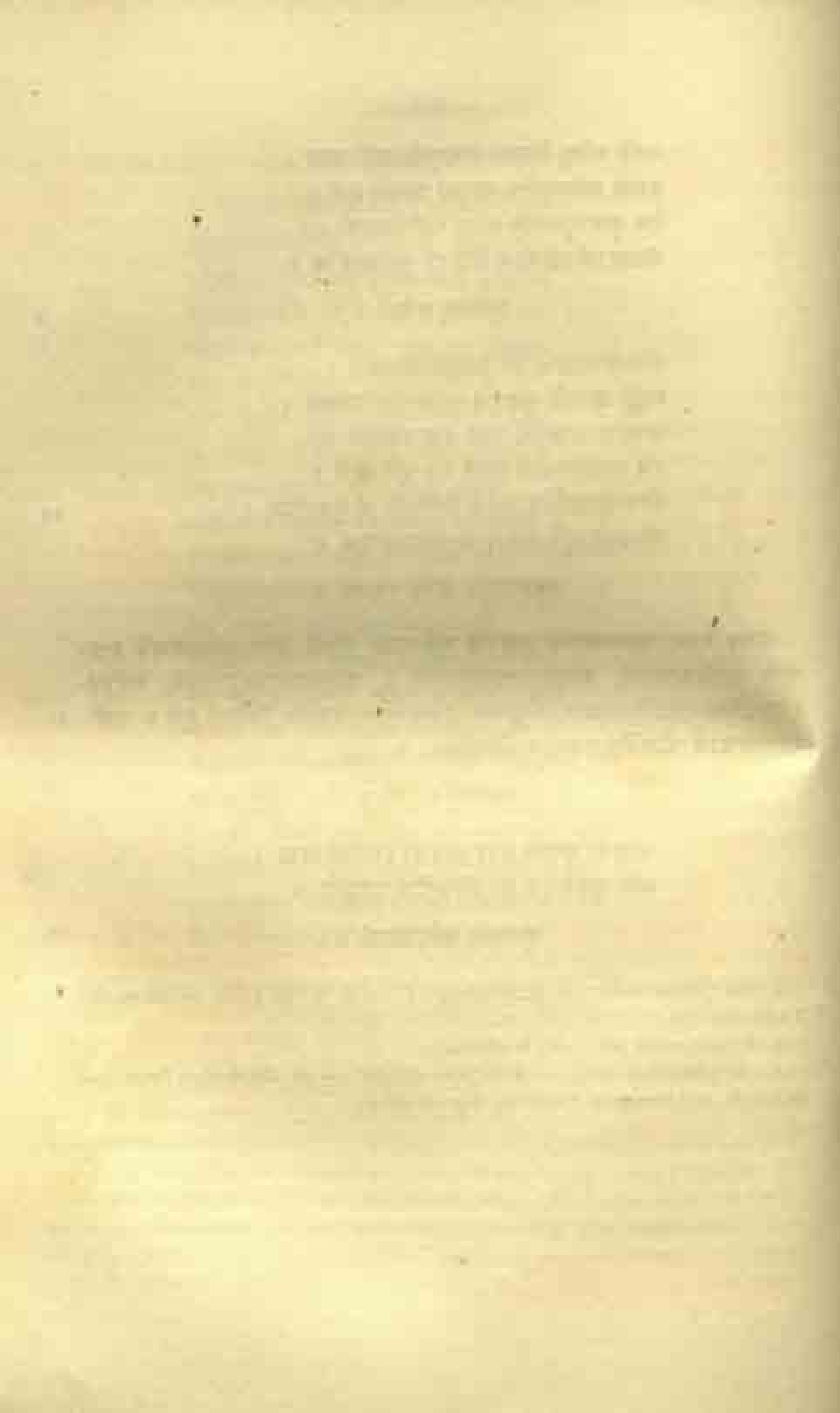
यादृशी पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशी लिखितं मया ।
यदि शुद्धमशुद्धं वा शोधनीयं महद्बुधैः ॥

शुभमस्तु सर्वदाकालं ॥

1. BM °pūrṇṇo mahī°. — 3. M° pāragaḥ ‖. — 5. M °dā ‖ (*Fin du manuscrit.*) B *omet cette ligne.*

7. B °āshāḍhaçukle pū°. — 8. B uttrāshā°.

11. B °pūrṇṇamāñn oga°. — 12. B °thau uttrāshā°. — 15. *Ces dernières lignes, jusqu'à la fin, sont simplement transcrites, sans corrections.*

COMMENTAIRE.

Page 1, ligne 3. — [illegible] . . . [illegible], [illegible], par une répétition dont les exemples sont fréquents ici.

Ligne 7 et suiv. — Cf. la version en prose, II, 445.

Ligne 13. — Même dans ce style si souvent abrupt, une lacune, que rien du reste n'annonce dans les mss., est ici certaine. Il faudrait au moins un demi-çloka annonçant que le roi donne un ordre.

Ligne 16. — [illegible], scil. [illegible] = स्यात्.

Page 2, ligne 1. — Pour le rôle du purohita, il faut se reporter à la version en prose.

Ligne 8. — Ce sont les paroles du roi au prétendu brâhmane.

Ligne 15. — [illegible], le potentiel dans la fonction de l'aoriste.

Ligne 20. — Je suppose que तस्य se rapporte à Ikshvâku : «la reine, sa femme».

Page 3, ligne 4. — Rien n'annonce l'intervention de la bossue, qui n'est pas du tout la femme que réclame le brâhmane et dans la bouche de laquelle la ligne 10 ne s'explique pas. Il serait naturel de substituer [illegible] à कुब्जिका; mais, — indépendamment du vers 17 ci-dessous, — la même observation s'appliquerait à la l. 15 de la page suivante; or, la réponse du brâhmane, l. 19, exclut toute correction. Il règne dans tout le récit versifié une telle incohérence qu'il faut se contenter de la signaler; on ne saurait essayer d'y porter remède sans des remaniements qui excéderaient les ressources et les droits d'un éditeur. — A la ligne suivante, j'entends : «Tu souhaites être entouré de soins par des jeunes femmes».

Page 4, ligne 1. — Il faut admettre que l'indicatif गुणेति remplit la fonction du subjonctif. Pour ce qui est du sens «tresser, entrelacer», il paraît suffisamment garanti par l'emploi analogue de गुणयन्ति, गुणेन्ति, II, 426, 19; 427, 4, et de संगुणयति, I, 304, 15, 9 et.

Ligne 10. — C'est dans ce dialogue du roi et du brâhmane que se fait surtout sentir le désordre de notre texte. Il ne vaut pas la peine de s'y arrêter autrement.

Ligne 11. — J'aurais peut-être dû garder वसभं, le taureau, comme type d'ardeur amoureuse.

Page 5, ligne 4. — णं est explétif, comme on pourrait dire en allemand, *meinetwegen* : «Fais donc le jeune homme à ton gré».

Page 6, ligne 2. — निवस्त्र, restitution pédante pour le prâcrit *nivattha*; nous retrouvons ailleurs निवत्त.

Page 7, ligne 3. — सिंहगुरोट «assez fort pour étrangler un lion», littéralement «pour couper le souffle à un lion», ne me satisfait guère; mais सिंहगुरोह que j'ai tenté plus haut, II, 458, 10, ne donne pas un sens net, et je doute que l'on puisse s'en tirer par सिंहगर्मोह, en prenant गर्मोह comme je l'ai suggéré, II, p. 568.

Ligne 15. — Tout ceci n'est rien moins que clair, et se tient à coup sûr assez mal. J'admets que la colère du roi, le reproche qu'il adresse à Amdâ d'avoir contrevenu à sa volonté, se réfère au peu d'enthousiasme marqué par elle à l'égard du soi-disant brâhmane; cette froideur a pour châtiment la laideur du fils promis; mais encore faudrait-il que la chose eût été expliquée au roi, ce qui n'est pas le cas dans l'état présent du texte.

Page 8, ligne 6. — Pour cette forme singulière भार्यांम्, cf. I, 476.

Ligne 11. — Je comprends comme s'il y avait : °लक्षणानां, °वर्णानां ऊर्णानां.

Page 9, ligne 2. — Ce nom de Prajâpati (ou Prajâvati) qui semble ici (cf. p. 10, l. 4) substitué au nom de Sudarçanâ, fait penser au nom de Prabhâvati que reçoit l'héroïne dans la version pâlie du Jâtaka.

Page 10, ligne 15. — षड्दक्षो, restitution pédante d'un prâcrit *adakkhiyo*.

Page 13, ligne 4. — जाकृतांगुलं est une locution adverbiale comme मतांगुलं, शतांगुलं; me fondant sur cette comparaison, je préfère cette lecture à जाकृतगुलं que nous avons eu, II, 458, 1.

Ligne 6. — La lecture de ce dernier vers n'est rien moins que certaine. J'ai écrit इत्वात् en pensant au sanscrit इत्वात्; ce serait comme une répétition de बलेन. Ce qui semblerait appelé ce serait un équivalent de बलात्, à l'ablatif.

auquel pourrait se rapporter le participe final qu'on écrirait हीयमान्. Mais je n'ai trouvé aucun synonyme probable et qu'admette la mesure.

Page 15, ligne 7. — Qu'il convienne ou non de conserver l'orthographe प्रतिमानं dans le texte, c'est certainement प्रतिरूपं, c'est-à-dire प्रतिरूपाः qu'il faut comprendre.

Ligne 9. — Pour प्रालन्दा, cf. ci-dessus, II, 461 et la note.

Ligne 12. — Je comprends एकद्वकाये (scil. °द्वि°) : «en une ou deux bouchées».

Ligne 18. — «Il est permis à tout le monde, même aux laids, d'habiter le village.»

Page 16, ligne 1. — Ceci se réfère clairement comme un abrégé à une version plus étendue.

Ligne 4. — «Quant à Sudarçanā, elle l'écarte, ne prenant pas plaisir (असाता, cf. ci-dessus, II, 480, 6 et *Jâtaka*, V, 295, dern. l.) à se faire porter par lui.»

Ligne 5. — Cf. II, 480, 15 et suiv.

Ligne 9. — Il faut comparer le vers pâli *Jât.*, V, 293, 22-23, bien que la lecture du premier pâda m'en paraisse plus que suspecte. J'inclinerais maintenant à lire plus haut (II, 481, 1), comme ici, अनुलंको, c'est-à-dire «marchant jour et nuit, sans prendre, sans trouver de nourriture». Comparez les préoccupations de la mère de Kuça au moment de son départ, un peu plus haut, p. 15, l. 17 et suiv.

Page 17, ligne 2. — Cf. *Jâtaka*, V, 295, 19.

Ligne 9. — «Je ne considère pas comme un malheur de l'obtenir en supportant des souffrances», littéralement «une pénitence», c'est-à-dire même au prix de pénibles épreuves.

Ligne 11. — Pour तप = souffrance, cf. I, 406.

Page 18, ligne 7. — Dans le vers pâli correspondant (*Jât.*, V, 294, 1) M. Fausböll a *kâmehi* que je ne sais comment construire. Notre leçon कामेहि me semble mériter la préférence, en traduisant : «En comparaison avec ton amour, au prix de ton amour, je ne voudrais pas d'un royaume entier».

Ligne 9. — Cf. ci-dessus, II, 483, 6. A la note j'ajouterai que la pièce de bois appelée कर्णिका semble avoir désigné le poteau central qui soutenait toute la charpente. C'est par inadvertance qu'a été maintenue ici la leçon कर्णिकाद्वेण; c'est, comme plus haut, कर्णिकाहि च que je lis. Il ne me semble pas trop hardi d'admettre que le verbe खनति puisse représenter à la fois les deux nuances de signification — *creuser*, dans le premier hémistiche, *dégrossir*, *tirer de*, dans le second — que comporte cette interprétation. Dans le vers correspondant du jâtaka

pâli (*Jât.*, V, 295, 24) la construction, l'application de la comparaison est, malgré l'identité des termes, très différente.

Page 19, ligne 2. — «Si je te chargeais d'entraves, que pourrait faire pour toi ta famille?»

Ligne 16. — Le passage qui commence ici est évidemment dans un désordre qu'accusent directement les répétitions partielles que j'ai reléguées dans les variantes, et qui, je le crains, est irrémédiable. देवो साधु est inutile, puisque c'est déjà Sudarçanâ qui a la parole. En revanche, le distique 20-21 ne peut appartenir qu'à Kuça, quoique rien n'indique le changement d'interlocuteur. C'est pis encore dans la suite, dont le décousu rendrait l'intelligence presque impossible sans la comparaison de la version en prose. Les lignes de prose de la p. 20 semblent du reste garder quelques traces (किं त्वं मादृशं राजानं, तं छोडित्वा इहागता) d'une condition plus correcte et de leur première forme métrique. A la ligne 17, j'ignore le sens exact de चोलक, mais la forme est garantie par un passage antérieur (II, 193, 14), où j'aurais dû écrire पटुकालोदककृमिते.

Page 20, ligne 13. — Ici paraît commencer une réflexion de Sudarçanâ : «Mais Kuça est un puissant guerrier; il le faut aviser (समादृश्य) de la situation. Quand il aura pris les rois, qu'il les aura mis en pièces et leur aura livré bataille, tout sera sauvé.» Pour l'addition de संग्रामे, cf. II, 486, 12. La construction est d'ailleurs incorrecte et abrupte, et le texte reste fort douteux.

Page 21, ligne 3. — A la rigueur, on peut comprendre ce vers, en admettant que Sudarçanâ, pour décider Kuça à défendre son père, proteste que «si quelqu'un lui faisait tort, le roi (son père) ne manquerait pas d'intervenir». Mais que faire du second distique qui contient la réponse de Kuça et dont le parallélisme général avec le présent vers s'accuse visiblement? Dans mon incertitude, je n'ai pu que conserver la lecture des mss. sans prétendre en donner une interprétation satisfaisante.

Page 23, ligne 7. — Je prends एकांस, c'est-à-dire एकांश, dans son acception pâlie (cf. Childers, s. v.), avec la valeur de एकान्त, et je traduis «se faisant tout amical, tout tendre».

Page 24, ligne 5. — Cf. II, 517, en bas.

Page 25, ligne 1. — Je ne reviens pas sur les incohérences soit de nombres, soit, comme ici (प्रतिविद्धन्त्वं . . . इष्ट:), de genres.

Ligne 2. — Nous avons rencontré déjà la locution प्राणानुपक्रान्तुं (II, 491-492, de même tout à l'heure, l. 15); nous avons ici उपक्रान्तुं, comme dans la locution प्राणोपक्रमिक «qui détruit la vie», II, 120, 5.

Ligne 6. — C'est पिपियितानि qu'il faut lire; le signe de l'*e* est cassé.

Page 26, ligne 4. — J'ai déjà signalé certains sens secondaires de प्रदक्षिण (I, p. 537) et de son corrélatif वाम. On en a un autre exemple ici où प्रदक्षिण paraît signifier «heureux, favorable, qui tourne bien». — La correction भर्तार m'a été suggérée par le च suivant. On pourrait à la rigueur se tenir plus rapproché de la tradition en le changeant en व et en gardant भर्ता; mais cet emploi absolu de भर्ता ne me paraît pas probable.

Page 27, ligne 14. — Je n'ai pas voulu toucher à la tradition; mais मन्ये... ग्रामि, avec le thème (cf. आहारमन्ते) pour le locatif et मन्ये par मन्यामो, est dur, même ici.

Page 30, ligne 3. — Le génitif द्रोणां régi par परायणि, comme souvent.

Page 32, ligne 4. — Je suis obligé d'entendre पृथु dans le sens de «nombreux»; il serait trop aisé de rétablir बहु; पृथु mérite d'être conservé, au moin comme *lectio difficilior*. Ce sens est d'ailleurs attesté par d'autres passages.

Ligne 15. — «Tu as tôt entravé mon plan».

Page 33, ligne 7. — Cf. ci-dessous la note p. 46, l. 22.

Page 34, ligne 3. — On peut comparer I, 131, 4, un autre passage où यस्मात् est employé de façon très analogue pour introduire une réflexion, en style direct, qui a pour but d'expliquer et de justifier l'action énoncée.

Ligne 6. — Pour प्रोत्सृत्यन्ते c'est plutôt प्रोत्सृज्यन्ते de सृज्, que l'on attendrait; mais la lecture des mss. est constante et presque toutes les bizarreries de forme sont ici possibles.

Page 36, ligne 19. — प्रोत्सद्, प्रत्यासद् «retraite, demeure». Cf. p. suiv., l. 3, et plus bas, p. 40, l. 1.

Page 37, ligne 5. — La forme उपस्थापनकारि attestée par le témoignage des mss. ici et plus bas, ne m'a pas paru pouvoir être éliminée. Nous rencontrons ailleurs une double analogie : soit des adjectifs en *ikâ* (au féminin) avec un sens futur, soit une sorte d'infinitif en *âi*, dépendant d'un verbe de mouvement

comme गच्छति. L'orthographe que j'ai conservée ici se peut expliquer, à la rigueur, dans cette langue indécise et flottante, soit par l'un soit par l'autre tour, comme une formation adjective inspirée de ces formations en *iki*, ou comme un infinitif à désinence neutre normale en *i*. L'emploi parallèle de la forme उत्सारणकारिका, à la l. 13, recommande plutôt la première hypothèse.

Page 38, ligne 12. — आच्छादयन्ति «ils donnent», par un prolongement du sens secondaire et dérivé de आच्छाद que nous voyons employé pour dire non pas spécialement «vêtement d'honneur», mais, d'une façon générale, «rétribution, récompense».

Page 39, ligne 9. — Si l'on ne veut pas admettre que l'absolutif fasse fonction de verbe fini, comme nous avons été déjà amené à le penser pour d'autres passages, il faudrait corriger soit अभिगृह्णि, soit même अभिगृहीता. — A la l. 11, j'ai conservé विषमगता qui se peut à la rigueur entendre : «En proie aux agitations (littéralement : se trouvant dans les agitations) du désir»; mais l'expression est bien faible, et j'inclinerais à lire विषमगता.

Page 40, ligne 16. — Il serait naturel de lire आहृता, comme dans les formules parallèles; आगता ne me paraît cependant pas impossible.

Page 42, ligne 20. — ते — मम. Je considère le premier comme un exemple de plus de l'emploi explétif de la forme enclitique des pronoms मे, नो, वो, etc.

Page 43, ligne 3. — भोगमत्वरं que j'ai substitué ici et plus bas aux lectures भद्रो° ou भद्रत्वरं n'est qu'un pis-aller provisoire qui ne m'inspire nulle confiance.

Page 46, ligne 3. — यत्र employé comme serait यत् ; c'est une façon de parler au moins surprenante.

Ligne 6. — Je n'ai pu, pour cette strophe, reconstituer un texte suivi, même très hypothétique. La suivante n'est guère moins douteuse. Telle qu'elle est, en prenant गिरं विचारयन्तो dans le sens de «portant la parole, enseignant», d'après l'analogie de la page suivante, l. 5, et en admettant que दास्ये soit employé absolument : «Je ferais l'aumône», peut-être en peut-on tirer ce sens : «De faire l'aumône en l'accompagnant de bons conseils, de le voir (le *yâcanaka*, celui qui me demande) se retirer d'auprès de moi content et ses désirs satisfaits, — telle serait (telle est) ma joie, ô Dieu aux mille yeux.»

Ligne 17. — Ici encore, j'ai dû laisser une lacune. On voit seulement que le

Bodhisattva peut être pour les malheureux un port de salut, l'arbre du paradis qui satisfait tous les vœux.

Ligne 22. — Il paraît certain qu'il y a ici une lacune; elle décèle probablement un trouble profond du texte. En effet, la première des strophes suivantes semble se rapporter au moment où le Bodhisattva obtient l'intelligence parfaite et triomphe de Mâra, demeurant inébranlé comme une montagne par toutes ses attaques. Les vers qui suivent le montrent se levant au bout de sept jours et annonçant au monde la vertu du mérite accumulé et comment il mène à la délivrance finale. En d'autres termes, il apparaît là dans le rôle de गुणानां उपार्जयितृन् . Mais c'est à la tête des deux derniers contes (p. 33, l. 7) que devrait être placé un récit de ce genre pour leur servir d'attache. Dans l'état actuel, ils tombent complètement *ex abrupto*.

Page 48, ligne 17. — C'est समादापेति que l'on attendrait; mais les mss. sont d'accord et conséquents dans l'autre leçon, qui d'ailleurs ne peut avoir qu'un sens équivalent.

Page 50, ligne 9. — La formule संबाधो, etc., se retrouve dans le bouddhisme au midi comme au nord, mais non sans variantes. Cf. plus haut, II, 117, 16, où elle est incomplète. Le sens est partout le même : «La vie laïque est une prison, l'asile du mal; la vie religieuse c'est la liberté». La formule ordinaire est en pâli, je l'ai rappelé précédemment (cf. Childers, s. v. *rajâpatho*) : *Sambâdho gharâvâso rajâpatho abbhokâso pabbajjâ*. *Suttanip.* v. 406, nous avons :

> *Sambâdho 'yam gharâvâso rajassâyatanam iti*
> *abbhokâso ca pabbajjâ*. . . . .

Le pluriel (गृहवासा) se retrouve dans une paraphrase de cette formule, où le *Jâtakamâlâ*, p. 181, l. 19, qualifie le गृहवासं : [illegible]दोषप्रसंगसमाप्तं.

Ligne 15. — पिलोतिका, comme en pâli, par exemple *paṭapilotikâ*, *Suttavibh.*, I, 240, 31.

Page 51, ligne 17. — किं त्वं — किमिति; किमिति pour introduire le style direct. Cf. p. suiv., l. 1, 16, 19 : किन्ति.

Page 52, ligne 7. — A la locution यतो अधिकरणं, il faut comparer यतो निदानं. Je traduis littéralement : «En relation avec quoi», c'est-à-dire «parce que...». — J'ai conservé अनुप्रावेच्छुः que je m'explique comme une orthographe prâcritisante pour अनुप्रापेन्सुः, ou sorte d'habitude de अनु-प्र-आप् .

Page 53, ligne 9. — Les mss. portent si souvent la lecture वाह्मयति, au lieu de वाहृयति, que je n'ose plus être aussi affirmatif que je l'ai été dans une note antérieure, I, p. 458-459, à laquelle je renvoie ici, et que j'ai gardé dans le texte l'orthographe वाहृयते, admettant la possibilité de deux thèmes parallèles, différents quoique de signification très analogue.

Page 54, ligne 1. — Il est curieux que le *d* adventice, rare dans le sandhi de notre texte, se présente si abondamment dans ce passage, et après ऋ et après tous ces féminins en *â*. — Je prends सुक्म = सुक्ष्म pour सूक्ष्म.

Page 55, ligne 4. — Le thème छड्डयति ne donne pas un sens bien satisfaisant. Nous sommes, je pense, en face d'une orthographe prâcritisante de छर्दयति, en pâli *chaḍḍeti*.

Page 56, ligne 11. — Il manque un nom sur les sept qui sont annoncés. D'après la version de Beal, *Romant. Leg.*, p. 324, ce serait «Sudharma», à insérer après धर्म. निविष्ट «établi».

Page 57, ligne 6. — La version de Beal désigne cette fête comme «la grande assemblée sur le mont Gṛihaguha» (p. 326); la version de ce récit donnée par le commentaire du Dhammapada (éd. Fausböll, p. 120) porte *Giragga*, équivalent pâli de notre forme. — Ce qui est plus obscur, c'est le mot नपो dans नपोग्रगानि et नपोग्रगेहि. J'en ignore la signification, l. 10. J'ai écrit *पूर्णिका d'après le précédent du pâli. Mais nos mss. sont si conséquents dans l'orthographe पूर्णिक, que je regrette de ne l'avoir pas maintenue partout comme je l'ai fait dans la suite. — A la l. 13, वरपरित्रगृहा est d'explication bien difficile. Si la lecture est exacte, je ne vois d'autre ressource que d'admettre que परित्र est une restitution erronée, pour परित्त, d'un prâcrit *paritta;* en sorte que, on peut comparer le *parittaggâha* (ap. Childers, s. v. *paritta*), les saints personnages seraient désignés ici comme des «asiles excellents des formules de protection». Mais cet emploi métaphorique de गृह est invraisemblable.

Page 58, ligne 17. — En supposant assuré le texte de cette ligne, la traduction n'en est pas évidente. Je ne vois d'autre expédient que de prendre, ce dont je ne puis, du reste, apporter aucun autre exemple, प्रतिमा dans le sens figuré de «comparaison, réflexion», et de comprendre : «Mais la grande comparaison (que m'inspire ce spectacle) méditée en esprit, c'est là ce qui me charme». Je pense à un ordre d'idées analogue aux trois fameuses comparaisons (उपमा) qui reviennent comme invitation à la vie religieuse, au nord et au midi (comme *Lal. Vist.*, p. 309

et suiv. *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, p. 240 et suiv.). Mais ce sont des interprétations bien forcées.

Page 59, ligne 16. — Le verbe, qui devait signifier «trouvera, rencontrera», est tombé.

Page 60, ligne 1. — Dans la suite, c'est अन्यतीर्थि et non अन्यतीर्थिकि que portent les mss.

Ligne 8. — L'auteur a oublié en chemin sa construction, comme il arrive souvent. Il faudrait वैनयानां. De même, p. 64, l. 5 et suiv.

Page 61, ligne 17. — J'ai conservé la leçon de M. प्रावृतस्य, qui donne une forme correcte, mais non un sens bien satisfaisant. Quelle importance peut-il y avoir pour Maudgalyâyana à constater que Çâriputra est dûment vêtu?

Page 62, ligne 8. — हेतुप्रभावा est, cela va sans dire, une faute matérielle, pour °प्रभवा.

Page 63, ligne 10. — Je comprends सन्ने, etc. : «C'est assez attendre en vain la foi (que tu n'as pu nous donner)».

Ligne 13. — «Ce n'est pas en entraînant un, deux ou trois de ces ascètes, c'est en les entraînant tous que s'éloigne Upatishya.»

Page 65, ligne 8. — प्रसरेन्तो pour प्रसरेन्ता. J'admets que प्रसरति doit avoir ici un sens analogue à celui que prend ce verbe dans la location प्रसरमाणानं, c'est-à-dire «étendre, déployer». La question de Çâriputra revient donc à demander : «Qu'est-ce qui a de l'étendue? Qu'est-ce qui a de la durée? Qu'est-ce qui est sujet à la dissolution? Qu'est-ce qui se reconstitue?». Le participe présent qui double chaque verbe fini, doit, je pense, s'interpréter en tournant par «quand, au moment où. . . »: «qu'est-ce qui s'étend quand quelque chose a de l'étendue, etc.»; il marque donc qu'il s'agit dans chaque cas d'états transitoires et non permanents. Le Buddha répond que ce sont les quatre *dhâtus* ou éléments, c'est-à-dire les éléments du monde matériel, terre, eau, feu et air (Childers, s. v. *dhâtu*). Nous avons dans cet exposé comme la base spéculative de la méditation appelée en pâli *catudhâtuvavatthânakammaṭṭhâna*, sur laquelle cf. Childers, s. v. *kammaṭṭhânam* et Hardy, *East. Monachism*, p. 242 et suiv. — चत्वारि धातवो भवमानेतो, à la l. 11, est un exemple complet de l'incohérence grammaticale de notre texte. — A la l. 13 et suiv., je prends क्षितलया comme un ablatif pour °क्षितात्. Le sujet du verbe आगाति et ensuite तिष्ठति, etc., est indéterminé, et le tour en quelque sorte

impersonnel : «En vertu de quelle cause se produit la naissance? . . . En vertu de quelle cause se produit la durée? . . .», etc.

Page 66, ligne 1. — पक्वं se peut à la rigueur construire avec कर्म. Il me semble plus naturel de le prendre substantivement dans le sens de «fruit, fruit mûr», un emploi qui paraît attesté par le pâli *pakkaṁ* (Childers, s. v.).

Page 67, ligne 1. — Le passage que j'ai relégué au bas de la page est évidemment une glose secondaire amenée par l'indication de la ligne 7, en vertu de laquelle il faudrait insérer ici le Dîrghanakhasûtra. Pour ce sûtra, cf. *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, 497 et suiv. On voit que la tradition mettait en relation la conversion de Çâriputra et de Maudgalyâyana et la promulgation de ce sûtra. En effet, le récit que donne de cette conversion le commentaire pâli du Dhammapada (éd. Fausböll, p. 120 et suiv.) nous montre (p. 125) Maudgalyâyana porté à la profession religieuse par l'audition du *dhâtukammaṭṭhâna*, et Çâriputra par le *Dîghanakhasuttanta*.

Page 69, ligne 2. — Lisez परित्यज्य.
Ligne 15. — Régulièrement, il faudrait, ou [illegible] ou [illegible].

Page 70, ligne 11. — Devant l'accord des mss., j'ai admis que, à la rigueur, on pouvait supposer une forme काषाय, pour कषाय, avec allongement anormal de l'a devant la sifflante.

Page 71, ligne 16. — सोपवासिक s'explique comme un dérivé équivalent, par le sens, de सोपवास «qui a jeûné». Plus bas, dans un passage où le mètre semble défendre la lecture des mss. (p. 83, l. 11), nous trouverons मासोपवासिक «qui a (l'apparence d'avoir) jeûné un mois». Peut-être faudrait-il rétablir ici la même leçon. Cela ne m'a pas paru indispensable.

Page 72, ligne 12. — Le pâli *nijjhâpeyyo* n'exclut pas la possibilité d'une orthographe parallèle [illegible] que semble recommander ici la tradition manuscrite à la ligne suivante.

Page 74, ligne 18. — J'ai rétabli सहसोपिनोर्दे en m'appuyant sur la tradition d'un passage suivant, p. 82, l. 15. सोपिन est en quelque sorte une orthographe moyenne entre les deux reflets pâlis, *soppa* et *supina*, de स्वप्न.

Page 77, ligne 10. — Le commencement du vers est incomplet. Il faudrait né-

triquement quelque chose comme संभार्येतुं ते. D'autre part, le mètre recommande à la fin la forme syncopée संज्ञनं que donne M, pour संज्ञननं.

Page 78, ligne 17. — J'admets que यो est employé comme = युतं. Cf. ailleurs, par exemple, p. 85, l. 18.

Page 79, ligne 4. — En l'absence d'une particule comparative, नन्दने वने, etc., ne se peut prendre que comme apposition : «(véritables) devas dans (un autre) Nandana».

Page 80, ligne 9. — A prendre le texte tel que je l'ai arrêté, il faudrait admettre que des devas Suyâmas embellissent la forêt de leur présence qu'ils rendent sensible (स्वयमीहैः). Mais les Suyâmas ne sont pas de simples vanadevatâs et tout ceci est bien douteux.

Page 81, ligne 6. — J'aurais mieux fait d'écrire वासिनः; la leçon des mss. ne nous autorise pas à penser que le texte ait vraiment ici employé la forme du masculin pour le féminin (il s'agit des Râkshasîs). — Si समुद्गता est la vraie lecture, elle s'expliquerait par la transposition aux nageuses mêmes de l'épithète qui en réalité s'applique à leurs vêtements «gonflés» par l'eau. — Au vers suivant, गाढ़ जलप्रावारैर्मिः se doit entendre dans la fonction du locatif.

Ligne 12. — «Comme dans le séjour des dieux, le palais (particulier) de Vâsava. . . » Je n'ai qu'une faible confiance dans ce texte.

Ligne 19. — अंशनमुपेतं = अंशनोपेतं. Bien que j'aie conservé la lecture des mss., j'inclinerais plutôt vers une correction अंशनुपेतं. Sur le barbarisme उपेत, cf. I, p. 628.

Page 82, ligne 3. — Pour cette énumération d'instruments, cf., entre autres passages, ci-dessus, p. 70, l. 13 et suiv.

Ligne 14. — उपनयेद् optatif de उप-नीत, comme *upaneti*. Comp. le v. 17.

Ligne 18. — Ou il faut admettre que la seconde moitié de l'âryâ est construite comme la première, ou, ce qui est ici plus probable, il faut éliminer च.

Page 83, ligne 15. — उत्थेष्यामि, scil. उत्थेष्यामि इति : «Au moment où ils se disent : Je vais me relever, ils tombent», etc.

Page 84, ligne 9. — Cf. ci-dessus, p. 72, l. 5. Malgré l'analogie qui n'est, du reste, que partielle, la restitution est assez hypothétique. En tout cas, je n'oserais

plus affirmer, comme j'ai cru devoir l'admettre au moment où s'imprimait le texte, qu'il y ait ici une lacune.

Page 86, ligne 6. — स्वचित्तैः «par les messagers de Yama qui étaient nos propres dispositions d'esprit», c'est-à-dire notre propre folie, notre cupidité qui a été l'agent de notre destruction.

Ligne 10. — J'ai complété विरमतो d'après l'analogie de la p. 73.

Ligne 12. — La lecture de la ligne 12 est très douteuse. Au moins est-ce प्रेरेन्तस्य qu'il faudrait, si l'on osait interpréter : «Celui qui ne repousse pas une demande, une parole, des ordres (s'il n'est qu'un serviteur), encore reste(-t-il) parmi les siens. . . ». Mais याचितं, pour un ordre donné par un maître à son serviteur, n'est guère admissible, en supposant qu'une pareille application de प्रेरेति fût probable.

Page 87, ligne 19. — Il règne ici, dans la tradition, un trouble évident qui se répercute en incertitude sur la constitution des vers suivants.

Page 89, ligne 20. — Pour cette formule qui revient à plusieurs reprises on peut se reporter, par exemple, à II, p. 237.

Page 90, ligne 13. — La comparaison de la version pâlie du Mahâvagga, I, 24, m'a seule permis de restituer ce vers très altéré dans nos mss. — Il en est de même de la strophe suivante, où l'on pourrait aisément, en admettant six pâdas au lieu de quatre, se rapprocher davantage de la tradition en ajoutant, comme ligne 17 *bis* :

नयमाना वै प्राज्ञा सद्धर्मेणानुशासनं

Dans le quatrième pâda, notre leçon विजानतो me paraît au moins aussi plausible, si ce n'est plus, que le *vijânatañ* pâli : «Comment un homme raisonnable conserverait-il un mauvais sentiment contre ceux qui conduisent les hommes par la loi ?»

Ligne 19. — शाक्यायनो de शाक्य, comme मौद्गल्यायन de मुद्गल, etc., paraît être la vraie orthographe; nous trouvons cependant parallèlement शाक्यायिनो, par ex., p. 101, l. 18, que je n'ai pas cru devoir éliminer là où cette forme avait pour elle l'autorité des mss.

Page 91, ligne 19. — Pour expliquer लोकस्मि conformément à l'orthographe régulière, il faudrait entendre, avec यत्र équivalent à यस्य : «Celui dont l'empire n'est pas de ce monde»; j'estime un pareil emploi de लोकत् impossible; je prends

donc जीयति soit comme une faute, soit comme une orthographe irrégulière pour जीयते et je traduis : «Celui dont l'empire est au-dessus de toute atteinte, dont Antaka (Mâra, la mort) ne peut conquérir l'empire, le Buddha, etc.». — नैजिका, au vers suivant, est l'équivalent de भवनेति, pâli *bhavanetti*, sur lequel, cf. I, p. 566.

Page 92, ligne 13. — Cette phrase ne se construit que péniblement. Je ne parviens à en tirer un sens qu'en admettant que भगवान् est inutilement répété, que भगवति signifie «penser à. . .», et enfin que l'action de s'asseoir tourné vers son pays natal est considérée comme la manifestation nécessaire du fait que la pensée se tourne vers lui (cf. p. suiv., l. 2); et je traduis en somme : «Depuis que Bhagavat a quitté ce siècle, depuis qu'il a atteint la suprême intelligence, depuis sept ans, — il ne connaît plus sa terre natale; il ne s'est pas, jusqu'à ce moment, assis dans sa direction, fût-ce le temps d'une inspiration et d'une expiration». Encore cette interprétation de [illegible] suppose-t-elle une manière de dire bien contournée.

Page 93, ligne 2. — Je ne puis rien faire du passage que j'ai éliminé et rejeté dans les variantes. Il paraît métrique. Est-ce quelque morceau déplacé de la rédaction en vers dont nous avons ensuite des fragments? L'introduction du Jâtaka pâli (éd. Fausböll, I, p. 87, l. 7) attribue soixante strophes à l'allocution d'Udâyin.

Ligne 10. — Une version pâlie de ce vers se trouve *Jât.*, I, p. 87. J'ai rétabli d'après cette comparaison notre texte très altéré, au moins pour les parties où il m'a paru qu'il devait reposer sur une base pareille. Il est clair que le second pâda avait reçu ici une forme particulière. Je l'ai d'autant moins voulu imposer à notre texte sous sa physionomie pâlie que le sens qui paraît s'en dégager (cf. la trad. de Rhys Davids, *Buddh. Birth Stor.*, I, p. 121) me semble médiocrement convaincant. — On peut voir par la strophe de la l. 18, comparée à la strophe 290 du Jâtaka (*loc. cit.*), qu'il existait bien réellement des variantes profondes entre les deux traditions.

Page 94, ligne 5. — Je ne puis rien tirer de सोपनोतं. Je suppose que cette lecture dissimule une forme comme पोषधं ou quelque dérivé analogue de उपो-सथ, et je compare l'*aṭṭhaṅgaposatha* pâli que Childers, s. v. *aṭṭhaṅgaposathi*, identifie avec l'*aṭṭhaṅgasila*. «Partout où apparaît le Buddha, la pratique de la vertu s'établit d'elle-même.»

Ligne 9. — «Les arbres fleuris jusque sur le tronc» (?). Cette explication et cette lecture, la seule qui se soit présentée à mon esprit, me laisse d'autant plus

de doutes que plus bas, p. 98, l. 7, nous retrouverons une leçon स्थानस्य पुष्पिता वृक्षा que j'ai cru devoir garder en interprétant : «Les arbres de l'endroit où il (le Buddha) se tient se couvrent de fleurs». Il est bien probable qu'il faudrait mettre aux deux passages les leçons en harmonie; faut-il donc lire dans le second cas comme ici : स्थाणुगुल्मपुष्पिता ?

Page 101, ligne 6. — De चतुराशीति avec l'ā on peut rapprocher le pâli *caturâsîti*, etc.

Page 105, ligne 6. — J'admets plutôt ici une lacune qu'un vers de six pâdas; outre l'altération grave qui existe certainement dans la ligne précédente et à laquelle je n'ai pu remédier qu'au prix d'une correction assez hardie, nous trouvons plus bas, à la ligne 18, une lacune certaine.

Ligne 13. — A scander *matsâdro*.

Ligne 17. — ब्रह्मविहारं, quoique au singulier (cf. plus bas, p. 133, l. 6, नीवरणं pour dire «les nîvaraṇas»), doit être l'équivalent des «quatre brahmavihâras». Cf. *Lotus*, V, str. 77 et la note de Kern, SBE, p. 140, et Childers, s. v.

Page 106, ligne 8. — Plus haut, p. 104, l. 12, le roi est appelé सत्यवर्धन; सत्यमह n'est qu'un synonyme.

Page 107, ligne 9. — °गृहमेषु, le locatif pour l'instrumental, comme souvent. — इस्तीक est stéréotypé dans cette formule sur laquelle cf. II, 68, 20.

Page 108, ligne 8. — Si nécessaire que me paraisse la restitution ब्रह्माणं pour obtenir la comparaison annoncée par यथयापि, il reste surprenant que cette conjonction n'ait pas, devant इदानीं, un corrélatif tel que तथा ou एवं.

Ligne 10. — Ces stances, jusqu'à la l. 22 de la page suivante, sont dans un désordre que trahit la lacune de la l. 13. Il semble qu'elles aient été mises dans la bouche d'Udâyin, qui aurait rappelé (l. 12) son intervention de jadis auprès de Satyamaha ou Satyavardhana. Mais on aperçoit mal ce qui a amené l'insertion des vers qui suivent sur l'«Espérance».

Page 109, ligne 20. — J'ai gardé la forme अङ्गीरस — pour आङ्गिरस — des mss.; elle est attestée par le pâli (cf. Childers).

Page 110, ligne 4. — De ces vers rapprochez ci-après, p. 123, 8 et suiv.

Ligne 12. — जनेषु est = जनेषां à moins qu'on admette, ce qui est ici fort possible, que le locatif fasse fonction de génitif. J'entends : «Comment peux-tu supposer que ce Jina soit accessible à la peur?»

Ligne 14. — Ici le roi reprend la parole.

Ligne 15. — La restitution de cette ligne est fort problématique. Je comprends : «Ce même fils dont tu connais la sagesse incomparable et dont je me proclame le père, de ce fils toi-même tu es le fils....»; les moines bouddhiques sont tous appelés «fils de Çâkya».

Ligne 21. — «A en juger par la description que tu fais de mon fils.»

Page 111, ligne 9. — J'ai séparé अनन्ता ते en admettant que अनन्ता se rapporte à ज्ञाना, pour obtenir la conjonction qui paraît souhaitable. Je me demande s'il ne serait pas préférable d'écrire अनन्तार्थं comme épithète de विज्ञानता.

Ligne 20. — Pour la restitution गन्धर्विकं cf. p. 113, l. 2. Je n'ai pas cru dans ce passage devoir corriger, contre le témoignage des mss., l'orthographe गन्धर्विक qui, dans cette langue, est fort admissible.

Page 113, ligne 2. — De cette énumération rapprochez le passage parallèle p. 442, l. 8 et suiv. Cf. aussi p. 161, l. 3; p. 255, l. 11. C'est sur cette comparaison que se fondent quelques-unes des corrections que j'ai introduites dans le texte. Elle n'écarte pas toutes les difficultés. वैतालिक donne un mot correct, mais cette profession est ici très invraisemblable. On pourrait songer à वै° ou वैतनिक; mais des «gens à gages» seraient ici encore plus improbables; वैतनिक, dérivé de वेतन, ne paraît guère plus satisfaisant. Quelque répétition plus correcte écartera quelque jour cette difficulté et beaucoup d'autres incorrections que je suis, pour le moment, obligé de laisser subsister. Malgré l'orthographe *kumbhathûṇa* du pâli, j'écris कुम्भस्थूणिक à cause de la conséquence qu'observent nos mss. Je garde दगल्यक et दिग्गुल par le même motif, bien que je sois hors d'état d'expliquer ces dénominations, et que la seconde, tout au moins, ait un aspect très invraisemblable. पञ्चवटुक reste aussi obscur. Au lieu de भाण्डविक्रा j'aurais dû écrire नाण्डविक, qui se peut expliquer par «danseur» en se référant à नाण्डक.

Ligne 6. — J'ai, dans cette énumération, gardé, avec la forme que leur prêtent les mss., plusieurs termes que je ne comprends pas et que, n'en découvrant pas l'origine étymologique, je suis très porté à considérer comme fautifs, mais pour lesquels il ne me vient à l'esprit aucune restitution qui me paraisse suffisamment plausible : कोशविक, कगुडक, पायोबनीय.

Ligne 13. — Je suppose, faute de mieux, que गडु est une orthographe prâcritisante pour le sanscrit गडु. Je ne sais que faire de पयुरिक non plus que de रोहिणो. Bien entendu, शौन n'est qu'une orthographe incorrecte pour शौण. C'est ce voisinage qui m'a décidé à rétablir ensuite पिटक. J'aurais dû conserver ब्रह्मचे-अवयक, dont on peut après tout tirer un sens aussi satisfaisant que de ब्रह्मचन्द्रत्रया°. J'ai rétabli कालयात्रिक d'après l'analogie du terme identique relevé dans la Mahâ-

vyutpatti par le PWB; si j'ai eu raison, il faudrait que le mot fût pris ici dans un sens autre que celui qui est donné par ce vocabulaire. Je n'ai pas besoin de dire avec quelle hésitation je propose बीजकोष्ठकारक «faiseur de greniers à semences» (ou, si l'on maintient पूरक, «remplisseur»).

Page 114, ligne 4. — La construction est incohérente : les nominatifs चोक्षि-प्रमुखो, etc., devraient être transposés à l'instrumental, dépendant de पुरस्कृतो.

Ligne 10. — Il faudrait au moins, pour justifier le nominatif धर्मस्वामी, qu'il fût suivi de इति : «il se proclame le maître de la Loi».

Page 115, ligne 16. — इमं तृतीयं «pour la troisième fois». Cf. इदं तृतीयं, p. 117, l. 9.

Page 116, ligne 8. — हणं = हटनं est pâli.

Page 117, ligne 22. — Je comprends *संस्थिता धातुः.

Page 118, ligne 3. — सहस्रेहि, avec élision métrique, pour सहस्रारेहि. Le sens est clair, bien que la construction grammaticale soit incorrecte : «Avec tes pieds qui sont tendres, qui ont l'éclat du cuivre, dont les doigts sont reliés par une membrane, qui sont marqués de roues aux mille rais.»

Ligne 14. — C'est faute de mieux que j'ai écrit अग्निस्य; ce qui me choque est moins l'incorrection du génitif, qui devrait régulièrement être incorporé dans le composé suivant — nous en avons déjà relevé des exemples — que la couleur rouge, l'éclat rougeâtre que la comparaison attribuerait à la lune.

Page 119, ligne 12. — त्रिसाहस्रमहासाहस्र (cf. ci-dessus I, p. 438) et en pâli *sahassî*, *dasasahassî* (Childers) sont des épithètes connues qui, attachées à *loka* ou *lokadhâtu*, servent à embrasser un complexe d'univers, d'où en pâli, par abréviation, *sahassiko loko* (Childers, p. 414ᵃ). C'est dans ce sens que je comprends ici साहस्र, comme nous avons सहेत्वक pour सहेत्वको लोकः : «Comme Çakra (brille) entre tous les êtres répandus dans l'univers.» Pour la restitution, cf. ci-dessous p. 122, l. 19; p. 123, l. 2.

Ligne 19. — अनुध्यायित «qui se préoccupe de...».

Page 121, ligne 9. — गोष्ठितूलिका peut-il s'entendre de «coussins, divans où on est assis de compagnie»?

Page 122, ligne 21. — Il faut corriger सुखमानावे* et traduire : «Chanté, loué

dans les sûtras et le vaiyâkaraṇa», en pâli *veyyâkaraṇa*. Sur ce mot, cf. Childers. Cette allusion à la littérature bouddhique, à ce moment de la vie du Buddha, est curieusement anachronique.

Page 123, ligne 17. — Cf. *ci-dessus*, p. 110, l. 8 et suiv.

Page 124, ligne 3. — स्या = स्यात्.
Ligne 15. — Pour cette construction et cet emploi de स्पृहति, cf. *Majjhima Nik.* éd. Trenckner, p. 127, l. 5 et suiv.

Page 126, ligne 9. — न पुरुषकार्यं भवति अस्माकं : «Notre emploi, notre mission n'est pas remplie.» Je prends स्वकं comme équivalent de स्वयं et c'est dans ce sens que je le rétablis dans la phrase suivante au lieu de l'inintelligible स्वका.
Ligne 10. — J'ai cru devoir conserver la forme barbare de B : एव pour इव : elle se retrouve dans notre texte. L'expression se rapproche curieusement de notre manière de dire : «Qu'une vie soit *sacrifiée*.»
Ligne 12. — Au lieu de पालुप्रविचित्राणां, je prie que l'on corrige व्यालिप्रविचित्राणां. अपि n'est pas indispensable et on se rapproche ainsi plus exactement de la tradition. Pour la locution, cf. *Pañcatantra*, éd. Kosegarten, 117, 14 : भवतिह्रियमाणम्.

Page 128, ligne 18. — Je ne décide pas si वर्तेहं est une troisième personne faisant fonction de la première, comme si souvent, ou s'il faut lire वर्तेयं. Je m'en suis tenu sur ce point à la tradition des mss.

Page 129, ligne 5. — La restitution प्रह्व reste douteuse. Elle se fonde sur le sens de «attaché, dévoué», que les lexiques attribuent au mot (PWB). Naturellement, हित fait ici calembour dans la bouche du roi.

Page 130, ligne 10. — Pour la restitution de वनसात, cf. plus bas, p. 132, l. 10. J'aurais préféré écrire उदग्रभोगो वन* en appliquant l'épithète à la mère du jeune éléphant, mais la leçon des mss., encore que fautive, me paraît plus favorable à la restitution telle que je l'ai adoptée.

Page 133, ligne 11. — Scander à la façon pâlie : *guriūu*.
Ligne 12. — L'épithète बालोच ne concorde guère avec l'épithète कृश, et je doute fort de cette correction.

Page 134, ligne 4. — C'est faute de mieux et à titre provisoire que j'ai écrit

लोलित, que je prends pour une forme abrégée de लोलायित : «Où se jouent les oiseaux et les gazelles.»

Ligne 7. — दृट est bien faible, même pour ce style, et cache sans doute quelque altération du texte.

Page 135, ligne 5. — La première proposition finit après le premier उःस्थानं, et le suivant avec यन्ते est le régime de भाषयति.

Ligne 11. — पचा pour पचात्, avec sa finale fondue dans une voyelle suivante, se retrouve ici à plusieurs reprises.

Ligne 19. — तेहि serait plus correct que तेन. Je préférerais du reste lire quelque chose comme ते च तत्र इमां नगवर् हृदयस्मिं अनेनि पीडां, si je voyais le moyen de rétablir une mesure acceptable pour le dernier pâda.

Page 136, ligne 6. — Les vv. 6-13 interrompent le discours du roi. Ils portent des marques nombreuses d'un complet désordre et ne peuvent être réintégrés en une forme métrique qu'au prix de nombreuses corrections. Ils semblent contenir : les ll. 6-7, un résumé des craintes de la mère; les ll. 8-9, un avertissement des dieux qui lui annoncent ce qui est advenu; les ll. 10-13, des gémissements de la mère sur la fin tragique qu'elle prévoit à l'aventure. Encore suis-je obligé d'admettre que le sujet, dans les ll. 6-7, इहे . . . गवोत्नं est mis incorrectement au neutre, et que षाविते est un aoriste de षा-क्षिप्.

Page 137, ligne 15. — J'ai rejeté dans les variantes le fragment de strophe qui, dans les mss., vient encore après cette ligne. Je n'en puis même pas discerner l'intention générale.

Page 138, ligne 10. — Dans लोककिद् la marque du pluriel est oubliée, exactement comme plus bas dans इमाहि नयमानयलोहि अनतां. Le rédacteur retombe dans la forme du singulier qui, étant plus usitée, lui est plus familière.

Page 139, ligne 8. — Les mots que j'ai enfermés entre crochets sont ici hors de place, qu'ils aient été amenés par une répétition accidentelle d'un fragment de phrase antérieur ou par une glose destinée à préciser que les Asuras ont disparu, que, partant, Açvakin a d'autant plus besoin d'une explication.

Page 141, ligne 11. — Les deux च dans शुक्रोदनं च सपरिवारं च n'ont pas de raison d'être; je les ai pourtant conservés, jugeant malaisé de mesurer jusqu'où peuvent aller les méprises de notre rédacteur. Si l'on tient à rétablir un contexte relativement correct, le plus simple serait de changer सपरिवारं en परिवारं, le च

ayant pu être amené par le voisinage de शुद्धोदनो [illegible] dans la phrase suivante.

Ligne 18. — Cf. ci-dessus, p. 113, 2.

Page 142, ligne 10. — Les mss. sont si constants dans l'orthographe [illegible] pour [illegible] que j'ai hésité, la plupart du temps, à la corriger.

Page 143, ligne 3. — Il faut supposer un इति final après [illegible], en sorte que pratiquement कथं équivaut à यथा : Yaçodharâ entoure le Buddha de soins afin qu'il consente à ce que Râhula demeure dans le monde.

Ligne 13. — [illegible] correspond au pâli *sâruppa* « approprié à... » et est, étymologiquement, identique à [illegible].

Ligne 15. — [illegible] est représenté plus bas par [illegible] (p. 154, l. 6) et signifie en effet : « Mûr [au point d'être doux] comme le miel ». Cf. I, 329, 8 et la note. मधु prend du reste à lui seul le sens de « doux, mûr », comme on peut le voir par la locution [illegible] फलानि, p. 145, l. 2. Pour [illegible], à la ligne suivante, cf. ci-dessous, p. suiv., l. 6; p. 153, l. 11. J'ai relevé précédemment (I, 30, 5) l'emploi métaphorique de [illegible] pour marquer un « débordement » d'excitation et d'agitation.

Page 144, ligne 15. — [illegible] est une dérivation secondaire et barbare, favorisée sans doute par l'analogie lointaine de [illegible], du thème [illegible] = [illegible] sur lequel cf. I, p. 381.

Ligne 16. — Le nom de *Ekaçṛiṅga* remplace ici celui de Ṛishyaçṛiṅga, sous lequel ce conte est mis, comme on s'en souvient, dans l'Épopée, p. ex., *Râmâyana*, I, 9 et suiv. Mais je ne comprends pas bien l'explication qui en est ici donnée. On en entrevoit l'origine sans trop de peine : *ekaçṛiṅga* « unicorne » peut bien désigner le rhinocéros, auquel ses habitudes de vie sauvage et solitaire font comparer régulièrement les pratyekabuddhas (l'un et l'autre sont désignés par l'épithète एकचर); ce serait à cause du genre de vie auquel il était destiné, que l'enfant aurait été nommé *Ekaçṛiṅga*, c'est-à-dire le Rhinocéros. Mais je ne vois pas moyen de tirer ce sens du texte tel qu'il nous est ici transmis.

Page 145, ligne 20. — La restitution [illegible] est, surtout dans la seconde partie, très problématique. Elle suppose, faute de mieux, que [illegible] serait employé dans le sens de [illegible] ou [illegible].

Page 147, ligne 2. — Le féminin [illegible], étant donné le thème du conte, est bien illogique; il faudrait [illegible].

LIGNE 16. — J'ai maintenu इद en admettant qu'il serait employé comme = इदा, इह, comme ailleurs, I, 327, 6; 328, 1; 358, 14 et suiv.; II, 74, 17, etc. — La leçon इदं montre comment s'est produite (ici et ailleurs, comme p. 160, l. 16) l'altération de उदा en इदप, par les intermédiaires इदा, इदप, इदप.

PAGE 148, LIGNE 11. — «Un homme avisé acquiert la certitude que le couple a été réuni et heureux dans une vie antérieure.» Cf. plus bas, p. 185, ll. 6 et suiv.

LIGNE 13. — Même ici je doute fort de ce génitif *पतिनां pour *पत्निनां.

PAGE 149, LIGNE 1. — C'est par inadvertance que la phrase न ते... a été écrite comme de la prose. Elle forme un çloka. La cadence serait meilleure et le sens plus satisfaisant en modifiant le dernier pâda en : किन्नु त्वं अभिध्यायसि, «à quoi penses-tu?».

LIGNE 12. — Je regrette de n'avoir pas conservé dans le texte les désinences गाथो, *कराञो pour गाथे, *करणो, dont nous trouvons dans notre dialecte des cas assez nombreux pour les protéger, et tout d'abord dans la phrase même qui suit.

LIGNE 16. — Je ne sais s'il ne vaudrait pas mieux lire avec les mss. कलेहि (pour कृलेहि), pour dire : «Avec des paquets de fleurs et de fruits».

LIGNE 18. — C'est avec beaucoup d'hésitation que je rétablis पुरिमपश्चिमग्रियकाये-भिः, en comprenant : «Très brillant à l'avant, à l'arrière et dans toutes ses parties».

PAGE 150, LIGNE 13. — J'ai écrit यायन्ते en comprenant : «Ces (véhicules) vont sur l'eau à notre ermitage». J'aurais, je crois, dû lire यायमाना : «Ces ermitages à nous vont sur l'eau», par analogie avec le char présenté comme उदग्र.

PAGE 152, LIGNE 3. — Il faut supprimer le च ou admettre qu'il est ici, comme quelquefois, placé *avant* le mot et qu'il porte sur ce qui suit.

PAGE 153, LIGNE 2. — Childers cite *anuyuñjiyamâna* dans le sens de «interrogé». Dans अननुयुञ्जियित्वा le य pourrait à la rigueur être pris passivement : «Sans qu'elle eût été interrogée». Mais, comme ailleurs, p. ex. p. 165, l. 11, nous avons अनुयुंजित्वा, il est plus probable que le य n'est qu'un exposant de classe et le sens tout simplement actif.

PAGE 154, LIGNE 13. — *Kelâyati*, dont केलायना est un *nomen actionis* et केलायन्तो le participe employé au sens passif, est usité en pâli dans le sens de

«nourrir, entretenir», comme *Milindapañha*, p. 73, l. 26; *Majjh. Nik.*, éd. Trenckner, I, 260. — नं dans cette phrase comme dans la suivante est = ननु comme en prâcrit.

PAGE 155, LIGNE 13. — J'ai gardé संपरिह्वारिता qui se peut à la rigueur, dans cette langue, expliquer comme une dérivation de संपरिह्वार्. On pourrait aussi corriger संपरिह्°. La forme causative serait au moins superflue.

PAGE 156, LIGNE 13. — Il faut certainement, après प्रवेशं, un participe faisant fonction du verbe fini. Mais उपेक्षन्त est plus que suspect; उपस्थिता ou quelque équivalent ferait mieux l'affaire.

PAGE 158, LIGNE 3. — Il y a une lacune dans ce qui précède; Padmâvatî n'a rien dit qui prouve que le cheval soit pour elle un animal inconnu.

LIGNE 9. — यमलक désigne-t-il une poche faite d'une certaine étoffe? *Yamali* désigne une étoffe, *Div. Avad.*, p. 276, l. 11.

PAGE 159, LIGNE 5. — J'aurais pu garder la leçon ग्रासच्छेदेन्ति, forme contractée de *ग्रासच्छेदयन्ति.

LIGNE 19. — Si महत्फलानि est exact, je n'y puis trouver que ce sens : «Ceux-ci (les fruits que nous mangeons dans l'ermitage) qui portent de grands fruits (de mérite) ne me plaisent pas», et la réflexion n'est guère probable dans la bouche de l'enfant que l'on représente comme si naïve.

PAGE 161, LIGNE 4. — Je ne sais comment corriger नृत्तकानि. La désinence neutre surprend puisqu'il s'agit non d'objets (auquel cas on penserait à नृत्तकानि = नर्तकान्) mais d'hommes, de danseurs à disposer sur la route. Il est vrai que notre texte ne se fait pas faute d'employer le neutre pour le masculin.

LIGNE 9. — वा qui suit वयरो est, bien entendu, = व, एव.

LIGNE 10. — सार्धं déconcerte d'abord. Le sens nécessaire est «de suite, à l'instant». L'emploi de सह, soit en composition, soit en construction avec un cas, pour dire : «En même temps que...» (cf. I, p. 390 et encore *Lotus*, 99ᵃ : सहप्रवर्तिते धर्मचक्रे = au moment où il fit tourner la roue de la loi) est-il suffisant pour nous autoriser à croire que le synonyme सार्धं ait pu, absolument, signifier : «Au moment même, sur le champ»?

PAGE 162, LIGNE 10. — L'habitude du mot *sekkha* a pu faciliter la création du causatif incorrect शैक्षेति, que la tradition des mss. nous autorise, je pense, à admettre ici.

Ligne 17. — इमा प्रजायमानी semble bien être un nominatif absolu comme j'en ai déjà signalé. Cf., p. ex., I, 68, 17.

Page 163, ligne 9. — Le sens général de तपन (ou तपना que nous trouvons plus bas) «récipient, boîte» n'est pas douteux; मञ्जूषा est employé comme synonyme p. 166, l. 10. C'est une acception qui n'est, à ma connaissance, relevée par les lexiques ni pour le sanscrit, ni pour le pâli. Le *Div. Avad.* (p. 342, 26; 343, 5) a le mot तपु, que MM. Cowell et Neil proposent avec hésitation de rendre par «chaudron», et que Burnouf (*Introduction*, p. 323, 328) rendait, plus heureusement je pense, par «vase» ou «coupe». Il semble bien que notre तपन se rattache à la même souche. Il est curieux que dans deux énumérations, p. 338 et 342, du *Div. Avad.*, तपु est remplacé par मञ्च: le sens de «couchette, lit» irait à la rigueur ici où il s'agit d'un réceptacle où sont couchés les nouveau-nés. Mais cette acception n'aurait aucune convenance, même la plus lointaine, avec le récit où figure le mot dans le *Div. Avad.*; je ne doute guère qu'il ne faille partout rétablir तपु. La valeur étymologique de तपन ne peut se séparer de la location que nous trouvons ici तपनीयेन तापयित्वा. तपनीय est connu seulement dans le sens de «d'or, doré». Ici c'est un substantif qu'il nous faut. Il est clair d'abord, et confirmé par le passage parallèle, p. 166, l. 6 (राजकीये मुद्राये मुद्रेत्वा) qu'il faut entendre : «L'ayant soudé au plomb du roi, l'ayant scellé». On en conclurait que तपु et तपन désigneraient un récipient en métal fondu ou soudé.

Page 164, ligne 19. — Nous avons eu précédemment (I, 38, 12) la même locution ईर्ष्याप्रकृतेन, mais adjectivement et se rapportant à वाहेन. Il faut admettre qu'ici elle est employée substantivement : «par jalousie».

Page 165, ligne 6. — Cf. p. 177, l. 5. Le *Div. Avad.*, p. 3, l. 24; p. 4, l. 1, a *nishpurushe्ṇa tûryeṇa* (cf. la note des éditeurs) et le *Mahâvagga*, I, 7, 1, *nippurisehi turiyehi*. Il s'agit, je pense, de musique ou de danse exécutée, comme l'entend M. Rhys Davids (SBE, XIII, p. 102), uniquement par des femmes.

Page 166, ligne 12. — पटा est une orthographe négligée pour पुटा.

Page 167, ligne 17. — Si le reste des corrections me paraît ici probable, je n'ai écrit परिचरस्तु que par crainte de m'écarter imprudemment de la tradition; à vrai dire, cet impératif faisant fonction de potentiel me paraît improbable.

Page 168, ligne 16. — वयं, c'est-à-dire «moi», pour अहं, अयमहं.

Page 169, ligne 15. — C'est un peu en désespoir de cause que j'ai écrit दृष्टा-दृष्टो मि नीति : «Je n'ai jamais vu pareille manière de jouer aux échecs». Il n'est pas dit que la manière de jouer aux échecs de Brahmadatta eût rien de particulier. C'est son dialogue seul avec Padmâvatî qui est de nature à étonner le roi Kṛikin et à piquer sa curiosité. Toute cette partie du récit est du reste heurtée et mal liée.

Ligne 18. — J'ai supposé que संविभज्य pourrait signifier : «En les disposant en bon ordre»; mais je n'ai qu'un bien faible espoir d'avoir touché juste en écrivant संविभज्य नेमि.

Page 171, ligne 2. — Pour la restitution de ईर्यापथेन et toute la formule, cf. ci-après, p. 182, l. 12.

Ligne 6. — Je prends शीयित comme une formation analogue à पीयित, du thème शी.

Page 172, ligne 4. — C'est la première allusion que nous rencontrions ici à cette circonstance prodigieuse de la naissance de Râhula. La même tradition se retrouve dans le *Fo-pen-hing-tsi-king*, traduit par Beal (p. 360). Ce livre explique que Râhula serait né six ans après le départ de son père. De là les doutes qui se seraient produits sur la véritable origine de l'enfant, doutes auxquels la suite va contenir des allusions.

Page 173, ligne 5. — Pour l'expression उदकं दन्तकाष्ठं पि, il me paraît difficile (cf. la suite) de maintenir l'interprétation que donne, d'après Beal, le traducteur chinois : «De l'eau ou fût-ce un cure-dents». दन्तकाष्ठं ne s'explique que comme qualificatif de उदकं et pour en marquer une très faible quantité. C'est sans doute une quantité d'eau telle que la pourrait contenir l'intérieur de la tige qui sert de cure-dents.

Page 176, ligne 3. — Au lieu d'écrire सचे je préférerais avoir conservé सो च, donnant à च, comme assez souvent, un sens adversatif : «Mais il a quitté le monde, etc.». J'avais construit en pendant यदि . . . सचे . . ., la phrase résumant dans le souvenir de Çuddhodana les deux alternatives posées, dès la naissance du prince, par les astrologues; mais il faudrait un verbe fini avec अभिनिष्क्रान्तो et toute la phrase se construit plus péniblement.

Ligne 9. — Pour l'expression ममत्ता स्मारयितुं, cf. *Div. Avad.*, p. 184, l. 15. — यथा . . . उपयातु : «De façon qu'il vienne à l'esprit. . .», cf. l. 4 et p. 311, l. 10. — Pour obtenir une construction possible, il faut substituer, au moins pour le

sens, le causatif प्रव्राजेतुं au simple प्रव्रजितुं : «De façon qu'il vienne à l'esprit des Çâkyas de consacrer leurs fils à la vie religieuse».

Ligne 15. — Ce n'est pas la généalogie ordinaire de Devadatta. *Cf.* Kern, *Der Buddhismus*, I, 151 n.

Page 177, ligne 1. — Pour la distinction de Çaklodana et Çukrodana, cf. Kern, p. 310.

Ligne 3. — La forme ordinaire du nom est Bhadrika, non Bhaṭṭika (Kern, p. 150).

Ligne 4. — Ceci est en contradiction avec la l. 12. L'histoire qui suit a surtout pour but de décrire la vie de luxe et de mollesse où vit Anuruddha. C'est ce qui se retrouve dans les passages analogues, comme *Cullavagga*, VII, 1. La tradition devait être ici présentée primitivement d'une façon analogue. Il se sera introduit quelque trouble dans le texte. — Au lieu de निष्पुरुषेण नाटकेन, le *Cullav.* porte ici *nippurisehi turiyehi*.

Ligne 7. — मोहनक n'est qu'un pis-aller provisoire en attendant que quelque lecteur mieux inspiré trouve la correction probable pour माहनसे ou मोहनसे des mss. — Ce conte des lampes est en relation avec le privilège qui est attribué à Anuruddha dans la vie religieuse d'être, parmi les disciples, le mieux doué de la vue divine : *dibbacakkhukānaṃ aggo*, *Aṅgutt. Nik.*, I, 114.

Ligne 17. — पारिव्ययिक «qui a un caractère de dépense supplémentaire, accessoire».

Page 178, ligne 12. — L'orthographe plus habituelle est चतुरप्रकार.

Ligne 16. — J'ignore quelle partie d'architecture désigne le terme कर्कटक.

Page 179, ligne 4. — यानेषु et यानेहि devraient être transposés, mais dans ce style barbare les deux cas s'emploient l'un pour l'autre.

Ligne 13. — अत्यागमेति signifie, je pense : «Il s'approche beaucoup, s'approche de trop près».

Ligne 20. — द्वन्द्वातिक्रान्तिका, c'est-à-dire dépassant les deux premiers dhyânas.

Page 180, ligne 4. — Le détail précédent est une addition particulière à notre version. C'est ici que commence ailleurs l'histoire de l'ordination d'Upâli, p. ex., *Cullavagga*, VII, 1, 4.

Page 181, ligne 3. — C'est, bien entendu, देवदत्तं qui dépend de स्थापयित्वा : le Buddha ordonne les cinq cents Çâkyas, à l'exception de Devadatta.

LIGNE 14. — Nous avons déjà rencontré la locution अपि हि सितं, II, p. 126, l. 9.

LIGNE 18. — Au lieu de धास्मना, c'est नाम्ना ou नामेन qu'il faut lire : «Interpellant le roi Çuddhodana par son nom», et non par une formule respectueuse et un titre, comme देव.

PAGE 182, LIGNE 18. — L'absolutif कृत्वा, ici et à la fin de la phrase, semble bien être employé dans la fonction du verbe fini.

PAGE 184, LIGNE 6. — Cf. l'énumération analogue *Milindapañha*, éd. Trenckner, p. 59, l. 13; *Div. Avad.*, p. 3, l. 17, etc.

LIGNE 12. — Sur le sens de संलोकेति, je renvoie à I, 391-392. On peut comparer aussi *Div. Avad.*, p. 270, l. 27. Le sujet change; c'est la jeune fille qui, trouvant le galant trop pauvre, le traite en conséquence, bien qu'elle l'aime au fond, भावानुरक्ता.

LIGNE 14. — कौमुदी चातुर्मासी représentent des locatifs.

LIGNE 17. — याचनकं est une sorte de substantif verbal : «Reçu en mendiant». Cf. p. 204, l. 16 : उत्साडे यान्हति.

PAGE 185, LIGNE 6. — Nous avons rencontré la même strophe un peu plus haut, p. 148. La seule différence consiste dans une ou deux variantes que le souci de me rapprocher de la tradition m'a fait considérer comme préférables ici, notamment संयुग्या qui serait une forme prâcrite pour समुदित.

LIGNE 16. — Pour la restitution de ce vers, cf. *Jâtaka*, III, 447, v. 36. Au lieu de न.पचति j'aurais peut-être mieux fait d'écrire नै (=नो) नपति. La comparaison de la l. 2 de la page suivante rend la chose au moins très douteuse. Le sens général est clair. Le mot difficile est व्रतानि. Le pâli porte *vattâni*, c'est-à-dire वृत्तानि, de वृत्त au sens de *mètre*. En transcrivant व्रतानि, notre rédacteur semble avoir supposé à व्रत quelque sens analogue, que je ne connais pas d'ailleurs. Il n'y avait pas lieu d'éliminer du texte une adaptation qui est au moins curieuse.

PAGE 186, LIGNE 2. — Malgré *Jâtaka*, *loc. cit.*, v. 38, j'ai maintenu अन्तका et अन्तकारक, non que le sens en soit très clair, mais on peut imaginer अन्तक dans le sens de «destruction», et le voisinage de विनाश protège alors le mot et recommande cette façon de l'entendre.

LIGNE 4. — इत्वरं, «c'est peu de chose que...». अर्थं correspond par le sens à *attha* du pâli, विवाद au contraire ne correspond à *vivâda* que par une certaine assonance, comme il arrive si souvent.

Ligne 11. — J'ai relevé (I, 383) l'emploi de उपस्थापयति pour dire «mettre en mouvement, diriger» son esprit, ses sentiments vers... Peut-on, d'après cette analogie un peu générale, entendre ici उपस्थिता : «Je suis tout entier entraîné vers elle»?

Page 187, ligne 3. — Si j'ai bien rétabli le texte, le sens se dégage : «Il est très malaisé d'atteindre son but; je ne veux pas perdre un instant».

Page 190, ligne 1. — De ces vers, il faut rapprocher *Jâtaka*, III, 450, v. 39-40, qui ne correspondent, du reste, que partiellement. La ligne 6 est surtout curieuse par la ressemblance extérieure qu'elle offre avec le vers correspondant du pâli, ressemblance, en quelque sorte matérielle, qui n'empêche pas que le sens et la construction ne diffèrent profondément de part et d'autre. Si mon texte est exact, la ligne 6 ferait allusion à l'image courante des ténèbres de la nuit et de la passion : «C'est seulement quand on a rejeté tous les désirs qu'on voit, comme un homme qui s'éveille».

Ligne 7. — Je ne puis entendre ceci qu'en admettant que तं désigne, par un tour assez hardi, «les objets de ces vœux» ou, d'une façon plus concrète, तानि दानानि : «Je désire un don et ces dons m'échoient; les désirs n'en sont pas pour cela éteints; sachant que c'est là tout le fruit du désir (d'être insatiable), il ne faut désirer ni fils, ni bétail, ni argent».

Page 191, ligne 3. — A cette stance correspond la strophe 41, p. 450 du Jâtaka. Il me semble clair que, dans cette rencontre, le texte du Mahâvastu a l'avantage sur la tradition pâlie dans laquelle *ulayo*, avec une application au roi qui n'est guère naturelle, a remplacé le nom primitif Upaka auquel, dans le reste du Jâtaka, a été substitué Nâgabala.

Page 192, ligne 1. — Je ne vois guère moyen de tirer de गोहि le sens qui s'impose. Peut-être faut-il lire मेहेहि : «repousse, refuse le don d'un village».

Page 194, ligne 6. — Les lignes que j'ai enfermées entre crochets, n'ont évidemment rien à faire ici. Elles sont cependant curieuses. Elles représentent, en effet, la trace isolée dans notre récit de l'autre version du conte, telle qu'elle s'exprime dans le Jâtaka pâli (*l. c.*, p. 452, l. 7 et suiv.).

Page 195, ligne 5. — Cf. *Jâtaka*, III, 453, v. 42, 43 et 44.

Ligne 12. — A सौरम्भ le pâli oppose *soracca*. Sur ce mot, cf. Childers et surtout *Milindapañha*, p. 162, l. 28, et la note de Rhys Davids. Si *soracca* est la

lecture régulière du pâli (cf. encore *Mahâvagga*, X, 1, 20, etc.), सौरभ्य est la lecture non moins conséquente dans le sanscrit bouddhique. Cf. ci-dessus, II, 354, 1; *Lal. Vist.*, p. 347, l. 16, etc. Je ne pouvais donc songer à rétablir d'autorité dans le texte सौरत्य; je le pouvais d'autant moins que, en elle-même, la forme du nord paraît pour le moins aussi plausible que celle du midi. Non seulement l'interprétation de cette dernière se tire assez péniblement des éléments étymologiques, la métaphore qu'implique सौरभ्य et qui correspond chez nous au «parfum des vertus», a pour elle des témoignages indépendants, comme plus haut I, 294, 7, ce vers :

शीलेनुपेते सुरभिं वायन्ति

et ci-dessous, p. 261, l. 4 :

कलानुसारिसदृशं प्रवायन्तं शीलगन्धेन

et plusieurs autres passages analogues (I, 254, 12, etc.).

Page 196, ligne 6. — Je ne me flatte pas d'avoir donné de cette strophe un texte satisfaisant. Le seul sens que je puisse tirer de la lecture telle quelle que j'ai provisoirement acceptée, est le suivant : «Une femme attriste les hommes par un refus, elle les exalte en obéissant à leurs désirs. C'est le contraire à l'égard des dieux. Tu es repoussé par un être très humble». Le deva lui répond par la vieille formule : «Il faut jouir et tirer profit de ces biens si passagers, la vie, la beauté : déjà tu es sur ton déclin, déjà tu vieillis!»

Page 198, ligne 17. — Lisez एके देवपुत्रा.

Page 200, ligne 10. — Sur l'épithète प्रकालिक, cf. mes *Inscript. de Piyad.*, I, p. 216 et suiv.

Ligne 15. — प्रतिपदं, parce que les Çaikshas se distinguent en sept degrés (Childers, s. v. *sekho*).

Page 201, ligne 4. — Il faut compléter प्रज्ञप (c'est la même tournure que ci-dessus, p. 200, l. 15) ou quelque équivalent après सम्यक्संबुद्धो.

Page 202, ligne 1. — Il y a une lacune dans le discours d'Indra. Au lieu des «huit merveilles» promises, il n'en énumère que sept.

Ligne 6. — D'après le passage précédent, p. 200, l. 3-5, il faut, après बहुलां धर्मां, compléter आहार. On ne voit pas, en effet, comment प्रतिलभतु se construirait avec l'accusatif. Nous allons cependant retrouver la même singularité un peu plus loin, p. 204, l. 5-6.

Page 204, ligne 3. — J'inclinerais à lire बाढा, au lieu de गुढा.

Page 206, ligne 7. — Dans ce passage, अभिसम्भुणोति a plus spécialement le sens d'«exécuter», qui lui échoit par le détour de «atteindre à...». Cf. I, p. 107.

Ligne 13. — Sur अग्गिन्ये, cf. I, 340, 17 et la note.

Page 207, ligne 5. — Je comprends : «Mais si quelque autre est (établi) sur notre royaume, il ne prospérera pas autrement que par vous».

Page 208, ligne 15. — Ces vers sont dans le plus fâcheux état d'altération. Du premier, je ne puis rien faire. Dans les deux suivants, on entrevoit bien la répartition en sept contrées dont la capitale aurait été créée par ce Mahâgovinda. Malheureusement, tantôt le nom du peuple, tantôt le nom de la ville est perdu ou corrompu.

Ligne 17. — Je suppose que च est un débris du nom tombé de la ville du Kaliṅga, de même que पोतनं une déformation du nom de celle des Asmakas. Je prends bien entendu प्रस्सक comme une orthographe inexacte pour l'ordinaire अश्मक. Tous ces noms sont connus par la géographie épique. रोरुक ne l'est à ma connaissance que par *Div. Avad.*, p. 544 et suiv. La l. 1 de la p. 209 se compléterait par l'addition de चम्पा.

Page 210, ligne 13. — Cette partie de la phrase est sûrement corrompue dans les mss. Mais je n'offre que sous toutes réserves des restitutions qui ne s'appuient, malheureusement, sur aucun texte parallèle.

Page 211, ligne 9. — Lisez ici et à la l. 12 : मधुकल्पं pour मधुरकल्पं.

Page 212, ligne 11. — Je comprends परिचारं comme = परिचर्या. Childers (*s. v.*) cite précisément l'expression *mahâbrahmaparicariyâ*. J'arrive à ce sens : «Moi qui poursuis un désir dans les hommages que je te rends, (je te demande) à toi qui es exempt de tout désir». — Je restitue la ligne suivante d'après l'analogie de *Jâtaka*, IV, 339, 25; V, 148, 14.

Page 214, ligne 3. — Sur आमगन्ध, cf. l'Âmagandhasutta, *Suttanip.*, II, 2.

Ligne 5. — Je ne puis rien faire de वान्दिच्छा. Je pense qu'il faudrait lire बाहिरका कुकुला, c'est-à-dire कुक्कुलात् «sortis de l'enfer Kukkula». Cf. plus loin, 223, 4; बाहिरकः कामेसु (= कामेहि) = «étranger au désir».

Ligne 8. — Cf. *Suttanip.*, v. 245, dont la comparaison ne me suggère cependant aucune restitution de notre texte qui me paraisse évidente.

Ligne 18. — La locution ordinaire est गन्तव्यागन्तव्यं प्राप्तव्यं भोक्तव्यं, etc. Mais मन्तव्यं n'est pas impossible.

Page 216, ligne 5. — J'admets une orthographe उपवुस्त pour le prâcrit उपवुत्थ, comme nous avons à plusieurs reprises निवस्त = निवत्थ.

Ligne 7. — Je suppose dans ह्मि un locatif de अहं, analogue aux formes *amhammi*, *mahammi* qu'atteste Hemacandra (III, 116).

Page 217, ligne 16. — Un peu plus bas, à la ligne 2 de la page suiv., les mss. portent अभ्याहृता, plus loin, p. 222, l. 5, nous retrouvons la leçon अभिसाहृता. Il est peu probable que le texte ait réellement, dans la même formule, employé successivement deux verbes différents. अभिसंहृता serait explicable; j'ai préféré अभिसाहृत comme *lectio difficilior*, avec l'allongement compensatif dans la première syllabe, सा pour सं, comme dans सीह pour सिंह et beaucoup d'autres cas. Cf. p. 264, l. 11 : साहन्तव्य.

Page 223, ligne 2. — Ce passage concorde avec ceux (I, 348, 13; II, 37, 5) où j'ai déjà relevé le mot वेलामिका ou वै°, pour recommander la traduction : «femme du harem, concubine».

Ligne 5. — L'orthographe सहव्रता dans la locution सहव्रतायै ou °तायै est conséquente soit dans notre texte, soit dans le *Lal. Vist.* Cf. plus haut, II, 118, 3, et *Lal. Vist.*, 295, 10; 524, 7; al. En pâli, nous trouvons *sahavyatâ* et particulièrement dans une expression : «*idai niyyânikâni niyyanti takkarassa brahmasahavyatâyâti*» (*Tevijjasutta*, Dîghanik. I, p. 237 et suiv.) qui rappelle de très près la formule que nous avons ici. La tradition pâlie semble bien avoir l'avantage sur celle du sanscrit bouddhique qui de *sahavyatâ* ou *sahabhatâ* aurait restitué par erreur un सहव्रता dont la forme, au moins faudrait-il सहव्रतता, ne s'explique pas aisément.

Ligne 18. — Je ne comprends pas l'expression निरूहमानां. — A la ligne suiv., उत्वलिता n'est pas non plus sans difficulté. J'ai donc gardé la leçon des mss. Ma conjecture serait de corriger उत्कलिता et d'y voir le participe de उत्कल्, pris dans un sens moral et métaphorique : «s'épanouissant». Cf. उत्कलिका.

Page 225, ligne 7. — °मयोपमा est = मयूखमा.

Ligne 9. — Je ne puis voir, dans les mots enfermés entre parenthèses, qu'une réflexion d'un lecteur, qui a indûment pénétré dans le texte.

Page 226, ligne 6. — Nous avons déjà eu ces descriptions typiques de la capitale d'un Cakravartin. Je renvoie à I, p. 194.

Page 227, ligne 17. — Je ne sais si le rédacteur voulait, en commençant sa phrase, la construire avec un participe ou si le nominatif °तपना est une simple erreur matérielle; mais les incohérences de construction sont, pour un motif ou pour un autre, si fréquentes, que je n'ai pas cru devoir corriger; inversement, un peu plus loin, p. 232, l. 4, le locatif pour le nominatif.

Page 234, ligne 12. — J'ai remplacé घट° des mss. par पथ°, qui se trouve dans les autres descriptions. Il n'y a aucun motif de penser que celle-ci se soit écartée de la formule consacrée.

Ligne 20. — J'hésite sur le sens de क्षेमवैस्तारिक; le plus naturel semblerait de traduire: «qui répand le bonheur» ou, par une interprétation plus technique, «le nirvâṇa»; mais, d'autre part, nous trouvons ici même वैस्तारिक appliqué au dharma (plus loin, 245, 8), et en pâli *vitthârika* seul comme épithète de *sâsana* (p. ex. *Jâtaka*, I, 99, v. 212) et rapproché de *bâhujañña*, ce qui paraît impliquer le sens de «très répandu».

Page 235, ligne 8. — Pour cet emploi de पृथु = बहु, cf. entre autres, un exemple tout à fait analogue, *Suttanip.*, p. 444.

Page 236, ligne 1. — सप्तवर्णादि serait beaucoup plus simple; c'est précisément pourquoi j'ai conservé la leçon des mss., qui se peut à la rigueur expliquer comme un substantif: «[faites] des sept couleurs, des sept substances précieuses». La persévérance des mss. dans cette lecture, plus bas, p. 238, l. 13; p. 239, l. 13, m'a décidé.

Page 240, ligne 12. — कथुंति pour भविष्यति montre le peu de soin qui a présidé à la rédaction, au moins dans certaines parties.

Page 241, ligne 1. — Je doute fort que धातवन्दित soit correct. अभिवन्दित°, tout en étant bien faible, serait plus satisfaisant.

Ligne 5. — Le vers se compléterait facilement en écrivant कोतोहलजाते, et mesurant *bhagavatâ*; mais bien d'autres combinaisons sont possibles.

Ligne 14. — चतुष्पदाहूणो serait une façon de dire चतुष्पदगामिन्, cf. p. précéd., l. 2; cf. plus loin, p. 245, l. 7. Mais le vers reste incomplet et par conséquent douteux.

Page 242, ligne 2. — Cet emploi absolu de प्रस्रवति se compare d'une part avec

l'usage du verbe appliqué à des fleuves pour dire : «prendre sa source, avoir son origine», de l'autre avec la locution «partir pour la bodhi».

Page 244, ligne 6. — La gradation décroissante justifie la correction पंचशतान्, dont précisément le vers s'accommode.

Ligne 10. — Le changement de mètre suffirait à rendre ici suspecte cette stance; elle paraît d'ailleurs exprimer une doctrine qui n'est guère en harmonie avec les notions fondamentales et anciennes du bouddhisme.

Ligne 17. — अनभिभूता se peut — dans ce style — expliquer à la rigueur : «C'est pourquoi l'*invincibilité* est son nom», सर्वाभिभू «qui triomphe de tous» est en effet un équivalent de अनभिभू «invincible». La prosodie de ces vers est si libre qu'on peut se demander si la leçon primitive n'était pas सर्वाभिभूति.

Ligne 18. — यदृ, c'est-à-dire correctement सदृशि.

Page 245, ligne 11. — Si on lit सो शतक°, il faut admettre, pour obtenir une construction régulière, que संघ fait fonction de l'instrumental संघेन. J'estime qu'il serait plus aisé de substituer au nominatif सो le génitif से.

Ligne 18. — Pour entendre अनीर्ये, cf. l'expression *catuririyâpathavirahitaṁ arahattaṁ* que Childers (s. v. *iriyâpatho*) a expliquée trop littéralement en suivant matériellement les commentateurs et dont Burnouf (*Lotus*, p. 297) a certainement indiqué le vrai sens. अनीर्ये revient à : «supérieur aux conditions ordinaires de la vie».

Page 246, ligne 1. — Je ne comprends pas comment cette explication prétend justifier le nom de Vipaçyin.

Ligne 7. — यत्सुखवाराणि bien que réparti sur le deuxième et le troisième pâda, forme un composé.

Page 248, ligne 4. — Je ne puis rien faire des leçons प्रार्थयन्तो, प्रार्थयन्ता, प्रार्थयेन् que donnent nos mss. dans ce vers et les précédents : j'ai uniformément rétabli प्रार्थेन्तो qui se construit tout naturellement. — D'après प्रतिकरे ई de la l. 8, il faut prendre toutes ces troisièmes personnes comme faisant fonction de la première; c'est le Buddha qui raconte ses œuvres méritoires à l'égard des Buddhas antérieurs.

Page 249, ligne 9. — Je ne me flatte pas de comprendre cette stance. Elle me paraît signifier : «Sous cinq (Buddhas) satisfait (sans aspirer plus haut), sous trois, j'ai souhaité le nirvâṇa; mais, les trois m'ont retenu dans le monde (m'ont

détourné d'aspirer au nirvâṇa qui eût empêché sa mission de Buddha) et je renaquis comme un des trente (trois) devas».

Ligne 12. — Je ne puis comprendre qu'en corrigeant, ici et à la l. 14, नवति: pendant quatre-vingt-dix kalpas il a été bodhisattva; il est devenu bouddha le quatre-vingt-onzième.

Ligne 15. — J'entends : «Mais l'héroïsme prépare la bodhi, cette force que n'explique aucun autre (qu'un Buddha).»

Ligne 19. — Pour समुद्रानेन्ति, cf. I, p. 400. On peut ajouter les passages analogues du *Div. Avad.*, comme p. 26, l. 21.

Page 250, lignes 9-13. — Rien n'appelle à cette place cette glorification du livre. Mais les textes bouddhiques du nord sont si prodigues d'éloges de ce genre qu'il n'est pas autrement surprenant qu'une pareille formule se soit intercalée ici.

Ligne 14. — पुर = पुरा. La restitution de ces deux vers est très hypothétique. Au troisième गविघ्नप्रचारित, «dont la vie, les allures se heurtent à des obstacles» (allusion à des manifestations analogues à celles que décrit si fréquemment l'épopée, quand, sous l'action de la puissance du *tapas*, le trône d'Indra s'échauffe, etc.) est un tour bien alambiqué, mais, à ce qu'il me semble, admissible dans ce style.

Ligne 18. — Le mètre suppose mesurée brève la première syllabe de *śreṣ*; comme à la l. 2 de la p. suiv. Avec le second pâda commence le discours de Çakra au Buddha. Je n'insiste pas sur l'incohérence entre les pluriels ते et पतन्ति et le singulier °गुणवां. — Au quatrième pâda, दानविदानं comme épithète de दुःखं, irait mieux; mais la longue nécessaire à la seconde syllabe paraît protéger en ce point la lecture des mss.

Page 251, ligne 3. — पर्येषेत्, la troisième personne pour la seconde, si l'on ne préfère lire बोधेः. Je ne puis rien tirer de cette strophe, à moins d'admettre, ce dont je ne puis cependant citer d'autre exemple, que भगवती désigne, comme सुखवती, quelque paradis spécial. — Au troisième pâda, le dernier caractère s'est cassé; c'est कार्यं qu'il faut lire : «Je n'ai que faire du séjour de Bhagavatî, moins encore des gens qui y aspirent», c'est-à-dire qui placent si bas leurs aspirations.

Ligne 15. — Nouvelle réplique du Buddha.

Ligne 20. — सुखास्ति = सुखान्ति.

Page 252, ligne 6. — Cet emploi de यावत्-तावत् dans यावन्तईपा-तावन्तई est assez singulier. Le sens n'en peut être douteux.

Ligne 8. — Cette ligne se traduit bien : «Mon héroïsme ne se laisserait pas décourager (même par une pareille épreuve)»; seul le च s'explique mal. Si c'est, comme je le crains, une simple cheville, il faudrait au moins le changer en तु.

Page 253, ligne 2. — Force nous est de scander *labheyâmi â°*.

Ligne 19. — Je prends परिपूर्णमानस = परिपूर्णा याव : «Tant que je ne suis pas arrivé à mon but».

Page 254, ligne 5. — लंघितबहुभिः me paraît un composé irrégulier pour बहुलंघितैः. Ces sauts nombreux qui mènent d'un bord à l'autre de l'Océan sont les nombreuses naissances ou les œuvres infinies au prix desquelles on arrive à la bodhi.

Ligne 11. — Il faut lire दृष्टवन्तो. Pour donner à la phrase une allure à peu près régulière, il faudrait remplacer les absolutifs व्याकरित्वा et प्रतिसरयित्वा par des participes : व्याकृता et प्रतिसारिता.

Ligne 14. — धर्मोहं, c'est-à-dire धर्मोयं.

Page 255, ligne 11. — Cf. plus haut, p. 113, 2.

Ligne 16. — J'ai restitué द्वांपदातिकं un peu à l'aveuglette, faute de quelque passage parallèle décisif. Je suppose que cela veut dire que les quatre personnages marchent sur deux rangs, trois en avant, un seul derrière le Buddha, qui tient le milieu, d'où la comparaison avec un «vol de flammants» formé en flèche.

Page 257, ligne 3. — La construction est encore une fois incohérente; il faudrait *प्रवारतीये गौतमीये.

Ligne 6. — A यथोपकं «suivant le rang de chacun», comp. उपक = उपग dans le pâli *kulûpaka*.

Page 258, ligne 5. — Je prends la forme barbare गमच्छयति, comme un passif impersonnel : «Quand il sera possible d'arriver».

Ligne 7. — एष्यो scil. श्रमणो.

Ligne 9. — Le participe est certainement tombé par erreur. Je ne saurais me porter garant que ce fût इत्याहितं.

Ligne 10. — Je comprends मातृ° : «Avec un embrassement attendrissant pour sa mère». Mais je suis obligé de postuler pour कण्ठिका le sens qui nous fait besoin, en m'appuyant plus encore sur l'étymologie que sur l'emploi faiblement documenté du mot pour dire un «collier».

Ligne 16. — A la p. 260, l. 12, j'ai, malgré le mètre qui réclame la mesure *pankâ*, rétabli comme ici वध्रिका. Je ne puis pour ma part comprendre वध्रपटिका que comme = वर्धिपट्टिका : «Lanière de cuir, de chair».

Ligne 18. — मासिक est, je pense, pour माषिकं : «En morceaux gros comme des karshâpaṇas et des mâshas».

IMPRIMERIE NATIONALE.

Page 259, ligne 10. — *Cf. Râmây.* II, 48, 17 : [illegible] गुणं [illegible] [illegible] [illegible].

Ligne 20. — Régulièrement il faudrait le génitif [illegible] ; mais le mètre semble exiger शयन्तो et nous sommes ainsi amené à admettre une de ces incohérences de construction si fréquentes dans notre texte.

Page 261, ligne 6. — स्थान चत्वारि pour चतुर्षु स्थानेषु est d'une barbarie plus qu'ordinaire, à laquelle convient du reste le nominatif हिमवान् qui se reproduit aussi incorrect dans les vers voisins.

Page 260, ligne 3. — धनपेक्षो est une erreur matérielle pour धनपेक्षो.

Ligne 5. — Il faudrait pouvoir compléter [illegible] ou un équivalent.

Ligne 9. — Complétez स्यात्. Cf. *Lal. Vist.*, p. 277, dern. ligne.

Ligne 14. — [illegible] forme un composé.

Ligne 19. — Il faudrait supprimer la ponctuation et souder les deux propositions en une seule phrase : «Aussitôt que Râhula.... les femmes du harem poussèrent un cri».

Page 263, ligne 9. — पर्याप्तं : «C'est assez que...». C'est [illegible] qu'il faudrait probablement compléter.

Ligne 15. — Le synonyme चूडाकर्म semble indiquer que [illegible] correspond à la cérémonie ordinairement appelée चौल. Je n'ai pas cru (l. 18) devoir supprimer la forme [illegible] à côté de [illegible]. Quant à कुण्डलवर्धन, je ne puis citer de référence ailleurs à une cérémonie de ce nom.

Page 264, ligne 10. — Lisez [illegible], cf. p. 270, l. 1. — [illegible] comme plus haut [illegible].

Page 265, ligne 18. — तेषां, bien entendu pour le féminin.

Page 266, ligne 2. — [illegible] भवाहि : «Fais-moi cette grâce».

Ligne 11. — J'ai rejeté dans les variantes quelques lignes dont je ne puis rien faire, bien qu'on y trouve des traces de construction métrique en âryâ et que la fin paraisse contenir des questions, inspirées par les préparatifs de fête, analogues à celle par laquelle s'ouvre, l. 13, notre fragment versifié. Tout ce passage est gravement altéré. J'ai dû risquer plusieurs conjectures assez hasardeuses sans parler de diverses lacunes que je ne me suis pas aventuré à combler.

Page 267, ligne 7. — J'ai gardé [illegible] des mss. C'est, je le crois, excès de

prudence, et je ne doute guère qu'il ne faille lire करतालानि «applaudissements».

LIGNE 9. — Peut-on admettre que अंशुकगिरिकृतिकाता caractérise les Çâkyas comme «transformés en, semblables à des montagnes de vêtements ou de parures»? La restitution du pâda suivant est loin de me satisfaire complètement.

LIGNE 18. — उपगम्य est l'absolutif pour le verbe fini ou, plus vraisemblablement, une orthographe approximative pour उपगते.

PAGE 268, LIGNE 4. — Cf. p. 270, l. 14.

PAGE 269, LIGNE 3. — La forme correcte serait किन्नरीसंघवरकानां. Pour कक-न्द्रिकरां, que je ne comprends pas, je ne vois rien de probable à proposer.

LIGNE 13. — Cette stance me paraît certainement transposée. Je n'en puis du moins tirer aucun sens qui se justifie à cette place. ओहरति est sans doute une erreur pour ओलयति. Elle s'expliquerait mieux dans le discours que Yaçodharâ adresse à son fils pour le détourner de la vie religieuse.

PAGE 270, LIGNE 9. — J'estime que l'orthographe correcte et étymologique (je l'ai rétablie dans d'autres passages) est उद्घटितज्ञ, que je traduis, non pas avec le scoliaste de Childers : «Qui comprend ce qui est révélé», mais plutôt : «Qui a l'intelligence épanouie, ouverte».

LIGNE 13. — Il faudrait un mot, même dans cette rédaction bien heurtée, pour annoncer que le Buddha va prendre la parole. On pourrait lire इत्यवोचे वाह en scandant *éâané*, ou, avec un sandhi irrégulier, इत्यवोचाह.

LIGNE 17. — De चिरसिरसल्लेखों je ne puis tirer de sens. On pourrait lire चिरसि-रो सल्लिख्य; mais सल्लिख्य devrait s'entendre dans un sens voisin de «peigner, arranger», qui me semble médiocrement plausible.

PAGE 271, LIGNE 3. — Si °केशाग्रि est la vraie leçon, c'est encore un composé irrégulier pour चिर-केशो.

LIGNE 4. — C'est sans doute चिदूगतां qu'il faut lire.

LIGNE 14. — भुजित्वा fait fonction de prétérit.

PAGE 272, LIGNE 11. — Il manque ici les participes वन्दयिता, etc., qui terminaient la phrase, et les premiers mots, régime des absolutifs, qui commençaient la suivante.

LIGNE 17. — Cf. plus haut, p. 143 et suiv., le «Nalinîjâtaka».

LIGNE 18. — Corrigez मधुकरी.

PAGE 273, LIGNE 2. — Pour वर्णर्द्धिमितालंकोत°.

Ligne 3. — Il y a ici une lacune évidente. J'ai pu rétablir le premier vers grâce à la comparaison d'un passage antérieur (II, p. 349 et suiv.) où toutes les strophes qui vont suivre ont déjà paru avec certaines variantes. J'y renvoie une fois pour toutes.

Ligne 11. — C'est तापिना qu'il faut lire, comme ici, II, 349, 12.

Ligne 16. — Je suppose que c'est क्षोभितृ qu'il faudrait lire ici, comme au vers précédent. Je n'ai pas cependant voulu éliminer क्षोभेतृ-क्षोभितृ qui ne paraît pas absolument inadmissible. Cf. I, 380.

Page 274, ligne 7. — यङ्गानि, c'est-à-dire les corps des damnés, est certainement préférable à la leçon यङ्गाग्र de II, 350, 5. Il en est de même à la l. 9 de च्यवित्वान comparé à च सत्वा ते de II, 350, 7.

Ligne 18. — Ce çloka sort de l'analogie des vers environnants. Le sens n'en est pas très net. Il a tout l'aspect d'une addition destinée à affirmer que les sentiments de ces devas à l'égard du Buddha sont ceux d'un fils aimé à l'égard de ses parents. Je l'ai ici laissé dans le texte au lieu de le rejeter en note comme plus haut. On ne saurait, en effet, dans un texte comme celui-ci, avoir la prétention de faire, entre la teneur primitive et les interpolations, un départ bien rigoureux.

Ligne 19. — निर्मित ici, comme à la l. 2 de la page suivante, n'est satisfaisant que si on l'entend comme signifiant «orné».

Page 278, ligne 7. — J'ai écrit ते हि, en admettant que tous ces nominatifs font fonction d'accusatifs. Il vaudrait mieux peut-être, à cause de l'instrumental तेहि qui commence les çlokas suivants, écrire de même ici, et l'on aboutirait, en suppléant इति après उद्धृता, à une traduction analogue à celle que j'ai, avec toutes sortes de réserves, suggérée pour le passage parallèle : «Les hommes qui ont réconforté les êtres, en se disant : je délivrerai ceux qui souffrent, ces hommes..., etc.».

Ligne 17. — पलुहं ou पलुहन्तो mériterait certainement d'être, comme ici, substitué à पुलुवं, II, 354, 13.

Page 279, ligne 12. — [illegible] du passage parallèle est plus satisfaisant, mais la leçon de nos mss. n'est pas ici inadmissible.

Page 280, ligne 9. — C'est, bien entendu, तेहि qu'il faut lire.

Page 281, ligne 11. — Pour tout le passage suivant, cf. d'une façon générale [illegible] I, 124 et

—*v*.). Je n'ai pas, bien entendu, à instituer ici de comparaison suivie. Je ne relèverai que les détails qui me sembleront importants pour la constitution ou l'intelligence de notre texte.

Page 283, ligne 17. — Dans ce passage et dans les lignes suivantes, la tradition semble garantir ici un adjectif प्रहितात्मन् où l'on pourrait, à la rigueur, chercher le sens de «appliqué». On peut comparer l'emploi de प्रहितात्मता = réflexion, par exemple, *Lal. Vist.*, 541, 16. Pour le second pâda, je renvoie à Windisch, p. 122, n. 1. Dans les deux derniers, notre texte s'écarte de la tradition pâlie, et, à mon sens, plutôt avantageusement; je comprends: «Par quelles méditations le moine qui s'applique échappe-t-il à l'idée du désir où l'on ne peut prendre pied?».

Page 284, ligne 4. — अवितर्कचारी, allusion au second degré du *dhyâna*. नइति चेतं «il n'a pas de pensée de paresse», en prenant चेतं substantivement au sens abstrait.

Ligne 14. — Je traduis cette lecture: «Ne désirant la vie que pour le bûcher», c'est-à-dire, ne voyant dans la vie que le bûcher qui en marque le terme, ne pensant qu'à la mort. Je suis loin d'avoir dans ce texte une foi implicite; mais les efforts ingénieux de M. Windisch ne me paraissent pas avoir triomphé des obscurités de la contre-partie pâlie.

Ligne 19. — Je n'ai rien trouvé de mieux que la restitution प्राप्स्ये; elle a au moins l'avantage de nous donner un verbe qui régisse गतिं et शान्तिं: «J'atteindrai le but, la paix du cœur».

Page 285, ligne 6. — N'était le mètre, je préférerais गुणान्वयचारिणो, comme épithète de तृष्णा, d'après l'analogie de बुद्धिगुणानुचारिणी cité par le PWB s. v. प्रचारिन्. Mais on peut sans trop de hardiesse appliquer aux hommes eux-mêmes le qualificatif qui rigoureusement porte sur la «soif» dont ils étaient les esclaves. Au reste, tout ce contexte est bien incertain et la comparaison du pâli ne me paraît pas du tout trancher les difficultés. Dans le quatrième pâda, il manque, comme le montre le mètre, un substantif («l'empire, la puissance», ou quelque chose d'approchant) qui gouverne le génitif मृत्युराजो.

Ligne 14. — «Que poursuivez-vous donc, ô méchants? Votre haine du Buddha sera-t-elle donc éternelle?»

Ligne 17. — Je ne puis construire qu'en écrivant न भाणिये et en prenant ce mot pour un optatif passif: «Cet homme ne saurait être mené par la passion». On pourrait bien écrire comme plus haut (p. 282, l. 2) युञ्जन्ताः; mais l'absence de tout pronom dans cette proposition nouvelle est bien dure.

Page 286, ligne 1. — Je ne sais rien faire de सिरं; j'ai écrit सिरं en pensant à l'exclamation, d'ailleurs inexpliquée encore, अति हि सिरं, comme II, 126, 9, al. — अभिभूत भूतो «a triomphé».

Page 287, ligne 2. — द्रावसोष्टिपस्य मश्येन est un exemple de plus de ces commencements de la déclinaison périphrastique, si j'ose ainsi dire, qui a triomphé dans les langues modernes de l'Inde; c'est simplement un équivalent de l'accusatif द्रावसोष्टं.

Ligne 16. — Je n'oserais affirmer que कुर्वन्ति ne se puisse ici défendre; je ne doute pourtant guère que la vraie lecture ne soit कुर्वन्ति = उच्यन्ते.

Page 289, ligne 12. — Ici et deux lignes plus bas, nous sommes obligés de prendre उपगम् dans le sens de «accueillir» qui a au moins le tort de n'être pas garanti par un usage courant. Il serait aisé de substituer उपलोभेन्तु.

Page 290, ligne 1. — La forme अनुतिरिक्षेम est singulièrement barbare. C'est sans doute अनुतिरिक्षाम qu'il faudrait rétablir.

Page 291, ligne 16. — La forme ordinaire et correcte serait उपालभति, आलभते. Mais la même orthographe revient dans la suite, 295, 13.

Page 292, ligne 2. — Si la Râkshasî obtient créance pour ses calomnies, on s'explique mal que le texte continue en disant que Dharmalabdha «rentre ainsi heureusement chez lui». On attendrait plutôt la négation न प्रविशति. Mais ces récits sont parfois d'un tour si heurté et si abrupt qu'il est plus prudent de ne pas trop corriger. Le plus simple serait assurément de supprimer la phrase एवं सार्थ-वाहो, etc. Le récit en prose se continuerait assez bien, p. 296, l. 13, par तत्र काले, etc. Mais, même ainsi, les premières lignes de cette suite font double emploi et forment répétition.

Ligne 10. — विपर्यस्त «égaré», en allemand «verkehrt», cf. l'emploi de विपरीत, par exemple, I, 456.

Page 293, ligne 3. — Il faudrait peut-être rétablir ते मो प्रतिगता; je pense pourtant que मे peut, dans cette langue, représenter मो, comme génitif de अहं (cf. I, p. 601). Nous le retrouvons de même, d'après les mss., à la dernière ligne de cette page, et plus bas, 310, 10, ailleurs encore.

Page 294, ligne 10. — On ne peut construire qu'en traduisant प्रतिनिषेहे comme si c'était le causatif. Peut-être faut-il lire प्रतिषिद्धे.

Page 295, ligne 2. — अर्पेहि = अर्पय : «remets-le à celui dont (यस्यार्थं) tu es la femme».

Ligne 9. — Nous avons déjà rencontré I, 233, 17, et 234, 8 (cf. p. 476) un accusatif भार्यं ou भार्यां que, à en juger par ce passage, j'aurais mieux fait de conserver purement et simplement dans le texte. Je ne puis d'ailleurs, plus qu'alors, rendre compte de cette forme bizarre.

Ligne 12. — Je ne sais ce que représente cette addition स्ये à la désinence du verbe. Il semble que nous l'ayons de nouveau un peu plus bas, dans प्रत्यव्याहरामस्ये, p. 299, l. 13.

Ligne 18. — अनिच्छियति représente-t-il le verbe fini avec l'a privatif? ou le participe passif auquel il faudrait suppléer भवति? ou faut-il tout simplement écrire न इच्छियति?

Page 296, ligne 6. — Le second इतो est redondant. Mais de pareilles incohérences de construction, et même de beaucoup plus choquantes, reviennent fréquemment. Cf. 297, 1, la répétition de नावे इति.

Ligne 14. — Cf. *Dhammap.*, v. 60 : *yaṁ tamhi sahate*.

Page 299, ligne 3. — Les mots entre parenthèses sont à supprimer. C'est une glose maladroite.

Ligne 11. — Le récit est singulièrement brusqué, probablement par suite de lacunes. J'entends अन्तरायं विज्ञानित्वा «prévoyant un obstacle» (tel que l'intervention de Dharmalabdha, par exemple) si elle traînait les choses en longueur. «la rākshasī ne les mangea pas», évidemment «elle-même» ou «toute seule»; cette indication étant indispensable, je suppose que, au lieu de तानं, un régime n'étant pas nécessaire, c'est सानं qu'il faudrait rétablir.

Page 300, ligne 10. — Le *Lal. Vist.*, 488, 16, rapporte à la deuxième semaine qui suit la bodhi cette «longue promenade» du Buddha.

Page 301, ligne 5. — प्रच्छादेति pour प्रच्छादेमि, comme si souvent आसित pour आसिन. Après ce mot il faut rétablir le signe । de ponctuation, omis par inadvertance.

Ligne 16. — Pour परिकुट्टेति ou परिकुट्टेति des mss., je n'ai rien trouvé de mieux que परिकुट्टालेति, que je prends comme un dénominatif de कुट्टाल. Même en admettant cette conjecture, l'orthographe de M par ट्ट n'est pas suffisante pour rendre probable la cérébralisation du groupe *dda* et j'aurais mieux fait d'écrire परिकुद्दालेति.

Page 303, ligne 7. — Quelque constellation que désigne ici le nom de पुत्राणा, il est sûr que कौर्त्तिक n'est qu'une restitution sanscritisante pour कित्तिक qui représente réellement कृत्तिक.

Ligne 8. — C'est सर्वस्य सार्थस्य पुरतो qu'il faut lire : « en tête de toute la caravane ».

Page 304, ligne 6. — Lisez भगवान्. Les mss. portent du reste भगवन्; mais il faut un sujet à परिभुञ्जतु.

Ligne 10. — Sur ऊहु = « penser, réfléchir », cf. I, 585.

Ligne 17. — J'entends l'expression अङ्गुष्ठेन आक्रान्ता en ce sens que le Buddha passe son pouce sur les quatre vases, les marque comme d'une bénédiction, en concevant le vœu que les quatre deviennent un seul vase (एकपात्रो च परिणितो).

Page 305, ligne 2. — « Il prononce leur récompense », qui n'est autre que cette formule de bénédiction (सौवस्तिकं) qui doit les protéger en tous lieux et qui suit aux lignes 12 et suiv.

Ligne 10. — Pour tout ce passage, cf. *Lal. Vist.*, 502, 5 et suiv. Malgré les allusions qui vont suivre aux diverses régions et qui semblent recommander la leçon दिशा (स्वस्तिकां) du *Lal. Vist.* et de nos mss., j'ai écrit दिशे (cf. l. 2 : दक्षिणामादिशे) parce qu'il faut nécessairement un verbe.

Page 306, lignes 7-8. — J'ai dû corriger et restituer en m'appuyant sur *Lal. Vist.*, 503, 4-5. Mais les divergences sont, dans le détail, si fréquentes entre les deux textes que cet expédient, inévitable dans le cas présent, offre peu de garanties.

Ligne 10. — Cf. plus bas *in* 310, 5.

Page 308, ligne 9. — J'ai préféré laisser une lacune plutôt que d'introduire ici la leçon du *Lal. Vist.* qui est bien peu vraisemblable.

Page 310, ligne 5. — Je ne sais à quels noms se réfèrent ces catégories de huit çramaṇas, de huit brâhmanes et de huit rois. Quant aux « huit dieux », on peut croire qu'ils comprennent les quatre Lokapâlas, flanqués chacun d'un autre deva : au moins voyons-nous Yama invoqué à côté de Virûḍhaka (307, 14) et Varuṇa à côté de Virûpâksha (308, 14); à côté de Dhṛitarâshṭra (306, 10) on pourrait, d'après l'indication contenue dans ce passage même, placer Indra, en corrigeant देवेहि स च इन्द्रितः (lecture en elle-même peu admissible et à laquelle le *Lal. Vist.*, 502, 18, oppose सूर्येण सह इन्द्रेण) en देवेन्द्रेण सह इन्द्रेण. Quant à Kuvera, si notre texte lui ajoute « les Râkshasîs », le *Lal. Vist.*, 506, 11, invoque avec lui « Maṇi-

onadra, le chef de tous les Yakshas». Il suffit de substituer aux Râkshasîs le nom individuel, quel qu'il ait pu être pour notre rédacteur, de leur chef supposé.

Ligne 15. — Pour ce nom de Çilukshu, cf. plus bas, 313, 2.

Page 311, ligne 1. — अभिस्यन्दित ne peut ici signifier autre chose que «débordant [de satisfaction]». Je puis renvoyer à l'exemple que j'ai emprunté déjà (*in* I, 30, 5) au PWB. L'emploi métaphorique du mot (cf. encore *in* I, 88, 10) explique qu'il puisse être pris successivement dans des sens finalement opposés, — s'irriter ou être rempli de joie, — mais toujours pour exprimer une vive émotion.

Ligne 6. — J'ai écrit प्रवालता qui donne un mot connu au lieu de पवलता dont je ne puis rien faire; mais je ne comprends pas clairement cette fin de phrase. Faut-il écrire चैत्यकोटं? ou l'adjectif चैत्यकोट, s'appuyant sur l'emploi de चैत्यके, contiendrait-il une sorte de calembour fondé sur चैत्यक «les fruits du Caitya, de l'arbre sacré?» दुरितकोपप्रवाल resterait toujours obscur.

Ligne 8. — Je ne puis rien faire de मातृगलम्भिका (de même l. 18 et p. suiv., l. 12). Nous avons à plusieurs reprises rencontré le mot वेलम्भक (plus haut, 113, 3; 141, 18); il est lui-même pour moi inexpliqué; mais, du moins, je considère comme très probable que, dans les deux cas, nous avons à faire au même terme, et qu'il faudrait ici corriger मातृवेलम्भिका; l'entourage où figure वेलम्भक montre dans quelle direction il faut chercher le sens, et que notre मातृवेलम्भिका, si tel est bien son titre, devait être une musicienne ou une danseuse.

Ligne 11. — Corr. धारमाना.

Page 312, ligne 8. — J'ai gardé सं qui se peut prendre (= सो, तां, cf. *in* 293, 3) pour un pluriel faisant fonction de singulier. Mais il serait aussi bien aisé de le corriger en ने, la confusion entre *e* et *aṁ* étant dans cette écriture extrêmement fréquente.

Ligne 10. — J'entends विकल्पदूष्य «des vêtements au choix». Cf. l'expression du Pâṭimokkha relevée par Childers (s. v. *vikappo*) : *cīvare vikappaṁ āpajjeya.*

Ligne 16. — पाणिखात est un nom de Tîrtha relevé dans le MBh. par le PWB. Dans l'épisode, qu'il transpose d'ailleurs à un autre moment, le *Lal. Vist.* (333, 6 et suiv.) a पाणिहता (पुष्करिणी).

Page 313, ligne 5. — Si je lis bien, cette pierre s'appellerait आमलको कञ्चुलिक.

Ligne 7. — Cette phrase n'est pas claire pour moi; je ne puis la comprendre qu'en attribuant à प्रतिपालयति un sens prégnant : la divinité de l'arbre *attend* sur la rive en se disant que le Buddha va sortir de l'eau; car les Buddhas ne connaissent pas la fatigue. La scène dans le *Lal. Vist.* (p. 333), transportée avant la bodhi, est

mieux motivée et dans des termes qui justifient bien plus naturellement la suite du récit, telle qu'elle est présentée ici même. Il y est au contraire expressément remarqué que le Bodhisattva est fatigué, épuisé, et que l'intervention de Mâra le force à réclamer l'aide de la divinité du Kakubha. Nous avons donc une contradiction directe et qui est sûrement intentionnelle. La fatigue attribuée au Bodhisattva ne se pouvait guère prêter au Buddha parfaitement accompli. Mais, il y a plus, et je vois dans ce cas particulier une influence de la doctrine propre à notre livre sur la transcendance du Buddha (*lokottara*); l'école d'où il procède devait tout particulièrement répugner à supposer chez le Maître aucune défaillance. Le récit a donc été remanié sous cette préoccupation; mais toutes les incohérences n'ont point été écartées.

Ligne 15. — Ces imaginations de dessins que porteraient les feuilles de certains arbres et auxquels on attribue une origine ou une signification merveilleuses, ne sont pas rares dans les contes. — Je ne puis entendre la phrase finale de ce paragraphe qu'en suppléant un verbe वाहुषं ou quelque équivalent après संबोधिं, ou en prenant संबोधिं — ce qui est un procédé bien hasardeux — pour la première personne de l'aoriste : «quand j'atteignis la bodhi». Quoi qu'il en soit, ce résumé des trois derniers incidents qui viennent d'être rapportés, mis ainsi dans la bouche du Buddha, alors qu'il est partout question de lui à la troisième personne, me semble hors de place.

Page 314, ligne 2. — बालदारकाणो, cf. *Lal. Vist.*, 509, 7-8. — यदं scil. लोकः.
Ligne 9. — Pour ces deux çlokas, cf. *Lal. Vist.*, 515, 18 et suiv.

Page 315, ligne 8. — Dans cette locution (cf. plus bas, 316, 13; 317, 11, etc.) le pâli porte *abhikkanto*, *abhikkantâ ratti*. J'incline à penser que c'est en effet l'orthographe primitive. Mais les textes du nord donnent si ordinairement अतिक्रान्त que j'ai hésité, malgré la ressemblance des caractères त et भ, à rétablir uniformément la forme अभिक्रान्त, qui devrait, dans le premier cas au moins, être अभिक्रान्त, si l'explication de Childers est fondée.

Ligne 14. — Dans le passage parallèle, le *Lal. Vist.* (515, 3, 12) substitue au premier vers प्रत्याकारो pour notre पूर्वंकारो. Il y faut lire प्रत्याकारो ऽनुपमो. *Cf. Mahâvagga*, I, 6.

Page 316, ligne 15. — Comp. *Lal. Vist.*, 517, 3 et suiv.; *Mahâvagga*, I, 5, et ici même un peu plus bas, 319, 3 et suiv. (*Lal. Vist.*, 520, 19; *Mahâvagga*, I, 7).

Page 318, ligne 3. — J'ai rétabli l'orthographe ब्रुह्मिताल, d'après ce que j'ai

dit plus haut, *in* p. 270, l. 9, malgré la lecture du *Lal. Vist.* dans le passage parallèle, 520, 2.

Page 320, ligne 12. — Lisez हृष्य°, c'est-à-dire हृष्ट°.
Ligne 16. — वैमात्रता «la variété, la diversité», comme l'explique la Mahâvyutpatti, ap. PWB s. v. Cf. p. suiv., l. 5.

Page 321, ligne 6. — Lisez संकुश°.

Page 322, ligne 13. — Le *Lal. Vist.*, 524, 20, s'exprime plus clairement : महाहानिर्वर्तते रुद्रकस्य रामपुत्रस्य. Nous pouvons dire familièrement, par une ellipse analogue qui, si elle n'est pas correcte, ne laisse pas que d'être intelligible : c'est une grande perte qu'Udraka Râmaputra.

Page 325, ligne 2. — Cf. *Mahâvagga*, I, 2 et suiv.
Ligne 7. — Pour निकुब्ज, cf. *Mahâvagga*, p. 362.
Ligne 16. — संप्रति वृन्तच्युतस्य «qui vient de tomber de la branche»; c'est l'équivalent de तत्कालवृन्तच्युतस्य du *Lal. Vist.*, 526, 82. C'est aussi sur la comparaison du même texte, en même temps que sur les nécessités du sens, que se fonde ma correction वृन्तच्युत et अनवनाम्यो.

Page 326, ligne 5. — Pour cette strophe, cf. *Mahâvagga*, p. 8. Au dernier pâda किम् est une inadvertance. C'est कम् qu'il faut lire, comme le portent les mss.
Ligne 10. — प्रतिजानाति = «se donner comme, faire profession de».
Ligne 11. — Cette ligne est restituée d'après *Lal. Vist.*, 526, ult.

Page 327, ligne 15. — पर्यावर्जयति = «satisfaire, rendre favorable». Cf. आवर्जना et ci-dessus, I, 377, 482.
Ligne 20. — Le *Lal. Vist.*, 528, 4, a रोहितवस्तु; pour un nom de lieu °वस्तु est plus probable.

Page 328, ligne 18. — Je ne décide pas s'il faut lire ता (scil. एता) सन्ति ou उपान्ति : dans les deux cas le sens revient exactement au même et °नाडीहि fait, comme si souvent, fonction de locatif.

Page 329, ligne 4. — चञ्चलिक signifie, je pense, «instable, variable». Le récit du Jâtaka (éd. Fausböll, I, 68) a la même épithète, suivie de *pakkhavikkhante* au lieu de notre °विरुवन्तो; cf. *Mahâvagga*, I, 6, 32 et suiv.

Ligne 16. — La forme पुष्किरिणी est trop fréquente dans nos mss. pour que je me sois cru autorisé à la corriger. Elle fait pendant, en sens inverse, au *pokkharaṇī* du pâli. — La tournure जानन्ता च बुद्धा pour dire : «et les Buddhas savent (toute chose)» est, indépendamment de la façon bien abrupte dont cette réflexion est introduite, singulièrement contournée. Le texte ne doit pas être en ordre.

Page 330, ligne 4. — Ces cinq trônes correspondent aux quatre Buddhas passés ou présents du kalpa et au cinquième, au futur Maitreya. Cependant, aussitôt après, le Buddha est censé professer la théorie postérieure en vertu de laquelle dans un bhadra kalpa il doit naître mille buddhas. En revanche le *Lal. Vist.*, 532, 4, qui ne fait pas d'allusion à cette doctrine, parle de mille (ou cent) trônes. Au reste, notre texte est ici en désordre. La lacune après प्रत्यागानि est évidente. Mais il y a plus, et l'énumération qui suit des nimbes de divers Buddhas a probablement supplanté la description (cf. le *Lal. Vist.*) de la lumière surnaturelle que répand Çâkyamuni au moment de procéder au Cakrapravartana.

Page 331, ligne 3. — *Lal. Vist.*, p. 540 : *Mahâvagga*, I, 6, 17.

Ligne 8. — J'entends चक्षुकरणीय et ज्ञानकरणीय (l. 10-11) : «qui produit la vue, qui produit la connaissance».

Ligne 13. — Corr. °कर्मान्तो et धार्मिकं à la ligne suivante ; il y a eu transposition accidentelle de l'ī.

Page 333, ligne 7. — Entre la phrase . . . दुःखसमुदयो . . . प्रहातव्यो ति . . . प्रादुर्भूषि et le commencement de la suivante, il y a une lacune que j'ai à peine besoin de signaler. Les deux dernières vérités, दुःखनिरोध et दुःखनिरोधगामिनीप्रतिपद्, devraient être énumérées, conformément à la formule précédente, comme साक्षात्कर्तव्या et भावयितव्या ; puis les deux premières दुःख et दुःखसमुदय, comme परिज्ञात et प्रहीण (ou un équivalent). Telle est en effet la série des douze étapes, les quatre vérités reprises dans trois énumérations successives : la première les énonce simplement, la seconde les présente comme devant être acquises, la troisième comme acquises. Cf., par exemple, *Lal. Vist.*, 541, 2 ; 542, 12, où du reste une formule, दुःखं परिज्ञातं, est encore omise.

Page 334, ligne 7. — Cf. I, 41, 4 et suiv. et la note, et ci-dessous, 341, 12 et suiv.

Page 335, ligne 14. — कामकारिकता «la libre production de. . ., la libre disposition sur. . .».

Page 337, ligne 13. — Je n'ai pas voulu supprimer cette forme hybride इत्रा-चत्, intermédiaire entre इत्राय et प्रद्योतत्. Il est pourtant probable qu'elle ne repose que sur une erreur de scribe. — भवनेत्रिक peut s'entendre assez bien ici dans ce sens : «Qui a l'existence pour conducteur, pour introducteur», en d'autres termes : «Qui découle de l'existence»; la forme नेत्रिक = नेत्रक n'est pas inadmissible; mais il y a une difficulté; il est malaisé de séparer भवनेत्रिक de भवनेत्री (cf. I, 217, 18), et, s'il en est dérivé, cette explication, qui suppose le sentiment vivant du sens étymologique, tombe d'elle-même. J'estime que cet emploi de भवनेत्रिक est ici très artificiel. La restitution de l'orthographe भवनेत्री, en face du pâli *bhavanetti*, sur laquelle il repose, reste pour moi très sujette à caution.

Page 338, ligne 1. — A प्रभंगुणता comp. le pâli *prabhanguna*.

Page 340, ligne 19. — La construction est rompue, comme souvent. Il serait aisé ici de rétablir प्रवर्तेति.

Page 341, ligne 3. — J'ai conservé प्रथमं qui peut s'expliquer adverbialement : «pour la première fois», et qui semble, dans une certaine mesure, protégé par l'erreur même de M; mais il serait bien aisé de rétablir प्रथमे.

Ligne 6. — अभिध्यायति est pour moi obscur. Cet emploi du verbe doit pourtant se rattacher à l'acception connue pour अभिध्यालु (par ex. *Div. Avad.*, 301, 24), en pâli *abhijjhâlu*, à savoir : «Qui éprouve de la convoitise». Marque-t-il un mouvement, un soubresaut violent? C'est probable d'après l'ensemble du contexte. — कम्पयति dans le sens du thème simple qui lui succède un peu plus bas.

Page 342, ligne 5. — Les mots महर्षिणो धर्मचक्रं वाचा, qui ne se construisent pas, ne sont sans doute qu'une glose destinée à expliquer que cette voix du Buddha qui se fait entendre n'est autre que le Dharmacakrapravartana.

Ligne 13. — J'entends संविभागा «la distribution [de l'enseignement, de la doctrine]».

Ligne 16. — Cf. une première énumération des soixante qualités de la voix du Buddha, I, 170, 12 et suiv.; cf. aussi I, 314, 11 et suiv. Les deux énumérations ne concordent du reste que dans un petit nombre d'épithètes.

Page 343, ligne 2. — अनामनात् ne me paraît rien moins que certain. Ce mot signifierait quelque chose comme «sans dépression».

Ligne 15. — Bien que protégé par le mètre, °सम्मते est pour °सम्मतेन.

LIGNE 19. — संप्रयुक्त° pour युक्तैस्त°. Le demi-vers que j'ai éliminé n'est qu'une glose de celui-ci.

PAGE 344, LIGNE 9. — La restitution यदिह् = यद् est recommandée par le çloka suivant. La loi que proclame le Buddha serait comparée à la foudre qui ébranlerait «tout le Chiliocosme riche en matières précieuses et qui est enveloppé d'un océan de Buddhas» venus, sans doute, pour écouter la parole qui retentit.

LIGNE 10. — Lisez पुद्गलोत्तम.

LIGNE 11. — Ces विपर्यास sont les चतुरो विपर्यासा: dont parle le *Lal. Vist.*, 481, 14. Je ne puis dire avec précision les articles qui constituent «les quatre erreurs».

LIGNE 16. — व्युद्गन्तो, d'après l'analogie de समूहन (cf. I, p. 566), est le participe présent de वि-उद्-हन् «dispersant par ses coups».

LIGNE 19. — La lecture est infiniment problématique. En écrivant ainsi je construis l'accusatif धातुं (scil. लोकधातुं) comme dépendant de समन्ताद्.

PAGE 345, LIGNE 18. — Il y a ici quelque trouble dans le texte. Ces vers ne devraient pas être mis dans la bouche du deva Çikharadhara, ou bien alors il faudrait éliminer le premier demi-çloka, reste d'un çloka entier (dont la seconde moitié est perdue) qui introduisait des stances mises dans la bouche de Brahmâ.

PAGE 346, LIGNE 1. — सर्वसंयोजनगुणान्वित ne peut guère signifier que «formé par tous les liens des naissances successives»; mais, pour justifier cette épithète et pour justifier surtout l'approbation impliquée par साधु, je ne vois d'autre ressource que de considérer que la qualification s'applique à इन्द्रियोपग et que l'a privatif qui précède nie tout l'ensemble, ce qui revient à ce sens : «Le détachement de la personnalité dont les chaînes sont faites de tous les liens des naissances accumulées». Mais l'expédient est, même pour ce style, beaucoup trop violent pour que j'y aie grande confiance.

PAGE 347, LIGNE 11. — Cf. I, 517. — प्रापति «atteindre, arriver à...».

LIGNE 19. — Cet emploi de भार्गव, comme synonyme de कुम्भकार, m'est d'ailleurs inconnu.

PAGE 348, LIGNE 9. — De même en pâli *pârivariyâ*, avec allongement de l'a dans la première syllabe. Plus bas, à la l. 13, cette orthographe paraît protégée par le mètre.

PAGE 349, LIGNE 2. — Je prends तर्पेति (= तर्पयति, तृप्यते) pour le passif : «Qui peut éprouver du plaisir dans un cadavre qui n'est que poussière?».

Ligne 14. — C'est परिपालयन्तो qu'il faut lire.

Page 351, ligne 17. — J'admets qu'il faut comprendre मनोरथा बाढा° : «mes désirs s'étaient fortifiés par la force de l'espérance...».

Page 352, ligne 14. — Si la lecture est exacte, वधिष्ये doit être pris au sens passif : «Je serai frappé».

Ligne 18. — Séparez लोहिते न.

Page 354, ligne 3. — Je ne puis ni comprendre ni restituer d'une façon probable les mots que les manuscrits nous transmettent sous la forme पूर्वमुहितेतीति असाना वा वपुर्तो. Ils doivent, de façon ou d'autre, équivaloir à la locution suivante, appliquée au Sârthavâha किंचित्पूर्वं प्रतिपन्नं, cf. l. 18-19. Mais cette expression n'est pas très claire pour moi; elle ne peut guère signifier que : «le sârthavâha aussi a fait quelque bien antérieurement» (d'où lui échoit la bonne fortune de pouvoir se sauver en nageant); mais cet emploi absolu de प्रतिपद्, pour dire quelque chose comme «faire le bien», n'est pas consacré. *Paṭipatti* exprime en pâli l'idée de «religion, piété». Cf. Childers; et *Lotus*, fol. 208ᵃ c'est प्रतिपत्ति que Burnouf rend par «attention, application».

Ligne 15. — Rétablir च, pour त.

Page 355, ligne 1. — Cette réflexion édifiante à la fin du récit semble indiquer une version qui a servi à la prédication.

Ligne 14. — चित्तसन्तान, c'est-à-dire «disposition d'esprit». Cf. ci-dessus, I, 446. Comp. encore चित्तसन्तति dans l'expression विस्मयावर्जितचित्तसन्तति, *Div. Avad.*, 286, 21, et l'emploi pâli de *santâna*, *santati*, *Jâtak.* p. 4. Je n'ai pas voulu toucher à प्रवाहे, qui ne se peut guère entendre que dans le sens de «impartit, inspira»; mais forme et traduction sont également difficiles et suspectes.

Page 356, ligne 4. — Nous avons déjà rencontré cette épithète महासत्त्वसार, I, 209, 22.

Ligne 6. — J'entends परिपूरति «il atteint à la perfection», par le sacrifice suprême dont le naufrage est pour le Bodhisattva l'occasion. Je me fonde sur l'emploi pâli de *paripûrati* et *paripûri* (cf. Childers, परिपूरि est aussi employé dans le sanscrit buddhique, comme *Lal. Vist.*, 343, 18). Je ne méconnais pas pourtant que, d'ordinaire, c'est à un objet, non à un homme, que s'applique le thème परि-पूर्.

Page 357, ligne 4. — Ce jâtaka est conté également *Mv.*, III, 39 et suiv., et *Jâtakamâlâ*, p. 181 et suiv.

Ligne 18. — J'ai gardé ici la désinence यातो, bien qu'elle soit relativement rare dans notre texte.

Page 358, ligne 1. — Ni ici ni aux lignes suivantes, 7, 12, je ne puis découvrir un sens naturel au mot नन्दतां, non plus qu'une correction probable.

Page 359, ligne 6. — J'hésite sur les corrections पट्टशतं et पेशुशतं. Je comprends : «Quand même tu me mettrais le corps en cent lanières et les os en cent morceaux». Les glossaires donnent pour पेशु le sens de अस्थिखण्ड et aussi le sens d'«atome» (PWB).

Ligne 16. — La restitution उत्तेजेन demeure très douteuse. Le verbe est d'ailleurs connu dans le sens de «exhorter».

Page 360, ligne 1. — कालवस्तु «la demeure de Kâla, de la Mort».

Ligne 14. — कुषा = उषा. — A la ligne suivante la phrase ne se termine pas; il y a certainement dans nos mss. une lacune, peut-être assez courte.

Page 361, ligne 1. — क्षमिष्या... donne seulement le commencement d'un mot. On peut supposer pour le sens quelque chose comme : «Sachons être patients comme le ṛishi Kshântivâdin».

Ligne 16 et suiv. — Le *Çarabhaṅgajâtaka* est raconté Jâtaka, V, 125 et suiv. Le ṛishi Çarabhaṅga apparaît aussi, on s'en souvient, dans l'épopée. Il y est de même visité par Indra environné de tous les ṛishis; et, dans le Râmâyaṇa, ces saints personnages se plaignent justement à Râma des violences exercées contre eux par les Râkshasas. Tous les éléments de notre conte se trouvent ainsi rapprochés, quoique dans un cadre et avec des applications très différentes. C'est un curieux et caractéristique exemple de la fluidité des traditions populaires. Les adh. 5 et 6 du l. III du Râmâyaṇa sont à cet égard bons à comparer.

Page 363, ligne 1. — अस्मक, probablement l'équivalent des Açmakas ou Açvakas, connus d'ailleurs par la littérature.

Ligne 4. — La présence de l'anusvâra ne laisse ici aucun doute sur la restitution ईहवृत्ति. J'inclinerais à rétablir cette forme, même dans divers passages où l'aspect de la tradition m'avait d'abord amené à supposer une orthographe हृष्ट, हृत.

Ligne 10. — J'ai rétabli, d'après 365, 3, le nom du ministre tombé ici dans les mss.

Ligne 14. — J'ai gardé l'incohérence यथा कालगतं qui n'est pas inadmissible ici; il serait pourtant bien facile de lire ou यथा कालगतेन, ou mieux यदि कालगतं.

Page 364, ligne 7. — Dans le Jâtaka pâli le nom est *Aṭṭhako* (*Ashṭaka*). Ici même cette lecture serait à la page suivante, l. 18, recommandée par le mètre. Elle est directement introduite dans notre texte p. 375, l. 7. Il ne m'a pas paru que ce fût ici une raison suffisante pour la rétablir partout.

Ligne 21. — निविष्ट «établi dans, habitué à», cf. le pâli *niviṭṭha* ap. Childers. Le substantif qui devait exprimer l'idée d'injustice, de violence, est tombé.

Ligne 22. — Je prends, dans le composé, चेतन au sens de «réflexion, spéculation».

Page 366, ligne 1. — A partir d'ici, la correspondance avec le Jâtaka devient, dans les parties versifiées, beaucoup plus étroite. Je ne relèverai que ce qui intéresse directement la constitution du texte.

Ligne 15. — गि = ने dans la fonction de l'accusatif, comme ते à la l. 17.

Page 367, ligne 6. — Ce sont les rois qui parlent, et सर्वं de la l. 9 désigne Çarabhaṅga.

Ligne 11. — Je suppose, malgré l'analogie de I, 294, 7 (cf. I, p. 570), que cette odeur n'est pas le parfum des vertus de ces saints hommes, car on ne voit pas pourquoi il serait désagréable à Indra; il est au contraire naturel que la délicatesse d'un deva se choque des émanations qui peuvent résulter d'un régime d'austérité peu compatible avec une propreté sévère.

Ligne 18. — Les mots पुष्पाणि विमले ou पुष्पाणि सुमले, que j'ai dû éliminer, semblent garder des traces d'un vers à six pâdas, analogue à celui du Jâtaka (p. 139, l. 6), où ils correspondraient à *surabhiṃ va mâlaṃ*, du pâli.

Page 368, ligne 6. — Si le texte est bien en ordre, je ne vois d'autre traduction que celle-ci : «Car tel est le privilège du sage parmi les hommes : il porte à son choix les fruits de tout arbre»; c'est-à-dire : «Tu es prêt d'avance à résoudre n'importe quelle question». C'est une façon de dire bien contournée.

Ligne 12. — गन्धं, adverbialement, comme II, 134, 4, et ailleurs.

Page 369, ligne 2. — J'ai corrigé d'après l'analogie de 363, 9. D'autre part, la comparaison du vers pâli *Jât.*, p. 143, v. 21, conseillerait quelque restitution comme सर्वे पि वर्णे धारकानि; mais, si la tradition y semble assez favorable, le mètre s'en accommode moins aisément.

Ligne 7. — Il faut dans le vers pâli (p. 142, v. 23) corriger *addhapiḍo*, comme ici.

Ligne 21. — J'ai rétabli एवंकृत d'après la suite, 373, 13, et aussi d'après le pâli, p. 144, v. 25.

Ligne 24. — Je n'ai guère de doute que अधिगतोऽसि ne soit erroné. Je l'ai conservé faute de mieux en entendant : «Tu domines là, tu es à la hauteur de la question que je t'ai posée.»

Page 370, ligne 1. — सो = सु, स्विद्. Dans le vers pâli (p. 141, l. 14) nous trouvons *sû*, où l'allongement purement métrique fait pendant à notre forme सो.

Ligne 4. — Dans les variantes de cette ligne, il a été omis de noter que, pour कम्पित्वा, les mss. lisent छिदित्वा.

Ligne 9. — J'aurais mieux fait d'écrire प्रव्रजा, qui est plus près de la tradition et en explique plus aisément la déformation.

Ligne 18. — Le vers pâli (p. 142, v. 18) porte *catumaṭṭharûpaṁ*, que le commentaire explique *catûhi iriyâpathehi paṭichannasabhâvaṁ*; j'ai, en vertu de ce rapprochement, écrit *channa* au lieu de *maṭṭha*; la leçon se rapproche plus de nos mss. et elle est pour le moins aussi claire que l'autre.

Page 371, ligne 9. — कथंचिद् de la version pâlie (p. 146, v. 26) est assurément bien préférable à notre कतिचिद्; mais je ne pouvais corriger contre le témoignage persistant des mss.

Page 372, ligne 16. — D'après le pâli, p. 148, v. 32, il faudrait rétablir *aneyyikâ prajñânato bhavanti*; mais cette lecture s'éloigne bien sensiblement des mss. Il m'a semblé que l'on pouvait arriver à un sens équivalent en serrant la tradition de plus près. En lisant यनीयका = प्रनीयका, je suis obligé d'admettre que cette épithète représente, d'après l'analogie de *kulûpaka*, le *pila*, etc., comme des «clients», des «inférieurs» de la Sagesse. C'est évidemment une simple conjecture.

Page 373, ligne 6. — प्रसक्तं est, bien entendu, une erreur matérielle pour प्रसक्तां.

Ligne 14. — Je prends इदं = इह. Cf. I, 327, 6, al. La version pâlie est ici très divergente (p. 151, v. 43).

Ligne 20. — Il faut sûrement dans le jâtaka pâli (p. 151, l. 8) rétablir comme ici *vagajâtâ*.

Ligne 22. — महर्द्धि, rétabli dans sa première partie d'après le pâli (p. 149, l. 29), est certainement préférable à la leçon *mahiddhiyaṁ* de ce texte.

Page 374, ligne 18. — Il ne paraît pas douteux que ce dernier vers ne soit beaucoup plus naturellement placé, comme fait la version pâlie (p. 150, v. 40), dans la bouche de Çarabhaṅga. S'il y a vraiment changement d'interlocuteur, il faudrait à tout le moins, dans notre texte, remplacer च par तु.

Page 375, ligne 15. — Lisez [illegible] : « A cause de son amour pour son fils, elle aime tous ses compagnons comme autant de fils. »

Ligne 17. — Je ne puis entendre [illegible] que comme un équivalent de [illegible], ou tout au plus de [illegible] : « telle était sa beauté », expression que je retrouve à la l. 19.

Page 376, ligne 16. — Pour des variantes de cette histoire, cf. *Mahâvagga*, I, 14; Beal, *Rom. Leg.*, p. 287, al.

Page 377, ligne 1. — On serait tenté de considérer ce paragraphe comme une simple répétition abrégée du récit qui précède. Mais, quoi qu'il en puisse être, nous serions d'autant moins autorisés à l'éliminer du texte que la même particularité se retrouve dans le récit chinois traduit par Beal (*loc. cit.*, p. 288).

Ligne 15. — Il faut évidemment, pour [illegible] qui ne veut rien dire, un mot qui puisse signifier « qui connaît », et gouverner le génitif [illegible]. Je ne sais si la restitution [illegible] paraîtra répondre complètement à ces exigences.

Page 379, ligne 3. — La lacune est évidente. Les disciples acquiescent à la pensée de Pûrṇa; ils se rendent au Rishipatana et là « ils voient le Buddha enseignant. . . ».

Ligne 5. — Le rédacteur oublie ici, à partir de [illegible], qu'il faudrait l'accusatif. Il est curieux qu'il y revienne avec [illegible] à la l. 9.

Page 380, ligne 2. — Le dernier pâda dont la lecture, en présence de toutes les répétitions qui suivent, ne peut être douteuse, prouve que nous avons affaire à un âryâ dont les deux moitiés sont métriquement semblables.

Page 381, ligne 1. — Je doute fort que [illegible] ait ainsi commencé le vers, et cette restitution n'est pour moi qu'un pis-aller. Dans le troisième pâda, l'absence d'un sujet, [illegible], ou quelque équivalent, est aussi assez choquante.

Ligne 11. — La restitution de [illegible] me paraît sûre; il s'agit de la prière que Brahmâ adresse au Buddha de faire tourner la roue de la Loi.

Ligne 16. — Je ne suis pas sûr de bien comprendre ce vers; j'entends : « Après avoir dans (mon ermitage de) l'Himâlaya vu Mâra (le Tentateur), ô bonheur, j'ai vu ta lutte (contre lui, c'est-à-dire la Victoire que tu as remportée sur lui et le salut qui en découle pour nous). » Mais c'est une façon de dire très bizarre.

Page 382, ligne 10. — Ces noms, [illegible] et [illegible], ont un aspect tout à fait barbare. — Le premier semble être un ethnique; il fait étrangement penser à

«Uzbek». Mais il serait sans doute téméraire de rien conclure d'une consonnance qui peut être tout accidentelle.

Ligne 14. — Ce récit se compose de deux éléments, la conversion de Nâlaka, et le Nâlakapraçna, les questions de Nâlaka. La version chinoise, traduite par Beal (*Rom. Leg.*, p. 275 et suiv.), met au nom de Nârada un récit qui, sauf le Nâladapraçna, contient, avec de nombreuses variantes, tous les éléments principaux de notre conte, y compris l'intervention du nâga Elapatra. Le Nâlakapraçna a sa contre-partie pâlie dans le *Suttanip.*, p. 130 et suiv. Cf. encore *Jâtaka*, I, 55-56.

Ligne 17. — Je prends "मूलमकूट" comme un sandhi fantaisiste pour "मूलाकूट".

Page 383, ligne 14. — सर्वा गवार्णा ne peut être exact, mais je doute que ma correction tombe juste. Il doit y avoir quelque restitution plus simple qui m'échappe.

Ligne 15. — शास्तारःप्रतिज्ञाः «qui font profession d'être des maîtres». Cf. l'équivalence dans le *Div. Avad.*, 143, 10 : *sarvajñamâninaḥ*.

Page 384, ligne 3. — Cf. Beal, p. 277. स्व — स्विद् ou नु.

Ligne 6. — Beal traduit le passage correspondant (p. 278) : «C'est grâce aux six (Abhijñâs) qu'un homme devient indépendant». Faut-il, d'après cela, corriger षट्स्थो : «Celui qui est établi dans les six (abhijñâs), celui-là est vraiment roi souverain»? Mais on peut d'autre part comparer un vers ultérieur, p. 417, 2, et, d'après मनः षष्ठं प्रवेदितं, prendre que षष्ठ, seul, signifie ici le *manas*, l'esprit, comme supérieur au désir sensuel, et comme étant, à ce titre, le véritable et légitime maître de la conduite.

Ligne 12. — Ces yogas sont l'attachement au *kâma*, au *bhava*, à la *drishṭi*, à l'*avidyâ*, cf. Childers, s. v. *yogo*; et l'étymologie donnée ici pour *yogakshema* correspond exactement à celle qui se trouve au comment. du Dhammapada (in v. 23) et que Childers (s. v. *yogakkhemo*) condamne très justement.

Ligne 15. — Je crains fort de n'avoir pas restitué exactement le texte de ce vers. Tel qu'il est, je propose de traduire littéralement : «Parles-tu ayant vu un songe ou une vue réelle»; c'est-à-dire, ton enseignement est-il pure imagination ou expression de la réalité? C'est une façon de dire peu conforme aux habitudes de langage de l'Inde.

Ligne 17. — C'est une divinité qui prend la parole au lieu du Buddha et porte témoignage en sa faveur. J'admets, pour me rapprocher des mss., que सार्थं est une formation populaire équivalente à साक्षात्.

Page 385, ligne 2. — Il est tombé un mot signifiant «corps».

Ligne 11. — Je comprends : «Coupant le chemin (qui conduit) dans la forêt

redoutable (du saṁsâra), et considérant le muni comme notre maître. . . »; mais il faudrait ensuite une proposition principale. Je suppose que les deux premiers pâdas d'une strophe ont été accolés aux deux derniers d'une strophe suivante, et qu'il est tombé quatre pâdas, dont les deux premiers terminaient la première et les deux suivants ouvraient l'autre.

Ligne 16. — Je ne sais rien faire de नाराचिका des mss. Supposant qu'il s'agit d'une pluie d'armes ou d'instruments tranchants, j'ai corrigé en कनकवृष्टि l'कन-नखुष्टि des mss., qui ne me paraît donner aucun sens. — Je prends चीरेति comme un dénominatif de चीर pour dire : «Mettre en lambeaux».

Ligne 20. — नेत्रोद्धृत est, je pense : = उद्धृतनेत्र, «à qui on a arraché les yeux», un aveugle. — Le dernier pâda n'aurait pas de sens dans la bouche d'un dieu. Il en est *a fortiori* de même de la ligne suivante (धन्देह = देह «corps», comme quelquefois dans l'usage régulier); un dieu n'a pas le corps laid ni contrefait. Peut-être cette partie du discours était-elle originairement dans la bouche du nâga Elapatra.

Page 386, ligne 4. — Sans parler de la lacune, ce vers est très déroutant. Il est sûrement mal placé ici, et l'on ne voit pas à qui il se peut rapporter, ni qui serait destiné à profiter, en devançant Maitreya, de cette prophétie demandée au Buddha.

Ligne 18. — À partir d'ici, comp. les vers du *Suttanip.*, v. 699 et suiv., qui m'ont fourni nombre de corrections.

Page 387, ligne 6. — Je n'entends pas bien la traduction de M. Fausböll pour ce vers. Je ne traduis du reste pas comme lui; j'estime que आक्रुष्टवन्दितो devrait, correctement, s'écrire °वन्दितः ici et °*vandita* dans la recension pâlie, et j'interprète : «Montre-toi le même envers qui t'a repoussé ou t'a honoré dans le village (cf. l. 17 et suiv., et surtout 388, 4-5); garde-toi de la rancune (प्रदोष = द्वेष)...»

Ligne 8. — La lecture मुनिप्रलोभनायै nous permet de rectifier la traduction de M. Fausböll. Elle montre que les deux parties de la phrase sont liées, et que, comme on devait s'y attendre, उच्चावचा se rapporte à नार्यो, aux femmes; la comparaison des langues de feu est amenée à la fois par le double sens de उच्चावच, qui, littéralement, signifie «haut et bas» et métaphoriquement «varié, changeant», et par la pensée du feu de la passion qu'elles attisent. Donc «les femmes s'appliquent à (निश्चरन्ति, se mettent en campagne pour) enjôler le muni; elles ne réussissent pas à l'entraîner».

Ligne 11. — Le tour हे मयका, etc., revient à सर्वेहि व्यवसायेहि. Je ne crois pas du tout que cette dernière locution ait, comme le veut Childers, chez les Bud-

dhistes une signification différente de son usage ordinaire : elle vise les animaux et les plantes.

Ligne 15. — *Paṭipajjati* signifie seul : «Marcher dans la bonne voie». La forme même de la phrase nous force ici à en séparer — et il faut faire de même dans l'interprétation du texte pâli — यत्र सक्ता पृथग्जनाः, qui détermine les mots précédents : «Ce désir et cette concupiscence où s'attachent les gens sans vertu».

Ligne 18. — Je prends आहुत comme un synonyme de आहुतान, que représente le pâli *âchâna*. अभिहार signifie «les offres, les présents spontanés».

Page 388, ligne 1. — Notre lecture me paraît pour le moins aussi plausible que la version pâlie. Il faut seulement admettre que le second न est explétif, ou plutôt que le redoublement de la négation n'a d'autre but que de la rendre plus instante : «Que, dans son désir d'obtenir de la nourriture, il n'interrompe pas ses exhortations pour mendier.»

Ligne 5. — Notre version nous permet ici, je crois, de rectifier l'interprétation de M. Fausböll. Notre lecture corrige la lecture et par conséquent la traduction du pâli : «Que, se montrant le même pour l'une comme pour l'autre, il écarte toute rudesse.»

Ligne 9. — La concordance avec le SN. v. 709, n'est que partielle. Je serais disposé à entendre la première partie de l'hémistiche, si la lecture en est certaine : «il détruit (littéralement : il brûle) l'avenir», puisqu'il se prépare au nirvâṇa; quant à la seconde moitié, elle est, par la négation qu'elle introduit, en contradiction expresse avec le texte pâli. Il me semble que la traduction à laquelle elle se prête : «Il ne cherche pas de satisfaction personnelle», est pour le moins aussi plausible que le sens que donne le pâli *attânam abhitosayaṃ*. Les avis du Buddha n'ont guère pour objet d'enseigner aux gens la manière d' «enjoy themselves».

Ligne 10. — Notre यद्दिशा remplace avantageusement l'obscur *visatâ* du pâli, et se lie mieux à la fin du vers : «Où il n'y a pas d'eau il n'y a pas d'assèchement.»

Ligne 18. — Je ne sais trop comment traduire l'épithète बहुरदं, c'est-à-dire, je pense, बहुवदं. Le vers pâli (719) repose sur une tradition trop différente pour nous tirer d'embarras.

Page 389, ligne 1. — मामको ne signifie pas, je pense, «mon disciple» (Fausböll), mais «plein de dévouement, de zèle».

Ligne 2. — Je ne réussis pas mieux à tirer un sens convaincant de cette ligne que M. Fausböll de son équivalent pâli (v. 714).

Ligne 4. — Le sujet de विजानाति est indéterminé : «On voit cela dans les rivières». Dans la ligne suivante j'ai cru, en corrigeant सु सोमी, pouvoir m'épargner les modifications trop profondes qu'exigerait l'assimilation complète au texte

pâli. Le sens «leur flot retentit» est parfaitement satisfaisant. D'ailleurs l'absence de वारि dans le dernier pâda montre que notre version ne repose pas ici sur un type exactement semblable à la rédaction pâlie.

Ligne 15. — Le héros de cette histoire se nommerait Sobhiya, d'après Beal (p. 280 et suiv.), mais il ressort de l'explication même qui est donnée du nom (p. 281) que c'est *Sabhiya* qu'il faut lire; il se nomme en effet Sabhiya dans le *Sabhiyasutta* du Suttanipâta, p. 90 et suiv.

Ligne 17. — Je ne connais pas d'ailleurs le mot त्रिजनाद्. Dans le récit chinois, cette enfant est jumelle d'un autre enfant mâle. Il semblerait que, ici, त्रिजनाद् la désigne comme mise au monde avec deux autres, l'«une de trois».

Page 390, ligne 1. — C'est-à-dire, si la correction वृत्तिका est fondée : «Tu recevras un salaire».

Ligne 4. — ऋषिवेदियिता «Instruit dans la science des ṛṣis». Nous avons déjà rencontré la forme वेदीयति.

Ligne 6. — La locution अग्रतायायति, pour dire «tenir le premier rang», est connue par le pâli. — A la ligne suivante, je pense que la bonne lecture serait वैयाकरणगणिकिनो «familier avec les grammairiens»; il est difficile d'admettre que गणिका soit employé absolument.

Ligne 10. — La restitution न वर्णकुशलो नो est douteuse. वर्णकुशल signifierait, bien entendu, «habile dans les lettres», c'est-à-dire «grammairien».

Page 391, ligne 2. — Au lieu de तत्र हंसेन, on pourrait, sur la comparaison de la page suivante, l. 4, rétablir चतुरंसेन «tout autour d'un emplacement carré...». A la rigueur तत्र हंसेन se peut comprendre «là autour d'une scène...»; cependant la construction devient ainsi encore plus malaisée.

Ligne 19. — Sur la locution दोगुणवता cf. Windisch, *Māra und Buddha*, p. 136 note. — A la ligne suivante, j'ai gardé le second भवति qui se peut à la rigueur prendre comme vocatif en laissant निगृह्णेद् sans régime; au fond, je ne doute guère qu'il ne faille rétablir भवतो.

Page 393, ligne 1. — Pour उपपति cf. ci-dessus, I, 603, al.

Ligne 2. — दण्डकं pour दण्डके. J'entends que, comme gages respectifs de la convention, le brâhmane attache son bâton à son adversaire et celle-ci le revêt de son manteau. — Sur *paccuddhara*, comme terme technique pour désigner parmi les bouddhistes la remise solennelle d'une robe, cf. Childers. — Je ne suis pas bien sûr du sens de सममसमग्रप्रभार्थं; je ne puis traduire que : «Pour s'en servir personnellement au cours de cette réunion».

Page 394, ligne 9. — धारणा est représenté dans des énumérations analogues du *Div. Avad.*, par उदार.

Ligne 16. — C'est à partir d'ici que notre texte offre un pendant à *Suttanip.*, p. 92 et suiv., où je renvoie d'une façon générale.

Page 395, ligne 6. — C'est sans doute किंप्राप्तिनं qu'il faudrait ici, comme dans les répétitions qui suivent et dans le pâli. Je m'en suis tenu à la tradition. Au vers 513, le pâli a l'équivalent, *bhikkhunaṁ*, de ce singulier accusatif. — सुव्रत est représenté dans le pâli par *sorata*, qu'on serait tenté de corriger en *sovata*, s'il ne correspondait à l'abstrait *soracca*, lequel, nous l'avons vu, est lui-même inconnu à notre texte qui écrit सौरत्य. *Sorata* est encore éliminé à la l. 18 par un autre tour.

Ligne 11. — L'*e* de कृतेन est cassé. — शान्त n'est pas injustifiable; cependant une leçon comme दान्त qui se rapprocherait du pâli serait plus satisfaisante.

Page 396, ligne 5. — Les mss. ayant च, j'ai écrit चतूपपातं ne voulant pas décider s'il n'y aurait pas une confusion remontant au rédacteur. Mais la leçon originale est sûrement चुतूपपातं, c'est-à-dire च्युतुपपातं, comme dans la version pâlie (v. 517) et ailleurs (cf. par exemple, *Dhammap.*, p. 183).

Ligne 19. — La leçon पुण्यपापं du pâli est seule conforme à la cadence métrique; le sens en est aussi plus naturel.

Page 397, ligne 6. — Il faudrait sans doute rétablir पुनः स मुतक्षो मे, मे signifiant «pour moi, suivant moi»; नैति, c'est-à-dire न एति, comme l'a bien marqué Fausböll. Je doute que कल्प signifie «le temps», c'est-à-dire «l'existence dans le temps»; je comprends «les rites, les cérémonies»; ce mot est amené par une sorte d'allitération pour कल्पितानि. On peut comparer, l. 17 et suiv., le jeu de mots analogue entre *veda* et *vedanâ*.

Ligne 18. — Je n'ai pas voulu combler, sur la seule autorité de la version pâlie, la lacune de nos mss.

Page 398, ligne 1. — La lecture du pâli *anuviccha* est plus probable à cause de l'allitération puisqu'il s'agit d'expliquer le mot *anuvidita*. En revanche, *râga*, à la troisième ligne, est certainement préférable à *raga*.

Ligne 7. — La correction नान्यतान् ne me satisfait guère; le sens qui en ressort: «il protège partout les autres», est bien vague. La comparaison du pâli nous fait ici défaut.

Page 399, ligne 7. — Notre lecture me semble beaucoup plus explicable que

celle du pâli. उभयानि प्रहीणानि se rapporte aux deux ordres d'actions, bonnes et mauvaises — शुक्लमूल et कृष्णमूल — qui doivent être également écartées par qui veut atteindre au détachement parfait (cf. p. 401, l. 13).

Ligne 16. — Je ne puis rien restituer de vraisemblable avec ce que donnent les mss. La lacune est d'ailleurs de peu d'importance, le sens général étant bien clair.

Page 400, ligne 14. — J'aurais dû écrire मार्गं; l'orthographe pâlie est ici invraisemblable.

Page 401, ligne 1. — Cette ligne s'écarte tout à fait de la rédaction pâlie, à laquelle il est difficile de la ramener sans violence et qui est d'ailleurs elle-même extrêmement suspecte. J'ai donc essayé de la restituer; je prends ओसारणा, d'après le précédent de *osâreti* en pâli (cf. Childers), dans le sens de «exposition, doctrine», un équivalent de दृष्टि, et ओसारेसि = अवसारेसि, अवसारयसि : «Tu as rejeté, ô héros, les doctrines de (ou l'enseignement de) la (bonne) voie.»

Ligne 11. — Lisez उपगाता. — Je me suis, sous l'influence du Suttanipâta et de la lecture de Fausböll, laissé aller à écrire ici et plus bas, p. 417, l. 3, विरजीकृत. Le témoignage de nos mss. aurait dû me préserver de cette erreur; c'est ou विरलीकृत ou mieux, d'après les précédents de la littérature classique, विरलीकृत qu'il faut rétablir dans les deux passages. C'est la rédaction pâlie qui a ici altéré le texte.

Ligne 15. — वन्दि, scil. वन्दतु : «Que Sabhika salue les pieds du maître.»

Page 402, ligne 8. — उपेति = उपैति pour उप-इति. — La version chinoise (Beal, p. 258) explique plus au long en quoi consiste la chimère des croyants qui attribuent à la puissance de l'arbre ce qu'ils ne doivent qu'à leur karman.

Page 403, ligne 12. — Je n'ai pas osé corriger छिन्नापि qui revient à la l. 14; mais je ne le puis expliquer. Peut-être faudrait-il lire "छिद्रु ममापि" pour ममापि et, en prenant आच्छिन्दामि au sens passif, comprendre : «Je n'ai jamais été coupé, blessé, si peu que ce fût, par personne.»

Page 405, ligne 3. — पविसत est bien éloigné de la tradition. Je l'ai rétabli comme étant en quelque sorte le terme technique. Peut-être vaudrait-il mieux écrire समस्तर, dont le sens serait équivalent et dont la corruption s'expliquerait plus facilement.

Ligne 6. — Sur अक्षोभ्य, comme nom d'un nombre très élevé, cf. *Lal. Vist.*, p. 168, l. 16.

Ligne 11. — J'ai peine à croire que la lecture primitive n'ait pas été :

अनुपन्नकां तिय दुमो अल्पपुण्यो विह(लु)व्यति.

Ligne 18. — Je comprends स्त्रीपक्षकुलिक «un parent de la femme», c'est-à-dire de la mère de Yaçoda.

Page 406, ligne 8. — J'entends, en interprétant इच्छितव्य comme une orthographe prâcritisante pour ईक्षितव्य : «Il ne faut pas considérer que celui-ci habitera la maison», demeurera dans le monde.

Page 407, ligne 6. — Il faut lire °मनसा रिंचेन°.

Ligne 18. — Cf. le passage analogue, II, p. 159. Les noms des instruments ne sont pas exactement les mêmes, et il y en a plusieurs ici pour lesquels je ne connais pas de passage parallèle.

Page 408, ligne 9. — Le locatif मणिपादुकेषु me paraît faire fonction d'ablatif, et je comprends : «S'échappant de, quittant ses sandales ornées de pierreries».

Page 412, ligne 7. — La même énumération चरक° परिव्राजका se retrouve, par exemple, *Lal. Vist.*, 2, 16. Mais la suite est pour moi pleine d'obscurité. Quelle est cette çramaṇâ que उलूकपक्षिकश्रमणी semble caractériser comme une adhérente du système vaiçeshika? Comment surtout comprendre le composé où paraissent être associés les deux compagnons avec lesquels elle est en tiers? On entrevoit bien la possibilité d'isoler deux membres, वैदपिण्डकमानन्दिकगुरुपुत्र et गौतमधर्मचिन्तिकवृद्धश्रावक; mais du premier, même en admettant un sandhi irrégulier, pour °रंगिर-कान°, je ne puis suggérer aucune explication précise et satisfaisante.

Ligne 10. — यावत् «combien!».

Ligne 11. — Je n'ai noté aucun passage qui me permette de proposer de दण्डच्छिन्नपिलोतिक une explication certaine. Il semble bien que l'épithète, faisant antithèse à ce qui suit, désigne la loi du Buddha comme obligeant à se vêtir de haillons; mais que signifie *daṇḍacchinna* appliqué à ces haillons? Sont-ce des haillons «déchirés par les coups de bâton» appliqués aux criminels qui les ont d'abord portés? Je ne puis croire à une façon de dire si embrouillée.

Ligne 17. — Le mètre paraît ici protéger l'orthographe रजोजल्लं contre le pâli *rajojallaṁ* ou *rajovajallaṁ*. Sur ce mot cf. Childers.

Ligne 21. — Cf. *Dhammap.*, v. 405.

Page 415, ligne 12. — Lisez पापिष्ठ°.

PAGE 417, LIGNE 2. — Cf. *Suttanip.*, v. 171. Le texte de notre première ligne me paraît certainement préférable à celui du texte pâli; outre l'irrégularité du composé *manochaṭṭhâ*, je ne crois pas que des *manogunas* puissent être mis sur le même pied que les cinq *kâmagunas*. En me référant à une strophe antérieure (p. 384, l. 6), je traduis : «Dans le monde livré aux cinq plaisirs des sens, l'esprit est un sixième (élément)», c'est-à-dire, l'esprit est tout autre chose, bien distinct de et supérieur à ce monde sensible. Ce qui n'empêche que, pour échapper à la douleur, il ne faille, du point de vue bouddhique, s'en détacher comme des plaisirs des sens. — J'ai prié plus haut (*ia* 401, 11) de corriger ici विहन्तेषणा.

LIGNE 15. — Pour cette strophe et la suivante, cf. *Suttanip.*, v. 33-34. — Notre texte s'éloigne, dans le détail, du texte pâli; mais je ne vois pas qu'il lui soit inférieur. Il faudrait seulement, pour le mètre, ajouter à la l. 17, après ऊन-षेहि, un च (= त्व) qui a pu aisément tomber devant न°.

PAGE 418, LIGNE 8. — Cet udâna est présenté bien brusquement. Il manque au moins quelques mots d'introduction. En écrivant विमुक्तिनिवृतिं (peut-être विमलाद्विर्भि°?), je comprends : «Il conduit l'univers entier à la délivrance de l'action», par le parfait détachement.

LIGNE 13. — Cf. *Suttanip.*, v. 492, 494.

PAGE 419, LIGNE 15. — Je prends वेदेतुं = वेदयितुं «faire connaître», à savoir ses demandes, ses besoins. Cf. p. suiv., l. 7

PAGE 420, LIGNE 12. — Cf. *Dhammap.*, v. 183.

PAGE 421, LIGNE 10. — Il faut comp. *Dhammap.*, v. 369. Notre texte nous donne un curieux exemple d'un vers diversifié et multiplié en plusieurs strophes grâce à des additions qui, d'ailleurs, rompent l'équilibre du mètre, mais rattachent la formule à des catégories scolastiques. — Les vers, l. 18 et suiv., sont de même diversifiés sur le type de *Dhammap.*, 368.

LIGNE 14. — मुदिता est, je pense, non le féminin de मुदित, mais une forme prâcritisante de l'abstrait मुदुता.

PAGE 422, LIGNE 4. — *Dhammap.*, v. 364.

PAGE 423, LIGNE 3. — *Dhammap.*, v. 360-361.

LIGNE 18. — Une correction était nécessaire; j'ai cru devoir tenir compte de l'*â* des mss. en lisant त्वमर्द; on le peut expliquer en deux manières, soit comme un pâlicisme pour तो अर्द, soit comme — त्व (= त्विष्) + अर्द.

Page 424, ligne 8. — Cette phrase est au moins péniblement construite. J'ai cru que le texte pouvait, à la rigueur, être conservé, en comprenant que Kâçyapa prévoit comment toute la foule (qui fréquente habituellement son ermitage) va s'en approcher et arriver, etc.

Page 426, ligne 17. — गौतमस्यानुभावो donnerait une construction mieux liée; mais la répétition constante de अनुभावेन ne permet pas de corriger, encore que ce cas ait pu être amené par la substitution, certainement fautive, de अनुभावेन à अनुभावो हेन dans la phrase qui précède.

Page 428, ligne 9. — La locution °काश्यपस्य प्रमुखा, etc., semble supposer qu'il y a trois frères, en dehors de Uruvilvâkâçyapa, ce qui est inexact, Uruvilvâkâçyapa étant l'un des trois, mais le principal, le chef des deux autres. Je ne doute guère que la lecture primitive n'ait été उरुबिल्वाकाश्यपप्रमुखा, et, en effet, à la page suiv., l. 11, la tradition est plus qu'à mi-chemin de la bonne lecture quand elle donne उरुबिल्वाकाश्यपस्य प्रमुखा.

Ligne 16. — Je m'explique la locution दोष आख्यायति par l'analogie de अग्रमाख्यायति, pâli *aggam akkhâyati* (cf. Childers), et j'entends, non sans hésitation : « Cette chapelle du feu est [un lieu de] malheur. »

Page 430, ligne 4. — Je n'ai rien trouvé de mieux que de rétablir संवर्तनाग, qui, par analogie avec संवर्ताग्नि, etc., peut bien, hyperboliquement, désigner le serpent comme capable de détruire l'univers.

Page 431, ligne 2. — Il faudrait sans doute corriger सार्धत्रिशत° comme nous aurons tout à l'heure (432, 5). C'est 250 qui est le chiffre consacré pour les disciples d'Upasena (p. ex. Beal, p. 304), et le chiffre corrélatif de 1250 pour les premiers disciples du Buddha.

Ligne 14. — गोह est, cela va sans dire, une orthographe prâcritisante pour गोध.

Page 432, ligne 12. — D'après la rédaction versifiée (p. suiv., l. 14) ce serait पुण्यो qu'il faudrait lire. Si facile et si probable que soit la correction, je me contente de la signaler ici; il n'est nullement certain que les deux versions aient eu exactement le même nom.

Ligne 19. — C'est en désespoir de cause que j'ai écrit वापूर्त pour वापूट, वपूट des mss. Je suis obligé d'admettre वापूर्त ou वपूर्त comme équivalent de पूर्त. Mais पूर्त même n'est guère usité que je sache dans la langue bouddhique.

Page 433, ligne 11. — Si la lecture est exacte, il faut prendre रमेंसु dans le sens du thème simple : «Ils vécurent joyeux.»

Ligne 15. — देवमनुष्यपूजित devait-il signifier, dans la pensée des rédacteurs : «honoré entre les devas et les hommes»? La suite est très abrupte. Avant de rapporter le vœu des trois frères, il faudrait qu'on nous eût rapporté la construction du stûpa.

Page 434, ligne 13. — Pour tout ce passage, cf. le *Sahassavagga* du Dhammapada pâli (p. 10 et suiv.). La comparaison de ces deux premières stances avec le texte pâli me semble particulièrement instructive. Ce participe au nominatif avec un substantif au génitif n'est pas sans exemple dans la langue de notre livre. Cette incorrection paraît avoir choqué le rédacteur pâli qui, pour y échapper, est tombé dans une construction au moins aussi inadmissible et qui ne s'explique guère que par le désir de corriger une tradition jugée fautive. Il en résulte pour moi avec beaucoup de vraisemblance que le rédacteur pâli opérait sur un texte dont notre livre a ici conservé plus fidèlement la tradition.

Ligne 19. — Ce texte s'éloigne du pâli; mais il est très admissible. Nous avons ici un exemple de plus de cette concordance par à peu près et par vague assonance qui est si caractéristique entre les versions parallèles des textes bouddhiques.

Page 438, ligne 6. — On ne voit pas bien ce que représente cette musique, तन्त्री, dans les arbres. Il est probable qu'il faudrait ici ou un nom générique, द्विज ou पक्षि, des oiseaux, ou quelque nom d'une espèce particulière.

Ligne 8. — गोलाङ्गूल est l'orthographe sanscrite. J'aurais pu peut-être écrire गोनाङ्गुल, à l'instar du pâli qui porte *naṅgula* = नाङ्गुल et *naṅguṭṭha* = नाङ्गुठ.

Ligne 15. — यापेन्सुः donne une forme plus régulière que यपेन्सुः des mss. La traduction n'en est pas plus aisée. Le causatif यापयति ayant le sens de «passer le temps, vivre», je ne vois d'autre ressource que de prendre यापयन्ति comme une sorte de dérivation au sens actif de cette acception, un peu comme est en allemand *erleben*, à côté de *leben*, ce qui reviendrait à dire «se servir de son vivant» : «Voilà les forêts charmantes, etc., où ils (mes ancêtres) ont vécu; mais eux où sont-ils allés?»

Page 439, ligne 7. — अद्य शून्यमपश्यामि, c'est-à-dire : «malgré tous les êtres qui les remplissent, je n'y vois aujourd'hui pas de (naissance, de) vie» ainsi que l'explique le vers suivant, d'après lequel «tout lui apparaît vide». Il ne songe qu'à la fin de tout cela, à la mort qui termine la vie, et, dans ces lieux qui subsistent, à ceux qui les ont jadis habités et qui ne sont plus.

Page 440, ligne 5. — J'ai laissé presque toute cette strophe en blanc, n'ayant pas réussi à rétablir un texte probable. Quelque lecteur sera sûrement mieux inspiré que moi.

Page 442, ligne 7. — Pour tout le passage suivant, qui renferme plusieurs leçons ou infiniment douteuses ou certainement fautives, je ne peux que renvoyer à l'énumération parallèle de la p. 113 ci-dessus et aux notes dont je l'ai accompagnée.

Page 444, ligne 8. — Pour cette strophe et les suivantes, cf. *Mahâvagga*, p. 36 et la traduction de Rhys Davids, SBE, t. XIII.

Page 446, ligne 12. — Il y a un parallélisme évident entre les deux énumérations qui suivent, la première s'appliquant aux «observations» successives (समनुपश्यति) qui mènent à autant de «connaissances» (प्रज्ञानानि). Il est fort probable que ce parallélisme devait s'accuser plus nettement dans le tour même de la phrase. Je n'ai pas voulu remanier trop gravement le contexte sans nécessité absolue, mais je suis persuadé que la rédaction primitive portait : रूपमुत्पादव्ययधर्मीति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमुत्पादव्ययधर्मं समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो रूपमनित्यमिति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमनित्यमिति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो रूपं दुःखमिति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानं दुःखमिति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो रूपमनात्मेति समनुपश्यति । समनुपश्यन्तो वेदना — विज्ञानमनात्मेति समनुपश्यति ॥ सो रूपं, etc. (l. 17).

Page 447, ligne 8. — नापरमित्थत्वं (pour °परं इ°) «il n'y a plus désormais pour moi d'existence ici-bas». On se souvient (cf. I, 417) que nous avons plus ordinairement ici la forme इत्थत्वं.

Ligne 14. — Le passage qui suit présente quelques difficultés et me laisse, pour certains détails du texte, quelque perplexité. Et tout d'abord, à la ligne 15, il faudrait, à mon avis, devant वेदना, ajouter रूपं, le cinquième des skandhas, et je comprends : «L'ignorant mis en cause, expose, bien qu'il soit réellement sans substance personnelle (अनात्मा), que la forme, etc., sont sa substance personnelle, mais moi (le Buddha) je nie que le moi soit l'agent, etc., qui dépose les saṁskâras et en reprend d'autres ailleurs (pour renaître). Ce sont au contraire les saṁskâras seuls qui se produisent, les saṁskâras seuls qui sont détruits, et ils se produisent sous l'empire d'une cause et ne sont détruits que sous l'empire d'une cause. Le Tathâgata enseigne que, en fait de substance personnelle, de support (de la vie), il n'y a que l'agrégation des saṁskâras sous l'empire d'une cause.

Je vois la mort et la naissance des êtres. Je les vois heureux ou malheureux, suivant le karman, et je nie que le moi soit l'agent, etc., qui. . . ; seuls les saṁskâras se produisent et sont détruits, et cela sous l'empire d'une cause.» Ici, p. 448, l. 7, il me semble indispensable de corriger यहेतुका en सहेतुका. En effet, le Buddha met en contraste les doctrines dont il se sépare, et à sa doctrine, d'après laquelle le karman est la cause sous l'action de laquelle les saṁskâras se produisent et sont détruits, il oppose des doctrines erronées : «L'hérésie de l'être et du non-être n'admettent pas de cause; celui qui reconnaît, comme il convient, que la production des saṁskâras a une cause, celui-là ne partage pas l'hérésie de l'être, qui attribue à l'être la permanence; celui qui, comme il convient, reconnaît que la destruction des saṁskâras a une cause, celui-là ne partage pas l'hérésie du non-être, de la destruction (ou du nihilisme?). C'est pourquoi le Tathâgata enseigne une doctrine qui tient le milieu entre ces deux extrêmes.» Cette phrase finale fait sans doute allusion à la doctrine des Mâdhyamikas, et non plus à cet autre aspect «moyen» de l'enseignement du Buddha dont il a été question précédemment, lequel évite également et de préconiser la satisfaction du désir et d'exagérer l'importance des pratiques ascétiques. Mais c'est probablement ce précédent dans le domaine moral qui a inspiré l'idée de transporter la formule dans le domaine spéculatif.

Page 450, ligne 3. — Je n'ai pas noté ailleurs le mot पारि; mais la même forme reparaît plus bas, 459, 3. D'après पारिपात्रं, *Div. Avad.*, 221, 28, le terme doit signifier quelque chose comme «vase», ce qui s'accorde assez bien avec l'origine étymologique.

Ligne 7. — Cf. par exemple, II, 77, 9; 89, 16. Je n'ai pu me résoudre à garder une fois de plus l'orthographe निर्घोष des mss.

Page 451, ligne 6. — भाषामि devait être ressenti comme un futur. J'y vois plutôt une forme tronquée pour भाषास्ये, un futur à désinence de potentiel, qu'un aoriste. On peut comparer, entre autres formes analogues, ci-dessous, 454, 6; 457, 4, la *seconde* personne अपनिष्ये.

Ligne 7. — Il faut sans doute lire कथितव्यको.

Ligne 17. — Les deux lignes suivantes sont dans un désordre certain. Ici même, malgré les allusions qui vont suivre à des notions spécialement buddhiques, assez inattendues dans la bouche d'un ṛishi, il ne me semble pas probable que बुद्धागमनं puisse être conservé à la fin du vers.

Page 452, ligne 1. — श्रुतो, c'est-à-dire bien entendu, श्रुतो. Faut-il de même lire समानपितृको? Ou bien faut-il comprendre सनाभिपितृको : «alors que tu as une famille ?

Page 453, ligne 3. — Voici comment je comprends : «Même quand baisse [la provision dans] le grenier, on ne repousse pas le moine ami de la famille [qui vient] avec son vase à aumônes. Il se présente mendiant, les gens de bien vont à lui.» Je suis loin de donner mes corrections pour certaines.

Page 454, ligne 22. — Lis. कृताकिल्बिषा. La voyelle est tombée au tirage.

Page 456, ligne 2. — J'aurais dû citer ce passage, I, 375, à propos des descriptions où l'expression शार्दूवृक्ष m'a embarrassé. ऊर्ध्ववृक्षे «du haut d'un arbre», donne ici un sens satisfaisant. Je ne sais s'il faudrait le rétablir partout, au lieu de शार्दूवृक्षे; non-seulement la constance des mss. est à considérer, mais ऊर्ध्ववृक्षे ne trouve pas dans tous les passages une application aussi naturelle que dans celui-ci.

Ligne 18. — °कुशलाचारा serait une lecture plus naturelle. — द्रुप = द्विरूप.

Page 460, ligne 4. — Le roi veut-il dire qu'il n'entend pas entraîner son fils après lui comme le navire naufragé entraîne dans sa ruine les marchands qui le montent? C'est bien invraisemblable, et une semblable comparaison serait bien peu respectueuse pour le parti que prend Arindama de renoncer au monde. En tout cas, il me paraît certain qu'il y a ici une lacune sensible dans les mss.

Page 463, ligne 9. — रविचाराः° serait plus correct. Mais il n'est pas impossible que notre scribe ait voulu écrire le génitif रवेः, comme, à la ligne 11, nous avons मुने pour मुनेः.

Ligne 14. — Lisez, bien entendu, °त्रासे. Je ne puis rien faire des caractères suivants : ष्णुकुकुलिपितकातुरे. J'en dois confesser autant de la fin de la phrase de la l. 15-16. — Quand on considère l'incorrection de ces dernières lignes, on ne peut douter que toute la première partie du colophon, depuis le haut de la p. 462, ne soit une formule qui n'émane pas du scribe lui-même, mais qu'il a trouvée en usage pour des cas pareils et qu'il n'a eu qu'à copier.

INDEX DES TROIS VOLUMES.

I

Ī

U

Û

Ṛi

AI

AU

K

KH

G

GH

CH

J

TH

D

DH

N

P

PH

B

BH

Y

R

L

Ç

H

TABLE

DU TROISIÈME VOLUME.

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
New Delhi
LIBRARY

